מעי

הגביר המרומם רצו

נ' בנימן מזרחי

נרו

Crispin, Moses Joshua Mordecai
Mayim kedoshim

שער המים

ספר מים קדושים

זאת התורה מילי מעליאתא · שיורי ברכה שארית הפליטה · מילתא עמיקתא · כשמת משה השאיר לנו שריד עשרה חיבורים · וזימן לב'נים תורה מונחת נודע בשערים · במאי דבי'ני ביג'י אוי כי ירד אש מן השמים · בא בארמנותינו ותאכל באש בתים מלאים כל טוב נעשתרו'ת קרנים על אחת כמה וכמה ספרי דבי רב גדולה תורה · אותיות פורחות היא גופא גוירה · דבר שהיה בכלל תורתו של ר' עט"ר רבי ומורי · הוא הרא"ש פאר נורי · מע' הרב המובהק שמן תורק · המאיר כברק · אדוני **משה**

מאן דחתא חמא גדל שלימותו · חריף ובקי מאין כמוהו אוצר בלום אשרי יולדתו · איש שהכל בו מקלסין אותו · מגלי עמיקתא ומסתרתא · בחריפותא דנהרא אליבא דהלכתא · מפרק הרים ומשבר סלעים ידו על העליונה · מלא וגדוש בחכמה ובתבונה · חכם וסופר משה ספרא רבה דישר' · נקי בטיב גיטין וקי' ורב טוב לבית ישר' · סולת נקיה הנה ארש'ו לוח דבש אמרות טהורות לשון של זהורי' לכל הדברות אשר דבר **משה**

אויי לשריפת התורה וכל בית ישראל יבכו את השריפה · אשר שרף ה' כל כתבי הקדש והניף אותם תנופה · אבידה שאינה חוזרת · אם יתן איש את כל הון ביתו ודר וסוחרת · וכשאני לעצמי אמרתי אל לבי אלקטם באמר'ים · מפי סופרי' ומפי ספרים · תורה תמימה מאת עטרת ראשי א"ת הרא"ש לחם אבירים · מילי דדרשא אחד מאלף מלאתי ומעט מזער מש'ות באמתחתי' דרבי · שאר בשרינו הודינו והדרינו עיני ולבי · עט"ר כת'ר לי האשל אשר ברמה · ר"מ ור'מ אי' רודים היינו חנא קמא · הרב המובהק סמוך ומופלא וכבוד ה' מלא · המלאך מיכאל אביר **יעקב** יהיה בעזרו · ועליו יציץ נזרו · מגלגלין זכות ע"י זכאי אשר נמלא אתו · בפי אמתחתו · תורת **משה**

וחיים ביד לשון עומד ומתפלל קו"ל תפילה · אל נוכח פני אבינו שבשמים נורא עלילה · ובוחיה דמרן אבא אדוני משה ז"ל יגן עלינו ובעדינו · לכל זרעו להניח ברכה בכל מעשה ידינו · הפרט מפורש לאיש כמוני קולי אל ה' אקרא · אנא ה' הושיענה פתח לי שערי ישוב לעבדה ולשמרה אגב דוחקאי כורחתי במעשי לשרת בקדש במילי דאבורתא · אשר פקדו עשו את שאינו כוזכה לית ליה שיעורא · הוא ברחמיו יזכני ללמוד תורה לשמה · כאשר עם לבבי כמה וכמה · תורה שלימה · על ביאת הגואל · משיח לישראל · ונקומה ונלכה על אדמת הקדש שר כאל בזכות **משה**

הכף שהותם פה העירה אזמיר יע"א ביום טו"ב לחדש אב הנחמות בא סימן **ברית** ותורה חיים וש' גברא דלא חשיב ודלא ספין איש לעיר

חיים יצחק קרישפין ס"ט

נדפס פה **שאלוניקי** יע"א

תחת ממשלת אדוננו המלך סולטן **עבדול מג'יד** יר"ה

בדפוס הנו"מ נז"י כהר **סעדי** הלוי אשכנזי ה"יו

התנצלות המגיה נ"יו בן הרב המובהק שמן תורק המחבר זצ"ל

מים יהילו כחלו עולין ׃ אשים דברתי ריש מילין ׃ להודיע לבני האדם מי בעל דברים ׃ כבוד
משל אב בכל הערים ׃ באתרא דלא ידעין ליה ׃ ורברבנותיה דמר ושררותיה דהוה נהירין ליה
שבילי ׃ כל העם אשר בשער במחנה אלהים זה ׃ יעידון יגידון הנלך ונקדשהו הנמכא
כזה ׃ כולם כאחד זה אחר זה כולם קדושים

מים חיים אין מים אלא תו' דהוה תני הלכת' גברוותא ׃ גופי הלכות עמיקת' ומסתרת' ׃ איש אשר רוח
אלהים בו מלא רוח חכמה ובינה ׃ אדוניר'ס מר דיינא ׃ דן דין אמת לאמיתו ׃ באמת אמרו אין
לנו תמורתו ׃ כבודי ומריס ראשי רבי ומורי ׃ הוא הרה"ש עט"ר מו"ר מע' הרב המובהק אבא
מארי כמוהר"ר
יהושע משה מרדכי קרישפין ז"ל ן' לאחוהו לדיק וזקן שקנה חכמה יושב בשבת תחכמוני ׃
היהים שהכם השלם והכולל אדוני זקני ׃ כמוהר"ר יצחק מר בריה
דרבינא משיירי כנה"ג ׃ מרן זקני מלכא ורופילא ׃ מע' הרב המופלא כקדוש כמלאך כאלישע
בעל כנפים בעל ס' מאמר מרדכי וס' דברי מרדכי טובים השנים ׃ בבני חרי ׃ ויכתוב
משה השנו והרורי ׃ נקורא להגיה הראנו ידו הנפלאה מקלת שבחו תלמד שלן ׃
בעיון נמרץ סדרן ופלפלן ׃ דעת קדושים

מים היאור' אורה זו תורה ׃ אנ"י העור"י ספרא רבא ויקירא ׃ והלכתא
לפטרות לא הניח כמותו ׃ להורות להם את הדרך ילכו בה שלם הוא ושלמה משנתו ׃ עיטור
סופרים דרך תכמתן ׃ קנאת סופריםתרבה הכמ' ולהורו' נתן ׃ משים עלמו כמי שאינו ולא מחזיק טיבות'
לנפשיה שממנו תורתה יולאה ׃ ומלבשתו ענוה ויראה ׃ היכא עין ימין לרבנן ותלמידיהון ׃ הכל שתהי' בו
בעל כל היין ׃ מלאך מלי' טוב משל ומליצה ׃ לעומ' המסגרת על כל מולא ׃ אפיק ספה
ליבנא מעלייא ׃ סרכיה נקיט ואזיל סולת נקיה ׃ מעשה ידי הומןחכם חרשים ועם קדושים

מים עמוקים וגם דלה דלם ׃ בטיב גיטין וקידושין דגמר לה לה מכל הוא זוטרי לגברי בן קטי"ן
נקי בהן ובשמותיהן שמות הגיטין ׃ לפני גדולים ינחנו קשתותיו דרוכות ׃ מאיר עיני חכמים
חלי חלין בו הלכות ׃ ועוד ידו נטויה בטרפיו כרבי יוחנן ׃ עוקר הרים וטוחנן ׃ בליני שחיטה ובדיקה לא
הניח פינה וזוית אפי' דקה מן הדקה ׃ טנחא ומובלא טפי מעלי ׃ ובכל מקום
שמולין אותו רב גובריה ורב חיליה ׃ ובכל זאת לא השיב ידו ועשה את עולתו ׃ משה זכה וזיכה את הרבי'
מילי שבת בשבתו ׃ הכמה ומוסר דברי תוכחו' ׃ ויגבגם כעד"ר במדבר בע'רבה באר"ש נכוחות ׃
מוסר השכל בנועם שיח והייתם קדושים

מים שאל שאלות ותשובות ׃ ועל סדר ד' טורים כזויות מחוטבות גבי דינא דרבינא
ורב אשי ׃ כל הדבר הקשה יביאון אל משה ׃ דמטמרן ליה גליין ׃ שואל ומשיב מענין
לענין ׃ ויותר שהיה חכם עוד למד דעת את האדם הרבה גבולו ׃ העמיד תלמידים הרבה אשר נטה שם
אהלו ׃ לור תעודה ׃ מאז הבקר על התורה ועל העבודה ׃ והיה מידי עוברו לפני התיבה מסלים
פרשיותיו עם הלבור בדקדוקים ובטעמים ׃ מרגלא בפומיה חסרות ויתרות כפתוריה ופרחיה ׃ כנתינתן
מסיני בספר נכתבין ׃ אתוהי כמה רברבין ׃ תפילת ישרים רלונו ׃ לרלויי למאריה רלון קונו ׃
הבוחר בשירי זמרה ׃ אז ישיר משה רתה ויספרה ׃ משמח אלהים ואנשים ׃ נקהל קדושים

מים ירדו עיני ׃ מיום שמת משה אבל לפני ׃ אויי לנו כי פנה ׃ ומשה עלה אל האלהי'רבא אילנא
אותו היום שמת ר' ויאסף אל עמיו ׃ בר נ"ב שנה הוה נמבחר ימיו ׃ זה אומר בכה וזה
אומר בכה לירחא תליתאי ׃ אבל גדול ליהודי'לעקו הולה ויי ויי קינים והגא והי ׃ איה סופר איה שוקל
הנא היכא קאי ׃ ויאנחו בנ"י מבכי נהרות ׃ בכיה לדורות ׃ ק"ו ברא לגבי אבא אש תוקד בקרבי לבי
למוא'ב רבי רבי ׃ מר לי מר ׃ כי נפל נזרי אעלה כתמר ׃ אף כי יעברו השנים עוד כל ימי ׃ לפני
לחמי אנחתי כשעת הימוס דמי ׃ ויהי מאז זה ינחמנו אשר השאיר אחריו ברכה אשר היה
יערוך בידינו ׃ ספרי דב"ר אשר אין והיקר ׃ חלקו מכל עמלו ׃ חלק עם קדוש ישר' קדושים

מים רבים לא יוכלו לכבות את האשהגדולה ׃ כן בעון ויי לאוילא ׃ כחבי הקדש היו לשריפת
אש כולה כליל ׃ תורת משה לא נראה בעליל ׃ עשרת חיבורים כרכים המוקפים ׃ עשות ספרים
טובים ויפים ׃ הליכות עולם ודרושי' נהמדים למעל' מארבעי'הע"ד ולא משתכחין ׃ דבר גבורו' וחין ׃ והיה
שארית

התנצלו' המגיה ס"ט בן הרב המובהק שמן תורק המחבר זצ"ל

שארית הנמלטה, **מוצק מאש** אחד מעיר, מאי דקמן מיעוטא דמיעוטא, הותיר לנו שריד דאשתכח באמתחתא קצת דרשות אלה מפה ואלה מפה וקצת ש"ות דעיניכם הרואות, אשר היו פזורים בכל פאות, לכן אמרתי אל לבי, יקח נא מעט מים שהשיירות מצויות, אקומה נא לסדר סדר המערכה בנויי לתלפיות, ראה אלהים את עניי ואת יגיע כפי להעלותן על הס' ובדיו, לכ"ו כותבה דורשה ומגי"ה להראו' את גוייו, וכמע'שעברתי, חיים מדבר מילי דכדי הנה נא ערכתי אנכי עשיתי אר"ש לחבר את הס"ל חג בחג עצרת בעצרת להיות כל איש מביא וקורא, להקדמני במי באחרית דמהריה, מחובר לטבור לאב יגיה, תוספת מחול על הקדש לשליש ולרביע, וכגון דא צריך לאו וגי ראו קראתי בשם כי מן המים מש'תיהו ג' שמות, אותיות מחכימות, ואמרי לה בהנ"כתו, מימיו נאמנים מפה אמת ותורתו מים, **קדושים**

מים נכסף אשר שייעו בדבר מצוה דהבא פריכא, לאדפוסי הדרא שללו ראויים לברכה הראשון אדם חיבת ציון ימין קולע אל השערה, תלמיד ותיק מאת עט"ר אדוני אבי ז"ל חכם הרוים חכמה מפוארה, הגביר הח'המרו' החיים והטוב נכור הקדושתו ן' לוי אור יומם, כיוצא בו חכם ומבין תרעתו מעיר הקדושה אלינו אחרי יולדתו, הגביר החכם המרומם מר יהודאי גומל חסדים טובים שלמים וכן רבים נסוד **קדושים**

מים חיים למען אחי אדברה נא תכף לח"ח אחי יפת הגדול צדיק באמונתו טובינא דחכימי מרגניתא דלית בה טימי, ישר ונאמן אור נערב הה' השלם והכולל עלו' ורב **יאורה** יעלה, שבע רצון ומלא, וכן שני חכם הנעלה, שמו יעקב לש"ט ולתהלה, ויצא הג' מה טוב, רענן כגן רטוב, חבי"ב אדם הכא הנעלה נסים לקראתו, כי ירבה כבוד ביתו, ואם הבנים שמחה, הרבניה המעטירה **ארונתי אמי** כלי שנשתמש בו קדש היינו שבח' ואחי גיסה דנהר' כעצם השמים לטוהר כארז בלבנון יפה פרי תואר, אוהב התורה ולומדיה היינו מתונם, והוא יתן מעדני המל' המעולא בכור קריה רחמנא, **למשה** היה למנס, גם את זה דל ורוס, דעביד ומהני בתוס לבנו, חייה ברצונו כי היא כסותו לשם שמו נפשו אותה לתת לכפף מולא, לפי כחו מהאי גיסא, יצא רעות פולנו כאחד נוכה ונחיה וכותיה **רב אבא** כי גדול מרדכי ינן עלינו, נועם ה' אלהינו עלינו, אני ארבה איש כלבבי רב רחומאי, מר יהודאי, פלפולא חריפא שדעתו יפה סוכר הרוים שדעתו רחבה, חריף ובקי רב חנינא, מע' **יבין** גרי"ן, ועליו יליץ נורו, מחזיקנא ליה טיבותא דהשתדל בכחו והונו לקרב אל המלאכה לעשות אותה ישר חיליה בכל עמלו ישלם ה' פעלו אלהים **קדושים**

מים בששון ממעיני הישועה, בן ישי בראש יבא ויגאלנו ומלאה הארץ דעה, שובה ה' את שביתנו, קבלנו והצילנו, אנא ה' הצליחה נא הראנו אות עד מתי קץ הפלאות, זכור עדתך קנית קדם נחלתך, ישראל עם נושע בה' לאן מרעיתך ישראל **קדושים**

פה המדבר אתינא בכיסופי אנפין, כאותה פה הצעירה אזמיר יע"א ביום טו"ב לחדש אב הנחמות משנת **ברי"ת** עולם וסוא

איש צעיר **חיים יצחק קריספין** ס"ט בכמוהר"ר **יאושע משה מרדכי** ז"ל

ח"מ סימן א

שאלת ממני אוהב וריע . ע"ער"ום שלקחו סחו' בשותפות עם גוי א' ע"ד שילך ש' אל אחד הערים אשר נמכרת שם הסחורה הנז' . ויהי בלכתו ויאמר אליו ר' הלא בלכתך ומכרת הסחורה הנז' אם יראה בעיניך כי השכר הרבה והעלמת איזה שיעור מהגוי הלועז ואח"כ נחלק אותו בינינו . וילך ש' עם הסחורה ועשה והצליח ויהי בבואו וירא לאס האס' המכר שהיה בו קנת ריוח ויחלקו אותו לג' חלקי' שוים חלק לכל אחד מהם . וישב ר' אל ש' ויאמר אליו הראני נא הריוח באמיתות כאשר נועדנו נוסדנו יחדיו . ויען ש' את ר' אחיו הלא לאמונה כך היו הדברים באמת כי כן נמכרה הסחורה ויען ראיתי הריוח מעט אשר היה לפני לא ערכתי כח להעלי' שום דבר מהגוי . ור' טען כי א"א שלא היה עוד ריוח בזאת הסחורה לפי ידיעתו לשמע אזן ומי יאמין אליך לדבר הזה ואני לא השתי להכחישך בפני הגוי כי חשבתי שקיימתי את דברי אשר נדרת לי בעת לכתך ויתעצמו בזה הרבה ולפחות היה שואל ממנו שבועת השו' ונכנסו מתווכי השלום ביניהם ונתפשרו על הדבר הזה ויתן ש' לר' שלש מאות אריות ומחל לו על שבועתו ונתפיים . ולא קנו מיד ר' בק"ס וגם לא כתב לו שטר מחילה כלל רק בדבור שפתים ויהי לתקופת הימים וילך ראובן לרעות בגנים עם סיעת מרחמוהי וביניהם שם נמצא ושם היה איש עתי יהודה שמו אשר היה מאז שותף ש' ומפני דברי ריבות נתפרדה החבילה מהם . והוא היה מתרעם על שמעון שותפו אשר עשה לו עלמו'ת אין מספר בכלל דבריו הבוא אמר לר' גם אתה כמוני עשוק ורצוץ משמעון שותפי כי זה ימים אשר נתת לו סחורה למכור בשות' הגוי . ואני ידעתי לפי אגרותיו וכתבי הוסבניה אשר נכנסו בידי שהעלים מכם יותר מסך אלף וח"ת אריות ולא נתן לך רק ש' אריות וגם מהם לא נתן לי חלק כי הוא גנבא אלמא וקשה להוציא את בלעו מפיו . אז ענה ר' אל העומדים עמו אתם עדי בדבר הזה . הן עתה תובע ראובן את שמעון ע"כ הודאות יהודה שותפו . ויען ש' אליו הרבה תשובות בדבר אחת היא כי מי יחוש אל דברי יהודה שותפי כי הוא שונאי ומבקש רעתי על עסקי ריבה אשר בינינו . ומה גם כי יהודה הנז' נוגע בעדות היא כי אם אני מפסיד איזה דבר בהודאתו גם הוא נכנס בהפסד ולו יהי כדבריך כי לעצמו יאמינו דבריו כק' עדים דהודאת בע"ד כק' עדים דמי לאו כל כמיניה לחייב אותי ותו אפי' תימא כי דבריו נאמנו האד הרי נתפשרתי עמך ואתן לך שלש מאות כסף על הדבר הזה ומחלת לי על הכל ויען ראובן אליו על ראשון ראשון כי יהודה כשר לעדות לך לדבר הזה כיון שהוא לתובעו ולתובעך לא חשיב נוגע בעדות וע"ד הפשרה כיון שלא היה ק"ס ושטר מחילה אין בו מועיל בדברים הדברים כי אני לקחתי והבלתי מידך מה שנתת לי מאז והייתי מחריש על כה כי לא ידעתי בבירור כ"כ ריוח והנה בעת"ס ככחי אז כחי עתה לתבוע ממך גם את הכל . על הכל יבא נא דברו הטוב את הדרך ילכו בה ושכמ"ה

תשובה יודע רבוני כי אין אני בן חורין ליטפל בין דין לדין מסיבות רבות השתרגו עלו על צוארי מאין ספורות אם אמרתי אספרה ועל הכל כי אין הפנאי מסכים עמי ופייתי אך עסוק בטירדות מצות מזה הלבשת עניים לקבץ על יד מהמתנדבים בעם איש לפי ערכו מסכת אסתירא . והנני היום אחד מגבאי צדקה וממחלקי לכסות בשר יתומים ובני עניים פרקי שושנים העוסקים בתורה . והזמן גורם דקביע ליה עידנא בימים האלה ובזמן הזה ממוצאי החג עד ימי הנוכה וכן נהגו בכל תפוצות ישראל מנהגן של ישראל תורה והחכמה מאין תמצא בטירדת מצוה רבה כזה לא ידענ'לכוין אימרתא . והשואל נהוץ לא ירפני עד בלעי רוקי די השיב לו מילתא דאתיא מסברא . ומה גם כי אחרי שוב'י בשובה ונחת ידענא בנפשאי מיעוט ערכי פחות שבערכין אין מלה בלשוני והדבר אין בי רוחי זרה . מה מני יהלך לדבר דבר כאן בדברי תור' וק"ו הדברים בדיני ממונות שהן מקצוע גדול בתו' . אך בזאת לא אוכל להתעלם מפני אהבת מעלת ידי"ן השואל נר"ו כרע כאת לי רחמתין עזיזא לית ליה שיעורא . ע"כ אמרתי ויהי מה ארונה נא קטה נא באמרי'ס מפי סופרי'ומפי ספרי' ראשוני' ואת אחרונים דקיימי בדרא . ול אהיה אשים דברתי יגהני בדרך אמת דרך ישרה . ויהיו דברי אלה לפלפו' בעלמ' לא להלכה ולא למעשה לא כל הרוצה ליטול את השם עושה לו עטרה . וזה החלי בס"ד

ואבא היום תחילת דבר על אחרון א' על הטענה השנית אשר טען ש' כי כבר נתפשרו ויאותו על דבר שכסף אשר נתן לר' ש' כסף ויתהול לו על השאר . ור' טוען דכיון שלא קנו מידו על ככה הנה בע'תב הדרנא הוי להו'ולחבו' על המשיר ואען ואומר להן אמת דהלכתא פסיקתא היא להדיא בפ"ק דסנהדרין ד"ו והלכתא פשרה צריכה קנין . אך נחלקו הפוס' בפירושא למילתא דאת מרבוותא סברי דדוקא אתאר דפשרה צריכה קנין בין לגבי המוחל בין לגבי הנותן ושניהם צריכים קנין הלא"ה מצו לחזור גם שניהם . וזה דעת הרב בה"ג אשר הביאו שם התוס' ד"ה צריכה וכן הביאו הרא"ש והמרדכי שם והג"מי פכ"ב מה' סנהדרין משם בה"ג והמרדכי והג"מי שם הביאו משם רב צמח גאון דס"ל"ה . וכן נראה דעת הרא"ש כאשר הביא בנו הטור בח"מ ס"סי י"ב וכמ"ש מרן הקדוש ביתה יוסף שם דמת"ש בפ'המקבל נר'דלא ס"ל להלק בין מוחל לנותן דתרווייהו בעו קנין דאל"ם מצו מיהדר בהו ועיין למוהריב"ל ה"א סי' צ"ו שכתב דנראה דעת הרא"ש כדעת בה"ג מדסתם ולא פי' יע"ש . ויש להעיר ע"ד דלא הול"ל מדסתם ולא פירש דהרי בפרק המקבל בירר שהותיו דס"ל כבה"ג וכמו שלמד מדבריו מרן הקדוש בב"י . גם ר"ין בנתיב ט"ו פסק להדיא דפשרה .

דפשרה צריכה קנין אפי' במחול לך והביא דבריו מרן ב"י שם

אך מדברי התוס' שם בסנהדרין וס' המקבל דקי"ב ד"ה חוזר יש לדון מדבריהם דלא ס"ל כבה"ג אלא דדוקא הנותן צריך קנין לשלא יוכל לחזור בו אבל המוחל בלי קנין לא מני הדר ביה דמחי' אינה צריכה קנין יע"ש . וכ"כ הטור משם הר"ר ישעיה להדיא דדוקא באתן לך או מחול לך וחפים שטרא צריך קנין אבל במחול לך ולא חפים שטרא א"צ קנין וכ"כ המרדכי והג"מי פכ"ב מה"ם בשם ראבי"ה וראב"ן וכן קבל המרדכי מאביו יע"ש . ואת זה ראיתי לעמוד לפום ריהטא בדברי מהריב"ל בח"א כלל י"ז סי' נ"ז הנז"ל שכתב דבפי' הגמ' דפשרה צריכה קנין ג' מחלוקות בדבר וחלק להם לשלש ראשים א' היא סברת ר' ישעיה וראב"ן וראבי"ה ז"ל דדוקא הנותן יכול לחזור בו בלי קנין אבל התובע אפי' בלי קנין לא מני הדר ביה . הסברא הב' היא ס' בה"ג דאפי' לאחר שאמרו הפשרני' צריכה קנין ואפי' במחול לך . הסברא הג' היא ס' התוס' והביא דברי התוס' הנז"ל בארוך וכתב וז"ל הנה נתברר מתוך דברי התוס' שאם מחל אחר הפשרה כיון שנתבע ונותק א"צ קנין יע"ש

ולפע"ד לא ידעתי איך חילק הסברות לג' חלקי' דלכאורה לא יש שום חילוק בין דעת התוס' לסברת ר' ישעיה וראב"ן וראבי"ה דכולן שוין לטובה דלגבי מוחל א"צ קנין . והתוס' הניחו סברת ר' ישעיה בתחי' דנרבשתם כי זה דעתם וא"ך כתבו דאפי' לס' בה"ג דס"ל דגם לגבי המוחל צריך קנין מ"מ אין ללמוד מכאן דמחי' צריכה קנין בעלמא ואיה איפה סברא שלישית . שוב התבוננתי היטב בדברי מהריב"ל אחרי זאת דחילוק הס' היא דלרבי' ישעיה וסיעתו משמע ליה למהריב"ל דס"ל דאפי' קודם הפשרה שקבלו עליהם לעשות כמו שיאמרו הפשרנים נקבלה בלחוד בלי קנין מועיל לגבי התובע שלא יוכל לחזור בו ואפי' עומד וצווח ביום שמעו את הפשרה אין בדבריו כלום ולדברי התוס' דוקא כששמע את הפשרה וקבל עליו אז לגבי המוחל א"צ קנין אבל נקבלה שקבל עליו מה שיגזרו הפשרנים לא מהני אפי' לגבי המוחל לפי שאינו יודע כמה יגזרו עליו למחול . ולדעת בה"ג גם לאחר ששמע הפשרה וקבלה מינייהו ואפי' אמר בפי' מחול לך לא מהני בלי קנין וזהו המתבאר מדברי מהריב"ל אחר ההתבוננות . אלא דאכתי לקוצ"ד קשה דמי הכריחו להרב להבין בשם ר' ישעיה ודעי' דאפי' קודם הפשרה א"צ קנין לגבי המוחל וסילוקו ע"ד התוס' במאי דפסי' להו כקודם הפשרה בקנין נצרך לב' גם יחד לתובע ולנתבע וטעמא אמרו למילתייהו משום דלא דמי למחי' דעלמא דהכא לא ידע כמה מחיל והוא קרוב אל הסברא . ומי הגיד לו להרב דאיכא מאן דפליג על התוס' בזה דהרי כל הראשונים הללו אין במשמעות דבריהם דקודם הפשרה אמרו למילתייהו ואפושי פלוגתא לא מפשינן

איברא דיש מקום להוכיח כמו שהבין מהריב"ל דסברי רבוותא הילין דגם קודם פשרה במוחל אינו צריך קנין מדברי המרדכי פ"ק דסנהדרין וז"ל והקנין שצריך היינו שלא יוכל לחזור הנותן אבל התובע אינו יכול לחזור בו ואפי' בלא קנין דמחילה א"צ קנין כו' וכן פסק ראב"ן . וכן קבל ראבי"ה מאביו ר' יואל אבל בה"ג ורב צמח גאון פסקו שאפי' המוחל צריך קנין ופי' ר' יואל טעמא מפני שאינו יודע כמה יפשרו וכמה מחול כו' יע"ש . ומתבאר מדבריו דכיון דטעמייהו דבה"ג ורצ"ג היינו מפני שאינו יודע כמה יפשרו נמצא דאיירו קודם פשרה מכלל דלראב"ן וראבי"ה דס"ל דהמוחל א"צ קנין איירי אפי' קודם פשרה כיון שנתרצה לעשות כמו שיאמרו הפשרנים אית ליה דיין וביום ששמעו את הפשרה לא מני למיחזר והיא שעמדה לו למהריב"ל להבין כן בדעתם

אפס כי עז לאעיקרא דברי המרדכי הללו מצד עצמם קשי' להולמם דנראה מדבריו דע"כ לא הצריכו הרב בה"ג ורצ"ג קנין אפי' למוחל אלא קודם הפשרה וכד יהיב טעמא ר' יואל מפני שאינו יודע כמה יפשרו וכמה ימחיל דמשמע דאם אחר ששמע הפשרה וידע כמה מחיל קבל עליו הפשרה לא בעי קנין במוחל ומלבד דה"נ הפך מה שהביאו התוס' בשם בה"ג דלדעתו גם אחר ששמע הפשרה תרווייהו בעו קנין . עוד זאת להמרדכי עצמו לעיל מזה כתב בשם ר"י דבה"ג כתב דאפי' לאחר שאמרו הפשרני' צריך קנין ואפי' במחול לך . וכבר ראיתי בגליון המרדכי אשר נדפס בדפוס זולצבאך שנרגש מזה וכתב וזה דוחק לומר דלר' יואל לא ס"ל האי משמעות שכתב ר"י לעיל מתוך דברי בה"ג ואי' דלעולם בה"ג ורצ"ג גם לאחר פשרה ס"ל דבעי קנין ור' יואל תרתי קאמר ויהיב טעמא בין קודם פשרה בין לאחר פשרה דקודם פשרה אינו יודע כמה יפשרו ומש"ה צריך קנין ולאחר פשרה אע"ג דידע כמה מחיל מ"מ צריך קנין משום שאינו יודע כמה מוחל לו מן הדין דשמא מן הדין לא יתחייב לו דבר מועט יותר מהפשרה או הדין היה מחייבו שיפרע לו הכל ונמצא מחל לו כל היותר על הפשרה ואלו היה יודע דהדין עמו על הכל אפשר דלא הוה מחיל אח"ד יעו"ש . וקרוב לזה ראיתי למרן החבי"ב מהדורא בתרא סי' י"ב הגב"י אות ג' יע"ש . גם עי' לעט"ר צרור המור דודי לי הרב בית אברהם בסימן י"ב שפי' ג"כ דברי המרדכי בדרך אחר יע"ש . ולפום ריהטאי לא ירדתי לסוף דעתו דלגבי הנותן אין צריך טעם ודוק . וא"כ לפ"ז לא נשאר מקום להוכיח מכאן דראב"ן וראבי"ה איירו גם קודם פשרה ואפ"ה א"צ קנין המוחל דאכתי איכא למימר דקודם פשרה מודו דבעי קני המוחל ג"כ משום דלא ידע כמה מחיל וכסברת התוס' ומי הגיד לו למהריב"ל לאפושי פלוגי' ולמימר דפליגן נהדייהו דתוס' אדרבה יותר טוב לקרב הדעות כיון שאין מדבריהם הכרע וכן נר' להדיא שהבין מרן הקדוש בב"י שעל דברי ר' ישעיה שהביא הטור כתב דזהו מ"ש בסמוך בשם התוס' יע"ש . וכן הבין הרב הלבוש בסי' י"ב ס"ה כי לא הביא רק שתי סברות והם סברת התוס' ודיעימי' וסברת בה"ג ודעי' ומעולם לא עלה ע"ד לומר דבקבלה בלחוד קודם פשרה בלי קנין יועיל שלא יוכל להזיר המוחל גם ראיתי להסמ"ע בסי' י"ב סק"ב שכתב וז"ל אע"פ שנתרצו כו' כ"כ הטור והתוס' והמרדכי פ"ק דסנהדרין ולאפוקי ראבי"ה וראב"ן דס"ל דאפ פרקו אחר ששמעו הפשרה א"צ קנין עכ"ל . הרי להדיא דהבין בדעת ראבי"ה וראב"ן

ורמב"ן כדכתיבנא . ומ"מ מראה לדעת לסקת הפוס' דס"ל דהמוחל א"צ קנין . על הפשרה אלא בקבלת הפשרה בלאוד סגי וכ"ש הכא בנ"ד שכבר עברו ימים רבים במספר ירחים והיא היה מרוצה בדבר ולא מיחה דמצי למימר שמעין קי"ל כרבוותא דסברי דהמוחל א"צ קנין וגדול כח המוחזק .

עוד יש זכות חולה לס' דאפי' איכא דמ"ד דגם לגבי המוחל צריך קנין דאל"ס מני הדר ביה והיינו הבה"ג ורנ"ג ודעי' מודו בנ"ד דאינו יכול לחזור בו דכיון דנתרצה ברצי כסף וקבל מידו ש' כסף הו"ל כקנין ומעשה ואין לאחר מעשה כלום שהרי פסק מרן בש"ע סי' י"ב סי"ג פשרה בלא קנין וקבל הנתבע גוירתם ועשה שטר הקבל' הודאה הן בלשונאיוב אינו יכול לחזור בו עכ"ל . והם דברי הריטב"א בחשו' אשר העלה ואשר הביא בבית הגדול בב"י מחו' יו"ד ושיים הריטב"א שם וז"ל ומ"ש בעל העיטו' לאו דוקא ואין זה צריך לפנים עכ"ל . מבואר יוצא מדבריו דאפי' בלי פירעון כיון שעשו מעשה וכתבו על הנתבע שטר וקבל עליו אינו יכול לחזור בו דהו"ל כקנין . וק' ו הלדברי בנ"ד שכבר נתנה לו פריעה ועלו ובאו ליד הנתבע ויעברו ימים רבים ולא קרא עליו ערער דהשתא ודאי לאו כל כמיניה למיהדר ביה וכ"כ מרן החבי"ב שם הגה"ט אות ט"ו משם מהרשל"ס בחשו' ח"מ סי' י"ג ומהריב"ל ח"א סימן כ"ו ומהרש"ך ח"ג סימן מ"ד דאם כבר נתן מה שגזרו הפשרנים אע"פ שלא נטל קנין אינו יכול לחזור בו וכתב שכן פשוט מכ"ש מת"ם הריטב"א בת' הלזו והרשב"א בת' אשר הביא מרן שם מחו' ו' יע"ש . ומינה למד עט"ר הגאון מרן זקני הרב משאת משה בחה"מ סי' ס"ב לענין פשרה אשר נעשתה לשלם מקלת החוב ולוותר ונקנו וקיימו וקבלו עליהם כל בעלי החובות לעשות כסדר הזה ולאחר ב' הדשים שכבר ניתנה פריעה בחקנת כמו שנתכשרו מהאן א' זב"ח מלחת ולהחזיר השטר בטענה שלא קנו מידו וכתב שם דכיון שכבר נעשה מעשה הפירעון לא חדא בהו מצי למיהדר ביה לאחר מעשה והביא ראיה מת' מהרשל"ס בסימן הנז' ותשובת מהרש"ך ומהריב"ל הנז"ל . ושוב כתב דאיברא דהרב בה"ג והרב נמח גאון ס"ל דכי הצריכו קנין בין לתובע בין לנתבע הוי ואי לא קנו תרווייהו מצו למיהדר בהו מיהו המרדכי כתב להדיא דכל עניו לא צריך אלא לשלא יוכל לחזור הנותן דאלו תובע אינו יכול לחזור אפי' בלא קנין וכ"כ רמב"ן וכך קבל ראבי"ה מר' יואל כו' אח"ד יעש"ב . ואני בעניי יש לי להעיר על דבריו דמאחר שהביא דברי הראשונים הללו דלאחר מעשה הפירעון לא מצי הדר ביה ועיקר אילייהו הוא מדברי הריטב"א בת' הנז' ודבריו נראה שהם איכא דכ"ע ואפי' לדעת בה"ג ודעי' ולפ"ז איך שייך לו' אחרי כן איברא כו' כיון דסב' זו היא מוסכמת ולא רבו עליה דאפי' לגבי הנתבע למסקנא דס"ם הוי דעשרה צריכה קנין אתרוס למילתייהו דאחן מעות עושה קנין ועדי' מקנין וכ"ש לגבי התובע דאיכא מרבוואתא דסברוה דלא בעי קנין די"ל לדידהו דהא מיהא בהא מודו בקבלת מעו' דהשיב קנין

ואחר עור"י נחיבבתי היטב ונר' לכרם כונתו דמעיקרא מר סבר דאין לחלק בין תובע לנתבע דכי היכי דלגבי נתבע נתינת מעות חשיב קנין ה"נ לגבי תובע קבלת מעות חשיב קנין ולא מצי הדר ביה ואפשר לדונו בק"ו כדכתיבנא . ושוב סהד ביה דאפשר לדחות דע"כ לא אמרי' דנתינת פירעון חשיב קנין ה"ל לגבי הנותן דהיינו הנתבע דכיון שנתן את הכסף המחו'קן עפ"י הפשרה והתובע קבלם וזכה בהם לא מצי הדר ביה הנתבע דאין לך קנין יותר מזה דזכה התובע בדמים ואינו יכול להוציאם מידו לאחר שזכה וקנה אותם . אבל לגבי התובע לא ניחוש מעשה מהדש במקום קנין דמשום שקבל מקצת המעו' החובע במה יזכה ויקנה הנתבע את היותר מן התביע' וא"כ לדעת בה"ג ודעימיה דגם התובע צריך קנין לא הועלנו כלום לגבי התובע בקבלת המעות וזהו כוונתו בז"ס איברא כו' ואף שדבריו באו בקצ'רת האומ'ר זה נראה כונתו וקיצר במקום שאמרו להאריך וסמך על המבין

ומן האמור בזה אתה תחזה דמה שתמה הרב הפק שלמה ז"ל סי' י"ב בהגה"ט אות י"ל ע"ל עט"ר מז"ה בתשו' הנז"ל וכתב וז"ל ומה שהביא ראיה מדברי הריטב"א ודאה נראה דלא ראה תשו' הרשל"ס סי' י"א דהביא ראיה מדברי הריטב"א לענין אם קבל המעות דאין לו שום כח עוד יע"ש עכ"ל . ואנכי הרואה לא ראיתי שהביא לדברי הריטב"א בתשו' הנז' כי אם תשו' רשל"ס ומוהרש"ך ומוהריב"ל ומוהר"ם הלוי ז"ל . ומה שהביא תשו' הריטב"א הוא בתחילת התשו' למילף מינה דשו היה מחזיר השט"ח ליד הפשרנים היה מקום לומר דדמי קצת כשו קנו מידו דומה לתשו' הריטב"א הלזו דכתב דלאו דוקא קנין דה"ה נתינת שטר . וע"ז כתב דלא דמי האי שטרא להאי שטרא דמילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד דשטר דאיירי ביה הריטב"א היינו שנותן הנתבע לתובע ושטר דאיירי ביה עט"ר מז"ה ז"ל היינו שנותן התובע לנתבע כיע"ש . וא"כ מאי ק"ל להרב ז"ל דלא ראה תשו' רשל"ס דאין להם זה עם זה שייכות כלל דמה שהביא הרב מתשו' זו הוא לענין אם החזיר השטר ומה שהביא מוהרשל"ס מינה הוא לענין פירעון המעות דהו"ל כקנין ואינם ענין זה לזה . אלא דאכתי לא ימלט מן הסעגה לפי דברי רשל"ס בסי' י"א אם קבל המעות לא מצי הדר ביה אפי' התובע ומפקנא אית ליה מתשו' הריטב"א הלזו . והי"ל להביא תשו' הלזו לנדונו ולומר דאיכא דכ"ע לא מצי התובע הדר ביה כיון שקבל המעות ולא הי"ל לדחות סברא זו באומרו איברא דהרב בה"ג ורנ"ג כו' וכמו שפירשנו דבריו לעיל דברי מוהרשל"ס לא שנא ליה בין נתבע לתובע ועל שניהם הוא אומר דנתינת מעו' חשיב קנין . אך במעט התבוננו' יש ליישב דאין מתשו' רשל"ס הלזו ראיה לזה ואכתי איכא למימר דלגבי התובע לא חשיב קבלת המעו' כקנין ושניא ההיא תשו' דסי' י"א דלשניהם חשיב קנין כשו קנו זה מזה דזה החזיק בחנו' ולא מצי תובע הדר ביה וזה קבל המעו' ולא מצי נתבע הדר ביה משא"כ בעלמא כשלא יש שום צד זכיה לנתבע כגון דא שהחזיק אלא שהיא תביעת מעו' פקדון או הלואה אע"ג דלגבי דידיה חשיב קנין מה שנתן המעות . מ"מ לגבי תובע איך יחשב קנין מה שקבל מקצת תביעתו דלעולם

דלעולם לעמוד ולקבל קאי והיום קבל מקצת ולמחר הוא עומד לתבוע השאר •

ברם אי קשיא הא קשיא דנראה דלא ראה עט"ר מז"ה ז"ל תשו' מוהרח"ש בח"ב סי' ל"ח שכתב להדיא וז"ל ועוד יראה דכי היכי דאמרינן לגבי נתבע לכ"ע אינו יכול לחזור כל שנעשה מעשה מפרע ה"ה לגבי תובע כל שנעשה מעשה שנתפרע מה שפשרו אינו יכול לחזור בו ולתבוע השאר כנ"ל עכ"ל הרי להדיא דל"ש ליה בין נתבע לתובע דגם התובע לא מצי הדר ביה כל שקבל שמעו' אליבא דכ"ע • ואלו היה רואה דבריו לא היה צריך לזכות לנתבעים דמצו למימר קי"ל כראב"ן וראבי"ה ודעימייהו דבלא"ה ינא זכאי בדינו אליבא דכ"ע • ועוד יש לע"ד מקו' עיון בדברי עט"ר מז"ה ז"ל במ"ש שם אחרי כן וז"ל ולרווחא דמילתא אמינא דאפי' רנ"ג ודעימי' דסברוה לומר דצריך לקנות מיניה דתובע אזיל ומודה בנ"ד דאינו צריך כלום • והוא ממ"ש ר' יואל בנ"ע דטעמא דאפי' תובע בעי קנין לרב נתן וסיעתו היינו משום שאינו יודע כמה יפשרו ביניהם וכמה תהא מחי' כי' ואהכי צריך למיקני מיניה דלא ניחזי כמחילה בטעו' עד שלא יאמר לא לכך נתכוונתי • וזה מבואר פשוט דשמעינן מדבריו דאי קמהם ידיעה ואחייא בתחילה עד היכן מגיעים הפשר והמחילה שוב לא היה הדבר צריך קנין לד"ה • ובנ"ד הא כהיגנא דידיעתם מכורעת עד שלא נגמר הענין כו' וכגון דא גם הרב נתן וסיעתו מודים דמחילה זו אינה צרי' קנין עכ"ל • הנך רואה שהבין דברי המרדכי כפשטן דלפי טעם ר' יואל ע"כ לא כתב הבה"ג ורנ"ג דגם התובע צריך קנין אלא קודם שמוע הפשרה • אבל אחרי ששמעו הפשרה ונתרצה דידע כמה מחיל א"צ קנין • ולא ידעתי היכי ניחא ליה למר להבין ולא נרגש דמלבד דהתוס' כתבו בדעת בה"ג איפכא עוד זאת דברי המרדכי שהראי ניכסו ממ"ש לעיל מזה וכמו שכתבתי לעיל נראה אמי'ר ועכ"ל כמ"ש בהי' אנשי שם וכמ"ש ג"כ מרן החבי"ב וא"כ לא יגהה מזור טעם ר' יואל לנ"ד כלל ונ"ע

והנה עתה האיר אלי עבר פני ס' הבאיר פני מבין לעט"ר מורי הרבי רבין הפילא נר"ו וגם ראיתי בדכ"ד מע"ב ואילך שהאריך הרחיב בפרט זה והעילה דבר הביא תשו' מוהרח"ש הנז"ל דכתב דגם התובע לא מצי הדר כל שקבל מעות הפשר • ונירף אליו תשו' מוהרשד"ם סי' י"א הנז' ותמה על מוהרח"ש שלא נסתייע מתשו' מוהרשד"ם הנז' • וגם על הרב המק שלמה ק"ק דרמז חילוק זה בשם מוהרח"ש ולא ציין גם למוהרשד"ם דקאי בשיטה זו והוא הביא דבריו לעיל מזה סמוך ונראה • וגם הביא דברי עט"ר מז"ה ז"ל בתשו' הנז' ותמה ע"ד וז"ל ואחר המ"ר כל מה שהביא לנ"ד לאו ראיה היא דגדול כח הדוחה לומר דע"כ לא כתבו מוהרש"ך ומוהרשד"ם ודעימייהו דלאחר מעשה אין שומעין לו ה"ד בנתבע כו' אבל בנ"ד דהיה התובע רוצה לחזור מאן נימא לן דלא מצי הדר כו' והי"ל להביא ראיה מתשו' מוהרשד"ם סי' י"א ומתשו' מוהרח"ש הנז"ל כו' יע"ש • ולפי האמור ותדובר לפקע"ד מוכל אותו צדיק עט"ר מז"ה מהדין ערעורא דאדרבא נראה דאיהו בדידיה מספקא ליה מלתא ולא החליט הדבר לומר דגם התובע לא מצי הדר ביה לאחר קבלה ולא אמר אלא לסלקא דעתין וזה מוכרע ממקומו ממ"ש אחרי כן איברא כו' וכנז"ל דאל"ה אין מובן לדברין כלל • ואין להעיר עליו אלא שלא ראה תשו' מוהרח"ש דאלו מתשו' רשד"ם סי' י"א אין הכרע כדכתי' בעניותין לעיל • ושו"ר נ"כ לעט"ר מוה"ר נר"ו שם בסוף דבריו שכתב דאין מתשו' מוהרשד"ם כלוו הכרע יע"ש

ואולם אחרי כן הביא לנו דברי בעל העיטור דאיהו ניהו מרה קמא דהאי דינא שכתב להדיא דדוקא הנתבע לא מצי הדר ביה כל שנתן מעו' אך התובע מצי הדר ביה יע"ש • ותמ"ה יקר"א על מוהרח"ש ועל עט"ר מרן זקני והר'ח"ם איךכתבו בדעת בעל העיטור מה שלא כרב הוא ז"ל ומכח זה נהסכמה עלה דמצי הדר ביה תובע ומוציאין מיד הנתבע ואין ללוה לו' קי"ל כמוהרח"ש והרב מ"מ דס"ל דאחד תובע ואחד נתבע זה וזה שוין דבכה"ג לא מצי לומר קי"ל דאנן סהדי דאלו היו רואים דברי בה"ע הוו הדרי בהו יעש"ב • ואחר ני"ק בעניותי יש להעיר ע"ד איך החליט המאמר דמוציאין מיד הנתבע ול"מ למימר קי"ל דהן אמת דאין לומר קי"ל כמהרח"ש ודעי' משום דאלו היו חזו דברי העיטור במקומם הוו הדרי בהו מ"מ הרי בלא"ה אית ליה לנתבע לומר קי"ל כתוס' ור' ישעיה וראבי"ה וראב"ן ור' יואל דס"ל דלגבי התובע א"צ קנין וזה ברור • ומ"מ הראה לדעת דדברי העיטור הויין תיובתייהו דרבוואתא אילין ובודאי דאם היו רואים דבריו היו חוזרים מסברתם

ובזאת ובזאת אנכי תמיה על מרן החבי"ב במהדורא בתרא סי' י"ב אות ד' שכתב וז"ל אמר המאסף ראיתי מפרשים שמ"ש הריטב"א אם קבל הנתבע גזירתם אינו יכול להזור בו ולא אמרו אלא בנתבע דוקא ואני אומר חס ליה לזרעיה דאבא דלימא הכי דאם בנתבע דלכ"ע לא תהני בלא קנין קבלה בשטר מהני בתובע דאיכא פלוגתא דאפי' בלא קנין מהני לא כ"ש דמהני בקבלת שטר והרי הריטב"א סיים והא עדיפא מקנין וכיון דעדיף מקנין למה לא תועיל כהיגה אח"ד ז"ל • ולכאורה נר' דלא ראה דברי הר' העיטור במקומן דחילק להדיא בין נתב' לתובע דהתובע בכ"ג מצי הדר ביה ואפי' קבל המעות דעדיף מקנין • אך אחר ההתבוננות יש להליץ בעד מרן החבי"ב דס"ל לחר דע"כ לא כת' בע"הע דהתובע מצי הדר ביה אפי' לאחר מתן מעות ה"ל בקבלת מעות דלא חשיב קנין מה שקבל מקצתן דזו היא הדרך להכרע מנושיו כל כמה דמצי לקבל והיום קבל מקצתם וליומא אחרינא יתבע השאר אמנם מרן החבי"ב איירי כשקבל התובע גזירת הפשרני' ושרטט וכתב וחתם בחתי' ידו כי נתרצה ויאות לו בפשרה ההיא ובכה"ג ס"ל למרן החבי"ב דאין לחלק בין נתבע לתובע דגם שניהם לא מצו הדרי כל שקבלו עליהם ונכתב בספר והחמו בשטר וזה נלע"ד ברור • ולכל הדברי' אין לזכות לס' מפאת שקבל ר' המעות מידו דחשיב כקנין דהרי בע"הע דאיהו מריה קמא דהך דינא בהנקוט יעיא דלא נאמרו הדברים אלא לנתבע דלא מצי הדר אך התובע מצי הדר ביה ואין לזכותו רק מפאת

דגל

דגל הקי"ל דמצי למימר קי"ל כרבוותא דסברי דלגבי החובע א"כ קנין ולא מצי הדר ביה וגדול כח המוחזק

אמנם יש לנדד ולזכות לר' בטענתו דכל מה שנתרצה וקבל ממעין ש' כספהות בחשבו שלא העלים ממנו כ"כ כיון שכבר הראה קנא ריוח גם להגוי ולפי דבריו לא היה בסחורה הביא כ"כ ריוח וגם שחשש לדבר מ"מ לא עלה על דעתו כל כך שיעור רב אלף ות"ת אריות שהעלים מהם ואלו היה יודע כ"כ שנגע לחלקו תח"ק אריות לא היה מתפשר בסך מועט כזה שלים מהנוגע לו והוי מחילה בטעו' שהאמין לדברי שמעון ، ועתה שנתגלה לו שהיה כ"כ ריוח מצי הדר ביה ואפי' בקנין דהוי קנין בטעות וכ"ש בלא קנין והנה הרב הנמק"י כתב בשם בעל העיטור והביא דבריו מרן ב"י ס"סי י"ב דבתר קנין פשרה לא מצי טעין הל לחבריה משום קנין בטעות אבל עשרה בעוסים מפני שאין לו ראיה או שטר ואח"ך מצא הראיה הביא ודאי קנין בטעות הוא ומוזר ، וכ"כ הרשב"א בתשו' שהביא מרן שם לעיל מניה יע"ש וכ"כ מהרי"קו שורש קי"א בנדון קרוב לנ"ד שאחד מן האחים נהכשר עם אחיו ע"ע ירושת אביו ע"פ אחיו שא"ל שלא היו נכסים מרובים ושוב נודע שהיו הנכסים מרובין והיה מגיע להלקו כפלים ממה שנתכשר עם אחיו ، וכתב דהוי מחילה בטעות וחוזר כדמוכח בפ'ח"ה דמ"א גבי רב ענן שקל בידקא בארעיה כו' א"ל מחיל' בטעות הוא וכ"ש הכא שהטעיהו אחיו יעש"ב

ומיהו עברי לא אוכל להתעלם מאי דק"ל בדברי מהרי"קו שם במ"ש עוד וז"ל ולא אמר דדוקא התם איכא למיהלי בטעות שהרי לא קבל בעל הקרקע מעות מרב ענן ולא עביד איניש דמהי' בכדי אבל הכא הרי קבל מקצת כסף בשביל חלק ירושתו ואיכא למימר דהגב זוזי גמר ומקני דהא גבי מוכר פירות דקל לרבירו אמרי' דהויא מהי' בטעות כדמוכח פרק איזהו נשך ואע"ג דקביל זוזי וכן גבי הלוהו על שדהו וא"ל אם אי אתה נותן לי מכאן ועד ג' שנים כו' כדמוכח סוגיא התם ואע"ג דקביל זוזי עכ"ד יע"ש

ולכאורה דבריו קשים לשמוע דהרואה יראה שם בפ'אז"נ דס"ו דגבי מוכר פירות דקל לרבירו קאמר ר"נ מודינא דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה ודייק מינה דס"ל לר"ן מהי' בטעות הויה מחילה ופריך מדידיה דבהלוהו על שדהו כו' אר"ן הדרא ארעא והדרא פירי דמחילה בטעות לא הוי מחילה ומשני התם וביני הכא הלואה הרי להדיא דבמוכר פירות דקל הויא מחילה והיכי קאמר מר דבמוכר פירא הוי מחילה בטעות ואע"ג דקביל זוזי ומריהטא דליבנא מוכח דכונתו דאע"ג דקביל זוזי לא הוי מחילה משום דהוי בטעות וזה מפורסם שהוא הפך מסקנת הש"ס שם להדיא

אך התבוננתי היטב ונלע"ד להליץ בעד מהרי"קו דכונתו להוכיח דגם כי קבל דמים יש מקום לומר דהוי מחילה בטעו' דהא"ה היכי ס"ל נש"ס לומר גבי מוכר פירות דקל לחבירו דאה"נ דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה דהא הוי מחילה בטעות דהא הכא קביל זוזי אלא ודאי דגם כי קבל מעות לא מפני כן השש כח הטוען לומר דבטעות הוה , ואה"נ דבמוכר פירות דקל הוי מחילה משום דהוי זביני וניחא ליה דליקום בהימנותיה וכמ"ש התוס' שם בפא"נ ובפח"ה יע"ש ، ת"מ למדנו דהיכא דשייך לו' מחילה היינו אע"ג דקביל זוזי וזה ברור ، ומ"מ דברי מהרי"קו ברור מללו דאפי' אם לא יתברר שאחיו הטעיהו אלא אפילו מן השתם רגלים לדבר יש דבטעות היה והומדנא למוכח הוא שאם היה יודע שהנכסים מרובי' כ"כ שלא היה מוחל כל שכן אם יתברר שהטעיהו בפירוש לדבר פשוט שאין לך מחילה בטעות גדולה מזו יעש"ב ، ודון מינה לנ"ד דהוי דכוותא שלא נתפשר עמו ונתרצה בסך כזה אלא מפני שהעלים ממנו על בלי הגיד לו שהרויח כ"כ ואלו היה יודע כ"כ לא היה מוחל דלא עביד איניש דשקל מגנא אונא ומוחל כ' הליבים ליקח שלים

גם אין לפקפק ממ"ש מהרי"קו שם בסו' דבריו ע"ל שטוען שכנגדו שהביא ראיה ממה שת"כ בתשובה בש"ה על אדם שתפס בדין בעל אחותו כו' ופסקו עליהם שבועה ועשו פשרה ביניהם ונתנו לו דבר מועט ומחל השבועה וקנו מידו כו' דאע"ג בנתגלה ממון אביו מה שעשה עשוי כו' דשאני התם דמאחר שהיה ביד המוחל להשביע את אחותו ולא חש להשביעה גלי אדעתיה דגמר ומחיל אבל בנדון הזה שסמך ע"ד אחיו כו' הוי מחילה בטעות ולא הוי מחי' ע"כ ، וא"כ יש מקום לפקפק ולומר בנ"ל דכיין דבידו היה להשביע לש' שבועת השותפים ולא השביע נמצא שלא חש לברר הענין ולדעת סך הריות וגלי דעתיה דגמר ומחיל בכל ענין שמעט הוא אם רב ומה שעשה עשוי ، דהא ליתא דע"כ לא כתב מהריק"ו דכהיה בידו להשביע לשכנגדו ולא השביעו ונתפשר עמו דמה שעשה עשוי היינו דוקא כשעמדו לדין וחייבו הדיינים ופסקו עליהם שבועה ואחר כך עשו פשרה דמסתמא הפשרה היא למחול על השבועה שנתחייב לו על הממון אם רב ואם מעט ، אבל כשלא עמדו בדין אלא נתפשרו ביניהם בלא שעמדה בדין איכ'למי' שסמך ע"ד חבירו שהטעהו והוי מחי' בטעות והנה הוא זה ממש חילוק מהרי"קו הצריך לנדונו דהא גם בנדונו בידו היה להשביע לאחיו ואע"פ כן פסק דהוי מהילה בטעות וע"כ צ"ל דהיינו משום שלא עמדו בדין וזה פשוט ، ועיין בתשו' מהרשד"ם סי' קי"ו ומדברי מהרי"קו הללו דן את הדין מהרשד"ם בתשו' ח"א סי' שת"ח ע"ע כיוצא לזה והוכיח מדברי מהרי"קו דאפי' נכתב ונחתם שטר מחילה כשם שגוף המחילה אינה כלום מפני שהיה בטעות כך כתיבת שטר המחילה היה בטעות ומצי למיהדר ביה ועשה לו סמוכות מדברי הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן ב"י יע"ש וכ"כ בתשו' מהרית"ט ח"א סי' ק"ב והוסיף עוד דאפי' אם יטעון שכנגדו שישבע לו או יקבל ח"ם שלא היה בדעתו למחול בהחלט בין אם ימצא אחר כך בין אם לא ימצא אין בטענתו כלום דאפי' א"ל למתחילה היה בדעתו למחול הכל מכל מקום כל שלא היה ברור לו הרי המחילה אינה כלום יע"ש באורך ، וה"כ

וכ"פ הרדב"ז בתשו' ה"א סימן קס"ד בנדון קרוב לנ"ד שאהר שנתפשר עם בעל דינו על שטר שהוציא עליו מנה על אחד שהעיד ששטר זה פרוע ופרה בטעות היא והוזרח יע"ש · ולאו דוקא בטעות בעיקר הדבר ההמח שלא נודע לו אלא אפי' טעה בדין מחוסר ידיעת יש אומרים דמצי למימר דהוי פשרה וקנין בטעות כמו שאסף אים טהור מרן הב"י ז"ל סי' כ"ה הג"הט ונפיזן רמ"א הגהב"י אות ו' כל התשובו' והפוסקים דשייכי גוה דאינה אנו דנין בנ"ד דפשרה בטעות הוי כל בלי הגיד לו שיעור בריות דאלו הוה ידע שיעור זה לא הוה מחיל ואפי' ואימא דמההילה היה בדעתו למחול הכל כאשר לכל בין רב להעט מ"מ כל כמה דלא הוה ברירא ליה מילתא כמה הוי שיעור הריוח אכתי מחילה בטעות הוי דאין אדם מוחל מה שאין ידוע לו וכמ"ש מהרימ"ט בתשו' הנז'

אף בזאת יש לעמוד במ"ש הנמק"י פ"ק דסנהדרין גבי הרב העיטור והביא דבריו מרן ב"י בסי' כ"ה וז"ל ומי שנתחייב שבועה ונתן ממון לפוטרו השבועה ואח"כ מצא ראיה שנתחייב בממון הפשרה בטלה דכיון שנתחייב בממון אין כאן שבועה אבל עשה פשרה ולא הזכירו שבועה השבועה קיימת עכ"ל ונראה יוצא מתוך דבריו דלא אמרי' דהפשרה בטלה אלא כשהזכירו בשעת הפשרה שמה שנתפשר הוא מפני שאין לו ראיה ואין חייב לשכנגדו אלא להשבע ברירא אבל נתפשרו סתם ולא הזכירו משום שבועה הפשרה קיימת בכל אופן ולא מצי למיטען שלא נתפשר אלא מפני שלא הי"ל ראיה כיון שלא הזכיר בפי' · ולפ"ז ע"כ צ"ל דמ"ש גם בנמק"י בשם ג"הט בפשרה בטעות מפני שאין לו ראיה או שטר ואח"ך מצא ראיה שהוא קנין בטעות יע"ש וה"א שלשון שהביא מרן בב"י סי' י"ב אשר אנחנו עומדים עליו צ"ל דה"ד כשהזכירו בשעת הפשרה שהפשרה היתה מפני שלא מצא ראיה · וא"כ יש להעיר על כל הראשוני' בתשו' הנז"ל ויותר מהמה אשר העלה ואשר הביא מרן ההבי"ב בכנ"הג שלא נכנסו בחלוק זה שבכל הנדונות לא הוזכר בפי' בשעת הפשרה ואפ"ה כתבו דיש לבעל הפשרה מפאת הטעות וה"א כליא אין לא נרגשו מזה · ומפני זה נסבר לבי בקרבי לומר דלעולם דסמכי' אאומדנא דמוכח דאלו היה ידע בשעת הפשרה לא היה מתפשר וגדול כח האומדנא בכל דבר וכמ"ש להדיא מור"ם בת' סימן ע"ד דלא דמי נדון הרב שהיו תביעות הרבה לפשרה בטעות דעלמא דאיכא אומדנא דמוכח דאלו הוה ידע לא הוה מחיל יע"ש · ומ"ש הרב בע"הט דכשעשה פשרה ולא הזכירו שבועה הפשרה קיימת ה"ד בנדון שלו דהבעו ממון ועד שלא חייבו הדיין שבועה נתפשר עמו דהא איכא למימר כיון דמתחילה היה יודע התובע בבירור שכ"וכ ממון היה חייב לו ואעפ"כ נתפשר עמו הרי מחל לו על הנשאר ואפילו שטוען כי כוונתו במחילה היה מפני שלא היה בידו אז ראיה או עדים אין בטענתו כלום דכשנגדו טוען דגם הידע שחייב לו כ"כ מחל מש"ה בעינן שיזכירו בשעת הפשרה שלא נתפשר אלא מפני שהיה ירא שישב' שכנגדו ויפטר · אבל בעלמא כגון בנדונות הבו' הראשונים הנז"ל דלא היה יודע כמה יש לו

מזכותו ביד חבירו דלא ידע דמחיל הא ודאי אומדנא דמוכחא היא ואנן סהדי דאלו הוה ידע דיש לו ביד חבירו שיעור רב כזה לא הוה מחיל ומחיל' בטעות הוי גם כי לא פירש כלל וזה ברור ומוכרח לע"ד

ועתה ראיתי לה"ה מהר"ש חסון בס' משפטים ישרים סי' ס' דס"ג ע"ב שכתב דדברי בע"הט אשר הביא מרן סי' כ"ה חולק עם הרשב"א שהביא מרן סי' י"ב והילק דבנדונו דלא ידע התובע כמה מחיל גם העיטור יודה יע"ש והיינו כדכתיבנא בענין·אין ולא ידעתי איך לא נרגש מדברי העיטור בעצמו הנז"ל ולהכריע עיקר התי' שלו אף דיל הדוחה נטייה לומר דגם הביא דסי' י"ב איירי שהזכיר בפי' בעת הפשרה ואין הפנאי מסכים להאריך

ודע דמצאתי בתשו' הרי"ף סי' ק"ד שתו' ע"ד העיטור הללו וז"ל שאלה מי שתבע את חבירו בממון וכפר בו ולא ידע שהיו לו עדי' ועשה פשרה במקצת הממון ולא הזכיר בפשרה אפי' בא' עדים אח"ך אינו יכול לחזור בו · התשו' כשיבואו עדיו יאמר אלמלא הייתי יודע שיש לי עדים לא הייתי עושה עמו פשרה זו הדין עמו שהיה בטעו' עכ"ל הרי להדיא דס"ל להרי"ף דאפי' לא הזכיר בפשרה שמפני שלא היה לו ראיה נתפשר מ"מ פשרה בטעות הוי דלא כבעל העיטור אך שם בתשו' הרי"ף סימן קכ"ד יש תשובה אחרת דסותרת לזו ע"ע מי שנתחייב שבועה להבירו ונתפשר על השבועה ומצא ראיה שיש וז"ל אבל אלו עשו ביניהם כתקונם ולא הזכירו השבועה הפשרה קיימת דאמרי' עביד איניש דזבין ומזבין דינים יע"כ וה"ז סותר למ"ש בס' ק"ד וכעת צריך ישוב ומ"מ לכל הדברות החילוק שכתבתי נראה אמת דשאני הכא דהטוען יודע שיעור הביעתו ומתפשר מפני שאין לו ראיה ואיכא למימר דמחל אמנם כשאינו יודע שיעור הממון שיש לו ביד חבירו ושוב נתגלה לו הא ודאי דפשר' בטעות הוי ויחזור בו ואפי' בקנין וכ"ש בנ"ד דהוי בלא קנין ועי' בתשו' הרב פ"מ ח"א סי' ז"ן ולהרב דרכי נועם בתשו' חח"מ סי' כ"ד ודון תינה ואוקי באתרין לנ"ד דהויא מחי' בטעות ע"י העלם דבר על לא הדע לו שיעור הריוח דאלו הוה ידע כ"כ אנן סהדי דלא הוה מחיל · ול חשיבני מדברי הרב דרכי נועם בתשו' ח"מ סימן ט"ז דר"ב סע"ג שכתב וז"ל ועוד דגרעא תביעה זו משאר תביעות שעושין עליהם פשרה דבעלמא כשתובע אחד מחבירו תובע תביעות ודאות אף שאינו יודע אם יזכה בדין אעפ"כ מהני הפשרה כו' אבל הכא מעיקרא היא תביעת ש' באזורים אולי יש ליך יותר מסכי כתובתי' ובשביעתה יסתלק מן הס' א"כ תביעתה יותר מסופקת משאר תביעו'של ודאי א"כ אתיא נ"ד במכ"ש שהפשרה קיימת אע"פ שיתברר עתה שיש לה יותר מסכי כתובתה שע"ת כן היתה הפשרה עכ"ל

מבואר יוצא מדבריו דלהלק יצא דאם מצי' היתה הפשרה על תביע' בס' הפשרה קיימת אע"פ שיתברר אח"ך שיש לו זכות הרבה ביד חבירו בע"ת כן היתה הפשרה ולפ"ז בנ"ד שהתביעה היתה

היתה בס' ונתפשר ע"ד כן נתפשר למחול לו כל הנשאר ולא נשארלו עליו שום תביעה וטענה . אמת אגיד דלעיקרא דדברי הרב הנז' רגיר גמין לע"ד דהנה נדון מהרי"קו שורש קי"א ונדון מהרשד"ם סי' שמ"ח ומהרימ"ט סי' ק"ב ההביעה דעיקרא היתה על הס' ועל העלם דבר וגם אחר' כן הביאו חמו' מוהרי"קו הנז' וכתב מכאן יתנא מקום לחולק בנ"ד דפש"ה ומחילה בטעות היתה וחוזרת אבל מ"מ לאו מילתא היא מהני טעמי דכתי' לעיל עכ"ל . וכבר הראנו בסדר דברתי דאין הפנאי מסכי' עמי להאריך ובאמת דעיקר מיליה דהרב אחר בנה עליו דייק בנדון הבוא דאין בידינו כח לבטל הפשרה לא היתה בזה כי אם מפאת דהיורשים אינהו נינהו אנסו אנפשייהו להתפשר דבנ"ה כליא קרנא ובאמנם היתה אוכלת כל הנכסים מן הדין שניזונית מנכסי בעלה ולא היה נשאר ליורשי' כלל ומביד אינים דזכין דיניה וגמרו ותקנו כל זכות שיש להם עליה בפשרה זו בבחרו הרע במיעוטו וזו כהו לאשר ולקיים הפשרה שלא תמוט ואגב הרחיב דבריו יותר וכתב בהתביעה היתה בס' ואין ללמוד מדבריו אף לכל תביעת ס' נגד דברי מהרי"קו ומהרשד"ם וכל רבני האחרונים ז"ל וזה ברור

גם אין לומר דהכא הורע כחו דראובן ולא מצי למי' דהוי מחי' בטעות מפני שהיה הפשרה ע"י אחרים ככתוב בשאלה שנכנסו מתווכי השלום ביניהם וע"יכ נתפשרו וא"כ תלה דעתו בדעת אחרים וכבר כתב מהרשד"ם בסי' שמ"ח דאם תלה עצמו בדעת אחרי' לא אמרי' מחילה בטעות הוה . וכ"כ מרן הכנה"ג ז"ל בח"מ בסי' י"ב הגב"י משם הרמ"ע מפאנו ז"ל וכן חכמו רבותינו האחרונים הלא בספרתם דהא ודאי ליתא בנ"ד דהאנשים האלה אשר נכנסו ביניהם לפשר לא נתבררו משניהם ולא קנו מהם להתרצות כאשר יגזרו אומר האנשים ההם רק לא באו אלא מעצמם לתווך השלום ביניהם ונמצא שלא תלו דעתם בדעת האנשים האלה כי היכי דניתא דלגמרי מהלו . ואו דאף לכהמת"ל דקבלוב עליהם לפשרנים הרי כבר כתב הרב ד"ת בה"ג ח"מ סי' ע"ו דס"ז ע"ד וס"ח ע"א ע"ד מהרשד"ם הללו דאין ללמוד מהם דיוקא אלא דס"ל להרב דאם לא ידע המוחל מה שיוכל לתבוע אף דנכנסו פשרנים ביניהם בקנין ושוב נודע שהיה חייב לו יותר הוי מחילה בטעות כיון דאף הפשרנים לא ידעו על מה פשרו , והוכרח לומר כן מכח דברי מוהרשד"ם בח' סי' קי"ו דנראה סותרת הסיא דסי' שמ"ח ומכח זה סמך לומר דלא דוקא יעש"ב . וא"כ כ"ש וק"ו בנ"ד דלא היו פשרנים ולא קבלות עליהם דודאי דמנו לטעון מחילה בטעות ה ה

גם אין לתלות נד זכות לשמעון ומ"ש הרב ד"מ בה"ג ח"מ סי' ג' דג"ן ע"ג וז"ל דכיון שראובן נסתפק בדבר זה דילמא האמת כדברי שמעון כו' או מקר בזה יש לצדד ולומר דאין זו קנין בטעות עכ"ל . וכן הסכים בסו' דבריו דכיון שעלה בדעתו של ראובן דשמעין מוקר ואעפ"כ נתפשר מה שעשה עשוי והפשרה קיימת יעש"ב . ולפי"ז דכואת בנ"ד דיודע ראובן את שמעין כי הוא משקר ועדיפא מהיא דהרב ד"מ דהתם לא הורזק שמעין אצל ראובן לשקרן ואפ"ה כתב הרב דכיון שהי"ל להוש ואעפ"כ נתפשר זוב אינו חוזר . וכ"ש בנ"ד דהרי הכירו מתחילה שמעין

הוחזק לשקרן בדבריו דמתחילה כפר בכל שלא היה ריוח רק כשיעור שנתן לגוי . ואעפ"י שכבר נתפשר עמו בעד ס' כסף הא ודאי חשש ראובן כי שמעון משקר עמו ועכ"ז נתפשר ומחל על כל הנשאר ע"ז השיב דלא דמי נ"ד להביא כלל דהתם בנדון יהרב הטעות היא שהאמין לדברי ש' בדבר שהיה אפשר להתברר בנקל בתוך ע"ו ימים אוך' יום לכתוב לבניו אם האמת כדברי ש' שקבלו ממנו כל מה שהיה אומר אי שיתנה שלא קבל המוקטעה רק ע"פ דבריו שהאמינו בזה וכמו שכן היה מעשה כמ"ש אח"ך הרב שם יע"ש ובלא"ה יש מקום לומר דבכל אופן מחל מאח"כ בנ"ד דאין ביד ראובן לברר אם אמת הדבר כדברי ש' אם אין ועל פי דבריו נתפשר עמו בטעות . ועוד דשאני התם דהוי הענין בב"ד ונתחייב בפניהם וקנו מידו על זאת דבכה"ג כחו יש ואין בידו לחזור מאי דלא תוה בנ"ד שום דבר מזה דבודאי דהפשרה בטלה כיון שהיתה בטעות גמור

ומעתה נדעם נרדפה מה יהיה משפט הלגר הזה כי כאן נמצא על א' שמעיד כי ש' זה גזלן הוי בסך הנז' דלכאורה על א' מחייבו שבועה דאורייתא ומה שטוען ש' כיהוא לו שונא על עיסקי דינה שביניהם ומפני כן רוצה לפוסלו לעדות לאו מילתא היא דהא אפסיקא הלכתא כרבנן דפליגי על ר' יהודה במתני' דסנהדרין דכ"ז ע"ב דלא נחשדו ישראל על כך ופסקיהו הרי"ף והרמב"ם פ"ו מה' עדות וטש"ע ח"מ ר"סי ג"ל ואע"פ שכתב מרן הכנה"ג שם בג"הט או"ד משם מהרש"ל ומור"סומוהריב"ל ומהרשד"ם דשונא גמור שבוא לו כ"א מן הרודפים ומבקש להתנקם ממנו פסול להעיד יע"ש מ"מ הא ודאי דע"כ לא אמרי' דשונא פסול לעדות אלא דוקא בכה"ג שהוא רודפו ומבקש להתנקם ממנו בודאי אבל בס' הדרינן לכללין דלא נחשדו ישראל על כך . ובנ"ד ודאי לאו שונא גמור הוא דלאו בדיניעי עסקינן כ"ש לפי מה שחילקו הרב נאמן שמואל סימן ל' והרב באר מים חיים בא"ה סי' י"ב דנ"ה ע"ב שכל שאינו ניכר בהדיא שכונת השונא להנקם ממנו אין לחושדו וזולת היכא דמוכחא מלתא בהדיא , א"נ היכא דהעדות הוא באותו דבר שתלויה בו השנאה או הוי פסול מטעם נוגע בעדות יע"ש . דפשיטא בנ"ד דליכא חדא מהנך תרתי דאין לפוסלו, ומ"מ הכל לפי ראות עיני הדיין כמ"ש בתשו' הגאונים אחר העלה ואשר הביא הרב מטה שמעון שם

אמנם מה שטען עוד שמעין כי לוי זה שותפו הוא נוגע בעדות נראה דיש לו סמוכות מתשו' הרא"ש כלל ו' סי' ך' שנשאל על ראובן שהיו מעידים עליו מבני העיר פורעי המס שבקהל כפרו‍הו לרא בן , והשיב וז"ל ועדים מפורעי המס בעלי דבר הם דאינן יכולים להעיד לא לזכו' ולא לחובה דאין חילוק בעדות הפסול פסול לכל הלקס יכולי' לוותר נהדחם עכ"ל . ולפ"ז בנ"ד אעפ"י שבעדו' הזה אינו נוגע לו שום הנאה ללוי ואפשר יגיע לו נזק ג"כ עכ"ז כיון שהוא שותף הו"ל נוגע בעדות ואין מקבלין עדותו בין לזכות בין לחובה אך אחר ההשקפה יראה דסברת הרא"ש ז"ל הלזו אינה מוסכמת מכל הפוסקים וא"כ החזיב להגאון הרב משנה למלך פט"ו מה' עדות שהביא תשו' הרא"ש הלזו וכתב דדברי תימא הם

הם דכל נוגע בדבר לא מפסיל אלא משום בעל דבר והמעיד לחובתו כשר לכל והביא דברי הת"כ שהביא מרן ב"י סי' ל"ז ותשו' הריב"ש סי' הע"ו שכתבו בפשיטות דנאמנין לחוב לשותפין והנ"ע יע"ש ׃ וכ"כ הרדב"ז בהדשות סי' נ"א להדיא והביא ראיה מאי דאמרינן פה"ב דמ"ג ע"ב וכוין דאסהיד ליה ללוי דביא שלו היכי מצי מפיק לה מיניה ותשני דאמר ידענא דהאי ארעא לאו דיהודה היא יע"ש ׃ וכ"כ הנמקי בשם הרן בסוגייא הלזו וכ"כ הרשב"א הובאו דבריו בש"מ שם וז"ל ומהכא שמעינן דכל שהוא בעיניו נוגע בעדות מהות ממון ובא להעיד אין דוחין אותו מיד לו' נוגע בעדותו ואין שומעין לו בין לזכותו בין לחובתו כנגיעת עדות דקורבה אלא שומעים ואם יש בעדותו לפי ראות הדיינים שום נגיעה עדות להנאתו אין מקבלין הימנו עכ"ל ׃ וכ"כ בת' הרשב"א ה"א סי' אף ק"ז דאי טעין הל מהשותפים דבר שהוא טוב לחבריו נאמן בעל דין אחר להייב שבועה דאורייתא כו' ואי טעינו תרי שותפי בעדות חובתן מהימני לחייב הני יהם דקי"ל פה"ב דשותפין מעידין וע"ז היכא דלא נגע בעדותן ניהו א"ד ׃ ונראה שהיא תחשו' מוהר"מ בר ברוך כמ"ש מרן הב"י סי' ל"ז הגב"י אות ו' וכ"כ בהגהת מרדכי פי"א דכתובו' יע"ש והאמת דדברי הרא"ש הם מן המתמיהין דאיך יתכן לומר דבפסול פסול לכל גם לחובה דכיון דליה ליה הנאה מיניה לא הוי נוגע בעדות ׃ והרב מטה שמעון סי' ל"ז הגב"י אות ג' הביא משם הרב נמה נדק בהמה על הרא"ש כמו שתמה הרב מש"ל ז"ל וכתב דטעם הרא"ש דכיון שהם מפורעי המס אפשר שיש לו קרובים בין הקהל דפסול להם גם לחובה יע"ש ׃ וכעת אין הספר מצוי אתי לראות דבריו כדקייתי אדוכתייהו ולפום ריהטא לע"ד אינם סובלים דברי הרא"ש כי זה דהא בהדיא קאמר דפורעי המס בעלי דבר הם דאין חילוק בעדות הפסול פסול לכל ולפי פי' הרב דקאי לקרובים לא הול"ל סתמא דאין חילוק בעדות כו' דהא איכא חילוק טובא דלקרוביהם דוקא הם פסולים ולאחר בני העיר כשרים ׃ ותו ק' במ"ש אח"כ חלקם יכולים לוותר בהודאתם דמשמע דוקא חלקם נאמנים להכחיד ׃ ולפי פי' הנז' לאו דוקא חלקם דגם חלק ב"הע שאינם קרובים להם נאמנים ע"פ עדותם ׃

שוב התבוננתי היטב וראיתי לטעמו ונימוקו עמו דבספ' נ"א ס"ו הביא הטור ז"ל מתשו' רב האיי גאון דס"ל דבשטר שכתוב לב' והעדים קרובים לא' ורחוקים לא' דאעפ"י שהוא פסול לאותו שהעדים קרובים לו כשר הוא לאותו שהעדים רחוקים לו ור"ת כתב שהוא פסול לשניהם וכ"כ הריף והרמב"ם והרא"ש יע"ש ׃ אמור מעתה דשלו העדים לא יכנר מהיות להם קרובים פורעי מס כיון דלקרובים פסו' גם לאחר ב"הע פסולים לדעת הרא"ש דלשיטתיה אזיל דבפסול לשותף הא' משום קירבה פסול גם לב' אע"פ שאין לו נד קורבה ׃ וה"נ כל ב"הע שותפים השיבי והפסול לזה פסול לזה ׃ אך רואה אנכי דאלכתי לא איפרק מהולמא דהרי כתב המרדכי פ"ק דגיטין והביא דבריו מרן ב"י גם ב' שותפים והעדים קרובים לזה ורחוקים לזה מעידין לרחוק דהא תרי

גופי נינהו ובעדות ע"פ לא שייך לומר אתי לאחלופי יע"ש ׃ ור"ל דכל עיקר טעמא דר"ת והרי"ף דפסל ליה גם לרחוק היינו משום דאתי לאחלופי לשטרות דעלמא שיאמרו קרוב כשר להעיד כמו שהביא שם מרן ב"י דבריהם אבל בעדות ע"פ לא אתי לאחלופי ומעיד לרחוק ׃ ולפי"ז הא דידן לעדות ע"פ היא למה לא יהיו נאמנים על הרחוקים והדרן לקושיין למה סגר לנו את הדלת דדוקא על עצמן מבני הודאתם ׃ ואולם לפי מ"ש הרב פליטת בית יהודה סי' י"ח והביא דבריו מרן החבי"ב בסי' נ"א הגב"י אות ט"ו דהמרדכי מיירי לענין מתנה לשניהם דאין כאן נגיעה בעדות אבל בשותפין שנתחייבו בחוב דאי ליה ליה לשותפו חוזר על האחר פסולין וכתב מרן החבי"ב דהדין עמו וציין למוהרא"ל"ב ז"ל סימן כ"ד גם בסימן נ"ל הגה"ט אות ל"ז למד מרן החבי"ב חילוק זה מדברי התוס' פ' מי שהיה נשוי יע"ש ׃ ולפי זה גם בנדון הרא"ש דאע"פ שמטילין מס קצוב פרטי לכל אחד מבני העיר מ"מ אי לית להו לרחוקים לשלם העדים חוזרים ומטילים אותו על האחר ובכה"ג כיון דפסולים לקרובים פסולין גם לרחוקים ׃

ואחרי כתבי כל זאת נזדמן לידי בתורת משה ס' נ"ב ושם ראיתי בסי' ל"ז דל"ו שסתם הדברים ולא כתב אלא מה שהביא הרב מטה שמעון משמו וז"ל אבל צריכין להוסיף ולומר דטעמו כיון שהם מפורעי המס ואפשר שיש להם קרובים בין הקהל הפסולים להם בין לזכות בין לחובה עכ"ל והכריע הדבר וז"ל דאלה"ה קשה לנו להבין דבריו כי הוא עצמו כתב בתשו' דסלוק מבני והיינו כשאין להם הנאה בעדותן מבני עדותן אע"פ שהם מפורעי המס וקשה דידיה אדידיה אלא ע"כ צ"ל דמשום קורבה פסל להו בין לזכות בין לחובה עכ"ל ׃ ונראה מדבריו דדוקא לקרובים פסולים ולא לחלק הרחוקים וכן נראה להדיא מת"ש אחרי כן לנדון שלו דאפי' חיותא דעדים אין נאמני' לגבי קרוביהם מ"מ מבני עדותן לגבי איכך דלאו קרובי' נינהו ואין אומרים עדות שבטלה מקצתה בטלה כו' ואע"ג דבשטר איכא פלוגתא בסי' נ"א מ"מ בעדות בע"פ כ"ע מודים כמ"ש מור"ס בהגהת ש"ע סי' נ"א אח"ד יע"ש ׃ ולפ"ז לא ידעתי איך ניחא ליה למר לפרש דברי הרא"ש דקאי על הקרובים דוקא מאחר דכתב בהדיא דדוקא חלקם יכולי' לוותר ׃ ותו יש להעיר במ"ש דבעדו' ע"פ כ"ע מודו דלמי שאין העדים קרובי' כשרים להעי' דלפי מ"ש מרן החבי"ב משם הרב פליט' בית יהודה ומהרא"ל"ב חו' יונאה דע"כ לא אמרי' דבעדות ע"פ בטלה מקצתה לא בטלה כולה ופלגינן דבורים אלא דוק' במתנה ולא בחוב וכנז"ל וכעת דבריו צ"ע

הדרן לנ"ל דנלע"ד דתירוץ הרב בעד הרא"ש ניחא ליאמר לפי תומת הנז' דכיון דפסול לקרובים פסול לכל ב"הע ובדרך זו עלה על דעתי ליישב ת' הרדב"ז בראשונות סי' י"א ע"ע אלמנה שהחזיקה להדליק ב"הכ והקהל היו רוצים למכור לאחר והעידו אנשים מבני הקהל שמורישי האלמנה הנז' בנו הק"ק והקדישו ע"מ כן וכתב הרב שם דעדות ב"הע ל"מ עד שיסתלקו ואפי' בסילוק איכא מ"ד דלא מבני יע"ש ׃

יע"ש ובדבר המוה דהכא מה שהיו מעידים היה להונח בקהל והלכך דיש להמוה ע"ד ככל מה שהמהו על הרא"ש עוד נה לדבריו שהרא"י ניגהו מת"ם בחדשות סי' נ"א בהשו' הנז"ל והולם ע"פ האמור אשכהנא לה פהרי דלא כבר דהיו להם קרוביס וכשם בכסולים לקרובים נך כסולים לרחוקים . אך דא עקא דמלבד הדוחק עוד ואת ק' דלפ"ז היכי מהני להו סילוק דמה אתן ומה יוסיף סילוק דנפשייהו להעיד לקרוביהם ובלא"ה ק' איך יתכן סילוק שלא יהנה מזה הא בלא"ה לחובתן הם מעידים כי ע"כ צ"ל דלא כתב הם הרב זה לנדונו אלא להאלמד במקים אחר דלנדון הבית כבר פסק לעיל מזה בלא עדות המעידים שאין לבוניית' החזקה כמו שיע"ש . א"נ אפשר לומר דכונתו היא לומר דהא בהא תליא דלת"ד סילוק מהני ה"ה לחובתן מעידים דמ"ש זה מזה ואידי ואידי חד טעמא כיון דליא ליה הנאה מעיד דלא ביעינן אהילאו וסוכו בכסרות אך למ"ד דסילוק לא מהני לעדות משום דבעי' אהי'וסופו בכסרות הה"נ דלחובה נ"כ אינו מעיד דאין אהי'בכסרות ולפ"ז נמדנו דבר חדש ליישב תשו'הרא"ש הנז' דהנה הרא"ש מעיקרא סבר לה נמי דסילוק לא מהני לעדות אלא דוקא בדיינות וכסברת מוהר"ם רבו ולבסוף סבר דמהני סילוק לעדות והדר ביה כמבו'בתשו' הרמחה כלל נ"ח סי' ב' יע"ש . ואתי מעתה דאפשר דהרא"ש בתשו' דכלל ו' סי' ך' אכתי הוה ס"ל דבעדות לא מהני סילוק כדעת מוהר"ם ור"י מפריס וה"נ אינו מעיד אפי' להובה אמנם אררי כן חזר בו וס"ל דמהני סילוק גם לעדות דכיון דליה ליה הנאה מעיד והה"נ דלחובה כיון דליה הנאה ליה מעיד ויש סייע לדברי אלה מדברי הרב נ"נ כנז"ל אלא שאין הפנאי מסכי'להאריך ומינה אנו דנין דלאו סברה יחידאה היא ואת דהרי לענין סילוק בעדות זאת מצאנו למוהר"ם ור"י מפריס דקיימי בשיטה זו דלא מהני סילוק גם הרמ"ה בחי' לבתרא אחר יגאו לאור בזמנינו שם בכח"ה דמ"ג בהסכמה עלה דלא מהני סילוק בעדות כמו שיע"ש ובה"נ דס"ל לרבוותא אילין דאפילו להובה אין מקבלין עדותן ומאי לימר המוחזק קי"ל כרבוותא אילין דס"ל דכסול להעיד אפי' לחובה וכ"ש אם נצרף לזה סברת הלבוש סי' ל"ז ומוה"מ מלובלין ז"ל הביא דבריו הרב ש"ך שם רס"י ל"ז דטעם נוגע בעדות דפסול להעיד לאו משום דחשדינן ליה אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו ויש לו דין קרוב ומשם דפסול לעדו'אפי' דעינן בודאי שאינו משקר בעדותו שהרי אפי' מרע"ה כסול לאהרן אחיו מן התורה . והוליד מדבריהם הר' הסמ"ע והרב ש"ך בסק"א דס"ל דאפי'לחובה כסול ואעפ"י שהרב ט"ז שם כתב דאפשר לקיים דברי הרב הלבוש ולומר דהיכא דיש לו הנאה ומיקרי נוגע חשיב כקרוב אבל היכא דמעיד לחובה לאו נוגע הוא ולא חשיב כקרוב יע"ש . מ"מ הסמ"ע ס"ל בפשי' לדעתה דס"ל לפי טעם זה דגם לחובה פסול ואי סניף לזה ונראה דחשו' הרא"ש הנז"ל דס"ל בפשיטות דגם לחובה פסול היא נעלמה מהסמ"ע והרב ש"ך דשמה דאו כן אהסו דלא יתכן לומר דגם לחובה פסול ולא העלו על דל שפתותיהם דסברה זו עמדה' וג'כאה בבית מדרשו של הרא"ש ז"ל . ולכל הדברות הן רבים עמה רבוותא דס"ל דגם לחובה פסול

הגם שלום האיר אל עבר פנינו ס' הבאיר קול איהו ה"נ לעצ"ר זרור המר דודי לי ה"ה כמוהרא"י זצ"ל ושם ראיתי בחה"מ סי' ב' שעמד על מבוכה זו וזו הלכה שעלה דודאי ראוי להחמיר שואיל ונפק מפומיה דמרנא הרא"ם ז"ל אע"ג דכן רבים השיגרים דלחובה כשר ועמד על ראיתם מהסיא דפח"ה דמ"ג . וכתב די"ל דאין ומשם ראיה עפ"י דברי התוס' שם שכתבו דמיירי דאנן בדידן ידעינן להך מלחא דקרקע זה היה של שמעון וראינן גזלו ממנו ומכרו ללוי . ולפי זה מ"ש וכיון דאסהיד ליה ללוי היכי אמרי מפיק לה היינו מדין אודיאה דהודאת בע"ד כק' עדים דמי . ולפ"ז לאו מדין עדות הוא דאמרינן דזכה לוי אלא מדין הודאה דהויא כמתנה . ואה"נ דבתורת עדו' לא מכשר נוגע בעדות אפי' לחובתו דומיא דקרובים אח"ד יעש"ב . ועם שלע"ד יש לעמוד ע"ד בדחייתו ולא דמ"מ ע"פ דבורו והודאתו הוא לא עדו' לאוקומי ארעא בחזקת לוי דבלא"ה ערעורו של יהודה אין לו ביטול ועפ' הודאתו ולא היא חקים ביד לוי וס"ש עדות יש בדבר אלא שהיא לחובתו שמודה שאם שהיא של לוי . אפ"ה יד הדוחה נטויה להעמיד דהיס הלזו בדרך דוחק . ואנא עבדא לפי קע"ד יש מקום לדחות ראיה הלזו באופן אחר דע"כ ל"ק הרא"ש דשותף אינו מעיד אפי' לחובתו אלא בכה"ג דנדון דידיה דגם לאחר שמעיד לחובתו אכתי שותף הוא ולא נתפרדה החבילה . משא"כ בהסיא דפח"ה הרי נסתלק לגמרי במה שמעיד כי היא היתה של לוי ואינו נוגע בדבר כלל . וזה מוכרע לע"ד דהא הרא"ש ס"ל דסילוק מהני וכנז"ל ולו'דקידם הזרה היא כנז' הוא דוחק אלא ע"כ צריך לחלק בהכי דבשותפין דקיי וקיימי בשותפותם הו"ל קרוב ואפילו לחובה פסול . אלא דק' ע"ז א"כ בני העיר דאמר א' חנו מנה לבני עירי היכי מהני סילוק להעיד דמ"מ אפי' שיסתלקו מזה הרי בלא"ה הם שותפין בדברים אחרים בהם צרכי העיר והיכי מהני סילוק . אך גם לזה יש לדחוק ולומר דכיון דבדבר פרטי אנו דנין עליו ובדבר הזה נסתלקו ממנו מהני סילוק והוא דוחק . ומ"מ איך שיהיה מצינו חברים לסברא זאת דאפי' לחובה פסול ומאי שמצינו כי היא המוחזק לומר קי"ל לאפטורי' משבועה כמ"ש מרן החבי"ב בכללי הקי"ל אות ע"ד והרב חסק שלמה אות ע"ה שהביאו משם לפקח הפוס' דהאי למימר קי"ל לפטור עצמו משבועה ואיכא מאן דס"ל דמהני גם לאפוקי ממונא הוא הקדוש מוהרימ"ע ז"ל כמו שיע"ש

מצורף לזה סברת מוהרשד"ם בחי"ד סי' קס"ו שכתב דע"כ לא כתב מוהריק"ו דאין לו' קי"ל ביחיד נגד רבים אלא כשלא היה מוחזק מעיקר' אבל אם היה מוחזק מעיקרא כסברת יחיד מומחה כר"ת לא מפקינן מיניה יע"ש . ואע"פ שכתב מרן החבי"ב בכללי הקי"ל אות ט"ו דסוגיין דעלמא לא אזלא הכי ולא ראה לחופסי' דגל הקי"ל שמשתמשים בזה יע"ש . מ"מ כתב בתשובותיו בס' בעי חיי ח"מ ח"א דע"ה ע"ב דמ"מ סברא זו מועיל לסניף בעלמא להחזיק כפי סברת הא"ה והעיר אע"ג דאיכא דאמרי דלא הוו אלא כתב א' יע"ש . אמור מעתה גם בזו שלפנינו דבהדיא לא מצינו מאן דס"ל דגם לחובה פסול

כש״ל היכא דנוגע בעדות וילא הרא״ש ז״ל דכל מאי דכהיגנא הנה הנה צדדין למצוא לו הכר . עכ״ז כיון דבנ״ד הוי מוחזק מעיקרא ושכנגדו בא להוציא מידו לא מחייבינן ליה שבועה כיון דמסייע ליה סברא יחיד מומחה כהרא״ש ז״ל כ״ש דנראה דאין אנו צריכין לזה דשפיר מצי למימר קי״ל כהרא״ש וכנראה מדברי הרדב״ז ח״א דמאן דס״ל למימר דבעדות לא מפני סילוק ס״ל דגם להונה פסול . וכסברת השמ״ע דס״ל דמאן דיהיב טעמא משום דאדם קרוב אצל עצמו ס״ל דגם לחונה כשר וזה ברור . סוף דבר קנני למיניין דנלע״ד דאין לראובן על שמעון אלא להחרים חרם סתם על כל מי שעכב ממונו שלא כדין . כי האף אתנם כיון שכתבתי דהפשרה שנעשית בתחלה איננה מע״לה נראה דחוזר הדין לביותו חייב שמעון בשבועת השותפין אבל כיון שכבר חלקו השותפות ויעבור זמן רב ולא הנעו הרי פסק הרמב״ם פ״ט מה׳ שלוחין ושותפין והטוש״ע סי׳ צ״ג ס״ו דלאחר שו׳ שחלקו אינו יכול לחזור ולהשביע בטענת ספק אלא מחרים סתם על מי שגזלו . ועיין בתשו׳ הרדב״ז שהדפוס סי׳ קי״ו מגם הרמב״ם שכתב שאפי׳ שביהדין בשטרות ובכתובות שיהיה נאמן בלא שבועה ואפי׳ בגזלות והכי׳ ה״ס שיכול להחרים על כל מי שלוקח ממנו שלא כדין ונתן טעם לדבר יע״ש . דלפי״ז אפי׳ תימא דבנ״ד הרי מהל לו על השבועה מי ימנע את האדם שלא יטיל חרם על מי שמעכב ממונו שלא כדין זהו מה שעלתה מצודתי בנחינה רבה והיום קנרה . לא להלכה ולא למעשה רק נדבר אסיפא בעלמא חורחן של ראשוני׳ את מקורה הערה . חובו רציף מילי מילי קט״ני הסר כבנות דרך הערה . כבן דרכו של קטן מפרד וזורה גם בלא דעת הסורי׳ מהסרא . ואחה קדוש אם יש את נפשך הפיבני דבר שמחיך כך וזכרהו יפנו בזכירה . הלא כה דברי קטן הכמות כחוחי מכתא ביעורא . המתאבק בעפר רגלי רבנן ותלמידיהון ונפשו קשורה . בענוחות אבנתו דס״ו בעוש״תר חיבה יהירה דלא הביג ודלא שכין ובוא הנעיר׳

משה מרדכי

קריישפין ס״ט

נ.ז.ה״ב רייכ ס״ט כגר מילהי אמירה הלא הרא״ר והקדמה שבפר כי כל אשר היה לו לעט״ר אדוני **משה** המרבר זל״הה מוכן ומזומן להביא לבית הדכום קרוב לעשרה היבורים כולם כאחד ניע ה״ר היו למאכולה אה ולא נשאר לפני אדוני כי אם מעט נזער מפוזר ומפורד מאשר היה מרוץ ועיר הכיע וכורם איזה פסקי דינים אשר נמצאו במדרשו כל שם עט״ר שאר בארינו כמ״ר לי מע׳ הרב המובהק ואת לבריק כמוהר״ר **מיכאל יעקב ישראל** נר״ו **רמ** מוזי **רודים** יפ״א ונ״ר הוא ריה שולה לו איזה כס״ל והנה כאחרי אדוני **משה** זנ״ל היה משיב לו חשו׳ נינחה וע״ז הודעהי ה״ן כהיב כאן כי מכאן והנהר כן הגה מו״ח אשר מקלו וערו שני הילכים

(מע׳ הרב הג׳ נר״ו ועט״ר אבא מארי אדוני **משה** זנ״ל)

חמכי להושיך לאהעסי צו

תנן התם נכ״ב דכתובות דכ״ח ושו נאמנין להעי׳ בגודלן מה שראו בקטנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כת״י של רבי וזה כת״י של אחי וכורני ב״פ שיצאת בהינומא וראשה פרועה ושהיה איש פ׳ יוצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה . ושהיה חולק עמנו על הגורן . והמקום הזה בית הפרס וע״כ הינו באים בשבת ע״כ . ובגמרא אמר ר״פ בריה דרב יהושע וה א בים גדול עמו ע״כ . והנה בפירושא דהאי מימרא דר״ה נחהבטו רבוותא הרמב״ם ז״ל בפי״ו מה׳ אסות הנ״כה כתב היא אומרת בתולה נשאתני ועיקר כתובתי מאתים ובעל או יורשיו אומרי׳ בעולה נשאה ואין לה אלא מאה . אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו אנשי העיר לעשותן לבתולה כו׳ ה״ז נוטלת מאתים כו׳ ונאמן קטן להעיד כשגדלו ולומר זכור אני כשהייתי קטן שנעשה לפלונית כמנהג הבתולות ע״כ וכתב ה״ה ז״ל שדעת רבינו לכי מ״ש בפ״ו ובפי״ד מה״ע דלא קיימא הא דר״פ אבא אזה כת״י של אבא ושל ר׳ ושל אחי בלבד אבל הרבה מן המכרעי׳ ראיתי שפירשוה אפי׳ אהא דינאה בהינומא ע״כ וכן כתב הרא״ש ז״ל נפ״ב דכתו׳ וז״ל אמר ר״פ והוא שיש גדול עמו דלא מסקינן מהימנא אלא אבי מרי וכן בהינומא יעכ״ל . וכן מבו׳ מד׳ רבינו הטור ז״ל באה״ע סי׳ צ״ג היא אומרת בתו׳ נשאתני וכתובתי מאתים ובעל אומר לא כי אלא בעולה כו׳ אם יש עדים שיצאה בהינומא כו׳ כתובתה מאתים אפי׳ אחד מהם קטן כשראה העדות דכיון שהוא עתה גדול ויש אחר עמו מהני כו׳ ע״כ . וראיתי לרבי׳ הטור ז״ל בח״מ סימן ל״ה שכתב וז״ל יש דברים שמעי׳ הקטן עליהם כשגדלו אע״פ שלא ראה אותם אלא בקטנותו כגון שמעיד זה כת״י אבי כו׳ וכן נאמן להעיד כשיגדל על אשה שכשנשאת יצאת בהינומא ונעשה לה כמנהג הבתולות . וכן נאמן אפי׳ הוא לבדו לומר עד כאן תחום שבת כו׳ ע״כ וכתב מרן בב״י וז״ל יש דברים שהעיד הקטן כו׳ . משנה סו׳ פ״ב דכתובות ושו נאמנין להעיד כו׳ ובגמרא אמר ר״ה והוא שיש גדול עמו וכתב הר״ן ז״ל דמימרא ר״ה לאו אכולא מתניתין קאי אלא אזה כת״י של אבא כו׳ ויצאת בהינומא׳ וזה דעת רבינו שאמר שכתב שנאמן לומר שיצאת בהינומא׳ כתב וכן נאמן לומר אפי׳ הוא לבדו ע״כ תחום שבת וכן נראה מדברי הרא״ש ז״ל עכ״ל . ובעניותי אני תמה על מרן דלא היה לו לדייק ממשמעות דברי הטור ז״ל דמימרא ר״ה קאי גם היצאת בהינומא׳ דבפירוש אמר באה״ע סי׳ צ״ג ובהדיא כתב שם רבינו הטור דנאמן להעיד בגודלו שראה בקטנותו יצאת בהינומא כיון שהוא עתה גדול ויש אחר עמו ומוד המהני בה״ש וכן נראה מדברי הרא״ש ז״ל דמשמע דלא׳ נפירושא אמר אלא מכללא . והרי להדיא כתב הרא״ש ז״ל דגם בהינומא בעינן אחר עמו וא״כ יזה הלשון אומרה וכן נראה דהי״ל וכן כתב הרא״ש וראיתי לבנ״א ז״ל בהמה על הטור ז״ל דאתאי לא כתב בכי׳

אבל

אבל עידי הינומא דנאמן אבי' הוא לבדו כדמוכח מהרמב"ם בפ"ו מה"ע ונפי"ו מה אישות דלא בעינן גדול עמו אלא בזה כת"י כו' . וי"ל דרבינו ראה בדברי התוס' והרא"ש שפי' דלא בעינן גדול עמו אלא בזה כת"י ובהינומא אבל לא בתרומה וע"כ נסתפק בדין הינומא וכתב סתם וכן נאמן להעיד כשיגדל על אשה כו' ולא פי' דבעינן גדול עמו כהתוס' והרא"ש ז"ל . וגם לא פי' דנאמן הוא לבדו כהרמב"ם ודלא כמ"ש ב"י דדעת רבינו דבהינומא נמי אינו נאמן לבדו אלא בגדול עמו כהרא"ש אלא כדפרשית עכ"ל . ובעניותי אחרי המח"ר דבריו ז"ל כללו קשים לשמוע ואינן אלא מן המתמיהין דאיך הפה יכולה לדבר דרבינו הטור ז"ל נסתפק בדין הינומא אי בעינן גד"ל עמו כש' התוס' והרא"ש או לא בעינן גדול עמו כש' הרמב"ם ז"ל מאחר דלהדיא כתב הטור ז"ל באה"ע סי' ל"ו דגם בהינומא בעינן גדול עמו . ואו תמהני טובא על דבריו דאף אי לא הוה מצינן לרבינו הטור שפי דבריו באה"ע לא אדע גכול במ"ש דמשום שנסתפק בדין הינומא לכן כתב סתם כו' מהרי אם נסתפק רבינו הטור אי כהרמבם או כהתוס' והרא"ש ז"ל הי"ל לכתוב ולומר שהרמב"ם כתב דהוא לבדו נאמן והתוס' והרא"ש כתבו דבעינן אחר עמו כדרכו דרך הקודש בכל מקום ולא ה"ל לסתום דבריו דמשמע הכי ומשמע הכי אלא דלעיקרא דבריו ז"ל אין להם בית מוכב שכבר פי' רבי' הטור ז"ל דבריו באה"ע כי שם ביאר ואשתמיט מיניה דמר הרב ב"ח ז"ל יהיה פליא וצ"ע

(ע"כ נמצא בזה מתורתו של הרב אביר יעקב נר"ו)

ראיתי את הרשום נכתב בעט סיפר עליון למעלה החכם השלם והכולל בש"ק ג"ן יאי"ר נהר"א נהר"א . אני אבריך ברכת הדיוט קלה כוונה בבית יפיתו מעינותיו חוצה ברחובות פלגי מים אין מים אלא תורה . לשמע אזן שמעה אזני נועם שיח אמרות טה רות וכן עינה אורו עיני כי טעמתי מעט דבש מתק שפתיו אורה זו תורה . באמת אמרו אין הסרבין דלאו למודעי היא צריך כי גם ידעתי ולא ידע לא נגרכה אלא להעלפה ודבר דבר הן הן הדברים הנקנים באמירה . וזה החלי בס"ד

תחלת דברי פיו העיר על מרן הקדוש בשלהנו הטהיר באה"ע סי' נ"ו דפסק בעדות גדול שמעיד מה שראה בקטנו ואומר זכירני באשה פ' שיצאה בהינומא צריך גדול עמו ובח"מ סי' ל"ה סתם ולא פי' ודרק ,לומר שסתך. על מ"ש באה"ע ואין זה מן הדוחק לע"ד ועוד יצא הירוץ נכון בדברינו בס"ד . ואחי' וראש אדברה וירוח לי על מה שהקשה כת"ר דברי הסמ"ע במ"ש דמרן בש"הק נמשך אחר לשון הרמב"ם ז"ל דסתם כמ"ש מרן ומחולקין בדיעתו ה"ה ומרן ז"ל ע"ש . וכת"ר תמה ע"ד דאיך לא ראה דברי הריב"ש דלדעתו הרמב"ם ס"ל דגם ביצאה בהינומא בעינן גדול עמו . ומבין דיסי עיני דסמ"ע משמע ליה למר דס"ל דמרן הפם דלא בעינן גדול בעדות הינומא כדעת גם לה ה"ה ודין גרמ"א ליה למר להקשות עליו דאיך אפשר לומר כן דסתם כאן בח"מ הפך מ"ש באה"ע ובד"מ את"ד . ולעני לא כן ידמה דלדעתי כוונת הסמ"ע ז"ל פשוטה לשניה וכונתו למר דכיון דהרמב"ם ז"ל הפם לשון זה וכבר פירשה הרב כ"מ שם דלא כה"ה אלא דמשמע שפיר בלישניה דבעינן גדול עמו גם בהינומא מש"ה כשבא לכסוק הדין בש"ק נמשך אחר לשון הרמב"ם ז"ל כמדתו לכל רוח שכל הש"ע רובו מתוך כולו סידרו כלשון הרמב"ם כנודע . ומה שנפרש בלשון הרמב"ם נפרש בדבריו ג"כ וכ"ש שכבר ביאר שיחותיו בכ"מ דמהאי לישנא משמע שפיר דבעי' גדול עמו . ואלע שגם הרב ש"ך הבין כן בכונת הסמ"ע שלא השיג עליו אלא הבי' דבריו וכתב וז"ל ובא"ה פסק דבעינן גדול עמו כלומר דכאן נמשך אחר לשון הר"מ לפי פירושו בכ"מ וכדכתב הסמ"ע ובאה"ע ביאר להדיא וזה ברור

אלא דאכתי קשה לע"ד על דברי הסמ"ע דשם בכ"מ לא החליט הדבר לומר דבעינן גדו' תמוש עמו שראה בגדלו כמ"ש הריב"ש במסקנת דבריו לדעת הרמב"ם ולא הביא מסקנת דברי ריב"ש כי אם מ"ש ריב"ש בתחילת דבריו דבלשון הרמב"ם אין הכרע אי בעינן גדול עמו או יהיו ב' עדים שיש שמעידין בגדלן על מה שראו בקטנן וזה הביא מרן בכ"מ שם ותו לא . משמע שגם מרן לא הכריע בדברי הרמב"ם וא"כ לא הי"ל לסתום בש"הק כלשון הרמב"ם לפרי בדברים הללו גם לדידיה מספקא ליה בכ"מ ולא החליט הדבר וה"ל לפרש מסקנת דעתו

ואולם מה שנלע"ד נכון דמרן ז"ל בחכמה דבר ובכונה מכוונת סתם ולא ביאר כאן אי צריך גדול עמו או לא . והוא דמעיקרא תמיה אני על מעכ"ת דאתיקשי ליה איך לא פירש מרן דבזכורני בפ' שיצתה בהינומא דבעינן גדול עמו דהא מילתא בפלוגתא תליא . וגם די"ל דסמך אמ"ש באה"ע חיקשי ליה עדיפא מינה דבעדות קיום שטרות דליכא מאן דפליג דבעינן גדול עמו דאימרת רב הונא עלה קאי וזה מוסכם לכ"ע ולמה זה לא השמיענו כואת מרן הקדוש בסעיף הקודם בדין קיום שטרות דבעינן גדול עמו ונאי טעמא השמיטו . אך כל מעייכינן בה שפיר לק"מ והדא מתרצא חבירתא דהכא בסי' ל"ה איירי בדין קטן שפסול לעדות ויש דברים שמעיד בגדלו מה שראה בקטנו . אבל אי בעינן גדול עמו או לא בעדותו אית ליה די"ו לא איירי הכא ואין כאן מקומו הראוי ולכן לא פירש בין בדין קיום שטרות בין בדין הינומא . יוכל אחד במקומו פסק להדיא דבח"מ סי' מ"ו בסי' ז' דאיירי מדין קיום שטרות פסק דזה המעיד בגדלו מה שראה בקטנו מהני עדותו להצטרף עם אחר ע"ש . וכן באה"ע כי שם ביאר דהך דינא דהינומא ביאר דדוקא בגדול עמו זה נלע"ד ברור

עוד הקשה כת"ר על מ"ש מרן בב"י בח"מ ע"ל הטור וז"ל כתב הר"ן ז"ל לאו אכולה מתני' קאי אלא אזה כת"י של אבא ויצאה בהינומא וזה דעת רבינו שאחר שכתב דנאמן לומר שיצאה בהינומא כתב וכן נאמן לומר אבי' הוא לבדו כו' וכ"נ מדברי הרא"ש ע"כ ותמה כת"ר ע"ד דלא הו"ל לדייק ממשמעות דברי רבי' דבפירושא אאמר באה"ע סי' נ"ו ושם באה"ע דגם בהינומא צריך גדול עמו את"ד . ובאמת כי תמיה הוא על מרן הקדוש דהול"ל וכן פסק להדיא באה"ע . וגם אנכי העירותי קצת בדבריו במ"ש וכן נר' מדברי הרא"ש ז"ל דמשמע דלאו בפירושא אתמר אלא מכללא

הכללא להדיא כתב הרא"ש שם בפ' האשה שנתארמל' וז"ל אמר ר"ה והוא שיש גדול עמו דלא מפקינן ממונא אלא אבי תרי וכן בסיומא ע"ש והו"ל למרן לכתוב וכ"ש הרא"ש להדיא . אלא דלדידי כמ"ר נראה לומר ע"ז הדוחק דמרן נרגש בדברי רבינו דבכה"י דקדק לפרש דוקא בגדול עמו ובעדות סיומא סתם ולא פי' ולכאורה נראה לדקדק דהכי' בקיום שטרות ובעדות סיומא שהם מכ"ע דבעדות זה איה ליה דיין ולא בעי' גדול עמו מש"ה אמר שהביא דברי הר"ן דכתב להדיא דגם בסיומא בעינן גדול עמו כתב דזה ג"כ דעת רבי' ואף דלא פי' לא חילק מינה דמדכי' בקיום שטרו' ובסיומא לא דס"ל דבסיומא אין צריך גדול עמו דזה אינו דא"כ דקדק לכתוב אכי' הוא לבדו לגלוי דעת בהא איירי באמר עמו וא"כ לא בא אלא לתרץ דברי הטור דלא חילק בכך מ"ש אביו הרא"ש ז"כ .

ודרך אגב רגע אדבר כי אנכי רואה דמדברי מרן נראה דהרא"ש והר"ן בהדא שיטה קיימי בהך מילתא דתרוייהו סברי דמימרת ר"ה קאי בין לקיום שטרה בין לעדות סיומא ולכאורה נראה דפלגן בהדייהו דלדעת הרא"ש לא קאי מימרת ר"ה כי אם אקיום שטרות וסיומא ואתרא דמחזיקין הוא לבדו יש בעדותו מועיל . ומדברי הר"ן נראה דגם בעדו' שהיה חולק עמנו על הגורן אמרינן והוא שיש גדול עמו וז"ל גם והוא שיש גדול עמו לא אכולא מתניתין קאי אלא אזה כת"י של אבא ואיתמא בסיומתא ושהיה חולק עמנו על הגורן נמי קאי למסקנא דהא מוקמינן לה כר' יהודה דסבר דמעלין מתרומה ליוחסין והילכך אף לתרומה נמי בעינן שני עדים כיוחסין אבל לשמחקים הזה בית הפרס וע"כ היינו נאמן בשבת לא קאי דההם בע"א סגי ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין כדאיתא בעירובין דהי קאי עלייהו תיפוק ליה משום גדול גופיה אלא ודאי כדאמרן עכ"ל . עין רואה דלדעת הר"ן גם בשהיה חולק עמנו על הגורן קאי מימרת ר"ה והוא שיש גדול עמו דלא כהרא"ש . ומרן צירף שניהם כאלו בהדא שיטה קיימי . ואף שאין זה מן הדוחק לומר דמה שצירף שניהם הוא לומר דבעדות סיומא שניהם שוין דבעינן גדול עמו ואה"נ דבאתרא דמחזיקין אפשר דפליגי וזה דרכם של הראשוני' דלאתי דמיירו ביה מייתו ליתביה

אך לפי מהשם דנראה דבדוקא כתב מרן כן וס"ל דהרא"ש והר"ן שוים הם בכולה מתני' ומה שהכריח אותי לזה הוא דאעיקרא דברי הר"ן קשה נפלאות כמו שאכתוב דגם בחולק עמנו על הגורן מאי קאי למסקנא דהא מוקמינן לה כר"י דסבר דמעלין מתרומה ליוחסין דמת"נ ק' ע"ד דאם הדבריש כפשטן דגם בזה צריך גדול עמו משום דעדות זה הוא לאכול בתרומה דאורייתא דממנה מעלין ליוחסין הא ודאי ק' דאיך מועיל עדות זה שראה בקטנו לתרומה דאוריי' הכי' יהא אמר עמו לדעת ר' יהודה הא כל עיקר מילתא היינו משו' דהימנוהו רבנן בדרבנן וכדאוקימוהו להלוקא קמייתא דהיה יוצא לטבול לאכול בתרומה דרבנן וא"כ איך אכשר דנאמיניה לתרומה דאורייתא . ואם כוונתו לומר דגם לתרומה דרבנן צריך שני עדים דכי אמר ר' יהודה אין מעלין לכהונה עפ"י ע"א היינו גם לתרומה דרבנן . הרי זה סותר למאי דאמר שם בש"ס דכ"ל להדיא דע"כ לא קאמר ר"י אלא להאכילו תרומה דאורייתא והיה טעמו משום דס"ל דמעלין מתרומה ליוחסין וכ"ש לא סגי ליה בע"א מה"כ איכא דרבנן דס"ל דאין מעלין סגי להו בע"א גם לתרומה דאורייתא אבל מתרומה דרבנן לא מעלין ליוחסין גם לר"י וכמו שנאמר שם להדיא בדכ"ה ע"א וא"כ מה"נ לדברי הר"ן המוסים . וכבר ראיתי למוהר"ם מטיקטין ז"ל בתי' אנשי שם אשר נדפס מקרוב שהביא הרי"ף ז"ל דהתם ע"ד הר"ן בגד האחד שכנין דלדעת הר"ן בתרומה דאורייתא איירי ותמה ע"ד בזה ע"ש . ואי לאו דמספקינא אמינא דט"ס נפל בדברי הר"ן וכצ"ל ושהיה חולק עמנו על הגורן לא קאי למסקנא כו' והילכך אף לתרומה בעינן ב' עדים דיוחסין ולשמחקים הזה בית הפרס כו' לא קאי כו' ע"ש שלשון והוא דהר"ן יהיב תרי טעמי דלא שייכי אהדדי דטעמא דחולק עמנו לא שייך לאינך מש"ה חלקו להרי בבי וכונתו דלא תני קאי להיה עמנו על הגורן ולומר דהכא בתרומה דאורייתא איירי ונדחוק לומר דאעיקרא סבר הש"ס דבתרומה דרבנן דוקא מהימנינן ליה ולבסוף למסקנא כ"ל דגם לתרומה דאורייתא מהימנן כיון דאיכא גדול בהדיה דהא בגמ' מוקמינן לה אליבא דר"י דסבר מעלין מתרומה ליוחסין וא"כ אי אפשר לומר דהוא העד המעיד מה שראה בקטנו ואמר מצטרפין דכיון דמינה אתו לאסוקי ליוחסין צריך ב' עדים כשרים ממש כיוחסין . וטוב מהדר לתיבת טעמא אחרא דמהניתין דלא תני קאי מימרת ר"ה מטעמי אחריני והדוקדק לפי פי' זה חיבת כיוחסין דלפי נוסחי דס"ד העיקרא ותה שבנין מוהר"מ מטיקטין לא א"ש דביוחסין בעינן ב' עדים גדולים ואיך מצוי ליה להכא דאיירינן דקטן לגדול שם הוא אך לפי מ"ש א"ש דלדחויי למילתיה קאמר דהא לא אפשר דכיון דמינה אתו לאסוקי ליוחסין בעינן ב' עדים גדולים דיוחסין ולא סגי בקטן וגדול

את זה ראיתי ונתון אל לבי לומר בדברי הר"ן ואנא מסתמיך ואזיל אכתפיה דמרן הקדוש דצירף דברי הר"ן עם הרא"ש וכן בקדש הזיחים למרן בא"ח סי' שצ"ד גבי ע"כ היינו נאמן בשבת אחר שהביא דברי הרא"ש דהס' עירובין כתב וכ"כ הר"ן בספ"ב דכתובות נראה דמרן ז"ל לא היה בגרסתו שלפניו בדברי הר"ן כמו שהיא לפנינו אלא כדכתיבנא . ואולם הדרי בי ממה שראיתי למרן בכ"מ פי"ד מה' עדות שהביא דברי הר"ן כגירסא שלפנינו וביאר דבריו יותר אשר אין דרך לנטות ולומר דט"ס נפל וז"ל וכתב עוד דאע"ג דאמרי' בגמ' אמתניתין והוא שיהא גדול עמו לא קאי אכולהו אלא אזה כת"י וינחה בסיומתא ושהיה חולק עמנו על הגורן לתסקנא דמוקמינן לה כר"י דמעלין מתרומה ליוחסין והילכך בתרומה נמי בעינן ב' עדים דיוחסין אבל אתרא דמחזיקין לא בעינן ע"ש הנך רואה דהבין דברי הר"ן כפשטן ומן התימה איך לא נרגש בדברי הר"ן הללו העומדים לפנינו ככותל

שבתי וראה כי לא על הר"ן ז"ל לבד תלונתינו כי גם על הראב"ד ז"ל קשה כי קושין והיא דהריב"ש בסי' קפ"ג והיא התשובה אשר הביא כמ"ר בנית הכס הרי"ע אבילי ז"ל וכתב הרי"ע אבילי נהי'

בהי' וז"ל ומאי דאמרינן בגמ' והוא שיש גדול עמו יש מפרשים דלא קאי אלא אזה כה"י של אבא וכן נתי לעדות בינומא אבל לא קאי לשהיב איש פ' יוצא מבית הסכר לנביל ולאכול בתרומתו דאם איתא חיפיק ליה משום עדותו של גדול לבד דהא מעלין לכהונה עפ"י ע"א אבל הראב"ד ז"ל פי' דאכולה מתניתין קאי דמתניתין דהכא ר' יהודה היא דקאמר אין מעלין לכהונה עפ"י ע"א כדאוקימנא לה לקמן תנן כמ"ל אין חולקין תרומה לעבד בלא רבו דהיינו ר"י עכ"ל והדואה ירא דגם ע"ד ק' כמו שהקשינו ע"ד דמ"ש ר"י אין מעלין לכהונה עפ"י ע"א ה"ד לתרומה דאורייתא דמתנה עולה ליוחסין ליתא דר' יהודה דסבר דמעלין אך לתרומה דרבנן דאיירינן השתא הכא נ"ק ר' יהודה דצריך ב' עדים ׳ והדבר תימא על הרי"ט אשבילי והריב"ש אשר הביאו דבריו איך לא השיגו עליו בזה ונ"ע

ואחזה אנכי למורנא מדנא הרב הגדול בעל ראש יוסף ז"ל בה"מ סי' ל"ה שנתן טעם על הדברים דבעדות קטן סגי ודברים דבעינן אחר גדול עמו או דלא מהני עדותו כלל דלעדות דאפוקי ממונא כגון מעמד ותושב בעינן שיהיו גדולים ובקיום שטרות אע"ג דאפוקי ממונא הוא עכ"ז כיון דקיו' שטרו' דרבנן הימנוהו רבנן בדרבנן לקטן אבל מ"מ בעי' גדול עמו כיון שהוא לאפוקי ממונא ׳ וגם בינתא בבינומא צריך שיהיה גדול עמו משום דאפוקי ממונא הוא ולהרמב"ם דבינתה בבינומא לא צריך שיהיה גדול עמו ה"ט כיון דגילוי מילתא בעלמא הוא א"נ כ"כ לא בעדות הקטן סגי ואולי דפירש הרמב"ם דקיום שטרות דרבנן הוא דהקלו רבנן ואמרו אעפ"י שמן הדין אין לגבות בזה השטר דמפיהם אמר רחמנא ולא מפי כתבם עכ"ז יהיה כשר בקיום ומש"ה צריך שיהיה גדול עמו אח"ד בקצירת האו'מר יע"ש ׳ ואנכי לא אדע שכו'ל כוונתו בטעם זה שכתב לדעת הרמב"ם דאם אמת הדבר דלדעת הרמב"ם בשטר אינו גובה מדאורייתא ורבנן הוא דאקילו בה דליגבי ע"י קיום איך הקלו בדבר ע"ד דליגבי ע"י קיום בעדות קטן כיון דמדאורייתא אינו גוב' כלל אפי' בעדו' קיום בגדול דמסתייה נום שתקנו הכתי' שיהיה גובה ע"י קיום ולא שיקלו בדבר עוד להאמין עדות קטן ואחר ההתבוננו' ראה ראיתי כי דבר ה' בפיהו אמת שכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה' עדות הל' ד' דמן התו' מפיהם בעי' ומדברי סופרים חותכין דיני ממונות בעדו' בשטר וכ"כ בהוילא פ' שיטי כבר ביארנו שקיום שטרות מדבריהם כדי שלא תנעול דלת בפני לווין ע"ש אך כבר תמה מרן הקדוש בכ"מ שם דה"ג למן הש"ס משמע מדקאמר הימנוהו רבנן בדרבנן אלמא למדאורייתא עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי ולא בעי קיום והניחו בתימא ע"ש וא"כ יש לתמוה על הרב הנז' איך לא שלטא ביה עינא בדברי מרן הללו דמהם באדם דהך טעמא לא ניתן ליאמר אף דקושטא קאי דהרמב"ם ס"ל כן ׳ והיותר תימה אלי בדבריו דניאה מדבריו דירד לחלק בין כתיבה לקיום שטרות דבקיום שטרות חשים דלדעת הרמב"ם אינו גובה בשטר מדאורייתא מש"ה אף דהאמינו ליה לקטן מ"מ בעי' גדול עמו משא"כ בעדות בינומא דהחם גילוי מילתא בעלמא הוא ומש"ה סגי בעדות קטן לבדו ואיך לא השגיה בדברי הרמב"ם בפי"ד ה"ג דכתב להדיא טעמא

לעדו' בינומא הואיל ורוב נשים בתולות נישאו' וכתובה מדבריהם יע"ש והדבר ברור דס"ל דלא יש כתובה מדאו' ורבנן תקינו לה וא"כ להך טעמא דיהיב סר' דכל שמדאורייתא אינו גובה אלא מדרבנן דבעי' גדול עמו לפ"ז מה נשתנה עדות בינומא דמדאורייתא לא גבי כלל ואנו מוציאין ממון עפ"י עדות הקטן והוא לבדו ׳ וכבר ראיתי להרב לח"מ שם בפי"ד דתמה ע"ד הרמב"ם שכותב דכיון דמן התורה אינו חייב כתובה ומדרבנן בלבד היא לא היה להם להחמיר כ"כ ולומר שאפי' בגדו' שיעיד מה שראה בקטנו שיהא נאמן להוציא ממון שמן התורה אינו חייב בו יע"ש ׳ ושנם דלפמש"ד יש ליישב בדוחק דהרמב"ם סמיך אתרי טעמי דרוב נשים בתולות נישאו' וכתובה מדבריהם ולולי דזה לא נעלם מהרב לח"מ ואפי' הכי מקשה דלמה לי טעמא דכתובה מדבריהם דאדרבא מגרעות נחן בהך טעמא דאי מן התורה פטור מכלום איך נוציא ממון שאינו חייב מן התורה בעדותו של זה וברור ומ"מ על הרב הגדול בעל ראש יוסף ק' איך תלה זה בזה דתשום דקיום שטרות מדאורייתא פטור מש"ה לא סגי בעדות קטן ובעי גדול עמו משא"כ בכתובה דהרי גם בכתובה טעמא טעים הרמב"ם משום דכתובה מדבריהם ונ"ע ׳ וחזי דנעלם מיניה דמ' דהריב"ש ומרן הבינו הסך זה בדברי הרמב"ם

גם מה שהקשה עוד כא'ר על הר"ב ב"ח בסי' ל"ה הא'מת דדברי הב"ח קאין לשנוע והנני יוסיף לתפליא דאם כדברי הב"ח ויהיבנא ליה כל דילי' למה זה פתח הטור דלא כהז"ם' ואביו הוא הרא"ש כדרכו דרך הק' לפסוק כאביו ולמה זה שינה מנהגו כאן דלא למעייל נפשיה בפלוגתא ולהניח הדבר בספק וכבר עמדתי היטב הדק ברואי ע"ד ולא מצאתי מרגוע ולא ראיתי לרבני האחרונים שעמדו ע"ד ותאמת אתו עמו דמעכ"ח כי פליאה נשגבה היא

(אח"ב חיים ס"ע בתיותי קורא להגיה ראיתי שכנסק' סר'ערוך השלחן בח"מ בהשמטות בסי' זה ס"ק ו' וכשאני לעצמי בחפשי בספרן של האחרו' מצאתי ראיתי להרב אמר יוסף בליקוטיו דקט"ז ע"ג שהביא דברי הב"ח הללו ודחה דבריו והחזיק במעין דברי הרב ב"י שע"כ צ"ל בדע' הטור דס"ל כדעת הרא"ש מת"ע ברמזיו בכתובות פי' ל"ד עכ"ד ׳ ולמה קצים דבריו דלמה זה הוצרך להביא סיעתא לדבריו מהרמזי' ולא ממה שפסק בפי' באורך וברוחב באה"ע סי' צ"ו ואדרבא היה לו להקשות על הרב"ח כנז' איך העלים עין מדברי הטור באה"ע)

ברם מ"ש כא"ר דמציא'מנא בדברי הרמב"ם בסי' אפר בס'האגרו' דמש' מדבריו דגם בבינומ' צריך גדול עמו ובנה על זה דייק והפליא פלאות על הרמב"ם והרב"ח אשר כתבו הפך זה בדעת הרמב"ם וגם על הריב"ש ומרן בכ"מ חמה יקרא על אשר לא זכרו את דבריו והאריך בדבר זה הרבה כמו שבא במכתבו הבהיר מדעתי כי האריכות ויגיעת הקולמוס בזה ללא צורך דלו יהיבנא ליה כל דיליה דהרמב"ם כ"כ להדיא בס' האגרו' דגם בבינומא בעי'גדול עמו מה כי ינעק על הרבנים הנז' שס' האגרות לא נדפס בימיהם דאגרות הרמב"ם הקטנות נדפסו עתה מקרוב בשנת תצ"ג והרב ב"ח שהוא היותר אחרון מכל הנז"ל היה קודם זה שס'ב"ח נדפס קודם וגם כולו הדור להרמב"ם נדפס עתה בקרוב בשנת תקל"ה ומה כי ינעק עליהם דהם לא ראוהו ולא יעק

ועוד כי לא ידעתי איזה ספר נתחלף לו לרו"מ באגרות הרמב"ם כי אנכי הרואה בס' הדורות דלא יש אגרות הרמב"ם כי אם שנים אלא הנזכרים וגם לא מצאתי שיטה כתובה ולא בכלל איזה תשובה שום דבר הזה . ובא אחות אשר כתב כת"ר אות ל"ד אותיות מתחלפות בעניינים שונים אשר לא מענייננו ומי יודע איזה ספר נזדמן לכת"ר שיטה הראשונים אשר היא באותות ומופתים והנה גם דלפי הדברים אשר הביא כת"ר משם הרמב"ם גם אין נשם הוספה ונגרעת רואה אנכי דאין בזה הכרע לומר דהרמב"ם ס"ל דגם בהינומא בעינן גדול עמו דכת"ר נר' דמשמע ליה כן מהא דבניע נתהי' דבריו מימרת ר"ם והוא היה גדול עמו וא"נ הביא כל החלוקות דמתני' משמע דגם אהינומא קאי . וזה ודאי אינו הכרע דא"כ נא ונאמר דגם אכולהו הלוקות דמתניתין בעינן גדול עמו וזה לא ניתן ליאמר דלא איפלינו אלא בעדות הינומא ולדעת הר"ן גם אחלוקה דהיה חולק עמנו על הגורן אבל אשארא דמתני' כ"ע מודו דעדות גדול הראה נקטנו לבד הגי ולא מצי קאי מימרת ר"מ עלייהו . והנה בתוס' בפ' כיצד מעברין להך מירונא נראה דס"ל דקאי אכולהו כמו שיע"ש . א"מ הרמב"ם פסק להדיא בשאר החלוקו' דהוא לבדו אית ליה דיי'ו ולפי מה שהבין רו"מ דברין סותרין . אך האמת דלא קאי אלא אקיים שטרות להוד או אשניהם גם בהינומא ואין להכריע הזה כלל וזה פשוט . את זה כתבתי מעיפועי דבריו להשתעשע בד"ק אם נאמנתא הן בעיניך והעלם' נאהבים בד"ת תמיד כל הימים ולמעבר אחר בעזה"י אכתוב לו קונטרים בענין שאני עוסק נאם נא"ה דש"ן והוא

הצעיר **משה מרדכי**

קרישפין ס"ט

סימן ג

(**אה"ב** היום ב"ט הודעתי ה'ן כתיב כאן ש עין הקורא כי על כתב הלזו לפה"ל הגיע עט"ר מהר נכרינו כחר לי יוע' **הרב המובהק** כמוהר"ר מיכאל יעקב ישראל נר"ו גם אלה מאור הגולה משירי כנסת הגדולה ראשון לציון בית הקדוש הע' הרב המופלא וכבוד ה' מלא ח"ק הג"ן הבהר זצוק"ל ואסו"ד לנא עה"ח לחוות דעתו של גדול גאון עוזינו הנא ירושלמאה ראש המסלה מלכא ורופילא הרב המיכלא וכבוד ה' מלא כמוהר"ת סוזין זצוק"ל והע' הרב ה"ק הג"ן הבהר זצ"ל הביא בס' הנכיר חקי חיים בסי' מ"א דפ"ד ע"ד ודפ"ט יצא הכס ותשובתם בנדם מאת הרב אביר יעקב נר"ו ותשובתו הרמ"ה אשר השיב אותו . זו גלבד שתשו' הרב גאון עוזינו כמוהר"א סוזין ז"ל לא הביאה ו ע"כ זו עשיתי להביא כאן תשו' נזהת מאת עט"ר **אדוני משה** המחבר ז"ל והשו' נלדה מאת הגאון הרב כמוהר"מ סוזין זצ"ל ויצאה הכס ותשו' מאת עט"ר מהר בצרי הרב אביר יעקב נר"ו לא הבאתי כאן כי אין צורך לכפול הדברים מאחר דכבר עלה על מזבח הדפוס בס' חוקי חיים ז"ל לך נא ראה והילך תשו' עט"ר **אדוני משה** הרב המחבר זלה"ה)

היתה עלי יד רב רחימאי הרב הפוסק נר"ו לראות מה עמדי על אודות אמתא דנא . ובא לבית מלוני לחזות אקנקני דעת הדיוט הנלאה והנולעה בחכמה מאין תמנא ואיזה מקום בינה . ותה הוכח יוכיח מאיש שוגה אין דעת הדיוט מכרעת לענין דינא . ומה גם כי מה ידעתי ולא ידע כת"ר שיתלא"ת מר דיינא . אך בזאת לעשות רצונו הפצתי איידי דהביב עלי כגוכאי דמתאין עויזא שלא לאמונה . השבתי דרכי לנא ע"פי סדר קונטריסו ולא יכול מטה מחניתין דלא כי האי תנא . כי רב הגינא הרב הפוסק נר"ו האריך למעניתו תורת הכס מקור חיים לא שניא זוית ופינה . ואחייא מכללא מס"ך הורה"ם מענין לענין משיכה דרבנן ידיו אביאנה . ואין אני בן חורין בהאריך הענין מכמה סיבות ומה גם כי דעתי קצרה על התחתונה . על כן בחרתי לי דרך לעצמי בדרך קצרה אפיסקא דדינא . ובא ה' אמהן שלא נכשל בדבר הלכה חורם בעידנא . ובכם ה' נעשה ונגליה אנא ה' הגליהם נא . ויפי מה ארוכה נא . וזה החלי בעזר צורי וגואלי .

לדידי הוי שטר מתנה זה רבו כמו רבו חילוקי וספיקי דינים . ולכל הדברות אידי פלוגתא לא נפקא ומאן ספין לאפיקי ממונא מיורשין זה ינא ראשונה מחלוקת הרי"ף והראב"ד ודעימייהו אשר העלם ואשר הביא הטח"מ סי' ס' והביאו הרב הפוסק רב רחימאי נר"ו בתחילא דבר לשרי"ף בלישנא דנהגי הנה לך כו' אית ביה תרתי לריעותא הדא דאין מטבע נקנה בחליפין ואת שניה דשמא לא היו ברשותו באותו פרק . אך לדעת הראב"ד נאמר לשעבר משמע דהנה שוא מודה לפני העדי' שכבר נתן כמהז"ל ואין בודקין אחריו היאך נתן ואע"פי שכ' מור"ם סי' נ"ג ומהרש"ך ח"ב סי' ע' דס' הרי"ף בית יהודה ואחריהם נמשך עט"ר מרן זקננו הגאון בתשו' משאת משה בראשונות ח"מ סימן ו' דל"א ע"ג כיע"ש . כבר השגו בפירוש ע"ז וגם הרב הגן שלמה סי' ס' הבג"ט אות ח"א הרבה להשיב על עט"ר הגאון מרן זקני זצ"ל דלמה יגרע כח המוחזק שלא לומר קי"ל כהרי"ף ומרן ב"י דפסק כוותיה בשו"ע . ומה גם דלכן נראה מדברי רבינו הטור סי' רמ"ט דס"ל כוותיה דהרי"ף ז"ל דנהאי הקנאה משמע יע"ש . וט"ס נפל בדבריו וצ"ל סי' רמ"ה דמדבריו נרס"י רמ"ט דפסק ההיא דפ' השולח ד"ת האומר נתתי שדה פ' בו' כפירש"י והר"ן דה"ד שכותב בשטר אבל באמירת ל"ק אע"כ קנו מידו דמש' דס"ל כהרי"ף דנתתי שקנאה הוי דאי הוי הודאה אפי' ע"פ קנה . וסוף דבר העלה הרב ה"ש דשביר הני המוחזק לומר קי"ל כהרי"ף וכמ"ש הרב המגיה בא' הרב שלמה ח"מ סימן ס"ו דקי"ב ע"ב . וכ"כ בנו הרב מט"ם שם הבג"ט אות מ"ז . ורב רבינא הרב הפוסק נר"ו אוסיף הדיליה דמצא כן בנפיבה לאוהרח"ם בה"ב סי' כ"א בכתב לאף דיד' לכ"ה ב' ברי"ף יהודה ח"מ מי איישר

אייתר הילית להוציא ממון נגד ס' הרי"ף כו' גם הרב הקדוש פסק כס' הרי"ף אח"ד . ולישרי לן מר דנחהלף לו ואינם דברי מוהרה"ם כי אם דברי מוהרע"י שם ולפ"ז לאו הדחה היא גבן דחשו' זו כבר נר' בעליל בכח"י למרן החבי"ב ז"ל ובנה אלו ציין בהגה"ט מ"ם הא למיגמר מינה דתידי פלוגתא לא נפקא והיא היא התשו' הלזו בעצמה כמ"ש הרב ח"ם הגה"ט ל"ג . ומ"מ אחה חזה דגם מוהרח"ש שם ה"ה שר המסכים בזה דחזינן ליה למר דהלך בדרך מרחוק להחזיק המתנה ההיא מטעמים אחרים מבואר יגיא דמטעם ליבנא דנחתי לית ליה דיי"ו דתידי פלוגתא לא נפיק וזה ברור . הגם הלום ראיתי בכתבי הקדש לעט"ר מרן זקני ה"ה כמוהרמ"ק ז"ל אחנא דבי נשיא' הגאון מ"ו הרב מפתח מפס ז"ל חסיבה נינהו דהקיל וטרי ע"כ דברי הגאון מר המיו ז"ל אלו וזו הלכה העלה דלא כוותיה מה"ט כיון דמרן קאי כוותיה דהרי"ף מאן מירתי ליה מיניה מיד המוחזק . ומה גם דברודים יע"א קבלו עליהם הוראות מרן הקדוש אח"ד

אך אח זה יש זכות הולה לכאורה למקבל' המתנות ונפקא ליבנא דשטרא אשר בתאמרו ההילא דבר בתחילו לשון הודאה מתחת שאנו מודים בפניכם כו' . וכבר כתב ה"ה כמוהרא"י בתשו' ז"א סי' ג' דפ"ג ע"ד דע"כ ל"פ הרי"ף אלא בלשון נחתי הפסקול אבל אם מוכיח מתוך השטר שהוא לשון הודאה כ"ע מודו דבתר הודאתו אזלינן שפקנה כתהו"ל ונחן כדת וכנימוס יע"ש . והסכים על ידו מוהרח"י ז"ל שם דע"ט ע"ד וכ"כ הרב בגה"ג סי' ס"ו בגהב"י אות ב"ן משם כמה פוסקים וכ"כ הרב מעיי שמעון סי' ס' הגה"ט מ"ב בשם תשו' מרן פחבי"ב ח"א ח"א סי' ע"ו והרב מגן גבורים סי' נ"ו יע"ש . ומן הנד תזה יש לדון בנ"ד דכיון דהודאה הוי על שעבר את כל אשר נעשה ואת לענים כבוגן וכחז"ל ושוב אין בודקין אחריהם ואולם אגכי הרואה דג"ו אינו מעלה ארוכה בנ"ד מכמה טעמי חדא דאחר שכתב מוהרע"י בם בתשו' אשר ל"ו נדפסה במוהרח"ש ח"ג סי' כ"א דאפי' לדעת הרי"ף כל שמודה דרך הודאה אין בודקין אותו ושכ"כ מוהרש"ח בתשו' סי' ל"ח והביא ג"כ מת' הרשב"א אשר הביא מרן סי' ס"ו . והוקשה לו מ' הרא"ש ח"א סי' ע"ו וחילק לדעת הרא"ש דכשהעדים מעידים שמודה בפניהם או הוי הודאה אפי' איגא דהרי"ף מש"כ היכא שהעדים באים להעיד שנעשה קנין לפניהם או צריכין לברר אם נעשה כדין או לא יעש"כ . ודון מינה ואוקי באחרין דבנ"ד כל לשון השטר מורה ובא דהעדים המה באו להעיד על הקנין הנעשה בפניהם שלא כתבו לפעה"מ בא פ' והודה כו' אלא וא"ל ה"ע ע"ג וקנו כו' דכל השטר לשון המתחייבים והעדים מעידים שקנו מידם דבכה"ג לפי הילוק זה אכתי בפלוגתא מהניא ולדעת הרי"ף וסייעתו הקנאה הוי . ואע"פ דמוהרח"ש ז"ל בתשובתו ע"ד הילק עוד ב' חילוקים ע"ד מוהרא"ח דלפי דבריו הזה יונאה דכי כתוב לשון הודאה בבירור אין בזה שום פקפוק כלל ואינא ג"כ יש לדון לנ"ד דכתיב נגייהו בפי' מודים דאין בודקין אחריהם מ"מ מי פמוניאיגו מידי כהילוק של מוהרע"י ז"ל .

ועוד יש מקום לומר דבנ"ד כ"ע מודו דהקנאה הוי ואפי' לדעת הרא"ב"ד ודעימיה דהרי בשטר זה איכא ליסני דמשמען מילוהי דכוונתם להקנאה ולא להודאה אחת היא שלשון אומרת שמעתה ומעכשיו נתננו כו השורה ובא דמהשתא הוא דקא מתחלת לה ההקנאה מעת כתיבת השטר ע"פ ניווים לעדים וזאת שנית כיונא בה אומרו גופא מהיום ופירי לאחר מיתה ואי סויית הודאה את אשר כבר עשיתו הול"ל גופא מטעת הנתינה ופירי לא"מת אלא דהקנאה הוי מן היום ההוא . ועל השלשה אשר נקבנו באו בשטר הזה כמה פעמים לשון מתנה עד חמנייא אפי' דאו היה א' או ב' יש מקום לפרש דעל שעבר קאמרי כי היא היתה מעת היותה מתנה גלויה כו' וחלוטה ובלי ערעור . אמנם בהאריך הענין וכ"כ כפל הדברים ללא צורך דאי הוי הודאה על העבר או לא צריכינן גם את הכל אלא נראין הדברים דמתנה והקנאה נאותו פרק הוו . ואת רב"ע סכתו' ואחזכה האבה שנו' בעד בנה מעתה ומעכשיו בגופא דמתנתא דנא דלשון זה אין דרך לנטות מלפרשו ליבנא דהקנאה הוי דאי הודאה לשעבר הוי אשר נעשה עמו כנימוס וכייה וז מעתה ומעכשיו מאן דכר שמיה . ותמטיתו יוס"ף אומרו וכך א"ל שטר מתנה דנא כתבוה בשוקא כו' דבלשון זה איכא תרתי לריעותא דמשמען מילוהי ליבנא דהקנאה חדא דמן הן עדין אולי ומודו דשטרא דנא שטר מתנה הוא דאלו הוי הודאה הול"ל שטר הודאה דנא כו' . ותו דאי הוה כאן הודאה קידם לכן תו לא צריכינן יאמרו נא הנותנים למכתבים בשוקא ובברא דהלא מראש מעת היותה שמעת נתינה ודאי עשו לה כנימוס בשווקים וברחובות והשלם כל המלאכה . וכי תימא שזה היה חסר בנתינה קמייתא ועתה באו להשלים חסרונה הרי הודו על עצמם דנתינה קמייתא לא נעשתה כחז"ל והיא היתה מתנה טמירתא ועתה באו להקנות מחדש בפרסייא וא"כ מוכח דהקנאה הוי שהוא מלגאו אשר נכתב בסוף השטר ולקיים כל שנו' וגם על הנ"מ קנינו אנן סהדי קנו"ש בזדל"ג כו' והרי עדות יש דלקיים כל דבר קנו מהם העדים בק"ס ולאו מפאת הודאה אתו עלה דמילתא כי אם מפאת תקנה קניינם בק"ס דלא היתה בזה הודאה וכבר א"ל כתובו תו לא צריכין לאקנויי מיניה כדאמרי' פת"ס ד"מ ע"א הודאה בפני ב' וא"ל כתובו יע"ש ומדקנו מיניה בק"ס מוכחא מילתא דהקנאה הוי

ולפ"ז יש מקום לומר דאיכא דכ"ע ואפי' לדעת הרא"ב"ד לא חלו בה ידים במתנה הלזו דהקנאה הוי ואין מטבע נקנה בחליפין . ואעפ"י שבתחילא דבר הם אמרו מתחת שאנו מודים בפניכם הודאה גמ"וק כו' אין זה מעלה ארוכה דהרי עדות יש הכל שין דהוו לשון הקנאה והרי קי"ל דהיכא דאיכא תרי ליסני דסתרי בשטרא הכל הולך אחר התחתון וכמ"ש הטוש"ע ח"מ סי' מ"ב ס"ח . הגם הלום כתב הסמ"ע שם סק"י משם מור"ם בד"מ דאפי' כשיש לפרשו בדרך דוחק מקיימין מ"מ שהנגדו חלוק עליו הוא הרב ש"ך שם סק"ט וכתב דבדרך דוחק זו לא שמעינן יע"ש . ובנ"ד אפי' תימא שיש לפרש מוקמת בדרך דוחק דלא ליסתרו ליבנא דאוליתא קמייתא וכו:

וכמו שיבא לקמינו בס"ד . עכ"ז לא יגהה מזור לכולם לפרש דרך הודאה אכי' תדוחק כמו שיתבאר

ואני אחוה לע"ע לברר שיטתי א' לאחת ובנוי בא על פרשונת והשניה גם היא מפאת היות כתוב בשטר זה מעתה ומעכשיו . ועוד אחר' גוכה מהיום כו' . דהנה אמת מדבריו של גדול עט"ר מז"ה מפאת שזה גם באותה תשובה דל"ב ע"א לתדנו דלא היים מר בנדוננו אף שכתוב מעכשיו ומהיום וכירם לה בנ' כניס אהם היא כי הוא צריך לאותו דבר דלא ליהוי מוקדם מפאת ההודאה ותהיה פסולה מטעם בפ"ה המוקדמין לכן איצטרך למימר דהודאה זו תכתב זאת מהיום . ואלה ב' יש לפרש דקאי לשטר כי כאשר באתי מתחלה זו מקדם הן היתה כניתוס שוה בלשון מהיום כו' ועפה לא כמוכח מתשו' מוהרשד"ס סימן כ"ט יע"ש . והרי נפיקא הרגעה לא זכיתי להבין דבריו דמ"ש נראהונה דהוצרך הדבר לאומרו דלא ליהוי מוקדם מקונר המתיג ועומק המושג לא ידעתי אהקרהו היכי הו"ל מוקדם ואיפסיל בהכי אי הוה כתיב נהאי מהיום הוא גופא ופירי שאק"מ מטעם מוקדם דהא כל טעמו של דבר דמוקדמין פסולים היינו כי היכי דלא ליטרוף מלקוחות שלא כדין ובכה"ג דהך דקמן דלא הוברר באיזה יום היה שעת הנתינה מהיכא היתי למיהב ליה דין מוקדם דהא ליכא חשש כלל . וה"נ דומה למ"ש הטור סי' מ"ג ס"ב באם אין כתוב בו זמן כשר לגבות מתנו ולא מלקוחות שיכולין לומר קניינינו קדם ע"כ וה"נ דכוותא דאין כתו' בו זמן מבורר . ותו דאפי' אי הוה כתיב ביה בהדי' מיום פ' ואק"מ עכ"ז נראה דלא חשיב מוקדם דכיון דאיכא זמנו של שטר סמוך לחתימתו לא חשיב מוקדם כמ"ש בהגהת מרדכי והביא דבריו בב"י סי' הנז' ובש"ע ס"ע דאי כתוב קמי חתימת העדי שטרא דנא איכתיב ביום פ' ולא אחתים עד יום פ' כשר . אף ס"נ בנ"ד דהשהדי אחתימת ידייהו כי היא היתה בזמן שכתוב בשטר מה הכא לן מ"ש היא לו' נתנה מזמן פ' מאחר דמנינהם קמייתא לית ליה קלא ומי שם פה לומר דהו"ל מוקדם . ותו דא"כ גם בטעם הב' אכר כי' דקאי לשטר ור"ל כי כאשר נתתי הן היתה כניתוס בזה נימא דלכ"ז איכא חשש מוקדם לפי האמור ומה שנלע"ד לייטב בדוחק הוא דכוונתו לומר דהוצרך הנותן לומר מהיום כדי שלא יטעו העדים ויכתבו השטר מוקדם מיום הנתינה ולא יזכירו יום שהודאה כלל דאז ודאי הו"ל מוקדם ופסול לכן הוצרך לומר דהודאה זו הכתב זאת מהיום מטעם ההודאה . וזה דוחק גדול דלא השידי שהדי למהתם אשיקרא מאי דלא הוה קמייהו דלא כעו בהכי . ועוד דהקנהו בידו דלא יזכיר יום הקיים כדי שלא יכתבו מאותו יום אלא סתם גופא מיום הנתינה ופירי שאק"מ דבכה"ג כיון דהוא לא בא נכיו באיזה יום הוה מהיכא תיתי לעדים להקדים לו השטר בבלי דעת . הנה דמוכחא מילתא דדעתו להקנו' מהודה בעה . גם את הב' נפי' מהיום ומעכשיו דקאי לשטר והחתיך ואזיל ע"פ מ"ש מהרשד"ס סי' כ"ט לכוס ריבעיא דבריו קשים לשמוע במ"ש דאע"ג דמוהרשד"ס כ"כ לבעל המתנה נקוט מיהא דלא רחוקה היא לפרש כן בדברי הנותן דאמתי דהוה מעיקרא קאמר עכ"ד ודבריו תמוהים דמה יושיענו זה לנדוננו דהוי לשונא ונא לפרשה מדוחק כזה והרי הרשד"ס סגר לנו את הדלת שם באותה תשובה וכתב אחרי כן שאין להוציא ממון עי"ז פי' בדוחק יע"ש . ומה הוכח יוכיח מדבריו מ"ש לפרש כן משני ביטול המתנה כל בתר איכא לאפיקי ממונא

כי ע"כ מה שנלע"ד נכונה הגאון מרן זקני זצ"ל הוא דכל עיקר איליה זו כמו במתניו במ"ש אחרי כן ונוסף גם הוא דבנ"ד כתוב דלא כו' וכל לישנא דמשמע לאחרי אנפי כו' נידון לזכות המקבלים יע"ש . דנדון דידיה אשאני למעליותא דכאשר יהיה באופן דאפשר לפרש הלשון לזכות המקבלים ידם על העליונה מש"ה כיון דמצא מקום לפרשו באופן דזוכא סמך את ידיו עליו וע"ז תייתי מדברי הרשד"ס דניתן ליאמר כי שאי פירושא ולא רחוקה היא לאוקומי ממונא . ובה"ג היכא דכתב לו דכל לישנא כו' יפיה נידון לזכות המקבל דיש מקום לפרש כה"ג וע"ז סבר וקביל עליה בעת שבותו השטר . ואע"ג דריהטא דלישניה דעט"ר מז"ה משמע דטעמא דכתיב וכל לישנא כו' נוסף גם הוא על האמור דהכי כתב ונוסף גם הוא דמשמע דבלא"ה איה ליה דיי"ו במ"ש למעלה . לע"ד אינו כ"כ רחוק לפרש כן בדבריו דאדבתריה סמיך ושבקיה ללישנא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה . הראת לדעת דע"כ צ"ק עט"ר מז"ה ז"ל לפרש הך מעכשיו ומהיו' דעל השטר קאי כי היא היתה כניתום הוא אלא דוקא בנ"ד דכתיב בגויה דשטרא וכל לישנא כו' שלא"ה גם הוא אזיל ומודה בנ"ד דאין מקום לפרש כן לאפוקי ממונא . וכבר ראיתי לשרש ח"מ סימן ס' הגב"ע מ"ג שכתב ע"ד הגאון מז"ה במה ששביא ראיה מדברי מוהרשד"ס שאין שנדון דומה לראיה ונראה דאף הוא היה מכוין לדתיבנא בעניותין אך מאי דכתיבנא לשלין על דבריו ניתן ליאמר לפי קע"ד ושם ראיתי שהביא משם הרב כרם שלמה ומוהר"א נרפאי ומוהרי"י באספן שכתבו דאפי' לדעת הרא"ש ז"ל כל שהוא מעכשיו מודה דשקנאה הוי יע"ש גם אח"ור להרב ז"א ח"מ סי' ג' דס"ל ע"ג דגם הוא פי' לישנא דמעכשיו על דרך שפי' עט"ר מרן זקני ז"ל . אך דייק בלישניה וכתב וז"ל מיהה בנדון שלפנינו דכתיב ומפו' להדיא שכל לשון דמשתמע לב' אנפי כו' וא"כ מ"ש כו' מהיום מעתה ומעכשיו דיש לדון כו' יע"ש הרי מבו' בדבריו דע"כ לא מפרש לה הכי אלא מכח לישנא דשטרא דכל לשון דמשתמע לב' אנפי יבא נידון לזכות המקבל דבלא"ה לא יתכן לפרש כן . וה"נ י"ל בדעת הגאון מרן זקני דעיקר פתיכות שלו לפרש בדרך דוחק לישנא דמעכשיו היינו מכח וכל לישנא כו' כאמור . וכן מצאתי להדיא בתשו' מוהר"מ מלובלין סי' ק"ח שכתב שכל שיש מהיום ומעכשיו גם לדעת הרא"ש ז"ל קנאה הוי יע"ש וכן ראיתי למרן שהבי"ב סי' ס"ו הגב"י נ"א שכ"כ משם מוהרמ"י יע"ש והיא היא הבית בשו' מוהרע"י הנז' דנ"א סוף ע"ד שכתב גדולי' מזאת דאע"פי בנדונו כתוב וכל לישנא כו' ויל נעלת התנה על העליונה עכ"ז כתב דבנדונו יש קצת הוכחה מלשון השטר דהוי לשון הקנאה שכתוב ונכנע כו' וצריך לעיין נגד מתנה זו ואם איתא דהיי הודאה לא הו"לל מתנה אלא נגד הודאה זו ועוד הוכחה אחרת שכתוב

בשטר

בשטר שהודה בנוסח איך יש לו כו' דאי הוי הודאה למאי אצטריך אלא ודאי הקנאה הוי והסכים על ידו מוהרח"ש שם דנ"ג סע"ב והוסיף עוד דאיכא הוכחה אחריתי שכתוב ויסודר שט"ז ככל שטרי מתנות כו' נר' שהוא שטר מתנה והקנאה יע"ש · מבואר מדבריהם דכל שמוכיח מתוכו דהקנאה הוי אפי' הרא"ד מודה ואזיל דל"ק אע"ג דלהרא"ד ודעימיה פסיקא להו דלשון נאמני הוי הודאה מ"מ כל דחזינן בגויה שסותר את דבריו הוי הקנאה · ומינה נר' דלמד מרן כהני"ב בסי' ס"ו דהה"נ היכא דכתיב מעכשיו דהוי הקנאה ולכי דייקינן תיבת מעכשיו מוכח' מילתא יותר להקנאה מהנהו הוכחות דליסנא דמתנה דיש לפרשו על העבר כי הוא אמר סשטר הודאה זו על המתנה יסודר נבל"ח מכ"כ בלשון מעכשיו

גם ראיתי להרב מטה יוסף ח"א ח"מ סימן ה' דפ"ח ע"ד שכתב ע"ד א' קדוש מדבר שכנגדו דסבר מימר דאעפ"י שבנדונו כתוב בנוסח שיש לו דיש"ו שכות לשון הווה דמשמע הקנאה מ"מ כיון שכתוב בפי' מודה אני הודאה גשו"ק מפרשינן ליה גם תיבות שיש לו דיש"ו על העבר · ושכנגדו חלוק עליו הוא הרב הני יוסף דכיון דאמר בלשון הווה הקנאה הוי ולא מהגהי' לישנא דהודאה הכתוב להדיא יע"ש · וק"ו הדברי' היכא דכתוב מעכשיו כנ"ד דודאי הקנאה הוי ויש מקום לומר דגם הרב שכנגדו דדחיק אנפשיה בתיבות שיש לו דיש"ו הנה הוא מודה בתיבת מעכשיו והרב מט"ש הגה"ט אות מ"ט כתב דנראה מדברי הר' מגן גבורים סי' נ"ו דס"ל דאין לחלק בהכי מדלא נרגש מתיבת מעכשיו הכתוב בנדונו יע"ש · והרגע נראה לי בשאלה ולפקעד"ן דאין להוכיח מנדון ההיא דבפירושא אמר דכבר נתן וכתב שטר ע"ד פהגס מקדמת דנא בכל תיקוני סופר כתהז"ל ושהודאה ההיא לא נערכה אלא לזכרון כיע"ש דבכה"ג לא נשאר מקו' להרהר הרהור ולדקדק בלשון ההודאה מאחר דבפירוש איתמר דשטר אחר כדין היה שם שבכל עשה יפה נעתו כי ע"כ לדידי הוי לפקע"ד דאיכא דכ"ע תיבת מעכשיו סותר את ההודאה אפי' אמר בפי' מודה אני הודאה גשו"ק ותפוס לשון אחרון דהקנאה הוי דשכל הולך אחר החתום ולא יהא אלא מהלוקת דלדעת עט"ר מרן זקני והרב מגן גבורים לא מהגהי' במעכשיו גדול כח התוא' ומני למימר קי"ל כמוהר"מ מלובלין ומוהר"א ששפתי והרב כ"ש והרב מטה יוסף דכולהו ס"ל דאין משגיחין בהודאה כל שכתוב מעכשיו והקנאה הוי אפילו לדעת הרא"ד ודעימיה

ומעתה נבא לריעותא השלישית שכתוב בשטר הזה כמה פעמים עד חמשה אפי לשון מתנה דאף דנכיש איזה קהם על שעבר הר"ל הודאת במתנה דמעת היותה שיתה מתנה גשו"ק כו' וכן עוז"הל כאר לשנות מתנה · מ"מ במ"ש וכך א"ל שטר מתנה דלא כתבוה בשיקא מורה שהעדים והנותנים מודים מודים שבשטר הזה שטר מתנה · וה"ז דומה ממש כלשון שבשטר דנדון מוהרע"י ומוהרח"ש דדקדקו מדקרי ליה שטר מתנה דהקנאה הוי והביא דבריהם מרן הכני"ב סי' ס"ו הגהב"י נ"ה בלי חולק ודבריהם אלה נעלמו ממוהרש"ח בחשו' נ"א סי' ד' דע"ב ע"ג שכתב וז"ל ובשלמא לישנא דשטר מתנה לא איכפת לן דכיון דעומד לראית המתנה קרי ליה שטר מתנה ע"כ ואי היה רואה דברי מוהרע"י ומוהרח"ש אשר הביא דבריהם מרן הכני"ב בלי חולק ודאי היה חוזר מסברתו זאת

ועל ארבעה לי' אשיבנו אשר כתוב ושהזכה האשה הנז' בעד בנה היתום דמורה ונא דעתם רוצים להקנות דאי הודאה הוי את השטוי מקדם אם כן זכיה זו מבנה שאינה צריכה אלא מוכרח דהקנאה הוי · וה"ז דומה ממש למה שפריש מוהרע"י שם נאומה חשובה והסכים על ידו מוהרח"ש שם והביא דבריהם מרן הכני"ב סי' ס"ו הגב"י נ"ט דמנ"ט שהודה שיש לו נכסים מורה ובא דהוא לשון הקנאה דאי הוי הודאה מאי נ"מ אם לעת כואת יש לו נכסים יע"ש · ודכוותא בנ"ד דאי הודאה הויא לא צריכינן כלל דהזכה לו אמו את אשר כבר עשו זאת לפנים אלא ודאי דהקנאה הוי ולכ"ע לא קנו הן מכאת דאין מטבע נקנה בחליפין וכן מפאת שאת לא היו ברשותם · ומינה נ"ע חברא מן הרעותא החמישית כי כן כתוב וא"ל כתבוה בשוקא כו' דאי תפסינן במונח דהודאה הוי אין צורך ללשון הזה וכמ"ש מרן בחשו' אבקת רוכל סימן ק"ה דבהודאה ליכא משום מתנה טמירתא יע"ש וכ"כ הטור סימן רנ"ג בשם הרמב"ם ובסי' רמ"ג · ונמצא דאי הודאה הוי נכתב זה ללא צורך והיינו נ"כ כסברת דמוהרע"י ומוהרח"ש שלשון שהודה שהיו לו נכסי' ללא צורך מורה דהקנאה הוי וה"נ דכוותא הקנאה הוי ·

והנה אלום ראיתי למוהרמ"ח שם בחשו' ז"א דע"ב ע"ג דלא הם לה מר למ"ש כלשון הזה כתבוה בשוקא דלשופרא דשטרא כתבים או אפשר שטעה וכ"ז דוחק · אמנם יש מקום לייצבו דיתכן דזה זיכה לה האף והובים אגב דא"ק וקנו ממנו ק"ס כדי שיזכה בקרקע וכל כה"ג הוי פלוגתא דרבוותא וכמבואר בפה"ג פ' הזקח א"ד · ואחרי שמה"ר בחנם שנרך להביא ענות מרחיק מהשס"ג אשר נדיק ע'אק דברי הטור ח"מ סימן רמ"ב ושם מבו' דליכא לא ספיקא שנסתפק הר"י ן' מיגאש ז"ל והוא עצמו סיים דאיכא למימר דגם בקנין חיישי' למתנה טמירתא · וכן כתב מרן ב"י שם משם הרמב"ם ור"ח ורי"ו והרמב"ן כתב שגם לדברי הר"י ן' מיגאש מעין כן וכן פסק בש"ע שם ס"ג בלי חולק יע"ש · אמור מעתה דאין מוכן לדבריו חדא דאעיקרא ליכא פלוגתא כלל וכאמור · ותו דאלו יהיבנא ליה כל דיליה דבמחלוקת שוא שנוי אם כן נמצא דלכה מרבוותא נתינה קמייתא הוא לה מתנה טמירתא והיכי קנה מכח הודאתו בנתינה קמייתא דהוייא לה טמירתא ואין תיקון באמירתו עהה כתבוה בשוקא לעשותה למפרע בפרהסייא דהך אמירתא דהשתא מגן שוייא · וכיון דלא קנה בנתינה קמייתא נמצא דהשתא הוא דקא מקני ליה והקנאה הוי וכעת נ"ע

תשובה אחת להרב מוהר"ח עבו"ש סימן ה' דע"ג ריש ע"ד דגם הוא כתב דאין להוש ממ"ש כתובה באוקא דאפי' היה שנתן לה מקודם הוצרך להודיע שהיו מתנות גלוים והניח ראיה לזה מתשו' מרן בס' אבקת רוכל דאעפ"י שבנדונו היה כתוב באוקא ובנרא כתב דנאמי לשעבר משום אה"ד . והפאשי בתשו' מרן עד שמנאתי ושוב נשי' ע' דנר' דבתשו' זו כיוון מהרח"ש ז"ל . ורואה אנכי לכשע"דן אחרי שמח"ר דאין משם ראיה והוא דאשי' אם דברי מרן כפשטן וכמו שהבין מוהרח"ש שכתב דנאמי משום נאמי כבר א"כ נא ונניח דה"ז כנגד יסוד אשר יסד המלך על השלחן הטהור בשי' ס' פסק הלכה כוותיה דהרי"ף דנאמי הקנאה שוי ואיך פוס אין גמאי' כוותיה דהרא"ש דנאמי כבר נשמע ושודאה הוי ולא יגיד אלא שהניא שנרא זו כשהם מתנה גני הולך ודגריו מהרא"י נינהו . אך האמת יורה דרכו דמעולם לא נתכוון מרן לזה אלא דשם איירי בשטר נוהה ש"מ סגוס לכתוב שטר והייבין במאי לא נהכוין להקנות אלא בשטר ואין שטר לאח"מ . וע"ז כתב דכיון שכתב בנוואה אף כהנו תיבת אף מורם דליכוי לא נתכוון וכא"ש הרי"ף בי"ג והרמב"ם פ"ח מה' זכיה . וע"ז כקפק דאפשר דהיינו דוקא כשאומר יטול פ' מנה ואף כתבו דאו מורא דשכחינה ליכוי כא משא"כ היכא דפתח באף ההילם קודם עיקר לשון ההנאה ע"ז כתב דכיון דנשהיא נ אה כתיב לאיר בכל נהי משמע קודם לה והוי כאומר היו שלי ע"ג שנאמי כבר לאבהי כל נכסי ואף אחמו כו' אח"ד . וכוונתו מבוארת דלהכי היכא אהני לשון נאמי לשחשב דאמרם למילהים קודם אמירה אף כתבו ואנו ואין כוונתו דהפינא הודאה שנתן מאחול פלגוש . וגם זה לא כהבנו מרן גם לעיקר כי אם נצטרף אליו מ"ש הרי כן דבלא"ה כיון שכתוב ככל נוה"ח ש"מ הו"ל נא כהב ליפוי כהבו' וגם כשמים אחרים כמו שיע ש ולא כרב ההילה זה אלא לפניף בעלמא דאפני לשון נהי להקדים הלהין וליהן האמור למעם כאו כתוב וה עלה והעולם לא נתכוין לומר דלשון נאמי הודאה הוי אה הנעפש זאת לכנים וע"כ נ"ל כן שלא יהיו דבריו סותרים זא"ז . וממילא לפי שאמור הנאה יום ראיה מוהרח"ש מתשו' מרן הלזו דכתיב נריה באוקא ונרא דאבר היא צריך לזה דגבי דביקנו' הוי בו באוק כאמור . משא"כ היכא דאתה בא לדונו גלשון הנאה דלשון זה בוחר הודאתו

עוד נלע"ד לחלק בין כשכתוב לאמר דהכיתן היא נוה במאמר א' כתובה באוקא ובנרא זה"ז הודאה גבר כי כל כוונתו לשקנאה כנ"ל לא זו הצרך בנדון מרן דהעדים הם אומרים דכל הנאה נוה ונעשה בסיקא ובנרה דבזה אמו לכשמנא לומר דם דהה הוי אה אבר כבר נעשה בם דברי מוהר מ"מ אין לדקדק בדבריהם של עדים לסתור דברי הנותן אבר נהאמרו הודש לשעבר ומכ"ל דטעו העדים וכהבו דברי מוהר דמשמע להו דהוי הודאה דשטרא ונפ"ז לו יהיבנא ליה כל דיליה למוהרח"ע במה שהבין בדברי מרן ז"ל עכ"ז אין משם ראיה לנ"ד דשנאן ביה נוהו היא ציוה והכהבים באוקא דהדברים מוכיחים דידע אשיש דין הקנה שמירתא ואמטול הכי הוא כתב

טיכהבו באוקא ובנרא ואי הודאה הוי שכבר נתן מקודם דנא כדין והכל עשה יפה בעתו למה זה הוצרך עתה לפרסם את הגלוים כבר הלא ודאי דהקנאה אוי באותה שעה ומש"ה הוצרך לפרסומי מילתא . ומה גם דלעיקרא לעד"ן דהעונש לא נתכוון מרן לזה כלכתיבנא

אך אוסיף להביע עוד להרב מים שמעין סי' ס' הגה"ט ג"ן דכתב דמסתמיות תשו' כנסת יחזקאל סי' נ"א נר' כדברי מוהרמ"ח ומוהרח"ע דאין לחוש ללישנא דכתבוה גם קא ובנרא יע"ש . והיערכתי לנקט ס' הנז' בתו' בשה ולשעם קלם לקיים מנות הספס וזו היא סיבה כי לא יכולתי לעיין בכל דברי הרב השוא וה' בנ"י כי הם המדברים בקנר אמיץ כדרך רבני אשכנז . ואגב ריהטאי חזה הויה דכל עיקר שהיבות הרב השוא שם מן הימה מכח מה שנמנא כתוב שיקנה שהם ומי' לא היה השוא שיקנה באופן המועיל דהיינו בלשון חיוב מעין דוגמת מ"ש הרא"ש ודעימיה גבי לשון נאמי והרב בנ"י דחה דבריו בזה כמו היע"ש . ולפ"ז אין מקום לחשוש עליהם שלא דקדקו ממ"ש כתבוה בשוקא ובנרא דכי אמרי' דהוי שקנאה בלשון חיוב כי מאחילם משמאי היא דהחנת יה ז נריך לאותו דבר לעשותו בערכסייא . ובהכי ניחא ג"כ שלא דקדקו ג"כ בכמה לשונו של מתנה שכתובים שם באותו שטר דכלהו משמען הקנאה מהשתא ואחרי ליבנא דהודאה אלא דסאנה כדכתיבנא דכל עיקר יסוד הרב השוא אינו אלא מ"ש שיקנה שהם ולא כתב שיקנה בק"ם דמשמע שיקנה באופן המועיל דהיינו לשון חיוב וזה נלע"ד ברור דלא גרע סך ליבנא דכתבינו בשוקא מלישנא דהודה שיש לו נכסים באותה שעה דכתבוה מוהרע"י ומוהש"ח דהודאה הויא דלאו הודאה היא כנז"ל ולפקע"ד אלו היו רואים מוהרמ"ח ומוהרח"ע את דבריהם לא היו כותבין בהחלט דאין לחוש כלל דלפי הנראה אין בין זה לזה חילוק כלל .

בר מן הנאמר יש להעיר על הנאון מרן זקני בה' מגיאת מ..ה ס"הי ז' ה.ז"ל שכתב דאין לפקפק במתנה ההיא מפני שלא נמצא כתיב כתבים בשוקא דבלא"ה כבר היה כתיב' מתנה גלויה ומפירסמת וכן כתב בשה"ל לכו והחזיקו כו' ואין צריך לכתוב כתבוה בשוקא יע"ש יש זמת כי דבריו נפלאו ממני דכיון דכל עיקר כחו וסגוכות שלו לקיים כל דבר באותה מתנה הן הימה ומפני היותה בלשון ינתהי דהוי הודאה לשעבר אבר נתן כדא וכניגמום כדעת הרא"ב"ד . א"כ לפ"ז מה מקום נשאר לפקפק על שלא נמצא כתיב כתבים בשוקא דאדרבא אי הוה כתיב בה כבי זו היא מהייבו זו כי לא יהבב לי הודאה לשעבר ומשמעין דאי הוה כתיב ליה דלו הייני נריכין ליהחק דלא תאמין אגבה ע"ד פתגם נסתר הודאתו לשעבר דבהנם נכתב ואמרי לה כדי . ועוד שלא נכתב די"ל דפיפוק לא כתבוהו כיון דהודאה על העבר היא מה היה הוא הבק על שלא נכתב ועביד לה פומהרי דאין בזה קמיא דהי הודאה הויא עפ"י דהכי הו לא נריך לכהבוה באוקא כו' וכעת נא"ח

והנני בא ט הטעם הפיסי שלא זה אבר כתיב בשטר זה תחילה וסף ק"ם בתחילה כתוב יא"ל העע"ג וקנו מתני קג"ס במזל"ב ועם לבשי כתב

כתוב ולקיום כל הנז"ל קנינו א"מ קג"פ במתנ"ב דאפי' היתא דהרי פירשו דבריהם שהשטר הזה יהיה לעדות ולראיה וא"כ אין בידקין אחריו דהודאה הוי אח אמר נעשה קודם לכן כדין וכהנז"ל וכמ"ש מוהר"ח עטאל בס' ז"א ח"מ סי' ה' דע"ב ע"א יע"ש • מ"מ הרי שם ע"ב כתב להדיא וז"ל וכ"ז הוא דוקא היכא דלא כתיב בשטר פום קנין אבל אי כתב קנין והוא קנין לא מהני לא אלינן לומר שנעשה קנין אחר שמועיל דהא ודאי לא אמרינן יע"ש • וגם הרב מטה שמעון סי' ס' הגה"ט נ"א הביא משם אסו' ביא יא דה סימן ס"ג דסל"ה דאף דנוחי קאי לכעבר א"מ אי איכא קנין לבסו' משמע דעכשיו הוא מקנה לו ומיחר שמחנה יע"ש וה"ב ביא יאודה שם לא איירי לענין זה דנוחי דנדון דידי' איירי במטלטלים ידועים שקנין בחליפין • אלא דגם החליש הרב כח השטר מטעם דהוו תרתי דסתרן למון הודאה מה אסיפר דבריה על העבר וק"ס לבס ף דמשמע דהשתא קמקני ליה ונמצא דהשטר לא ריעיה פיסיה והמחנה בטלה יע"ש • הרי דלאו לענין נוחי איירי אלא אפי' דכתיב בגויה לפני ה' דא' נפי' והק"ס לא גרע למתנה דאפי' חיזא דהקנאה הוי הרי מטלטלין נקנין בחליפין • אלא דיליף לה מ"ב מט"ס בק"ו דהכ"ש היכא דהק"ס מגרע כח המתנה דולאי סותר לשון הודאה והשטר בטל וא"ג דכתיב נפ' הודה אני הודאה גמ"ק א' ליסנא דעדים בא פ' והודה כל דאיכא קנין בסוף לא מהני • וכן כתב להדיא בתשו' מוהר"ח אלגאזי סי' ק"ח דאפילו לדעת הרא"ש דכל שכתוב מעכשיו וגם ק"ס לבסו' לא שייך לומר דהודאה היא • והמע"י שבנדון הרב כ"ש סי' ס"ו כתוב ק"ס ולא נרגשו מזה י"ל דבלא"ה בנר כתבו דכיון דכתוב מעכשיו הקנאה הוי יע"ש • ומ"ש הרב מע"ש בס' על מה אמר הנאה בס' כנסת יחזקאל די"ח להלך היכא שכתוב שיקנה דאיכא שיקנה בי' לאחר אח והרב המחבר סי' נ"ב חלק עליו ותמה בות"ש דלא נרגשו והק"ס הכתוב בסוף השטר דבא לקיים כל הנז"ל ומיחר גם איבא נוחי יע"ש עפ"י מאי דכתיבנא לעיל דעיקר היסוד אמר בנה דייק עליו שם הרב תשו' דהינו דמלשון שיקנה משמע שיקנה באוכן שמועיל ויש מקום לפרש שיקנה בלשון חיוב דהשני לכ"ע גם זה מחורץ ואין קפידא הק"ס דכתוב לבסוף דהוא נריך לאותו דבר לקנות החיוב שנתחייב ונשתעבד מעתה והמתקדק בדברי הרב הנ"ל שם יראה דתחילת דבר רנה לקיים המתנה מאמת לשון נוחי ולא הונח לו מכאת הק"ס ומכ"ה הפך עצמו לנד אחר מפוא לשון שיקנה כמו שיראה המעיין שם אחר הדקדוק בדבריו יע"ש

וכן האיסור בזה מתילא מתרנהא ג"כ מה שכתב עוד שם המע"ש מתשו' הר"י ן' מיגאש סי' נ"ז יק"ו דכתב דהיוב לא מהני כי אם בלשון הודאה ועכ"ז כתב דה"ד נקנו מידו דמבואר דס"ל דהקנין אינו מורה על הקנאתו עכשיו יע"ש • גם זה לא מגרעא דני יכהד בזה דהקנין אין דרך להעבירו על העבר רק על הקיום דהשתא אלא דבהודאה הקנין בא לקיום החיוב וכמ"ש שם בסי' נ"ז וה"ל ואמנם אחנו כוונתינו הודאה להקנאה כו' יע"ש לא זו הדרך נכנין נ"ל דהקנין אין שייך כלל את אמר כבר עשה הו ע"ש הודאתו דהו אין צריך כלל שם קנין אלא דהדבורי'

מוכיחים דדעתו להקנות באותה שעה ומתילא לא אהנו מעשיו • וכעין זה ראיתי להרב פ"א בח"ב סי' י"ד דכ"ה ע"ב ד"ה ומה גם שכתב דכיון דאין הקנין מועיל דלא נרכינן ליה מדלא מועיל מזיק למשמע דלא גמר להקנותו אלא בק"ס והרוצה לעמוד בזה עיין בת' הרינ"ם סי' שע"ה יע"ש

והנה אלום ראיתי להרב מע"ם ז"ל בתשו' אמר בסוף ח"ב סי' ז' די"ד ע"ג דכתב לחלק בנדונו דכיון דכתוב להדיא שהשטר יהיה לעדו' ולראיה הקנין דלבסוף נמי לא קאי אלא ארא"ה ולביטול המודררין ומטי בה מכה הרב נאמן שמואל סי' ק"י דק"ס ע"ל • מ"מ זו אינה מפלנו דע"כ ל"ק הרב בה אלא בנדונו דהכדין כתיב בגויה וקנו מאתנו קנו"ם לאמן הכיה לעדות ולראיה דריסטא דליסנא הכי מוכחא דהקנין קאי אראיה ולא על גוף המתנה כיע"ש • מא"כ בנ"ד דבא הדבר אסו' והשטר הזה יהיה בידה לעדות ולראיה מבואר יותא דהשטר יהיה לעדה ולא שהקנין הנה זה בא על העדות והראיה וגם ביטול המודררין ליכא בהאי סטרא כי היכי דניתא דלהכי הוא דאתא הקנין ומה ברור גם יש להעיר ע"ד מדברי הרב פ"ו בתשו' הנז"ל כמו שיר' המעיין ומ"מ בנ"ד בהצטרפות כל אילין דהוו בסערא דלא דמוכחי דהקנאה מהשתא הוי נלע"ל דמתנה זו מבוטלת היא איבא דכ"ע ולא יהא אלא מחלו' המע"ה

גם אין מקום לספק בזכות מקבלי המתנה מת"ש עיד הרב מע"ם שם בתשו' הנז' דכיון דכתוב בשטר ב' קניינים א' בתחילה וא' לבסוף אף דמנד הדין אינו קונה בקנין כיון דאיכא ב' קניינים הקנין הב' לא בא אלא ליפוי כח כמ"ש הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן ב"י סי' קנ"ה מתו' כ"א יע"ש • ומינה לנ"ד ג"כ דבא בכפלון בתהי' ובסו' קנין הב' ליפוי כח אתא דהכא מלבד א"פ הרב שם מכה הרב מים רבים ח"מ סי' מ"ט דמידי פלוגתא לא נפקא ואין זה מעלה ארוכה אלא לנדונו דמקבל שיש מוחזק מטא"כ בנ"ד דהיורשים הם מוחזקים וכן ראיתי לארן המבי"ב בתשו' שעי חיי ח"מ סי' קס"ל דקנ"ו ריש ע"ג • עוד בה דהעיקרא לפקע"ל הדבר ק' לאומרו דמה לתות יצריך הביא דהרשב"א לנ"ד דהפיא איירי בקנין דבר שאין בו ממש דבי איכא קנין לבסו' אמרי' למגופה של קרקע קנו מילו דמהני ביה קנין • אמנם באתי דקמן לענין דאין מטבע נקנ"ח מה יתן ומה יוסיף אפי' על ואלף פעמים דמ"ס במה יקנה כיון דאין מנכ"ח מה לי פעם א' מ"ל פעמים הרבה דאם באחת לא עלתה לו גם בשניה לא תוסיף את כחה • מו"ר להרב מ"ן בח"ג סי' נ"ן דילי' מתשו' הרשב"א הראשו' אשר הביא מרן ב"י שם דגם בקנין דברים הקנין מתקן הקנין כאלו קנו מידו לה וחייב מינה דה'ש כמטבע דאי' נקנה בחליפין אם הקנין הוא באחרונה וכ"ש היכא דאיכא ב' קניינים הוי כאלו מחייב עצמו ליתן יעש"ב והאמת דגם בזה בק"ד וקנין באחרונה מידי פלוגתא לא נפקא כמו שבא מבואר שם בסי' קנ"ס בכנה"ג הגב"י אות ס"כ יבמע"ש שם אות מ"ז ואילך ובדברים עזיזים ולא אבלם איכה במקום שאמרו לקנר דעכ"פ אין כח בידינו לה"ט מהיורשים שהם מוחזקים

עוד היה נ"ל זכות למקבלי המתנה מפאת מ"ש בשטר זה וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח כו' ובסוף השטר ומסודר שט"ז כהוגן וכתחז"ל כו' והו"א כו' כהו"א כו' וזהו מצאנו בתשו' האחרונים בלא המה מוהרח"ש בתשו' ח"ב סי' ע"ז וסי' כ"ב ובהשגותיו על הרב מ"ץ ח"ב סי' יו"ד והרב מ"ץ שם וסי' פ"ז והרב בני שמואל בתשו' סי' ל"ז ומוהרחל"ב סי' קנ"ג ח"ה סי' רל"ז ומרן בתשו' אבקת רוכל סי' ע' ומוהר"י הלוי סי' ס"ו כולהו ס"ל דכיון שכתוב כתבו בכל לשון שו"כ מועיל לשון זה לתקן כל דבר שיהיה מחמת חיסור לשון אפי' שיש ריעותא בעיקר הקנין וכאלו אמר לשון המועיל כל חד כי דיניה .במטבע כאלו אמר בלשון היותר דמהני במטבע ועם כי יש מרבוותא אילין דסברי דכתבו בלש"ז וי"ך לקוד לא מהני וכמ"ש מוהרש"ך סי' י"ג • מ"מ בלשון כתחז"ל ס"ל דמהני ואילייהו מתשו' מוהרשד"ם ח"מ סי' כ"ח יע"ש ובנ"ד תרווייהו איתנהו ביה ושורה גבר הנותן דכוונתו להקנות באופן המועיל והטעות הוא מהסופר אשר לא ידע לסדר למכתביה בלשון חיוב כי דיניה

אף הרואה יראה דאין סברא זו מוסכמת ורבים לוחמים עליה הראשון אדם מוהרע"י בתשו' הנז"ל כתב דהגם כי עינו ראתה לקצת מן האחרונים שתפסו במוחלט דכיון דשכתוב כתחז"ל סגי מ"מ המוחז' יכול לומר קי"ל כהרשד"ם סי' רע"ח וש"ע וכמוהראנ"ח ח"א סי' ע"ז יע"ש • גם הרב כ"מ בתשו' ח"ב סי' י"ד ומוהר"ד אישפרוטמא ומהרמ"ג ומוהר"י די ליאון ז"ל שם פליגי אעיקרא דדינא מפני התשו' מוהרשד"ם דסי' רע"ח וסי' ט"ע דמבואר להדיא דאין לשון כתחז"ל מועיל לתקן עיקר המתנה ומ"ש בסי' כ"ה הירך מוהרד"א והביא דבריו הפ"מ שם דע"כ ל"ק הרשד"ם אלא באסמכתא דהריעותא היא הפאת בל' ובכה"ג מהני כתחז"ל לתקן היסור לשון אך בסי' רע"ח וט"ע דהקנין גרוע ואין בו מועיל אין כח בהני לישני לתקן הענין • והסכים עמו הרב פ"מ שם והוסיף נופך מהלו דכל ריעותא דאסמכתא הוא משום דלא גמר והקנה א"כ כי הזינן בגויה אשר נוח שיכתבו כתחז"ל אנן סהדי דגמר והקני יע"ש

ומידי עברי בענין זה ראתה עיני להר' כמוהר"א עטאל בתשו' ז"א סי' ה' דע"ד ע"ג דהרבה להשיב ע"ד הפ"מ הללו דאם איתא דבניו לאה זה הוא דרך מוהרשד"ם לבקש תיקון לבטל האסמכתא מה"ש הראנ"ם פי"א מה' מכירה דלו יהיה דאין תיקון כלל אפ"ה אין כאן אסמכתא דכיון דנוח לכתוב באופן המועיל אנן סהדי דגמר ומקני יע"ש ולכקע"ן דכוונת הרב פ"מ ברורה דאם אין תיקון כלל מה יועילנו אשר במאמרו הוא נוח לכתוב כתחז"ל דהרי גם לפי דברי הנ"ל אין כאן אופן מועיל ואכתי איכא למי' דביודעו דלא ימצא אופן ולשון המועיל הרהיב פיו לומר שיכתבו באופן המועיל בסומכי נפשי דכל ליפנא הכל הבל ואין בו מועיל ואכתי איכא למימר דלא גמר ומקני אלא כשותי מילי נינהו • אכן עתה דאשכחנא לה פתרי אופן ולשון עולה עמו לענין דינא א"כ כאשר נוח כה יעשו לו כתחז"ל בלשון בזו"כ השתא הוא דאמרי' דמדאמר עמו של העדים שמה יעשו לו כנימוס ואיכנו ודאי עבדי אליה ואייחוי לעשות בכם מכפע כהוגן כד"ר

בכל חיזוקי סופר או ודאי אנן סהדי דבכל לבו גמר ומקני וגם שדוגמא אשר הביא הכ"מ מת"ש לעיל מינה דהשבועה העלה ארוכה לבטל האסמכתא מטעם דגמר ומקני כתב להדיא מוהרשד"ם שם דה"ד באסמכתא דאיכא א"כ לקנות או במעכשיו או בבכ"ח או באחרים וכותיה למר כדא"ל ולמר כדא"ל דאז כשנשבע מורה דכונתו להקנות כדינו מאח"כ בנשבע להקנות דס"ל דאין שום צד שיחול הקנין גם השבועה אינה עושה קנין דמה יוסיענו מה שהוא גומר ומקנה כיון דאין אופן לקנות • א"כ אדרבא ע"ד מוהרח"ע יש להפליא איך השפה יכולה לומר דגם אם לא היה תיקון כיון דנוח לכתוב באופן המועיל גמר ומקני דלפי דברי מוהרשד"ם שם יראה הרואה דגם בשבועה לא מנא תקוף לסמוך דגמר ומקני אי לאו דיש תיקון להקנו' כאשר יהיה באופן ועיין לעט"ר הגאון מרן זקני הרב מפאת משה בראשונות ח"מ דכ"ג ע"ב ד"ה איברא יע"ש דבדרך זו ג"כ יש לעמוד ע"ד מוהרשד"ם ודוק

עוד הקשה מוהרח"ע שם ע"ד הפ"מ דלפי דבריו מורה יוצאה דאינו מועיל לשון זה כי אם לתקן אסמכתא דוקא אבל לדבר אחר לא וזה הפך דברי הריטב"א אשר מהם קא יליף מר הרשד"ם את דינו דמהם מבואר דבכל מידי דלא הוי תנאי נתקן בת"ש כאמר כל שטר אש"ד ואני בעניותי נראה להלין בעד הרב פ"מ דודאי לא נעלם זה מעיני הפ"מ אלא דהוא לא בא לחלק לדעת הריטב"א דודאי לדעתו בכל מידי דאינו תנאי מועיל והכל מתוקן באומרו כתחז"ל ואפי' במידי דלא אסמכתא אך הרב פ"מ כוונתו לחלק לדעת הרשד"ם דבסי' רע"ח כתב דר' שמהם לאו קטיל קני באגמא הוא ובפרט היום דבר שלא הביאוהו הפוסקים דמשמע דלא ס"ל כר' ברוך יע"ש • ובסי' כ"א סמך ע"ד הריטב"א ה"ט מפאת היות שם אסמכתא דאנן סהדי דבכל שנוח לכתוב באופן שמועיל גמר ומקני וא"כ ל"ק כלל מדברי הריטב"א דלא נתכוון לחלק אלא ע"ד מוהרשד"ם במאמר למד דבין לפי הילו' מוהרד"א דלתקן הקנין לא יועיל מאחר לכתוב בא"ה וכ"ש לפי מ"ש הפ"מ דלא נאמר כן אלא דוקא באסמכתא ולכ"ז בנ"ד אין מקום לתקן הקנין מכאן מאחר שיכתבו בכל לשון בזו"כ ולא מת"ש ומסודר הכל כתחז"ל וכמובן דאעפ"י שהפ"מ שם כתב משם הרבנים הנז' לחלק בין שהוא לשון הנותן לשהעדים מדברים את כל אשר נעשה לפניהם דאיכא מ"ד דעפי עדיף לשון הנותן ואיכא מ"ד דעפי עדיף לשון העדים • וא"כ בנ"ד דיש מקום לומר דתרייהו איתנהו לשון הנותנים ולשון העדי' דמ"ש ומסודר כו' כתחז"ל מריהטא דלישנא משמע דלישנא דסהדי הוא ומה"ג יש לדונו באופן המועיל • מ"מ הרואה יראה שם להרב פ"מ דדחה כ"ז וכתב דאין מקום לחלק רק החילוק השני כמוהרד"א ז"ל דלא מהני כולהו שופרי דשטרי רק לתקן הלשון ולא לתיקון הקנין • גם הרב מוהרח"ע שם בתשו' הנז' אע"פי שהאריך להזק בהסתרים חילוק זה דמוהרד"א בין דברי הנותן לדברי העדים וכתב דהפש עד מקום שידו מגעת ולא מצא דבר המנגד לחילוק זה • מ"מ כתב בסיום דבריו דלא מהני אלא מדחין נעשה העשה בטעם זה לבד אחר שכבר יצא הכיפה ומפי כתבם. דהני רבנן בתראי.

בגורלי ודאי פיה לחוש לדבריהם כלא להוציא ממון
מיד היורשים יע"ש גם הרב כרם שלמה סי' ס"ו אחר
שהאריך לו' דגם בע"ד הוי היסור לשון ונכלל בכלל
לשון של ז"כ או בלשון כחז"ל טייח וז"ל אבל אם
אעשה ונאמר שאני רואה רבני עירנו ז"ל והש"ע
מסכימים לדע' א' לבטל אותה מתנה שהוא כמו ג"ל שיש
כלי ליפוי ויפוי כח הנז"ל מבטל אני דעתי מפני דעתם
ובודאי דהיורשים הם מוחזקים יוכלו לומר קי"ל כהני
רבוותא והמתנה בטלה היא הבטל וכמו שכן הורה
הרב שמשיב נר"ו ע"כ, וכ"כ בנו הרב גדול דעה בתשו'
ד"מ ח"ב סי' פ"א ד"ק סע"ד, גם יעע"ר הגאון מרן
וקני הרב משאת משה בראשונות ח"מ סי' ה' דכ"ג ע"א
וע"ב זו הלכה העלה כחילוק הרב פ"מ דלא אמרה
הרשל"ס אלא לענין אסמכתא דוקא ולא הזכיר להרב
פ"מ ויש להעיר למה זה לא העלהו על דל שפתיו והיא
לא נסתרה מעינא דספיר הזי דהם נע"ג הזכיר תשו'
פ"מ הלזו לענין אחר יע"ש גם הרב נאמן שמואל סי'
ק"ב דקמ"א וקמ"ב העלה דר' שמחה והתוס' והרמב"ן
בהדיא שיטה קיימי דלא הפני ז"כ ולא כהמו"ל נגד
ר' האיי והריטב"א ורבינו ברוך והמוחזק אמר קים לי"ל
והמע"ט סי' ס"ו הגה"ע אות ל' כתב שכ"כ ג"כ בתשו'
מוהריט"ץ סי' כ"ה שלא נרגש מזה, ועד אמרן שאיר
לי עבר פנינו שנדפס בימינו תשו' מרן המבי"ג ושם
בחה"מ ח"א סי' קמ"ד דקנ"ו ע"ב העלה בדעת מוהרע"י
כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא יכול המוחזק לו' קי"ל יע"ש
והרב גו"ר כלל ה' סי' ה' דקל"ב ע"ד אע"פי שהאריך
לקיים דעת מוהרש"ח נגד תשו' הרב פ"מ, מ"מ כיון
דבמילי דאיכא קפידא לנותן דהוא רוצה להתכבד במתנו
מתנה ולא שיכתבו שהוא חייב שנראה שאין זו מתנה
אלא פירעון חוב לא מהני ליפוי דיפוי כח יע"ש, כי
מנהגנו נקה דאפי' אימא דבכל' חיוב יש בו מועיל אליבא
דכ"ע עכ"ז לא שוה להם להנותנים לכתוב לשון חיוב
דמיחזי שהוא פירעון חוב והם רוצים להתכבד בהם לאת
מתנה וכל כה"ג גם כי יתנו את קולם לכתוב בכל ל'
שז"כ עכ"ז אינהם מעלה ומה גם אם נצרף לזה מ"ש
הרב נאמן שמואל בסי' ק"י דקס"ב ס"פ ע"א דכיון שב'
בנ"ד וקנו מינו קגו"ש במדל"ב דקאמר בפי' שרצונו
להקנות בק"ם איך ניקום אנן ונאמר שמשנה בקנין
הרגיל מפני שכתב כחז"ל ולכן מוכרחים אנו לומר
במ"ש וכתבו בכל לשון שז"כ הוא על קנין האמו' דוקא
שיכתבו אותו בכל לשון שז"כ ולזה קאמר ג"כ כחז"ל
יע"ש, ודון מינה ואוקי באתרין בנ"ד ג"כ דכן כתוב
בשטרא דילן בתחילת דבריהם וקנו מינו קגו"ש במד"לב
שגילו דעתם ברצונם להקנות בק"ם א"כ הזכות וי"ך
קאי על הקנין סודר האמור בענין שיכתבוהו בכל לשון
של ז"כ וחזר הדין דאין מטבע נקנה בחליפין

עוד יש מקום לזכות למקבלי המתנה מפני מ"ש
אנו נוהגים שך ונאמים אריות מנכסינו
וכבר כתב הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן ב"י סימן
ס' דאם אמר כו"כ זוזים מנכסי באת ודאי או שום
קאמר או שימכרו מנכסיו ויתן לה אותה הזוזים ובתשו'
אחרת הוסיף דגם אם אמר משלי הוי"ל כאומר מנכסי
יע"ש, ודברים אלו מפורסם להלכה קמאי ובתראי הלא
המה מוהרשד"ם בסי' כ"ח והרב מ"ץ בח"א סי' א'
וה"ב סי' יו"ד וי"ז וכתב המ"ץ שאין בזה חולק והביא
דבריו מרן המבי"ג סי' ס' הגהב"י פ"ח וכ"פ מוהרש"ך
ח"ב סי' ע' מוהרא"ר"ב סימן קנ"ג מוהרימ"ט ח"א סי'
מ"ו בני אהרן סי' ע"ד גו"ר ח"מ כלל ה' סי' ה' דקל"ג
ע"א וע"ב ומוהרמב"ח בתשו' שם סי' ט' דקל"ח ע"א
מטה יוסף ח"מ ח"א סי' ה' דפ"ח ע"ג מגן גבורים
למוהר"ר איסטרומסא ז"ל סי' ג"ה

אמנם זה חזיתי להרב פת"א בתשו' ח"א סי'
מ"ו דבעוצם פלפולו הביא לנו דהרת"ה
והרמב"ן פליגי ע"ז וס"ל דהאומר מנה מנכסי פירושו
מדמי מכירת הנכסים והרי הדמים לא באו לעולם
והו"ל דבר שאינו ברשותו ול"ק יע"ש והביא דבריו הרב
ה"ש סי' ס' הגב"י אות ס"ו באורך ובאות פ"ג, וכן הוא
דברי מוהריק"ו שורש נ"ד אות ה' שכתב דלדע' התוס'
פ' התקבל דס"ו ע"א ד"ה דמי חמרא לתי' ב' והמרדכי
ורבינו פרץ שם אפי' אמר בפי' דמי נכסי לא מהני
דהוי דשב"ל יע"ש, ואגב ריהטאי הזות קשה נר' לי
בדברי הפת"א שם בדנ"ז ע"ג שכתב להקשות לפי מ"ש
דהרמב"ן ס"ל דמנכסי לא מהני ומ"ש בגט אחמרא ליפוי
כחו היינו דמקנה לו דמי היין שנמכר כו' דהרשב"א
בחי' גיטין הביא משם הרמב"ן וז"ל לפיכך אמר אחמר'
שימכרו היין ויתנו הדמים עד ח' שלימים ע"כ הרי
משמע דנותן להדמים שימכרו מהיין, ותירץ בתי'
ראשון דהיה אפשר לתרץ דס"ל כתי' הרי"ף והמרדכי
דר"ס לשיטתיה אזיל דאדם מקנה דשב"ל והיותר נכון
דמ"ש שימכרו מהיין היינו אם נאבדו קנה מהמעות
שהיו בעין שישאר היין הוא משועבד למכור מהיין
ולהשלים ח' שלמים והיינו בתורת שעבוד דמהני א"ז"ל
ואחרי המה"ר לא אדע שכו"ל איך תונה לו לפרש כן
בדברי הרמב"ן מאחר דסמיך ונראה לו כתב שם וז"ל
ואם א"ל ח' מדמי חמרא היו הם מוכרים לו אבל לא
היה נוטל אלא כשער נהינה ואם הוזל פוחתין לו
ע"כ, ואם איתא דס"ל כתי' ב' דתוס' דפי' דמי
חמרא היינו דמי היין שכבר נמכר מקודם לכן איך
שייך לומר היו הם מוכרים לו דהא כבר נמכר ודמיו
מזומנים וגם אין שייך לומר לא היה נוטל אלא כשער
נהינה ואם הוזל פוחתין לו דמאי איכא לפחות לו
אם הוזל היין דלא חלה מתנתו כי אם בדמי' המזומני'
שנמכר ולא הוה שייך אלא אם יאבדו המעות דמראה
אבוד אלא דמשמע להדיא דלא מפרש כתירוץ ב'
דתוס' ועכ"ל דס"ל כתי' הר"ף והמרדכי וכמ"ש בתי'
א', ודברי הרמב"ן לו אשר הביא הרשב"א
הנה הנם בגביונך ובקומתן בחי' הרמב"ן לגיטין שם
ולבד דלא ראה הפת"א דברי הרמב"ן במקומם עוד
זאת יש להפליא שלא דקדק בלשונו אשר הביא הרשב"א
ונ"ע

איך שיהיה מבורר מדברי מוהריק"ו והפת"א
דלתוס' והמרדכי ור' פרץ והרת"ה והרמב"ן
באומר מנה מנכסי לא מהני מטעמא דהמציא אשר
יבואו במחיר הנכסים אינם ברשותו והוי דשב"ל, וכבר
ראיתי להרב שמחה דחיי ח"מ ס"סי ד' דחמה ע"ד
שפת"א הללו דה"ז כמו האומר דקל לפירותיו ושוכיח
כן מדברי הרמב"ם פ"ה מה' ערכין ומפני כן דחה
דבריו יע"ש, ואחרי בתחילה הראויה ליקרי
לן מר דלק"מ דהלא זה הדבר לא נעלם מעינא דספיר
הזי הפת"א והן הנה הינו דברי התוס' פ' התקבל
בתי' א' דפי' דמי חמרא הוי כדקל לפירותיו

אך

אף הפמ"א איירי לפי תירוץ ב' דהתוס' והמרדכי ור' פרץ דחשבי ליה דשב"ל וכמ"ש בדבריו מוהריק"ו כנו"ל ומה שתמה ע"ד תריפא דליפנא דהריטב"א דתשמעון מילוהי דמנכסי תהני יע"ש לא סיימוה קתים דמר דברי הפמ"א וכבר תמה עליו בזה הרב ח"ש סי' ס' הגנ"י פ"ב • ועיין להרב ד"מ בה"ב סי' ס"ט דע"א ע"ב סוף ידו ע"ד הרב פמ"א דלהרמ"ה והרמב"ן בגם שאמר מנכסי לא תהני אפילו במתנת ש"מ וזלא אם היה מעות בעין ובבריא לא קנה כלל דאין מטבע נקנ"ה • גם עע"ר מרן וקני בנאין הרב משאת משה בשניות ח"מ סי' כ"א וכ"ב זו הלכה העלה דכיון דאיכא דעת הר"ן בספ"ק דגיטין הביא דבריו מרן ב"י סי' רנ"ג והריב"ש סי' שנ"ה דס"ל דכך לי האומר מנה מנכסי לאומר מנה סתם א"כ תידי ערעור לא יצאנו יע"ש • ועיין להרב מע"ש סי' רנ"ג הגב"י אות ל' שתמה על דבריו בסי' כ"ב דאשתמי' היניה דברי הרשב"א בתשו' ודברי הר"ן הנז' וסנ"ע • ואחרי המח"ר בחנם השיגו דבסי' כ"ב לדעת הרשב"א בתשו' דסי' ג'ף נ"ס איירי ודברי הר"ן הללו כבר הביאם בסי' כ"א ולא איכפל תנא לכפול הדברים דלאו בהכי איירי בסי' כ"ב אלא להציל עצמו מהשגת הכס שכנגדו כמו שירא' הרואה שם וגם ראיתי להרב מוהר"ח בס' נ"א סי' ו' דע"ז ע"ד דלהר"ן והריטב"א והריב"ש אמר מנה מנכסי הו"ל כאומר משלי ודוקא קאמר ואם נתן בק"ס לא תהני לפי סברתם יע"ש • גם הרב חסק שלמה סי' ס' הגב"י אות ס"ז הביא משם תשו' כת"י וכתב וכדומה ששיא מתורתו של מוהרש"ג ז"ל דלפי דברי התוס' ספ"ק דגיטין מוכח דאפי' אומר מנה מנכסי דוקא קאמר ואם קנה בק"ס אין מנב"א וכיון דהיא פלוגתא דרבוותא אין מוציאין מיד המוחזק יע"ש • ועוד כתב שם באותה תשו' דלכ"ע כל דאית ליה מעות בעין לנותן בשעת המתנה אפילו אמר כך ומנים מנכסי דוקא קאמר וכיון שהיתה המתנה בקנין אין מנכ"ה ולא זכה המקבל • וכן בקדש הזיתי למוהרח"ע בס' ז"א סי' ס' דע"ג דכתב דלדעת הרשב"א לא תהני ק' מנכסי אלא דוקא כשהקנה באגב דמת"נ קנה אך כשלא היה באגב חיישי' דילמא היו לו אז מעות בעין בשעת נתינה דאז גם לדעת הרשב"א דוקא מעות קאמר ואין מנכ"ה יע"ש • וכ"כ הרב נרב"ח המים דר"ל ע"ב דהרשב"א והר"ן בשיטה קיימי ולא פליגי וכ"כ הרב בני משה תשו' אחר ז"ל בח' כאה סי' ב' דע"ו ע"א וע"ב יע"ש מצורף לזה ח"ם הרב ז"א ח"מ דס"ו ע"ג ד"ה אמר הברתה דלדעת הרא"ש האומר מנה מנכסי דוקא קאמר ול"ק כי אם באגב ודרך הודאה יע"ש • כי עפ"י הדברים האלה אנו לא זר כאן לעיולי נפשין לדע' לעות אי אזלה ספמ"א לדעת הרמ"ה והרמב"ן אי קיימא אינא דהלכתא אם אין כמו שדהה דבריו הרב שמה דהיי וכנו"ל • דלפי האמור תשמייהו דרבנן קדישי דאפי' לדעת הרשב"א ודעימיה יש לחוש שמא היו להנותנים מעות בעין בעת הנתינה ודוקא מעות בעין קאמרי ולא מקנו בקנין שפיר מנו היורשים לפתוך עליהם בכל כחם ואין אדם מגיל

הגם הלום ראיתי להרב מע"ש בתשו' סימן ז' בנו ל דף ד' ע"ב שכתב לחלק דאפי' לס'

הרמ"ה והרמב"ן כל דאמר גיפא מהיום אפאיו ברור מללו דקא משעבד נכסיו לאיתי הכסף אשר נותן ואינו ר"ל שימכרו מנכסיו כי היכי דנימא דהוי דשב"ל ובהא אפי' הרמ"ה והרמב"ן מודו דהוי ליפות כחו ולשעבוד אח"ד • דבר הלמד מעניינו לנ"ד ג"כ דאוי בכה"ג גופא מהיום כו' דמהני גם להרמ"ה והרמב"ן דגוף הנכסים הם משעבדים להמקבלים וקנו מעתה אלא דאעיקרא לפקע"ד צריכה רבה דלפ"ז אכתי למה זה לא מצאו מקום הקנה הרמ"ה והרמב"ן רק בדבר חייב דוקא והרי יש לאפס הקנה מחקום אחר באומרם מנכסי ושיקנו גופא מהיום כו' דאז לא הוי דשב"ל דהיא היא ה כוח הרב פמ"א דלא מהני מנכסי דאי תהני לא הי"ל לסגור הדלת דאין תקנה כי אם בלשון חייב ולכשתמ"ל דאיכא אנפא דמהני וכגון דאמר מנכסי וגם גופא מהיום לא הו"ל למיפסק מלתייהו בסכינא חריפא דאין הקנה רק בלשון חייב דהאיכא אופן המועיל בלא"ה • ולוס י"ל דלא ניחא להו למימר הך הקנאה שיכתבו גופא מהיום דשהמ' דמלתא לא הקנו אינשי את נכסיהם בחייהם ורוצה לשיו' שליט בנכסיו לעשות כרצונו ולכן בהרו להם בלשון חיוב • אך זו שיחה שקבה דהרב פמ"א ז"ל דאיכו ניהו בתריה דמעתתא אבר הוליד דין זה מדברי הרמ"ה והרמב"ן הללו נדון שלו היה במתנה גמורה מהיום מעתה ומעכשיו ועכ"ז כתב דלדעת הרמ"ה והרמב"ן לא מהני דכיון דאמרה גשים מנה שסגביתם לי הפירוש הוא שימכרו אותם מטלטלין ויתנו ואותם המעיה אינה ברשותו ולא מהני יע"ש ואם איתא לחילוק זה של הרב מע"ש הו"ל דכיון שבנדונו כתב מהיום גוף הנכסים עצמן שם משועבדים מהיום ההוא ולא הוי דבר שאינו ברשותו דהא ודאי אין סברא לחלק בין גיפא מהיום ופירי לאח"מ למתנה גמורה מהיום דאדרבא נראה דעדיף יותר מתנה גמורה מהיום דכל אימת דבעי מקבל נשיב לה מהאומר גופא מהיום ופירי לאח"מ • אלא דנראין הדברים דלא תפני שכתוב מהיום מוציאינו מידי דשב"ל דס"ס נתיבתו היא כדתים אשר ימכרו הנכסים ונותן מהיום והו"ל דשב"ל • ות"מ גם לפי דברי הרב מע"ש שם נחילוק זה מ"מ לא יגבה מזיר להוציא מהיורשים המוחזקים בנ"ד דהרי כבר כתב הרב הנז' שם דאכתי צריך המקבל מתנה לברר דלא היו לו מעות לנותן בשעת המתנה דדילמא היו לו מעות בעין ואז דוקא קאמר וצריך להקנותם באגב וכמ"ש מר אביו הרב ח"ש כנו"ל ובנדונו זכה למקבלת המתנה מטעם היותה מוחזקת יע"ש • הרואה לדעת דבנ"ד דהיורשי' מוחזקים צריכים המקבלים לברר אשר לא היה להנותני' מעות בעין כלל בשעת המתנה דאל"ה אפי' שאמרו מנכסינו דוקא מעות בעין קאמרי והדר דינא דלא קנו המקבלים בק"ס דאין מטבע נקנ"ה וזה מן הנמנע לברר אחר כמה שנים דבשעת המתנה לא היה לבנותנים מעות בעין וא"כ לא זכו המקבלים

ומידי עברי אגב ריהטאי נתקשיתי עיד בדברי הרב מע"ש שם בח"מ דבר די"ג ע"א שכ' וז"ל ואדרבא נ"ל דמדאמר לשון מתחייב דמי ממש להדיא והביא דס המקבל הבי"ח' זוי מהמרח כו' ומסקנא דמילתא מהמרח ליפות את כחו כו' נמצא דכל בקמר מהמרח ליפות כח קאמר ... ...

פחח בלשון זוזי ולא הקנהו באגב אפ"ה במאי דגלי לן בתר הכי ואמר מאמרא ילמד סתום מן המפורש דל"ד זוזי קאמר כו' וה"נ דכוותא כו' אא"ל · ואחרי המח"ר דבריו תמוהים דאה"נ דהדין דין אמת דבנדוננו דקאמר מהשעבוד הכונס הוא מנכסי ולדעת הש"ג"א ודעימיה קנה דלא הוי מטבע · אך מה דמוח יצריך להביא דגניבא והכריע מהש"ס ואי דאי לאו הכי דאמר מאמרא היה צריך להקנותו באגב דבלא"ה לא קני והוא פליא דנראה דלא השגיח בסוגייא הש"ס שם דהביא דגנבא ל"ק לן מאי דלא הקנהו באגב אפי' אימא דזוזי דוקא קאמר דהתם יונא בקולר הוה ודין שלמ איא ליה כדאמרי' התם מה גיטו כיון דאמר כתבו אע"ג דל"א תנו אף מתנתו כיון דאמר תנו אע"ג דלא קנו מיניה ולפ"ז איך הפה יכולה לומר דאי לאו דאגר מהמרא לא הוה קני כיון שלא הקנהו באגב וצ"ע

תבנא

לדיננא דלפי כל האמור ליכא מידי דליכא ביה פלוגתא דרבוואתא ויד המוחזק על העליונה דכל שהתם מרבה ספיקות וספיקי ספיקות אין מוציאין מיד המוחזק כנודע · הן כל אלה כפו"עי דשפ רא אשר השיגה ידי יד כהה ללקט אורות מאורהן של ראשוני' ואת אחרונים בקצר אמיץ לפי שעה ולפי ששנאי האונס לא אוכל מלט לנאת י"ח בס' אלה הדברים המעט אשר היה לפני וגודלא רבא שרי עילואי רב רחימאי הרב שפוסק נר"ו לפשחפש בד"ק ולההבפס מאורתו תו' הכם מקור חיים ואין אני כן הירין להפטר ממנו רק בדבר הלכה שקלא וטריא לכא אפנה על ימין אש'נה פרק זה משנה סהרה ואקוט נפשאי בקנירי ולא אביה עליו למשא וזה כחלי בא"ד

זאת

יצא ראשונה מ"ש דשפיר מצינן למימר קי"ל כהרי"ף ומרן הקדוש וחתה על מר זקננו הגאון הרב משאת משה ז"ל כמו שהשיב הרב חקק שלמה בדין עמו של הרב הפוסק נכדו נר"ו וכאשר חזה ג"כ עט"ר מז"ה מוהרמ"ק זצ"ל בתשו' כא"י כדכתיבנא ע"ז בריש אמיד כי הוא זה מה שהתחלתי לראות בדברי מעכ"ת נר"ו · ויהי אחרי כן בחרתי דרך לעצמי

וכדו

הויחיה לרו"מ נר"ו דקשיתיה ע"ד הרב ברכות המים ז"ל דבעי למימר דהאשר דבלשון נחתים גם הרי"ף יודה דהדאה הוי לשעבר · ונח"ר תמה ע"ז דשני כתובים הבאים כא' זאת מגאנו דנחתי ונחתים שיים נינהו בס' כין לוי ואני נחתי לך את משמרת תרומותי כו' לך נתתים וכן בפ' חיי שרה השדה נתתי והמערה אשר בו לך נתתיה ככתיב בד"ק ואי ניחא קתיה דגור לדידי הוי דאין מכאן השגה על הרב ויש מקום לומר דאדרבא משם ראיה דהרי גם שניהם פירשם רש"י בפי' החומש לשון עבר בס' חיי שרה פירש"י נתתי לך הרי היא כמו שנתתיה לך כלו' דהך נתתי הוי פירושו כמו נתתים ועיין להרא"ם שם ובס' בן לוי כרש"י לפי הבא קרח וערער על הכהונה לכך נסמכה פרשה זו יעו"ש · משם בהר"ם דבההיא שעתא לא יהיב ליה מידי אלא אז אשר כרך המלינות דנא ומש"ה איכפל קרא לומר נתתים ונתתים דבנתתי להיד לא הוה משמע לשו עבר ובא לפרש גוויה ונתתים דהוי עבר

תו

הויחיה לרב חביבא הרב הפוסק נר"ו דאהנה לתשיב ע"ד מר זקנו הרב קי"ל איהו ז"ל בקונ' מחנה ישראל סי' נ' במ"ש דמחלוקת הרי"ף והרא"ב"ד היא דלהרי"ף אעפ"י שנשתעבד בקנין אין נקנה בחליפין ולהראב"ד משני השעבוד וכח"ר תמה ע"ד דהראב"ד עוד טעמו בו לפדיית מפאת ליטנא דנחתי דשוי הודאה ולא מפאת השעבוד אחי עלה למילתא ושוב כתב דבדרך זו דרך הור"ש בתשו' סי' נ"ב וכבר עמדו ע"ד הרב בני יעקב והרב ז"א · ושוב כתב דלא על הרב מ"ו לבד תלונותיו כי גם על מרן הסבי"ב סי' ג"ר אשר ציין הרב קשה כה"ג ומו"ר לשמט"ש שם הגס"ע אות ח"י שתמה ע"ל ככאג באורך בקונטריסו ואחרי ש"זה"ר הראויה לדידי הזי דעירוב פרשיות שנו כאן ולפי קצ"ד אין מקום ללון כי אם על מרן וזקנו הרב ק"א ז"ל דלפום ריהטא קשים דבריו · אך האמת יורה דרכו דגר' שכתב כן בתורת שבע"ש כמאן דמנח בכיסתיה דעל האמת על ח' הרי"ף הלוו הלק עליו הרב בעל העיטור במאמר ב' ד"ס ע"ג וס"ל דכיון דנשתעבד דל מהכא הש"ס מפאת השעבוד אקנויי מקנו והביא דבריו בקיצור מרן ב"י שם סי' ס' וע"ז נתכוון הרב מר זקנו נר"ו ונתחלף לו העיטור כהרא"ב"ל ועכ"פ יפה השיג כח"ר בזה · אך מ"ש אחרי כן דבדרך ז' דרך מור"ש · אנכי לא ידעתי אנה מנא כח"ר בדברי מור"ש דלדעת הרא"ב"ד טעמא טעים דזו יפה כחו תפאת השעבוד ואדרבא כתב איפכא דלדעת הרי"ף כתב דהשעבוד ג"כ לא אהני פלל ולדעת הרא"ב"ד מטעם לשון נתתי אהניא ליה דהשמע לאדיא דגם לדעת הרא"ב"ד אי לאו מטום נתתי השעבוד לא יוסיף חח כח כלל · ומ"ש כח"ר דכבר עמדו ע"ד מוהרש"י ומוהרא"י ז"ל ליסרי לן מר דלא בדא איפריך מר מרבוותא אילין כמו פירהם שרואים ומ"ש כח"ר נר"ו דגם על מרן הסבי"ב תלונותיו · שחר הדקדק יפטר בלא ליגה דמרן הסבי"ב שפתיו ברור מללוכוה שמחלוקת שבין הרי"ף ובעל העיטור ואמת כדבר ואין כאן מקום ללו"ן דמ"ש הובא בטור זה סי' ס' דהיינו במרן ב"י ושפי אורחיה דמרן הסבי"ב כנודע ומ"ש עוד כח"ר שכבר תמה ע"ד הרב מט"ש הרואה יראה דאינו ענין לתמיהת כח"ר ולא זו הדרך הרומז על הר"ש במידי דלאו בלידיה קא ומחאי · סו"ל דברי כח"ר גזה ערבי"ס בחוכה וחושטני לו ג"כ מהעלם בינתים שנרת הרב העיטור ז"ל

עוד

מלתא חוא כויא למכח"ר נר"ו שעתד עוד ע"ד הרב מר זקנו במה שתמה על ח'ס'דג'ז סי' חרס'ד שכתב דמי שקנו מידו לתת מנה לפ' קנה לפי שנשתעבדו נכסיו · ותמה ע"ד איך פשיטא ליה הכי ולא הזכיר ש'הרי"ף דל"ק · וכח"ר כת' ע"ז דג"ר הזינא חיובתא לא קא חזינא אך בחלקית ישיה דמ"ש הרי"ף הוא דקניח השבועית היא היתה בק"ש ואף השגיל הבא אחריו לא מעלם ולא מוריד גרם מ"ש הרדב"ז היינו היכא דעיקר הקנין היה על הנתינה דוקא ולא הקניה השבעו' ובכגון דא גם הרי"ף מודה אא"ד בקיצור · ואנכי שמעתי ולא אבין כוונת החילוק וזה חידש יותר מדברי הרדב"ז עצמן שכתב דלא אמרי' אין מנב"ח אלא כגון שיש לו מטבע בזקים פ' ורוצה להקנותו אין נב"ה אבל מי שקנו מידו לתת ק' לפ' קנה הכ"אר יוצא מדבריו דלא נאמר דין

וה

זימני בניחנים בקנין ונלמה להם דנדון הרי"ף איירי
נסחה נחתי דאף שלא היה בגירסתם נהתי בקנין הרי
בלשון ששנית העי"ר נזכר קנין ו' פעמים ואינו נ"פ
כמ"ש מוהרמ"ח ואיך אפשר שלא דקדקו כ"ז הרא"בד
והטור ככתוב באורך בד"ק ומהודע אנא כי אין מלה
בלשוני להאריך שעה בדברים הדברים רק זה אומר
כוונת דברי מוהרמ"ח כנלע"ד ומאילא יסתלקו כל תלונו'
כת"ר נר"ו הס"ג על הרא"ש · והוא זה דהרב
מוהרמ"ח דקדק בלשון אשו' הרי"ף אשר הביא הרב
בעל העיטור שכתב בסמוך לתיבת נתתי בקנין וכיון
שהזכיר כמוך לנתתי בקנין דהיינו ק"ס משמע ליה לשו'
זה"ע דהרי"ף דס"ל דלא קנה מפני שהיה גבר
דנהינתו כן היתה כואת בק"ס דוקא · אך אם אמר
נתתי שתה אעפ"י שכתוב אח"כ בתוך השטר אשר קנו
מידו ק"ס לא מכני כן סותר תיבת נתתי דהוי הודאה
על העבר ואין בודקין אחריו דהק"ס שנה וזה בא לקיום
ההודאה או לקנות השעבוד לא זו הדרך באמרו נתתי
בקנין דאין מקום לפרשו נתתי באופן המועיל הפך
מה שאמר נ"פ דהיינו בקנין ועל זה כתב דכנה"ג גם
הרא"בד וסיעתו מודו דלא הסיב סודאה ולא נחלקו
עליו אלא מפני שלא היה בגירסתם כתוב זה הלשון
נתתי בקנין · ושוב כתב מוהרמ"ח דגם לפי
לשון החסו' אשר העתיק הבעה"ת והטור מוכחא מלתא
דהכי הוה עובדא דאמר נתתי בקנין מדלייק למיכתב
הרי זימני בניחנים בקנין איגלאי מלתא דהכי היה
כתוב בשטרא נתחילא דבר נתתי לך בקנין אלא דכיון
דלא היה בגירסתם בפי' לא דקדקו בזה

ומאחר שלוח פי' דבריהם בעין שכלו יר'
כת"ר דנהגס החריד עליהם את כל
החרדה שואת כמ"ש דאיך יתכן שלא דקדקו הרא"בד
והטור את פא"ר הש"ס פעמים שכתוב באותה תשו'
קנין ניסרי לן מר דעיקר הדקדוק לא היתה בזה רק
דבתהילא דבר כתוב נתתי לך בקנין דסיא היא המוחנת
נגדוע כח הודאה דליפנא דנתתי · אך כיון שלא
היה בגירסתם כן אפי' שהנאי כתוב אלף פעמי' קנין
לא נ"מ מידי דאיגרת היא כתוב לבסוף דקנו מיניה
בק"ס ועכ"ז אינו מגרע כח לשון נתתי לדעתם ומוהרמ"ח
לא דייק אלא הרי מינייהו דקאמר הניחנים בקנין
המורה נא דגם בראשית מאמר הפי' זה שובראת
דקאמר נתתי לך בקנין והנה זה בא להכריע גירסת
אשר הביא בעיטור · אמנם הרא"בד והטור דלא
היה בגירסתם בראש אמי"ר נתתי בקנין לא נתהי
לדקדק בזה ומשמע להו דהניחנים בקנין הוא דפשיטא
דהוא קנין בסוף ולא שמתחילה פתח דבריו הבוא אתר
נתתי בקנין וכבר כתבו הרבנים הנז' דגר' דלא נראה
להם בעלינו הסו' הרי"ף כלשון שהביאה הר' העיטור ·
ומ"ש עוד דלפי דבריהם למה לא נרגשו הרא"בד והטור
דאליבין מאן דבר שמים ג"נ הולך עפ"י מה שהבין
כת"ר בכוונת דברי מוהרמ"ח דכל דאיכא קנין גם
הרא"בד ודעימיה מודו דלא קנה וליסרי לן מר דאין
זה עיקר החילוק אלא כדכתיבנא דהא ודאי קנין יש
כאן כדבר האמור · ומ"ש עוד וכבר ראיתי
למר בריה דרבינא הרב מט"ש שרמז דברי מ"א וכתב
דאין נר' כן מדברי הכנה"ג גם הר"ן לע"ד אין כוונתו

כמו שהבינו כת"ר דא"כ הי"ל לרמוז כל דברי הראשוני'
והאחרונים אשר לא דרכו בדרך זה אלא כוונתו לת"ש
כאת דבריו משם ה' קת"ר דבע"כ גם הרי"ף מודה
כיון דליכא לא שטר ולא קנין ועי"כ הודאה הוי ע"ז
רמז דברי מ"א דכהנ"ג כיונת נזה דכל דאין לתלות בקנין
כגון דלא אמר נהתי בקנין אף דאיכא קנין לנסו'
אפ"ה מודה הרי"ף דהודאה הוי ומכ"ס להיכא דבע"ס
אמרה לנוילאיה · וע"ז כתב דמדברי מרן
הכנה"ג אין נראה כן כדברי הר' קת"ר דהרי איהו
דחיק אנפשיה ומגניא דין מחודש דלהרא"בד גם בע"ס
מהני ויליף לה מדברי הר"ן מוכח להדיא דמשמע ליה
דלהרי"ף לא מהני בע"פ וזו כוונת הרב מט"ש · ולא
בא לדחות דברי הר' מ"א דבלא"ה כבר דחאם הוא
עצמו מפני שאין נר' כן מדברי כל גדולי הפוסקי' וגם
הרב מ"ש לא הביא דבריהם אלא להמציא דין מחודש
דבאומר בפי' נתתי בקנין גם הרא"בד מודה דלא
משבינן ליה הודאה ומלתא דמסתבר היא · ומה
שהאריך להוכיח מדברי מרן שהביא דברי העיטור ולא
דקדק בזה · ג"ז כלל נמיעט שיהיה אשר כתב הרב
מ"ש הכל מה נעשה וכל גדולי הפוסקים לא דרכו בדרך
זה · ומ"ש עוד וכן יש להוכיח ממה שבעל
העיטור פליג על הרי"ף ואע"פ שמדבריו נראה דכל
עיקר מה זו דפליג על הריף הוא מטעם השעבוד מ"ל
מרן נראה דפליג עליה בכל וס"ל דהודאה הוי כדעת
הרא"בד כו' · ג"ז ממה שנקל תירוצו דאינהו
לא פליגי גם על מרן ועוד דמרן סתם ולא פירש וסמך
על הרואה · ומה שהוכיח מדברי עט"ד מרן וזקננו
הגאון הרב נושא משה דס"ל דגם בלשון נתתי חלוק
הרב העיטור כו' אטו גברא אגברא קא רמית ואדרבה
הם יאמרו דכ"ע דלא נחלק עליו הרב העיטור כי אם
מפאת השעבוד ולא מטעם נתתי דהוי הודאה דפיון
דהנא כתוב בגירסתו תיבת בקנין סמוך לנתתי לא מס'
ליה דהוי הודאה ואדרבא זו היא שמסייעתם להרבני'
הללו ומעתה מ"ש אחרי כן כאשר הרב למשפט דזכו
היורשים בטעם קי"ל כהרי"ף ומרן עדיפא מינה הו"לל
דלפי דרכם של הרבנים הללו והסכמת הרב מ"ש
דבא נא דכ"ע כל דכתוב ומפורש נתתי בקנין לכ"ע לא
הסבי' ליה הודאה ומינה לנ"ד דלא זכו מקבלי המתנה
לדעת הרבנים הנז' ליכא דכ"ע · אלא דאמת
הדבר דוקני ממנו האמור כאן שייך לפרשו על
ההודאה האמורה בענין וכמו שכתב הרב הפוסק נר"ו
לקמן והאריך לעש"ח לו סתופות מדברי מוהרמ"ח והרב
מט"ש בתשו' סי' ו' ולדידי הוא חילוק ברור ונכון ·
ודרך אגב אמרתי אגלה דכת"ר צירף בסברת מוהרמ"ח
גם למוהר"ח עבדו ז"ל ולבני לא כן ידמה וגבה טורא
ביגייהו דלמוהרמ"ח גם כי אמר כמה פעמים ק"ס אין
קפידא אלא דוקא אם כתוב סמוך לתיבת נתתי בקנין
הלא"ה כל הכתוב ק"ס אחרי כן שנה וזה בא לקיום
ההודאה משא"כ לדעת מוהרח"ע דס"ל דכל שכתוב
בשטר ק"ס גם הרא"בד מודה דלא אלינן לומר שנעשה
קנין אחר המועיל וכדכתי' בענייתין לעיל משמיה דמר
עין רואה דפליגן בהדייהו דלא כמ"ש מעכ"ת ביחל"ת

ומעתה גם מ"ש מעכ"ח לקמן ד"ה ובא אביבני
כו' לחלק בין כשכתוב נתתי בקנין
לכשכתוב

לכשכתב לבסוף וקנינו ויהב מזרף למוהרמ"ח ומוהר"מ ג' וסיים ונאמן עלי הדין דמסברא קיימרין וסוב מנאתי למט"ס בתשו' סי' ז' שנרגש מדברי מהרח"ע כו' ככתוב בל"ק . אח"שמר עירוב פרשיות ראה אנכי בזה ולא דמי כלל חילוק הרב מט"ס לזה שחילק כה"ר דעשה לו שמוכות מדברי מהרמ"ח והיא האמת כוונתו אך אליבא דמהרח"ע לא ניתן ליאמר והוכרח לחלק בפט"ס דבנ"ד כתיב לשמר וקנו מידינו כו' למען תהיה לעדות ולראיה כו' כמו שיע"ש . וכבר כתיבנא בעניותין לעיל דג"ז אינו מעלה ארוכה לנ"ד ואין צורך לכפול הדברים

ומ"ש ליפות כח במקבלי המתנה מפואר לשון מודים אנחנו הכתוב בשטר הנז בפי' הא כתיבנא בעניותין לעיל כדי הצירך דה"ד בדליכא ליסנ' כל בתר איפכא אלא לשון נאחי הסקול . לא זו הדרך בנ"ד דיש בזה לשונות המנגדים וסתרי לשון שהודאה האמורה בענין כנז"ל . ברם מ"ש דאין לפקפק בנ"ד ממ"ש אחרי כן פעם ושתים ליסנא דנוחנישוכת"ם שמט"ס שם הא ודאי דאם לא היתה רעו' אחריני כי אם זאת אין לפקפק מפני כן והוא ברור אך מ"ש דגם העדים חכמו לשון ענר נסו' השטר במתנת בר"י פילוסו' . לע"ד אינו כ"כ מדוקדק וסיב מנאתי לעט"ר מז"ה הגאון הרב מהאח משה בח"מ סי' ז' דל"א ע"ג שנתחילה הוקשה בעיניו לדקדק מל' העדים והדר דחיק ומוקי אנפשיה לקיים דברי מהרש"ך יע"ש ומינה סיעתא הוי לדברי כה"ר שיחל"א

עוד ראיתי לרב רחימאי הרב הפוסק נר"ו ד"ה אשר מהאי שמתא [illegible] דאע"ם שכתיב כאן גופא מהיום וגם מעכשיו [illegible] זה סותר להודאה ומסתמיך ואתיא אכתפים דהגאון עט"ר מרן זקננו זנ"ל והרב מוהרא"י בו"ח דס"ד ע"ג ומוהר"י [illegible] וסוב כתב דגם לזה שנר' מדברי מוהרי"[illegible] ד"ן והרב כר"ם שהביא כמט"ם דאיבא מעכשיו סותר לנאחי ת"נ בנ"ד שכתוב בפי' מודים אנחנו גם רבותא איכא מודים דאיבא מעכשיו אינו סותר הודאתו אתה"ק . ולפום מאי דכתיבנא בעניותין לעיל בסעיף זה בראש אמ'יר אין מדברי מוהרא"י הכרע לנ"ד דכבר ביאר שיחותיו ודעת שפתיו ברור מללו דלא סמך לפרש כן כי אם בנדוננו שהיה כתוב וכל ליפנא כו' יהיה נידון לזכות יע"ם מש"כ בנ"ד ומה גם דלפמ"ש גם הגאון מרן זקננו ז"ל משום האי טעמא אמרה למילתיה הלא"ת לא וח"ש דשאני נ"ד כיון שכתוב בפי' לשון הודאה לא אתי איבא מעכשיו וסותר הודאתו וע"כ לפרשו בדרך דוחק דברי מוהרא"י עצמם אשר הביא לו לעזרה מינה וביה אבא שדי ביה נרגא דהרי בנדון מוהרא"י ז"ל כתוב בשטר הכוח סודאה בפי' ועכ"ז לא סמך לפרש מעכשיו בדרך דוחק רק מפאת הנמנא בזה באותו שטר וכל ליפנא כו' . והבואר יונא דש"ה לא משגיחינן בלשון הודאה בפי' האמורה בענין כל שאח"כ אינו גיכיה הבריה לגזויה ואמר מהיום ומעכשיו ולא ניתן ליאמר פירושים דחוקים לקיים הודאתו ולהוציא מיד המוחזק . גם אשמעינן מיניה דמר חשו' הרב מטה יוסף אשר הבאתי לעיל דאע"י שכתוב בנדוננו בפי' מודים אנחנו לא משגחינן כל שאחרי כן גמנא

בדבריו חלקי המוחר כנז"ל .

גם לא ראיתי בדברי כה"ר שהביא דברי הרב חסן שלמה הגה"ע מ"ג שדחה דברי הגאון מרן זקננו וכבר כתיבנא בעניותין הנלע"ד בכוונת דבריו ומה שפסק' רב רחימאי נר"ו חשו' מוהרי באמאן אמדלי חסי' פ"ג לסי' ד"ן ככתוב בד"ק . אמת אגיד דאעיקרא תמיה לי מלתא איך כתב בפחלט דנאחי הודאה הוי ולא זכר שר חשו' הרי"ף דקיימינן בה וצ"י

ברם לעיקר קושיית הרב הפוסק נר"ו לדידי חזי דיכא כיון בד"ה ואם להסך דע"כ לא כתב כן אלא בנדוננו דהיא ג"כ מתנות לאחרים בע"ת ואינו כ"כ מן הדוחק דהוא צריך לאותו דבר לו' מעכשיו במתנת אמו לשאול דלא היה ע"ת . ומ"ש הרב הפוסק נר"ו בד"ה אף אתה אמור לו דהא לא משמע בדברי הרב כו' ככתוב בד"ק . לא ידעתי איך נדחה בזה דבריו הראשונים דאכתי איכא למימר דלולא דבנדון הסוא פי' מעכשיו אינו כ"כ בדרך דוחק לא היה מפרשו כן ואמת יורה דרכו דבסי' ד"ן ציין הרב כל מ"ש בסי' פ"ג בקצ"ר אתי"ן ועלה קאי כמו שיראה הרואה וע"ז כתב בסי' ד"ן דלא יתכן לפרש לשון הודאה מפני מ"ש מעכשיו . ואיך יתכן דבהיות שם' אפיא דסי' פ"ג לפניו יכתוב הפך מ"ש שם בתב"ל אבר בות עומד עליה אלא ודאי דיש חילוק רב ביניהם כאמור

ומ"ש עוד הרב רחימאי ה"ה נר"ו דליכא מגרא מת"ש בנ"ל כאבוה בזוקא כו' דכבר עמדו על הדבר הזה מוהרמ"ח ומוהרח"ע ועבדי לה סמכי ככתוב בד"ק הא כתיבנא בעניותין לעיל דלדידי חזי דאלו היו רואים דברי מוהר"ר עזריה יהושע ומוהרח"ש ז"ל לא היו כוהבין כן בהחלט ולא אבא בכפלון והבוחר יבחר

תו הניחיה למכח"ר חקר חקירת חכם אם חולה תלשה אם הילד שמעולם לא זיכו על ידה בעד בנה אם נאמנת וכתב דזה תלוי במחלו' מוהרא"י ומוהרמ"ח ככתוב באורך בד"ק . ולמקעד"ן דיש מקום לומר דבנ"ד גם מוהרא"י יודה דמהימנינן לה דע"כ ל"ק מוהרא"י אלא כשהמקבל מכחיש שלא זיכה לו ע"י אחר או איכא למי' דהנותן זיכה לו ע"י אחר והוא לא ידע ואין לא, ראינו ראיה משא"כ בנ"ד אשר בירדו שיחותיהם כי זאת האשה חוכה בעד בנה . והנה היא מדברת זאת אומרת דמעולם לא זכתה היכי ניקום אנן וניתא דזיכו ע"י אחרים הספק שמסורם בדבריהם דהזוכה בעד היתום היא אמו והמפסר דיודה בזה מוהרא"י דהיא נאמנת . אך אמת אגיד דלדידי חזי דכל כה"ג דנ"ד ליכא דכ"ע אינה נאמנת דלא מהני הודאתה לאיב לבנה דהו"ל הודאה במקום שחב לאחרים. וקי"ל הלכה רווחת דכל דחב לאחרים בהודאתו שומע אין לו ודבריו לעו ואינו נאמן אפילו בשבועה וכמ"ש הטוש"ע סי' מ"ו ס"א וסי' ס' ס"ח ובתשו' הרשב"א שהביאה מרן ב"י ח"מ סי' ר"ן מתו' ג'הרא"ש בתשו' כלל ק"ו הביאה בנו הטור בח"מ סי' נ"ט סי"א הרשב"א בתשו' ח"א סי' אלף קמ"ט וח"ד סי' קנ"א מוהרש"ך ח"א סימן ל"ה מוהרי אלהבי סי' קנ"ז מוהרשד"ם חמ סימן ק"נ וסימן ר"י ועד אחרון עט"ר מז"ה

מו"ה הגאון הרב משאת משה בראשונות ח"מ סי' ע"ז ד"ן ע"א הספקים טהור הצריך לדין זה דהודאה במקו' שהב לאחרים יעו"ש ודון תינה ואוקי באחרין דלא מפ"ה אנו היין לחוב להיתום בהודאה דלא וכתב בעלו ׳

ואראה עוד לה"ה נר"ו שכתב דכיון דכהא דבריהם כתוב לאמר נהגנו לבהנו כו' ולנה היתום כו' הודאה היא לנעבר בזיכו ע"י אחר לבניהם גם יחד , אלא דהכנו ליפות עוד כח היתום בהזנה לו אמו ודל הבא הך זכיים הא באה"כ כבר יש כאן הודאה לנעבר אה"ד , ורואה אנכי דתמקים שנאהי אני בעניי לעיל להכריע דלא חשיבא הודאה מדהוצרכו לזכות ליתום ע"י אמו דאורח ובא דמשמה בם הקניה לבהם ולנכדם בנוחן א' אלא דכלפי שהיתו' קטן ולאו בר זכייה הוא זיכו לו בזכיה אמו לה ולנכה בנ"א , והורו על עצמה כי לא היתה בזה זכיה ע"י אחר מקודם לכן , ומעכ"א ריפא בבר זה על נקלה דלתוספת יפוי כח הנה זה בא וכבר כתיבנא בעניוהין לעיל דלעד"ן דלא גרע זה . הבלשונות מדקדקו מוהרע"י ומוהרה"ם כנז"ל , ומה שהביא הבלין מדברי מוהרה"ע דאף שכתוב בתחילת השטר אני נותן כיון שכתוב אח"כ נתתי נ"ל דלא שהרי האדדי אלא דאני נותן ר"ל אני מהדש מעשה קנייה מהדם וה"נ דכוותא ככתו' בד"ק , הרואה יראה שם דלא סמך ע"ז אלא מכאן הלשון אחר כתוב שם וכל ליבגא כו' יהיה נידון לזכות כו' משא"כ בנ"ד , ואו דאני נותן האמור בראש אמי"ר יש מקום לברא אני מהדם יפויים אלו משא"כ בלשון ושהזכה כו' האמור כאן אחר לשון נתננו דאם ליפוי כח הם מכוונים שי"ל לפרש . וליותר יפוי כח הזכה שאבה בעדבנם , וכר לדבר בדין מתנת ש"מ בקנין דלא קנה אא"כ מוכח אתוכו דליפוי כח נכתב כגון בכהוב וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דנא כמו שבסקו בטוש"ע סי' ר"ן סי"ז , הנא"ה דלא בורם דליפוי כח נכתב לא תמיה בידן לומר דליפוי כח הוא נה וה"נ דכוותא דהין לנו רשות לומר דליפוי כח זיכו אותם ע"י אמו ורואה אנכי דיד הדוחה נטויה לדחות לכי מ"ש הריב"ש סי' קפ"ז והביא דבריו מור"ס בם דהא המר אחר הקנין שהתקיים המתנה הוי ליפוי כח יע"ש , והנה כי כן בנ"ד ג"כ הא איכא כמה לבונות שאל קיום אהרי כן ויש מקום לומר דת"ש והתזכה הוא ליפוי כח , אך הרואה יר' דאיגזים מעלה הרובה . לנ"ד דמניא שהם דכל עיקר הטעם דלא קנה היינו שהא לא גמר לאקנוהו אלא בקנין ואין קנין לאח"מ מש"ה כי פריש יתיב אחר הקנין שהתקיים המתנה. אם כוונתו להקנותו בקנין למה זה הוצרך עוד למר שהתקיים המתנה אלא נוכח דאעיקרא מה שפקנו בקנין הוא ליפות כחו , משא"כ בנ"ד דאכתי איכא למימר דכוונתם שיזכה היתום בזכית אמו ועכ"ז הוצרכו כל הני לישני הבאים אחריו ולאו יתורי נינהו דהם נצרכים דכל נוכחי דסטרי וא"כ הדר הדין דכיון דאין כתוב כאן וליותר יפוי כח תוכה האשה כו' מש' דזה הוא עיקר הקנין ומוכיח מתוכו דעיקר הזכייה היא היתה ע"י ק"ס והדרינן למעיקרא דאין מועע נקנה בהליכין , וגם כי האמר אם הילד פי על זה עכ"ז לא יגבה הזוג דליבנא דשערא

מוכח מתוכו דלא היתה בזה זכיה במעות עצמה רק כל עיקר הקנאה הא היה ע"י ק"ס דוקא ואו לא תילי

ואל חשיבנא דאיך יהכן לאחפרש זכיה זו דהיא היא הק"ס דוקא דזכיה ע"י אשה משמע דהיא במעות עצמה ולא בק"ס אשיבך מילין דק"ס היא היא זכיה ע"י אחר וכמ"ש בתשו' מוהרימ"ט ח"ב חח"מ סי' כ"א ומוהרה"ם ח"א סי' ט' דכמה שכתוב וקנינא מיניה חשיב זכיה ע"י העדים יע"ש ועיין להרב דבר משה ח"ב סי' ק"ה ולעט"ד מו"ה הגאון הרב משאת משה בראשונות ח"מ סי' ה' ולהרב ד"א בקונטרים נ' דס"ד ע"ב וס"ה ע"א , ולמרן החבי"ב ח"מ סי' רמ"ג הגה"ט כו' ולהרב מט"ש שם הגה"ט כ"ד דשם נאמר דכשאומר שהוא קונה בק"ס לצורך קטן מהני יע"ש ה"נ חשבו לרבותא הבר זה באומרם ושהזכה האשה כו' לו' דהזכיה בק"ס היא לצורך הקטן וכל עיקר הקנאתם אינו אלא בק"ס ואיני מופנה להאריך בענין זה ודי בזה הערה נומר דזכיה ג"כ שייך בק"ס , ומ"ש עוד דעכ"ל כן מפני שלשונות השטר מנגדים וא"ז וע"כ דנכתב ליותר יפוי כח ככתוב בד"ק היא שמכחני לע"ד לדחות לשון הודים . מודים שכתוב בתחילת דבריהם וסמכוהי על גבי עתיקים דמגרעים כח ההודאה מפני חלק השוחר אליה אחרי כן כנז"ל ומ"ש עוד דהוי"ו שבראשו באומרו ושהזכה מוכח דליותר יפוי כח מוסיף ככתוב בד"ק , לע"ד אין בו כח להוציא מיד המוחזק בדקדוקים כאלה מבלי ראיה ואדרבא בענין מתנת ש"מ בקנין והביר הנז"ל אע"ג דכתבו וקנינא בוי"ו המוסיף אין בנו כח לדרוש דליפוי כח נכתב אי לא נכתב בפי' . והגם שהוי"ו דבנ"ד היא יתירה לטפויי דהיה די באומרו שהזכה כמ"ש הרב הפוסק נר"ו עכ"ז לא מכרעא דלאו ספרא דוקנא כתביה . ויגיד עליו רעו מ"ש גם בתחילה לעיל מינה ושיזכו בניהם גם בפירי כו' ושירכיה נקט ואתי בתוספת וי"ו על הדבר הראשון ועיין בתשו' מוהרימ"ט ח"מ סי' ג' שכתב דלפעמים הוי"ו לאו לתוספי היא אלא פרושי קא מפרש כדאמרי' פ"ק דקידושין וירושתה אותה ויטבתה בה במה ירשתה ביפיבה יע"ש , שו"ר עוד בתילין מי יוכל וכלל גדול אמרו שאין להוציא ממון מתאקו בדקדוקים ופירושים דחוקים כמ"ש מוהרשד"ם סי' כ"ט ועב"ר מו"ה משאת משה בי"ד סי' ט"ז , גם עיין בהריב"ש סי' קס"א ומכם בא"ה דאין לדקדק אות וי"ו הא מורה בענין ליותר יפוי כח וכעת אין לי פנאי להאריך , ומה שהביא ראיות לדברי מוהרה"ע מדברי הריב"ש והרשב"א והט"ר ככתוב בד"ק לפקע"ד לא מכרעא לשאני התם דב' הקניינים אינם שייכים זה בזה ומש"ה כתבו דאם לא יועיל הא' יועיל הב' והא' כדי נסבה , משא"כ הכא דב' הלשונות שייכים זה בזה וצריך לפרש או אני נותן כמו נתתי או נתתי הוא לשון שקבל כמו אני נותן דהקנאה מבוע מבטחא וליכא למימר אם לא יועיל זה הלשון יועיל זה אלא דאדרבא י"ל דנותן מפרש לנתתי דהקנאה הוי וליכא ראיה לדברי מוהרה"ע ז"ל , ומ"ש עוד מכח"ר והתה ע"ד מוהרה"ם שהביא המט"ש ז"ל מדברי הריב"ש ככתוב בד"ק , כבר העיד בנו כי לא נמצא אתו חשו' מוהרה"ם ח"א , והרואה דברי מוהרה"ם ז"ל עינין יחזו דטענו ונימוקו עמו . אתא

הדבר

שדבר דהריב"ש פליג על הרשב"א דלהריב"ש לא מהני אלא כשכל א' משני קניינים מועיל לדבר א' בפ"ע ואחרווייהו צריכי . אך אם יהיה הא פן כנדון הרשב"א דקנין אגב אשר היו שם מגן שיה ס"ל להריב"ש דאמרי' שמא לא גמר להקנותו אלא בשתיהן וכיון שא' אינו מועיל גם הב' אינו מועיל כיע"ש ועם האדון בסליחה לא דקדק כת"ר בדברי הריב"ש ; אך גם זאת הישתמיטתיה למכת"ר תשו' הרב פ"מ ח"ב סימן י"ד דכ"ה ע"ג שהבין בדברי הריב"ש ז"ל כמ"ש מוהרש"ח וכבר הבאתי דבריו לעיל במכתבי גם תשובת מהרש"ח סימן ח"י שהבין כן בדברי הריב"ש נתעלמה מעיני כת"ר נר"ו דאשם באמה לטעם הרשב"א בתשו' שהביא מרן סימן קנ"ה היינו משום דאמרינן הניפה של קרקע קנו מידו אך בעלמא בתרי ליסני דסתרי מודה להריב"ש דלא אמר סלק את שאינו מועיל כמאן דליתיה אלא אמרי' מדזה אינו מועיל גם זה אינו מועיל יעש"ב ונהכי ניחא דהרב פ"מ שם בתשובה הנז' לא הביא רק דברי הריב"ש ולא נרגש מתשובת הרשב"א הלזו אלא דס"ל כמ"ש מהרש"ח בתשובה הנז' דבזה לא פליגי הרשב"א והריב"ש ודוק

כי מן הנאמר מזה קשה נראה אני בדברי מרן מלכא מורינו הרב הגדול מהרי"ח בספרו המורא הק"ל ח"מ סימן ל' דס"ד ע"א וע"ב שהתנים מדעתו דעת עליון כלל זה דהיכא שתי לשונות דאחד מועיל ואחד אינו מועיל אזלינן אחר המועיל ואידך כמאן דליתיה דמי . ועשה לו סמוכות מהביא דפסק הטוש"ע סימן רפ"א שהביא מכת"ר ומ"ש הרב אורים גדולים סימן ק"ן ונתקשה מדברי הריב"ל ח"א סימן ס"ב ומסוגיית הש"ס בקידושין דנ"ט והעלה דהדבר צריך תלמוד יעש"ב

ונוראות נפלאתי לרוב בקיאותו בתשובות הראשוני' ואת אחרונים דנעלם מעינו יפה דברי הריב"ש ומוהרה"ש ומוהרש"ח והפ"מ הנז"ל כל האמור בענין וצ"ע . ואלה מוסי' על הראשונים מה שראיתי למע' עט"ר מוה"ר הנז' בחק"ל ח"מ סימן ל"ב שכתב ע"ד מהר"ש אלגאזי שרצה לומר דחיוב וקנין במטבע לא מהני דשמא לא גמר להקנות אלא בק"ס ויליף לה מדברי הפ"מ בתשובה הנז' וחילק עטר מוה"ר ברוח מבינתו ב' חילוקים הא' דשאני התם דהפ"מ דלא נגמר הקנין באמור לו לך חזק וקנה עד שיחזיק ומשום הכי כי הקנה לו אחר כך בק"ס אמרי' דהדר ביה קודם שהחזיק ולא קנה. החילוק הב' דלעיקרא אין דמיונו עולה יפה שלא אמרו כן אלא במקום שאינו מועיל הקנין א' כלל אבל בחיוב וקנין דאי לאו קנין י"א דהחיוב אינו מועיל הא ודאי אין דעתו אלא ליפות כחו ולהקנותו ביותר דכ"ע . וזה מבואר בת' הריב"ש סימן שמ"ה כו' וגם יש ראיה ממ"ש נב"ב דקנ"ה כו' לשון מתנה בין בתחי' בין בסו' דבריו קיימים הרי דלשון גרוע ולשון הגון שלשון גרוע כמאן דליתיה וכה"ג כהבאתי בחק"ל ח"מ סי' ל' את"ד

ואחרי נשיאת הרנפש מעומק המושג וקוצר המשיג לא זכיתי להבין דבריו דגר' דלאו ריפיה סיכיה דתרי' חילוק ב' שוה מכוון ממש לת"ש הפ"מ ומהרח"ש ומהרש"ח בדעת הריב"ש דכשאח' אינו מועיל כלל מדלא מועיל מזיק משא"כ היכא דאחרווייהו צריכי וה"ן בה מועיל . ואפשר דעל זה כתב וזה מבואר בתשו' הריב"ש כו' והנה מכתב ואע"פ שהאחד אינו מועיל כו' יש לדחק בכוונתו דהיינו דאינו מועיל לזה אך בדנפשיה מעלנ'א אית ליה לדבר אחר ואע"פ שלפונו דחוק נסבול הדוחק אך מ"ש אחר כך וגם יש ראיה כו' וסיים הרי דלשון גרוע ולשון הגון הלשון גרוע כמאן דליתיה וציונמ"ש בא"ה . הדברים מוכיחין דס"ל דאף דהלשון גרוע אינו מועיל כלל מ"מ אמרי'הו"ל כמאן דליתיה ומלבד דיש להפלי' עליו דאשתמיט מיניה למר ת' מהרח"ש ומה[illegible] כנז"ל ע"ד בה דאיך יתכן לומר כן מאחר דרא [illegible] דברי הכ"מ הנז"ל ועל דבריו קא עסיק מר והוא כבר הביא דברי הריב"ש הא למיגמר מיניה כל בתר איפכא ועל הכל דעדיין לאלוחיה הדין קיימא ופסקיה למילתיה בסכינ' חריפא דע"כ לא אמר' הפמ"א אלא במקום שאין שקנין מועיל כלל וכןנהביא דס"מ דקנו מידו יעש"ב ואיך בתכ"ד סותר את דבריו לו' דהלשון גרוע כמאן דליתיה ועל הכל דבריו צא"ת

פשגבן ליטב הראיות אשר העלה ואזר חביא מרן מלכא עט"ר מוה"ר ז"ל לקיים כלל זה דכשיש ב' לשונות בשטר דבאחד מתקיים השטר ובאחד מתבטל דאזלי' אחר המקיים ואידך כמאן דליתיה ואחד מהנה היא מה שהביא מכת"ר נר"ו מההיא דהטוש"ע סימן רפ"א באומר יירש ויחנך כיון באמר לשון מתנה בין בתחילה בין בסו' דבריו קיימין ולפקע"ד דאין משם ראיה לא היכא דהלשון השני אינו מועיל כלל וכדי נסביה דלא אמרי' כמאן דליתיה אך עכ"פ אינו סותר את הלשון שמועיל כגון הכא דלשון מתנה וירושה דאיברא לשון ירושה הוא לשון גרוע ואין בו מועיל למתנה עמש"כ הוא ולא אמר כלום אבל אינו סותר לשון המתנה וכמו שפי' רשב"ם בפי"ג דקכ"ו ע"ב וז"ל כתב בין בתחילה כו' דבריו קיימין דכיון דאיכא לשון מתנה בהדם מהני ליה דאף לשון ירושה קונה ע"כ , מבואר יוצא דלשון ירושה אע"פ שאינו מועיל אינו מזיק ומקום יש לפרש הירושה כמו מתנה וכיוצא לזה מצינו במקראות הרבה וכר לדבר ניפעיה סימן ל"ט וירשוה קאת וקפוד ופי' רד"ק שיהיו אתיד בה כאדם שמצווה על ירושתו ע"ש ועי' בתשובת מהרימ"ט ח"ב ח"מ סימן נ"ו דנר' דאם שווכה האדם במה שלא היה לו שייך ביה לשון ירושה אף דבשכתב ירושה לחוד אמרי' דלא נתכוון אלא לירושה ממש והו"ל מעמש"כ ולא אמר כלום וכשצירף לו לשון מתנה גלי אדעתיה דירושה דקאמר ג"כ מתנה הוי ומש"ה מהני וכן בקדם חזיתי להגאון הרמ"ה בחי' לבתרא על הך סוגיא דקנ"ד ע"א מהסבר כתב וז"ל דכל לגבי עיקר הקנאה בתר לישנא דאלים טפי אזלי' ואידך כמאן דליתיה דמי ואע"ג דל' ירושה לגבי מי שאינו ראוי ליורשו ל"מ נהי דהאנווי לא אשני ואשבינן ליה כמאן דליתיה אבל לאורועי שטר ליפני דמתנה ל"מ מרע עכ"ל הרי דלשון ירושה לא מרע ללשון מתנה ואדרבא אמרי' הוכיח לשון מתנה דקאמר דירושה ג"כ דקאמר היינו

דייננ ניהנה גם כן, מה״כ היכא דהו הרי ליפני דכהוי מחמ אכתי יש וקים לומר מדלא מועיל מזיק ונהכי ניחא נמי אידך רחיה דמייתי הגאון מורינו הרב בנו׳ המ״ס הרב אורים גדולים סימן ק״ן נאם הקדים לאו לכן ואחר כך אמר לאו דאמרי׳ סלק את כלאו באמר רהילה כמיגמאינו והרי יש כאן בן קודם ללאו יע״ש דהתם נמי הוי דכוותא שאין זה סותר את זה דגם באומרו לאו נההילה חנלה משמע לא דמגל פדין אינו מועיל דבעי׳ הן קודם לאו וכיון באמר כך חיקן העניין הן קידס ללאו הני מילי קמייתא מילי יהירי נינהו ׃ לא זו הדרך כשאמר דברים כוהריס זה את זה דאין לומר דמאי דמהני נקטינן ואידך מילי דכלי נינהו דאדרבא ז״ל לאידך גיסא דלכרהילה נעשה בזה את האחור וכו גסח׳ר לגרוע כח הסטר ׃ והיכרהיס אמנו למטבוני נפסין כי הני דלא היקשי נכל רבוותא הנז״ל דלא סל״ה ודוק ... יקנ״ד הא כהיבים בעניוהין דכיון דנהחי הוא לסין ... ל דאיכא לכרוזי לסין הקנלה הססבא ואיכא לכריזי לכון עבר אפי׳ חיתא דכיון דאיכא לסון מודה אני נהדים המוי ליה לנחתי לסין עבר ה״ד כי ליכא גם כן סום דבר המנגד מה״כ במאי דקמן דיש בזה כמה ליפני דסהרי דמוכחא מילתא דגם ליסנא דנהחי הקנאם הוי כדכתי׳ לעיל וכל עיקר חילוה דהבה״ר אינו הלא מפני מ״ש מודים אמנו וכבר כהיבנא דלדעת הרב מנה יוסף ז״ל וגם לדעת הרב ז״ה ז״ל אין זה העלה ארוכה כנז״ל

והנל זה אביא מ״ס עוד מכה״ר דכיון שכתוב בסטר דנ״ל והסטר הזה יהיה בידה לעדו׳

ולואים כרי נכי׳ דכוונהם לא היה לקנין כי אם לראיה וכן כהב בספיטות מהרה״ע דע׳ה ע׳ב ככתוב נד״ק ׃ ואנכי לא ידעתי מה היה לידי כהכם סיף דנרי מהרה״נ ולא הבגיה במ״ס קודם לכן וז״ל וכל זה הוא דוקא היכא דלא כתיב בסטר סוס קנין ׃ אבל אי כתוב קנין הה.א קנין לא והני לא מלי׳ לומר שנעשה קנין אחר במועיל דהא ודאי נא אמרי׳ וגזה חבובס מינאת כו׳ יע״ש ודבריו הלה תיו לי לעזרה כדכתיבנא לעיל נד״ה והנני נא אל הטעם השיני כו׳ כנז״ל ׃ וגם הרב מנ״ש בהשיגה הנז׳ די״ד ע״ג עמדו נגדו דברי ... להלק כן בנדון שלפנינו וכדכתי׳ לעיל כלי הנ...ת כליא על מעכ״ת נילל״א האמר דעינו רוא׳ לס...״ש ברם נס הנז׳ איך מלאו לבו להעלות על הספר ובדין כל גהר איככא וכזה עשה עצמו כאלו לא ידעו

ונראה עוד למכה״ר נד״ו דמוכבר אזכוח דמקבלי המתנה לערס את הסטר

באנפי דהיקי בסומכי נפשו דלה אמרי׳ יד נב״ש על ההחונה היכא דמנעל הסטר וכמ״ס הריב״ש סי׳ סח״ה והטור״ע סי׳ מ״ב יבנחקי פ׳ ג״פ וה״ה כב״ג מהלכו׳ מלוה בסם ר״ח ור״ש והרמב״ן והרשב״א וניטב״א שער נ״ו נבר״ח ׃ וכה״ר חנוה ע״ד מרן הבני״ב סי׳ מ״ב הגנ״י כ״ג שכיב דמדברי הרשב״א בהביא מרן ב״י סי׳ כ״ל מחו׳ כ״א נראה דאפי׳ מחנעל הסטר יד נב״ש עב״ח וחמה על מוהרמ״ס סי׳ נ״ו שכתב שכל

הפוסקים מודו בהך כללא ועל מרן ב״י שכתב שכ״ל ה״ה נסם הרשב״א ק׳ בלא ביאר שהרשב״א בחסו׳ הנז׳ הולק ע״ז ׃ והילק מרן הבני״ב בין כשיש ספק נהבנה לכשהשטר לא נעשה כדין יע״ש ׃ וכה״ר חמה ע״ד דיותר הי״ל להקשות דבסי׳ ס׳ כתב מרן דהרשב״א הסכים לס׳ הרי״ף וה״א כבר הסכימה דעתו למוהרח״ש ומוהרע״י הא״ד ׃ ועתו הסליהה לע״ד לא הזינא למרן הבני״ב דהסכיתם דעתו דפלגן בסדיכבו חסו׳ הרי״ף עם כל הראשונים דבלא מאסף ומלייהוא ונהו עיקר הבירו ובתחילת דבר כבר הביא דברי מוהרח״ש בתחימתו על המ״ן דיש לחלק ולפ״ז לא נשאר הקום להקשות על מרן בסי׳ ס׳ דיד הדוחה נטויה לומר דמרן ג״כ נהלקות יביא כמ״ש מוהרח״ש בחתי׳ על המ״ן ׃ אך על סתירת דברי הרשב״א שהקשה מרן הבני״ב לא תיהרנא בתירוץ מוהרה״ש ז״ל הלז כמו שיר׳ הרואה ׃ ואה״נ דבחילוק מרן הבני״ב לדעת הרשב״א מתילא מהרנוא ג״כ חסו׳ הרי״ף דהתם נמי לא נעשה עיון דבר שעולה כדין א״נ דאפשר שטעו ולא חש מרן הבני״ב להאריך בזה

ומ״ש עוד כה״ר ע״ד מרן הבני״ב מחסו׳ מרן בס׳ אבקת רוכל סי׳ פ״ב והיא ל׳ו נדפס בחסו׳ מור״ם סי׳ מ״ו דההם נמי אפשר להבין דהסטר לא נעשה כדין כבתוב בד״ק ׃ ולדידי הא נמי הקום יש ברחב לומר דה״ע דלא חייש מרן שם דהסטר לא נעשה כדין משום מ״ש בתחי׳ דבר וז״ל האמר בזה היה ש״ת כשנוה כו׳ יע״ש ׃ דלפ״ז עיקרא דמלתא היא היתה נ.אה פ״מ וסטר זה לזכרון דברים קאתי ולא מפיו אנו חיין ׃ ומה שיש לצמול ע״ד כבר עמד עליו מור״ם שם

ונפ״ד להביא מן הפדיוע אמרתי אעלם על אר״ס קנה הערות שנהעוררתי מידי עברי בפרע זה אגב ריהטאי ואשימם דוגר׳ות בקונטרים זה בקצר אמיץ ׃ והוא דהרב מוהרש״ה בחסו׳ סי׳ ו׳ תירץ על ה׳ הרשב״א דסי׳ אף קמ״ע דהיה טעמו משום דמסתמא רוב הדייני׳ לא ידעי דשטר שנעשה שלא מדעת המתחייב פסול יע״ש ׃ והרב בני יעקב דכ״ה ע״ג המה ע״ד דהאינא למ״ש הרשב״א דמטעם יד נב״ש עב״ח אמרי׳ דכוונת הסטר לומר שהיא הודית שנעשה קנין ולא נהחינה עתה בפניהם ׃ אך אכתי איכא לתידק במ״ש עוד הרשב״א שם וז״ל ואיני רואה בו זמן ברור שהרי כתוב בו אם תגבא עד תשלום ך׳ שנה ולא נהברר בו לאיזה מנין שם מונים אם לתשלום ך׳ שנה מיום שנבראתנה או מיום לידתה או למקרים שקרה לה וכל שלא נתברר יד נב״ש עב״ח שמא שכשנפלאת כבר נשלמו הך׳ שנה ׃ וזה הפך מ׳ הרא״ש שכתב דעכ״ל דלכסת א׳ קאמר דא״ה מחנעל בסטר וא״כ בנדון הרשב״א נמי נימא דעכ״ל דך׳ שנה מיום שנבראת קאמר דא״כ תתנעל הסטר כו׳ דעולם לא יוכל לבטלו מילה דו״ל הבא קא ונדחי נה ובכל פעם שיבואו להוציא תאמר שכבר עברו ך׳ שנה אח״ד ׃ ואחר המורי׳ בו היא לא וכיחי להבין מק״ל למר דסא ודאי ... כן ... אימי נה כן דלבני ... היה ... מך׳ שנה וגאנו לביא הס׳ דאפשר דעד שתשלים ך׳ שנה קאמרה וכבר עברו עניה וא״כ אינו מתנעל בסטר וגטרי לנכרי היה לו הלוק מה היתה נבלת בימיה הא׳

וכוג

וטוב ראיתי לעע"ר נה"ד ה"ב בית אברהם דס"ג ע"ג שנראה דגם הוא היה מכוין למאי דכתיבנא בעניותין אלא דדבריו באו בקצרה אמר יעו"ש

תו חזיתיה להר' בני יעקב שם שתירץ דבנדון הרא"ש המשמעות היותר קרוב ה"א נזכות בה"ש דלפסח'א' קאמר דצ"ה הו"ל נכרושי מש"כ אף על גב דאיכא לפרושי דלפסח אחר כיון ויד בה"ש עה"א כיון דמהנטל השטר ל"א הכי · אבל בנדון הרשב"א הפרושים שוים דכ"כ משמע ללידתה או לענין אחר כי היכי דמשמע תיום הנראים וכיון שהלשון יש לספק בו יד בה"ש עה"א ולא יוציאו מידם כלום אח"ד · וסיים אח"כ וז"ל באופן העולה בידינו דהיכא דמתבטל השטר לא אמרי' הא כללא ע"כ · ולפקע"ד אהה"מ"ר דבריו אגומגמים דכיון דהוכרח לתרץ לדעת הרשב"א דכשהפירו' שקולים אפילו אם יתבטל השטר לגמרי יד בה"ש יעה"א א"כ איך יתכן בעוד להלוות הדיין קיימת למילף איפכא באותו העולה כו' והיה מקום לידחק בכוונתו דר"ל היכן דאין הפי' שקולים ויותר נוטה לזכות בה"ש ואי לא מפרשינן ליה לזכותו מתבטל השטר אז עלה בידינו דל"א הך כללא דיד בה"ש עה"א · אלא דלפ"ז ק' דמאי פריך בתר הכי מתשו' הרי"ף דהשיבתו בנדון דשנייה הסיא דנדלי הספק שקולים הם דאפשר דהי"ל מעות בעין ואפשר שלא הי"ל ואין הכרע לשום א' מהנדדים ומש"ה יד בה"ש עה"א · ואפשר דלזה נתכוון במ"ש והאריך בדבריו דבודאי דשם נמנאו ושם היו נכסים בעין כלומר כי קרוב הוא הנד הזה דהו"ל מעות בעין כאותה שעה · אך אמת אגיד דמולבד דעיקר הלשון הוא דחוק לפקע"ד · ע"ד ואת ק"ל דמהיכא תיתי למימר כי קרוב הוא דהו"ל מעות בעין · והרי כתב בעה"ת בשער ס"ד ע"ש הרי"ף באותה תשו' ובביא דבריו מרן ב"י בסי' ס' דאין הולכין אחר האומד דיש עשיר שאין לו זהובים יע"ש וא"כ מעיקרא קושייא ליתא ע"ד הרי"ף ומתרנתא הוא יע"ש מה שתירץ ע"ד הרשב"א דבנדון הרי"ף נמי השקול ונ"י

עוד מצאתי חזה הרב לסרב בני יעקב שם שכתב ע"ד מרן המבי"ט בכנה"ג סי' מ"ב בשם מוהרע"י דהרי"ף ס"ל דאפי' היכא דמתבטל השטר יד בה"ש עה"א והביא דשטר שנתנו בשבת שאני דאי הוי מוקדם נמצאו עדים פסולי' · וכתב הרב בנ"י ע"ד דלא ברירא ליה האי אוקימתא דאפי' אם נאמר שהוא מוקדם לא מפני זה יתחייב שהעדים פסולים שאפשר שהקדימוהו שלא בכוונה אח"ל · ואנכי איש צעיר לא הזינא כי שאי סימנא בדברי מוהרע"י בתשו' הנז' אשר ל"ו נדפסה בת' מוהרח"ש ח"ב סימן כ"ח ולא כתב אלא דאי אמרינן שהוא מוקדם נמצא דהעדים עשו איסור · וגם מרן המבי"ט אשר נדיק עתיק א"א דבריו כ"כ בשמו והמדקדק יראה דתירוץ מוהרע"י הוא ממש מה שתירץ הרב בנ"י עצמו בתחי' דבריו שהעדים עשו שלא כהוגן ולא ידעתי אנא הנה הרב בנ"י בדברי מוהרע"י דדעתו לפסול העדים

עוד אחרת ראתה עיני להר"ב הנז' דכ"ה רע"ג שכתב דא"א לומר כמ"ש מוהרח"ש דהרי"ף פליג אהך כללא דא"כ לא ליטתמיט ש"ס פיסק לומר דהרי"ף פליג כו' וניל לפ"ז נ"ל דהראב"ד ג"כ חולק על כללא זה שלא הלך על הרי"ף אלא מטעם דהודאה היא ולא הקנאה והטור ג"כ הביא תשו' זו ולא שהראב"ד חולק אלא מטעם דהודאה היא וכפי מ"ש בסי' מ"ב בשם הרא"ש לא צריכינן לאהי טעמא דבלאו הכי השטר קיים דעב"ל שהיו המעות ברשותו אז"ל · ואנכי נער ולא אדע שכול כוונת דבריו דהרי כל עיקר הדבר אשר באו מוהרע"י ומוהרח"ש לידי מדה זו היינו דקשיתיה להו למה זה פסיקא ליה מלתא להראב"ד דנתתי הודאה משמע דא"א לומר דלא משמ"ג"כ הקנאה וא"כ ניחא יד בה"ש עה"א · וע"ז תירצו דטעמא דהראב"ד לאפרש לה הודאה דצ"ה מתבטל השטר ובכה"ג ל"א ידו עה"א · גם הרב בני אמיש בביאורו עה"ט סי' ס' כתב דה"ט דהראב"ד דצ"ה דהודאה משמע מתבטל השטר יע"ש · אלא דהרי"ף לא ס"ל הכי והוכרחו מוהרע"י ומוהרח"ש לחלק לדעתו דשנייה הסיא דשטר שנתנו בשבת כי' כל א' לדרכו · ולפ"ז לא ידענא מאי ק"ל להר"ב בנ"י על הראב"ד והטור ואיך הפה יכולה לומר דאינהו נמי פליגי · ואפי' אימא שלא נראה אליו תשו' מוהרח"ש ח"ב הנז' · מ"מ היא פליאה דנעלם מעיני דחד דברי מוהרש"א הנז' ודברי מרן המבי"ט סי' ס' הגה"ט אית מ"א שהביא דבריהם בבירור דה"ט דהראב"ד · ויגדל התימא דיצ"ד מרן המבי"ט בסי' מ"ב איירי ולא השגיח לראות מ"ש בסי' ס' אשר הביא דבריהם בבירור וצ"ע

עוד כתב הרב בנ"י ותירץ שם תשו' הרי"ף דל"פ אהך כללא ותוכן דבריו דשנייה נדון הרי"ף דלא רמי עלייהו דעדים לידע אם היו ברשותו ואין להוכיח מתוך השטר שום פסלות דאם היו ברשותו שמעי' הוי שטרא מעליא ולפ"ז הוא פיסול מבחוץ ומש"ה יד בה"ש עה"א אח"ד · וגם בזה אחר שמ"ר לא זכיתי להבין דבריו דתירוץ זה יתכן לאחשם שמא לא היו מעות ברשותו · אך מ"ש אח יענה אבנר לריעותא דאין מטבע נקנ"א דשאל הרי"ף את השטר אע"ג דפיסולו מתוכו והוי מילתא דרמיא עלייהו דעדים ואם איתא דהרי"ף מודה דהיכא דמתבטל השטר ל"א ידו עה"א א"כ ניחא דנתתי הודאה משמע כי היכי דלא ליבטיל שטרא · וכמו כן ק' במ"ש עוד שם דכ"ו ע"א לחלק בין תשו' הרי"ף להביא דהריב"ש לנדון הריב"ש פיסולו מוכיח מתוכו ואי מפרשינן ליה שהוא לי' מתנה ממש הרי השטר מתבטל מתוכו וע"כ כדי שיתקיים השטר צ"ל לשון שעבוד · משא"כ בנדון הרי"ף דלשון השטר סתום ואינו מתברר מתוכו אם היו בעין או לא או כ"ע יודו דיד בה"ש עה"א אח"ד · והדבר ק' דהתינח לטענת שמא לא היו ברשותו שזה אינו מתברר מתוך השטר · אך לטענת דאין מנב"א דהפיסול מוכיח מתוכו למה זה ל"ק הרי"ף דבכה"ג אי מפרשינן נתתי דהוי הקנאה מתבטל השטר מתוכו וע"כ כדי שיתקיים השטר ניחא דהוי הודאה וכמ"ש לדעת הריב"ש ז"ל

והנלע"ד לייסב לזה הוא דמשמע ליה להר"ב בני יעקב דע"כ ל"ק מוהרח"ש דהרי"ף פליג אהך כללא אלא מפני מה שחשש שלא היו המעו' ברשותו ופסק דעל המקבל להביא ראיה ולא קיים את השטר

השטר מטעם דל"א יד בע"ב עה"ת שיכא דמבטל שטרא וע"ז סונרך להלק דבכה"ג אין פיסולו מתוכו • ברם לאידך ריעותא דאין מנב"ת בלא"ה לק"מ דכיון דכתוב בשטר ק"ם איגלאי מלתא דגם נתתי הקנאה הוי והדר זינא דאין מנב"ה וכדכתיבנא לעיל בעניותין מהס כווה רבוותא בריעותא השיטה • וע"כ ל"א דהיכא דמבטיל שטרא ל"א יד בע"ם עה"ת אלא בלישנא דמשתמע לב' אנפי דאז שייך למימר על העליונה או על התחתונה • לא זו הדרך כשאין מקום לפרש לטובת בע"ם דבזה מה שייך לומר ידו על העליונה דאעיקרא אין כאן שטר • וכיוצא לזה כתב מור"ם בתשו' סי' מ"ה בנפשה השניה וכתב וזה מוכרח דא"כ לא נמצא שטר כשר לעולם יע"ש • ומש"ה לא ניקם לחלק כרב בני יעקב ע"ז ודוק

ואם נניח אנחנו בזה הנה מקום אתי ליישב קצת תאי דסוה ק"ל טונא ע"ד הרב הגדול מוהרע"י ז"ל בס' ז"א דס"א ע"ד דתהילת דבר הרין יתיב דל"פ הרי"ף אהך כללא ובניא נדון הרי"ף דהנותן גופיה קא טעין כי לא נמצא אתו מעות כעין ולא אתמר הך כלל דלא מבטלינן שטרא אלא כשאין הנותן לפנינו והיורשים טוענים שמא לא היו ברשותו או כיוצא בזה וסוב כתב ואם אמור יאמר הרב מוהרח"ם דהרי"ף חולק ע"ד הריב"ש ואע"ג דאיהו לא טעין אנן טענינן ליה אפי' כשהשטר בטל מעיקרו שהרי איהו לא טעין אין מנב"ה והריף קאמר לה כו' אי משום הא אחה"מ אין כאן בית מיחוש דודאי בהם נ"ד רואין שסניהם עושין בדין כו' ססיעא דהכן טענינן ליה כו' ואמרי' יד בע"ם עה"ת ואע"ג דמהבטל השטר מעיקרו וכמו שהביא ה' המאסף לכל המחנות ומטי בה משם מוהר"יק"ו בזו' ז"ד כו' והדברים השכל מחייבם אח"ד ותמיהא לי מלתא טובא דמהני רואה הסת"ר מן התורה בדבריו דהרי בדס"ב סע"ג כתב דע"כ לא אמר מוהרי"ק"ו אלא היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא בתראי דאיכא למיתלי כיעותא דטעה הנותן וס"ל כהד מרבוותא ואכן לא קי"ל הכי , ואין ללמוד מדבריו לפלוגתא דקמאי דקמאי דלא טעו בה אינשי יע"ש וא"כ היכי קאמר מר בדס"א דהנותן טעה וסבר דמטבע נקנ"ה דה"ז פלוגתא דאמוראי בש"ס ואיפסיקא הלכתא בש"ס דאין מנב"ה והיכי נימא דטעי בהכי ולא עוד אלא דעשה לו סמיכו' מדברי מוהריק"ו ודבריו סתראי נינהו • אך עפ"י האמור יש מקום להליץ ע"ד הרב ז"א ז"ל דכוונתו רצויה דהא דאין מנב"ה הוא טעות ברור לדעת הריף ובכה"ג לא מסגהינן בביטול השטר העיקרו דהא הוי' דטעה ואתי בטרת הסכא בעלמא • ומה שהביא הסיא דמהרי"ק"ו הוא מעין דוגמא דכשם דלדעת מהרי"ק"ו היכא דיש לתלות בטעות תלי' ומבטלי' בטרא • ה"ה"ן היכא שהדברים מוכחים שטעו דבכה"ג לא חסינן אנהגא לביטול השטר זה נלע"ד ליישב המרי קדו"ם דהלה"ב אין לפס ישיבה א'נע"ל

ואולם זו היא קשה לע"ד בדברי הרב ז"א דכ"א דנוחא דדבריו סתראי נינהו הריפא לסיפא דאלו ברישא קאמר בחלקות יבית דע"כ ל"א דהיכא דמהבטל השטר ל"א יד בעל השטר על התחתונה הלא כשאין הנותן טוען נגד ב"הש אכן אם הנותן טוען לבטל השטר ואין שיס לאין בשטר מנגדו פסיטא איכול לטעון דאטו מי לא מצי למיטען מזייף הוא פרוע הוא כו' וכנדון הרי"ף שהנותן בעצמו הוא בית הטוען שלא היה נהנה אתו " מבואר יוצא מדבריו דלגבי יורשים אכן לא טענינן' להו ובסו' דבריו סוף ע"ד כתב וז"ל דבכי הא נמי היורשים מצו למיטען הכי שאפשר שלשון השטר מסייעם כיון שאינו לשון הודאה לס' הרי"ף יע"ם וה"ז כנגד היאור אבר ישד המלך בראש אמי"ר ולפ"ז הדרא קו' לדוכתא דמ"ש נדון הרי"ף מנדון הריב"ש ונפל פיתא בבירא וכעת דבריו צ"ע

תבנא לדיננא דמכלל הדברים כל החילוקים האמורים בענין המעיין יספוט בנלק דאין להוציא מיד המוחזק דהן כולם נאמרו על תשובת הרי"ף הלזו אשר הביאה מרן הקדוש בשלחנו הטהור לפסק הלכה ואיהו גופיה פסק בסימן מ"ב דהיכא דמבטל שטרא לא נאמר בזה יד ב"שם עה"ת וע"כ לחלק ככל האמור ואע"פ דאיכא נפקותא לענין דינא בין חילוק לחילוק " מ"מ בהך דינא גופיה דהרי"ף ז"ל אין מזיזין אותו מתקיותו ולפ"ז אף במקו' שקבלו עליהם הוראות מרן הקדוש ז"ל יש למוחזק סמיכה בכל כחו דאיהו גופיה קירב תשו' הרי"ף ז"ל הלזו להלכה

ומ"ש רב הגיבא הרב הפוסק נר"ו דאין מקום לומר דטעו להקנות המטבע בחליפין כמ"ש מהרי"קו שורש נ"ד חלא דמרן לא הביא דבריו להלכה וכוותיה דמרן נקטי' דקבלנו הוראותיו אח"ד " אשתומם כשעה חדא איך יצאו הדברי' הללו מתחת קן קולמוסו דא"כ נא ופרגס לי איך פסק מרן בסי' ס' תשו' הרי"ף הלזו " וע"כ צריכין אנחנו לחלק בא' מן החילוקים הנז"ל או כמו שחילק בתשו' אחד קדוש בכת"י אשר הביא הרב ח"ס סימן ס"הג"ה ל"ג כיע"ש ולכל הדברות מידי טעות לא יצא נקי דס"ס כי מבטלי' שטרא הוי באומרנו שטעה והקנהו בחליפין ואדרבה יש מקום לומר להפך דלדעת מרן בכל מידי דאיכא למיתלי בטעות אע"פ שהיא הלכה פסוקה להפך תלי' ביה ומבטלי' שטרא וזה דלא כמוהרי"קו דדוקא היכא דתולה עצמו באילן גדול בסברת חד מרבוותא אז איכא למיתלי בטעות הלא"ה לא וכמ"ש הרב ס"ך סק"ך ומרן לא ס"ל"ש וכמ"ש בסימן מ' תשו' הרי"ף ומש"ה לא הביא דברי מוהרי"קו להלכה " דלא כמ"ש כת"ר דאכי' איתא דמרן ס"ל כמוהרי"קו מ"מ ה"ד בדבר שהיא מהלוקת הפוס' אבל בלישנא דליכא למ"ד דמהני אין לומר שהנותן טעה וכ"כ הרב ז"א ומהרמ"ח ז"ל ככתוב בד"ק " ומי יתן ידעתי מה הבין כת"ר בדברי הרב ז"א דלפי מ"ש מכת"ר אין מובן כלל לדבריו דזהר שהביא דברי מרן מתבי"ב דתרין יתיב דינא מרן והרשב"א ע"פ דברי מהרי"קו דנר' מדבריו דהביא דגם במידי דליכא פלוגתא דרבוותא תלי' בטעות ומבטלינן שטרא והביא דבריו וקלסיה דהם דברים שהשכל מחייבם איך בחר דבא הבריה לגזיזיה וכדכתי' בעניותין לעיל " אך אנכי הרואה דאין דרך ליישב דבריו רק על הדרך שכהבתי דכשהטעות מפורש בשטרא לא חשינן אנהגא בביטולו ויש מקום לו' דבכה"ג גם הרב ס"ך ומוהרמ"ת הנזי יודו דתלינן בטעות ופוסלין

ופוסלין השטר . ועי' בתשו' הרב פ"מ בה"ג סי' כ"ט ומן האמור בזה מתרנחא היא למה זה מורה בח' סי' מ"ח לא הוסיף לאמות על מרן דמדברי מהרי"קו נר' דבדאיכא למיחלי שהנותן טעם בלשון דלא מהני במתנה נתבטל השטר כמו שהכריע בח"ר נלב"ק דעדיפא מינה חמה ע"ד דע"כ לא אמרי' יד בעל השטר על העליונה היכא דמבטיל שטרא אלא בלשון שקיל דמשתמ' לשתי אנפי " משא"כ בנידונא דאין צד לפי' לטובת בעל השטר דאז ודאי הוי פסול דאל"ה לא המנא שטר פסול לעולם ומדברי מרן בא זה הס' גם כן יד הדוחה נטויה להשיב כדכתיב' בעניותין לעיל דכל עיקר טעמו אינו אלא דכיון דעל הא"ת היה ש"מ כשנוה כו' והסופר כתב לזכרון בעלמא איהו ניהו הסופר שטעה ולכל הדברו' אפי' הימא דהן כל אלה דהיו' ניניהו ת"ת לענין דינא מי זה נרב לבו להוציא ממון מחזקת היורשים מאחר דיש להם על מה שיסמוכו הוא הרב הגדול מרן החבי"ב והרב ז"א דס"ל לדינא מרן גם כן דבכה"ג דג"ד אין מגב"ח אמרי' דטעה להקנותו בחליפין ומבטלי' שטרא גם עט"ר הגאון מרן זקני הרב משאת משה בראשונות בי"ד סי' ט"ז דס"ו ע"א חכם עיקר חילוק מהרי"קו ליישב תשו' הרי"ף והרשב"א וכתב לכל הפירושים הנאמרים באמת תורה יונאה דאפי' היכא דמבטל שטרא לגמרי אמרי' יד בעל השטר על התחתונה במידי דטעו בה אינשי יעש"ב " גם הרב מכתם לדוד בח"מ סימן ט"ו דר"ס ע"א וע"ב התחי' במעיו חילוק זה דהיכא דאיכא למיתלי לטעות חיישי' אפי' לבטל כל השטר ומידי פלוג' לא נפקא ואימונתי' מיד המוחזק יע"ש והביא דבריהם הרב מט"ס סי' מ"ב בגב"י ו' ז' ועד אהרן מ"מ הגאון מו"הר הק"ל ה"ס סימן ל' דס"ד ע"א. כתב דקשה הדבר להוציא ממון בנדר זה ס"ל דמידי ספיקא לא נפיק יע"ש גם הרב ד"מ ח"ב סימן פ"א דנ"א ע"ד ודנ"ג ע"ג כתב בפשיטות דאף ביטול השטר המרינן יד בעל השטר על התחתונה יע"ש . גם בשניות לעט"ר הגאון מרן זקני הרב משאת משה ח"מ סימן כ"א דס"א סע"א חפש דברי מהרי"קו לדבר כי קרוב הוא פי' כרבי' עבידי דטעו יע"ש

גם אפי' לרב הגינת ורד הפוסק נר"ו שכתב דאפי' לדברי מש"ך אכתי איכא למיתלי דטעו ופברי שכשכתבו בתוך השטר ונכסינו דמשני וכמ"ש הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן סימן ס' וסימן רנ"ג . אך לעיקר זה הא איכא ש' הר"ן ז"ל דאפילו אחר ונכסי מצלי קאמר ומה גם למה שהכריע הפמ"א בתשו' ח"א סימן מ"ז דלהרמ"ה והרמב"ן כו"ל דשב"ל ככתוב באורך נד"ק . וכבר כתיבנא בעניותין בפרט שעי' זה לעיל כיד ה' הטובה עלי ובודאי ניהן ליאמר דסברו כה"ג כדעת הרשב"א ולאו טעות הוא דהאיכא כהם גדולי הפוסקי' דסמכו כוותיה דמור להלכה ולת' כאשר אספהי בזמרים לעיל להקת הפוסקים רבותינו האחרונים אשר בית יעקב' נכון עליהם אלא דכלפי דקי"ל גדול כח המוחזק הוא דמצי למי' קי"ל כהר"ן והרמ"ה והריב"ש כה"ם הפמ"א ואחריו כל יפרי לב כנז"ל והא ודאי דהא לידן עדיפא מהיא דמהרי"קו דהתם בנדונו לא הוה הקים לסמוך אלא כלפי ס' הרא"ש והוא בא' וכל הפוסקים הכריעו דלא כוותיה . ואלו הכא בנ"ד רובא דרבוותא כברי הרנן דמהני ליתנא דמנכסי להיותו נהגב מעלבלין

דנקנין בחליפין ואיתא לדעת הנותן דכל כה"ג לכ"ע מהני ונפל ברשת זו ועוד היה מקום לומר לע"ד דאפ' דהנותן טעה וסבר דאע"ג דאין מגב"ח מ"מ היכא דאיכא ב' קניינים א' בתחילה וא' בסוף הקנין השני לא בא אלא ליפוי כח וכמ"ש הרב מט"ס בתשו' הנז' ועל האמת מידי פלוגתא לא נפקא וכדכתיבנא לעיל בעניותין . אלא דבלא"ה הא כתיבנא דאפי' בטעות ברור איכא למיתלי דטעו דלאו כ"ע דינא גמירי . ומה גם בדורותינו אלה דאפילו חיפשי התורה עבידי דטעו אפי' בפשיטות בסומכי נפשם אטופסי' דשטרי עתיקי בלא דינא הדינין בשרשם וממנין למטתנה הענין שלהם מטופסם אשר לפניהם ולאו אדעתייהו ה' הטוב יכפר דבודאי אפי' היכא דמתבטל שטרא יד בעל השטר עת"ת בכה"ג

דאף אמנם חזיתיה לתכת"ר דהדר משמעתיה וכתב דאין לדברים אלו מתם דבשלמא אי היה כתיב קנו ממנו קגו"ש במדל"ב היות אמת שנתננו מנכסינו אז היה מקום לתלות ברם בנ"ד דהכדין כתיב קג"וש במדל"ב מאמת שאנו מודים כו' עיקר הקנין על ההודאה לומר דהאי שטרא יהיה לראיה ברורה ולבטל כל מיני מערערים ומהיכא תיתי לומר דטעו וסמכו על ס' הרשב"א את"ד . ועמו הסליחה דלדידי נראה דלא מכריעא דמלבד מאי דכתי' בעניותין לעיל דהשטר הוא העומ' לראיה ולא הקנין דלמאי אצטריך הקנין לדבר הזה שהשטר יהיה לראיה דבלא"ה כל שטר הוא עומ'לזה . ותו דאם לזה בא הקנין הוה ליה קנין דברים ומגן שויא . גם הלשון אומרת ולבטל כל מיני מערערים . לא ידעתי אנא מנא כת"ר בשטר הזה שבטלו המעוררין . ודברי כת"ר הם לקוחים מתשו' הרב מט"ש בתשו' הנז' . אך כבר כתיבנא לעיל דזו אינה מהלנו . ועוד דזה אין לעתי סובל דגראה מלדברי כת"ר שיחל"א דכל כה"ג דנ"ד דהוסי' לומר והשטר הזה יהיה לעדות ולראיה מהאמת שאנו מודים כו' שנתננו מנכסינו גם לדע' הרשב"א ודעימיה חיבא מנכסינו מגן בויא כיון דלא קאי הקנין על נכסיהם אלא על שיהיה השטר לעדות ולראיה ולפקע"ד הדבר ק' לאומרו והשכל מחייב דכיון שאמר להם מנכסיו וקנו מידו בכל אופן שיהיה לדע' הרשב"א ודעי' מתחייב ודעתי נוטה כן וכעת אינלי פנאי להאריך הדבר בראיות דלדידי נראה ברור . אך עיקר כונת כת"ר היא דהדר למעיקרא דרוצה להכריע דכל השטר הזה אינו אלא הודאה לשעבר ואין מדקדקים אחריו האמנם כבר ביארהי דהתם דפתח בלשון הודאה עכ"ז לא יועיל כל שכתוב בו אחרי כן כל הנך לישני דשררי כנז"ל . וגדולה מזאת אשכחנא מילתא בעת ובעונה הזאת שנזדמן לי ס' באר מים חיים להרב מהר"ח מוזירי ושם ראיתי בחח"מ סי' ב' על שטר הודאה שנתחייב ל' עבר ופסק דמגו היורשי' לו' קי"ל כהרי"ף יע"ש ואיברא דהוא פליא איך פסק שם בנדון ההו' לפטור את היורשי' דבנדון ההוא כל השטר לא היה אלא דרך הודאה וגם לשון הודאה בפי' ולא היה שם דבר המגלה אלפרשו הודאה לעבר ואפי' קנין לא היה שם ומאין הרגלים לפטור אותם . ונעלם מעיני דמור תשו' מהרח"ש ח"ב סימן כ"א ותשו' הרב הגן גבורים סימן נ"ו והרב ז"א דס"ג ע"ד ומוהר"מי שם דע"ט ע"ד והרב מטה יוסף נ"ל סימן ה' ומתו כוותהון

כמו־הון דכלהו ס"ל דכל דאיכא הודאה בפירוש גם הרי"ף מודה דאין בודקין אחר שטר כבר עשוהו וכ"ע נקטו מיהא לדידן דלא רחוקה היא לומר דכיון דאיכא ליפני דסברא שם הנח המה שמודים דהקנאה נבסיא בעתא הוא דהוי הא ודאי הלכה כשיטתא ולא משגחי' בהודאה וכדבר באמור המותייהו דרבנן קדישי הנז"ל ולא יהא אלא מחלוקת המע"ה

הגם שלום ראיתי למכ"ר נר"ו שכתב לרואית דהגיוקת דהכי' היתה דהק"ם בא להקנאה עכ"ז וכו מקבל' בחתנות לכ"ע הכני מה שכתו' בשעבוד כל נכסיהם ולתד כן מדברי מוהר"ח יאודה שכתב דבנדונו שכתוב שהגבה כל נכסי אכי' הר"ן ז"ל יודה דשיה קאמר ככתוב בד"ק „ ואנא דאמרי לדבר כזה יסלח אדוני דלע"ד לא דמי כלל דכל ג"ב קפינו בזה גלמון הנהינה אשר יאמר כי הוא זה שנותן המעות ונכסיו דבכה"ג ניחא ליאמר דליון שפי' כי הוא הנותן מעות ונכל נכסיו הא ודאי דלאו משלי קאמר דא"כ היל"ל ונכסי אלא דבא לפרש דשך זה ינתן לו הכל נכסיו מקרקעי ומטלטלי דנקנין בחליפין „ לא זו הדרך בלשון השעבוד דכל לשון שעבוד הכי הוי משתעבד כל נכסיו ומה יופיענו זה לעיקר דבר הניאון דהוו המעות ממש אלא דאחר כך שעבד כל נכסיו וקנין אין אן בשעבודאין כאן וזה ברור לפקע"ד „ ומ"ש עוד כת"ר דגם לנה שהכריע הרב פמ"א דנהרמ"ה והרמב"ן הוי דבר שאינו ברשותו מ"מ כיון שכתו' בכ"ד גופא מחייב כו' כ"ע מודו דכיון ליפוח כחו וכמ"ש הרב מט"ס בתשו' הנז' ככתוב בד"ק „ גם ע"ד כת"ר יש להפליא מה שהקשיתי לעיל ע"ד המט"ש מדברי הפמ"א גופיה והרב ד"מ אשר סמך ידו עליו כנז"ל „ וכבר כתיבנא וגם לפי דברי המט"ש אין זה מעלה ארוכה לנ"ד כדכתי' בשינויאין לעיל ואין צורך לכפול הדברים

מעתה לכו נא ונוכחה במ"ש כת"ר ע"ד ידי"ן הה"ש ני"ר אמונים נר"ו דמהדר הזכות דיורשים ומסתמיך ואזיל בדקדוקי' דקיק מדברי מהר"י באספן ז"ל ובזה יפה השיב כת"ר ע"פ מדוחיו דאין מדבריו הכריע „ ולדידי הזה להג הרבה יגיעת בשר ואין זה כדאי להאריך וכבר פלפלנו לעיל ע"ד כת"ר נר"ו מה שיש לעמוד ע"ד הרב הנז' גם מ"ש הה"ש הנז' מדברי מהר"ח יאודה שהילץ בתשו' המ"ץ ככתוב באורך בד"ק „ גם בזה שפיר קאמר ליה כת"ר נר"ו ודברים מדוקדקים הם ונאים הדברים למי שאמרם

ואהזה מה שהשיב כת"ר על ערעור הרב הנז' דמוכחא מילתא שלא היו בידם מעות באותו פרק כי אם כך מה שהי"ל בשפקא ועי"ז הוצריך כת"ר להשיב ע"ד דכיון דהיתה בזה הודאה על העבר בזה אין לברר אחריהם כלל ועשה לו סמוכו' מדברי הרב מט"ש בתשו' הנז' ככתוב בקונטריסי הזקיקני כת"ר להעתיק א"ו מה שכתב כתוב אנלי בזה ולא הייתי רוצה להביאו מיראת האריכות אך עתה א"א להעלם והוא דע"ד הטור סימן ס' נמצא כתיב אנלי בזה הלשון ・ ג"ב נראה דבכל גוונא ס"ל להרא"ש דאין בודקין אחריו הע"ג דהנותן טוען שלא היה ברשותו מאז בעת המתנה דהוי הודה ע"ג שנתנם

קודם לכן כשהיו בידו וזיכה אותם לו זכיה מעלייתא וכן בקדם חזיתי להרב כרם שלמה ח"מ סי' ס"ו דקנ"א ע"א ד"ה ושיותר יעו"ש ・ וכן נר' שסבין מרן הקדוש ז"ל שסברי בב"י סי' קנ"ה מחו' י"א הביא הך תשו' הרי"ף וסיים וז"ל והרא"ש נמי כמודה לדבריו בדין זה שלא נחלק עליו אלא מטעם דכיון שאמר נאמני הויית הודאה ולא הקנאה ע"כ ・ ושם לא הביא מרן הך תשו' הרי"ף כי אם לענין שהיה ברשותו ועי"ז כתב דהרא"ש נחלק מטעם שאמר נאמני וזה ברור אך זה חזיתי להרב בני שמואל בביאורו על הטור סימן ס' שכתב דלא בא לחלוק הרא"ש אלא על דאם המשנע נושאין ונותנין בו דאין מגב"ח עלה קאמר דכיון דאמר נאמני אמרי' לא נתנם בחליפין אלא זיכם ע"י אחר אבל אמאי דכתב הרי"ף אח"כ אבל אם אין נושאין ונותנין כו' לא חלק עליו הא"ד ・ וכן ביאר להדיא נמו"ל דהסגת הרא"ש היא היתה באופן דיש עדים שהיו ברשותו יעו"ש ・ והאמת לדברי מרן ב"י סימן קנ"ה הויין תיובתיה דנראה דהבין בדע' הרא"ש דכל שאומר נאמני אף דאין עדים שהיו ברשו' מהני דהא קא מודה שזיכם לו ע"י אחר ושוא נאמן על עצמו כמאה עדים שזיכם אותם לו בשעה שהיו ברשותו ואף בשעת כתיבת השטר אנן סהדי דלא היו בידו מה נכך ושו"ר למרן החבי"ב במשפטו אחרת בתרא סי' ס' הגה"ט אות ט' שהביא מ"ש בתשו' לא' מחכמי דורו וביה לו נדפסה ביתינו בתשו' בעי חיי ח"מ ח"א סי' קס"ט והוכן לדבריו כבינת הרב בני שמואל דהרא"ש חילק לגמרי על הרי"ף וס"ל דאפי' בלשון הקנאה אם אינו משנע שנושאין ונותנין אע"פי שהנותן טוען שלא היו ברשותו אין חיוב על התובע להביא ראיה שהיו ברשותו ואינו מודה להרי"ף אלא במ"ש דכל שהמתנה אינה כלום גם השעבוד אינו כלום נבא מודה ליה וג"ת להיכא דידעינן בודאי שלא היו ברשותו בשעת הקנאה או היכא דנהן מעות בלשון הקנאה בזה מודה דגם מהמות השעבוד לא קנה ובזה הי' מה שהקשה החכם בכוגדו על א' מוהרש"ך ח"ב סי' ט' דבנדונו הי"ל לשון הקנאה וכתב דכל הפוסקים חולקים על הרי"ף והחכם הנז' השיב ע"ד דבלשון הקנאה מודה הרא"ש להרי"ף ומרן החבי"ב הי' לו ע"כי דרכו דגם בלשון הקנאה פליג הרא"ש אהרי"ף ・ ולפקע"ד אחר המחנקי בנפיקת הרבכר לעד"ן דהפריו על המדה והקל מצד א' והחמיר מצד אחר דלעד"ן בדעת הרא"ש דכל שהוא ל' הקנאה בכל גוונא בעי' שיביא ראיה שמוכיח שהיו ברשותו והכי מוכח להדיא מדברי מרן סי' קנ"ה הנז"ל דהרא"ש מודה להריף בלשון הקנאה ולא נחלק אלא בנהני שהוא ל' הודאה ・ ומינה דגם מ"ש דלדעת הרא"ש גם בנאמני כל דידעינן בודאי שלא היו ברשותו בשעת הקנאה מודה להריף דל"ק ・ גם זה לפקע"ד לא הבינותי דכיון דס"ל דנאמני לשעבר משמע הרי הודה שנתן לו קודם לכן ומה נכך אם ידוע שלא הי"ל בשעת הדאתו דהרי כמודה לא פי' באיזה זמן זיכה אותה לו כדי שנדע אם באותו פרק נמצא עמו בההיא אלא סתם היא מודה שנתן קודם לכן ואם לא שכניו משהקד או זה שנהים ויותר מהמם עד יום שהיה ראוי להקנות ויש אתו ובאותו פרק הקנה לו כראוי ונתגלגל כל המלאכה ונעשה מותר עליהן ושלא

נבה

בהם יד ונתחייב בסן וכמ"ש הרב כ"ש כנז"ל . וגם מה יענה חבג'ר למה שהכחתי מדברי מרן סי' קנ"ה וכן מהבאר ומחסו' חור"ס סי' ג"ב סהשיג על מרן ב"י במ"ש דהרמב"ם קאי בדעת הרי"ף דהרי הרמב"ם לא הזכיר בדבריו כלל לסון נאמני סהיא עיקר טעם הראב"ד וגם הראב"ד מודה לו יע"ש . מבואר יוצא מדבריו דנאמני לדעת הראב"ד והני ג"כ לה דלא סהיו ברסותו . גם יש לי לע"ד להכריע דהראב"ד מודה להרי"ף בלי סקנאס דעל המוכע להביא ראיה סהיו ברסותו דא"כ הי"ל להראב"ד להשיג על הרמב"ם בפ' כ"ב מה' מכירה ה"ח שפסק דעל הזוכה להביא ראיה סהי"ל דינרין בעת המתנה הו"ל להשיג דלדידים אין חיוב על הזוכה להביא ראיה ולעולם קנה דהא השיגא הודאה שהי"ל בעת המתנה על סנדע נבירור שלא הי"ל ודלא חסיג ס"מ דגם הוא יסר המסנים נוה ולא כליג על הרי"ף אלא בלסון הודאה לענר [illegible] . ומסו' מוהרס"ך כבר עמד עליה הגאון מרן [illegible] ועע"ר בח"מ סי' ז' בח"א דל"א ע"ב [illegible]

וישוב מנאחי הדבר מכי' להרב בני כמואל עצמו בחסו' סס"ו שכתב וז"ל ואם אינו בלי היוב אפי' מעות אין אדם יכול להקנותם כ"ז שאינן ברסותו ועל המקבל להביא ראיה כו' וכמו שנר' מה' הריף הביאה הריב"ס סי' ס' והראב"ד אינו חולק עליו וכ"כ הרמב"ם כו' יע"ש . הרי להדיא דס"ל להרב ב"ש בדעת הראב"ד דהיכא דאי' לסון הקנאה דבהכי איירי הרב סס גם הראב"ד אינו חולק ואזיל ומודה דעל המוכע להביא ראיה סהיו ברסותו וה"ז כנגד היסוד סל מרן המבי"ב בפי' דברי הרב ב"ש דהרי הוא עצמו ביאר דבריו בתסו' והיא נסתרה מעיגא דספיר חזי והוא פליא ונ"ע

ובהיין אתינא מילתא 'להשוות דברי הרב ב"ש עם דברי מרן סי' קנ"ה והוא דגם מוהרס"ח אזיל ומודה בדעת הראב"ד דכל שאמר נאמני מהני הודאתו גם למה סטוען סלא היו ברסותו באותה סעה דלא חסהין אנחנא על אותה סעה דהודאתו לענר מה' בסעה סהיה בידו . ומ"ם דהראב"ד לא נחלק על הריף במ"ש דאם המתנה לא חלה גם הסעבוד לא חל ר"ל דאס כתב לו לישנא דהקנאה והמתנה לא חלה מפאת היותו מטבע או מפאת דאין להוציא ראיה סהיו ברסותו באותה סעה גם הסעבוד לא יוסיף אח כח להמתנה כדברי הרי"ף . וכן נראה סהבין בדבריו מוהר"ת הכהן ז"ל בתובנא בח' בעי חיי סס סי' קס"ח יע"ש . ואהרי כתבי ראאם עיני לה' הגדול מוהרא"י בח' ז"א ח"מ סי' ג' דס"א ע"ב סעמד ע"ד מוהרס"ח הללו וכנ"ע . וגם ראיתי למוהרת"ח סס סי' ד' דס"ח סע"ב ספי' דבריו בדרך ארוכה כלכאורה בעניותין וסהתי סכיונתי לדעתו . ויש להעיר קצת ע"ד סלא נסתייעו מדברי מרן ב"י סי' קנ"ה כנז"ל עוד מלתא הוי הוי סינוי בין ב' הרבנים הנז' דאלו להרב ז"א מסמע ליה לדעת הראב"ד דגם בלסון הוה כגון אני נותן הכיב הודאה סהיו ברסותו בעת המתנה וכמ' הרא"ם ודברי הרמב"ם בה' מכירה אוקמיה היכא דאמר אני נותן ממה סאירויח דבהא כ"ע מודו ובזה ייסב קושית הרב גד"א יעש"ב . ואו מדברי מוהרת"ח נר' דמש' ליה בדעת הרמב"ם והראב"ד דלשון

אני נותן על המוכע להביא ראיה סהיו ברסותו וכמו סביאר פירושיו דס"ו ע"ד יע"ש . וגם בזה הי"ל להכריע מדברי מרן ב"י הנז"ל למדקדק בהם דאי הוה לסון הקנאה גם הא' הראב"ד אזיל ומודה דצריך סיהיו ברסו' ועל הכל נעלסמינייהו מלבי דברי מוהרש"ח עצמו בתסו' הנז דמסס בא"ה ככל מה סהבין מוהרמ"ח בדעתו וכלכאורנא בעניותין . ועיין לה' ס"ך סימן ס' סקכ"ח ולהרב מטה יוסף ה"ב ח"מ סי' ה' דע"ה ע"ד דיש לעמוד ע"ד ולא ע"ט האסף

כפי מן הבאר חסו' מינאת למה סלחה הר' חזק סלמה סי' הנז' הגה"ט ל"ג דברי עט"ר הגאון מז"ה מסאת מסה ח"א ח"מ סימן ז' דל"ט ע"ג סהק' על מוהרע"י בתסו' אשר הביא מרן המבי"ב דיהיב טעמא לס' הראב"ד דלא אמרי' יד בה"ס עה"ז בכה"ג דאי אימא הקנאה מהבטל הסטר לגמרי דאין מגב"ח . והק' עט"ר מז"ה וז"ל דלמה וז היכפל חנא מטעם דאין מגב"ח ולא נקט ג"כ טעמא דאין מצויין אצלו . וע"ז כתב ה' ח"ס דהפסר דס"ל כמוהרח"ס דל"פ הראב"ד בזה על הרי"ף יע"ש ואני בעניי ח"ס אנכי דלפי מה סהבין הרב ח"ס בדברי מוהרח"ס ע"פ מה סראה אותם בח' ז"א הי"ל לסנדיל סתימא על הגאון מז"ה ז"ל דסמוך ונראה לזה הביא דברי מוהרח"ס באותו פ' באותו מקום ואיך כתב"ל נסבך ב' הרודף לאסיג על מוהרע"י אחר סעינו ראה דברי מוהרח"ס דס"ל דהראב"ד ל"פ בזה על הריף . אך האמת יורה דרכו דגם הגאון מז"ה הבין בכוונת מוהרח"ס כמ"ש מוהרמ"ח כנז"ל ודבריו באו בדקדוק ודלא כמ"ש ה' ח"ס דמוהרמ"ח הסכים עם הרב ז"א בתמיהתו על מוהרח"ס . ועמו הסליחה דהן אמת דמתחילת דבר הסכים עמו . אך בסו' דבריו חזר יהיב דברי מוהרס"ח ואוחבינהו בדרי'פא כצרוף את הכסף וזה נלע"ד סהבין ג"כ הגאון מז"ה בפסי' ואגב ריהטאי אתרחי אגלה דמ"ש עוד הרב ח"ס סס דנקט טעם אין מגב"ח להודיעך כחו דהריף דאף דאין קיום והעמדה לסטר כלל עכ"ז ס"ל להרי"ף יד בה"ס עה"ח יע"ש . אחרי המ"ר לפקע"ד לא נתקררה דעתי בזה דהניחא אי הוה מיירי מוהרע"י בסיטת הריף . אך לא עקא דאיהו איירי בדעת הראב"ד ועתד טעמו בו דלא אמרי' יד בה"ם עה"ח היכא דמבטיל סטרא ולא זו סדרך למינקט רבותא ותוספת כח לדעת סכנגדו חלוק עליו הוא הריף ז"ל וק"ל . ע"כ הגיע מה סהיה כתוב אצלי בהגהה א' והזקיקני כת"ר להעתיקו אליו מפני סיב"ה סראיתי למכח"ר סעסה לו פתוכות מדברי הרב מט"ס והדברים עתיקים דבר זה נפתח בגדולים וגם ידי'ן המה"ס בר פלוגתיה דמר הנז' לא דבר ריק הוא כמ"ש כת"ר נר"ו דאין בהם ביאת מוסב דסנא הנס לדברי מרן המבי"ב וגם הרב ז"א הבין כן בכונת מוהרס"ח ונראה דאסתמיט מינייהו כל האמור בענין . אמנם אנא אגיד דאיני חוקע עצמי לדבר הלכה לומר קי"ל כמרן המבי"ב והרב ז"א והרב ח"ס אשר הבינו בדעת מוהרס"ח דס"ל דהראב"ד מודה גם בלסון נאמני דאם נתברר סלא היו ברסותו דלא קנה . כיון דחזי' ליה למרן ב"י דנר' לאידך מדבריו איפכא . וגם מוהרס"ח עצמו

הרב נקוט נהליפין יע"ש דהספר בזו דעת מרן ז"ל ולכך הוסיף חינת העתה אי נתי הספר לומר לע"ד בהאי הכפת דרבנן נהינת העתה והיינו דלע"ד כל מאי דשקלו וטרו הפו' ראשונים דאין מטבע נקנה בחליפין היינו אם רוצה להקנות המטבע באותה שעה הקנאתם בהקנאה שוא לאח"ז כמו מבינו' ולאח"מ או מעכשיו ולאח"ז יקנה אותו בק"ס דקנין הוא לשעבד נכסיו לאותה מתנה והוי כאלו אמר מנה מנכסי וקנה בק"ס דמיין. הוא לשעבד נכסיו וכמ"ש מרן ב"י בבדק הבית הנז"ל על דברי ריב"ן ז"ל

והנה ואם ראיתי מן המחודש מה שלא הונח בשום פוסק וזאת הרב מהר"י עיאש ז"ל בתשו' בית יהודה בס' א"הע סי' כ"ח על שטר שכתוב בנתן לאשתו הפניה בנוסח זה מעכשיו נתתי לה מנכסי היום ולאח"מ מנכסי שהשאיר אחרי סך ח"ק גרוש אחר שהיטיל שכי כתובתה והמתנה הנז' היא אגב שהקנתי לה קרקע אמות קרקע נתתי לה הסך הנז' מתנה גמורה כו' כתב הרב וז"ל הנה שנוסח הזה הוא מבולבל ולא ניצול מכמה טעיות האחד מ"ש מהיום ולאח"מ דנוסח זה לא שייך אלא בנותן קרקע הגוף מהיום ופירי לאח"מ ובמתנה זו אין דעתו ליתן קרקע כלל אלא דוקא המעות והמטלטלים סך ח"ק גרוש' ולשון יתר וטפל הוא ועוד כו' יע"ש והנה מלבד שהפקעת הראשון שכתב דמהיום ולאח"מ דפי' הוא גופא מהיום ופירו' לאחר מיתה לא שייך כי אם בקרקע חדוש הוא דכל הפוס' ראשונים גם האחרונים נוקטים בלשון זה בין במטלטלי' בין במעות ומלבד זה יש לעמוד עליו דנראה מדבריו דאם היה המתנה באה בקרקע פשיטא ליה דההני דפי' הוא גופא מהיום ופרי לאח"מ ולא הם מר להאי דהכריח מהריט"ץ בסימן נ"א דלא אמרי' בהיום ולאח"מ דפרוש' הוא גופא מהיום ופרי לאח"מ אלא דיקא בכה"ג הכי לבנו אמנם באחר ל"מ האי לישנא יע"ש וכן הוא דעת נהרא' בליס הרב משאת משה בח"מ סימן י"ו ד"ן ע"ב וע"ג יע"ש

ועוד היה לו להרב לדקדק באותה מתנה מהת' שכתוב בה שהמתנה הנז' הוא מתה שהשאיר אחריו והרי לפי לשון הרמב"ם פ"ו מה' מכירה והכור והדין בש"ע דכתבו דקנין אגב ל"מ אלא שיהיו לוהם המעות אצל אחר מופקדים ובשקנסי קרקע קנה אותם המעות כו' דשמעי' מינייהו אלמי שצריך שיהיו מסויימים המעות ואלו בנדון הרב פירש דהיינו מה שהשאיר אחריו ולדברי הרב נראה דלא ביטל אותה המתנה אלא משום דהיכר בקנאה בקרקע כאשר יראה הרואה ועוד נה יש לדקדק מ"ש הרב העמה היא בסימן ט' בהרב דנגופא כזה שכל רפאים הנותנים בנכסיהם כל ימי חייהם ומה שישאר יהיה לנקבה אין דרך להקנות כזה אפי' בלשון היב יע"ש באופן שדברי הרב בית יהודה ורבו הספקים לדבריו ז"ל נ"ע

ואבא היה אחרי הדברים טובי השנים אחורי איר שי"ו ה.ה. ראיתי דשקלו וטרו בנדון בשאלה נכתוב הכל בל' נתתי בהוא לי עבר אי הוי לי הודאה או הקנאה העתה ודרך אגב הביא החכם השפו' אביר יעקב נר"ו דברי הרב ברכות המים דינא לחלק בין לשון נתתי לנתתיה והקשה עליו מן המקראות

ואסר ע"י הנ' הרב אברהם אוהבי ה"י מיקן שמקראות וכתב שאין ראיה מן המקראות דאיכא לאידחי כו' וכשחני לעצמי חמהתי על ב' התחורות העסוקי' בענין איך לא שלטו עיניהם באתי דפסקי הפוס' הרמב"ם והטור בסימן רמ"ה ומרן בש"ע שם וז"ל הכותב בשטר נתתי שדה פ' לפ' או שכתב נתתיה לו הריהיא שלו וכתב בסמ"ע וז"ל או שכתב נתתיה לו כן הוא בגמרא ובטור וברמב"ם אבל באשרי כתוב נתונה לו וכן מצאתי בגמרא מדוייקת וכן נראה דאל"כ מה חילוק יש בין נתתי לנתתיה כו' יע"ש וזה דבר פשוט גם מהרב ברכות מים ודוק וכ"כ הרב מהר"י באסאן בתשו' סימן פ"ג בראובן שהלך לא"ה ונדור קודם לכתו כמה ענינים ובכללם נוה כך אלפים לאתי מ' פ' והוצאת המקום שכוני שיש לי בשכונת פ' מעכשיו נתתיה לאתי פ' הנז' במתנה גמורה מתנת בריא כהוגן וכתוז"ל וקנינא ע"כ הנז' כו' ובתשובה הביא שגית שאלה האומר נתתי או נתתיה כו' ואה"דכת' וז"ל ומעתה נבא לנד"ד דנראה דכל אנכין שוין שקנתה אתו של ראובן הוצאת המקום ההוא שהרי כתב מעכשיו נתתיה לאתי כו' וזו הודאה גמורה היא ואפי' היא נודית שלא נתן לה אמרינן זיכה לה ע"י אחר ומעכשיו דקאמר הכונה שלא נהנו לה עפ"י אנאי כשאר מתנו' כו' והור שדין דאין צ"ל למאן דס"ל דשטרי דידן נמי בלשון נתתי או מכרתי מפני מלין קנין דולאי בנד"ד קנתה אתו בלשון זה משום קנין שטר אלא אפי' למאן דס"ל דלא קנה אלא בשער דאינו אלא לראיה ביצלמא מ"מ בנד"ד כיון שכתב מעכשיו נתתיהו כו' ואם נסתפק לומר דלשון נתתי ובפרט בשטרי דידן שהם שטרי ראיה אינו סובל כלל פירוש אחר אלא לשון הודאה א"כ נגרע המעכשיו כמו שפירשנו למעלה כו' יע"ש

מדברין ז"ל יצא לנו פירוש אחר בהי' מעתה שהוסיף מרן בש"ע שהיא כמו מעכשיו והמבין יבין. אמנם אנכי הרואה בתשו' זו לכאורה סותרת למה שכתב הוא בעצמו בסי' נ"ד וכן הקשה החכם השלם' אביר יעקב ה"י דסתראי נינהו ומה שתירץ יתיב הרב אברהם אוהבי ה"י לחלק בין תשו' דסי' נ"ד לסי' פ"ג לא מתיש לי כלומר לא סבירא לי שהוא כתב דמעולם לא עלה על דעת לו' דמעכשיו קאי אעת הנתינה דא' דהיינו ליה לפרשו בהכי אלא כתב דלהקין לפרשו דמילת מעכשיו היינו מחיים לא בתנאי שיהות כמו שאר המתנות הכתובים שם דהיה בתנאי כו' אלו ח"ד. ואני תמיה עליו איך אפשמיטו מיניה מ"ש שם סמוך ונראה וז"ל אבל הוצאת המקום הזה נתנו לאתו בלשון מעכשיו בעת הנתינה בלי תנאי כו' יע"ש הרי דכתב בהדיא בלשון מעכשיו בעת הנתינה וכעת דברי הרב מוהרי באסאן ז"ל סתראי נינהו ויותר תימה דבסי' נ"ד כתב בנתתי' לקיים אותה המתנה הרתה בודאה מלשון נתתי כתב וזה ימים כתבתי על זה בארוכה בספק אחד ה"ה כמוס עמדי וגם הוכחתי מן הש גייא דס' השולח נתתי שדה פ' לפ' כו' ומ"ש הח"מ כ"א מה' מכירה כו' וכן מבואר בדברי הר"ן פ"ק דקידושין כו' יע"ש אחר הרואה יראה דפסק זה היא בתשו' דסי' פ"ג אם לא שנאמר לע"ד דדעתו לחלק בין היכא דכתיב מעתה ומעכשיו להיכא דלא כתיב אלא מעכשיו להודים ובמדותם לי שחילוק זה היא בין האחרונים כנ"ל

אמנם מה שיש מן הקושי לע"ד נבך חשו' דסי' נ"ד שכתב וז"ל ועוד אם הודאה היא חוזרת להיות כפקדון וטענינן ליורשים אולי שהחזירו וכ"כ הריב"ש סי' שמ"ד עכ"ל ולא ידעתי מה דמות מה' הריב"ש לנדון דסי' נ"ד דנדון דסי' נ"ד היה מעכשיו ולאחר מיתה דהיינו גופא היום ופרי לאח"מ והרי קי"ל חזקה אין אדם פורע תוך זמנו · מש"כ בתשו' הריב"ש דלא היה לזמן ואין למי שירצה להתעקש ולומר דיש חילוק בין חוב למתנה נבך חזקה דכחלת כיתם ובפרט שכומן רוצה לגדול פירות עד שעת מיתתו אם שטע ותמים וזה קשה לי על כמה מן הפוסקים דלא נכנסו בשביל זה · ואנכי הרואה לשני המאורות ה"י נבוכים בם בלשון זה של נאמי שזה מחלוקת בין הרי"ף והראב"ד ושאר הפו' דלדעת הרי"ף אינו אלא לשון הודאה ופסק מרן כוותיה דהרי"ף ומע' תה' הכו' אביר יעקב ה"י הקשה לה"ש הרב מ"ז בס' מפתח משה ז"ל בח"מ סי' ז' דהרי"ף יחיד הוא בס' זו ולא מנו למימר קי"ל דהלא מרן ז"ל בש"ע פסק כוותיה דהרי"ף ז"ל ולמה לא מני למימר קי"ל והרב **אברהם** אוהבי הי"ו הרין יתיב במילי דהיקי דכיון דמרן סלקא דעתיה דהרא"ש והר"ן כו' ס"ל כותיה דהריף מש"ה פסק כותיה אמנם כיון שכבר עמדו עליו ופרשו הרמב"ן ודעי' לא ס"ל כותיה דהרי"ף אלא לענין דבר שאינו ברשותו כו' · אמנם בלשון נאמי אי הוי הקנאה או הודאה בזה לא דברו וא"כ הדר הדין דהרי"ף הוא יחיד בס' זו דנאמי הוא לשון הקנאה אלו ת"ד

ואמנם יהגה הכי דבזה לא נזקו לדברי הרב אברהם אוהבי ה"י דכיון דכתב בשו"ת מרן ז"ל בש"ע כדברי הרי"ף א"כ מאי נפקא מינה אם הוא מכח דסבר דהרמב"ן ולעימיה מודו להרי"ף ז"ל בהאי ליסנא או לא עכ"פ לפי דעתו כך הוא ואפשר שאם היה שומע לדברי המערערים עליו היה חוזר דבריהם עכ"פ הוא פסק כוותיה דהריף ז"ל ועוד דהרי נורם בתשו' בסי' ל"ב הביא שבהגהות מיימו' בפ"ג מה' מכירה שהביא שרב פלטוי גאון ס"ל כהרי"ף ז"ל יע"ש

ובזה האמת שספיר הקשה החכם השו' אביר יעקב ה"י להרב מ"ז ז"ל אמנם לדידי חזי לי לא כמר ולא כמר בכוונת מרן ז"ל בש"ע דהלא מרן ז"ל בתשו' בס' אבקת רוכל בסי' ע' קיים שטר שהיה כתוב בו בלשון נאמי שהוא לשון עבר והיינו תשו' הודאה כאשר יראה הרואה שם והנה דבסי' קנ"ד בספר אבקת רוכל נראה דקא סחר אהלו שכתב שם על כתב יד וז"ל מודה אני מנחם כו' איך נתחייבתי לאח להיקר ונכבד כה"ר דוד יצ"ו ח"ק לבניה בעד פ"ר ישראל נאמי זה כיעבה ה"ר דוד כל שאקדלו' ופרעון של ח"ק לבניה היה יהיה עד ט"ו ימים כו' שעדוד ונחנ כו' עכ"ל הכתב יד והשיב מרן ז"ל בתשו' שאין בו מחש כי הוא צרב כו' ועוד טענות אחרות יע"ש · ובדבר קשה דכיון דכתיב בל' מודה אני וגם לשון נתחייבתי שהוא ל' עבר למה ביטל אותו בזי' מכח בלא היה קנין דהרי מודה על עצמו שנתחייב ואימא דנתחייב כדינו ואפשר לומר לע"ד באקדים מאי דפסק מרן בש"ע רים סי' ת' וז"ל המחייב עצמו לאחר בלי

אנאי אעפ"י שלא היה חייב לו כלום ה"ז חייב כו' יע"ש וכתב הסמ"ע דהיינו אלין הודאה יע"ש ושנלע"ד מדקדוק לשון מרן ז"ל וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל דנקטו בלשונם שמחייב עצמו לאחר בלא תנאי לאשמועינן דאם היה בתנאי אינו מתחייב משום דהוי אסמכתא וא"כ אתנו לשכי בפך תשו' דסימן קנ"ד דאיש על תנאי שישתדל ה"ר דוד כו' משו"ה בטל אותו דהרי גם בערב פסק מר"ן ז"ל בש"ע סימן קל"א ס' יו"ד וז"ל ערב או קבלן שחייבו עצמם על תנאי אע"פי שקנו מידו לא השתעבד מפני שהוא אסמכתא כו' ואם קנו מידו מעכשיו שיתחייב לו בממון זה אם יתקיים התנאי הכל לפי תנאו שכל קנין מעכשיו אין בו אסמכתא עכ"ל · וזה זמן רב נשפק אחר שכרהתי אנא ויגירא שחיסור לשון יש בלשון מרן ז"ל וכן נ"ל וי"א שאם קנו מידו מעכשיו כו' והרואה יראה בלשון הטור בסי' קל"א שהביא לשון זה של מרן בלשון הרמב"ם ז"ל כמ"ש במרן לפי נסחינו וכתב הרב בב"י ז"ל וז"ל ודע שלשון הרמב"ם אינו אלא עד שלא גמר והקנה ומשם ואילך הוא לשון רבינו יע"ש וכן ראיתי למהרש"ך ז"ל ח"ה בסי' קפ"א שהכריח דדעת מרן ז"ל דאפי' במעכשיו כל שהוא על תנאי לא מהני יע"ש

והנה הרב המגיד ז"ל בפ"א מה' מכירה דין ז' בל"ה כיצד בשטר כתב וז"ל בריאתא שם דכ"ו והשכימו קנה שפרשים דאמי לימנא בשדי מכורה לך או נתונה לך לאו דוקא ושוא הדין להני שטרי דידן דכתבינן ומכרתי או נתתי דקנו ולא אמרי' דלשון מכרתי או נתתי אינו לשון קניה אלא לשון הודאה שמודה כבר מכר ואיכא מאן דפליג והראשון נראה עיקר עכ"ל בגר' משמע לשונו דאם אמרי' דהוא לשון הודאה ל"מ ולא מידי וכן ראיתי להרב קמ"ר בה' מכירה בדין זה שהבין כן שכתב שם על תשו' הרשב"א שהביא מרן ב"י וז"ל כתב הוא ז"ל ועוד דלפי דבריו א"כ נלמוד דאפי' בשטר הודאה שמודה שמכר שקונה וזה ליתא דאפי' הר"ן והה"ם ז"ל דלא קני ועיין בנמקי יוסף שם עכ"ל · ואשמועינן מיניה דמר קמ"ר תשובת מהרי"ו באהלודסי' פ"ג שנו"ל דשם בל' נ"ב ע"ד הביא לשון ה"מ שנו' וכתב דלכאורה נראה דמדין הודאה ל"מ ואח"ך כתב וז"ל הך המעיין בדברי הר"ן בפ"ק דקידושין גבי נכסים שיש להם אחריות כו' יראה מדבריו ולבבו יבין דהאומרים שדי מכורה לך דוקא קאני אינו אלא דמכרתי או נתתי לא קנו מדין קנין אלא מדין הודאה וכן נפרש דברי הרב המגיד ג"כ כו' יע"ש וזה דלא כמו שהבין הקמ"ר וגם תשובה זאת מהרי"י באהלו אשמועינן נמי מהרב הפוסק אברהם אוהבי ה"י במאי דסקיל וטרי בקושיית הרב בני יעקב בלשון הר"ן דשמרי אפדרי יע"ש אף שקיל וטרי בה עם החכם הפוסק אביר יעקב ה"ש

והשתא נבוא להבין אחרי בינה מה שפסק מרן בסימן ס' כהרי"ף דלשון נאמי לא מהני דמוכרח דהוא משום דלא הוי לשון הודאה אלא לשון הקנאה ולכך צריך שיהיו אותם הנכים בעין דלפי מ"ש בתשובה דסימן ע' הנז' יראה בהדיא דלשון נאמי הוא לשון עבר והוא מדין הודאה ותשובה זאת הביאה מהרה"ב עשה הביאו דבריו בספר זרע אברהם חח"מ סימן ה דע"ג ע"ג וע"ד דע"ש נ"ן תשובה זאת. דמרן מוכרחין

הכרהין אנו לומר כדעת הש"ע דפסק כהריף כמו שהפרק לב מור"ם בעל המפה בתשובה סימן צ"ב דכתב דלא פליג הרי"ף בלשון נאמני דהוי הודאה וקנה בלי קנין כי פליגי דוקא באותו נדון דעיקר המתנה הוי השעבוד ואע"ג דאמר נאמני לא מהני מחרי טעמי דדילמא נאמני ופטר קבלה קאמר ועוד דאיירי למס אבל הכא דמפורש אלו כמעיד במופקדים אצלי ודאי אמרי' דמהני הודאתו ונאמנה בלשון המועיל עכא"ד ׳ והגם שע"ד מורס הנז' עמדו עליו הפוסקים מ"מ איכא מאן דמיישב דבריו לא עת האסף וא"כ נגד שניאמר על הריף נאמר על דברי מרן ומוכרחין אנו לומר כן כדי שלא יסתור דברי מרן אהדדי ממ"ש בתשו' דסימן ע' הנז'

והנה הרב בני יעקב בדק"א ע"ג הביא תשו' הרשב"א דמ"ב בתשובה האחרונה שנראה

מונה דס"ל כהרי"ף שנשאל על מה שנהגו לכתוב לנפותיהם נאמני לה במתנה כל הבתים שידועים כו' והשיב דאע"ג דהקנה לה בזה לא קנתה ודוחק לומר כו' יע"ש ולע"ד תמנסני על הרב ז"ל דע"כ ל"ק הרא"ב"ד הודאה מהני היינו היכא דלא שוכיר בתיוב קנין הקנה לו מסתמא אין בודקין אחריו ואמרי' כחהו"ל הקנה אמנם היכא דפי' דהקנה אותם בזהובים באגב אפי' הרא"ב"ד יודה דהא דמהיל לשון הודאה כיון דהקנין גרוע ובגריו"ג"ע

ועוד קשה לע"ד על הרב בנ"י במאי דכתב בת' זו אחרונה דהרשב"א דמ"ב נר' מונה דס"ל כהרי"ף והמחמיע מיניה דהאר תשובת סרשב"א בה' זה עצמו בסימן קנ"ד והביאה הרב מ"ל בפ' כ"ב מה' מכירה שכתב בסו' התשו' וז"ל ומ"ם הרב העיטור תשובה להרב אלפסי גבי שאמר להבירו נאמני לך כו"כ זהובים כו' מסתברא שאינה דומה לזו ועוד דאפי' דברי אותה תשו' אינן ברורין כל הצורך ואף הרב בעל העיטור נראה שאינו מודה לה עכ"ד יע"ש ׳ הרי בפירוש דלא ס"ל כהרי"ף ומוכרחים אנו לומר דכוונת הרשב"א ז"ל בסוף תשו' אחרונה כמו שכתבתי לע"ד דהתם שאני דכבר מפורש הקנאה דהיתה באגב ומש"ה לא קנה דמה יועיל לן אם נאמר שהוא דרך הודאה ומעין זה כתב הרשב"א בסוף תשו' דסי' קנ"ד וז"ל דנ"ל ואם תשאני אהר באני ר"ל שיש בכלל הודאה הקנאה זו הקנאה גמורה א"כ נאמר שהקנה לו כקנאה באגב ואין צריך כהיבה לא היא הדא דזו הקנאה מחודשת היא הוץ מבטוי הקנאה וזה אינו בכלל הודאתו שהלא הודה לו אלא שהקנה השטרות בשטר הקנאה לא באגב כו' יע"ש ותשו' זו דסי' קנ"ד מהרשב"א נעלמה מעיני הוהכם השו' אביר יעקב ס"י דעל מ"ש מרן ב"י ז"ל דהרב העיטור פליג על הרי"ף השיל ועדי וכתב וז"ל מבואר יותא דמרן ומהרש"ח ומרן ז"ל כולם שוין לנוגה דהרב העיטור פליג על הריף וס"ל כדעת הרא"ב"ד ז"ל דנאמני הודאה הוי ואף שהיה כתוב בשטר נאמני לך בקנין

והנה אחשו' זאת דהרשב"א דסימן קנ"ד אנו למדים במאי דאמרו המודה להבירו שהקנה לו או נתן לו כ"וב דאין בודקין אחריו באיזה קנין היה אלא דוקא באופן שמועיל עשה דהיינו דוקא כשמודה דרך כלל ולא כשפרט וז"ל הרשב"א שנ"ל והאי' כל דבר הכתוב לכם יסוד אחד לפי דעתי

והוא שהספרים במה שהיא דרך הודאה כו' ענין כללים והקנאות פרטים שהקנאות אין בהם אלא מה שהמקנה סורט עצמו בהקנאתו בין נמכר בין במתנה כו' והטענה בזה פשוט ומהוייבת שהמוכר או שנותן כל שלא פרט ממכרו או נתנתו לא נכנים אנו בהקנאתו יותר על מה שהקנה אבל הסיפור בדרך הודאה במה שכבר הקנה אינו צריך רק לספר ולהורות דרך כלל לא דרך פרט כו' יע"ש אשר מתשו' זו תמה אני על כמה מן הפוס' האחרונים שדרכו קצ"מם בשטרות אשר כתוב גם בלשון מודה אני דשויא לשון הודאה ואף שפורט את"ך כאלו מקנה אותם עכשיו דמתשו' הרשב"א הנז' כללא כייל לן בכלל ובפרט כאמור דכל שפרש סדר הקנאה פרטי דפרטי לא אמרי' שהוא דרך הודאה ועכ"פ אמינא ולא מתחפינא דבנדון זה אשר אנו עסוקים בו דלפי מה שבינותי בספרים אשר הובאו בדברי שני המאורות ה"י ואחד מהמה אשר ראו עיני בערה דנא דנדון דידן מאחר דאיכא נאמני בוו עלי עד"ג וקנו מאני והבנו בכל לשון של זכות כו' ואנו איך נחננו לביתנו ולבנה סך מה מעתה ומעכשיו מנכסינו כמהנת בריא גופא נכיוס ופירי לאח"ן מתנה גלויה כו' דלא לשכאה ודלא למיפדר כו' ומו"א האמינו כו' ומסודר שט"ז כהוגן וכאהו"ל כו' ולקיום כל הנז"ל וגם על האמנות כו' קנינו כו' דנוסה שטר זה לא ראיתי כמוהו בכל הספרים ובשביל שכתוב מודים אנחנו ונהגנו שנאמר שהוא לשון הודאה לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי ולדעתי כמ"ש הרן דהורגלו הסופרים לכתוב בלשון הכרתי או נאתי אפי'. שהוא מקנה לו עכשיו כמו כן הורגלו לכתוב בלשון מודה אפי' שכוונתו להקנות ו.עכשיו והשודאה היא שבכל עושה אותו ברצון ולא באונס ולא בדרך השטאה וכמ"ש כעין זה החכם הפוסק אביר יעקב ה"י וגם אברהם אוהבי הי"ו אחר השבח שכשביח את החכם הפוסק ה"י נתה דעתו לדון שט"ד מדין הודאה ואה"ך כתב דלפי"ז צריך לפרש כל השטר בל' עבר וזה דוחק גדול והאמת אתו בזה ובפרט לפי מה שלמדנו מהרשב"א ז"ל בתשו' דסי' קנ"ד הנז"ל וא"כ ברירא לי מלתא דספרא דנא הוא הקנאה מעכשיו ובפרט שכתוב ומסודר שט"ז כהוגן וכאהו"ל ועוד בה שניון שכתוב בסוף השטר ועוד באלו הנותנים הנז' ונאנו גם לה"ר ע' סך ק"ן אריות במתנה גמורה גופא נכיוס ופירי שאהק"ת דנראה דעכשיו הוא מקנה דהגם דבתיבת ונותנים אפשר לפרשה להעבר וכמ"ש הרב אברהם אוהבי מ"מ תיבת ונתנו להבא משמע דאם לבעבר א"כ כן היה צריך לכתוב שנתנו הכן הוא הלשון ואם נכים אנו בזה ככר מהרשד"ם בח"מ סי' נ"ח כתב דהגם דבאחי' השטר כתוב נהתייב שהוא לשון שעבר כיון דבסוף כתוב ופרינו מהייב כו' א"כ נידון להבא יע"ש

והנה לדעת שני המאורות החכם הפוסק אביר יעקב הי"ו והרב אברהם אוהבי הי"ו

דמהיכא לאו דנדון דידן הוי הודאה והחכם הפוסק אביר יעקב כתב דקנה מדין הודאה והקנין הוא לסעגה נכסיו והביא כתב סמוכות לזה והרב אברהם אוהבי הי"ו הבי לגוזזים וספיק דהאמת יאתו דהוי לשון הודאה מכח תשו' מהרשד"ם דסימן נ"ט הנ"ל ודעיניה דכסלי לבתי שבירא לו ח"ד ׳ ולע"ד הדבר קשה אגלי איך מניחים ראיה מהרשד"ם ז"ל דאיהו

כל

כל אילו דמהרשד"ם הוא מלשון הגה"ת אשירי אשר הביא משם ריב"ן שכתב דהקנין לא ידע על מה ירו"ל ומתמיהא גם על מהרשד"ם שלא ראה מאי דפ' מרן בשי' ט"ל בבדק הבית דדחה דברי ריב"ן וכתב דהמוד' שהוא חייב מנה כבר נשתעבדו נכסיו והקנין היה לשעבד נכסיו כנז"ל וא"כ אם נדון דידן הוי הודאה' הקנין הוא לשעבד נכסיו ואחר מפורש יולא בשטרא דידן בשעבוד כל נכסיהם כו' וכבר ידוע מ"ש הרב ברכ"י בח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל משם הרב משאת משה והרב נהפה בכסף דאנן דקי"ל כמרן לא זו בלבד מאי דפסק בש"ע אלא גם מ"ש בב"י ובת' וא"כ בנד"ד להתובע והנתבע הם מעיר רודים יע"א דפסקי כמרן א"כ אין שום ספק דזכו מקבלי המתנות והגם שהרב ברכ"י סיים בה ו"ל וזה אינו מוכרח יע"ש הנה מלבד דהוא עצמו בס' היים שאל ה"א סי' ע"ד סתר אהלו וכתב דמה שכתוב בת' מרן הוא עדיף מהש"ע דהוא הלכה למעשה יע"ש מלבד זה הרי הרב משאת משה שהוא אחריה לאתרא הדין רודים ס"ל דקי"ל כמרן גם על מה שכתוב בב"י ומכ"ש בבדק הבית כנ"ל

אמנם כבר כתבתי דלעיל בנדון דידן דכתוב קנו ממני כו' וכתבו ותנו כו' מעת' ומעכשיו כו' גופא מהיום כו' מתנ' גלויה ועוד כתוב ומעתה ומעכשיו האזינו כו' כ"ז שמט"ז קיים ומסודר זה ההוגן וכתחז"ל בשעבוד כל נכסיהם דקנו וליקנו כ... כי' ולקיום כל הנז"ל וגם על הנאמנות קי... כו' קנ"וש במדל"ב כתחז"ל כו' ... ט"ד בפשוט דר"ע יולו דאף דכתוב בתהי' בלשון ה... ונתננו שהוא ל' שעבר אחר כל הדבר ס האמי... בתהי' ובאמצע ובסוף ודאי דהם מקנים מאותה שעה דוקא שלברו עם העדים ול' שעבד שנכתב לשון הודאה הוא שהסופרים שבזמנינו הורגלו לכתוב הכי וזהו ע"ל שכתב מרן בל' מכירה או נתתי

ואנכי הרואה שנעלם משני המאורות ב' שהכמים הפו' ה"י חשו' הרב ברכות המים בד' רל"א ע"ב ואילך שהאריך והרחיב בל' זה של נתתי וכמה דברים יש משם שם ובכלל מה שתי' הרב אברהם אושבי לקו' הרב בנ"י לשני לשונות של הר"ן יע"ש , וגם נעלם מהרב ברכות המים ומשני המאורות הנז' ה"י מ"ש הרב קהלת יעקב בס' מעני לשון בלשון בני אדם סימן ס"ז אות ט"ו דכתב וכת' הרב כנ"הג ח' א"הע סי' ו"ך בשם תשו' כת"י שאם אמר נתתים לך בתורת קדושין הוי ל' שעבר ולא הוו קידו' ואיכא למידק שהר' כנ"הג עצמו משהג"ב"י או' כ"ט השיג על מהרש"ך שהתיר הקי' שהעידו עלי' שאמר הוו עלי עדים שנתתים בתורת קי' ולא אמר שאני נותן לך ותמה עליו שהרי מלינו בכתוב נתתי עבר במקום עתיד נתתי כסף השדה קח ממני וגם נתתי לך מתנה נן ומידי ספק קידושין לא נפקא ואיך כתב כאן בפשיטות שאם אמר נתתים לך בתורת קי' הוי לשון עבר ולא הוו קי' יע"ש וכעת הפסקי' בס' כנ"הג ולא מצאתי הל' השני שהביא שהק' על מהרש"ך ואו"כ מצאתיו בסי' כ"ח ס"ק כ"ט יע"ש

ואח"כ לא נשאר הקפוק כי אם על מה שהוכיח מטבע וכתב שהקנה אותם נקנין סודר ואין מטבע נקנה בחליפין וראיתי להחכם הפוסק אביר יעקב שכתב לרווחא דמילתא כיון שכתוב סך מה מנכסינו א"כ נאמר דשום קאמר והביא מ"ש הרב מהרי"א יהודה בס' זרע אברהם ח"ב סימן ו' דע"ן וגם תשו' הרב פמ"א בח"א סי' מ"ו כו' וא"כ בנד"ל אף שהוזכרו מעות כיון שכתוב מנכסינו , וגם אה"ך כתוב בשעבוד כל נכסיהם כו' א"כ שוה קאמרי אלו ת"ד וגם ע"ן חבר ליה לגוזיזה הרב אברהם אושבי ה"י למילי פלוג' לא נפיק ואוקי ממו' ובחזק' היורשי' אלו ת"ד , וכשאני לעצמי לריךאני להרחי' מעט בפרט זה כי הוא העיקר לע"ד דלריך לברר דאף אם נפרש דכיון דכתוב מנכסינו שוה קאמר מ"מ לריך שנדע שהיה לו ברשותו של הנותנים בשעת המתנה שעור הנכסים שנרן במתנה ושמא אותם הנכסים חלפו והלכו ואלו הנמלאים בשעת מיתה אחריה הם וטענינן ליורשים כמ"ש מהרימ"ט בח"א סי' נ"ל וכבר ראיתי להרב פמ"א בסי' ע"ט דדחה דברי מהרימ"ט מכח תשו' הרשב"א ח"ב סי' ל"ו ומרן בש"ע בח"מ ס"ס ר"ן דאמרינן כאן נמלאו וכאן היו ואע"ג דמקשו רב ותא פסקי מרן אהדדי משי' ס' וסי' קי"ב להך ס"ס ר"ן כבר השמ"ע בסי' ס' לחלק יצא דההיא דסי' ס' הנתבע טוען בריא ומש"ל בסי' ר"ן דהנתבע טוען שמא אלינן בתר טענת בריא לתוב' עכ"ל

לע"ד נר' לי בכונת השמ"ע דלאו דוקא שטוען התו' בריא אלא לחשבי' ליה כאלו טוען בריא מכח חזקת כאן נמלאו כו' וכן נר' מוליך לשונו שלא כתב דההיא דסי' ר"ן בטוענו התובע טענת בריא אלא כתב דאזלינן בתר טענת בריא דתובע כנלע"ד וסמוכות לזה נ"ל שכן הבין הרב פני משה ז"ל בח"ב סי' ס' וסי' ע"ח שאחר שהביא דברי השמ"ע הנז' כתב הוא ז"ל וז"ל עוד אני מוסיף נוכך משלי דההיא דסי' ר"ן מיירי בשוען התובע בריא יע"ש למוכח מהתום' שלו דכונת השמ"ע היינו כמו שפירשנו בעניותין לחשיב להתובע טענת בריא מכח חזקה זו דכאן נמלאו וכאן היו

והנה , לגלע שהיו בנד"ד להנותנים נכסים שיעור הנכסים שנתנו מלבד מ"ש החכם הפו' אביר יעקב שהיו ביד בנו סך מה בתו' עיסק' סך אלף גרוש' כו' וכבר ידוע דעיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ובפלגא מיהא יש שיעור להמתנות הנז' ואף דבפקדון שהוא אצל אחר לריך שיקנו אגב קרקע הנה אפשר דמהני מאי דכתוב בשטרא דנא ומסודר שט"ו כהוגן וכתחז"ל בשעבוד כל נכסיהם דקנו וליקנו מקוא' גם

והרב מטה יוסף ז"ל ח"ב סי' ה' דפ"ו ע"א הוכיח במיבור כלעת מרן הב"י דאית ליה כדעת הרשב"א דכשאומר מעות ומנכסי חדתי משמע הוה ודוקא למדהסכים שכום המטבע שמני' דדוקא קאמר ולכן לריך שיהיו לו המעות באותה שעה וגם לריך להקנותם באגב ומלקאמר נכסי שמני' שאם לא נמלאו המעות בעין בשעה שבא לקבל מתנתו ימכרו מנכסיו ויתנו לו סך המעות בעין דהא אל החיוב ע"כ נכסיו והכריח מזה שכן הוא דעת מרן ז"ל

וא"כ אף אנו נאמר בנד"ד דכיון דכתו' כהוגן וכתחו"ל בשעבוד כל נכסיהם מקוא"ם היינו מכח שכתב בתהי' מעות מנכסינו א"כ הקנין הוא על השעבוד וכהוגן וכתחו"ל היינו דהקנה גם בקנין אגב וכמ"ש מר"ן ז"ל בס' אבקת רוכל דהיכא דלהוב כתחו"ל מרבינן קנין אחר המועיל וכ"כ בס' זר"א שם יע"ש וגם מ"ש בתהי' וכתבו נכל לשון של זכות כו' ועיין למוהריט"ץ בתשו' סי' רי"ח דכתב כעין זה יע"ש ׳ ועוד בה בנד"ד שכתוב ותוכה שאשה הנז' מו"מ בגופא דמהנותא דנא בשביל בנה היתום הנז' ואף שכתב הרשב"א ז"ל בח"ב סי' ת"ה הנז"ל לענין אם טוען הבעל נתתים לו דנאמן מכח מאי דכתוב בשטר ומעכשיו תלך ותחזיק כו' יע"ש מ"מ בנד"ד שהמתנה היא גופא מהיום וכירי לאה"מ כבר כתבנו למעלה דהוקה אין אדם פורע הוך זמנו ויעויין במ"ש מהר"ם בה"מ בהג"ה סימן ע"ה ס"א וז"ל י"א דלא אמרי' חזקה זו אלא במלוה אבל אם היו המעות מופקדים בידו ועוסק בהם ללורך אחרים הוי כשאר פקדון ויכול לומר דהחזירן אפי' תוך הזמן שקבע עכ"ל. וכתב הש"ך בס"ק ה' וז"ל לכאורה הרא"ש בתשו' ריש כלל פ"ו והטור והמחבר לקמן סי' כ"ח ס"ד רולקים ע"ז ויש לחלק כו' י"ל דדוקא כשאין לו הנאה מן המעות וכמו שכתבתי לקמן בשם מוהרי"ו מש"כ התם דיש לו הנאה מן המעות כו' יע"ש וא"כ כ"ש וק"ו בנד"ד דהפירות הם של הנותנים לכל ימי הייהם ליכא למיחש לחורה דחזקה אין אדם פורע תו"ז ומכ"ש במתנה זו דאוכלים פירותיהם כל ימי הייהם ומן התימה על הרב הפוסק אביר יעקב ה"י דנעלם ממנו חזקה זו ושעיפיה ׳ ועיין להרב בני יעקב ז"ל בדק"א סו' ע"ד שכתב וז"ל והנלע"ד לומר דלא קאמר הרי"ף ז"ל אלא בנדון דידיה שהיה כתוב בו שעבוד ושעבדתי לו כל נכסי ובלה"ג כיון ששעבד לו כל נכסיו נעשה כשאר חוב דעלמא ולמ"ל פרעתים לך דא"כ שטרך בידי מאי בעי דבעלמא כשאין כתוב בו שעבוד מ"ל פרעתי משום דאינו חושש להניחו בידו דאין השטר אלא לראיה בעלמא כו' יע"ש וא"כ גם מלד זה ליכא למיחש לחורה שמו שעלה בדעת הרב הפו' אביר יעקב ה"ו דכיון דכתוב בשעבוד כל נכסיהם ואי דהשטר אינו לראיה בעלמא דמלי למי' פרעתים אלא לא מלי

ובעיקר הדין במה שמזכיר מטבע אי דוקא קאמר או שוה קאמר שורשו כתוב בשבועות פלוגתא דרב ושמואל גבי הטענה שתי כסף דרב ס"ל שוה קאמר ושמואל ס"ל דוקא קאמר ׳ והנה מרן בש"ע ה"מ סי' פ"ח ס"ט פסק כרב וז"ל תבעו דינר כסף או דינר זהב כאלו תבעו שוה דינר כסף או שוה דינר זהב כו' ודוקא כשתבעו מטבע היוצא בהולאה כו' ואם תבעו דינר זהב זהוב יש לי בידך לא הזיב שוה דינר ואע"פ שיולא בהולאה אלא דינר דוקא קאמר ׳ וא"כ כתב ס' יו"ד וז"ל הא דאמרינן שאם תבעו דינר כסף כו' שוה קאמר יש אומרים דהני מילי במלוה אבל בפקדון דוקא קאמר דינר זהב ולא שוה כו' ויש מי שחולק ואומר שדין הפקדון כדין המלוה עכ"ל וכתב הסמ"ע בס"ק ע"ו ד"ה דהנ"מ במלוה וז"ל דכיון דמלוה להולאה ניתנה דרך בני אדם לחשוב בו לדבר הבלואה בשוה דינר משא"כ בפקדון דלא ניתן להולאה דרך לתבוע כעין זה שהפקיד דוקא קאמר עכ"ל

והנה במתנה לא פורש דעת מרן אי מדמה אותו להלואה ושוה קאמר או לפקדון ודוקא קאמר והנה הרשב"א ז"ל בח"ב סי' ת"ה הנז"ל קפסיק ותני דרב אפי' בנותן מתנה שוה קאמר ׳ אמנם הר"ן פ"ק דגטין הביא לדבריו מרן בב"י סימן רכ"נ כתב דע"כ ל"ק רב דשוה קאמר אלא דוקא בתובע ונתבע אבל בנותן או מודה אפי' רב מודה דדוקא קאמר יע"ש והרשב"א גופיה הבי' לדבריו מרן הב"י בסי' רל"ג כתב בס' הר"ן ז"ל דבנותן או מודה דוקא קאמר אם לא שכתוב מעות ומנכסיו ליפות כחו הוא בין שהוקרו בין שהוזלו יע"ש וכבר הקשו רבנן סבוראי הלא בשפרתם הני תרתי תשו' הרשב"א ז"ל אהדדי הלא בספרתם ׳ ועיין להר' גו"ר בחה"מ כלל ה' סי' ג' דהאריך והרהיב הענינין של יפוי כח וכתחו"ל וכיולא הכתו' בשטרות מד' קל"א ע"ד ואילך והן בתיבת מנכסיו אי שוה קאמר או דוקא יעש"ב דהרואה יראה דנדון דידן עדיפא מכל הנז' שם גם הביא שם ממוהריק"ש ז"ל בהגהותיו בסי' ס' דין ו' וז"ל כתב כ"כ מעות מנכסיו כיון שהזכיר מנכסיו או שוה קאמר או עד שימכור ויתן לו ולפיכך קנה ׳

ועוד יש לד זכות למקבלי המתנות משום מלוה לקדה"מ והגם דמרן כסק בסי' רנ"ג מה"מ דמלוה לקדה"מ אפילו בבריא והיא שהתנו עליו לשלים לשם כך יע"ש ונד"ד היא מתנת בריא ולא ידעינן אי נקנו הכך הנז' לשלים לשם כך מ"מ אמינא דאפשר דנד"ד דיינינן לה כמתנת ש"מ דהרי פסק בש"ע בסימן רנ"ז והובא בדברינו לעיל וז"ל בסוני' ו' מתנת בריא שכתוב בו מהיום ולאה"מ הרי היא כמתנת ש"מ כו' יע"ש ׳ ובנד"ד דכל המתנות כתוב בהם מהיום ולאה"מ א"כ לע"ד נ"ל דאיכא משום מלקדה"מ וגדולה מזו ראיתי להרב גו"ר החה"מ כלל ו' סי' יו"ד דקל"ט ע"ד שכתב וז"ל אי נמי שיאמר מהיום ולאה"מ כדאמרינן פ' י"ן איזוהי מתנת בריא שהיא כמתנת ש"מ פי' שנקנית בדברים לחוד כל שכתוב בה מהיום ולאה"מ כו' יע"ש ותה"ס ן' הביב ז"ל שם בד' קמ"א ע"ג הביא דברי הרב גו"ר הנז' ותמה עליו דאיך תהם במושלם דבאומר מהיום ולאה"מ נקנית בדברים לחוד בלא קנין והלא הריב"ל ח"ב סימן ל"ו האריך להוכיח דגם בכותב מהיום ולאה"מ הם הוא מתנת שדה לריך קנינו כו' ואם הוא מעות לריך אגב וכ"כ הרב משפטי שמואל סי' ק"ד והרב פ"מ ה"א סימן ל"ד האריך להוכיח כן מדברי כל האחרונים וכתב והולרכתי להאריך בזה לפי שראיתי למהר"א ששון ז"ל סימן קנ"א דהלק על הריב"ל ז"ל כו' ׳ ויש לו דין מתנת ש"מ ולא בעי קנין כו' יע"ש ומורם בעל המפה הביא בסימן רנ"ו ס"ב דאם כתב לב"כ הוי כאלו נתנה לבנו והרב כנה"ג הביא משם גה"ד

סימן

סימן ה"ן ס"ה בת בנו יע"ש ׳ עוד הביא שם הרב כנה"ג בהגה"ט ס"ק ט׳ בד"ה בד"א בנותן לבנו א"כ זכר לדבר יש דכל מי שדעתו של אדם קרובה אללו יותר יש לתלות דמחיל הרא"ש ה"א סימן ע׳ עכ"ל

וא"ב עפ"י כל האמור נ"ל דבנד"ד במתנת בתם ובן בתם כמו דקי"ל במזכה לעובר שלו דקנא אף דלא היה בעולם מכוח דלעתו של אדם קר בה אלל בנו וכן בתו בכלל ועי׳ להרב פ"מ ה"א סי׳ ל׳ דנשאל בלאה שהיו לה שני בנים והיתה ג"כ מעוברת וכתבה חלי נכסיה הן מקרקעי הן ממטלטלי לעובר ואח"כ ילדה בת ואחר יום א׳ מתה האם והמטלטלין היו ביד האפוטרופסים ועתה בני בניה עוענים שלא זכתה הבת כלום כיון דאין אדם מקנה לדבר שלב"ל ובתשו׳ כתב דבמתנה זו איכא פלוגתא דרבוותא ואעפ"כ נ"ל דיתנו לבת הלי הנכסים כיון דהרמב"ם והראב"ד והרא"ש והטור כ"ל דאף בבריא אמרינן דעתו של אדם קרובה אלל בנו וה"ה ז"ל כתב דס׳הרמב"ם עיקר כו׳ והביא תשו׳ מהרה"ך ז"ל בח"ג סימן ל"ד דפסק כן בפשיטו׳יע"ש ואח"כ נסתפק מכח תשובת המבי"ט סי׳של"ט להילק דדוקא באב נאמר דדעתו ש"א קרובה א"ב ולא אם כו׳ על זה תמיה עלה מהר"י קמהי ז"ל והרב פני משה ז"ל כתב עליו דעכ"פ איכא מאן דפליג על הרמב"ם והרא"ש וס"ל דהאי כללא לא אתמר אלא בש"מ לא בבריא יע"ש נקוט מיהא דהוא ז"ל אזיל ומודה דלעת הרמב"ם והרא"ש ולעימייהו הוא אף בבריא א"כ אנן דקי"ל כהרמב"ם והרא"ש ומרן ז"ל דפוסק כוותייהו א"כ נקיטינן דהך כללא נאמר אף בבריא דדעתו של אדם קרובה אלל בתו אף במקום דאיכא בנים זכרים ובן בתו בכלל כמו בנד"ד וגם תלוה לקדה"מ איכא אף לדעת ר"ת דבבריא בעי׳ שהשליטו המעות לשם כך מתחי׳ בנדון זה דהיא בתם ובן בתם כ"ע יודו ובכן קם דינא . לע"ד דזכו מקבלי המתנות הבת ובן הבת והמקבל מתנה הוה בלאו הכי הוא וכה מכח שהוא מוחזק כאשר הורה גבר הח׳ הפוסק אביר יעקב ה"י ומן התימא על הרב אברהם אוהבי ה"ו לחלק על החכם הנז׳ ה"י על כל המקבלי מתנות וכתב דהאי שטרא חספא בעלמא ולא זכר מהמקבל מתנה הוא הר"י פילוסוף כי הוא תפוס כאשר העיד החכם הפוסק ה"י

ועוד אני תמה על החכם הפוסק ה"ו אביר יעקב נר"ו במ"ש בסוף פסקו וז"ל עוד יש ליפות כח מתנת הר"י פילוסוף ממ"ש בשטר והכל היה בקנ"ס במדל"ב כתחז"ל שכתבו מן הפוסקים ובכללם מרן בס׳ אבקת רוכל והביא דבריו מהר"א עהאל ז"ל בו"א בד׳ ע"ד ע"ב דכל שכתוב כתחז"ל וחז"ל הלריכו לכתו׳ יפוי כח הוי כאלו כו׳ וכיה ראה וקידם מהרש"ח כו׳ ואף דגם בזה איכא פלוגתא זכה הר׳ ישעיה מטעם קי"ל להיותו מוחזק בשלו עכ"ד

ואני תמיה עליו בתרתי הדא דלדברים הללו לזה לא הביאם להבת ובנה המקבלי המתנות ושם כתוב בכל זכות ויפוי כח ומזודה בע"ד להוגן וכתחז"ל ושאר חיזוקי סופרים וזאת שנית אני תמיה עליו דמאחר דלדברים הללו הם דברי מרן ז"ל והיא בתשו׳ הנז׳ סי׳ע׳ כאשר הבאתי לעיל א"כ למה בא מכח קי"ל תיפוק ליה דלדידן דפסקינן כמרן מוכאין מן היורשים וכבר כתבנו לעיל דברי הרב ברכ"י ז"ל בסי׳ כ"ה מה שהביא משם הרב משאת משה ז"ל והרב נחפה בכסף דלדידן קי"ל כמרן אף מה שהובא בב"י ובתשו׳ וכמ"ש בחיים שאל ח"א סי׳ ע"ד שי"א לכתב למה שכו׳ בתשו׳ עדיף מהש"ע כו׳ יע"ש א"כ אין אנו לריכין לא במתנת הבית ובתו ולא בהר"י פילוסוף שיהיו מוחזקים ומתנתם קימת ומפקינן מהיורשים

וגם תימא על הרב הנז׳ אברהם אוהבי איך לא עמד בכל זה ׳ וראיתיו להרב אברהם אוהבי ה"י דפשיטא ליה דבלשון חיוב מהני למטבע ותמהני דפסק אחר אשר בא מאחרא הדין של נד"ד והשיב הוא ה"ו על החכם הנז׳ אביר יעקב ה"ו ושם הבאתי להם תשו׳ הגאון מוהר"י בן מיגאש ז"ל הב"מ בסימן ל"ו וק"ו וקנ"ג דאית ליה בפשיטו׳ דאף בלשון חיוב לא מהני מטבע והקשתי להרב מ"ץ בה"ב סימן יו"ד דכ"ב ע"ב דכתב דהוי מחלוקת אם בלשון חיוב מהני במטבע וכתב דאפשר דבקנין מהני ואלו היה רואה תשובת הגאון הנז׳ לא היה כותב כן דהרי הגאון פסק דלא מהני אפילו בקנין ועוד אני תמיה על הרב אברהם אוהבי דמדבריו נר׳ דבנד"ד אי הוי בלשון חיוב מהני דלא ידענא במתנה כוו דהיא גופא מהיום ופירי לאח"מ מאי לשון חיוב שייך הכא דבשלמא מי שמחייב את עצמו לתת לפ׳ סך כו"כ לזמן שייך שפיר לשון חיוב אמנם הכא דהגוף מקני ליה מהיום מאי לשון חיוב שייך ואם הוא לשעבד נכסיו הרי כתוב בשעבוד כל נכסיהם ודבריו צ"ע

באופן דלע"ד הדין דין אמת דזכו מקבלי המתנו׳ הבת ובן ובת וסר"י פילוסוף מכל הני טעמי וברירי דלתבנא בעניותין ובפרט הרי פילוסוף היותו מוחזק והנלע"ד כתבתי אגב ריהטאי כי אין הפנאי מסכים עמי והבוחר יבחר וה׳ יצילנו משגיאות

שלמה משה סוזין

ס"ט

סימן ד

שאלה זה היה מעשה ב ראובן שהיה חייב לש׳ סך מאה אריות ׳ וראובן הנז׳ היה רוצה לילך לכפרים להסתחר כדרכו ולא היה מניחו שמעון עד שיתן לו מעותיו והמחבו אלל לוי הסרסו׳ ואמ"ל ראובן האזור של זהב שנתתי לך למכור תמכרהו בעד מאה אריות ותתנם לשמעון ואז השיב לוי הסרסור לשמעון אל תירא אני אתנם לך הסך מאה א"ת כשאמכור האזור וב"ן הלך ראובן לדרכו ולוי הסרסור הלך אלל יהודה דהוה רגיל ליקח זהבים והראה לו האזור אם היה רוצה ללוקחו בעד מאה

מאה א"ת ואמ"ל יהודה אני מה שנותן לך בעדו הוא כך תשעים א"ת ואמ"ל לוי של ראובן הוא וכעת ראובן אינו בעיר כי הלך לכפר יהיה בידך עד שיבא ואם יתרצה ליתנו בעד תשעים א"ת הנה מה טוב ואם לאו תהנהו בידי דאפשר שמצא ימצ' מי שיתן בעדו מאה א"ת ולא עברו ימים מועטים ור' בא מן הכפר והוא חולה וברעות אלהית לשמיא בתוך ג' ימי' נלב"ע והלי"ם ׳ והנה שמעון תבע מלוי הסך מאה א"ת אם כבר מכר האזור בעד מאה א"ת ואם לא תמצא מי שיתן בעדו מאה א"ת שהוא מקבלו עליו בעד סך ק' א"ת ואז הלך לוי אצל יהודה לתבוע ממנו הסך ק' א"ת או האזור וא"ל יהודה הני תפסתי אותו בעד מה שחייב לי ראובן שאול ישאלו מה שורת הדין נותן אם זכה יהודה לתופשו בעד חובו אם לא ושכמ"ה

תשובה ויען יעקב ויאמר דעת שאין ידעתי מכרעת נלע"ד דלא זכה יהודה ולא מצי לתופסו בעד חובו שהרי מקודם שתפס אותו יהודה זכית ש' קדמה ואתיא שכבר קנה אותו מדין מעמד שלשתן ונעשה האזור משמעון ומה שנלע בתכיסתו של יהודה כי מה שתפס הוא ממון של שמעון ׳ ואולם בהיות שדין מ"ג הוא הלכ' בלי טעמא וידוע הוא מאי דקאמרי רבנן דאין למדות מלתא למלתא רק מה שמנינו מפורש בתלמודא ובדברי הפוס' אשר מפיהם ומפי כתבם אנו חיים תורה ׳ וא"כ צריכין אנו לדעת בהאי מ"ג דנ"ד אם נעשה כדינו דלכאורה יש לדחות ולומר דלא זכה ש' באזור מדין מ"ג מאותה שכתב הרב בע"הת והטור ומרן בסימן קכ"ו ס"ד על ר' שהיה לו ביד שמעון כור של חטים וא"ל במ"ג תן ללוי ן' דינרים שהרי יש לי בידך כור חטים ונתרצה וא"כ רצה ש' לחזור בו אם היו החטים פקדון ופירש תן לו ן' דינרי' במעות מהחטי' לא קנה לוי שיכול לומר ש' איני חייב למכו' החטים של ר' כדי לפרוע חובותיו ואפי' אם יאמר לו תן לי החטים שוה ן' דינרים יכול לומר לא ליוני ליתן לך אלא מעות כו' ע"כ ועיין להרב מהרימ"ט ז"ל בח"מ סימן ל"ו וא"כ דוכותא נמי בנ"ד דפירש ר' ואמר ללוי האזור שנתתי לך למכור תמכרהו ביצל ק' א"ת ותתנם לש' יש לדון ולומר דלא קנה ש' דמצי למימר ליה לוי איני חייב למכור האזור של ר' כדי לפרוע חובותיו ואפי' אם יאמר ש' תן לי האזור מצי למימר ליה לא ניחא לי ליתן לך האזור וא"כ כיון שלא זכה ש' באזור מתחלה יוצא דכשתפס יהודה באזור בעד חובו שפי' הוי ממון ותפיסתו הויא תפיסה

ואולם במעט ההשקפה נר' דזו אינה משלנו דאנן קיימינן בסרסור דבודאי לא מצי למימר ליה הסרסור איני חייב למכור האזור היותו סרסור בשכר והוי נושא שכר כמ"ש מרן בסי' קפ"ה ס"ו עיי"ש וגדולי' מזאת חזינא שהיה מחייב הרב ת"הד לסרסורים כמבואר בדבריו בסי' שכ"ל עיי"ש והר' מהרש"ך בח"ב סימן מ"ו והרב משפטים ושרים בסי' נ"ב הביאו הך תשו' הרת"הד למגמר בנדונם כמו שיע"ש

עוד יש לפקפק בהך מ"ג דנ"ד מאותה שכתב מהרשד"ם בח"מ סי' נ"ו והביאה מרן המאסף בסי' קכ"ו הגה"ב"י אות ט' נר' שהקנה לש' סך מעות שחייב לו לוי במ"ג אם החוב שחייב לו לוי לא היה חוב גמור אלא שהי"ל סחורה בידו שימכרנ' וכשימכרנ' תפרע לו שאין כאן דין מ"ג כיון שאפשר שתתקלקל הסחורה ולא תעלה לסכום חוב ר' כו' ודין זה הוליאו הרב מאותה שכתב הריב"ש בסי' ר"ו בשם המפרשים ר"ת והרמב"ן והרשב"א עיש"ב ׳ גם מרן בב"י בסי' קכ"ו מהו' א' הביאה להך תשו' הריב"ש ז"ל וראיתי להרב שמחת יהודה בסי' ל"ב דקי"ב ע"ג שתמה על מרן דהאמאי כתב דין זה בשם הריב"ש כאלו הריב"ש לרודיה כתבו ואין עוד זולתו והלא מלינו להתוס' בדוכתי טובא והרא"ש ושאר פוסקים דכתבו כן וכ"כ הרשב"א בחי' בפ"ק דגיטין

ולע"ד אחרי המח"ר מכת"ר אינני רואה שום תמיהא על מרן במ"ש דין זה בשם הריב"ש דמאחר דהריב"ש לא כתב דין זה מעצמו אלא בשם המפרשים ר"ת והרמב"ן והרשב"א הביאו ולכן לא הוצרך מרן להביאו בשמם וכתבו משם הריב"ש שהריב"ש כבר הביאו משם המפרשים ובמקו' שאמרו לקצר לא רצה מרן להאריך וכתב וז"ל וכתב הריב"ש בשם המפרשים כו' וא"כ מ"ל אם כתבו בשם המפרשים ומ"ל אם כתבו בשם הריב"ש שהריב"ש כבר הביאו בשם המפרשים ובכלל מאתים מנה

איך שיהיה מדברי הריב"ש הללו שכת' בשם ר"ת והרמב"ן והרשב"א גמר לה מהרשד"ם לנדונו וכתב דאם החוב שהיה חייב לו לוי לא היה חוב גמור אלא שהיה לו סחור' שימכרנ' ותפרע לו שאין כאן דין מ"ג כיון שאפ' שתתקלקל הסחור' ולא תעלה לסכום חוב ר' וא"כ דוכותא נמי יש לדון בנ"ד דאמ' ר' ללוי הסרסור שימכור האזור בעד ק' א"ת ויתנהם לש' דאין כאן דין מ"ג דאפ' שתתקלקל האזור ולא יעלה לסכום ק' א"ת וכמ"ש מהרשד"ם ז"ל

ואולם אחר ההתבוננות נלע"ד דגם זו לא תברא בנ"ד דע"כ לא"ק מהרשד"ם אלא דוקא בנדונו שהיתה סחורה וכך היא דרכה של סחור' שפעמים תתיקר ופעמי' תתזלזל ויורד' לשערי' וכיון שכן לא מנה בידך הוא ברם בכגון נ"ד שהוא אזור של זהב שדרכו של זהב לעולם אינו מתזלזל אלא אדרבא הוא עולה בשער מיום אל יום כידוע וכיון שכן שפיר הוי בנ"ד מנה לי בידך דלעולם אי אפשר שתתזלזל מערכו וקנה ש' מדין מ"ג ואף אם לא ימצא מי שיתן בידו מאה א"ת כאשר ליוה ר' מאחר דש' הנמחה נתרצה לקבלו בעד מאה א"ת בודאי שקנאו מדין מ"ג שהרי כל צואת ר' אינו אלא שימכור אותו בעד ק' א"ת ומאחר דש' רוצה לקבלו בעד מאה א"ת הרי נתקיים צואת ראובן

עוד

עוד נראה לענ"ד ליפות כחו דשמעון עמ"ש מהרשד"ם ז"ל שם בו בפרק אחר שהביא מחלו' הריב"ש ז"ל דבשחורה אין דין מ"ג כתב וז"ל אבל אם מעשה ראשונה כשעמדו שלשתן במעמד נתחייב ונשתעבד שמעון ליתן לראובן השמנה אלפים אם יותירו אז היה חייב שמעון ליתנם לר' אם נתקיים התנאי שהותירו אבל אם לא היו רק במ"ג לבד דין מעמד שלשתן אין כאן עכ"ל ואם כן בנ"ל דלוי הסרסור אמר לשמעון אל תירא אני אכנס לך בדברים הללו שאמר לו במעמד שלשתן הרי נתחייב ונשתעבד ליתן המעות לו כשימכור אותו בעד מאה א"ת מדין ערב וכמ"ש מרן בסי' קכ"ו סי"ט ע"ש ואם כן מכח הדיוב מחוייב לוי הסרסור למוכרו האזור בעד מאה א"ת וליתנם לשמעון ואף אם לא מצא מי שירצה בעדו מאה א"ת כיון ששמעון כבר הוא רוצה לקבלו בעד מאה א"ת מחוייב ועומד הוא לוי ליתנו לו ואם כן לא מצי יהודה לתופסו בעד חובו דלאו ממון ר' הוא

עוד נ"ל דאעיקרא מאי דקאמר מר הרשד"ם ז"ל דאם הזהב אשר היה חייב הנמחה היה שהז' דאין כאן דין מ"ג ומטעמא דשמא תתקלקל השחורה היינו דוקא כשבא הנמחה לאחור בו ובא לבטל המחאתו בכגון דא הוא דקאמר מהרשד"ם ז"ל דתלי לאחור בו ואין כאן דין מעמד ג' ברם בכגון נ"ד דהנמחה והיינו לוי הסרסור דנ"ל דהוא לא רצה לבטל המחאתו ובהימנותיה קאי ולא חלל מוצא שפתיו ואיהו ניהו רוצה למכור האזור ולפרוע דמיו בו לשמעון כאשר נדר לר' המחאה אלא דיהודה הוא דרצה לפקפק בהך קניה דמ"ג באומרו דלא נעשה כדינו ולא קנה ש' באזור הזה כדי לזכות הוא בו בתפיסתו ולגבותו בעד חובו בכגון דא ודאי נר' דיודה מהרשד"ם דקנה ש' באזור הזה מדין מ"ג מאחר דלוי הנמחה לא חזר ביה מהמחאתו ועיין בכיוצא בזה למרן זקננו ועט"ר בס' מ"ת בראשונות היו"ד סי' ו' דל"ז ע"ג

כללו של דבר דלפי קע"ד נר' דזכה ש' באזור ולא מצי יהודה לזכות בו בתפיסתו אך זה כתבתי ראשי דברים בקצר אמיץ כנר' לפי קע"ד לענין דינא דזכה ש'. בנ"ד ומצא כדי גאולתו ואולם עד היתה עלי יד לו"מ אחד מחכמי עירינו יע"א דהוא מפקפק על פסק דיננו והוא אמר דלא זכה ש' בנ"ד לא יצא ידי הוכחו, וע"כ אמרתי ואני מה אליגה נא לדברי נגד פני עליון שהר נמוי רב רהומאי אחד מאיר עיני חכמים ירבו כמותו הלא זה הו"ד מע' הרב הכולל אין גומרים עליו את ההלל כמה"ר מירא דכיא משה שפיר נר"ו אשרי יולדהו, והוא יהיה מכריע בינינו ויבחנו דברינו אם זכינו לכוין אל האמת ועפ"ז האמת יקום דבר דין אמת לאמיתו, והיה היוצא מפיו הוא לבדו יעשה כי הוא רשאי ולא אני דגברא לא חזי ראיה ואבריו כבדים קלתו אל קלתו, ואל אלהים אלהי יעקב אשים דברתי שלא אכשל בדבר ה' ולשוני תהגה צדק ומשפט ומשרים ישלח אלהים חסדו ואמיתו, פי המדבר נאמן אהבתו דורש שלו' וטובתו והנני מוכן ומזומן לעבודתו

הצעיר

יין מגתו ס"ט

סימן ה

יר"ן הטוב בעיני אלהים ואדם משמח אלהים ואנשים, יי"ן המר מלא מס'ך דגלי מסכתא עתיקתא ומסתרתא ודע'קדושים יין ישן ורב רב חוטר מגזע האיתנים מוסדי ארץ הראלים ותרשישים, יין הרקח מעשה רוקח אעיקרא קאי נטע טוב נטיעות דומות למדשים, יין מלכות רב הו"ד והדר הרב הכולל כמוהר"ר יעקב נר"ו בישראל גדול שמו תפארת רום אנשים, יין המבומר ה' ישמרהו ויחייהו ברכות לעד תחלהו יאיר אורו כעצם השמים הקדשי' נסו"א

מאחר עלו'ת שבה"י שלמי'ם שלמא דכן רב בשלמ'א נמר לב'ר על לב"ר מתוואני דלבא בתי הנפש והלחשים, ותפלתי על הכי למען יאריך ימי'על ממלכתו בבניסובני בנים כולם קדושים. והעושר והכבוד גשעל זקנה ושיבה ונחת שולחנו מלא דשן וכל ישראל ששים, אבא היום למאי דבדיק לן מר על עסקי רי'בה בינ'ן למוריי'ן בא באנשים, ידעתי ביני מיעוט ערכי אין לעת הליוש מכרעת ומה גם בדי"מ מקלוע גדול מעשי ה' דרושים, אך בזאת גדולה אהבה שמקלקלת את השורה ושתר פנים ישים, רחמתין עזיזא נפלאה אהבתך לי מאהבת נשי', דינגרמ' יצאתי ממחלתי לדבר דבר הלא קליר אנקוט נפשאי בקלירי א' תששים, הימנותא ליסוי טרדות הזמן בלתי נאמן לא יתנוני הלג על האר'ש בדרך ארוכה בדרך יום תנישים, והיום קלרה פלפלת כל שהוא להלכה ולא למעשה עד יכונן ועד ישים רב רהומאי הרב הפו' נר"ו עין השגחתו עליו על כל אשר יאמר כי הוא זה אליו תשמעון מדר'ש לפרושי'ם, ואנכי אהיה סניף לו דלימטי לן שיבא מכשורא מדרש בלי חידוש מחד'ש חדשים, ואל ה' אתחנן ואל אלהים אשים, ינחני בדרך אמת המשפטים אשר תשים כיר"א

פתוח לדבריו ראשית לעת ראו הביא לנו רב רהומאי הרב הפוסק נר"ו לד זכות ליהודה אשר תפס האזו' מיד הסרסור אע"פ שכבר הקנהו ר' לש' במ"ג עם לוי הסרסור בשומכי נפשו דאיכא למיעדי נרגא בהך מ"ג דנ"ל דאעיקרא ל"ק הנמח' מהביא דהרמב"ן שהביא הבע"הת בשער כ"א ח"ג והביאו בטוש"ע סימן קכ"ו ס"ל דאם היו החטים פקדון ופי' תן לו ן' דינרים במעות מחטים לא קנה וה"נ דכוותא לא קנה ובהבטל הסיבה תבטל המסובב דהדר דינא דשפיר תפס יהודה מנכסי ראובן, ועי"ו כתב לחלק דזו אינה משלנו דכיון דאנן קיימינן בסרסור בשכר והוי נושא שכר כמ"ש מרן בסי'

קפ"ט

קפ"ה ס"ט וגלו' מזאת כת' הת"הד סי' שכ"ל וסמכו עליו מהרש"ך ח"ב סי' מ"ו ומהרש"ח בס' משפטים יקרים סי' ב"ן לחייב לסרסור ככתוב באורך בד"ק

ולדידי אה"נמ לא שמא מתיא דמי יכהל בזה היות לסרסור דין נושא שכר כי שכיר הוא בא בשכרו ולא אצטריכו הרב ת"הד ז"ל והרבנים הנז' אלא לאשמועינן ריבותא דגם לאחר גמר מלאכתו הוא יקרא נושא שכר והנה זה עומר בחיובו להחזיק את המעשה אשר נעשה ע"י וקבל שכרו לבלתי היות הפסד לבעל המעות מפחת קלקול החוב דגם ע"ז קבל שכרו וכל שלא בא לידי גביה אכתי לא חשיב גמר מלאכה ، ואולם אם יהיה האופן דנתייאש משכרו והד"רנא הוי שכר טוב לבעליו כי הוא לא יכול להשתדל בזה מי שם פה לומר דיצ"כ כופין אותו לגמור מעשהו הלא הוא אמר לא איהו בעינא ולא אגריה בעינא לא הן ולא שכרן ומי מחייבו לטרוח והרי הת"הד שם כתב בסו"ד דאם לא קבל שכר מתחי' אין לחייבו כלל יעי"ש ואפי' תימא דה"ד כשלא קבל שכר מתחי' כלל אך אם קבל שכרו כבר נתחייב גם ע"ז וכיון שבא לכלל חיוב לאו סמיה בידיה להחזיר השכר ולהפטר מחיובו ואע"פ . דלפקע"ד אין נר' כן דהא קיי"ל פועל יכול לחזור בחצי היום מטעמא דא"ר כי לי ב"י עבדים ולא עבדים לעבדים ، ואף דזה החוב קבלן הרי גם בקבלן יכול לחזור בו אלא דזה משפטו דשמין לו וידו על התחתונה כמבואר בטוש"ע סי' של"ג ס"ד ، ומ"מ איני תוקע עצמי בזה דיש מקום לומר דכיון שקבל שכרו מתחי' ועל ידו נעשה מעשה והנה הוא חייב לגמור המעשה שלא יתקלקל החוב א"כ כיון שבא עליו קלקול ולא נתן גמר טוב הו"ל כאלו לא עשה כלום ויש לצדד לחייבו אע"פ שיחזיר את שכרו ، ולכל הדברות זו אינה משלנו לנ"ד דכל עיקר שכר הסרסור הזה אינו אלא לכשימכור ואם אין לא יהיה לו שכר של כלום ואכתי בשעת מעמד שלשתן לא מכר כלום דהא ודאי באותו פ' או אם יום או יומי' אחרי כן יאמר נא שאינו רוצה לטרוח ולמכור באיזה כח נחייבהו למכור ولהיות עבד עבדים וחזר הדין דהו"ל כהיא דהרמב"ן ז"ל בהמחאת מעות מהחטים דל"ק במ"ג ،

ובראש אמיר עלה על דעתי לחלק בזה דשנית נ"ד מההיא דהרמב"ן ז"ל והטוש"ע דהתם שאני שלא זוה אל הנפקד למכור וגם הנפקד לא קבל עליו למכור ומש"ה ל"ק במ"ג ، וכן מדוקדק בדברי הטור שכתב בטעמו של דבר דיכול לומר איני חייב למכור החטים דמשמע דאם קבל עליו למכור בכגון נ"ד אשר במאמרו אמר אליו אל תירא אני אתנס לך מדמי האוזר דבדברים הללו יש במשמע שקבל עליו למכור אפשר לומר דבכה"ג קנה וכן יש לדקדק עוד מנ"ש הח"כ ואפי' אם יאמר תן לי היטים שוים ן' דינרים יכול לו' לא ליוני לתת לך חטים ، מבואר יוצא דאם עושה ע"פ ציווין קנה הנמחה והה"נ כשצואה מלווה למכור באותו

פרק כשהמחהו במ"ג זה היה נלע"ד לחלק בנ"ד לזכות לש'

ברם הדרי בי והנני מבטל דעתי מפני דעת עליון הוא הקדוש מהרימ"ט בח"א סי' ל"ו בתשו' אשר רמז הב חביבא הרב הפוס' נר"ו שכתב להדיא בדעת הרמב"ן ודיסרן שאיכון עלובי דאפי' א"ל בפי' שימכור הפקדון אשר תחת ידו ויתן ללוי המעות לא קנה ואסברא ניהלן בטעמ' דאינו משתעבד במ"ג כ"א במה שחייב לו או במה שיש בידו ממנו משא"כ כשא"ל לתת משלו מעות או אפי' לווהו בפי' למכור ולתת כיון שהוא אינו משועבד בכך לר' למכור ולתת לו המעות וכ"ש לתת מכיסו גם ללוי אינו משתעבד במ"ג יעש"ב ، הרי שסגר לנו את הדלת אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל

ומן האמור בזה אין מקום לחלק עוד מה שעלה על דעתי עוד לחלק ב' הילוקים אחרים זה יצא ראשונה קרוב לחילוק רב חביבא הר' הפוסק נר"ו דשניא נ"ד דכיון דהוא סרסור ואומנו' בקדומשם היתה פרנסתו משתמא אינו מסרב מלמכו' באומרו איני חייב למכו' ועל השתסחוקה שליח עוש' שליחותו וכיון שכן סמכא דעתייהו דהממחה והנמח' כי כה יעשה ולא יחל דברו ، משא"כ בההיא דהרמב"ן ומהרימ"ט דאין אומנותו בכך ולא סמכא דעתייהו שיטרח וימכור ، ושאת שנית יש לחלק דשניא ההיא דהרמב'ן דהנה הוא נפקד ומעיקרא לא נכנסו ברשותו ע"ד שיטרח וימכו' מש"ה גם כי אמר אליו הממחה בעת ההמחאה למכור ולתת לא סמכא דעתייהו דממחה ונמחה כי כה יעשה ומש"ה ל"ק ، משא"כ בנ"ד דמעיקרא לא בא הפקדון הזה ליד הסרסור רק כדי שימכרנו ושוב כשהמחהו במ"ג יש בזה סמיכות דעת לממחה ולנמח' וגם זה החילוק קרוב הוא לחילוק הראשון והם ב' חילוקים למדקדק בהם ، אלא דלפי האמו' משמיה דגברא רבה מהרימ"ט לא נשאר לנו פה להשיב ולחלק כלל דסוף סוף לכל ההילוקים כיון שהוא אינו משועבד בכך לממחה למכור ולתת לו המעות ויש כח בידו לחזור משכירותו שלא למכור וכדברירנא בעניותין לעיל והוא פשוט א"כ מאין הרגלים להשתעבד ללוי במ"ג במה שאינו חייב לר' עצמו כי הוא הממחה דאין מקו' להתחייב במ"ג אלא במה שמשועבד לר' כמ"ש מהרימ"ט מילתא בטעמ' ،

אף בזאת לפק"ד דנ"ד מוזל מהדין ערעורא ולא דמי לדהרמב"ן דהרי כת' שם מהרימ"ט בתחילת דברו ז"ל אבל מה שיש לדקדק הוא בלשון ולא שיפרע לו מדמי המשי כו' וכיון שכן אפי' היה המפקיד ישראל כל שלא אמר שיתן מהפקדון שיש בידו אינו משתעבד ע"כ ، משמע מדבריו דאלו היה אומר לו מכור ותן לו מדמי המשי שפיר קנה והדר מייתי הא דהרמב"ן ז"ל דיש חילוק בין בפי' תן ו' דינרים בתבות להיכא דא"ל תן לו ן' דינרים מהחטים שיש לי בידך דאז נעשה כא"ל תן לו חטים שוה ן' דינרים וה"ה אם א"ל

א"ל תן לו כך וכך ממאי שיש לי בידך, וכ"כ אחרי כן דאינו חולק הרב בע"הת עם הרמב"ן בעיקר הדין דכשהוא אומר שיתן לו מנכסיו הואיל ויש בידו הפקדון שחייב ליתן הואיל ובידו למוכרו ולעשותו דמים דלאו דוקא דינרים ממש קאמר אלא פורטי'הו דינרי'מ"ל הנמ"ל דמיהן היכא"ל בעצמו' בגוף הפקדון ואין הנפקד יכול לומר אין רצוני להשתדל בעבורו למכור השיים לכרוע הוצאותיו אלא שיתן לו רעים או דמיהן יע"ש, מבואר יוצא דדוקא באומר בפי' ודקדק לומר בכפל תן לו ן' דינרים במעות דוקא הזי לא קנה, אבל כל שלא דקדק לומר במעות באי ה לכון שיהיה אמרי' מ"ל הן מ"ל דמיהן וקנה בגוף הפקדון שיעור הונו וכן הכס הרב ש"ך בסי' קכ"ו סקכ"ג דאפי'א"ל תן לו ן' דינרים שהרי יש לי בידך כור השיים קנה ומיי בה מספ מוהרימ"ט באותה תכו' וכתב דכן מוכח בבעה"ת שם יע"ש, כי ממנו נקה לנ"ד דלא דק בליבניה למימר שיתן לו דוקא מעות כי אם בזה הלשון האזור של זהב שנתתי לך למכור. המכרהו בעד ק'אריות ותתנם לשמעון כי אפי' יאמר הסרסור אשר אינינו הכך למכור, עכ"ז [illegible] הפסיד. זכותו בנמהם דהרי הקנהו בגוף הפקדון [illegible] ונוטל האזור שהרי לא באו דבריו [illegible] תתנם לשמעון במעות, [illegible] וע"כ לא כתב [illegible] בדעת הרמב"ן דאפי' אם א"ל למכור ולתת עכ"ז לא קנה אלא דוקא בגוונא דלא קנה [illegible] גם כי יצווהו למכור לא מהני כיון [illegible] בליבניה וכפל הדברים לתת לו דינרים במעות אבל כל שלא באו דבריו בכפלון אע"פי שא"ל למכור ולתת לא אמר כן אלא לטובת המקבל שאם לא ירצה לקבל חיטים לא יקבלם בע"כ ולהקל מעליו אמר כן אך כשהוא רוצה ליקח היטים הא ודאי לא קפיד דהרי לא כפל את דבריו וה"ה נמי בנ"ד. הנה זה עומד בנ"ד לקבל את האזור בסך ק' אריות והרי הוא שלו

כי עפ"י הדברים האלה מנוח דעתינו במה שיש לתמוה ע"ד הרשד"ס בתשו' ח"מ סי' כ"ו אשר העלה ואשר הביא רב חביב"א הרב הפוסק נר"ו לקמן דנדון הרשד"ס היה שהקנה לוי לראובן שיקבל משמעון במ"ג ה' אלפים לבנים מהסחורה שסלח לוי ע"י שמעון למכור אחר היותו פרוע ש' מהסחורה סך ע"ו אלפים והיה הנשאר יתנם לראובן וכתב הרשד"ס שם דלא קנה במ"ג כה"ג משעם דאפשר תוזלל הסחורה ויליף לה מתשו' הריב"ש וכמו שיבא לפנינו בס"ד, ובאתי' לימודי אשתומם כשעה חדא דלמה זה הוצרך להביא עלות מרחוק לבטל המ"ג מפחד שתוזלל הסחורה תיפוק ליה דכיון דנ"ד הוא לוה למכור הסחור' ולתת לו דמים ה' אלפים לבנים לא קנה במ"ג לדעת הרמב"ן ובע"הת והטוש"ע וכעת לא נמצא בזה חולק על סברא זו, ואם נאמר דמוהרשד"ס פליג על מהרימ"ט בדעת הרמב"ן וס"ל דכיון דלוה בפי' למכור ולתת קנה, הוא דוחק גדול לאפושי פלוגתא, ותו דמה יענה חבנר לעיקר השעם דאסברה ניהלן מוהרימ"ט דאינו מתחייב במ"ג אלא במה שהיה חייב לראשון אותו היום עצמו הוזר עם השני וכיון דלראשון אינו חייב לטרוה ולמכור אפי' ליוהו בפי'גם לשני אינו מתחייב נמלא דטעמ' רבה איכא למלתא ומסתבר טעמיה ומה יענה מהרשד"ס לזה, ולא נעלם מעיני דמקום יש בראש להלק בדוחקים בין נדון הרשד"ס להרמב"ן וכל הדרכים בחזקת סכנה, אך האמת יורה דרכו דלכוף מאי דכתיבנא אינו דומה נדון הרשד"ס להביא דכיון שלא באו הדברים בכפל דינרין במעות להורות דוקא מעות בעין יתן אליבא דכ"ע אין מקום לפטור אותו ממעמד ג' וקנה בגוף הפקדון כדי הובו ומהו"ה לא אתי עלה לבטוליה אך מ"ג אלא מטעמא אחרינא דמעותד להזלזל, ואין אני בן הורין להאריך ולהביא עוד סמוכות לסברא זו וכל כי האי מלתא לימרו מאמי אם יסכים עמי כתר שיהו"א

עוד הביא לנו הרב הפוסק נר"ו שיש לפקפק בהך מ"ג מה הרשד"ס הנ' והביא לדבריו מר"ן החבי"ב בהגב"י אות ט' דאם המ"י היה על סמך סחורה שבידו דכשימכרנה יפרע לו אין כאן דין מ"ג יע"ש וה"ה בנ"ד וע"ז חילק כת"ר בין סחורה המעותדת להזדלזל לנ"ל דבזהב ירקענו ואינו מעותד להזדלזל ככתו'בד"ק, ולדידי אי מהא יש מקום לחכם שכנגדו לפקפק ולהלוק על בית דינו של שפ דלאו מילתא פסיקתא היא דלעולם אין דרכו להזדלזל דאין לא ראינו ראיה הלא בעירנו זאת עינינו הרואות נידון בעולה ויורד לפי העת והזמן וזכר לדבר דזהב הוא מעותד ליוקרא וזולא מ"ש בפרק הזהב דמ"ל ע"ב אמר רבא האי תנא סבר דהבא טבעא הוי דתנן כו' דינר של כסף א' מכ"ה בדינר של זהב למאי נ"מ לפדיון הבן אא"ב טבעא הוי משער תנא במידי דקייץ אא"א פירא הוי משער הנא במידי דאוקיר זול זימנין דמהדר ליה כהנא וזימנין דמוסיף ליה איהו לכהנא ע"כ, הרי יש מציאות יוקרא וזולא בזהב והנס דהתם בדינר איירי הא למגמר דטבעא הוי וקיץ והמטבע הן שהוקרו מש"ה כתבתי זכר לדבר דמ"מ משמע דהזהב העשוי נספא דהוי פירא כמו שדרכו להתייקר כך דרכו להזדלזל והאריכות בזה לע"ד ללא צורך כי עינינו הרואות דכל יוקר הזהב לעת הלום אינו אלא מפני שאינו בא כדרכו מארץ הודו וערי המערב כמשפט הראשון מפני בלבול המלחמות, ואם יתיישב העולם ומלפון זהב יאתה אתה הו"ר לערכו וזי"לא ביה מלתא

אף אמת אגיד דלפקע"ד אעיקר'לא דמי נדון הרשד"ס לנ"ד כלל ורואה אנכי דלדברי מרן החבי"ב אשר הביא דברי מוהרשד"ס כספר החתום ונראה מדבריו דבכל גוונא כיון שהמחהו על סמך סחורה אין כאן דין מ"ג כלל דין גרמא להו לפקפק בנ"ד, והנה דאמרי דמעולם לא נתכוון מוהרשד"ס לזה דאם איתא דפסקיה למילתי' בסכינ' חריפא דבסחורה אין דין מ"ג בא ונלוח עליה דה"ז כנגד היסוד של בע"הת והרמב"ן והטוש"ע הנו"ל דאלו א"ל תן לו ן' דינרים מחיטים שיש לי בידך קנה

קנה והרי התטים מעותדים ליוקרא וזולא ואפ״ה קנה ואיך הפה יכולה לומר איפכא · אלא דע״כ צ״ל דאין כונת הרשד״ם כן אלא דנדוננו הוא דקודם שיגבה זה הנמחה ה׳ אלפים לבנים צריך לגבות המומחה ע״ו אלפים ואם יותיר יותיר לבני ואם אין לא יתן לו מאומה · וע״ז כתב הרשד״ם דכיון דמעותד להוזלזל הסחורה ולא תעלה כדי שיעור חוב הראשון ולא יותיר כלל ה״ז דומה למ״ש הריב״ש בשם ר״ת והראשונים דכתובה אינה נקנית במ״ג מטעמא דכיון שלא ניתנה כתובה לגבות מחיים אפשר שלא תבא לידי גביה כלל שתמות היא בחיי בעלה מש״ה אינה נקנית במ״ג · והה״נ בנדון מהרשד״ם דכיון דאפשר דלא יגבה כלל בהוזלזל הסחורה העיקרא ל״ק · הרואה לעיניו דלא דמי כלל להא דהרמב״ן בההיא דהטים דהתם גם כי ירד השער של הטים ה״ה הנה נאמר לגבות הנמצ׳ אהו רעים בשער הזול ויפסיד מעט והה״ן בנ״ד דאפי׳ ירדו השערים מעביר זהבים אתרעא דוזל בכט ה״ס הנה נאמר לגבות ממנו מקצת מהחוב והא ודאי קנה במ״ג ואין דמיונם עולה יפה למוהרשד״ם דבההיא מעותד שלא ישאר ממנו מאומה כי לא יוותר מהא׳ כלל וזה ברור · ועי׳ להרב דרכי נועם ח״מ סי׳ מ״ה דרש״א ע״ב וסי׳ ן׳ דרש״ה ע״ד כנרא׳ שהבין בפשיטות כמו שנר׳ מפשט דברי מרן הרב״י ומ״מ לק״מ דנדוננו ג״כ היה שלא היה מספיק לחוב הפ׳אטור כנדון הרשד״ם אלא שהביא דברי מרן הסב״י ז״ל ככתבם ולא חש להאריך

עוד מלתא חזי הוית לכת״ר נר״ו שכתב ליפות כח שמעון ממ״ש מוהרשד״ם שם באותה הכו׳ דהם משעה א׳ נתחייב ונשתעבד שמעון כו׳ הייב ליתנם. נר׳ אם נתקיים התנאי שהותירו וכו׳ יע״ש · ומינה יליף מר לנ״ד שלוי הסרסור כה אמר אל שמעון אל תירא אני אתנם לך לבדברים הללו נתחייב ונשתעבד ליתן לו המעות לכשימכור מדין ערב וכמ״ש מרן סי׳ קכ״ו סי״ט אתד״ק · וצריך אני לכרם בקצרה כוונת מוהרשד״ם ואחרי כן אבא להשיב ע״ד רב רחומאי נר״ו לכוונת רשד״ם היא היתה דנדוננו היה שם שטר כתוב וחתום בקנו״ש שקנו מידו ונתחייב לתת ממה שישאר מכלי שיעור רובו יתן הנותר להנמחה עד סך ה׳ אלפים וע״ז נרגש הרשד״ם דא״כ דל מהכא מ״ג הרי איכא חיוב בשטר וקנין · ויהי כמשיב דאסמכתא א׳ נתחייב ונשתעבד בשטר זה א״כ דקנה מפאת השטר בלא מ״ג · אך הנראה מתוך לשון השטר הוא דתחילה שמהכו במ״ג. ושוב אחר עבור ימים או עבור שנה לו שטר להכדין כתיב בגויה לשטרא דאותן ה׳אלפים כן הנה היו אמר הרשהו במ״ג ולפ״ז נמצא דכל עיקר השטר הנעשה בזה לא היה אלא בסומכי נכסו על מקנה קניינו במ״ג אמר היה לפניו ובהבטל הסיבה דבמ״ג כה״ג ל״ק תבטל המסובב דגם השטר נעשה בטעות דאהבו שנתחייב בלא״ה במ״ג הקודם לו זהו כוונת מוהרשד״ם ז״ל · ואתה תחזה דלכ״ז אין מקום ללמוד מדבריו כלל לנ״ד דבאמרו,אל תירא אני אתנם לך לא תוסיף תת כח למ״ג דה״ז כנתהלה

לתת ואכתי דין מ״ג יש לו ולכשתמ״ל דבכה״ג ל״ק במ״ג מפאת הי״ת הסחורה דקאי ליוקרא וזולא א״כ גם כי יועק ויבווע בקולו קול עוז אל תירא אני אתנם לך מה יתן ומה יוסיף על חיובו דבנואי מתחייב בדברים בעלמא ואין זה מעלה ארוכה לספר ולקיים ישראל במעמדם דע״כ ל״ק הרשד״ם דאם משעה א׳ נתחייב ונשתעבד דקנה אלא בכגון נ״ל אמר קנו מידו ונכתב בספ׳שטר אקנייתא דלכי מדלית מ״ג הנה נשאר השטר והקנין · ומ״ש כת״ר נר״ו דה״נ בנ״ד בדברים הללו נראה דנתחייב ונשתעבד מדין ערב וכמ״ש מרן סי״ט · לע״ד אין נר׳ כן דערב אינו משתעבד שלא בשעת מתן מעות כי אם בקי״ם כמבואר בטוש״ע סי׳ קכ״ט ומ״ש מרן בסי״ט לא דמי כלל דהתם הוא ערב למומחה דבשעה שנתחייב המומחה במ״ג ההוא יקרא בשעת מתן מעות · לא זו הדרך בנ״ל דרוצה כת״ר לחייב למומחה מדין ערב דהא ודאי אם מדין מ״ג לא קנה גם ערבותו מגן הויא כל שהיה שלא בשעת מתן מעות ·

גם נרא׳ דאשתמיט מיניה למעכ״ת שיחנ״א תשו׳ הרא״ש כלל ס״ט סי׳ וי״ו אשר העלה ואשר הביא בנו רבינו הטו״ר סימן קכ״ו סי״ט משם בהר״ש דכל שאין הילוק בקנין מדין מ״ג אין כל לחייבו מדין ערב דהוי שלא בשעת מתן מעות ועיין להרב ב״ח שם ולהרב מט״ש הגה״ט אות ז״ן · (וכדי למרס בדסבאהסבה אודיעה נא לידידי כי גם ע״ז נתעוררתי בדברי כת״ר שיחנ״א דלו יהיבנא ליה כל דיליה ודמיונו עולה יפה הרי שם הביא מרן הקדוש דיש חולקים ע״ז ואיך הונח לו לכת״ר נר״ו להוציא מיד המוחזק בסברת כת מרבוותא מאין פנות אל סברת החולקים לעומתם ושוב התבוננתי וראיתי דאין חולק על הדין ההוא ודברי מרן תמוהים וכבר עמד עליהם הרב מ״ך שם ס״ק ע״ח ·

עוד ראיתי להר׳הפוסק נר״ו שכתב דלעיקר׳ לא אמרה הרשד״ם אלא היכא דהנמחה רוצה לחזור בו · משא״כ בנ״ד הנמחה והוא הסרסור הרי הוא עומ׳ בדבורו והימנותיה קאי בכה״ג מודה הרשד״ם דקנה שמעון במ״ג ותפיסת יהודה אינינה מעלה ומסתמיך ואזיל אכתפיה דהגאון מרן זקנינו ועט״ר בראשונות י״ד סי׳ וי״ו שכתב בכיולא בזה את״ד · ואני בעניי לא כן אנכי עמדי דהנה אמת מודינא ליה למר בכגון נדון עט״ר הגאון מו״ה זלוק״ל דדבריו ערוכים לראש וקילורית לעין · אבל בכגון נ״ד אין מקום לומר דכי בעי נמחה למיקם בהימנותיה שלא מן הדין דאהכניה ליה שיעתיה להייב לבכנגדו · דהתם בנדון עפ״ד הגאון מו״ה ז״ל אם יהיה שהוכן דמ״ד אמר המומחה מוחזק מנכסי המומחה כיתכן לומר דמכוח דבעי מומחה למיקם אהימנותיה ומוצא שפתיו לא יחלל יאמר נא המומחה קי״ל כנד תפיסת המוחזק · וצ״כ ל״ק עפ״ד הגאון מו״ה הם הלא, בהכי גוונא דהמומחה כנה הוא מוחזק ואיהו בעי למיקם אהימנותיה ומצי למימר קי״ל כמ״ד דגם בלא ה״ל ק׳ לי בידך כיון שיש בידו משלו משתעבד במ״ג והכא בעד הי״א הנמ׳...

הנמחה מטעם כי הוא המוחזק , לא זו הדרך הנ"ל דאין בידו טובו וכבר תקפוהו ותפסוהו מידו מאין הרגלים יעמוד כח זכות להנמחה מטעם אשר הינינו הפך לעבור על בל יחל דברו , אדרבא המוחזק שכנגדו יהודה יעלה בטענת קי"ל ומאן שפין ומאן רקיע לאפוקי ממונא בכה"ג וגדולה מזאת מצינו למרן הרב"י בכה"ג סי' ר"ו הגב"י אות ר"י שכתב בהגהתו הרמת"ב אשר ל"ו נדפסה בזמנינו בחה"מ הי"א סי' ע"ו דפ"ט ע"ב שכתב דאפי' למ"ד במילי דלא קנה כגון אסמכתא ודשב"ל וכיוצא ונשבע עליו דחייב לשלים מכח שבועתו היינו דוקא כשקיום השבוע' תלוי בנשבע עצמו , אבל אם ראובן מכר דבר לש' ונשבע וחזר ומכר אותו דבר ללוי מכירה גמורה כדין וכהל' לא מפני שזה חייב להשלים שבועתו לר' נוציאינו מיד לוי דלא בשביל שראובן יקיים שבועתו יפסיד לוי זכותו וכ"כ מהר"ש יונה ומהרא"ג יעי"ש , והדברים עתיקים אשר העתיקו הרב לחם שלמה דע"ט ע"ד וה' זל"א דהנ"ז ע"ב וכן פסקו מהרש"ח בת' משפטים ישרים סי' כ"ז והרב בית יהודה בתשו' ח"מ סי' ס"ח יעי"ש , הרי להדיא דגם כי יוצק אשר שבועה ירא ורוצה לקיים שבועתו עכ"ז אין מוציאין מיד שכנגדו כדי שיקיים זה שבועתו , וק"ו הדברים הנ"ל כי לא היתה בזה רק דבר שפתים דודאי לא בשביל שזה לא יחל דברו נפסיד זכות יהודה התופס ומאן מירמי ליה מידיה

עוד זאת העיקרא לא הבינותי לדברי מש"מ כלל דבשלמא בנדון הגאון עט"ר מו"ה ז"ל הנמח' מצי למיקם אהימנותי' בשומלי נפשו לו' קי"ל כסברת רבוותא דאפי' לא א"ל קני לי בידך כיון דיש לו בידו משלו קנה במ"ג , ברם הכא הנ"ל דלכהמ"ל לסברת הרשד"ם נאמר' בהחלט דכל המחאה על שמך סחור' ל"ק כיון דאפי' שמזלזל והביא לדבריו מרן החבי"ב לפסק ה' וכעת לא מצינו לשום אחד מהפוס' האחרונים אשר רבו עליה א"כ על איזו סברא ימלא מקום הנמחה לסמוך עליה שמיכה בכל כחו אשר יאמר היום קי"ל כותי' דקנה במ"ג כה"ג לזכות להנמחה , דבכה"ג יש מקום לו' דלא מבעיא היכא דתפס יהודה אלא אפי' אם בא יבא הממחה להוציא את שלו מתחת יד המוחזק בטענה שחזר בו מוציא מידו בדין כיון דליכא מ"ד דקנה במ"ג בכה"ג לא על אמונתו של המוחזק יפסיד הממחה זכותו דלכל היכא דאיתיה ברשו' דמארי' איתיה , ומה דמות יערוך למ"ש הגאון עט"ר מו"ה להתם שאני דיש למוחזק אשלי רברבי לסמוך עליהם ולו' קי"ל כוותייהו וזה נלע"ד פשוט

אך האמת יורה דרכו דנ"ל קנה במ"ג הוה קנין גמור לפום מאי דכתיבנא לעיל בעניותין דלעיקרא לא יצא מתחת קן קולמוסו של מהרשד"ם סברא זאת וגם הוא אזיל ומודה דבשחור' יש דין מ"ג דאעפ"י שמזלזל עכ"פ לא תרד לטמיון ובכל אופן שיהיה יש בה כדי לגבות מקצת ולא אמרה מהרשד"ם אלא בכגון נ"ד דקודם שיגבה הנמח' גובה המומח' חובו דאפשר שמזלזל ולא ישאר לגבי מאומה וכאשר הכרעתי לעיל , משא"כ בנ"ד דלא היתה בזה כי אם חוב הנמח' דודאי קנה אעפ"י שהיא

סחורה , זה עלה במצודתי להשיב מפני הכבוד ע"ד כת"ר שליט"א ע"פ סדר קונטריסו קטן הכמו' ורב האיכות אגב ריהטאי וטרדותי כי לא יתנוני השי' רוחי

ואולם עתה באתי לסביא מן הבליוט והדשו' אני מגיד לאויתיה לדעתיה דכת"ר שליט"א דמיפשט פשיטא ליה כי אם יהיה לבא"ר קי"ן מקנה קניינו באזור במ"ג וקי"ל כרשותי' טוב לא מצי לזכות יהודה ותפיסתו אינינה מעלה דהרי קודם תפיסתו קדמא ואתיא זכיית שמעון מדין מ"ג ומה שבא בתפיסתו של יהודה דמה שתפס הוא ממון שמעון והיא שעמד' לו לכת"ר לזכות לש' ולפקע"ד הגמ' לדידי חזי לפוסמאי לכתיבנא בעניו' לא נחל'ש הזשי'ס כח המ"ג והנה הוא עומד בתקפו עכ"ז גריעה רבה להחליש כח תפיסת יהודה דהנה זאת מצאנו לר"ין נכ"ז ח"ג והביא לדבריו מור"ם במפה ח"מ סימן ק"ד ס"ג דאם קדם ב"ח א' אפי' המוקדם ותפס שטרו' לא הוי כתפס ממון דקי"ל ב"ח מאוחר שקדם וגבה במטלטלין מה שגבה גבה ויחלוקו יעי"ש , ופי' הטעם הסמ"ע סק"י משום דלא מיקרי בכה"ג קדם וגבה דהא עדיין נשאר גוף השעבוד אצל הלוה , וגם אם ירצה המלוה למחול החוב מצי מחיל וכמ"ש בסי' ס"ו יעי"ש , גם הרב ש"ך שם סק"ט אעפ"י שכתב ע"ד הסמ"ע דאין זה מדוקדק דהא בכה"ג אינו יכול למחול כדלעיל סי' פ"ו דמשתעבד מדר"ן יעי"ש , מ"מ גם הוא שר המסכי'ם דאם יש בידו כח למחול לא חשיב תפיסתו כקדם וגבה אלא דהוא חלוק אעיקרא דמלתא וס"ל דאינו יכול למחול מדר"ן וכבר האריך בזה בסי' פ"ו סקי"א ע"ש

ומעתה ניחזי אנן לענין אם קדם וגבה ע"י מ"ג שמחאהו אי חשיב גוביינא לומר מה שגבה גבה כגון נ"ד דהמנוח הנו' בשאלה היה חייב לשמעון וליהודה וקדם שמעון וגבה ע"י המחאתו שמחאהו אצל לוי הסרסור במ"ג דלפי טעם הא' אשר כתב הסמ"ע בהשיא לתפס שטרות דלא חשיב גוביינא מטעמ' דעדיין נשאר גוף השעבוד אצל הלוה דהיינו הממח' דנ"ל , הא ודאי דבמ"ג חשיב גוביינא דכיון שהקנהו במ"ג הרי נסתלק זילך מנ'נת ראובן הממח' ולא נשאר אצלו שעבוד כלל דתו לא מצי לחזור בו ולתבוע מהמומח' דהיינו לוי הסרסור דהרי פסקו הטור ש"ע ר"סי קכ"ו דאינו יכול לחזור בו אפי' עדין עסוקין באותו ענין דכבר נסתלק הממח' ונכנס המומח' במקומו ואליו הוא נושה , וזה ודאי דטע"ם לכ"ל זה הוי"ל כב"ח שקדם וגבה דמה שגבה גבה , אך לפי טעם השני דש"ך דלא חשיב גוביינא מטעם דאם ירצה המלו' למחול מצי מחיל לפי טעם זה הנה מקום לומר לסברת כת מרבוותא דלא יחשב כבע"ח שקדם וגבה , דהרי אעפ"י שהקנהו במ"ג ואינו יכול לחזור בו מ"מ לענין מחילה איפליגו בה רבוותא קמאי מערכ' לקראת מערכה והביא מחלוקתם רבינו הטור סי' קכ"ו ס"י לדר"י והרמ"ה והרא"ש בכל ענין אי' יכו' למחו' ולהרמב"ן יכול למחול בכל גוונא ולהראב"ד אם א"ל בשעת מתן מעות משתעבדנא לך

ולכל

ולכל דאתי מהמתך אינו יכול למחול הלא״ה יכול למחול ואע״פ שרבי׳ הטור בהסכמה עלה כדעת מ״א הוא הרא״ש דאינו יכול למחול וכ״פ מרן על השלחן הטהור ס״א . מ״מ מידי פלוגתא לא נפקא דהן אמת דר״ת ור״י והרא״ש והר״ן בה׳ פ׳ הא״מ והריטב״א בחי׳ שם והרמ״ה ורבי׳ הטור ומרן כולם פה א׳ פסקו דאינו יכול למחול , מ״מ לעומתם איכא להקת הנביאים הלא המה הרמב״ן והראב״ד והרשב״א והרב המיכור והרי״ף לדעת הר״ן והריטב״א פ׳ הא״מ דסברי דיכול למחול וכמו שאסף איש טהור הש״ך סימן קכ״ו סק״י וכתב דמצי המוחזק למימר קי״ל כוותייהו . וכ״כ מהרימ״ט בה״א סימן ל״ח דהדבר מחלוקת ולא נוציא מחזקת הבעל יע״ש , וכ״כ עט״ר לדור המד דודי הרב בית אהרים סימן ה״ו סכ״ח דקל״ד ע״ג אמור . מעתה אליבא דרבוותא אילין דס״ל דיכול המלוה׳ למחול למומחה א״כ

לא השיב מ״ג כקדם וגבה וכי הדר אתא יהודה ותבע מיד הסרסור ה״ו תאמר קי״ל כרבוותא דס״ל דיכול למחול ולא השיב את כב״ה קדם וגבה ואני אני הוא אשר קדמתי וגביתי ומי יוכל להוציא ממון מיד המוחזק

וזה כנים שעמדתי ע״ז בתשו׳ ועמדתי מתמיה על תשו׳ מהרש״ך ח״א סימן ק״י על בני שותפים שהיו חייבין ללוי והמחה במ״ג שיפרעו ליהודה ולוי העני וראובן א׳ מהשותפין רוצה לעכב מה שהוא חייב ללוי מהשותפות בעד מה שחייב לו לוי מחשבון אחר לו לבדו , ויהודה טוען שכיון שהודו ב׳ השותפין במ״ג לתת לו מה שמחהו לוי כבר זכה בהם מכח המחאה ופסק הרב דאם אין ביד יהודה הוכחה לגבות מלוי גוב׳ מהשות׳ יע״ש . ויש לתמוה למה זה לא מצי ר׳ לעכב את המעות הללו בטענת קי״ל כרבוותא דס״ל דיכול למחול והכיתי לא נפק מרשות ממחה ולא השיבא גוביינא ואני קדמתי וגביתי דהרי השמ״ע תפס במושלם דכל דמצי מחיל לא מיקרי קדם וגבה כדלתיבנא , גם הרב ש״ך לא נחלק עליו אלא בעיקר הדין כנז״ל , וסברת השמ״ע הלזו מתורתן של ראשונים היא מוצאת שהרי כתב הרא״ש בתשו׳ כלל ע״ט סימן ב׳ והביאו׳ בנו רבינו הטור סימן ס׳ ס״ו דאם מכר שטר חוב לאחרים בכתיבה ומסירה אין בזה משום תקנת השוק וב״ח המוקדם מוציא מיד הקונ׳ אותו הדא דלא תקנו בו ת״ה להוי מילתא דלא שכיחא . ועוד דלא יצא מרשות המוכר לגמרי שעדיין נשאר בידו כח למחו׳ הילכך חשוב שפיר ממונו לגבות ממנו ב״ח . יע״ש הרי דכל שיש בידו למחול כמאן דלא יצא מרשות לוה קרינן ביה וא״כ גם במ״ג לדעת הרמב״ן והרשב״א ודעימייהו דמצי מחיל אכתי לא יצא מרשות לוה ואמאי פסק מהרש״ך דאם אין ליהודה לגבות ממקום אחר גובה מהשותפי׳ הא מצי למימר קי״ל דלא יצא מרשות לוי ובידו למחול ומשלו אני תופס

וכזאת וכזאת תמהתי על הש״ך סימן קכ״ו ס״ק ק״ה שתמה על מהרמ״ת בת׳ סי׳ קכ״ב שפסק על ר׳ שמכר לש׳ קרקע באחריות ושוב הפקיד המוכר ביד הלוקח טבעות זהב ואח״ך הקנה אותם טבעות ללוי במ״ג וביני ביני נטרף הקרקע מיד הלוקח על יד עכ״ום ורוצה לעכב הטבעות בשביל אחריות שמשועבד לו המוכר מטלטלי אג״מק ולוי טוען שהם שלו וקנאם במ״ג . והעלה מהרמ״ת דמ״כ מצי לעכבם דאם הקנם ללוי במכר לא עשו ת״ה כשעדין לא הגיעו ליד הקונ׳ ואם הקנם לו בחוב שהי״ל עליו כיון שהם ביד ב״ח הקודם יכול ליפרע מהם אפי׳ שהם קנוים לו במ״ג יעש״ב . ודחה דבריו הש״ך שם והעלה דלא מצי מעכב כיון שכבר קנאו המומחה׳ לחלוטין ולא דמי לשטרו׳ דהתם כיון דלא שכיח וגם לא יצאו מרשות הנותן לגמרי לא עשו בו ת״ה ועיש״ב . והדבר תמוה איך לא השגיח בזה דגם במ״ג לא יצא מרשות ממחה לגמרי אליבא דרבוותא דסברי דיכול למחול ואיכא למי׳ קי״ל כוותייהו כמ״ש איהו גופי׳ שם סימן קכ״ו סק״י והיא הנותנת דלא מיקרי הבע״ח אשר הומח׳ במ״ג כקדם וגבה .

איברא דגם על מהרמ״ת ק׳ כה״ג דנראה מדבריו דדוקא בפקדון מצי תפיס וכדיהיב טעמא למילתי׳ דלא נעשה הנמח׳ למקבל אלא שומר פקדון בעלמא הילכך אפי׳ שקנהו בק״ח יכול לומר מאיזה כח אתה בא מכח מי שהקני׳ לך הלא גם לי הקנהו תחיל׳ ומ״ט עדיפת מנאי יע״ש דמשמע דאלו לא היה פקדון אלא מלוה והקנהו במ״ג ושוב נטרף הקרקע מידו לא מצי מעכב , ולפי האמור דכל דיכול למחול חשוב כאלו לא נפק מרשותיה דקמא איך תפס הרב בחלוק דבמלוה לא מצי מעכב דהא איכא למימר קי״ל להחזיק במה שבידו . אך אחר שהתבוננו׳ לק״מ על מהרמ״ת דאיהו פוסק כדעת רובא דרבוותא דס״ל דאינו יכול למחול וכמו שפסק בסימן ד׳ דבא״י תובב״א אין תופסין דגל הקי״ל אלא דעת הרמב״ם ז״ל ומרן כנודע וכבר הארכתי בזה בת׳ הנז׳ ועתה באתי בקצר׳ ועפ״ז כתבתי דיש ליישב דברי הרב ש״ך דלא השיג על מהרמ״ת אלא מפני שמוהרמ״ת אזיל בשיטת רוב הפוס׳ דלא מצי מחיל , והאמת דנר׳ מתוך דברי הש״ך דלא נתכוון לזה וא״כ הדרא קושיא לדוכתא על מהרש״ך והש״ך דהם תופסים דגל הקי״ל איך לא חששו לזה . ושם העליתי בנלע״ד בזה דקי״ל כה״ג ש״ל למהרש״ך והש״ך דלא ניתן ליאמר דא״כ ביטלת תקנת חכמים דאמור רבנן במ״ג קנה ואיך יעלה על הדעת לומר קי״ל דיכול למחול ומש״ה לא יועיל הקנין ונבטל תקנת חכמי׳ דקבעוה להלכ׳ דמ״ג קנה דהא ודאי גם לדעת הרמב״ן וסיעתי׳ כ״ו שלא מחל אין א׳ מהם יכול לחזור בו והביאו דר״ו שהביא מורם סי׳ ק״ד שאני התם לתופס השטר לא קנאו במ״ג אלא מכח התפי׳ דהו״ל כבע״ה שקדם וגבה וכיון דאכתי אגיד גביה דלוה ויש כח בידו למחול לא חשיב תפיס׳ דהא לא קנה התופס כלל . משא״כ כשכבר קנה במ״ג

במ"ג כמחו"ל לא בשביל שיש ביד המוכר או הנותן למחול מכני זה נפקיע קניינו . גם חשוב' הרא"ש ז"ל דכלל ע"ט הנו"ל שנייה הביא דמן הדין כשמעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי גובה אפי' ממטלטלין שמכר אלא דמפני ת"ה אינו גובה ע"ו כתב הרא"ש דבמוכר שט"ח לאחרים כיון דנשאר כח ביד המוכר למחול לא עשו בו ת"ה וב"ח טורפו מיהו דמעיקרא קנייתו היתה תלויה ברפיון דשמא ימחול ושוב לא ימצא לגבות מן המוכר . גם לגבי הב"ח אמרי' דלא הקנו בכה"ג ת"ה דלאעיקרא קנינו רפוי . אבל להפקיע קנין מ"ג לגמרי לא אמרי' וכל עוד שלא מחל הרי הוא בחזקת הקונה אותו במ"ג דאל"כ ביטלת תקנת חכמים . וזהו מה שהעליתי זאת לפנים בקונטריסי והעתקתיו כאן ריש מילין בקל"ר המ'ין

הנה הלום הנני יוסיף דהיה נלע"ד ליתוני לדעתא דהרב ש"ך דס"ל דע"כ לא איכלינו רבוותא די"א דגם במ"ג מצי מחיל אלא דוקא במלוה דבמ"ג לא נקנה שעבוד הגוף להנותנה אלא שעבוד נכסים ושעבוד הגוף אכתי אגיד גביה דמתנה ומצי מחיל משא"כ בפקדון דלא היתה בזה ביד המוחזה רק הפקדון אשר הרקד אתו ואין לו עליו שום שעבוד כי אם במירה וכי הקנהו לזה במ"ג הרי נסתלק המתנה מכל וכל ואליבא דכ"ע לא מצי מחיל . וכר מן דין טעמא רבה איכא למלתא דבמלוה כי מחיל ליה עוקר השעבוד מעיקרו ונמצא דבשעת המתנה לא הי"ל שעבוד עליו לא זו הדרך בפקדון דהלא עתה מתנה הוא דיהיב ליה וכבר קדמו הנותה וקנאו במ"ג דהנה נודע דלי' מחילה לא שייך בפקדון מטלטלין שבידו כמ"ש מוהרשד"ם ח"מ סי' רל"ה וסי' רע"ח . ועיין כנה"ג סי' ק"מ הגה"ט אות ק"ו וסי' שמ"ג הגה"ט פ"ג ובתשו' בעי חיי ח"מ סי' ר"ל ומט"מ סי' ק"מ הגה"ע ל"ה ול"ו דמשם באר"ם דמחילה לא מהני במידי דהוא בעין אלא לשון מתנה . ולפי"ז היאך יתן עתה מה שכבר הקנהו מקודם לאחרים במ"ג ונודאי דלא אמרו רבוותא אילין דמצי מחיל אלא במלוה ולא בפקדון . אך מדברי מוהרמ"א בתשו' הנז' נראה שהבין בפשיטות דלמ"ד יכו' למחול במ"ג ל"ש מלוה ל"ש פקדון שהרי כתב וכ"ש למ"ד דבמ"ג נמי כו' והכוונה כ"ש למ"ד דבמ"ג נמי יכול למחול ואע"פ שדבריו באו מגומגמים בהעתק"ס וכמו שיראה המעיין . ואם נאמר דכוונת הש"ך להשיגו בזה]דבריו באו סתומים וחתומים ואין רמז מזה כלל

הלא עתה נחפשי בספרן של צדיקים כן נקלט חויתי להרב גו"ר ח"מ כלל ה' סי' ד' דקי"ל ריש ע"ד וסי' ה' דקל"ג ע"ל שהבין בפשיטות דגם בפקדון ס"ל לבני רבוותא דיכול המתנה למחול הפקדון להמוחזה יע"ש והאמת דיש להעיר דלמה זה נוסיף על מחלוקתם דגם בפקדון פליגי דאפושי פלוגתא לא מפשינן והוא דבר שאין הדעת סובלתו וכדכתיבנא בעניותין . גם ראיתי בשרבן של דברים במחלוקת הראשונים הללו ולא מצאתי שום רמז דנוכל לומר דגם בפקדון פליגי ואני אמרתי בהכזי מלוג על הה'ריס הרי מרום. ישראל מקבר נעולה כי אין אני מופגה לצלמי וכעת אני נבוך בזה ואין דעתי דעת הדיוט סובלתו

אף אוסיף להביט עוד שם. בס' ג"ור דעל מבוכה זו דתשו' מוהרמ"א עמדו עליה קמאי דקמן גאוני ארץ אשר קטנם עבה ממתנינו שמהם תצא תורה לנ"ד . דמוהרי"י הלוי שם בתשו' כלל ה' סי' ג' דקכ"ח ע"ב וע"ג תפס עיקר ס' מוהרמ"א דכל שלא הגיע ליד המקבל לא מיקרי גוביינא ולית ביה משום ת"ה ודחה דברי הרב ש"ך החולק עליו יעש"ב . ובא רעהו וחקרו הוא הקדוש מוהר"א הלוי שם סי' ה' דקל"ג ע"ד וכתב לדברי מוהרמ"א לא באו בדקדוק ונר' שכתבם בנחילה רבה ועד אחרן שמרן ב"י בתשו' בדיני כתובה סי' וי"ו פסק דגם כשלא הגיעו ליד הקונה יש בו משום ת"ה ומי לנו גדול מיוסף ומה גם כי נלוה אליו הש"ך יע"ש . והסכים על ידו הרב הקדוש איש ירושלים מוהר"מ ן' חביב ז"ל בתשו' הרמת'ה אשר שם סי' ט' דקל"ח ע"ג וד' ושם נאמר דדברי הרב ש"ך עיקר והלכה כבתראי ות' מוהרמ"א לאו רב עביומי אתים עלה ואיזה תלמיד כתבה ומה שהביא ראיה מת' הרא"ש דמכירת שטרות כו' אינה ראיה דעיקר הטעם הוא משום דלא שליט וכמו שכן תפס מרן בש"ע סי' ס' טעם זה לבד כי נ"ל שהוא העיקר . ולפי"ז גם למ"ד דבמ"ג יכול למחול עכ"ז יש בו משו' ת"ה כיון דהוי מידי דשליט . והוכיח במישור שכן דעת מוהרשד"ם בתשו' ח"מ סי' כ"ח והביאה מרן החבי"ב סי' ס' הגב"י אות ח' והרב פ"מ ח"ג סי' י"ל יע"ש . והסכימו עמו רבני מתא תקיפי ארעא דישראל כמו שיר' הרואה שם בהסכמתם והי"ל להביא גם תשו' מוהרש"ך הנו"ל דהיא סייעתא לדידהו דלא כמוהרמ'א ז"ל . והנני יוסיף עוד שכן נראה מדברי מרן החבי"ב דלא תפס דעת מ הרמ"א ז"ל בזה להלכה דבסי' קכ"ו הגב"י אות י"ו הביא ת' מוהרמ"א הלזו ולא הביא אלא מ"ש בתחילת דבר דמוציאין מיד שמעון הפקדון שנתחייב לתת לו במ"ג כו' ולא הביא מ"ש אסוף דינא דאין מוציאין מידו משמע דס"ל דלא אמרה מוהרמ"א אלא כמסתפק ודבריו הראשונים עיקר . שו"ר דבסי' ק"ל הגב"י אות י"ע הביא ת' מוהרמ"א הלזו מה שעלה בהסכמה יע"ש . ולפום ריהטא יש להעיר למה זה שינה את טעמו מהכא להתם. ובודאי תנא דוקנא הוא וכעת אין הפנאי מסכים עמי להתיישב

גם אשור ברהט'ים להרב קמ"ר ח"א סימן ה' שנסתפק בתשו' הרא"ש בההיא דמכירת שטרות כו' דיהיב תרי טעמי משום דלא שליט וגם משום דבידו למחול . ונסתפק הרב אי תרוייהו בעינן כי היכי דלא ליחשב גוביינא . או דילמא בחד מינייהו סגי דלא יהא חשוב כקדם וגבה ואף דעינו ראה למרן בש"ע דלא תפס אלא טעמא דל"ש לחודיה . עכ"ז הכריע מת"ש מור"ס במפה שם ועיין לקמן סי' ל"ט דהיינו בכותב כל נכסיו דאם הוא בלי חשש ערמה אין מוציאין מיד המקבל . והרי התם

התם הוי מילתא דלא שכיח שיתן כל נכסיו ועכ"ז עשו בו ת"ה דאלמא דוקא היכא דאיכא תרי טעמי לא עשו בו ת"ה הא אם חיסר א' מהן אכתי יש בו משום ת"ה יע"ש ׃ ולא זכר מר ת' מוהר"ל ן' חביב הנו"ל דכתב להדיא דעיקר הטעם היינו משום דל"ש וכמו שתפס מרן בש"ע ולפי דבריו יש לתמוה מההיא דסי' ל"ט בנותן כל נכסיו דאע"ג דל"ש עכ"ז עשו בו ת"ה אלא דע"כ צ"ל דאין משם ראיה דהא"ן דנתינת כל נכסיו לא שכיח אבל מ"מ שם מתנ' שכיח טובא בין רב למעט משא"כ במכירת פירות דל"ש בכללותו ולעולם דעיקר טעמא משום דלא שכיח ועיין בתשו' למהר"י אדרבי סימן רנ"ח דכתב כדברי הרב קמ"ר דנתינת כל נכסיו ל"ש ולית ביה משום ת"ה וצ"ע ׃ והו לא ידענא מה דמות יערוך הכיא דנתן כל נכסיו דהרוא' ירי' שם דכבר נכנסו הנכסים ביד המקבל וזה ודאי איכא ת"ה דע"כ צ"ק הרא"ש דליכא ת"ה במידי דלא שכיח אלא דוקא בשלא גבה אך אם גבה רוב שבשטר בהוא הא ודאי אין מידו מציל כמ"ש מרן בחב"י סי' ס"ד הגה"י אות ד' ועוד יש להעיר ע"ד דאיך לא נרגש מת' מהרמ"א הנו' והוא הביא דבריו שם לקמן דמשם בא"ר"ה דסמך עצמו בטעם אחד לבד לומר דלא חשיב גובינא והוא הטעם הב' משום דיכול למחול דאלו לטעמא קמא משום דל"ש לא שייך במ"ג דהוי שכיח טובא ועיקר התקנ' דמ"ג לא היתה בזה כ"א משום דשכיח טובא והווה ורגיל וכמ"ש הרא"ש בספ"ק דגיטין ׃ ועכ"ז כתב מהרמ"א דלא נעש' בזה ת"ה בשומכי נפשו לטעם הב' להוד או קרוב לו דאלמא בטעם א' סגי לבטל הגובינא ולית ביה משום ת"ה ולכל הדברות מ"מ דברי הרב קמ"ר הן הנה היו סייעתא רבתי לנ"ד דכל דלא שייכי תרי טעמי הניהם גם יחד לא נתבע' ת"ה ׃ ומינה לנ"ד דליכא אלא חד טעמא דלכא מרבותא יכול למחול בודאי קנאו ש' אשר המחהו לו במ"ג וכי תפיס יהודה מלידי' קא תפיס ואין תפיסתו כלום ׃ ואפי' תימא דאכתי הנה מקום ליהודה להחזיק בתפיסתו בטענת קי"ל כמהרמ"א וכמוהר"י הלוי ז"ל מתשו' שהש' ג"ור הנו"ל דנתן לו זה השבח למהרמ"א וכתב דלדבריו עיקר דלא חשיב גזביינא כל שלא הגיעו ליד הקו' אותם במ"ג זמי שקדם אליו וגבה מה שגבה גבה ׃ מ"מ לא חברא לנ"ד דע"כ לא כתבו הרבנים הנז' אלא בכגון נדון מהרמ"א שם דהרוצה לגבות בטענ' שקדם וגבה הנה זה בא בטענ' כי אליו הוא נוש"כ מאמת האריות הקרקע הנטרף ממנו וכתיב בגויה דשטר זביני דשעבד ליה מקרקעי ואג"מ ושלו ל"ו הגיעו דמשעבדי ליה דהרי מן הדין הוא גובה אע"פ שמכרם לאחר אלא דמשום ת"ה אין גובין מהם וס"ל למהרמ"א דכל שלא הגיעו ליד הקונ' אותם לא נעשה עמו ת"ה ׃ וכן בנדון מהר"י הלוי בתשו' הנו"ל דלאשתו האבונה שעבד לה בכתובת' מקרקעי ואג"מ וזהיא שעמדה להם לבטל ת"ה ולאוקומי אדיניה כי הם משועבדים לו וגובה מהם כל שלא הגיעו ליד הקונ' אותם משא"כ בנ"ד דלפי הנר' הוכו של יהוד' אינו אלא מלוה ע"פ דמדינא לא טריף ממשעבדי רק מב"א וכ"ש ממטלטלין שהקנה לאחרים ואיך הפה יכול לומר דיטרוף מאשר קנה שמעון כדין וכהל' במ"ג כי הוא זה אשר תקנו רז"ל וכל היכא דאיתיה ברשות שמעון איתיה ׃ ובכי הא גם מהרמ"א יודה דלא מלי גבי מע"פ כלל וזה נלע"ד ברור ׃ ועיין בתשו' מהרח"ש ח"ד סי' ן' שכתב דאם תפס הבע"ח מיד לוקח או מקבל מתנה במילי דאיכא משום ת"ה מוציאין מידו ונותנין ללוקח או למקבל מתנ' ׃ תו כתב שם דהגם שהיה מקום לתופס לזכות בטענת קי"ל כמ"ד דבמתנ' ליכא משום ת"ה מ"מ היינו דוקא היכא שהיה חוב בשטר וכתיב בגויה דשעבד לו מטלטלי אג"מק דלא"ה מוציאין מידו יעש"ב ׃ ודון מינה ואוקי באתרין דמוציאין מיד יהודה בכח ב"ד יפה ונותנין את האזור לשמעון כאשר הורה גבר דב חביבא הרב הפוסק נר"ו באשר ה' אתו ׃ וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו שהלכ' כמותו ׃ כה דבר האיש לעיר כלעירתו ׃ אחד אחוז בעבותות אהבתו ׃ דלא חשיב ולא ספין ׃ והוא

הצעיר **משה מרדכי**

קרישפין ס"ט

סימן ו

נשאלתי ראובן הלך לאזמיר יע"א כדרך הסוחרים ההולכים משם לשם להביא מכל מיני סחורות ופרקמטיות ויהי כבואו פה העיר' עם הסחורות שהביא עמו נתרצ' ונעשה שותף עם משה והיינו שראובן הוציא לקרן השות' סך מה ומשה הנזכר הוציא ג"כ ס"מ כנגדו ׃ אך אמנם מאז ומקדם היה משה הנז' שותף עם יוסף בסחורות הבגדים לבד בזה האופן שיוסף הנז' הוציא לקרן השותפות סך אלפים אריות ומשה ג"כ הוציא לקרן השות' סך אלפים אריות והיו מביאין מכל הסך הנז' בגדים מאזמיר יע"א ׃ והיו נמכרים הבגדים ע"י משה הנז' בחנותו והיו חולקין בניהם הריוח לחצאין חלק כחלק ובכל עת וזמן שהיו צריכין להביא עוד בגדים מאזמיר ולא היה נמצא מעות בכיס השותפות היו מוציאין כל אחד קרן כנגד קרן ׃ והנה כאשר נשתתפו' הנז' עם משה בכל עניניהם ויאמר משה לראובן מהשותפות שיש לו עם יוסף בסחורות הבגדים לבד ע"פ התנאים הנ"ל ׃ וגם ר' נתרצ' בשותפות הנז' שהיה לו למשה שותפו עם יוסף והיו חולקין הריוח כבתחי' חלק א' יוסף וחלק א' משה עם ראובן ונמשך השותפות סחורות ביניהם כמו שנה אחת והנה ר' הנז' כשבא מאזמיר יע"א עם סחורותיו הביא גם הוא בכלל סחורות סך אלף אריות שלקח מגוי ערל אחד בהקפ' והכניסן לתוך השות' שעשה עם משה ׃ ואמרו ראובן ומשה השותפים ליוסף שמן הראוי היה שגם אתה תביא לתוך השותפות סך אלף אריות מבגדים כנגד הסך אלף

אלף אריות מבגדים שיש לנו יתרים על קרננו שלקחנו מאומיר בהקפה וגם אתה תקח בהקפ' ותביא לתוך השותפות אך בדבר כזה בינינו וביניך מה היא וכיון דשותפים אנחנו בפרט זה הקח גם אתה הלי הריוח שנרויח בסך האלף אריות מבגדים הנו' אחר עבור זמן מה ויאמר יוסף לראובן על ענין בגדים ששאל ממנו מושל אחד מעיר אנאדו"ל ויאמר ליה ראובן שלא נשאר כ"כ בגדים בחנות, ואמ"ל יוסף למה לא תביא מאומיר אמ"ל ראובן למה זה תשאל לשמי שלח אתה ותביא מאומיר ושוב אחר איזה ימים שלח ראובן אגרת אחת לאומיר להערל הנו"ל שישלח לו עוד מעט בגדים בהקפה והגוי הערל הנו' תכף ומיד שלח לו לראובן עוד אלף אריות מבגדים עפ"י כתבו, ולא עברו ימים מועטים נתבלבל העולם במלחמת הערלים ונהרג הגוי הערל הנו' ולפי שעה אין דורש ואין מבקש חוב הב' אלפים אריות הנו', והנה בעתה תובע יוסף מראובן הוא אמר בא ונחלק בינינו כל מה שנשאר לנו מן הגוי הנהרג והכל הוא לאמצע לא מיבעיא הסך אלף אריות מבגדים ששלחת ולקחת מהגוי בהקפה בהיותנו שותפים דהוי ודאי לאמצע דודאי לעסק השותפות שיש בינינו שלחת והבאת אותם והרי עברו אלה הבגדים באחריותי ולכן הוי לאמצע, אלא דאף הבגדים שלקחת בהקפ' מן הגוי בהיותך באומיר שעדיין באותו זמן לא הייתי שותף עמך אפ"ה צריך שיהיה לאמצע מאחר דאח"ך כשנכנסת עמנו בשות' כבר נתרצית ליתן לי חצי הריוח מאלו הבגדים ונמצא דכבר נכנסו הבגדים הנו' תוך השותפות ועכשיו שנפגר הגוי ואין מי שיבקש דמי הבגדים הוי להלאין, וראובן נתעצם כנגדו הוא אמר מה לי ולך פה עמדי כי מן השמים זכו לי דלמה שאמרת על כך אלף אריות מבגדים הראשונים שלקחתי בהקפ' מן הגוי קודם שנשתתפנו יחד דיהיה לאמצע משום דאח"ך כשנשתתפנו יחד כבר הכנסתים בשותפות לא ידעתי דעתך בזה וכי בשביל שנתרציתי להטיב לך ונדרתי ליתן לך חצי מהריוח שנרויח מאלה הבגדים לפנים משורת הדין שאם הייתי רוצה הייתי נושא ונותן בהם לעצמי ולא רציתי ואמרתי לך שגם חצי הריוח מאלו הבגדים תקח לך, וכן עתה אתה תובע ממני גם חצי הקרן, ולכן הנה בעתה אעקור את הכל ואין אני נותן לך אפי' פ"ק גם מהריוח שארויח באלו הבגדים דהלא השותפות אשר בינינו הוא דוקא בבגדים אשר לקחנו ממעות השותפות ואלה הבגדים אשר לקחתי בהקפה הם לעצמי ואף כי מתחילה אמרתי לך שגם חצי מאלו הבגדים יהיה לאמצע דברים בעלמא אמרתי לך ואני חוזר בי,

עוד טען ראובן ואמר על הבגדים השניים שלחתי והבאתי מהגוי בהקפה בהיותנו שותפים דפשיטא לך דהם לאמצע, לזאת אשיב לך שכונתי הן הייתה להרויח לעצמי ולא לאמצע השותפות שיש בינינו, והראיה שכששאלת על בגדים מהמושל מעירי אנאדו"ל ואמרת לי למה לא תביא בגדים מאומיר אמרתי לך למה זה תשאל לשמי שלח אתה ותביא ושוב אח"ך כשאלתי מאיזה גוים שהיו רוצים הבגדים ולא היה בכיס השותפות מעות כדי לשלוח לאומיר ולהביא בגדים שלחתי אגרת אחת להערל הנ"ל שישלח לי בגדים בהקפה ושלח לי וכונתי הן היתה להרויח לעצמי, עוד חזר יוסף וטען על הבגדים השניים ההוא אמר לו יהי כדבריך שמה ששלחת והבאת הבגדים כוונתך היא להרויח לעצמך מ"מ אגב עסק השות' שיש בינינו בסחורת הבגדים הוא מה ששלחת והבאת מן הגוי אלו הבגדים ונמצא דאני הייתי מסייע עמך ולא מן השם הוא זה שתאכלהו אתה לבדך, ע"פ הטענות הללו שואלים ודורשים להיכן הדין נוטה ובתורה יעשה ושכמ"ה,

תשובה אנכי הדל מכיר אני את מקומי וידענא נהאי מילתא דלאו בר הכי אנא לעיולי נפשאי ביני שותפי לדון ולערער ולעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כי להמנו הם קליפי עדשים ומימינו מי עכורים כי ע"כ אלה קורא אני עלי יפה שתיקה לשתיקותי יפה לי שפ'ה יהיה לפי אין מפטירין, מצורף לזה דכמיעט פסילנא להו לדינא דהרי מגו תלתא בעלי הריב חביבים לי לגופאי כבנין דכרין, ע"כ זחלתי ואירא מחוות דעתי הקלושה ובאמת אמרו אין אדם רואה חובה לעצמו לעונש נכסים ואיסורין, אך אמנם להפטר מהם לא מלאתי ידי והם יושבים ממולי ולא יכולתי להתאפק ואין אני ן' חורין, ובאהבתם אמנה פרק זה כנושא ונותן לדבר הלכה כמתלמד לעצמי ואין מורין לידענא בנפשאי עישור שאני עתיד למוד בנדון זה רוב עמי הארץ מעשרין ולקיים כל דבר אלכה לי אל הגדולים אשר תמימים אנו שותין שכל דבריהם מאוורין, הפרש מפורש שאר בשרי אהיעז'ר ואחיר'ם מע'הרב הכולל ענותן כהלל משה שפ'יר מר דרור נר"ו מן המהדרין וה' אלהים יעזור לי כי"ר

ואבא היום מן המאוחר אל הקודם על מה שנתעצם יוסף וחזר וטען על הבגדים השניים ההוא אמר לר'לו יהי כדבריך שמה ששלחת ולקחת הבגדים מהגוי בהקפה כוונתך הן היתה להרויח לעצמך ולא לעסק השותפות שיש בינינו בסחורת הבגדים מ"מ אגב עסק השותפות שיש בינינו בסחורת הבגדים הוא מה ששלחת והבאת אלו הבגדי' מהגוי בהקפה ונמצא דאני הייתי מסייע עמך ולא מן השם הוא זה שתאכלנו אתה לבדך, ואשר אני אחוה לי דטענה זאת מעורכי הדיינים היא שונא בפיו ועיקרא דהאי מילתא פרשו פתוח בפ' אלמנה ניזונת דל"ח על מאי דתנן התם היתה כתוב' מאתים ומכרה שוה מאתים במנה או שוה מנה במאתים נתקבלה כתובתה, אמרו ע"ה בגמ' מאי שנא שוה מאתים במנה דאמר לה את הפסדת שוה מנה במאתים נמי נימא אנא ארווחנא, אמ"ר נחמן אמר רבה בר אבוה כאן שנה ר' הכל לבעל המעות כדתניא הוסיפו לו אחת יתירה הכל לשליח דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר הכל לבעל המעות והתניא

ושתניא ר׳ יוסי אומר הולקין אמר רמי בר חמא לייק כאן בדבר שיש לו קצבה כאן בדבר שאין לו קצבה אמר רב פפא הלכתא דבר שיש לו קצבה הולקין דבר שאין לו קצבה הכל לבעל המעות ע״כ

והנה אם אמרנו נבא אע״ר בכל שכתוב ומפורש בדברי הפוס׳ על פירושא דסוגי׳ הלזו זו משנה שאינה צריכה ויכלה הזמן ואין הכנאי מסכים עמדי ולכן אבא בדרך קצרה למה שנוגע לענין הדין לוקא דהנה רבינו הטור ומרן ז״ל בב״י בח״מ סי׳ קפ״ג הביאו סברת ר״ת ור״י שכ׳ התוס׳ והמרדכי והרא״ש בפ׳ הנו׳ והגהות פ״ה מה׳ שלוחין שאל הר׳ יעקב ישראל את ר״ת על ר׳ ששלח את השיעון לקבל מעות מן הגוי וטעה הגוי ונתן לו יותר הנותר למי · והשיב דהולקין כו׳ ושוב חזר בו ואמר דכל טעות בין שע״י המקח בין שבטעות במנין הכל לבעל המעות כו׳ ור״י אומר דהכל לשליח שהרי אם גנב וגזל והטעה את הגוי מה טיבו של בע״ה בזה והכי׳ הולקין לא שייך למימר ולא דמי לשאר טעות דאמרי׳ הכל לבעל המעות דהתם הוא סבור שאין המקח הוה יותר מן המעות שקבל ונתן הכל לבעל המעות על מקח זה אבל הכא טעות בעלמא הוא שהגוי ידע בסך שהיה חייב לו והיתרון דבר בפני עצמו הוא כאלו גנב לו היתרון תדע דאלו היה רוצה אומר לגוי טעית בהש׳ ומחזיר לו המותר לתימא הוא לו׳ שלא היה יכול להחזיר לו · וכתב הרא״ש ע״ד ר״י נכון נר׳ עיקר והמרדכי והגהות כתבו עוד טעם אחר ע״ד ר״י והוא שאם הגוי היה נוכר לא היה חוזר בו כי אם על המקבל לפיכך הכל לשליח · וכתבו עוד שכדברי ר״י פסק רשב״ם לפני זקנו רש״י כו׳ את״ד מרן ז״ל · נמצא דבשולח להבירו לקבל מעות מהגוי וטעה הגוי ונתן לו יותר ג׳ סברות בדבר לדעת ר״ת קודם חזרה הולקין · ולאחר החזרה סובר הכל לבעל המעות ולר״י והרא״ש ורשב״ם ורשב״ס כולם סוברים דהכל לשליח וכדבריהם העלה מרן ז״ל על שולחנו הטהור ס״ו וז״ל שלח שלוחו לקבל מעות מן הגוי וטעה הגוי ונתן לו יותר הכל לשליח עכ״ל

ופיעהה לא ולמד לנ״ד דדבר אורה יוצאה דה׳ כר״י דהכל לשליח שכן הסכימו לסברתו רובא דרבוותא ומ׳ ר״ת היא דעת יחיד וא״כ אף אי יהבינן ליה כל דיליה ליוסף ונאמר דמרמתי׳ שאמר לו לר׳ למה לא תביא בגדים מאזמיר מהו״ה שלח ר׳ והביא הבגדים הנו׳ ונמצא דהו״ל כשלוחו ולכן רוצה לחלוק עמו למחצה חלק כחלק לא לדק בזה דהרי פסקו הפוס׳ כס׳ ר״י דאפילו בהוים שליח גמור כל טעותא ושלותא הוי לשליח · והפיר שייך בנ״ל טעמא דכתב ר״י דלא דמי לשאר טעות דאמרינן הכל לבעל המעות דהתם הוא סבור שהמקח אינו שוה יותר מהמעו׳ שקבל ונתן הכל לבעל המעות על מקח זה אבל הכא טעות בעלמא הוא שהגוי ידע בסך שהיה חייב לו והיתרון דבר בפני עצמו הוא כאלו גנב לו היתרון · תדע דאלו היה רוצה אומר לגוי טעית בחשבון ומחזיר לו

המותר לתימא הוא לומר שלא היה יכול להחזיר לו ע״כ · ונוא הדין והוא הטעם בנ״ל שהגוי הערל בעל הבגדים לא ידע שיוסף הוי שותפו של ר׳ כדי שנאמר שהגוי כששלח הבגדים לראובן שכיון גם ליוסף שותפו · ואם ר׳ הנו׳ הוא רוצה לפרוע את חובו ליורשי הגוי הערל הרשו׳ בידו וכמ״ש ר״י לתימא הוא לומר שלא היה יכול להחזיר ואף שהרב מוהר״י אדרבי בסי׳ קפ״ג *כתב דאדרבא תימא הוא לומר איפכא והכל למשלח · הך הרוא׳ יר׳ לרבוותא בתראי דדחו דבריו ז״ל עי׳ מט״ש סימן קפ״ג בג״הט אות ל״ח · וכן מטעמ׳ אחרינא דכתבו המרדכי והגהות ע״ד ר״י וכה ר׳ דנ״ד בכל החוב שחייב בגוי והיינו שאם הגוי היה נוכר לא היה חוזר כי אם על המקבל לפיכך הכל לשליח ע״כ · וה״ה והוא הטעם נמי בנ״ל דקרוב הדבר שיבקשו חוב הבגדים הנו׳ מכאת יורשי הערל הנפגר מיד ר׳ שהרי ר׳ נתן לגוי הערל הנו׳ שטר כתוב וחתום מידו מהספקהנו׳

ולימים יוליאו יורשי הערל השטר הנו׳ ויגבו חובת מורשיהם מיד ר׳ וא״כ נר׳ לע״ד דזכה ר׳ בחוב הבגדים הנו׳ ואין ליוס׳ חלק בהם · ואף למה שכ׳ מוהרד״ך ז״ל הביא דבריו הרב דבר משה בח״ג סי׳ י״ד די״ו ע״ג דלדעת רש״י כלעת ר״ת אחר החזרה דהכל לבעל המעות והמוחזק יכול לו׳ קי״ל כותייהו יעי״ש · זכה ר׳ בנ״ד היותו מוחזק בשלו ואיש לא יצילנו מידו וא״כ נר׳ ודאי דזכה בכל הסך שהוא חייב לגוי ואין ליוסף שום חלק וכיה בו

ואל תשיבני מאותה שכתב רב צמח גאון ז״ל והביא דבריו מרן בב״י ז״ל וכתב עוד המרדכי דבת׳ רב צמח גאון איתא שהעושה סחורה עם הגוי ובא חבירו וסייעו בין בדבר בין בהנס והטע׳ את הגוי בין במדה או במשקלאו במנין הולקין משום דאלמלא מעותיו של זה לא היה זה מטעה לגוי ואלמלא היה זה מטעה לגוי לא היה שם אותו ריוח הלכך הולקין כו׳ עכ״ל · ודין זה פסקו רמ״א בס׳ המפה ס״ו יעי״ש וא״כ דון מינה לנ״ד דאלמלא לא היו עוסקין ר׳ ויוסף בחברה ושותפות בסחורת הבגדים לא היה בא אליהם זה דע״י שנשתתפו והיו לאחדים ושמו כל אחד קרן מיוחד לסחורת אלה הבגדים בא אליהם זה הריוח דשוב כשלא נשאר להם כ״כ בגדים בתוך השותפו׳ כדי למכור ואמ״ל יוסף לר׳ למה לא תביא בגדים מאזמיר ושוב שלח ר׳ ולקח הבגדים הנו׳ בהקפה מהגוי · וכן עתה שנפגר הגוי הדין נותן שיחלוקו בין שניהם דאלמלא לא היו עסוקים גם שניהם בחברה ושותפות הלזו לא היה בא ר׳ לכתוב לגוי שישלח לו בגדים בהקפה ולא היה זה הריוח וכמ״ש רב צמח גאון ז״ל

האמנם במעט ההתבוננות אין לדברים הללו בית מושב ואין להם על מה שיסמוכו דלא מ״ש רה״ג ז״ל דהולקין היינו דוקא שסייעו חבירו והטעהו לגוי דאי לא הוה ליה סייעו לא היה נטעה הגוי ונמצא דהריוח הוא בא מכל שניהם ולכן כתב הרב דהולקין לא כן בנ״ד דיוסף

לא

לא סייע כלל לר' ואין כאן עושה סחורה ולא מעות מי פעוש' סחורה ועסק השותפות שהיה ביניהם בסחורת הבגדים לא הוי גרמא , שהרי בלא"ה מקודם שנשתתפו ראובן עם יוסף כבר היה ר' עוסק בסחורת הבגדים הוא לבדו ולא בשביל שנשתתפו שניהם יחד שלח ר' ולקח בגדים בהקפ' מן הגוי ואי משום שא"ל יוסף לר' למה לא הבאת בגדים מאז"ר יע"א הרי כבר השיבו ר' למה זה תשאל לשמי פלא ההוא והביא כמו שבא בשאלה דנר' נוה דלא משום שא"ל יוסף למה לא תביא בגדי' מאומיר שלח ר' והביא הבגדים , ואף את"ל דע"פ דיבורו ליוסף הוא מה ששלח ראובן והביא הבגדים לא בשביל זה נקרא סיוע כדי לזכות לר' שהרי הרב מוהר"י עייאש בס' בני יהודה סי' נ"א כדל לומר שדין זה דרב האי גאון חולקין עליו ר"י והרא"ש דכיון דס"ל דבטעות שנעש' מאליו ע"י המוכר אמרינן שהכל לשליח כ"ש בטעות שבא ע"י סיוע כו' , ושוב כתב דאין חולקין דשאני בנדון רב האי גאון דהיה בעל הסחור' עומד עמו ובא זה וסייעו והכלל הסיוע הטעה את הגוי דמסתמא לא נתכוון אלא לדעת שניהם ואין חילוק בין שיהיה שותף או לא דכל שהטעות בא עם הסיוע והסיוע הוא עם בעל הבית בכל ענין חולקין אבל כל שהטעות עשה מאליו ולא היה שם הב"ה הדין הוא דיהא הכל לשליח , וכתב שהרמ"ך ז"ל כתב כן בשם מור"ם בד"מ כיון דעסקי תרוייהו אפי' מודה לזה יע"ש עכ"ל , וכן ראיתי להרב מהר"י נבון בס' נחפה בכסף ח"מ סי' ט' דפ"ו ע"א הביא לדברי הרב ת"ח וכתב שנר' מדבריו דלדברי המרדכי שהבי' מהרל"ג לא פליג אר"י שאמר דהכל לשליח כו' וגם מדברי הד"מ מוכח הכי וגם מדהפסקו נתפה אע"פ שרבינו המחבר פסק כר"י בטעה הגוי ונתן לו יותר משמע דס"ל דלא פליג עם ר"י וה"ט כמ"ש הד"מ דכיון דעסקי תרוייהו בסחור' חולקין לפי מאי יוכזור הדר על תרוייהו משא"כ כשהלך השליח לבדו דאינו הו.ר אלא על השליח עכ"ל

הרי מוכח להדיא מדברי הרבנים מהרי"ע ומהר"ן דמ"ש רל"ג ז"ל דחולקין היינו דוקא כשהיה הבעל הבית עושה סחור' עם הגוי ובא חבירו ועמד עמו וסייעו ובכלל הסיוע הטעה את הגוי בהא קאמר רל"ג דחולקין ובהא גם ר"י והרא"ש מודים ברם כל שהטעות עשה מאליו ולא היה שם בע"ה הדין הוא דיהא הכל לשליח וכש' ר"י והרא"ש ובהא גם רל"ג מודה דהכל לשליח וא"כ בנ"ד דר' שלח וכתב לגוי שישלח לו בגדים אף אם נאמר דע"פ דיבורו ליוסף היה מ"מ כיון דלא נתלוו שניהם יחד אצל הסוחר אלא ר' לבדו כתב לו שישלח לו בגדים ושלח לו והטעות בא מאליו במה שנפגר הגוי בודאי דהכל הוי לשליח והוא ר' ואלפי מ"ש הרב מהרא"ב בסי' קכ"ד והביא דבריו הרב נחפה בכסף שם דעשה שלשה סברות בדבר הס' הא' היא ס' רל"ג ובע"הש דחולקין , הס' הב' היא דעת ר"ת דהכל לבע"ה , והג' דעת ר"י דהכל לשליח ומהמת זה העלה דאם השליח' מוחזק זכה בהם לס' ר"י ולעיטור ולא [illegible]

שחייב לשליח ממקום אחר יכול לו' קי"ל כרל"ג ובע"הש דחולקין כו' יע"ש , וכבר כתבנו דר' דנ"ד הוא מוחזק וא"כ זכה מטעם קי"ל כדעת ר"י והרא"ש ודעימ' דס"ל דהכל לשליח וכמ"ש הרב מהרא"ב

גם לא דמי נ"ד לאותה שכתב מהר"ם שהביא דבריו ריב"ה שם על ר' ששלח לש' שיקנה לו בגדים בהקפה מהגוי וכשהגיע זמן הפרעון נתן ר' המעות לש' לפרוע לנכרי ונמצא שהמוכר שכחם צריך שמעון להחזירם לר' כו' דנדון מהר"ם שאני דהמשלח נתן מעותיו לשליח לפרוע פרעו'ת לגוי בהא הוא דקאמר מהר"ם דאם שכחם הגוי יחזירם למשלח משום דכל היכא דלא נתנם לגוי ברשותא דמשלח קיימי לא כן בנ"ד דאין כאן נתינת מעות דמשלח לשליח ובודאי דגם מהר"ם יודה בנ"ד דהכל לשליח , ולכן חזי הוית להדיא למהרשד"ם בח"מ סי' ז"ך יע"ש , והרב תורת חסד ז"ל בסי' ר"י כתב כן לחלק בין נדון מהר"ם לדעת ר"י והביא דבריו הרב מט"ש בסי' קפ"ג הג"הט אות ל"ח יע"ש וכ"כ הרב דבר משה בח"ב סי' י"ל דע"ג ע"ג והובאו דבריו בס' הנו' יע"ש

ומיירי דברי חזי הוית למהר"ם הלוי בח"מ סימן כ"ג שכתב על נדון מהר"ם דלא מיירי אלא דוקא כשהלכו ר' וש' שניהם יחד ולקחו הבגדים מהגוי בהקפה אלא שש' יצא ערב בעדו ולכן ס"ל למהר"ם דאם שכח הגוי על המעות זכה בהם ראובן ולא כן כשראובן המשלח לא ידע ולא ראה את הגוי בעל הסחור' והגוי לא ראהו ולא נתן הסחור' אלא לש' ולש' הכיר למלוה שלו נר' דאף ר' נתן המעות לש' ושכחם הגוי. ליודו' מהר"ם דזכה בהם ש' כו' את"ד ז"ל , ואנא זעירא תמהני עליו דאלישנא דמהר"ם שהביא ריב"ה לא משמע כדבריו שהרי כתב ר' שלח לש' שיקנה לו בגדים בהקפ' מהגוי כו' ומל' זה נר' שר' לא הלך אצל הגוי כלל זולת שמעון לבד , ואולם שוב ראיתי דלק"מ דאפשר לומר דמה שנקט מהר"ם בזה הלשון ר' שלח לש' כו' לאו למימרא שר' לא הלך אצל הגוי כלל אלא ר"ל דר' שלח לש' אצל הגוי והוא ג"כ הלך אחריו ותדע שכן הוא שהרי האי לישנא דמהר"ם הביאוהו הרא"ש והמרדכי בפ' הגוזל בתרא ושם כתוב לאמר ר' שאמר לש' הקף לי מהגוי כו' ולא נקטו האי לישנא דשילוח

אף את זה ראיתי להרב מט"ש שם בהג"הט אות מ"ד שכתב בכונת מהר"ם דהכל תלוי בכונת השליח דאפי' דהגוי אינו מכיר את המשלח ולא נתן אלא ביד השליח אעפ"י כן אם השליח נתכוון בשביל המשלח הוי הכל למשלח כו' יע"ש , ושוב באות מ"ה הביא לדברי מהר"ם הלוי הנו' שהביאו הכנה"ג באות ע"ו שכ' דאפי' לדעת מהר"ם דוקא שר' וש' הלכו ולקחו הבגדים מהגוי בהקפ' כו' אבל כשראובן לא ראה ולא ידע את הגוי ולא נתן הגוי הסחור' אלא לש' אף שכחם הגוי זכה ש' כו' וכתב המט"ש ז"ל ואין הכ' [illegible] אלא לראות הדברים במקומן דבודאי מיירי שלא נתכוון שליח לזכות לר' ויש לעיין בזה עכ"ל ואנא זעירא כיון דשליית נמלא אתי ס' מהר"ם הלוי

ראיתי

ראיתי הדברים במקומן דלא איירי בלא נתכוון ש' לזכות לר' כמ"ש המט"ש וז"ל מהר"ש הנו' ועוד היה נ"ל דנדון מהר"ש הוי שר' וש' יחד הלכו ולקחו הבגדים מהגוי בהקפה אלא שש' יצא ערב בעדו ולכך ס"ל למהר"ש דהמעות זוכה בהם ר' בשכחת הגוי אבל כשהיה דומה לנ"ד דר' לא ראה ולא ידע את הגוי בעל הסחור' והגוי לא ראהו ולא נתן הסחור' אלא לש' ולש' הכיר למלוה שלו נלע"ד דאם ראובן נתן המעות לש' ושכחם הגוי דיודה מהר"ש דזכה בהם ש' כו' ע"כ

הרי. מוכח מדבריו דאפי' שהשליח נתכוון בשביל המשלח שהרי נתן לו הבגדים שלקח מהגוי ואין נתכוון גדול מזה שמעשיו הוכיח עליו במה שנתן למשלח הבגדים שלקח מהגוי, ואע"פ כן כתב דאם המשלח נתן המעות לשליח לפרוע לגוי ושכחם הגוי דזכה בהם השליח מטעמא דהשליח לבדו הלך אצל הגוי והגוי לא ראה ולא ידע למשלח כי אם לשליח. ומזו יש להוכיח מדבריו שלא כדברי המט"ש דאם איתא כדבריו למה ליה למהר"ש למימר דנדון מהר"ס דזכה למשלח הן היתה כשהלכו שניהם יחד המשלח והשליח אצל הגוי והא הכי' שלא הלכו שניהם יחד אלא השלי' הוא לבדו הלך אצל הגוי כל שנתכוון השליח בשביל המשלח הרי זוכ' המשלח אם שכחם הגוי ולמה ליה למימר דנדון מהר"ס הוי כשהלכו שניהם יחד השליח והמשלח. אלא ודאי דליתא להא דכתב הרב מע"ש בכונת מהר"ש הנז' ועם האדון הס"ר.

איך שיהיה הנה למדנו להא דנ"ד דאף את"ל דדמיא נ"ד לנדון מהר"ס והכל למשלח הרי אתה תחזה מ"ש מהר"ש הלוי דלא איירי מהר"ס אלא בר"וש יחד הלכו ולקחו הבגדים מהגוי בהקפ' אלא שש' יצא ערב בעדו ולכן ס"ל למהר"ס דהמעות זוכ' ראובן בשכחת הגוי לא כן כשראובן לא ראה ולא ידע את הגוי בעל הסחור' וגם הגוי לא ראהו ולא נתן הסחור' כ"א לש' דבזה יודה מהר"ס דזכ' בהם ש' ומעתה ה"ה וזהו הענין בנ"ד דהגוי בעל הבגדים לא ראה ולא ידע את יוסף כ"א לר' ולא נתן ולא שלח וא"כ עכשיו שמת הגוי בודאי דזכה בהם ראובן בכל הסך שלקח מהגוי ואין ליוסף אצל ר' כלום

איברא דאני נבוך עדין קצת בנ"ד דיש לבע"ד לחלוק ולומר דכל מה שכתבנו הינו ענין לנ"ד דהרי מ"ש ר"י והרא"ש ודעימי' וגם רכ"נ ומהר"ס לא נאמרו דבריהם אלא בשליח ומשלח ברם בשותפים דקי"ל דכל א' טורח בשביל חבירו א"כ דכל הריוח שיבא לא' מהם בין מטעות הגוי בין שיהיה ממה שיהיה הכל הוי לאמצע וא"כ בנ"ד שראובן ויוסף שותפים היו בעסק סחורות הבגדים ושלח ר' והביא סך אלף אריות מבגדים מהגוי בהקפ' ושוב מת הגוי ונשאר הסך הנז' מי זה אמר דזכה ראובן בכל הסך ההוא ואין לשותפו חלק בו אך שוב ראיתי הדבר מפו' דכ"ש הוא היותם שותפי' דהדין נותן דהכל יהיו לר' וכמו שכן דן הרב הגדול מהריב"ל בח"א סי' ל"ב שנשאל על ר"וש שהיו שות' וזכה ראובן ומכר קצת סחורות לגוי אחד ולקח המעו' וכשבאו לחלוק בשותפו' אמר ר' לש' שטע' הגוי טעו' חשבון כו' ושאל ר' מאחר שהוא קבל המעו' הוא זכה באותו טעות חס' כו' וע"ן הביא הרב מחלוקת התוס' וכל הפוס' עם ר"ת בר' ששלח את ש' לקבל מעותיו מהגוי וטעה הגוי כו' וכתב דבנדון שלו כ"ש הוא דהרי כשכל העסק שהוא של המשלח ואין לו חלק לאותו השליח באותן המעו' אפי"ה כתבו התוס' דהכל לשליח וכ"ש בנ"ד שהם שותפים והדברים האלו הם ברורים ולית בהו ספיקא כלל עכ"ל

הרי מפורש יוצא מדברי הרב דהדברים ק"ו לשותפים משליח ומשלח. ומעתה אומר אני בעניותי דנ"ד עדיפא מנדון הרב מהריב"ל ז"ל דהלא בנדון הרב ז"ל השותף האחד מכר קצת סחורות שהיה להם מאמצע השותפות לגוי א' ובעת לקיחת המעו' מהגוי טעה הגוי בהם ונתן לו יותר ממה שהיה חייב לו והיה לך לומר דיחלוקו בין השותפים הטעו' ההוא מאחר דבא הריוח ההוא מחמת מכירת סחורת השותפו' שהיה לשניהם חלק בו ואפ"ה פסק הרב בסכינא חריפא דכל הטעות הוא לשותף שקבל המעות מהגוי ואתיא מק"ו ממ"ש התוס' בשליח ומשלח וק"ו בין בנו של ק"ו בנ"ד שלא בא הריוח הזה מחמת מכירת איזה בגדים שהיה לשניהם חלק בהם אלא שראובן שלח ולקח סך בגדים בהקפה מהגוי ונפגר הגוי ואין דורש ואין מבקש ממנו הסך דמי הבגדים פשיטא ופשיטא דלו יהיה ואין ליוסף חלק בו, ושוב ראיתי להרב המאסף סי' קפ"ג הגב"י אות נ"ו שהביא דברי הריב"ל הללו ושכן כתב מהרש"ך ז"ל בח"א סי' ל"א ובח"ב סימן תל"ת

ואם ראה תרא' להרב מהר"י אדרבי בסימן שפ"ג שפסק להפך בר"וש שותפי' שהרויח שמעון ממון הרבה מטעות הס' הכותים שהיו טועים בשעת הפרעון וראובן תובע ממנו שכל הריוח הזה יתנהו לתוך השותפות, ופסק הרב שאפילו שמעון זה לא היה שותפו של ראובן אלא שליח בעלמא היה הדין נותן שכל המעות הוא לבע"ה כ"ש בהיותם שותפים ונתחייבו ז"לז ע"כ ריוח והנאה ואפי' על מציא' בשוק שהכל יהיה לאמצע והכל בשבוע' כו' דפשיטא דלכ"ע חייב שמעון להביא כל דמי הטעות לכיס השו' כו' יע"ש (וכבר עמדו רבוותא על תשו' הלזו מהרא"ד"ב סימן ד"ק מ"נ הרב מ"מ סי' למ"ד הרב דב"ת סימן י"ד יע"ש) וא"כ דון מינה לנ"ד דגם ראובן מחוייב להביא כל הכסף הנשאר לו מן הגוי הנפגר לתוך כיס השותפו'.

ברם אחר ההתבוננו' פורתא נר' לע"ד דהא לאו מילתא היא בנ"ד ושניא נ"ד לנדון מהרי"א דע"כ לא כתב מהרי"א ז"ל דהכל לאמצע אלא מטעם דשותפי' היו בהחלט ותנאי היה ביניהם שכל ריוח והנא' שיזמין להם הבורא ית' ממשאם ומתנם מחמת עסקם ושותפותם ואפי' ממציא' בשוק הכל יחלקו ביניהם וכמו שמפורש שם בשאלה ואמטו להכי פסק הרב ז"ל דהכל הוא לאמצע

לאמצע דכן דרך השותפים לערוח כאחד בעד רבירו לא כן כעין נ"ד דאינם שותפים בכל משא ומתן אלא בסחורות הבגדים לבד וכל אחד וא' הוא נושא ונותן בחנותו בשאר סחורות ואף בסחורו' הבגדים הוה עובדא שיוסף הנז' היה לו סחור' אררה ועשאה דיגי"ש עם בגדים ומכרם בחנותו לעצמו ולא נתן לראובן שותפו כלום ממה שהרויח בבגדים הנז' וגם ראובן לא שאל ממנו כלום משום שלא נתחייבו שלא לעסוק בבגדים אחרים חוץ מאלו שהם בשותפות דנרא' דעיקר שותפותם הוא בסך הארבע אלפים אריות שהוציאו כל אחד ב' אלפים ולקרוע מבגדי' ובאלו הד' אלפי' דוקא הוא שנשתתפו וא"כ דכל אהדוא' יכולים לישא וליתן בסחורת הבגדים כל אחד וא'לו לעצמו וא"כ איפוא דראובן הנז' שלח והביא בגדים בהקפה מן הגוי והוא אמר דלעצמו הביאם ולא להברת השות' בכגון דא גם הרב מוהרי"א ז"ל יודה דזכה ראובן במה שנשארו לו במיתת הגוי ואין לשותפו יוסף חלק בהם ׃

ואם עדיין הלב מהסס בזה ותמצא לומר דגם בכגון נ"ל ס"ל למוהרי"א דהכל לאמצע הא איכא ס' מוהריב"ל ומוהרש"ך ז"ל דס"ל דהלברי' ק"ו בשותפים דאין לשמעון השותף חלק בו במה שטעה הגוי עם שותפו ראובן וא"כ ראובן דנ"ל שהוא מוחזק במעות הנשארים מהגוי הנפגר מצי למימר קי"ל כהריב"ל ומהרש"ך ז"ל דאית להו דטעות והכחת הגוי זכה אותו השותף שקבל המעות ואין לשותפו האחר כלום ועיין להרב החבי"ב ז"ל בהגב"י אות כ"ן ובס' לב"מ ח"ב סי' י"ד דט"ז ע"ד

ומעתה קדשות אני מגיד דכל מה שכתבנו לזכותו לראובן דנ"ל אינו אלא לעיקר הסך אלף אריות מבגדים שלקח ראובן מהגוי בהקפ' והגוי נפגר ואין דורש ואין מבקש מיד ראובן הסך החוב הנז' זכה ראובן בסך הנז' לו לבדו ואין ליוסף שותפו חלק בו כלל ככל האמור לעיל מפי רבנן קדישי ׃ ברם על מה שהרויח באלו הבגדים עדיין יש לעמוד אם זכה ראובן גם בריוח שיהיה לו לבדו ׃ או דילמא הריוח מיהא יהיה לאמצע השות' דהלא מה דזכה ראובן בכל הקרן הנשאר מהגוי היינו מדין טעות הבא לו מהגוי דפסקו ר"י והרא"ש ודעמייהו דהכל לשליח וגם בשותפין הדין כן לטעות הגוי זוכה אותו השותף שקבל המעות מן הגוי וכמ"ש מוהריב"ל ומוהרש"ך ז"ל ברם על הסך שהרויח באלו הבגדים אין בו דין טעות הגוי ואם יהיה הדבר דכשלקח ראובן הבגדים מהגוי בהקפ' כונתו הן היתה לאמצע השות' יש לדונדיהיה הריוח לאמצע האמנם כבר טען ראובן הוא אמר דלאעיקרא כששלח ולקח הבגדים מהגוי בהקפה מעו' לא עלה ע"ד להביאם לאמצע השות' כי אם לו לבדו להרויח לעצמו וא"כ צריכין אנו למודעי היכי לידיינו דייני גם על הריוח אי נאמן ר"ע"ז בלבורו הקל או לא

ואומר ׃ למלת' כדנא בפלוגתא דרבוותא קמאי מתניא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' מכיר' וז"ל הורו מקצת המורים שאם קנה לעצמו במעות חברו אחר שתקפן עליו במלוה קנה לעצמו ומקבלין הימנו כשאומר זקפתים עלי במלוה ואני אומר שאין זה דין אמת אלא המקח של המשלח עכ"ל וכתב הה"מ ז"ל וז"ל דעת אלו בעלי הורא' זו הוא מכח שמוע' דהגוזל עצים דק"ב גבי הנותן מעות לשלוחו ליקח בהם חטים כו' וכבר האריך הרשב"א ז"ל להוכיח כן מ"מ הפריזו הם על המדה במה שאמרו שהוא נאמן בדבורו הקל דודאי דוקא כשיש עדים ששלח בהם יד לעצמו אז שאמר לפניהם שהוזר בו משליחותו וקונה באותן מעות לעצמו הא סתמא אינו נאמן וכ"ך הרמב"א ז"ל וזה ודאי מוכרח דבסתמא אינו נאמן ודעת המחבר כלעת בעל מחיבות כו' עכ"ל

(ואנא היתיה למרן קנו הרב משאת משה ז"ל בראשונות רח"מ סי' ב"ן דקל"ה תמ"א תמ"א יקרא ע"ד הה"מ ז"ל הללו ע"ש הרשב"א ממ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' סי' אלף נ' על ב' שנשתתפו בכל הריוח הרי נעשו כשכיר זל"ז והו"ל כשוכר חברו למליאות דהכל לאמצע ואם אמר יאמר לעצמי זכיתי ובתכוונתי איני נאמן דכיון דשכיר הוא מן הסתם ללורך המשכיר הגביה כו' יע"ש ׃ ודיק מינה הרב מ"ז ז"ל ו' ז"ל ומשמע דע"כ לא בעינן עדים וראיה אלא דוקא לגבי שותפים דכיון דנעשו כשכירים זל"ז אין כח בשותף לבטל היותו אם לא עפ"י עדים הא בשליח דלא נקשר בקשר האמיץ להייב עלמו בכך לכאחר דמי מצי א"ל לעצמי קניתי אף בלא עדים וראיה כלל ולפי דרכנו תיקשי לדעת הה"ה ז"ל במ"ש דלעת הרשב"א ז"ל דהמורים הפריזו על המד' וזה מוכרח דבסתמא אינו נאמן אם לא בהעלאת עדים ׃ ואלו מדברי הרשב"א הנז' ירא' בהדייא דלא אמר' למילתיה אלא בשותפים ומטעמיה דהיינו מאחר דנעשו שכירים זל"ז ויהי הקשר אמיץ לא כן בלשוייה שליח דאיכא למימר דגם הרשב"א מודה לדעת המורים ז"ל דמקבלין ממנו בלא סעדא' כלל כיון דאיכא טעמא דנעשה כשכיר אח"ד ז"ל)

ועיין להרב המאסף ז"ל סי' קפ"ג הגה"ט"ו אות י"ט שהביא לשקת הגבאים ז"ל דס"ל דכמחלוקת בשליח כך מחלוק' בשותפין הרשד"ם מוהר"י אלדבי מוהר"ש אלשיך משפט לדק ז"ל יע"ש ׃ וא"כ איפוא לאורה היה נר' דלא מהימן ראובן במה שאמר לכששלח והביא הבגדים מהגוי בהקפ' בעודו שותף עם יוסף כונתו הן היתה להרויח לעצמו ולא לאמצע השות' ולא מבעיא לדעת הרמב"א ודעמיה דס"ל דאין האיש נאמן לומר זקפתים עלי במלוה כל דליכא עדים ׃ וכ"ש לדעת הרמב"ם ז"ל ודעמיה דס"ל דלא מהימן לומר וקפתים עלי במלוה אף באיכא עדים ׃ וא"כ הכא בנ"ל לא מהימן ראובן לומר כששלחתי והבאתי הבגדים בהקפה כונתי הן היתה להרויח לעצמי ולא לאמצע השות' ׃ אלא דאף לדעת המורים ז"ל כבר כתבו קצת מרבוותא דעכ"פ שבועה בעי ועיין להרב המאסף ז"ל שם הגב"י אות ח' ומה גם לדידן דכבר קבלנו עלינו לדון ולהורות בדיני ממונות כהוראות הרמב"ם כפי פי' הה"מ ז"ל וכמ"ש הרב המאסף ז"ל בא"ח בכללי הפוסקים

ומהר"י

ז״ל · ומהר״י באסן ז״ל בסי׳ ל״ה ומרן וקננו הרב משאת משה ז״ל בכמה מקומות וכבר הארכתי בענין זה אל מקום אחר · וא״כ איפוא בנ״ד לאו כ״כ דראובן לומר לעצמי קניתי והרווחתי אלא כל מה שהרויח במכירת הבגדים הנז׳ הכל הוא לאמצע וזוכה יוסף שותפו בחלק הריוח ·

ואולם לכי מעיינינן בהא הא לא מגנא ולא מגלא לזכותו ליוסף גם בחלק הריוח ורב המרחק בין נ״ד למ״ש הרמב״ם ז״ל דע״כ לא קאמר הרמב״ם דאין מקבלין הימנו כשאומר וקפתים המעות עלי במלוה והוי המקח של המשלח או הוי לאמצע כשהיו שותפים · היינו דוקא בשקנה השליח במעות המשלח או השותף במעות השותפות ברם בשלקח השליח או השותף מקח אחד בהקפ׳ אה״ן דגם הרמב״ם ז״ל יודה דמצי זכי לעצמו ומהימן לומר לעצמי קניתי והרווחתי · תדע שהרי טעמא דהרמב״ם ז״ל שכתב דהוי המקח למשלח היינו משום דאין אדם עושה סחורה במעותיו של חברו · וא״כ כל כה״ג דהשליח או השותף לא עשה סחורה במעות המשלח או במעות השותפות אלא שלקח בהקפה וא״כ ליתיה לה״ט דעושה סחורה במעות המשלח · וא״כ מסתברא ודאי דמקבלין הימנו כי טעין הכי דלעצמו כוון אף לדעת הרמב״ם ז״ל וכן נראה שהיה דעת אותה תשובה שכתב הרב בעה״ע ז״ל בשליחות ממון לרא״ש ישיבה והובא בב״י סי׳ קפ״ג ראובן דא״ל לשמעון אית זבינתא בדוך פלן זיל זבנא ביני ובינך ואזל וזבנה שמעון וא״ל ראובן פלוג לי וא״ל לא פליגנא לך אי דיהב ליה ראובן לשמעון זוזי למזבן ליה חייב לתת ליה מנתיה ואי לא יהיב לשמעון זוזי והשתא קא מהדר ביה מודיעין ליה שעושה הקא עבר אמאי דכתיב הין צדק כו׳ ע״כ הרי נראה מדבריו דאע״ג דלכי זבן היה אדעתא דראובן ג״כ אלא דהשתא הוא דקא מהדר ביה לא מהימנינן ליה לשמעון כיון דלא שקיל זוזי וכ״ש בכגון נ״ד דקא טעין ראובן דאעיקרא כשלקח הבגדים בהקפה לעצמו לקחם דפשיטא דמקבלין הימנו · וכן נראה דעת הרשב״א ז״ל בתשו׳ והובא שם בב״י שאלתם נהגו בעלי הניזת כו׳ ולא עוד אלא אפי׳ אמר לשלוחו קנה לי חפץ פ׳ והלך וקנהו לעצמו מה שעשה עשוי כדאיתא בריש האומר כו׳ יע״ש

ובהפשי מצאתי הון לי להרב כמהר״י אליעזר ז״ל בס׳ מנחת יהודה סי׳ ה״ה דפ״ג ע״ג שכתב דאפי׳ לדעת הרמב״ם ז״ל דס״ל דאין מקבלין הימנו · מ״מ אם החליף מעות המשלה דהוי שולח יד ונתחייב באחריותו נמצא דמעות המשלח כדידיה דמיין והילכך כי הדר טעין ואמר לעצמי לקחתי וזקפתי עלי במלוה מקבלין הימנו כו׳ והביא ראיה מההיא דתנן בפ״ו דדמאי ופסקו הרמב״ם בפי׳ מה׳ מעשר דין ח׳ עם הארץ שנתן מעה לחבר וא״ל קח לי אגודת ירק לוקח לו כתם וכטור מלעשר ואם החליף את המעה חייב לעשר כו׳ יע״כ והיינו טעמא דכשהחליפם המעו׳ הוי שולח יד ונתחייב באחריותו וא״כ נמצא זה החבר לוקח ובעל המעות להשתא ודאי ילפינן שפיר מינה דכל דהחליפם מעותיו של שליח מקרי לגמרי וכיון דכן שפיר מצי זבין לנפשיה במעותיו של זה וכי טעין הכי טענתיה טענה גמור׳ היא אח״ל יע״ש · והשתא הדברים ק״ו לנ״ד דהשתא ומה לשהחליף המעות אמרי׳ דס״ל להרמב״ם ז״ל דמקבלין הימנו כשאומר וקפתים עלי במלוה אע״ג דס״ם הרי הוא עושה סחור׳ במעות חבירו אפ״ה כיון דהחליפם דהוי שולח יד שפיר אמרי׳ דס״ל להרמב״ם ז״ל דמקבלין הימנו · וכ״ש בנ״ד דליתיה למעות משלח כלל אלא הרי לקח בהקפה הבגדים תהגוי וטען כי לעצמו לקחם דודאי מקבלין הימנו ואף למה שלדד מרן בכ״מ לפרש לשונה אחרת בסיומא דהירוש׳ והביא לדבריו הרב הנז׳ שם והוא דכשראהו המוכר דהחליפם חישב דחזר ביה משלהו׳ ואינו קונה אלא לוק׳ לעצמו ונותן לו דמאי ולפיכך צריך לעשר כו׳ וכתב הרב הנו׳ דלפי פי׳ זה נרא׳ דבכגון זו נמי פליגי דאפי׳ תימא דהדר בו משלהותו אכתי מאי הוי ס״ם במעות המשלח זבין ולאו כל הימנו לעשות כן באופן שדין זה צ״ע עכ״ל ·

הרואה יראה דאין מכל זה סתירה למה שכתבנו בנ״ד דהרי אף לפי מה שלידד מרן בכוונת הרמב״ם היינו דמ״מ המשלח נתן מעות לשליח והרי הוא עושה סחור׳ במעות חבירו ולכן אפי׳ החליפם השליח ס״ם במעות המשלח זבין ולאו כ״כ לעשות כן · ברם בכגון נ״ד דליתיה למעות כלל יודה הרמב״ם דמקבלין הימנו כנלע״ד

שוב ראיתי אחרי רואי הדבר מפורש להרב הגדול כמהר״א נבון בס׳ מה״א הלכו׳ שלוחין סי׳ י״ב שכתב דאין אדם יכול לזכות בעל חבירו במקח שבא לידו אלא בלוקח הדבר בממון וא״ן בממון שלו לכתחן דאוזפינהו דמי וחשיב קונה בממון המשלח ונמצא דזה זוכה לחבירו בממון חבירו דמעות קונו׳ אבל היכא דזכה לחברו במקח שלקח בהקפ׳ כל שלא הודיעו למוכר היאך קונה חבירו דמי הודיעו למוכר שיקנ׳ מקחו לזה ואף אם עושהו זה שליח לזה שיזכ׳ בעדו אין אדם יכול לעשות שליח לזכות לו בממון חבירו שלא מדעת בעלים וו היא דעת רילב״ה שהבאתי לעיל שכתב דאף כי נתכוון לזכות במקח בעד חבירו לא זכה חבירו דמי הודיעו למוכר ועי׳ בחי׳ מוהרב״א פ״ק דמציעא דנ״ו ע״א וכ״ן שהוא דעת הרמ״ה שכתב דהא דכי א״ל זבין לי האי מילי וזכה חברו היינו משום דכי א״ל זבין לי שליח שויה וכמאן דאוזפינהו דמי וזה נר׳שהוא לעת הרמב״ם בפ״י מה׳ מעשר שכת׳ ע״ה שנתן מעה לחברו לקנות לו ירק והחלי׳ את המעה חייב לעשר ואע״ג דהחבר כי לקח נתכוון לזכו׳ לע״ה משום דמי הודיעו למוכר שיקנה לע״ה וזה נר׳ דעת אותה תשובה שהבאתי לעיל משם ראש ישיבה עכ״ד ז״ל · הרי מפורש יוצא מדברי הרב דגם הרמב״ם ז״ל ומודה דשליח שהלך ולקח איזה דבר בהקפה דלא מצי משלח לזכות בו והשליח הוא זוכ׳ בו · ומעתה ה״ה והוא הטעם בשותפין גם

כן דלא מלי השות' האחר לומר דזה המקח שלקח השותף שבנגדו יהיה לאמצע דדע' מקנה בעי' וליכא

אף אמנם את זה עומד לנגדי דהרו' ירא' להרב הנז' בעצמו חבר לגוזיזה בסימן שלאחריו והוא סי' י"ג והביא לנו מ"ש בפ' הריבית גבי' גוי שלוה מעות בריבית מישראל אמרו ישראל אחר וא"ל הנם לי ואני אעלה לך מותר ואם העמי' אצל ישראל אסור פי' דא"ל ישראל לגוי תנם לפי' ומש' שם דהאי אסור אינו אלא משום הומרא דמדינ' ליכא איסורא דגוי לית ליה שליחות ולא אמרינן ישראל הלוה וזה מיד הגוי בשבי' ישראל הברו והביא מ"ש התוס' דה"ע משום דאין הגוי מפקיר נכסיו כדי שיוכל זה לזכות בשביל ישר' חבירו אלא הוא רוצה ל כו' נכסיו למלוה על יד זה ואין שליחות לגוי אבל בדברי הרמב"ם פ"ה מה' מלוה והר' התרומות שער מ"ו ח"ד שכתבו דכי האי גוונא הוי רבית קצו' נר' דס"ל דהישראל זוכה לחבירו מידו של גוי כו' והטור ביו"ד סי' קס"ע נר' שסובר כמו שכתבתי שכ' דאם הישראל אומר שבשליחות הראשון מקבלם ה"ו מדינא אסור . וכתב הב"י דלאו דוקא בעשאו שליח אלא כיון שדעתו של שליח שני לזכות לראשון זכה לו . ותלמידי הרשב"א כתבו בשם רבם דלעולם אינו אסור אלא משום הומרא כו' הרי אתה רואה דלדעת התוס' ותב"ר ז"ל שהביאו משם רבה"א ליסר' לזכו' להברו מידו של גוי ולדעת הרמב"ם ז"ל ובע"הת והטור ז"ל כל שדעתו של שליה לזכות בעל חברו זוכה לו ולפ"ז נרא' דאם ישר' שלח להברו שיקח מיד הגוי בעדו בהקפה מיד שבא לידו של שליח זכה בהכ המשלח כו' אח"ד ז"ל . עין רואה שכתב הרב לדעת הרמב"ם ודעי' אם ישראל שלח להברו שיקח מיד הגוי בעדו איזה דבר בהקפ' מיד שבא לידו של שליח זכה בה המשלח אע"ג דליכא דעת מוכר וזה הפך ממ"ש הוא ז"ל בסי' י"ב דא"כ איפוא בנ"ד דר' שותפו של יוסף דלקח הבגדים מהגוי בהקפה זכה יוסף בחלים אע"פ דהגוי לא ידע את יוסף שהרי לא בעי' דעת מוכר . וכיון שכן מאי דקא טעין ראובן דלהרויח לעצמו לקח הבגדים ולא לתוך השות' לא מהימן אפי' בדאיכא ליה סהדי לדעת הרמב"ם ז"ל שאנו דנין כמותו

ברם אהר ההתבוננות הטב הא ל"מ לפי קע"ד המעט הוא ואעיקרא דברי הרב מה"א דסי' י"ג אחרי השתחוי ארצה אלף פעמים לפני הדרת כבודו תמוהים הם מאד בעיני במה שרצה ליתם בדעת הרמב"ם דהישר' זוכה לחברו מידו של גוי ממאי דכתב דהוי רב"ק ותמהני על פה ק' יאמר כן שהרי מרן מהרי"קא שם בב"י כתב דדעת הרמב"ם בפ"ה מה'מ כדעת רש"י והרי"ף ודעת רש"י מבו' להדיא בהוג' דפ' א"ן דע"א ע"ב כשהעמידו אצל ישר' ואמר ישר' הראשון לנכרי תנם לפני דאסור . פרש"י אע"ג דאין שליחות לנכרים דילפינן אתם גם אתם שיהיו שלוחכם כוותכם מ"מ משום הומרא דרבית החמירו רבנן

ואסרו כו' יע"ש ולשונו מבוארת לומר דמשום הומרא דרבית החמירו רבנן לומר דיש שליחות לגוי ואסרו דהו"ל כמו שהישר' נתן ביד ולא מטעמא דישר' זוכה לחבירו מידו של גוי וא"כ מרן הב"י שכתב דדעת הרמב"ם כדעת רש"י הכונה לומר דגם הרמב"ם לא ס"ל דהישראל זוכה להברו מידו של גוי אלא משום טעמא דיש שליחות לגוי להומרא

וכן כתב הה"מ להדיא וז"ל ואם העמידו אצל ישראל כו' וזה מחלוקת בין המפרשים ויש מי שכתב דלאוקמתא דרב פפא דלעיל בל זמן שלא נטל הישראל ונתן ביד מותר לפי שאין שליחות לגוי אפי' לחומרא אבל ר"ח והרי"ף ורש"י כתבו דיש שליחות לגוי לחומרא וכל זמן שנתן מדעת הישראל ה"ז אסור וזהו דעת רבינו עכ"ל . הרי מבואר מדברי ה"ה נמי דלדעת הרמב"ם כדעת רש"י והרי"ף ור"ח דאינו אסור אלא מטעם דיש שליחות לגוי לחומרא ולא משום דהישראל זוכה לחברו מידו של גוי ומה שדקדק הרב ז"ל ממ"ש הרמב"ם דהוי רב"ק כבר נרגשו מזה ש"הת ומרן ז"ל וכתבו שהרמב"ן והרשב"א חלקו עליו בזה ולא הוי אלא אב"ר ואעפ"כ כתבו דדעת הרמב"ם כדעת רש"י והרי"ף ור"ח ואם איתא כמ"ש הרב הנז' דמדכתב הרמב"ם דהוי רב"ק איכא למידק מינה דלדעתו היא דהישראל זוכה לחבירו מידו של גוי תיקשי להרב המ' ולמרן איך כתבו שדעת רבינו הרמב"ם מכח השוב' דיש שליחות לגוי להומרא והא הרמב"ם נקט בלשונו דהוי רב"ק וא"כ תו לא מלי' למי' דהוי מדברי' ואיך כתבו דלדעתו כדעת' רש"י ודעי' אלא ודאי דהא והא איתא לדע' הרמב"ם דהוי מדבריהם והוי רב"ק . ומי לנו גדו' מה"הת נאמן ביתו של הרמב"ם ונהירין ליה שבילי דהרמב"ם כשבילי דנהרדע"א והוא ז"ל כתב דלדעת הרמב"ם דמשום הומרא דרביתא החמירו רבנן ואמרו דיש שליחות לגוי וכדעת רש"י והרי"ף ור"ח . וא"כ איפוא לא ידענא איך רצה הרב ז"ל לדקדק מדברי הרמב"ם הפך דעת ה"ה ומרן ז"ל ומזה יצא לידון בדבר חדש לישראל שאמר לחבירו שיקח לו מיד הגוי איזה דבר בהקפה דמיד שבא ליד השליח זכה בו המשלח . דלענ"ד אחרי התאבקי בעפרות רגליו זה אינו דהרי לדעת הרמב"ם הוי משום טעמא דיש שליחות לגוי לחומרא דרביתא ולא ס"ל דהישראל זוכה לחבירו מידו של גוי וכמ"ש ה"ה ומרן ולעולם הרמב"ם ס"ל דמי ששלח לחברו שיקח מהגוי בעדו איזה דבר בהקפ' דלא זכה המשלח משום דלדעת מקנ' בעינן וליכא ולא מלי הישראל לזכות לחבירו מידו של גוי וכמ"ש בפ"י מה' מעשר וכמו שהביא לבריו הרב הנז' בסי' י"ב

ועוד אני תמיה על הרב הנז' לכפי דבריו דדברי הרמב"ם סתראי נינהו מיניה וביה דהרי בסי' י"ב למד מדברי הרמב"ם בפ"י מה' מעשר דישראל השולח לחברו שיקח לו איזה דבר בהקפ' דלא זכה המשלח משום דלדעת מוכר בעינן זמי הודיעו למוכר כו' ואילו בסי' י"ג למד מדברי הרמב"ם בפ"ה מה' מלוה להפך איברא

שנר'

מנראה שכבר נרגש הרב ז"ל מזה שסיי' וכתב בס"סי י"ב ועי' מ"ש בסמוך לנר' דכונתו לומר על מ"ש בסי' שלאחריו דלמד מדברי הרמב"ם להכך ממ"ש הוא ז"ל בסי' י"ב. וזו היא שהמתבני איהך לא שת לבו הרב ליישב דברי הרמב"ם כלי דלא לסתוינהו כלגונבדלייהו וכבר עלה במחשבה לומר דכונת הרב כאן בסי' י"ג במ"ש דמש' מדברי הרמב"ם דישראל שאלה להבירו שיקח בעדו מהגוי בהקפ' דמיד שבא ליד השליח זכה המשלח מיירי בשידע הגוי שדבר זה שלוקח הישראל מידו בהקפה הוי לישראל המשלחו וא"כ הא איכא דעת מקנה . אך במשמע ההקפ' א"א לומר דזה הוי כונתו דא"כ וי"ל לאידך גיסא במ"ש לדעת התוס' והר"ר ז"ל דלא זכה המשלה והמאי לא זכה המשלח מאחר דכבר הודיעו השליח למוכר הגוי דדבר זה הוי לישראל המשלחו . ובר מן דין אי אפ' לומר דמ"ש הרב לדעת הרמב"ם דמיד שבא ליד השליח זכה המשלח משו' דאיכ' דעת הגוי המוכר שהרי אף דאיכא דעת הגוי המוכר לאו מילת' היא דלא מלי הגוי לזכות לישר' ע"י ישר' אחר דזכיה מדין שליחות אתרבאי והא קי"ל דאין שליחות לגוי לא אנן להו ולא אינהו לדידן כדמוכח כל זה שם בפ' הרבית שיהו שם אוקמתא דרבינא כמו שיע"ש באופן שדברי הרב מה"א שבסי' י"ג מקולר המשיג ועומק המושג לא זכיתי להבינם וכעת נע"ר לי

אך שיהיה ולדאתאן עלה מנה לדעת הרמב"ם אין הישראל מלי לזכות את ישראל חברו מידו של גוי וכמ"ש ה"ה ומרן וכן דעת הרי"ף ז"ל ור"ה ור"י והרמב"ן והרשב"א כמ"ש ה"ה שם וכן לדעת התוס' ות"ר כמ"ש הרב מה"א וא"כ זכינו לדין לדעת רובא דרבוותא ומכללם רבי' הרמב"ם דישראל ששלח לחבירו שיקח לו מן הגוי איזה מקח בהקפ' לא מלי משלה לזכות בו אלא זכה בו השליח וכמ"ש הרב מה"א בסי' י"ב . וא"כ איפוא בנ"ד דר' ששלח ולקח הבגדים בהקפ' מן הגוי וטוען להרויח לעצמו לקחם נאמן ע"פ דבורו אף לדעת הרמב"ם ואינו חייב לו שבוע' ולא אפי' ה"ס וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' טוען והטור ומרן בח"מ סי' פ"ז סל"ה דכל הטוען לחבירו טענ' שאפי' אם הודה לא יתחייב ממון אע"פ שככר אין מחייבין אותו שבועת היסת כילד אמרת ליתן לי מנה להד"מ אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם שאף אם הודה אינו חייב לו כלום ע"כ וא"כ הכא בנ"ד דאפי' אם היה אומר ר' דמתחילה כששלה ולקח הבגדים בהקפ' היה ע"ד שיהיה חלק בהם לשותפו יוסף ועכשיו הדר ביה אפ"ה לא הוה מלי לזכות בהם יוסף דהרי אין הישראל זוכה את ישראל חבירו מידו של גוי וא"כ השתא דקא טעין דמעולם לא נתכוון להביא אלו הבגדים שלקח בהקפ' לאמצע השות' אלא לו לבדו הוי נאמן ע"פ דבורו הקל אף לדעת הרמב"ם ז"ל . ומה גם לפי המוכר בשאלה דכשנשתתפו ר' עם יוסף הוציא כל א' ב' אלפים אריות ולקחו כל הסך הנז' מבגדים ועשו תנאי ביניהם שאם יהיו צריכים עוד שיוציאו עוד כל אחד וא' קרן כנגד קרן וגם שדבר שבתוך ימי שותפותם לקח יוסף סך בגדים בדינ"ש על סחור' אחרת ומכרם בהנותו לו לבדו דנרא' ברור מזה דאעיקרא כשנשתתפו לא היתה שותפותם כי אם על הסך הקרן שהוציאו בין שניהם דוקא , וא"כ ראובן ששלח ולקח עוד בגדים בהקפ' מן הגוי מה לו ליוסף שותפו במה שהרויח ראובן באלו הבגדים מאחר דלא נתחייבו שלא לשאת ולתת בסחורת הבגדים כל אחד וא' לו לעצמו וא"כ אין ליוסף חלק באלו הבגדים כלל כן נרא' לפקע"ד פשוט ,

ומעתה נקיים אנחנו מטענתו של יוסף על מה שטען עוד על אלו הבגדים שהוא אמר דרולה ליטול חלק מבגדים הללו משום דמסתמא לעסק השות' הביאם זהרי עברו הבגדים באחריותו ולכן הוי לאמלע . ולפי מאי דכתיבנא בעניותין הנ"ל הביא גם הוא בטענתו זאת , דהלא כבר היכהו למהימנינן ליה לראובן במאי דקא טעין דלהרויח לעצמו לקחם מהגוי עפ"י דבורו הקל אף לדעת הרמב"ם וכדבר האמור , ועוד דלו יהיבנא ליה ליוסף כל דיליה ונאמר דכששלח ולקח אלה הבגדים מהגוי היה דעתו לאמלע השות' אע"פ כן לא זכה יוסף ליטול חלק מהם להיותם עוברים באחריותו ואינלו עליו אלא תרעומת וכמ"ש מתבאר מדברי מהרשד"ם בח"מ סי' קנ"ב תוך התשו' וז"ל והטענ' שאומרים שהלכו המעות ועברו אחריות או שרולים מעותיו ממש איני רואה ממשות אפי' להשיב עליהם שא"כ לא לישתמיט שום פוסק בעולם דלימה שום רמז מהענין הזה לחייב לשליח לקנות הסחור' למשלה אם הוליך המעות עמו אדרבא פשוט הוא בגמר' ובפוס' כולם פה אחד כתבו שאין לו עליו אלא תרעומת אפי' שעכבם זמן רב גם המעות כו' ואלו הדברים יגיעת בשר הוא להשיב עליהם ולהיות שכנגדי לעג על דברי כאשר אמרתי דאדרבא זה נהנה וזה אינו חסר הוא ראיתי להביא ל' המרדכי הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירו' כו' עד המעיין בכל לשון המרדכי לא ימלא חיוב אלא בשקנ' במעות חבירו והרויח וגם שביטל כיסו שחברו היה יכול להרויח במעותיו וזה בטלם שעכבם לעלמו. והרויח בממון חבירו ואדרבא כשלא ביטל כיסו כתב דהוי נהנה כו' אתי"ד ז"ל . הרי מבואר מדברי הרב דלא בשביל שעברו מעות המשלח באחריותו וזכה במה שהרויח דאין לו עליו אלא תערומת וא"כ בנ"ד אפי' שנאמר שעברו הבגדים הללו באחריותו דיוסף לא בשביל זה יהיה זוכה ליטו' לחלק מהם וכ"ש למאי דקא טעין דמעיקר' להרויח לעצמו לקחם ולא לאמלע השות' וכבר כתי' דמהימ' ליה וא"כ נמלא דאעיקרא לא עברו הבגדים באחריו' דיוסף ואין לו עליו אפי' תרעומת

ומעתה אשימה עיני על הבגדים הראשונים שהביא ראובן ממתא אזמיר יע"א קודם שנשתתף עם יוסף וגם הם היו בהקפ' שהקיפ' הגוי לר' ויהי כבואו ר' פה העירה ונשתתף עם מהב שותפו בכל עניניהם ונודע לר' שהשותפות שהיה

שהיה למשה חולקו עם יוסף בסחורת הבגדים לכל נראה גם ר' למפורסמות' הנו' עם יוסף שגם ר' אהבו את יוסף ובאהבתו אותו הוא אמר ליוסף דגם הריוח שיעלה מכר אלו הבגדי' שלקחתי מהגוי בהפקרה אתן לך הלי וכן עתה רוצה לחזור מדבורו הראשון שהוא אמר דברים בעלמא אמרתי לך ואני חוזר בי ויוסף רוצה לזכות גם בחלי הקרן מאלו הבגדים שנשארו במיתת הגוי כמבואר בשאלה

ולזה אני אומר דהאמת הוא שיוסף הפריז על המידה בטענתו ואת הוא אמר דכיון שנכנסו אלו הבגדים בתוך השות' עכשיו שנפגר הגוי ואין מי שיבקש דמי אלו הבגדים דהוי להלאין ואין בדבריו ממש דמה לו אכל ר' באלו הבגדים מאחר דר' קודם שנשתתף עם יוסף לקח אלו הבגדי' מהגוי לו לעצמו ואחר שנשתתף עם משה שותפו ונתרצ' משפותכות שהיה לו עם יוסף הטינו הסדם ר' ומשה השותפים לתת גם הריוח מאלו הבגדים שלקח ר' מהגוי לו לשמו לתוך כיס השותפות ועכשיו שנפגר הגוי מה לו ליוסף אכל ר' במה שנשאר חייב הוא לגוי, הא למה זה דומה לר' שלוה מגוי אחד סך מה ושוב נשתתף עם ש' ושמו כל אחד כ"וך ממון לתוך כיס אחת לצורך השות' ושסך אשר הוליא ר' היינו הסך אשר לוה מהגוי ושוב מת הגוי אז מחל הגוי לר' הנאמר שזוכה ש' שותפו בחלי הסך ההוא זה לא אמרו אדם מעולם ויגיעת בשר הוא לע"ד להשיב על זה ומה גם לפי מה שכתבנו ושארכנו לעיל על הבגדי' הבניים דאף שלקחם ר' מהגוי בעודו שות' עם יוסף דאפ"ה זכה ר' בהם ואין ליוסף זכות בהם כלל וכדבר האמור לעיל, ושבתה יכה נלמד מק"ו לאלו הבגדים הראשונים דלקחם ראובן מהגוי קודם שנשתתף עם יוסף דאין לו זכו' בהם כלל ומן השמים זכו לו לראובן וזה נר' פשוט לע"ד

אך אמנם מאי דמגזים ואתי ר' ובקש לעקור את הכל ואינו רוצה לתת לו גם חלי הריוח שנדר לתת לו וחוזר בו כי דברים בעלמא אמר לו היה נראה לכאורה דלא לדק בזה ר' ולאו כ"כ להוזר בו אלא זכה יוסף בחלי הריוח שברי התנו כן שיהיה הריוח לאמלע ואף שמתחי' השות' לא ירדו לזה התנאי אלא בתוך ימי שותפתם הוא שהגיא ר' אלו הבגדי' והתנה לתת לו חלי הריוח, הרי כבר כתב מהרי"קו בשו' ך' והביא דבריו מרן מהריק"א בה"מ סימן קע"ו דאפי' לדברי הרמב"ם ז"ל שהלריך נתינת מעות לכים השות היינו דוקא בתחילת השו' אבל היכא שכבר היו שותפי' מקודם מודה שכל תנאיהם קיימים בלא קנין וכ"ש בהיות התנאים שוים בשניהם דבההיא הנאה דהמכי אהדדי כו' יע"ש, וא"כ היה נראה לכאורה בנ"ד דמחוייב ראובן לתת ליוסף חלי הריוח שהרויח באלו הבגדים הראשונים ככי מה שנדר לו ולאו כ"כ להזור בו דכל כיולא בזה קנה אף בלא קנין

ואולם במעט השקפה נלע"ד דגם בזה מלינא לזכותו לר' בריוח שהרויח באלו הבגדים הראשונים דלו יהיה הכל ומלאתי לי אילן גדול לסמוך עליו הוא הקדוש מרן החבי"ב ז"ל בתשו' ה"א סימן ק"ל שנשאל על כיולא בנ"ד בר"וש שהיו שותפים ושלה ר' לעוג' אר אחד אלל ש' שילבש מעותיו של הגוי בסחורה ולא ירויח עמו כלום ואחר כך במה שירויח הוא עם הגוי יתחלקו בניהם,

ושוב שאל שמעון מר' שיתן לו חלי הריוח כמ"ש לו בכתבו ור' אומר שאינו רוצה לתת לו כלום כיון שלא קנה מידו ע"ז ושמעון טוען שמה שלא קנה מידו מפני שסמך על הקנין ושבוע' שהיתה ביניהם קודם בזמן השות' כו' והרב ז"ל למעניתו כמדהו לכל רוח ובתוך התשו' לדד לחייב את ראובן והביא מ"ש לעיל דברי מהרי"קו ז"ל שכ' דאפי' לדעת הרמב"ם ז"ל שהלריך נתינת מעות לכים ה"ד בתחילת השותפות אבל היכא שכבר היו שותפים מקודם מודה הוא שכל תנאיהם קיימין בלא קנין כו' ושכן נראה מלדברי מהרש"ך ז"ל ה"א סימן קל"ט, וגם הרב ב"ח ומהר"ש הלוי ואביו ז"ל קיימו דברי מהרי"קו ז"ל, ובכן עלה בדעת הרב החבי"ב ז"ל לחייב לראובן שיתן לשמעון חלי הריוח ממה שהרויח עם הסוחר, ושוב הדר ביה הרב ז"ל וזיכה לראובן ממ"ש מרן ז"ל שם בב"י ז"ל שחלק על מהרי"קו ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל וכתב ואין נראה לי שהרמב"ם יסבור כן, ואף דמהר"ש הלוי ואביו ז"ל תמהו על מרן ז"ל,

הרי הרב מהרשד"ם בח"מ סימן רע"ג ותי"ג סבירא להו כמ"ש מרן ז"ל, גם מהר"ש יונה ז"ל סימן למ"ד כתב ואחר שהרבנים הגדולים הסכימו לדעת אחד מי הוא זה אשר יערב את לבו לגשת כנגדם, וכיון דהוי פלוגתא דרבוותא ראובן המוחזק יכול לומר קים לי כמרן ומורשד"ם ומהרש"י ז"ל דאין חילוק בין כשהיו שות' לתחילת השיתוף אלא כולן שוו בשיעוריהן את"ד ז"ל יעש"ב

ומעתה דון מינה ואוקי באתרין ונלון דידן עדיפא מנלון הרב החבי"ב ז"ל דאלו בנלון הרב ז"ל שבועת ה' היתה ביניהם בתחי' השיתוף מה שאין כן בנ"ל ואף גם זאת היתה בנלון הרב ז"ל דשמעון שותפו דראובן עמל וטרח והלביש למעותיו של הסוחר ולא הרויח משום דסמך על דבורו דראובן שותפו שנדר לו לחלוק עמו ברויח שירויח הוא עם הסוחר,

ואעפ"י כן פטרו הרב ז"ל לראובן משום דמלי לומר קי"ל כמרן ומורשד"ם ז"ל דס"ל בדעת הרמב"ם דלא אמרי' כשהיו שותפים מקודם תנאיהם שעשו אח"כ בתוך ימי שותפותם קיימים בלא קנין, אלא ל"ש בין כשהיו שותפים לתחילת השיתוף כל דלא קנו בקנין המועיל דברים בעלמא חשיבי ובלדברים בעלמא אינו משתעבד, וכ"ש וק"ו בנ"ד דאין כאן לא קנין ולא שבועה כלל אפי' בתחילת השיתו'

הצירוף וגם יוסף שהודה לא טרח כלל ולא נשא ונתן באלו הבגדים שלקח ראובן שותפו מהגוי בהקפ' אלא שראובן נדר לתת לו חלק מהריוח שירויח מאלו הבגדים בדבריה בעלמא ועכשיו שבא יוסף עליו בעקיפין ושאל ממנו חלק גם מהקרן בדבר שמן השמים זכו לו לראובן ועכ"פ חזר בו ראובן ואינו רוצה ליתן לו גם מהריוח אפי' פ"ק וא"כ היכי נימא דבדברים בעלמא ליפוק ממונא ׃

עוד אחרת מצאנו להרב המבי"ט ז"ל בתשו' ח"ב סימן כ"ה ליפות כחו דראובן דנ"ל והוא שנשאל הרב ז"ל על יעקב ובנו יוסף שנשתתפו עם משה בשטר וקנין ושבועה ומשה הנז' היה מתעסק לבד ואח"ך לקחו ג"כ לר' לשותפותם ואח"ז נלב"ע יעקב ואחר ימי' הלכו ר' ויוסף חוץ לעיר לצורך השות' והניחו את משה לעסוק בעסק השות' ועשה באמונה והרויח הרבה לשות' וגם לעצמו עשה עסק עם ערל אחד וכשעשה העסק הנז' אמר לסרסורים דעו שהעסק הזה אני עושה אותו לעצמי ואין ליוסף ולראובן בו כלום וכאשר באו יוסף וראובן מן המקום ההוא אמר משה ליוסף תדע שאני עשיתי לחשבוני עסק אחד ולא לקחתי אפי' כ"ק מדמי השות' ואפי"ה אני רוצה ליתן לך חצי הריוח וזה עשה משה מפני שהיה כונתם של שניהם להפריד הברית ולהוציא את ראובן ואח"ך יוסף עשה להיפך להוציא את משה מן החברה ועתה שואלים יוסף וראובן ממשה הריוח שהרויח בעסק שעשה לחשבונו שכבר נדר משה ליוסף חצי הריוח והשיב משה שמעולם לא נדר אלא ע"מ להיות הברית כמו שהיה בדעתם ועכשיו שכששו לו הרגל אין לו ליתן כלום וכו' ׃ והשיב הרב ז"ל תוך התשו' וז"ל ומה שטוען ראובן שמשה נדר ליתן ליוסף חצי הריוח שירויח באותו עסק מה בכך דבריה בעלמא א"ל ולא נתחייב בשום דבר וכל החוזר בו מאיזה טעם נכופנו לקיים דבורו ועוד יפה השיב משה שלא נדר לו כך אלא אדעת' שיאהרו הם שותפים כו' יעו"ש ׃

הרי מבואר מדברי הרב ז"ל דבדברים בעלמא אינו משתעבד ומאי הדר ביה ׃ ודון מינה ומינה לנ"ד דאעפ"י שראובן דנ"ל נדר ליוסף לתת לו חצי הריוח שירויח באלו הבגדים שהביא עמו ממתא אזמיר יע"א מאי למימר דברים בעלמא אמרתי לך ואני חוזר בי ׃

עודהו הספק על כתפי לא אוכל להתעלם את הדבר הקשה בתשו' הרב המבי"ט ז"ל הלזו דסימן כ"ה שדבריו מעלומי העין והיא נעלמה ממני שלא זה הדבר דבתחילת זיכה למשה דנ"ד מטעמא דנתבטל השות' במיתת יעקב השותף האחד וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בספ"ב מה"ש וריב"ש בסי' קע"ו מת אחד מהשות' בטל השות' אעפ"י שקבעו לזמן קבוע כו' ושוב צדד הוא ז"ל לחייב את משה מכח פלוגתא דרבוותא בדין זה שמת אחד מהשו"ת דלדעת הרשב"א והרשד"ם אינו מתבטל השותפות אלא לגבי יורשים אבל לגבי השותפים הנשארים לא נתבטל השות' ׃ ולדעת הריטב"א בתשו' שהביא' מרן בב"י סימן קע"ו מחו' מ"ו והרב מ"מ והרב מ"ץ ז"ל חולקים וסוברים דאפי' אם ג' או ד' שותפים נתפרדה השות' אפי' לגבי הנשארים ׃ ומהרש"ך ז"ל בח"ב לא פסיקא ליה מלתא וכת' שאם נשבעו שלא ליפרד עד זמן קבוע אעפ"י שמת אחד מהשותפים לא נתפרדה החבילה לגבי הנשארים וכן הסכים המ"ץ ז"ל כו' ׃

ולפי זה עלה על דעתו ד"ע דהרב המבי"ט לחייב את משה כיון שהשבועת ה' ביניהם וא"ל אעפ"י שמת אחד מהשותפים לא נתבטל השותפות לגבי היורש הנשאר שהוא יוסף וכל מה שהרויח משה נותן חלק ליוסף דשותף האחר הנשאר בחיים ׃ ושוב דחה זה הרב ז"ל בב' ידיו וכתב דהא ודאי בדותא היא מתרי טעמיה ׃ והטעם השני הוא שלא אמרו שלגבי השותפים הנשארים לא נתבטל השות' אלא דוקא בראובן שמעון ולוי ונשתתפו ומת אחד מהם ׃ אבל בנ"ד שלא נשתתפו עם בנו של יעקב מממון שלו אלא מכח ממון אביו היה עוסק באותו שותפות כל שמת יעקב יוסף כמאן דליתיה דמי כיון שאינו בא אלא מכח יעקב אביו לא מכח עצמו את"ד ז"ל ׃

ואנא זעירא תמהני עליו בטעמו השני הלזו דאי משום האי טעמא עדיין יד הדוחה נטויה לומר דלא זכה משה בכל העסק הוא ממ"נ מהר"ם ז"ל שהביאו המרדכי ז"ל בפ' המקבל ובפ' הגוזל והובא בב"י סימן קע"ו מחו' מ"ו דאפי' לגבי יורשים לא בטלה השותפות במיתת אחד מהשותפי' ואף שמרן ז"ל שם בב"י כתב דנקטינן דהרמב"ם ודעימיה דרבים נינהו מ"מ במקום שבועה איכא למיחש לס' מהר"ם ז"ל דספק שבועה להחמיר וכמו שכן ראיתי להרב פ"מ ז"ל בח"ב סימן קע"ו דחש לה לס' מהר"ם במקום שבועה וז"ל מפני חומר השבועה יש לחוש לס' מהר"ם זו ושנים . שמרן ז"ל בב"י פסק כס' הרמב"ם מ"מ מידי ספקא לא נפקי דברי מהר"ם וספק שבו' להחמיר וכנז"ל מהרש"ך לגבי הספק דג' או ד' שותפים שמת א' מהם דאעפ"ג דמספקא ליה מילתא אם נתבטל השות' לגבי שאר השות' לחומר השבועה דמידי ספקא לא נפקא להחמיר על השותף ׃ הנה כי כן אף אנו נאמר אף במקום דליכא כי אם שני שותפים ומת א' מהם ושם היה עסק שבועה בשות' וזיכא מהר"ם דפליג אעיקרא דדינא וס"ל דלא בטלה השות' דיש להחמי' על כל הספק ולאסוקי דלא בטלה השות' כו' עכ"ל ז"ל ׃

הרי מבואר דהרב פ"מ חש לה לס' מהר"ם בנ"ד דהיה שם חומר שבועה וה"נ הרב המבי"ט דקעסיק בקדושה ונדון שלו שבועת ה' היה ביניהם למה זה לא חש לה לס' מהר"ם ז"ל בטעמו האחרון וכתב דיוסף לא נשתתף עם משה מממון שלו אלא מכח ממון אביו וכל שמת יעקב יוסף כמאן דליתיה כו' והרי לס' מהר"ם לא בטלה השו' אף לגבי יורשים ואלה תולדות יעקב יוסף והוא הוא היורש ומתחד לתרי"ג לשבועתו רביע עליה

דמשה

דמשה איכא למיחש לסברתו דמהר"ש לספק שבועה להחמיר וכמ"ש הפ"מ ז"ל

ונכבר עלה במחשבה לומר דמה זו תמיהא על הרב החבי"ב מדברי הפ"מ ז"ל דהלא נכון דלא קא אמרי רבנן גברא אגברא קא רמית ואיכא למימר דהרב החבי"ב לא ס"ל כמ"ש הפ"מ אלא ק"ל דאף במקום שבועה ליכא למיחש לס' מהר"ש ולא דמיא לדינו דמהרש"ך דהוי ספק שקול את דין זה ה"ה דוקא בב' שותפים או אם גם בב' שות' ולכן כתב דבמקום שבועה אזלינן לחומרא . ברם בב' שנתחתכו ומת א' מהם בכל הפוס' ס"ל דבעלה השות' וזולת מהר"ש דס"ל דלא בעלה השות' וש' ירידלה היא וכמ"ש הרב דרנ"הג רי' קצ"ו או"כ"ב וכגון דא אכ"ן דס"ל להרבי"ב דאף במקום שבועה ליכא למיחש לס' מהר"ש ז"ל . וכן הוי הוית להרב בני אברהם בה"מ סי' ט"ו תמיה יקר"א על הפ"מ וכתב דאף במקום שבועה ליכא למיחש לסבר' מהר"ש ז"ל דכל הפוס' פליגי עליה ולא דמי לנדון מהרש"ך דהוי ס' שקול והיא גופא מגינא למימר על הרב החבי"ב ז"ל

אך הדבר קשה לע"ד שהרי הרב החבי"ב ז"ל בעצמו שם בה"ב סי' קי"ב הביא פלוגתא דרבוותא הלזו וחש לה לס' מהר"ש ז"ל הנ"ל והע"ג דנימא דלא קאי בס' זו אלא מהר"ש לבד לגבי שבועה אין לומר דאין לרוש לס' היחיד דכיון דהספק הוא אם האמת כס' זו מ"ל א"מ"ל ב' לגבי שבועה וכמדומה לי שראיתי כן בדברי גדולי האחרונים דחוששים לס' היחיד להחמיר בשבוע' כו' עכ"ל הרי מבואר דחש ליה הרב ז"ל לס' מהר"ש במקום שבועה וכמ"ש הרב פ"מ וא"כ היפא לא ידענא נמה זה לא חייש לה בתשו' דסימן כ"ה ולא עוד אלא דלא חש אפי' להזכירו וצל"ע ובעיקר דברי בני הברהם במה שתמ"ה שתמה ע"ד הרב פ"מ כבר עמד עליו הרב זה הי"ש הגדול בס' שפת היס בהה"מ סי' ל"ח וכתב עליו דאשתמיט מיניה דברי מהר"ם ן' הבי"ב בס' ג"פ בכללי הבורחה סימן ה' ועיין להרב מטה כמעון ז"ל סימן קע"ו הג"י ז"ל אות קפ"ט שהביא דברי הרב פ"מ ז"ל דסימן קט"ו נלדברי החבי"ב דסי' ק"ב ותמה עליהם דקושית הרב בני אברהם ז"ל ושה"ך רחה להרב בני אברהם שקדמו בזה יע"ש . והמהני עליו דאיך לא זכר שר בתש' הרב החבי"ב דסי' כ"ה דלא חיש שר לס' מה"רם ועוד תמהני טובה עליו ז"ל על רובי נקיאותו איך לא זכר שר דברי מה"רם ן' הביב שהביא לדבריו הרב זה הי"ש הגדול . והולם יע"ד מה"רם ן' הבי"ב ז"ל שדי נרגא ודהכה בב' ידיו הרב הגדול כמוהרי"א ז"ל בס' הק"ל הכוין נה"י"ד סי' פ"ב דק"ך סע"ד יע"ש שהאריך והקיפו בהלכות ועוד עיין שם בדקי"ו יע"ג איך פיהיה ונהוור לדברי הרב החבי"ב ז"ל דאנכי ברואה דגם על דבריו שבתשו' דסי' ק"ל הנו"ל יפול תמירהו דשם זיכה לראובן במוחזק במה שהרויח עם הסוג'אר ואינו חייב ליתן לשמעון שותפו כלום משום דהוה מגי למימר דקי"ל כמהן והרמ"דם ז"ל דה"ל בדעת הרמב"ן דאין חילוק בין כשהיו שותפים לתחילת השיתוף כל הכיא שוין והדברים בעלמא אינו משתעבד .

ואחרי התאבקי בעפרות רגליו לא ידענא אמאי לא חייש לס' מוהריק"ו ז"ל ודעמיה בדעת הרמב"ן ז"ל דהיכא שכבר היו שותפים מקודם מודה הרמב"ן שכל תנאיהם קימים בלא קנין . ומאחר שלבר הוא ז"ל הביא פלוגת' דרבוותא הי"ל להחמיר בנדונו דאיכא שם שבועה ולרוש לס' מוהריק"ו ז"ל ודעמיה ולחייב את ראובן לתת לשמעון שותפו חלי הריוח שהרויח עם הסוג'אר וביותר ק' לע"ד דהוא ז"ל בעצמו שם בסי' קכ"ח וקכ"ט הביא משם הרשד"ם ז"ל דהחמיר בפלוגתא דרבוותא וחייב למוחזק משום חומ' השבו' וא"כ לא ידענא אמאי הוא ז"ל בסי' ק"ל זיכה למוחזק מכח הקי"ל ולא חשש על חומר השבו' באופן שדבריו בתשו' הלזו דסי' ק"ל ובה"ב סי' כ"א נעלמו ממני וצל"ע

ובחפשי בספרים מצאתי לאחד המיוחד מהכמי דורנו מהשובי מתא אזמיר יע"א ה"ה הרב המובהק כמהר"י נאבארו ז"ל בספרו הנהיר לב מבין בפ"ד מה"ש דקצ"ב שנשאל על ר' וש' שנשתתפו בעסק סחורות וקנו והרויחו ושוב ש' עסק בסרסרות חוץ לשות' והרויח סך מה ושאל ממנו ר' שיתן לו ממה שהרויח בסרסרו' חלקו הנוגע לו כו' ועי"ז נשא ונתן הרב הנז' ז"ל והביא הני ת' הרב החבי"ב לסי' קכ"ח וקכ"ט וקי"ל וזיכה לש' מכח קי"ל . ושוב כתב ז"ל כל זה שכתבתי הוא אם לא היה שבועה בשות' דאם היה שבועה בנידוד"א חייב לשלם חלק ר' משום חומרא דשבועה וכמ"ש הרשד"ם והכנ"הג בבית הכנסת שלו ובתשו' כו' יע"ש

ואנא זעירא תמהני עליו דעינא דספיר רזי כבר ראה תשו' דסי' ק"ל ושבוע' ה' היתה שם והוא בעצמו אתא ואייתי בידיה תשו' הלזו כמו שיראה הרואה שם ולמה זה לא קשי' ליה ע"ד הרב ז"ל דאמאי לא החמיר משום חומר השבועה והוא פלאי

אך שיהיה ולדאתאן עלה אחה תמוה דגם הרב המבי"ן ז"ל תנא דמסייע לן בנ"ל כמו שיראה הרואה ובכן בהא סלקינן ובהא נחתינן דוכה ראובן דנ"ד בכל מה שנשאר חייב לגוי הערל הנפגר בין בקרן בין בריוח כ"ל ל"ו כ"ל אליו ויאכל והדי כי מן השמים זכו לו דספק דלרין . ואין ליוסף השות' שום זכיה כללוהרי הוא ן' חורין וכבר לו' מראש נסתר דברתי ותנאי היו דברי בערת תחיל הארש שדברי לא מעלין ולא מורידין לא שרירין . עד אשר אם יראו דברי בעיני הכמי שלומי אמוני ישראל המה הגבורים הרבנים המובהקים אשר כל בית ישראל נכון עליהם כן כן כשרירין . ובפרט אם יסכים על ידי חד מינן שאר בשרנו אחי ורא"ש הרב הכולל ידי"ן בנש"ק מירא דכיא נר"ו בל ימוט לעולם בבנים ובני בנים הורין ומקרין . ואם אין מבטלינן דעתאי מפניהם ואליהם שומעין שאומרים דה' בגזרת עירין . פי' המדבר יעקב איש תם יעני שבישראל . וקולי קול יעקב אל ה' אקרא יצילני מטיגאות ויראני מתורתו נפלאות לא תזוז מינן הוריתיה תחוןוכות

אבות

אבות ראשי אלפי ישראל ׃ על העבד ישראל והוא הצעיר

יעקב ישראל ס״ט

סימן ו

היד כותבת י״ד לח׳ ניסן מש׳ התקפ״ג בא סימן **אורך ביושר לבב** בלמדי משפטי צדקך לפ״ק

לדודי הוי לי אר״ש זבת חלב ודבש מעש׳ ידי אמן אשר אזן וחקר רב רהוטאי דיתיב בתוואכי דלבאי רא״ש דהנאת׳יש ׃ הלא זה הוי״ד בר אבבונבר אוריין שאר בשרי הרב השלם הדיין המצויין זה סיני בנש״ק כמהר״ר יעקב ישראל נר״ו יאיר כעלם חכמי׳ ואני צ׳ו נקראתי לפי רוב הענוה ויאהל יעקב מה עמדי אהוב דעי גם אני קל הוא על פני מים וכשאני לעצמי מה אני וביתי אין להם ואין שמלה וידי משה כבדים ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים אין ידיעתי מכרעת להוציא לאור משפט לא כשאני נכתב נשעו״י למעבד עובד׳בקדין לדינבין המשפטים אמת אגיד כי מאהבה מסותרת אשר בינו ובינו דמתחין עזיזא אוהב דבק מאח וקורבה דמוכח ויהי נא פי שנים דחקתי עצמי ונכנסתי בעובי הקו׳ להשתעשע בד״ק נטיתי ידי בקס׳ת הסופר בקצר אמיקלפי העת ולפי הזמן באותו׳ שתים והימים ימי המעשה בין פורייא לפסחא כמה הוי טרדה מרובה אי משום טרדה מצוה ואי משום הסרון כיס דהייש׳ במיע״יה הולימיעי׳ם ואם נשו אבודי לפעם בפעם כך היא דרכה של תורה ומתוך כך רווחא שמעתתא ררבת ידים ויהיו דברי אלה לפלפולא בעלמא להלי׳ ולא למעשה דכפיפה שאין לה אזנים ׃ ואל ה׳ אהמנן ינהני במעגלי צדק יאר פניו אתנו סלה ללמו׳ וללמד לשמור ולעשות מצות ה׳ ברה מאירת עינים כיר״א

פתח דבריו האיר אל עבר פנינו מן המאוהר אל הקודש לטענת יוסף ז״הגב עסק השותפות אשר ביניהם בסחורת בגדים שלה ראובן ויבא בגדים בהקפה והביא לנו מחלוקת ר״ת ור״י שכתבו התוס׳ בפ׳ אלמנה ניזונית והרא״ש שם והטה״מ סי׳ קפ״ג דלר״ת אחר חורה ר׳ ששלח את שמעון לקבל מעות מן הגוי וטעה הגוי ונתן לו יותר כל הטודה הוא לבעל המעות ולר״י ודעימיה הכל לשליח ׃ ועל האמת לא נמצא חבר לש׳ ר״ת ומינה לן את הדין בנ״ד והיכה לר׳ כמסקנת כל הפוס׳ שפסקו כר״י דהכל לשליח והאריך למעניתו בזה דלתרי טעמי הנאמרי׳ באמת לסברת ר״י האהד מ״ש התוס׳ דתימא הוא לומר שלא היה יכול להזיר לגוי הטעות יע״ש וכן בנימ״ש המרדכי והגהות דטעמא דר״י משום שאם הגוי זוכר אינגו חוזר רק על השליח יע״ש ׃ לבי׳ הטעמים בנ״ד ג״כ תרווייהו איתנהו דאם רוצה ר׳ מהזיר וגם להשיודע הדבר אינן הוזרין כי אם על

ר׳ ׃ וגם לא דמי למ״ש רל״ג דהתם שאני דהטעות בא באמצעות ב׳ משא״כ בנ״ד גם לא דמי למ״ש מוהר״ש הביא דבריו הטח״מ סס״י קפ״ג דנדון מוהר״ש שאני דהמשלח נתן מעות לא כן בנ״ד אשר לא היתה בזה נתינת מעות ובכה״ג גם מהר״ש יודה דהכל לשליח ככתוב באורך בד״ק

ואני בעניי לבבי לא כן ידמה דלפי שוקה המשלכת אחת הכתב נראה דבגדים אלו אשר אנו עסוקים בהם המה באו להנותו של משה כי הוא השות׳ האמצעי המתעסק בבגדים של השות׳ גם כי לא פורש זה בשאלה מבין ריסי רב רחימאי הא׳ הפוסק נר״ו נראה כן לתדקדק בהם ואכייתינא כי כאשר הגיעו הבגדים ליד ר׳ תכף ומיד וילך ר׳ ומכרם להשבונו מבלי משים אותם בהנות ׃ מ״מ השתא הכא רב רחימאי הרב הפוסק נר״ו לא בא בכיו לחלק כן מפאת שלא הכניסם בהנות כנראה דאפי׳ הניחם בהנותו של משה ועבר עליהם זמן מה אפ״ה רוצה לזכות לראובן ׃ ולדידי הא לא דמייא אלא לתשו׳ מוהר״ש ממש הפולגת בד״ק על ר׳ ששלח את ש׳ שיקנה לו בגדים מעכו״ם בהקפה וכשהגיע זמן הפירעון נתן ר׳ מעות לש׳ לפרוע ונמצא שהמו׳ שבהם צריך ש׳ להחזירם לר׳ והרא״ש אעפ״י שפסק בפ׳ אלמנה ניזונית לענין שליח שהטעה את הגוי דהוי לשליח אעפ״כ פסק כמהר״ש בתשו׳ הנו׳ והביא דבריו בפ׳ הגוזל בתרא והרבה להשיב על ראיות ר׳ אפרים החולק על מוהר״ש יע״ש ׃ גם הטור ומרן ב״י בשה״ק הנה דפסקו כר״י בתחילת דבר הביאו ג״כ תשו׳ מוהר״ש הלזו לפסק הלכה ולכאורה נראה דתרי פיסקי הללו אין לשם יהיבה א׳ בעולם וכבר עמדו ע״ז רבוואתא בתראי ונתנו טעם לדבר דלא דמי תשו׳ מהר״ש להביא דר״י דשאני נדון מהר״ש דאכתי לא יצאו המעות מרשות המשלח כל שלא נתנם לגוי׳ ברשות משלח קיימי וכי שכח הגוי מה כחו יפה של השליח לזכות בהם ואי משום שרוצה לקדש את ה׳ בשלו יכול לקדש ולא בשל חברו משא״כ בהביא דר״י שהשליה קבל מן הגוי תוספת מעות בטעות וכי עשה שליחות המשלח וגבה מעותיו מן הגוי מעתה מה לו למשלח עוד אצל הגוי וזה התוספת זכה בהם השליח מטעמא דאם היה רוצה לקדש את ה׳ להשיב הטעו׳ לגוי מייכול למכב על ידו דהא עדין לא זכה בהם המשלח ושל השליח הם ובשלו יכול לקדש את ה׳ ואי נמי מטעמא דאם הגוי זוכר חוזר אל השליח משא״כ בנדון מהר״ש דאף דהזור אל השליח ׃ מ״מ הרי עמד טעמו בו דמעיקרא הימני׳ משלח וכל זה בא מפורש בתשו׳ מהר״ש עצמו אשר הביא דבריו המרדכי פ׳ אלמנה ניזונית ובפ׳ הגוזל בתרא יע״ש ׃

ובכן ראיתי למרן החבי״ב שם בסימן קפ״ג הגב״י אות נ״א שתמה על מוהרח״ד״ב ומהרש״ך שחילקו מדנפשייהו ולא השגיחו למהר״ש עצמו להלק יכא בין הביא דר״י לנ״ד דהכי הליתה ואתה הזה דגם על רבני האחרונים יש להשיב כן הלא המה הרב דבר משה ח״ב סי׳ י״ל דע״ז ע״ב ׃ והרב מנן שאול ד״ל ע״ז וכרור השמר דו״י ע״ל הרב

הרב הגדול כמוהר"א ישראל זלה"ל בתשו' כי בא"ה נס' בן ידיד דע"ו ע"ב דחילקו ממש חילוק מוהר"ם עלמו ולא זכרו את דבריו גם על הרב בן ידיד יש להעיר כן דהם בדע"ו ע"ב תמ"ה יקרא על דברי מוהרא"ד"ב כמ"ש הרב ד"מ בתשו' הנו' ועל שניהם יש לתמוה דלמה לא הגדילו התמיהא דמה לו למוהרא"ד"ב לחלק חילוק הדש דמלבד דאין זה במש' דברי מוהר"ם עוד זה דכבר מוהר"ם בעלמו בורר פירושיו דאיכו אפי' אליבא דר"י אמרה למילתיה דהאני הכא דלא יצאו מעולם מרשות המשלה ומ"מ מזוהר יולא לנ"ד דלא זכה ראו' בעיננו אם מתחי' לקחו בהקפה לשם השותפות א"כ כי מת הגוי או שכהם זכה אמנע השותפות דאפי' אם לא היה שותף כי אם שליח בעלמא והוא הוא הלוקח בהקפה מן הגוי ואליו הוא נוש"ה אפ"ה וכה המשלח ואפי' כהמשלח נתן מעותיו ליד השליח למוליכם לגוי דאיכא למימר דאסח דעתיה מינייהו וק"ו הדברים בשלא ניתנה לו פריעה דנמה יזכה השליח לדע' מוהר"ם הפסקו כמותו הרא"ש והמרדכי וד' ממחה והטוש"ע וכל רבני האחרונים

ורואה אני דבהה"ג שלא ניתן לידו מעות כלי לכורעם לגוי לכקע"ד גם ר' אפרים אזיל ומודה דאפי' תפס השליח משל המשלה לאו כל כמיניה לעכבם מאה יתבעם הגוי ממנו דהא מעיקרא הימניה וגודא' דמוליאין מידו, תדע דהא עיקר הילים דר' אפרים אמר בנה עליו דייקה"א סוגיא דכריתות הנותן מתנה לחבירו ואמר הלא אי איפשי בה כל הקודם בה זכה ולא מלי למימר הנותן ע"ד כן שלהתיה אם יקבל ואם לא יקבל תחזיר' לי דאלמא נמעה שילתה מתחת ידו אסח דעתיה מינה יע"ש , הרי דע"כ ל"ק ר' אפרים דזוכה השליח כי אם כשנתן לו המשלח כירעון בהוב בידו והסיח דעתו מהם, דהס כל שעדיין לא פרע ביד השליח מהיכא תיתי לזכותו לשליח ואפי' יתפום אחרי כן משל המשלח הא ודאי כ"ע מודו בזה דלא יש בום לד זכות לשליח כלל

ומן האמור בזה נקיים אנחנו מערעור אחד אשר לכאורה יש וכות תולה לראות דהוה מלי למימר קי"ל כרבינו אפרים להחזיק בנה שבידו, והגם דאין לומר קי"ל כאחד קדוש היכא דכולהו רבוותא פליגי עליה, מ"מ מלינו לו הבר לר' אפרים הוא הקדוש ר' יקיר אשר הובאו דבריו במרדכי פ' אלמנה ניזונית ופ' הגוזל בתרא הבי' משם ר' יקיר כמ"ש הרא"ש בשם ר' אפרים ממש יע"ש ולפ"ז היה מקום לומר קי"ל כתרי רבוותא אילין דסברי דהכל לשליח כן המת דלא הוינא לבו לרבוו' בתראי דהוכירו ש' ר' יקיר כלל , ואדרבא כתב הרב תורת חסד סי' רי"ו דקמ"ה ע"ל דדינו של מהר"ם מוסכם מכל הפוס' זולת ר' אפרים ז"ל , וכן ראיתי לא' קדוש שהובאו דבריו בתשו' הכם לבי סי' קמ"ב שכת' וז"ל ואע"פ שר' אפרי' חולק על מהר"ם בטלה דעתו נגד כל הפוס' ראשוני' והאחרונים ע"כ כי ע"כ לבי אומר לי דהיינו ר' יקיר היינו ר' אפרים ועיקר שמו ר"א ונקראו לויקיר ע"ש שהוא בן יקיר לי אפרים ולא ראיתי לא"ה כשם הא"א

בם' שם הגדולים ולא נודע להכמים שהביא לר' אפרים ולא לר' יקיר כלל

ומצאתי און לי בהגהות' בפרק גיד הנשה ד"ק ע"א ד"ה בהקדש ושילקו הביאו מהלוקת ר' אפרים ור"ת על ענין התיבה עלמה נעשית נבילה דרבינו אפרים ס"ל דלא"א הענ"נ אלא בבב"ח דוקא ולא בשאר איסורין ור"ת ס"ל דבכל איסורין אמרי' הענ"נ גם הרא"ש בפסקיו שהביא כן והטור"ל בסי' ל"ב והסמ"ג והסמ"ק וה"ה פ"ט מה' מאה"ם והרשב"א בת"ה יחד כולם לא הזכירו ש' זו דדוקא בבב"ח אמרי' הענ"נ ולא בשאר איסורין כי אם בשם ר' אפרים ז"ל , ואלו המרדכי בפ' כל הבשר רמז תרל"ז כתב וז"ל ופעם א' בא מעשה לידי והסכמתי לדברי ר' יקיר שהיר דלא"א הענ"נ כי אם בבב"ח פשיטא דמותר מאחר שיש ס' מן האיסור לבדו, ומיהו ר"ת ור"י אומרים דבכל איסורין אמרי' הענ"נ כמ"ש בהורך בתוס' עכ"ל , והתוס' לא הביאו סברא זו לי אם בשם ר' אפרים ועכל"ל כבכתיבנא דיקיר הוא כינוי לאפרים, והלא תרא' עוד דשם במרדכי פ' ג"ה ברמז תר"ף הביא משם ר"א סברא זו, וברמז תרפ"ל כתב ואפי' אם תאמרו כשאר הגאונים וכמורי ר' יקיר שהיה או' דלא"א הנ"נ אלא דוקא בבב"ח יע"ש , ומ"מ אפי' תימא כי ר' אפרים להוד ור' יקיר לחוד בנ"ד מוצל מאם ערעור זה דהא כתיבנא דע"כ ל"ק ר"א דזוכ' השליח אלא כשניתנו מעות הפירעון לידו וזכה בהם והא יק מפאת איסח הדעת של המשלח הלא"ה מהיכא תיסק אדעתין שיזכה השליח ובהא כ"ע מודו בה וזה ברור

איברא דמוהרא"ד"ב בתשו' סי' קכ"ד חילק חי' אחר בין תשו' מוהר"ם לדינו של ר"י דשאני נדון מוהר"ם שאם היה זוכר הגוי מוזר אל המשלח , מה שאם כן בההיא דר"י דשלחו לקבל מיצות דאם זוכר הטעות הגוי חוזר על השליח כיעויין שם ,

ולפי חילוק זה בנ"ד שאם יהיה האופן המלא ימלא כנקה הערל ביד יורשיו או גירי דיליה יבקשו לגבות מראובן הנו' בשלה כיון שאליו הוא נוש"ה דין הוא שיזכה לעת הלוס בסך החוב הנו' לפי חילוק זה דמוהרא"ד"ב ז"ל, אך כבר שהגו עליו כפירים בחילוק זה הלא המה הרב ד"מ ח"ב סי' י"ל בתשו' הנז"ל והרב מנן שאול דיי"ד ע"א וכמוהר"י טהריקה ז"ל שם ולה"ל עט"ר כמוהרא"י שם, ובתשו' השניה שם למוהרי"ט דפ"ב ע"ג יע"ש ,

דאיך קאמר מר הרי' לה"ר דבנדון מוהר"ם אם יזכור הגוי לא יתבע מן השליח דא"כ מאי האי שכתב מוהר"ם דלריך שמעון להחזירם לר' ואינו יכול לו' אני רוצה לעכבם מאז אח"ך יזכרם הגוי דמה טענה היא זו יזכרם הגוי מה לו ולצרה הלא לא יכול לתבוע ממנו כלל אלא מן המשלח, מן הלל הוה דאו בב' ידים חילוק זה דמוהרא"ד"ב וכתבו דעיקר החילוק הוא כמ"ש הרב ב"ה והרב פרו"דוגס בשמ"ע דשאני התם דמיצות ברשות משלח קיימי כל שלא ניתנו לגוי וכנ"ל, וכבר כתיבנא דיותר יש להגדיל התימה

על מוהרא"ד"ב דמהר"מ עצמו כבר חילק כן וכאמור

ומעתה יש להעיר קצת ג"כ על מרן הב"י ז"ל סימן קכ"ג הגב"י נ"א שהכוב מ"ש מהרא"ד"ב עמ"ש מהרש"ל ומהרש"ך והסמ"ע וב"ח והמה על מהרש"ל ומהרא"ד"ב שלא כתבו חילוק זה משמיה דמוהר"מ יע"ש נר' מדבריו דלדברי הרב מהרא"ד"ב לדקו יהלוו עם מ"ש כל רבוות אילין ומתהימא על הרב שלא גרנס דפלגן בהדייהו ונפקא מינה לענין דינא דלפי מ"ש מהרא"ד"ב הוראיולאה דאם הגוי לא הכיר ולא ידע למשלח שאינו חוזר אלא על השליח אז זוכה השליח גם לדעת מהר"מ אך לפי עיקר חילוק מוהר"מ אפי' לא הכיר למשלח זוכה המשלח וכמו שהבינו כל רבוותא אילין, ומרן הרב"י ז"ל הכות עלינו את ההילוקים ולפי האמת נר' דגגב כורא ביניהו ומ"מ הנותין לנו להפיס כ"א חילוק מוהר"מ עימו מהריס דכמעתת' ואחריו כל ישרי לב דלפי דבריהם מבו' יולא בנ"ד דאפ ר' הנו' בהלס לקח הבגד לפס הכות' והכירו שם ברכות יד כולם כוה נו אדכ"ע גם הכו ר לא' רדופ הבר הביה דבריו גרמו הזקני' קמ"ז הכהב להלק בין תבו' מהר"מ לסברת ר"י דשאני נדון ר"י דבהריפות השליח הטעה לגוי מש"ה הוי לשליח משא"כ נהביא דמהר"מ דהכא הנכרי מעצמו ולא עשה השליח שום פעולה מש"ה ס"ל דהכל למשלח יע"ש . ואמת ביש לעמוד ע"ד מדברי כל רבוותא הנו' דמבואר יוצא מדבריהם דבנדון מהר"מ אפי' הטעהו השליח בהריכותו אפ"ה לא זכה השליח דעיקר טעמא לא היתה נ"ב רק מפני דווזי בה ק' משלח קיימי ואין מקום לשליח לזכו' בהם . וכ"ן הביא ממ"ש מרן הקדוש דג"י ז"ל סימן הנו' בשם הרב הנכבד ופסקו מור"ר במפה ז"ל ומיהו נרא' שאם מכר ישראל והכירו מאחים לשלם לגוי והטעה את הגוי ולא שלם אלא מנה וכסבור ששילם הכל דאז ודאי המעות כל מעה הן ברכות המשלה יע"כ

דרי להדיא דאפי' שהשליח בהריכותו הטעהו לגוי זוזי ברכות משלח קיימי וה כנגד היבוד של הרב הנו' אלבד דלא ראה דמהר"ס עצמו ביאר דבריו דגם אליבא דר"י אמרה ומילהיה והרב הנו' העליה עין מזה ועשה עצמו כמכריע לומר דר"י הודה למהר"ס ז"ל בנדון הכות' . הן אמת דחילוק זה של הרב הנו' זאת מצאנו דשני נביאים נתנבאו בסגנון אחד ה"ה מרן הב"י ז"ל בהגב"י הנו' הותס"ג והרב תה"ם בסי' ר"א דקמ"ה ריש ע"ד בהי קולינין שלא יחלוק תבו' הרב מהר"ת עם תבו' רנ"ג שפסק דהולקים דיש לחוק ביקמעות דמתילא והיכא דהטעו' בא ע"י השליח לכות כורכיה יע"ש והרואה יר' דהינן שוין בשיעוריהן עם מ"ש הרב הנו' דלפי דברי הרב הנו' היכא שהכמעות בא לכוס חורפים לשליח הכל לשליח

ואנדרי המ"ר כדא הדבר התוה לומר כן בדעת מהר"מ ז"ל ומ"מ גם לדברי הרב הנו' ומרן הב"י ז"ל והרב ת"ה בנ"ד דמתילא

הויא דנכר הגוי ולא היתה יד השליח דהיינו ר' גרמא לזה כי מן השמים שיי עזה א"כ זוזי בהיקת המוהכות קיימי וכו כל המוחפים מי יוכל להוציא את שלהם מתחת ידם כאמור

וגם כני' אנהנו בזה מ"ש הרב הגאון הרב הפוסק נר"ו דלפני העיד הנאמרים נאמת לדינו של ר"י אי מטעמא דכתבו התוס' דאימא הוא לומר שלא היה יכול להחזיר לגוי ואי מטעם הג"מי והמרדכי שאם הגוי היה נכר היה חוזר אל השליח גם בכיסה . כאן נמצאו וכאן היו בנ"ד והצריך בזה בד"ך לפקצ"ד לכל הברות והטעמים גם את הא'גם את הב'ליתנהו בנ"ל דלטעם הראשון הרי כא' מוהר"מ דבשלו יכול לקדש את הבולא בש"ח וה"נ בנ"ד בש"ח הוי דהיא היא דכוותה דנדון הרב מוהר"מ ולטעם הב' נמי הא כתיבנא דלפי תשובת מוהר"ם תו' יוצאים דאפי' בגוי חוזר אל השליח מ"מ בניא דה דוזי בחזקת משלח קיימי ואפי' לפי היוצ' מרן הב"י ז"ל והרב ת"הם והר' הגדול להר' הי"ן ז"ל וכינו לדין דכל דמתילא שכח הגוי אין לשליח כלום

ופינה בין תבין דאין לכותו לר' מתאת פיותו מוחק כאשר כתב הרב הביב' הר' הפוסק נר"ו דמן האמור בזה לא הועיל לו בזקתו דהא גם בנדון מהר"מ השליח הוא מוחזק ואפ"ה דן את הדין דמוציאין מידו ולית מאן דפליג עליה רק ר"א ז"ל וכל הפוסקים קמאי ובתראי פסקו כמוהר"מ ו"ש לפוס מאי דכתי' דבנ"ד גם ר"א הויל ומודה דאפי' החזיק השליח אחר כן מהמשלח מין הוא ולא פליג אלא כשהמעות' נתן ביד השליח שמעו' מדעתו לפורעם ואם דעתיה מיניה ז"ל ומשתה לא אטפל עצמי בתשובת רנ"ג אשר השלה ואשר הביא הרב רוות זו הר' הפוס' נר"ו דלפי כל האמור זו היינו משום דהתם איירי בתוספת שהוסיף הגוי ולא זו הדרך בנ"ד דלא דמי' אלא לדמהר"ת וגבי ספר בני יהודא'וס' נחפה בכסף לא נמצאו אתי כעת לפי' בהו' שאלה כי ה מנוגדים כי כל הכמי ישר' עדולים בהרכי חג הפסח כע"לם וכבר לו' מרא"ם בס"דר דבריה דרב רחימאי בר"פם שיהלכ"א הביא לנו תבו' זו דמוהר"ת וכתב דלא דמי לנ"ל דנדון מהר"מ שאני דהמשלח נתן מעו' לשליח לפורעם לגוי בהא הוא דקאמר מוהר"ם דאם שבחם הגוי יה ירש למשלח מבו' דכל היכא דלא נתנם לגוי ברכות משלח קיימי לא כן בנ"ד דאין כאן כוונת מעות דמשלח לשליח ובודאי דגם מהר"מ יודה בנ"ד דהכל לשליח עכ"ל . ובשאני לעצמי לפי מ"ש לא מצאתי מרגוע בדברי הת"ר דאדרבה איפכא מסתברא דכשלא ניתנה לו פריעה לשליח מזין הגוי שיוכה בהפקדת וזכי הה יק בנכסי המשלה אהרי כן אז אפי' באותן בגדים עצמם ולדידי הוי דביא גם ר' אפרים מודה למוהר"ם ז"ל כדכתיבנא בהדם אמ"ר ויותר קשה של הת"ר אחר זה שכן ר"זה למהרש"ך והר' ת"הם שחילקו כן והביאו דבריהם הר' מש"ה שמעון ושכן כתב הר"ב ד"ת ככתוב בקונ' ואחד הרואה בקפקפה רזבונא בין ינין דלדבריהם קולה היו חילוק מהר"מ עצמו

דכל

דכל דיוני ברשות משלח קיימי לא זכה בהם השליח וא"כ ק"ו בדברים שלא יצאו המעות מיד המשלח מאין ולאין יזכה בהם השליח . ונבהלתי מראו דברי דודי הרב רהימאי הר"הב נר"ו דאזיל כל בתר איפכא מדרך הפשוטה מן הקצה אל הקצה ולא ידענא מאי קאמר מר שותיה לא גמירנא וצ"ל על אעתי לפרש דבריו דמדבריו נר' דנ"ל מעולם לא הגיעו הבגדים הללו להנאת השותפות רק הבה בהגיעם ליד ר' מאמר הוא לבדו לאחרים ולפי זה צדק כת"ר בכל דבריו מתחילה וע"ש לענין דינא דכיון דלעיקרא לא זכה בהם המשלח והשליח זכה מיד הגוי הו"ל דומה בדומה להביא דר"י וגם לפי תשו' רנ"ג הרי הוא מוחזק ומאי שעין קי"ל כמבואר בר"ק

אמנם הלשון אינו סובל פי' זה דא"כ הו"ל להיק כן בפי' מנדון מהר"ם לנ"ל דהאני נדון מהר"ם דכבר זכה המשלח במקח מה"ל בנ"ד דאלתי לא זכו השות' ואפי' במהון אהבה מסוחרת אמר ביני ובינו אהבה דוחקת והעמיה כן נכונת דבריו דבהא היתה כוונתו במה שהביק מתשו' מהר"ם לנ"ל . ומ"ש דאין כאן נתינת מעות הכונה דמעיקרא לא זכה יוסף בבגדים מלבד דאין זה במשמעו' דבריו אף גם זאת דלא הו"ל דכן חילקו הרבנים הנז' אלא הכי הו"ל דמדבריהם נלמד לנ"ד . והו דאם לזה הוא היה מכוין א"כ מה לו להביא הדבר ממה הרי' מע"ש שהביא דבריהם כאלו חדשות הוא מגיד . דלעיקרא בחילוק אחר אנו צריכין ללמוד מינה לנ"ד אחו מילתא הדקא הוא דהלא מראש כן חילק מהר"מ עצמו והסמ"ע והג"מ ושו"ת וכל הנ"ל

עוד מלתא הוה בעית לאח"ר נר"ו שיצמד ע"ל הרב מע"ש אשר בהלקו'ת ישית להקיר' הרב מהר"א ה' שלוחין סי' י"ג מביא שפסק הטור יו"ד סי' קס"ע בישראל שאומר לחבירו לוה לי מעות מהגוי דאסר לא נקן מכוון אסור דהגוי אין לו עסק אלא עם הישראל כו' וחילק הר'מע"ש בין כשנתכוין השליח מעיקרא לזכות בעד המשלח ללא נתכוין . ואבא קשיתיה מ"ש הרב כנה"ג בשם מוהר"ש הלוי ז"ל בתשו' סי' כ"ג וכתב וז"ל ואין הספר מצוי אצלי לראות הדברים במקומן דבודאי מיירי בלא נתכוון ש' לזכות לראובן ויש לעיין בזה עכ"ל . ומעכ"ת היה לו"א שכיר אי' למוהר"ש הלוי ז"ל דמוכיחים דבריו דאפי' בנתכוון לזכות למשלח עכ"ז כת'רכיון שלא הכיר הגוי למשלח זכה בהם השליח דלא כמ"ש הרב מע"ש ז"ל . ומינה למד בנ"ד דאפי' את"ל דהמייא נ"ד למוהר"מ בנייא דא הגוי לא ראה ולא ידע את יוסף כי אם לראובן והו"א הפנייא ליה לראובן לזכות בשביל הגוי אח"כ .

ואגב ראה דבדבר הזה הוא יחיד בסברתו מוהר"ש הלוי ז"ל דהנה מוהר"ם הר"מ סימן נ"ט כתב על ענין הבא נסתלה מגוי כדי לגנות מישראל דאינו יכול לומר דרוצה לך את ה' ונביות מורשה בדבר והביא ראיה מתשו'ת מוהר"ש הלוי , ושיים והדברים ק"ו ב'ב שק"ו התם שהמעשה היה ע"י שמעון והגוי לא היה מכיר אלא לשמעון והמעות כבר באו ליד שמעון ועכ"ז כתב מוהר"ם דבשלו יכול לקדש את ה' ולא בשל אחרים בנ"ד שזה המורשה אינו נוגע בדבר כו' עאכ"ו עכ"ל והביא דבריו מרן הרב"י הגה"ה אות מ"ה ה"י להדיא דמשמע ליה למוהרש"ם דתשו' מהר"ם איירי שלא היה מכי' אלא לש' שהוא השליח גם הרב מנן אלול בתשו' סימן ו' דף י"ל ע"א במה שתמה על מוהרא"ד"ב כתב וז"ל הרי דבנדון הלז הגוי בתר שמעון בעי למיזל יען איהו לקח הבגדי מהגוי והגוי אינו מכיר את ר' ואף את"ל דמכירו הרי ש' הוא ערב וכו' יעויין שם .

הרי להדיא שהוא ז"ל הבין בפשיטות דאיירי שאינו מכיר לראובן . ומ"ש ואף את"ל וכו' כוונתו דאפי' נדחוק לתרץ בעד מוהרא"ד"ב דהכא איירי דמכירו אפ"ה לא תנוח דעתינו דהרי ש' הוא ערב וכו' , ונמצא דלא כתב כך את"ל אלא לדחויה אך המינן בפשיטות הוא דאפי' אינו מכיר כי אם לשליח עכ"ז זכה המשלח , וכן הבין הר' מהר"א ז"ל שם בבירור אלא דחילק בין כשלקח לו בהקפ' בשמם לכשהגוי בירר מקחו וכה אמר שאינו מקיף ואינו מכיר כי אם לשליח דאז אפי' אם נתכוון השליח לזכות למשלח , עכ"ז כיון שאין לגוי עסק עם המשלח זכה השליח ובזה תירץ דברי הטור דלא ליסתרו אהדדי יע"ש .

ונבוא לפ"ז דמוהר"ש הלוי יחיד בסברא זו ולקרב הדיעות כל מאי דאפשר הנלע"ד לפקינ"ד דאפשר לומר דע"כ ל"ק מוהר"ש דכשהמשלח לא ראה ולא ידע את הגוי בעל הסחור' דהרי הם ברשות השליח אלא בכגון נ"ד דהמשלח לא היה לפ'אטור שלו שיקח לו בהקפה מגוי כ' מהר"ש קאמר מר דלא זכה המשלח , אבל כשהמשלח ליוה בפי' לשליח ליקח לו בהקפ' מפ' , או שמתחי' גם הוא ידע ממי עתיד ליקח לו בהקפ' אפשר דגם הר'הז"ל מודה דזוכה המשלח . וזה מדוקד' בדבריו שכתב וז"ל למה לו לראו' לטעון הני לא נתתים אלא אדעתא שתתנם לגוי כיון שהוא לא ידע אם הוא מגוי או מאדם אחר או אפשר שהם משמעון ותלה מעותיו בגוי כדי שיהא זריז לפורעו ע"כ . מבואר יוצא מדבריו דדוקא בכה"ג הוא דקאמר דלא זכה המשלח מה שא"כ כשהמשלח שלחו לאדם מסויים דאז זכה המשלח זה נלע"ד כי היכי דלא תיקשי למוהר"ש הלוי מתשו' מוהרש"ם הנז' , ומינה נפקא לנ"ד דיוסף אמר לשותפו ראובן למה לא תביא בגדים מאזמיר וי"א גם הוא יודע דמגוי זה הוא לוקחם כמשפט הבגדים הראשונים והוא מכיר לגוי דזכה גם יוסף בהם , ועוד דלא יתכן לומר בנ"ד שראובן יוציא מעות מכיסו ויתלה מעותיו בגוי דמינה דכין דעיקר סמיכתו דיוסף בליוויו הוא ליקח בהקפ' מהגוי הרזבין , וא"כ אפשר דבנ"ד גם מוהר"ש הלוי

הלוי יולה בזה דזכו כל השותפים · ואף את"ל דגם בהב"ג פליג מוהר"ש הלוי הא כתיבנא דיהיד הוא בדבר הזה וכנגדו הא איכא מוהרשד"ם והרב מה"א והרב מגן שאול והרב מט"ש ואפשר שאלו היה רואה מוהר"ש דברי הרשד"ס ז"ל לא היה כותב כן ·

עוד ראיתי כתוב למ"ר נר"ו דנ"ד דהוו שותפי' עדיף משליח לעלמא כמ"ש מוהריב"ל ה"א סימן נ"ב · וק"ו לנ"ד שלא בא הריוח מאמת מכירת איזה בגדים שהיה לשניהם חלק בהם · והנה ראה למרן החבי"ב שהביא דברי מוהריב"ל הללו וה"כ מהרש"ך אח"ד · והאמת דדבריו באו בקליר' האומ' בעיקר החילוק אשר יש להלק דבנ"ל לפי הנראה מתוך הדברים דהעיקרא לא הכניס ראובן הבגדים אל השנות דהם היה האופן שהביאם אל ההנות הא ודאי דדמי למוהר"מ ועדיפא מינה הוי כדכתיבית · ושלא תרא' למוהרש"ך בח"א סי' נ"א שכתב להדיא הס שאם לקח א' משהו' לצורך השו' בהקפה והכהו הגוים או נעה באיזה כך והלק ממנו נשאר אוהו השעות בהזקת השותפות · אך לטעות השכון שהוסיף הגוי בטעות העלה דאין חילוק בין שותף לשליח יע"ש · וא"כ אם הביאם לצורך השותפו' מלבד דלאו ק"ו הוא מנדון מוהריב"ל אלא עוד זאת דרב המרחק ביניהם כאשר ישפוט בצדק המעיין ומ"ש עוד דע"כ צ"ק מוהר"י אדרבי דהכל להמצע אלא מטעם דהיו שותפים בההלע ותנאי היה ביניה' שכל ריוח והנאה כו' ואפי' מציאה בשוק יחלקו ביניהם מש"ה כבנ"ד דאינם שותפים בכל מה"ש ומהנם אלא בסחורת הבגדי' לבד בכגון דא גם מהרי"א יודה דזכה ר' כבתוב באורך בד"ק · יש להעיר על כת"ר איך לא נרגש דר"ו כנגד היכוד אשר יסד המלך מרן החבי"ב ע"ד מהרי"א ז"ל הללו בהגב"י אות ב"ן ובתשו' בעי אוי סי' קל"ג דהליץ בעד מהרי"א דלא בהלצע כמאמר הס' כר"ת נגד ר"י אלא בנ"ד שהיו שותפים ומהרש"ל ומהרי"א הלוקים בטעמם דלמהרש"ך הריוח הוא להמצע מפני התנאי ומהרי"א ס"ל דאפי' לא התנה כן בפי' כל שהיו שותפים השעות להמצע הוא יע"ש , · אך אמת אגיד דלפע"ד דברי מהרי"א ז"ל לא מתחמשן מילוהי הכי אלא דאפי' בשליח דעלמא אמר' למילתי' (ושו"ר להרב נהפה בכסף שנודמן לידי בתור' שאלה וגם ראיתי בדפ"ס ע"ג שעמד ע"ז יע"ש ועיין להרי' ד"מ בתשו' הנז' ובתשו' בעי חיי סי' קל"ג דשניהם נתכוונו לדבר א' יע"ש ולכל הפירושים מ"ש כת"ר נר"ו דלא אמרה למילתיה אלא מפני התנאי שביניהם דאפי' מ"ב יחלקו ביניהם · אודיעה נא לדידי כי זה לא יתכן לדעתי דאעיקרא על מ"ש מרן החבי"ב אנו מלעערים אלא שמעכ"ת שיחל"א בא להוסיף עלהם ואולי מפני כן אין לנו כת"ר בסוף דבריו דברי מרן החבי"ב הללו ודברי הרב ד"מ · ומ"ש עוד, כת"ר ו"ל ואם עדין הלב מהסס כו' הא איכא ס' מהריב"ל ומורש"ך כו' ומלי למימר קי"ל שותפיכו דאית להו דטעות והכהת הגוי זכה הותו השות' מקבל המעו' ת"ד

אדה"מ ליפרי לן מר דלא לדק בזה אגב ריהטיה שהקושי' שכחת הגוי

לטעות הגוי דשכחה כגון שנאה השהורה אל השות' לא דמי לטעות הגוי ומהרש"ך עצמו הוא המחלק כן כמו שיראה הרואה בח"א סי' נ"א והביא דבריו בכנה"ג סימן קע"ו הגה"ט אות ג"ר יע"ש · ובכן לפי קע"ד נראה דאם לא הביא הבגדים להנות הא ודאי שפיר קאמר מר דזכה בשפ ר' ואין מידו מציל כהסכמת כל הפוס' לס' ר"י ואפי' את"ל דאיכ' מאן דפליג על ס' ר"י וס"ל דהולקין הרי הוא מוחזק ואין מוציאין מידו · הך אם הביא הבגדים להנות הא ודאי לע"ד לא זכה בשפ ר' וכל זכות הוי לאמצע דבכה"ג לפקע"ד אין חולק בזה ואפי' מהר"ש הלוי ככל האמור

ומעתה שהלכו' הנה באו במה שעמד כת"ר שיחל"א אי מחייב ר' לתת ליוסף ריוח מחלה הבגדים לפחות ולפקע"ד זה הוא העיקר בנ"ד נמלא הכתה ותלוי זה בזה דאי מחייבינן ליה בריוח מפני שלדעת השות' קנאו היא הנותנת ג"כ לשיקנה יוסף גם בריוח מיתהגוי דכיון דזכה בבגדי' אמגע השות' בחזק' השו' קיימי זווי וכי מת הגוי או שהשוכו כולפויד כל השותפי' זוה בו דלא כמו שנר' מדברי כת"ר נר"ו דלכבר פסקיה למילתיה בהבינא הריכא דזכה ר' בעיקר מעות הבגדים ולא קא עסיק מר השתא הכא רק אי לפחות הריוח של הבגדים יהיה להמצע ואפי' את"ל דיכא יוסף וכאי בדינו לענין הריוח עכ"ז לא יזכה בעיקר מעות הבגדים אשר קנו במיתת הגוי · דלעד"ן דזה תלוי בזה ולכשתמ"ל דזכה יוסף הנז' בריוח זכה ג"כ בעיקר המעות לפי חלקו וזה ברור. לע"ד · ובכנקרב ונבואה לפרע הנז כי הוא העיקר בנ"ד ודברי רב הגי"א הרי"שב נר"ו הביא לנו מקור הדין מהרמב"ם פ"ז מה' מכיר' מהלוקת מקלת המורים עם הרמב"ם דלמקלת המורים נאמן השליח לומר זקפתי עלי במלוה מעות המשלח ולהרמב"ם ז"ל אינו נאמן ולכאורה נראה דס"ל להרמב"ם דאפי' יש לו עדים שאמר כן בפי' בפניהם אין מקבלין הימנו כמו שהבינו בלדבריו קצת מרבותא בתראי · והרשב"א זדעימיה ס"ל דמהימן כשאמר כן בפני עדים וכתב הרב המאסף דהמחלוקת בשליח כך מחלו' בשותפים · וא"כ לא מבעיא לדעת הרשב"א ודעימיה דס"ל דאין השליח נאמן לומר זקפתי' עלי במלוה כל דליכא עדים וכ"ש לדעת הרמב"ם ודעי' דס"ל דלא מהימן אפי' בשבועה ועדים אלא דאפי' לדעת המורים כבר כתבו קצת מרבוותא דעכ"פ שבועה בעי · ותו גם דהתם קאי מר במה"ק דקבלו עליהם הוראות הרמב"ם אתד"ק

ואגב ריהטיה דמר כתב דלדעת הרמב"ם אין מקבלין הימנו אפי' בדאיכא עדים וכתבו בהמלע כאלו הוא מוסכם · ועיני כת"ר נר"ו תחזינה מישרים למהרשד"ס הח"מ סימן קע"ו שכתב לומר בדעת הרמב"ם דאפשר דבעדים מהני והביא דבריו מרן החבי"ב סי' קפ"ג הגה"ט או' י"ע ובתשובתו הרינת"ה בס' בעי חיי ח"ב ס"שי כ"א כתב בפשיטות לבדעת הרמב"ם ז"ל נחלקו האחרונים יע"ש וגם בהגב"י ז"ל אות ח' אשר לאין כת"ר נר"ו מביא דברי מהרשד"ם ז"ל הללו וה"כ

מוהרנ"ח ה"א סי' מ"ד ומשפטי שמואל סימן קכ"ה ומהרלד"ב סי' ק"ח יע"ש ועי' במש"ש הגב"י אות ז' ומ"מ הנא נמי דהיטנא בתריה דמר ואין הפנאי מסכים עמי להטפל בענין הלז

אך את זה לא אוכל להתאפק להגיד לכת"ר נר"ו כי מאי דפשיטא ליה למר כי במה"ק קבלו עליהם הוראות הרמב"ם בדיני ממונות ולא מצי למימר קי"ל כה"ש שכנגדו להחזיק במה שבידו והביא לו כמוכות מדברי מרן הרב"י ומהר"י באסאן והר' עט"ר מרן זקנינו בס' הבהיר משאת משה בכמה מקו' מידי עברי בענין הלז כהוחה על הנהלים זה חזיתי למרן זקנינו ז"ל בראשונות ה"מ סימן מ"ג דקט"ו ע"ג דהויל כל דהר איפכא לזכות למוחזק בנ"ד מפאת דגל הקי"ל נגד ס' הרמב"ם ואף שנדון שלו מורה ובא לענין שותף א' שקנה בתים שם במאת רודים ע"א ממעות השותפות בשותפי נפשו דברים קרן לעצמו ניהשבה לו ושותפו שואל ממנו חלק הבית וקאמר מר דלדעת הרמב"ם והמרדכי שותפי שנתנו לזמן קבוע כל א' מעכב על חבירו מלחלוק הוך הזמן ולדעת הנמקי והטור ודעימייהו מצו להלוק תוך זמנם והכן כתב דהמעינן בנ"ד דיכול היה ר' לומר קי"ל לדעת הסוברים דשותף חולק וירש קרן במשך זמן השותפו' יע"ש , וה"נ הפך כללא דכייל לן מר מהמיה דמרן זקנינו ז"ל ואפשר לומר דלפי שמלא מקום לומר דבכה"ג דנ"ד נקי הוא מהדין ערעורא ולהורות הדין לכ"ע לא סמך על הוראת הרמב"ם והכ"נ דאם לא היה מולא מקום להלק היה סומך עלמו ע"פ הכלל הזה דקבלו עליהם הוראות הרמב"ם , א"נ נראה לומר והוא האמת כי הנה מרן זקנינו ז"ל לא ברירא ליה מילתא כולי האי דכך קבלו ברודים יע"א כמו שיראה כת"ר אליו בראשונות הה"ה סי' ל' דקל"ג ע"ד יע"ש , וכן בקדש אנא הזיתיה לעט"ר מו"ה כמהר"ר קריספין ז"ל בתשו' כת"י אשר עמדי שכ' דהך כללא לא אהני רק לספיק בעלמא הא לא"ה ספיקא הוי את"ד ,

עוד יש להעיר בדברי כת"ר שיהל"א דאגב ריהטיה לא השגיח למרן החב"יב שם הגה"ט אות י"ט בהסכמה עלה דבשותפין תוך זמן שותפותם אפי' לסברת המוריה שהביא הרמב"ם אין ממשמע דבריו באומרו לעלמי קניתי ולא אמרו הרשד"ס ומהרי"א ומוהרמ"א דכמהלוקת בשליח כך מחלוקת בשותף אלא לאחר זמן השותפות , והרב מוהר"ת לידידי ז"ל בתשו' כי בא"ה בס' פני אהרן הה"מ סי' כ"נ עשה עיקר בדברי מרן החבי"ב הללו לנ"ד דהיה בתוך זמן השותפות דאינו יכול לומר זקכתים עלי במלוה כמו שיעש"ב ואמת דכמו שכתב בכנה"ג כ"כ בתשו' הרמת"ה בס' בעי חיי ה"מ ה"א סימן קנ"א יע"ש

אך בה"ב סי' כ"א כתב וז"ל ומאי קאמר היינו אחר עבור זמן השותפות אבל בתוך זמן השותפות לאו כל כמיניה שיקהן עליו במלוה כמ"ש מוהרי"א סימן קל"ד ומ"ך ה"ב סי' ב"ן כו' הא לאו מילתא היא כו' והבי' תימה דאין חילוק כו' סברות הללו הם

מיוסדות עפ"י סברת הרמב"ם דבשליח אינו יכול לזקוף ה"ה לשותף אבל למקלת המוריה דהשליח יכול לזקוף ה"ה השותף דאפי' בממון השותפות יכול לזקוף וכמו שלדדתי בכנה"ג סימן קפ"ג בהגה"ט וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא יכול לומר קי"ל כמקלת המורים עכ"ל , מכו' יולא מדבריו דלא כ"כ בכנה"ג ובאותה תשו' שבח"א דאליב' דכ"ע בתוך זמנו לא מצי לזקוף אלא לשינויא בעלמא אבל לעיקר הדין אין דברי הרשד"ס ומוהרי"א ומוהרמ"א יולאין מידי פשוטם דאפי' שותף בתוך זמנו מצי טעין שזקפם עליו במלוה לדעת מקלת המורים וכלבעי מימר מעכ"ת נר"ו לפי פשטן של דברים , וכן הביא הרב מעיל שמואל סימן ל"ח והאריך לסתור דברי הרב פ"מ ה"א סי' ע"ח והוא לא ראה דברי מרן החבי"ב בכנה"ג הנז' יע"ש •

ואולם יפה חילק מעכ"ת נר"ו דנ"ד לא דמייא להא דלא היתה בזה אבל קנה ראובן ממעות השותפות וירש קרן לעצמו כ"ז בהקפה ובכה"ג גם הרמב"ם יודה דמצי זכי לעצמו ומהימן לומר לעלמי קניתי והרווחתי וכתב שכן נראה דעת אותה תשובה שהביא הרב העיטור בשליחות ממונמשם ראש ישיבה דנרא' מדבריו דאע"ג דלי זבן הוה אדעתא דראובן אלא דהשתא הוא דקא הדר ביה לא מחייבי' ליה כיון דלא שקיל וזזי כ"ש בנ"ד דקטעין דאעיקרא כשלקח הבגדי' בהקפה לעצמו לקחם דפשיטא דמקבלין הימנו , וכ"נ דעת הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן ב"י שאלתם נהגו בעלי חנויות כו' אתד"ק •

וכשאני לעצמי לכאורה נלע"ד לדברי הרשב"א בתשו' זו נרא' הפך דבריו שבתשו' ה"א סי' אלף וי"ו והיא התשו' שהביא מרן הקדוש שם אחרי כן וז"ל ומה ששאלתם במי שאמר לחברו לא וקח בגדים שבבית לוי ויהיו בינינו בשיתוף והלך זה ולקחן ואח"כ חזר בו חבירו ואמר אין לי חלק בהם ואיני רוצה לא בהפסדן ולא בשכרן תשו' הדין עם הלוקח ועל כרחו של ב' יפרע חלקו דשליה' שויה ומה שטוען משטה הייתי בך אינה טענה דמה עשה ילו זה כדי שיהא משטה בו עכ"ל ולפ"ז למדנו דהמשלח לא מצי הדר ביה וע"כ נושא בעול עם חבירו בהפסד , וא"כ למו שהוא מעות' להפסד למה לא יהא מעותד גסלריוה ויהיה קרוב להפסד ורחוק לשכר הא ודאי זה לא יתכן ואין הדינת סובלו אלא ודאי דבתשו' זו ס"ל להרשב"א דשניהם אינם יכולין לחזור בהם ואלו בתשובת הראשונה פסק דמה שעשה עמו אם לקח לעצמו ולכאור' סתראי נינהו , שוב ראיתי למור"ם במפה סעיף ד' שהביא ב' תשו' הרשב"א הללו לפסק הלכה וכתב הסמ"ע ס"ק י"ל וז"ל ואין המשלח יכול לחזור זהו ענין בפני עצמו ואדלעיל קאי ור"ל כל מ"ש עד הנה איירי בהזרת השליח אבל המשלח לעולם אינו יכול לחזור בו ע"ב וכ"כ בסי' קכ"ב סק"ד וכן פסק הלבוש להדייא יע"ש ועיין להרב שמש לדקה בתשו' ח"מ סימן ל"ה בס"י א' שחילק כן מדנפשיה מתשו' הרשב"א דסי' אלף

אלף ו' למ"ש מוה"מ בהגהה הנז' יע"ש · ומלבד דלא העלה על דל שפתיו לגם לדברי מור"ם הללו מגויית בתרי הרשב"א ז"ל יצאו הדברים וא"כ ע"כ לחלק ביניהם · עוד זאת יש להעיר עליו דלא זכר מה דכבר קדמו בזה מוהר"יך ז"ל בסמ"ע והר' הלבוש

כי מן כבאר המשני על מרן הב"י"ב בהגב"י הות כ"ד ונתבו' נעי חיי ה"א סש"י ק"ל דהעלה מתוך תשו' הרשב"א, בלזו דס"י אלף ו' דכמו בהמשלה לא יוכל להזור כך השליח אינו יכול להזור דכסם דהמשלה מעותד להפסד כך מעותד לריוח · אך בהלקו'ת ישית לנ"ד דלא היה מעותד להפסד יע"ש · והוא פליא איך לא זכר מ'ר דברי הלבוש והסמ"ע הללו שכתבו דיש הילוק בין משלה לשליח דמשלח לא מלי למיהדר ביה אך השליח מלי למיהדר והוא מדוקדק בדברי מור"ם נמכה כמו שנראה המעיין · ומלבד דלא זכר מר כל זה אלא דלא נרגש ג"כ משתי תשו' הרשב"א דלפי דבריו סתרי אהדדי והו"ל לחלק ביניהם איזה הילוק וכעת לדבריו לא"ת · ומ"מ אנן בדידן ניתזי אנן מה נענה בתריה דמר להלק בין ב' תשו' הרשב"א הללו לדעת הרב ז"ל · ועלה על דעתי להלק דבתשובת הראשונה דבעלי הנויות ה"ע דפסק דיכולי' להזור משום דכ"א בפ"ע היה רוצה לקנות כל המקח וכדי שלא יפסידו זה"ז אמרו זל"ז נהיה כולנו שותפים בו ומש"ה כי קנהו א' מהם מלי למימר לעצמי לקחתיולא הודיתי מעיקרא אלא בשטאה כדי שלא תפסיד המקח או תקח לעצמך משא"כ בתשו' השניה דהשליח לא היה בדעתו לקנות אותה סחורה ולא היה מחזר אחריה אלא המשלח השיאו בדברים וא"ל לא וקח בגדים שנבית לוי ונהיה בינינו בשותפות והואיל ועפ"י דבורו הלך ולקח מש"ה ב' אינן יכולין לחזור בהם · אך אחר ההתבוננות זה לא ניתן ליאמר דהרי בתשו' הראשונה סיים הרשב"א וז"ל ולא עוד אלא אפי' אמר לשלוהו קנה לי השפלוני והלך וקנה לעצמו מה שעשה עשוי כדאיתא בריש האומר ע"כ הרי דאפי' שהשליח לא היה בדעתו לקנות לעצמו אותה הסחורה מלי למימר לעצמי קניתי · ואין נר' לחלק בין עשאו שליח להשא"ל נהיה שותפים דהא הרשב"א בתשו' השניה כל עיקר חיליה לחייב למשלח לא היתה בזה רק מפאת היותו שליח וע"כ יפרע הלקו דשליח שויה · וזה נשליח דעלמא השליח מלי הדר ביה אוף ה"נ מלי הדר ביה השליח וא"כ הו"ל המשלח מעותד להפסד ולא לריוה גם אין לחלק ולומר דבתשו' הראשונה איירי ביזר בו בפני עדים דמשני לדעת הרשב"א ז"ל בתשו' השניה דכל כמה דלא חזר בו בפני עדים בשעת המקח ברשות שניהם קאי דהרי בתשו' הא'עכל"ל דבלא עדים מיירי דאי בעדים שהזר בו בשעת המקח איך סיים עלה ואפ נתן זה לחבירו מעות והלך וקנה בהם הבגדים בין שקנאם במעות של עצמו ובמעות שלוה ע"כ הולק עמו יע"ש · ואי איירי ביש לו עדים שהזר בו בשעת המקח הרי ס"ל להרשב"א דאפי' במעות של משלה עצמם זוקא עליו במלוה

עפ"י עדים ואהנייא ליה אלא ודאי דבלא עדים מיירי ואפ"ה מחלק הרשב"א בין שנתן לו המשלח מעות לכשלא נתן דכשלא נתן לו מעות נאמן עפ"י דבורו הקל לומר לעצמי קניתי וזה ברור בדבריו · וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דכפי יסוד מרן הב"י"ב דכשהוא מעותד להפסד מעותד לריוח ולא מש' ליה לחלק בין שליח למשלח א"כ דבריו סתראי,גינהו

ואחר עו'רי ראתה עיני למרן הב"י"ב בס הגב"י אות ה"י שכתב וז"ל אמר המאסף ולפי זה תשו' הרשב"א ז"ל אינה חולקת לדברי המרדכי ז"ל דהרשב"א מיירי בסתם והנהו' מדברים כשנתרצה הקונה ע"כ · ולעכ"י נראה אחרי כן דברי מור"ם במפה שהבין בדברי הרשב"א שאפי' נתרצה בפי' יכול להזור בו והילוקי' אשר הילקו על דבריו הסמ"ע והרב ב"ח כמו שיע"ש מ"מ נראי' דהרב ז"ל לא ביטל דיעתו משני דעת מור"ם ז"ל אלא בהסכמה עלה כמ"ש בראש אמיור דהרשב"א לא פליג עם הגהות דהרשב"א איירי בסתם ולא כשנתרצה בפירוש · וזה יפה לנו דלא לאפושי פלוגתא ביניהם מהכלל המסור בידינו דאפושי פלוגתא לא מפשינן · ובכן י"ל להר' לשיטתיה. אויל דבתשו' הא' תרגמ' רב בדלא נתרצ' בפי' ומש"ה מלי למיהדר ביה · אבל בתשו' השניה איירי בנתרצה בפי' דאז לא הקונה ולא המשלח יכולין להזור בהם דכסף שהוא מעותד להפסד כך הוא מעותד לריוח כאמור · אך אכתי לא ימלט מהשגה למה לא הביא דברי מור"ם והלבוש והסמ"ע באות כ"ד · ועיין להרב מש"ס ז"ל בהגב"י אות ה"י אשה איש שבור ג' דעות בדין אומר להבירו לקנות לו סחורה ידועה והסיק ותני לדעת הרשב"א דאם לא נתן לו מעות לא הוי לאמצע וה צריך בזה יעב"ב · ומה מאד יש לתמוה שלא הביא בדברי מרן הב"י"ב הנז"ל דס"ל דהרשב"א לא פליג עם ראב"ן וראבי"ה וגם הוא אויל ומודה בנתרצה בפי' דלא מלי הדר ביה · ודרך אגב אמרתי אעלי' על אר'ם מה שכתוב בזכרונותי דתשו' הרשב"א הלזו מחילק בסוף דבריו בין התנו כל בעלי הנויות להתנו מקנתם והביא ראיה מהתוספתא דפ' בתרא דב"מ רש"ין הלמ"ין והלבעין כו' וכ"כ מוהר"יקו שורש קכ"ב · דבריהם אלו נראה שנעלמו מהרב נהלה ליהושע סימן י"ב די"ד ע"ד שהביא ראיה מהתוספתא הלזו ולא מתחבר ליה לחלק בין שותפות גדולה לקטנה יע"ש · כן מ"ש בזכרונותי ואין הפנאי מסכים לחזור על המקר"א ·

איך שיהיה הנה ראינו הרבה סברות בדבר ולכל הדברות משפט נבחרה לנו דמלי רהו' הנזכר בשאלה לומר קי"ל לפטור עצמו מאחר שהוא מוחזק אלא דבנ"ד לא היתה כ"כ מתן דמי' וגם לא נתרצה בפי' דיש מקום לומר דכ"ע מודו בה דמלי למימר לעצמי קניתי ומן הדין ואחרקיע לבוציז את שלו מידו כאשר הורה גבר רב הכי"א הרב הפוסק שיחלי"א · וזולם עומד לנגדי דברי מוהר"יך בה"א סימן ל"א שהבאתי לעיל שכתב

שכתב להדייא דאם לקח שותף א' סחורה לצורך השותפות בהקפה ושכחו שנוייה או טעו באיזה דבר ממנו נשאר אותו הטעות בחזקת השותפות יעו"ש, ואם כדברינו אלא דמצי למימר לעצמי לקחתי ולא יתן כלל לשותפו ברווח דמעיקרא לא זכה לאמצע השותפות . א"כ כ"ש וק"ו שזוכה לעצמו בטעות ושכחת הגוי ולמה זה פסקיה למילתיה בסכינא חריפא דנשאר אותו הטעות בחזקת השותפו' אלא ע"כ צריכין אנו לחלק דשנייא הכא דמוהרש"ך שכבר הביאו לאמצע השותפות וכה נו גם השותף השני דאתא אין מקבלין הימנו ואינו כ"כ למימר לעצמי קניתי ולא טעין אלא דכיון דיצא ידו נעשה' בהקפה הבית והגוי אינו מכיר את שותפו רוצה לזכות בשכחת הגוי מש"ה פסק הרב דנשאר אותו הטעות בחזקת השותפות . ברם פלוגתא דקמאי אינו אלא כשלא יצאה הסחורה מתחת יד השליח או השותף דאז מצי למימר לעצמי קניתי ומה כדא"ל וגו' כדה"ל .

ובכן הדרן לנ"ד דלפי עניות דעתי הדבר ברור כשמש דאם באו אלו הבגדים כולם או מקצתם אל חוץ הרבנות וכה נכנס לאמצע הבית' בין הבריות בין במיתת הגוי דזה תלוי בזה ואין ביניהם כמלא נימא ומ"ש עוד מש"ה דמנא לטרב ממרת יהודה סי' ס"ה דש' מימר דאם כאלי המעות המשלה ונתחייב באחריותם דכשולא יד בפקדון הוי דאפי' לדעת הרמב"ם ז"ל מקבלין הימנו כי טעין ואמר דאפשר זבן ואפי' בלא עדים . ומינה הדברים ק"ו לנ"ד דליכא למעות משלח כלל ואף לכי מה שלידד מרן בכ"מ והביא דבריו הרב שם מ"מ בנ"ד דליתיה מעות כלל יודה הרמב"ם דמקבלין הימנו ככאוב בד"ק אין מזה סתירה למאי דכתי' בעניותין דאם יהיה האוכן שכבר וכובו השותפים אין מציל אותם מידם, וגבר מן דין מלבד דהרב הנו' לא בהליע הדבר בפי' דאם החליף המעו' גם הרמב"ם יודה אלא מספק"ל וכו' דבריו הניח הדבר בצ"ע . עוד ואת יש לי להכריע מתוך תשו' הראשונים ואת האחרונים המורים בענין הנז דאפי' אם עירבם עם מעותיו של השליח דאז ודאי נתחייב באחריותם אפ"ה קסבר הרמב"ם דאין מקבלים הימנו אפי' בעדים וכעת אין הפנאי מסכים עמדי להתהלך ברוחב בפרט הלו ומה גם דאין אנו צריכים לזה לענין נפקותא דדינ' לנ"ד

עוד כתב כת"ר נר"ו שראה הדבר מפו' להרב מה"א ה' שלוחין סי' י"ב שכתב דאין אדם יכול לזכות בעד חבירו במקח שבא לידו אלא בלוקח הדבר בממון חבירו ואי נמי בממון שלו דכמאן דאוזפיה דמי כו' אבל היכא דזוכה לחבירו במקח שלקח בהקפה אף אם עשאו שליח לא זכה משלהו וכן היא דעת רילב"א והרמ"ה והרמב"ם ממ"ש בפ' יו"ד מה' מעשר . ומעתה ה"ה וזוהי הטעם בשותף נ"ל דלא מצי השותף האחר לומר דזה המקח שלקח שותפו יהיה לאמצע דדעת מקנה בעי' וליכא אה"ד בקיצור

ואמנם אגיד דאגב ריהטאי לא זכיתי להבין דברי הרב מה"א הללו במ"ש דהרמב"ם בשיטת הרמ"ה קאי שאחר שהביא דעת הרמ"ה שכ' דהי א"ל זבין האי מידי וכה חבירו היינו דלכי א"ל זבין לי האי מידי שליח הוי וכמאן דאוזפיניה דמי כתב וזה נראה שהוא דעת הרמב"ם בפ' יו"ד מה' מעשר כו' . ואני בעניי לא אדע שכוונתו בזה דהא שובא איכא בינייהו דהרמ"ה כתב דאפי' לא נתן לו המשלח מעות ויתן אותם השליח עכ"ז קנה המשלח דכמאן דאוזפינהו דמי ואלו מהראיה שהביא לדעת הרמב"ם מהא דה' מעשר כי החליף את המעה לא קנה ע"ה והייב לעשר החבר דהיינו השליח ולפי דברי הרמ"ה לא יהא אלא שלא נתן לו המשלח מעות כלל ויתן אותם השליח מכיסו כמאן דאוזפינהו דמי וקנה המשלח וק"ו הדברים כי יקרא פרש למוזמן והנה עמונים בחיקו לגנות מהם הניקן מחוך כיסו של השליח ואיך כתב אחר דברי הרמ"ה וזה נראה שהוא דעת הרמב"ם . אך אחר הישוב ראיתי דדברי הר' נכונים דאיהו לא מהדר אלא לברורי מילתא דאם לקח בהקפה בעד חבירו לא זכה בו חבירו וע"ז כת' להוכיח מדברי הרמ"ה דכי לא הוו מעות בעין בעת המקח לא זכה המשלח ומ"ש שכן נר' מדברי הרמב"ם אדלעיל קאי דמשמע מדברי הרמב"ם דכי לא קנה מזוזי דמשלח גופייהו לא זכה המשלח ומינה נשמע ללוקח בהקפ' דלא זכה המשלח אבל הא"ן דאיכא בנייהו היכא דהשליח בא על כיהו ופור נתן ממעותיו דמי המקח דלהרמ"ה זכה המשלח ולהרמב"ם לא זכה ויגיל עליו רעו דאהרי כוכת' הר' וזה נר' דעת אותה תשו' שהבאתי לעיל משם ראש ישיבה והא ודאי לא יתכן לומר דאותה תשו' ס"ל כהרמ"ה ממש דהרי לעיל מיניה כאשר הביא אותה תשו' כת' להדיא דהיא דלא כהרמ"ה כמו שיע"ש אלא ודאי כדכתי' דלא בא הר' להשוות את הדעות כי אם לא דוקא בלקח לו בהקפה דבכה"ג מדברי כולהו נלמד דלא זכה המשלח וזה ברור

אלא דאכתי לא איפרק מחולשא דמה הוכחת יוכיח מדברי הרמב"ם אלו דס"ל דבלוק' בהקפה לא קנה חברו דהרי לפי מ"ש מרן כ"מ שם בה' מעשר בטעם הדבר לדעת הרמב"ם דכשראהו המוכר דהחליפם הושב לחזור בו משליחו' ולעצמו לקח הנותן לו דמאי ומש"ה צריך וע"ש ז"ל דהכי מפרש לה הרמב"ם בפי' המשנה כיע"ש ולפ"ז אין ראיה מדברי הרמב"ם הללו דאפשר דהרמב"ם ס"ל דזוכה לחבירו אפי' לקח בהקפה והכא ה"ט משום דראהו המוכר שהחליף וכסבור שחזר בו משליחותו ואיקלא השגית הר' בדברי מרן כ"מ . ואפשר דע"ז סמך בסי' י"ג שכתב בהחלט לדעת הרמב"ם ז"ל דאם בישראל שלח להברו שיקח מיד גוי בעדו בהקפ' מיד שבאו לידו של שליח זכה המשלח ולא קי"ל מה־זיה שהביא בסי' י"ג מההיא דמעשר דאין ראיה משם לפי מ"ש מרן בכ"מ וכאמור . ווהו מ"ש בסו' דבריו ועיין מ"ש בסמוך כמו שהביא רב רחימאי הר' הפוסק נר"ו ולא שת לבו ליישב דבריו מפני פשיטות הדבר שיש להוות כדכתיבנא

ואולם אנא הזיתיה לרב חביב' נר"ו דהאי' למעניתו בדברי הר' מה"א דסי' י"ג והרבה

והרבה להשיב ע"ל במ"ש דלדעת הרמב"ם הישראל זוכה לחבירו מידו של גוי ממאי דכתב דהוי ר"ק · והמה ע"ל שהרי מרן ב"י כתב דלדעת הרמב"ם ז"ל כדעת רש"י והרי"ף ודעת רש"י מבוארת להדיא בסוג' דפ' או"נ דלא הוי מטעמא דהישראל זוכה לחבירו מידו של גוי אלא משום חומרא דרבית יש שליחות לגוי וכ"כ ה"ה להדיא דלדעת הרמב"ם דרש"י והרי"ף דיש שליחות לגוי לחומרא והאריך בזה ובסו' דבריו הנ"ע ומתוך כך דן ידין דלא כמ"ש הר' מה"א בסי' י"ג הלא כמ"ש בסי' י"ב דלדעת הרמב"ם לא זכה המלוה ככתוב באורך בד"ק · ואנא דאמרי דלפי קצ"ד לק"מ בכל מה שתפס ע"ד הר' מה"א וכמלו' דלא שימוה קמיה דמני"ר דברי הר' שכ' בסו' דבריו ז"ל ולפי דברים אלו צ"ל כמ"ש בפ' הרבית דכי א"ל ישראל לגוי תפס לישראל זה דאינו אלא משום חומרא התם שאני משום דאין ישראל השני מכוין לזכו' בעד הישר' חברו כו' וכי לקחם לעצמו לקחם אבל אם נתכוון הישראל הב' לזכות בעד ישראל המלוה ה"ז אסור מן הדין · וכ"כ הטור שם וכת' הרב ב"י שם דאפי' זכה לו שלא מדעתו של המלוה עכ"ל · כי עפ"י הדברים האלה עיני כת"ר נר"ו תחזינה מישרים דלא בשביל שכתב מרן ב"י דהרמב"ם בדעת רש"י והרי"ף קאי דיש שליחות לגוי לחומרא מפני כן צ"ל דהרמב"ם לא ס"ל דהישראל זוכה לחבירו מידו של גוי דלא כ"כ מרן וה"ה אלא לאפוקי ממ"ש התוס' בשם ר"ת דאין שליחות לגוי אפי' לחומרא דכיון דאוקי רישא בנשא ונתן ביד תו לא אמרי' סיפא לחומרא אלא גם סיפא איירי בנשא ונתן ביד כמ"ש התוס' שם דע"א ע"ב ד"ה כגון ולאפוקי מסברא זאת כתבו ה"ה ומרן דלדעת הרמב"ם כדעת רש"י דמאי דאמרי' בשלמא סיפא לחומרא אין מזיזין אותו ממקומו · והכריחו כן מדברי הרמב"ם דהל"ה כו"ל להרמב"ם להתנות גם בסיפא דוקא בנשא ונתן ביד כמו שפסק ברישא ומדלא ביאר דאינו אסור אלא בנשא ונתן ביד משה בהר"ב דס"ל כרש"י והרי"ף ור"ח ז"ל · ברם במ"ש התוס' דאין הישראל זוכה לחבירו מיד גוי בזה אפשר דאפילו רש"י יחלוק עליהם ויסבור דזוכה בעד הישראל חברו אם כיון לזכות ומאי דאמרי' בשלמא סיפא לחומרא היינו משום דאינו מכוין לזכות בעד חברו אבל אם נתכוון מאן לימא לן דלדעת רש"י ס"ל דאינו זוכה · אלא דאין לנו הכרע בדברי רש"י והרי"ף · אך הרמב"ם ז"ל מלתא יתירתא השמיענו בזה דכת' הר"ז רבית קצוצה וכבר חלקו עליו הרמב"ן והרשב"א וס"ל דאינו אלא א"ר · אמנם המה"א מסמ'ליה בדע' הרמב"ם דס"ל דהישר' זכה לחבירו מידו של גוי ומפני כן גמר אומר דהוי ר"ק דהן אמת דבכ"ם אמרי' דה"ע דאסור משום חומרא דיש שליחות לגוי ונהי גם הרמב"ם מודה · היינו דוקא בדלא כיון לזכות מיד הגוי אבל כי כיון לזכות הו"ל ר"ק ומאי דפסק הדין בסתם ולא ביאר להדיא דה"ד במכוין לזכות משום דבין הכי ובין הכי אסור דאפי' לא כוין משום דיש שליחו לגוי לחומרא אסור · משו"ה סתם הדברים משום חומרא דרבית וכתב דהוי ר"ק ·

איברא דהרב גד"ת דרי"ל ע"א כתב דה"ע דהרמב"ם ובעה"ת דכתבי דהוי ר"ק דכיון דחכמים עשו חומרא להחשיב כאלו יש לו דין שליחות גמור נשאר הדבר כדינו דהוי ר"ק כשאר שליחות דאורייתא את"ל והרואה יראה שהוא דוחק גדול וה"ע דלא הודה לו בזה הרמב"ן והרשב"א ז"ל · אך לפי דברי הר' מה"א יבא על נכון דהוי ר"ק מדאורייתא במכוין לזכות · ולא נפלאת היא ולא רחוקה סברא זו דכבר עשה לה סמוכות מהירוש' ושכ"כ הטור בי"ד סימן קס"ט להדיא ומרן ב"י אוסיף לה מדיליה דאפי' לא עשאו שליח לזכות · ולפ"ז לדקו יחדיו דברי הרב מה"א ז"ל שרירין וקיימין והשיכותי מעליו כל תלונות כת"ר נר"ו ·

ומאחר עלות ישוב לדברי הר' מה"א ז"ל כי רב מאד מהנהו אור הדין דלדעת הרמב"ם כששלח לחבירו ליקח בהקפה ומכוין לזכות לחבירו קנה חבירו א"כ במה"ק מאה רודיש יע"א אשר קבלו עליהם הוראותיו זכה יוסף נ"ל בבגדים כללו · אלא דאכתי יש זכות מולה לראובן חדא דהא כתיבנא דלא ברירא מלתא כולי האי דקבלו לדון כהרמב"ם · ועוד דהרי הרמב"ן והרשב"א והגד"ת לא הבינו כן בדעת הרמב"ם ז"ל כדכתיבנא ובכה"ג דיש מחלוקת בדעתו גם כי קבלו הוראותיו גדול כח המוחזק ומצי למימר הבא ראיה דס"ל להרמב"ם כמו שהבין הרב מה"א · ועוד ואנא נפשאי קי"ל בדעת הרמב"ם כמו שהבין הרמב"ן והרשב"א והר' גד"ת דלא מפני דס"ל דזוכה בעד הישראל חבירו פסק דהוי ר"ק ומי יוכל להוציא את שלו מתחת ידו דכלל גדול אמרו המע"ה

ואולם הרואה יראה דכל מ"ש בזה הרב מה"א ז"ל אינו אלא כשלא הוציא השליח המקח מתחת ידו אבל אם הוציאו מתחת ידו ונתנו למשלח הא ודאי זוכה בו המשלח גם בשכחת הגוי כמ"ש הרב מה"א בריש סימן י"ב דכיון שקנה לו בסתם ושלוחו של אדם כמותו מיד שלקח השליח נתחייב המשלח למוכר וכי שכח הגוי זכה המשלח · וכ"כ הרב מע"ש הגה"ע סוף אות מ"ל דמה שכתב הרב מחנה אפרים בסוף דבריו אינו ענין למ"ש בריש הסימן יע"ש ·

והנה בנ"ד לא ידענא לברורי מלתא אם הביא ר' אלה הבגדים לאמצע השותפות או לא ומשו"ה לא ספק לרבינו במדב"ר ומתוך דבריו יש לצדד לכאן ולכאן דמאיזה מדבריו נראה שראובן זה הוא הלוקח הבגדים והוא מכרם ג"כ וכשנודע הדבר לשותפו רוצים לזכות בהם מפאת שמחמת שותפותם לקחם ואם יהיה האופן כן הא ודאי יפה דן יפה זיכה מש"ח את ראובן וכל מאי דכתיבנא אינו אלא יגיעת בשר · אמנם ממה שלא חילק כת"ר ע"ל מוהר"ש בתחילת דבר דהכא שאני דמעולם לא זכה השותפות ולעצמו קנה וגם שלימה נ"ד לשותף שהטעה את הגוי נראה

דכבר

לדבר באו הבגדים בחזקת השותפות . עוד זאת היא מעמדה לי להבין כי באו אלו הבגדים לחנות מפני ראותי דעם משה המתעסק בחנות בבגדים נר' שאין לראובן דין ודברים ודעתו לתת לו מהריוח וגם בעיקר הריוח במיתת הגוי . ולפי האמת יוסף ומשה שוין הם לענין זה דהגם שהובא בשאלה שראו' נשתתף עם משה בכל ענייניהם . מ"מ לא בא מפורש שהתנו ביניהם אפי' מ"ב וא"כ הוי"מ ראובן לפטור עצמו גם ממשה באומרו לעצמי קניתי . והיא שמכתני דנראין הדברים שהבגדים השניים המה באו לרשותו של משה ונתערבו בבגדי החנות דלא יבצר כיון שבאו אל תוך החנות שלא יתערבו . אלא דראו' ומשה כגוף א' חשיבי לנפשייהו ורוצים לזכות בכל מטעם היותם מוחזקים עוד מלתא חזה הוית דאפי' מבגדים הראשונים קמדבר מר שיהלי"א לפטור את ר' לבלתי תת ליוסף חלק מהריוח כמו שבא אחרי כן בדברי כת"ר נר"ו . ובשאלה אינו עולה על הדעת כלל כי לא באו אלה הבגדים אל תוך החנות שהרי ראובן ומשה גם שניהם הם המדברים אל יוסף כל הנז' בשאלה , ואם לא הביאם אל תוך החנות של משה לא היה מן הראוי משה ידבר רק ראובן כי הוא המטיב חסדו עם יוסף וגם עם משה גם ממה שנשא ק"ו בעצמו מגי"ר מאשר ויגה לר' בבגדים השניים וק"ו הדברים לראשונים דלא זכה במיתת הגוי , ואם לא הביאם להנות לאו ק"ו הוא דאיכא למיפרך דשאני השניים דלא זכה בהם מעולם משא"כ בראשונים מכל אילין להוו מוכחא מלתא שכבר בא אל תוך החנות כל הבגד גם את הא' גם את הב' ונתערב עם בגד המונח בשותפות שהי"ל מתחילה למשה ויוסף . ולפי"ז נראה דזכו השותפין בכל הבגדי' דהרי פסק הרמב"ם פ"ד מה' שותפים ה"א והביא דבריו הטח"מ סימן קע"ו דאם עירבו פירותיהן או ששכרו מקום בשותפו' והניח זה כלו וזה חביתו שנשתתפו בהן הרי אלו שותפין ע"כ . ואע"פ שכתב מרן בכ"מ שם דה"פ אם עירבו פירותיהן והגביהו כל א' מהם דומייא למעות דאל"ה מה קנין יש בעירוב הפירות דנהי שאותה שהם ברשותו קנה אבל האחר במה קנה יע"ש , מ"מ הרי כתב הרב"ח דמדברי הרמב"ם משמען מילוהי דבעירוב לחוד סגי ומעות שאני דאין השכר במעות עצמם רק במה שיקנו מהם הילכך צריך הגבהה דליהוי היכירא , אבל בפירות א"נ שאר מטלטלין שהשכר הוא בפירות עצמן שפיר איכא היכרא בעירוב הפירות בלחוד או בשכירות מקום יע"ש . והאמת דעכ"ז לא הרוה למאונינו דאיך חשיב קנין בדין עירובא אך מוהרו"ך ז"ל בפו"ד ובסמ"ע סק"א אסברא ניהלן מלתא דה"ט דבעירוב לחוד עושה קנין כיון דכל אדם ניחא ליה בכירות שלו ובם עירבום יחד חשיב קנין שותפות , משא"כ במעות דאין קפידא בעירובם דמטבעות נינהו יע"ש . וכן הביא הרב מט"מ ז"ל הגה"ט אות א' משם הרב תקון סופרים דל"ו ע"ד וכ"כ בתשו' מרן המבי"ט בח"א סימן מ"ה דכ"ה ע"ב בפשיטות דהרמב"ם גם בלא קנין איירי יע"ש וכיון שכן אלה הבגדי' שכב' נתערבו בבגדי השות'

קנה יוסף ג"כ אותם אפי' בדברים ולא מצו לחזור בהם ראו' ומשה הנז' . וכי תימא התינח לגבי בגדים הראשונים שנדרו לו מתחילה לתת לו בהם חלק ועירבום בבגדי החנות אמנם לבגדים השניים דמעיקרא הם אומרים דלא כיוונו לשותפות אשר להם עם יוסף ולעצמם קנו א"כ מה יתן ומה יוסיף הביאו בחנות הבגדים , אי מהא סדרן לדמעיקרא דלדעת הרמב"ם לא מצי טעין לעצמי לקחתי ואפי' בלוקח בהקפה כבר כתב הר' מח"א דזוכה לחבירו לדעת הרמב"ם ז"ל . ואמת דכבר כתיבנא דחלוקים עליו בדעת הרמב"ם ז"ל ולדידהו יש מקום לומר דס"ל דלא זכה הישראל בעד חבירו בלוקח מהגוי בהקפה , אך לא החליטו הדבר בדעתו אלא דלפי דבריהם אנו דנין דאין ראית הר' מח"א מכרעת בדעת הרמב"ם ז"ל אמנם איכא למימר דלא שבקינן פשיטותיה דהר' מח"א בדברי הרמב"ם ז"ל וסלקינן דרגא בשותפין כנ"ל ואפשר דבכה"ג כ"ע מודו דזוכה לחברו ולא נפלאת היא ולא רחוקה דאפי' שהם נשתתפו בקרן אשר להם במעות בעין ולכשיצטרך עוד יוציא כ"א עוד קרן כנגד קרן מ"מ זו היא הדרך שאם ימצאו ליקח בהקפה לוקחין והאחריות על כולם וה"נ הרי יוסף שאל מאת ר' שישלח ויבא עוד בגדים בהקפה ואף כי ראובן השיב למה זה תשאל לשמי שלח אתה וקח מ"מ כאשר ראה יוסף שכבר שלח ר' ויבא לו סבור הוא שנתרצה להביא לשותפות דזה נהנה וזה אינו חסר הוא ומפני כן לא השתדל גם הוא להביא עוד בגדים דאלו ידע שאין לו חלק בהם היה גם הוא משתדל להביא ולא בשביל שהוציאו כ"כ קרן יתחייב מזה כי גם את הכל יקחו במעות בעין ולא בהקפה דמי הוא זה מתעסק בעסק ולא יקנה הכל כי אם במעות בעין דאפי' בזמן הזה שנתבלבל העולם ואין מוציא סחורה מתחת ידו להקיף אותה לאחרים עכ"ז המצא ימצא ליקח בהקפה וכ"ש קודם הבלבול דמאז החנות פתוחה והחנוני מקי' וכ"ש בסחורת הבגדים דמימי עולם רוב מתכרם בהקפה והיו מפצירים להקי' וכשהיה הולך האדם לשוק מוכרי בגדים קול לו קול אליו, סורה שנה פה אדוני רם ואתנה לך מאשר תבחר בגד ראוי לשרים ולסגנים ואימתי שתרצה תפרע עוד זה מדבר ויקרא אליו עוד אחר ולמפורסמות א"צ ראיה ולפ"ז גם יוסף שהיה ניכר למוכרי בגדים כביר מצאה ידו להביא בגדים גם הוא כאחיו השותפים ולפחות היו מחוייבים ראו' ומשה לאמר ליוסף כי הבגדים האלו לא הביאום לאמצע השותפות רק להם לבדם דהרי תנאי היו הדברים ביניהם שבכל עת וזמן שהיו צריכים להביא עוד בגדים ולא היה נמצא מעות בעין בכיס השותפות יוציאו כל א' קרן כנגד קרן והנה עתה שכבר הוצרכו לבגדי' כי נשאול נשאל יוסף מהמושל כנז' בשאלה ובא אל ר' וא"ל כי לא נשאר בחנו' כ"כ ולפי שורת הדין אם לא היו מוציאי' ליקח בהקפה היו צריכי' להוציא עוד קרן כנגד קרן אלא דסמכא דעתיה דיוסף דכבר נהגו שותפיו ליקח בהקפ' ואין צורך למעו' בעין וע"פ במתחי' השיבו ר' למה זה תשא' לשמי הוא דחיה בעלמ' ודברי' של תוהו דאם לא היה שולח ומביא היה דוחקו

יוסף

יוסף מלל התנאי להוציא קרן כנגד קרן וא"ל כי נתרצה ר' להביא בהקפה הוא' לאמצע השותפות ואם היה רוצה יוסף היה דוחק לשותפו שלא יקחו בהקפה רק במעות בעין ואפי' יאמר ר' כי כביר מלאה ידו ליקח בהקפה לא היה יוסף שומע לו דאינו דומה הנלקח במעות בעין לנלקח בהקפה דמלבד דהבגד אינו כ"כ טוב כי כאשר ירצה המוכר יתן, עוד זאת דמעלה עליו בדמים משום אגר נטר ומפני כן ראובן הייש במיעיה וביקש ליקח בהקפה והביאם לאמצע השותפות ׃

וכדמות ראיה לזה מצאתי ממ"ש התוס' בריש בתרא ד"ב לפיכך אם נפל הכותל דה"ע דבכותל של שותפים שנפל אפי' נשתהו האבני' ברשות הד מינייהו לא מהימן לומר שמתחיל' הוא עשה הכל דמגו במקום עדים הוי דאנן סהדי שלא עשאה לבדו כיון שהיה יכול לדחוק את חבירו בדין לעשות עמו כיון דמעיקרא על שניהם היה לעשות וכ"כ הרא"ש שם ׃ וה"נ דכוותא כיון דראובן היה יכול לדחוק את יוסף בדין שיוציא עוד קרן ליקח בגדים לא מהימן לומר דלעצמו קנה אלא דנראין הדברים דשלא לדחוק גם את עצמו שאם לא היה לוקח בהקפה היה יוסף דוחקו שיוציא עוד קרן במעות בעין חשם לעצמו וילך ויקח בהקפ' לשם השותפות ׃ ואל תשיבני שכמו שיוסף עשה דיניס' פעם א' ולקח בגדים לעצמו ולא ערערו עליו שותפיו גם המה לקחו לעצמם כמו שבא בתוך דברי רב ההא מנבהא ההכמ הכובק נר"ו דב' הגונות בדבר הלא דעשאם דיניס' בסחורה אשר איננה מהשותפות ויתן תמורתה ויוסף הוא השליט בשלו ומשלו נתנו לו׃ ועוד בה דבאותו פרק לא היו צריכים הבגדים אל החנות כי במה שהיה בחנות היה די והותר להתעסק בהם׃ ואה"נ שאם היו צולים הותם ממנו לצורך החנות היה נותנם להם בהיתנו לו חלקם במעות או בסחורות אלא שלא היו צריכים להם ׃ לא כן עתה כי על בגדים שהולים אשר נשאל מאתו ע"כ בא יוסף אל ההיו דאו אם לא היו מוצאים ליקח בהקפה היו דוחקים זה לזה להוציא מעות בעין להביא בגדים ותשובתו של רב נשאר נועל ועל כרחו היה נושא בעול עם חבירו מפני חנאה׃ ולכן נר' שהבאתו הבגדים היה לצורך השותפות והא ראיה בהביאו אל תוך החנות ונתערב בבגד המשותף ׃

עוד נלע"ד דאפי' תימא שאינו מתערב דהא יבש ביבש הוא וכל א' יש לו שם בפני עצמו מ"מ כיון שהוא אל החנות׃ זבודאי דשכירו' החנות הלזו מסייע גם יוסף בשכירותה או בפירעון ארנונא או אפתוס מלכין כאשר יהיה האופן וה"ל כמ"ש הרמב"ם והריב"ה דכיון שמכרו מקום בשותפו' נתקיים השותפות בלא קנין וזה ברור מבלי חולק׃ משא"כ בהביא דעירוב דמרן כ"מ שדי בה נרגא אבל בשכירות מקום הא ודאי לכ"ע קנין הוי ׃ ולפ"ז אפי' את"ל דלדעת הרמב"ם הלוקח בהקפה בעד חבירו מן הגוי לא זכה חבירו כדבעי מימר מר

שיחלי"א ׃ מ"מ הכא שאני שכבר בא אל תוך רשות יוסף ג"כ וקונה לו רשותו׃ ואבלין מצאתי לדבר הזה להרב פאת נגב בתשוב' ח"מ סימן ל"ו בשותפים שהיה"ל חנות מוחכרת בשותפות ונפל הפרש ביניהם בסחורה א' אשר הביא א' מהשותפים להנות הטוא אמר שאע"פ שהיא מהדברים הנמכרים ברנות לא נכנסה בשותפות יען קנאה קודם שנשתתפו ונפי' א"ל בשעת השותפות שסחורה זו שהיא קנויה מקודם אינה נכנסת בשותפות ולא הביאה להנות אלא לשמרה ושמעון מכחישו בכל דבריו ואומר שקנאה אחר השיתוף ולשם השותפות ׃ והאריך הרב הנז' וזו הלכה העלה שכיון שהיא מהסחורות הנמכרות בחנות והיא בחנות המיוחדת לשותפות לכ"ע הוא בחזקת השותפות ואלו כ"כ לומר שהביאה לשומרה ולא לשם שותפות ונאמן שמעון בשבועה במה שטוען שסחורה זו היא בשותפו' ויחלוקו בשוה את"ד יעש"ב ׃ ואעפ"י שבשאלה הר' הנז' כתוב לאמר שנשתתפו בכל מין סחורה שיקנה כל א' מהם׃ מ"מ מתוך דבריו שכת' דאעפ"י שהיא מדברים הנמכרים בהנות כו' נרא' דבלא"ה בדברים שאינן מעסקי החנות היה נושא ונותן כל א' בפ"ע ׃ וה"ז דומה במה הלד לנ"ד דהתם נמי בנדון הרב הנז' לא נתן שמעון בדמי הסחורה הלזו אשר היו חלוקים עליה אפילו פ"ק ור' היה טוען דקודם שנשתתפו לקחה ובפי' אמר שלא תכנס בתוך השותפות ועכ"ז כאמינו לשמעון בשבועה׃ וע"כ לא מצריך הר' שבוע' לשמעון אלא מפני שטוען ראובן שמקודם שנשתתפו לקחה ולא הכניסה בשותפות כלל׃ הלא"ה ואלא שהיה טוען שאעפ"י שלקחה בתוך זמן השותפות לא לקחה אלא לעצמו וכגון נ"ד לאו כל כמיניה דראובן לטעון כן כיון שהיא מונחת בחנות ולא חשיב ראו' מוחזק אפי' שיהיה לו ג"כ חזקת מאריה קמא כמו שיעש"ב ׃ ומדבריו אלא מורה יוצאה לנ"ד דכיון שבא הבגד אל תוך החנות המשות' בין כולם לא חשיב ר' מוחזק בקחתו את דמיהם הוא או משה שותפו דכה"ג לא חשיב תפיסה דגם כל הקרן של ר' ושל יוסף כולם נתנו ביד משה ׃

גם מתשו' הרא"ש כלל פ"ע סימן יו"ד אשר הביא בנו הטור סי' קע"ו סי"ח יש ללמוד כן שכתב כי דבר ברור הוא שכיון שהם שותפים בהנות הדבר ידוע שכל מה שיקנה אחד מהשותפי' מהדברים הנמכרי' בחנות בחזקת שניהם הוא קונהו וגם נתנו בחנות כו' יע"ש ׃ הרי דנתינתו בחנות דבר גדול הוא לשיזכה ג"כ שותפו ואפי' לקח בהקפה או עסקא׃ וכן מתבאר ממ"ש הטור שם סל"ח בשם תשו' הרא"ש וז"ל עוד אירע כששניו שותפים שאחיו של שמעון הי"ל מעות וא"ל השתדל עמנו ותקח בריוח בכלי מעותיך כו' וראובן אומר כיון שאתה לא הודעתני אין לי ליתן לו חלק בריוח כו' הדין עמו ויטול אחיו חלק בריוח כפי חלקו במעות ע"כ׃ ואתה תחזה דבנדון הרא"ש לא היה מתעסק כי אם שמעון לבדו ווכה בממון אחיו לשותפות ולפי מאי דבעינן מימר דמלי למי'

למימר לעצמי זכיתי מעיקרא, א"כ עדיפא מינה הו"ל לאשמועינן דאם היה רוצה לא היה נותן חלק כלל לראובן כי הוא זכה מיד אחיו ולעצמו הרויח בין היא ובין אחיו, אלא נראין הדברים דכ"ז לא יתכן לומר אלא כשלא נתערב בתוך השותפות ולא בא אל החנות. אך כשנתערב או בא אל חנות השותפות לאו כ"כ לומר לעצמי כוונתי לזכות ועיין בתשו' למוהרי"א שם סימן קל"ה.

ועוד נראה להכריע כן ממש בתוספתא דפ' אז"נ והביאה הרא"ש שם ופסקה הרמב"ם פ"ה מה' שכירות ה"ג הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי ליקח לעצמו מאותו המין וכהוא. מוכר לא ימכור ב' כא' אלא מוכר אלו בפ"ע ואלו בפ"ע וכתב מרן כ"מ דה"ע דלא ימכור ב' כא' שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כמו של שותפות ונמצא חבירו נפסד בכך ע"ש. ולפ"ז אם באו הבגדים ברנות לא יבצר שימכר שניהם כא' ומעלה באחד ומוריד באחד, ובודאי דלאו ברשיעי עסקינן דעבדי איסורא אלא ודאי דמתחילה ע"ד אמצע השותפות לקחם ראו' ועתה הוא רוצה לחזור בו ואין מקבלין הימנו ובע"כ חולק עמו בין בריוח בין בפחת הגוי. ומ"ש מעכ"ת שיחי' דלפי תנאם שאם יצטרכו עוד בגדים שיוציאו קרן כנגד קרן זכה ר' בטענתו, הא כתיבנא דאדרבא זו היא שמחייבתו דלהרויח לעצמו שלא ילהכנו. יוסף שיוציא קרן שלה ויבא בהקפה. ומ"ש עוד שבתוך ימי שותפותם לקח יוסף בגדים בחליפין ומכרם בחנותו לו לבדו כו'. גם לזה הא כתיבנא דאין זו הכרע דיוסף בממונו לקח ולא היו נצרכים או הבגדים לחנות, לא זו הדרך באלה הבגדים שהביא ר' שהיו שאולין מאת יוסף ואפי' לא מכרם ר' למושל כאשר אמר יוסף, מ"מ היו מוזמנים לוקחים בעת הביא ולא היה בחנות כדי צרכם, וכ"ש דאפי' נניח דטענתו של ר' האמת אתו דלעצמו לקח אפ"ה כיון דיוסף שאל מאתו אפי' לפי הותה תשו' לרא"ם שהביא הרב בה"ע סיים וכתב דמודיעין ליה ענשא דקעבר אדכתיב איפת צדק והין צדק שיהא הין שלך צדק ולא מקיים נפשיה בחזקת רמאי. וכ"כ הרשב"א בתשו' דבעלי הנויות שנהג בו מנהג רמאות ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב יע"ש ומן המודיעי'ת מ"ש מוהרנ"ח בתשו' ה"א סימן קי"ח דאסור תורה יש בדבר והרב ש"ך בי"ד סימן רס"ט כתב דמותר לקרותו רשע יע"ש. ואם כן בודאי דלא ניחא ליה לרא ונבזה מתחילה לאוקמיה נפשיה בחזקת רמאי ורשע ח"ו ומתחילה כיון לאמצע השותפות אלא דעכשיו שרואה ריוח הרבה בשיתת הגוי הימוד ממון בערה בו ורוצה לחזור. אך כיון שזכה מעיקרא אמצע השותפות לאו כ"כ שמיהדר השתא ולהוציאו מחזקתו. ומ"ש עוד כה"ר נר"ו דמה שטען עוד יוסף דכיון דעברו הבגדים באחריותו רוצה לחלוק בריוח הנ"ל יפלה.

פיהו בטענתו ואת ככתוב בד"ק. לע"ל לאו מילי דכלי נינהו ואגמרוהו טענתא מ"ש מרן החבי"ב בתשו' הנ"ל דכיון שאם היה הפסד בבגדים אלו והיה יוסף רוצה לחזור בו לא מצי הדר ביה דשליח שוייה לראובן דאפילו לא היה משוהו שליח ולא היה שואל ממנו דבר היה טוען דלתועלת השות' נתכוון והנזק שאירע יהיה לאמצע וא"כ השתא שהיה יוסף מעותד להפסד כך הוא מעותד לריוח ורואה אנכי דיש מקום לומר דאפי' לדעת הלבוש והסמ"ע דסברי מרן דדוק' המשלח לא מצי הדר ביה אבל השליח מצי הדר ביה מ"מ בשותף דמדעתו רשאי ליקח בהקפה לצורך השות' כמנהג הסוחרים ואם אירע נזק הוי לאמצע השותפו' אפי' לא שלחו שותפו דפי' אפ' דלכ"ע מודו בה דכששהוא מעותד להפסד כך הוא מעותד לריוח, ולא נעלם ממני שבכל הראיו' הללו איכ' למפרך בהו נרגא ושערי דהיה לא ננעלו מ"מ בהצטרפות כולם יראה הרוא' דכל שמתחילה מוכחא מילתא דלשם השות' נתכוון תו לא מצי הדר ביה. ואם ידקדק מני"ר בפנקס החנות יתכן שמצא המצא ברור לדבר הזה דמעיקרא הביא אותם ר' לצורך השותפות ואפי' אם ח"ל כי לא ימצא הדבר מפורש. עוד זאת ידרוש בענין מכר הבגדים כי נתונים נתונים המה עם הבגדים שהי"ל בשותפ' מקדמת דנא הכל נתון בערבון וזו הוכחה במכר לשם השות' לקחם מתחי' כאשר עיני כת"ר נר"ו תחזינה מישרים ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות. ואם כה יאמר ר' דהשתא הוא דקא הדר ביה אין בדבריו ממש דכבר קדמת ואתיא זכיה לכל השותפים ולא מעלה ולא מוריד כי שוי נפשיה הדרנא ואין בפיהו נכונה.

עוד יש זכות תולה ליוסף דאפי' את"ל דלא יזכה מצד הדין מ"מ מצד המנהג זוכה וכלל גדול מסור בידינו בד"מ דמנהג הסוחרים הוא עיקר והולכין אחריו אפי' נגד הדין דמנהג מבטל הלכה וזה פשוט בספרן של הראשוני' ואת אחרונים ועיקרן של דברים היא סוגיא ערוכה בפ' אז"נ אמר רבא האי סיטומתא קניא ופסקו' הפוסקים בכמה' דוכתי ומכללם הטוש"ע סימן קכ"א וסימן ר"א ועיין למרן החבי"ב שם אספה מזכי' תשו' הראשונים בזה והר' מע"ש שם והדברים עתיקי' וגדולה מזו הביאו בשם מהרשד"ם בתשו' י"ד סימן רכ"ו דאפי' ממנהג הגוים למדים כל שהוא פשוט בכל המדינה יע"ש. גם הרב מקור ברוך סי' מ"ב כתב דה"ה כל דבר שנהגו הסוחרים לעשות בלא קנין מנהגם מנהג יע"ש. ושם בסי' ר"א הביא הרב מט"ש הג"הט אות ה' ממהריק"ש ז"ל בשם הרלב"ן כ"י בתשו' שאם נהגו שא' עוש' לקנות סחור' ובא רעהו ואומר בינינו חולק עמו הוי מנהג וכדאנו דנין בכל פעם כי המנהג עיקר גדול בד"מ יע"ש. והיא ל"ו נדפסה בחדשות סי' ש"פ ושם העיד שכן המנהג בכל ארץ מצרים וכ"כ ה"ה מהר"י עייאש בס"ם בית יהודה במנהגי ארג'יל ז"ל דקי"ט ע"א סי' י"ב שכן מנהג ארג'יל יע"א.

ועי'

ועי' בשמש צדקה חח"מ סימן ל"ה סי' ב' וג' וכל זה הביא הרב מט"ש סי' קפ"ג הגב"י אות כ"ד על הביא תשו' הרשב"א ז"ל דבעלי חנויות וחקרתי מפי מגידי אמת בארץ הלזו אזמיר יע"א אשר סוחריה שרים וא"ל שכן מנהגם ומעשים בכל יום רבנן תקיפי יושבי על מדין דנין ועושים מעשה להוציא ממון מחזקתו ע"פ מנהג הלז שנתפשט בין הסוחרים ומסתמא גם במה"ק רודיס יע"א הקרובים אלינו גם ביניהם המנהג הלז וגם על הרוב בארץ מצרים היא וכיון שכן אין אנו צריכי' לזכות ליוסף מצד הדין דבלא"ה מפאת המנהג קיימ' ליה שעתא כיון שע"פ דבורו של יוסף שלח ראובן ויבא הבגדים · ואל תשיבני שכיון שא"ל ר' למה זה תשאל לשמי סילק עצמו משליחותו דלא בשביל זה נסתלק דהרי הוא מחוייב להקריב התועל' השותפו' אלא דבאות' שע' לא הכביד עליו יוסף שהוא אמר דילמא חונבא נקטיה והמתין עד שיעברו פנים של זעם וכנה"י כי תכף נתחרט ויכתוב בחרט אנוש לעד"ל הנו' שישלח לו הבגדים הנז' וכל האמור בזה הוא אפילו אם לא היה מביאה אל החנות דמאז אנו צריכים לברר המנהג במה"ק יע"א והדבר מסור לכת"ר שיאל"ה כי הוא ידע שפיר בטיב מנהגם · אמנם אם הביא הבגדים אל החנות לע"ד הדבר ברור כשמש דתכף שהביאם זכה יוסף בהם ככל אחיו השות' בין לריוח בין למיתת הגוי דאזוי ברשות השות' קיימי ככל האמור

ומעתה אשימה עיני על דבר הבגדים הראשו' שרוצה לזכות יוסף גם בהם במית' הגוי מאחר שכבר באו אל תוך השותפו' · ומשי"א הרבה להשיב אכו ע"ד יוסף שהפריז על המדה בטענתו זאת ולשיטתיה אזיל מר דאפי' על בגדים השניים ס"ל למר דלא זכה בהם יוסף וק"ו הדברים לראשונים אשר לקחם קודם שנשתתפו וזכה בהם והחזיק ככתוב באורך בד"ק · ולפקע"ד לא דבר רק הוא טענת יוסף בזה ואין לדחותו באמת הבנין לפי מ"ש מרן החבי"ב סימן פ"ג הגב"י אות פ' בשם מהרשד"ם חי"ד סי' ס"ל ובשם מהר"ת הלוי ומהרש"ך בכ"י על נדון כיוצא בזה שקודם שנשתתפו לוה אחד מהם מגוי א' וכשנשתתפו צירף את שותפו עמו בחוב ומת הגוי ואין דורש ואין מבקש ופסק מוהרשד"ם ז"ל שיחלוקו חלק כמחלה בין ביניהם ומוהרמ"ה ומוהרש"ך ז"ל ס"ל דכל א' זכה בשלו · ולמוהר"ת אלשי"ך ז"ל הכל לראשון יע"ש · ואין סתירה ממ"ש מוהרשד"ם בחח"מ סימן קע"א לענין הנות אשר קנה שותף א' בהקפה קודם שנשתתפו דאפי' ניתנו הדמים אחרי כן מכים השותפות זכה הא' בחזקתו מאחר שקנאה מקודם לכן יע"ש · דלא זו סותרת זו דהאי התם כדיהיב טעמא הרב שם דלא בא הזכות לקונה ההנות בנתינת דמים אלא מטעם שהחזיק בה והרי זכה מקודם שנשתתפו · לא זו הדרך בתשו' דהי"ד סי' ס"ל דכיון דנתן דמי הגוי לשותפו סילק עצמו מהלק המחלה בנוגע לשותפו וכי מת הגוי י"ל דקנה שותפו ומ"מ הרואה יר' בתשו' מהרשד"ם בחי"ד שם שלא כתב שיחלוקו אלא משום דמטיא ליה הנא' לשמעון ע"י ערבות לוי וגם שלוי הוא היה מוחזק דאע"פ שלענ"ד תחלת דבריו הם מגומגמים שהשוה מחלוקת מהר"מ ור' אפרים עם מחלוקת ר"ת ור"י ומפני כן כתב דיחלוקו מפני הספק' הנ' אשר במחלוקת ר"ת ור"י דחולקין כמו שיע"ש · והגמגום מבואר דהר' עצמו הוא אשר בהלכות ישית דלא דמי תשו' מהר"מ להביא דר"י ור"ת וכנז"ל · מ"מ כיון שהביא גם תשו' מהרד"ך האמור בענין לא הם להאריך דכבר חילק מהרד"ך חילוק זה ולכן בסיום דבריו כתב דהטעם כנ"ל דחולקין היינו משום דמ' ליה הנאה וגם הוא מוחזק וא"כ בנ"ד דבלא"ה כבר לקח ר' הבגדים מהגוי בהקפ' מקדמת דנא ולא היה צריך ליוסף לא לערב ולא לשות' כי אם מכח החסד הטוב חסדו עמו לשניהם בשותפות בודאי דלא זכה יוסף במיתת הגוי באלה הבגדים כלל ומ"ג דיש לחלק עוד חילוק מבורר דשאני התם שהגוי הכיר לשניהם דאע"פ שמתחילה לא הכיר אלא לא' מ"מ אחר שנשתתפו נכתבו גם שניהם בפנקס הגוי כמבואר בשאלה שם · משא"כ בנ"ד אשר לא ידע את יוסף דלפ"ז י"ל דאפי' מהר"ת הלוי ומהרש"ך יודו בזה דזכה ר' בטענתו ולא הוצרכתי להאריך רק להגיד במרום קדשו כי טענת יוסף לאו דברי הבאי נינהו דאי היה יוסף מוחזק היה אפשר לזכו' גם בזה דגדול כח המוחזק · וגדולה מזאת כתב במרדכי פח"ב והבי' דבריו מרן הקדוש בית יוסף ח"מ סי' ע"ב מהודשין ל"ב וז"ל משכונו ש"ג ביד ר' וא"ל ר' תן לי מעותי וא"ל הגוי תמשכן אותו ביד ישראל אחר והלך ר' ומשכנו לשמעון ונתן לו המעות שהגוי חייב לו ומת הגוי והמשכון שוה כפלים מהחוב זכה ש' בכל המשכון ומיהו בהא מספקא לי אם משכונו של גוי ביד ר' והפקידו ביד ש' ומת הגוי אם זכה ש' במה שבמשכון שוה יותר מהחוב · הא ניחא כיון שמכח ר' תופס אותו לא קנה ע"כ הרי דאפי' בהפקידו אצלו ומסרו בידו מיד הישראל המפקיד ולא ידע את הגוי יש מקום להסתפק ולומר שזכה בו בנפקד וק"ו הדברים לשותפין שנשתתפו ויש הא' שהורה אשר קנה בהקפה מגוי קודם לכן בתו' השות' דזכו שניהם אך האמת יורה דרכו דאיקראיה מהבית לנ"ל דאם הדברים כפשטן נמצא דתשו' מהר"מ הנז"ל סותרת זו והנז"ל להמרדכי להביא ת' מהר"ם דחולק ע"ז גם יגדל התימה על מהרשד"ם בתשו' חי"ד הנז"ל למה לא הביא דברי המרדכי שללו לזכו' לשותף השני בחלקו אלא דכי דייקי' שפיר גבה טור' בנייהו ולא דמו אהדדי כי עובדא לדנא דשאני ההיא דהמרדכי דמעולם לא זכה הישראל הראשון בעיקר המשכון כי אם על כדי דמיו ושאר העודף הנה הוא בחזקת הגוי וכי מת הגוי ונמצא ביד ישר' אחר יש מקום לומר שזכה בעודף כמי שזכה בהפקר משא"כ בהביא דמהר"ם ודמהרשד"ם וגם בנ"ד דהא' זכה בכל המעות ובכל הסחורה ומשעתא קמייתא קמה ליה ברשותיה ואין לגוי עליו אלא חוב בעלמא וכשנתנו מידו לישראל האחר הו"ל נותן משלו וכיצד יזכה בהם הב' וזה ברור כאשר הורה גבר רב רהומאי הא' הפוסק נר"ו

ואולם

ואולם בריות אלה הבגדים כראשונים הצריך למעניתו לזכות לר' דאע"ג שכתב מהריק"ו שורש ך' דאפי' לדברי הרמב"ם שהצריך נתינת מעות לכיס השותפות היינו דוקא בתחילת השיתוף אבל היכא שכבר היו שותפים מקודם מודה שכל תנאיהם קיימים ׳ מ"מ הרי כתב מרן ההבי"ב בתשו' ח"א סי' ק"ל דחולקין עליו חבריו ומכי המוחזק לומר קי"ל וכ"ש וק"ו בנ"ד כו' דהיכי נימא דבדברים בעלמא ליפוק ממונא אתד"ק ׳ ואני בעניי אחרי המחי' מכת"ר נר"ו אודיעה נא לדידי כי לדעתי לא צדק בזה ואין דמיונו עולה יפה דהרי כת' הרמב"ם בפ"ה מה' שותפים ה"א ופסקוהו הטוש"ע סי' קע"ו סעיף יו"ד דאפי' שינה השותף ועבר ועשה שלא מדעת חברו ואח"כ הודיעו וא"ל כ"וכ עשיתי והסכים למעשיו הר"ז פטור ואין הדברים האלו צריכין קנין אלא בדברים בלבד ע"כ והטעם כ' מרן דמחילה אינה צריכה קנין יע"ש ׳ הרי דאפי' שינה כיון שידע חברו והסכים למעשיו א"צ קנין ׳ וק"ו הדברים כשלא שינה ומדעתיה עבד דהסחורה שהיתה שלו מקדם שם אותה בשות' מדעת חברו דהו"ל כקונה מאחר והביא לשותפות דמי הוא זה אשר יאמר כי בכל סחורה שיקנה השותף לשותפו' צריך קנין מחדש דכיון דמעיקרא קנו על השותפות ונעשו שכירים זה לזה כל אחד הוי שליח חברו לזכות בעדו בכל אשר יקנו וכו' תימא דלא היתה בזה הוצאה' מרשות לרשות ׳ וכבר כתב מוהרימ"ט בתשו' ה"א סי' קכ"ז והרב מה"א ה' שלוחין סי' ל' דבעי' הוצאה מרשות לרשות ׳ הרי כתב עט"ר לרור המר דודי ה"ה קול אליהו בה"א ח"מ סי' י"ט דדוקא בגיטין בעינן הוצאה מרשות לרשות משא"כ בכל מילי דעלמא יעב"ש ׳ ויש לי בענין זה אריכות דברים ואין כאן מקום להאריך ומ"מ בנ"ד לא צריכנא להא ונקי הוא מהדין ערעורא דהרי יש כאן שותף האמצע כי זה מכה וכה בבגדים לצורך השותפו' דיש כאן הוצאה מרשות לרשות ומגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה אליבא דכ"ע ומה שהביא לנו כת"ר מתשו' מרן ההבי"ב סימן ק"ל לא ידעתי מה דמות יערוך לנ"ד דשניא ההיא דהוי מילתא חדתא בעסק הגוי אשר לא מהמנת השותפות הוא והתם אה"ן דלדעת מוהרי"קו אפי' בדבר חדש אשר לא עלה על לב בעת השותפות ס"ל דא"צ קנין דתוספת על השותפות הוי וכבר קנו זה מזה בתחילת השיתוף ׳ ולדעת החולקים לא יועיל קנין הראשון למה שהוסיפו מחדש לא זו הדרך בנ"ד דזה אינו דבר חדש אלא זה הוא בכלל שותפותם שאם ימצאו ליקח בהקפה יקחו וזה הווה ורגיל ומה גם דבנ"ד הרי היה קנין גמור דהביא הבגדים אל החנות ועירבם בבגדים אשר היו מאז בשותפו' דה"ז קנין גמור כמ"ש הרמב"ם והטוש"ע סי' קע"ו וכדכתיבנא לעיל ומן האמור אין הכרע ג"כ מתשו' האחרת למרן ההבי"ב בח"ב סי' כ"ז דשניא ההיא דמתחי' כבר בירר שיחותיו שלעצמו הוא עושה ולא הביאו אל תוך השותפות ומסתמיך ואזיל על תנאו דמכי להרויח לעצמו ומכ"ש גם כי אמר אח"כ לשותפו כי הוא יתן לו חלק ממנה לא זכה בדברים ׳ משא"כ בנ"ד דדברים הדברי' לא [illegible] כי אם קנין גמור שעירבו הסחורות וגם הניתום

בחנות המשותפת להם ומי שם פה לאדם לומר דלא קנה והאריכות בזה יגיעת בשר כאשר עיני כת"ר נר"ו תחזינה מישרים

אגב אסיפ'א סמוך להתימה ראתה עיני למשי"ה אלהי יעקב יהיה בעזרו עודינו השל על כתפיו כי לא יוכל להתעלפאת הדבר הקשה בתשו' מרן החבי"ב הללו תהי' ורא"ש עמד עליה דח"ב סימן כ"א במ"ש בפשיטות בדין מת א' מהשותפי' דע"כ לא אמרו כת מרבוות' דלגבי השותפי' הנשארים לא בטלה השותפות אלא במת אחד מהם ׳ אבל בנ"ד שלא נשתתפו עם יעקב בממון שלו אלא מחמת ממון אביו היה עוסק באותו שותפות כל שמת יעקב יוסף כמאן דליתי' כיון שאינו בא אלא מכח יעקב לא מכח עצמו ׳ ותמה רב חביב"א נר"ו למה לא חשש מפני חומר השבועה לס' מהר"מ דס"ל דאפי' לגבי יורשים לא נתבטל השותפות כמ"ש הרב פ"מ ח"ב סי' קנ"ו ומרן החבי"ב עצמו בתשו' ח"ב סימן ק"ב ׳ וכמו כן תמ'ה יקרא על תשו' ח"א סימן ק"ל דאמאי לא חייש לסברת מהרי"קו ולעימי' במקום שבועה ככתוב באורך בד"ק ׳ ולפקע"ל אם דל הוא מהאי תשו' דסי' ק"ל לק"מ דמאי לא חייש לס' מהרי"קו על דברת שבועת אלהים דאחר ההתבוננות אין כאן עסק שבועה דאיברא שבועה היתה בין שניהם בתחי' השיתוף ׳ אמנם בעת התנאי הב' אשר ניתוסף בתוך ימי השותפות לא היתה שבועה אלא דס"ל למהרי"קו דאפי' לדעת הרמב"ם דגם בשותפות הצריך לקנות כל דבר לפי קניינו ׳ מ"מ מודה דבתוך ימי השותפות א"צ קנין דאיידי דלייתי אהדדי גמרי ומקנו ולא מפני שהקנין והשבועה אשר נשבעו מאז תחול גם ע"ז התנאי כמבואר זה בדברי מהרי"קו וא"כ בדר דינא להקים דגל הקי"ל דליכא בכה"ג שום סרך שבועה וזה ברור ׳ אך קמייתא קשיא ההיא דח"ב סימן כ"א וגם מתהי' דברי מרן החבי"ב שם איכא לאתמוהי שכתב לבדיא דאף דאיכא שבועה מ"מ בנ"ל כ"ע מודו שנתבטל השותפות כיון שמת יעקב כו' ואע"ג דהיכ' מאן דפלי' כל האחרונים הסכימו כדעת הרמב"ם כו' יע"ש והאי איכא מאן דפליג היינו מהר"ם ז"ל ולא חש ליה גם בענין שבועה נגד היסוד ולא ידעתי למה זה שבק מר תחילת דבריו ודייק מסוף דבריו אך ע"כ הדוחק י"ל דכיון דבלא"ה הי"ל להר' כמה טעמי תריצי לפטור את מהה כתב גם זה לסניף ׳ והא"ן דאם לא היה מקוסלנו כו' כי אם מפני זאת היה חושש לסברת מהר"מ והכי מרגלא בפומייהו דרבנן קדישי ברוב תשובותיהם ׳ ולפום מאי דכתיבנא לעיל דלק"מ תשו' מרן החבי"ב דסי' ק"ל מוכל אותו לדיק עט"ר כת'ר לי מורי הר' רבי"ן חסידא נר"ו במה שתפש עליו מעכ"ת נר"ו בד"ק למה זה לא תמה על מרן החבי"ב בזה דאעיק' לק"מ כאמור ולא כתב עט"ר מו"הר נר"ו דיש להחמי' על דברת שבועה רק בנדונו וכיוצא דאתינן עלה מפלוגתא דרבוותא אם זה נכלל בתוך לשון השבועה אם לאו דאז חוששין לסברת היחיד במקום חומר שבועה וזה ברור ׳ קנצי למילין דבנ"ד זכה יוסף בריוח אלו הבגדים בפשי' אבל בעיקר מעו' הבגדי' במיתת הגוי זכה ר' בהם ואין לנרים אתו ובבגדי' הבניים

שמניים אם הובאו אל ההנות וזה הנוספות בכל בין בקרן בין בריוח אדאה לא הביאם אל ההנות זכה ר' בכל בין בקרן בין בריוח ככל אשר הורה גבר רב רהימאי הר' הפוסק נר"ו ופי וכפי פרוצות השמים יפוצו מעינותיו רוצה ברהוטות פלגי מים ׳ את הדברים האלה דבר מה רק כדבר שפתים ׳ לא למעשה דידענא בנפשאי מיעוט ערכי קל הוא על פני מים ׳ כח"ר נר"ו יבהר ולא אני וכי יהיה בו מום דבר הנראה לעינים ׳ והשליך אותו מפרר וזורה לרוח דוהה בשתי ידים ׳ ואם יעלו לרצון דברי אלה את מלכים לכסא ישמח לבי גם אני והקרנו והכרעי' אהת שאלתי מאת אדני שבתי בבית ה' כל ימי היי והיו עיני ולבי שם כל הימים שרשי פתוח אלי מים כיר"א ׳ נאם א' אחוז בעבותות אהבתו נא"ה דורש שלומו וטובתו ׳ גברא דלא חשיב ודלא ספין ׳ והוא

הצעיר **יאושע משה מרדכי**

קרישפין ס"ט

סימן ז

כ אה"ב חיים ס"ט הנה נא הואלתי להביא מן הסדיוט ב' פסקי דדינא בניס בניס ׳ אשר נשאתי ונתתי בהם לצורך עלמי ע"כ אמרתי ויהי נא פי בניס אחיא הוך תוך זה ספר לכו למים ואל ה' אתחנן ינחני במעגלי צדק להאיר עיני בתורתו תורת אמת רחבת ידים׳ כי"ר

שאלה ר'יש לו במדינה אחר'בכ"ו העיר' סך מה לריוח היום בחו' מכר ושכירות כנהוג שמכרו לו נאמני העירה הי"ו ד' אמות קרקע מבית הקברות ואה"ך הבכיר אותם ר' הנו' לכו' העירה כהונן וכתהז"ל וראובן הנו' על היותו דחוק למעות רצה למכור את הסך הנו' לש' ושטרי המכר והשכירות הינם ביד ראובן הנו' כי אם ביד המורשה שלו העומד במדינה ההיא אשר המעות ממושכנות שם ולכן מכר אותם לש' באגב קרקע וכתב והתם בכ"י שלו נוסח זה והילך לשונו ׳ מודה אני הח"מ ותהא חתימת ידי נאמנת עלי כב' ע"כ היות אמ"ון איך קבלתי ונטלתי מיד פ' סך כ"ון ובעדם ובעבורם אני מקנה לו ד' אמות קרקע מאהוזתי ואגבן אני מקנה לו הסך כ"וכ אשר הם ׳ הייבים כו' רודים יע"א בשטר כתוב וחתום והוא מופקד ביד המורשה שלי פ' עם הריוח העולה ומכרתי אותם מכירה גמורה והלוטה מכירת עלמין דלא להשבחה ודלא למיהדר מינה מן יומא דנא ולעלם ׳ וכך אמרתי להקונה לך קנה השט"ח הנו' איהו וכל שיעבו' דאית ביה קניה גמו'והלוטה והכל דלא כו' ודלא כו' בביטול כו' ובכיסו כו' לדע' הרשב"א ולה"ם ולא יפוסל ולא יבוטל כו' אלא לעו' יהא נדון שטר דנא כש' המאשרו והמקיימו ואפי' מתהיה סברא יהידית וזרה נגד כל הפוס' ז'ל וע'ד אמ'וץ ולראיה ביד הקונה התמתי שמי כה העיר' בוקריש"ט יע'א בשלי' ראשון לא'תמוז מש' הר'ת עולם ושריר ובריר וקיים ע"כ ולאודעי אני צריך דשניהם כמוכר כקונה הנז' הם בני א'י ת'ו ונמלאו בה"ל כ'א על עניניו ועל המעות הללו אשר לר' הנו' בלו' רודים יע'א יצאו עליהם עוררין מאי'רודים יע'א ועיכבו אותם עיכוב ב'ד מקודם שמכר אותם ׳ ויהי כבא כמעון לרודים יע'א ולא נתנו לו הסך הנז' מפני העיכוב הנו' הוז' לר' הנו' באמור לו תן לי ממוני אשר נתתי לך ואתה תעשה דין עם שכנגדך אשר עיכב מעותיך מקודם כי אני לא קניתי כלל'ור' הנו' אינו רוצה ליתנם לו באומרו שכיון שמכר אותם כדין אתה תעשה דין עם לו' רודים יע'א ועם המעוררין אשר שם ברודים יע'א ותקח אותם מידם יען נסתלקתי אני משעה שמכרתים לך ׳ והלא אומר שמעון' לא קניתי כלל מאחר שהיו מעוכבות בכח ב'ד יפה כתהז"ל וא'כ תן לי מעותי

ה,על אלה נסתפקתי לדעת אי מעיק"א שטר זה עולה לפום דינא אז'ל והוא דיש להסתפק בו תחילה כמ"ש והקניתי לו ד' אמו'קרקע מאהוזתי ואגבן אני מקנה לו הסך אשר לי בכוללות רודים יע'א דנראה דזה אינו מועיל יען לא כתב לו שיקנה השטר אגב קרקע אלא המעות או נימא דכיון דכתב בכ"י הנו' שיקנה הסך ככתוב בשטר כו' אמרי' דכונתו הוא להקנות לו השטר אגב קרקע ומהני ׳ ועוד יש להסתפק דהגם שנאמר דבתמי' דבר לא היתה כונתו להקנות לו השטר אגב קרקע אפ'ה כיון שבסו"ד חזר ואמר וכך אמרתי להקונה לך קנה השט'ח הנו' איהו וכל שעבודיה א"כ מורה ובא דכונתו הוא להקנות לו השטר אלא דגם בזה לא ידעינן אי מהני הו לא מאחר דבסו"ד כשכתב לו שיקנה השטר איהו וכל שעבודיה כו' לא א'ל שיקנה אגב קרקע אלא בסתם וכל שלא אמ'ל אגב קרקע בעת שמוליך קנית השטר אפשר דל'מ והאגב שאמר בתחילת דבר מי יימר דעולה לכאן ולכאן וא"כ הזר הדין דבתחילת דבר כונתו היתה להקנות לו המעות באגב ולא השטר ולא מהני ׳ וגם יש להסתפק עוד במ"ש בכ"י הנו' לעולם יהא נידון שטר דנא כשברת המאשרו והמקיימו ואפי' כו' נגד כל הפוס' כו' אם יועיל זה לבני א"י תוב"ב דהיינו אם יהיה האופן שכפי דעת מרן שהם קבלו הוראותיו וע"פ יחנו וע"פ יסעו וכפי דעתו יהיה הכ'י הנו' פסו' זהבוב כחרס הנשבר וכפי דעת איזה פוסק יהיה כשר ויועיל אם יכו' לטעון המוכר שהוא הרוב' לקיים הכ"י הנו' ע"פ הפוסק ההוא שפסקו נגד מרן ז"ל ולהייב לשכנגדו ע"י תנאי זה הכתוב בכ"י הנו' אלו הן הספקות אשר יש להסתפק בכ"י הנו' וצריכין אנו נמודע י מה יהיה משפטו ודינו של הכ'י הלזה וה'אלהים יעזר לי לכוון לאמיתה של תו' כמנהג מפי הגבורה וה' אלהים ינחני בדרך [illegible] כיר"א

תשובה

תשובה מהיום ידענא בנפשאי מיעוט ערכי עלי פחות שבערכין קטונתי מכל מיני קטנות, אין חכמה ואין תבונה קטן לאו בר זכיה ובניתי אינלהם ואינומלי ולא ידעתי דבר שותא דרבנן קושרי כתרים לאותיות, כל רואי ילעיגו לי ישיחו בי יושבי שער שערן של ח"ח שערים המצויינים בהלכה ממעונות אריות גם לי לבב יודע אני בעצמי כי לא ידענא לדבר דבר או חלי דבר הלל להיות, אבל מה אעשה כי הדבר מוטל עלי ואם אין אני לי מי לי ע"כ אמרה אלקנה נא באמרי"ם מפי סופרים ומפי ספרים היושבים ראשונה ע"פ שכיות, ודברי אלה לא להלכה ולא למעשה עד אשר יסכימו עמי מ"ור עטרות לראשי היושבים על כסא ההורא' הפרט מפורש עט"ר מורנו ורבינו רבי'ן הסידא בוצינא דנהורא בריש בומיות הוא הק' ומע' הרב המופלא וכבוד ה'מ נא

הפרד"ס נר'ו יאריך ימים על ממלכתו עד ביאת הגואל מביא לישראל ברוים על אדמתם כימי עולם וכשנים קדמוניות, הוא ברחמיו יאיר עיני בתורתו תורת אמת ויפתח לי שערי ישוב לעית"ס ימים גם לילות בהלה של תורה בתי מדרשו ובתי כנסיות נסו"א וזה הללי בעזר צורי וגואלי

עיקרא דהאי מילתא ה"ס במציעא פ' הזהב דמ"ו ע"א ע"מ שאיבלינו שם בש"ס אי מטבע נקני בחליפין או'ל והסיק שם בש"ס דאין מטבע נקני בחליפין אמרו שם ואף רב פפא הדר ביה כי הא דר' פפא הוו ליה תליסר אלפי דינרי בי הוזאי אקנינהו לרב שמואל בר אחא אגב אסיפא דביתיה כי אתא נפק לאפיה עד תווך ע"כ ופירש"י ז"ל וז"ל ואקנינהו לרב שמואל שהיה הולך לשם כדי שיביאם לו שאלו לא הקנה לו לא היה נותנם לו מי שהפקדון אצלו שאם יאבדו בדרך יחזור רב פפא ויתבעם, אגב אסיפא דביתיה מפתן ביתו אלמא מדאיצטריך ליה לקנויינהו אגב קרקע ש"מ אין מטבע ניקני בחליפין ע"כ, ועובדא דר' פפא הלזו הובא ג"כ בבתרא דע"ו וק"ן, ומדברי רש"י ז"ל הללו שכתב שאלו לא הקנה לו לא היה נותנם מי שהפקדון אצלו נ"ל דעובדא דרב פפא היה שהיו לו מעות מופקדות אצל בי הוזאי ונפקא מינה דס"ל לרש"י ז"ל דדוקא מטבע כזה שהם פקדון ומעות קיימים ביד הנפקד ניקנין אגב קרקע משא"כ מעות שאינם קיימים דהיינו מלוה דלהוצאה ניתנה אינן ניקנין אגב קרקע, וכפי זה ק"ל ע"ד רש"י ז"ל שהרי בכתובות דנ"ה גבי מאי דאמרינן שם דמתנת ש"מ שכתוב בה קנין ארכביה אתרי ריכשי הרי הוא כמתנת בריא כו' הרי הוא כמתנת ש"מ שאם אמר הלואתי לפ' הלואתו לפ' וכירש"י ז"ל שם וז"ל והרי היא כמתנת ש"מ שאין במתנת בריא אפי' בקנין שאם כתוב במתנה זו הלואתי שהלויתי לפ' נתונה לפ' זה הלואתו לפ' והנו גבי בריא משום קנין לא קני ליה שאין מטבע ניקני בחליפין אלא אגב קרקע ע"כ

הדרי דס"ל לרש"י ז"ל דגם הלואה ניקנית אגב קרקע ולאו דוקא פקדון ודבריו סתראי נינהו דאלו במציעא כתב דפקדון הוה לרב פפא ובכתובות פי' אפי' הלואה דלהוצאה ניתנה, וע"כ צ"ל דרש"י ז"ל ס"ל בפשיטות דאפי' הלואה דלהוצאה ניתנה ניקנית באגב קרקע ומה שפירש בעובדא דרב פפא שאלו לא הקנה לו לא היה נותנם מי שהפקדון אצלו לאו למימרא דדוקא פקדון ולא הלואה אלא שס"ל דעובדא דרב פפא הכי הוה דהוה פקדון וצ"ל דהוא ז"ל גריס בעובדא דר"פ הוו ליה ומשו"ה פירש לה בענין פקדון ואה"ן דלענין דינא ס"ל דאפי' הלואה ניקנית באגב וכמו שפירש בכתובות, וכן נראה שהרשב"ם ז"ל ס"ל הכי כדעת רש"י ז"ל ממ"ש בבתרא בהך עובדא דרב פפא, ועיין מ"ש התוס' בבתרא דע"ו ע"ב ד"ה רב פפא כו' וכן דעת המרדכי ז"ל בפרק הגוזל קמא ובכתובות, ובש"מ פ' הזהב כתב שם לדברי המרדכי ז"ל דגם הלואה ניקנית באגב, ועיין להרב לחם שלמה ז"ל בקונט' קנין אגב קרקע סימן י"א ד"ט ע"ד אשר אסף וקבץ לאקת הפוסקים ז"ל דס"ל כדעת רש"י ז"ל אבל דעת רוב הפוסקים ז"ל הוא דדוקא מעות שהם קיימים כמו פקדון ניקנין באגב אבל הלואה לא משום דלהוצאה ניתנה ראשון לכל דבר שבקדוש' הלא הוא הרמב"ם ז"ל שכן פסק בפ"ו מה' מכירה ה"ז וזה לשונו המטבע אין לו דרך שיזכה בו משאינו ברשותו אלא ע"ג קרקע כגון שקנה קרקע וע"ג מעות או שישכיר מקום המעות כיון שזכה בקרקע כו' זכה במעות והוא שיהיו אותם מעות קיימים כגון שיהיו מופקדים במקום אחד אבל ראובן שהיה לו חוב על שמעון והקנה ללוי קרקע וע"ג חוב שיש לו על שמעון נ"ל שלא קנה החוב ע"כ, ודבריו אלו ממש פסקם מרן הקדוש ז"ל בשולחנו הטהור ח"מ סי' ר"ג ס"ט יע"ש וכ"כ הרשב"א בחי' לבתרא וכתב שם דהגירסא הנכונה בעובדא דרב פפא הוא הוו ליה וכ"פ הרמ"ה בחי' לבתרא דדוקא מעות מופקדות שהם קיימי' משא"כ הלואה ומעשה דרב פפא פקדון הוה ועיין להריטב"א בחי' למציע' וכ"כ הרב המגיד ז"ל ע"ד הרמב"ם ז"ל אלו וז"ל המטבע כו' זו סברת המחבר נכונה דההוא דרב פפא פקדון הוה אבל מלוה ע"פ א"א לאקנותה באגב וכ"כ הרשב"א ז"ל בהגוזל עצים דק"ד ע"ב דלא גרסי' בהוא עובדא דר' אבא הוה מסיק זוזי בדר' יוסף בר חמא אגב כו' לפי שמלוה ע"פ א"א להקנותה באגב וכן עיקר, ויש מביאין ראיה מדאמרינן פ' מי שמת ש"מ שאמר תנו הלואתי לפ' הלואתו לפ' ואקשינן והא ליתא בבריא ואמרינן דאיתיה במ"ג ולא אמרינן איתיה באגב וזה דעת הרמב"ן ע"כ ועיין בש"מ שכתב שכן דעת בעה"ת וכ"ך הריב"ש ז"ל בסי' שמ"ה יע"ש, וכ"כ הלבוש ז"ל בח"מ סימן ר"ג סק"ט, וכן דעת רוב הפוסקים האחרו' והטור ז"ל בסי' ר"ג ס' יו"ד פסק וז"ל המטבע אין יכולין להקנותו אלא אגב קרקע כו' וכתב הרמב"ם ז"ל ובלבד שיהיו המעות קיימים כו' אבל ראו' שיש לו חוב כו' לא קנה החוב וא"א הרא"ש ז"ל כתב שכותבין הרשאה גם על הלואה ולמעלה כתבתי שכ"ל מדברי רבינו הטור ז"ל נר' דגם הוא חולק על הרמב"ם

הרמב"ם ז"ל וקאי נמי הרא"ש אביו ז"ל וכדרכו דרך הקדש. גרם ראיתי למרן ז"ל בבד"ה שם בסי' זה שכתב עמ"ש הטור דברי אביו הרא"ש אחר לדברי הרמב"ם ז"ל שאין דבריו מכוונים שאפי' מי שסובר שכותבין הרשאה גם על הבלואה יודה שאם הקנה לחברו חוב ע"ג קרקע לא קנה שאין כאן דבר מסויים שיקנה ע"ג קרקע וכן מבואר בדברי הרא"ש פ' מרובה עכ"ד יעו"ש . וכן ראיתי להרב ב"ח ז"ל סי' זה ס"ק י"א שכת' שמעיין בדברי הרא"ש פ' מרובה יראה להדיא דגם הרא"ש ז"ל ס"ל כהרמב"ם ז"ל דלא קנה החוב אגב קרקע מדינא ומה שהביא הטור לדברי הרא"ש ז"ל אחר דברי הרמב"ם ז"ל אינו לחלוק עליו אלא ללמדנו דיש דרך בחוב להקנותו ע"י הרשאה מדין שליה וגם הרמב"ם מודה כמפורש בדברי רבינו הטור ז"ל סי' קכ"ג ס"ב יעו"ש וכ"כ הפרישה בסי' זה כדברי הרב ב"ח ז"ל ונמצא דלדבריהם גם הטור והרא"ש ז"ל קיימי בשברת הרמב"ם ז"ל וזה קשה לי על דבריהם ז"ל דא"כ למה לו לטור להביא דין זה אחר דבריו של הרמב"ם משם הרא"ש מאחר שגם הרמב"ם ז"ל ס"ל הכי להדיא אלא דאפ"ל דכיון שכתב הטור ז"ל ולמעלה כתנאיו והיינו נמ' הרשאה בסי' קכ"ג ושם כבר הביא לס' הרמב"ם סמך לשם והביא כאן אותה מס' אביו הרא"ש ז"ל . וכבר ראיתי למרן החבי"ב בכנה"ג סי' ג"ר הגה"ט אות ס"ו שגם הוא נרגש מזה וכתב וירא' שמפני שהרמב"ם ז"ל כתב שהרשאה אינה אלא לאיים על הנתבע אם ירצה לדון עמו אבל אם לא ירצה לדון עמו אינו יכול לכופו כדת כתב כן בשם הרא"ש ז"ל ושם הביא לנו מרן החבי"ב למהרשד"ם שגם הוא ז"ל ס"ל כמ"ש הרב ב"ח ומרן הגד"ה והפרישה ז"ל בדעת הטור ז"ל ולא הביא להרא"ש לחלוק על הרמב"ם כיע"ש

וראיתי למרן החבי"ב בסי' ג"ר הגב"י אות ז"ך שהביא תשו' כת"י ממהר"א מזטל דס"ל בדע' הרמב"ם דדוקא מלוה ע"פ הוא דאי' נקנית באגב משא"כ מלוה הכתובה בשטר ניקנית אגב קרק' אףדהקנה המלוה לבד אגב קרק' בלא שטר קנה כיון דהמלוה היא מלוה בשטר אלו דבריו של מהר"א מוטל ומרן החבי'ב שם הרבה להקשות עליו דזה אינו דהרמב"ם לא חילק בין מלוה בשטר למלוה ע"פ ובשניהם ס"ל דאינן ניקנין באגב וטעם אחד להם דמלוה להוצאה ניתנה ומה לי ע"פ ומה לי בשטר ומ"ש בפ"ו מה' מכירה ה"ד בדין שטר דנראה משם דס"ל דמלוה בשטר ניקנית באגב לזה כת' הוא ז"ל דלא רצה לומר שמלוה כיון שהיא בשטר ניקנית באגב אפי' שלא הקנה השטר אלא כונתו לומר דהשטר עצמו נקנה באגב שהרי דבר הנקנה הוא שהוא השטר הוב בכל מקום שהוא נקנה לו דומיא דמעות פקדון וכיון שנקנה לו השטר באגב דאגב קאי במקום כתיבה ומסירה כמו שהוא דעת הרמב"ם ז"ל נקנה לו החוב על ידי קניית השטר אבל אם לא הקנה לו השטר אלא המלוה אפי' מלוה הכתובה בשטר לא קנה וא"כ דברי הרמב"ם ז"ל בשני המקומות עולים בסגנון אחד וס"ל בפשיטות דבין מלוה ע"פ ובין מלוה בשטר אינן ניקנין באגב אלו"ד של מרן החבי"ב ז"ל יעש"ב . ובודאי דמה שנאמר בדעת הרמב"ם ז"ל בב' המקומות היא גופא נאמר ג"כ בדעת מרן כי היכי דלא תיקשי מסי' ג"ר לסי' ס"ו . ומן התימא על מרן החבי"ב ז"ל שכיון שהוא ז"ל בא לכלל ישוב ב"ב ההלכות של הרמב"ם ז"ל היה לו ליישב ג"כ דברי מרן ז"ל כי היכי דלא ליסתרו אהדדי וכדי דלא תיסק אדעתין בדעת מרן ז"ל שסובר שאפי' מלוה בשטר ניקנית באגב הא לא שנאמר שמרוב פשיטותו לא רצה להאריך במקום שאמרו לקצר מאחר שזה ידוע שמרן ז"ל הולך אחר עקבות הרמב"ם ז"ל וכיון שיישב דברי הרמב"ם ז"ל מתילא נתיישבו גם דברי מרן ז"ל וממקור אחד הולכו . ועיין להרב מטה שמעון ז"ל סי' ג"ר הגב"י אות כ"ט שליין ע"ד מרן החבי"ב ז"ל אלו שכ"ך מרן ז"ל בס' אבקת רוכל בסי' קכ"ד דכתב שם דאפי' מלוה בשטר אינה ניקנית באגב כמבו' בדברי הרמב"ם יעו"ש אד"ז ז"ל . וזהו רואה גדולה למ"ש אני עני' בדעת מרן ז"ל בשני המקומות וקשה לי עליו דהוא היה צריך ליישב לשונות של מרן ז"ל ומה גם שכ"כ בספר אבקת רוכל ואפשר דאף הוא ז"ל היה מכוין לזה אלא דאפי"ה היה לפרש ולא לסתום כ"כ . ועיין בס' שבט בנימין ז"ל סימן כ"ה ד"ך ע"ג .

ועפ"י כל הרשום בכתב זכינו לדעת שהרמב"ם ומרן ז"ל ס"ל דאף מלוה הכתובה בשטר אינה ניקנית באגב כל שלא הקנה לו השטר באגב קרקע וכמ"ש מרן ז"ל בס' אבקת רוכל וכן הסכימו מרן החבי"ב והרב מטה שמעון ז"ל וכן ראיתי להרב להם שלמה ז"ל בקונט' קנין אגב קרקע סי' י"ט ד"ע ע"ד וד"י ע"א שהסכים להלכה כדברי מרן החבי"ב ז"ל כיע"ש. אלא שהקשה למרן החבי"ב ז"ל על מה שהק' למוהר"א מזטל ז"ל דהם איתא דס"ל להרמב"ם ז"ל דמלוה בשטר ניקנית באגב א"כ למה שיים בפ' כ"ב מה' מכירה ואם היתה מלוה בשטר מקנה את השטר בכתיבה ומסירה דמה לורך להקנותו בכתיבה ומסירה אפי' באגב נמי מהני כיון דהוי מלוה בשטר . וע"ז הק' עליו וז"ל ודברי הרמב"ם ז"ל אלו הם בפ' כ"ב מה' מכירה דין ה' ולע"ד דבריו תמוהים דמאי מקשה דאם כדבריו דמלוה בשטר ניקנית אג"ק למה לא דיקנה אג"ק אטו לדידיה ניחא דאף דס"ל דמלוה בשטר אינה ניקנית אג"ק אפי"ה ק' זה דלמה כתב הרמב"ם ז"ל דיקנה את השטר בכתו"מ אפי' באגב נמי מהני וכמ"ש בפ"ו מה' מכירה וע"כ צריכין אנו לומר דהדא מינייהו נקט וה"ה דנקנה באגב וא"כ גם למוהר"א מוטל ז"ל אימא הכי עכ"ד . ודבריו באו בס' ההוש ולפי מיעוט השכלי צריכים פי' ובתחלה עלה ע"ד הפיעט לומר' דכונתו להקשות דהדי הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מה' מכירה ה"ד דשטר חוב ניקני באגב וא"כ למה כתב בפ' כ"ב שיקנה את השטר בכתיבה ומסירה ומכח זה צ"ל דחדא מינייהו

קרקע ושניהם מועילים לענין קניה בין בכתיבה ומסי' ובין באגב ושפיר מצינן למי' דס"ל להרמב"ם דמלוה בשטר נקנית באגב וכמ"ש מוהר"א מוטל ז"ל

ושוב אחרי כן הדרי בי וראיתי שזה אי אפשר להיות כונת הרב ל"ש ז"ל דאם זה יהיה כונת לדבריו קשה עליו שהרי מרן הכ"י ז"ל שם כבר נרגש מדברי הרמב"ם הללו מפ"ו מהלכו' מכירה דפסק דשטר חוב ניקני אגב קרקע ונראה משם דגם הלואה ניקנית באג"ק וע"ז כתב הוא ז"ל דכונת הרמב"ם ז"ל הוא דע"י אגב קרקע יכו' להקנו' השטר כיון שהוא בעין והוא דבר הנקנה וע"י קנית השטר קונה ג"כ ההלואה שבתוכ' הכתובה בו ברם אם הקנה לו ההלואה הכתובה בשטר באג' קרקע לא קנה כלל וכמ"ש למעלה ،

והתבוננתי על הדבר וראיתי שכונתו להקשות דזה שכתב וחילק מרן הכ"י ז"ל בין כשירצה להקנות מלוה שכתובה בשטר לכשירצה להקנות השטר עצמו דאגב השטר שקונה אותו מדין אגב קרקע קונה גם המלוה הכתובה בתוכו זה יועיל ליישב שתי הלשונות של הרמב"ם מפ"ו מה' מכירה מהלכה להלכה אבל למ"ש בפ' כ"ב מה' מכירה דאם היתה מלוה בשטר מתנה אם השטר בכתיבת ומסירה כו' כפי דברי מרן הכ"י ז"ל למה צריך כתיבה ומסירה יאמר לנו שקונה את השטר באגב קרקע כמ"ש בפ"ו מה' מכירה ה' י"ד זה נראה כונת הרב לאם שלמה ז"ל בפשיטות ، והאמת דלכוס ריסטא נראה דהאמת אתו ומקשה בקושי

אמנם אחרי המה"רכלמ"ל נראה לפקע"ד אם דל הוא דגם זה לא ק' והוא דלא יכחיש מרן הכ"י ז"ל דשטר נקנה באגב אלא דבא ללמדנו דיש דרך אחרת בדעת הרמב"ם ז"ל להקנות את השטר והיינו בכתיבה ומסירה כמ"ש בפ' כ"ב מה' מכירה ודעתו ז"ל הוא דשטר חוב ניקני באגב וגם בכתיבה ומסירה וא"ל דשטר חוב שניקני באגב היינו שיקנה השטר ולא המלוה הכתובה בשטר הפך מ"ש מוהר"א מוטל ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל ، ואם תאמר דלמה זה כתב בפרק כ"ב מה' מכירה דיקנה את השטר בכתיב' ומסירה היינו משום דרצה ללמדנו דאם השטר הוא בעין בידו של המוכר יותר טוב להקנותו בכתיבה ומסירה וכמ"ש בסו"ד שהרי יש דבר הנמסר לקנות לו השעבוד ، אבל כשהשטר חוב אינו ביד המוכר אלא במקום אחר ורוצה להקנותו גם לזה הורה לנו בפ"ו מה' מכירה דיועיל להקנותו אגב קרקע דכיון שקנה הקרקע נקנה לו השטר בכל מקום שהוא ובכל המקומות דעתו של הרמב"ם ז"ל הוא דהלואה אינה נקנית באגב בין מלוה ע"פ בין מלוה בשטר וכמ"ש ، אלא דעכ"פ תיקשי לן דהרמב"ם ז"ל הוה ל"ל ואם היה מלוה בשטר דיקנה באגב או בכתו"מ שהרי יש כאן דבר הנמסר כו' ، ועוד דגם חילוק דין זה יכולים היינו ללמדו מפ"ו מה' מכירה מהלכה יו"ד להלכה י"ג ، ומרן הכ"י ז"ל לא איפרק מחולשא במאמר שהוא ז"ל הקשה למוהר"א מוטל ז"ל מדברי הרמב"ם ז"ל מפ' כ"ב מה' מכירה למה זה כשישב הלכות הרמב"ם ז"ל מפ"ו מה' מכיר' לא ביאר לנו כונתו של הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב אשר הוא עומד עליו ، וגם על הרב לאם שלמה ז"ל קשה שהוא מקשה למרן הכ"י ז"ל ולא טרח ליישב דברי הרמב"ם ז"ל מפ' כ"ב ומה גם שלענין דינא הסכימה דעתו דעת עליון לדע' מרן הכ"י הפך סברת מוהר"א מוטל ז"ל בדע' הרמב"ם

והנה על מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' מכיר' ה' י"ד דהמקנ' לחברו קרקע כל שהוא והקנה לו על גבו שטר חוב הרי זה קנה השטר בכל מקום שהוא בלא כתיב' ובלא מסיר' כו' כתב מרן ז"ל בכ"מ והוא שיאמר לו ע"פ קנה לך איהו וכל שיעבודי' דאית ביה וכן פסק בשה"ק בסי' ס"ו וכ"כ בב"י שם בסי' זה בדעת הרמב"ם יע"ש וכ"כ הלבוש ז"ל בסי' ס"ו יע"ש וצריך להבין מהיכן יצא לו למרן הקדוש בדעת הרמב"ם ז"ל דצריך אמירה בע"פ קני איהו כו' ונלפקע"ד דיצא לו ממה שראינו להרמב"ם ז"ל בדין קנית שטרות בכתיבה ומסירה דס"ל שצריך שיכתוב לו המקנה קני לך איהו וכל שעבודיה דאית ביה כמ"ש בפ' זה ה"א וכיון שס"ל להרמב"ם דאגב קאי במקום כתיבה ומסירה א"כ צריך שיהיה ממש כמו כתי' ומסירה וכמו שבכתיבה כשכותב לו שמכר את השטר צרי' שיכתו' לו קני איהו וכל שיעבודיה דאית ביה גם כשמקנה לו באגב דקאי במקום כתיבה ומסירה צריך שיאמר לו ע"פ קני איהו כו' דאם לא א"ל הכי אלא קני לך דוקא אמרי' למכר לו לצור ע"פ צלוחיתו ועיין לס' לאם שלמה בקונט' אג"ק ד"ח ע"ב ועי' למהריט"ץ סי' ל"ה דנשא ונתן בדברי מרן הכ"ת אלו וכתב דיצא לו מדברי הרמב"ם שכת' בלא כתי' ובלא מסירה דלדבריו אלה הם מיותרי' ומליסנא יתירה דייק לה מרן לו' דבא ללמדנו דכתי' ומסירה לא בעינן אבל אמירה בע"פ קני לך איהו וכל שעבודיה כו' בעי' יע"ש ולדידי אחרי המ"ר לא היה צרי' לכל זה ולו' דהוציאו מדיוק דבריו מאחר שהרמב"ם ס"ל דהאגב קאי במקו' כתי' ומסירה וכמו שבכתי' ומסירה ס"ל שצריך שיכתוב לך קני לך איהו כו' כמו כן נמי באגב צרי' לעשותו ולהקנותו ככל חוקותיו וככל משפטיו דכו"ת וחזה חזית להרב מרכבת המשנה אשכנזי ע"ד הרמב"ם הללו מפ"ו ה"י"ד דבתחי' עלה ע"ד לומר שהרמב"ם סמך אמאי דפסק בפ"ג מה' מכירה עמ"ש בה"ח המקנה קרק' ומטלט' כא' כיון שקנה קרק' נקנו המטלט' עמהם בד"א כשהיו אותם המטלט' צבורי' באותו קרק' אבל אם היו במקום אחר צרי' שיאמר לו קנה המטלט' אג"ק אפי' אם היו אותם המטלטלי' במדינ' אחרת וא"ל קנה אותם אג"ק פ' כיון שקנה הקרק' נקנו המטלט' אע"פ שאינם צבורי' בתוכ' ואם לא אמר קנה אג"ק לא קנה ע"כ ונלמד מזה דס"ל להרמב"ם דכשאינ' צבורי' צ"ל בע"פ קנה אג"ק וכ"כ גם כשמקנה שטר אג"ק צ"ל בע"פ קנה ושוב דחאו יע"ש וכשאני לעצמי גם לדעתי דעת הדיוט נר' דאין משם ראיה דצ"ל איהו וכל שעבודיה והוא דאע"פ דכתב הרמב"ם בענין קנית מטלטלין דכשרוצה להקנות אותם צ"ל בע"פ קנה אג"ק ואם לא אמר לא קנה אין זה הכרע לענין קניית שטר דצ"ל איהו וכל שעבודיה דכפ"ו היה די שיאמר לו קני השטר אג"ק ולא עוד והיינו כמו דין המטלטלי' כשאינם צבורים וכשקונה הקרק' קונה השטר דוקא אבל השעבוד שבשטר לא קנה עד שיאמ' לו קני איהו וכל שעבודיה דאית ביה ואם לא אמר איהו וכל שעבודיה לא קנה כי אם לצור עפ"י צלוחיתו ، ואין משם ראיה כי אם לומר

לומר קנה אג"ק אבל אי לי"ל איהו וכל שעבודיה לא נלמד משם . והעיקר הוא כמ"ש באחי' דברי דיגא לו למרן בדעת הרמב"ם ממה שס"ל להרמב"ם בכתיבה ומסירה לדעתו ז"ל . ומאהר עלו"ת כל זה ק"ל להפרישה במ"ש בסי' ס"ו ע"ד הטור וז"ל דאהר שהבי' סבר' הרא"ש דהמקנה לו, שטר נאגב לי"ל קנה לך איהו וכל שעבודיה דאית. בית כתב הטור ז"ל וכ"ך הרמב"ם שנקנה אג"ק כו' יע"ש ומרן ב"י שם הכריע שדעת הטור נגעת הרמב"ם ז"ל שצריך שיאמר. בע"פ קני לך איהו וכל שעבודיה כו' יע"ש והפרישה ז"ל כתב וז"ל וכ"כ הרמב"ם כו' בפ"ו מה' מכירה ואדלעיל קאי שגם הוא כתב שנקנה באגב אבל אי לי"ל בע"פ כשמקנהו לו אג"ק קני לך מיה לא איירי כלל עכ"ל . נר' מלבריו דס"ל להפרישה' דכשפסק הרמב"ם דשטר נקנה באג"ק היינו אפילו מבלי שיאמר לו בע"פ קני כו' דאי דעתו הוא דגם הרמב"ם ס"ל דצריך שיאמר בע"פ קני איהו כו'. למה כתב דהטור לא איירי אי צריך שיאמר בע"פ כמו שס"ל להטור והרא"ש אלא שהוא ז"ל ס"ל בדעת הרמב"ם דאין צריך אמירה בע"פ קני איהו כו' ואי קשיא לך למה כתבו הטור אחר דברי הרא"ש דכאב שצריך שיאמר קני איהו כו' דנראה דגם דעת הרמב"ם כדעת הרא"ש לזה כתב דלא קאי אדברי הרא"ש ז"ל אלא אדלעיל שכ' דשטר נקנה באגב דכן ס"ל להרמב"ם ז"ל . וכן ראיתי שדעת הפרישה הוא כן בסמ"ע סי' זה על מ"ש מרן והוא שיאמר לו ע"פ קני לך איהו וכל שעבודיה כו' כתב וז"ל ומיהו המני' ע"פ כתבו הטו' והרא"ש דלרי' וז"ש המחב' והוא שיאמר לו ע"פ כו' . נראה ברור כמ"ש מדכת' דכ"כ הטו' והרא"ש וז"ש המחבר ולא צירף לסבר' הרמב"ם נגד הטור והרא"ש ז"ל

ולפע"ד קשה דאיך נוכל לומר דהרמב"ם ס"ל דאכי' שלא יאמ' לו קני לך איהו כו' קונה את השטר מאהר שהוא ז"ל ס"ל דהאגב קאי במקום כתיבה ומסירה ובודאי צריך להקנותו ממש ככל הוקותיו וככל משפטיו של כתיבה ומסירה וכמו שבכתיבה צריך שיכתוב לו קני לך איהו וכל שעבודיה כו' ה"ן באגב צריך שיאמר לו בע"פ קני לך איהו כו' . ועוד ק' לי עליו דאיך כתב ע"ד מרן דכתב שצריך שיאמר לו בע"פ קני לך איהו כו' דזה כתבו הטו' והרא"ש ומדבריהם הוציא מרן ז"ל דין זה מאהר דמרן כתבו בכ"מ ז"ל ע"ד הרמב"ם כמפרש לדבריו של הרמב"ם וכמ"ש מהריט"ץ וגם אני. ענ"י דע"כ צ"ל דס"ל להרמב"ם הכי דצריך אמירה בע"פ ונמלא שמרן כתבו ע"ד הרמב"ם בכ"מ ומזה פסקו בש"הק כס' הרמב"ם דס"ל כדעת הטור והרא"ש ז"ל ולא הי"ל לומר דהמחבר כתבו כדברי הטור והרא"ש. דזה מורה דס"ל הרמב"ם לא ס"ל הכי אלא דמכח זה ע"כ צ"ל דמ"ש הסמ"ע דכ"ך הטור והרא"ש וז"ל וז"ש המחבר והוא שיאמר לו כו' אינו לומר דהרמב"ם ס"ל דאפי' בלתי אמירה שגי ונקני באגב אלא דעתו דעת עליון הוא דכיון דהרא"ש ז"ל פסק להדיא דצריך אמירה בע"פ קני לך איהו כו' ופסקו הטור והם בעלי הבוראו' והרמב"ם לא פי' לן אי צריך אמירה בע"פ הו"ל

אלא סתם לן תנא לכך כתב וז"ש המחבר מדברי הטור והרא"ש ז"ל ולא שרצה לומר שהרמב"ם לא ס"ל הכי וכמו שכן ראיתי להסמ"ע עצמו בסי' ס"ו ס"ק י"ד שכתב דהרא"ש פי' דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דצריך אמירה בע"פ קני איהו כו' כי היכי דליקני בהגב יע"ש . וממה שכתב בפרישה דהטור לא איירי מזה בדברי הרמב"ם אי צריך נו' אמירה בע"פ קני איהו כו' גם מזה אינו הכרע לו' דס"ל בדעת הרמב"ם שאינו צריך אמירה בע"פ כאשר יראה הרואה . ועיין להרב לחם שלמה בקו' קנין אג"ק סי' ט' ד"ט ע"א דהביא שם ואסף איש טהור סברת הפוסקים דס"ל דצריך אמירה בע"פ קני איהו כו' ולא הזכיר כלל לסב' הרמב"ם אי ס"ל כהטור והרא"ש דצריך אמירה בע"פ או לא. וקשה דהיה לו להביא דעת הרמב"ם ג"כ דס"ל הכי וכמ"ש מרן בכ"מ ובב"י וכמ"ש מהריט"ץ ואפשר לומר דכיון דהבי' סברת מרן שפסק בש' הקלר דצריך אמירה בע"פ קני איהו כו' וזהו סברת הרמב"ם מ"מ לא הי"ל נסתום כ"כ אלא לפרש וכדרכו דרך הקדש

ועל מ"ש מרן בב"י בסי' ג"ר בסו' הסי' דהרשב"א ס"ל כדעת הרמב"ם דדוקא מעות שהם קיימים ניקנים באגב משא"כ מלוה מבוא דלהוצאה ניתנה ראיתי למרן שהבי"ב בסי' זה הגב"י אות כ"ח שכיין שכ"כ הרשב"א בתשו' סי' תתקנ"ד כיע"ש ותשו' הרשב"א היא שנשאל אי קרקע ניקנית אג"ק והשיב דבר פשוט הוא שאינה ניקני' דנכסי' שאין להם אחריות ניקנין עם נכסים שיש להם אחריות כו' ועוד ראיה מדקאמר בגמ' דבעינן צבורין או"ל בעינן צבורין ואי קרקע ניקנית אג"ק פשיטא דלא בעיא צבורין ע"כ וכונתו של מרן החבי"ב ז"ל בהביא אלינו תשו' הרשב"א הלזו ללמוד משם דכיון דהבעי' היא אי בעינן צבורין או לא מוכח דעכ"פ צריך שהמטלטלים יהיו קיימים וע"ז כתב הרשב"א דקרקע דלא יכול להיות צבור תוך הקרקע האחר אינו ניקני' באגב אם כן מינה ג"כ נמוד לענין מצו' דעכ"פ. צרי' להיות קיימים כמו פקדון כי היכי דליקנו באגב אלא דלצבורין לא בעו וכמו שאיפשיטא הבעיא שם בש"ס לצבורין לא בעינן. אגב וקני בעי' . וכן ראיתי להרב המגיד בפ' כ"ב מה' מכירה ה"ח עמ"ש הרמב"ם שם מי שנתן קרקע מתנה לחבירו ונתן ע"ג מאה דינרים אם היו הדינרים מצויים ברשותו כיון שזכה בשדה זכה בדינרים כו' הכריע ה"ה מהבעיא הנזכר דקידושין דבעו שם מי בעינן צבורין הו לא ואסיקנא לא ואם איתא דאפי' אינן בעין קנה מאי קא מבעיא לן פשי' אלא ודאי דלא קנה אלא אם כן הם בעין יע"ש . וכנראה דנעלם מינה דמר תשו' הרשב"א הלזו דהכריע כן וכמ"ש מרן החבי"ב וגם על מרן החבי"ב ק' דהי"ל להביא להרב המגי' שמוך ונראה לתשו' הרשב"א כיון שהרשב"א הוא הכריע כן מבעיא זאת דקידושין וגם הרב המגיד הכריע כן הי"ל להביא לדברי המ"מ אחר שהביא תשו' הרשב"א . וכיוצא בזה ראיתי להריב"ש בסי' שמ"ה שהכריע כן מבעיא הזאת ולא ידעתי למה לא הביא גם הריב"ש להרשב"א וגם הרב ה"מ הי"ל

הי"ל להביא תשו' הריב"ש וגם על מרן הגבי"ב ק' דלמ' לא הביא תשו' הריב"ש אחר שהבי' להרשב"א אלא דע"ל מרן ההבי"ב אפ' דלא ק' ליה על שלא הביא תשו' הריב"ש ודברי ה"מ כיון שהוא ז"ל לא נחית שם כ"א למנין שצריך שיהיו המעות קיימים כי היכי דליקנו באגב שכתב הב"י שס"ל להרשב"א הכי בש"י ליין שכ'ך בתשו' אבל לענין הכרע מבעית הש"ס לא קא מיירי כדי שנאמר שהיה לו להביא להריב"ש ולהר' הט' שהכריעו כן · אמנם להרב הט' ז"ל קשה למה לא הביא להרשב"א ולהריב"ש דהכריעו כן מבעיא הואת · · ועיין בתשובת חוט המשולש ז"ל ח"ד סי' ך' דנראה דגם מיניה נעלם תשו' הריב"ש ז"ל ודברי הרב ה"מ ז"ל

ובהיותי בזה בתשו' הריב"ש ז"ל הלזו ראיתי להרב מטה שמעון ז"ל בסי' קל"ה הגהב"י אות ן' שהביא מוהרה"ש ז"ל בח"א סי' ג"ל על תשו' הרשב"א ז"ל אשר הביא הב"י ז"ל בסי' קל"ה דכתב וז"ל דמדברי הרשב"א ז"ל נראה דכל דאיכא שני קניינים כי הכא דנקנה באגב וק"ס אם לא יועיל האחד יועיל מצד האחר והריב"ש חולק ע"ז וס"ל דכל דהאחד אינו מועיל גם האחר אינו מועיל ע"כ יע"ש · וכ"ך הרב פני משה ז"ל ה"ב סי' י"ד עיין עליו וכן ראיתי להרב לחם שלמה בקונט' ק"ס ד"ע ע"א וב' שהביא לתשו' הריב"ש ז"ל הלזו וכתב ממש כדברי מהרה"ש דהמעיין היטב בתשו' הריב"ש ז"ל יראה דס"ל דבמקום שיש שני קניינים דהאחד מועיל והאחר אינו מועיל לא מהני כלל ואינו קונה גם מצד הקנין המועיל ליע"ש · ולא זכר ש"ר מתשו' מוהרה"ש ז"ל הלזו ועוד בה שלפי דבריו ודברי מהרה"ש ז"ל הרשב"א ז"ל פליג על הריב"ש והיה לו להביא לתשו' הרשב"א הלזו אשר בזה ונהיתה בב"י ה"נ סי' קל"ה · ובתשו' הריב"ש הלזו נר' דאיכא תי' דעות בכונת דבריו דמוהרה"ש והרב לחם שלמה והרב מטה שמעון ז"ל סברי מרנן בדעתו של גדול הריב"ש דוקא היכא שיש בב' הקניני' בכל אחד ואחד משם הלות כדינו אמרינן דמהני הכל אם הקנין האחד מועיל והאחר אינו מועיל כלל אמרינן דלא גמר להקנות כי אם בקנין אשר הינו מועיל ולא מהני · גרס מרן הקדוש בס' אבקת רוכל סי' ל"ח נראה דס"ל הכך זה בדע' הריב"ש ז"ל דאפי' דהקנין האחר אינו מועיל כל שהאחד מועיל קונה מדין האחר ונדונו שם היה באלמנה אחת שנתנה לנכדה אגב ד' א"ק שלים שבתי' שיש לה מתנה גמו"ק כו' וגם הקנה לה ג"כ בסו' השטר בק"ס ונשא ונתן מרן ז"ל מה יהיה משפט המתנה הזאת ובתוך התשו' כתב וז"ל ועוד מדכתב כפעמים שנתנה לה מתנה גמורה ושלימה ודאי דה"ק הי קניא מדין אגב תיקני ואי לא קניא מדין אגב תיקני מדין ק"ס וכיוצא בזה כתב הריב"ש בסי' שמ"ה עכ"ל · נראה מדבריו דס"ל בדעת הריב"ש ז"ל דכל דאיכא שני קנינים הגם דהאחד אינו מועיל כלל כיון דהאחר מועיל תיקני מצד הקנין המועיל כדינו שהיה שהקנהו קרקע אג"ק ואין קרקע ניקני אג"ק ולא היה מועיל כלל מדין האגב

אפי"ה כיון שהקנתה ג"כ בק"ס מועיל וקנה מדין ק"ס וכתב שכיוצא בזה כתב הריב"ש בסי' שמ"ה · והנה שמדברי הריב"ש נראה יותר כמ"ש מוהרה"ש בדעת הריב"ש ז"ל דדוקא בדאיכא הלות בשני הקנינים הוא דמועיל ובנדון הריב"ש ז"ל דהיו מועילים שני הקנינים הא לא"ה שהאחד מועיל והאחר אינו מועיל לא מהני עכ"פ מה אני ומה חיי להכריע בין הרים הגדולים הללו והן ראשין ולא אני ואני בער ולא אדע הוא ברחמיו יאיר עינסכלי ויזכני לכוין אל האמת מאי דקאמרי רבנן ולאור באור החיים אורה של תורה כיר"א · ועיין להר' תורת חסד ז"ל סי' ר"ל דהביא לתשו' הריב"ש ז"ל וכנר' דדעתו ז"ל בדעת הריב"ש הוא כמרן ז"ל והוא דכ' שם בדקס"ט ע"ג וז"ל וכ"ת כיון שזה הנותן הקנה זאת המתנה לבנו בשני קנינים בק"ס וקנין חוקה לא קנה מהטעם שאמרנו לעיל הנה נראה דקפיד שיהיה קיום המתנה ע"י שניהם ואם אחד מהם בטל גם השני בטל הא נמי לא הברא כמ"ש הריב"ש ז"ל סי' שמ"ה על שני קנינים בדבר אחד ואחד מהם בטל דאם כתוב בשטר המתנה שעשו כן ליפויי כח המקבל כמ"ש בשטר המתנה הזאת לא כיוין להודיע כחו אלא ליפויי כחו עכ"ל ·

נראה להבין בדברי הריב"ש ז"ל דאפילו דהאחד אינו מועיל קונה מצד הקנין המועיל ספך מוהרח"ש ז"ל אלא דהוסיף נופך דכגון דא צריך שיכתוב בשטר דעשה כן ליפויי כחו והגם דלא מצינו דבר זה להדייא בהריב"ש ז"ל עכ"פ הרואה יראה דניתן ליאמר זה בהריב"ש ז"ל · אלא דק"ל על הרב תורת חסד ז"ל דעפי היה לו להביא לתשו' הרשב"א ז"ל דס"ל בפשיטות הכי ממה שיביא לתשו' הריב"ש ז"ל דאיכא תי' דעות ומה גם שלדעתו ז"ל הרשב"א והריב"ש ז"ל שני הנביאים נתנבאו בסגנון אחד והיה לו להביא ג"כ לתשו' הרשב"א ז"ל ועוד ק' לי דנר' דנעלם ג"כ מעיני למר תשו' מוהרח"ש ז"ל דס"ל איפכא בדעת הריב"ש ז"ל כמ"ש שהמציא מחלוקת בין הריב"ש להרשב"א · וכן ראתה עיני בס' הנחמל שבט בנימין סי' ק"ח ד"ך ע"ד דנקט בפשיטות הכי בדברי הריב"ש ז"ל כדברי הר' תורת חסד ז"ל ולא זכר ש"ר מדברי מרן ז"ל בס' אבקת רוכל ויגדל התימא עליו אחרי המח"ר למוהרח"ש והפ"מ והלחם שלמה ז"ל והרב מט"ש ז"ל ס"ל איפכא בדעת הריב"ש ז"ל ולא היה לו להביא בפשיטות בתשו' הריב"ש ז"ל כמ"ש הוא ז"ל כאלו אין חולק בדעתו של הריב"ש ז"ל

ובהיותי נושא ונותן בתשו' הריב"ש ז"ל הלזו ראתה עיני לעט"ר כת"ר לי הרב המובהק כמוה"ר מיכאל יעקב ישראל נר"ו בתשו' כי בא"ה בס' חוקי חיים להר"ב המופלא ה"ק ראשון לציון בדפ"ז ע"ז וב' שהביא תשו' הריב"ש ז"ל והבין בפשיטות בדעת הריב"ש ז"ל דהיכא דאיכא ב' קניני' אמרינן דליפות כחו הוא דכתב כן ואם לא יועיל מכל האחד יועיל מצד האחר הרבה להקשו' על דברי הרב

הרב מע"ש שכתב להריב"ש חולק עם הרשב"א וס"ל דכל דהאחד אינו מועיל גם האחר אינו מועי' ושכ"כ מהרח"ש וכתב דדבריו מרפסן איגרי ולא ידע מאי קאמר מאחר דלהדיא כתב הריב"ש דהגם דהאחד לא יועיל האחר יועיל וכל"ע את"ד יע"ש וכשאני לעצמי בראותי דבריו עמדתי מרעיד ואנכי לא ידעתי מאי קא מקשה מאחר דאעיקרא דמילתא כבר כתבתי דבתשו' הריב"ש הלזו נסתפכו כמה דיות זה או' בכה וזה או' בכה ובפלוג' תליא מלת' דמהרח"ש והרב פני משה והרב לחם שלמה והרב משה שמעון ס"ל כדעת הריב"ש ז"ל דדוקא היכא שיש בב' הקיני' בכל א' מהם חלות מהפ כדינו בפ"ע אזי מהני אבל אם האחד מועיל והב' אינו מועיל לא מהני כלל דאמרינן דלא גמר להקנותו אלא בקנין אשר איננו מועיל ולא מהני · ברם מרן והר' תורת הסדס"ל דהגם דהאחד אינו מועיל קונה מצד הקנין המועיל כמ"ש אהת למעלה וכן נמי ס"ל להר' שבט בנימן וכאשר הביא לנו הרב מטה שמעון ז"ל גופיה דברי מרן ודברי הרב תו' חסד בהגב"י או' י"א ואזת י"ל · באופן דתשו' הריב"ש בפלוגתא מתניא איכא דמתני לה הכי ואיכא דמתני לה הכי וא"כ מה כל החרדה הזאת אשר החריד לנו ואדרבא תקשי ליה דאיך לא שלטה עינ' דשפיר הוי לרבני האחרונים אשר שקלו וטרו בה ואיהו ניהו מני"ר נר"ו זכה לדעת עליונים מרן הקדוש ז"ל והרב תורת חסד והיה לו להביא את דבריהם דוקא ולא להקשו' לאחרים ועוד בה דלמה זה הביא דברי הריב"ש אמצעים ולא דבריו ראשונים וגם אחרונים דבהירושא קא אמר מר דדוקא כשיש בב' הקנינים בכל אחד הלות כדינו מהני כנדונו דהק"ש משעבד נכסיו מקרקעי ומטלטלי ובהגב מועיל שיהיו דין שעבוד המטלטלין כדין שעבוד קרקע ויהיה לו קדימה אפי' במטלטל' כיע"ש · אלא דזה לא תיקשי ליה מאחר דהרי שלשת הרועים מרן והר' תורת חסד והרב שבט בנימן המה ראו דברי הריב"ש בפשיטות וס"ל הכי כמ"ש עט"ר אביר יעקב נר"ו · זכנאת וכואת תמיה לי טובא אחרי המה"ר לעט"ר אדוני משה הרב המחב' ז"ל בתשו' אשר השיב להרב אביר יעקב נר"ו והיא ל"ו נדפסה בספ' התורה הזה סי' ג' די"ג שהק' לו מדברי הפ"מ ז"ל כיע"ש וגם הוא ז"ל לא שלטו מאורי עיניו בדברי מרן בס' אבקת רוכל והרב תורת חסד ז"ל

ובכן · ניתנה רשות ונטובה לעיקר שאלתינו דכבר כתבנו דאם הקנה מעות אג"ק אם צריך שיהיו קיימים כמו פקדון או"ל ואפילו שאינן קיימים ניקנים בהגב דבר זה במחלוקת הראשונים הוא תלוי דלדעת רש"י והמרדכי ולפקת הנביאי' אשר אסף וקבץ הרב לחם שלמה אפי' מלוה דלהוצאה ניתנה ניקני' בהגב ולדעת הרמב"ם והרשב"א והריב"ש והה"ה ומרן והב"ח ומהרשד"ם ורוב רבני האחרונים ומרן ההבי"ב ז"ל ובתשו' בע"ח סימן קס"ד ס"ל דדוקא מעות שהם קיימים כמו פקדון וכיוצא נקנים בהגב ברם כשאינן קיימים כמו הלואה דלהוצאה ניתנ' אינן ניקנים בהגב ויכול המוחזק לו' קי"ל · וא"כ בנ"ד הגם שסך מעות הללו שהקנה אותם אג"ק אינן קיימים שהם בכו' אי רודים יע"א דודאי דהם להוצאה דאם בסתם בני אדם שלוקחים מעות לריוח היום אמרינן דלהוצאה ניתנה ואינה קיימ' כ"ש כשלוקחי' כוללו העיר שהם להוצאה לצורך הצבור כידוע אפ"ה יכול המוכר שהוא המוחזק לומר קי"ל כדעת הנהו רבוותא דס"ל דאפי' מלוה דלהוצאה ניתנה ניקנית בהגב · ומה גם דהמוכר הלוה כיון שכתב לו שהוא מקנה לו סך כ"וך אשר לי כו' ככתוב בשטר המופקד כו' א"כ היינו שהקנה לו להקונה מלוה הכתובה בשטר ומלינו למהר"א מוטל דס"ל בדעת הרמב"ם דאם הקנה לו מלוה הכתובה בשטר מהני כמו שהבאתי דבריו אחת למעלה · וכמו שכן ראיתי להמבי"ט בח"א סי' קס"ט והביאו מרן בחבי"ב סימן ס"ו הג"הט אות ו' שנשאל על שטר מתנה שהיה בתורת לואה שלוה ר' משה ן' סידא שהמעו' שהיו ממושכנין לו הבאטון אל כה"ר יאודא אבוהלפי' כמו שהיה כתוב בשטר בארוכה שאחר עבור זמן המשכנתא הכתוב בשטר אם יפטר תוך הזמן אחריו יתנו מעות המשכנתא למו"הר הגדול מהר"י בי רב נר"ו שיאכל הפירות הוא ויצבתו כל זמן שלא יבואו אחיותיו ואם ימותו או ישארו לשם יתנו המעו' הנז' להרב הנז' לו וליורשיו כו' מתנה גמורה אג"ק כו' והיו מפקפקים חכמי דורו על השטר ההוא והוא ז"ל יצא ליש מהר"י בי רב שאין משיבין על האחרי ומסתמ' כדין עשאו ובתחי' לדבר כת' משו' דמתנ' זאת הוא לדבר מלוה כו' וכתב עוד טעם ב' כי אפי' היו מעו' הולין והמערערין אמרו שאין בו ממשות משום שאין מטבע ניקני בחליפין ולא אג"ק כשאינו בעין אפ"ה השטר הוא שריר וב"וק ותוכן דבריו הוא שהגם שמה שהקנ' לו הוא המעות הכתובים בשטר כו' וא"כ אינו מקנה לו השטר אלא המעות אג"ק אפ"ה כיון שהוא מובן מן השטר שכונתו להקנות השטרהרי הוא כאלו הוא מפורש בפי' דבתר כונה אזלינן ועל מה שלא כתב איהו וכל שעבודיה שם בשטר ההוא גם לזה כתב דבתר כונה אזלינן כיון דלמה שצריך לכתוב איהו וכל שעבודיה הוא משום שאינו מוכר השטר לו לצור ע"פ צליחותו אלא השעבוד וכל שלא כתב לו השעבו' לא קנה כלל היינו כשמזכיר השטר אבל אם הזכיר המעו' הרי לא הקנה השטר לצור אלא דעתו הוא על הסך ההוא שהוא השעבוד ומ"ש שנתן המעות שבשטר עדיף משעבוד את"ד ז"ל יעש"ב · ושתים זו למדנו מדברי המבי"ט שאם הקנה לו מעו' הכתובי' בשטר אג"ק קנה משום דאזלי' בתר כונה וכונתו הוא שיקנה השטר וגם אם לא הזכיר השטר אלא המעו' ולא כתב לו קנה לך וכל שעבודי' אמרי' דקנה וכיון שהזכיר המעות אין שעבוד גדו' מזה · ובנ"ל שא"ל שהקנה לו הסך הכתוב בשטר בהגב ודאי דקנה אי משום דכשא"ל שיקנה הסך הכתוב בשטר הוי כמו שא"ל שיקנה השטר וגם קנה אפי' שהוא מלוה כיון שהיא מלוה הכתוב' בשטר וא"כ יכול המוחזק שהוא המוכר לו' גם בזה קי"ל כהמבי"ט ומהר"א מוטל ומי הוא זה אשר יוכל להוציא מת"י וגדול כח המוחזק והגם שנוכל לו' דס' מוהר"א מוטל ז"ל היא יחידאה והמבי"ט לא ס"ל הכי דמלוה הכתוב' בשטר ניקנית בהגב

באגב אלא מאי דס"ל הוא דכיון שהקנה לו מלוה הכתובה בשטר אמרינן דכוונתו הוא להקנות לו השטר וא"כ נמצא דס"ל דקנה המעות משום דקנה השטר מ"מ אם לא יוכל לו' קי"ל בזה אפי"ה יוכל לו' קי"ל כדעת הפוסקים הראשונים ז"ל דס"ל דאפי' מלוה ניקנית באגב ומהני

אלא דבכגון דא אמינא ולא מסתפינא דלא יוכל המוכר שהוא המוחזק לו' קי"ל כלל ומוציאין מידו המעות שלקח מיד הקונה ונותנין לו והוא דכבר מילתי אמורה בשאלתינו זאת דהמוכר והקונה שניהם גם יחד הם בני א"י ת"ו המוכר הוא מעיה"ק ירושלים ת"ו והקונה הוא עיה"ק טבריא ת"ו וכבר ידוע דבני א"י קבלו הוראו' מרן דוקא ועפ"י יהגו ועפי"ו ישפטו ולא תפסי דגל הקי"ל כלל וגם המעכב הוא מאי רודים יעי"א אמר שם ג"כ לא תפסי דגל הקי"ל כמ"ש ה"ה הידי"א ז"ל בברכ"י ח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות כ"ה, וכפי זה כל כמה דחזינן דמרן ז"ל ס"ל דדוקא מעות שהם קיימים נקנין באגב ולא הלואה דלהוצאה ניתנה כמ"ש בש"ע בסי' ג"ר והוא כדעת הרמב"ם ז"ל וכבר הוכחנו מלבונות מרן ז"ל דס"ל כדעת הרמב"ם דאפי' מלוה הכתוב' בשטר אינה נקנית באגב כמ"ש למע' וגם מצינו הוהו להדיא בס' אבקת רוכל בסי' קס"ד דאפי' מלוה הכתו' בשטר אינה נקני' באגב וכמ"ש הרב מטה שמעון א"כ גם בנ"ד דהקנה לו מלוה הכתובה בשטר כנז' בשאלה ודאי דלא קנה הקונה כלל כיון דס"ל למרן בפשיטות דבין מלוה ע"פ ובין מלוה הכתו' בשטר אינה ניקנית באגב, ועל מ"ש הרב המבי"ט דבתר כונה אזלי' ודעתו הוא להקנות השטר ובנ"ד נמי נימא הכי דדעתו הוא להקנו' השטר כיון שא"ל הקניתי כו' הכתו' בשטר גם לזה מצאנו ראינו דבת' זאת ממרן אשר בס' אבקת רוכל השאלה היא ע"ג המבי"ט משטר המתנה ממוהר"י בי רב דאחר פטירת מוהר"י בי רב יצא בנו לתבוע מב"ע את המתנה מכח ירושת הרב מ"א ז"ל ונשא ונתן מרן בדבר הלכה שלא זכה בנו כלל וכתב שאפי' הרב מ"א לא זכה מן הדין כיון שלא הקנה לו השטר אלא החוב וה"מ דס"ל דמלוה הכתובה בשטר לא קנה כלל ולא אזלינן בתר כונה לומר דדעתו הוא להקנות לו השטר הפך דעת המבי"ט כיע"ש, וככי זה גם בנ"ד לא נוכל לומר דאזלינן בתר כונה דדעתו הוא להקנות השטר כיון שלא כתב לו שיקנה באגב השטר אלא המעות הכתובים בשטר כמוזכר בשאלה וגדול מזאת שהם בס' אבקת רוכל בתשו' הלזו הסכימו עמו חכמי דורו כמה רבנים גאוני עולם ובאו על החתום שם בתשו' הנז' ומכללם בא על החתום ראשון לכל דבר שבקדושה המבי"ט עצמו שנר' שגם הוא ביטל דעתו נגד רבים כאשר יראה הרואה לשם וכן ראיתי להרדב"ז בהלכות סי' קע"ז שנשאל ג"כ על נדון זה ממתנת מוהר"י בי רב ופליג עליה דהמבי"ט בכל מכל כל כיע"ש, וא"כ זכינו לדעת אליבא דמרן ואליבא דכ"ע דלא אזלי' בתר כונה כיון שלא הזכיר השטר בפי' שהוא מקנה לו באגב אלא המעות ונ"ד הוא ממש כנדון זה דמרן והמבי"ט והרדב"ז ודאי דלא קנה אליבא דכ"ע ומוציאין מיד המוחזק שהוא [illegible] אי משום שלא מצינו חולק על זה כי אפי' המבי"ט מצאנו ראינו דהדר ביה ואפי' אם המצא ימצא דסברי הפך זה כבר כתבתי הלא מראש שלא יוכל לומר קי"ל כיון דמרן סל"ה ובני א"י תוב"ב לא תפסי דגל הקי"ל הלא נגררים אחר עקבות מרן ז"ל כל דיניהם כשקי' להו בסכינא חריפא כדעת מרן גם בזה צריך הדיין שבא לפניו ענין זה לדון דיניהם ולפסוק להם כדעת מרן ועי' להט"ר לי"הד לי הרב הגדול בס' כסא אליהו לח"מ סי' כ"ה דכתב דאע"ג דמהריט"ץ בסי' ך' כתב דאע"ג דנהוג כהרמב"ם ז"ל היכא דתפיס מצי למימר קי"ל כמאר רבוותא יע"ש כמהריט"ץ מ"מ כתב הלה"ד לי ז"ל ואני בעוניי אמינ' דלא נמצא ולא ימצא חבר לסברה זאת עכ"ל יע"ש ועי' להרב ערוך השולחן בח"מ סימן כ"ה אות ך' ועי' לעט"ר מרן וקני אבי התעודה הגאון המפורסם בס' משאת משה ח"ב ח"מ סי' י"ב דכתב דבא"י ומצרי' שנהגו כפסק מרן אינו דוקא מ"ש בב"י ובש"ע אלא גם בתשו' וכ"ך הרב נחפה בכסף ז"ל ואין לומר קי"ל נגד מ"ש מרן בתשו' ועי' לה"ה מז"הד בס' ברכ"י ח"מ סי' כ"ה דהביא דבריהם וכתב שם שאינו מוכר' מ"מ מצאתי ראיתי בס' חיים שאל ח"א סי' ע"ד או' כ"ג דהדר ביה והסכימה דעתו לדעת עליון לדבריהם ז"ל ודון מינה ואוקי באתרין

ואם יאמר האומר דבנ"ד כיון שכתב לו בסוף הכת' הנז' וכך אמרתי להקונה לך קנה השט"ח הנז' איהו וכ"ש א"כ אין לך הכרח גדול מזה דדעתו הוא להקנו' השטר ושפיר קנה לדעת הרמב"ם ומרן כמ"ש בסי' פ"ו ס' י"ל השטר הוא נקנה באגב ועי' להרב שבט בנימין סי' קי"ח ד"ק ע"ד דכתב דשטרי מכר ושכירות כשט"ח דיינינן להו וכיון דכות' בשטר השכירות שהרשות בידו לגבות הקרן והריוח מאיזה מקום שירצה המשכיר כיע"ש ונ"ל שהם שטרי מכר ושכירות דינן כשט"ח ושפיר ניקנין באגב לדעת מרן זה לא ניתן ליאמר בנ"ד ולא מהני כלל מ"ש לו שיקנה את השטר וכל שעבודו והוא דלא מצינו להרמב"ם ומרן דסברי מרן דכשא"ל שיקנה השטר וכל שעבודו דקנה אלא כשמקנה לו השטר באגב או ס"ל דצריך שיכתוב לו' קני לך איהו וכל שעבודיה ברם כשלא הקנה השטר באגב אלא הסך דוקא מה יועיל שכותב לו קנה לך איהו וכל שעבודיה כו' כיון שמעיקרא לא עלה על דעתו להקנות לו השטר ולו' דאזלי' בתר כונה כבר כתבנו דמרן לא סל"ה ובנ"ד שכשהקנה לו באגב לא הקנה לו השטר אלא המעות כמוצא בשאלה ועוד ג"כ דלא די שבתחילה לא הקנה השטר אלא המעות עוד בה שחזר ואמר מכרתי אותם מכירה גמורה כו' שזה מורה ובא בבירור גמור שמה שהקנה לו הוא המעו' הכתובים בשט' לא השטר וכבר כתבתי אליבא דכ"ע דגם מלוה הכתובה בשטר לא קנה וזולת ס' מהר"א מוטל שהיא ס' יחידאה כמ"ש הכנה"ג והרב לחם שלמה וא"כ מ"ש בסוף השטר לך קנה השט"ח הנז' כו' לא מהני כלל דאם דעתו היה על הקנאת השטר באגב היה צריך שיאמר שיקנה השטר באגב ולא היה מהני וכמו שדקדק וכתב מרן בב"י סי' ס"ו ע"ד הטור סי"א וז"ל וכן לדעת הרמב"ם פ"ו מה' מכירה כלומר ובלבד שיאמר לו קני לך אג"ק זה שטר זה וכל שעבודיה

מוכח מזה דכשמקנה השטר ואומר לך קנה לך השט״ח ל״ל קני לך אג״ק וזה • גרם כאן שנתחי׳ דבר לא הקנה לו באגב אלא המעות דלאו מהני ובסו״ד אם רצה להקנות לו השטר באגב היה לו לומר קני לך השט״ח הנו׳ כו׳ אג״ק ואז היה מועיל משא״כ עתה דלא הזכיר כלל מהאגב בעת אמרו לך קנה השט״ח כו׳ ודאי דלא מהני ומעין זה ראיתי למהריט״ץ בתשו׳ סי׳ כ״ה והביאו הרב מש״ס סי׳ ס״ו הג״הט אות כ״ט שנדונו היה באשה שמכר׳ כתובתה לש׳ וכתבה לו בשטר המכר נוסח זה בפ״ע ה״מ הקנו לש׳ ד׳ א״ק והיא הקנתה אותם לש׳ ואגבן מכרה לו שטר כתובתה מהך כ״וך שיש לה על בעלה פ׳ בכל מקום שהוא בסך כ״וך וכך צוותה לנו כתבו וחתמו בכל לשון של זכות ויפוי כח איך אני מוכרת שטר כתובתי הנז׳ איהו וכל שעבודים בסך הנו׳ לפ׳ הנו׳ אגב לא״ק הנו׳ כו׳ ונשאל מה יהיה דינו של שטר זה והכריע כדעת הפוס׳ דצריך שיאמר לו קני איהו כו׳ כיע״ש וע״ז כתב הוא ז״ל על נדונו ז״ל וא״כ בנ״ד לא אמר שום דבר הגם שלתוב בשטר וכך צוותה לנו כתבו וחתמו כו׳ איך אני מוכר׳ שטר כתובתי לפ׳ איהו וכ״ש הגב דא״ק הנו׳ הרי שכתב איהו וכ״ש מ״מ נר׳ דלא מהני חדא דעיקר הקניה הוא מ״ש בתחי׳ השטר בפ״ע הקנו לפ׳ דא״ק והיא הקנתה אותם לש׳ ואגבן מכרה לו שטר כתובתה בכל מקום שהוא וכך צוותה לנו כו׳ הרי דעיקר הקנין אין כתוב איהו וכ״ש ומן הראוי שהיה להם לכתוב כך והיא הקנתה אותם לש׳ ואגבן מכרה לו שטר כתובת׳ איהו וכל שעבו׳ כו׳ אבל מ״ש אה״ך וכך צוותה לנו אינו עיקר הקנין אלא לראיה בידו וסו״ד שעלה כיון דלא כתב בעיקר הקנין איהו וכל שעבודים לא מהני דמ״ש אחר הכי אינו אלא צווי ולראיה אלא שעל שכתבו בדברי העדים איך אני מוכרת כו׳ מהמ׳ שעתה הוא עיקר הקנין ומהני אח״ד ז״ל יע״ש • וני״מ לנ״ד דממה נפשך לא מהני כתי׳ זה ולא קנה הקונה ולא כלום והוא דאם נאמר דעיקר הקנין הוא בהתחלת דבר כשא״ל שיקנה אגב דא״ק א״כ היה צריך שיאמר לו שהוא מקנה לו אג״ק השטר איהו וכ״ש ולא ראינו שא״ל מקניית השטר ושעבודו כלל כי אם המעות אשר לו ומעות כאלו אע״פ שהם מעו׳ הכתובים בשטר כבר כתבנו דאינן ניקנין באגב ואם נאמר שעיקר הקנין הוא בסו״ד כשא״ל לך קנה השט״ח הנו׳ כו׳ גם בזה לא מהני משום דהיה צריך שיכתוב לו שם קנה השטר כו׳ אגב דא״ק כיון דעיקר קניית השטר אג״ק והוא לא הזכיר לו כלל וסו״ד מאגב כלל וא״כ לא קנה ולא כלו׳ לא מתחי׳ דבר ולא מסו״ד והוי כמ״ש מהריט״ץ בנדונו ועיין למרן הב״י בתשו׳ בעי׳ הי׳ ה״מ ה״א סי׳ קפ״ד שכתב שם עמ״ש דס״ל לרבי׳ ברוך והמסכימים לדעתו דהע״ג דהקנאה אינה עשויה כתקנה והסר עיקר לשון ההקנאה כיון שכתב שהכל נעשה כתקו״ל מתלא לשון החרון ההקנאה כתב הוא ז״ל וז״ל איברא שאפ״ל שלא כתב רבינו ברוך דאפ׳ כתוב בשטר שנעשה כתקו״ל והו תיקון חכמים להקנות קרקע לפירות היכא שהקנין לא מהני מפני שחסר ההקנאה ולכן כשכ׳ כתקו״ל הקנאו כראוי הגל כשיש שם הקנאה אלא שההקנאה אינה ראויה כנדון מהרא״נ״ח דנתן לו מתנה גמורה אגב דא״ק

ולא הקנה לו מקודם הקרקע ואגבן מטלטלין אפי׳ כל שהיו המעות מלוה לא מהני קנין אגב נהא ודאי לא מתקנינן ליפנא במ״ש לבסוף כהוגן וכתקו״ל כיון דההקנאה גרועה דלא מתקנין ליפנא אלא כשחסר לשון ההקנאה אבל כשהקנה לו בהקנאה לא מתקנינן ליפנא כיון דהא חזי׳ דלא נעשה כהוגן וכתקו״ל ע״כ יעש״ב

ועיין להרב ד״מ ה״ב סי׳ פ״א דל״א ע״ג דהוא ז״ל ג״כ כתב ממש כדברי מרן הרב״י ב אלו והסכים עמו גם כיע״ש •

ומינה לנ״ל דהקנין לא נעשה כדינו בתחילת השטר והיתה הקנאה גרועה לא מתקנין ליפנא במ״ש בסוף קני לך השט״ח כו׳ כיון שאינו מחסר לשון בתחילה כדי נתקן אלא שהקנה לו בהקנאה גרועה וכה״ג לא מתקנינן ליפנא והוי ממש כמ״ש הכנה״ג והד״מ ולא מהני כלל ועיין להרב חסל יצחק סי׳ כ״ה

אלא דעדיין כם גנן לבאר בנ״ד דהא״ן דל״מ למי׳ המוכר שהוא המוחז׳ קי״ל כיון שמכי׳ למרן דס״ל דאינמטנע ניקני באגב אם אינו קיים מפו׳ דמלוה להוצאה ניתנה ואפי׳ מלוה הכתו׳ בשטר וכל שקבלו הוראותיו לא מכי למימר קי״ל כנגדו ומוליאין מתחת ידו וכמ״ש הרדב״ו ז״ל ה״א סי׳ קי״ו ומביאו מרן החבי״ב ז״ל בכנה״ג סי׳ כ״ה בכללי הקי״ל אות ל׳ והרב מטה שמעון סי׳ כ״ה בכללי הקי״ל אות ד׳ על אות ט״ו • מ״מ זה לא ידענו אם במקום אשר קבלו הוראותיו של מרן כתב בשטר לדון אותו עפ״י סברת יחידאה המאשרו והמקיימו אם מהני תנאי זה אפי׳ נגד מרן ז״ל כיון דתנאי זה מהני בעלמא וכמו שאסף וקבץ הר׳ חבל יצחק ז״ל שם בסי׳ כ״ה או דילמא כיון דמעיקרא הם קבילו הוראות מרן ז״ל עליהם ועל זרעם אין יכולים לכתוב תנאי זה דהיינו קבלה חדשה ולבטל אותה קבלה באותו השטר והוי קבלה אחר קבלה והוא ה״ו זילזול למרן ז״ל וני״מ בנ״ד שכתב שלעולם יהא נידון שטר זה עפ״י ס׳ המאשרו והמקיימו ואפי׳ שתהיה סברה יחידית וזרה מכל הפוסקים ז״ל כו׳ ומלינו מוהר״א מוטל ז״ל שס״ל בדעת הרמב״ם ז״ל דמלוה הכתובה בשטר ניקנית באגב וא״כ גם בנ״ד דהקנה מלוה הכתובה בשטר מהני כס׳ מוהר״א מוטל ואפי׳ שהוא נגד מרן ז״ל מאחר שקבל סברת יחידאה ושפיר הקנה לו

ובהיותי בזה ראתה עיני לעט״ר אחד המיוחד הרב המופלא כמוהר״א חזן ז״ל בספרו הבהיר תורה משפט העומד על מזבח הדפוס בכללי הקי״ל אות י״ד שהביא משם הגאון מרן מלכא ה״ה מ״א ויע״א בס׳ הקי״ל ת״ק מ״ב ה״ת סי׳ י״ב שכתב וז״ל במקומות שקבלו עליהם לדון כהרמב״ם ומרן ז״ל אף אם כתב בשטר שיוכה עפ״י סברת יחיד ואפי׳ נגד הרמב״ם ומרן ז״ל לא מהני דכיון דאפי׳ המוחזק לא מצי לומר קי״ל נגדם כ״ש שאינו יכול להתנות כן שהוא זילזול כבוד מרן ז״ל ושיים שם דאם יבא לידי שטר כזה אקרענו עכ״ל

נראה מדבריו דמ״מ ז״ל לא הפיד דוקא היכא שכתב בפי׳ שקבל שיחידית׳

נגד סברת מרן ז"ל דלא מהני אלא אפי' אם כתב בשטר באחריות דמרן ז"ל שקבל ש' יחידאה לא מהני משום דו"ל בתר טעמא ובכל אחד דכיון שקבלו הוראות מרן ז"ל איך יוכל לקבל קבלה חדשה נגד מרן ז"ל והזילזול במקומו עומד וס"ל למרן מלכא ז"ל דאף כתב בפי' נגד מרן ז"ל הוי זילזול גדול יותר וחרתי לריעותא האחד שכיון שכבר קבלו הוראותיו לא יוכל לקבל זה סברת אחרת מאחר שבלא"ה לא יוכל לומר קי"ל כנגדו כמ"ש מ"מ ז"ל והב' שהוא זילזול לכתוב בפי' שקבל ש' יחידאה נגד מרן ז"ל ובנ"ד הגם שכתב שקבל ש' המקיימו והמאשרו כו' לא מהני כלל ולא שקנה ולא כלום והקונה כלל ומוציאין מיד המוכר כל מה שלקח מיד הקונה כיון שלדעת מרן ז"ל לא קנה וכמ"ש. אלא דאחר זה ראיתי למרן מלכא הגאון ז"ל עצמו שם במ"ב ח"מ סי' י"ג דכתב בפירוש דהכי במקומו' שנהגו לפסוק כהרמב"ם ז"ל ומרן ז"ל יכול לקבל ש' יחידאה כו' ומאי דלא לה מ"מ ז"ל הוא כשכת' בשטר בפי' שקבל ש' יחידאה נגד מרן ז"ל דזה הוי זילזול כבוד מרן ז"ל אבל כשכותב בסתם שקבל ש' יחידאה והביא ש' יהיה נגד מרן ז"ל מהני וא"כ בנ"ד שלא כתב נגד מרן ז"ל אלא בסתם כנזכר בשאלה ודאי דמהני עפ"י הותה סברא של מוהר"א מוטל ז"ל דס"ל דמלוה הכתובה בשטר ניקנית באגב

ושוב אחרי כן התבוננתי על הדבר וראיתי דאין אנו צריכים לכל זה בנ"ד בכגון דא דהקונה כשידע מהעיכוב אשר עיכבו המעוררין על השך הנז' הזה על המוכר באומרו אין לי חפץ בקניה זאת מאחר שיצאו עליה עוררין ואיני רוצה להטריח עצמי לילך ולבא ממקום אל מקום בדינא ובדיני כדי להתדיין עם המעכבים עליך וא"כ תן לי מעותי ודאי דהדין עמו וחייב המוכר להחזיר לו מעותיו והוא דכ"ן דכתב בשטר שיהא נידון עפ"י ש' המאשרו והמקיימו הכל הוא לתועלת ולייפוי כח מהקונה דהיינו שאם ירצה המוכר לחזור בו מהקניה שלא יוכל לחזור בו וקבל עליו שאפי' שלדעת מרן לא יועיל והיינו אומרים שלא קנה לזה קבל ש' יחידאה לשלא יוכל לחזור ליפוי כחו של הקונה אבל אם בקבלת ש' יחידאה יגיע לו נזק והפסד להקונה ודאי דאמרינן דהרשות בידו של קונה לומר מאחר שלדעת מרן לא היתה הקניה כדין א"כ לא קנית כלל ולא יוכל לומר לו כבר קנית ושפיר מהני הכת"י הנז' לש' מוהר"א מוטל דמאי אמ"ל דלא נכתב תנאי זה אלא לתועלתי ולא לקלקלתי נגד מרן ז"ל ואין אתה יכול לכוף אותי לקבל ש' יחידאה נגד הרבים ומעין זה ראיתי למוהרימ"ט ז"ל ח"א סי' קכ"ב והביאו הכנה"ג ח"מ סי' ג"ס הגהב"י אות ל' שכתב ז"ל אפי' מתנה הלוה בפי' שכל דבר שיפול ספק בשטר שיהיה יד המלוה על העליונה אם נפל ס' בענין חיובו או בתנאי שגורם לו חיוב או פיטור אין מועיל התנאי להיינו ועיין שם למרן החבי"ב באות י"ז מ"ש משם הרב מ"ץ ז"ל יע"ש וא"כ גם בנ"ד שהתנאי הזה גורם לו חיוב להקונה דצריך להתדיין

ולבטל את מעותיו עד אשר יעמוד לדין עם המעכבי' ואפשר ילא חייב בדינו וצריך לחזור להמוכר לומר לו תן לי מעותיו א"כ אומר לו מעתה מה לי לילך אחריך אח"ך תן לי מינת' את מעותי כיון שאעיקרא למילתא לדברי מרן ז"ל אשר קבלנו הוראותיו לא היתה קניה כראוי ומה גם שהמעכבים הם מאי רודים יע"א אשר קבלו הוראות הרמב"ם ז"ל ולדעת הרמב"ם לא קנה כלל דס"ל דמלוה אינה נקני' באגב ואפי' מלוה הכתובה בשטר א"כ צריך הדיין לדונם עפ"פ ש' הרמב"ם ואיך יוכל לומר הקונה שקבלנו בשטר עם המוכר ש' המאשרו והמקיימו כו' ומהר"א מוטל ס"ל דמלוה הכתובה בשטר ניקנית באגב דאו' לו המעכב וכי מה שהתניתם אתם יועיל לגבי דידי. לאבד את זכותי וזה פשוט ועוד שבכגון דא שלהמעו' הללו יש לך עוררין אין לי חפץ לקנות דבר שאינו ברור שהם שלך ואדעתא דהכי לא קניתי ומה גם שלדעת מרן אשר קבלנו הוראותיו לא מהני. ולא מהני ג"כ מ"ש שיקנה לדעת המקיימו והמאשרו כו' וכמו שכן ראיתי להרב תע"ש סימן נ"ס הגב"י אות י"ג שהביא משם הרב קמ"ר ח"א בתשו' סימן ב' ד"ו ע"א דכתב ב' חילוקים כשכתב בשטר לדעת הפוס' והמקיים שטר זה דע"כ לא אמרי הכי אלא כשדברי אותו הפוסק הם מובנים אבל כל שאין מובני' אין לומר כן ועוד דלא אמרינן הכי אלא כשהממון שלו לכל הצדדים שכיון שהוא שלו יכול לו' שתהי' מתנתו קיימת לדעת אותו פוסק אבל היכא דלש' הח"ל אין הממון שלו לא מהנו דבריו ע"כ יע"ש

ונראה שדבריו מוסכמים מדלא הביא שום חולק עליו ועי' להרב אהל יצחק סי' נ"ה דהביא דברי הרב קמ"ר והסכים לדבריו. ומינה לנ"ל דאעיקרא דדינא פירכא דהמעכבים הם אומרים דהמעות הללו הם שלהם לפום דינא וכאשר כתבתי בתשו' באחרת בעיקרא דמילתא על הטענות ותביעות אשר למעכבים עם המוכר ומוסכם מכל הפוס' שהדין עם המכעבי' אליבא דכ"ע. א"כ כל שהממון אינו שלו ודאי דלא מהני בלא"ה מכירתו וכ"ש מ"ש שיקויים ע"פ ש' המאשרו והמקיימו

ואם יאמר האומר דהגםדהקונה והמוכר הם מאנשי א"י ת"ו ולא תפשי דגל הקי"ל אלא הוראו' מרן היינו דוקא כשהם בא"י דוקא ובאים לדון שם פסקינן להו כמרן ז"ל ולא יכול המוחזק לומר קי"ל ברם כשהיו בחו"ל שצריכין המה להתדיין בפני ב"ד של ח"ל אפשר דיינינן להו כבני חו"ל ואומר המוחזק קי"ל זה אינו דהרי מצינו להר' זרע אברהם בח"מ סי' ג' שכתב וז"ל הן אמת דבנדון שלפנינו יש דרך לנטות על ימין שהוא ימין שכבר קדמה לנו דכל בני אשכנז קבלו הוראות הרא"ש ז"ל והטור לכל' ולמעשה כו' וכיון שהתובע והנתבע הם מבני גלות אשכנז דיינינן להו ע"פ סברת הרא"ש וכל רבני אשכנז כו' יע"ש ונדון הרב ז"ל היה שהיו התובע והנתבע חוץ ממקומם ואפ"ה כתב הרב ז"ל דון מינה ואוקי באתרין שאפי' שהם בח"ל דיינינן להו

לכו כבני ארץ ישראל חובב"א כהוראות מרן ז"ל

את זה עלתה במלודתי לפי מיעוט שכלי קטן
הכמות והאיכות לכתוב שתי אותיות אם
יעלה לרצון לפומייהו דרבנן קדישי ראשי גליות . הן
בפרט אם יסכים עמי עט"ר מו"הר המופלא וגדול
ה' מלא גדול אדונינו ועט"ר פרד"ס רמונים נר"ו
רב חנא ממעונות אריות . אם כה יאמר לא כיונת
אל האמת ולא יפה אמרת דברי אלה ליבטלו וליהוו
כעפרא דארעא יבואו בתהתיות . ואם כה יאמר
יפה דנת יפה זכית ישמח לבי גם אני המאוכלות
הפנימיות . ומפטרנא מיניה דמני"ר אדונינו המלך
נר"ו כעבדא קמיה מריה בקידה ובהשתחויה על
שיתפקקו כל הוליות . הכ"ד אנכי התולעת המתאבק
בעפר רגלי רבנן ותלמידיהון גברא דלא חשיב ודלא
שכין אתינא בכסופי אנפין ובושא

הצעיר **חיים יצחק קריספין** ס"ט

הסכמת עט"ר גדול אדונינו ומשוש תפארתינו חנא
ירושלמאה מעלת הרב המופלא וכבוד ה' מלא הקו"ף
פרד"ס רמונים נר"ו וחי לעולם ובריא אולם .
תכי"ר

היום הזה האיר וזרח אל עבר פני הדא
מרגינת' דנפיש נהוריה עובא . אמירה
נעימה חשובה נאחת את כל ונוכחת לאסוקי שמעתת'
אליבא דהלכתא הכינה וגם חקרה זה הדור ידי"ן
ונהירו דעיינין היבת עין ימין זה בני נאמן מעלת
החכם השלם והכולל עלוס ורב ספר"א נה"ר ונוב"י
כמוה"ר חיים יצחק קריספין נר"ו יאיר וחי לעולם
אמן ן' למעלת הלא זה הי"ד והדר כלו כהדרת רב
אהאי גאון אוד יקרות וקפאון שפרא רבא ויקירא הרי
בהגבורה ידיו רב לו במלחמתה של תורה לו . זרוע
עם גבורה מע' הרב המובהק כמוה"ר יהושע משה
מרדכי קריספין נר"ו וראיתי את כל הכתוב לחיים
מביע דברי'נכוני'לא הניח פינה וזוית חופש כל חדרי
שמש שמח לבי ויגל תכלתי בפי שיגורה יפולו מעיינו'
חוצה והיית ורבית בבנים ובני בנים זרע רב מינייהו
מלכי מינייהו אברכי והיית א"ח שמ"ח על שמוחו"ת
טובו'כנפשך טובעךברכ' תדושןבהשקט ובטח'עד עולם
והסו"ד ראה ראיתי ברצונך למען אעמוד על הפרק
בך פסקא דדינא ולחוו"ת דעי כפי שיורוני מן
השמים אם אני מסכים לדבריך אלה ע"ז אביע
אומר דהפך הייתי לעמוד על הפרק ולהשתעשע
באמרותיך התרות טהורות ובכל אשר פלפלת בהכמה
ברם מה אעשה כי אין הפנאי מסכי' עמי כאשר אתה
ידעת ועיניך רואות כי אין אני ן' הורין מן בקר
עד ערב הך נואת מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני
הבהתיך אהבת עולם כאב את ן' ירצה דחקתי את
עצמי נעשות רצונך ואמרתי אשנה פרק וה אגב
רהטאי במה שנוגע לענין הלכה דוקא וכעי כל
האמור ומדו' בדברי קדשךראיתי כי הדין דין אמת
בכל אשר כתבת דלא קנה הקונה כלל ע"פ הכת"י
המובא בשאלה ובפרט ממה שראיתי את אשר כתבת
הסוף דינא כי אעיקרא מעות הללו יצאו עליהן

עוררי'ן לטעו'ן טעון כי גנובים הם אתו כאשר גם
על זה כוננו ידיך פסקא דדינא ככתוב בדב"ק וכל
כי האי דמעיקרא הממון אינו שלו ל"מ ולא מבני
מ"ש לקבל ס' יחידאה המאשרו כו' וכמ"ש הקמ"ר
וכמובא בדברותיך דנ"ק ובכן אנא דאמרי דלדקו
דבריך ויפה דנת יפה הורית והכת"י מהמכר המובא
בשאלה הרי הוא בטל ומבוטל כחרס הנשבר וכדבר
שאין בו ממש והורו המעות אשר בכו' רודים יפ"א
להיות ברשות המוכר כמאז ומקדם וממילא גם
העיכוב אשר עיכבו המעוררים כדקאי קאי ככהו
או כחו עתה והקונה הנז' הלך ילך ויתדיין עם
המוכר על המעות אשר נתן זה נלע"ד ולור ישראל
יגילנו מהגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ואני תפלה
תוכה ותחיה רבות בשנים על התורה ועל העבודה
בקדושה ובטהרה לעשות נחת רוח לפניו ית' תמיד
כל הימים עד זקנה ושיבה כנה"ר וכנפש הלא אנכי
רב זעירא ההו"ף אזמיר יע"א בשלים ראשון להדש
אדר מהשתינו התו"ר ליצירה בא סימן כאשר דבר"ת
לאמר לפ"ק ברוב עז ושלום

הצעיר **יאושע רפאל**

פנחס די שיגורה ס"ט

סימן ז

שאלה ראובן איש זקן ובעל אשה ובת אחת
אלמנה והיא שכולה וראובן הנז' הוא
גמול חסד מקרובו בן אחיו שמעון ע"ז נפשו אותה
ליתן לבן אחיו הנז' מתנה כדת של תורה וכהוגן
וכתה"ל וכן עשה ונתן לו סך שלשת אלפים אריות
פו"ת גופא מהיום ופירי לאחר מיתה שלפתן ע"ז.
האופן דהיינו אלף אריות יקח. המקבל מתנה אחר
מיתת ראובן הנז'. והסך שני אלפים הריות הנשארי'
יקח. אותם אחרי מיתת אהת מהני נשי הנו"ל או
אמה או בתה והמתנה הנז' זיכה אותה ע"י אחר
זיכוי גמור כתה"ל ונכתב ונתחתם שטר מתנה ע"ז עשוי
כהוגן וכתה"ל באופן היותר מועיל הוי ומספיק
לפו"ד ויהב ראובן הנז' את הסך הנז' ביד פקיד
מורשה נאמן משום שכבר נתנה לאחר וגוף הקרן אינו
שלו וכדי שלא לשלוט בהם יד כלל והמורשה הנז' היה
שולח פירותיהם על ידו דוקא ויהי היום מת ראובן
והלי"ש ולקח המקבל המתנה הנז' מיד המורשה
הנז' את הסך האלף אריות בידיעת הני נשי אמה
ובתה כפי התנאי האמור בשטר המתנה הנז' ואחרי
מות ראובן הנז' מתה אשתו ג"כ ויצא המקבל המתנה
הנז' לתבו"ע תב"ע את הסך שני אלפים אריות
כי מן השמים ל"ו זכו ע"י מיתת אשת ראובן הנז'
ולא הספיק המקבל לגבות את שלו הסך שני אלפים
אריות הנז' והנה קמה האלמנה בת ראובן הנז' ונתנה
מתנה את הסך הנז' ללוי ע"י פתויים שפיתה אותה
ליתנם לו מבלי ידיעת המקבל המתנה הנז"ל ועשו
גם שניהם בערמה לקחת הסך הנז' מיד המורשה
הנז' באומרם שהוא לתתם על ידם לריוח היום קרוב

לשכר

שכר יותר ואולי דביני אתה גם האלמנה בת ראובן הזקן הנ' , ויהי מאז ויוודע הדבר למקבל המתנה הראשון את המעשה אשר עשו והתחיל לצעוק והוא צווח ככרוכיא באומרו כי לוי הנ' גזל הוא בידו מבלי שום זכיה כלל מאחר שכבר זכה מקדם כשמתה הזקנה אשת ר' הנ' וכל מה שעשתה ונתנה האלמנה בת ר' הנז' אין במעשיה כלום כי אין אדם מוכר או נותן דבר שאינו שלו וגזל הוא בידו וישיב אותו לבעליו , ועוד הוא טוען שהמקבל המתנה הראשון הנז' מאחר שלוי הנז' קדמה לו הידיעה שאבי האלמנה הנותנת לו נתן לו את הבית הנז' במתנה גמו"ק כתקו"ל וכמה פעמים עשאו שליח על הדבר הזה א"כ איך עלה על לב איש לקבל מידה דבר שאינו שלה ומה גם לפתות אותה לעשות דבר כזה , ע"ז שאול שאל האיש המקבל המתנה הראשון לידע שורת הדין היכן נוטה אם זכה לוי במתנתו או"ל שאמר שכבר הם שלו ממונו וזכותו

ושכמ"ה

תשובה הייס מדבר יודע אני בעצמי דלא ידענא לכוין אמרי' בכל פונות , ואני בער ולא אד' ודעתי קצרה להבין אמרי בינה דברי חכמים כדרבונות , ואיני כדאי לדבר לפני גדולים באתר דזקוקין דנורא ושרי המדינות , בכל מקום שיהיה אי בעיית אימא קרא אי בעיית אימא סברא וכ"ש בדיני ממונות , מקצוע גדול בהו' אם יוכל איש להמנות , ומן הראוי היה להמניע עצמי לבא לכרך הכותב כל שישנו במקרא ועל השונות , ברם באמת אמרו לא הבייתן למד כך היא דרכה של תורה בעתים מזומנות , תורה היא וללמוד אני צריך זו היא דרך ישרה ודרך תבונות , לישא וליתן בדבר ה' כטיפה מן הים גדולה תורה שרתי במדינות , ללקט אמרי'ס מפי סופרים ומפי ספרי' מילתא דמתאמרא בהאי דינא ושפתי רננות , לעצמי אני מגיל לפי מיעוט שכלי המעט הוא לית ליה שיעורא מאין פונות , אם יסכימו עמי מו"ר שערו' זהב אדר' ארעא ואדרא העמודים והמכונו' , ולהם משפט יאתה משם תצא תורה מעיני החכמה כל מעינות , ודברי אלה והיו כלא היו ליהוו כאפרא אבנים בונות , ואל ה' אתחנן ינחני במעגלי צדק לכוין לאמית' של תורה והגות לבי תבונות , וזה החלי , בעזר צורי וגואלי

ואען ואומר דכל כי האי מילתא מרוב פשיטותו לא היה כ"כ הכרח לבא לפר' הכותב כדי לחייב ללוי המובא בשאלה אשר לקח מיד האלמני' בת ר' הנו' אשר גזלה וגנבה ונתנ' לו דודאי מוציאין מתחת ידה ולוזמיר ולזיל ברם דלא יבצר שיתבלבל דעתו של לוי הנו' שיש לו במה לתלות בעיקר הדין ע"ז באתי על הנה בדברות ב' בדרך קצרה ואלקטה באמרי'ס מפי סופרים ומפי ספרים דבר העולה לפום דינא כחותה על הגחלים מטרדות הזמן דרכו עלי בעו"הר ואין אני בן חורין להיו' יושב ולומ' תמיד כל היום והנני גולה ומטולטל אנה ואנה פעם בחוץ פעם ברחובות כדי להבי' טרף לביתי עד ישקיף וירא ה' משמים עלי ועי"כ ישראל השקפה לטובה ויפתח לנו שערי ישוב להיות תמיד על התורה ועל העבודה כיר"א

עיקרא דהאי מילתא איתא התם בב"ק דקט"ו אמר רבא אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק איתמר גנב ופרע בהונו גנב ופרע בהקפו לא עשו בו תקנת השוק דאמרי לאו אדעתא דהכי יהיבת ליה מידי , משכנתא שוה מנה כו' והלכתא בכלהו עשו בו תקנת השוק לבד מגנב ופרע בהונו גנב ופרע בהקפו כו' ע"כ , וכתבו התוס' ז"ל בד"ה והלכת' וז"ל נ"ל דלא קאי אלא אהני דפליגי בהו אמוראי אמימר ומר זוטרא רבא ורב ששת דאתו לפסוק כמ"ד עשו בו תקנת השוק אבל למילתא דרבא לגנב מפורסם דלא פליגי עליה שום אמורא לא קאי עכ"ל , והרא"ש ז"ל שם בסוגיין בפסקיו גירסא אחרת היתה לו בדברי התוס' ז"ל כמו שראיתי בהגהות אשר סביב הרא"ש ז"ל וז"ל הרא"ש והלכתא בכולהו כתבו התוס' ז"ל מדהוצרך להוציא פרע בהונו פרע בהקפו אע"ג דליכא בהו פלוגתא מכלל דכל אינך עשו בו תקנת השוק אפי' גנב מפורסם ומיהו היכא דידע שהיה גנוב לא עשו בו תקנת השוק ע"כ ועיין למהרימ"ט ז"ל ח"ב ח"מ סימן י"ב שנראה שהוא ז"ל גם כן מסתמיך ואזיל כגי' הרא"ש ז"ל בדברי התוס' ז"ל שכתב דס"ל להתוס' ז"ל דאף בגנב מפורסם עשו בו תקנת השוק יע"ש , וכן הוא דעת ר"י ז"ל הביאו הטור ז"ל בח"מ סימן שנ"ו ס"ד וז"ל אבל ר"י כתב דאף בגנב מפורסם עשו בו תקנת השוק אלא אם ידע הלוקח ודאי שהוא גנוב אז צריך להחזירו בחנם וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל ע"כ וכן הביא מור"ם סי' זה בהג"ה משם המרדכי

והנה דין זה דפסקו ר"י והרא"ש ז"ל ומור"ם ז"ל בשם המרדכי ז"ל דאם היה יודע הלוקח שהוא גנוב ולקחו שצריך להחזירו בחינ' נרא' דזהו דוקא בגנב מפורסם אבל בגנב שאינו מפורסם ויודע שהוא גנוב ולקחו אם חייב להחזירו בחינם זה לא ידענו , וכשאני לעצמי כלפקע"ד דלפום ריהטא נרא' פשוט דבין בגנב מפורסם בין בגנב שאינו מפורסם ויודע שהוא גנוב חייב להחזירו בחנם והכל עולה בסגנון אחד וטעם אחד להם והוא דמדיהו טעמא דבגנב מפור' מחזירו בחנם כשיודע שהוא גנוב וליכא תקנת השוק כלל אף לדעת ר"י והרא"ש והמרדכי ז"ל משום דאיהו אפסיד אנפשיה ליקח דבר גנוב ובודאי דלשם מתנ' איתכוון כשנתן המעות וכמ"ש מור"ם ז"ל שם , וא"כ גם בלוקח מגנב שאינו מפורסם דכיון דידוע אצלו שהוא גנוב איהו דאפסיד אנפשיה וליכא תקנת השוק וחייב להחזירו בחנם וכן נראה הדבר מוכרע ממקומו בדברי המרדכי ז"ל בפ' הגוזל בתרא וז"ל ובלוקח מגזלן עשו בו תקנת השוק במה דברים אמורים בדברים שאינו יודע בהם שגזלן או גנבם אבל דברים שיודע ומכיר בהם שגזלם או גנבם לא עשו בו תקנת השוק ואפי' מגנב וגזלן לא יגבה הלוקח מעות כו' ונתן לשם מתנה ובזה מטלטלין וקרקעות שוין דבתרוויהו שייך האי טעמא עכ"ל , נראה מדבריו

מדבריו דבין בגנב מפורסם בין בגנ' שאינו מפורסם דין אחד להם כשידע הלוקח שהוא גנוב ולקחו דלית ביה תקנת השוק ומחזירו בחנם .

וכן נרא' שהפ"ל כן בדברי הרא"ש ז"ל שם בפסקיו דדבריו באו בסתם אחר שהביא דברי התוס' ז"ל כתב ומיהו היכא דידע שהוא גנוב לא עשו בו תקנת השוק . וכללא כייל לן אחר שהביא דברי התוס' ז"ל והיא מילתא דמסתבר וזיל בתר טעמא דכיון דידע שהוא גנוב ולקחו ידע ואפס ואיהו דאפסיד אנפשיה ולית ביה תקנ' השוק וכן נרא' לי להביא ראיה לזה ממה שראיתי למוהרימ"ט ז"ל בסי' הנז' דנדונו היה בתוג'ר אחד שנהרג בדרך והשיפ'טירדאר תפס כל מה שהיה עמו למלכות והיו עמו לוחות והיו ביניהם לוחות מיהודים ניכרים וידועים שהיה הרות על הלוחות שמם והקהל הכריזו שלא יקנה שום אדם מהלוחות של יהודים הללו ועברו הק' וקנו ממנו . ועל זה השיב הוא כמדתו לכל רוח בעולם חכמתו הנפלאה וערך כל הביא לנו דברי ר"י והרא"ש ז"ל אשר כתב הטור ז"ל ונשא ונתן בדבר הלכה והעלה לענין הלכה דזה מיקרי קונה מגנב מפורסם כיון שידע שהם של ישר' וכת' ומיהו בנ"ד לכ"ע אין בו משו' תקנת השוק מאחר שידעו שהנכסים הם של ישראל ונודעי' וניכרים בעליהם ולקחם השיפ'טירדא' הו"ל כיודע שהוא גנוב דלא עשו בו תקנת השוק אלא מחזירים לבעלים בלא דמים כו' יע"ש . הרי לך להדיא דהשיפ'טירדאר הזה לא היה גנב מפורסם אפי"ה כיון שהיה ידוע שהם של ישראל כתב מוהרימ"ט ז"ל דהו"ל כיודע שהוא גנוב שצריך להחזירו בלא דמים וכמו שהוכחתי אני הכעת מדברי המרדכי והרא"ש ז"ל .

וכן ראיתי למוהריט"ץ ז"ל סי' מ"ד דכת' וז"ל ומעתה ק"ו הדברים אם בגנב מפורסם דלאע"ג דגנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק כ"ש וק"ו בנ"ד שהכיר בו שהיה גנבה שהרי סימן המהר'קה מוכח עליו כי כל תגר עושה סי' המארקה בסחורתו וזה נודע בעלה מי הוא א"כ הרי ידע שהסחורות הם גנובים הם אתו ועדיף טפי מגנב מפורסם דאע"ג דהכא לא הוי מפורסם עדיף טפי מטעמא כפי' דהתם פרש"י ז"ל דמה שעשו בו תקנת השוק משום דלא הבין בו שנגנב כו' משמע משום שלא הבין שנגנב עשו בו תקנת השוק הא אם ידע כנ"ד פשיטא ופשיט' דלא שייך ביה תקנת השוק עכ"ל הצריך לענייננו

ושוב מצאתי הדבר מפורש להדיא להר' ב"ח ז"ל בח"מ סי' הנז' ע"ד הטור שכתב אבל ר"י כתב דאפגנב מפורסם עשו בו תקנת השוק רק לא דידע כו' כתב וז"ל בד"א בגנב שאינו מפו' כו' מימרא דרבא שם אלא דר"י דקדק מליבנא דתלמודא דלית הלכתא כרבא אלא אפגנב מפורס' עשו בו תקה"ש אלא א"כ יודע הלוקח דדבר זה שהוא נוקה מתנו גנוב הוא אתו אז צריך להחזיר בהנכותפי'

אינו גנב מפורסם כי לא היה לו ליקח דבר גנוב כ"כ הרא"ש ע"ש התוס' ז"ל עכ"ד וכן כת' הר'עטרת צבי ז"ל והרב מסגרת השלחן בביאורם על הש"ע בסי' הנז' ע"ש הראה לדעת דגם בגנב שאינו מפורסם כיון שידע שהוא גנוב צריך להחזירו בחנם ולית ביה תקנת השוק . וזה ק"ל ע"ד הרב ב"ח שכתב שכ"כ הרא"ש ע"ש התוס' דבר' הרא"ש כתב בפשיטות דאף בגנב שאינו מפורסם כשידע שהוא גנוב צריך להחזירו בחנם וזה אינו דלא כתב הרא"ש אלא אגנב מפורסם אלא דר"ל דדעתו דה"ה הוא"ה בגנב שאינו מפורסם דזיל בתר טעמא ועכ"פ אחד להם בדם בפירוש לא מצינו להרא"ש ז"ל בזה

ובדברי מהריט"ץ חוות קצת הונד לי והוא דשם בתחי' התשו' הביא סוגייא שלפנינו ודברי התוס' הנז' שלפנינו והק' הוא ז"ל וז"ל ובאמת ק"ק בדברי התוס' דהדברים פשוטים לא היו צריכה לאשמועינן דק"ו הדברי' אם גנב ופרע בהונו ולא עשו בו תקה"ש מטעמ' דאמרינן דאמרי לא אדעתא דהכי יהבת ליה ועיין ת"ם רש"י שה ק"ו בן בנו של ק"ו בגנב מפורסם דלא שייך תקה"ש ואפי' רבא לא היה צריך לאשמועי' דפשי' דלא שייך תקה"ש דליסנא דתקה"ש הוי משום שלא הכיר בו שהוא גנב וכשהוא גנב מפור' לא שייך וא"כ מעתה ק' מה הוצרכו התוס' לאשמיענו אמנם התי' לזה תבו' דמאי דאמרי' בגמ' גנב מפורסם ר"ל שהוא מפורסם שהוא גנב אבל לא נודע שהחפץ הזה הוא גנוב וזה ס"ד דשייך ביה תקנת השוק כיון שלא הכיר שהיה החפץ בעצמו גנוב להכי הוצרך לאשמיענו בעלי התוס' ז"ל דגם בזה הלכתא כרבא דגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק עכ"ל .

ואחרי סמה"ר ויקירא כלת מה לעשות לפי כבוד גדולתו כנראה דלא שלט עינא דספיה חזי בדברי הרא"ש ז"ל שם בסוגין שלפנינו שהיה לו גירסא אחרת בדברי התוס' ז"ל דס"ל דאף בגנב מפורסם עשו בו תקנת השוק אם לא דידע שהוא גנוב שצריך להחזירו בחנם וכמו שכן הביא רבינו הטור ז"ל משם ר"י והרא"ש ז"ל וא"כ לא הי"ל להוציא דין זה בדעת התוס' ז"ל בפשיטות מאחר שגירסת התוס' ז"ל שלפנינו אינה מוסכמת ואדרבה סברי מרנן בדברי התוס' ז"ל כל בתר היפכא וכמ"ש . הן אמת שכפי הגירסא שלפנינו דבריו הם מכוונים וכדין אמרה מ"מ לא הי"ל לומר בפשיטו' מבלי שיאמר שלגירסתינו דוקא קאמר והיה לו להביא דברי ר"י והרא"ש ז"ל והוא יאמר לפי הגירסא שלפנינו ואי לאו דמסתפינא אמינא שנעלם מיניה דמר דברי הרא"ש והטור ז"ל ומורס במפה

ועוד דמה שרצה לו' דק"ו הדברים דאפי' בגנב שאינו מפורסם כיון שידע שהוא גנוב צריך להחזירו בחנם היה לו להביא דברי המרדכי במקומם שהם סיעתא גדולה לדבריו וכמו שהוכחתי אני בעניי מדבריו ומדברי ר"י והרא"ש ועי' להרב תורת חיים בסי' לקמן בסוגיין בדברי התוס' אלו יע"ש

ונהיותי

ובהיותי נושא ונותן בזה בדברי התוס׳ ז״ל נתקשיתי לדעת במה שראיתי למרן ב״י בסי׳ זה דנראה דהבי׳ דברי הרא״ש בהילוף והוא שבעל ת״ה הטור בשם ר״י והרא״ש כתב וז״ל כתב הרא״ש וז״ל כתבו התוס׳ מדהוצרך להוציא פרע בחובו פרע בהקפו אע״ג דליכא בהו פלוגתא אינו ענין להא דגנב מפורסם דמימרא בפני עצמה היא והיא דגנב ופרע בחובו ופרע בהקפו תחילת ענין הוא שמתחיל איתמר גנב ופרע בחובו כו׳ ועלה מייתי דין משכנתא וביני שוה בשוה או שוה מנה במאתן ומסיק והלכתא בכולהו עשו בו תקנת השוק ואי לא הוה מסיים בה לבר מגנב ופרע בחובו ופרע בהקפו הוה משמע דעלייהו נמי קאי כיון דבתחילת איתמר הם אמורים עכ״ל . ואחר הרואה חמ״ה יקר׳ דהיא מוהפכת השיטה דמה שהביא מרן הב״י היא כגי׳ התוס׳ שלפנינו בסוגיין דכתבו דאף בגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק וכמימרא דרבא דלא פליג עליה שום אמורא ומ״ש והלכתא לא קאי אלא הנך דפליגי בה אמוראי אמימר ומר זוטרא רבא ורב ששת ואתו לפסוק כמ״ד עשו בו תקנת השוק וזהו הגירסא שלפנינו . אבל הרא״ש כתב בהדיא כל בתר איפכא בדברי התוס׳ דאף בגנב מפורסם עשו בו תקנת השוק אם לא ידע כו׳ וכמו שהבאתי דבריו למעלה וכמ״ש הטור ז״ל שם והוא פלא וכעת עדין לא ראיתי מי שנרגש בדברי מרן ב״י ז״ל אלו וספרי דבי רב רובם מחוך כולם אינם נמצאים אצלי לתור ולחפש אחריהם

והנה גנב ונתן במתנה אי עשו בו תקנת השוק או״ל דבר זה במחלו׳ הראשונים הוא שנוי דהרשב״א ודעימיה ס״ל דבמתנה לא עשו בו תקנת השוק אבל הרא״ש וחכמי דורו ס״ל דגם במתנ׳ עשו בו תקנת השוק ומחלוקת זה הביאו מרן הב״י בח״מ סימן שנ״ו ובסימן ס׳ וכתב שם דכדאי הוא הרא״ש לסמוך עליו ומרן החבי״ב בכנה״ג סי׳ ס׳ הגב״י אות כ״א כתב דיכול המוחזק לומר קי״ל כהרא״ש וחכמי דורו דס״ל דגם במתנה עשו בו תק״ה והשה על המבי״ט בח״ג סי׳ ג׳ דאיך הוציא מיד המוח׳ מאחר דהרא״ש וחכמי דורו ס״ל דגם במתנה עשו בו תקנת השוק וא״כ מאן ספין ומאן רקיע להוצי׳ מיד המוחזק יע״ש . ועיין להרב מט״ש בסימן ס׳ הגהב״י אות ע״ו וי״ו ועיין להרב חשק שלמה בסי׳ ס׳ הגב״י אות כ׳ ולהרב ערוך השלחן בח״מ סימן ס׳ דהאריך הרחיב בזה בדעת מרן הרב״י ועיין להרב לב שמח דמ״א . ועי׳ לעט״ר מו״הה המופ׳ כמהרי״ן ז״ל בס׳ לב מבין דקפ״ג וקפ״ד

איברא דראיתי להרב ש״ך ז״ל בסי׳ שנ״ו דהביא מחלוקת זו דהרא״ש והרשב״א ז״ל והוא ז״ל כתב דהרא״ש יודה במתנה דלא עשו בו תקנת השוק דהא אפילו במכר צריך להחזירו מדינא בלא כלום אלא שעשו בו תקנת השוק דאל״כ לא יקנה אדם מחברו שום דבר מחשש גנבה וזה לא שייך במתנה והאריך הרחיב הרב ז״ל לומר דמתנה גרע מגנב ופרע בחובו ופרע בהקפו והביא שם שכ״כ הרב ב״ח ביו״ד בקונטרס אחרון סימן קע״ז סק״א דגנב ונתן במתנה צריך להחזירו בחנם ואין בו משום תקנת השוק וכ״כ הרב״י סימן אלף י״א דבהקדש ומתנ׳ לא שייך תקנת השוק דהוי כגנב ופרע בחובו או בהקפו דלא עשו בו תק״ה וכתב הוא ז״ל ולא קאמר הרא״ש התם אלא בשעבד לו מטלטלי אג״ק כו׳ והביא שם ג״כ שכ״כ המבי״ט בשניות סימן ג׳ דהרא״ש מודה לדינו של הרשב״א וכ״כ מוהר״ש אלשיך בסימן ע״ב דבמתנה לא שייך תק״ה ולא פליגי ולא הב״י וד״מ כיע״ש . וכן ראיתי בס׳ משאת דרבותא ז״ל בח״ב ממר בריה ז״ל בח״מ סי׳ ק״ז דקמ״ג ע״ג וד׳ הביא מחלוקת זה דהרשב״א והרא״ש ולדברי הש״ך ז״ל והסכים הוא ז״ל לדבריו דבמתנה לא שייך תק״ה וכו׳ וז״ל ובאמת דלכאורה הכי מסתברא דבמכר דוקא תקנו שמחזיר ונותן הגנב דמים משום תק״ה שלא מפסיד מעותיו על חנם משא״כ במתנה וגנב ופרע בחובו ופרע בהקפו יוכיח שלא עשו בו תק״ה עכ״ל וכ״כ הרב חשק שלמה בסימן ס׳ הגב״י אות י״א דיד המקבל המתנ׳ על התחתונ׳ וז״ל אבל בגנב או גזל דמדינא היה לו ליטלה מיד הלוקח בלא דמים אלא שעשו תק״ה איכא למימר דלא עשו אלא ללוקח אבל במקבל מתנה דלא עשו יד המקבל על התחתונ׳ ע״כ וזה קי״ל למהר״ש אלשיך ולהרב ב״ח ז״ל דכתבו בפשיטו׳ דבמתנ׳ לא שייך תק״ה מבלי שום חולק כאילו הדבר מוסכם בין הראשונים ז״ל וזה אינו דהוא מחלוקת הרא״ש והרשב״א מערכה לקראת מערכה כאשר יר׳ הרואה וככל האמור

ומאחר עלות כל זה ניהדר אנפין לעיקר שאלתינו דכפי המוכר בשאלה דהאשה הזאת בת ר׳ היא היתה יודעת ממתנ׳ אביה אשר נתן בחייו חייתו להמקבל מתנה הראשון מסך שלשת אלפי׳ אריות ט״ות ע״ם ואופן האמור בשאלה דהיינו הפירות האלף יזכה המקבל אחרי מות ר׳ ופירות מהסך שני אלפים א״ת יזכה אחר מית׳ האב מבני נשי או אמה או בתה ובמות אביה לקח לו המקבל הנז׳ את האלף אריות מיד המורשה כדי לזכו׳ גם בפירו׳ כידיע׳ ורצון הבני נשי אם׳ ובתה א״כ כשמתה אשת ר׳ הזקן תכף ומיד זכה המקבל גם בפירות מהסך שני אלפים א״ת ומלוה אית ליה גבה אלא דלא הספיק המקבל ליטלם מיד המורש׳ אשר היו מיוחדי׳ אצלו וביני וביני נתנם ללוי המובא בשאלה א״כ הוי ממש גנב ונתן במתנה וגזל הוא בידו ובאנו למחלוקת הרשב״א והרא״ש וחכמי דורו וא״כ כיון שלוי הנו׳ הוא מוחזק במתנתו יכול לומ׳ קי״ל כהרא״ש וחכמי דורו דס״ל דגם במתנה עשו בו תק״ה וכמ״ש מרן הב״י דכדאי הוא הרא״ש וחכמי דורו לסמוך עלייהו וכמ״ש מרן החבי״ב והרב הערוך השלחן ומוה״ר לב מבין והרב לב שמח דיכול המוחזק לומר קי״ל כהרא״ש ז״ל ומרן החבי״ב ז״ל תמה על המבי״ט ז״ל דאיך הוציא מיד המוחזק נגד הרא״ש וחכמי דורו ז״ל . ובנ״ד דהאיש לוי הלזה הוא תפוס במתנתו ומוחזק גדול כהו ומאן ספין ומאן רקיע להוציא מתחת ידו אשר הוא מוחזק בהם וכה במתנתו

אלא

אלא דנוב אחר ההתבוננות בנדון כזה נר׳ דאליב׳ דכ"ע מוציאין מיד לוי אעפ"י שהוא מוחזק וגם הרא"ש ז"ל יודה בנ"ד דליכ׳ תקנת השוק והוא דכבר כתבנו משם ר"י והרא"ש ז"ל דבדבר שיודע שהוא גנוב ואפ"ה לקחו צריך להחזירו בחנם וכבר כתבתי למעל׳ משם הר׳ ב"ה ז"ל והר׳ מסגרת השלחן ז"ל והרב מאמר קדישין ז"ל דלא אמרה הרא"ש ז"ל דוקא בגנב מפורסם אלא אף בגנב שאינו מפורסם כיון שידע שהוא גנוב צריך להחזירו בחנם ולא עשו בו תקנת השוק כי לא היה לו ליקח דבר גנוב וכמו שהסכמתי אנכי איש צעיר מדברי מוהרימ"ט ומוהריט"ץ ז"ל וכבר כתבנו דאם בלוקח צריך להחזירו בחנם ולא עשו בו תקנת השוק כ"ש במקבל מתנה דלא יהיב מידי ואינו מפסיד כלום ואם בלוקח כשידע שהוא גנוב כתב הרא"ש ז"ל דלא עשו בו תקנת השוק ומחזירו בחנם ויפסיד מעותיו כ"ש וק"ו במקבל מתנה והמקבל יודע שהוא גנוב ואעפ"כ קבלו מידו דודאי דלא שייך ביה תקנת השוק ומוציאין מידו וזה הוי ממש דינו של הרא"ש ז"ל בעצמו אשר כתב דביודע שהוא גנוב לא עשו בו תק"ה וא"כ כי אמרה הרא"ש דגבי מתנה עשו בו תק"ה היינו במתנ׳ שהשלא היה יודע המקבל שהוא גנוב אבל כשיודע שהוא גנוב ולקחו מידו בזה לא אמרה הרא"ש אלא אדרבא ס"ל דמוציאין מתחת ידו כמ"ש • ודון מינה ואוקי באתרין בנ"ד דהאשה הזאת גנבה וגזלה את הכסף בני אלפי׳ א"ת הנז׳ דהיא היתה יודעת שהם זכות המקבל המתנה הראשון אשר נתן לו׳ אביה מתנה גמו"ק כתהו"ל כמוכר בשאלה ואפ"ה נתנם ללוי המוציא בשאלה ולוי הנז׳ ג"כ הוא ידע ואם שכבר היה יודע שהכסף הנז׳ הם זכות המקבל המתנה הראשון כמוכר בשאלה וכמה ברורים לו למקבל המתנ׳ הא׳ שלוי הנז׳ בשאלה הוא יודע מהמתנה הנז׳ על הסדר ואופן המובא בשאלה כי המקבל הנז׳ כמה פעמים עשה שליח ללוי הנז׳ בין קודם מיתת אשת ראובן לומר להם שיתנו את הכסף בני אלפים א"ת לי׳ המקבל המתנה מאחר כי גוף הקרן כבר הוא שלו והוא יתן להם הפירות עד מות אחת מבני נשי כפי התנאי העשוי בשטר מתנת ראובן הזקן הנז׳ ועוד ג"כ כשידע המקבל המתנה למית׳ הזקנה אשת ראובן הזקן הנז׳ מיהר הוא לשליח ליקח את הכסף הנז׳ מידה או מיד המורש׳ שלה באמרו כי כבר זכו לו מן השמים זכיה מעלייא כנז׳ בשאלה וא"כ אין לך ידיעה גדולה יותר מזאת שהכסף הנז"ל גנובים הם אתה ואעפ"יכ לקחם מידה והוי ממש דינו של הרא"ש ז"ל דבידע שהוא גנוב מוציאין מידו בלוקח וכ"ש במתנה דאינו מפסיד כלל וכמ"ש הש"ך ז"ל והב"ח ז"ל ומוהר"ם אלשיך ז"ל והר׳ משאת דרבות׳ ז"ל • וא"כ דינא הכי הוי להוציא מיד לוי הנז"ל ואעפ"י שהוא מוחזק גם לדעת הרא"ש ז"ל ולא מיבעייא אליבא דהרמב"ם ז"ל ודעימיה דאין פוטר אותו ובזה לא שייך תקנת השוק כלל וכלל אליבא דכ"ע •

וגדולה מזאת אמינא דמוציאין מיד לוי הנז׳ והוא דהם ידע שהוא גנוב והוא לא פיתה לגנוב כיון שידע שהוא גנוב מוציאין מידו וצריך להחזירו בחנם ולא עשו בו תקנת השוק כ"ש וק"ו כשפיתה לגנוב דודאי חייב להחזירו בחנם בלי שום ספק ואין צריך שום ראיה לזה דהוא דבר פשוט לכל חכם לב כאשר יראה הרואה • וא"כ בנ"ד שלוי הנז׳ בשאלה לא די שהיה יודע שהיה גנוב סך זה ואעפ"כ נטלו הנז׳ אלא שגם זה פיתה לגנוב דודאי מוציאין מידו בדינא ובדיינא וכל כי האי מילתא תמהני אם הוא בעצמו ימצא אליו שום זכות לפום דינא לפטור את עצמו אפי׳ מעט מזער ומלינו דאמרו בקידושין נ"ו לאו עכברא גנב אלא חורא גנב דאם לא היה הגנב מוצא מקום לגנבה או מכיר׳ או מתנה דאי לא הוה מטי לו הנאה מיניה לא יהיבת ליה מתנה ללוי הנז"ל וצריך לחוש לעצמו על אשר עשה מעשה כזה וה׳ הטוב יכפר בעדו

וכן ראיתי להרדב"ז ז"ל בתשובות ח"א סימן פר"ח שנשאל על ראובן שמשכן ביד שמעון כלי הקדש אם יכולים הקהל להוציא מידו בלא דמים והשיב וז"ל תשו׳ אם שמעון הכיר שהם של הקדש ואפ"ה משכנם לו מוציאין מידו בלא דמים דאין אדם מוכר ולא ממשכן דבר שאינו שלו ולא שייך למימר בכה"ג עשו בו תקנת השוק וכ"ש שאפי׳ לא היו כלי הקדש אלא של אחרים דעלמא ויודע ש׳ בבירור שאין אלו שלו מוציאין מידו בלא דמים אבל אם יודע כו׳ ובודאי שאין הדברים אמורים אלא בזמן שלא היה מכיר ראובן שום הספר של הקדש שאם היה מכיר לאו עכברא גנב אלא חורא גנב ומוציאין מידו והוא יעשה דין עם מי שמשכנו אצלו וברור הוא על כן לשונו •

ודבריו אלו הם ממש דברי ר"י והרא"ש ז"ל אשר הביא הטור ז"ל בסימן שנ"ו דאם ידע שהוא גנוב ואפ"ה לקחו ממנו אף בגנב שאינו מפורסם מוציאין מידו בחנם וליכא באופן כזה משום תקנת השוק והוא תימה עליו שלא הביא סברת ר"י והרא"ש ז"ל אשר הביא הטור ז"ל וכמ"ש •

אלא דפש גבן לבאר דכל זה דלא עשו תקנת השוק בגנב ופרע בחובו גנב ופרע בהקפו וכיוצא היינו דוקא בדבר מסויים כהפך וכיוצא אבל בדבר שאינו מסויים כגון מעות לא מפקינן מיניה דתופס וכמ"ש מוהר"י אלדבי ז"ל בסי׳ וקי"ן והביאו מרן החבי"ב בה"מ סי׳ שנ"ו הגב"י אות י"ד וז"ל דין הפורע בחובו או בהקפו אינו אלא בדבר מסויים אבל דבר שאינו מסויים כגון מעות בעין לא מפקינן מיניה דתופס אפי׳ מודה הלוה שהמעות הבם גזלם מפ׳ ע"כ ועיין להרב בני אהרן ז"ל סי׳ מ"ח שהביא דברי מוהר"י אלדבי ז"ל הללו וסברא זאת כנראה שהיא מוסכמת מכל הפוסקים מדלא הביאו שום חולק עליו וא"כ בנ"ד דלא הוי דבר מסויים אלא מעות ודאי דלא מפקינן מיד לוי הנז"ל וגדול כח המוחזק דמי יכול להוציא מתחת ידו ושוב אח"ך התבוננתי בדבר וראיתי דגם נ"ד הוי דבר מסויים וכמו שאבאר בס"ד

ומרם כל תמהני למרן החבי"ב ז"ל אשר הביא לנו ס׳ זאת ממוהר"י אלדבי ז"ל בלי שום

שום הו לך ואנכי הרואה למהר"ס אלשיך ז"ל בסי' טוב בנז"ל כנראה דלא ס"ל הכי דנדונו היה בר' ודינה אחים ושמיאוה קרוביה לדינה ונתנו לה ק"ק סולטאנים מירושת אביהם בלתי ידיעת ר' לצורך נדונייתה ור' תובע את שלו באומרו כי אין לה דוקא עישור נכסי והעלה הוא ז"ל דמפקינן מיניה דבעל מכמה טעמים ואחד מן הטעמים הוא דהוי גנב ונתן וע"כ לא אמרי' שעשו תקנת השוק אלא בגנב ומכר דוקא משום שלא יפסיד הקונה מעותיו אבל היכא שלא נתן דמים אלא שהיא נתנה לו נדוניית חנם ודאי שלא עשו בו תקנ' השוק כ"ש בגנבה ונשאת שהוא לא הוציא כלום לא עתה ולא מתחי' שאין הבעל מפסי' כלום כלו' דודאי דלא שייך בהכי תק"ה ע"כ

הרי לך להדיא דנדון מהר"ס אלשיך היה במעות בעין ולא חפץ מסויים ואפ"ה פסק דמפקי' מיניה מיד הבעל דהוא התופס וא"כ היה לו למרן החבי"ב להביא סברת מהר"ס אלשיך סמוך ונראה לדברי מהר"י אדרבי ולא לסביאם בלתי שום חולק • וכדי לתר' לזה צריכין אנו לחלק בין נדון מהר"ס אלשיך לנדון מהר"י אדרבי אפי' שהוא דנדון מהרמ"א במעות אפי"ה הוי דבר מסויים והוא כיון דליתומה הזאת לא היו לה מעות מכל אחר כלל וכלל אלא דוקא הק"ק סולטאנים אלו שהם מירושת אביהם והיו ידועים ומסויימים א"כ אפי' שהיו מעות בעין בכגון מעות אלו הוי דבר מסויים והזר הדין לגנב ונתן ופרע וכיוצא דלא עשו תק"ה ומוציאין מידו • אבל דברי מהר"י אדרבי הוא במעות שאינן מיוחדו' ומסויימות במעות כאלו ודאי לא מפקינן מיניה דתופס ומה"ה לא הביא מרן החבי"ב לתשו' מהר"ס אלשיך סמוך ונראה לדברי מהר"י אדרבי ולומר שהוא חולק עליו וכל לגבי דידי אדרבא מהר"ס אלשיך הוא ש"ר המסכי' לדברי מהר"י אדרבי • אלא דאפי"ה הי"ל למרן החבי"ב להבי' דברי מהר"ס אלשיך ולחלק כמו שכתבתי

ומעתה בנ"ד שספקבני אלפים א"ת הנו' הן הנה היו מיוחדי' ביד המורש' כמובא בשאלה כדי שלא לשלוט בהם יד בגוף הקרן ומפירו' היו זונים הנשים הנו' שלא היה להם שום דבר ואפי' פ"ק מכל אחר שנאמר שמעות אחרות נתנה ללוי הנו' כאשר ידוע לכל באי שער עירה ובפרט להמורשה הנו' כי הוא יודע בבירור ג"ש שלא היו לה להאלמנ' הנו' ואפי' פ"ק מכל אחד וגם הוא לא הוציא מתח' ידו את הסך הנו' כל ימי הייה עד המעש' אשר עשו לקחת מידו בערמה ליד המורשה של לוי א"כ אין לך דבר מסויים גדול מזה מאחר שכבר היו מיוחדים ביד מורשה מונחים ועומדים בשביל המתנה הנו' כמוזכר בשאלה ודאי דמוציאין מידו אע"פ שהוא מוחזק וכמ"ש מוהר"ס אלשיך וגם מהר"י אדרבי ז"ל יודה במעות כגון זה דהוי כמו דבר מסויים

ומצאתי און לי לחי' זה בדברי מהר"י אדרבי והוא דהרב הגדול נחפה בכסף ז"ל כי' ז' וה' הה"מ הביא דברי מהר"י אדרבי הללו משם מרן החבי"ב והרב בני אהרן ותמה עליהם והוא דמהר"י אדרבי הוציא דין זה מת' מהר"ס ז"ל דנפל על ר' שהפקיד ביד ש' פקדון ובא לוי ותפס הפקדון מיד ש' בעבור החוב שהייה לו ש' ור' אמר לו מה לך אצל ממוני וש' מודה דהממון של ראובן והשיב הר' דבר פשוט דלוי חייב להחזיר הממון של ר' וכן פי' הריב"א בפ' אין בגבי הנהו זוזי דיתמי כו' אבל דבר המסויים לא דילמא פקדון נינהו ואתי' מחרי' ויהיב סימנא ושקיל להו כו' משמע דלא איירי אלא בפקדון מסויים דאית ביה סי' אבל דבר שאינו מסויים כגון מעות כנ"ד דלא מפקי' מיד התופס דמודה הלוה שהמעות ההם הם של פ' בתורת פקדון בידו ולאו כל כמיניה לחוב לאחרים דדילמא עשו קנוניא ביניהם לו' כן • ותמה על מרן החב"יב והרב בני אהרן הרב כמה"ר פנחס יוסף מז"חי שם בס' נחפה בכסף בסי' ז' דאין ליחס למהר"ס ז"ל דברים אלו ויסתקע הדבר ולא יאמר והאריך הרחיב הר' לו' שכנר' דאשתמיט להו למון מהר"ס בעצמו בתשו' ולא ראו את דבריו כי אם במרדכי ז"ל שכפי מ"ש בתשו' דבריו ברור מללו שאפי' דברי שאינו מסויים אין עדי' אפי"ה בהודא' ב' שמודה ובא שימון זה של ר' הרי הוא כמאה עדים ומחזיר התופס הממון לבעליו והוא ודאי סתירה מבוררת לאי' מרן החבי"ב והרב בני אהרן שהסכימו כולם לדברי מהר"י אדרבי אלו לדבריו של הרב כמוה"ר פנחס יוסף הנז' והרב הגדול בעל נחפה בכסף שם בסי' ח' נשא ונתן בדברי מוהר"י אדרבי ובדברי הרב פנחס יוסף ז"ל הנז' והוא ז"ל הקשה עליו וז"ל ואני הצעיר אחרי שמה"ר מכת"ר לא ידעתי איך יצאו דברים אלו מפיו דהרי כל אי' הרבנים הוא להיכא דליכא עדים אלא הודאת הלוה כמו שמבואר וזה בדברי מהר"י אדרבי וביותר בתשו' הרא"ש שהביא הטור סי' ל"ט שרמז כת"ר שכת' בהדיא וז"ל על שיתברר בעדים שאינו שלו והודא' ש' אינה כלו' להוצי' מיד לוי ע"כ אבל כל שיש עדים שמעות אלו שגנב פרעם לזה פשיטא דמוציאין מיד הב"ח ובנ"ד הרי כתוב בשאלה שהעדים ראו שהמעות שלקח מיאודה פרע לש' וא"כ אי מודינא לדברי השואל דהו"ל כגנב פשיטא דמוציאין מידו ואין הי' בין מטלטלים למעות במקום עדים עכ"ל יע"ש

וכשאני לעצמי גם על הרבנים הנז' קשה דנר' דנעלם מינייהו מלכי תשו' מהר"ס אלשיך ז"ל ויש סייעתא גדולה לדברי הר' נחפ' בכסף כאשר יראה הרו' • מ"מ דבר הנלמד מדברי הרב נחפה בכסף ז"ל דכשיכול להתברר ע"פ עדים דהמעות ההם גנבם מוציאין מיד המוחזק אע"פ שהוא מעות ואינו חפץ מסויים א"כ דון מינה ואוקי באתרין דיכול המקבל לברר ע"פ עדים כשרי' דממון זה דוקא הוא דנתנה האשה האלמנה הנז' ללוי והוי גנבה ונתנה כמ"ש ודאי דמוציאין מתחת ידו בלי שום ס' וגם מהר"י אדרבי אזיל ומודה בכגונדא במעות מיוחדות דהוי כמו מסויים ומפקינן מיניה • ומה גם לדברי הרב נחפה בכסף ז"ל דביכול להתברר ע"פ עדי' מפקינן מיני' א"כ בנ"ד דהיא מילת' ברורה גלויה ומפורסמ' וגם יכול המקבל המתנה הראשון לבררו כנז' מוציאין מתחת ידו אלכ"ע ועוד בה דלוי הנז' הוא יודע שממון זה שנתנה לו הוא אשר גנבה וגזלה כמבואר בשאלה ואין לך בירור גדול מזה

המורם

המורם מכל האמור דחייב לוי הנז' להחזיר למקבל המתנה הראשון את הסך ב' אלפים אריות הנז' אליבא דכ"ע מכל הטעמי' האמו' למעלה וכסף ישיב לבעליו כי כספו הוא מהמקבל המתנה הראשון ומן השמים ל"ו זכו וזכיה מעליא כתהז"ל . וזה מה שעלתה במצודתי דברי קטן הכמות כתותי מכתת שיעור' חסר הבנות אם יסכי' עמי מ"ור רבנן אחשובינהו דפקיע שמייהו שרים ונסיכי' אחד המיוחד כמ"ר לי מע' הרב המובהק זרע רב המלך דוד חיים עד העולם יאיר לעד אל משכנות . ובפרט אם יסכים עמי עט"ר גדול אדונינו הרב המופ' וכבוד ה' מלא חיים ומלך נר"ו יאיר ע"כ מדינות אם כה יאמרו לא כיוונת אל האמת ולא יכה המרת דברי אלה והיו כלא היו תורם ורוח חפאה בכן דרכו של קטן מפרר וזורה לרוח הולך על הגרנות . ואם כה יאמרו יפה אמרת וכיוונת אל האמת ע"פ התורה עלץ לבי ותגל נפשי ונסו יגונות הלא כה דברי אנכי הולע' המתאבק בעפר רגלי רבנן ותלמידיהון בעלי סברה ישר' בכל משכנות . דלא חשיב ולא ספין . אתינא בכסופי אנפין והוא איש צעיר

חיים יצחק קרישפין

הסו' נילאת ע"כ האמור מאת מע' הרב המובהק שמן תורק כמהר"ר חיים דוד חון נר"ו בהסכמה עלה ככל האמור ומדובר אחת למעלה

כפון השהר עלה מאורי אור דברות קדשך מלהבו' אם זאת תורת המנחה . הוו זהירין אל ענר כני דברי פי הכם בוחל לענין ומטיב כה' עד ירכה עד פרחה . אר"ש רהבת ידים אסר און והיקר רהימאי דנפשאי והמיד לבאי אב בחכמה ורך בשנים חיים עד העולם ובסימא דרוח'. הלא מרגנית' טבא גם כן וזה הוא לי הח' הש' והכולל עלי"ור נז"י ישראל הורה ומהה . עמד וימודד עליו השאל' כיד ה' הטובה עליו תשו' נכוחת דעביד נייחא . ורבה לעמוד על דעתי קלה כמות שהיא ויהי פי שנים לאכושי גברי הכל כשרין לאקרובי אפתחא . ואהכי אין הפנאי מספיק עמדי מכובד העבודה ג' ספרים נפתחי' לפני לאדפוסי דנפיש טירחא . עכ"ז דחקתי את עצמי לעשות רצונך הכלתי ותורתך בתוך מעי ואהזרני כמחה . אי משום הא אבא בקצרה באותות שהיים אחדים באהבתך אנכי ברואה היים מדבר ומשכך אזכותא דמקבל מתנה הראשון וכן ידין להוציא מיד מקבל מתנה האחרון . מדינא דגמ' פ' הגוזל בתרא דקצ"ו דאפסיקא הלכתא גנב ופרע בחזקו גנב ופרע בחזקתו דלא עשו בו תקנת השוק מטעמא דלאו מידי יהיב על האי גנבה ופסקוה כל הפוסקים דנוטל את שלו בלא כשקובלא מהיר ובנ"ד נמי אחרי הודע ומפורסם הדבר דמעות אלו נתונים נתונים המה במתנה כדת של תורה מאת ר' המורים וזכה אותם ע"י אחר למקבל הא' גופא מהיום ופירי לאחר מיתה כתנו' בשאלה הרי אלו הב' אלפים אריות שם שלו וכי שלחה ידה במעות אלו ונתנה אותם לאחר הרי היא גזלני' דגזלה ונתנה דומיא דגנב ופרע בחזקו דלאו מידי יהיב ומש"ה לא עשו תקנת השוק ולא בעו בעלים למיהב דמיה הכי נמי במתנה נוטל את שלו ולא עשו תקנת השוק משום דלא מידי יהיב וכדעת הרשב"א שהביא מרן ב"י ז"ל בסי' שנ"ו דבמתנה נמי לא עשו ת"הש דומיא דגנב ופרע בחזקו וכדפשיט ליה להרב ש"ך שם והב"אח ז"ל ביו"ד סי' קע"ו בקונטרים אחרון והרב חשק שלמה בסי' ס' והרב משאת דרבותא ז"ל בה"ב על סימן ק"ו

ונגם דהרא"ש ז"ל ס"ל דבמתנה עשו בו תקנת השוק וכתב מרן ההבי"ב ז"ל בסי' ס' דמצי לומר המוחזק קי"ל כהרא"ש והכמי דורו ז"ל אף דבמעות לא שייך תקנת השוק וכמ"ש הרב ש"ך ז"ל מ"מ הא פסיקא לכו לרבני האחרונים ז"ל דהוי כמכר דאי לא עביד נייח נפשא לא הוה יהיב וזוכה המקבל מתנה שני מכח קי"ל . מ"מ שפיר קמותיב הלה נפשי ה"ה הפוסק נר"ו ע"ז דאימלך זה הוא זכות למקבל מתנה השני במעות המתנה הנו' דע"כ לא קאמר הרא"ש ז"ל דבמתנה עשו תקנת השוק כמכר אלא דוקא בסתם גנבה דלא מינכרא דגנוב הוא אתו הגם דקי"ל שאינו שלו מ"מ הואם דקנאה או נקנה לו במתנה ואינו חושש לגנוב אבל בדבר הידוע שהוא גנוב דהמקבל ידע והכיר שהוא גנוב אפי' במכר כה"ג לא עשו תקנת השוק וכמתבאר מדברי הרא"ש ז"ל גופיה שם בפ' הגוזל בתרא ופסקו הטור ז"ל שם בסי' שנ"ו משמו ומשם ר"י וכ"ך המרדכי והסמ"ג הביאו הש"ג דכיון דהוא ידוע שדבר גנוב הוא וקנאו איהו דאפסיד אנפשיה ואבד מעותיו והכא נמי דזכותא דהמקבל מתנה ומרדכי ידע דמעות אלו שהוא נוטל נתונים המה להמקבל מתנה הראשון במתנה גמורה והוא מגזר אחריה שיתנם לו במתנה אין לך לוקח דבר הידוע שהוא גנוב גדול מזה ונפקינן מיניה בלי שום ספק ואדרבא איכא נמי משום מסייע עלה למכור בנכסים

וכבר הכריח רהינו' דנפשאי ה"ה הפוסק נר"ו דאף דמפשט דברי הרא"ש והטור ז"ל נראה דמ"ש דהיכא דידע שהוא גנוב לא עשו ת"ה היינו על גנב מפורסם דס"ל דעשו בו תק"ה לזה קאמר ומיהו אם הוא ידוע שהוא גנוב לא עשו תק"ה . מ"מ כבר הכריח הרב ב"ח ז"ל שם ובסוף הסי' ומהרימ"ט ומהריט"ך ז"ל דאפילו בגנב שאינו מפורסם כיון שהוא יודע שהוא גנוב לא עשו בו תק"ה . כן אמת דמדברי מוהרימ"ט ז"ל אפ"ל דאין כ"ך הכרח לזה מאחר דהרבה לפלפל במעשה הטיפטירדאר דהרבה לכבוש במעשיו ודעתו נראה דרצה לדונו כדין גנב מפורסם וכן דן בדעתו מרן ההבי"ב ז"ל שם הגהש"ו אות יו"ד דדין גנב מפורסם יש לו יע"ש . אכי"ה אין ללמוד מדבריו דס"ל דתרתי בעינן גנב מפורסם וידוע שהוא גנוב כדי שלא לעשות ת"ה אלא בחדא סגי ונדון הרב ז"ל היינו טעמא דהיה מקום לומר דזכה הקונה מדינא דמלכותא משו"ה הוצרך לה זי דהמשכנותא עבידא אבל אה"ן דבעלמא אם ידוע שהוא

שהוא גנוב אף שאינו גנב מפורסם מוציאין מידו ולא עשו ח"ה כיון דלא חזינן לשום אחד מהפוסקים דהשם להלק נהכי והוא מילתא בטעמא לגבי דידיה הורע כחו טפי מגנב מפורסם כיון דקי"ל שהוא גנוב והוא פשוט

ואף שהרב כנסת יחזקאל ז"ל בסימן ל"ו כתב לחלק נהכי דאם אינו גנב מפור' אף אם ידוע שהוא גנוב לא מהני להפסיד מעותיו הרואה יראה דלא כתב כן כ"א לגבי הגזלן לענין שיגבה הלוקח מעותיו מן הגזלן וכדי ליישב תמיהת הסמ"ע על מור"ם ז"ל בסימן שע"ג אבל לענין הנגזל לא היה אדם שפרכם בדבר היכא שידע שהוא גנוב דבעינן שיהיה גנב מפורסם · ונעיקר דברי הרא"ש ז"ל אלו דמייתי לה מגמ' התוספות ועינינו הרואות דהתוספות ז"ל כתבו להפך וכמ"ש שם בהגהת שביב הרא"ש ז"ל וכ"ך הרב פלפולא חריפתא ורש"ל ז"ל והרב תורת חיים ז"ל הפך הייתי לפרש דבריהם ולהביאם אל עמק שוה וגם מרן ז"ל שהקשה ידידנו הפוסק נר"ו דאף הוא היה מכוין להשוות דעת התוס' והרא"ש ז"ל בפירושו וליראת הארינות לא עת האסף פה כ"א דבר הנוגע לענין דינא דוקא

אסוף דינא הוי הוית ליקיר יקירנו ה"ה הפוסק נר"ו דהשתא נב"ד לנאי דילא לחלק הרב מוהר"י אדרבי ז"ל בסי' זק"ן דלא אתמר הא דגנב ופרע בחובו כ"א דוקא בדבר מסויים שהפץ וכיוצא אבל דבר שאינו מסוים כגון מעות לא מפקינן מיניה דתופס וכ"ן הסכמת הרב כנסת הגדולה ז"ל שם שהביא דבריו בלי חולק וכן דעת הרב בני אהרן ז"ל בסי' מ"ח וכיון דבנ"ד הוי מעות דאינו דבר מסוים אין להוציא מיד המוחזק · ושוב דק ואשכח דכגון נ"ד דהמעות היו מופקדות ביד הרב הפקיד ריש מתא אי רודים יע"א והיה שולח לשנשיה הנו' הפירות דוקא ושוב ע"י סיבה והשתדלו' זה המקבל מתנה בני עשה והצליח דשדר מר הרב הנו' נר"ו המעות הנו' לעה"ק ירושלים ת"ו כדי לשים שלום בין איש לאשתו שבעל הבת היורשת הנו' הוא אמר שאם לא יהיה המעות בעה"ק ירושלים ת"ו היה מגרשה ברוך היודע אם נעשה זה בערמה והוכיח סופו על תחילתו וכ"ע ידעי דלא היו לה כ"א מעות אלו שירשה מאביה וכגון דא הרי מעו' אלו מסויימים מיק"ו דכן שמה הנתונים במתנה להמקבל הא' ואפי' מוהר"י אדרבי ז"ל יודה דמפקינן מיניה וכדכתב ליה להרב מוהר"ם אלשיך בסי' ט"ו דפסק דמפיקנן מיניה דבעל משום גנב ופרע בחובו והיה טעמו דהדבר מפורסם דלא הי"ל כ"ח הקדק שלשנים מירושת אביהם והכא נמי דוכוותא דלא הי"ל כ"א ההמנה אלפים מירושת אביה המוצאים מעיר רודים ולזה הסכים הר' נחפה בכסף ז"ל בסימן ח' ואתמוהי קתמה על הרב נר מזרחי ז"ל שם בסימן ו' שהפה כדעת מהר"י אדרבי ז"ל דבמעות לא אמרינן גנב ופרע בחובו דה"ד כי ליכא עדים אבל בדבר מפורסם ובעדים אפי' במעות גם מוהר"י אדרבי ז"ל יודה דמוציאין מידו יע"ש את"ד נר"ו ·

אפריין נמטייה כי לדק דבריו ואמת יהגה הכו דמילתא דפשיטא דבהיות הדבר ברור כשמש ומפורסם בעדים דאין לה ממון אחר כ"א מעות ירושתה כנדון מוהרמ"א ז"ל וכנ"ד דגלוי וידוע דזולת מעות אלו מירושת אביה לית לה מגרמ"א כלום והכא נתונים במתנה כנו' אין לך גנב ונתן גדול מזה וידוע שהוא גנוב ג"כ ודברי מוהר"י אדרבי ז"ל מבוארים דלא כתב לחלק מנדון הש"ם דגנב ופרע בחובו וגם מנדון מוהר"ם ז"ל דהייב ללוי להחזיר הפקדון לנדון שלו כ"א משום דע"כ לא קאמרי הכי אלא בדבר מסויים וידוע לכל שהפקדון ההוא של המפקיד (וט"ס נפל בדבריו שכתוב של הנפקד וצ"ל של המפקיד) כמו גלימא וספרא דש"ם דידוע לכל ואפשר הדבר להתברר וכן דקדק מתשו' מוהר"ם ז"ל שהביא ראיה מסוגייא דפ' איזהו נשך אבל דבר מסויים לא דהוא מסוכן יותר דאתי מאריה ויהיב סימנים אבל בדבר שאינו מסויים כגון מעות דנ"ד פי' שאינו מסויים היינו שאין ידוע לכל ואין שום בירור ועדות שהם שלו כמבואר בשאלה והתשו' דלא היה שום עדות בדבר כ"א האגרת של הנפקד כגון דא לא מפקינן מידו בהודאת הנפקד להוד דחיישינן לקנוניא ולאו כל כמיניה להוב אחרים וכדכתב הרא"ש ז"ל בכלל ק"ז פסקא בנו הטור ז"ל בסי' ל"ט דבדליכא עדים כ"א הודאת הלוה לא מהימן להוב לאחריני וכל הכם לב עיניו יחזו דעיקר החילוק אינו מחפץ למעות ומינה נשמע דבמעו' בכל אופן אין מוציאין מידו אלא מדבר הברור ומסוים בעדים וראיה לדבר שאינו מסוים ונקיט בלישניה מעות דרחוק המציאו' לברר בעדי' דהם של כ"א עפ"י הודאת הלוה אבל אה"ן דאם יהיה האופן דהוא מפורסם וברור בעדים וראיה שהם שלו למה יגרע משום שהם מעות וכי אם גנב אחד מעות יאכל עליו ויהדי וכן מתבאר מדברי מוהר"י אדרבי ז"ל בסי' ש"ו שלמד לנ"ד שהפקדון ברור שהוא מה"ר יהודה בר משה מתשו' מוהר"ם הלזו ותשו' הרא"ש ורי"ו והרמב"ם ז"ל דהוי שלו וכתב הרי לך דלכ"ע בנ"ד כיון שהדבר ברור שהנכסים הם פקדון כו' וכ"ך בסימן של"ח שאם שהמהורה שתפס לוי מהמצון היא של ראובן אז אם יודה לוי על כך לא מהני תפיסתו והביא ההיא דפ' אז"ן ותשו' מוהר"ם ודברי הרמב"ם פ"א מה' מלוה בחלא מהת' וסיים הרי לך שאם הביא ראיה שהוא פקדון אינו גובה הב"ח ושוב הביא תשובת הרא"ש ז"ל הנז' הרי דקפסיק ותני בג' מקומות דתשו' מוהר"ם איירי בדאיכא עדים וברור· הדבר גם לתופס שהוא של המפקיד וכמבואר בתשו' הרא"ש ז"ל עצמו שהביא דברי מוהר"ם רבו ז"ל · וזה נראה שכיוון לרמוז הרב כנה"ג ז"ל שם בסימן ש"ו אחר שהביא דברי מוהר"י אדרבי ז"ל שחילק בין דבר מסויים לאינו מסוייה לייןוציין בסי' ש"ו וכוונתו כו' דעיקר החילוק בין ידוע וברור לאינו ברור ודו"ק והדבר מוכרע מצד עצמו מתרי טעמי חדא דאם אין זה פי' דבריו אלא כונתו לחלק בין חפץ וכלי למעו' עדיפא מינה הי"ל לחלק והיינו הא דאמרן בין דבר הידוע וברור בעדים והודאת התופס להיכא דאין שום בירור בדבר כ"א הודאת הנפקד ואין ספק דהוא

דהוא חילוק מוסכם לכל הפוסקים ז"ל אלא ודאי דהיינו מה שחילק ואין עוד זולתו . ואף גם זאת אם איתא להא דהחילוק הוא בין חפץ למעות מה ראיה מייתי מתשובת הרא"ש ז"ל דלא מהני הודאה הלוה מאחר דאיירי בחפץ ואם בא ללמוד משם במכ"ש הי"ל לפרש כדפי' כ"ש שנתן מדעתו אלא ודאי כדאמרן דנדון דידיה ה"מ שאין הדבר ידוע וא"א להתברר השמא משו"ה מעות וכדדייק בתחי' דבריו ליתא וטעמא דמילתא דע"כ לא. קאמר הכי אלא בדבר משוים וידוע גלכל שהפקדון כו' והוא ברור

ומעתה כמה תמוהים דברי הרב כנה"ג ז"ל בסימן ע"ה הגה"בי אות ע"ו ולדברי הרב מוהר"י מזרחי ז"ל בנחפה בכסף סימן ז' שכתבו בכוונת דברי הר' מהר"י אדרבי ז"ל בחילוק זה מחפץ למעות לעשות שלום בין הרא"ש למוהר"ש ז"ל ושם דברי תימה. דלא כיוון לזה כלל כי אם להלק בין נ"ד, לנדון מוהר"ש ז"ל בין איכא עדים והוא משויים שהוא שלו להיכא דאין עדים. בדבר לעשות שלום לא נכנס בשום ספק דפליגי וכדפשט ליה בב' תשו' אחרות הנז' דתרוייהו כי מחייבו לתופס להחזיר היינו בהיות הדבר ברור ומשויים ואי ליכא עדים כי אם הודאת הנפקד אינו מעלה ומוריד אפי' לדעת מוהר"ש ז"ל ועל הכל קשה איך הונח להם לעשות שלום בהכי דנדון הרא"ש ז"ל דהיינו לקנוניא איבעי לן לאוקומי במעות וכ"כ הרב כנה"ג ז"ל שם בפי'

והרי הרא"ש ז"ל בפי' אתמר שנתן חפץ למכור ומ"ש מוהר"ש ובמעון מודה הרי הרב כנה"ג ז"ל הביא משם מוהריב"ל דנגיה במקום ובמעון מודה ולוי מודה וכיון דנהית לזה גם בדעת מהר"י אדרבי ז"ל הי"ל להביא דבהכי איירי וכמ"ש בתשו' אחרות .

ומה מאד נפלאו ממני דברי הרב מוהר"י מזרחי ז"ל בחילוק זה בין דבר משויים לאינו משויים ממה שנתגלה לו שם בתשו' הנז"ל דהרבה להפליא ולהקשות על מוהרי"א ז"ל והרב כנה"ג והרב בני אהרן בחילוק זה בין דבר משויים לאינו משויים ממה שנתגלה לו תשו' מוהר"ש ז"ל בק"ק סי' כ"ו שהביא דברי ר"י בפ' און דאפי' בדבר שאינו משויים ואין עדים אם הנפק' מודה מהדרינן ליה למבואר מדבריו. שאפי' בדבר שאינו משויים ואין עדים הודאת הנפקד כק' עדים ומחזיר התופס הממון לבעליו והיא סתירה מבוררת להילוק הגאונים הנז' ובודאי כגמור דהרא"ש פליג אמוהר"ש רביה את"ד

ואחרי המח"ר ישתקע הדבר ולא יאמר דמוהר"ש מאי דקא מחייב ללוי להחזי' הפקדון לבעליו היינו מפני הודאתו של שמעון אף דליכא שום ראיה ועדים בדבר כי אם דוקא משום שהוא מבורר לכל ואפי' ללוי עצמו דהפקדון של ר' והודאת ש' כאלו לא היה אלא דהכי היה בנדון שלו וכ"ש לפי הגהת מהריב"ל בח"מ סי' ל"ח הביא דבריו הר' משפט צדק ח"א סי' ע"ב והר' בני אהרן סי' מ"ח והכ"הג שם בסי' ע"ה דצריך לו' ולוי מודה במקום. וש' מודה ונראים הדברים דכך

צריך להיות דהכי הוי ריהטא דליסנא דר' ולוי הם מריבין על הפקדון שר' אמר לו ללוי מה לך אצל ממוני ומן הראוי להאל לסדר טענות שניהם כתוב' ושנתבע והכא הי לא גרסי' ולוי מודה דהממון של ר' אלא וש' מודה לא ידענו מאי טענתיה דלוי דאפשר ליטעון קמיה לידי וביניתיה מינך ואיךהיינו מהר"ש בלתי ידיעת טענתו של לוי התופס אלא ודאי ניכרין הדברים דהאי וש' מודה הוא ט"ס ול"ל ולוי מודה והשתא א"ש מה שהביא בת' דברי ריב"א ז"ל דאפי' כשאין דבר משוים ואין עדי' אם הנפקד מודה מהדרינן ליה וגבינן מניה מגלימא דעל כתפי משו' דהוא אמיד ואין חשש קנוניא וה"מ דהודאת בע"ד לגבי דידיה כק' עדים דמי כ"ש בנדון מהר"ש ז"ל דהוי דהוא התופס הוא מודה שהוא של ר' ורוצה לתפסו משום שמלאו בידו של ש' דודאי דחייב להחזי' משו' הודאתו לחוד בשחייב מודה דאין ממונו של שמעון ועיקר דברי ר"י הובאו בהג"מר בפ' אז"ן בשם רבינו יונה דבהיי הנפקד מהדרינן ליה אם מודה שהוא של המפקיד והיתומים יגבו מהנפקד אפי' מגלימא דכתפיה וה"מ דהוא אמיד ואין שום נזק ליתומים וליכא חשש קנוניא וביאר הדברים יותר מוהר"ש וכתב מהדרינן ליה כיון שהנפקד הוא חי והיתומים יחזרו על הנפקד ויגבו ממקום אחר הרי דתלה הטע' דמהדרינן בהודאת הנפקד משום דאמיד ואית ליה ממון ליפרוע וניכרי' הדברים דאמת הדבר ואין שום חשש קנוניא ועיין להר' משפט צדק ח"א סי' ע"ד אבל הכ"ן דכל דאיכא למיתלי לקנוניא והודאתו הוי להוב לאחרים כגון דאין לו לפרוע לבע"ח לא מהימן וכמ"ש הרא"ש באותה תשו' על דברי מהר"ש ומ"ש שם בהגה' איירי דאי ליכא עדים לא מהני הודאת הנפקד משום דחיישי' לקנוניא היינו על פסידת הריוח שכתב בריש דבריו דאף דהוא אמיד אין התר ליקח הריוח דהוי רבית דמכר דבר שאינו שלו . ועל הכל קשה דאם כדבריו דנדון מהר"ש מאי דקא מחייב ללוי היינו ע"פ הודאת ש' איך למד מדברי ר"י לנ"ד במכ"ש דהרי נדון ר"י וג"ד הכל א' ומאי אפי' דקאמר אם לא ע"ד שפירשתי והוא האמת דמהר"ש איירי בחפץ מבורר לר' וגם לוי התופס מודה וכמ"ש מהר"י אדרבי בתשו' הנז"ל והכי פשט פשיט ליה לרש"ל בפ' הגוזל בתרא סימן ג"ל שהביא תשו' מהר"ש הנז' וכתב ודברים נכוחים הם ומ"מ ה"ד בחפץ ידוע שהיה של ר' אבל לומר שהממון אינו שלו לאו כל כמיניה ע"כ . גם הרב משפט צדק ח"א סימן ע"ב דל"ו הביא ת' הרא"ש ותשו' מהר"ש ז"ל דהם שוים בדין אם הוא מבורר וידוע דמוציאין מידו ונסתייע מהרא"ש שהבי' דעת מוהר"ש והביא דברי מהריב"ל והגהתו הנז' דאלכ"ע אם הוא ידוע וברור חייב להחזיר והכי פשי' ליה להרב רחם יוסף בסי' ע"ה ס"ק ס"ה ולהרב מנחא דרבותא בד"א ונהרב פרח מטה אהרן בח"א סי' כ"ב וכל מה שהקשה עליו הרב מהר"י מזרחי שם באותה תשו' אה"המר לק"ת ודבריו מיוסדים על אדני פז לדעת כל הפוס' שזכרנו ואדרבה דבריו תמוהים שהפריו על המילה לדבר דברים קשים על מהר"י אדרבי ועל כל הגאונים דאשתמיט לכו ת' מהר"ש

ובמנובו

ולמונהו להמרדכי כו' דה"ו הוא ז"ל לא ירד לעמקן של דברים ואין ספק דכונת מהר"ם הוא ע"ד שכבינו כל הנהו אמלי דרבי ואלה הדברים שמלא בק"ק משם ד"ידאפי' בדבר שאינו מסויים כו' משום דלא נפקא מינייהו שום נפקותא לדינא למהר"ם דהוא מבורר לכל. וללוי התופס לא ראו תלמידיו להביאם דברים הללו והרי לנו שלשה עמודי עולם תלמידי מהר"ם ונאמני ביתו לשביאו התשו' והשמיטו דברי' אלו שהוא נלמוד בדרך אפי' ואלו הם המרדכי והרא"ש והג"מ מדלא הזכירו זה ואפי' ודאי דאין לורך לדינו של מהר"מ ז"ל ויותר תימא על דברי הרב שם שהלכל בדעת הטור שלא הביא בתשו' הרא"ש שפסק' בסי' ל"ט מה שהביא שם משם מהר"ם ומינה ניחא ליה דהיינו טעמא דבכונה מכוונת השמיטו והדין עמו יען מתוך גירסא זאת בתשו' הרא"ש נר' להדיא שדין מהר"ם איירי דאיכא עדים ולכן שבש גירסא זאת והשמיטה ע"כ ולע"ד לא זכיתי להבין דבריו דאם הרא"ש מביאו מה יושיענו השמט' הטור והאמת דיהיו הדברים כפולים וכבר ביאר הכל בתשו' ואף גם זאת דלענין התיקון של ט"ס מביא להרב בנ"הג והרבה להק' עליו לפי דעתו ולא ראה להגהה הלוו היא ממוהריב"ל והביאו דבריו הרב נ"ץ והרב בני אהרן ז"ל ולהם שומעין להוו רבים מיניה וגם לפי שהוכחתי מילתא בטעמא

אשר מכל זה הנני יוסיף להפליא על הרב נחפה בכסף שם בסי' ח' דאזיל ומודה על דברי מוהר"ם שכל דבריו אמת וצדק ולא מצא ידיו ורגליו בב"המ ליישב דבריהם כו' ואחרי נע"ד בקדושים אין שום תימא עליהם ואדרבא דבריהם תמוהים והרי אמבואה דספרי מכל רבני האחרונים עומדים נגלו ותשו' הרא"ש מכריע את כולם סו"ד דברי שני המאורות הגדולי' לי"ע

כללא דמלתא גם הר' נחפה בכסף מודה דכל שהדבר מבורר בעדים ובירור גמור שהמעות האלו גנבם ופרעם לזה פשיטא דאף לדעת מהר"י אדרבי אפי' במעות מוציאין מידו ומהתימא שלא נסתייע מדברי מוהר"ם אלשיך שכ"כ וכמו שהקשה ידידנו ה"ה הפוסק נר"ו וא"כ נמלא דבנ"ל דהוא דבר ברור ומפורסם לכל וגם למקבל השני למעות אלו הם נתונות להמקבל מתנה הנז' אין ס' דגזל הוא בידו ומוציאין מידו וכמ"ש הרשב"א ז"ל הביאה מרן ב"י בסי' ע"ה וכן הסכים מוהר"ש יונה בסי' ז"ל וכל הפוס' ואין שום חולק בדבר דאפילו במעות מפקינן מיניה וכמו שנתבאר דדברי מהר"י אדרבי שכתי' דבמעו' לא מפקי' מיני' ה"מ דליכא עדים וכמ"ש הר' נחפ' בכסף ונמלא דהר' מוהר"י מורהי יחיל בדבר ולא מלי אמר קי"ל כוותיה ומה גם למרן ז"ל בסי' ל"ט ס"ג פסק לתשו' הרא"ש ז"ל ובע"הק ירוש' ת"ו תופסים ס' מרן ואף לדברי הר' הגדול בספר שמחת יו"ט בסי' ל' דאם הנתבע מה"ל דמלי לומר התובע הדר בא"י קי"ל בנ"ד ליכא כ"א חד ולא מלי לומר קי"ל כיחיד נגד רבים וכ"ש לפי הסכמת הגאון הנ"א ז"ל בהק"ל ה"נ ה"א סי' ק"ן דאפי"ה לא מלי לומר קי"ל דודאי דינא יתיב דמוציאין מידו וכמ"ש הרא"ש בכלל ק"ן סי' ב' דבר פשוט הוא שיביא ש' עדים שהיו של ר' בשעה שכתב לו שטר במתנה ומוציאין מיד לוי המחזיק בהם ונותנים אותם לש' שאפי' הוא אמת כמו שהוא טוען שראובן נתנם לו מחיים אותה מתנה לא היתה כלום אחרי שכבר כתב כל נכסיו לש' כו' את"ד דון מינה ואוקי באתרין ואין לי פנאי להאריך בזה כנלע"ד כתבתי אם יסכים עמנו אחד מבעלי הורא' המפורסמים שבדור הדר הוא רב אחאי גאון המפורסם בדורינו מע' הרב המובהק שאר בשרי ח"ק לישראל חיים ומלך נר"ו והיה לנו משען ומשענה אילן גדול לסמוך עליו הכ"ד בוע'ל ן' אדי הלע"יר

חיים דוד

חזן ס"ט

סימן ח

אשר שלימה אחת גאון עוזינו ועט"ר מורינו הרב המופלא הקו"ף חיים ומלך נר"ו אמרות טהורות ש"ד המש'כים לכל הדברות

תשובה מחיים ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת רחימא דנפשאי, דיתיב בתוואני דלבאי, מעלת החכם השלם והכולל על"ור ונז"י כמוה"ר חיים

יצחק קריספין נר'ו, ישמרהו האל ויחייהו בן מלך שלם גברא רבה עמיתינו בתורה, רב אחאי גאון משה ספרא רבה ויקירא, זה כלל גדול בתורה מע' הרב המובהק, המאיר כברק, כמהר"ר **יאושע משה מרדכי** קריספין ז"ל, ועל ידו החזיק רב אחא משבחא יפה דולי מע' הרב הכולל זרע רב כל כבודי, כמהר"ר חיים **דוד חזן** נר"ו, מגן אבות יביה בעזרו אשר הוא ש"ר המסכים לכל הדברות, דבריו כי נעמו בראיות ברורות ומאחר שכן מה מיני יהלוך לערוך שיחה, ומ"ג כי רבו העירלות ותושיה נלחה, ועול הלבור יתירא לטפויי, אמת ומשפט שלום דלא ליתו לאנלוו' גם לרבות ש"ות מד' פינות, וזוהי שקשה בדיני ממונות, ואחרון חביב כי כבר נשאלתי על מעין כיולא בזה, בימים ההם ובז"הן ואתה תחזה, מאת רב רהומאי מזרע המלוכה, מלכי ישראל ריכא וברי ריכא, הוד והדר מע' הרב המוב', ונוגה לו ברק ר"מ אי רודים יע"א כמהר"ר **יעקב מיכאל ישראל** נר"ו יאיר לעד ובו בפרק אנכי הלעיר אני עניתי מהוד תשובה מאהבה, לארכה ולרחבה

(**א"ה יבי"ן** ס"ט כבר זכינו לאורה והיא נמלאת בספרו הנחמד הב"ית חקקי לב ח"ב סי' ב"ן עיין שם נפלאות מתורתו) עוד

ובנה כי כן עת לחשות ותח״ר לבור״א ·
אבל מה אעשה כי אהבה מקלקלת השורה ·
כבוד מעל אב בן לעזריה חבירינו · מקור
חיים רחם ארחמנו · ואי מהופכבוד משפחה · בסיימו
דרוחא · כריע פאח לי · כל חיך שטועמו אומר
לי לי · יש לי רב · דוד מלך ישר׳ חיים על העולם
ובריא אולם · על כן שמתי פני להשיב מפני הכבוד
קיים שנים · ויהי הקצר אמיץ בדברו׳ שתים ·
ותפלתי קבע כי ה׳ יתן הכמה · להשיב תשו׳ שלימה
לא מסגינא רישא אבי סדיא · לאוקומי גירסא
סיעתא דשמיא · וזה החלי בעזר משדי ·

ודען ולומר הנה פתח דבריו הביא לנו מ״ש
בב״מ דקט״ו ע״א גנב מפורסם אם
עשו בו תק״ס או לא שנחלקו בזה הראשונים בסבר׳
רבותינו בעלי התוס׳ דיש מי שהביאו בשם שפסקו
דעשו ת״ה בגנב מפורסם ויש מי שכ׳ להפך דבגנב
מפורסם לא עשו בו ת״ה ומכ״כ הטור בח״מ סי׳
שנ״ו בשם ר״י והרא״ש ככתוב בד״ק
גם אנכי עמדתי בזה שם באותה תשו׳
והבאתי כל הדיעות בזה מערכה לק״ת
מערכה כי לדעת הגאונים בתשו׳ היסנו׳ סימן מ״ב
ונהדפו׳ בס׳ ש״ל שער ה׳ מה״ד סי׳ ך׳ דג״ל ע״א
ס״ל דבגנב מפורסם לא עשו בו ת״ה כדעת רבותינו
בעלי התוס׳ ככתוב לפנינו בש״ס שם לב״ק דקט״ו ע״א
ד״ה והלכת׳ כו׳ כמו שיע״ש · וכן ס״ל לרבינו האי
גאון ז״ל כמ״ש בס׳ משפטי שבועות סימן מ״ב והרי״ף
שם ורא״בן והמרדכי שם ותשו׳ מהר״ש ב״ב האחרונו׳
סי׳ תתרי״ט והאגודה שם סי׳ ק״ס והרמב״ם בפ״ה מה׳
גניבה ה״ב ופ״ה מה׳ גזו״א ה״ו וכ״ן לדעת הרא״בד
וה״ה ז״ל שם והרי״ף בשערים שער ך׳ דינט״ו יע״ש
והרב בעל העיטור דש״ט והרב בעל התרומות שמ״ע
חי״ג וכ״ן לדעת הרשב״א בחי׳ לב״ק שם וכמ״ש מרן
שם בב״י ה״מ סי׳ שנ״ו וכ״ה דעת ר״יו בס׳ משרים
נל״א ה״ג וה״ד וכ״פ מרן בש״ע בח״מ סי׳ שנ״ו ס״ב
וכ״ן דעת הר׳ הלבוש שם שהביא ס׳ הרי״ף ודעימי׳
בסתם יעש״ב ושר׳ בנימן זאב סי׳ שפ״א כמו שיע״ש
וכ״ה דעת מהריט״ץ בתשו׳ סי׳ מ״ד יע״ש והר׳ באר
הגולה שם כמו שיע״ש

ומערבה שניה דעת התוס׳ ז״ל שהביא
הרא״ש שם סי׳ ה״י וכן הסכים
הרא״ש בזה דבגנב מפורסם נמי עשו בו ת״ה והיא ס׳
רבי׳ יהודה בשם ר״ת כמ״ש הגה״מ ז״ל עיין ע״א
והמרדכי שם והגה״מי שם וכן נר׳ דעת הטור בח״מ
ר״סי שנ״ו ומה שהכריע הש״ך לצדד בדעת הטור
דלא ס״ל״ה מתמ״ה הטור גופיה בח״מ ר״סי שס״ט כבר
עמדתי ע״ד שם והכרחתי דליתא לבא כי הטור אינו
חולק עם אביו בזה ושכ״כ הב״ח והר׳ הפרישה והר׳
כנה״ג שם כמו שיע״ש ועוד הכרחתי כלבר מקילור
בפסקי הרא״ש שם סי׳ ה״י יע״ש גם הר׳ קורת חיים
בשי׳ לב״ק שם עשה עיקר ס׳ הרא״ש בשם תוס׳ כמו
שיע״ש

וגם בה אמנדלין בגבולינו דתפסינן דגל הקי״ל
כיון שדבר זה במחלוקת הוא שנוי
הרי יכול המוחזק לומר קי״ל דאם הנגזל בוה מוחזק
לוקחו בלתי נתינת דמים לאומר קי״ל כהפוסקים ז״ל
דס״ל דבגנב מפורסם לא עשו בו ת״ה ואם אינו מוחזק
הנגזל כ״א הלוקח אומר הלוקח קי״ל כמ״ד דגבי
בגנב מפורסם עשו ת״ה ואינו נותנו לבעלי׳ כ״א בלקי׳
דמים ואם אין שניהם מוחזקים כי החפץ הגנוב הוא
ביד שליש אזי הדין נותן לפסוק כדעת רוב הפוס׳
כמ״ש הרב משכנ לדק ה״ב סי׳ ע״ע ומוהרש״א סי׳ ב״ך
וסי׳ ל״ו ומ״ש מהרש״ח שם בסי׳ ב״ך שהביא ראיה
בתשו׳ אחרת היינו הא דסי׳ ל״ו וכ״ה דעת מו״ה הגדו׳
בהק״ל מא״הע סי׳ ת״ה דל״ח ע״ד דכל היכא דאין
שום א׳ משניהם מוחזקים אזלינן בתר רוב הפוסקים
ובנ״ד כבר ביארנו כי רוב הפוס׳ ס״ל דס׳ היא דבגנב
מפורסם לא עשו בו ת״ה ולוקח החפץ הבעלים בלתי
נתינת דמים ויש בזה עוד ב׳ סברו׳ דיש סוברים
דמוקמינן ממונא בחזקת מ״ק ויש סוברים יחלוקו
ואכמ״ל ועמ״ש בקונט׳ רו״ח ח״מ סימן כ״ה בכללי
הקי״ל בס״ד · ואם מי שהוא החפץ בידו שהוא
שליש רוצה לו׳ קי״ל בעד אחד משניהם או בעד
הנגזל או בעד הלוקח גם בזה מצינו להרב מהר״א
ששון בתשו׳ סי׳ ס״ו דס״ל דיכול לתפוס בעד אחד
ולומר קי״ל וכמ״ש הר׳ כנה״ג בח״מ ח״א בסי׳ כ״ה
בכללי הקי״ל אות י״ד והר׳ חשק שלמה שם אות טו״ב
והר׳ מטה שמעון שם אות מ״א ועמ״ש מו״ה בס׳ הק״ל
מא״הע סי׳ מ״ב דס״ח ובהק״ל חח״מ ה״א סימן ג״ל
וסימן פ״ח ובס׳ חקפו כהן סימן קכ״ו ושאר רבני
האחרונים שעמדו בס׳ זאת וחילקו ע״ז בלא בספרתם
ומה שרצה מהרימ״ט בתשו׳ ח״ב הח״מ סי׳ י״ב לצדד
בזה דבר חידוש שלא לו׳ קי״ל הלוקח שהוא תפוס
בחפץ כיון דלכ״ע חייב להחזיר החפץ והספק הוא על
נתינת הדמים והביא ראיה לזה ממ״ש בב״מ דקט״ו
ע״ב דלגופיה ולמיקץ קאי כו׳ יע״ש · · הרי
המח״ר יש לדחות ראייתו מכמה טעמי תרילי כמו
שהאבתי שם בתשו׳ הנז״ל · ושם
הבאתי שהר׳ הלכה למשה ה״ח בה׳ גניבה פ״ב
דל״ו ע״ד רצה לדחות דברי מהרימ״ט אלו מדברי
ה״ה בה׳ גזילה פ״ה דין ז׳ שכתב להפך יע״ש

ואנכי הרואה כי לא יש שום סתירה לדברי
מהרימ״ט ז״ל מדברי ה״ה כלל ·
על״פ לכל הפירושים נר׳ דלעכ״ן יכול הלוקח שהוא
המוחזק לו׳ קי״ל שלא להחזיר החפץ בלתי נתינת
דמים כי מלבד כי מהרימ״ט עצמו לא אמרה אלא
כמסתפק וכמו שסיים ע״ז וכתב והדבר צריך הכרח ·
זאת ועוד כי אפי׳ היה מחליט המאמר שלא לומר
קי״ל בזה הרי מאחר שמצינו שחולקים על מהרימ״ט
בזה כמ״ש הרב הלכה למשה וכן ראיתי להרב עטרת
צבי ולהרב מימר קדישין שם בח״מ סי׳ שנ״ו ולהרב
מוהרש״א ז״ל בס׳ לחם סתרים בסוף
הס׳ סי׳ ג׳ שכתבו כן בהדיא דהלוקח שהוא
מוחזק יכול לומר קי״ל כס׳ ר״י והרא״ש ז״ל יע״ש
א״כ כשאומר הלוקח קי״ל הרי אומר קי״ל כדברי
ר״י והרא״ש ז״ל דנוטל דמים וכשחולקים על מהרימ״ט
שלא להחזיר החפץ בלתי נטילת הדמים וזה ברור
וכ״כ הר׳ מטה שמעון בתשו׳ בסו׳ א״ג בספר מירא
דכייא סימן ה׳ ד״ט ע״ג יע״ש ·

נאזהיבין ס"ע עיין מ"ש הרב הלכה למשה בפ"ה מה' גניבה דין ט' דמ"א ג' ועיין בס' על אורות בענין קא"ך שא"ך למהר"ם אלגאזה דכ"ה ע"ב וג' · וכתוב בגליון ס' על אורות שלי מכי"ק מהר"ם עצמו בזה הלשון · ושמעתי מהרב ועלגם כמה"ר מרדכי מאעאלון נר"ו דאייתי ראיה דלא משני ליה תפיסתו להקונה מהביא דהרמ"ה בסוגיית בתרא השייך לדקמ"ו · בההיא דהבא שבלונות דמסיק הרמ"ה דהדין עם הארוס מיהו הטור בא"ה סימן נ' פסק דאין מוציאין דלא כהרמ"ה ול"ע הצעיר משה אלגאזה עכ"ל · ותימא דלא זכר ש"ר כבוד הרב הגדול המלך חיים נר"ו דכל רז לא אנס ליה דברי הרמ"ה והרב הלכה למשה הנ"ל לא התם בתשו' הקודמת הנ"ל ולא הכא · ואגב אורחין חמהני על מ"ש שם בס' על אורות דלא ידע שהוא מה שנר' מדברי מהרש"ך ח"א סימן פ"ו דסותר דידי' אדידיה שם באותו סימן דשם כתוב למר דאם לא יהיה הגזלן גנב מפורסם הדין עם הלוקח דקשה דלא יהיה דיהיה הגזלן ג"מ אכתי איכא פלוגתא אי עשו בו ת"ה וגדול כח המוחזק לפי מה שנראה מדבריו שם באותו סי' עצמו דאפי' דלדברי הכל צריך להחזיר השבד אכתי מל' קי"ל ונוטל מעותיו יע"ש ואהרי במ"ר רואה אני דהרב מהרש"ך טעמו ונמוקו עמו · דהנה כן אמת דבגנב מפורסם במחלוקת הוא בנוי אי עשו בו ת"ה הו לא ת נ בו לן ... הנ"ל למהרש"ך דלדברי הכל מחזירו בהנם בלא כסף ובלא מחיר דלית ביה ת"ה וכמ"ש הב"ח והפרישה בר"ס שם"ט והכנה"ג בסי' שנ"ו הגה"י סק"ו והר' הלכה למשה בפ"ה מה' גזילה ה"ו יע"ש · ומהרש"ך ודאי איירי בגזלן וכמו שמבואר בדבריו שם · וכבר מצאתי למהרש"ך עצמו בה"ד סימן ע"ו דבגנב הם לה לס' ר"י והרא"ש יע"ש)

עוד כתב ה"ה הפוסק נר"ו ז"ל והנה דינא דפסקו ר"י והרא"ש ז"ל ומור"ם בשם המרדכי ז"ל דאם היה יודע שהוא גנוב ולקחו שצריך להחזירו בחינם נר' דזהו דוקא בגנב מפורסם אבל בגנב שאינו מפורסם ויודע שהוא גנוב ולקחו אם חייב להחזירו בחינם זה לא ידענו והכריח הדבר מדברי המרדכי שם ומוהריט"ץ בתשו' הנ"ל והרב"ח שכתבו להדייא דגם בגנב שאינו מפורסם אמר דאם יודע שהוא גנוב לא עשו בו ת"ה ות"ד נר"ו ·

ואנכי הרואה דהאמת אתו בכל מ"ש וגם אנכי בתשו' הנ"ל עמדתי ע"ו והבר' הדבר מפירש"י בסוגיין ומדברי הר' מהרי"ט ז"ל והש"ך בפי' הר' בנימין זאב בתשו' סימן שפ"א והביא דבריו הר' כנה"ג שם בח"מ סי' שנ"ו הגה"י אות ג' וגם מדברי המרדכי הכרחתי עוד הדבר בדקדוק גמור דמיירי בגנב שאינו מפורסם הנם כי נרא' שדעתו כדעת הגאונים והרי"ף ודעימייהו דקי"ל דבגנב מפורסם לא עשו בו ת"ה ולדידהו אין ראיה מ"ש דאם יודע שהוא גנוב דאתיא בק"ו וכמ"ש בתשובת מוהר"ם ב"ב הנ"ל ורמוה שם במרדכי עכ"ז מהראיה

שהביא מסוגיא דפ"ק דב"מ דיי"ל ע"ב דהכיר בה שאינו שלו דאפי' לדעת רב דקי"ל כוותיה לא עשו ת"ה מבואר בהדייא דכל שהדבר ניכר שהוא גנוב לוקח אותו הבעלים בחינם וזה הלכה פסוקה דקי"ל הכי והמרדכי שם מה שהשמיענו לדינא שמואל הוא דלדעת שמואל הוי רבותא טפי כי אפי' אינו גונב מה שנתן וכו' כמו שיע"ש וא"כ מאחר שמהראייה שמביא היא מוכחת באמיתות גמור דאפי' אינו גנב מפורסם כל שהכיר בה שהיא גניבה לא עשו ת"ה א"כ לית לן לספוקי ולומר דמיירי בגנ' מפורסם מדלא תלה הש"ס הדבר בגנב כ"א בגניב' עצמה וזה דבר ברור וכמ"ש במ"א בס"ד ואכמ"ל ועמ"ש לקמן עוד בזה בס"ד

וראיתי להחכם השלם והכולל הפוסק נר"ו שהק' ע"ד הרב"ח שם בסי' שנ"ו שכ' שכ"ך הרא"ש ע"ש התוס' דנר' דהרא"ש ז"ל כ"פ בפשיטות דאף בגנב שאינו מפורסם כשידע שהוא גנוב צריך להחזירו בחינם וזה אינו דלא כתבו הרא"ש ז"ל אלא אגנב מפורסם וכשאני לעצמי רציתי לומר דדעתו דעת עליון הוא גם בגנב שאינו מפורסם דזיל בתר טעמא וטעם אחד להם ברם בפירוש לא מצינו להרא"ש ז"ל בזה והניחו בקו' ככתוב בד"ק

ואנכי הרוא' דיפה דקדק בדברי הרב"ח שכתב בפשיטות שכ"ך הרא"ש ע"ש התוס' בדברים שבאו בהרא"ש בסתמות וגם אנכי העירותיהו שם בתשו' הנז' ע"ד הרב"ח בקושיא ואת וישבתי כי כונת דברי הרב"ח הוא כי מאחר כי דין זה דאם הוא יודע שהדבר הוא גנוב שלא עשו בו ת"ה אפי' בגנב שאינו מפורסם הוא דבר פשוט בש"ס ובפוסקים בלתי חולק א"כ מעתה לא נשאר לנו שום ספק בדברי הרא"ש ע"ש שם כשכתב דין זה דאם יודע שהוא גנוב אם קאי אגנב מפורסם כיון שהדין פשוט בלא"ה מכל עצמו כי אינו אפי' גנב מפורסם הדין כן ולכן סבר וקביל הרב"ח לדברי הרא"ש ע"ש תוספות סתמן כפירושן דמיירי בכל גוונא אפי' אינו גנב מפורסם לרוב פשיטותו ·

גם מה שתמ"ה ה"ה הפוסק נר"ו ע"ל הרב מוהריט"ץ בתשו' סימן מ"ד הנ"ל במה שנשא ונתן בדברי התוס' שלפנינו בסו' הש"ס דב"ק דקי"ו ד"ה והלכתא ולא הזכיר כלל מס' התוספות שמביא הרא"ש והטור בח"מ סי' שנ"ו ככתו' באורך בד"ק · ואני אומר כי גם בעיני יפלא על הרב מהריט"ץ בזה איך לא זכר ש"ר מדברי התוס' שמביא הרא"ש ושאר הראשונים אחרי שהוא שקיל וטרי בהו בכונת דבריהם · ולפי הומר הנושא נראה ליישב בדוחק כי כיון שהר' מהריט"ץ מר באתריה בלפת תובב"א אמר שמה דנים עפ"י סברת הרמב"ם והרי דברי התוס' שלפנינו הם מסכימים לפסק הרמב"ם · וגם אפ"ל דמאת אותה השאלה היתה על צפת תוב"ב או על כל גבולה משני שדנים כסברת הרמב"ם ולכן לא רצה להזכיר כ"א סברת התוספו' דקיימי כש' הרמב"ם ועדיין צ"ע ·

עוד ראיתי לה"ה הפוסק נר"ו שנתקש' בדברי מרן בב"י שם בח"מ סימן שנ"ו דנר' דהביא דברי הרא"ש בחילוף והוא שעל מ"ש הטור בשם ר"י והרא"ש כתב וז"ל כתב הרא"ש וז"ל כתבו התוספות מדהוצרך להוציא פרע בחובו ופרע בהיקפו אע"ג דליכא בהו פלוגתא אינו ענין לבא דגנב מפורסם למימרא דבפני עצמה היא והביא לגנב ופרע בחובו ופרע בהיקפו תחילת ענין הוא שמתחיל אחמר גנב ופרע בחובו כו' עכ"ל · ואחד הרואה המ"ה יקר"א דהיא מוחלפת השיטה דמה שהביא מרן הב"י ז"ל הוא כגי' התוס' שלפנינו בסוגיין דכתבו דאף בגנב מפורסם לא עשו בו ת"ה כו' אבל הרא"ש ז"ל כתב להדיא כל בתר איפכא בדברי התוס' דאף בגנב מפורסם עשו בו ת"ה אם לא דידע כו' וכמו שהבאתי דבריו למעלה ובמ"ש הטור ז"ל שם והוא פלא וכעת עדיין לא ראיתי מי שנירגש בדברי מרן הב"י ז"ל אלו כו' ות"ל נר"ו ·

ובעניי לעצמי רואה אני לסר' באר הגולה שם אשר שהיב הש"ע שם בסי' שנ"ו ס"ב בדין זה עצמו שכתב וז"ל כת' הרא"ש שם בפסקיו בשם התוס' שכתבו אהא דמסיק שם והלכת' בכולהו עשו ת"ה לבר כו' דכל אינך עשו בו ת"ה ואפי' בגנב מפורסם עכ"ל · וראיתי בתוס' שלפנינו שכתבו בהיפוך וז"ל נ"ל דלא קאי אלא אהני כו' · אבל אמילת' דרבא דגנב מפורסם דל"פ עליה שום אמורא לא קאי ע"כ וכן הב"י הביאו ולהם הראיה שכת' הרא"ש בטוב טעם לענ"ד עכ"ל הרי לך בהדייא שהרב באר הגולה קא מפ' בפי' גמור שהתוספות שלפנינו הלוקים עם תוס' שמביא הרא"ש ושכ"כ הרב"י ושדחה הרב"י ראיית הרא"ש וכ"ך הרב הלכה למשה שם וכפ' הר' הדרישה שם הרי מבואר מדברי הרבנים הללו כי הם מעידים על הרב"י שמביא דברי הרא"ש בההילה ושהתוס' שלפנינו חלוקים עליו ושהרב"י הכריע כהתוס' שלפנינו ולחה דברי הרא"ש וא"כ מעתה לק"מ ע"ד הרב"י ותמה על עצמך איך לא ראית דברי הר' באר הגולה והרב פר"ד שם והיותר ק' מ"ש כי לא ראיתי מי שנרגש ע"ד הרב"י שלא יש שום הרגש אחרי שהרבנים הנ"ל שברו וקבילו דברי הב"י · שהם כראי מוצק הן אמת דעכ"פ ק' דלא נמצא בס' הרב"י שלפנינו שהוא בדפוס ברלין יע"א דברים כאלו בב"י לא מינה ולא מקצתה וגם ראיתי שמביאים הרב הדרישה והרב ש"ך והרב הלכה למשה והרב מוהרימ"ט בתשו' ח"ב הח"מ סי' י"ב בשם הב"י שכתב בדעת הרי"ף שאין ראיה מדהביא מימרא דרבא כו' כמו שיע"ש וכל זה חסר מן הספר בדברי הב"י שלפנינו גם הלשון מלד עצמו אינו מדוקדק כלל שכתב כתבו התוס' מדהוצרך להוציא פרע בחובו ופרע בהיקפו אע"ג דליכא בהו פלוגתא שזהו דברי הרא"ש איך הפסיק הענין תוך כדי דבור אינו ענין כו' שדברים הלו נראין שהם דברי מרן הב"י שבא לפרש' ע"ד הרא"ש כי כן הבנתי בדעתי ואמרתי אני אל לבי כי טעות נפל בדפוס ברלין וחסרו מדברי הב"י קצת לשון דהיינו שאחר שמביא לי הרא"ש ומביא אחריו לשון התוס' ולשון הרי"ף וע"ז הכריע דלא כהרא"ש וכתב אינו ענין כו' וכאשר דייתי כן היה ובקשתי ומצאתי בס' ב"י שנדפסו בדפוס סביוניטה יע"א שכת' אחר דברי הרא"ש דליכא בהו פלוגתא מכלל דכל אינך כו' עכ"ל והרמב"ם בפ"ה מהלכות גניבה פסק כרבא כו' ולפי מ"ש הרא"ש בשם התוס' גם בדברי הרי"ף י"ל כן כו' וא"כ יש לתמוה כו' ומ"מ אין לפי' זה שכתב הרא"ש מוכרח ואדרבא פשטא כו' וכ"כ בתוס' שלפנינו ומה שהכריח הרא"ש מדהוצרך להוציא כו' אינו ענין לבא דגנב כו' יע"ש ובכן באו דברי רבינו ב"י ז"ל על נכון כי בדפוס ברלין השמיט המדפיס ד' שורות מהדפוס ולכן אמת שלא היו מובנים דברי מרן על מתכונתם אכן עתה נתיישב הכל וסוא ברור

עוד הביא ידי"ן ה"ה חיים עד העולם מחלו' הרשב"א עם הרא"ש וחכמי דורו דלדעת הרשב"א ס"ל דבמתנה לא עשו בו ת"ה והרא"ש ודעימיה ס"ל דעשו בו ת"ה יע"ש הנה ס' הרשב"א הלזו הלא היא מוכאת בש"מ לב"ק שם בסוגיין כמו שיע"ש והגם שיש בפוסקים ערעורי דברים דיש סוברים בדעת הרא"ש כדעת הרשב"א וכמ"ש מורס גם בד"מ באות ב' ועמ"ש הרב ש"ך שם ובתשו' מהר"י באסאן סי' ג"ן יע"ש וגם בדעת הרשב"א יש אומרים דס"ל כהרא"ש כמ"ש הר' לנרי אמת בתשו' סי' יו"ד יע"ש שהביא מ"ש הרשב"א ה"א סימן תרי"ח וזה קצת סיוע לספוסקים שלידהו בדעת הרשב"א ומכללם הר' כנה"ג בתשו' ב"ח הה"מ ח"א סי' קל"ו והר' מוהר"א אליגרי ז"ל שם סי' קל"ו ובתשו' לב שמח הה"מ סי' יו"ד הסי' בזה ע"ד הר' כנה"ג והוא תימא כי לא זכרו מתשו' הרשב"א · ומ"מ כתבו רבני האחרונים ז"ל שדבר זה מידי פלוגתא לא נפיק ויכול המוחזק לזמר קי"ל אלא דנרא' דבנ"ד אם יהיה המוחזק המקבל מתנה מא"י ת"ו או מרודים יע"א דנהגו לפסוק כמרן בש"ע אפי' נגד הרמב"ם וכמ"ש מו"ה ז"ל בס' הק"ל אה"ע סימן מ"ב ד"ק ע"ד כמו שיע"ש וכ"ש כאן שהרמב"ם לא גילה דעתו בדין זה א"כ כיון דסתם לן מרן בש"ע בח"מ ר"סי ס' ובסימן קי"ג ס"א וס"ג ובאה"ע רס"י ק' לפסוק כהרא"ש דבמתנת לא עשו בו ת"ה וגם מור"ם לא הגיה עליו בזה בש"ע וגם הרב הלבוש שם פסק כן בהדיא א"כ כיון שמנהג בא"י וברודים יע"א לפסוק כפסק מרן הרי הוא וזכה המקבל מתנה השני אפי' לא יהיה מוחזק וכ"ש כשהוא מוחזק שהרי יכול להחזיק במתנתו וזו אינה צריכה לפנים ועמ"ש הרב כנה"ג שם בסי' ס' בהגב"י אות י"ל ובתשו' בעי חיי חה"מ ח"א סימן קפ"ו דרל"ה ע"ג

זאת ועוד איכא טעמא אחריתי כי הרא"ש כתב שם בתשו' כי כן הוא המנהג דגם במתנה איכא משום ת"ה ומרן שם בב"י כתב דכן סוגיין דעלמא וכ"פ בש"ע ובתשו' יע"ש והרדב"ז כתב בתשו' החדשו' סי' שמ"ה דהיכא דנהגו המנה' עיקר יע"ש וכ"כ מהרש"ם בח"ב סי' ז' דקיהוא המנהג פשוט אללינו יע"ש וכתב הרב השק שלמה שם בה"מ סי' ס' הגב"י אות עו"ב דלפ"ז כיון שהמנהג כן יש להוציא מיד המוחזק כי המנהג דין בכל מקום כו' ותמה ·

ותמה על מוהרה"ם במ"ש בא"ה"ע סי' ן' דיכול המוחז' לומר קי"ל כהרשב"א ז"ל יע"ש והלכה רווחת בישראל כי במקום מנהג אינו יכול המוחזק לומר קי"ל נגד המנהג ומוציאין מידו וכמו שכתבתי בעניותי בכמה מתשובותי ובקונט' רוי"ח בה"מ סי' כ"ב בכללי הקי"ל יעש"ב בס"ד

והנראה פשוט כי זה המנהג לדון כהרא"ש דבמתנה לא עשו ת"ה הכי נראה דנהגו גם בעירינו אזמיר יע"א כי מעולם לא ראינו לשום רב ודיין בעירינו שדן להוציא מטלטלים מיד מקבל מתנה ולא נשמע כדבר הזה לש"נ דכן הוא המנהג פשוט לדון הלכה למעשה ׳ וכן יש להוכיח מדברי הרב כנה"ג בתשו' בעי חיי החו"מ ה"א סי' קנ"ו דרל"ט ע"ב שאחר שהוכיח מדברי מרן בש' הקלר דעכשיו נהגו שלא לגבות כו' כתב וכן המנהג בעירנו זאת ולא ראינו ולא שמענו מי שגבה מטלטלים כו' יע"ש והגם כי הרב הוא מדבר על עיר קושטא רבתי מ"מ לפי טעמו שכתב הרב דלא ראינו ולא שמענו גם בעירינו אזמיר יע"א שייך לה"ט גופי' כי לא ראינו ולא שמענו שהוציאו לסגנות לב"ח ממטלטלים שנתן הלוה במתנ' לאחרים ואפי' דבר מסויים וכ"ש מעו'כי כןודאי שכן הוא המנהג פשוט בלי ספק ובתשו' אחרת שכתבתי על ענין זה הכרחתי עוד בראיות ברורות כי כפי עדות הרבנים הנ"ל כל אחד אל עירו ואל שער מקומו אנחנו למידין כי ברוב המקומות אשר בכל תפוצות ישראל יש בהם מנהג זה כי כיון דבעיירות גדולות נהגו לפסוק כן כל שאר העיירו' הקטנות אשר סביבו' הערים ההל הכי נגררות אחריהם וכמ"ש על כיוצא בזה מוהרימ"ט בתשו' ה"א סי' ל' ומז"ה הגדול ז"ל בס'הקי"ל חח"מ סי' כ"ג דכ"ג ע"ב ועמ"ש ג"כ בעניותי בספ"ק חקקי לב ה"א חיו"ד סי' נ"ה דל"ה ע"ב עש"ב בס"ד ואכמ"ל ׳

וראיתי לידי"ן ה"ה חיים על העולם נר"ו שכתב וז"ל איברא דראיתי להרב ש"ך ז"ל ח"מ סי' סנ"ו דהביא מחלוקת זה דהרא"ש והרשב"א ז"ל כו'

והנה אמת כי גם אנכי בתחילת ההשקפה ברואתי דברי הר' מוהר"ם אלשיך ז"ל והרב"ח שפסקו בפשיטות בנ"ל דבמתנת לא עשו בו ת"ה אשתוממתי כשעה חדא איך לא הוכירו בזה לא דברי הרשב"א המסייעים אותם ולא דברי הרא"ש ז"ל דהויא תיובתייהו שנראה בהדיא דבמתנה לא עשו בו ת"ה והגם כי היינו יכולים לה דחק לזה ולומ' כי סוברים מוהרמ"א והרב"ח ז"ל כי גם הרא"ש ס"ל כהרשב"א ומ"ש הרא"ש בתוך התשו' הנ"ל או נתוכו' הגה שיטפא דקולמוסא נקטיה כמ"ש מורינו הרב הגדול רבינו יוסף ז"ל והביא דבריו ג"כ בתשו' גו"ר חח"מ כלל ה' סי' ג' כמו שיע"ש מלבד כי יש סתיר' לזה שברי מלינו בתשו' אחרת שכתב הרא"ש דבמתנ' היכא ת"ה וכמ"ש מר בריה רינ"ה ז"ל בה"מ סי' ל"ט וכמו שהשיב על כיוצא בזה הרב חסק שלמה ע"ד הרשב"ם בסי' רמ"ה כמ"ש בה"מ סי' ס' בהגה"י אות כ"ו יע"ש זאת ועוד הדבר הקשה כי כל כי האי כי נראה מדברי הב' הרא"ש ניגוד לדבריהם היה להו להרבני' מוהרמ"א והרב"ח להזכירו ולדברי ה"ה הפוס' ׳ ואכן אהרי ההתבוננות לק"מ ע"ד מוהרמ"א ז"ל והרב"ח ז"ל כי מאחר שהם דיברו

בנ"ל דאיירי בגנב ונתן במתנה וכמו שהיה נדון מוהרמ"א כי כיון שנתן הנדונייא לבת בדבר שלא היה לה בוה זכות והוי גזל גמור כלדברי מוהרמ"א בתשו' הנ"ל א"כ הו"ל מה שפסקו הרבנים ז"ל שהוא דינ'דג"מ לי כמו בגנב ופרע בחובו ליכא ת"ה הה"ן גנב ונתן במתנה דבהא איירי הרשב"א ז"ל והרא"ש מודה לו וכיון דס"ל למוהרמ"א דגם הרא"ש מודה להרשב"א בזה ואין כאן מחלוקת כלל א"כ לא היה צורך להרבני' להזכירו וכמו שכ"ך בהדיא הרב ש"ך בדעת מוהרמ"א על תשו' זאת וע"ד הרב"ח ומאחר שכן לא ידעתי מעיקרא מאי מקשה ה"ה הפוסק הי"ו ע"ל תשו' מוהרמ"א והרב"ח אחרי שראה לדברי הרב ש"ך שהבית מחלוקת הרא"ש והרשב"א ור"ל דבגנב ונתן'ליכא'מחלוקת ושוהו כוונת לדברי הרב"ח ומוהרמ"א ז"ל בתשו' סימן טו"ב יע"ש א"כ אין כאן קושיא כלל ע"ד מוהרמ"א והרב"ח כי הרב ש"ך אחר שראה המחלוק' הזה ועשה שלום ביניהם דבגנב ומכר ליכא מחלוקת ה'כי'לדברי הרב"ח ומוהרמ"א וכתב שזהו כוונת לדברי הרב"ח ומוהרמ"א בפשיטות והרי תיקן הכל בזה ואו ל"ק כלל ע"ד מוהרמ"א והרב"ח וזה ברור

והנה בחילוק זה של הר' ש"ך ז"ל עומדים בסברתו הר'גד"ת לרפ"ו א' והר' מוהרימ"ט ח"ב חיו"ד סי' ד"ן דהרשב"א אמרה למילתיה בגנב ונתן במתנה ובזה גם הרא"ש מודה וכ"ך הרב כנה"ג בח"מ סי' סנ"ו הגב"י או' ד' יע"ש וכ"ן דעת הכנה"ג בתשו'בעי חיי ח"מ ה"א בסי'קל"ו דרמ"ב ב' שהרשב"א לא כתב כן בפירוש והיינו כי לא כתב הרשב"א כנ"א בתי' בפירוש הסוגיא דאיירי בגנב ופרע וכמו שדקדק כן הרבגד"ת שם וגם הר' מוהר"א אליגרי שם בתשו' בס' ב"ח סי' קל"ן ובס' לב שמח חח"מ סי' י"ל דמ"ת ע"ל השיב ע"ד הרב כנה"ג בזה ורצה לצדד ולומר דהרשב"א לא אמרה כ"א בגנב ושוב דחאו כמו שיע"ש ויש להרגיש עליהם מתשו' הרשב"א גופיה בה"א סימן תרי"ח וכמו שהביאה הרב לדברי אמת בתשו' סי' יו"ל דל"ח ע"ג לראיה דהרשב"א ס"ל כהרא"ש דבמתנה לא עשו בו ת"ה יע"ש ועמ"ש במ'א בזה בס"ד ועיין עוד בתשו' הרשב"א הקטנו' סי' רמ"ע ובה"ה סימן קל"ה יע"ש גם הה' מוהרש"א ז"ל בס' משפטים ישרים סי'ח"י די"ג ע"ל לידד לומר כי הרשב"א והרא"ש ל"פ והרשב"א אמרה למילתיה בגנב ובהא מודה הרא"ש יע"ש

ומ"מ לא הרווחנו בזה כלום דגם זה במחלוק' הוא שנוי כי פשט דברי מרן בב"י ובח"מ נראה דסבר וקביל דהרשב"א בכל ענין אמרה אפילו שאינו בגני' והרא"ש ז"ל חולק אפי' בזה וכ"כ בהדיא הר' מוהר"א אליגרי ז"ל בתשו' לב שמח חח"מ סימן יו"ל דמ"א ע"ל ובס' בעי חיי הה"מ ח"א סס"י קל"ג יע"ש ׳ והוא תימא על הר' כנה"ג בח'מ סי' סנ"ו הגה"ט"ו אות ד' ובחאה"ע סי' קי"ג הגה"ט"ו אות י"ח שהביאה לתשו' מוהרמ"א הנז"ל לפסק הלכה ולא הוכיר' שדעת מרן חלוק בזה ול"ע

וכיון שכן ל"מ במקומות דנהיגי כמרן ואיכא מנהג כי זכה המקב' מתנה השני אפי' אינו מוחזק אלא אפי'במקומות דלא פסקינן כמרן וגם לא יהיה מנהג בעיר אם המקבל מתנה השני הוא מוחזק הרי הוא זוכה במתנה לומר קי"ל כמ"ד דבמתנ' ליכא ת"ה והוא ברור ׳

וכאשר

וכאשר ראיתי להר"ב הפוסק נר"ו שכתב וז"ל ומאחר עלות כל זה ניהדר אנפין לעיקר שאלתינו דכפי המוזכר בשאלה דהאשה הואת בת ראובן הית היתה יודעת ממתנת אביה אשר נתן מחיים חייתו להמקבל מתנה הראשון מסך שלשת אלפי' אריות טו"ת ע"ש ואופן האמור בשאלה דהיינו הפירות האלף יזכה המקבל אחרי מות ר' ופירות מסך שני אלפים אריות יזכה אחרי מיתת אחת מבני נשי או אמה או בתה ובמות אביה לקח המקבל מתנה הנז"ל את האלף אריות מיד המורשה כדי לזכות גם בפירות בידיעת ורצון הני נשי אשה ובתה אם כן כשמתה אשת ר' הזקן אלף ומיד וכה המקבל גם בפירות מהסך שני אלפים אריות ומלוה אית ליה אלא דלא הספיק המקבל ליטלם מיד המורשה אשר היו מיוחדים אצלו ובנתאי דביני וביני נתנם ללוי המובא בשאלה א"כ הוי ממש גנב ונתן במתנה וגזל הוא בידו ובאנו למחלוק' הרשב"א והרא"ש וחכמי דורו ז"ל וא"כ כיון שלוי הנו' הוא מוחזק במתנתו יכו' לו' קי"ל כהרא"ש וחכמי דורו דס"ל דגם במתנה עשובו ח"ה וכמ"ש מרן בב"י דכלאי הרא"ש וחכמי דורו ז"ל לסמוך עלייהו וכמ"ש מרן הכנ"ג והרב ערך השלחן ומו"ה לב מבין והרב לב שמח דיכול המוחזק לומר קי"ל כהרא"ש ומרן הכנ"ג חמה על המבי"ט דהיך הוציא מיד המוחזק נגד הרא"ש וחכמי דורו ז"ל ובנ"ד דהאיש לוי הלזה הוא תפוס במתנתו ומוחזק גדול כהו ומאן ספין ומאן רקיע להוציא מתחת ידו אשר הוא מוחזק בהם וזכה במתנתו עכ"ל הי"ו והאמת כן הוא כי כיון דבמחלוקת הוא שנוי יכול המוחזק לו' קי"ל ומ"נ אם יהיה אתרא דמרן הקדוש כי נלא"ה דעתו לומר כי במתנה נמי עשו בו ת"ה ובכן נהגו אם כן אפי' לא יהיה לוי זה המקבל מתנה שני מוחזק אחר שכבר זכה במתנה כדין והה"ן אינו יצתה מותנ' במתנה עכ"ו הרי הוא זוכה במתנה מכח כי נהגו לפסוק כמרן וזו היה נר' לומר לכאורה לפו"ריהט' ועיין מ"ש לקמן בס"ד

עוד כתב ה"ה הפוסק הי"ה עד עולם וז"ל הנה הדבר אחר התבוננות בנדון כזה נראה דאליבא דכ"ע מוציאים מיד לוי אע"פ שהוא מוחז' וגם הרא"ש ז"ל יודה בנ"ד דליכא ת"ה כו'

גם אנכי מסכים הולך לכל הדברו' ולכל האמי' כי כן הדין נוטה דהיכא דידע הלוקח זו המקבל מתנה כי דבר זה הוא גנוב חייב להחזירו לבעלים וליא בזה משום ת"ה כי גם מה שהיה נר' בדעת הרב מוהר"ד היטרונגה נ"ע ז"ל כי בא"ה בספר בית הימ סי' מ"ו דקס"ד ע"ב הרגה ללמוד מדברי התוס' שם בכ' הגוזל בתרא דקי"ד ע"ד ד"ה המכיר כו' דס"ל להכך דאפי' הכיר נה הלוקח שהוא גנוב עשו בו ת"ה כמבואר שם כמו שיע"ש מלבד מה גדרה הרב הל"מ בה' גניבה פ"ה ה"ב ה"א דלי"ו ע"ב אין כן כונת דברי התוס' והעיקר כמו שהבין בדבריהם הר' ב"ך כמו שיע"ש ואת ועוד כי הרי הוא יחיד כעת בדבר זה נגד רובא דרובא דכ"ל דהלוקח מגנב דבר שהוא ידוע לו ללוקח שהוא גנוב לא עשו בו ת"ה ואפי' אם יהיה הלוקח מוחזק בדבר אינו יכול לומר קי"ל וכמ"ש בת' במ"א וא"כ לאן בנ"ד אם יהיה זה המקבל מתנה שני שידע כמה שנתנו לו הוא דבר גנוב א"כ לכ"ע חייב להחזיר וכן יש להוכיח מתשו' ר"י בר ששת ז"ל הובא' במרדכי פ' הספינה סי' תקס"ד על לאה שגנב' מבעל' ר' והטמינה זבלהה לא' שיקח משם כל הגניבו' והנה עתה צווח ר' על השליח לדבר עבירה ואומר מאחר שידע שמאתי היה גנוב הממון כי אמת ויליב הוא שהאשה אמרה אל השליח גנבתיו מבעלי והואיל וכן הוא שידעת גם שמעת עליך להחזיר את האבד' לידי הדין עם הבעל והביא כמה ראיות על זה לחייב לשליח כיון שידע שהוא גנוב ובכלל הראיות כתב לכא דאתרו בגמ' לאו עכברא גנב אלא חורא גנב כו' יע"ש וכן כתוב עוד שם במרדכי לעי' מוה בשם תשו' מהר"ם נ"ב על אשה אחת שגנב' מבעלה והפקידה ביד אשה אחרת וצו' להחזיר המעו' ליד האשה פסק כי האש' הנו' שנכנסו המעות ביד כיון שידעה שגנבם מבעלה לא היה לה להחזירם ליד האשה אלא לבעלה והרבה בראיו' מהש"ס להוכי' דכל שידע' שגנבם מבעלה ובאו לידה מתחייבת בהשבה ליד בעלה ובסו' התשו' כת' וז"ל והכתבת לפטור את לאה משום ת"ה הא ליתא דלא עשו תקנת השוק בגנב וגזלן מפורסם ואע"ג דלא ידע אי חפץ זה גנבתו ואפ"ה כיון דגנב מפורסם הוא בשאר מילין תלייא דילמא הא נמי גניב כ"ש האי דברירה לן דודאי חפץ גופיה גנוב דלא עשו ת"ה יע"ש הרי לך בהדיא דהיכא דהלוקח יודע שהוא גנוב חייב להחזירו ותשובות אלו הזכירם מור"ם בד"מ ה"מ סי' שמ"ח ופסק כן שם בהגה"ה בס"ח יע"ש

איברא שראיתי להרדב"ז בהדשות סי' תל"ב שנשאל במי שהיה מלמד את בנו של ראובן לגנוב משל אביו ולהביא אליו וכן עשה פעמי' שלש השיב וז"ל תשו' אם בנו של ראובן הוא גדול אעפ"י שהוא בר שליחות כבר ידעת דאין שליח לד"ע להייב שולחו דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים הילכך לענין דינא פטור הוא אלא שיש לב"ד לגדור גדר בדבר ולהענישו כפי צורך השעה ומוציאים מידו כל מה שלקח ממנו ואם נתן לו מעות ור"ו ב"ד לקונסו להוציא מידו בלא דמים כיון שהרגילו לעבירה הרשות בידם כו' יע"ש ולכאו' נראה מדברי הרדב"ז אלו במ"ש ואם נתן לו מעות וראו ב"ד לקונסו להוציא מידו בלא דמים כו' שהוא מתו' קנס הוא דמוציאים מידו בלא דמים ולא מן הדין והרי כיון שהוא דבר גנוב והוא היודע זהוא המסי' והוא המדיח הרי קי"ל דביודע שהוא גנוב ולקחו ליכא ת"ה ומוציאים מידו בלא דמים כ"ש כשהוא שנורם והוא המפתה שילך ויגנוב ויביא אליו שהוא חייב להחזיר את הגנבה בלא דמים וא"כ ק' על הרדב"ז דמלבד שהוא הפך מכל הני רובא דרבוותא דס"ל דכל שהוא יודע שהו' גנוב ליכא ת"ה ואת ועו' דקשין דברי הרדב"ן אהדדי מסי' פר"ח בהדיא שצריך להחזיר החפץ בלא דמים והוא יעשה דין עם מי שמסכנו אללו וכאן בסי' תל"ב תלה הדבר שהוא בתורת קנס כנר' שאינו מן הדין

ומ מ לענין דינא לא נפק"מ דאפי' תימא שדברי הרדב"ן שבסי' תל"ב חלוקים הם

גם אין לגרף סברתו מתשו' זאת עם ס' הרב מוהר"ל איספרונשה להיות ב' פוסקים דס"ל דאפי' ידע שהוא גנוב עכ"ו עשו בו משום ת"ה ויהיה יכול המוחזק לומ' המקבל מתנה שני קי"ל כותייהו ושלא להשיב המתנה דהא ליתא מכמה טעמי' תרילי חדא שהרב מוהרד"א הנז' ל"ק דינו שעשו ת"ה בלוקח ואפי' בנותן מתנה בדבר שהוא גנוב דאין בו ת"ה זהו דוקא נמי שלא חטא בדבר ההוא ולא היה ידו במעל להיות הגורם והמכחש לגנוב אבל נמי שהוא הגורם והמפתה שיגנוב ויביא אליו לא אמרה הרב מהרד"א וכאשר יראה המדקדק שם בדבריו בפי' וא"כ נשאר לנו שב' הרדב"ז בזה יחידאה כי בנ"ד הוי דומה ממש לנדון הרדב"ז כי זה המקבל מתנה שני הוא פיתה להאשה הנז' שיגנוב מה שגנבר וכה המקבל מתנה הראשון ויתנהו אליו ואם כן ליכא בזה כ"א ס' הרדב"ז והוא יחיד בדבר ואין לומר קי"ל כפ' גאון היכא שכל חכמי ישראל חלוקים עליו כמ"ש הפוס' ועוד אפי' יהיו שוים בס' הרדב"ז עם הרב מהרד"א עדין לא מצינן למימר קי"ל כותי' דכיון שמצינו להרדב"ז בלא"ה שהוא חלוק מדידיה אדידיה מסי' זה למ"ש בסי' פר"ח א"כ הרי כתב הרב מ"ז ה"ב סי' טו"ב על שתי תשו' הרשב"א דסותרים ז"ל' דאין למינקט ס' ולומ' קי"ל וכ"כ בסי' י"ח על ב' תשו' הרא"ש וכ"כ בר"סי ב"ן ע"ד מוהריב"ל יע"ש גם הר"כרח שלמה בא"ה"ע סי' נ"א ובח"מ סי' ס"ח והרב"ל בהה"מ סי' ס"ח הסכימו לזה וכ"ך בעניותי בספ"ק סל"ח הא"ה"ע סי' ט' דג"ן ע"א ובספ"ק נשמת כל חי ח"ב חח"מ סי' עו"ב דה"ל ע"א ובסי' ה"י דס"ב ע"ג יע"ש ובספ"ק רו"ח בח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל יעש"ב בס"ד והנה כי שם הבאתי ס' הרב הגדו' מ"ז דס"ל דאפי"ה יכול המוחזק לו' קי"ל ומצאתי תנא דמסייע ליה להרב מור"א אליגרי ז"ל בתשו' לב שמח ובס' בעי חיי כמו שיע"ש וא"כ כאן בנ"ד יכול המוחזק לומר קי"ל

אבל מה שנ"ל לפי האמת בכונת דברי הרדב"ז דמ"ש ואם נתן לו מעות וראו ב"ד לקונסו להוציא מידו בלא דמים כיון שהרגילו בכך לאו למי' בלא דמים מהגנב דזה פשיטא ודאי דלא עשו בו ת"ה וצריך היה להחזירו בלא דמים אבל כיון דקי"ל לס' רוב הפוסקי' דחוזר הלוקח וגובה מה שנתן מהגנב עצמו וא"כ כאן שזה נתן לבן ראובן כדי שיגנוב ויביא אליו א"כ אחרי שחייבנו לזה שישיב מה שלקח מהגנב לבעליו מ"מ הדין הוא שיחזור זה הלוקח ויקח מה שנתן מהגנב דהיינו בן ר' הנז' שכן הוא הדין לרוב הפוס' וכמש"ל שחוזר וגובה מהגנב לזה בא לחדש הרדב"ז ולומר בפי' דאם נתן לו מעות לזה הגנב וראו ב"ד לקונסו ליקח הגניבה מידו בלא דמים כלל כלל לא אפי' מהגנב הרשות בידם כי זהו ודאי קנס גמור ולא מן הדין כי כן ס"ל להרדב"ז עצמו שכתב בפי' באותה תשו' דסי' פר"ח דיחזיר החפץ בלא דמים והוא יעשה דין עם מי שמשכנו דר"ל שיגבה דמים שנתן ממי שמשכנו לו וה"ט משום דהתם לא פשע ולא חטא הלוקח להיות ידו במעל בענין הגזילה עצמה משא"כ הכא ומלבד שלריכי' אנחנו לומר כן בכוונת דברי הרדב"ז כי היכי דלא תיקשי לן ממה שהסכימו רוב הפוסקים לפסק הלכה וגם כי היכי דלא תיקשי לן מדידיה אדידיה עוד נה כי הרדב"ז עצמו גם בתשו' הנז' כתב וגר מן דינאיני רואה בנ"ד נפקותא דאי ללקות כו' ואי לשלם הקרן בלא"ה היי' לשלם כו' יע"ש הרי דקא פשיט"ל להרדב"ז ז"ל כי עיקר הקרן בעי שלומי ואיך יתכן שיאמר דמה שמשלם עיקר הקרן שהיא עיקר הגניבה בלא דמים הוא משום דליכא ת"ה דאיך יהיה ס"ד לומר כי הגניבה עצמה דאיתיה ברשותיה יהיה שלא יתחי' בהשבה ושיהיה בזה ת"ה דודאי לא כיוון הרדב"ז לזה כי האמת כמ"ש ומ"ג כי מצינו כי יש סברת הפוסקים דס"ל דאפי' הגנב עצמו אינו משל' הדמי' שלקח ואע"ג דלא קי"ל הכי ואין המוחזק יכול לומר קי"ל כהך ס' וכמ"ש במ"א בס"ד מ"מ מודינן להו הא מיהא דאפ יהיה הענין כנדון הרדב"ז שהוא מסי' ומדיח ללמד לבן הברו שיגנוב מאביו ולהביא אליו דאז אם יראו ב"ד לקונסו שיפסיד המעות שנתן ולא יגבה אפי' מהגנב הרשות בידם וכאמור •

ועוד שהרי מצינו להרדב"ז בתשו' היטנות סי' רל"ב שכתב כמ"ש בסי' רפ"א דמחזי' החפץ לבעלים והוא יעשה דין עם מי שמשכן לו יע"ש והרב כנה"ג שם בח"מ סי' שנ"ו הגה"י אות י"ג עמד על תשו' זאת יע"ש וא"כ אפילו אם היה ס"ד לומר שמתשו' הרדב"ז מסי' תל"ב נראה דעשו ת"ה גם בידוע שהוא גניבה ולקחו אכתי י"ל שמי הלא דסימן תל"ב מקמי תרתי ועוד דיותר יש לנו לעשות עיקר ס' הב' תשובות שהיא ס' המוסכ' לרוב הפוסקי' ז"ל וכמ"ש בעניותי בקונט' כללי הפוסקים בס"ד ובתשו' במ"א וחכמ"ל

אך עדיין זה עומד לנגדינו מ"ש הריב"ש ז"ל בתשו' סימן רס"ו וז"ל ולא המקבל פקדון ממנו ולא אפי' החולק עמו ולא אפי' האומ' לחברו לא וגנוב לי והלך וגנב ונתן לו אין המשלח מתחייב דאין שליח לד"ע כדאמרי' בפ"ק דב"מ ד"י אלא מעתה האומר לאשה ולעבד לאו וגנבו לי ה"נ דמחייב שולחן כו' ע"ש הרי מוכח מדברי הריב"ש אלו דאפי' באומר לגנב שיגנוב ויתן לו דאינו מתחיי' בהשבה משום דאין שליח לד"ע וא"כ מכ"ש בגונב מאליו ומכרו ונתן לזה אע"ג שהוא יודע שהוא גנוב בודאי דס"ל להריב"ש ז"ל שהוא פטור מלהשי' ולתת בלא דמים והוא תימא על הר' מוהרד"א ז"ל שכת' להוכיח מדברי התוספו' ז"ל דאפילו ידע שהוא גנוב עשו בו ת"ה למה לא זכר להביא סיוע לדבריו מתשו' הריב"ש הלזו

אלא דבלא"ה דברי הריב"ש אם הם מובנים כפשוטן הם תמוהים עד מאד דאיך יתכן שיהיה הגניבה בעיין תחת ידו ורשותו שלא יתחייב בהשבת אבידה והרי כל היכא דאיתיה ברשותיה דמאריה איתיה ומ"ג כי הוא אמר לו לגנב שיגנו' ויביא אליו דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב כמ"ש בגמ' ובתשו' מוהר"ם וריב"ש הנ"ל המובא במרדכי וכן הוא מתמעות רוב הפוסקים וכמש"ל •

ונשו״ר לה״ה מהר״ם מלובלין בתשו׳ סימן פ״א שעמד מתמיה על תשו׳ הריב״ש הלזו וכ׳ וז״ל אך שצריך ליישב מ״ש הריב״ש דאפי׳ האו׳ לחברו לא וגנוב והלך וגנב ונתן לו אין השליח מתחייב והוא עכ״פ חייב להחזיר הגניבה לבעליו מטעם השבת אבידה וממילא אם לא החזירה חייב לשלם וכדמשמע בהדיא מלשון המרדכי דפ׳ הספינה והם׳ נותנת כן דהא אפי׳ הלוקח מגנב מפורסם קי״ל דחייב להחזיר הגניבה לבעלים וכשאינו מפורסם מקבל הדמים מהבעלים מת״ה כו׳ וא״כ כ״ש האומר לחברו לא וגנוב לך וגנב ונתן לו שחייב לשלם לבעלי׳ וכדברי הריב״ש משמע דפטור מטעם דאין שליח כו׳ יע״ש , והאמת שכפי פשט דברי הריב״ש ז״ל הדבר ק׳ אמאי יהיה פטור ברם יש מוהרג״ש בדברי מוהרמ״ס במ״ש אחר שהזכיר דברי המרדכי דפרק הספינה כתב מדנפשיה זהם׳ נותנת כן דהא אפי׳ לוקח מגנב מפורסם כו׳ והרי בתשו׳ מהר״ס ב״ב שמבי׳ שם המרדכי בפ׳ הספינה שם בסו׳ התשו׳ כת׳ בהדיא להכריח בס׳ דליכא משום ת״ה הילא דהוי גנב מפור׳ מטעם שבריא הוא שהוא דבר גנוב כ״ש כשיודע הוא בבירור שהוא דבר גנוב וא״כ הי״ל להר׳ להזכיר גם בזה דברי מהר״ס במרדכי וגם להזכיר ג״כ דברי ר״י והרא״ש שכתבו בפי׳ דכשיודע שהוא גנוב ליכא בזה ת״ה ואפי׳ אם לא יהיה גנב מפורסם עכ״ז ליכא ת״ה כיון שידע שהוא גנוב ולקחו וכמ״ש לעיל ול״י

ואולם מה שישב הר׳ מהרמ״ס בעד הריב״ש וז״ל ול״ל ג״כ דהא דכת׳ הריב״ש שאפי׳ שאמר לא וגנוב לי והלך וגנב ונתן לו אין השליח מתחייב ר״ל אינו מתחייב מטעם שהוא נק׳ גנב ליפסל לעדות או להייב בתשלומים תכף ומיד כו׳ יע״ש וכ״ן דעת הכנ״הג בתשו׳ כי בא״ה נס׳ עדות ביעקב ז״ל סו״סי עו״ב דל״ו ע״ג שכתב וז״ל דאע״ג דמב׳ התשו׳ של המרדכי משמע דביודע שהדבר הוא גנוב והגנב נתנו לידו חייב להחזירו לבעליו ואם החזירו ליד הגנב חייב לשלם איכא למימר דחייב בתשלומין אבל לא מפסיל לעדות ולשבועה וכן מצאתי למהרמ״ס סי׳ פ״א ואפי׳ תימה למרדכי הא בהא תליא כו׳ הנה הריב״ש סי׳ רס״ו ס״ל דלא ליפסל אלא הגנב עצמו לא המקבל ממנו ולא ההולך עמו וכיון דהיכא פלוג׳ מידי ספקא לא נפקא ואין לפוערה בלא גט כו׳ יע״ש דש״מ דסבר וקביל הכנ״הג בעד הריב״ש כי לא כת׳ דאינו מתחייי׳ כ״א לענין פיסול לעדות לא לענין ההשבה וכדברי מוהר״ס מלובלין הנז״ל דאם לת״ה הרי יכול לומר דפלי׳ הריב״ש עם שני תשו׳ המרדכי גם בענין החזרת הגזילה אלא ודאי דש״מ כמ״ש וכן ראיתי בהדיא להכנ״הג עצמו בח״מ ה״ב סי׳ ל״ד הגה״י אות וי״ו ובתשו׳ בס׳ בעי חיי חח״מ ה״א סי׳ ד״ך שכ״ך בהדיא לכונת דברי הריב״ש ז״ל במ״ש דאין מתחיי׳ דאין שליח הוא דוקא לפיסול העדות לא לענין השבת הגזילה כדברי מהר״ס מלובלין כמו שיע״ש

ולעד״ן להכריח כן בכונת דברי הריב״ש ממ״ש בתחי׳ דבריו שם וכן אין לבטל

הקידושין מחמת מה שהעידו כו׳ מחמת הגניבה שהרי שנים מן הג׳ לא העידו עליו שגנב אלא שחלק עם הגנב ושקיבל מיד הגנב ושהכריחוהו בדין להחזירה כו׳ יע״ש הרי דכתב הריב״ש בפי׳ כי אפי׳ לא היה הוא הגנב עכ״ז הכריחוהו בדין להחזירה מפני שלקח דבר שהוא גנוב וכ״ש כשלקח דבר גנוב והוא התלמד שיגנוב ויביא אליו דחייב בדין להחזירה והוא ברור

אמנם עדין לב׳ מהסס בזה לפי מה שראיתי למרן ההבי״ב שם בכנה״ג ובס׳ בעי חיי שכתב דלכוונת מרן ז״ל בב״י בח״מ סי׳ ל״ל כשהביא תשו׳ הריב״ש הלזו דפי׳ רס״ו השמיט הא דכתב הריב״ש ולא אפי׳ האומר לחבירו לא וגנוב לי והלך וגנב ונתן לו אין השליח מתחייב כו׳ יע״ש ונראה שהשמיטו רבינו המחבר משום דקי״ל דחייב להחזיר הגנבה לבעל מטעם השבת אבידה ואם לא החזיר חייב לשלם כד׳ יע״ש דס״ת לפי״ז דס״ל להרב כנה״ג בדעת מרן שסובר כי הריב״ש שכתב אין השליח מתחייב הוא לקושטא דמילתא דברים ככתבן וכפשוטן וא״כ היפה נכנסנו עכשיו לבית הספ׳ לומר אם מצי המוחזק המקבל מתנ׳ מני לומר קי״ל כהריב״ש וכפי פי׳ מרן בב״י דס״ל דאפי׳ כשידוע שהוא גנוב והוא עצמו המלמדו שיגנוב עכ״ז פטור להחזיר ומצטרף עמו גם ס׳ מוהרד״א שלמד מדברי התוס׳ דאפי׳ שיודע שהוא גנוב ולקחו עם בו ת״ה ויכול המוחזק לומר קי״ל גם בזה , ונראה דהא נמי ליתא כי. כיון שמרן לא כתב דבר זה בפי׳ כ״א ממה שהשמיטו הוא דאמרינן הכי כל שכ״ג נראה דלא יוכל לומר קי״ל הדא שהרי כתב הרב כמוהר״ם מזרחי ז״ל בתשו׳ כי בא״ה בס׳ קריית מלך רב ה״א סי׳ ג׳ שכתב וז״ל ומה שלהם שאין לומר קי״ל כדברי מרן שאין דבריו מובנים לחייב כזו לא שייכא למימר ע״ד מרן הקדוש דאין לומר קי״ל כדברי מרן שכל דבריו וראיותיו נגלו לנו ולבנינו ורוח ה׳ דיבר בו וכל החולק עליו כהולק על השכינה כמ״ש הרמ״א כו׳ יע״ש כי זהו דוקא כשיהיה דבריו מובנים וגלוים לנו משא״כ כאן כי מפני דבר השמיטה אנחנו אומרים כי ס׳ מרן כהריב״ש כי דבריו אינם מובנים ולכך השמיטם א״כ ממילא אין לומר קי״ל כיון שדבריו אינם מובנים וגם לא נגלה לנו הדברים בפי׳ ועוד כי בלא״ה לא מסתבי׳ טעמיה וכמ״ש הרב הלכה למשה דכיון דלא מסתבר טעמיה אין לומר קי״ל ושכ״ך הרב כנה״ג והרב מט״ש שם בח״מ סי׳ כ״ה וכמש״ל ומ״ג למ״ש הרב משאת משה ה״א הא״ח סי׳ י״ד דמ״ה ע״ג דבכה״ג בפוסק שלא בא דבריו בספר נכתבים בפי׳ כ״א מחמת השמיטה אין לו׳ קי״ל כמו שיע״ש וגם כי הרב חשק שלמה שם בסי׳ כ״ה אות כ״ו הקשה ע״ד מרן שיע״ש ועוד בה שכתב הרב זרע אברהם הח״מ סי׳ ג׳ דהיכא דאין דבריו מבוררים בבירור להדיא אין לומר קי״ל כמו שיע״ש ואף שגם זה במחלוקת הוא שנוי כמ״ש הרב כנה״ג ביו״ד סי׳ קע״ז הגה״ט אות ו׳ וכמ״ש הר׳ זכור לאברהם ח״א הה״ע מער׳ ק׳ ד״ה קבורים אות וי״ו דר״ך ע״א יע״ש ובהה״מ מע׳ ק׳ ד״ה קי״ל דשנ״ב ע״א יע״ש וגם ראיתי להרב כנה״ג בח״מ סימן רע״ו הגב״י אות

אות כ"ה שכתב כיון שדעת הרי"ף אינו מבורר' כעת בפי' שלא מצינו בשום פוסק שיאמר כן בהחלט אין לומר קי"ל יע"ש ומכ"ש נ"ד כי בלא"ה כאן בדברי הריב"ש מצד עצמו הדין תמוה כי כן לענ"ד נראה דבהצטרפות כל הני טעמי דלכ"ע אין לומר קי"ל ומ"ג כי כבר ביארנו כי הרב מוהרד"א ז"ל לא אמר' לדקדק מדברי התוס' ז"ל דביודע שהוא גנוב דאפי"ה לא עשו בו ת"ה כי אם דוקא כשאינו הוא עצמו הגנב ולא הגורם לגנוב אבל כשיהיה הוא הגורם לגנוב ולהביא אליו גם הוא מודה דלא עשו בו ת"ה ונשאר בלא"ה ס' זאת לומר כן בעד הריב"ש ס' יחידא' ואין לומר קי"ל כי כן אין ספק דאפי' יהיה מוחזק בעל המקבל המתנה השני מוציאים מידו ונותנים המעות למקבל מתנה הראשון וכדברי ה"ה הפוסק נר"ו

עו"ב ה"ה הפוסק חיים עד העולם וז"ל אלא דפש גבן לבאר דכל זה דלא עשו ת"ה בגנב ופרע בהובו גנב ופרע בהקפו וכיוצא ה"ד בדב' מסוי' כהכך וכיוצא אבל בדבר שאינו מסויים כגון מעות לא נפקינן מיניה דתופס וכמ"ש מוהר"י אדרבי ז"ל בסי' וק"ן והביאו מרן הח"ב ז"ל בה"מ סי' שנ"ו הגה"ט אות י"ד כו'

חיים מדבר הנה אמת נכון הדבר שאילו' הרב מוהרי"א ז"ל בתשו' סי' זק"ן הנ"ל למחלק דע"כ ל"ק לגנב ופרע בהקפו דלא עשו בו ת"ה זהו בדבר מסויים לא במעות בעיין כו' וכ"ן מתשו' שם סי' ש"ז כמו שרמז הרב כנה"ג ז"ל שם כמו שיע"ש וכן יש להוכיח מת"ש עוד שם מוהרי"א ז"ל בסי' של"א יע"ש והכי יש לדקדק נמי מתשו' הרב תורת חסד רש"י רנ"ב דקע"ז ע"א ד"ה והנה הרב הפוסק נר"ו כו' כמו שיע"ש למדקדק בדבריו דבהיותשהוא מעין נ"ד הגם כי פרע חובו לא חייבו הרב ז"ל להחזיר דש"מ דס"ל דבמעות ליכא האי דינא וכמ"ש בתשו' בענין זה במ"א בס"ד

אלא דמה שנראה מתשו' הרב מהר"שאלשיך סי' טו"ב דאיירי במעות שנתנו הק"ק סולטאנים לנדונית הבת בלתי רשות אחיה היור' ופסק הרב דחייבי' להחזיר משום מאי דקי"ל דגנב ופר' היי' להחזיר ולא עשו ת"ה אף דהוי במעות התירוץ ברור כמ"ש ה"ה הפוסק נר"ו דכיון דלא היה ליתומ' הזאת מעו' מצד אחר כלל כלל לא אלא דוק' הק"ק סולטאנים אלו שהם מירושת אביהם והיו ידועים ומסויימים א"כ כל דליכא להפוקי בהו בשום מינם' שבעולםאפי' שהיה מעות ביצין בכגוןמעות אלו הוי נמי דבר מסוי' וחזר הדין לגנב ופרע דלא עשו ת"ה ומוציאים מידו ככתוב בד"ק . ואני הבא אחריו ומלאתי את דבריו כי אפי' אם יהיה ליתומה עוד מעות אחרו' במקומות רבים עכ"ז נראה לחלק ולומר כי מידי הוא טעמא דהצריכו הם ז"ל דבר מסויים כדי להכירו ולהבדילו כי הוא ממון של זה הנגזל ולהשיבו לו כדין השבת אבידה והשב' גזילה כמבואר בש"ס ובפוסקי' וע"ז הוא דילא מן הכלל כשהם מעות בעיין דאינם נמכרים לכל שהם מעות דנגזל ומעות דלהוצא' ניתנו ודילמא להו הינהו הני מעות דנגזל וזה שייך דוקא באדם הגזול וגונב או שואל שלא מדעת דגזלן הוי

שיש לו עסק משא ומתן ונוטל מזה ונותן לזה דא"כ אין ברירה לומר לי שמעות הללו הם מהגזל ולכן אין בו מצות השבה בבירור ברם כשיהיה הענין כענין נדון מוהר"מ"א שיש להיתומים קרן מיוחד ק"ק סולטאנים והם ניכרים וידועים שהם זכות היתומים וגם אין בהם תערו' ממעו' אחרים בלקיחתןובמס'ומתןשלהם כי הכל יודעי' בבירו' כי המעו' הללו אשר נקראו על שמם הרי הם מוקלי' ומונחי' ומיוחדי' ביד מי שהו' על שמם ומהם יצאו המעות הללו בלתי שום התחלפו' לשם אחר כי כה"ג שאין לנו מקום במה לתלות אפי' שיהי' מעות בעין מם בכך הרי הכל יודעים דהוי מעות מעסק זה וכל שהדבר ברור לכל שהוא מזה האדם בלתי שום ספק בודאי כי חייבים להשיבו אליו אם הדין נותן בחיוב השבה לבעלים וכמו כן נמי הוי נדון דידן כי כיון שאלו המעות מתנה שזכה בהם המקבל מתנה הראשון כן הנה היו ביד מורשה כדי ליתנם לריוח היום כדי שיאכלו מפירותיהם הבעלי' כל ימי חייהם והקרן הוא הוקלה ומונח במקום מיוחד למקבל מתנה הראשון ולא יש בזה שום ספק בהתחלפות המעו' הללו באחרות כי בלא"ה לא נגע בהם הנותן מתנה ומיד המורשה הנז' לקחם המקבל מתנה השני מה מקום לו' בזה שמהרי"א חולק בזה כי הן אמת כי נדון מהרי"א היה שדמי הצמר אשר מכר ש' ללוי פרע ליהודה מ"מ הטענה שמא שלח לו לר' בעל הצמר המעות ממעות הצמר הביא הלא היא טענה אלימת' כאשר כתוב טענה זאת בשאלה ועוד כי שמא בלא"ה היה חייב לו ר' מקודם ושלח לו הצמר לפרוע או שהאמת הוא שהיה ממון ר'אבן כשלח בו יד לפרוע ליהודה או שלא ש' לר' מעות אחרו' וכמ"ש הרב מהרי"א שם בסו' התשו' וא"כ כל שיש מקום להוש שמא פרע לו ממקו' אחר ומעשים בכל יום שעושים כן בין מדעתו של בעל שהפך והמעות בין שלא מדעתו מש"ה כשלא יש שום השגה דהענין הוא ברור שהן הם מעות אלו מפ' גם כי יהיה מעות בעין גם מהרי"א מודה בזה

וממה שנר' מתשו' הרב ת"ח ז"ל שם ר"שי רנ"ב שכ' וז"ל שאין כל זה מספיק לחייב את לוי להוציא ממון מידו כיון שהוא מוחזק וחומר בבירור שהרב ז"ל לא המחהו אלא ש' לקבל המעות אלא לפרעון חובו שהיה חייב לו ודאי שלוי נאמן במאמרו זה אע"פ שהוא נוגע בכבוד הרב שאו' שנהג שלא כשורה והיינו כי מבואר בשאלה שלוי קבל המעות מיד ש' אלא שטוען שלא קיבל לחשבי' היתומים אע"פ שהיה שלוחם ע"י ב"ד אלא להשבון אחר שהיה לו עם הרב שנפקד הראשון מאלו המעות ובתורת חוב זה המחהו הרב אצל שמעו' לקבל מידו המעות לא בעד הש' היתומים כו' כי נר' כי הרב לקח המעות היתומים ופרע חובו והרי היו המעות הללו מהיתומים כי י"ל כי הגם שהיו ממעות היתו' ולקחם הרב לחשבונו היינו שהר' ז"ל יחד להם ליתו' מעות אחרות ממקום א' שהיו לו יותר בטוחים ואנחנו לא נדע מה שעשה ומה שהיה בדעתו בבירור כיון שהוא היה הנושא ונותן ונוטל מזה ונותן לזה ומה אנחנו יודעים במי שמעשיו סתומים וחתומים וע"ד שכ"ל הרב ת"ח שם בהך תשו' כמו שיע"ש לא כן שיתברר

שיתברר לנו הענין בבירור הגמור בלתי שום ספק דמעות הנה מוקלים ומיוחדים בלתי שום השם ערוב ממעות אחרות כענין נדון הרב מהרמ"א ונ"ד נראה דלכ"ע ליכא מאן דפליג כי הגם כי נטלו המעות ממקומם גזל הוא בידם ובכל מקום דאיתיה ברשותי' דמאריה איתיה וחייבים להשיבו ליד בעליו ולא נקט הרב מהרי"א בלשונו לחלק בין מעות לחפץ משויים משום דבמעות הדבר רחוק למצוא הוכן שלא יפול בהם כל ההשגות האמורו'

והנה ל' תשו' מהרי"ט ב"ב הלזו שכ' המרדכי פ' הגוזל בתרא סימ' קי"ע ובהגמ"ר פ' הא"ן סי' תל"ח ובג"מי פי"א מה' גזלות אות ב' יע"ש והיא ל"ו נדפסה בתשו' מוהרי"ט ב"ב ק"ק סימן כ"ו והגהה שם פא"ן סי' ל"ט והביאה ג"כ מרן בב"י ז"ל בח"מ סי' ע"ה מהו' י"א ובסי' ק"ה יע"ש ומרן שם בב"ה בס"סי ק"ה אחר שהזכיר תשו' הרב מהרי"ט ב"ב הלזו ליין וכתב וז"ל כמ"ש בסי' ל"ט והנר' שבא לרמוז מ"ש שם בב"י בסי' ל"ט שעל שאלת הרא"ש שהביא הטור שם סי"א ר' נתן חפץ לש' למכור ובא לוי בע"מ של ש' ולקחו ברוגו כו' ע"ז כתב מרן ועי' בהגמ"ר פא"ן וכהגהתיו בסי' ק"ה יע"ש והיינו שמרן ז"ל רצה להעמין ברמז מה שיש להרגיש מת' מהרי"ט ב"ב לת' הרא"ש הלזו אם איזה הפרש ביניהם הו שוים והכל הולך למקום אחד

ומ"מ מה שהבין הרב כנה"ג בח"מ סימן ע"ה הגב"י אות ע"ו בדברי מהרי"א דשי' זק"ן הלזו דחי' זה שמחלק בין חפץ משויים למעות בענין שהוא לעשות שלום בין מוהר"ם להרא"ש מלבד שאין בדברי מהרי"א רמז לזה כלל כי חילוק זה לא כתבו כ"א להודיע מילתא באפי נפשא' לחלק בינדון שלו שהוא מעות לנדון מהר"ם ות' הרא"ש לא הביאה הרב מהרי"א כ"א להודיענו נפי' כי כל עוד שיש לחוש לקנוניא שעשו ביניהם דאינו נאמן ולרי' שיתברר הדבר בעדי' שהוא שלו כמבואר שם במהרי"א ואיך יתכן שנאמר כי חילוק זה בין חפץ למעות הוא לחלק בין ת' מהר"ם לת' הרא"ש דמהר"ם מיירי בחפץ והרא"ש במעות וכמ"ש כן בהדיא הרב כנה"ג ז"ל שם שהרי גם בתשו' הרא"ש כתב בהדיא ר' שנתן לשמעון חפץ למכור הרי דגם הרא"ש איירי בחפץ משויים ולא במעות והוא פלא וכמו כן קשה על תשו' הרב מהר"ר פנחס יוסף מזרחי בתשו' כי בזה בס' נהפה בכסף ח"א מח"מ סי' ט' שהבין כן וכבר ראיתי לרב אחד זה דודי הרב הכולל חיים ומלך דוד נר"ו שעמד בזה והשיב על ידו של ידי"ן ה"ה הפוסק חיים על העולם בכל מ"ש ובכן הוא האמת להוכיח מתשובת מהרמ"א ז"ל דאפי' במעות כל שהדבר ברור בלי פקפו' שהם של נגזל מוציאים ממנו ותמה ע"ד הרב כנה"ג והרב מוהר"ר פנחס יוסף מזרחי בתשו' הנ"ל ככל אשר כתבנו והכריח כי אדרבה מתשו' מוהר"ם ב"ב גופיה מוכח דהכל תלוי אם איכא למיחש לקנוניא כו' ושהשגי' ביותר נכונ' בדברי מוהר"ם הוא ולוי מודה כדברי הרב מהרינ"ל ח"א סי' ל' והביא דבריו הרב מ"ל ח"א סי' ע"ב והרב בני אהרן סי' מ"ה והכנה"ג שמתבאר מדברי כולם דבכל שהדבר ברור ומבוא' ודברי אמת ניכרים כי המעות הם מהנגזל בלי ספק אין חי' בין מעות לחפץ מיוחד ותמה גם ע"ד הרב נהפה בכסף שם בסי' ח' שהודה לדברי הרב מהרפ"י מזרחי ז"ל ושכן פשיט להו למורינו הרב ראם יוסף שם בח"מ סי' ע"ה סק"א ולהרב משאת דרבנות' ד"ה ולהרב פמ"א ח"א סי' כ"ב ואסיפא דמילתא שר המשכ'ים כי גם הרב נהפה בכסף השכים כי כל עוד שהדבר מבורר בעדים וברור גמיר שהמעות אלו נגנב ופרעם לזה פשיטא דאף לדעת מהרי"א אפי' במעות מוציאי' מידו ומהתימה שלא נשתייע מדברי מוהר"ם אלשיך שכ"כ וכמו שפסק ידידינו ה"ה הפוסק הי"ו ואם כן נמל' דבנ"ד דהוא דבר ברור ומפורסם לכל וגם למקבל המתנה השני דמעות אלו הם נתונו' להמקבל הראשון בנז' אין ס' דגזל הוא בידו ומוציאים מידו וכמ"ש הרשב"א הביאה מרן ב"י בסי' ע"ה וכן השכי' מהר"ש יונה סי' ו"ל וכל הפוס' ואין שום חולק א' בדבר דאפי' במעות מפקינן מיניה וכמו שנתבאר ודברי מהרי"א שכתב דבמעות לא מפקינן מיניה ה"מ דליכא עדים וכמ"ש הרב נהפה בכסף ונמלא דהרב מהרפ"י מזרחי יחיד בדבר ולא מצי אמר קי"ל כוותי' ומ"ג דמרן בסי' ל"ט ס"ו פסק לתשו' הרא"ש ז"ל וביע"הק ירוש' תופסים ס' מרן ז"ל ואף לדברי הרב הגדול ז"ל בס' שמחת יו"ט סי' ל' דכתב דאם שנתבע מה"ל מצי לומר התוניע הדר בא"י קי"ל הרי בנ"ד ליכא כ"א חד ולא מצי אמר קי"ל כיחיד נגד רבים כ"ש כפי השכמת הגאון מרן חבא ז"ל בס' הק"ל ח"מ ח"א סי' ק"ן דאפ"ה לא מצי למימר קי"ל דודאי דינא יתיב דמוציאים מידו וכמ"ש הרא"ש בכלל ק"ן סימן ב' דבר פשוט הוא שיביא ש' עדים שהיו של ראובן בשעה שכתב לו שטר המתנה ומוציא מיד לוי המחזיק בהם ונותנים אותם לש' דאפי' הוא אמת כמו שהוא טוען שראובן נתנם לו מחיים אותה מתנה לא היתה כלום אחרי שכבר כל נכסיו לשמעון כו' את"ד דון מינה ואוקי באתרין כו' ות"ד נר"ו

ואנכי הרואה שכל דבריו אמת וצדק כי החי' האמיתי הוא אם מתברר בבירו' גמור שהמעות הם מהנגזל וממי שזכה במתנה כבר אין מקום לומר שיזכה אחרי כן המקבל המתנה השני וכל מה שפסק' הרב כנה"ג ומהרפ"י מזרחי שהבינו דחי' זה של מהרי"א הוא לחלק בין תשו' מוהר"ם להרא"ש האמת אתו דליתא להא וכאמור אלא דאנכי הרואה אחר החיפוש דקו' זאת על הרב כנה"ג כבר קדם וזכה בה מורינו הרב לב מבין בה' פקדון פ"א ה"ד דקפ"ג ע"א שהק' כן על הרב כנה"ג והלי' לדברי מהרי"א לכונה אחרת יע"ש . ועל הכל תמהני גם אנכי כי גם מה שרלה הרב מוהרפ"י מזרחי ז"ל ליחס ח' זאת בפי' על מורינו הרב בני אהרן בתשו' שהוא מחלק בין חפץ למעות כדברי מהרי"א וכת' וז"ל ומלאנו נמי להרב בני אהרן סי' מ"ח שכתב חי' הנז' משמו ולא חלק עליו ואדרבה מיניה שביא ראיה לנ"ד יע"ש . והדבר תמוה שאין שום רמז וזכר בדברי הרב ב"א דס"ל חי' זה בין מעות לחפץ ולא עלה על דל שפתיו להי' זה כלל כי כל עיקר חי' לא היה כ"א בין היכא דחיישינן לקנוניא ואינו נאמן הלא"ה שהדבר ברור שהנכסים הם ידועות לבעלים נועל הותה אלא שכתב בתוך דבריו. והרב מהרי"א

סימן

סימן קנ"ז תיקן בענין אחר לאו על חי' הכך למעות כ"א נמ"ש נפי' תשו' הרא"ש דאיירי דוקא בידוע בודאי לא מן הספק ככתוב שם בדברי מהרי"א אבל לא כיוון מהרי"א בהי' זה לחלק בין תשו' מוהר"ס להרא"ש דאין מקום לומר כן והוא ברור ועיין עוד שם בס' בני אהרן בתשו' הרי"הג מהר"א מוטל בסימן י"א דיי"נ ע"ד ומה שתמה שם הרב נ' תשו' מהר"ס ב"נ מהא דהביא המרדכי בגזול קמא למ"ש בפ' כל הנשבעין כמו שיע"ש ועי' להר' פמ"א בח"א סימן נ"ך ד"ם ע"ד מ"ש ליישב בזה כלאחר יד יע"ש ועדין זה עומד לנגדי מ"ש הרב תו"ח שם בס"סי' רנ"ב וז"ל טרם אכלה לדבר אני מודיע שאגב עיוני בזה הענין בדברי הר' הפוס' נר"ו והידעתי דין לא בא מפו' בדברי הפוס' ז"ל והוא זה דהא דאמרינן

גנב ופרע בהונו ופרע בהקפו לא עשו בו ת"ה וזהו דוק' היכא שפרע חובו בדבר עלמו שגנב אמנם אם מכר ההפך ולקח המעות ופרע בהם חובו וכה ב"ח במעות כך דנתי מלעתי והבאתי ראיה לזה מדאמרי' בגמ' שאה נשנית הגניבה והגזילה ביד הגזלן והגנב שקנאה' בשינוי ואפי' לא היה שם יאוש והיכא שמכר החפץ הגנוב והגזול ולקח מעות אין לך שינוי גדול מזה ואם נתנם לב"ח בפרעון חובו זכה בהם וכן נראה מדקדו' דברי רי"ו בעל ס' מישרים שכתב בנתיב ל"א ח"ג גנב ופרע בהונו או פרע בהקפו ונתן גוף ההפך בעלמו לפרעון לא עשו בזה ת"ה הרי שדקדק לומר שדין זה אינו אלא בנותן גוף החפ' בעלמו לפרעון הוא' לאפוקי מכר ונתן המעות עכ"ל הרי דס"ל להרב ת"ח דכל שהם מעות ולא חפץ והוי כענין חילוק הרב מוהרי"א והו' תימה על הרב ת"ח שלא הביא למוהרי"א סיוע לדבריו בן אמת שהרב ת"ח לדבריו בהי' זה אינו כדמשמ' מדברי מוהרי"א כי הרב ת"ח עיקר חי' הוא דאם גנב חפץ ומכרו דאיכא שינוי שני וקנה הב"ח ואה"ן אם יהיה מעות שלא נשתנו ונתנם לב"ח דחייב להחזיר כמות בהן אלא דבלא"ה ק' על הרב ת"ח שכתב דסגי בשינוי רשות בלא יאוש ואנן תרתי בעינן יאוש ושינוי ומ"מ הי בנ"ד כי המקבל המתנה השני המעות הוא עלמו הגורם שיגנוב ויתן לו אותם המעו' בלתי שום שינוי ותמורה כלל כי בזה גם הת"ח מודה כי מדין היוב השבת גזילה חייב להשיב המקבל המתנה השני •

באופן כי נקטינן כי אפי' בנ"ד שהוא מעו' כל שאפשר לברר בעדים ברורים כי הם אלו המעות אשר זכה בהם המקבל המתנה הראשון מוליאם מיד המקבל המתנ' השני והכי יש להכרי' עוד מפסק מרן בה"מ סי' ק"ד סעי' ה' שחילק שם לענין ב"ה מאוחר מקדם וגבה מעות שאין בהם סי' שיוכלו העדים להעיד על אלו המעות וכו' •

שזכה התופס כו' וסיים ואם אפשר להתברר בעדי' זכה הראשון והכל לפי ראות עיני הדיין יע"ש הרי דגם במעות כל שיש בירור בעדים מבררינן • וכ"ן להוכיח עוד ממ"ש מרן בש"ע יו"ד סי' קע"ו סל"ב ומ"ש הרב ש"ך שם ס"ק ס' ובס' נקודות הכסף ז"ל שם שיתבאר מדבריהם דאפי' במעות כל שיש לו ראיה [illegible] המתנה הראשון כי מעות שלו שזכה בהם אין לו [illegible] למקבל למתנה השני יע"ה ועיין עוד בענין

זה בס' אדרת אליהו להרב מהר"א קובו בס' שני המאו' הגדולים סי' ט"ו ומ"מ ק"ל ע"ד מהרי"א כי לא זכר מדברי רי"ו ז"ל וגם על הרב כמהרפ"י מזרחי והרב נהפה נכסף שם בת' לי לא זכרו מדברי רי"ו והרב ת"ח ול"י

אלא דיש לי גמגום בזה שכתב ה"ה המלך דוד נר"ו כי אין לו' קי"ל כיחיד כס' הרב כמהרפ"י מזרחי ז"ל שהרי הוא יחיד בדבר " לדידי זה ודאי לריכה רבה דמאחר שראינו להכנה"ג בב' מקומות סימן ע"ה וסי' שנ"ו שהביא חי' הרב מהרי"א ולא גמגם בו כלל ומביאו סתמא בלי חולק דס"מ דסבר וקביל כוותיה וכמו שהיה זה הכרח של הרב מהרפ"י מזרחי ז"ל והגם שראיתי בדברי רב אחאי נר"ו שרלה לו' דמדסיים הרב בסי' שנ"ו אחר תשו' הרב מהרי"א ועי' בסי' ש"ז שכיון לרמוז דעיק' החי' הוא בין ידוע וברור לאינו ברור ואינו עיקר החי' בין הפזמסויים למעו' ככתוב בד"ק ובהכי שרמז הכנה"ג אנהנו למידים מזה כי לא סל"ה גם להרב כנה"ג דלא ס"ל חי' זה בין הפך למעות לע"ד נראה דאין זה ברור ומבוררלו' כולי שיהיה לנו כח ב"ד יפה להוציא מיד המוחזק אחרי שלדברי הרב כנה"ג כפי פשוטם ברורי' דסבר וקביל בפי' ס' הרב מוהרי"א בהאי חי' בין חפץ למעות וכל כי האי שבא לחלוק עלינו את השוי' ולדחו' דהיה על חי' זה היה לו לפרש כן בהדיא כדרכו דרך הקדש וא"כ אם יהיה הענין במקום דדייני דינו' עפ"י דגל הקי"ל לדידי הרי יכול המוחזק שהו' המקב' מתנה השני לומר קי"ל להחזיק במה שבידו כיון שמלינו שיש ב' פוסקים המסייעים להמוחזק

אכן בנ"ד כי הענין הוא כי המקבל מתנה הב' הוא מא"י ת"ו דלא נהיגי לפסו' עפ"י הקי"ל אלא כס' מרן והרי מלינו דמרן פסק בהדיא בשולחנו הטהור החילוק בין ידוע וברור בעדים ואפי' שיהיה מעות א"כ הדין נותן כי המעות הם של המקבל המתנה הראשון וחייב המקבל המתנה השני להחזירם לו דלדידיה אין הפרש בין מעות לחפץ מסויים וכלדברי רב אחאי הרב הכולל נר"ו

אלא דילא לנו מחלוקת אחר בזה דאם יהיה האזפן דיהיה המקבל המתנה הראשון מה"ל והמקבל המתנה השני מא"י ת"ו א"כ לדעת הרב הגדול מוהריט"א ז"ל בס' שמחת יו"ט בסי' ל'דקי"ג ע"א שכתב דהיכא דאומר הנתבע קי"ל כשהוא מה"ל גם התובע אפי' הוא מא"י יכול לומר קי"ל כמו שיע"ש • וכבר השיב יע"ד בזה הרה"ג מ"ו בס' הקי"ל חח"מ ה"א סי' ק"ן דרכ"ג ע"ז וס"ל דלא מלי למימר קי"ל וכמ"ש הרב הכולל רב אחא משבחא נר"ו וסיים דודאי דינא יתיב דמוליאים מידו ככתוב בד"ק •

ובשאני לעלמי גם בזה לריך תלמוד דהן אמת כי מלינו להרב המופלא כמהר"ש סוזין ז"ל בתשו' כי באה בתחילת הס' שם חדש שכתב כדברי הרה"ג מוהריט"א ז"ל הרי כבר בא חכם גדול הדור האחרון רב חנא ירושלמאה הרב ה"ק ראשון ללייון אג"ן והסכם בספרו החשוב חוקי חיים סס"י ב"ך דמ"ב ע"ב והשיב גם הוא ע"ד הרב מוהרמ"ש ז"ל והכריח

דלא

דלא כוותיה כמו שיע"ש וכבר כתבתי גם אנכי עוד בזה בתשו' אחרת בס"ד וא"כ אנן בדידן אחרי שראינו שגם בזה מידי פלוגתא לא נפיק אם יאמר קי"ל או"ל יאמר קי"ל הדר הדין למה שהסכימו הכוס' דעכ"ז יכו' לו' קי"ל כמבו' בדבריהם הלא בספרתם וא"כ המקבל מתנה השני שהוא עתה מוחזק אומר קי"ל כמ"ד דיכול לומר קי"ל וזכה נמה שבידו

אלא דבלא"ה אין אנו צריכים לכל זה כי כיון שהמקבל מתנה הב' הוא יודע שהב' זכה המקבל המתנה הראשון וזכה זכייה גמורה והו' המפת' והגורם להוצי' מתנו בגזל גמו' ככה"ג לית דינולית דיין שיאמר שהדינים המקבל מתנה השני כי כאןבענין נ"ל אין מחלוקת כלל כי אפי' אם יהיבנא להו כל דילייהו כי דברי מוהרי"א ז"ל נחי' זה שכתבו בשמו לחלק בין חפץ משויים למעות דהוו דברים כשמוטן כאשר הבינו הרבני' ז"ל בכוונ' דבריו עכ"ז לא דיבר מוהרי"א והרבנים שכתבו בדעתו בקי"א דוקא בגנב ונתן כאמור בש"ס שהמקבל מתנה או הב"ח לא ידע מעיקרא שהוא גנוב ואפי' אם ידע שהוא גנוב עכ"פ לא היו הסגור' והיה שיגנב ליתן להם בכה"ג הא"ן דיש לחל' דכשהם מעות זכה המקבל מתנה או הב"ח ומ"ג כי מבואר בתשו' הרב מוהרי"א כי העיקרא היה בנ"ד כמה לדדי היתר רבים שלא נכנס מעיקרא בסוג גנב ופרע בהודו אבל אם יהיה הענין כנ"ד כי המקבל המתנ' השני הרי הוא יודע ועד שהמעות הללו כבר נתנם הנותן המתנ' לאדם אחר וזכה בהם זכיה גמור' ובא זה המקב' המתנה השני לפתות לבעל המתנה שיחזור בו ויתנם לו ועל ידו נעשה הכל בעורמה ותחבולה ככתו' בשאל' בזה לא דיברו הרבנים הנ"ל כיון שהוא היה ידו במעל והוא הגורם להחטיאו ולגנוב בכוונה מכוונ' אותןהמעו' עצמן בכה"ג גם מוהרי"א מודה כי אף שיהי' הענין מעו' ולא הפ' משויי' לא עדיו ת"ה כי בלא"ה הרי קי"ל כי אכי' שהוא פטור מאיסור לאו דלא תגזול מבו' דאין שלד"ע דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעי' וכמ"ש הריב"ש סי' רס"ו והרדב"ז בתשו' האלפו' ח"א סי' תל"ב ומור"ם בד"מ בח"מ סי' שמ"ח ע"ד הרב ת"ה סי' שע"ו שפטרו לזה המלמד לגנוב משום גרמא בנזקין השיב עליו דבלא"ה פטור משום דאין שליח לד"ע יע"ש וכ"ך הרב בית יעקב בתשו' סי' נו"ד אלא דקשה עליו דלא זכר מדברי הרבנים הנ"ל הריב"ש והרב ת"ה ומור"ם ועמ"ש הרב חוט השני סי' פ"ה ומ"ש הרב כנה"ג הי"מ סי' שפ"ו הגה"טו אות ע"ז יע"ש ומ"מ סיים שם הרב בית יעקב דכיוןשאמרו רז"ל כי המחטי' את חבירו הוא יותר מן ההורגו הרי חייב להשתדל שיחזיר הגנב הגניב' לבעלים כמו שיע"ש והרי אם נדון הרב ז"ל שהמלמד שיגנוב לא נהני' מהגניב' עכ"ז חייב להשתדל להשיב את הגזילה לבעלי' ואיו' השתדלו' זה נראה דלהו דוקא בהינם אלא הרי הוא אפי' אם יוציא ממון מכיסו כאשר מתבאר מסוגייא דברכות ד"ע דלהון שהשתדלות בדברי חז"ל הוא אפי' ע"י הוצא' ממון ועמ"ש הרב יד אליהו בתשו' סי' נ' די"ג ע"א יע"ש ועמ"ש מו"ר בס' פני מבין ח"א דק"ע ע"ד ועמ"ש בעניותי בקונט' ארץ החיים מע' הה"א ד"ה השתדלות יע"ש בס"ד כ"ש כשהיה המלמד לגנו' שהו' לקח ג"כ הגניבה ההיא עצמה ונמצאת בידו וברשותו

כי בודאי החיוב של השבת הגזיל' עליו החיוב מוטל בחיוב גו"ש וכל היכא דאיתיה הגזיל' בעיין ברשותי' איתיה וכמ"ש הרב מוהר"ש מלובלין בסי' פ"א והרב כנה"ג בתשו' בעי חיי הח"מ ח"א סימן כ"ד דמ"ש הריב"ש פטור היינו לענין איסור פיסול לפוסלו לעדות אבל אם הגזילה בעין בידו חייב בהשבה וכ"ן ג"כ מלדברי הרדב"ז בתשו' הנ"ל דכתב דעיקר הקרן שהיא הגזילה עצמה חייב להחזירה וכמש"ל יע"ש ׃ גם אמרו במכות ד"ה ע"ב וא"כ ענשה כתוב לנטפל לעוברי עבירה כעו"ע כו' יע"ש ׃ הרי דאפי' הנטפל והגורם הוא נענש כעוברי עבירה וכ"ש כאן שהוא העיקר בגזילה זאת ובלעדו לא נעשה דבר זה א"כ כדי שיציל את עצמו מן העונשים אין תקנה כ"א בהשבת הגזילה לבעלים והרי כל שיש בידו הרי חייב להשיב הגזילה לבעלים והרי הוא חייב בין בד"ש בין בד"א והרי מוהר"ש ב"ב בתשו' הנ"ל עשה ק"ו בין כשנתן מדעתו לכשהוא שלא מדעתו ובאיסו' אתא לידיה וכמו כן כתב הרב מהרפ"י מזרחי שם בכך תשו' לחלק בין נדון דידיה לנדון מהרי"א כי מהרי"א בנדון שלו הא מיהא איכא

איסורא בדבר דגנב ופרע אבל כשלא גנב ופריע כנדון דידיה לא יע"ש א"כ כמו כן אף אנן בדידן נחתי' עוד דרגא אחרינא דבכה"ג כי עשה יותר איסור' רב' המקבל מתנה הב' ג"כ להיות גורם הוא להחטיאו והוא המסבב שיגנוב ויתן לו א"כ לא נאמר בכה"ג חי' זה בין חפץ משויים למעות וטעמא רבה איכא בדבר כי כיון דבעיי"א הא מיהא אותן המעו' עצמן לבעלים מדינא והחיוב מוטל על המקבל המתנה השני להשי' אותו שדבר הגנוב אינתילו' בחיוב מצות השבת הגזיל' וזה דבר ברור אשר לא ימצא בזה שום מחלוקת וא"כ כיוןשהמקבל המתנ' הב' הוא שלוקח המעו' ההם עצמן ההם גנובו' אותן עצמןוהשמ"ה שיש לו היו' בהשבה אין מקו' לחלק בזה בין מעו' לחפץ משויים ועוד מבו' בתשו' מוהר"פ ב"ב ז"ל המובא שם במרדכי פ' הספינה במי שבא לידו דבר גניבה והחזירה ליד הגנב ולא נתנה ליד הבעלים כי אחר שהכריח דחיוב מ"ע יש לכל אדםמישראל הרואה דבר גניבה מחבירו שחייב להציל ולהשתדל עד שיגיע ליד בעליו מ"מ כשבא לידו והחזירה ולא נתנה ליד בעליו חייב לשלם מכיסו כדין פושע וכ"ך בשם תשו' ריב"ש ז"ל יע"ש והרי אם כשלא פשע בעיקר הגניבה ואיננה בידו כ"א שהחזירה ליד הגנב ומתקום שבטל נתן עכ"ז מחוייב לשל' מכיסו וממחמונו ונתקיים בו מקרא שכתוב מה שלא גזלתי אז אשיב כ"ש וק"ו כשהיה הוא הגורם לגנוב והגניבה עצמה כמות שהיא גנובה היא בידו כי בודאי שנמור מחוייב הוא להחזירה לבעלים ואין בזה מחלוקת כלל והרי פסק מרן בשולחן ערוך ח"מ סי' שנ"ג ס"ג ביאוש עם שנוי רשו' קונה אבל שינוי רשות בלתי יאוש לא וכ"פ בסי' שס"א כמו שיע"ש והרי כאן בנ"ד אמת שיש שינוי רשו' שנתנו לאחר ליד המקבל המתנה השני אבל אין בו יאוש כלל והכי קי"ל דבעינןתרתי יאוש עם שינוי רשות וקי"ל נמי דגזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רמ"ג כמ"ש הטור ומרן שם בח"מ סי' שס"א ס"ה ומוהרימ"ע בתשו' ח"א סימן ג"ל יע"ש ועמ"ש מהרש"ך ח"א סי' קנ"ד יע"ש וכ"פ מ"נ הרב

הרב הגדול אור הישר"ה ז"ל בס' חק"ל חאה"ע סוס"י ל"ה דפ"ה ע"ג שאחר שסבריה דיאוש כדי לא קני ובעינן תרתי יאוש עם שינוי רשות כמבואר בטור ח"מ סימן שנ"ג וע"ין כתב וז"ל וא"כ בנ"ד ביותר מכאוכתה מה שנעלה אמם הסגול בידה וכי נתנה לשלש בנותיה מה שגולה הויא לה שינוי רשות בלי שינוי יאוש ול"ק והרי קי"ל גזל ולא נתיאשו הבעלי' ובא ואחר ואכלו רמ"ג רמ"ג כמ"ש הטור ח"מ סי' שס"א וא"כ מאי איכא לומר להבנות גזילה שלי בידכם ואני גובה שיעו' שיש לי בידכם דבכי האי לא מצו הבנות לדחות אבל אחר יע"ש הרי מבואר מדברי מו"ה ז"ל כי אפי' שהבנות הנופלות המתנה לא היתה ידן במיטב שהן לא פיתו לאמם לגנוב וליתן להן מתנה אלא היא מעצמ' עשתה כן ואף אם היו הבנות סיבה גורמת לגזילה עצמה הרי היה באותו נדון עוד ספק וחשש שאינן אותן המעות דאיכא משום ערובי מעות אחרות וז"ל הכא קא מדחי לה כאשר מבואר שם ועכ"ז כתב מו"ה ז"ל שחייבות להחזיר הגזילה שבידם כ"ש כשהוא הגורם והמפתה וידו במעל שיגנוב ויתן לו וליכא לספוקי באותן המעות כלל כי בודאי הוא חייב להחזי' הגזיל' לבעליו. וכן מתבאר עוד מדברי מרן בש"ע ח"מ סי' שנ"ג וסי' שע"ד דהגוזל ונותן לאחר במתנה דאין במעשיו כלום ואע"ג כי התם איירי בגוזל קרקע מ"מ שמעינן הא מיהא כי גם במעות ובמטלטלין כל שישנו בהשבת הגזילה מחייב א"כ הרי הוא חייב להחזירה לבעלים וכדברי הפוסקים הנ"ל וכ"ן להבריח ממ"ש הרב ברכות המים בחה"מ סי' קל"ד דר"ד ע"ב שכתב וז"ל כ"ש בנ"ד כיון המקבל מתנה זכה בקרן שלו דאפי' אם מכרן מכרה בטל לגבי הקרן ובודאי שורת הדין נוטה דלא היה להרבנית לשנות המעות ממקום למקום כ"א ברשות המקבל כיון שהקרן שלו אפי' לגבות ממנו כתובת אשתו כמבואר במב"ע א"ה סי' ק"ם יע"ש א"כ בשינוי ששינתה הרבנית והוציאה הממון ממקו' למקום חייבת מדין פשיעה יע"ש וכן הסכי' עמו הר' מהרמ"ג שם דר"ח ע"ד ודרי"ע רע"ג יע"ש וכן מתבא' מת' הר"מ מוהר"י ן' מיגאש ז"ל סי' ד"ן ורמזה הרב מטה שמעון בח"מ סי' נז"ר הגה"ט"ו אות ט"ו דמתנה שנותן הנותן לאחר כדין והא"ך הזור בו הורתו לאו כלום הוא וחייב להעמיד המתנה ביד המקבל יע"ש

באופן כי מבואר מדברי הרה"ג מ"ו ז"ל והרב ברכות המים והרב מוהרמ"ג ז"ל כי המה ג"כ סברו וקבילו דמי שנותן מתנה לאחר וזכ' בה כדינו ואח"כ אחר שכבר זכה המקבל הראשון אעפ"י שהיה המתנה ביד המורשה כל שזכה המקבל המתנה הראשון כדין ובא אחר ונטלן מוציאים מידו אעפ"י שהם מעות ולא חפץ מסויים. אלא דיש להרגיש כי לא זכרו הרבנים הנ"ל תשו' הרב מוהרי"א ודברי הר' כנה"ג ודעימייהו שכתבו לחלק בזה בין חפץ מסויים למעות אם לא שנאמר שהמה ג"כ סברו וקבילו בפשיטות הגמור כדברי הפוסקים דהכל תלוי אם יש בירור בדבר ואין חילוק בין מעות לחפ' מסויים וכמש"ל ועדיין ל"י וכ"ן מדברי מרן בש"ע ביו"ד סימן קע"ז סל"ב ובש"ך שם ס"ק ס' ובס' נקודות הכס' יע"ש וכמש"ל

ובזה שכתבו הרא"ש והטור בח"מ סימן ל"ט ומרן בש"ע שם בדין נותן מתנ' וכוונתו להבריח ומ"ש מוה"ש בהג"ה שם ס"ז אם נראה לב"ד שלא כיוונו לעורמה רק למתנה גמורה קנה המקבל אע"ג שהיתה כוונתו להבריח כו' יע"ש ועמ"ש הרב חוות יאיר סי' ר' והרב בעי חיי הח"מ ח"א סי' קל"ו דלמ"ב ע"ב ובס' כרם שלמה הח"מ סי' ע' ובס' השק שלמה סי' ס' הגב"י אות י"ע ובס' זכרון יוסף הח"מ סי' ג' יע"ש כל זה אינו ענין לנ"ד כי בלא"ה גם כי יהיה המתנה גמורה אי ליכא לבטלה משו' עורמ' ומחבולה ולא חשש קנוניא בדבר כלל וכוונתו להבריח דהמתנה קיימת וכמ"ש בשה"ק נחמת כל חי ח"ב חח"מ סי' עו"ב דנ"ל ע"ב יע"ש וגם בזה לא איפרק מהלשו' לי אפי"ה המלאו נקרא רשע ערום כדמוכח בערכין דכ"ג וכ"כ מ"ז הרה"ג ז"ל בס' הק"ל חיו"ל ח"ב סימן מ"ו דע"ח ע"א וכתב עוד שם דאם המלמד הוא לת"ח נגד ע"ה דלא שני בת"ח לבד ובעינן ג"ל שיהיה בריה לגבי אבא ובמ"א כתבתי יע"ש והיינו מ"ש בס' מערכי לב ח"ב דרוש ע"ג דקס"ז ע"ד ובמ"ש שם בהגה' עפ"י הרב א"א התן המלך ז"ל יע"ש. ונראה דאם יהיה הת"ח המקבל המתנה הראשון ובא זה להפקיע ממנו המתנה בקנוניא וכלומה הגם כי הוא לתת המתנה לשני שהוא ת"ח ג"כ נראה ודאי דאסור ונקרא רשע ערום כי מאי חזית לדחות הת"ח זה ומאי אולמיה דהאי מהאי ולפוסקים דס"ל דבעינן תרתי ת"ח ובנו אם יהיה כמו כן להפקיע מבן זה ת"ח לבן אחר ת"ח גם בזה נראה דנקרא רשע ערום כ"ש אם יהי' המקבל המתנ' הראשון יותר גדול בתורה מהשני ובא לדחותו להפקיע מן הראשון כדי ליתנ' לת"ח דזוטר מיני' כי גדול יותר מאוד עונשו ומ"מ וזו כתבתי כדי להתלמד למקום אחר. כי בכאן בנ"ד אין אנחנו צריכים לכל זה דכל שזכ' כדין המקבל מתנ' הראשון כדינו ובא להוציאו ממנו בכל ענין ואופן הוי גזל גמור וחייב מן הדין להחזיר' לו לכ"ע ואין פוצה פה ומצפצף והוא ברור

ועוד נ"ל לומר כי משמעא בענין בי"ל זה הנותן מתנה שהוא נותנה לאחר מיתתו הוא כדי שיהיה זוכה לעשות נחת רוח לנשמתו בג"ע ע"י הלימוד שלומד הת"ח בעד עילוי נשמתו מפני המצוה שהוא מחזיק ידי לומדי התורה כי רבה היא מצוה ואת על מ"אלי כמבואר בש"ס ובמרז"ל ובזוה"ק ובפוסקים כמו שיע"ש וא"כ זה המפתה לעשות כדבר טוב להפקיע המתנה ממה שזכה המקבל המתנ' הראשון שהוא ת"ח שהנותן הזה הולך לבית עולמו א"כ במקום אשר ימלא נחת רוח מחמת ממונו בעבו' המצוה שעשה אדרבה נהפך עליו בלהות שיהיה עבירה גמורה במקום מצוה כיון שאחר שזכה לאחר חזר ולקחה הרי היא גניבה גמורה וא"כ מן הראוי דכדי שלא יהיה עונש על זה הנותן בעה"ב שירחם עליו זה המפתה שהוא המקבל המתנה השני על נפש מת זה שלא יענישוהו בעה"ב ויעשה תקון להפטר שיחזור הממון לבעליו ליד המקבל המתנה הראשון ובזה יהיה נחת רוח לנפש המת כאשר ראיתי שכתב בכיוצא בזה הרב שב יעקב בתשו' חאה"ע סי' ע"ו דמ"ו ע"ב וז"ל הלא אין לך תועלת גדול לנשמתו אם יוחזר הגזילה או הרבית להנגזל ואף אם קאמר הילי"ל שלא יעשה תשו' בחייו והחזיר לא מפני הורת בנים כיון שאין דעתו בעודו בחייו להחזיר כלל עכ"פ

ועוד

אם ישיבו הגזילה ודאי מחל לו הנגזל וכיון שמחל לו הנגזל ודאי פטור עכ"פ מעונש מצד הנגזל יע"ש הרי מבואר מדברי הר' ז"ל דאפי' אחר מיתתו אם משיבים הגזילה להנגזל יש מנוחה לרוח המת לעוה"ב ונמחל לו ממון הגזילה ופטור הגזלן מעונש שמים והגם שכתב הר"ש"י ז"ל דאפי' לא היה דעתו להשיב בחייו זהו בענין נדון דידיה ברש בענינ"ד כי מעיק' מה שחטא זה הגזלן היה הוא ולא לו לקחת ממון שנתן למקבל מתנה הראשון לק' חו וליתנו למקבל מתנ' השני לא היה עיקר חטא כ"א השיבה הוא המקבל המתנה השני הבן ומ"ג היותה הנותנת המתנה אשה כי דעתן של נשים קלות כי בודאי כי כשמחוי' הגזיל' להזור וליתנה למקבל המתנה הראשון לא נשאר לו שום עון אשר חטא לא בד"ש ולא בד"א ומ"ג כי הנותן היה אביה והאם' שהיא היורשת באחה לגנוב מה שכבר נתן אביה לאחר לקחו מזה וליתנו לאחר ועפ"ש שהרב ש"י מדבר בבנים המחזירים גזלה שגזל אביהם אין זה קפידא כי אפי' לא ישיב הבן המחזיר את הגזילה כי אם אדם אחר עכ"ז כיון שבמגוה נעשית השבת הגזילה לבעלים יבא הטוב יבא מ"מ ועושה נחת רוח לנפש המת והוא ברור

ועוד נראה דלא זכה המקבל המתנה השני אחר שכבר זכה במתנה באותן המעות המקבל המתנה הראשון כדין וכהלכה ואין לאשה מרת הנה הנז' לחזור בה ממתנתה שנתנה וכ"ש למתנ' שנתנה אביה כי כיון שזכה המקבל המתנה הראשון כדין כנוגן וכתח"ז"ל א"כ אלו המעות אשר היו ביד מורשה הראשון כנו' בשאלה הלא המה ממקבל המתנה הראשון ואין כח בידה לתת מתנה לאחר כי הוי נותן דבר שאינו שלו וגם אין למקבל מתנה השני לכתותה ביחזור בה ויתנה שהרי אפי' לס' ר"ת שמניא הרא"ש בקי' ר"פ האומר דנ"ע ע"א סי' ב' ובפסקי הרא"ש שם ד"ה עני המהפך בחררה שכת' דלר"ת הוא דוקא במכר ושכירו' אבל בהפקר ומתנה לא יע"ש וכ"כ הטור ח"מ סי' ר"ל וכ"כ הר"ן שם בה' ר"פ האומר והרב שלטי הגבורים שם בשביבות הרי"ף יע"ש והמרדכי שם סימן תקכ"ג יע"ש וכ"פ מרן בש"ע והר' הלבוש שם בשם י"א יע"ש וא"כ אם רואה א' שבא ליתן מתנה לאחר והקדימו חבירו לקחת מידו אותה המתנה אינו נק' רשע ערום מטעם שאינו מצוי ואינו מוצא אותו במקו' אחר כמבו' בתוס' ובשאר הראשוני' ובפו' בש"ס מ"מ זהו דוקא כשעדין הנותן המתנה לא נתנה והרי היא בידו יכול לחזור בו וליתנה לאחר וגם האחר אם קבל המתנה אע"פ שאינו רשאי זכה בה ואין מוציאין מידו אבל אם יהיה הענין שהמקבל המתנ' הא' זכה בה כדין וכהל' והרי הוא וכותו של המקבל המתנה מה כחו יפה לבעל המתנה להזור ומי יכול לבוא לקחתה מידו דבר שאינו שלו דהוי גזל גמור והוא ברור ופשוט אפי' לס' ר"ת ודעימיה והא"ל לס' רש"י ודעימיה דס"ל דאפי' במתנה יש משום עני המהפך בחררה ונקרא רשע דכ"ש וק"ו אם כבר זכה במתנה כדין ובא חבירו להוציאה מידו ולקחתה דהוי גזל גמור ומוציאים מידו וכאשר דימיתי כן ראיתי להרב מוהרש"ך ז"ל ח"א ס' כ"א שכתב בהדיא דהיכא דזכה במתנה כדין הבא ליטלה ממנו הוי גזל גמור מדאורייתא וחייב להחזירו יע"ש

וכ"ן דעת מוהרשד"ם בתשו' חח"מ סי' נע"ר ומוהר"י אדרבי סי' ש"ץ וכמ"ש הרב כנה"ג בח"מ ח"א סי' ק"ת הגהט"ו אות קמ"ג ובח"ב סי' רו"ל הגהט"ו אות כ"א ומה שיש להקשות ע"ז ממ"ש מוהרשד"ם גופי' בתשו' סי' שנ"ד עיין להרב כנה"ג שם סי' ק"ש ובתשו' נעי חיי חח"מ סי' ק"ב ובס' לב שמח סי' ל"ב ובס' הק"ל להרב הגדול מ"ו ז"ל הח"מ ח"א סי' ק"ג דקל"ו מה שכתבו ליישב ・ וגם אנכי בעניותי החרתי ליישב לבי' תשו' מוהרשד"ם אנו דלא סתרי אהדדי כמ"ש במ"א בס"ד ואכמ"ל ועי' מ"ש מוהרש"ל ביש"ש בקי' רפ"ג דשו"י ב' דל"ב ע"א וז"ל ועכשיו אני מהפך הקערה על פיה כו' יע"ש אשר מדברי כולם נלמוד כי ענין נ"ל בזה שכבר זכה כדין וכהלכה המקבל המתנה הראשון וזכה זכית מד"ת והממון ההוא כבר הוא מיוחד שהוא ביד המורשה כדי לאכול מפירותיהם בחיי הנותן והקרן לאחר מיתתו הוא למקבל המתנה הראשון והוא ממונו לכ"ע אם בא אדם אחר לעשות עורמות ותחבולות לקחת ממנו אין ספק כי הוא גזל גמור לכ"ע ומוציאין מידו בדיינים ואין בזה מחלוקת כלל וכל מה שנראה מדברי הפוסקים אשר כתבו והילקו דנקרא רשע ואין מוציאים מידו לא דיברו בענין נ"ד ועמ"ש הרב מעה שמעון שם בח"מ סי' רו"ל הגהט"ו אות יוד וי"א כמו שיע"ש וברואה יראה דענין נ"ד הוי אליבא דכ"ע דמוציאים אותו מידו והוא ברור

ועוד נ"ל לומ' בזה כי כל כה"ג בעניינים שבאו ע"י ערמה ותחבולה כדי להוציא ממון ממי שכבר זכה הגם שיהיה לו קנא זכות ויהיה הדין נותן דכל שעכשיו הוא מוחזק המקבל המתנ' השני דאין להוציאו מידו אפי"ה יש לב"ד שבכל מקום לקנסו בדבר כדי שלא ילמדו לעשו' כדבר הזה כיון דבאיסור' בא לידו והרי מצינו דבר הלמד מעניננו בתשו' הרדב"ז החדשות ח"א סי' תל"ב שכתב בכיוצא בזה למלמד לבן חבירו שיגנוב דאעפ"י שכתב לפוטרו משום דאין שליח לד"ע עכ"ז כתב וז"ל אלא שיש לב"ד לגדור גדר בדבר ולהעניש כפי צורך השעה ומוציאים מידו כל מה שלקח ממנו דאם נחקלו מיגות וראו ב"ד לקונסו להוציא מידו בלא דמים כיון שהרגילו לעבירה הרשו' בידו כו' יע"ש הרי דנתן לנו הרדב"ז כח ביד ב"ד דאם רואים לקונסו לזה המלמד לגנוב אף אם נתן דמים מכיסו והדין היה נותן ליטול הדמים שנתן עכ"ז אם נראה בעיני הב"ד לקונסו שיפסיד הדמים שנתן הרשות ביד ב"ד לעשותו כ"ש וק"ו שיש לנו רשות לקונסו שישיב מה שנטל בחינם בלא דמים ・ גם ראיתי עוד אחרי רואי לסתייר הגדול מו"ה ז"ל שם בס' הק"ל חאה"ע סס"י א"ל דפ"ה ע"ג שלידד לומ' בענין נדון שלו שיש לקנוס להבנות שלקחו המתנה מאמם שגנבה ונתנה להן משום מ"ש בגיטין דמ"ה דהקשו מאי חזית דקנסי' ללוקח נקנסיה למוכר אמרי להו עכברא גנב אלא חורא גנב ומסתברא היכא דאיתא לאיסורא קנסינן וכה"ג אמרינן בפסחים דפ"ע במוכר עולתו וכו' ופירש"י דלאו עכברא גנב אלא חור' גנב נמצא דיותר שייך לקנוס למקבל מן הגנב יותר מהגנב וה"נ קנסינן לבנות כי היכי דקנסינן לגנב וכו' יע"ש הרי דיש מקום לקונסן אף שאין הדין כן והגם שסיים מו"ה ז"ל בסו"ד וכתב וז"ל אלא דאכתי לא מפני שאנו מדמים נינשה מעשה והדבר צריך עיון עדיין יע"ש דס"ת דלא

מלזו

אלא לנו לעשות מעשה ולקונסן דנראה לומר דזהו דוקא בנדון שלו כי הא מיהא לא היו ידן במעל הוה ללמוד לאמה שתגנוב ויתן לבן ואפי׳ היה ידן במעל אכתי איכא עוד ספיקות וחששות שאינן דומין המעות כי הן הנה היו בנות לא בנים ודעת נשים קלות ולאו דינא גמירי להחמיר עליהן על מה שעשו לקונסן מאי שהוא שלא מן הדין משא״כ נ״ד שהוא איש ולא חשה ויודע האיסור והענין מלד עלמו רע ומר לכתות לאשה אחר שכבר נתנו מתנה כדין וכהלכה ומ״ג כי הנותן היה אביה של היורשת הנו׳ כי כשמת האב נפלו הנכסים לפני המקבל מתנה ולא היה לה עוד שום זכות ושייכות בנכסים הללו ואיך יתכן שיגרום לה שתשלח ידה במה שאינו שלה לגנוב ולתת לו המתנה הנו׳ אחר שכבר זכה אחר דדבר זה אף אם היה הדין עם המקבל המתנה השני שלא יחזיר המתנה שלקח עכ״ז יש כח לב״ד לקונסו וליטלה מידו כדי להחזירו ליד המקבל המתנה הראשון וכה״ג יש לנו רשות לעשות אף בזה״ז כדאיתא בטור וש״ע ח״מ סי׳ ב׳ דב״ד מכין ועונשין שלא מן הדין וכמ״ש הפוסקי׳ שם וכמ״ש הרדב״ז ז״ל בתשו׳ הנ״ל ועיין להרא״ש ז״ל בתשו׳ והביאה הטור ח״מ רס״י ל״ט ופסקו מור״ם ב״ה״ה שם וז״ל דכל מי שבא לטפקיע תקנת חכמים ע״י עורמה ותחבולה כ״ש לגזול את של חבירו חייבים חכמי הדור לבטל כוונתו אעפ״י שאין כאן ראיה רק אומדנות המוכיחות היטב יע״ש הרי שכתב הרא״ש שיש כח ביד חכמי הדור לבטל כוונת הבא לעשות איזה מעשה זר בערמה ותחבולה וא״כ הרי נד״ד אין לך עורמה ותחבולה גדולה מזו שבא לגזול מה שכבר זכה חברו ונר׳לי לו׳ בזה כי איכא נמי אומדנ׳ רבה ואומדנא דמוכח הדק היטב כי כיון שזאת האשה אשר ירשה מאביה אלו המעות שהיו ביד הנורשה שהם ממונו המקבל המתנה הראשון הרי היא אפשר שבכח שלא ידעה נה בעתא ממה שנתן אביה ואפי׳ אם ידעה חשבה שיכולה לחזור בה ואנחנו לא ידענו מה עורמ׳ ותחבולה עשה זה המפתה לאשה הנו׳ בדבריו שיעש׳ כן כי בודאי ע״י שפיתויים גנבה דעתה ואנן סהדי דאפ היה אדם עומד לנגדו של המפתה והיה מודיע לאשה הנו׳ דאיסורא עביד ונקראת גזלנית לא היתה עושה כן ונמצא דאיכא אומדנא דמוכח לומר בעל האשה כי אדעתא דהכי דסברה שהוא גזל לא עשתה כן וזה ברור ועי״ד שכתב מהרשד״ם ז״ל בתשו׳ חח״מ סימן תל״ב וז״ל ואפי׳ שהיא תאמר עתה שמהשנתנה היה מתה שהניח בעלה הם יוכלו לו׳ אינאנו מאמיני׳ שאין אנו מחזיקים ליקרא לאשה לשרה שלא היתה נותנת מנכסים שאינן שלך אלא של ההריפ יע״ש וא״כ כתב מהרשד״ם כששהשה אומרת נפי׳ להפך כ״ש שי״ל אנחנו בנ״ד שהאשה אינה לכינו דודאי לכשי׳ כיתה ולא היתה יודעת שאיסור היא עושה נזה והראיה לזה הוא כי מסתמא העדים שמעידים על שטר ואת המתנה שנתנה האשה הנו׳ אלו המעות למקבל מתנה השני בודאי שהם לא ידעו שכבר היו היו המעות נקנים נתוני׳ המה למקבל מתנה הראשון וגם בודאי שאינו כתוב כן בפי׳ בשטר המתנה הואת וא״כ מי ימר שאילו היה מודיע לעדים קושט דברי האמת כן היו חותמים בדבר דאיכא נגנול עבירה כי כל ישראל בחזק׳ כשרים א״כ גם האשה עלמה מוקמי׳ אחזקתא דאילו ידעה שיש איסור בדבר הזה ושהדין כי לבר זכה המקבל המתנה הראשון והוא גזל גמור לא היתה נותנת מתנה כזאת למקבל המתנה השני. וכיולא בזה ראיתי להרב משאת משה בתשו׳ ח״א חח״מ סו״סי ו״ו שכתב לבטל מתנה מכח אומדנא דאדעת׳ דאילו ידעה לא היתה נותנת יע״ש וק״ל וכ״ש כי אפי׳ אם לא היה ע״פ הדין מקום לחייבו מתורת קנס וכיאמור וכ״ש וק״ו ולמה שנבאר כי מן הדין בגמו׳ מקום יש בראש לחייב לשלם ולהשיב המעות שלקח המקבל המתנה השני כי הוא חלק וזכות המקבל המתנה הראשון וחייב להחזיר לו כל מה שלקח ומובטחני כי גם המקבל המתנ׳ השני בהודע לו דשלא כדין עשה גם הוא מעלמו יתחרט על מה שעשה ויבקש מאליו ומעלמו להשיב כל הממון שלקח שלא כדין כי כל ישראל בחזקת כשרים ובפרט אם יהיה המקבל המתנה השני מתופשי התורה כי בודאי הת״ח לריך ליזהר יותר מן הכיעור ומן הדומה לו וכה יעשה וכה יוסיף ועליו תבא ברכת טוב

ועוד שהרי כתב מהרש״ל ביש״ש בב״ק פרק מרובה סי׳ ג׳ וז״ל ונ״ל אף למותר לקנות מן הגזלן ומן הגנב אחר יאוש בעלים היכא דכבר קנה הגנב והגזלן ביאוש ואין עליה שם גזילה מ״מ ירא אלהים יפרוש מן הכיעור ומן הדומה לו מאחר שלריך הגנב והגזלן להחזירה ולקיים השב׳ וכל שהגזילה בעין וקיימת בידו לא עבדי רבנן תקנה לשבים א״כ מי שקונה ממנו מסייע ידי עוברי עביר׳ שלא יכול הגנב לצאת י״ח ולקיים השבה מעליא ועוד שמחזיק ידי עוברי עבירה שגורם לגנוב ולגזול פעם אחרת שאם לא ימלא קונה לא יגנוב עוד ויגזול עכ״ל והביא דבריו מרן החבי״ב בכנה״ג ח״מ סימן שנ״ג הג״הט אות ו׳ושיים ולדבריו ראויים אליו יע״ש . הרי דאפי׳ לאחר שהקונה ממנו קנה כדין עכ״ו כתבו מהרש״ל והרב כנה״ג דירא אלהים יפרוש מן הכיעור ומן הדומה משום שחייב הגזלן במ״ע דוהשיב את הגזילה וגם משום שאם לא היה זה המפתה שיגנוב האשה המעות הללו שיכה בהם אחר שיתנם לו לא היתה האשה עושה כן ושיתה נשארת בתמולתו במה שזכה במתנה המקבל הראשון הוא השיגה שיגרום לגנוב וזהו אפי׳ אם היה בענין נדון דידן יאוש כ״ש כשלא שיה יאוש כלל דודאי מחוייב המקבל המתנה השני להזהיר הוא עלמו לבעלים ראשונים דכבר ביארנו כי נ״ד הגם שיש שנוי רשות מ״מ יאוש לא יש וכבר כתב הרב שה״ג בפ״ב דב״מ דבידוע לנו שלא נתייאשו הבעלים אין חילוק בין גנב לגזלן והביאו הרב כנה״ג שם נח״מ סי׳ שס״ה הג״הט אות ו״ו יע״ש ומ״ג כי נר׳ לאפשוט כי בענין נ״ד כי הוא המפתה והגורם שיגנוב האשה ויתן לו המעות והכל נעשה ע״י המקבל המתנה הב׳ אין ספק כי עליו החיוב מוטל להשיב המעו׳ שלקח כי הוא העכברא והוא החורא ושניהם כאחד הגזילה ו...ור לשמור את הגזילה הכל היה על ידו וכל שיש חיוב מן התורה להשיב את הגזילה אשר גזל כשיהיו המעות הגזילה עלמם בידו אין פוטר אותו כלל כי לא יש פיטור לא בד״ש ולא בד״א והוא ברור

ועוד נר' לי לחייב למקבל המתנה השני ממ"ש הרב ה"ה בסי' פ"ט דעתה דדייני דייני דצריך להחזיר לבעלים כל דבר הגנוב ואפילו לאחר יאוש ושינוי רשות והביאו הרב כנה"ג בח"מ סי' שס"ח הגב"י אות א' וסיים וכתב על זה וכתוב בס' המפה דאין חלוק בזה בין גנב לגזלן דבכל ענין מחזיר לו את דמיו ומחזיר את שלו יע"ש וא"כ כיון שהמנהג עתה לדון להחזיר אפי' לאחר יאוש ושנוי רשות כ"ש כשלא יש כ"א שנוי רשות גרידא כי בודאי חייב להחזיר ועמ"ש הר' ש"ך שם ובס' בית שמואל בא"הע סי' כ"ה ס"ק ג' ובס' מירא דכיא בסוף ס' מטה שמעון ה"ג ד"י ע"ג יע"ש וכן המנהג פשוט בעיר' אזמיר יע"א שכל מקום שמוצא האדם דבר שהוא שלו בראיה ברורה וידו במעל בגניבה עצמה הגם כי לא היה הוא עצמו הגנב מוציאים מידו ומכניס ליד הבעלים בין מעות בין כלים והוא מנהג פשוט בין בדייני ישר' בין בדייני או"הע כי כן הרי יש לחייבו גם מצד המנהג למקבל מתנה השני שיחזיר מה שלקח ויתן בידו של המקבל המתנה הראשון והוא ברור י

ועוד נראה להביא ראיה אלימתא לחייב למקבל המתנה השני כי מאחר כי ידוע הוא כי אלו המעות הם גנובים כי כבר קדם והלכה בהם המקבל המתנה הראשון הרי קי"ל בש"ס ובפוס' ובטור ומרן בש"ע ח"מ סי' שס"ט ס"ב שכתב וז"ל אסור ליהנות מדבר הגזול אפי' לאחר יאוש והוא שידוע בודאי שדבר זה הוא הגזילה עצמה כיצד ידע שבהמה זו גזולה אסור לרכוב עליה או לחרוש בה גזל בית או שדה אסור לעבור בתוכה או ליכנס בה ואם דר בה חייב להעלות שכר לבעלים הרי דכל דבר שהוא גנוב אסור ליהנות ואין חילוק בזה בין קרקע וחפץ ידוע למעות כי בודאי הגמור אם ידוע לו בודאי שגזל אחד מחבירו מעות בעין ואותן מעות עצמן נתנם במתנה לאחר שהמקבל אותן המעו' עצמן במתנה אסור ליהנות מאותן המעות ויש לו חיוב מצות השבה לבעלים וכאשר מתבאר בהדיא מדברי מרן בש"ע שם בח"מ סי' שפ"ט ס"ד ובת' מה"ג פ' הגזול דאפי' במעות אם ידוע הוא לו שהם גנובים אסור ליהנות ואפי' לצרף דנרים בזהבים וסלעים וכדומה שאינו מותר כלום עכ"ל אסור כמו שיע"ש ומכ"ש לקבל מתנה גמורה מאלו הדנרי' דהוי כל הכנאה שלו כי בודאי בלתי ספק אסור ליהנות מתנו ואיכא חיוב מ"ע דהשבה לבעלים כמו שיע"ש ׳

וכן נעשה מעשה באחד שגזל מעות בעין מחברו ונתנם וחילקם לאחרים במתנה שחייבוהו ב"ד להחזיר המעו' כמות שהן לבעלים כיון שידועים לכל בודאי כי המעו' הללו הן הנה היו מן הנגזל וליכא שום ספק ושום השתלפו' משינוי ותמורה במעות אחרות וכיון שהדין פשוט כי הלוקח מן הגנב דבר גנוב ואפי' מעו' אם יודע שהם גנובים אסור ללוקחן ליהנות מהם ואפי' אם לא יהיה הוא הגורם לגנוב בגניבה ההיא כל שלא יוכל לא הגנב ולא הלוקח מן הגנב לומר שהם ממעות אחרו' הדין נותן בפשוט להחזיר' לבעלים וכאמור ׳ וא"כ איך הכה יכולה לדבר בזה בענין נ"ד שהמקבל המתנה השני שהוא הגורם לגנוב ויתן מעות הגניבה בידו אותן המעות עצמן שלא יש בהם שום ספק ושום שינוי ותמורת שהם אחרות כי הם דוקא אלו המעו' כי נראה לע"ד כי לא נמלא ולא ימצא בשום ספר שיאמר כדבר הזה שאין לו שמר אחר שהוא הגונב עצמו שלא יהיה חייב להחזיר אליבא דכ"ע וזה פשוט וכ"כ הרב ארחות חיים ח"ב כ"י בס' השבת הגזילה שכל דבר שמא יודע שהוא גנוב אסור ליהנות וחייב להשיבו לבעלי' בחינם וכ"כ בליקוטי רבינו פרץ בש"ס הכלבו רפ"י קד"ס יע"ש ועי' מ"ש המרדכי פ' הגוזל בתרא דאם יודע שלא נתיאשו הבעלים צריך להחזירו בחינם והביאו מור"ם בס' המפה שם בח"מ סי' שס"ט סעי' ה' והרב כנה"ג שם בהגב"י אות ח' יע"ש ׳ וכאן נמי בנ"ד שידוע הוא שלא נתיאשו הבעלים צריך להחזירו חינם כ"ש שהוא הגורם לגנוב והוא המחוייב להשתדל להשיב את הגזילה כי אין מקום פטור למקבל המתנה השני כיון שהוא חייב להחזיר המעות הכל במושלם בלתי שום סירוב ועיכוב כלל כי כן שורת הדין נותנת באין אומר ואין דברים והאריכות בזה לא צורך כלל וק"ל

והנראה ודאי דהא דבעינן יאוש ושינוי רשות אינו אלא לחייב בהשבת הגזילה עצמה כמות שהיא בעין דכשיש יאוש ושינוי רשות קנה שהחפץ המוכר או המקבל מתנה ודמים בעי שלומי ברם לענין חיוב השבת עיקר הגזילה עצמה בשויה מה שהוא עכ"פ שצריך לשלם המעות דמי השיווי זה אין פוטר אותו וכל שהגזילה הוא מעו' בעין והגנב נתן אותן המעות ולא יש בהם שום שינוי ותמורה והליפין ושום חששא שאינן מאותן המעו' עצמן החיוב מוטל להשיבם ביד מי שהיה בהם ומכ"ש כשהיה הענין כנדון דידן כי הנותנת המתנה שהוא עיקר הקרן שהיה מונח ביד המורש' ואוכלת היא הפירות כל ימי חייה ועיקר הקרן הוא שנתן במתנ' גמור' אביה של היורשת הנז' והיא רצתה לשלוח יד במה שאינו שלה לגנוב אותו הקרן מזה המקבל מתנ' הראשון שכבר זכה בו וליתנו לאחר כי הן אותן המעות והאשה הנותנת הנז' היא הלכה לבית עולמ' כי לא יש שום טענ' לומר כי היא לקח' אלו המעות לעצמ' בהלוא' ע"מ לשלם ממקום אחר או בטענה אחרת מעין כיוצא בזה מכל השטות המתרגשות לבא בעולם א"כ מה מקום לומר שלא יתחייב המקבל המתנ' השני בהשבה אלו המעות אחרי שאין בהם שום ספק בהתחלפות התמור' שהם ממעות אחרות ולא יש שום אופן לספוקי בהו. כי היא הלכ' לב"ע תכף אחרי כן כנז' בשאלה א"כ אינו ענין לא להלוק הרב מזהרי"א והרב תורת חסד ז"ל ודעימיהו כי בזה אין שום פוסק שיסבור שאינו חייב להחזיר כי כן איני רואה מקום שלא יתחייב המקבל המתנ' הב' להחזיר כיון שהוא היה המסית שיגנוב ויתן לו כנז' בשאלה

ועיין עוד להרב תתנ' מפריס בה' גזיל' סימן ל' שכתב דהרב ש"ך בח"מ סי' הנ"ג דהקונ' אחר יאוש אם ידע שהוא גנוב ל"ק כיון דבקיבורא אתא לידי' שהרי אסור לסעדו לגנב ועובר

ועובר על לפני עור לא תתן מכשול וכ"כ הרב כ"מ בפ"ה גבי נטלו מוכסין חמורו והחזירו לו אחר ועל זה הקשה הרב מחנה אפרים ז"ל ואין נראה לענ"ד דהרי מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דאפי' כי ידע ביה קנאו באפ' בשינוי רשות אלא שצריך להחזיר הדמים אם לא ידע נמי מדינא הוה צריך לתת הדמים אלא דמשום ת"ה הוא דפטור וכ"כ הרב כ"מ בפ' גניבה יע"ש דס"ת הא מיהא דבנ"ד ליכא יאוש ל"א שינוי רשות לבד וגם ידע שהוא גנוב וגם הוא עלמו המקב' המתנה השני שהוא המסבב והוא הגורם שיגנו' ויביא אליו לכ"ע נראה דחיי' להחזיר וזה ברור • וגם ראיתי להרב המני"ע בס' קרית ספר בפ' גניבה פ"ו דרכ"ג ע"ב שכתב וז"ל נראה דמן התורה אסור לקנות משום גנבה דבר שידוע שהוא גנוב כו' וכן מה שחזקתו שהו' גנוב דחזקה ורובא מדאורייתא כו' אבל מי שהגנבה בידו אע"ג דלאו באיסורה אתא לידיה שלא גנב הוא אפ"ה חייב להחזירה לבעליו דאפי' מאי דאתא לידי' בהיתרא הוי גזל בידיה כמליאה ושכר שכיר ומשום ולפני עור ל"ת מכשול אסיר מדאורייתא יע"ש וכ"ש בנ"ד

ועוד נ"ל לומר כי אפי' למה שנראה מדברי הרב מוהרי"א והרב ת"ח ז"ל ודעימייהו שהחילקו בזה דהא דגנב ופרע בחובו ובהקפו דלא עשו בו ת"ה זהו דוקא בחפץ מסויים לא במעו' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכמש"ל הרי חילוק זה הוא לדבר הידוע שכן העיד הוא בעלמו הרב ת"ת ז"ל לומר שהוא הידוע שלא בא מפורש בשום ספר וא"כ איפא הרי קי"ל בש"ס ובפוסקים דכל דבר שהו' הידוע אין בו אלא הידושו וא"כ יש לומר דמסתיים למינקט כוותייהו במה שאנו שדיברו בדין גנב ופרע בחובו ובהקפו שפרע לב"ח פשוט וכשר שלא היה הוא הגור' שיגנוב ולא שיה חוטא בעיקר הגנבה משא"כ כשיהיה כענין נ"ד שהב"ח או המקבל הרי הוא החוטא בעיקר הגנבה שגם הוא מחוייב בהשתדלות מלות השב' הגזיל' א"כ ככה"ג גם המה לא אמרו חי' זה בין מעות לחפץ כי הבו דלא להוסי' עלה

ועוד נ"ל לומר כי הא דאמרינן בש"ס ובפוסקי' ז"ל שעשו בו ת"ה זהו משום תקון העולם דאם לא כן לא שבקת חיי לכל בריה דאין לך מי שקונה מחבירו וכמ"ש רש"י והרא"ש ושאר הראשוני' ואף שבמתנה כתב הרשב"א דלא עשו בו ת"ה והרא"ש הולך ושונה כהרא"ש זהו דוקא בדבר ההווה והרגיל ושכיח וגם לא עביד איסורא המקבל המתנה עבוד רבנן תקנתא אבל כענין נ"ד שהמקבל המתנה הוא הגורם הגנבה דהוי איסורא בכה"ג לא עשו חז"ל תקנה כלל כי אינו הווה ורגיל ושכיח וגם עשה איסו' ולא עשו תקנה לרמאים ולחוטאים וגם חילוק הרב מוהרי"א והרב ת"ח ודעימיה בין חפץ מסויים למעות לא אמרו גם המה החילוק כ"א בהווה ורגיל ושכיח ולא עביד איסור' וזה ברור

ועוד איכ' טעמ' אחרינ' בנדון שלנו כי מעיקר' זאת האשה איננה בעל הממון הזה כלל כי אביה הוא היה הנותן וכשמת אביה נפלו הנכסי' הללו לפני למקבל המתנה הראשון וא"כ זאת האשה לא יש שייכות בממון זה כדי שיתן היא לאחרי' במתנ' דהוי נותן דבר שאינו שלה וא"כ בכה"ג לא שייך ת"ה

וע"ד שכתב הרב כנה"ג בתשו' בעי חיי חח"מ סימן קפ"ו דרכ"ו ע"א שכתב וז"ל אבל מטלטלים שמכרו או נתנו היורשים בזה לא עשו ת"ה דמכרו או נתנו דבר שאינו שלהם דמיד שמת הנותן נפלו הנכסים לפני המקבל המתנה ואין במעשיהם כלום וכ"ש אם נתן האב מתנת בריא יע"ש וכ"כ עוד כיוצא בזה בשנסי' קנ"ו דר"ס יע"ש • ואם זה כתב הרב ז"ל בעיקר הדין במה ששייך ת"ה כ"ש שיש לנו לומר דבר זה בנ"ד לכ"ע כי בזה הענין נ"ד שהיא האשה ולא שייכ' כלל באלו הנכסים וזה המפתה פיתה אותה שיגנוב דבר שאינו שלה ויתן לה בכה"ג לא מלינו מי שיאמר בפי' בנ"ל אפילו במעות דשייך בזה ת"ה ובכן הדין נותןבפשו' כי חייב להחזיר כל מה שלקח ביד המקבל המתנה הראשון כאשר ביארנו והנה היה מקום לומר אם לפי האמת העדים החתומים על השטר המתנה השניה כי בודאי הגמור לא ידעו כלל לא מפיה של האש' הנותנ' ולא מפי המקב' המתנ' השני כי כבר נתנ' אלו המעו' לאחר כי בודאי כל ישראל בחזקת כשרים ולא חתמי בדבר איסור ולסייע ידי עוברי עבירה כי הנה לאילו' שחילק הרב מוהר"ש די בוטון ז"ל בתשו' סימן מ"ח לפיס שלום בין תשו' הר' יהודה ן' הרא"ש שהביא מרן בב"י ח"מ סימן סע"ה מחודש ג' לתשו' מוהר"ם שבמרדכי בין מתנה למכר כמו שיע"ש וכאן בנ"ד פוא מתנה ולאו אכולא מילתא קא מסהדי וכמו כן לחי' הב' בין כשהעדים מעידים בדברי עלמן לכשמעידי' לדברי הנותן כו' וכאן בנ"ד לריך לראות נוסח השט' איך הוא כתוב מ"מ אין אנו לריכים לזה כי בלא"ה הדבר שנוי במחלוקת כאשר כתוב שם בתשו' מוהר"ם סימן מ"ע ון' ומ"ש עוד בזה כמה וכמה מרבני אחרוני' עיין בכנה"ג שם בח"מ ח"א סימן מ"ט הגה"ב"י אות י"ב ובס' ה"ש ומ"ש ושאר הפוסקים שם ומ"ש עוד הכנה"ג שם בח"מ סימן סע"ה ובתשו' בס' בעי חיי ח"א חח"מ סימן קכ"ד וח"ב סימן ל"ו ובס' מחנ' יהוד' סימן מ"ט וסימן סע"ה יע"ש • ונראה עוד לומ' בזה כי בודאי הגמור כי בנ"ד לא ידעו העדים שיש נדנוד עבירה באלו המעות ולפי מה שנתבאר מדברי' רוב הפוסקים הוא דאין לעדים שום חיוב לחקור ולדרוש אם מעות אלו שנתן הם שלה או כבר נתונים לאחרים כי עיקר עדותם הוא על עיקר המתנ' שהי' נתנה אלו המעו' לזה ותו לא רמיא עלייהו לידע אם המעו' הן שלה או גנובי' שכבר נתנם לאחרי' ושבר' נותני' לומר כן כי גדולה חזקה שכל ישראל בחזקת כשרים כמ"ש ובודאי אם ידעי בודאי שיש איסור גזל בדבר לא הוו חתמי בשטר המתנה שהיא גרם כדי להתלות' במקום אחר אנכי אומר כי אם יתרמי בנדון דידן שידעו העדים שהמעות הללו כבר נתנם לאדם אחר ועתה באים להעיד בשטר המתנה הזאת אשר מסיב' זאת הם גורמים כי עפ"י העדים מוליאים מתומתח' רשות המקבל המתנה הראשון דנראה דחייבים העדי' לשלם דהוי זה דינא דגרמי ולא גרמא בנזיקין כי ל"ד למ"ש הרמב"ן ז"ל במאמר דינא דגרמי שכ' דהרוא' לחבירו שרולה לתת מתנה לפ' או הולך להציל ממונו והוא נעכבו דפטור כמו שיע"ש כי התם שאני שהיה רולה ליתן ועדיין לא נתן לו כן בנדון דידן כי כבר נתן כי לכ"ע חייב המקבל המתנה ואם יהיה האופן שהמקבל פטור חייבים העדים מדינא דגרמי ועיין למוהרד"ב

במוהרא״ד ז״ל בס׳ לחם רב סי׳ ק״פ וקפ״ה שנראה מדבריו כי כגון דא דנ״ד חייבים העדים לשלם ועמ״ש הרב כנה״ג בח״מ סי׳ שפ״ו הגה״ט אות ו״ך יע״ש והרי הוא דומה לדין הרא״ש ז״ל שכתב בתשו׳ והביאה בטור ח״מ סי׳ מ״ו ורבינו ב״י בסי׳ כ״ע וכן פסק שם בעדים שאמרו דשקר העידו דאין יכולים לחזור וחייבים לשלם מה שהפסידו ועמ״ש הרב כנה״ג ז״ל שם בסי׳ כ״ע ובסי׳ מ״ו ובס׳ ה״ש ומ״ש ובכנה״ג סי׳ שפ״א הגה״י אות ס״ל יע״ש וכאן יש לומ׳ כי הם עושים נזק בעדותן

והגם כי יש עדיין מקום לחלק בזה כי אין זה עדו׳ שקר ממש כי העדו׳ מלד עצמו שהשמעידי׳ שהאש׳ נתנה מעות הללו במתנה לזה האיש הרי הוא אמת אלא דהמעות עצמן הם גזל ויש לצדד בזה כי בלא״ה אם יהיה המתנה גזילה הרי העדים לא עשו כלום זלא אהני עדות שלהם ואם יהיה האופן כי מסיבת העדאת העדים ילא לו נזק למקבל המתנה כראובן עדין לרי׳ להתישב בדבר כי שמא אסלא היו אלו העדי׳ לא היה הענין בריא היוקה או שמא לאידך גיס׳ היה מולא עדים אחרים שלא ידעו בדבר וגם כי בלא״ה העדים עלמן לא נשאו ונתנו בדבר ועיין בתשו׳ הרב כנה״ג בס׳ עדות ביעקב ובס׳ בעי חיי הח״מ ח״א סי׳ כ״ד שכתבנו לעיל ועוד יש לעמוד בענין זה במאי דאמר בש״ס ובכוס׳ ולא אני בן הורין לעמו׳ בזה ומ״ג כי לרי׳ לראו׳ שער המתנה השניה במאי דכתיב בגויה אם יש איזה גמגומי׳ אחרי׳ וכתו׳ יעשה ועמ״ש הכנה״ג שם בח״מ סי׳ שפ״א הגה״ט אות מ״ל בשם תשו׳ הרמ״ע מפאנו ז״ל על מי שמתה אשתו ובא המיו ונתן ממטלטלי׳ ומלבושים של בתו לצדקה לעניים לכופר נפש בתה בלתי רשות הבעל חייבו שם הרב ז״ל מדין דינ׳ דגרמי׳ דחייב יע״ש ולכאו׳ ק׳ דבי״ל להרב ז״ל לחייב לעניים שלקחו דבר גנוב ומ״ג במטלטלים ומלבושים דהוי דבר מסויים אם לא שנאמר כי בנדון הרב ז״ל היה הענין כי העניים שלקחו דברים אלו לא ידעו שהיה בלתי רשות הבעל וכל שלא ידעו הלוקחים שהוא דבר גנוב ליכא ת״ה למאי דקי״ל כהרא״ש ודעימיה מכמה טעמי׳ וכמש״ל ועוד יש לומ׳ כי שמא בנדון הרמ״ע לא היה אפשר לחזור על העניים וליקח אלו הדברים ולהציל מידם באיזה לד ושיבה ולכן חור הרב ז״ל על חמיו לחייבו מדינא דגרמי אבל אה״ן אם יכול להציל מיד הלוקח אינו חייב הנותן וא״כ בנ״ד כי אין מקום להשתלם מהנותן כי כבר מתה ולא נשאר לה שום ממון אחר הדר דינא להשתלם מהמקבל ומ״ג כי כיון שהוא היה המעוות והמסבב להוציא הממון מהמורשה בערמה כדי לקחתה לעצמו והכל נעשה על ידו ממש זהוא כמוליא והוא המביא כמזבן בשאלה הרי הוא ממש הנושא והנותן ביד וחייב להחזיר מכמה טעמים הנתנים למעלה וכל הבא להחזיק ביד המקבל המתנה השני הזה הרי הוא מחזיק ידי עוברי עבירה וכבר כתבתי כי כל ישר׳ בחזקת כשרים ובהודע להם חומר האיסור אפי׳ הבעל דבר עצמו הוזר בו והאל״ל המחזיקי׳ בידו וזה ברור

ועם שמלינו בתשו׳ הרב פני משה ז״ל בח״ב סי׳ קי״ט שפער למי שנתן עלה לחבירו שילוה

ויקיף לאדם אחד בכוונה מכוונת לקחתו לעלמו כדי ליפרע מה שהיה חייב לו ומוב נשבר דליכא שום חיוב על זה הנותן העלה הגם כי להנאתו כיוון משום דלא הוי דינא דגרמי כ״א גרמא בנזיקים כמו שיע״ש התם שאני כי הנותן העלה נתן העלה שיקיף וילוה לחבירו כדי ליפרע הדבר שלקח וזה בהלואה והקפה הוא כמנהגו של עולם ובהיתרא אתא לידיה אלא שגנב דעתו של חבירו שלא היה לה אמין בו ואין לו שום איסור גזל בדבר גזל ממש כ״א איסור גניבת דעת לבד והרי הב״ח לפניו אלא שעכשיו אין לו יכולת לפרוע ואפשר שיתעשר ויפרע משא״כ בנ״ד כי באיסור גזל גמור בא לידו הממון מעיקרא ובהעמוד והחזר קאי לממון זה דבכה״ג גם הרב פני משה ז״ל יודה דחייב להחזיר מדינא ודוק

וגבר מן דין כי אפי׳ בנדון הרב פ״מ ז״ל אהר שפטר אותו מדינא סיים וכתב וז״ל אך אם במרד ובמעל עשה הדבר הזה להטעות את רעהו כמו שמוכיחים קלת המעשים אשר כתב החכם השלם ראובן השואל גדול עוונו של שמעון מנשוא כי במקום שהיה לו להועיל מלאי לכיסן של ת״ח הגדיל עלי עקב ויעקבוהו במרמה כדי ליפרע מסחורתו ואין לך עושק גדול מזה ואם פיקח הוא שמעון יפייס לראובן ברלי כסף ואל יבא לפניו אנקת הכם כי קללת הכם אפי׳ על חינם היא באה וכ״ש דבדינא קא לייט אם ישים אשם נפשו ויודע שמעון בעלמו שבמרד ובמעל עשה הדבר הזה יע״ש ׃ והרי׳ דברים ק״ו ומה בנדון הרב ז״ל שהוא פטור מדינא עכ״ז הוכיחו בשבט פיו לבקש תרופ׳ לפייסו ברלי כסף כדי שלא יבא עליו קללת חכם וקא מר שם הרב ז״ל דבדינא קא לייט כ״ש וק״ו בן בנו של ק״ו בנ״ד שהוא חייב גם מדינא להחזיר כי בודאי לריך זה המקבל השני לשמוע לקול מורים וכבר מילתי אמורה כי כל ישראל בחזקת כשרים ובהודע לו למקבל מתנה השני הנז׳ חומר איסורו וחיוב מלות השבת אשר הוא מחוייב כפי שיטת הש״ס וכל הפוסקים וכפי כל הטעמים הנזכרים למעלה מהרה חושה אל יעמוד והשי׳ ישיב כל מה שלקח באין אומר ואין דברים כאש׳ הור׳ החכם השלם והכולל ונז״י הפוסק אור החיים נר״ו כוותיה ומטעמיה ׃ וכהסכמת מר ניהו רבה טובינא דחכימי ׃ יפה דודי אף נעים ׃ המלך דוד נר״ו ערבים עלי דברי דודי וטעמא טעים ׃ כי כן אף ידי תכון עמו ׃ ככל דברי ה״ה הפוסק חיים עד העו׳ מירא ה׳ ומוסיף שמו ואברכהו וארבהו יפולו מעינותיו חולה ויהיה שמו כשם הגדו׳ ׃ ויהיו נטיעותיו כמוהו גבורים בתורה גבורי החיילים ׃ וה׳ ילילנו משגיאו׳ ויראנו מתורתו נפלאות ׃ כה דברי החותם פה אזמיר יע״א בשליש אחרון לחדש כסליו שנת

וירם קרן משיחו ברוב עז ושלום

הלעיר **חיים**

פאלאג״י ס״ט

חשן המשפט

הלכות דינים

סי' א' שאלה רו"ש לקחו סחורה בשותפות עם גוי ע"ד שילך ש' אל אחל מעריס אשר נמכרת שם הסחורה הנו' כו' ויאמר לו ר' לש' אם יראה בעיניך כי השכר הרבה והתעלמת איזה שיעור מהנוי וזה"ך נחלק אותו בינינו וילך ש' ועשה והצליח ויהי בבואו ויראה לשם ההבנון המכר שהיה בוקנת ריוח ויחלקו אותו לג' חלקים שויה חלק לכל א' מהם וישב ר' אל ש' ויאמר אניו הראני נא הריוח באמיתות כי כן נמכרה הסחורה ויען ש' וכו' ונכנסו מחוולי הש' ביניהם ונתפשרו ביניהם ע"ד הזה ויתן ש' לר' שלש מאות אריות ומחל לו כו' הן עתה תובע ר' את ש' ע"פ הודאות יהודה שותפו שהיה עם ש' כו' כי לא ידעתי כ"כ ריוח בבירור והנה בעתה כבחי או כחי עתה לתבוע ממך גם את הכל יבא נא דברו ושוב את הד' ילכו בה ד"א א

הלכות עדות ושידלאדעס סי צו

סי' ב' על מתני' בפ"ב דכתובות דכ"ח ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן כו' ובגמ' אמר ר"ה בריה דר"י ונוח שיש גדול עמו וכו' ד' ה' ע"ד

סי' ג' סובב הולך לתשו' אשר היא מודפסת בס' שנהיר הקי' חיים בסי' מ"א דפ"ד ע"ד ודפ"ע להרב ה"ק אג"ן הספר זלוק"ל ושייך לענין שטר מתנה ועו' גם תשו' מהרב תנא ירושלמאה במוהר"מ סוזין זלוק"ל ד' ו' ע"ד ודי"ט ע"א

סי' ד' שאלת חכם ותשובתה בלדה מאת עט"ר הרב המופלא ר"מ מאי רודים יע"א כמוהר"ר מיכאל יעקב ישראל נר"ו שאלה ראובן שהיה חייב לש' סך ק' אריות ור' הנז' היה רוצה לילך לכפרים להסתחר כדרכו ולא היה מנירו ש' עד שיתן לו מעותיו והמתאו אלל לוי הסרסור ואמ"ל ר' האזור של זהב שנתתי לך למכור תמכרהו בעד ק' אריות וכו' והנה ש' תבע מלוי הסך ק' אריות וכו' וא"ל יאודה אני תפסתי אותו בעד מה שחייב לי ר' שאול ישאלו מה שורת הדין נותן אם זכר יאודה לתופסו בעד חובו או לא מה דינו דכ"ב ע"ב

סי' ה' תשו' מאת עט"ר אדוני משה הרב המחבר זלוק"ל ע"ד הרב העליון למעלה סי' ד' דכ"ג ע"ב

סי' ואו מאת עט"ר קדוש יאמר לו הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמוהר"ר מיכאל יעקב ישראל נר"ו לענין ראובן הלך לאיזמיר כדרך הסוחרים הפוליים מהכא לשם ליהלביש כל מיני סחורות ופרקמטיות ויהי כבואו שם העירה עם הסחורות שהביא עמו נתרלא ונעשה שותף עם ה"ר משה והיינו שראובן הוליא לקרן קיים סך מה וה"ר משה הנזכר הוליא ג"כ ס"מ כנגדו וכו' והיו נמכרים הבגדים ע"י ה"ר משה הנו' בחנותו וכו' והנה כאשר נשתתף הנז' עם הר"מ בכל עניניהם וכו' וגם ר' נתרלם בשותפות הנו' שהיה לו להר"מ שותפו עם יוסף והיו חולקין הריוח כבתחילה חלק א' יוסף וחלק א' משה וכו' ד' כ"ו ע"ד

סי' ז סובב הולך מאת עט"ר אדוני משה המחבר ז"ל ע"ד הרב הכתוב למעלה בסי' ואו ד' ל"ב ע"ב

סי' ח' מאתי איש לעיר אשר נשאלתי לענין ר"ש לו במדינה אחרת בכו' העיר ס"מ לריוח היוה בתו' מכר ומכירות כנהוג שמכ"ו לו ממיני העיר ה"ו ד' אמות קרקע מבית הקברות ואח"ך השכיר הותה ר' הנו' לכו' העיר כהונן וכתחו"ל ור' הנו' על היותו דהוק למעות רלה למכור את הסך הנו' לש' ושטרי המכר והשכירות אינם ביד ר' הנו' כי אם ביד הוולדה שלו העומד במדינה ההיא אשר המעות מחוסכנות שני ולכן מכר אותם לש' באגב קרקע וכתב והם בכ"י ש"ו נוסח זה וכו' שעל אלה נסתפקתי לדעת אי מעיקרא וכו' ד' ל"ט ע"ב

הסכמת עט"ר גדול אדונינו תנא ירושלמאה הרב המופלא וכבוד ה' מלא ה"ק פרד"ס רמונים זלוק"ל

סי' ט' גם זו לטוב ממני איש לעיר שאלה ראוי איש זקן ונעל אשה ובת אחת אלמנה והיא שכולה ור' הנו' הוא גמול חסד מקרובו בן אחיו ש' ע"ו נפשו אותה ליתן לבן אחיו הנו' מתנה כדת של תורה וכהוגן וכתח"ל וכן עשה ונתן לו סך ג' אלפים אריות טו"ת מהיום ופידי לאחר מיתה שלשתן ע"ו האופן דהיינו וכו' דמ"ל ע"ל

סי' יוד תשו' נילחת ע"ה האחור למעלה בסי' ט' מאת עט"ר כח"ר לי מע' הרב המובהק שמן תורק כמוה"ר דוד חזן נר"ו ובהסכמה עלה ככל האמור ומדובר אחת למעלה ד' מ"ו ע"ב

סי' י"א תשו' שלימה מאת עט"ר מורנו הרב המופלא חקו"ף חיים ומלך כר"ו אמרות טהורות הר' המסכים לכל הדברות האמורות למעלה מזה ד' ח"ט ע"ב

ישעיה

סי' ל"ט וירשום קאת וקפוד וכו' ור' רד"ק ז"ל פי' ג' דט"ו ע"ב

תלמוד

תלמוד בבלי ורש"י ותוס' ז"ל

פסחים דפ"ט במוכר עולתו סימן יא דנס עד
כתובות דכ"ב ע"א ארי"ה בריה דר"י והוא שיש גדול עמו סי' ב דה ע"א
דכ"ח ע"א וכי מסקינן מתרומה ליוחסים דתרומה שם דו עד
דנ"ה לדברי רש"י ד"ה והרי היא כמתנת ש"מ סי' ח' דמ עד
דל"א ע"א מתני' היתה כתובתה ר' ומכרה כו' סימן ו דכט עב וג'
גיטין דמ"ה מאי חזית דקנסינן ללוקח כו' סי' יא דנס עב
דס"ו ע"א תוס' ד"ה דמי חמרא כו' סי' ג דיא ב
קדושין דל"ו לאו עכברא גנב אלא חורא כו' סי' ט' דמו עד
קמא דקט"ו אמ"ר שם גנב מפורסם כו' סי' ט דמה עב ומט עג
שם תוס' ד"ה והלכתא שם
מציעא די"ד ע"ב דהכיר בה שאינו שלו סי' יא דן א
דמ"ה עב הש"י ד"ה אע"ג דאין שליחו' לגוי סי' ו דל א
שם ע"א אי מטבע נקנה בחליפין סי' ח' דמ א
שם רש"י ז"ל ד"ה ואקנינהו כו' שם
דס"ו ע"ב למימרא כו' מחילה בטעות סי' א לג א
דע"א ע"ב תוס' ד"ה כגון כו' סי' ז דלז א
שם דקט"ו עב דלגובייניא ולמיקץ קאי סי' יא מט ד
בתר' דב ע"א תוס' ד"ה לפי' שנפל הכותל סי' ו דלז ד
שם דנ"ו תוס' ד"ה ר"פ סי' ח' דמ ב
עובדא דר"פ דהוו ליה אלפי זיני ... שם
דקי"ד תוס' ד"ה המכיר כו' סי' יא דנ"א עג
שם דקמו בההיא דשלח סבלונו' שם דן א
שם פ' מי שמת ש"מ שאמר תנו כלואתי לפ' סי' ח דמ עב
סנהדרין ד"ו ע"א והלכתא פשרה צריכה קנין סי' א ד"א ע"א
שם תוס' ד"ה פשרה צריכה קנין שם ועג
מכות די"ה ע"ב וא"כ ענשה הכתוב כו' סי' יא נד ד
שבועות דל"ט עב הטענה שתי כסף כו' כ"ג' כא ג
חולין די"ק ע"א תוס' ד"ה בשקדש כו' סי' ו דלג ב

הרא"ש ופסקיו ובעלי השיטות

כתובות פ"ב ארי"ה וסוא שיש גדול עמו סי' ב דה עד ודו ע"א וב'
קדושין דנ"ט ע"א סי' ב ד"ה עני המהפך סי' יא נה ג
קמא דקט"ו ע"א תוס' ד"ה והלכתא בכלהן סי' ט דמה עב

הר"ן

כתובות פ"ב ד"ה והוא שיש גדול עמו סי' ב דו עג
קדושין ר"פ האומר לענין עני המהפך סי' יא נה ב

מרדכי והגהות

כתובות פ' אע"פ סי' ה דמ ב

סוטה פ' א"נ נהגנה שי' אל"א סי' יא דנג עג
קמא פ' הגוזל קמא סי' ח דמ עב
קמא פ' הגוזל בתרא ובלוקח מגזלן סי' ט מה ב
סי' ק"ע הביא תשו' מהר"ם ב"ב סימן יא דנג עב
בתרא פ' חזקת הבתים סי' ו' דלח ג
שם פ' הספינה סי' תקס"ל סי' יא נה על
פ' הגו' הביא תשו' מהר"ם ב"ב ז"ל שם נד על
סנהדרין פ"ק והקנין שצריך היינו שלא יוכל לחזור כו' סי' א' דא עגל
קדושין ר"פ האומר סי' תקכ"ג סי' יא דנס ל
חולין פ' גיד הנשה רמז תר"פ ותרפ"ד סי' ו' לג ב
פ' כל הבשר רמז תרל"ט שם

שלטי הגבורים

ר"פ האומר סי' יא נב עג
פ"ב דמציעא שם נו עב

מהר"ם טיקטין אשר נסכנות סר"ף

כתובות פ"ב מה שהשיג ע"ד הר"ן ז"ל סי' ב לו ע"ל

של אורות

דכ"ג עב וג סי' יא מט על

ש"מ מציעא

פ' הזהב סימן ח' דמ עב

תורת חיים

קמא דקט"ו סי' ט' מה על

רש"י קדושין וקמא

קידושין דלב ע"א סי' יא נב על
קמא פ' מרובה סי' ו שם דכו עב
שם פ' הגוזל בתרא סי' ל"ג סי' יוד מח ד

פני מבין

ח"א דכ"ד עב סי' א דב ג ול
שם דק"ע עד סי' יא דנל עב

הרשב"א

קמא דק"ד ע"ב דלא גרסי עובד' דר"א סי' ח מ עב

הרמב"ם

הל' אישות פי"ו הכ"ה פיא אומרת בתולה כו' סי' ב ד"ס עד ולו ב
הל' מעשר פ' יוד הל' סי' ו' דל ב ופי' ו' דל"ו ב
הל' מכירה פי"ו הל"ד סי' ח' דמ עב וד'
שם הל' ז' שם
שם פ"ט הורו מקלת המודים כו' סי' ו דכט ע"א וב' וסי' ז' דל"ד על
שם פכ"ב ה"א ואם היתה מלוה סי' ח דמ עד ומא א
הל' גזילה ואבידה פ"ה ה"ז סימן יא דמט עב
הל' גניבה פ"ה ה"ב שם

הל'

הל' מכירות פ"ב ה"ג — סי' ו' דלח עא
הל' מלוה פ"ה ה"ט — סימן ו' דל עב
ה' שותפים פ"ד ה"א — סימן ו' דל"ו עא
שם פ"ג ה"א — שם דלט עא

הג"מי

פי"א מהי נחלות אות ב' — סי' יא דנג עג

הרב המגיד

פ"א מה' מכירה ה"ו כיכל בשער — סימן ג' ד"ך ב
שם פ"ו ה"ל — סי' ו' דכט עב
שם פכ"ב ה"ח — סימן ח דמא על

כסף משנה

ה' אישות פי"ו הכ"א — סי' ב' דו עב
הל' גניבה פ"ה ה"ל — סימן י"א דנו עא
הל' שותפים פ"ד ה"א — סימן ו דלו עא
הל' מכירות פ"ה ה"ג — סימן ח דלה עא
הל' עדות פי"ג הל"ד — סימן ב דו על
שם פי"ד ה"ל — שם דו על
ה' מכירה פ"ו ה"ל י"ד — סימן ח' דמא עב

לחם משנה

הל' עדות פי"ד — סימן ב דו עב

מרכבת המשנה

הל' מכירה פ"ו הל' י"ד — סימן ח דמא עב

קרית ספר

הל' גניבה פ"ו דדכ"ג ע"ב — סימן יא דנט א

קרית מלך רב

ח"א סימן ה' — סימן ה' דכו עב
שם סימן ב — סימן ח דמד עב
שם ה' מכירה פ"א ה"ו — סימן ג ד"ך עב

מחנה אפרים

ה' שלוחין סי' יב סי"א דכט דסי' ו דלל א וב ולט א
ססי' יג — סימן ו ד"ל ע"א וסי' ודלו עב וג
ה' גזילה סי' ל' — סימן יא דנו על

הלכה למשה

ח"א הל' גניבה פ"ה דל"ו עד — סימן יא דמט ד
שם דל"ו עב — שם דנא עב
שם דמא עב — שם דן עא

לב מבין

הל' שלוחין פ"ד דקסב — סי' ו' דלב ב
הל' בקדין ב"מ ב"ד דקפ"ג ע"א — סי' יא דלג ד
שם דקפ"ג וקפ"ד — סי' ט' דמו א

אמרי יוסף

בליקוטיו דקט"ו עג — סימן ב ד"ו עב

לחם שלמה

בקונט' קנין אגב קרקע ד"ח עב — סי' ח דמא ב
שם סימן י"א דט על — שם דמ עב
שם סימן ט דט עא — שם דמא על
שם סימן יט ד"ט ול' יול — שם דמ עב
בקונטרים ק"ם ד"ע עא וב — שם דמב א

בן ידיד

דע"ו עב — סי' ו' דלג עא

טור

יו"ד סי' קס"ט יצחק האומר לחבירו לוה לי מעות סי' ו' דל"ד ע"א ול"ו ע"ל
שם סי' קע"ו סל"ב — סי' י"א דנ"ה ע"א
אה"ע סי' ל"ו היא אומרת בחול' נשאתני סי' ב ד"ה ד
ח"מ סי' מו דהביא חשו' הרא"ש סימן יא דנו עב
שם סי' ל"ע בדין נותן מתנה — שם דנה א
שם סי' קכג סק"ב — סי' ח דמ עג
סי' קעו דאם ערבו פירותיהן — סי' ו' דל"ו עא ול
סי' רג ס"ק יוד ומטבע אין יכולין — סי' ח' דמ ב
סי' רל לעני' מתנה והפקר — סי' יא נח ב
סי' שנג לענין יאוש אי קני — שם דנא עב
שם סי' שנו סק"ד דהביא דעת ר"י סי' ט דמא עג ומט עג
סי' שסא לענין גזל אם לא נתייאשו סי' יא דנא עא
שם סי' שעג ושעד לענין גזל ומתנה — שם

מרן ב"י חמ

סי' כה הביא משם הנ"י פ"ק דסנהדרין בשם שבע"הכט סי"א דג עב
סי' לא יש דברים שמעיד הקטן כו' סי' ב' דא על ודו עב
סי' ג"א הביא משם המרדכי פ"ק דגיטין כו' סימן א' ד ד עב
סימן ע"ב מהו' לב — סימן ו דלא על
סימן ע"ה מהו' י"א — סימן יא דנג עג
סימן ק"ה בבד"ה — שם
סי' קכ"ג הביא בשם שגהות לענין שליח סי' ו לג ג
סי' קכ"ו מהו' א' משם הריב"ש ז"ל סימן ד' דכב ד
סימן קע"ו מהו' ל"ו — סימן ו' דלא ד
סי' קפ"ג הביא משם הרב למה לדק — שם דכו עב
שם מה שהביא משהר"ב בע"בט — שם דכט ב
סימן קנ"ה ס"ק — סימן ג דט"ב ע"ד
סימן ר"ג בבד"ה — סי' ח דמ ב
סימן שע"ה מהו' ג' — סימן יא דנט עג

בית חדש

ח"מ סי' לג ע"מ שתמה ע"יבט דאמאי לא כתב אלא עדי

מפתחות

עלי תרופה לנאמן כו׳ סי׳נן דף על ור״ו עא ודו עב

שם סי׳ ר״ג ס״ק י״א דמעיין בדברי הרא״ש ז״ל — סי׳ ה׳ דמ ג

שם סי׳ שנ״ו מ״ש ע״ד בטור דכתב אבל ר״י כתב כו׳ — סי׳ ט דמה עב

פרישה ודרישה

א״ח סי׳ ס״ו מ״ש ע״ד הטור — סי׳ ח דמא ג

שם סי׳ קכ״ג סק״ב — שם דמ עג

סמ״ע

סימן לו — סי׳ א׳ דה עא

סימן ס׳ — סימן ג דכא עב

סימן ס״ו — סי׳ ח דמה עג ול

סי׳ נ״ו — סימן ב דו עא

סימן קפ״ג ס״ק י״ד — סי׳ ו דלה ב

כנה״ג

א״הע סי׳ כ״ג — סי׳ג דכא עב

שם סי׳ כ״ח — סי׳ ג דכא ב

שם סי׳ קי״ג הגה״ט אות ה״י — סימן יא דנא ג

ב״מ ח״א סי׳ מ״ט הגב״י אות י״ב — שם דנו ב

שם סי׳ ק״ע הג״כט אות קמ״ג — סימן יא דנה ד

שם סימן סע״ה — שם

שם סי׳ ספ״ו הג״הט אות כ״ו — שם עג

שם ח״ב סי׳ י״ב הגב״י אות ג׳ — סי׳ א׳ דא ל

שם הגהב״י אות ד׳ — שם דב ד

סי׳כ״ה בכללי הקי״ל אות יד — סימן יא דמט ד

סי׳ מ״ב הגב״י אות כ״ג — סי׳ ג׳ דטו עג

שם מה שתי׳ בד׳ מרן בתשו׳ סי׳ קפ״ג — שם ד

שם נא הגב״י אות ע״ו — סי׳ א׳ דד ד

סי׳ ס׳הגב״י אות כ״א — סימן ט דמו א

סי׳ פ״ו הג״הט אות ה׳ — סי׳ א׳ דמב על

סי׳ ע״ה הגב״י אות עו — סי׳ יול דמח עג

סי׳ פ״ג הגב״י אות פ׳ — סימן ז דלח עג

סי׳ק״ד הגב״י אות יט — סי׳ ה דכו ב

סימן קכ״ו הגב״י אות יול — שם

סי׳ קפג הגהב״י או׳ נא סי׳ ז דלב על ול״ג עג ולד ד

סי׳ ר״ג הג״הט אות סו — סי׳ ח דמ עג

שם הגהב״י אות כו — שם

שם הגב״י אות כח — שם דמא על

סי׳ רל״ן הג״הט אות כא — סימן יא דנה ד

סי׳ רע״ו הגב״י אות כט — שם דנג א

סי׳ של״ג הג״הט אות ז׳ — שם דנ״ו ד

ח״מ ח״ב סימן ש״ו דהביא תי׳ מהרי״א ז״ל סי׳ יא דנד עב

שם סי׳ שס״ח הג״הט אות ו״ו — שם נו ד

חשק שלמה

סי׳ י״ב הג״הט אות י״ל דהק׳ ע״ד הרב משאת משה — סי׳ ח דב ב

סי׳ כה אות טו״ב — סי׳ יא מט ד

סי׳ ס׳ הג״הט אות לג — סימן ג די״ז ב

שם הגב״י אות י״ט — סי׳ יח דנה ב

שם הגב״י אות ג — שם

משה שמעון

סי׳ כ״ה אות י״א — סימן יא דו״ט ד

סי׳ ל״ו הגב״י אות ג הביא משם הרב למח נ״ק ז״ל — סי׳ א׳ ד ג

סי׳ מ״ב הגהב״י אות י״ג — סי׳ א׳ דמ עב

סי׳ ס׳ הג״הט אות נ״ג — סי׳ ג דט עד וד׳ יו״ד עא

שם הגהב״י אות ע״ו וע״ו״ב — סי׳ ט דמו א

סי׳ קע״ו הגהב״י אות קפ״ט — סימן ח דלב א

סי׳ קפ״ג הג״הט אות מ״ד ומ״ה שם דכח עב וסי׳ ז דלו עד ול״ח עב

שם הגהב״י אות ח״י — סימן ז דלה ד

סי׳ קכ״ה הגהב״י אות נ׳ — סי׳ ח דמב א

סי׳ ר״ג הג״הט אות ח׳ מ״ש ע״ד הרנ״הג סי׳ ג דיג עב וסי׳ ח׳ דמ ד

שם הגב״י אות נ״ט — שם

סי׳ רל״ו הג״הט אות יו״ד — סימן יא דנה א

סימן רנ״ו הג״הט אות ט״ו — שם על

שם נ״ג בתשו׳ נסו׳ סי׳ ה ל״ט ע״ג — שם דמט ד

שם ד׳ יו ד ע״ג — שם דנו עג

שם די״ג ע״א — סימן ג די״א על

שם סי׳ ז די״ד ע״ג — שם ודיד א

בית אברהם

סימן יב — סימן יא דא עא

בית שמואל

א״הע סי׳ כח סק״ג — סי׳ יא דנו עב

ראש יוסף

ח״מ סי׳ ל״ה — סימן ב די״ז עא

שם סימן ע״ה ס״ק ס״א סי׳ יול דמה עד וסימן יא דנג על

מרן בש״ע

יו״ד סי׳ קע״ו דק״ג — סימן יא דנד א

ח״מ סי׳ ב׳ דנ״ל מכין ועונשין — שם דכו עא

שם תחי׳ סי׳ מ׳ — סי׳ ג׳ דק א

שם סימן ס״ו — סימן ח דמא עב

שם סימן ק״ד סק״ה — סימן יא דנד עא

סימן קל״א ס״ק יו״ד — סי׳ ג דק ב

סימן קע״ו ס״ק יוד — סי׳ ז דלט א סי׳

מפתחות

סי' ר"ג סק"ט — סי"ג דיט ע"ב וסי' ח' ד"מ ע"ב
סי' שנ"ג סק"ג — סי' יא דנ"ד ע"ל
סי' שמ"ב — שם
סימן שמ"ט סק"ב — שם ע"ג

מורים

ח"מ סי' ל"ט מי שבא להפקיע תקנת חכמים סימן יא נו א
שם סי' שמח — שם דנא ד ודנד ע"ג
שם סי' שנו סק"ל — סימן ט דמב ע"ב
שם סימן שפ"ה דאין חי' בין גנב לגזלן סי' יא נו ב

לבוש

ח"א סי' סו — סימן ח דמא ב
שם סי' ר"ג סק"ט — שם ד"מ ע"ב
שם סי' ר"ל בשם י"א — סימן יא נט ג

השך

יו"ד סי' קע"ז סק"ס — סימן יא נד א
שם סימן רפ"ט — סי' ז דלה א
ח"מ סי' ל"ו — סימן א דם א
שם סי' ל"ו — סימן ב דו ע"ב
שם סי' קכ"ו ס"ק ק"ס — סי' ט דכה ע"ג וד'
שם סי' סנ"ג — סי' יא נו ד
שם סי' סכו — סימן ט' דמו ע"א
שם סימן שפ"ה — סימן יא נד א

משחא דרבותא

ה"מ ד"ח — סימן יא נג ד
שם סי' ק"ו דקמ"ב ע"ג ול סי' ט' דמו ע"ב ומו ד

ברכ"י

ח"מ סי' כ"ב כללי הקי"ל אות כ"ה סי' ח' דמג א וב

ארחות חיים

ח"מ ענין הטבת הגזילה — סי' יא דנו ד

חק"ס תפוחין

יו"ד ח"ב סי' מ"ו דע"ח ע"א — סימן יא נב ע"ב
החכע סי' ל דמ"ד ע"ל — סי' ג דיג ב
שם סימן ל"ח דפ"ב ע"ג — סימן יא דנב ע"א וע"ל
שם סימן תב דס"ח — שם למט ע"ל
סימן מ"ב דל"ח — שם ודנ ע"ל
שם דס"ל ע"א וב' — סימן ג דטו א
ה"מ ה"א סימן ל"ו בכללי הקי"ל — סי' יא דמט ד

סי' ל סב מ"ט ע"ל מהר"ם אלגאזי ז"ל סי' ג' דט"ו ע"א ודיג ע"ב
סימן ק"ג דקל"ו — סי' יא דנב ב
סימן ק"ן סימן יו"ל למט ע"א וסי' יא דנג ע"ל ונד ב

ערוך השלחן

ח"מ סימן כ"ב אות ף — סי' ח דמג ע"ב
שם סימן ס' — סימן ט דמו ע"א

כסא אליהו

ח"מ סימן כ"ס — סימן ח דמג ע"ב

שערי תשובה

הרשב"א

ח"א סימן תרי"ח — סימן י"א דן ע"ד ונא ע"ב
שם סי' תתקנ"ד — סי' ח דמח ע"ל
שם סי' אלף ואו — סי' ו דלס ב
ח"ב בתשו' האחרונה — סימן ג' דך ע"ב
שם סימן קלד — שם
ח"ב סימן קל"ב — סי' יא דנא ע"ב

כללי הרא"ש

כלל ואו סי' ך — סי' א דד ע"ב וג וד"ם ע"א
כלל פ"ט סי' י"וד — סימן ו דלו ע"ל
כלל קו סי' ג' — סימן יוד דמו ב
שם סי' כו — סימן יא דנג ע"ל

מורם בתשו'

סימן ל"ב — סימן ג דיג ב

תשו' מרן בס' אבקת רוכל

סי' ע' — סימן ג ד"ך ע"א
סימן ל"ח — סימן ח דמב ע"א
סימן קכ"ל — שם דמ ע"ל
סימן קנ"ד — סימן ג דך ע"א
סימן קס"ד — סימן ח' דמג ע"א

תשו' מוהר"ם ז"ל

פביאה ר' הטור בח"מ סימן קפ"ג סי' ו דלח ע"ב וס' ו דלב ד

מהרי"קו

שורש ך' — סי' ו דלט ע"א
שורש קי"א — סימן ח ד"נ ע"א
תשו'

מפתחות

תשו' הרי"ף

סי' קי"ד מי שתבע את חבירו בממון כו' • סימן א' דג ע"ד
סי' קכ"ד מי שנתחייב לחבירו שבועה שם

הריב"ש

סי' קפ"ג סימן ג' דו א
סי' רסו סימן יא דנ"ל ג
סימן שמ"ל סי' ג ד"ך א
סימן שמ"ב • סי' ח דמ"ע ומ"א ע"ד ומ"ב ע"א וב

מע"י שמואל

סי' לא סי' ו דל"ה ע"א

מוהר"ם ב"ב פארוכות

סימן תתר"ע סי' יא דתע ג

מהר"ם ב"ב ק"ק

סימן כ"ו סי' יא דנג ג

מהר"ם אלשיך

סי' כו"ו סי' ט דמו ע"ב ומ"ז ע"א ומ"ח ע"א ונג ע"א
סימן קכד ע"ד בפ"ך בסי' קכ"ו סימן ה דכ"ה ד

דרכי נועם

ח"מ סי' ט"ו דר"ב ע"ב סי' א דג ע"א ודב ע"א
שם סי' מ"ב ורס"א ע"ב וסי' ן' דרס"ה ע"ד סימן ה דכ"ד ג

צמח צדק

סימן ל"ו דל"ו סימן א דד ד

מבי"ט

ח"א סי' ק"ם סי' א"ל דנ"ב א
שם סי' קס"ט סימן ח דמ"ב ע"ג
ח"ג סי' ב' סי' ט דמו א
שם סי' קס"ו סימן ג דית ע"ד

הפמ"א

ח"א סי' פ"ב סי' יוד דמח ע"ד וסי' יא דנג ע"ד ונד א
שם סי' מו דלו ע"ג סי' ג דיא ע"ב

מטה יוסף

ח"א ח"מ סימן ה' דפ"ב ע"ד סימן ג דע ע"א

מגן דחיי

ח"מ סי"ם ד' מ"ס ע"ד פמ"א ז"ל סי' ג' די"א ג

הרדב"ז

ישנות סימן יא סי' א' ד"ל ע"ד וד"ס ע"א

שם סי' מ"ב סי' יא דמט ג
חלשות סי' נ"א סימן א דד א
שם סי' קי"ו סימן ח' דמג ע"ד
שם סימן קע"ג שם ע"א
שם סי' רפ"ח סימן ט דמו ע"ד ודנ"א ע"ד
שם סימן שמ"ס סימן יא דנ ע"ד
שם סימן ש"פ סימן ז' דל"א ע"ב
שם סימן ש"ל סי' יא דמט ג
שם סי' תל"ב שם דנ"א ע"ד ודכ"ד ע"ג ודנ"ה ע"ד
שם סי' תרמ"ד סימן ג די"ב ע"ב

מהר"י אדרבי

סי' קנ"ו • סי' ט דמו ע"ד ומו ע"א ונג ע"א וג' ונ"ד ג
סי' קפ"ג סימן ו דכ"ו ע"ד
סימן רנ"ח סימן ה דכו ע"ב
סימן ש"ו סימן יוד דמח ע"ב
סימן של"ח סימן יא דנג ע"א
סימן ש"ל שם דנה ע"ד
סימן שפ"ג סימן ו דנה ע"ד וסי' ו דל"ד ע"ג

מהרח"ש

ח"א סימן ל"ג סימן ח דמב ע"א
ח"ג סימן ט' סימן יא דן ע"ד
שם סימן ל"ח סימן א דב ע"ג
א"הע סימן כ סימן יא דנ"א א

משפטים ישרים

סימן ט סימן ג דט"ו ע"ד
סימן יח סימן יא דנ"א ע"ב
סימן כב וסימן ל"ו שם דמ"ט ע"ד
סימן ס' דס"ג ע"ב סימן א דג ד

מהרש"ך

ח"א סימן כ"א סימן י"א דנה ג
שם סי' פ"ט שם ד"ן ע"א
שם סי' נ"א סי' ו' דל"ד ע"ג ודל"ם ע"ד
שם סי' קי"י סי' ה דכ"ה ע"ג
שם סי' קנ"ל ס' י"א דנ"ד ע"ד
ח"ב סי' ט' סי' ג' דמו"ב ע"ד
ח"ד סי' ע"ו סי' י"א ד"ן ע"א

בני יעקב

דכ"ה ע"ב סי' ג' דט"ו ע"ד ודט"ו ע"א
שם ע"ג שם דט"ו ע"א וב'
דכ"ו ע"א שילא לחלק ביןתשו' להריף לבבית דסרינ"ש ז"ל שם
דק"א ע"ב סי' ג' ד"ך ע"ב

הרשב"ש

סי' רמ"ה סי' י"א דנ"א ע"א

באר מים חיים

ח"מ סי' ב סי' ג דטו"ב ע"ב

דבר

מפתחות

דבר משה

ח"ב סי' י"ל דט"ז ע"ג — סי' ו'דל"ג עד ול"ג ע"ב
שם סי' ס"א דל"ח ע"ג — סי' ח' דמ"ב ע"ד
ח"ג ח"מ סי' ג' דנ"ג ע"ג — סי' א' ד"ד ע"א וב'

פני משה

ח"א סי' ע"ח — סי"ו' דלה ע"ב
ח"ב סי' י"ד דכ"ח ע"ג — סי' ג דטו עא וסי'ח' דמב ע"א
שם סי' קט"ו — סי' ו דל"א ע"ד ודל"ט ע"ב
שם סי' קי"ט — סי' ח דנ"ו ע"ב
ח"ג סי' כס — סי' ג' דע"ו ע"א

גו"ר

ח"מ כלל כ' סי' ג' — סימן יא דנא א
שם סי' ה' דקל"ג וסי' ד' דקי"ל — סימן ה' דכו ג

בני שמואל

ס"סי' ע"ו — סימן ג' די"א א
סימן ס' — שם עג

נחפה בכסף

ח"מ סי' נ' — סימן יו"ד דמח עג
שם וסימן ה' — סימן ט דמז א ומח א וסימן יו"ד דמט ונג עד
שם סי' ע — סימן יא דנג ג
שם דל"ו ע"א — סי' ו דכח עד

בני אברהם

ח"מ סי' ט"ו — סימן ו דלב א

תורת חסד

סי' רי"א דקמ"ה ע"ד — סי' ז דלב ג ולג א וג'
סי' רל"ו דקס"ט ע"ג — סימן ח' דמב עב
סי' רנ"ב דקע"ז ע"א — סי' יא דנג עא וב' ונד א

בית יהודה למהר"י עייאש

אה"ע סי' כ"ח — סי' ג' די"ט עג
שם בסו' ס' בית יהודה מנהגי ארג'יל סי'ו' דלא ב

בני יהודה לפרג הנז'

סימן נ"א — סימן כ' דכח עא

שמחת יהודה

סי' ס"ב דפ"ג ע"ב — סי' ו' דכ"ט ע"ג וי"ד
סי' ל"ב דקי"ב ע"ג — סי' ד' דכ"ב ע"ד

מנחה יהודה

סי' מ"ט וסי' פ"ה — סי'יא דנ"ו עב

שב יעקב

אה"ע סי' ע"ו דמ"ו ע"ב — סי' יא דנ"ב ע"ב

חכם צבי

סי' קמ"ה — סי' ז' דל"ב ע"א
סי' קמ"ו — שם דל"ג ע"ג

לחם רב

סי' מ"ח — סי' יא דנ"ז ע"ב
סי' מ"ט וסי' נ' — שם
סי' קכ"ד — סי' ז'דל"ג ע"ב וג
סי' ק"פ וקפ"ב — סי' יא דנ"ו ע"ב

תה"ד

סי' ש"ט — סי' י"א דנ"ו ע"ג
סי' שע"ו — שם דכ"ד ע"ג

מגן שאול

סי' ואו די"ד ע"א — סימן ו' דלד עב

פני אהרן

ח"מ סי' כ"ג — סימן ו דלה עא

שפת הים

ח"מ סימן לא — סימן ו דלב עא

שבט בנימן

סימן כ"ה ד"ט ע"ג — סימן ח דמ ע
סימן קח ד"ק עד — שם דמב עב

חוות יאיר

סימן ר' — סימן יא דנב עא

חוט השני

סימן פ"ה — סימן יא דנד עג

בית שלמה

סימן ע"ו דקס"ד ע"ב — סימן יא דנא עג

בנימן זאב

סימן ספא — סימן יא דמט עג ודנד עא

מפתחות

לב שמח

ח"מ סי' יו"ל	סי' י"א ד"ן ע"ל
שם סי' י"ל	שם דנ"א ע"ב
שם סי' נ"ב	שם דנ"ס ע"ל
שם דמ"א	סי' ע דמ"ו ע"א

משפטי שבועות

סי' מ"ג	סי' י"א דמ"ע ע"ג

בעי חיי

ח"מ ח"א סי' כ"ל	סי' י"א דנ"א ע"ל
שם סי' נ"ל	שם דנ"ז ע"ב
שם סי' נ"ב וסי' קכ"ס	שם
שם סי' קיב	שם דנ"ב ע"ל
שם סי' ק"ל	סי' ו' דלו ע"ב ול"ב ע"א ולד ע"ב ול"ט ע"א וב'
שם סי' קנ"ס	סי' ו' דל"ד ע"ג
שם סי' קנ"ו דרמ"ב	סי' י"א דנ"ה ע"ב
שם סי' קס"ל	סי' ח' דמ"ב ע"ג ומ"ה ע"ג
שם סי' קס"ט	סי' ג' דטו"ב ע"ב
שם סי' קפ"ו דרכ"ו ע"א	סי' י"א דנ"ז ע"ב
שם סי' קכ"ב דר"ס	שם ודנ"א ע"א וב' ונ"ד ע"ל
שם סי' רמ"ב	סי' ו' דל"ו ע"ב

ח"מ ח"ב סי' כ"א סי' ו דלע"א וב ולד ע"ב ולה ע"א	
שם סי' כ"ה	סי' ו דל"א ע"ג
שם סי' כ"ח	סי' ו' דל"ט ע"ב
שם סי' ק"ג	סי' ו' דל"ב ע"א ול"ט ע"ב

שמחת יו"ט

סי' ג'	סי' יו"ד דמ"ט ע"א וסי' י"א דנג ע"ל
שם דקי"ג	סי' י"א דנ"ד ע"ב

חיים שאל

ח"א סי' ע"ד אות כ"ג	סי' ח' דמ"ג ע"ב

אהל יצחק

סי' נ"ה	סי' ח' דמ"ג ע"ל ומ"ד ע"ב

לחם סתרים

בסו' הס' סי' ג'	סי' י"א דמ"ט ע"ל

פימר קרישין

ח"מ סי' צ"ו	סי' י"א דמ"ט ע"ד

מוה משאת משה

ח"א ח"מ סי' ה דכ"ג ע"א	סי' ג' די"א ע"א
שם סס"י ו'	סי' י"א דכ"ו ע"ב
שם סי' ו' דל"ב ע"א	סי' ג' ד"ח ע"ג ול"ט' ע"ד
שם סי' מ"ג דקע"ו ע"ג	סי' ו' דל"ס ע"א
שם סי' נב דקל"ה	סי' ו' דכט ע"ב
שם סי' ס"ב	סי' א' ד"ב ע"א
ח"ב סי' י"ב	סי' ח דמ"ג ע"ב
שם סי' כ"ג	סי' ג' די"א ע"ל

מוהר"י בפ

ח"א סי' ל"ב	סי' ו דכח ע"ג וד וסי' ו דל"ד ע"ג
שם סי' ל"ו	סי' א' ד"א ע"ב וו' וד'
שם סי' לח	סי' יו"ד דמ"ח ע"ג

מוהרימ"ט

ח"א סי' ל'	סי' י"א דנ"א ע"א
שם סי' לג	שם דנ"ד ע"ל
שם סי' לו	סי' ה' דכג ע"ל וכל ע"א
שם סי' ל"ח	סי' י"א דנ"ג ע"ג
שם סי' קכ"ב	סי' ח' דמ"ד ע"א
שם סי' קכ"ו	סי' ו' דל"ט ע"א
ח"ב יו"ד סי' נ"ד	סי' י"א דנ"א ע"ב
שם ח"מ סי' י"ב סי' ט' דמ"ס ע"ב ומ"ט ע"א ון' ע"ב	

מוהרשד"ם

יו"ד סי' רכ"ה	סי' ו' דל"ח ע"ב
ח"מ סי' י"א	סי' א' ד"ב ע"ב
שם סי' כ"ט	סי' ג' ד"ח ע"ג וד'
שם סי' נו	סי' ה' דכ"ד ע"א וב'
שם סי' נ"ט	סי' ו' דל"ג ע"א
שם סי' קנ"ס	סי' ו' ד"ל ע"ל
שם סי' קע"א	סי' ו' דל"ח ע"ג
שם סי' קע"ו	שם דל"ד ע"ל
שם סי' רנ"ט	סי' י"א דנ"ס ע"ל
שם סי' תנ"ד	שם
שם סי' תנ"ב	שם דנ"ו ע"א

מוהר"י באסאן

סי' נ"ג	סי' י"א ד"ן ע"ל
סימן נ"ל	סי' ג דיט ע"ב ועד סוף ע"א
סימן כ"ג	שם

מהר"י הלוי

כלל ה' סי' ג' דקכ"ח ע"א	סי' ה' דכ"ו ע"ב וג'

מוהר"ש הלוי

ח"מ סי' כ"ג	סי' ו דכח ע"ב וסי' ו דל"ד ע"א עד הסוף

מפתחות

חוקי חיים
דמ"ב ע"ב סימן יא דנד עב
דפ"ו ע"א וב סימן ח דמ"ב עב

קול אליהו
ח"א ח"מ סימן י"ט סימן ז' דל"ט ע"א
ח"ב הי"מ סי'ב סימן א דה עב

זרע אברהם
סימן ג סימן ח' דמ"ד ב
סימן ד דס"ח עב סימן ג דיח א
דס"א עב וע"ד סס ודט"ז עג
דס"ב עג סימן ג דט"ז ג
דעב עג סס ד"ט עד
דע"ג ע"ד וע"ד עג ול סס עג ודיוד עג ול
דע"ה ע"ב סס דט"ו עג

כנסת יחזקאל
סי' ל"א סימן ג' ד"ט ע"ד
סימן ל"ו סימן יו"ד דמ"ח עא

ברכות המים
ח"מ סימן קל"ף דר"א ע"ב סימן ג' די"ב עא ודי"ט עג ול
סס דר"ל ע"ב סימן י"א דנ"ה א
סס דרל"א ע"ל סי' ג' דכ"ח א

משפט צדק
ח"א סימן ע"ב סי' יו"ד דמ"ח ע"ג וד' וסימן יא דג"ן ע"ג
סס סימן ע"ל סס דמ"ח ע"ד
ה"ב סימן יו"ד סס די"ג עא וי"ד כ"ב ע"ב
סס סימן ע"ט סימן י"א דמט ע"ד
ה"ג סימן כ"ב דקכ"ו ע"ג סימן ג' די"ב ע"ג וד'

עיני המאורות הגדולים
סימן ט"ו סימן י"א דנד ג

יד אליהו
סימן ז' די"ג ע"א סי' י"א דנ"ד עג

מהר"ם מלובלין
סי' פ"א סי' י"א דנ"ל ד

תשו' מהר"י ן' מיגאש
סימן נ"ד סי' י"א דנ"ה עא

זכרון יוסף
ח"מ סי' ג' סי' יא דנה ב

דברי אמת
סי' יוד סי' י"א ד"נ עד ונא ב

מקור ברוך
סימן מ"ב סי' ז' דל"ח עב

חוט המשולש בס' התשב"ץ
ח"ד סימן ד' סי' ח' דמ"ב עא

מוהראנ"ח
ח"א סימן קי"ח סימן ז' דל"ח א

תורת אמת
סימן קל"ם סימן' דל"ח א

כרם שלמה
ח"מ סימן ע' סימן י"א דנ"ה עב

מוהרש יונה
סימן ל"ו סימן יו"ד דמט ע"א

פאת נגב
ח"מ סימן ל"ו סימן ז' דל"ז ע"ד

בני אהרן
סימן מ"ח סימן ט' דנ"ו ע"ד ונ"ז א ומ"ח ע"ג וד' ונ"ג ע"ג

נחלה ליהושע
סי' י"ב די"ד ע"ד סי' ז' דל"ה ד

שמש צדקה
ח"מ סי' ל"ה סי' ז' דל"ה עב ול"ח ג

נשמת כל חי ח"א
ח"ב ח"מ סי' כו"ב דנ"ד ע"ב סי' יא דנה עב

חקקי לב
ח"א יו"ד סי' נה דל"ה ע"ב סי' יא דנא א

נר מזרחי
סי' ז' סימן יוד דמח ח

גדולי תרומה
דרי"ד ע"א סימן ז' דלו עד
דרפ"ו ע"א סימן יא דנא ב
דסמ"ט סס דמ"ע עג

אורח משפט העומד על הדפוס
כללי הקי"ל חות י"ד סימן ח דמג עד

ס' האגודה
סימן לט סי' יא דנג ג
סימן ק"ס סס דמט עג

בעל העיטור
דס"ט סימן יא דמ"ע עג

ר' ירוחם
נל"א ח"ג וח"ד סימן יא למט עג ודנ"ד ע"א

מערכי לב ח"ב
ח"ב דרוש ע"ג דקס"ו עד סימן יא דנה ב

תושלב"ע

בס"ד ספר מים קדושים

דרוש א לנישואין

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מ"ור כמה גדלה מעלת הנושא אשה כשרה דזוכה לדברים הרבה שלום טובה וברכה וחיים ארוכים ובפרט אם יזכה ילוד אשה לקחת לו בת ת"ח דגדלה מעלתו עד מאד וגם דע"י התדבקותו בת"ח בקחתו את בתו ולומד מעשיו הטובים וכמו שהפליגו רז"ל בגודל חיוב האדם לישא בת ת"ח וכמאמר רז"ל בפסחים בפ' אלו עוברין ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח כו' וכל המפרשים אחזו זע"ר בתיבת לעולם למאי אתא לרבויי וכל אחד פירש לפי דרכו וכשאני לעצמי אענה אף אני חלקי ונמתיק ג"כ תיבה בת ת"ח · והוא דאפשר יאמר האומר דכל זה דהפליגו וחייבונו רז"ל ליקח בת ת"ח היינו טעמא דכיון שהיא מלומדת בבית אביה במע"ט והנהגות טובות וישרות אשר לאביה והת"ח הנהיג לבתו כמדותיו הטובות וכשהולכת לבית החתן גם היא מנהיג את בעלה לפי לימודה וככל אשר ראתה והביטה בבית אביה וא"כ כל זה הוא אם היא היתה גדולה בשני' בהיות' בבית אביה והיתה לה דעת להתלמד ממעשיו הטובים אשר לאביה אזי ג"כ כשתבא לבית החתן ינהיג אותו על סדר ואופן היו[...] ככי למודה · ברם אם היא קטנה עדין שלא [...] בה דעת להבחין בין טוב לרע ולהתלמד מעשיו הטובים של אביה א"כ יאמר האומר שלא יש חיוב ליקח בת ת"ח כיון שהיא קטנה ומה ידעה כדי להתלמד ממנה וגם לא יהיה לה הנהג' אביה זה אינו דהגם דהיא קטנה ולא למדה ממע"ט והנהגותיו ומדותיו הטובו' הישרו' עכ"פ זרוק חוטרא לאוירא אעיקר' קאי והשורש לא יכזב והיא מצד עצמה על היותה בת ת"ח הולכ' בדרך ישר כדבעי ואוחז' מעשה אביה הפך בת ע"א דאפ' דלא נתגדל' בבית אביה והיתה קטנה השורש לא יכזב ואוחז' כל מעשה אביה וכל בני ביתה

וכבר ידוע מ"ש רש"י בס' משפטים עה"פ וכי ימכור איש את בתו לאמה בקטנה הכתו' מדבר יע"ש ונמצא דבת הכונה כשהיא קטנה ומעתה אפ"ל שזה כיוונו רז"ל באומרם לעולם ימכור אדם כו' יבוא דבא לומר דלא מבעיא אם ת"ח יש לו בת גדולה בשנים דחייב אדם למכור כל מה שיש לו כדי לישא אותה אלא אפי' אם היא קטנה והיה ס"ד לו' דאין חיוב ליקח אותה כיון שהיא קטנה ולא נתלמדה ממעשיו הטובים וככל האמור וזה אינו כמ"ש לזה בא ואמר לעולם בכל אופנים שיהיה ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח דהיינו אפי' דהיא קטנה משום דהשורש לא יכזב ובודאי היא מעצמה מצד היותה בתו של שם מהת"ח הולכת בדרך ישר וכל לאתויי ג"ך ולא ישא בת ע"ה אפי' שהיא קטנה דזרוק חוטרא אאוירא אעיקרא קאי והגם שהיא קטנה לא ישא אותה ·

עוד אמרו רז"ל שם לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישיא בתו לת"ח כו' והדקדוק מבואר ונ"ל שאפשר שיובן כמ"ש רז"ל בפ' הבא ע"י א"ר תנחום כל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה ופירשו בזה כת הקודמין והביאו דבריהם הרב מהר"ר יעקב פ' חיי שרה דהכונה הוא על הפילפול דהפלפול בא מחמת השמחה והשרוי בלא אשה שרוי בלא שמח' ולא הוי בפלפולא ע"ש ועפ"ז אפשר לפ' קרא כדכתי' במשלי יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך דלעיל מיניה כתיב שתה מים מבורך ופי' המפ' שתה מים מבורך היינו שת"ת עם רבך ושוב ונוזלים מתוך בארך דהיינו שתפלפל בעצמך ע"ש · וכבר ידוע דברכה שייך בתורה וכדאמרי' בתמורה על פסוק אם ברך תברכני בתו' וז"א יהי מקורך ברוך. ירצה אם אתה עושה כן שאתה לומד תו' עם רבך ושוב תפלפל בעצמך אזי יהי מקורך ברו' תהיה מבורך בתו' אך איעצך עצה כי כדי שתזכ' להיו' מפולפל בהלכה צריך שמחה וכל דשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה ובכן ושמח מאשת נעוריך כדי שתשמח בפלפול התו' וזה נ"ל ג"כ כונת דהע"ה במקראיו סי' ל"ב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ע"כ · ויש לדקדק או' על זאת כנר' דקרא מאיר לנו לאיזה ענין הוא התפלה ולא אדרבא כהאי סימנא ותו או' לעת מצוא דאיזה מציאה הוא ורז"ל בפ"ק דברכו' דרשו שם לעת מצוא א"ר חנינא לעת מצוא זו אשה שנא' מצא אשה מצא טוב ר' נתן או' לעת מצוא זו תו' דכתי' כי מוצאי מצא חיים ולדרכינו יבא על נכון

ועוד יש לדקדק או' רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו על איזה שטיפת מים קאי אך ע"פ האמור הנה נכון דכבר כתבנו דלא יזכה האדם לפלפול התו' כי אם בנשאו אשה שהוא שרוי בשמח' וכבר ידוע דזאת הוא כינוי לתורה כדכתי' וזאת התורה וגם מים הוא כינוי לתורה כמו שכן כתוב הוי כל צמא לכו למים כו' ומעתה ז"א על זאת שהיא התו' יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו על מציאות האשה ומציאות התורה והוא בין לדעת ר' חנינא שאמר לעת מצוא זו אשה ובין לדעת רבי נתן שאמר זו תורה והוא דהגם דעינינו הרואו' כמה בחורי חמד לעוסקים בתורה אפ"ה אינם זוכים לפלפולא של תו' משום דשרוים בלא אשה וכל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה דזהו עיקר תפילתם על מציאו' האשה בשביל מציאו' פלפול התורה והוא הנה זה רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ירצה דכן אתא דקודם מציאו' האשה ובהיותם פנוים היו לומדים בהם ולא היו זוכים לפלפולא של תורה וזהו לשטף מים רבי' דהיינו שטיפתם בפלפול במים רבים שהיא התורה אליו לא יגיעו מקודם בהיותם פנוים וזה יהיה כונת המאמר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישיא בתו לת"ח דהנה אתא דכשנושא אשה הת"ח תור' ס' תפנו וחדי בפלפו' שמח וטוב לב · אך אמנם אם אין לו צורך פרנסתו ולחיקא ליה שעתא הנה הוא טרוד לטרוח אחר מזונותיו ומחשבה מועלה לד"ת וכמ"ש פ"ק דסנהדרין לז"א ימכור אדם כל מה שיש לו להחזיק בידי החתן הלומד בתורה להספיק לו כדי פרנסתו כדי שיהיה השמחה שלימה ויעסוק בפלפול התו' ושמחה זו עיקר פעולו והאמור

וזה

וזה יהיה כונת מאמרז"ל בפ' במה מדליקין דשואלין לו לאדם עסקת בפריה ורביה וא"ך פלפלת בחכמה דלא יכון לשאול פלפלת בחכמה קודם שאלת עסקת בפריה ורביה כיון דהסר המציאות דפרוי בלא אשה ולא הדי בפלפולא ועל כן שואלים הלכו בו עסקת בפ"ו ההי' ואם ישיב הן מעתה מנאה הקפידה אם לא פלפל בחכמה ואין לו מקום פטור׃ ובילקוט משלי יהי מקורך ברוך אשרי אדם שאשתו מעידה תורתו מעידו פרנסתו מעידו עליו הכתוב אומר יהי מקורך ברוך ע"כ ויש לדקדק מה הל' אומרת אשרי אדם דהוה"ל אשרי מי שאשתו מעידו כו' ומה עדות צריך כאן ומאי ניהו הני הלתא אשתו תורתו פרנסתו׃ והו סיום המאמר עליו הכתוב אומר יהי מקורך ברוך

וע"פ האמור הנה נכון בהקדים עו' מאי דאמרי' בפ' הבא על יבמתו דס"ג א"ר א' כל יהודי שאין לו אשה אינו קרוי אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם וא"ר א' כל שאין לו קרקע אינו אדם שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם והתוס' שם בד"ה שאין הקשו להרי שם אמרו אין לך אומנות פחותה מן הקרקע ואיך קאמר ר"א עצמו כל שאין לו קרקע אינו קרוי אדם ותי' דקרקע היינו לבנות בית דירה וגם לצורך פרנסתו וכדאמרי' זרע ולא הזבין אך בעיקר אומנותו בקרקע אין לך אומנות פחותה ממנו ע"ש׃ עוד נקדים מ"ש בתיקוני הזוהר די"ב דהעוסק בתורה נקרא אדם וכ"כ בזוהר ה"ב דט"ל דישראל ע"י שנימולו וקבלו התו' נקראי' אדם אף שמקודם דנימול ולא קבל התו' נק' פרא אדם ולא אדם ממש ע"ש׃ מעתה זהו כונת המאמר אשרי אדם שאשתו מעידו עליו שהוא אדם וגם תורתו מעידו עליו שהוא אדם וגם פרנסתו דהיינו שיש לו קרקע כדי פרנסתו דבזה נקרא אדם דנהיות לאדם שלש אלה בודאי דזכה לפלפול התו' בשמחה רבה דהנה אשה לקראתו ושמח בלבו וקרקע כדי פרנסתו יש לו ולא יש לו טירדת מזונות והוא עוסק בתורה בודאי שהוא נעשה כמעין המתגבר כיון שאין לו שום דבר המונע ולזה נאה לשבחו באשרי ועליו הכתו' אומר יהי מקורך ברוך דהיינו שיהיה ברוך מבניה בתורה וכמדובר

ואולם צריך להבין במ"ש כל שאין לו אשה אינו קרוי אדם דמאי אשכחן ליה בכינוי שם זה דאדם ומאי נפקל"מ ואת זה ראיתי להרב עיר בנימין בהי' לשם שכתב דנפקא מינה שאסור להקריב קרבן אם אינו נשוי כדאיתא בזוה"ק פ' ויקרא אדם כי יקריב וז"ל משנא אשה דאיהו דכר ונוקבא נקרא אדם והזי להקריב לאפוקי מאן דלא אינסיב לא הוי קרבן ע"כ ועפ"ז הנה מקום להבין מ"ש רז"ל דשרוי בלא אשה שרוי בלא תו' דעינינו הרואו' שלשי לייא דריהים בצוארו ויעסוק בתורה׃ אך לפי האמור הנה נכון והוא דידוע מ"ש רז"ל זאת התורה לעולה דכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה ואי לא אינסיב דלא הזי להקריב קרבן ה"ה נמי דלא יעלה לו לימוד התורה במקום קרבן ולז"א כל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה דתורתו אינו עולה לו במקום קרבן כיון דלא נסיב

(אך רייכ ס"ט ע"פ האמור נ"ל שאפ' דזה יהיה כונת רז"ל שאמרו כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתמקקין ע"כ וי"ל דלהכי זה שייך א' הוי יב. ס אדם ולא בכינוי אחר כמו איש וכיוצא וע"ד שזה עדין לא נשא אשה אינו מסוגל להקרא בשם אדם וקר' כתיב זכר ונקבה בראם ויקר' את שמם אדם אך במ"ש ניחא והוא כי כבר אמרו בילקוט משלי אשרי אדם שתורתו מעידו ונמצא דבשלשה סוגים יקרא האדם וא"כ מי שזכה להקרא אדם מסוג התורה דתורתו מעידו אם אינו נשוי תורתו לא יעלה לו במקום קרבן ויהיה לו כפרה מאשר חטא על הנפש ע"י לימוד התו' כיון דהוא פנוי כמ"ש בזוה"ק ויצ"ו אדם כזה שכבר היה מכונה בשם אדם בשביל התו' ונשא ודאי דעונותיו מתפקקין דע"י לימודו בתורה תורתו יעלה לרצון במקום קרבן וזהו כיון שנשא אדם אשה כו' דאם לא קאמר וגם הוא כנוי מהיכא תיתי להקרא בשם אדם אב לא שכבר היה מתואר מקודם בשם אדם ע"פ התורה)

וע"פ מ"ש מזוה"ק ה"ב דט"ל והבאתיו אחת למעלה דישראל נקראים אדם ע"י שקבלו התורה אבל ישמעאל דנימול ולא קבל התורה נק' פרא אדם כיע"ש ובודאי דבקבלת התורה לחוד לא סגי אלא בעוסק בה לשמה וכן אמרו בתיקונים די"ב דמי שעוסק בתורה נקרא אדם יע"ש נ"ל לפרש כונת שני כתובים הבאים כאחד במשלי כי' טו"ב יפיק רצון מה' ואיש מזמות ירשיע לא יכון אדם ברשע ושורש צדיקים בל ימוט ולא נצריך בדקדוקים׃ ונקדים ע"ד מ"ש פ"ק דתעניות תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ואומר רפאות תהי לשרך כו' ואומר כי מוצאי מצא חיים כו' ופי' הר' מהר"ש אלגאזי בס' אהבת עולם דכ"ה ע"א דמאי ואומר ומתרץ לה ע"פ מחלוקת רש"י והתוס' שם דרש"י סבר דלשמה היינו דוקא שאינו גונב ה' אלהי ואפי' להתכבד אסור

אך התוס' שם כתבו דאף להתכבד כיון שאינו לקנטר נקרא לשמה כיון שסופו ללמוד לשמה ואליבא דרש"י ה"פ כל העוסק בתורה לשמה דהיינו אשר נוני ה' אלהי תורתו נעשית לו סם חיים כלת"ה לא ומייתי ראיה מקרא דעץ חיים וכי היתא שאני התם דכה רבים הלומדים כדכתיב למחזיקים בה אמנם ביחיד מנ"ל לז"א ואומר רפאות תהי לשרך דמשמע דביחיד איירי וכי תימא׃ נהי דאיירי ביחיד מ"מ דילמא איירי אפי' עוסק בתורה ע"מ להתכבד וכמ"ש בשימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ולז"א ואומר כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' כי מהם ראיה בתורה דאיירי ביחיד וגם עוסק בתו' לשמה שאינו גונב ולא להתכבד וכדמוכח סיפיה דקרא ויפק רצון מה' ורצון השי"ת אינו אלא כשילמוד תורה לשמה ע"ד ז"ל ובפשט המאמר מהיכא תיתי דקרא איירי דעץ חיים בעוסק לשמה דדילמא אפי' בעוסק שלא לשמה ה: ניחא דקרא איירי במחזיק ביד לומדי התורה׃ וכן ע"פ מאי דאמרי פ' חלק א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתו' לשמה משים שלו' בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזק במעוזי יעשה ש' לי ופי' מהרש"א בח"א שהעוסק שלא לשמה יהא רפה והלשון בתורה וקרוב לעזוב את התורה מפני המלעיגים עליו אבל העוסק לשמה הוא מפיז כגיו נגד המלעיגים עליו ומחזיק בה שעל כן נקראת התורה עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן וז"ש או יחזק במעוזי או במקום אם יחזוק במעוז זו נעסוק בה לשמה יעשה ש' לי ע"ש׃ וזו היא

הרחיב דתיירי הכא מהך קרא דלמו זיקים בה דהיינו בעוסק בתורה לשמה ומהזיק בה כנגד המלעיגים ובידאי שאינו לומד להתכבד אלא כאשר צוני ה׳ ・ ומעתה זה יהיה כונת הכתובים טוב יפק רצון מה׳ דהיינו שלומד בתורה לשמה כמ״ש משם מהר״ש אגאזי ז״ל ויפק רצון מה׳ היינו מי שלומד בתורה לשמה ולא על מנת להתכבד ואיש מזימות דהיינו שחושב מחשבו׳ בלימודו הוא להתכבד ירשיע שאם ילעיגו עליו כיון שהיא רפה וחלש וכל עיקר לימודו הוא להתכבד אז ירשיע מתמ׳ המלעיגים ואמר עוד לא יכון אדם ברשע ירצה לא יכון אדם שיקרא אדם בהיותו ברשע דהיינו שאינו עוסק בתורה כי אם להתכבד דאינו נק׳ אדם אלא מי שעוסק בתו׳ לשמה וכמ״ש בתיקונים ועוד מעלה בעוסק לשמה דתורתו נעשי׳ לו סם חיים ולא ימוט לעולם וזהו ושורש צדיקים בל ימוט כמ״ש ויהי׳ עוד לנצח דתורתו נעשי׳ לו סם חיים

נמצינו למדים מכל האמור ומדובר דחייב האדם לעסוק בתור׳ ה׳ לשמה ושלא ללמוד להתיהר ולקנטר כי אם לשמה׳ ולא יבטל ממנה כלל וכמ״ש ז״ל במשנה באבו׳ פ׳ הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין לבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ויש לדקדק דמלאכ׳ זו מאי שייטה

והנראה דקאי על התורה ועוד אומרו ולא אתה כו׳ דולאי דאינו רשאי אדם ליבטל מן התורה ומילתא דפשיטא היא ועוד מאי קמ״ל אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה לדבר ברור הוא דאין הקב״ה מקפח שכר שום בריה ・ ותו מהיכא תיתי דאינו נאמן ח״ו חלילה הקב״ה לתת שכר האדם והרב עירת כסף פי׳ לפי דרכו מתוק מדבש

ואנא בריה קלה אענה אף אני חלקי דנר׳ לע״ד שיובן עמ״ש מוהר״ש יפה ז״ל בס׳ יתרו בכ״ח ב״א על האמר רז״ל שם עלית למרום שבית שבי יכול מפני ששבה אותה נטלה הינם ת״ל לקחת מתנו׳ באדם בלקיחה ניתנה לו יכול יהא חייב ליתן לו דמים ת״ל מתנו׳ במתנה נתנה לו באות׳ שעה נקבו מה״ש לפגוע במשה עשה הקב״ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם כו׳ והוקשה לו להרב ז״ל למה יחוסר לקית׳ התורה לשבי כאילו היא כשבוית הרב בינינו וכי אין רצונה להיות עמנו ・ ועוד קשה איך יצוייר דבריכ אלו שאילו היתה התורה למעלה כש״ת שלנו והיה משה מורידה היה קצת טעם לדברים אלו אבל זה אינו שסתרי התורה למעלה כתובה אש שחורה ע״ג אש לבנה ולא הביא משה רבע״ה רק הדברי׳ אשר מסר לו הקב״ה וכתבן על הספר ובדיו והתורה בהוייתה תשאר ומי ישירנה מעיני המלאכים עד שחרה להם על משה רבינו ע״ה שלקחה ומה הפסידו הם ממה שילמדוה משה וישראל ・ ועוד קשה וכי לא ראו המלאכים שהתורה כנויה על בני ישראל וכמ״ש בפר״ע כו׳ ועו״ק במ״ש יכול מפני ששבה אותה נטלה הינם ת״ל לקחת דא״כ אמאי קרי לה שבי ולא מקח ועו״ק דקאמר תרתי דסתרן אהדדי מקח ומתנה ・ ועו״ק במ״ש יכול יהא חייב ליתן דמים כו׳ דכיון דאינו חייב ליתן דמים הו״ה להיו׳ מתנה ולא מקח ועו״ק מה ענין כהיג׳ דמים הללו שיצוייר שיתן ולמי

שיתן ・ ולהב׳ הרב כי מבחינה זאת נקראת התורה שבויה בינינו למה שנודע שפעמים ישתנה הדין מאמיתו מפני הכרע׳ הרוב על מה שבוא הפך האמת כי כן גזר השי״ת אחרי רבים להטות וכעובדא דר״א שלא הועיל בב״ק מן השמי׳ דהלכ׳ כמותו וגמ׳ שהתורה מסורה ביד חכמי ישראל לעשות בה כדעתם ומושלים על ענייניה ומזה הטעם ראוי שיקרא אף המלאכים שסרי התורה ניטלה מהם דמה שישיגו הם באמיתותה אם לא יסכימו ב״ד שלמטה לא יעשה מעשה כדעת העליונים אלא כדעת התחתונים ולכן הוצרכו להביא לרבה בר נחמני להכריע בין ה׳ יתברך ובין מתיבתא דרקיעא ואנ״ל קידוש החדש אשר נמסר בידם לשנות עתים להחליף הזמנים ・ ולפי שאפשר שיחשב כי אין צורך לקושי העיון כי קדושת התורה בדברים שנכתב די ועי״פ יהיה כל ריב וכל נגע ואף כי יסופק איזה דבר אחר שההכרעה יהיה מסורה לחכמי הדור קל להכריע כאשר יהיה בעיניהם במעט עיון וזה שקר בעיקר התורה והמצוה ע״ש תורה שבע״פ הצריכה עיון רב לדמו׳ מילתא למילת׳ ולהבין ולהורות כפי המידות שהתורה נדרשת בהם לכן אמר יכול מפני ששבה אותה נטלה חנם כלומר בלי עמל ויגיעה העיון ת״ל לקחת בלקיחה ניתנה לו פי׳ שצריך לקחת׳ במחיר רב והוא לטורח המרובה כמ״ש בפ״ו שהתורה ניקנית במ״ח דברים במקרא במשנה בשימוש חכמים ובפלפול החברים וכן אמרו מצאתי ולא יגעתי אל תאמן ולפי שיחשוב כי לא ישיג האדם אלא בכדי יגיעו ותו לא וזה שקר כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ואין קץ עמה לכל דבר ומי הוא זה כדאי להשיג שום דבר בעיונו אם לא שרוח ממרום יערה עליו על העוסק בתורה לשמה על האמת ולהשיג יותר ממה שבכחו להשיג ע״פ טרחו ・ והוא מ״ש לעיל פ״א שהתורה ניתנה מתנה לעולם וז״ש שהיה משה לומד ושוכח עד שניתנה לו מתנה שנאמר ויתן אל משה ככלותו כו׳ ולכן אמר יכול יהא חייב ליתן לו דמים דהיינו טורח שוה להדרגת ההשגה שהטורח שלו כמדרג׳ הדמים ת״ל לקחת מתנות במתנה ניתנה לו שה׳ יכוננהו במתנה יותר מכדי השגתו עכ״ד ・

עלה בידינו מכללו׳ דבריו כי אעפ״י שאדם נותן דמים על התורה דהיינו טרחו ומשאו ומתנו בעסק התורה אכתי אין הדמים שוים למה שזוכה בתו׳ אם לא שיסייעוהו מן השמי׳ להשיג מה שאין בכחו וכשזוכה בתו׳ יש בידו יכולת מספיק יותר מהמלאכי׳ דבכן אינה תלויה ההכרעה אלא ביד בני אדם והקב״ה מסכים עמו ・ ואף שהכרעה תלויה בבני אדם מ״מ אין לומר לבדברים שנכתב די כי צריך לקחתה במחיר רב ・ ובכן זו היא כוונת התנא׳ ה״א היה אומר לא עליך המלאכה לגמור דאף שאתה טורח ועוסק בתו׳ לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכ׳ מ״מ אין בידך לגמו׳ המלאכה כי אם בעזר אלהי עולם שמסייע אותך להשיג מה שאין בכחך ובזה תביא ההכרעה בידך ושמא תאמר כיון שלא עלי המלאכה לגמור אלא בעזרתו יתברך אלא שתלוי הדבר נפי׳ א״כ אין צורך להטריח את עצמי בעיון אלא בעיון קל בלי עמל ויגיעה אשיג המבוקש בעזר אל ・ לז״א ולא אתה בן חורין לבטל ממנה אלא מתחייב אתה להטריח לעצמך בעיון

ואף

ואף שלא עליך המלאכה לגמור מ"מ אם למלח חורש הרבה נותנין לך שכר הרבה דלפום צערא אגרא ושמא תאמר כיון דעיקר הכל לאסוקי שמעתתא הוא הקב"ה, וממנו הכל א"כ אף שמבטיח לי שכר להפטר באמור לו שלא עשיתי המעשה בשלימו' אם לא בסיועו ית' והוא הגומר המעשה ונקרא ע"ש גומרו ולכאו' יתן לי שכרי כפועל בטל, לז"א ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כפועל משלם כאל הוא מלאכתך דוקא ו

הדרן לדמיתיקרא גודל' חיוב מצוה של פ"ור וכיא גדולה בגדולות וע"י זוכה האדם לכמה מעלו' וכאילו קיים כל התו' כולה שפעולות וכ"כ גדלה המצוה הזאת שמצינו לשלמה הע"ה בבנין בית המקדש שחדש אחד היו בלבנון וב' חדשים בביתו וכמ"ש ז"ל בילקוט נביאים ובירוש' דכתיבות על פסוק חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו אמר ר' אבהו מלמד שחיבב הקב"ה מצות פ"ור יותר מבנין בה"מק כיע"ש, והואיל ואתא הכי עניינא דשלמה נימא מילתא בהנהו פסוקים הנאמרים שם במלכים א' סימן ה' וכ"ת וישלח שלמה אל חירם לאמר אתה ידעת את דוד אבי כו' והנני אומר לבנו' בית שם לה' אלהי כו' ועתה צוה ויכרתו לי ארזים מן הלבנון ועבדי יהיו עם עבדיך ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו איש יודע לכרו' עצים כצדונים ויהי כשמוע חירם את דברי שלמה וישמח מאד ויאמר ברוך ה' היום אשר נתן לדוד בן חכם על העם הרב הזה, וישלח חירם אל שלמה לאמר שמעתי את אשר שלחת אלי אני אעשה את כל חפצך בעצי ארזים ובעצי ברושים עבדי ירידו מן הלבנון ימה כו' ואתה תשא ואתה תעשה את חפצי לתת לחם ביתי ע"כ

ויש להעיר קצת דקדוקים דלמה לו לשלמה להודיע לחירם מתחילה כי הארזים היו צריכין לו לבנין בה"מק כי לא היה צריך אלא לומר לו שלח לי עצי ארזים מן הלבנון אשר לך ובהכי סגי, ועוד אומרו ועתה צוה תיבת ועתה אין לה מובן דהול"ל אם נא מצאתי חן בעיניך צוה ויכרתו לי ארזים ועוד דתיבת לי אך למותר, ועוד אומרו מן הלבנון דהול"ל ויכרתו לי ארזי לבנון, ועוד אומרו ועבדי יהיו עם עבדיך דכיון דהם לא היו יודעים בטיב כריתת עצים למה היו צריכין וכי תימא דשלחם להוליך משא ולעזור לצידונים הול"ל ואשלח מעבדי ג"כ לשאת בכתף דמאומרו ועבדי יהיו עם עבדיך משמע דלא סגי בלא"ה, ותו אומרו ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר למה תלה הדבר בשכר עבדים הלא אמ"ל ואני אתן לך ככל אשר תאמר דעל האמת מה שהיה נותן שלמה לחירם להם ביתו היה דמי הארזים אשר נתן לו דמיהם בס, ועו"א כי אתה ידעת כי אין בנו איש יודע לכרות עצים כו' דלכאור' אינו מן הראוי לקונה שיאמר למוכר זה ההפך אשר אני קונה ממך אין כמותו כי בשמעו כן יעלהו בדמים ולא זו הדרך, וע"א ויהי כשמוע חירם כו' ויאמר ברוך ה' מה דבר החכמה נמצא בדברי שלמה עד שמפני כן קרא ובירך, וע"א שמעתי את אשר שלחת אלי כו' דתיבת אלי יתי' רפים ועיקרא כל דבריו נראה אך למותר דהול"ל וישלח חירם אני אעשה חפצך כו' ותו

לא מידי ובודאי דלא היה שולח לאמר לו כן כי אם מפני ששמע מאחו

ואפשר שיובן בעהי"ת בהקדים מה שפסק מהרימ"ט ז"ל בחשו"מ סי' פ' ע"ע ר' אשר נתן לשמעון סך מעות ידוע בניהם ואמ"ל שמעון אני מוכר לך במעות אלו כ"כ צמר לערך שאמכור באחרית הצמר שיש לי' נמכור כמו שאמכור בצפת תוב"ב סך כזה במכר אחד בפעם א' בפחות ממה שאמכור גרו"ש ורביע בכל דבר וקנו מידם על כך ונשב' שמעון לקיים הנז"ל וכתבו והתמו שטר ע"ז, וכת' וז"ל ובדבר המכר שרצו לבטלו מטעם שלא היה שם פיסוק דמים אלא בכל מה שימכר בצפת תובב"א ואעפ"י שקנו מידו ורצו לדמותו להאיך דפ' השפינה משך המריש ופועליו לתוך ביתו כו' פירקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד שניהם אינן יכולין לחזור בהן מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בהם ותו מייתי התם בההוא פירקא ההוא גברא דאייתי קרי לפומבדיתא כו' אסיקנא דהי לא קייצי דמייהו ברשות מוכר קיימי בר מינה דההיא דהתם הוי טעמא לפי שלא דעת המוכר ולא דעת הלוקח סמכי כלל כפרש"י ז"ל התם דכ"ז שלא פסק לא סמכא דעתייהו דהמוכר יכו' לעלו' כמו שירצה והלוקח אומר לא אקנה כו' כי אם בזול, אבל הכא בין מוכר בין לוקח סמכא דעתייהו דהתם לאו בדידהו תליא מילתא אלא בשער שבשוק ובהא סמכא דעתא דתרוייהו שהמוכר הוא מתרצה למכור כפי השער שבשוק בין בזול בין ביוקר שהרי סופו למכור וגם הקונה מתרצה לקנות כמו שקונים אחרים שהרי סופו לקנות כי הוא צריך לאותו הצמר למלאכתו והא לא מיקרי לא פסק דמים ומשנה שלימה שנינו ופוסק עמו כשער הגבוה כלומר שהוא מוכר לו כשער הזול שיהיה ומהני ליה תנאה וכן אמרינן התם דיהיב ליה כדשוי בשוקא הריפא, ובפרק השוכר את הפועל דע"ב אמרינן כדשיימי בי תלתא כדשיימי הרבעה כו' ואעפ"י שלא נתנו קצבה הוי קנין, והא דאמרי' בפ' בתרא דע"ז שם אי מזבינגא להאי אדע' לך מזבינגא לה ואמרינן דלא קנה דהו"ל כלא פסק עד שיאמר לדידך מזבינגא בק' והתם אעפ"י שאין הדבר תלוי במוכר לו' אני רוצה כ"וף אלא כמו שיתנו אחרים ימכרנה לזה ואע"פ כן אמרו דלא סמכא דעתיה ולא קנה התם נמי לא סמכא דעתיה שהדבר תלוי במוכר לפי שהקונה אינו יכול להכריחו נא ועמוד על אבן השקה ומכור את שלך ואקחנה ממך אלא זה המוכר עומד ומצפה עד שיבא אחד שיהיה צריך ליה ויתן בה כפלי' משויה הילכך לא סמכא דעתי' דלוקח שיאמר דילמא מיתרמי אחר שיהא צריך לה ויתן לו בה יותר משויה ואני לא אקחנה הילכך לא קנה אבל הכא בנ"ד ודאי דסמכ' דעתייהו זה לקנות וזה למכור על שער שבשוק ואין הפסד לא למוכר ולא ללוקח עכ"ל ודברי' הביאם מרן הכנה"ג בח"מ סי' ר' הגה"ט אות י"ג

והנה בדברי מהרימ"ט הללו יש להעיר עליו איזה הערות ואתנפלה לאשי ראשונה דאמאי פסק בפשיטות דקנה בנ"ד אפי' דלא נמצא שאמר בפי' מעכשיו ואע"ג שכתב הרב לעיל מזה לענין שלא יהא נחשב כרבית דאפי' דלא אמר מעכשיו בפי' כיון שהיה בנ"ד קנין ושטר הא קי"ל כר' יוסי דזמנו של שטר

שאני מוכיח עליו והו"ל כאומר בפי' מעכשיו יע"ש מ"מ כיון שדימה אותו להביא דפ' השוכר את הפועל והתם איכא תרבותא דסברי דכל שלא בא בפיו מעכשיו לא קנה ואציע לפניך סוגיא דהתם גרסינן במס' ע"ז דע"ב ההוא דא"ל להבריה אי מזביננא להאי ארעא לך מזביננא לה אזל זבנה לאיניש אחרינא א"ר יוסי קנה קמא א"ל אביי והא לא פסק ומנא תימרא דכל היכא דלא פסק לא קנה דתנן המוכר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין מאי הוי עלה ופריך בתמיה מאי הוי עלה כדקאמרי' ומשני דילמא הותרא דיי"ן שאני ת"ש דא"ר אילי בר אבין עובדא הוה בי ר"א ור"מ בי רב הונא ובשבוה מהא דתנן משך ממריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו בין פסק עד שלא מדד בין מדד עד שלא פסק ל"ק וכ' יכולין להזיר בהם פירקן והכניסן לתוך ביתו כפסק עד שלא מדד אין שניהם יכולין לחזור בהם מדד עד שלא פסק ב' יכולין להזור בהם ופרש"י לך מזביננא' לה וקנו מיניה בקנין ע"כ דשמא בקנין לחוד אי הוה התם פסוק דמים קנה וכ"פ הרא"ש בפסקיו שם דהך עובדא איירי בקנו מיניה יע"ש אבל הרי"ף בהלכותיו בס"פ בית כור הביא הנך עובדי וכתב וז"ל וקי"ל דהני שמעתיה כלהו בדלא א"ל מעכשיו וקנו מיניה ע"כ ׳ נראה דס"ל דלא מהני קנין לחוד אם לא שיאמר בפי' מעכשיו ג"כ וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה' מכירה והוסיף עוד שצריך שיאמר כשאמכור שדה זו הרי היא מכורה לך מעכשיו יע"ש " הרי דס"ל כדעת הרי"ף דבעי' מעכשיו מלבד הקנין וכ"פ הטור בח"מ סימן ר"ו

ולכאורה נראה דלא כמ"ש אביו הרא"ש והרב מהר"א ששון סימן קל"ג כתב דהטור ס"ל בדעת הרא"ש דס"ל כהרי"ף דבעי' נמי מעכשיו וגם רש"י אפשר דס"ל הכי יעש"ב אמנם מהר"ש יונה סימן ל' כתב דלדעת רש"י והעיטור ז"ל בקנין לחוד בלא מעכשיו סגי יע"ש ולפ"ז כיון דבנדון מהרימ"ע לא היה שם מעכשיו בפי' איך פסק בהחלט דקנה דהא מני למימר המוכר קי"ל כהרי"ף והרמב"ם ודעי' דס"ל דבלא אמר מעכשיו בפ' ל"ק ׳ ועוד יש להעיר דשם בהך ענינא הביא ה"ה בפ"ח מהל' מכירה משם רב האיי גאון דצריך ג"כ שיהיה הקרקע מוחזק ביד הלוקח ואי לא"ה ל"ק וכ"כ הרב העיטור משם רבוותא הביא דבריו מרן ב"י בח"מ סימן ר"ו וכ"כ הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן שם בסוף הסי' משם רב האיי גאון בס' המקח יע"ש וא"צ שמהרש"ך בח"ג סי' פ"ד כתב דמ"מ כל אלין רבוותא שיהיה הקרקע ביד הלוקח לאו דוקא אלא הכונה דבעי' שיאמר לו הקניתי לך בדמים הללו מעכשיו ולכשארצה למכו' ובהכי סגי והו"ל כאלו הקרקע עומד ביד הלוקח כבר דחו דבריו מוהרא"ש סי'ק"ל ומהר"ש יונה סי'ל' דלדברי ר' האיי גאון ברור מאלו דמלבד שצריך לומר הקניתיה לך בדמים כ"וכ מעכשיו ולכשארצה למכור צריך ג"כ שתהיה מוחזקת ביד הלוקח יע"ש וכן הפס מהרשד"ם בתשו' בח"מ סימן רפ"ב להוש לס' רב האיי והרשב"א והעיטור דכל שלא היה הקרקע מוחזק ביד הלוקח לא קנה יע"ש וא"כ בנדון מהרימ"ע דלא היה הקונה מוחזק בנמר איך זיכהו להקונה דהרי לפי דעת רב האיי והרשב"א והעיטור כל שלא החזיק בידו לא קנה א"כ יש מקום לגמגם הפתה בבנ"ן מעיקרא טעמא דמילתא למה הצריכו הראשוני' בהך מילתא כל כי האי תנאים ׳ והנה מוהרא"ש בתש' סימן קל"ג כתב בטעם רב האיי גאון והרשב"א וסייעתם שכתבו דבעי' דקיימא ארעא בידא דלוקח אע"ג דכבר קנו מיניה וקרקע נקנה בק"ס וכתב וז"ל ואפשר לומר דלהנך רבוותא ס"ל דכיון דהא הך קנית קרקע אינה נגמרת עתה רק לאחר זמן מש"ה לא מהני קנין בלא חזקה וא"צ שהוא אומר מעכשיו מ"מ כיון דאכתי הך מעכשיו אינו לגמרי רק לאחר זמן להכי בעינן תרוייהו ע"כ

וראיתי להרב קמ"ר דקפ"ב ע"א שתמה ע"ד מוהם שפסק הטור סימן קנ"ב סי"א גבי קנין אבל אם א"ל קני ע"מ שתקנה לי מעכשיו ולאחר ל' יום קנה ע"כ ומשמע התם ודאי דאיירי דאינו ביד הלוקח ואפ"ה כל דאמר מעכשיו ולאחר ל' קנה גם הרמב"ם כי"א מה' מכירה דין' פסק כל האומר מעכשיו אינכאן אסמכתא כלל וקנה כו'כיצד אם באתי מכאן ועד יום פ' קנה בית זה מעכשיו וקנו מידו כו' ושם איירי אפי' שאינו מוחזק בבית כמ"ש ה"המ שם דין ג' יע"ש את"ד בקצירת האומ"ד

ולפע"ד מלבד דיש לתמוה ע"ד למאי הגיל לו להרב דהרמב"ם והטור קיימי בשי' רב האיי דבעינן דיהיה מוחזק בקרקע כי היכי דתיקני ליה מלבריהם דהא מתוך שפסקו בהך עובדא דש"ס הרמב"ם והטור נראה להדייא מלבריהם דלא תפסו כסברת רב האיי גאון אלא ס"ל כהרי"ף דקנין ומעכשיו סגי וא"כ אין מקום לתמיהת הרב הנז' והו דאפילו נאמר לכונת תמיהתו היא היתה דלא מצינו בדינים או דפליג רב האיי ודעי' וגם לא הביאו סברתו בזה הדין ללידיה צריך ג"כ שיהיה מוחזק הקרקע ביד הלוקח ג"כ מ"מ מלבד דלא בא בפי' לדבריו כן עוד זאת דאימא דגם בדין זה פליגי והרמב"ם והטור לא חשו להביא סברתו דהא בלא"ה אפי' בדין זה דשם נאמר עיקר דבריו דרב האיי לא חשו להביא סברתו וכ"ש התם והאחרונים לא הביאו סברתו מפני דאין שם מקומה דשם איירי בדין אסמכתא או בק"ס(א"ה חייש מדבר ס"ט עי' בס' דין אמת בהי' על הטור בסי' זה) ומ"מ נלע"ד דאין כונת מוהרא"ש כפשטן של דברים דמפאת היותו נגמר הקנין לאחר זמן צריך שיהיה בו שני קנינים ובאחד לא סגי לו אלא כמ"ש מהר"ש יונה בסי' ל' דה"ט דצריך שאיכן קנין וחזקה מפני שהמכר הוא תלוי ברפיון אם ירצה למכור ולא קבע לו זמן כלל ואין ביד הלוקח לכוף למוכר לא למכור ולא לפוררו דכל יומא ומניה הוא אם יהיה רצונו ימכור ואם לאו אין ביד הלוקח לכופו למוכר לא היו' ולא למחר ומשום הכי צריך קנין וחזקה דאל"ה אפי' אם אמר מעכשיו אינו מעלה ארוכה שאינו לגמרי רק לאחר זמן שאינו מוגבל ובזה אפשר לומר דלא פליגי רב האיי ודעימיה על דינו של הרמב"ם והטור הנז"ל דהתם שאני דקבע זמן מכאן ועד יום ל' דבמלאת הימי' יש כח ביד הקונה לכוף למוכר אם נתקיים התנאי

אפס כי עו דלפי טעמם של ראשונים הללו מוהרא"ש ומוהרש"י ז"ל לסבר' רב האיי ז"ל ודעימיה לא מצאתי מנוח להבין דברי הרב העיטור ז"ל בהיגלותו על העיטור ז"ל סברא ז' משם רבוותא קמאי וז"ל שם ולוקח דקיימא ארעה

היינו בידא דלוקח דומיא דפרקן והכניסן לתוך ביתו דאמרי' דהיכא דפסק עד שלא מדד קנה ע"כ

כבואר יוצא מדבריו דכל עיקר היקף כשהוא הלוו לא שייך גזל כי אם מכח שראיה דבגמ' מדמי להו אהדדי להשוות בריית דמשך חמריו ופועליו לתוך ביתו ומינה יליף להשוות עיבלא וכי היכי דהתם איירי בפירקן והכניסן לתוך ביתו כל לוקח דהוי מוחזק בשם אוף הכא נמי דכוותא בקרקע מלבד הקנין במשכביו צריך ג"כ שיהא מוחזק הלוקח ואם אמת הדבר כמו שכ' מוהרא"ש ומהר"שי דשעב שברת הראשונים שהצריכו חזקה ג"כ לא שייך בזה כיאה שכבר שיהא המקח תלוי ברפיון שאם לא ירצה לא ימכור או כנראה מפשט הרא"ש כמו שהבין הרב קה"ר דה"ט מפני שהקנין אינו נגמר אלא לאח"ז וראה דהכ לא היה כדבר הזה אלא שהקנין נגמר לאחר לא היה צריך הדבר לעשות לו שני קניינים אם כן לפי זה בכך דמשך חמריו ופועליו דהקנין נגמר עתה וגם אינו תלוי בבחירת המוכר למה זה צריך מלבד הקנין שיהיו מונחים ג"כ ברשות הלוקח דאל"ה נראה דלא קנה דהא בלא"ה יש קנין גמור

ועל הכל זו היא הקשה בדברי מוהרא"ש דקאי על דברי הרב העיטור והקשה עליו ההי' דהאי הצריכו הנך רבוותא קנין וחזקה דהא שאני בקנין ועוד הקשה דהיכי מייתי ראיה מפירקן כו' והרי נראה דהתם מאי דאמרי' פירקן והכניסן לתוך ביתו לאו דוקא דהרי בקנין לחודיה נראה דקנה כיון דכתב' בכאר כל מטלטלין שניקנין בקנין דהשיב כמשיכה וע"ז תירץ ואפשר לומ' דלהנך רבוותא כו' כנז"ל יעו"ש ודבריו קשים לעולמם ד"ר דבתירוץ זה תיקן השתי קושיות ומלבד דאין תירוץ זה מעלה ארוכה כי אם לקושיא דהתאי הצריכו קנין וחזקה דלאידך קושיא דמאי ראיה מייתי מהתם לא מתרצא בהכי כמו שיר' הרואה . עוד זה דלפי דברי הרב העיטור מהכ הנך רבוותא דמייתי ראיה מפירקן כו' נראה דהדיא דאע"ג דהמקח נגמר לאחר שבעת פסיקה אפ"ה צריך שני קניינים והרי זה כנגד היסוד שפירש מוהרא"ש דשעתא הוי מכים דאין המקח נגמר אלא לאחר זמן הלא"ה באתא כגי ועל צד הדחק נר' לפי דברי מוהרא"ש דהא"ן דלפי דברי הרב העיטור גם הא אזיל ומודה דלא יתכן טעם זה אלא דאיהו בדידיה כיון דבלא"ה דברי העיטור בת"ם דומיא דפירקן כו' קשים לשמוע כמ"ש הרב ז"ל מש"ה איהו הדנפשיה נהית לפרושי טעם הדבר לשברת רבוותא הלין כי כן נראה שיו מבלי דברי הרב העיטור ז"ל

ובדרך זה הלך להליץ ג"כ בעד עט"ר נשיא נשיאי אב מרן זקני ה"ה מהר"א משה ז"ל בחשו' הח"מ סימן ה"ן דקנ"ו ע"ג שהביא שם א' הרשב"א אשר העלה שאמר הביא מרן הקדוש ס"סי ר"ו הנז"ל שכתב בנ עמו כל דבר דה"ט משום דס"ל דעיקר קיום המכר אינו אלא נתינת דמים היכא דלא נהגו לכתוב השטר זהיכא דרגילין לכתוב גם בנתינת דמים לא קנה עד שיכתוב את השטר מיהו בין כך ובין כך בתינת השטר ה"נ קנינא דבלא מתן דמים לא"ק אלא

אח"כ בפרים ומאי דאמרי' בעלמא דכסף ושטר וחזקה וחליפין קונין בשם קרקע היינו בפרים מיהו היכא דקנו מיניה במעכשיו וקבלו את הדמים והרי הקרקע ביד הלוקח אע"ג דלא יהיב למיהב גם אמרי' דקנה דכיון דאיכא פלוגתא אי אלימתא מילתא דקנינא או לא דלכא מרבוותא דיניה כשטר ולכא מרבוותא שיש משעבר כל היכא דקרקע ברשות אחריה קמא עדיין לא הגיעו עד שיתן דמים

ברם היכא דאיתיה לקרקע ברשו' לוקח ונפסו' הא דזכה לוקח דהא איכא מ"ד דקנין אלים בדנכסיה ונגמר המקח וליח מאן דמרמי ליה מיניה והביא דברי מוהרא"ש הנז"ל וחמה עליו דאדרב' הו"ל לאקשויי איפכא דאפי' קנו מידו במעכשיו ופסוק דמים לא הו"ל למיקני דהרי לא נאן דמתי' כי הוא זה שמא דכול' והאיכא מערכה מול מערכ' שם השוברים דכל דלא יהיב דמי לא קנה דקנין דמי לשטר אך במ"ש הכל מתיקן דכיון דהקרקע ביד הלוקח היינו דאהני ליה במקום פלוגתא לקנות לעצמו בקנין ופיסוק דמים אח"ד יעש"ב

ותקף בראותי את דבריו עמדתי מרעיד ואשתומם כשעה חדא דלפי דבריו נר' דלא סגי בהקנה ג"כ בהוקה בשעת מכא ומאן כי אם ג"כ שיהיה מוחזק הלוקח בקרקע מתחי' ועד סו' כי היכי דליהני ליה במקום פלוגתא דרבוותא והלא זה הדבר רחוק מן הדעת שיהיה מוחזק הלוקח בקרקע מתחילה ועד סו' דלמה יהזקנו בו המוכר דאפשר לא יבא הדבר ולא יקום שלא ירצה למוכרה כלל בשום זמן

והן אמת דלשון הראשונים אשר הביא העיטור דקיימ' ארעא בידא דלוקח וגם דברי הרשב"א משם רב האי אשר כתב והקרקע עומד ביד הלוקח יעו"ש לפי פשטן הכי מהפרש שיהיה הקרקע ביד הלוקח בשעה שיבא למכור לאחרים מ"מ לא כן הבינו כל רבני האחרונים שלא בספרתם אלא דהכונה שיהזי' בקרקע בשעת ההבעת' הראשונ' אי מזביננא לך מזביננא ולא שיהיה בידו מתחי' ועד סו' והביאה לזה דוחק הענין דלא יתכן היותו מוחזק בה על הם' שאפ' לא ימכור כל ימות עולם ולכן הבינו שיחזיק בקנין והזק' בגוף הקרקע ושבקי' ללישנא דאיהו דהיק ומוקי אנפשי' ומה שכת' ע"ד מ הרא"ש דאדרבא הו"ל לאקשויי דאפי' בדקנו מידו במעכשיו ופסוק דמים לא הו"ל למיקני כיון שלא נתן דמים . לכי קיצ"ל אהרי נשיקנו הרשב"א יש מקום לתרץ דאיירי בדעדים דליקני בקנין לחוד בלא נתינת דמים דבפרים היכא דאמרי דקנה ככל מ"ש גם הגאון מרן זקני לעיל מיניה בראש דבריו בתשו' הנז' ודהם דברי הגאו' מהריב"ל ונתפרית"ט דכבדי מימר דלא תבני פריש רק בכסף לחוד יעש"ב וא"כ אוף הכא נמי נימא דאיירי בפרים ושוב לא יפול עליהם קושיא זאת ותו דמי הגיד לנו דרב האי גאון ס"ל ככת מרבוותא דס' דגב בקנין לחוד בלא נתינת דמים לא קנה כדי שיק' עליהם בכה דהיכי קנה בלא נתינת דמים ואימא דס"ל כהרר ב"ס וסיעא דרבוותא דבקנין לחוד סגי ותסגי . ותו דעיקר טעמו לא זכיתי להבין דא"כ אדלימא רב האי והרשב"א ורבוותא אלין דצריך שיהיה הלוקח מוחזק בקרקע כי היכי דליקני וזה לא יתכן כדבר האמור

האמור לימרו דצריך היכרם לקנות בקנין לאח"ד בלא נתינת דמים דבהכי מה קן הכל ואו דאין זה תלך הגאונים הראשונים דמספק"ל מילתא אזו עלה מהמת שנמצא מורזק דלידהו לגה פחוה כפחהו של אולם לברורי מילתא אי קנה אי לא קנה ואפי' חיתא מסכחת לה זימנין כפ"נ מ"מ אין מדרכם לסתו' כ"כ ולפסו' דין מרודשכאן הוא מוסכסולא יהיה הדבר כ"א מפני הס' אשר נסתפקו בו הו"ל לפר' ואו דאפי' יהיבנא ליה כל דיליה דה"ע שכהבו בדרי' שיהיה מיהזק מפני הס' אשר כספי לא ניתן ואפ' דבק"ש ואפי' במעשיו נמי לא מהני לקנו' מ"מ. מה יענה אב"נר לדבהי העיטור הנז"ל אשר הביא ראיה לדבריהם משום דהוי דומיא דפירקון כו' דהבואר יוצא מדבריו דמתוך סוגיא הב"ש קא יליף לה ולא מפני הספק כדקאמר מר, ועוד בה לנר' מדברי הרב העיטור להביא דגם במטלטלין דינא הכי הוי דבעינן בהו ג"כ תרי קניינים, ואף לפי דברי הרב הגדול מרן זקני הגאון זצ"ל דלא כ"כ אלא מפני הספק הלז א"כ אין שייכות להסתפק בהכי במטלטלין כלל דהא ודאי בק"ש ליודיה מבלי נתינת דמים קנוי לו החפץ ואין שניהם יכולין להזור בהם וא"כ למה זה צריך ב' קניינים סוף דבר דבריו צ"ע,

ואולם ע"פי האמור אתא למיגלה לתרץ דברי מוהרא"ש ז"ל דאיהו נימא אהר מדנפשיה קאמר אחרי שדהה דברי הרב העיטור ואיהו בדידיה סבר דבהביא למשך חמריו ופועליו לא אמרי רבוותא אלין דצריך ב' קניינים בדרך זו תמה יש להלין קנת בעד הגאון מרן זקני זצ"ל דאיהו נמי אף הוא היה מכוין ע"פ דרך מוהרא"ש ז"ל ויגיד עליו רעו דעליה דידיה דמוהרא"ש סמיך ואזיל אשר הביא דבריו אסוף מגילתא כמו שמהרא"ש בחר לדרך לעצמו ועמד טעמו בו מאין פנות לדברי בע"הע וגם הגאון מרן זקני ז"ל הניח לו יד וטעמא טעים לסברת רבוותא אלין אף כי לא ניחן ליאמר לפי דברי בע"הע ועיקר הילייהו דדברי בע"הע בראיה הלזו מוקשים ועומדים ואנחנו לא נדע ואפשר שלא יאמו דבריה כאלו מפי רבוותא אלין אשר המציאו דין זה אלא שהרב בע"הע הוא שהביא להם סמך מן הש"ס ואין מובן לדבריו וע"כ בחרו דרך לעצמם בטעם הדבר מעיקרא, ברם אי קשיא הא קשיא דהרואה דברי ס'המקח לרב האיי גאון ז"ל בשער ז"ל יראה דראיה זו אשר הביא הרב בע"הע לא מפי עצמו אמרה כי אם משמיה דרב האיי גאון קאמר לה וז"ל ס'המקח שם אחר שהביא סוגיא ע"ז הנז"ל כתב וז"ל אתחזי לן מהכא מאחר שהשיבו על זאת השטה הא למשך חמריו ופועליו דכל תנאי שאדם מתנה כה"ג צריך שיהא שם פיסוק דמים ושיהא החפץ ביד הלוקח דהא לא קיבל ממנו אותה תשו' דיין נסך שהוא פסק דמים בלבד שהרי השיבו ודילמא חומרא דיי"ן שאני מש"ה מועיל הפסק לבדו נמצא דכל תנאי לבדו ע"ז הענין אינו מועיל עד שיהא שם פיסוק דמים ויהא הקרקע ברשות לוקח עכ"ל הרי לבדי' דמ"ש הרב העיטור הוא מתורת רבינו האיי גאון וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מה יענו שפתי דיעת מוהרא"ש ומוהרש"י והגאון מרן זקני ז"ל בדברי רב האיי גאון הללו דלפי דבריו דנייהו ראיה משגיין הש"ס הנית

דפירקון והכניסן לתוך ביתו אין מקום לעינתי' אשר נתנו בה לסברתו והדבר צ"ע,

איברא דקושית מוהרא"ש ז"ל השני' בדוכתא קאי דהתם מאי דאמרינן הכניסן לתוך ביתו לאו דוקא דבקנין לחוד ודאי דקנה כשאר מטלטלין, וגם ראיתי להרב קמ"ר ח"א דקפ"ב סע"א שכתב ע"ד ס'המקח וז"ל ודבריו תמוהים במ"ש דהא לא קבילו אותה תשובה דיי"ן שהוא פיסוק דמי' בלבד כו' שהרי לפי כונת הסוגיא אין הראיה משם אם פסק דמים לבד קני אולא אלא דאם פסק קני ואם לא פסק לא קני, ועוד דגם לפי אותה ראיה דיי"ן אין הפסיקה לבד עושה כלום אלא א"כ משך הגוי וצ"ע עכ"ל

ולפקע"ד אי לא הוה קשה ע"ד ס' המקח אלא קושיות אלו לק"מ אא"המר לכונת רב האיי ז"ל לומר דאי הוה קיימינן בראיה קמייתא דמייתי הש"ס ממתני' דהמוכר יינו לנכרי לומר דבעינן פיסוק דמים ולא הוה דחי לה הש"ס אזי לא היינו מצריכים שיהא החפץ מוחזק ביד הלוקח דהרי במתני' דהמוכר יינו לנכרי ג"כ סגי בפסק דמים ומשיכה אעפ"י שאינו ביד הגוי עדיין אלא במשך לבד וה"ה נמי לכל מילי וגם בקרקע דכוותא א"ן שתהיה הלוקח מוחזק, אמנם מאחר שלא קבלו מאביי ראיה הלזו והוצרכו להביא ראיה אחרת מהא דמשך חמריו ופועליו ובהביא התבואה מוחזקת ביד הלוקח א"כ אמור מעתה ה"נ בכל מילי צריך שיהא מוחזק הלוקח

והנך רואה לבוא סרו משר תלונות הרב קמ"ר ז"ל דמה שהקשה דכונת ראיית הש"ס אינינה לומר דפסק דמים לבד קני אלא דלא קני בלא פסק ולפי האמור לק"מ דלא כיון רב האיי לומר דראית הש"ס היא היתה דפסק דמים לבד קני אלא ר"ל דאי לא הוה הילפותא דלא סגי בלא פסק לא מהביא דיי"ן ודוקא הוה ילפי' מינה אנן נמי דפסק דמים לבד מבלי שיהא מוחזק קנה ומ"ש דגם לפי אותה ראיה דיי"ן אין הפסיקה לבד עושה כלום אלא א"כ משך הגוי אין מובן לדבריו דהא ודאי מי לא ידע בכל אלה דבלתי משיכה בפיסוק המים לא קנה וזה פשוט דבמה יקנה דהפיסוק אינו עושה קנין אלא דמהני להזק הקנין אשר יבא אחריו אשר יהיה סמוך לבו לקנות או להקנות והכא לא קיימינן אלא לענין אי בעינן שיהיה מוחזק הלוקח בחפץ וזה ברור

אף אי קשיא הא קשיא ע"ל ס' המקח במ"ש דהא לא קבל ממנו אותה תשובה דיי"ן שהוא פסק דמים בלבד שהרי השיבו ודילמא משו' חומרא דיי"ן שאני מש"ה מועיל הפסק לבדו כו', ודבריו מגל עצמם קשים להולמם מה הלשון אומרת דמשום חומרא דיי"ן מועיל פסק דמים לבד דאדרב' איפכא מסתברא וכלפי לייא דמשום חומרא דיי"ן הוה לן להחמיר משאר קנייני' דעלמא דאפי' דבעלמא קנה ביי"ן ל"ק ואכתי ברשותא דישראל קאי ודמיו אסורים וכריהטא דדהית הש"ס ודילמא חומרא דיי"ן שאני דהכונה דאתי ראיה מהתם דילמא בעלמא גם כי לא פסק דמים קנה וגבי יי"ן שאני שהחמירו חכמים לאוקמינהו ברשותא דישראל כל בלא פסק ודמיו אסורים

אחרים וכפרש"י שם ואיך ונמה יאמר נא רב האיי דמשום הומרת יי"ן מועיל פסק לבדו להיות דמיו מוהרי' ולפ"ז קולא היא לגבי יי"ן יותר משאר הכניס דבעלמא דל"ק כי ליתניהו ברשותא דלוקח וביי"ן קנה והוא פליא ׳ גם יש לתמוה עוד דאפי' תימא דכיון שלחו אותה ראיה והביאו מהסיא דמשך המריו כו' שמעינן מינה דכוותא בכל מילי דליתנהו ברשו'לוקח אכתי קשה דניהוי אכן לפי זה מ"ע גבי יי"ן מבלתי היות היין ברשות לוקח שהוא הגוי קנה בפיסוק דמים להוד ולא יהיה יי"ן כשאר מילי דעלמא

הנה

כי כן לבי אומר לי דהלא מהרנחא הבירתה ובזה זכינו לאבין אמרי קדוש דכונת הרב היא ממש כאשר כתיבית מעיקרא דכיון דלא קאי הש"ס בראיה הראשונ' מהמוכר יינו כו' לאוד והביא הא דמשך המריו כו' דכוותא בעי מיהא בכל מילי דליתנהו הלוקח מוחזק בהכך אלא שנרגש דאי דמו בה"ס דליכא למילף מיי"ן היינו להחמיר דיין נסך שאני דרחו הכניס להחמיר אבל להקל ודאי דילפי' שפיר ואי ביי"ן אשכחן דסגי בפסק דמים לבד מבלי שיהא מוחזק הלוקח איכ' למילף מיני' במכ"ש לשאר מילי מש"ה הבליע בניעימה ובנועם שיח פירכה זו במיעוטו שיהם וקאמר מר דכיון דלא קבל ממנו הך ראיה והשיבו ודילמא הומרא דיי"ן שאני אין ללמו' ממנה לא קולא ולא הומרא דגם אנו נאמר לעולם דבעלמא בעינן שיהיה מוחזק הליקה וגבי יי"ן שאני למחוך הומרו קולו דמתוך שהחמירו הלין שיהיה דמיו אסורים שמכא דעתיה דמוכר להקנותו ללוקח במשיכה לבד מבלי שיהיה מוחזק וגם הלוקח סמכא דעתיה להקנות ומ"מ פיסוק דמים בעינן דהא"ה לא סמכא דעתיה דלוקח שמא ירבה בדמים וד"ק

ומ"מ

מה שסק' מהרא"ש אעיקרא דמילתא דמאי ראיה מהסיא דפירקן והכניסן דלפי הנר' לאו דוקא אלא דאפי' במשיכה להוד דיי אכתי בדוכתא קאי אך נרא' לומר דמעולם לא כיוון רב האיי לומר דבמטלטלין נמי בעינן שיהא מוחזק הלוקח דכיון שקנה בא' מדרכי ההקנאות אחר פסיקת דמים ודאי דקנה אלא דרב האיי מטעמא אחרינא ס"ל בקרקע דבעי' שיהא מוחזק הלוקח ואשמעיה אדינא לגמ' שהביא מהסיא דמשך חמריו כו' דהתבואה ביד הלוקח ובודאי דההיא עובדא דוארעא נמי דומיא דהך בריתא הוא שהקרקע ביד הלוקח,ומהדמיון בעלמא הוא דמייתי וזה בעצמו היא שיהה כונת מהרא"ש ומהרש"י ועט"ר מז"ה זנ"ל שנתנו טעמי' לדבר ולא שייכי בהא דפירקן כו' ואף שהוא דוחק גדול צריך לסבול

האמנם

זה הזיתי להרב עלות ביעקב בתשו' ס"סי ס"ב לענין א"ת שקנו בשותפו' וקנו בק"ס זה מזה שכשילך א' מהם ימכור חלקו לשאר השותפים מעתה ואתי עלה הרב שם מסברת רבי' האיי הנז' דל"ק מכעמא דלא ההזי' הלוקח מעיקרא יע"ש וכן אמת דהכי משמע פשט דברי ס' המקח וס' העיטור אך נראה דנעלם מיניה דמר דברי מהרא"ש הנז"ל דלדידיה במטלטלין לא יתכן דלימא סברא זו רב האיי ז"ל

הדרן

לקדמייתא דלפי כל האמור ממילא מהרנחא תשו' מהרימ"ט הנז"ל דכיון דנ"ד במטלטלין היא ס"ל כסברת מהרא"ש דבזה לא יתכן דס"ל לרב האיי גאון ולטעמיה שיהא מוחזק הלוקח ומש"ה לא השש להביא סברא הנז' וכ"ש לפי כל הטעמים שניתנין בזה דכולם לא שייכי בנדון מהרימ"ט דכבר כתיבנ' דגם מהרא"ש כונתו כמ"ש מהרש"י דה"ט דבעי' הזקת הלוקח מפני שהמכר תלוי ברפיון אם ירצה למכור משא"כ בנדון מהרימ"ט דיש לאל ידו ללוקח לכוף למוכר שיעזוד על אבן המקח כמ"ש הרב שם בעצמו וכ"ש לטעם שכתב תהי' מהרש"י שם שיתן ל' דה"ט משום דהוי בלשון אסמכתא יע"ש דלפ"ז בנדון מהרימ"ט דלא היה בלשון אם אין צריך שיהיה מוחזק הלוקח גם לדעת רב האיי ועי' א"א דבלא"ה הזר בו הרב הנז' מפני שהרשב"א ס"ל דלסלק האסמכת' בקנין ומעכשיו אית ליה דייו וכן נראה ג"כ דעת רב האיי עצמו ומפני כן כתב דטעמו של רב האיי והרשב"א או מטעם דדמי לפסומי מילי וקנין דברים בעלמא או משום דלא קבע זמן למכירתו יע"ש ועי' להרב שם יוסף דקמ"ה ע"ב שתמה ע"ד מהרשד"ם בתשו' ח"מ סי' כ"ח דכתב דכלהו רבוותא והרשב"א מכללם זולת ר"תס"ל דקנין ומעכשיו להוד דיי לסלק האסמכתא י ותמה ע"ד מתשו' הרשב"א ז"ל אשר הביא מרן ז"ל ס"סי ר"ו הנז"ל דמשם ב'אר' דבעי' שיהיה הלוקח חפים במקח מלבד קנין ומעכשיו וכ"כ מהרא"ש סי' קל"ג ומהרש"י סי' ל' לדעת הרשב"א את"ד יעש"ב ׳ ואתה הש"ר לא סיימוה קמיה דמר תשו' מהרש"י שגם הוא נרגש מהרשב"א ורב האיי בעצמו כנז"ל וכתב טעמים אחרים גם ממוהרא"ש מלבד דליכ' שיעתא איכ'תיובתא דכתב עע'אחר לס'רב האיי והרשב"א ולא מטעם אסמכ' ושם כתב שהרב העיטור ס"ל כרב האיי אע"פ שהבעל העיטור כתב להדיא דלא שייך בהך עובדא טעם אסמכ' דלא נזיס כמו שיע"ש

ברם

מאי דאקשינן מעיקרא ע"ד מהרימ"ט ז"ל דכיון שלא היה בנ"ד מעכשיו איך זיכה ללוקח אכתי לא איפ־ק אך נראה להלק דס"ל להרב דע"כ לא אמרי' לדעת הרי"ף והרמב"ם והטור ז"ל ושיעתם דבעינן שיאמר בפי' מעכשיו אלא כדי שלא יהיה ק"ל וכמו שהאריך בזה מוהרא"ש וה"ל באומר אמכור לך דאינו מוכר עתה דהוי ק"ל ׳ אך בנדון מהרימ"ט המכירה היא שהם מעתה בהחלט אלא שהתנה שאהריות הדרך יהיה על המוכר וכה"ג א"צ מעכשיו בפי' ובקנין לבד סגי ואע"ג דגם בהך עובדא דקדק הרמב"כז"ל וכתב הרי היא מכורה לך מעכשיו וכן כתב הרשב"א משם רבי' האיי בתשו' הנז' מכל מקום כיון שאין המכר אא לאחר זמן אם ימכיר לאחרים וגם אין זמנו קבוע משום הכי אע"פ דכל קנין הוי כמעשיו וגב א'ל ה"ה מכורה לך דמשמע נמי שמעתה מוכר לו אפי' הכי צריך שיאמר בפי' מעכשיו דבלאו הכי יש מקום לפרש דבריו על העתיד והקנין הוי ק"ד בעלמא משא"כ בנדון מהרימ"ט דאין מקום לפרש דבריו על העתיד ומשום הכי בק"ס לבד סגי ותסגי דכל קנין כמעשיו הוא וכל שכן לפי מה שכ' הרב בעל העיטור לטעמא דבעינן מעכשיו היינו לבטל האסמכתא כמ"ש מרן ב"י בסי' ר"ו דלפי זה כל שאין בעינן לשון דאי דליכא אסמכתא לא בעי מעכשיו

וזה ברור

וזאת עולה מן המ' דבר דהא' להברו כשאמכור הפך זה לך אני מכרו לדעת רש"י והרא"ש ובעל העיטור בפסוק דמים וקנין סגי באחד מדרכי ההקנאות ולדעת הרי"ף והרמב"ם והטור צריך ג"כ שיאמר בפי' מעכשיו ולדעת הרמב"ם צריך ג"כ שיאמר לשון ברור הרי היא מכורה לך ולא שיאמר אמכרנו לך ולדעת רב האיי גאון והרשב"א צריך שיהיה ג"ל קנין אחר מלבד קנין הראשון לפי מה שהבין מוהרא"ש ומוהר"ש יונה אמנם לפי מה שהבין הגאון הרב הגדול מרן זקני זצ"ל והרב לחם שלמה ז"ל צריך שיהיה מוחזק הלוקח במקח ולדע' מוהרימ"ט ומוהרא"ש ומרן זקני ז"ל במטלטלין לא נאמרו כל התנאים הללו אמנם לדעת הרב עדות ביעקב ז"ל גם במטלטלין צריך כל התנאים הנ"ל כאשר מוריס פשט דברי רב האיי ז"ל בס' המקח ודברי בעל העיטור ‧ אך שיבא דכ"ע גם במטלט' צריך פיסוק דמים כדאמרי' בג"ם בההיא דתבואה דכל שלא פסק דמים לא קנה אלא דמוהרימ"ט ס"ל דכיון דהתנה לתת לו כשער שבשו' אשר יהיה בשעת המכר הו"ל כפסק דמים וכיונא לזה פסק הטור סי' ר' סעי' יו"ד שאם המקח דבר שדמיו קצובין אז קונה אע"פ שלא פסק וכן אם א"ל הריני מוכר לך כפי שישומוהו ג' קונה אפי' אין דמיו קצובים יע"כ ולאו דוקא כמו שישומו ג' אלא אפי' ע"פ א' כמ"ש הרשב"א בת' שהביא מרן סי' ר"ו הכיון דטעמא דבשלא פסק ל"ק משום דלא סמכא דעתייהו היכא דחלו בשומא או באמירה דאחר סמכא דעתייהו יע"ש ‧ א"כ אף אנו נאמר דכל שנתרצה הלוקח או המוכר שהוא מרוצה ככל אשר יאמר שכנגדו או כמו שיאמר המוכר או כמו שיאמר הלוקח הא ולאי דקנה דמאי שנא מאומר כדאמרי מלתא ואדרבא נר' דעדיפא מינה דכיון שנתרצה הלוקח כמו שיאמר המוכר הרי גמר בדעתו שאפי' ירבה עליו בדמים הוא רוצה לתת ומתנה הוא דבעי למיהב ליה ומה שלא הסתיענו כזאת הרשב"א אדרבא הוא מפני פשיטות הענין למילתא דפשיטא הוא דהמתחייב לתת להברו כל אשר ישאל ממנו מי מעכב על ידו ובודאי דהל עליו החיוב ואם נתחייב עצמו למכור כמ' מוהרא"ש שם ומוהרלא"ב סי' קמ"ז והרב פמ"א ח"א סי' ע' דכ"ז ומוהריט"ץ סי' קס"ג דמהני אכי' לדעת רב האיי והרשב"א מבלי שיהיה מוחזק הלוקח אמנם מוהרש"ך ח"ג סי' פ"ד והרב בני יעקב דס"ד ע"ד ס"ל דגם בלשון חיוב צריך כל התנאים הנ"ל כאשר אספאים טהור הרב לחם שלמה ס"י ס"ג יעש"ב ומוהאמור בענין ליישב דברי ס' המקח לתדנו דשאני יי"ן דכיון דאי לא קנה הגוי דמיו אסורים מש"ה סמכא דעתיה דמוכר וגמר ומקני אע"פ שלא החזיק הלוקח וכן הלוקח גמר בדעתו לקנות

עוד נקדים מה שפסק הרמב"ם בפ"א מה' בית הבחירה ה' כ' כל הכלים אין עושים אותם מתחילתם אלא לשם הקדש כו' עד שלא נשתמש בהן הקדש מותרין להדיוט אבנים וקורות שחצבן מתחילה לבית הכנסת אין בונין אותן להר הבית וכתב מרן כ"מ דאע"ג דבתוספתא איתא אבנים וקורות שחצבן מתחי' להדיוט אין בונין אותן בהר הבית משמע ליה להרמב"ם דלהדיוט היינו בית הכנס' ולגבי הר הבית הדיוט קרי ליה יע"ש אמנם הרב ק"ס כתב דאדרבא משום דחמיר קדושת בית הכנס' מקדושת הר הבית פסק הרמב"ם ז"ל דבית הכנס' הוא מדאורייתא מדכתיב והשימותי את מקדשכם ודרשו רז"ל אלו בתי כנסיות ובה"מ יע"ש ועיין להר' פרי האדמה שם ועי' מ"ש בעניותין בחידושי על הרמב"ם וכתב הר' הגדול מרן מלכא הר' ב"כ בל' הרמב"ם לפי מה שהבין דבית הכנס' לגבי הר הבית חשיב הדיוט כמו שהבין מרן דע"כ לא אמרי' דהזמנה לאו מילתא היא אלא בהזמנה דתשמישין אבל בזמנם דגוף הדבר עצמו הוי מילתא מילי דהוי אעיבוד קלף לשם ס"ת או תפילין דאסור להשתמש בהן חול כמ"ש הר' הנמק"י ס"פ נגמר הדין יע"ש באורך וכת' הרמב"ם פ"ח מה' מעילה כשבונין במקדש אין לוקחין עצים ואבנים מן הקדש כו' אלא בונין הכל מן החול גזיר' שמא יהנה בכל הבנין או ישען על אבן או קורה בשעת מלאכ' ואחר שישלים הבנין מחללין מעות הקדש על הבנין וגם צרכו הגזברין לעצי' לקדש לאותו היום בלבד לוקחין אותם ממעות הקדש שהרי אינן מתאחרים ימים כדי שנחוש להן שמא ישען אדם עליהן וימעול ע"כ והיא מימרת שמואל ס"פ ולד חטאת

ומעתה עליבא'ד כונת הכתובים דהנה שלמה הע"ה רצה לקנות מחירם עצי ארזים הנמצאי' שם בגבולו בצור למלאכ' בנין ב"המק ומפני כן רצה שיהיו חדשים דחשש פן ואולי נכרתו לשם הדיוט ופסולים לבנין ב"המק לכן שאל מאתו שיכרתו לו עבדיו מחדש דשל"ה כבר היו נמצאים שם בצור מוכנים ומזומנים ושהע"ה היה רוצה לתת לחירם דמי העצים עצמם רק מפני הכבוד שאין דרך ארץ בין ב'מלכים להקפיל בדבר כזה מפני כן בלשון נקיה דבר ושכר עבדיך אתן לך כלו' ידעתי באהבתך שאין אתה שואל מתני דמי'הם גם אך מה שאני נותן הוא שכר עבדיך המתהלכים ברגליך וזה מסורת דרך אר'ס ‧ אך על האמת מה שנתן לו הוא דמי העצים עצמם כמבואר אחרי כן ונמצא דלא היה בדבר פיסוק דמים ואע"ג דקנין אין צריך כאן דמלכותא לא הדרא והו"ל קנין מ"מ פיסוק דמים אין כאן ואפי' תימא שכיון שא"ל ככל אשר תאמר הו"ל פיסוק דמים כדכתיבנא בעניותין מ"מ באנו למחלוק' הראשו' דלרש"י והרא"ש סגי בק"ס לבד ולהרי"ף והרמב"ם בעי' ג"כ מעכשיו בפי' והרמב"ם הוסיף לשון ברור הרי היא מכורה לך מעכשיו ולא שיאמר אמכרנו לך וג"ז אפשר לתקן. אך דאעקא דלדעת רב האיי גאון והרשב"א בכה"ג צריך ב' קנינים דהיינו ק"ס וחזקה כפי מה שהבין מוהרא"ש ומוהרש"י וא"כ לדידן במטלט' צריך קנין אחר מלבד הק"ס דהיינו משיכה או שיקנה לו רשו' כההיא דפירקין והכניסן לתוך ביתו ואם היה האופן דעצים הללו מתחילתן היו נעשים לשם הקדש הא ודאי דבכה"ג מודו הרשב"א ורב האיי דאין צריך ב' קנינים וכדאמרן בי"ן דמתוך חומרו דנאסר בהנאה גמר ומקנה המוכר גם אם לא יהיה מחזיק הלוקח וה"נ דכוותא המבדיל כמה אלף מיני הבדלו' דכיון דנאסרו העצי' הללו להדיוט דהזמנה כי האי מילת' סמכ' דעתיה דמוכ' ולוקח לקנותן בקנין א' לבד

אמנם כ"ז הוא אם היה הדבר להזק את בדק הבית דביום עלמו הקונין אותן בונין ואינן מתאחרין שאז בונין אותן לשם הקדש שאין לחוש למעילה משא"כ בהנך דקמן דהוי תחילת בנין דע"כ צריך לבנותו בחול משום שלא נתנה תורה למה"ש ויש להוש למעיל' וא"כ דלאו לשם קדוש הוא הדר דינא דכדי לקנות צריך כל אלה התנאים וזהו אומרו וישלח שלמה

שלמה אל חירם לאמר כו' והנני אומר לבנות בית לשם ה' אלהי ירצה דהדברים האלה אמר לו כהצעה אל הדרוש דכיון דאני רוצה לבנות בית מקדש ואינה בנויה מימי דוד אבי ע"ה ואיני בא להזק את בדק הבית דאז הייתי בונה ממש לשם הקדש ואז לא הייתי צריך לשלוח עבדי אליך אמנם כיון שבאתי לבנות בית מקדש א"א לבנותה בקדש אלא בחול ומש"ה צריך כל התנאים האלו ועתה צוה ויכרתו לי ארזים דקדק לומר ועתה דאף לכשהימצי לו' דמלך לא בעי קנין דבדבורו עביד מעשה ומלכותא לא הדרא והשיב קנין מ"מ לדעת הרי"ף ז"ל והרמב"ם צריך ג"כ מעשביו ומש"ה דקדק באמור לו ועתה ומשום דלדעת הרמב"ם לא סגי בשיאמר אמכרנו לך מעכשיו כי אם שיאמר הרי היא מכורה לך מש"ה דקדק ואמר ועתה צוה ויכרתו לי דמשעת כריתה אנוה שיכרתו הוא אלי לשמי ולפי דעכ"ז לא הרווחנו כלום לדעת רב האיי והרשב"א ז"ל דאע"כ שהיה בזה קנין ומעכשיו וכיסוק דמים מ"מ צריך ג"כ קנין אחר מש"ה את"ל ועבדי יהיו עם עבדיך כדי לקבל העצים ולמשוך אותם וה"ז קנין משיכה נוסף על הקנין דמלכותא לא הדרא ואז אהיה קונה אותם אליבא דכ"ע ושמא האמר דהכתי לא אקנה כיון דלא היה כאן פיסוק דמים מש"ה את"ל ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר האמר דבכה"ג הרי כהיבנא דהשיב פיסוק דמים ולא קיימא דבדבר כזה אין צריך פיסוק דמי' דדמיו קנוצים והדבר ידוע עץ הרז של ד' אמות כמה נמכר ושל ה' אמות כמה נמכר בשוק ולמה זה הוצרכתי לתת הבחירה בידך ככל אשר תאמר הא ליתא כי אתה ידעת כי אין בנו איש יודע לכרות עצים כצדונים וכיון שכן לפעמים המנא ימצא כי יהיו בזה הרבה כורתי עצים וימכרו בזול ולפעמים לא ימצא וימכרו ביוקר ואין דמיהם קצובים ומש"ה הוכרחתי למסור הבחירה בידך ויהי כשמע חירם את כל דכמות שלמה שמח קפץ ובירך ברוך שהלק מחכמתו ליריאיו ׃ אך עינו רואה ודקדק בדברי שהע"ה דאם הדברי' כפשטן דשכר עבדיו הוא דבעי למיהב ליה והעצים שואל ממנו במתנה אין צורך לכל זה אלא שמפני שרוצה ליתן דמי העצים הוצרך לזה ודבר בלשון צחות ושכר עבדיך לכן שלח אליו לאמר שמעתי את אשר שלחת אלי ירצה שמעתי והבנתי דכל אשר שלחת היא אלי ולא לעבדי כנראה משפט דבריך ׃ אך אנכי הראיה דעכ"ז לא ימלט מן הס' דהרי למי מה שהבינו הגאון מרן זקני והרב להם שלמה בדעת רב האיי צריך שיהא מוחזק שהספק ביד הלוקח ואי לאו הכי ל"ק אמנם זאת העצה לך דכבר כתיבנא משם מוהר"ש ומוהרל"ב ומוהריט"ץ והסמ"א דבלשון היוב קנה אליבא דכ"ע מבלי שיהיה מוחזק הלוקח למר כדאית ליה ולא שיהיה צריך ב' הניינים למר כדאית ליה וא"כ אני אעשה זאת בלשון היוב ואני אעשה העצך בעצי ארזים ובעצי ברושים אני בעצמי הל עלי ההיוב ובכן אין אתה צרי' לשלוח עבדיך כדי לעשות משיכה וקנין ב' אלא עבדי יורידו כו' ונפנתים ואתה תשא כו'

דרוש ב לנשואין

ידוע הדבר ומפורסם הנינן בעיני מו"ר מעלת מצות פ"ור כי רבה היא ממעל לחש"ב כתב מצאו' אלף עולות אשר יזכה האדם וחי בהם ע"י לקיחת האשה דבהעדר קיום מצוה זאת שרוי האדם בלא כמה וכמה דברי' רבים שפרט ומפורש היותו שרוי בלא טובה וכיוצא ורז"ל א"ר חנחום ב"ח כל יהודי שאין אשה שרוי בלא טובה ולכאורה איכא למידק במאמר הלזה דלמה זה נקט בלשון עונש ומן הראוי היה יאמר נא כל יהודי השרוי באשה שרוי בטובה ונ"ל שאפ' לו' במה שראיתי לה"ה מוהר"מ אליך שפי' כונת הכתו' בס' משפטים ועבדתם את ה' אלהיכם ובירך את לחמך ואת מימיך וז"ל יאמר כי הנה דרך מלך ב"ו המצווה את מאה איש יעשו לו עיר או מגדל ויתן להם מאה אף זהובים לא יקפיד רק שתעשה מלאכתו בין יעשוהו כולם יחד או מעט כ"א ואחד בפני עצמו ובשלמו השכר יחלק חלק כחלק אף זהובי' לכ"א ואחד אמנם הוא ית' לא כן הוא כי אם בעבידה לא יחפוץ יהיה כ"א בפני עצמו כי אם יחד כולם אם אעשר כי אינו דומה מרבי' העושין את המצוה למועטין העושים את המצוה וזהו ועבדתם בלשון רבים אך בשכר עם עבדם יחד כולם לא יהיה שכרם חלק כחלק שוה בשוה כי גם בהיות אף איש עושים יחד מצוה אחת אין אחד מכולם נוטל בשוה עם חבירו כי כלם ומאזני משפט לה' כו' והוא יפלס ויתן' הנה כ' היה פנוי אך רעהו הניח עסקיו לעשו' המצוה וע"ד זה פ' עשה בעצבון ופ' שלא בעצבון ופ' בשמחה ופ' שלא בשמחה יתיר' ופ' בכבדו' ופ' בזריזו' ופ' בכונ' קלה ופ' בכונ' גדו' והסק בלאף שפי מיני בהיכו' אין מספר באופן בעת עשותם המצו' יחד יהיה השכר פרטי' אלכל א' כפי בחינתו וזהו אומרו ועבדתם את ה' בלשון רבים ועכ"ז ובירך כו' לשון יחיד עכ"ל

במצינו למדים מדבריו הקדושים דבעניני המצות הנה כב יכול הקב"ה בעצמו פור'ש ה'ן לשם בפריע' שכר המצות דהוא היודע מי קיים אותם כהקנם ומי קיים אותם באיזה שניה וכיונא ופורע השכר לפי שיעורו וכ הינתו של כל א' ואחד ׃ ומעת' אפ' דמשום הכי לא נקט ר' תנחום בל' שכר לו' השרוי באשה שרוי בטובה דא"כ היה מורה דכל אחד וא" שוו בשיעורייהו בשכר המצו' אשר קיים אותה וזה לא יתכן דלא יבצר כל אחד מיפרש קיים אמרינן בקחתו אשה לשם שמים כי אם יש ויש ולא שוו בשיעורייהו בשכר ׃ ולזה מאי דנקט הוא דוקא מילתא דשויא לכ"ע דהיינו דכל יהודי שאין לו אשה שרוי בלא טובה דזהו פשוט אבל מי שלקח אשה וקיים המצוה מי יודע אם כונתו היתה לטובה אם לא לומר כל השרוי באשה שרוי בטובה דזה לא יתכן לומר דהוא היודע ועד כונת כל אחד וא' מיפרש מי מקיים לשמ' או להפך ודוק

ובכן כמה וכמה צריך האדם להשתדל לקיים מצוה זאת ישא"ק מלב ונפש לשם ה' ולא לשום פניה אחרת חלילה ולהגאת עצמו ה"ו כי ע"י זה המקיים אותה לש"ש זוכה לדברים הרבה כילה איתנהו ביה ש'טובה וברכה ולא יתרשל מפני שום סיבה מהסי' כי מהבל ימעטו ואת כולם ישא רוח דהם כא יאמר שהוא ממשפחה רמה ומה שמצא ליקח הוא ממשפחה יותר פחותה ממנו זה הבל כי כולנו בני איש אחד נחנו בני אברהם יצחק ויעקב וגם זה הוא בן אברהם יצחק

יצחק ויעקב ומה גם שאמרו ז"ל היה דרגא ושם איתתא ואם כה יאמר שמה שמוצא ליקח היא ממשפחה רמה יותר ממנו והו"ל לגבי דידיה משאנא דרב גם זה אינו מאחר דהוא ג"כ בן אברהם יצחק ויעקב והכל אחד וממקור אחד הוצבו · וזה ראיתי למרן מלכא זה הי"ש גדול זיע"א בס' דרכי הים ד"ה ע"א שהביא משם מרן החבי"ב ז"ל שהיה מפרש כונת הכתוב בשיר השירים וז"ל מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב · ולכאורה אין לו מובן דמה שבח היא לישראל שנעים להם פעמים בנעלים ורז"ל דרשו בפ"ק דחגיגה דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו ע"ה שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם ועדיין לפי דבריהם קשה דמילת בנעלי' היא מיותרת דהו"ל מה יפו פעמיך בת נדיב וה"נ הוא היה אומר דשבח זה הוא רמז לאיזה שאינו בכ' הא"מ למ"ה ע"ב המקדש את האשה ואמ"ל הרי את מקודשת ע"מ שאני עשיר ונמצא עני עני ונמצ' עשיר אינה מקודש' רש"א אם הטעה לשבח מקודשת ואמרו שם בגמרא אמר עולא מחלוקת בשבח ממון אבל בשבח יוחסין כגון ע"מ שאני לוי ונמצא כהן או ע"מ שאני ישראל ונמצא לוי ד"ה אינה מקודשת מ"ט משאנא דרב מכרעאי לא בעינא והיה אומר הרב דמסתבר דלוקא כשהיא אינה מיוחסת ובת טובים כמותו לא מצי למטען זוטר מכרעאי לא בעינא וכבר ידוע דישראל עם הש' יתברך שמו כב יכול יש לנו דין אשה עם בעלה כנודע ממדרשי רז"ל ובכן שאר האומות אשר אין להם יחס ואינן בני אברהם יצחק ויעקב נתנם הקב"ה תחת ממשלת שרים ומלכים ולא לחלקו ונחלתו מה"ט משאני דרב מכרעאי לא בעינא משא"כ בני ישראל שהם מיוחסי' בני אברהם יצחק ויעקב אשר קראם הכתוב אחי ורעי לקחנו הש"י ית"ש לחלקו ונחלתו משום דלא מצי למיטען משאנא דרב מכרעאי לא בעינא דהו"ל כמי שאמר ע"מ שאני כהנת והיא כהנת ג"כ ובכן זהו כונת הכתוב מה יפו פעמיך בנעלים כלו' כך כנסת ישראל יש שבח זה שנעים לך הפעמים בנעלים דלא מצית למימר משאני דרב מכרעאי לא בעינא יען שאת בת נדיב בתו של אברהם אבינו ע"ה שנקרא נדיב ואת מיוחסת ובת טובי' כמותי כביכול ע"ד ז"ל וש"י

(נא"ה חיים מדבר ס"ט הגם שדבריו הקדושים של מרן החבי"ב ז"ל אינם צריכים חיזוק אפ"ה לפקע"ד אהדל הוא יומתק שפיר אומרו בת נדיב ודרשת רז"ל בתו של אאע"ה שנקרא נדיב כו' עפ"מ שכ' בהקדמת ס' התקונים ד"ב ע"א וז"ל ואוף הכי איהו רגזא יתיר על נבל כי ישבע לחם דאיתמר ביה לכו לחמו בלחמי דאיהו קמצן נבל במתוניה נבל שמיה דלאו איהו נדיב ולאו איהו מזרעא דאבהן דאיתמר עלייהו נדיבי עמים נאספו ע"כ · נמצא דמי שהוא נדיב מורה ובא דהוא מזרע אבהן לזה דקדק הכתוב לומר בת נדיב לרמוז דהיא ג"כ רוח נדיבה ובת ר"ל ג"כ מלומדת בנדיבות וא"כ ודאי הויא בתו של אברהם אבינו ע"ה ויבא על נכון דרשת רז"ל כיון דהיא ג"כ רוח נדיבה הויא ודאי מזרע אבהן ומעילא ג"כ לא מניא למימר משאנא דרב מכרעאי לא בעינא)

ולפקע"ד אפשר שיובן כונת הכתוב מה יפו כו' ע"פ דרשתם ז"ל עמ"ש מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן ב' ס"ד ינעול מנעל של ימין תחלה ולא יקשרנו ואח"ך ינעול של שמאל ויקשרנו ויחזור ויקשור של ימין ע"כ · והרב הלבוש ז"ל שם ס"ד נתן טעם לשבח דלמה זה בהנהגה מקדמינן לשל ימין ולקשירה לשל שמאל והוא משום דימין היא חשובה בתור' לענין בהן יד ולחליצה · ובשמאל מצינו חשיבות ג"כ בקשירת תפילין וכתב עוד ועוד נ"ל טעם הגון מדאמרינן פ' כיסוי הדם בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל כו' זכו בניו לשתי מצות לחוטין של מצות ציצית ולרצועו' של תפילין לכך מדמינן קשירת הנעלים לקשירה של תפילין כיון דעל ידי שרוך נעל זכו בהן וכיון דקשירת תפילין היא תחלה ביד שמאל ואח"ך קושר של ראש בראשו שהוא נוטה לצד ימין ידו השמאלית כן יהיה קשירת נעל השמאל ג"כ תחלה ואח"ך יקשור הימין עכ"ל

ומעתה י"א מה יפו פעמיך בנעלים ירצה שאתה מתנהג בד"א כמ"ש הרב הנז' לעיל מיניה יע"ש ובכל נעל בין של ימין בין של שמאל יש יפוי ושינוי בהנהגה ימין תחלה ובקשירה של שמאל תחלה וזהו סדר הנכון וכמ"ש בשבת דס"א דר"ן ב"י אמר ירא שמים יוצא ידי שניהם כו' ומחלק לכ"א מעלה דהיינו הקשירה לשמאל והנהגה תהי' של ימין · וע"ז קשה דמהיכא תיתי להקדים שמאל בקשירה משא"כ בשאר מילי דלעולם הימין היא חשובה לז"א בת נדיב כו' שמנדיבותו אמר אם מחוט ועד שרוך נעל ומאז זכו בניו לקשר של תפילין א"כ כיון דיש לו חשיבות בקשירה מקדמינן לה ג"כ בקשירה וכמ"ש הר' הלבוש הנז' למעיקרא דצריך האדם להשתדל ליקח אשה כשרה דע"י זוכה לכמה דברים וכמאמ' טובה אשה טוב' דהכתוב משבחה בפסוקי אשת חיל כו' צופיה הליכו' ביתה ולחם עצלות לא תאכל קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל · ויש לדקדק דמה שבח הוא זה לאשת חיל שהיא צופיה הליכו' ביתה ואינה עצלנית דמהיכ' תיתי שתהיה עצלני' שהיא מדה מגונה עד מאד · ותו מה קשר יש קמו בניה ויאשרוה ומאי אצטריך לאישור הבנים בלא"ה היא עצמה מינה ובה יש לה שבח · גם למה צריך אישור מהבנים והילול מהבעל היה די באחד מהם · גם מהו הכונה רבות בנות כו' דלא פירש מה עילוי היה בה כי עלית על כל הנשים · ותו אומרו שקר החן כו' מי לא ידע בכל אלה · ומשמעות הכתוב נראה דהוקש' לו איזה קושיא בפסוקים הקודמים דמש"ה תרי' יתיב שקר החן כו' ולנו לדעת מאי קשיתיה

ואפשר שיובן עמ"ש במ"ר פ' לך לך פמ"ב סי' ה' ע"פ ויבא אל הגר ותהר וז"ל למה נתעקרו האמהות ר' לוי בשם ר' שילא אמר מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים כו' ר' עזריה בש"ר יוחנן בר פפא אמר כדי שיהיו מתרפקות על בעליהן ר' הונא ור' אבין בש"ר מאיר אמר כדי שיהנו בעליהן מהן שכל זמן שהאשה מקבלת עוברין היא מתכערת ומתעזבת כו' · וכתב מוהרש"י ז"ל וז"ל כדי שיהיו מתרפקות שע"י העיבור יתכערו כדר' מאיר ולכן נצטרכו ביופיהן

שיאמרו בנויין ויהיה להן געגועין על בעליהן והוא קשה לדר"מ אף דר"מ קאמר מגד הנאת הבעלין ור"י קאמר מגד הנשים, אבל במד' הזית גרים כדי שלא יהיו מתרפקות ופירושו שע"י שיהיו עקרות לא יהיה להן געגועין על בעליהן מגד נויין שמגד העקרות יתבזו בעיניהן, ואעפ"י שבעיבורן יתכערו עדיין היה להן געגועין שלא יתכערו
לגמרי וגירסא זו נהירא לדידן ק' מ"ש דמר אמר מגד הנשים ומר אמר מגד הבעלים א"ק מה היזק בגעגועין, י"ל שבשביהון באהבת בעליהן אין עיניהן נשואות לשמים כ"כ, וכיונא בזה אמרו רבים בהא דאמר בשלהי התעניות כעורות שבהן אומרות קחו מקחכם לש"ש שאלו הן דבקות בה' תמיד, וראיה מחנה שבאהבת בעלה אוהבה לא היתה חוששת להתפלל לבנים עד שהכעיסה צרתה בכונה כמ"ש פ"ק דב"ב שטן ופנינה לש"ש נתכונו עכ"ל, וכן ראיתי ג"כ להרב ז"ל בפי' מדרש הזית ע"פ יונתי בחגוי הסלע שהכריע גירסא זו ג"כ דהגירסא הנכונה היא כדי שלא יהיו מתרפקות על בעליהן והכונה שלא יהיו להן געגועין יע"ש,

אך אמת אגיד כי אני בעניותי לא הבינותי כונת דברי הרב בזה במה שפי' בענין הגעגועין דהיינו שבבטחונם באהבת בעליהן לא יהיו עיניהם נשואות לשמים דחלילה לומר על האמהות כדבר הזה דאם לא היו עקרות לא היו עיניהם נשואות לשמים מאחר שצדקניות היו ואיך ובמה בבטחונם באהב' בעליהן לא ישאו עיניהם לה' דאטו בשביל אהבת בן אדם יניחו אהבת הב"ה ח"ו חלילה, ומאי ראיה מייתי מחנה שלא היתה חוששת להתפלל לבנים דהיא ראיה לסתור דאם כל הכונה שיהיו עקרות הוא כדי שישאו עיניהן לשמים הרי חנה דהיתה עקרה ואעפ"י כן לא התפללה, ואם כונת הרב היא כדי שיתפללו להקב"ה בשביל בנים קשיא תרתי חדא דמה ענין אהב' בעליהן לתפילתן בלא"ה הו"ל כדי שיהיו עיניהן נשואות לה' ותו דא"כ היינו מ"ש אח"ך ר' לוי מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן ומאי בינייהו, סוף דבר כונת הרב ז"ל לא זכיתי להבין

ולפי קעד"ן דהדברים כפשטן דטעם דעקרות הוא כדי שלא יהיו להן געגועין על בעליהן שבסיבת לידתם יש להן געגועין מכמ' צדדין הדא דבסיבת לידתם הן צריכות למרחו' למלאכ' הבית כדי שיהיו הן פנויות לגדל את בניהם ואפי' אם יניקום הן עצמן ולא יצטרכו למניקות אפ"ה הן עושות געגועין שאינן יכולות לסבול עול הבית וצער גידול בנים, גם הן מתגעגעות על בעליהן על ענין המאכלים באמרם זה המאכל אינינו ערב ומועיל לולד וזה כדרך העצלים אשר גינה אותם שלמה הע"ה באומרו טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל פיו, ובפרט בימי העיבור אחר מגד הזרעת הולד נולד לאיזה מהן חולי הקיאה וגם אחר עבור ימים וכבר חלף הלך לו החולי נשארות בגעגועין ורוצים מינים משונים וכל זה הוא סיבה שיטרדו בעליהן מעסק התורה הן מגד הדאגה והטירדא והן מגד היגיעה יתירה שמהוה בסיבת זה, וזהו טעם רבי יוחנן דעשה אותן הקב"ה עקרות בתחילה כדי שלא יהיו מתרפקות על בעליהן בסיבת הלידה ולא יהיה
להם טירדא בהבלי העולם כי אם יהיה לבם פנוי בעסקי שמים כי עיקר תולדותיהן של צדיקים מע"ט אך כאשר שתאוו תאוה והתפללו לה' על הדבר הזה גם ה' יתן הטוב

ועפ"י שאמור אפשר לפרש כונת מאמרם ז"ל בב"ר פ' ויצא ע"פ ותעמוד מלדת אר"א מי מעמיד רגליה של אשה בתוך ביתה בניה ע"כ, ומהרש"י ז"ל פירש שע"י בניה היא סיבה שתעמוד בבית ולא תפנה ללכת אנה ואנה שהצטרך לשמשם ולשמרם יע"ש, ואכתי יש לדקדק דמאי קאמר בתוך ביתה דהו"ל מי מעמיד רגליה בביתה ומאי בתוך ביתה אך אפשר כי הוא הדבר אשר דברנו דקודם לידתה אין לה פתחון פה שלא לעשות צרכי ביתה כי מה לעשות לה ועל כרחה צריכה לכתת רגליה בתוך ביתה להשתדל בצרכי הבית ויהי בלדתה היא עושה געגועין ותולה הדבר בשביל בנים ובסיבתם היא מעמד' רגליה גם בתוך ביתה שאפי' בתוך הבית מעמדת רגליה שלא לזוז ממקומה אנה ואנה

ומעתה נבא לכונת הכתובים דשלמה הע"ה הוא היה מונה שבחה של אשת חיל נודע בשערים בעלה כו' בלי שום טירדא מכני סיבה כי היא האשה אשר הוכיח ה' לו צופיה הליכו' ביתה וכל מגמת' אינה אלא לצרכי הבית ואינה מבקשת משרתי' אשר יכרתו לה כי אם היא בעצמה צופה ומבטת בכל ענייני הבית גם שבת אחר ולחם עצלות לא תאכל כדרך העצלים שבסיב' עצלותם הם אומרים שהמאכל אין ערב להם, אלא היא אוכלת לשובע נפשה מהנמצא אתה בבית ואינה מתגעגעת על בעלה כלל, וכל זאת היא עושה לש"ש כדי שבעלה לא תטרד דעתו כ"א יהיה לבו פנוי לעסוק בתורה בשבתו עם זקני ארץ ושמא תאמר כי היתה עקרה ומש"ה לא היה לה געגועין על בעלה כי כך היא המידה לז"א קמו בניה ויאשרוה שהיו מאשרים אותה שסבלה עול משא בניה ואעפ"כ בעלה ויהללה ומהו ההילול רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה הרבה נשים עשו חייל, אך החמירו צד א' והקלו צד אחר לפעמים היא עקרה וזו היא סיבה להשתדל בצרכי בעליהן, ולפעמים הגם דיולדות ומשתדלות בצרכי בעליהן, מ"מ בניהן אין גמולין חסד ממנה כי היא מניחתם בצנה ובחמה ובבכיה כדי להשתדל בצרכי הבית, זה אינו כי את עלית על כולנה כי קמו בניה ויאשרוה, וגם בעלה ויהללה, ואהא קשיתיה למי יימר דהגירסא האמיתית היא גי' מדרש הזית כדי שלא יהיו מתרפקות אימא דהגירסא הנכונ' היא שיהיו מתרפקות על בעליהן בנויין ומה כל השבח הזה, לז"א זה לא יתכן כי שקר החן והבל היופי כו' ומעני סיבה חן ויופי ודאי אינן עקרו' כמו שתמה מהרש"י ז"ל שם אלא העיקר כגירסת מדרש הזית ואם כן אשה יראת ה' שהיו בה כל אלה היא תתהלל

דבר הלמד מכל האמור דכשהש' היא אשת חיל יוכל האיש לעסוק בתורה בלי שום טירדא וגם הוא לומד בטהר' ע"י היותו נשוי ונמצ' ניצול מן היצ"הר מפני הנדדין אי מגד האש' דכיון שהוא נשוי נצול מעצת ופיתוי היצ"הר כמ"ש רז"ל שמצילו' אותנו מן החטא, וגם שכיון שיכול לעסוק בתורה ניצול מן היצ"הר לגמרי כמ"ש רז"ל אם נגעו מוטב ואם לאו

לאו יעסוק בתורה וכמאמרז"ל בפ"ק דברכות א"ר לוי בר חמא אמר רשב"ל לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתו' שנא' אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש שנאמר על משכבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה ע"כ ויש לדקדק מה בלשון אומרת לעולם ירגיז כו' ופרש"י ירגיז יצר הטוב שיעשה מלחמה עם יצר הרע ע"כ משמע דהיצר הטוב הוא יושב ודומם ועצה טובה קמ"ל שהאדם עצמו יעוררנו להלחם ולנו לדעת מאיזה טעם אינו יוצא לקראת נשק מעצמו מבלי התעוררות מצד האדם ואו אומרו אם נצחו כו' ואם לא יקרא ק"ש דבאיזה דרך עדיף ק"ש יותר מלמוד התו' ואו או' ואם לאו יזכור לו יום המית' דאטו היצר הרע דואג אם גבר ימות ויחלש ומאי איכפ' ליה במיתתו ומהרש"א בח"א כתב שיזכור לו שכל עצת היצה"ר לרעה לו להמיתו כמ"ש צופה רשע לצדיק כו' יע"ש ואכתי אין לו מובן דהיצר הרע אינו מודה בזה ואיהו בדידיה אמור יאמר כי טוב הוא ומראה לו טובות והנאות העה"ז

ולבא אל תכונת המאמר נבין ג"כ פסוקי תהלים סי' ל"ז וכ"ח צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה · פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו · צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו קוה אל ה' ושמור דרכו וירוממך לרשת ארץ בהכרת רשעים תראה · ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן ויעבור והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא · שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלו' · ויש לדקדק בהני קראי טובא תחילה וראש דמאי קמשמעי' דהע"ה באו' פי צדיק יהגה חכמה דאם הצדיק לא יהגה חכמה מי יהגה אותה ואם לא יהגה חכמה כיצד יקרא צדיק · ואו מהו אומרו ולשונו תדבר משפט מהו המשפ' בזה ומי מנוסיו אשר לו דין ודברים עמו אשר יבא למשפט · ואו אומרו תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו דהוא הפך אומרו פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר דמשמע דבפיו ובלשונו ידבר · והדר אמר תורת אלהיו בלבו בהו תרתי דסתרן ומהיכ' תיתי דתמעד אשוריו עד שהוצרך לומר לא תמעד אשוריו ואו אומרו צופה רשע לצדיק כו' מי הוא זה ואיזה הוא הרשע הזה אשר צופה ומבקש לצדיק וז"ל בפ"ק דקי' ד"ל ובפ' החליל דנ"ב א"ר יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום וארשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק כו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ע"כ ואכתי אינו מובן לפ"ז מאי שייטיה הכא גבי צדיקים ירשו ארץ ואו אומרו ולא ירשיענו בהשפטו דמהיכא תיתי ח"ו להרשיעו · ואו אומרו קוה אל ה' ושמור דרכו ואכתי לא נדע דרך ה' ומה קשר ושייכות יש לו עם הקודם והדר לתילתיה קמייתא וירוממך לרשת ארץ וצריך לתת קשר להם · ואו אומרו בהכר' רשעים תראה אין לו מובן ואו או' ראיתי רשע עריץ כו' ויעבור כו' מאי אתא לאשמועינן בזה ומי לא ידע בכל אלה · ואו דהיינו ויעבור והנה איננו היינו ואבקשהו ולא נמצא ואדרבה והנה איננו משמע דאיננו כלל · אך ולא נמצא מורה דלא נמצא אבל הוא במקום נסתר · ואו או' שמר תם וראה ישר דלכאורה אין לו מובן אמאי תלה השמירה לתם והראיה ליושר ולימרינהו וליתנהו שמר וראה תם וישר ואו למהו השמירה הזאת ואו או' כי אחרית לאיש ש' דאיננו צודק עם הקודם

אף אפ' שהכל יובן עם מאי דאמרי' בתס' קי' בר"פ האומר דנ"ט ע"א רב גידל הוה מהפך בההיא ארעא אזל ר' אבא זבנה אזל רב גידל קבליה לר' זירא אזל ר' זירא וקבליה לר' יצחק נפחא א"ל המתן עד שיבא אצלינו לרגל כי סליק אשכחיה א"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי א"ל נקרא רשע ואלא מר מ"ט עבד הכי א"ל לא הוה ידענא השתא נמי ניתבה ניהליה מר א"ל זבוני לא מזביננא לה דהא ארעא קמייתא היא ולא מסתמנא מילתא אי בעי במתנה נשקליה רב גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנו' יחיה רבי אבא לא נחית בה משום דהפיך בה רב גידל לא מר נחי' לה ולא מר נחית לה ומתקריא ארעא דרבנן ע"כ · ונחלקו רש"י והתוס' בשם ר"ת בפי' עני המהפך בחררה דרש"י פי' דמיירי בחררה של הפקר וכתבו התוס' וז"ל וקשה מהא דתנן בפ' ב' אוחזים ד"י ראה את המציאה נפל לו עליה או שפירש טליתו עליה ובא אחר ונטלה הרי היא שלו וכן הא דקאמר התם מי שלקט מקצ' הפיאה ופירש טליתו עליה מעבירין אותו הימנה ואמאי עני המהפך בחררה הוא · ואומר ר"ת דאיסור למהפך דנקט הכא לא שייך אלא דוקא כשרוצה העני להרויח בשכירו' או כשרוצה לקנות דבר אחד וחבירו מקדים וקונה והוי דומיא דרב גידל ומשום הכי קאמר דנקרא רשע כי למה מחזר על זאת שטרח בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר · אבל אם היתה החררה של הפקר ליכא איסור שאם לא זכה בזאת לא ימצא אחרת עכ"ל · וכתב הרב עצמות יוסף במאי דמקשו התוס' מההיא דראה את המציאה וז"ל ויש לדקדק לעולם דהיא שלו אבל רמאי מיהא מיקרי וכה"ג בעבו' זה כתבו התוס' עוד ממי שליקט מקצ' הפיאה דקתני מעבירים אותו הימנה לכתחילה משמע דלא מיקרי רשע עכ"ל · וקו' זאת הקשו אותה כל המפרשים ודוכם דרכו בדרך זה · והרב אית רבא בחי' לקידושין כתב וצ"ל דס"ל לתוס' דמחוייב להחזי' למהפך מדקאמ' ר' אבא השת' נמי ניתבה ניהליה מר ומאי הא לא ידע שמהפך בה רב גידל · אלא צ"ל כונתו לפנים משורת הדין ואי בידוע אין הדין להחזיר לא היה ראוי להחזיר לפנים משורת הדין אף בלא ידע עכ"ל

והדבר תמוה דנעלם מעיני למר וגם מעיני כל המפרשים מ"ש הרמב"ן בחי' לבתרא פ"ה דנ"ד ע"ב דאמרי' התם אמר שמואל נכסי הגוי הרי הן כמדבר בשם ר"ת והביא דבריו הרב נמוקי יוסף שם פ"ה דס"ל לר"ת דמוציאין מיד הלוקח ונותנין אותה למהפך וז"ל הנמק"י שם ובעלי האחרונים דבמקום שנקרא רשע מ"מ אין מחייבין אותו ב"ד להחזיר מדאמרינן בפ' האומר זבוני לא מזבינא כו' שלא כדברי ר"ת שפי' דמחייבין עכ"ל

ולפ"ז הא ודאי ר"ת פריך שפיר לפי סברתו מההיא דמציאה דאמאי זכה בה הרי מחוייב להחזיר ומהתימא על כל המפ' מאי מקשו על התוס' והרב א"ר אמרו מדנפשיה ולא זכר ש"ר דכ"ב

הרמב"ן

הרמב"ן והנמקי בשם ר"ח וכ"כ גם הריטב"א בחי' לקי' יע"ש וביותר תימ' דממקו' שבאו הם להכריע דלא כר"ת מדקאמר ר' אבא זבוני לא מזביננא מהכיא גופא הוא מכריע לש' ר"ת דאי ביודע אין הדין להחזיר לא הוה ראוי אפי' לפנים משה"ד להחזיר כיון דלא ידע ומפני כן הוכח יוכיח דביודע חייב להחזיר מן הדין ונחתי' דרגא גם באינו יודע דעשה יעשה לפנים משה"ד כן אמת דלדעת ר"ת צריך ליישב דכיון דלא ידע אין בידינו כח לכופו ומש"ה קאמר זבוני לא מזביננא אך להביא ראיה מינה להכריע כדעת ר"ח ג"כ נגד בעלי מחלו' הא ודאי אינה ראיה דאיכא למי' דאפי' דביודע אין כח ביד ב"ד לכופו להחזיר מצד הדין אלא דנק' רשע והוא אם ירצה שלא להיות נקרא בשם רשע יחוש לעצמו ויחזיר באינו יודע אף דאין לקרותו רשע מ"מ לפנים משה"ד הוא להחזירו ולא מפני שיסתלק מעליו שם רשע כיון דלא ידע אלא למש"ה ולא ידעתי מה ראיה מייתי לדעת ר"ת מההיא

ובזאת וכזאת אנכי תמיה על הגאון רש"ז ז"ל אכיף ימא רבא יש"ש לקי' שם ובתשו' סי' נ"ו שהאריך הרבה בפרטי דיני עני המהפך וחילקם לד' ראשים ובכלל דבריו כ' וז"ל ואף היכא דשייך בו דין עני המ"ב אינו אלא לקרותו רשע אבל לא לכוף אותו להזיר וחדע דאי ג"כ אכפייה קאי למה לא רצה רבי אבא להזיר ולקבל מעותיו משום סימנא מאחר שלא ידע שרב גידל היה מהפך בארעא ועוד אפי' אחמ"ל שאפ"ה אית ביה קנת סימנא למה לא היה רב גידל כופה את רבי אבא בדין שיחזיר לו המקח כו' אלא ע"כ כדפי' דאין בה דין כפיה לחזור המקח א"כ הוי כמכירה חדשה והר"ן כתב בפח"ה והעלו האחרונים כו' שלא כדברי ר"ת שפי' שמחייבים אותו לחזור ותמה אני אם ינא דבר זה מפי ר"ת שאלמלא נשתכחה תו' מישר' החזירה בפלפולו וישגה בזה וגם אני לא מצאתי רמז בכל הסוגי' כו' אלא לקרותו רשע וכן פסק מהרי"קו ז"ל שורש קל"ב בפשיטות ודייק מדברי רשב"ם כו' את"ד

ואנכי לא ידעתי למה זה העלים עין מדברי הרמב"ן בחי' שהביא ג"כ דברי ר"ת הללו והריטב"א בחי' לקי' אפשר שלא נדפס בימיו ועוד דדבריו בא בגמגום דכתב דאי אכפייה קאי למה לא רצה לקבל מעותיו ר' אבא משו' שי' מאחר שלא ידע כו' דהאי מאחר שלא ידע אדרבא היא הנותנת דאין ראיה זו מכרעת דאיכא למימר דלעולם בידע חייב להחזיר מן הדין ושאני הכא דלא ידע ומש"ה לא כפו אותו לרבי אבא ואמת דכונת הרב לומר דכיון דלא ידע דהוה מהפך בה אחר ואילו ידע לא קנאה א"כ אם מן הדין חייב להחזיר אין בזה משום סימנא מילתא דהו"ל כאלו לא קנה כלל ואם לזה היה מכוין ק' דהיא גופא איתא דבלא ידע איכו הייב להחזיר מן הדין ומש"ה קאמר לא מזבננא דלא משימנא מילתא • ומצאתי און לי להרב משפט צדק בתשו' ח"ג סי' י"ד שהביא דברי הנמק"י הנז"ל וכתב ועוד יקשה לע"ד למאי דסברי דאין מחייבין ב"ד להזיר והביאו ראיה מעובד' דרב גידל דהאם נאמר דמה שנינול שלא להחזיר כו' הוא משום דלא הוה ידע כו' • אכן בהיה יודע שנק' רשע נעולם דנימא דמחייבין אותו להזיר ולא יהא הוא נשכר משא"כ כשאינו חוטא כו' ואי

ראיתם היא. מלאמ"ל השתא נמי ניחנה ניהליה דמש' דשוס ויאן דלא ידע לידע כו' לא יחישב דנאמר דמה שא"ל כולא מכאת החיוב אא שנאמר בדוחק דהגם דאיהו לא חטא דאיהו לא ידע מ"מ האחרים לא ידעו ומשלו שידע כו' ומש"ה רצו להשוותו לדין ידע מפני מאן דלא ידעי דלא ידע ומשני איהו מאי דמשני ואי הוה. דיכא דמחייבים אותו להחזיר לא היה נינול במה שטעה לא משמנא מילתא דאין לדחות דינא משום דלא משמנא מילתא וצריך ג"כ לומר לדעתם דמאי דא"ל ניתבה ניהליה מר לאו משום דינא כו' ועכ"ז הוא דוחק את"ד ויש לגמגם קצת בדבריו בשיום זה שכתב לתרץ לדעת מאן דפליג על ר"ת וסיים וצריך ג"כ לומר לדעתם כו' ועכ"ז הוא דוחק. משמע דכל עיקר הדוחק הוא מפני כן אך לפיר"ת אין צריך לידחק בזה ואנכי לא ידעתי דהרי כ"ש דלפיר"ת צ"ל כן דמאי דא"ל ניחנה ניהלי' אינו מצד הדין כ"א למש"ה וכמ"ש הוא עצמו. בתחי' דבריו ועדיין לאלוהית הדין קיימת דמה שא"ל כן לא מפאת חיוב יע"ש • ואיך לא חשש לדוחק זה כי אם לפי דעת החולקים על ר"ת דוקא • ויש ליישב דדבריו באו בקיצור ור"ל דנ"ל דלא א"ל מצד הדין אא מפני לזות שפתים מאן דלא ידע דלא ידע דיותר מרווח הוא לו' דלמש"ה א"ל ניתבה ניהליה יותר מלומר דא"ל כן מפני החשד ח"ו. ולעולם נמנינו למדין דאין להביא ראיה הכרחית מסוגיא זו לא לדעת ר"ת ולא לדעת שכנגדו דיש לנהר לכאן ולכאן כאמור • וכן ראיתי להרב המל"ן הביא דבריו מורינו הרב חק"ל בח"מ סימן ק"ד דק"ת ע"א שלחה ראיה הלזו הכי וכתב שכבר קדמוהו שרים יע"ש והם הרב אלמא קדש סימן ס"ט ותשו' המג"ן שם יע"ש ואחה חחזה למה שתירץ הרב מ"ן דה"ט מפני חשדא הרואים דאינם יודעים דלא ידע לא יגשה מזור לדעת רש"ל ז"ל דהרי הוא סבור דאפי' אין לו עדות בדב' דלא ידע אין לנו לומר דרנו להשוות לא ידע להיכי דידע

הגם הלום ראיתי להרב מ"ז ח"ב סימן ס"ל דרמי ומקשה על מוהרד"ך בית ל' חדר ב' שכתב שאעת"י שנקרא רשע אין מוציאין מידו ויליף לה מפי' רשב"ם בפח"ה עלה דנכסי הגוי הרי הם כמדבר ומדברי המרדכי פ"ג דקי' • ותמה עליו ה"ר דאדנילף מדיוקא דהפיסקים לילף מסוגיא ערוכה בפ' האומר דעל מאי דאמרי' באם רבנ"א יהיב ליה זוזי לרב א"ל זבני ניהלי להאי ארעא אזל זבנא לנפשיה וצריך והחניא מה שעשה עשוי אלא שנהג מנהג רמאות ומשני בגא דאלימי הוה כו' ע"ש • ואם היו מוציאין אותה מידו לא יצדק לומר מה שעשה עשוי את"ד

והנני עני בדעת חמהני דאלחיקשי ליה הכי על מהרד"ך עדיפא מינה הו"ל להקשות עליו דדבריו הן הנה היו דברי הפיסקים הרמב"ן והנמק"י והריטב"א דפליגי על ר"ת וס"ל דאין מוציאין מידו • ותו דלא זכר ש"ר לדבריו הם הפך סברת ר"ת • ועיד הו"ל להקשות על הפוסקים הנז' דלמה לא להביא ראיתם מעובדא דרב גידל דיש לדחות כמו שלחה גם הוא בח"ג סימן י"ל ויותר היה להם לומר דהרי הא סוגיא ערוכה • גם אנן מה נענה בתריה דמה ליישב לדעת ר"ת דלפי דברי הרב

הרב הלכה ז' ייתה בבינימה והיה ראיה שאינעליה חשו' . וצ"ל לדעת ר"ת שיש לחלק בין שליח שלקח לעצמו מה שצייהו משלחו דאז אין מוציאין מידו מה"כ כשבא שמהפך בעצמו ומהפך בחררה ובא אחר ולקחה אז נקרא רשע וגם מוציאין מידו . כמ"ש הרב עג"י ז"ל על הוגיה ז' דה"ט דלא פריך הכא מעני המ"ב והתם בעיבדא דרב גידל לא פריך ממנהג רמאות משום דכשיושב בביתו ומשלח שליח דאיהו לא טרח קיל ממהפך ממש יע"ש

איך שיהיה נמצינו למדין דלדעת ר"ת היכא דנקרא רשע מוציאין מידו . וכל הראשונים פליגי עליה וסברי דאין מוציאין מידו . ויש להעיר קצת על הרב מגן שאול בחשו"מ סימן ב"ן דס"ד ע"ג דהביא להריטב"א בחי' לקידושין שהביא ק' ר"ת הלזו והביא משם רבו שחלק על ר"תוספות וז"ל וא"כ ה"ה וה"ה בנ"ד כו' אף דרשע מיקרי מ"מ לא מפקינן מיניה הואיל ויכול לומר קי"ל כהריטב"א ורבו ז"ל דאינהו אחרי דאינו חייב להחזיר מה שלקח עכ"ל . משמע מדבריו דאי לאו דמפשט דברי הריטב"א ז"ל דהביא סברת רבו באחרונה משמע דס"ל כוותיה לא הוה מצי למימר קי"ל ומוציאין מידו . ונעלם מיניה דמר דברי הרמב"ן בפח"ה שחלק להדיא על ר"ת והנמק"י שם שהביא הסכמת האחרונים דלא כר"ת . ונמצא דסברת ר"ת יחידאה היא ולא מצינו לו חבר ואדרבא אין מקום לומר קי"ל כר"ת היכא שכל חכמי ישראל חלוקים עליו . וגם ראיתי לבן הרב המחבר שם בסימן ג"ן דס"ו ע"א שכתב ע"ד הריטב"א בתה שהקשה על סברת ר"ת תמ"ש לא תר נהיה לה כו' וז"ל אחרי המחילה נ"ל דאינה קושיא משום דר"ת לא אמר אלא היכא שבא להיות רשע ב"ד מעכבין בידו ברם היכא דכבר החזיק יודה שאין מוציאין מידו . ושוב מצאתי חילוק זה בהדיא במהרשד"ם סימן רנ"ט כו' ואי משום דקאני ר"ת כל היכא דנקרא רשע ב"ד כו' כי היכי דלא תיקשי מתני' לדחות ולומר דה"פ כל מקום שנקרא רשע ועדיין לא החזיק כו' עכ"ל . וגם מיניה ב"ר מיניה דמר נעלמו דברי הרמב"ן והנמ"קי דמדבריהם מבואר דלדעת ר"ת אעפ"י שזכה והחזיק מוציאין מידו ומחייבין אותו להחזיר . ומלבד זה גם בדברי הריטב"א אין מקום לפירושו דהרי כתב להדיא בשר"ת ב"ד מחייבי' אותו בלחזיר ואם לא זכה עדיין לא שייך חזרה אלא ב"ד מעכבין בידו הו"ל . זאת לא ואת לעיל מזה כתב ה א עצמו לייב קו' הרב עג"י דמאי מקשו התוס' מההיא דמציאה דאיתא דרשע מיקרי ועכ"ז זכה בה ותירץ כדכתיבנא בעניותין דר"ת לטעמיה אזיל דס"ל דמוציאין מידו יע"ש . והכא הדר בו וכתב דלדעת ר"ת ג"כ אין מוציאין מידו אלא שמעכבין בידו קודם שיזכה והדרא קו' הרב עג"י לדוכתא ושם הגדיל תמיהתו על הרב עג"י ובעוד לחלוחית הדיין קיימת תבריה לגזיזיה .

עוד כתבו התוס' שם בפ' האומר לשיטת ר"ת דמוניא זה והפקר ליכא דין עה"ב וז"ל ומיהו קשה מההיא דפ"לא יחפור דב"ב דקאמר התם מרחיקין מן הדג כמלוא ריצת הדג אעפ"י שהוא של הפקר . ותירצו דהתם ה"ט מפני שהוא יורד לאומנותו כו' עכ"ל . ובגמ' דב"א תי' דאע"ג דהוי דבר הפקר מ"מ יוכל לפרוש מצודתו במקום אחר . ועי"ד דאומנותו בכך יע"ש . והרשב"א והריטב"א בחי' לקי' והר"ן בה' שם והרמב"ן בפח"ה תי' דשאני התם כדתירצו בגמרא כשהיה רוצה להביא סייעתא מהך ברייתא דמרחיקין לרב הונא דקאמר התם האי בר מבואה דאוקי ריחייא ואתא בר מבואה אחרינ' ואוקי עליה דינא הוא למעכב עילויה דא"ל פסקת לחיותאי וקאמר לימא מסייע ליה מרחיקין מצודת הדג כו' שאני דגים דיהבי סיארא ע"כ פרש"י נותנין עין בהבטט להיות נוהגין לרוץ למקום שראו שם מזונות שילכך כיון שהכיר זה חורו ונתן מזונו' בתוך מלא ריצתו בטוח הוא שילכדנו דהו"ל כמאן דמטי' לידיה ונמצא חבירו מזיקו אבל הכא מי שבא אצלי יבא ומי שבא אצלך יבא עכ"ל . ולפ"ז תירצו הם דלעולם דבהפקר ליכא דין עה"ת כ' והתם שאני דיהבי סיארא והו"ל כמאן דמטא לידיה אח"ד

ואחר הראה דבריהם תו"ה יקרא דאשתיקן יד"ע דטעמא דמרחיקין היינו משו' דיהבי סיארא א"כ מאי קאמר לימא מסייע ליה דהא בלא"ה קשה מהיא תיתי להרחיק כיון דהפקר הוא ובע"כ צ"ל שאני דגים דיהבי סיארא ולפ"ז לא הוי סייעתא לר"ה . וכבר עמד ע"ז מהרש"ך בח"א סימן נ"א ברוחב מבינתו וישב בטוב טעם דהתו' דלא תי' כן משום דלחיקא להו דא"כ ליכא סייעתא מינה כאמור והר"ן והרא זוגים שתי' כן ס"ל דהמקשן ידע לה דיהבי סיארא לומר דאף דהוי הפקר מרחיקין משום דיהבי סיארא אלא דלא אסיק אדעתיה דבהכי די לחלק מההיא דמרחיקין להביא דר"ה ואי' לו דבהכי סגי לחלק דליכא סייעתא מינה ועי' בס' מגן שאול להרב בנו ז"ל שם דס"ה ע"ג שהק' לדעת הרמב"ן והריטב"א שתי' דשאני דגים דיהבי סיארא למה יענו לס' המקשן איךס"ד לסיועי לר"ה מההיא דמרחיקין כו' והניחו בקושי' יע"ש והיא פליאה דנראה דלא סיימוה קמיה דמר דברי מהרש"ך בתשו' הנז' והוא הביא דבריו שם סמוך ונראה ולא השגיח דגם ע"ז פקח עיניו מהרש"ך . ומה"ש אלשיך בתשו' סי' ס"ו ורש"ל בתשו' הנז' כתבו דלא אמרו עה"ב אלא במציאה ליטלה מיד מי שמהפך בה אבל אם בעל החררה מעצמו נתנה לו בלי תביעתו לא והביא דברי מהרמ"א שלמו מר"ן הב"י בח"מ סי' רל"ז הג"הט אות ו' וכתב ע"ד דג"ז גלמד מתיבעה דרבין חסידא דא.זרי' לדידיה יהבוה ניהליה לבריה לא יהבוה ניהליה יע"ש והאמת דלע"ד אדרבה משם ראיה להפך דדוקא כשאמר בפי' בעל החררה שאינו רוצה לתתה לראשון אפי' אם לא יקחנה הב' אז שרי הלא"ה אפי' שהוא מעצמו רוצה לתתה לב' עכ"ז אפשר שאם לא יתרצה הב' לקחתה יתננה לא' ובכה"ג אפשר דאסור

שו"ר להרב קול שמוע בפ' חיי שרה די"ב ע"ג שהביא משם מהר"ג בר דוד ומהר"י אבוהעפיא שעמדו ע"ז יע"ש . עוד כתב מרן הב"י שם הג"הט אות י"ג משם הרב אחיו בתשו' . כת"י ומה"א גאיקו והרב פ"מ בתשו' ח"ב סי' קכ"ב דאם בא הראשון כמוקצע"א מותר ליאודי אחר לקחתה יע"ש

ובכן נקרב ונבואה לכונת המאמר דהנה ידוע מאחז"ל בפ"ק דקידושין ובב' החליל א"ר ינחק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר צופה רשע

רשע לצדיק כו' ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ולפ"ז תיסק אדעתיה דיצר הטוב דכיון דהיצ"הר הוא מהפך להזיק בגוף האדם אם יבא היצ"הט ויתגבר עליו להזיק בו הו"ל כדין עני המ"ב כו' לז"א לעולם ירגיז אדם יצ"הט על היצ"הר דאף אם היצ"הט לא יתעורר מעצמו מחשש עהמ"ב האדם עצמו יעירדהו לערוך מלחמה עמו · ולא יחוש לזה דבהפקר ומציאה לא איתמר דין עהמ"ב כדעת ר"ת · אם נגרו מוטב ואם לאו דרוצה לחפוש כסברת רש"י דגם בהפקר שייך דין עהמ"ב יעסיק בתורה לדברי אמר חנא דבי ר"י בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבי' המדרש אם אבן הוא נמוח כו' וא"כ ממילא יתייאש היצ"הר וכיון שנתייאש ליכא משום עהמ"ב כמ"ש הרב כ"מ והרבנים הנז' אחר העלה ואחר הביא מרן החבי"ב ז"ל · אם נחו מוטב ואם לאו כי יבא בטענה כי אין זה יאוש מדעת אלא בע"כ שלא בטובתו · יורה לו הילוק אחר יקרא ק"ש מה כתיב בה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ודרשו רז"ל בב' יצריך ביצ"הט וביצ"הר ולפ"ז נמצא דבעל החררה דהיינו הקב"ה ית' הוא רוצה ג"כ ביצ"הט והיכא דבעל החררה רוצה לאחר לו אין בזה משום עהמ"ב כמ"ש מהרמ"א ז"ל · אם נחו מוטב ואם לאו דאמור יאמר דאם לא יכנס היצ"הט יהי' נשאר לבדו היצ"הר וכדסברינן מימר לדחויי ראיית מרן החבי"ב ז"ל מסוגיית דגמרא · אז יזכור לו יום המיתה כמ"ש מהרש"א בח"א שיזכו' לו שכל מעשיו עמו לרעה כדי להמיתו: והוא ע"פ מ"ש הרב הגדול עט"ר מרן זקני בס' משאת משה ח"ג ח"מ סימן ט"וב על ר"וש שהיו שותפים בפתח פ'ראנגין והסוחר מהם בשמעון במצאו מרובה בגל"יס ולא היה נוהג בנאמנות וטען ש' שיתן לו ראובן חלק ממה שמרויח והשיב דלא רמיא היינא על ר' לתת לש' חלק מהריוח דהוא נתן אצבע נהיבותיו עוה ופשע בנפשיה וע"י מעשיו .. שפ מלוכתי' יעש"ב ומינה דן את הדין הרב אשדות הפסגה הח"מ סי' ע"ז על נארא'ף שהיה משרת לפ'אש'ה והאאסנאדאר קראו לנ'אראף גנב והשיב לו קאב'ול איטימים פר"ל אין אני מקבל עלי חרפה זו ואיני מאמינה אלא אחה ומפני זה כעס עליו והשליכו מעל פניו וקרא לו יהודי אחר לשרתו וכתב הרב דכיון דאיהו אפסיד אנפשיה ופשע במשובתו אין בזה דין עהמ"ב יעש"ב · וה"נ כיון שיזכור לו שכל מעשהו עמו אינו אלא לרעה הו"ל פשיעה רבה ובזה לא נאמר דין עהמ"ב ושרי לקחת אותו מידו כאמור · וזה ג"כ יראה מדוקדק בכונת מאמר ר' יצחק בפסיא דקידו' יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנ' אמר כו' דהיצר הרע בא טע'ון בטענת עהמ"ב להזיק בגוף האדם ומתגבר עליו נגד יצ"הט ואלמלא הקב"ה עוזרו קאי להיצ"הט דגלי אדעתיה דהוא רוצה ג"כ ביצ"הט והיכ' דבעל החררה רוצה לאחר לו אין בזה דין עהמ"ב כמ"ש מוהרמ"א ז"ל אלמלא זה לא יכול לו האדם שנא' ה' לא יעזבנו בידו דהיצ"הר דוקא כ"א רוצה ה' גם ביצ"הט וכאמור:

ובזה נבא לכונת הכתובים ונקדים עוד מ"ש הר' החסיד כמוהרי"א בס' שארי' יעקב בפ' בהעלותך עפי' פסוקי חובב בנא מרע"ה

לשלול מזכיית הארץ דין עהמ"ב שטבעה גויס היו מחזירים אחריה להיות קנויה להם לעולם ובאו ישראל ונטלוה שזה נכלל ג"כ באומרם לשיטים אתם שכבשתם ארץ ז' גוים · ולדעת ר"ת במתנה והפקר ליכא משום עהמ"ב וגם בעל החררה שהוא הקב"ה כי לו הארץ רצה ליתנה לישראל יע"ש · ומהרימ"ע ז"ל בדרשותיו בפ' יתרו ביאר עפ"ז ענין נתינת התורה שא"הם נתאוו לה והיו מהפכים אחריה ועכ"ז רצה הקב"ה לזכות את ישראל וליכא משום עהמ"ב דבמציאה והפקר חשיב · ובדרך זה דרך הרב משכנות יעקב ז"ל דק"ן ע"ד יעש"ב ולהרב בגדי כהונה ז"ל בפ' יתרו יע"ש ויש להכריע ג"כ דאין בנתינת התורה דין עהמ"ב שהרי מצינו בפ"ק דע"ז דעתיד הקב"ה להעניש לאומות העולם יעל שלא בקשו לקבל את התורה · ומינה מוכח דליכא משום עהמ"ב דאל"כ הא שפיר עבדי שלא אבו לקבלה שהרי א"הם היו מהפכין בה מיום שנברא העולם · אלא ודאי דבמתנה והפקר ליכא דין עהמ"ב כס' ר"ת

עוד נקדים מ"ש מרן מלכא ה"ה כמהרי"ח ז"ל בס' הנהיר מערכי לב בנ"ת בה"ב דרע"ט ע"ב שפירש מ"ש בפ"ק דקידושין דכ"ח הקורא לחבירו רשע יורד עמו על לחייו ופרש"י ז"ל מקפח פרנסתו ויורד לאומנותו והדבר קשה איך הותר על דיבו' גריל לבד שאמ"ל רשע שיקפח פרנסתו · אך לזה שנתבאר דהיורד לאומנות חבירו עונשו שמכריזין עליו בב"הכ שהוא רשע א"כ זה שקרא חבירו רשע מותר לו לירד לאומנותו דהא קביל עונשיה שקראו רשע · וכתב עוד ומזה נ"ל דרשע שעבר עבירה הותר לאחרי' לירד לאומנותו שהוא הוא רשע בודאי דאם על קריאת רשע לחבירו הותר לירד לאומנותו כ"ש אם עשה מעשה רשע בפועל אח"ד

והאמת שיש לדקדק ע"ד דאין זה נלמד ממה שביאר ראשונה דאדרבא לפי מה שביאר דה"ט דשרי לירד לאומנותו משום דבלא"ה הא שקליה למטרפסיה וכבר קראו רשע · לפ"ז אין מקום ללמוד מזה דמות' לירד לאומנו' אדם העובר עבירה אם לא גמלו רע אתו מפני שעבר עבירה ויענש עליה עונשו הראוי לו איך הותר לכל אדם לירד לאומנותו אך בלאו האי טעמא יש מקום לומ' כן דאם על קריאה להבי' רשע יורד לאומנותו כ"ש בעושה מעשה רשע בפועל הגם דלזה ג"כ יש לדחות דהתם שאני דזהו עונשו שקבעו לו חכמים שהנעלב איהו גופיה עביד דינא לנפשיה וירד לאומנותו של העולב · משא"כ בלעביד מעשה רשע דמי שם אותו לנקו' נקמת ה' ישלם ה' לעושה הרעה כרעתו · אמנם מי יבא אחרי המלך וכבר נפק מפומיה דמר · ועיקר הטעם אמר כתב לקורא לחבירו רשע יורד עמו על לחייו קרוב לדבריו כתב מרן החבי"ב ז"ל בהשו'בצי הי' ח"מ ח"ב מח"א סימן קל"ו וביאר עוד דלפיכך יורד לאומנותו דאיהו גופיה נתן לו רשות לקפח מחייתו כיון דקראו רשע יע"ש · ועפ"י הדברים הלה דוקא בקריאה זו נתן לו רשות · משא"כ בעובר עבירה דלא הותר לאחרים לירד לאומנו'

עוד נקדים מ"ש הרב מ"זבח"ב סימן י"ד דאצ"פ שחילק כמ"ש מוהר"ת טשיך ורש"ל ז"ל דבשבעל

דלכשבעל הקרקע אינו רוצה ליקנות לו לא׳ אין לומר דין עשמ״ב כהב האריכן שאין לסמוך ע״ז החילוק כדי לקפח פרנסת הראשון ועשה לו סמוכות מתשו׳מהרש״ך ח״ב סי׳ צ״ה והוא הוסיף ע״ד שנדונו איירי בשותף ואיכא משום השלא יעש״ב והאמת דדברי מהרש״ך נראי׳ לעמוד בהם דדבריו הם דברי התוס׳ וכעת אין ס׳ מהרש״ך מצויאתי לראות הדברים במקומם ואפ׳ דהכל לפי הענין ועל כל היותר טוב יתרחק האדם מן הכיעור ומהדומה לו אפי׳ היש להלק ׃ ומעתה ש ה׳ויאר לנו להבין כוונתה כתובי ׳צדיקים ירשו ארץ דלא תימא דכיון דכנענים גוים היו במוכה ואפי׳ תימא דלא זכו בה מ״מ לא גריע מעני המהפך בחררה והיה ס״ל דישר׳שנטלוה מהם הו״ל ה״ו להקרא רשעים לז״א כלפי ליא דלא מיבעיא דלא מיקרו רשעים שא אף גם זאת דנק׳צדיקים דבכי האי לא שייך דין עשמ״ב ׃ ועוד זאת דישכנו לעד עליה דאפי׳ לס׳ ר״ת דס״ל דלהנקרא רשע מוציאין מידו הכא שאני דאעיקרא צדיקים נינהו ומפני כן וישכנו לעד עליה וה״ט כדאמ׳ ואז״ל דבכה״ג ליכא משום עשמ״ב ׃ ועז״א פי צדיק יהגה חכמה כו׳ דבכיונא בזה זאת מנאכו בענין היצ״הר והיצ״הט דהצדיק מרגיז ליצ״הט על היצ״הר אףדלכאורה הוה אפשר לומר דיורד לאומנותו של חברו ואפ״ה שרי לעשות אופנים כדי להרחיק ליצ״הר שיחיאהו ממילא ע״י ליתוד בתורה ואם אכן הוא נימוח גם בענין הארץ היא דכוותא שמעו עמים ירגזון וכשיצאו ישר׳ ממצרים׳קננו א״ה כל האילנו׳וסתרו כל הבתים והניחו א״י והלכו להם אלה שאח״ך בראותם כי עברו ארבעים שנה והיו ישרא׳ נעים ונדים במדבר ועמדו ובנו ונטעו הכל ונמצא דבמעשה הם ישרא׳ הרי נתיאשו וימס לבבם ובכה״ג ליכא משום עשמ״ב כמו בנדון דע״י כי פי צדיק יהגה הכמה מבטל כח היצ״הר ונכנס בו היצ״הט ׃ וכי תימא דאכתי אין מקום פטור מן היצ״הר דאין זה יאוש מדעת אלא בע״כ ע״י מעשה לז״א ולשונו תדבר משפט כי כדין הוא עושה דהרי אין צריך דממש בפיו יהגה אלא תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו במחשבה בלב דיי כדי שלא תמעד אשוריו מדרך הטובה ׃ ונמצא דמתייאש היצ״הר גםשלא ע״י מעשה בפועל וה״ן בישראל בלאו׳מעשה בפועל לענין ירושת הארץ ובוגדי׳ ישהו ממנה ונתיאשו ׃ ועוד מן הלא צופה רשע לצדיק דאדרבא היצ״הר יוצרו קראו רע הוא הרשע וכיון שכן לית לן בה משום יורד לאומנותו כמ״ש מו״הר הגדו׳ז״ל וה״ה בגוים אשר בארץ המה שהכתיב מעיד עליהם כי ברשעת הגוים׳האלה כו׳ ואומר ותקיא הארץ את יושבי׳ וכשהמהפך הוא רשע לית לן בה לדין עני המהפך ׃ ועוד בה ומבקש להמיתו שכל מעשיו עינו אינם שא׳לרעה כמ״ש מהרש״א כנז״ל ובפשע הראשון ליכא משום עני המ״ב כמ״ש הגאון עט״ר מרן זקני והרב אבדו׳הפסגה ז״ל ׃ ותינח ג״כ לענין ירושת הארץ דהם פשעו בעלמם והורישם אותם מפני רשעתם וליכא משום עשמ״ב וה׳ לא יעזבנו בידו וכיון שבעל הקרקע אינו רוצה במהפקרי והיא הנותנת כי לא ירשיענו ליצ״הר לקרותו בשם רשע ה״ו בהשפטו עם היצ״הר דלפי כל האמור אין בזה דין עשמ״ב ומלבד דלא ירשיענו אדרבא צדיק יקרא לו ׃ ועוד אחרת אמר דוד המע״ה ברוך קדשו קוה אל ה׳ ושמור דרכו דאיהו סבר דבמתנה והפקר ליכא משוםעשמ״ב והכי דייק בא׳מניה אשר אני נותן לבני ישראל אשר נתתי וכמוהם רבים

וירומתך לרשת ארץ דבמתנה ליכא משום עשמ״ב תרע שכן הוא ה זאת בהכרת רשעים תראה דלעת״ל עתיד הקב״ה להכרת רשעים מן הארץ מפני שלא קבלו התורה ואם אימא דאיקרא ישרא׳ עם המלאכים יש להם תרעומת מדין עשמ״ב היאך יחול עונש על הרשעי׳ או״הע על שלא קבלו התורה ׃ שא ולאי דה״ט דבמתנה והפקר ומציאה לית בה דין עשמ״ב ועוד זאת ראים חותכת אביא לך דלא תימא דע״כ לא אמרי׳ דבמתנה ומציאה ליכא דין עשמ״ב שא כשלא החזיק בה הראשון שא דהפך בה אף בשכבר עמד בה ימים ושנים כירושת הארץ שכבר ישבו בה הגוים ימים ושנים אפי׳ תימא דהקב״ה יתברך אדון כל הארץ והוא הנוטל׳ והוא הנותנה וכיתשבה ומוקמא אינינה חזקה עכ״ז לא יבצר תלונת עשמ״ב כיון שישבו בה כל כך זמן לז״א ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן ועל היצ״הר איירי דלפתח חטאת רובץ ומתערה כאזרח רענן והוא לבדו דר אין מוחה בידו עד י״ג שנה ואפי׳ לאחר שהחזיק כ״כ שנים אפ״ה בהגיע תו׳ר אור לארבעה עשר שנים ביד האדם לבטלו ולעבירו מעליו ויעבור והנה איננו ולא חיישינן משום עשמ״ב ׃ וע״כ ה״ט דהכא שאני דמזיק׳ חשיב ולית ביה משום עשמ״ב כיון שאינו מוצא כן במקום אחר וה״א ואבקשהו ולא נמצא ׃ וכי תימא דאכתי יותר טוב שלא לסמוך על שו החילוקים משום הרחק מן הכיעור כמ״ש הרב ׃ מ״מ גם אני אתהלך בתמימות ולא אפנה לחלק חילוקים כאלה לז״א שמר תם וראה ישר ירצ׳ שמר התמימות לצת הבורך וראה הדרך הישר׳ לפי הדין שלפי כל האמור אין בכל זה דין עשמ״ב כי אחרית לאיש ש׳ ירצ׳ אם תרצ׳ לילך בתמימות ותרצ׳ לעשות לפנים משורת הדין לא תבניע היצ״הר ולא יהיה לו אחרית וכדכתיב בתרי׳ ופושעים נשמדו יחדיו אחרית רשעים נכרת׳ אך כשתכניע היצ״הר ולא תלך בתמימו׳כי״אם כישר לפי הדין תהיה לך אחרי׳שלו׳

בי ע״פ הדברים הטה פי׳ הבן יקיר

לי אתל בחורים **יאודה** יעלה יברכהו ה׳ בתורה ויר״ש שאוכה לראותו כאות נפשי

כונת הכתו׳ הנא׳ בדברי הימים ב׳ סי׳ כ׳ וכבר סידרתי׳ לו בס״ל והדשם בקהל רב וכ״ת ויהי אחריכן באו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים על יהושפט למלחמה כו׳ ויעמוד יהושפט בקהל יהודה וירושלים בבית ה׳ לפני החצר החדשה ויאמר ה׳ אלהי אבותינו הלא אתה הוא אלהים בשמים ואתה מושל בכל ממלכות הגוים ובידך כח וגבורה ואין עמך להתיצב הלא אתה אלהינו הורשת את יושבי הארץ הזאת מלפני עמך ישר׳ ותתנ׳ לזרע אברהם אוהביך לעולם וישבו בה ויבנו לך בה מקדש לשמך לאמר אם תבא עלינו רעה חרב שפוט ודבר ורעב נעמדה לפני הבית הזה כו׳ ונזעק אליך מצרתינו ותשמע ותושיע ׃ ועתה הנה בני עמון ומואב והר שעיר אשר לא נתתה לישר׳ לבא בהם בבואם מא״מ כי סרו מעליהם ולא השמידום והנה הם גומלי׳ עלינו לבא לגרשנו מירושתך אשר הורשתנו אלהינו הלא תשפט בם כי אין בנו כח לפני ההמון הרב הזה הבא עלינו ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו ע״כ ובני יהודה הי״ו פי׳ע״פ הא׳מו׳דעמון ומואב התם באו בטענת עשמ״ב וס״ל כס׳ ר״ת דמוציאין מידו ולכן אמר יהושפט בתפילתו הלא אתה הורשת את יושבי הארץ דלא ניה״ל לבעל הקרקע בראשונים וגם ותתנ׳ לזרע אברהם דבמתנה ליכא דין עשמ״ב וא״כ עליך עינינו להושיענו מידם והנני

והנבי יוסיף נופך משלי עלי באר מ"ק אלו עפ"י האמור דהנה יש לדקדק אומרו ויעמוד יהושפט כו' לפני החצר החדשה דמאי נ"מ באיזו מקום היה כיון שכבר אמר בבית ה' ורז"ל בפסחים דנ"ב ע"א אמרו מאי הצר החדשה שחידשו בו דבר ואמרו טבול יום לא יכנס במחנה לויה · ולדרכנו יבא על נכון ג"כ עפ"י דרדרז"ל שחידשו בו חידושי דינים · ועו"א הלא אתה הוא אלקים בשמים ואתה מושל בכל ממלכות הגוים וכו' ומי לא ידע בכל אלה ולא דיי זה אלא שאמר ואין עמך להתיצב · וע"א הלא אתה אלקינו הורשת כו' לא הול"ל את אתה נתת לנו את הארץ ·

ועו"א ותתנה לזרע אברהם אוהבך לעולם מה היה השר המקרא באומרו ותתנה לנו ותאי לעולם · ועו"א וישבו בה ויבנו לך בה מקדש לשמך דלכאורה לא נ"מ מידי בזה שבנו מקדש לענין ירוש' הארץ · וע"א ועתה הנה בני עמון כו' אשר לא נתתה ליש' לבא בהם כו' הם גומלים עלינו לגרשנו דנראה דאם היו אומו' אהרות לא היה לו כ"כ תרעומת עליהם ועל האמת גם בכל אומה שיהיה הי"ל להתפלל ולהתרעם לפני הקב"ה · וע"א כי אין בנו כח לפני ההמון הרב הזה הבא עלינו דמה רמז באומרו ההמון הרב והי"ל כי אין בנו כח להלחם בם ובאומרו כן נראה דה"ו אם לא היה המון רב לא היו מבקשים ישועת ה' ·

אך עפ"י האמור הנה נכון ונקדים עוד מ"ש המבי"ט ז"ל בתשו' ח"א סימן קנ"ד על ענין שמעון שקנה בכסף ידוע מאת פקיד המלך עפר העופרת · ויהי כי ארכו הימים קם לוי על שמעון ורצה להעלות עליו בער העפר ההוא ולתת תוספת של המלך ושמעון צועק כי הוא מסיג את גבולו אשר זכה בו והשיב דלא דמי לעסמ"ב דשאני מהפך שאחר שזכה בה לא יוכל שום אדם לקחתה מידו בדין אבל כשהוא מהפך בדבר שהוא יודע שאינו יכול לזכות בו אבי' אחר בזכה כשלא ירצה המזכה כנ"ד דחק המלכות הוא שמי שקונה נכסי המלך או המכס ידו על התחתונ' ויד המלך על העליונה שאם המלך רוצה להעמידה בידו העמידה והוא אינו יכול להסתלק ממנה ואם יבא אחר ויעלה אותה בדמים יקח אותה ויסתלק הוא ממנה א"כ ע"מ כן לקח שאם יבא אחר שיוסיף על השכירות שיהיה הרשות בידו דפשיטא דליכא הכא עני המהפך בחררה ולא יקרא רשע הבא להוסיף דע"מ כן נכנס בה בתחיל' וה"נ לא שנא עכ"ד · ומרן הביא בה"מ סי' ק"מ או"קמ"ג הביא בשם הרב מהאח בנימן סי' כ"ז ומהרית"ט ח"א סי' נ"ה כמ"ש הרב המבי"ט אבל בח"ב ח"מ סימן נ"ע נראה מדבריו דהוי בכלל עסמ"ב וכ"כ הרדב"ז ומהר"י אדרבי יע"ש · והרב בח סי' רל"ז אות ב' הביא ס' המביט בלי חולק ועט"ר מרן זקני ה"ה בס' הבהיר מהאח משה ח"א ח"מ סי' טו"ב הג"ה ע"ד המבי"ט מת' הרשב"א הביאה מרן סי' קנ"ו כי דכין א' על חייט א' שהיה רגיל אצל עירוני א' ובא אחר להסיג את גבולו והשיב דנק' רשע יע"ש והביא נמי ביד העירוני להחליפו כל שעה להחליפו ואדעתא דהכי נהית ואעפ"כ כתב דמירין ביד הבא להסיג את גבולו ועיד איירי בה מכמה דוכתי הכך דברי הרב המבי"ט כמו שיעמ"ב ובנ"ר נה"ד לי ב"ר מיניה דמר הרב קול אליהו בח"א ח"מ סימן טו"ב ערח ליישב דברי המבי"ט יעש"ב

ותבט עיני להר' המלי"ץ בתשו' כי נאה בס' הבהיר הק"ל ח"מ סימן ק"ד דק"ת ע"ג עמוד יצ"ד עט"ר מרן זקני זצ"ל ותי' לקושית הלזו דהרשב"א להו מטעם עסמ"ב אתי עלה למילתא ולא בא בפיו הדין זה רק מטעם דאומנותו בכך ופסקיה לחיותי' והמבי"ט קאי לדין עסמ"ב בחל'קות יפית ואפי' יהיבנא ליה כל דיליה מ"מ מה דמות יערוך איש פרטי למלך מושל בגבורתו ואם אמרה המבי"ט דאדעתא 'דהכי נכנס ה"ד בדבר הנוגע למלכות דנכסי רבים נינהו · וגדולה מזו כת' מהריק"ש דאפי' אם אמר השר שלא יקבל חוס' אינו כלום כיון שהוא הפך מחק המלכות וכיין דלא סני בלא"ה אמרי' מסתמא ע"ד כן נכנס · משא"כ נדון הרשב"א שהוא איש פרטי ודרקגבר בעלמ' שמקבלי פיוס ואומר בדעתו החייט אם יהזיר בו אני מרבה עליו רעים ומפייסו ואדעתא שיסלקנו נכנס ובהכי אזלא לה נמי קושיתו ממלמד את"ד יע"ש וקרוב לזה כת' מרןמלכא ה"ה רב משרשיא בת'הרמתה על ספת היס ח"מ סי' ז"ן וז"ל והר המה"ר ח"ס אני איך לא זכר שר דכל חיליה דהר' המבי"ט הוא מכח מנהג ודין וחק המלכות ומשום דד"ד אמטול הכי פסק דאין בזה דין עסמ"ב · וא"כ מאי מקש' מהביא דעירוני דאינו מלך ובהדיוטי ודאי איכא דעסמ"ב וכן הביא התוס' דמלמד דאין שם דד"ד ומשו"ה איכא דעסמ"ב עכ"ל · ואני עני בדעת' חמהני על ב' המאורות הגדולים הללו דהמבי"ט לא מפחת היותו מלך ונכסי רבים אתי עלה אלא מפני שבידו של המלך או המוכר או המשכיר להזור בו בכל עת שירצה וגם כי מעא לידיה אין זכייתו זכיה גמורה דכל יום ויום בעמו' והזור קאי ואדעת' דהכי נהית ומש"ה לא שייך דין עסמ"ב · ולפ"ז לא שנא מלך לא שנא אינש דעלמא בכל גוונא כיון דאין מקחו ברור בידו ולכשירצה בעל החררה חוזר ולוקחה מתנו לא שייך דין עסמ"ב · חדע שסרי המבי"ט סיים בדבריו הא למה זה דומה למשכיר בית להבירו ע"מ שאם ימצא מי שיוסיף על השכירות שיהיה הרשות בידו דפשיטא דליכא הכא עסמ"ב כנז"ל הרי דגם באינש דעלמא אם יהיה האופן באינש בעל החררה לקחתה מידו לאחר זכיה לית ביה דין עסמ"ב ולפי דבריהם גם בזה ניתא דסמכ' דעתיה שלא יוסיפו עליו את ביתו ואם יוסיפו אנא מפייסנא ליה למשכיר וליהוי השני רשע אלא ודאי דלא שנא מלך לא שנא אינש דעלמא כאמור וצ"ע

ולפקע"ד נר' להליץ בעד המבי"ט דע"כ לא אתרה למילתיה אלא במפרש להדייא בעלים הראשונים שבידו להזור בכל עת שירצה וכגון ההיא דמשכיר בית על תנאי שאם יוסיפו לו יוציאנו לשכר דפי' להדיא הכי ומש"ה לא ס"ד דראשון וכן בתקעט"א כיון שכן הוא חק המלכות הו"ל כפירש להדיא מעיקרא ולא סמכא דעתיה דלוקח · אך כל בר מן דין כל דלא פריש המוכר או המשכיר או העירוני או השוכר מלמד סמכא דעתיה דראשון דלא יוציאנו מידו ואיכא דין עני המהפך בחררה לבא להסיג גבולו · ומרן מלכא ה"ה אזר הית"ת בס' הבהיר הק"ל שם סי' ק"ה לא הספיק לו תירוץ הרב המלי"ץ הנז' והוא תי' דשאני ההיא תשו' הרשב"ז דהייט כיון דחשבינן ליה כתגרי כשינה יכולין דמנא לידיה כמ"ש הרשב"א שם · ולפ"ז אם היו בגדים באים לידו מן העירוני לתפור אין מציל אותם .

אותם מידו בדין אף דאכתי לא מטא לידיה כמאן דמטא לידיה דמי א"ד יעה"ב

עוד נקדים מ"ש מרן ב"י ז"ל סס"י רז"ל בשם המרדכי וז"ל ע"ד ר"ת וכן פסק רבינו מאיר ראובן שהיה מהפך בקרקע של גוי על המגר של ש' וקדם שמעון וקנה דלא מיקרי רשע דהוי כמו מציאה דלאו כל שעתא איתרמי ליה לקנות קרקע על המגר שלו ע"כ • ומדבריו אנו נלע"ד אם דל הוא דאם בעלים הראשונים נטלוה מיד המהפך לית ביה משום עהמ"ב דהרי בעליה הראשונים עדיפי ממגרן לענין זה דאם בעלים הראשונים קנו אין המגרן מוציא מידם כמו שפסקו הפוס' ומכללם הטש"ע סימן קע"ה סל"ו ויש מי שאומר דגם כן בעלים הראשונים אין המגרן מוציא מידם יע"ש וכתבו המפ' דה"ט דגם מה שיקנוה בעלים הראשונים אית ביה משום ועשית הישר והטוב וא"כ יש מקום לומר דכמו שהמגרן שמהפך לקנותה אחר שהיפך בה אחר לית ביה דין עהמ"ב ה"ן בבעלים הראשונים דאית ביה ג"כ הישר והטוב שהוא ולקח מה שהיה שלו לית ביה משו' דין עהמ"ב דלדידהו חשיב כמו מציאה שאחר שמכרה זה כמה שנים חוזר אליו • ויש להביא סמוכות לחילוק זה שהראשו' הרא"ש והמרדכי בפ"ג דקידושין ושאר רבותא דקיימי בשיטת ר"ת דבמציא' והפקר ליכא דעהמ"ב הביאו ראיה לדבר מהסיא דפ' המקבל דמחנה לית ביה דינא דבר מצרא וה"ן לית בה משום עהמ"ב וא"כ ה"ה לענין בעלים הראשונים דלית ביה דדב"מ גם דין עהמ"ב לית ביה • אך מוהרא"נ"ח בתשו' ה"א סימן קכ"ה בשאלת השיש הבוא אמר חילוק זה דכיון שהיו בעלים הראשונים לית בה משום עהמ"ב ובתשו' הרמ"ה לא חייש ליה והאריך בסתם דין עהמ"ב ולא נרגש דהוו בעלים ראשונים כנרא' דלא ס"ל לחלק בהכי כלל

עוד נקדים מ"ש הר' החסיד שארי' יעקב פ'תא"ה דקל"ה ע"ג בשם המפר' על מאמרז"ל בס' ויביאנו אל המקום הזה זה ב"המק ויתן לנו את הארץ הזאת זו א"י ע"כ דלכאורה נקט שלא כסדר דתחילה באו אל הארץ ואח"ך בנו מקדש ופי' הראשונים ז"ל דהכתוב בא לשלול טענת א"הע דהארץ גזולה בידם ולכן הקדים תחילה בנין ב"המק אשר זה יהיה מורה באגנע כי בהתר נטלוה ישראל דאלו בגזל אפי' הדיוט אסור לדור בדבר הגזול ק"ו לשכינה עשר ידות וע"כ ה"א מקדים לב"המק תחילה אשר מתוכו יתאמת כי נתן לנו את הארץ הזאת שאלו היתה גזולה בידינו הא כתיב אני ה' שונא גזל בעולה א"ד גם ידוע מאמרז"ל לענין אהרי רבים להטות דהשיב ר"י ן' חלפתא על שאתה רוצה להשוות אותנו עמך השוה עם בניך שכל אחד יעובד אלוה אחד וה"ט דבעשו כתיב נפשות ביתו שהם נפרדים זה מזה וחושבים עצמם לרבים משא"כ בישראל כתיב ע' נפש כי אב אחד לכולנו אל א' בראנו וכולנו עובדים לאל אחד יתברך ויתעלה שמו

ומעתה אשובה אראה לבאר כונת הכתובים בס"ד דהנה הכא בענין יהושפט באו עמון ומואב ובני שעיר להלחם עם ישראל והמה באו בטענה דאעיקרא הארץ גזולה בידם ומשבעה עממין דאפי' תימא דאין וביתם זכיה גמורה כילה' הארץ ומלואה מ"מ לא גרע מעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו דנק' רשע וכ"ש שכבר וכו בה וישבו שם ימי' ושנים דלא גרע מעני המ"ב וס"ל כשברת ר"ת דבשנקרא רשע מוציאין מידו ומפני זה הנה באו להלחם עם ישראל ולכן בא יהושפט בתפילתו להכריע אמיתת הענין דאינה גזולה בידם וגם אין בזה דין עהמ"ב וז"א ויעמוד יהושפט כו' לפני החצר החדשה שחידשו בה דינים לענינא דיומא דשכיא נלון דילן מענין המ"ב וכה אמר בתפילתו ה' אלהי אבותינו הלא אתה הוא אלהים בשמים ואתה מושל בכל ממלכו' הגוים ובידך כח וגבורה ואין עמך להתיצב ירצה דנחלת הארץ הלזו לית בה דין עהמ"ב דה"נ דומה ללוקח מקרקעא מאת המלך שידוע הוא חק המלכים דלמאן דייצבא יתננה ויש כח ביד המלך להוציאה מידו גם לאחר שזכה בה ומעיקרא אדעתא דהכי נחית ואם יבא אחר לקחת' מיד המלך אין בזה דין עהמ"ב לדעת המבי"ט וה"נ לכוותא כיון דאתה מושל בכל ממלכות הגוים ומהעביר מלכין ומהקים מלכין ולמי אשר תחפוץ תתן הממלכות והארצות כאשר יטב בעיניך א"כ מעיקרא אדעתא דהכי נחתי כל הלוקח ארץ וידע בנפשיה כי לא לו תהיה הארץ לעולם עומדת ולית בזה דין עהמ"ב וא"כ לפי חילוק מרן מלכא רבמשרשיא והרב המלי"ץ ז"ל דיש בין אינש דעלמא למלך מושל בגבורתו הרי בידך כח וגבורה ואין עמך להתיצב אין מי יאמר לך מה תעשה ובכה"ג ליכא משום עהמ"ב • וכי תימא כי אין זה אלא לדעת המבי"ט ודעמיה • אמנם לדעת הרלב"ו ומוהר"י אדרבי ומהרימ"ט בת"ב פי' צ"ג גם בזה יש דין עהמ"ב כנז"ל ועט"ר מרן זקני מהא' מסה כמעט לא מצא חבר לסבר' המבי"ט וא"צ שהב"י אחריו החזיקו בכל עז דברי המבי"ט עכ"ז מידי ספוג' לא נפקא לנ"א טענה אחרת הלא אתה אלהינו הורשת את יושבי הארץ הזאת מלפני עמך ישראל והיינו מ"ש התוס' שם בקידושין דנ"ט ד"ה עני דבע"הב שיש לו מלמד בביתו אינו רשאי מלמד אחר לילך ולהשכיר עצמו אצלו אם לא שיאמר בע"הב שאין רצונו במלמד שלו ומינה למד רש"ל בא"סי' ל"ו דכשהמוכר גילה דעתו שאין רצונו ליתנה למהפך מותר ליטלה ממנו והיינו מ"ש מהר"מ אלשיך בתשו' סי' ס"ן שאם בעל החררה אינו רוצה במהפך לא שייך דין עהמ"ב כנז"ל וה"נ הלא אתה הורשת את יושבי הארץ הזאת וגילית דעתך שאין לך חפץ בהם כמבואר בכמה מקראות וא"כ מה כי ינעקו עלינו מדין עהמ"ב • וכי תימא שהרי כתב המ"ז שאין לסמוך ע"ז כנז"ל הנצל זה בא טעון טענה אחרת ההוא אמר ותתנה לזרע אברהם ותתנה דייקא דבמתנה והפקר ליכא דין עני המהפך בחררה ועל ס' ר"ת הלזו שתכו רובא דרבוותא לענין הלכה • וכי תימא כיון דהכרענו הכרע גמור דאין בזה דין עהמ"ב הית הנוחנת דעתה יבואו גם כן הם ויתלוה ממנו מנ"ע גופיה דגם לישראל אין להם חזקה בארץ וכל דאלים גבר לז"א ותתנה לזרע אברהם אהבך לעולם ירצה דהרי כתי' משם מ"מ הרב חק"ל דלחלק יצא מנלון המבי"ט לתשו' הרשב"א דחייב דשאניהתם כמכירי כהונה וכמאן דמטא לידיה דמי ואית ביה משום עהמ"ב כנז"ל וא"כ ה"ן כי נתן ה' את הארץ לזרע אברהם אהבו ומכירו הא ודאי ודבר אלהינו יקום לעולם גם לזרעו אחריו

דהרי

דהרי בפי"ן אמרי' דהבכור נוטל פי ב' במתנו' כהונה ואוקמא במכירי כהונה דכמאן דמטא לידיה דמי והיא הראיה שהביא הרשב"א שם · ומינה דנחינ' הארץ לזרע אברהם אוהבו הויה להם לעולם וכל הבא ליטול מידם רשע מיקרי והכריע ע"ד על כל האמור בפר"שה דע"כ צ"ל ככל הנז"ל דהרי ויבנו בה ויבנו לך בה מקדש לשמך ואם איתא דגזולה היא בידם או נד עשמ"ב לא הי"ל להקב"ה לשכון כב"ד בב"המק דהוא שונא גזל בעולה · וכדי להודיע שהשכינה שרויה בב"המק אמר לאמר אם תבוא עלינו רעה כו' נעמדה לפני הבית הזה ונזעק אליך מצרתי' ותשמע ותושיענו · וזו הוכחה גמורה כי ה' ש.כן בציון ואלו היה גזולה לא היה שוכן שם

הנה כבר הוכחנו דלדידן מוחזי' בנחלת הארץ ליכא משום דין עשמ"ב מכל הטעמים האמנם כאן לאחר ירושה ביד ישר' הלוקחה מידם אית ביה דין עשמ"ב אף כבר כתיבנא דבבעלים הראשונים עם מקולו' דלית ביה דין עשמ"ב · וא"כ אם היו באים הגוים הראשונים אשר היתה בידם מאז להלחם בישר' היה מקום לומר דילידהו לית דין עשמ"ב אך ועתה הנה בני עמון ומואב והר שעיר אשר לא נתתה לישרא' לבוא בהם כו' והארצות האלו אינם שלהם ובדידהו איכא דין עשמ"ב אך אין זאת כי אם שהוחזקין אותנו כרשעים בוא"ה ומש"ה ס"ל דאין לחוש בנו משום דין עשמ"ב כמ"ש מ"מ ה"ה בס' הע"ל כנז"ל לז"א אלהינו הלא תשפוט בם בנינו לבינה מי מרשיע ומי מצדיק כי אין בנו כח לפני ההמון הרב הזה הבא עלינו ודייק ההמון הרב לרמוז כי הם המון רב ונפשות כתיב בהו כי הם עובדים אלוהות הרבה והם הרשעים ואע"פ כן חושבים אותנו כרשעים ובאים לקחת ארצינו מידינו ואנו אין בנו כח לברר האמת ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו הלויות את מי מרשיע ואת מי מצדיק

אהב היים ס"ע כבר מילתי אמורה הלא מראש בעוה"ר כל החיבורים אשר היו לו לעט"ר כרב א"א הרא"ש המחבר היו למאכולת אש ובכללם נשרפו כל הדרושים למעלה מארבעים אשר דרש אותם מתוקים מדבש ערבים לשומעיהם ולא נמצא אתי כי אם מעט מזער מהרבה אחת הנה ואחת הנה וכשאני לעצמי אנכי עשיתי אר"ש לא מטוהרה וסידרתי אותה בס"ד וזכורני דרוש דרש משה פסוקי חירם האמו' במלכים א' סי' ה' ע"פ האמור וכ"א וישלח שלמה אל חירם לאמר אתה ידעת את דוד אבי והנני אומר לבנות בית לשם ה' אלהיכו' ועתה צוה · ויכרתו לי ארזים מן הלבנון ועבדי יהיו עם עבדיך ושכר עבדך אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו איש יודע לכרת עצים כצידונים · ויהי כשמוע חירם כו' וישמח מאד כו' וישלח חירם אל שלמה לאמר שמעתי את אשר שלחת אלי כו' ולא נאריך בדקדוקים זולתב' או ג' גרגרים אחי' וראש דלמה הוצרך שלמה הע"ה לומר לו לחירם שהעצים רוצה אותם לצורך בנין ב"המק ולא לדב' אחר ועו"א ועתה צוה ויכרתו לי כו' כנראה דהיה צורך לומר להם דיכרתו לשמו הטוב ויתפרסם הדבר ולא ידענו לאיזה צורך הוצרך שלמה המלך דיתפרסם הדבר · ועו"א ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר דאי כונתו היא לתת לו דמי העצים למה הלה הדבר לתת לו שכר העבדים וחו דלמה לא שפק המניכתתי' דבר

אלא סמך עצמו בכל אשר יאמר חירם כי הוא זה ולא על הנס עשה כן שלמה הע"ה כי חכמת אלהים בקרבו והוא פירש אותם באורך וברוחב · עפ"י כל הרשום בכתב אחת למעלה וכבר דרש אותם בקהל רב בהספדו של צדיק הרב הכולל כמוהר"ר חיים אפרים ארדיט ז"ל ולעת"ת כאל אמרתי הנה ע"ב מאד לסמוך אותה כאן סמוך ונראה בקצי'רת האומר ממה שעלה בזכרוני והכל על דאבדין ולא משכחין ·

הנה כבר הביא לנו משם המבי"ט ז"ל סימן צד"ק דמי שקנה אילנו' אם מפקיד המלך ובא אחר להעלותו בדמים ולהוציאו משם והלוקח מונעו משום משיג את גבולו דליתביה משום עני המהפך בחררה דכקונה אך המלכו' שמי שקונה נכסי המלך אז המכס ידו על התחתונה ויד המלך על העליונה וע"מ כן נכנס בתחילה שאם יבא אחר ויעלה אותה בדמי' יקח אותה ויסתלק הוא ממנה כיע"ש · ומר בריה מוהרימ"ט ז"ל בח"א סי' צ"ה כתב ג"כ דלא דמי לדין עשמ"ב משום דדינא דמלכותא דינא ובדין המלך נוטל ומשפט המלך הוא ועשאוהו כדין הקדש שלשם הנקרא ואקוף שהאיל שהמעות הם לצורך מלחמות האויבים והם נכסי רבים ומאן פייס ומאן מחיל ומתחי' ע"ד כן נותנים המוקטע"א שבכל עת שימצא מי שיוסי' שיקחנה מידו או יקבל עליו התוספת את"ד יעש"ב ·

ומרן מלכא הרב הגדול כמהרי"ה ז"ל בס' חק"ל ח"ק בח"נ ח"א סימן ק"א דקמ"ה ע"ב ובס' מערכי ליב ח"א דק"ב ע"א כתב דבמתנה שנותן המלך מפני סיבה או שמצא חן בעיניו כגון משרת המלך וכיוצא ורובם הם במאמר המלך הינם אין כסף אדרב' הק המלכות הוא שלא יחליפי' ולא ימיר אותו למלכות אלא סדרא יע"ש · ועט"ר מו"הר המופלא ה"ק שבא למשפטים המלך שלמה זצ"ל בס' כסא שלמה הנ"מ ממש דל"ה ע"א הבי' משם אחד קדוש הובאו דבריו בס' זכות אבות סי' א' דכתב על משו' המבי"ט ז"ל הלזו דליך זה לא הוי אלא במכס ומוקטע"א ולא במוכר שהוי דאין שום מלך חוזר דא"כ לא שבקת חיי דאינו יכול למכור הלוקח שמא יחזור המלך ולא אמרה כי אם במכס ומוקטע"א שיוכל המלך לחזור וליתנה שישתכר יותר משם ואילך את"ד יע"ש ·

ומעתה נחנה ראש לבאר כונת הכתובים בס"ד והוא דרש"י ורד"ק ז"ל כתבו שצור וצידון היו תחת ממשלת חירם ולהכי שלח שלמה הע"ה לחירם לקנות העצים ממנו · והנה שלמה הע"ה חשש פן ואולי אחרי קנותו מיד חירם את עצי ארזים ועצי ברושים אחריו יבא איזה איש לוקח אחר ויעלה אותם בדמי' יותר ממה שנתן שלמה וחירם בידו ליתנ' להלוקח השני ואין זה דומה לדין עשמ"ב שיוכל שה"עה לטעון כנגדו דהוא מסיג את גבולו מאחר שכן הוא חק המלכות כמ"ש המבי"ט על הקונה מוקטע"א וזה ג"כ הר"נ דומ' לנדון המבי"ט ממש כיון שהמוכר הוא המלך וזהו חירם הע"ל אלה נתחכם שלמה הע"ה להביע לו בשליחותו אשר שלח לרמוז לו שהילוקים האמורים בדבר ועי"ז לא יוכל שום איש להשיג את גבולו וחירם לא יוכל לחזור בו ואין בידו ליתנם ללוקח אחר · ובתחי' דבר

הוצרך

הוצרך לומר לו דכל זה דמכניס עצמו בספק המחלוקו' החילוקים הנאמרים בדבר הוא משום דכל הענין הללו הוא קונה אותם ממנו לצורך בנין בה"מק ואפשר דבאמצעות הדבר יצא איזה איש להסיג את גבולו לקנו' מהענינים הללו בתוספת ועילוי בדמים וחירם יתרצה לתת לו ולא ללוקח השני • ואם היה זה בבנין של חולין לא הוה איכפת לי כל כך ברם עתה שהענין אשר אני לוקח ממך לצורך בנין הבית הם וקי"ל דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואיני יכול לחזור בי מהבנין לזה הנני מוכרח להחזיק כל מקח הענינים עד אשר אבנה הבית וז"א והנני אומר לבנות בית לשם ה' אלהי דהיינו דאמרתי ופציתי בפי ובשפתי לבנות בית לה' ומש"ה הנני עושה כל החיזוקים הללו תחילה ור"א רמז לו לכבר כתבנו משם מהרימ"ע דכל זה שיכול המלך לחזור בו מפני שהם נכסי רבים לצורך מלחמות ומאן פייס ומאן מחיל כיע"ש הע"ל אלה נתחכם שלמה הע"ה לפרסם הדבר בפני רבים והפועלים • והברא חברא אית ליה וידעו כל העם שמלכם בראשה הלא הוא חירם הנה הוא מוכר את עצי ארזים וברושים ואם ידעו ושתקו ודאי דסברו וקבילו וידעי ומחלי ואז"ל ליה טענ' מאן פייס ומאן מחיל וזהו ועתה צוה ויכרתו לי ארזי' כו' דהיינו דכה תאמר לפועלים דהם יכרתו לי לשמי ויהיה פירסום בדבר וגם זאת אעשה להם לשלוח את עבדי להיו' עם עבדיך במלאכה הגם שאינם יודעי' בטיב כריתת הענים כי עי"ז יתפרסם הדבר ביותר ואז כל העם אשר בשער וקרא זה ל זה ואמר ע"מ ועל מה באתם באו וענו ואמרו כדי ליקח הענים אשר קנה שלמה מאת חירם ואין לך פירסום גדול מזה דעמדו ולא ענו כלל ובודאי דידעי ומחלי וזהו ועבדי יהיו עם עבדיך ואם בא"לי אפ"ה כה יאמר ו דאין זה מחילה דאפשר איזה בני אדם לא ידעו מהדבר שהוא ע"ז בא לרמוז מה שסיים מהרימ"ע דאם הלוקח הראשון קבל עליו את התוספת אינמי שיוציא מידו לז"א ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר והמפרשי' פירשו דשלמ' הע"ה שלח לחירם ברמז לומר לו שהוא נותן לו דמי הענ' מתם ומשו' כבוד מלכו' שני מלכים הוא אמר שיתן שכר העבדים ולזה רצה לרמו' לו שהעבדי' כה יעשו לכרות כל הענים ואם יהיה איזה לוקח אחר לקחת אותם ולהעלותם בדמים יעלה אותם וככל אשר יעלה ותאמר אני אתן לך ואז לא יש שום ספק כיון שהוא נותן התוספ' כמ"ש מהרימ"ע וזהו ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר

ועוד רמז לו באומרו ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר כפשטיה דקרא דמה שנותן לו ה"ד שכר העבדים • והענים יתנם לו במתנה והוא דכבר כתבנו משם מ"הר הגדול הק"ל ז"ל דבמתנ' שנותן המלך לא יש שום ספק דמלכותא לא הדרא וע"ז אמר ושכר עבדיך אתן לך כו' והענים בעצמם תתנם לי במתנה ואז נכון לבי בטוח דמלכות' לא הדרא ולא יוכל שום איש להסיג את גבולי • ומה שאני חושש בדבר הרבה ה"מ כי מחמת כי אין בנו איש יודע לכרו' ענים כצידונים יבואו להעלותם בדמים ויודעים הם שמוכרחים אנו בדבר • כשמוע חירם את כל דברי שלמה אשר דבר בחכמה בירך לה' אשר חלק מחכמתו ליראיו והלא לומר לו שמעתי את אשר שלחת אלי ירנה הבנתי וידעתי דמה כה כרחת לזה הוא מפני שאני מלך וחק המלכו' הוא למי שקונה נכסי המלך ידו על התחתונה וזהו שמעתי את אשר שלחת אלי דהיינו בשביל שאני מלך • ורצה חירם לחלק לו עוד חילוק אחר מעצמו והוא כי כבר כתבנו משם א' קדוש הובאו דבריו בס' זכות אבות ז"ל דלא אמרה המבי"ט כי אם במכס ומוקטעא אבל לא במוכר סחורה דא"כ לא שבקת חיי וא"כ בענין הלזה כי חירם לא מכר מכס או מוקטע"א כ"א עצי ארזים וברושים בדר' סחורה ודאי דאינו יכול לחזור בו וזהו אני אעשה חפצך דהיינו ודאי אעשה חפצך כיון שהוא בעצי ארזים ובעצי ברושים בדרך סחו' וכאמור)

דרוש ג לנשואין

יהעי לה רבנן להאי מילתא גודל החיוב המוטל על כל איש ואיש מעדת בני ישר' לקיים מצו' פו"ר ישא"ק בטרם ימים פונים ולא יתעצל מלקיימה בשום טענה דהכל הבל ובפרט הנא טעו'ן דכא"ר ישא אשה עליו יבואו טירדות רבות וההוצאה יתירה על אין מספר דאחל הרואה בעיניו יראה כי היא עצת היצ"ר דרוצה להטעיאו ולהדיחו מעל ה' ועוד בא לע"י זה הנה הוא מורא ובא דהוא מקטני אמנה ואינו בוטח בה' דהוא כביכול זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כנים וברוך הגבר אשר יבטח בה' כתיב וכשהוא מתעצל מלקיים מצוה זאת בטענה כוזבת כזאת הנה הוא לבר מיניה היותו בכלל ברוך כיון שאינו בוטח בה' • וזה יהיה כונת מארז"ל כל השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה • וכל המפ' דקדקו את"כל דמאי אתא לרבויי וגם היאך הוא מדה כנגד מדה • וכשאני לעצמי אפשר בא לרמוז לזה ות"כל לטפויי את"אם יהיה איזה איש שרוי בלא אשה בטענ' דא"כ כשיש' אם יהיה צרי' להוצאו' רבו' וכיוצא ואין ידו משגת או שיכלא הקרן נמצא שאיש כזה אינלו בטחון בה' ומדה כנגד מדה דאם היה בוטח בה' היה נכנס בכלל ברוך לקרא כתי' ברוך הגבר אשר יבטח בה' עכשיו שאינו בוטח בה' שרוי בלא ברכה מא"כ כי באיש אשר שם בטחונו בה' גם ברוך יהיה הנה כי כן יבורך גבר • נא ולמד ממה שמצאנו ראינו ביעקב אבינו ע"ה שארז"ל ששם בטחונו בה' והלך ליק' אשה עירו' ועריה ונמס וכמארז"ל במ"רפ' ויצא ע"פ שיר למעלו' וז"ל שיר למעלו' אשא עיני ל ההרים למלפני ולמעבדני • אמר אליעזר עבד אברהם כשיצא כו' חור ואמר מה אנא מוביל סברי מן בריי ח"ו לית אנא מוביל סברי מן בריי עזרי מעם ה' עושה שמי' וארץ ע"כ • וי"ל דבאיזה צד ואיזה היא אופן שח"ו יאבד הבטחתו מן הקב"ה על שהוצרך לו' דלא יאבד הבטחתו • ולפקע"ד נר' שאפש' שיובן במה שראיתי להרב בינה לעתים ז"ל בדרוש ב' לשבת הגדול שפי' כונת הכתובים בס' עקב כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם לא תיר' מהם זכור את אשר עשה ה' אלהיך לפרעה ולכל מצרים המסות הגדולות כו' וז"ל ומבלי האריך בדקדוקים יאמר אלו תחשוב שאתה בעצמך תוכל להוריש הגוים ההם בבטחך על רבוי והם מועטי' אז יש לך באמת ליר' מהם כי לא בכח יגבר איש ואין המלך נושע ברב חיל אך אם בהפך זה תאמר ותודה בלבבך כי אדרבא כפי הטבע הם רבים וחזקים ממך ואין באפשרותך יכולת להורישם במנהגו של עולם אז אני מבטיחך שלא תהיה לך

לך שום מורא מהם ואל תדאג כלל שיוכלו לך . כי הנה ה׳ יונא בהשגחתו ויכלתו להציל מידם בדרך נס ופלא כי הלא תזכור מה שעשה הש״י ויתעלה כיוצא בזה בענין פרעה ומצרים שלא היה אל בדבר נתגע להגיע אל מצב גאולה אם לא שהיו שם מסות ואותות ונסים גדולים . הנה כי כן יעשה ה׳ לכל העמים כשאתה מצד עצמך ירא ופחד מהם אבל אם תאמץ ותחזיק את לבך בביטחון בוטח על עצמך יעזבך הוא יתברך ומזה יש לך לירא במגור מסביב ובזה יפורש מאמר המשורר ע״ה יום אירא אני אליך אבטח כשאני ירא ואיני מחזיק עצמי לבעל יכולת אז אני בוטח אליך יתברך שמגד . זה תתעורר אתה בהשגחתך בנסיך ובנפלאותך עכ״ל . ומעתה הרי הוא כמבואר דהגם שאמר יעקב אע״ה כדברים שאלה אינו אלא לומר דבדרך טבע אי אפשר להזדמן לו בת זוג כי אם בדרך נס והיא גופה הוי הבטחון בשמו יתברך הוא הבורא היוצר עושה שמי׳ וארץ יש מאין ובידו לשדד המערכות השמים ולעשות נס שלא כדרך הטבע וז״א מה אנא מוביד סברי מן ברייי ח״ו . כלומר לא תסברו כי דברי אלה הן הנה היו אבידת הבטחה אלא אדרבא זו היא בטחון גמור כי עזרי מעם ה׳ עושה שמים וארץ

ובדרך זו אפשר לפרש הכתוב ויירא יעקב מאד ויצר לו דעל האמת צ״ל ירא וחרד והיא היא הבטח׳ אך יעקב אבינו ע״ה נתייר׳ מאד וע״ז ויצר לו על שנתיירא כל כך ביתר שאת יותר מדאי וע״א ז״ל סבר שמא יגרום החטא ח״ו והוא סיבה לשיכנס יראה מאד מאד בלבו

או יאמר נא באופן אחר כונת מאמרז״ל כל השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה והן קדם נבין כונת הכתובים האמורים בסדר יתרו וכ״ת ומשה עלה אל האלהים כו׳ כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל . אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים כו׳ . וי״ל בשני קראי תחילה במ״ש כה תאמר לבית יעקב דלמה כינה אותם בשם ובינונה הזאת בשם בית יעקב ורז״ל דרשו אלו הנשים ולדרכינו יבא על נכון . וגו דלאיזה צורך להזכיר להם בעת ההיא יציאת מצרי׳ ואמר להם אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים כו׳ . ועו״א והייתם לי סגולה מכל העמים דאיזה ספק היה דאחר קבלת התורה לא יהיו סגולה מהקב״ה יותר מכל העמים דהוצרך לומר להם כביכו״ל והייתם לי סגולה מכל העמים . אלא אפשר שיובן במ״ש ה״ה מהרי״ד ז״ל בס׳ צמח דוד ח״ב במשמעות דורשין די״ד ע״ב אות ס״א וז״ל אין הדורות נגאלין אלא בזכות נשים . וקשה והא כתיב אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי א״כ אנשים עדיפי י״ל דזכות אנשים לעוה״ב הדומה לזכר . ולכן הקדי׳ במתן תורה נשים בזכותן לעוה״ז הדומה לנקבה עכ״ל . וכן מצאנו ביציאת מצרים דאחז״ל בשכר נשי׳ צדקניות נגאלו אבותינו ממצרי׳ והיינו משו׳ שהיא הית׳ בעוה״ז הדומה לנקבה אבל שכר האנשי׳ הוא לעוה״ב הדומה לזכר . והנה כונת המשילם עוה״ז לנקבה היינו כמו שהנקבה מזענת ופורקת ומזרה וטוענת וכורקת כך בעוה״ז יש גלות וגאולה וגלות אחריו וגאול׳ לבסוף משא״כ לעוה״ב כמ״ש רז״ל בש״ר פ׳ בשלח ע״פ את השיר׳ הזאת

ומעתה י״ל כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים הקדימן תחילה כמ״ש רז״ל בש״ר ותגיד לבני ישראל טעמו של דבר להקדי׳ הנשים דכך היא דרכן להגן וכותן על ענייני העו״הז הדומה לכן הלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים שבזכותן נגאלתם מטעם היות בעוה״ז הדומה לנקבה שטוענת ופורקת ומזרה וטוענת . וכי היכי שלא יאמר אותו צדיק משה רבע״ה דייה לצרה בשעתה כמו שהשיב להקב״ה כשא״ל אהיה אשר אהיה כמ״ש רז״ל . לז״א ועתה אל תעצבו מפני זה אם שמוע תשמעו בקולי כו׳ והייתם לי סגולה מכל העמי׳ ולא תצטרכו לגלות כלל לזכות התורה תהיה מגן וצנה שירבו ימיכם על האדמה . וזה יהיה כונת מאמר רז״ל בפ״ק דברכות א״ל רב לרבי חייא הני נשים במאי זכיין את״ל באקרויי בנייהו כו׳ מי לא פלגן בהדייהו ע״כ . וכל הראשוני׳ היו תמ׳הים למה זו שאלה דהרי יש להם מצות לא תעשה ומצות עשה שלא הזמן גרמא . אך עפ״י האמור אפשר שהוא סמוך אל הקודם. דאר״ת גדולה הבטחה שהבטיח הקב״ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות בנות בוטחות כו׳ . ופי׳ מהרש״א ז״ל שם בחגדתיה וכ״כ הרב תפארת ישראל מהר״ב אוני יהושע ז״ל דאע״ג דכתיב שם הרדו שאננו׳ רגזה בוטחות כו׳ סמך אסוף הפסוקים עד יערה עלינו רוח ממרום יעש״ב . ושא ודאי דהכונה היא חרדו ורגזו עד יערה עלינו כו׳ ויחיש לגאלינו כיון שהדבר תלוי בזכותכם וכל עוד שאינכן דוד בא צריך שתחרדו ותרגזו שלא הגינה זכותכם ומה יעשו אנשי הדור שאינו תלוי בזכותם . והיינו דקאמר גדולה הבטחה שהבטיח לנשי׳ יותר מן האנשים שאין הדורות נגאלין אלא בזכו׳ נשים

עוד נקדים לשנו׳ת את הידוע מ״א רז״ל דאין ישראל נגאלין אלא בזכו׳ תורה שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם . וע״ז שאול שאל בענם רב לר״ח כאשר שמע ברייתא הלזו גדולה הבטחה כו׳ דמשם נא׳ רה דהגאולה העתידה היו תהיה בזכות נשים צדקניות נפשו לשאול הגיע הני נשי במאי זכיין הלא מסורת בידינו דזכו׳ דלימוד תורה היא שתגן לפדות את ישראל ואיך יתכן זה בנשים דאינן מחוייבות בלימוד תורה . ויהי כמשיב באקרויי בנייהו כו׳ .

ומעתה י״א כל השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה שאין הברכה שורה בתוך ביתו של אדם דהיינו שכר העולם הזה כי אם בשביל אשתו דאלו שכר האיש שמור לעולם הבא שהוא דוגמת זכר . הדרן לדעיקרא דהייב האדם להשתדל בכל ע״ז ותעצומות ולקיים מצות זאת בסבר פנים יפות ועל ידה זוכה האדם לכמה דברים שלום טובה וברכה וכמאמר הכתוב במשלי מצא אשה מצא טוב כו׳ . ונבין שני כתובים הבאים כאחד שם במשלי סימן ח״י מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳ . ויש לדקדק בשני קראי הלא במאי דקאמר מות וחיים ביד לשון דאיך ולמה תלוי המות והחיים ביד לשון ובילקוט אמרו מות וחיים ביד לשון סיפר לה״ר מות עסק בתורה חיים ולדרכינו יבא על נכון . ועוד מהו הכונ׳ ואהביה

ואוהביה יאכל פריה ואמתוקאי אהבה ואיזה פרי הוא ועוד צריך להבין הסמיכות מנא אשה מנא טוב, ונ"ל שאפשר לפ' במ"ש ה"ה מו"הר כמהר"י אזולאי בספר ראש דוד פ' תזריע שהקשה הקירת חכם בהא דאמרינן בערכין מאי תקנתיה דל"הר ר' חנינא בר פפא אמר אם ת"ח הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל עצמו דהרי אמרו אין קטיגור נעשה סניגור ופה דובר ל"הר והלשון כלי מגואל כמו רגע יעשה עצמו כלי שרת לשרת בקדש. וניחא ליה להרב ע"פ מ"ש הרב גור אריה במ"ש רז"ל קח לך עגל בן בקר להודיע שמכפר לו על מעשה העגל והא אין קטיגור נעשה סניגור ותי' דהאני דהוא עצמו בא לכפר עליו מאשר חטא וכגון זו שבא לכפר על עצמו מחטא שהוא לא אמרינן אין קטיגור כו' ולפי דבריו הי' ה"ה מהרי"א דה"ן כיון שהלשון והפה באים לכפר על מעשה עצמם על מה שחטא אדם זה בעצמו לא שייך בזה אין קטיגור נעשה סניגור ויעסוק בתורה ונסלח לו ועוד תירץ הרב במ"ש בקידושין ד"ה ונקיט יציאה להויה מה הויה בכסף אף יציאה בכסף אמר אביי יאמרו כסף מכניס כסף מוציא סניגור יעשה קטיגור אי הכי שטר נמי ומשני מילי דהאי סטרא לחוד ומילי דהאי סטרא לחוד ע"כ ועפ"ז תנחק ותמוס הקירה דהכא נמי מילי דל"הר להו' ומילי דד"ת לחוד ולא שוו בשיעוריהם וע"כ ראוי הוא לשיכפר סליחה הוא דעביד עכ"ד.

ותעתה יאמר נא דאפשר דזה יהיה כונת שהע"ה מות וחיים ביד לשון ואמרו בילקוט סיפר ל"הר מות עסק בתורה חיים וא"כ מנאה הקירה מקום לנות דאין קטיגור נעשה סניגור לז"א ואוהביה יאכל פריה דהא דאמרי' אין קטיגו' נעשה סניגו' היינו בעושה כפר' לאחרי' כמו במעשה פרה אדומה שלא נעשתה ע"י אהרן משו' אין קטיגור אך בעושה כפרה לעצמו אינו בזה בית מיחוש ולא שייך ביה אין קטיגור וזהו אומרו ואוהביה יאכל פריה דהוא עצמו דאוהב החיים ע"י עסק התורה אכיל מדיליה פרי כפרתו ובכן יכולה היא שתכפר בדברי תורה. ועוד רמז תי' אחר מנא אשה כו' דכמו שבמקדש אשה יוכל להקנותה בשטר אף שבשט"ג"כ מוציאה ולא אמרינן בזה אין קטיגור משום דמילי דהאי סטרא לחוד ומילי דהאי סטרא לחוד כמו כן במנא טוב שהיא התורה יש לו תקנה על ששיפר ל"הר כאן בדברי תורה דמילי דל"הר לחוד ומילי דתו' לחו' ובגה עורא ביניהו ויכולה היא שתגן. נתאינו למדים כמה צריך האדם לשמור פיו ולשונו מלדבר לשון הרע כלל כלל לא ואם בשאר בני אדם צריך להזהר ולהשמר מזה כ"ש וק"ו בהיותו ת"ח שצריך להדמות עצמו למלאך ה' צבאות כמאמ' הכתו' במלאכי סי' ב' כי שפתי כהן ישמרו דעת כו' כי מלאך ה' צבאות הוא.

והואיל ואתה לידן הני קראי נימא בהו מילי' בהמשך הכתובים הנאמרים שם וכ"ת וידעתם כי שלחתי אליכם המצוה הזאת להיות בריתי את לוי אמר ה' צבאות. בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא ויראני ומפני שמי נחת הוא. כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. ואתם סרתם מן הדרך הכשלתם רבים בתורה שחתם ברית הלוי אמר ה' צבאות. וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים כפי אשר אינכם שומרי' את דרכי ונושאים פנים בתורה ע"כ.

ויש לדקדק בהני קראי טובא שלא מראש בת"ש וידעתם כי שלחתי אליכם המצוה הזאת דמה ידיעה מחודשת חידש לנו הנביא עד שהוצרך לומר וידעתם וז"ל קרי בי רב הוא שהקב"ה כרת ברית עם שבט לוי. ותו דתיבת אליכם למאן קאי אישראל או אבני לוי. ותו דפתח במצוה וסיים בברית. ותו למה זה שנה לנו את כל השבח הזה על פנחס ועל אהרן כמ"ש רז"ל דקאי עלייהו להתרעם על דורו והיה יכול להתרעם מלא דבר. ועוד צריך לפרש מאי סרתם מן הדרך ומאי הכשלתם רבים בתורה. ומאי שחתם ברית הלוי ורז"ל דרשו מה שדרשו ולדרכינו יבא על נכון. ותו במ"ש וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים כו' דאיך הוי מדה כנגד מדה והכתוב מפרשו כפי אשר אינכם שומרים את דרכי כו' ועדין הדבר צריך פירוש ותו מאי שומרים את דרכי ונושאים פנים בתורה

ואפשר שיובן הכל במ"ש הרמב"ם בס' המצות מצוה ל"ב וז"ל היא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ונשים מדרגתם מדריגה קודמת וראשונה ואפי' ימאנו לא נשמע להם, וזה כולו הגדול' לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו והוא אומרו יתברך ויתעלה שמו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ובא הפירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ולשון ספרי וקדשתו על כרחו לומר כי זה ציווי נצטוינו בו ואינו בבחיר' הכהן. וכן אמרו קדושים יהיו לאלהיהם על כרחם כו' עכ"ל וראשונים כמלאכים המה ראו כן תמהו איך כתב הרמב"ם דאפי' אם ימאנו לא נשמע להם ובע"כ יפתח ויברך ראשון דהרי זה סותר למאי דאמרינן בש"ס פרק הנזקין דנ"ט אלו דברים אמרו מפני דרכי ש' כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום ואמרי' בש"ס מנא הני מילי ואייתי קרא טובא למילף דכהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל דבי ר' ישמעאל תנא וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון כו'. אמ"ל אביי לרב יוסף מפני דרכי שלום דאורייתא היא ומשני אלא אמר אביי לכדמר דתניא שנים ממתינים זה לזה בקערה כו' הבוצע פושט ידו תחילה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשו' בידו. ואמר מר עלה לא שנו אלא בסעודה אבל בבי' הכנסת לאו משום דאתו לאינצויי ע"כ. ופרש"י ז"ל שם וז"ל. והיינו דקתני מתני' כהן קורא ראשון כמו שכתוב בתורה ואינו רשאי לחלוק כבוד בדבר ולשנותו מפני דרכי ש' ע"ש. הרי להדיא דמדאורייתא רשאי לחלוק כבוד אלא דרז"ל תיקנו דלא לימחו' כי היכי דלא ליתו לאינצויי. ועוד אמרינן שם בש"ס אמר רב מתנה ובבית הכנסת לא שנו אלא בשבתות וימים טובי' דשכיחי רבים ואתו לאינצויי אבל בשני וחמישי לא אייני והא רב הונא קרי בכהני שאני רב הונא דאפי' רבי אמי ור' אסי כהני חשיבי דארעא דישראל מיכף הוו כייפי ליה לרב הונא ע"כ הרי להדי' דכל היכא דליכ' חשש דאתו ליאנצויי מני מחיל ליקריה ויקרא ישראל ראשון וכ"ש בסעודה לענין ב"המ דלא שכיחי רבים למני מחי' דאינו מברך הכהן ראשון. וזה כנגד היסוד של הרמב"ם שאפי' ימאנו לא נשמע להם ומלבד דסותר למאי דאמרינן

דאמרי' בגמ' בהדיא . עוד זאת כי הוא עצמו כתב איכא שם בפ' הנזיקין בפי' המשנה וז"ל ומן העיקרי' ג"כ שהכהן הוא ראוי שיקרא ראשון אם התיר לישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא הרשו' בידו אבל אסרו חז"ל זה מפני דרכי ש' כו' דמשמע דיכול למחו' ע"כ ודבריו שהראי נינהו . והרב פר"ח מים חיים בחי' לגטין כתב ע"ד הרמב"ם במנין המצות כל מ"ש הרב בכאן אינו מחוור דבודאי בידו של כהן למחול כו' אבל בפי' המש' יפה כיונו יע"ש

וראיתי למהר"י הלוי דפוס קטן סי' ז' שהי' לזה ב' תירוצים אחד דבגמ' וכן בפי' המשנה דייק לישניה שכתב ואם בא לתת רשות וכן אם התיר לישראל דהגדולה היא שלו והוא מרשה לאחרים ברשותו . ובמנין המצות איירי ששם ממאנים ר"ל שאינן רוצים ליתן עליהם זאת הגדולה ואינם רוצי' להשפל בה ואז ודאי אין שומעין להם שבזה נפשו מעליהם מ"ע הגדולה והכבוד הניתן מאתו ית' לזרע אהרן . א"נ דבמנין המצות מיירי לכללות זרע אהרן ולכך נקט בלשון רבים להורות שעל כללות זרע אהרן מדבר דשהכהן א' או ב' ימחלו אין בכך כלום דסו"ס קדושת זרע אהרן וגדולתו נשארת בשאר הכהנים משא"כ כשימחלו כללות הזרע בכלל דאז בטל קדושת הזרע מכל וכל ולפיכך אין שומעין להם עכ"ל גם בסי' ע"ג האריך הרב בקו' זו ורמז מ"ש במקום אחר ע"ש . ודרך אגב ראתה עיני שלהרב אביו שם בסי' י"ג שהאריך ובתוך דבריו כתבו ז"ל והרי רש"י כתב בגמ' דמאי דקאמ' לברך ראשון היינו דוקא בברכת המזון אבל לא בקס"ת ובודאי דברי' לאו טעם לרש"י למה פי' דמצות וקדשתו לא קאי אלא אברכת מזון . ונראה לכיון דבברכה הקפידה התורה שיהיה ע"י הכהנים א"כ ברכת המזון נראה דלהו שייך אבל בענין הכבוד לא מבטלינן כבודו של ת"ח בשביל כבודו של כהן א"ד

ובעניותי לא ידענא מאי קאמר דהן אמת דלברך ראשון כרש"י ז"ל בסעודה וכן פי' במגילה בפ' הקורא עלה דההיא דר' פרידא דאמר לא ברכתי לפני כהן ע"ש . אך בזאת ה"ש הרב דרש"י פירש דוקדשתו לא קאי אלא אברכת מזון והא קשיתי' למה זה פי' הכי מי יתן ידעתי היכן מצא הר' כן בד' רש"י דמלבד דסו' הנזקין לא איירי אלא בקס"ת והא קאמרינן בגמ' מנא הני מילי ויליף לה מקרא דוקדשתו לכל דבר שבקדושה ולפ"ז היאך לומ' דרש"י פי' הכך הסוג' זאת ועוד דשם פרש"י לפתוח ראשון בין בקריאת התורה ובין בישיבה ע"ש גם אני לא הבנתי דרש"י ז"ל מפשט לשונו בפ' הנזיק ין מורה ובא דס"ל כדעת התוס' דכי היכי דליקרי ת"ח לפני הכהן בענין דליהוו כייפי ליה כל הכהנים כדר ב הונא כמו שיבא לפנינו בס"ד ואיך הפה יכולה לו' דבקס"ת לא מבטלי' כבוד ת"ח מפני כבוד הכהן הרי הכי' אם ירצה ליתן לרבו רשות איכא מפני דרכי ש' וכשאינו מתרצה לתת רשות איכא עשה וקדשתו וצ"ע

איך שיהיה נמצינו למדין לדעת הרמב"ם דעשה וקדשתו הוא בע"כ של כהן ואם ימאנו לא נשמע להם וצריך לכופו על כל פנים או בכללות כל הכהנים שרוצים להסי' מעליהם את כל הכבוד הזה ובכללותם איכא עשה וקדשתו . אי נמי והוא באחד שרוצה להפשיט מעליו כבודו מכל וכל ואינו רוצה ליהנות מן הגדולה הניתן לו מאתו ית' . ושתי תשו' הללו עלו ונאו ג"כ בהרב מ"ץ ח"ב סי' ס"ה יעש"ב . אך באקראי בעלמא אם המצא ימצא בבית הכנסת ת"ח גדול מהכהן וקרי בכהני לדעת הרמב"ם בפי' המש' כמו שיע"ש . גרס לפי מ"ש התוס' שם בגיטין ד"ה דאפי' ר' אמי ס"ל דדוקא אי כל כהני דעלמא כייפי לת"ח מני קרי בכהני הא"ה לא ודוקא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים ואז לאינגויי הא בשני וחמישי ובסעודה הגם דשכיחי רבים לא פלוג רבנן ויכו' למחו' ע"כ ע"ש ויש לי בזה להאריך קצת בפילפול כמ"ש בהגהותי ע"ד מז"ה עט"ר בחי' לגיטין ולא ע"ט האסף קהנו תפס . (אח"ך חיים ס"ט וכבר עלה על מזב'ח הדפוס בס' מאמר מרדכי לעט"ר מרן זקני ה"ה יע"ש בדף א' ופ"ג מה שפלפל בהכמה עט"ר א"א הרא"ש הר' המחבר בהגהותיו לשם)

עוד אמרינן שם בש"ס אמר אביי אין שם כהן נתפרדה החבילה ופרש"י שם שני פירושים וז"ל נפסק הקשר ואיבד הלוי את כבודו בשבי' החבילה הנפרדת ואינו קורא כלל כך אמר מורי הזקן ומורי ר"י בר'י וכן סידר רב עמרם אבל מתלמידי מורי ר"י הלוי שמעתי משמו שאין סדר לדבר להקדים לוי לישרא' ומי שירצה יקדים עכ"ל והתוס' שם ד"ה נתפרדה הקשו מהא דאמרינן בכתובות דכ"ה מוחזקני בזה שהוא כהן שקרא אחריו לוי ומשמע דכשאין קורא כהן לא יקרא לוי כלל ותי' דהוה קים ליה שלא קרא הלוי במקומו הראוי לו או שקרא אחר ישרא' קטן או הלוי היה קטן משלאחריו ע"ש וכ"כ בכתובות אך רש"י שם בכתובות יהב בטוב טעם דלעולם דפי' נתפרדה החבילה היינו שיכול לקרות ישראל לפני לוי ואם ירצה הלוי לקרות שני יקרא והא דמוכח התם מדקרא לוי אחריו דהראשון היה כהן היינו משום דהתם היה כהן אחר בב"הכ וכשיש כהן בב"הכ וקרא הישרא' ראשון מפני גדולתו הא ודאי לכ"ע לא מני הלוי לקרות אחר הישרא' דדוקא כשאין כהן יקרא לוי במקום שירצה אך כשיש כהן אינו יכו' לקרות שני ע"ש

ומעתה הבא נבא לכונת הכתובים ונקדים מה שפי' ה"ה מהר"ם אלשיך במראות הצובאות בריתי היתה אתו כו' הביטו וראו מה ביניכם לשורש שבאתם ממנו הוא אהרן כי הלא ג' דברים גורמי' התגאות האדם וביטול מורא שמים והעדר הכנעה והם אמר לו חיים ושלום ושמורא' על הבריות ושלשתם היו באהרן כי הנה בריתי היתה אתו החיים והשלום וגם ואתנם את הבריות לו מורא שהיתה מוראו על הבריות שהיו נותנים לו בענין המורא כנתונים ומשועבדים לו שהיו ענינים גורמים פריקת מורא שמי' מגאותו ואדרבא אז ויראני ומפני שמי נחת הוא יעש"ב ובכן ע"פ דרכו דרך הקדש נעברה נא עלי בא'ר כונת הכתובים ע"פ דרכנו . והוא דאפ' דהנביא הא היה מתרעם עם הכהני' בשם ה' על היותם מוחלים על כבודם ואין מקבלים עליהם קדושת ה' אשר צונו וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון והיא מצוה המוטלת על כל ישראל ואם ימאנו הכהנים לא נשמע להם במ"ש הרמב"ם ואם היה הדבר

כשם

כעס אהה נמקרה ונזדמן שמהל היזה כהן ע"כ אין בכך כלום כדהוכה מן הש"ס . אך הדבר הקשה הוא שהיו רוצים להשפיט כבודם מעליהם מכל וכל זאת ועוד דלא היה בזה מיעוט הכהנים כי אם כללות השבט ובכה"ג ודאי דחל החיוב על כל בני ישראל שלא לשמוע להם כדאמרן . וזהו אומרו וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת ולישראל הוא מדבר כי להם יאתה לקדש הכהנים בע"כ כמ"ש הרמב"ם מלשון הספרי וכי אימא הרי זאת מצאנו הדבר בהכך דאם ירצה למחול רשאי לזה אמר להיות בריתי את לוי ירצה דלבטל הברית מכל וכל גם כללות כל שכרו של לוי דמזה נמשך לבטל הברית הא ודאי איכם המצוה הזאת לקדשם בעל כרחם ואם ימחלו לא תשמעו להם . ושוב בא לדבר על הכהנים בעצמם כי המה ג"כ עוברים ברית ה' ואיזה מסוג ענוה להיות מוחלים ע"כ כי זה הנופה יקרא לה ואדרבא מרבים קטטות ומריבות בזה ואמר דעו מה ביניכם לאהרן כי הלא הגם שאהרן הוא היה עניו בתכלית אעפ"כ בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא מכל ישראל היו יראי' ממנו והולקי' לו כבוד בכל דבר שבקדו' לפתוח ראשון ולברך ראשון וכמ"ש רז"ל לענין מורא אב ואם איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו וכן באהרן הכל יראים ממנו שלא לדבר במקומו ולא לעמוד במקומו לפתוח וזהו ראשונה . הגם שהוא מצד עצמו לא נתגאה כלל ויראני וכמו שפי' מהרמ"א ז"ל מ"מ לא מוחל ע"כ והטעם כי זה הכבוד והגדול' לא יחי' ויקעל' וזהו ומפני שמי נחת הוא ירצה הגם שמצד ענותנותו היה רוצה למחול מ"מ מפני שמי נחת הוא שהגדול' והמעל' הזאת אינו בשבילו כדי שיתהול ואם היה מוחל אדרבא היה נר' לו ונחשב לו לגאות לא כן כשאינו מוחל הגם שנר' כמו גדול' אדרבא תחשב לו לענוה כיון שהגדול' היא אלי וגם אנכי עשיתי לו שאע"פ שאם המצא ימצא איזה ישראל ת"ח גדול בתור' קודם לכהן כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ הגדלתי מעלתו ע"כ הכתי ישראל וזהו תורת אמת היתה בפיהו כו' וכגון דא אין מי שיקדים לו כלל ועוד בה בשלום ובמישור הלך אתי וקיים אמרי' מ"ש בש"ס כהן קורא מפני דרכי שלום ואמר עוד ורבים השיב מעון לרמוז למה שפירש מהרא"ה ז"ל בפ' ויקרא ע"פ חטאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נפשם וז"ל ירצה שהכהנים ישאו נפשם אל עון ואשמת העם וישמחו שיבואו לידי חטא ועניהם תלויות בו ושיו הם נושאים נפשם למען אשר יביאו את קרבנם כהטאת וכאשם למזבח והם יקחו חלקם מהם יע"ש ובכן אמור מעתה זו היתה מעלתו של אהרן הכהן ע"ה ורבים השיב מעון דלא די דלא נשא נפשו לשוא לכל עון ולכל חטאת שיביאו קרבן אלא ורבים השיב מעון משא"כ הכהני' שבאותו זמן שבשבילו רבים בתו' למען אשר יביאו את קרבנם ואתם כרתם מן הדרך דהיינו מן הדרך הידוע והאמור בש"ס דכהן קורא ראשון מפני דרכי ש' ולא עשיתם כמעשה אהרן דלא מיבעיא דהוא לבדו אע"פ כן לא היה מוחל אלא אף גם זאת אתם הרבים סרתם מן הדרך מכל וכל וכלכם מחניפים ונושאים פנים לכל עם הארץ להקדימו לכם ולא עוד אלא דלא די דבשעוד' ובנטילת מנה יפה ראשון ואתם מוחלים דשם לא אתו לאינצויי ולא מצאה הקפיד' מקום לנוח כ"א על מה שאתם הרב' מוחלי' וכן לא יעשה ועוד זאת עשיתם דאתם מוחלים בקריאת ס"ת ומקדימין לישר' הפחותי' מכם ובזה הכשלתם רבים בתורה דאתו לאינצויי ומפני דרכי שלום לא היתם יכולין למחול . ע"ד נה שאתם את ברית הלוי דכבר כתבנו דאשאין שם כהן נתפרד' החבילה ולפי פי' ראשון שלרש"י דלא יקרא הלוי כלל במנא דהלוי איבד את זכותו ואינו קורא כלל וזהו שהתפשת ברית הלוי דע"י שהיתם מוחלים על כבודכם בקריא' התור' כאמור גרמתם רעה ג"כ להשחי' ולאבד את ברית וזכות הלוי . אי לזאת גם אני נתתי לכם לאת אתכם נבזים ושפלים כיון שאתם לא קבלתם הגדול' אשר נתתי לכם ומבזים אותה גם אני אעשה לכם נבזים ושפלים כפי אשר אינכם שומרים את דרכי דהיינו ליזהר בכל מאי דתקון רבנן מפני דרכי ש' כמ"ש בש"ס . וגם אתם נושאים פנים בתור' דהיינו בקריאת התורה כמ"ש אחת למעלה או יאמר ומפני שמי נחת הוא נמה שפי' הרב ארץ החיים במזמור ז"ל ע"פ ה' לא יעזבנו בידו כו' והביא דברין ה"ה מו"הר כמהרי"א ז"ל בס' אהבת דוד דרוש ט"ו דשב"ס בהר אותיות שמו המיוצ' במספר מכל אותיות הא"ב ללמו' מדת הענוה יע"ש וז"א מפני שמי נחת הוא דמשמי' למד מדת הענוה ודוק

(אה"ב ס"ט ראיתי להסמיך כאן מה שפירש עט"ר א"א הרא"ש המחבר כונת הכתו' בס' אמור וז"ל וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקרי' קדוש יהיה לך . ורז"ל דרשו וקדשתו לברך ראשון וק' דא"כ למה כפל הדברים באומרו קדוש יהיה לך ואפשר שיובן עם מ"ש הרב ברכת הזבח בריש ערכין ד"ל עמ"ש שם הכל מצטרפין לזימון כהנים ולוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני לא צריכא דקאכיל כהן קדשים מהו דתימא לא מצטרפי קמ"ל נהי דישר' בהדי כהן לא מצי אכיל כהן בהדי ישר' מצי אכיל וכתבו שם התו' דג' מודרי הנאה זה מזה לא מצטרפי וכת' הבר"הז דבהנהגת מנהגים כחוג דב' אוכלים חלב ואחד אוכל בשר או איפכא דלא יברך את אותו שאכל חלב דהוא הזי למיכל בשר והוא חילק דשאני התם דהמאכל היתר הוא ואחר שיעורו מצי למיכל בהדי חבריה ע"ש ועיי' להרב הגדול מהרי"א בס' שיורי ברכה אשר בס' היים שאל סי' פ"ט אות ט' באורך ועי' למהר"ש דוראן בסו' התשב"ץ סי' כ"ט ומ"מ לפי זה למדנו דכהן אוכל קדשים וישראל אוכל חולין אפי' אם ירצה למחול ע"כ דכהן שיברך היכר' ברכת המזון לא מצי מחיל להישר' לא חזי לאיצטרופי עם הכהן אלא מן הדין צריך שיברך הכהן דאיהו בשל ישר' מצי אכיל

ומעתה י"א וקדשתו לברך ראשון כמ"ש רז"ל ולא מצד הדין דוקא כי את לחם אלהיך הוא מקריב ועל היותו מקריב הוא מה שאוכל קדשים ומצד שאוכל קדשי' דאי אפי' בלאו הכי וצריך לברך מצד הדין אלא קדוש יהיה לך מתורת קדושה מצד עצמו אף שאינו אוכל קדשים כי אם חולין ועיין להרב מקום שמואל ז"ל בתשו' סי' צ"ד . ושוב ראיתי להרב באר שבע בהוריות די"ג ולבאר מפרשים שדקדקו לשון רש"י דגיטין דס"ן דכתב וקדשתו כו' וכתבו דעיקר הילפותא דלפתוח ראשון כו' אינה אלא מקדוש יהיה לך ולזה כתב

כהב רש"י כו' דאלו וקדשתו מיבעי ליה לכדאמרינן ביבמות לנושא נשים בעבירה דהא לא רצה לגרס דפנו פי' הכהו וכן פי' רש"י בפי' המקרא ומ"מ הדרשה חדרש (**אה"ב** חיים ש"ט עיין לה"ב מהר"ש אשיך נס' אמור שגם הוא ז"ל פי' כונת הכתוב הלזה דוקדשתו כפי' דרשתם ז"ל בנדרים ובגיטין דנפק"ל מקרא דוקדשתו לכתוח ראשון ולברך ראשון ולא בא בפי' דביבמות איבעי להו קרא דוקדשתו לנושא נשים בעברה וגם פרש"י בפי' החומש פי' כן ודרך ובא לו לפי דרשתם בנדרים וכמ"ש הוא ז"ל וע"פי דרכם זה כיע"ש)

דרוש למי שהגיע לאור לי"ד

ידוע **ה**דבר **ה**מפורסם **ה**ענין. מ"ש רז"ל שתכף ליציאת הולד לאויר העולם לפתח חטאת רובץ נולד עמו היצ"הר ומתגדל עמו עד אור לי"ד ובהגיע י"ד שנה ויולד לו זה יצ"הט להתגרות עם היצ"הר ולהדריכו בדרך ישרה בעבודת הש"ית וזה אפ"ל כונת הכתוב באיוב סי' י"ד מי יתן טהור מטמא לא אחד והוא דכבר ידוע מ"ש רז"ל בפרק הלילו דשבעה שמות נקראו ליצ"הר ואחד מהם הוא טמא וז"א מי יתן טהור דהיינו היצ"הט מטמא מאחר שכבר היה מקדם הטמא וטימא את כל הגוף והחזיק בו לא אחד בגי' י"ג דהיינו לאחר שהשלים י"ג שנים ויאר לו אור לי"ד דאז הוא יום טהרתו את האור כי טוב וכא השמש וטהר טהר יומא" (**אה"ב** חיים ש"ט נ"ל שאפש' לפ' כונת הכתוב הלזה לפי דרכו דרך הקדש ונקדים מ"ש עט"ר הרב א"א הרא"ש המחבר ז"ל. בדרוש ב' לניסואין בענין היצ"הט עם היצ"הר דתיסק אדעתיה דיצ"הט דכיון דהיצ"הר החזיק בגוף האדם א"כ איך יבא היצ"הט להחזיק בו אח"ך דהו"ל כדין עני המהפך בחררה וע"ש מה שכתב וחילק דלא יש דין עהמ"ב בזה ואחד מן החילוקים הוא מ"ש מהר"ם אלשיך פי' ס"ז וכ"כ רש"ל דלא אמרו עהמ"ב אלא במי שבא ליטלה מיד שמהפך בה אבל אם בעל החררה אינו רוצה ליתנה לראשון אין לומר דין עהמ"ב כיע"ש ודון מינה דכביכול הקב"ה שהוא בעל הגו' הנה הוא רוצה ביצ"הט ודאי דליכא משו' עהמ"ב יעש"ב ומעתה ז"א מי יתן טהור דהיינו היצ"הט מטמא אחר שהחזיק הטמא שהוא היצ"הר. וא"כ הו"ל כדין עהמ"ב אך כבר כתבנו דאם בעל החר' רוצה בשני ליכא משום עהמ"ב וזהו לא אחד דהיינו אחד המיוחד כביכול הקב"ה שהוא בעל החררה שהוא הגו' ומכחו הוא בא היצ"הט הגם שלדעתו של היצ"הר הוא שככר החזיק בגו' מהבל ימעט דעתו וסברתו)

ובכן כמה צריך האדם ליזהר שלא לילך אחר עצת היצר הרע הגם שהוא מלך זקן וכסיל והיצ"הט הוא ילד אפ"ה ילך אחר עצת הילד באשר הוא חכם וכמאמר הכתובים בקהלת סי' ד'. טוב ילד מסכן והכם ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד כי מבית הסורי' יצא למלוך גם במלכותו נולד רש ורגיל אני לפ' כונת הכתו' הללו בהקדי' הקירה הכספחקר מו"הר הגדו' כשנא רבא בס' ידו בכל ס' וישב לע"מ ה' שפה ככה להקדי' היצ"הר לפתח חטאת רוב' ולא התחיל בקדושה שיכנס

יצ"הט תכף ביצאתו מרחם אמו ויבאו שניהם יחדיו מיום הולדו וניחא ליה להרב שאם היה יצ"הט בא בתחילה בהכמתו לא היה מניח אח"ך ליצ"הר לשלוט בו כיון שהוא כסיל וניכרים דברי אמת הוא יצ"הט אך בבא יצ"הר סמוך ליציאת לאויר העולם והחזיק בו עד י"ג שנה א"כ כשבא יצ"הט קשה להחזירו למוטב וע"י זה יש שכר ועונש דיש מקום לטעות אחר יצ"הר והוא נלחם עמו וראוי לבא על שכרו ; ועוד תי' דאין כבוד היצ"הט לבא אל האדם בקטנותו כי הוא בסירחון וטינופת עד יגדל הנער ויהיה נקי ונאה ליצ"הט להתחבר עמו אד"ו"ל ועט"ר ה"ה תי' דכיון דהיצ"הט הוא חכם ובר דעת אינו מוזי' זמנו לבטלה עם תינוק וקטן כי אין במעשה קטן כלום אם טוב ואם רע ולכן ממתין עד שיהיה ראוי לעשות מצות ומע"ע וישמע בקול דברו

ומעתה ז"א טוב ילד מסכן והכם ממלך זקן וכסיל והוא דשלמה המלך ע"ה בא לתרץ להקירה מ"מ הכסוןהגדול והוא דלכאורה היה ס"ד דיותר טוב שיתחיל בקדושה ובא יבא גם היצ"הט מיום הילדו ולמה ממתין עד י"ג שנה שמפני זה מתכנ' בשם ילד לז"א אל יעלה בדעתך שזה אינו טוב אלא אדרבא טוב ילד אף שהוא מסכן מפני שהוא הכם ממלך זקן הוא היצ"הר מפני שהוא כסיל ובא לפרש חכמת היצ"הט וכסילות היצ"הר מה הם וז"א מלא אשר לא ידע להזהר עוד דאם היה בא בתחילה נכרים דברי אמת ולא היה ס"ד לשמוע אל היצ"הר והיה נזהר שלא לשמוע עצתו אמנם ע"י שבא היצ"הט והחזיק בו היצ"הר מקודם ע"ז לא ידע להזהר עוד ויש שכר ועונש ; ועוד טענה אחרינא כי זה המלכות של היצ"הר לאין דמי כי מבית הסורים יצא למלוך דהיינו מקום הטינופת ואין כבודו של היצה"ט לבא במקום הטינופת ועוד טעם אחר כי גם במלכותו נולד רש בעודו קטן ואין במעשיו כלום ואינו מרויח בו היצ"הר כלל ועדיין הוא רש. אמנם כשיבא לכלל איש שיש במעשיו לבנו' ולסתור אם בא יבא היצ"הט לתקן אותו בעצה טובה

אה"ב יען כונת הכתובים הללו נמצאו באמתת' בנימן רב אהאי ורב נבואתי החכם הש' והכולל עג"ור ונזב"י כמה"ר בנימן מלמד דמ' בכור נר"ו ע"כ אמרתי להביא מה שתי' רב אהאי בנימן ידיד ה' חבר טוב נר"ו לחקירה הלזו בהקדים מ"ש בז"הק ס' נח דע"ג ע"ב יע"פ כי פשעי אני אדעכו' ת"ת ד ד תלכ' כיון דהב קמיה קב"ה על עסקא דב"ש חשיב דההוא חובא אתדפים עליה לעלמין מה כתיב גם ה' העביר חטאתך לא תמות העבר ההוא רשימו מקמיה א"ל ר' אבא והא תנינן דב"ש דיליה דדוד מלכא הוה מן יומא דאתברי עלמ' אמאי יהבה קב"ה לאוריה החתי מן קדמת דנא א"ל הכי אורחוי דקב"ה כו' ורזא דב"ש דאתיהבת לאוריה החתי בקדמית' פוק ודוק ותשכח אמאי אתיהי' ארעא קדישא לכנען עד לא יחון ישראל ותשכח מילם דא וכולא רזא חדא איהו ומילא חדא ע"כ ; עוד הקדים מ"ש הרמב"ן על התורה בס' בראשית ומענין זה אמרו בז"הק ע"פ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ע"פ תהו' אלים יוניה נפק' ויתא מאחר ז"הק טינא דפסוק' דבתחילה והארץ היתה תהו ובהו וחשך ע"פ תהום והדר ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור דהכונה ע"פ המאור

האור דהיינו בזהי' הקליפה והחשך כמו שמצינו באורים התיתי וגח באח"ץ כנען כן תמיגי בכל מקום שבתחילה צריך ליתן חלק השט"א אח"ך לברר וללבן כל ניצוצות הקדושה ע"כ

ובכן גם בזה תכף בנאתו מרחם אמו לאויר העולם לפתח חטאת רובץ. בא היצ"הר ואח"ך כשנעשה בן י"ג שנה ויאמר אלהים יהי אור דהיינו היצ"הט כדי ללבן ולצרף וכן דרשו בז"הק שם בסדר בראשית דכ"ג ע"פ. נעשה אדם בצלמנו כו' ולא עוד אלא דעזא ועזאל הוו מקטרגי עליה בזמנא דאמר שכינתא למ"ה נעשה אדם אמרו מה אדם ותדעהו מה את בעי למיברי אדם כלומר מה תועלת הגיע לך מאהר דעתיד למחטי קמך דאיתתא דילי' דאיהו חשך דאור איהי דכורא וחשך ניקבא בהה"א ומנא שכינה אמרת להון בהאי דאתון מקטרגין אתון עתידין למינפל כדכתיב ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה ע"כ . הנה נמצא שחלקו של היצ"הר הוא חשך ולכן נאה ויאה ליתן חלקו תכף בינית לאויר העולם

ובזה פירש כונת הכתובים הנאמרים בקהלת סי' ב' ופניתי אני לראות והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך . די"ל במ"ש ופניתי אני כו' כי מה האדם שיבא אחרי המלך כו' ולא פירש לנו מי האיש הלזה אשר בא אחרי המלך ומו במ"ש וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' דלמ' דימה היתרון של החכם עם הסכל בהבדל האור מן החשך . אלא יעכ"י. האמור הנה נכון והוא דכבר כתבנו דהיצ"הט נקרא חכם והיצ"הר מלך זקן וכסיל ככתוב טוב ילד כו' ומה שבא היצ"הר לאדם תכף בנאתו מרחם אמו כמו החשך כנז"ל וז"א ופניתי אני לראו' והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך כלומ' באיזה טעם בוא דהיצ"הט בא לאדם אחר י"ג שנה ולא בא תכף ביציאתו לאויר העולם כהקירת מו"הר כהנא רבא ז"ל לזה הירץ בטעם וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כלומר יש יתרון דעת בחכם שהוא היצ"הט לבא אחר הסכל שהוא היצ"הר הנקרא כסיל וסכל כיתרון האור מן החשך מה מצינו בחשך שהקדים הוז"מ' לאור כמ"ש אהת למעלה הוא הדין והוא הטעם ענין ביאת היצר הטוב אחר היצר הרע . כדי ליתן חלקו בתחילה דהיינו החשך שכל ימיו הכסיל בחשך הולך ואח"ך ויאמר אלהים יהי אור דהוא היצ"הט אשר באורו נראה אור א"ד נר"ו) . ובפ' החליל אמרו שם דרש ר"י בר אלעאי לעת"ל מביאו הקב"ה ליצה"ר ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה רשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש את ההר הגבוה הזה רשעים בוכין ואומרין היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ואף הקב"ה תמה עמהם כו' ופירש הרב המוסמך הרי"ף ז"ל דאיך אפשר להיות זה שני הפכים בנושא. אחד דלצדיקים ידמה כהר ולרשעים כחוט השערה וכתב אמנם להיות יצ"הר מתגבר על האדם בכל יום כדי להכשילו וזהו לצדיק שנתו' ליצ"הר אז היצה"ר מתגבר עליו יותר ונעשה גדול יותר ממה שהיה להכשילו

ואם נצחו מתגבר יותר באופן שבכל יום ויום הוא מתגבר יותר עד שנעשה לפני הצדיק כהר גבוה להכשילו ואם עכ"ז נוצחו לכך לעתיד דומה לפניו כהר גבוה שקם עליו באחרונה גבוה וקשה ואעפ"כ נצחו . אבל לרשע שמפעם הראשונה שבא עליו בחבלי השוא שהוא דבר קל ועכ"ז הכשילו שוב אינו צריך להתגבר עליו ולעשות עצמו חזק יותר ממה שהיה כי בדבר קל הוא מכשילו ולכך דומה לפני הרשע כחוט השערה שבאותו דבר הכשילו ונלכד ברשתו עכ"ל ודברי פי חכם חן . ויש להמליץ בזה מ"ש שם בפ' החליל ואת הצפוני כו' כי הגדיל לעשות אמר אביי ובת"ח יותר מכולם כי הא מעשה דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר להביא איתתא כו' אמר אביי אי' זיל דמני לי הוה לא הוה מני לאוקומי אנפשיה אזל אלא נפשיה בעיבראי דנשא והוה קא מצטער תנא ליה הבוא מנא כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו ע"כ . והן אמת דלפי פשטן של דברים י"ל דהיצ"הר מתחזק יותר למי שהוא גדול . אך יש לדקדק למה תנא ליה ההוא סבא בהך לישנא והול"ל כל הגדול מחבירו מתגבר עליו יותר . ועוד י"ל דלמה זה כינהו בשם זקן ולא בשמו דנראה דאיזה נפקותא נפק"ל בהוכירו בשם זקן אלא דלפי האמור הנה נכון דהשוא סבא וזקן שקנה חכמה מילתא אגב אורחיה קמ"לן וסימנים עשה לדבריו מהיכא גמר תנא דמתחזק יותר היצ"הר למי שהוא גדול מחבירו ואמר יצרו גדול הימנו שנדמה לו לעתיד לבא כהר גבוה משא"כ לרשע ובנראי דאיך אפשר שיהיו שני הפכים בנושא אחד אלא ודאי צ"ל דכל אחד לפי שיעורו שקם עליו באחרונה שהוא הולך ומתחזק הולך וגדל עד שנדמה כהר גבוה . ועוד רמז באומרו דתנא ליה ההוא סבא דהיינו דראה מעשה בעצמו כיון שעברו רוב שנותיו וזכה להתגבר על יצרו והיה בעיניו כהר גבוה ע"ז כינהו בעת ובעונה הואת בשם סבא ולא בשמו אשר לו . וזה יהיה רמז הכתוב וירא ה' כי רבה רעת האדם על שיעור שכר יצר מחשבות לבו דהיינו דהיצ"הר של כל אחד ואחד דלא היה את רק רע דהיינו מעט רע דלא היה צריך להתגבר עליהם לעשות עצמו חזק וגדול אלא במיעוטו בחבלי השוא היה די להסית אותם בכל ימיהם . ומש"ה צריך האדם להתגבר עליו בכל מאמצי כחו ובפרט כי ה'ן צרי לימוד התורה כי הוא תבלין לינצל מעצתו כמ"ש רז"ל בקידושין בראתי יצ"הר בראתי לו תורה תבלין וכן אמרו בסוטה דכ"ג. שגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם ואמרינן בש"ס מאי הגיע לפרש' דרכים אמר מר זוטרא זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא כו'

אשר עפ"י זה נ"ל שיובן כונת הכתובים הנאמרים בתהלים מזמור ז"ל וכ"ת צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה . פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט . תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו . ויש לדקדק דמאי אשמועינן דצדיקים יירשו ארץ כו' דאל"ה מי יירש ארץ הילק ובילק . ומהו הקשר פי צדיק יהגה חכמה כו' עם הקודם ועל הכל דאי בשבח הצדיק משתעי קרא אטו שיימתינהו לכולהו שבחי דצדיק וליח ליה שבחא כי אם עד אלא:

אך

אף אפשר שיובן עמ"ש בסוטה דכ"א הגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם ואמרי' מאי פרשת דרכים אמר מר זוטרא זה ת"ח דסלקא שמעתתא אליבא דהלכתא וכתבו התוס' ז"ל תימא איך ניצול מכולם והלא לא ניצול מיצה"ר בעידנא דלא עסיק בה . וי"ל דהתם ת"ח שהגיע לבחינה זאת תורתו אומנותו ועומד בה ומהרהר בכל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא הרהור תורה ע"כ יע"ש . עוד נקדים מה שראיתי להר' החסיד כמוהרי"א בס' שארית יעקב בס' שופטים דקכ"ו ע"ד שפירש כונת הכתובים בריתי היתה אתו החיים והשלום כו' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא דלכאורה תיבת כי כי טפלה שנראה כי בא בנ"ט אמנם יתכן כי בא הכתוב בנ"ט אל השכר שקבע לו הכתוב החיים והשלום כו' על שתורת אמת היתה בפיהו כו' אשר הוא הפך העיקר אצלינו דשכר מצות בהאי עלמא ליכא ע"כ היה כמשיב כי שפתי כהן כו' דאמרינן ספ"ק דקי' ע"פ אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו צדיק שהוא טוב לשמי' וטוב לבריו' כתיב ביה כי פרי מעלליהם יאכלו שאוכל מהם בעוה"ז . זאת ועוד כי מלאך ה' צבאות הוא לפי מה שכתבו כת הקודמין ז"ל כי טעם דאין שכר מצות בעוה"ז הוא מפני שמא יתהפך בסוף ימיו ויהא תוהא על הראשונות ונמצא זר אוכל משכרן למפרע . וכלפי זה אמר דמוצל אותו צדיק מזה כי מלאך ה' צבאות הוא א"ד ז"ל וש"י .

ומעתה נבא לכונת הכתובים צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה וכי תימא הרי זה כנגד היסוד הידוע דשכר מצות בהאי עלמא ליכא . לז"א אל תחוש לזה כי הלא פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט דהיינו טוב לשמים וטוב לבריות דבכה"ג גם בעה"ז פרי מעלליהם יאכלו . זאת ועוד דמילי הוא טעמא דשכר מצות בהאי עלמא ליכא משום שמא יתהפך בסוף ימיו ובצדיק כזה אין לחוש כלל דכבר הגיע לפרשת דרכים והיינו דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא וכיון שכן תורת אלהיו בלבו שאינו הולך ד' אמות בלא הרהור תורה כמ"ש התוס' ובכך לא תמעד אשוריו מן הדרך הטובה כמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ זה וכיון שכן ראוי לבא על שכרו גם בעה"ז . ועוד נ"ל שאפ"ל בכונת הכתובים הללו ונקדים להבין תחילה כונת הכתובים הנאמרי' בקהלת סימן ז' וכ"ח טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך כי ירא אלהים יצא את כולם החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר . כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ע"כ . ויש להבין מאי זה וזה דקאמר . ועוד למה נקט בריש' לשון אחיזה ובסיפא אל תנח ומאי כי ירא אלהים יצא את כולם . ותו מאי דקאמר כי אדם אין צדיק בארץ כו' דמה בא לתת טעם במילת דלמעלה הימנו ומה שייכות יש זע"ז

ואומר שאפשר שהדברים מגיעים למ"ש פרק כיצד מברכין דל"ה ע"ב ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנאמר לא ימוש ס' התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהם מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קציר' ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תו' מה תהא עליה אלא בזמן שישר' עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר ועמדו זרים כו' אמר אביי הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן כרשב"י ולא עלתה בידן כו' ע"כ . והמפרשים ז"ל נוחי נפש המה ראו כן תמהו דלכאו' מהלכא שיטתייהו דר' ישמעאל ורשב"י למוכאן משמע לסברת ר' ישמעאל דקרא דלא ימוש אינו כמשמעו דחובה ללמוד כל היום אלא נהוג בהם מנהג ד"א ולדעת רשב"י קרא כדכתיב ואינו רשאי ליפטר מהם ואלו במס' מנחות דצ"ט ע"ב נראה להפך דהכי איתא התם אמר ר"י משום רשב"י אפי' לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש כו' שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל לרבי ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה מהו ללמוד חכמה יונית קרא עליו מקרא זה לא ימוש כו' והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא יום ולא לילה ולמוד בה חכמה יונית ופליגא דרשב"ן דאמר רשב"ן פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה כו' תנא דבי ר' ישמעאל דברי תורה לא יהיו עליך חובה ואינך רשאי ליפטר מהן ע"כ משמע להדיא דלדעת רשב"י פסוק דלא ימוש לאו דוקא דאפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית לבד קיים מצות לא ימוש ולדעת ר"י אינו רשאי ליפטר מהם כלל ועיקר וכל היום כולו חובה עליו ללמוד וכל אחד תירץ לדרכו והיוצא מכלל דבריהם דר' ישמעאל מ"ש צא ובדוק כו' הוא כנגד חכמה יונית אבל לדרך ארץ גלי קרא ואספת דגנך ודרשב"י ארשב"י ל"ק דע"כ ל"ק רשב"י דבק"ש שחרית וערבי' סגי ה"ד לחובה אבל ללמוד תורה אי אפשר כי אם בענין שלא יעזוב הימנה אפי' לדרך ארץ וזה דייק במ"ש תורה מה תהא עליה ולא קאמר הא מה אני מקיים לא ימוש ש"מ דלאו מקרא דייק אלא מכח סברא ע"כ .

וראיתי להרי"ף ז"ל בעין יעקב בשגיון שכתב וז"ל ונראה שהוקשה להם מ"ש ואספת דגנך שהרי בפ' בחקתי כתיב ונתתי גשמיכם בעתם ולא הזכיר האסיפה דפשוט הוא שבהיו' הארץ נותנת יבולה ודגנה שיאספוהו ומאספיו יאכלוהו לז"א לפי שנאמר לא ימוש יכול דברים ככתבן שלא ינהג בהם מנהג ד"א לבקש פרנסתו ת"ל ואספת דגנך נה"ג בהם מנהג דרך ארץ שלא תצטרך לבריות כי יפה ת"ת עם ד"א ומאי דכתיב לא ימוש אינו חובה אלא ברכה או כמ"ד אפי' לא למד אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש ע"כ .

ולפי אמות הקודש עין כל רואה תחזינה משרים דכל דברי הרב ז"ל אחרי המ"ר אינם אלא מן המתמיהים דהרי התם בפירושא אמר דר' ישמעאל פליג על מ"ד דפסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה כמ"ש לעיל . גם מ"ש או כמ"ד דאפי' לא למד אלא פ' אחד שחרית כו' גם זה אינו דבהדיא א"ל ר' ישמעאל לדמא צא ובדוק שעה שאינה לא יום ולא לילה נמצא דלפי דעת ר' ישמעאל קרא כפשטיה והגית בו יומם ולילה ואפי' אם נאמר דהא דר' ישמעאל היינו לענין חכמה יונית וכמ"ש שמפר' אבל לענין דרך ארץ אזיל ומודה דיוצא י"ח בעשותו

קבע פ׳ א׳ שחרית ופ׳ אחד ערבית. מ"מ עדיין לא איפרק מהילפתא דהלכה הדבר זה בזה דאי ס"ל לרבי ישמעאל כת"ד דאפי׳ לא קרא כו׳ נ"ל ואספת דגנך נהוג בהם מנהג דרך ארץ והרי רשב"י דס"ל עדיפא מינה דאפי׳ לא קרא אלא ק"ש יצא ואפ"ה ס"ל דברים ככתבן וכ"ע . ודע דהתוס׳ במנחות פי׳ להא דתנא ר׳ ישמעאל דברי תורה לא יהו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם וז"ל עוד יש לפרש לא יהו עליך חובה שלא תעסוק אלא בהם ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם שלא תעסוק כלל אלא יפה ת"ת עם ד"א עכ"ל. וכפי דבריהם נ"ל ל"ק דר׳ ישמעאל אדר׳ ישמעאל וכדכתיבנא לעיל

ובצפיותי צפיתי להרב מהר"ש שגאזי ז"ל בספר רצוף אהבה ע"ד התוס׳ וז"ל יש לדקדק דא"כ אדקאמר בגמ׳ ופליגא הא דר׳ ישמעאל דקרא אבן דמאי אחותו לא ימוש אהא דרשב"י לימא כפי פירוש זה דהתוס׳ דפליג לידיה אדידי׳ דהוא אמר על בן אחותו לא ימוש והוא תנא בפיסוק דברים אלו לא יהו עליך חובה כו׳. ויראה דהתוס׳ ז"ל פליגי אהא דכתב רש"י ז"ל ופליגא הא דר׳ ישמעאל דאמר חובה ללמוד כל היום וסוברים דר׳ ישמעאל סבר דיפה ת"ת עם ד"א וכי כתיב והגית בו היינו למי שאינו צריך לעסוק בדרך ארץ כו׳ ולכן אמר לבן אחותו כיון שאתה רוצה ללמוד חכמה יונית משמע שאינך צריך אז לעסוק בד"א באותה שעה וא"כ לדילך אסיר כו׳ יע"ש ואחרי המ"ר כלת מה לעשות נראה דנעלם מיניה דתר הסיא דברכות דלמה לא הביא סיוע לדבריו בהבנתו בדברי התוס׳ ממאי דא"ר ישמעאל נהוג בהם מנהג ד"א . ועוד היאך סבר בדברי רש"י דמאי לפירש בדברי ר"יש חובה ללמוד כל היום היינו אפי׳ אם צריך לפרנסה שלא יעסוק בדרך ארץ דלדידיה מה יענה רש"י ז"ל ביום שידובר בו הסיא דברכות דלר׳ ישמעאל ינהוג בהם מנהג ד"א ונמצא כפי זה ה"ז נסתר מת"ש איהו גופיה בברכות וע"כ צ"ל בדברי רש"י ז"ל דמאי דפירש בדברי ר"י חובה ללמוד כל היום היינו לגבי חכמה יונית אבל לגבי דרך ארץ אזיל ומודה דיבקש פרנסה להביא טרף לביתו כיון דגלי קרא ואספת דגנך וזהו ממש כונ׳ התוס׳ לא יהו עליך חובה שלא תעסוק אלא בהם אלא יפה ת"ת עם ד"א דכך כתיב ואספת דגנך ודוק

איך שיהיה מנהגו ראינו דלא כל עיקר ללמוד תורה וביתו ריקם אין לחם ואין שמלה אלא יעסוק בתורה כל מאי דאפשר ויעסוק בדרך ארץ כדי פרנסתו כי בזה תתקיים התורה בידו והעושר שמור לטוב לו כל ימי חייו אבל אמרו חכמים הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים . ועוד נקדים מ"ש מוהרח"א ז"ל בה"א הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם נראה דודאי יש צדיקים גמורים למקיים בהם שמלאכת עצמן נעשית ע"י אחרים אלא שמעטים המה כדאמר רשב"י גופיה בפ׳ לולב וערבה ראיתי בני עליה והנם מועטים כו׳ אם מנים אני ובני הם וכיון דמועטי׳ הם כל כך אין לכל אדם לסמוך ע"ז לומר שאינו עושה מלאכה כלל לפי שמלאכתו נעשית ע"י אחרים שצ"ג אני דשמא הוא עובר ואינו צ"ג וז"ש הרבה עשו כר"יש ועלתה בידם דרוב העולם אינם צדיקים גמורים והרבה עשו כרשב"י כו׳ לפי שרוב העולם אינן צדיקים גמורים כו׳ ע"ש

ומעתה נבא לכונת הכתובים טוב אשר תאחוז בזה דהיינו ללמוד תורה וגם מזה דהיינו דרך ארץ אל תנח ידיך והיינו דנקט בחד לשון אחיזה ובחד אל תנח. דהיינו תורתו קבע ומלאכתו עראי כי ירא אלהים יצא את כולם ר"ל אעפ"י שירא אלהים יצא את כולם ותיעשה מלאכתו ע"י ותעוז לו החכמה מעשרה שליטים אשר היו בעיר כמ"ש מהרש"א דלאו בשביל דאמרינן הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם לא ימצא אפי׳ צ"ג שתיעשה מלאכתו ע"י אחרים אלא אם זכה מלאכתו נעשית ע"י אחרי׳ אלא אתא לאשמועי׳ דלא יסמוך האדם עצמו על הנס כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לפיכך אין אדם יכול לומר אני צדיק גמור ואשב בקרב ביתי בחדר משכבי והקב"ה יזמין לי פרנסתי אלא יעשה כסברת ר"יש ויצלח בכל דרכיו . וזה יהיה כונת מאמר תנא דבי אליהו פ"א א"ל הקב"ה לישראל לא כתבתי לכם בתורתי לא ימוש ספר התורה הזה מפיך אעפ"י שאתם עושין מלאכה כל ששת ימים שבת יעשה כולו תורה ע"כ . ולכאורה הוא תמוה דמייתי ראיה לסתור מקרא דלא ימוש . אלא אפשר דכיון לומר לא כתבתי לכם בתורתי לא ימוש כלומר זה אינו כתיב בתורה. אלא בדברי׳ נאמר ליהושע ובכן אף שאתם עושים מלאכה כל ימי השבוע שבת יעשה כולו תורה הרי אתם מרוצים לפני . ובכן אפשר זה יהיה רמז הכתובים צדיקים ירשו ארץ כו׳ והוא דנרגש דא"כ דיירשו ארץ ויהיה להם קרקעות ארצות גוים וצריכים המה לחרוש ולזרוע ולקציר וכיוצא כל המלאכו׳ הנצרכות לבעלי קרקע א"כ תורה מה תהא עליה וכסברת רשב"י . ולזה בא לרמוז מ"ש מהם מהרש"א ז"ל דבצדיק גמור מתקיים בהם ועמדו זרים ומלאכתן נעשית ע"י אחרים . וז"א כי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט והיינו דלא ימיש מתוך האהל אהלה של תורה והו"ל צ"ג א"כ צדיק כזה אין לו שום הכרח לחרוש כו׳ ולעשות שום מלאכ׳ ושפיר מתקיים בהו ועמדו זרים כו׳ ומלאכתן נעשי׳ ע"י אחרים. ועוד בה דבצדיק כזה אפי׳ אם יעשה איזה מלאכ׳ בקרקעותיו אין ס׳ שיעזוב התור׳ לפי שנאת׳ תורה מה תהא עליה מאחר דכבר כתבנו בפ׳ הלוה דת"ח דסליק ליה שמעת׳ איכא דהלכת׳ מותר להרהר בד"ת ואינו צריך ד"ת בלא הרהור תורה וזהו תור׳ שהיו בלבו כמ"ש א"כ כי לאו תמיל אסוריו אפי׳ בשעת מלאכה

אמרתי בתחי׳ דברי והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה׳ עמנו והטבנו לך שם רמז למרז"ל ע"פ בכל לבבך בב׳ יצריך דהיינו דצריך האדם להשתדל בכל מאמצי כחו לעשותו ליצה"ר טוב כמו היצה"ט ובודאי דבעשותו ליצ׳הר טוב הנה שכרו אתו בעולם שכולו טוב גם ליצה"ר נמי ומעת׳ את זה רמזתי והיה כי תלך עמנו והוא דאומרי׳ הגוו׳ היצה"ט ליצה"ר כי תלך עמנו בעצתינו ותטיב מעשיך בזה הזכ׳ והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה׳ עמנו בעול׳ שכולו טוב והטבנו לך ג"כ כמונו

חזרתי על המקר׳ ואמרתי והיה כי תלך עמנו והיה רומז ונרמז לביאת משיחנו שיבא ויגאלנו במהרה בימינו אמן והוא לדבר ידוע כי יד על כס יה כו׳ דרשו רז"ל דאין השם שלם ואין הכסא שלם

עד

עד שימחה זרעו של עמלק גם ידוע דס"מ הוא היצה"ר ראש לשטנים הוא שטן הוא היצה"ר ואם זכה אדם נעשה טוב אז השם שלם וזהו והיה כי תלך עמנו דאומרים הנ"ף והיצה"ט ליצה"ר אם תלך עמנו כאמור את למעלה והי"ה דהיינו השם שלם יש"ר פהיה בעגלא ובז"ק ובא לציון גואל אכי"ר

דרוש א למתן תורה

יתלהב האדם ויתחזק האיש בעסק ולמוד התורה כל כחו דמני' לעסוק בה יומם ולילה כי עיקר קיום העולם אינו אלא ע"י התו' כמאמר הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ועיקר בריאתו לא היתה כי אם ע"י התורה כמ"ש בב"ר ע"פ ואהיה אצלו אמון כו' התור' אמרה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה כו' והתור' אמרה בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו ע"כ, וכל עיקר קיום ולימוד התורה תלוי ביראת ה' וקרא כתיב ראשית חכמה יראת ה' להיות צדיק כי זה ג"כ הן היתה בתחי' מחשבתו של הקב"ה בבריאת העולם וכמאמרז"ל בב"ר ס' בראשית וז"ל בראשית ברא אלהים אר"א מתחילת בריאתו של עולם צפה הקב"ה במעשיהם של צדיקים ובמעשיהם של רשעים והארץ היתה תוהו ובהו אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים ואיני יודע באיזה מהן חפץ כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב הוי אומר במעשיהם של צדיקים הוא חפץ ע"כ והואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא והוא דלכאורה יפלא מאי קא מיבעי' אדעתין דהפך לה במעשה הרשעים עד שנכנס לבית הספק וכמו שתמהו כל המפרשים הלא בספרתם ועי' למהרימ"ע בדרשותיו ומהרח"ו בספר עץ החיים ז"ל, עוד יש לדקדק דדרשא זו לא שייכא כי אם בפסוק והארץ היתה כו' ולא בפסוק בראשית שאין לו שייכות עם זאת הדרשא, וגם מה הלשון אומרת מתחי' בריאתו של עולם דאם הכונ' הוא קודם בריאת העולם הכי הו"ל למימר עד שלא ברא הקב"ה את העולם צפה ואי הכונ' הוא לאחר שהתחיל הבריאה הו"ל כשברא הקב"ה את העולם, וגם דמאי נ"מ בתחילת בריאתו של עולם צפה בזה ולאיזה צורך הביט עד סוף כל הדורות, ומאי דמתיק"ל לר"א בקרא עד שהוצרך לדרוש כל זה

ונלע"ד שאפשר שיובן ע"פ מה שראיתי להרב תורת חיים בביאורו לקמא ד"ן לעמוד בקיר' על מ"ש רז"ל דבתחי' עלה במחשב' לברא את העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף מידת הרחמים והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ותמה הרב דמאי קמ"ל קרא מה שעלה במחשבתו ית' ואעיקרא דמילתא לא שייך לגבי עלאה כביכול אשר יאמר כי ניחם ה' על מחשבתו וחי' למחשבתו של הקב"ה קיימת וכשהוא דן לצדיק גמור דן אותו במ"הד הגמור בלבד כמו שעלה במחשב' לפניו לכי הצדיקים גמורים יכולים להתקיים על שורת הדין אלא דבתחי' עלה במחשב' לדון את כל העולם בכלל ע"פ שורת הדין כיון שראה שאין העולם מתקיים שיתף רחמים לדין מיהו הצדיקים שיכולים להתקיים כדקאי קאי נוה פי'

מ"ש רז"ל במנחות שאמר מרע"ה לפני הקב"ה על פטור' ר"מ זו תורה וזו שכרה והשיבו כך עלה במחשבה כלו' שהתקיים מחשבתו ית' בר"מ לדונו במידת הדין לגד וכיונה דבהם מתקיימת שפיר יע"ש ועי' למופת דורנו הרב החסיד כמהר"י אזולאי בס' ראש דוד שפירש כונת הכתובים בראשית ברא אלהים ע"פ דרך זה י נפ' בראשית יעש"ב, עוד תי' הרב מהרי"א בס' ויקהל שם להקירה הלזו ע"פ מ"ש הר' פרשת דרכי' דרוש ח"י עמ"ש בעירובין דכ"ו דרש רבא בר מרי ישב עולם לפני אלהי' חסד ואמת מן ינצרוהו עפ"י מ"ש רז"ל השקיפה ממעון קדשך בא וראה כמה גדול כחה של צדקה שמהפכת מדת הדין למידת הרחמים שכל השקפה שבתו' לרעה חוץ מזו שהיא לטובה, והיינו דקאמר רבא בר מרי היכי קאמר ישב עולם לפני אלהים והלא אין העולם מתקיים בדין מבלי שיתוף רחמים לז"א חסד ואמת כו' וא"כ ע"י הצדקה ישב עולם אפי' לפני מדת הדין בלי שיתוף רחמים, דכיון דהצדקה מהפכת מדת הדין למדת רחמים אין כאן דין ע"כ דבריו של גדול, ומתוך דבריו תירץ מוהרי"א ז"ל הקירת הרב ת"ח הנז"ל ד מחשבתו יתברך קיימת כשישראל עושין צדקה וחסד זה עם זה א"כ העולם מתנהג בדין ואין צריך שיתוף רחמים כי הדין עצמו הוא רחמים ומתקיימת מחשבתו יתברך לדון בדין בלי שיתוף רחמים למעשה הצדקה מתקף תקיפא לעמוד כנגד הדין אלו דבריו ז"ל,

ומעתה אפשר שזהו כונת המאמר דקשיא ליה בקרא בראשית ברא אלהים שדרשו רז"ל דבתחילה עלה במחשבה לברא העולם במד' הדין והוא פליא דבכגון דא ניתן ליאמר באדם אשר עפר יסודו רבות מחשבות בלב איש ובשעת מעשה ובן אדם ויתנחם לא כן לגבי עילאה ח"ו, וזו דלמאי הלכתא נאמרה ליכתב המחשבה וקושית הרב תורת חיים ז"ל, וכלפי זה ויהי כמשי"ב ב' תשובות בדבר הנאמרים באמת לקיים מחשבתו יתברך כי לא נהגם וז"א אר"א מתחילת בריאתו של עולם דהיינו כשעלה במחשבה לבראתו במדת הדין היה טעמו מפני שצפה הקב"ה במעשיהם של צדיקים ובמעשיהם של רשעים דבמעשיהם של צדיקים יכול להתקיים מחשבתו לדון ע"י שורת הדין כאמור, וגם מפני מעש' הרשעי' תתקיים מחשבתו דאם עושים חסד זה עם זה אעפ"י שהם רשעי' מהפכין מדת הדין למדת הרחמים ויכול להיות רחום בדין בלי שיתוף רחמים, ונמצא דבזה ובזה איכא טעמא לקיים מחשבתו יתברך, ואיני יודע באיזה מהן חפץ כלומר באיזה טעם משניהם הוא העיקרי דמפני זה עלה במחשבה לברוא במדת הדין כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב הוי אומר במעשי' של צדיקים חפץ והיינו עיקר הטעם דאלו מעשה הרשעים אפשר שתתגבר מדת הדין ח"ו לא כן במעש' הצדיקים וברור

ואפשר שזה כונת הכתובים תועבת ה' דרך רשע ומרדף צדקה יאהב, ירצה אעפ"י שתועבת ה' דרך רשע שאינו הגון במעשיהם אפ"ה ומרדף צדקה יאהב שמהפך מדת הדין למדת הרחמים ע"י הצדקה, ולכקע"ד נר' לתרץ עיקר הקירה עפ"י מה שראיתי מציין זה להרב שנות

חיים

חיים ז"ל כי נגנזים דרי"א ע"א שחקר במ"ש רז"ל דאור שברא הקב"ה היה מביט בו האדם מסוף העול' ועד סופו כיון שנסתכל בדור אנוש עמד וגנזו מהם · ויש להפליא כיון דהקב"ה יודע עתידות מעיקרא למה ברא · ואם מתחילה ברא לצדיקים לעתיד לבא לא שייך לומר גנזו וניחא ליה עפ"י מ"ש רז"ל כשאמר הקב"ה נעשה אדם אמ"ל מה"ש אדם זה מה טיבו א"ל צדיקים יוצאים ממנו שאלו גילה להם שרשעים יוצאים ממנו לא היתה מדת הדין מונחת שיברא ע"כ והנה מתחילה ברא הקב"ה זה האור לבראו' למה"ש בנעשה אדם שצדיקים יוצאין ממנו על שראויים להשתמש באור וא"כ כשברא לאדם ונעשה רצונו יתברך גנזו לצדיקים לעתיד לבא יע"ש אף אנו נאמר דה"ט דהתחילה עלה במחשבה לברוא העולם בדין לשכך טענת מה"ש שאומרים אל יברא שרשעים עתידים לצאת ממנו מש"ה ברא בדין להראו' כי כולם צדיקים אח"כ כשברא לאדם ונעשה רצונו שיתף עם מדת הדין מדת הרחמים על הדרך שעשה באור והשתא בזהו כוונת הכתוב בראשית ברא אלהים דהיינו מדת הדין וכי תימא מה עלה על דעתו יתבר' כי לא אדם הוא להנחם לז"א ויאמר אלהים יהי אור ומכאן דרשו רז"ל דאור שברא הקב"ה גנזו ואעיקרא קשה למה ברא · אלא ע"כ צ"ל כדי להראות למלאכי' כי כל הבריות כולם צדיקים וה"נ לכוונה יש ליישב קושיית דמה"ע ברא עולמו תחילה במד"הד

עוד נלע"ד ליישב עיקר הקושיה ואפשר לומר דאעיקרא לא היתה בזה שינוי רצון לפניו יתברך חלי"ה כי לא אדם הוא להנחם · אך הענין עפ"י מה שראיתי להרב הגדול מהר"ש אשכ' ז"ל בפי' מגלי' הי"ה ע"פ ה' קנני ראשית דרכו שהאריך בנועם שיח ואיכן דברי כי אחר אשר ייעד והבטיח כמה יעודים ע"י עסק התורה אורך ימים ושנות חיים וימלאו אסמיך שבע וכיינא אמרה תורה אל יפלא בעיניך כי הלא מאז האצילני הוא ית' היה עפ"י מד' הרחמי' כשעיכו וז"א ה' בהיות רחמי' פשוטי' קנני בלי שיתוף דין כלל משא"כ בקנין שמים וארץ · וא"ל בזמן שפעל וברא העולם שכבר היה מציאו' מד"הר בעולם משותפת עם הדין את אכי קדם מפעליו מאז בעת היות המחשב' לברוא הכל במדת הדין מאז קנני שם הרחמי' לבדו כי מכם תראה כמה רחמני' נאותי' אל הדבקי' בתורת ה' אח"ד ז"ל וש"י

ועפי דרכו דרך הקדש אומר ע"פ היטב בעיני ה' דשיתף הרחמי' בבריאת העול' היה התורה הקדושה כי נבראת כולה במד"הר פשוטי' כמ"ש הרב ז"ל · והשתא בזה יהיה טעם מ"ש רז"ל בב"ר והיה אצלו אמון התורה אמרה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין ואינו בונה אותו מדעת עצמו אלא מדעת האומן והאומן אינו בונה אותו מדעתו אלא דיפטראות ופנקסאות יש לו לידע היאך הוא עושה חדרי' היאך הוא עושה פשפשין כך הקב"ה היה מביט בתורה ובורא את הכל והתור' אמרה בראשית ברא אלהי' ואין ראשית אלא תורה שנא' ה' קנני ראשית דרכו ע"כ · והעיני' נשר לו יפליא פלאות למה זה לא ברא הקב"ה את עולמו כי אם ע"י הבטה בתורה כי מה צריך לאותו דבר היה

ה' חקנר או יפלא מעיני ה' דבר הלילה ומה דמות יערכו לו לאומן ב"ו שמביט בדפתראות מחמת חולשת עיני שכלו ולא יאמר ואת על ה' יתברך וכבר האריכו למעניתם רבותינו המפרשים ז"ל · והרב נור הקדש ז"ל פירש כי בכונה מכוונת השמיט מהתורה בריאת העולם למען הודיע כי בלעדי התורה נמוגים ארץ וכל יושביה ועמודי שמים ירופפו יע"ש · ולפע"ד למוכרח היה להיות כל הבריאה ע"י הביט בתורה לבעבור שתף מדת הרחמים לבריאת העולם שנברא במדת הדין וזהו או' בענם בראשית ברא אלהים דהיינו התורה שנק' ראשית שיתף לבריאת העולם במדת הדין והיינו טעמא דתנאי התנה הקב"ה אם ישראל מקבלים את התורה מוטב ואם לאו אחזיר העולם לתהו ובהו דאי אפ' להתקיי' במדת הדין אם לא בשיתו' התורה · והשתא אפשר דז"א בתחי' דהיינו קודם לבריאת העולם עלה במחשבה לברא במידת הדין וכן היה וכיון שראה שאין העולם מתקיים שיתף מידת רחמים דהיינו התו' כנז"ל וקרא כתיב בראשית דהיינו התורה דנקראת ראשית ברא אלהים מדת הדין את השמים ואת הארץ ונמצא שלא היה בזה שינוי והרטה כלל וא"ש את"מ ואפשר בזה יהיה רמז הכתוב בסדר יתרו ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' כו' והוא דמשה רבע"ה בעת ובעונה שהוא אשר הוא עולה לקבל התורה עלה ממש אל האלהים דהיינו מדת הדין כיון דהתורה עצמה היא היא מידת הרחמים וכביכול הקב"ה קרא לו בשם ה' מדת הרחמים לרמוז לו דודאי ע"י עליתו לקבל התורה לישראל יהיה הכל רחמים פשוטים דלכך היא דרכה של תורה

והואיל ואתא לידן הני קראי נימא בהו מילתא בכונת הכתובי' האמורים שם וכ'ת ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי כו' · ויש לדקדק דהאי קרא לאו רישיה סיפי' דאל האלהים משמע בשמים ממעל והדר קאמר ויקרא אליו ה' מן ההר ותו דתיבת לאמר מיותרת דהא כתיב בתריה כה תאמר ותו כפל לבית לבני יעקב ולבני ישר' ורז"ל דרשו בזה לפי דרכם ולדרכנו יתפרש באופן אחר ותו אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים כו' דהלא זה הדבר גלוי וידוע להם ומה חידש להם עתה

ואפשר שיובן במאי דחקרו הראשוני' היאך נתחייבו דור המדבר גדולי' וקטני' מיתה גדולים דבני דעה נינהו אך קטנים לאו בני דעה נינהו ומו"הר המופלא מרן מלכא כמהרח"א ז"ל הובאו דבריו בס' אשדות הפסגה בפי' האגד' ד"ך ובדרכי הים למרן מלכא ה"ה ז"ל דע"ל ע"ל יש ליישב להקירה הלזו עמ"ש פ"ק דכתובות די"א אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין מאי קמ"ל זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה קמ"ל דהני מילי גדול דטעים טעמא דאיסורא אבל קטן לא יע"ש · וכבן מאי טעמא אל היובא על הקטנים שבאותו הדור ועל הדורות הבאים מאי טעמא דכיון דזכות הוא להם

וכין

זכין לאדם שלא בפניו . ושוב דהה הרב ז"ל דאין זה מעלה ארוכ' שהרי כתבו התוס' שם דהך זכיה דקטן אינה אלא מדרבנן דהרי זכיה מטעם שליחו' ואין שליחות לקטן ומאי דשרינן בבת ישראל וקידושיו קדושין אזלא כמ"ל דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה יע"ש . ולפי דבריהם מן התור' אין ראוי לבא בקהל כל זמן שלא קבל עליו הגרות מדעתו ורצונו . אמנם הריטב"א הובאו דבריו בש"מ הכריח מכאן דוכתי דגרות קטן הוי דאו' ואהא מבראיו' מנשי מדין דכתיב וכל הטף בנשים החיו לכם ופנחס הכהן היה עמהם ואם איתא דלא הוי דאו' איך אמר החיו לכם ושוב דהה זאת הראיה דהתם איכא למימר דה"ק להו החיו לכם עד שיגדלו ויתגיירו מדעתם יע"ש . ומוהרח"א דהה ראיה זו באופן אחר ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דגיטין די"ג ע"א אהא דתנן האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי אם רצה להזיר הוזר דר"מ והכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואמרי' בגמ' מ"ט דר"מ עבדא בהפקרא ניח"ל וכתבו התוס' דטעמא דרבנן דאית להו חוב' בעבד אף דאינהו נמי ס"ל דגוי בהפקרא ניח"ל משו' דגבי עבד גדול הוא אצלו זכות השיחרור יותר מצד הפקר אבל גבי גוי דלא שייך בהו עבדות ושיחרור מודו דבהפקרא ניח"ל ע"ש . וא"כ אפי' תימא דגרות קטן אינו אלא מדרבנן וכשהגדיל מצי למחו' מ"מ שאני נשי מדין דאף דלא היו מצווים להרגם מ"מ הרי היא שפחה וגדול הוא לה כח השחרור ואנן סהדי דניחא לה ולכי גדל' לא מציא מחייא . ובכן ע"פ הדברים האלה אודה לה' הקירת הראשונים בענין קבלת התורה דהיאך נתחייבו קטני' ודורות הבאים דאי משום זכין לאדם שלא בפניו מטינן בה אינם אלא מדרבנן דאיכא למימר דהך זכיה דקבלת התו' דבר תור' היא וכהא דנשי מדין שהרי לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים אלא בעבור מתן תור' וכמש"ה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדין היינו במצרים וכל כה"ג דזכות גדול הוא אצלם אף אנו נאמר בקטן דבהפקרא ניח"ל כל כה"ג דזכות שיחרור וזכין לו שלא בפניו את"ד ז"ל ובזה פירש הר' פסוקים ומאמרי המגיד כמש וכמ' יע"ש ואני בעניותי עדיין לא נתקרר' דעתי בזה דהאיכא כשגדל ולא מיח' בגרות הא ודאי איכא למימר דמעיקרא זכות הוא לו מדאור' . ואולם אם ישים האופן דכשגדל מיח' הרי גילי' דעתו דמעיקרא לאו זכות הוא לו ומי המחייבו בכך ולא יהא אלא מתנ' דלכ"ע זכין לאדם שלא בפניו ועכ"ז בעומד וצווח מעיקרא לכ"ע לא קנה כדאמרינן פרק יש נוחלין דקל"ז ע"ב דאע"פ דאיכא פלוגתא התם בשתק ולבסו' צווח דלרבנן לא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו וקנה ורשב"ג ס"ל הוכיח סופו על תחי' דמעיקרא לא נתרצה יע"ש . הכא ליכא למימר הכי דהו"ל שתק ולבסו' צווח דימי' קטנותו לא הוו בני מידי דאין לו דעת לזכות או למחות וכיון שמחה כשהגדיל הו"ל כצווח מעיקרא דלכ"ע לא קנה ועיין להתוס' בקדושין דכ"ג ע"ב ד"ה מהו שיעשה שכתבו להדיא דאפי' לרבנן ה"ד כל זמן שאינו מוחה העבד יע"ש

ותו תמיה לי ע"ד דהא גם בעבד דיש לו זכות שיחרור לא אמרו רבנן דאינו יכול להזיר אלא מטעמא דזכין לאדם שלא בפניו וכיון דהתוס' הניחו יסוד מוסד דזכיה מדין שליחות הוא ואין שליחות לקטן וע"כ לומר דזכיה זו מדרבנן היא א"כ אפי' תימא דזכות גדו' הוא לו זכות השחרור סו"ס כל עיקרו אינו בא לכלל גירות אלא מטעם זכיה דזכין לו שלא בפניו דעיקרא מדין שליחות היא וכיון דאין שליחות לקטן מה יתן ומה יוסיף היותו זכות גדול או קטן דכיון דעיקר הטעם הוא משום זכיה והוי מדין שליחו' הרי אין שליחו' לקטן ואינו אלא מדרבנן וצ"ע

ובשאני לעצמי לפקע"ד יראה ליישב להקירת הראשונים הנזכרים מאי דאמרינן בפ' מי שאחזו דע"ד ע"ב תנן התם בראשונה היה נותן יום י"ב חדש כדי שיהא הבית חלוט לו התקין הלל הזקן שיהא חולש מעותיו ללשכה ויהא שובר את הדלת ונכנס ואימתי שירצ' הלא יבא ויטול מעותיו . אמר רבא מתקנתו של הלל נשמע ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז ונתנה לו מדעתו מגורשת בע"כ אינה מגורשת מדהתקין הלל דנתינ' בע"כ הויא נתינ' מכלל דבעלמא נתינ' בע"כ לא הויא נתי' מתקיף לה רב פפא ואי תימא רב שימי בר אבי ודילמ' כי אצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בע"כ הויא נתינה . ועוד איכא דאמרי איפכא דרבא ס"ל מתקנתו של הלל דנתי' בע"כ הויא נתינ' ואתקיף ליה ר"פ דהלל מאי דאצטריך ליה תקין יע"ש וכ' התוס' בערכין דל"ב ע"א ד"ה מדאיצטריך לאשמעי' קמא דרבא דלא מפליג בין בפניו לשלא בפניו היכי מצי להוכיח מהכא בפניו והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו כדמתקי' לה ר"פ ותי' וי"ל דמוכח הכי דאם איתא דבפניו הוי נתינ' בע"כ לא הוה צריך להלל לתקוני שלא בפניו להיות חולש מעו היו ללשכה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא ש"מ מדאצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בע"כ הא בעלמא כו' ור"פ דאתקי' ליה לית ליה האי סברא עכ"ל . וכ"כ הרא"ש בפסקיו פרק מי שאחזו יע"ש והאמת דלכאורה דבריהם קשים לשמוע דהיך יתכן לזכות לו ע"י אחר דמי כדיון הבית דהרי היא חובתו של לוקח שמפסיד הבית שלא יהא חלוט לו וזכין לאדם שלא בפניו אתרו מבא"כ הכא דחובתו היא והיך יתכן לזכותם לו ע"י אחר

ואולם הרשב"א בחי' פרק מי שאחזו אסברא ניהלן טעמם של רבותינו בעלי התוס' דאם איתא דנתינה בע"כ בפניו הויא נתינה היה יכו' לזכות לו ע"י אחר דאע"פ שחובתו היא הלא כשהוא בפניו נותן לו בע"כ אע"פ שאינו רוצה לקבל והויא נתינה וכיון שכן אפי' שלא בפניו מזכה לו ע"י אחר יע"ש והרשב"א שם תמה על דבריהם דהיאך אפשר לומר כן דכל שנותנין לו בפניו בע"כ מזכין לו ע"י אחר לחובתו והא קי"ל דאשה מתגרשת בע"כ ואין מזכין לה ע"י אחר גיטה לפי שחוב הוא לה כדתנן בפ"ק ועבד נמי אין מקבלין לו גט שחרורו מיד רבו לר"מ דאית ליה חוב הוא לעבד שפוסלו בתרומה ולרבנן אי לאו דזכות הוא לו שמותר בבת חורין לא היו מקבלין לו שחרורו ומכח זה דחה דבריהם ותי' באופן אחר יע"ש ובחי' השקפ' עלה

עלה ע"ר לתרץ קו' הרשב"א הנזו דלעילא דכל שנותנין לו בפניו בע"כ מזכין לו ע"י אחר להגיעו ופאני גבי אשה דגלי קרא בהדיא ונתן בידה ואי לאו דכתי' קרא בהדיא והלא ושלחה שהאשה עושה שליח היה מקום לומר דידה דוקא אורשותה וכי רבי קרא שלוחה מסתייה היינו מדעתה ולא בעל כרחה לחובתה וגבי עבד ג"כ איתקש לאשה וגמר לה לה מאשה כמ"ש בקידושין דכ"ג דמינה ילפינן לשטר שחרור ומש"ה אין מזכין לו ע"י אחר לחובתו דהוי דומיא דאשה דכתיב בה ונתן בידה ׳ משא"כ בעלמא כל היכא דלא בעינן בידו ממש לעולם דהיכ' דהדין נותן דיכול ליתנו בפניו בע"כ מזכה לו ע"י אחר אפי' שהיא חובתו כיון דבלא"ה אם היה בפניו נותן לו בע"כ ש"ור להרב קרית מלך רב ח"א דק"ם ע"א שתירץ כן ושמחי כעל כל הון שכיוונתי לדעתו

ותבט עיני לעט"ר נרוד המר דודי לי הרב אמרות טהורות דרמ"ל ע"ג שתירץ באופן אחר דכיון דבאיסורא בפניו הויא נתינה בע"כ נתינה ׳ מינה דבממונא הו"ל למיסק דרגא וגם שלא בפניו מזכין לו ע"י אחר אפי' שהוא לחובתו ולמה הוצרך הלל להקן לשכה יעש"ב ׳ ואחרי המ"ר לא נתקררה דעתי דעת הדיוט בזה דמה יתן ומה יוסיף היות ממונא קיל מאיסורא לענין זכיה ע"י אחר בדבר שהוא חובתו ואין הבין לו בלא בפניו גם לענין ממון איתמר ׳ ולא אית לן למימר שא דכיון דבפניו יהבינן ליה בע"כ גם של"ב לא השיב חובה ואכתי קושיא בדוכתא קאי מאי שנא מגט אשה ועבד ודבריו לא זכיתי להבינם

ואהב חיים ס"ט עיין לעט"ר הרב המחבר ת"א הרא"ש ז"ל מה שפלפל בחכמה בענין זה בהגהותיו לס' מאמר מרדכי מעט"ר מרן זקני ה"ה זצ"ל בדקמ"ו וקמ"ז יע"ש באורך וברוחב)

העולה מן המקובץ דלדעת התוס'כל שבפניו נותן לו בע"כ מני לזכותו ע"י אחר ואעפ"י שהוא להובתו ׳ וטעמא רבא איכא למילתא דלא שייך בזה אין הבין לאדם שלא בפניו כיון דבלא"ה אם היה לפניו היה נותנו לו בע"כ אמור מעתה דב"ט דנתחייבו קטני בני ישרא' וגם כל הדורות אשר יבואו אחרי כן דכיון דראה ראינו מעשה ה'כי נורא הוא אשר כפה על אבותינו ההר כגיגית לאמר אליהם אם אתם מקבלים התורה מוטב כו' ׳ ונמצא דבע"כ יתן נשא הסי"ת את התורה וא"נ מני למעבד בכל דור ודור ׳ וגם אם היו שם כל הדורות העתידים להיות מני לכופם שיקבלו בע"כ ׳ א"כ השתא נמי דזכו לנו אבותינו התורה לנו הוא ולבנינו עד עולם ולא שייך לומר דחוב הוא ח"ו ואין חוב לאדם שלא בפניו דהרי אעפ"י שהיה לפניו היה יכול לכופם לקבל בע"כ ׳ ומינה נמי יש מקום לומר דהגם שהתורה כולה משה זכה וקבלה מהר סיני לכללות עם בני ישר' לא מצו לטעון ישראל דחובה היא להם ואין הבין להם שלא בפניהם דכול' חדא מילתא היא כיון שבידו של הב"ה לכופם בע"כ וזכייתו של מרבע"ה הויא זכיה מעליא כדת וכהלכה

וזה אפשר יהיה כונת הכתובים אף חובב עמים כל קדושיו בידיך והם תוכו לרגליך ישא מדברותיך ׳ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ׳ ורש"י פירש והם תוכו לרגליך תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגליך בסיני ישא מדברותיך נשאו עליהם עול תורתך יע"ש ועפ"י האמור השניכה יפה נדרשת תורה צוה לנו משה כו' דע"י שהם תוכו לרגליך שהות כפיית ההר כדי לקבל מדברותיך ׳ בזה הורנו לדעת כי בכחו ית"ש לתתה לנו בע"כ ׳ ומינה בין תבין דה"ט תור'ה צוה לנו משה דהם תרי"א מצות אשר צוה לנו משה כמאמר רז"ל דזכייתו וקבלתו של מרע"ה הרי היא כקבלת כל ישראל ׳ ומזה הטעם ג"כ מורש'ה קהלת יעקב ירושה היא לנו לכל הדורו' ולא שייך בזה אין הבין כו'כל דבפניו מני למיהב ליה בעל כרחיה ודוק ועיין להרב דברים אהדים דקנ"ל ע"ג

ומעתה יתכן שזהו כונת הכתובים ומשה עלה אל האלהים לקבל את התורה וכי תימא מה מועיל קבלתו של מרע"ה לכל כללו' ישראל ליתכן ה"ו לומר דבהפקרא ניחא לשוחיב הוא לגבייהו וכיצד יזכה מרע"ה בעד כל קהל ישרא' ואיצטרי' דדינא פירכא מה עלה בדעתו ית' לקרוא למרע"ה לבדו ולא לכל ישרא' בפרטות ׳ ויהי כמשיב ויקרא אליו ה' אליו דייקא ולא לכל ישראל מן הה'ר מענין ההר שעתיד לכפות עליהם כדי שיקבלו התורה וכל שבידו לכופם בע"כ שיקבלו מני לזכות להם ע"י אחר ׳ וז"א ויקרא אליו ה' מן הה'ר ירמה נוכח ענין ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב שאתם הוא המקבל וזוכה בשבילם וא"כ אמור להם ואין אני צריך לאמר אל כל אחד וא' בפ"ע ׳ ומזה הטעם ג"כ ותגד לב"י הקטנים הנקראים בשם בנים כי גם בהם שייך הטעם הזה שאתה זכה בשבילם התורה והמצות ולא שייך בזה אין חבין לאדם שלא בפני כיון דבידי לכופם שיקבלו בע"כ בכל עת ובכל זמן א"כ הדין נותן שאני יכול לזכותם על ידך כאמור ׳ ועוד בם טעם אחר אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים כו'שם:ואתי אתכם מעבדו' לחירות וככה"ג דזכות גדול הוא להם זכות השחרור מתחת סבלות מצרים אפי' תימא דבעלמא נהפקרא ניחא ליה בכה"ג דזכות שחרור הוא וזכייה חשיבא וזכין של"ב כמ"ש מהרח"א ולה"ה

(**אה"ב** הייס ס"ט ולפקע"ד נ"ל לתרץ לחקירתנו עם מה שראיתי להרב נאות יעקב ז"ל בדרוש לפסח דכ"ד ע"ד שהביא משם מהר"ש פריתו ז"ל לתרץ לטענת מודעא רבא לאוריתא כלפי מה שכתב הריב"ש ז"ל דחייבים הבנים לאסר ולקיים כל אשר קיימו וקבלו עליהם אבותם והוא תלמוד ערוך בפ'מקום שנהגו בני בישן נהוג דלא הוו אזלי מצור לצידון במעלי שבתא אתו בנייהו אמרו ליה אבהתנא אפשר ליה אנן לא אפשר לן מבואת"ל כבר קבלו אבותיכם שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך אמור מעתה כיון שאבות הראשונים קיימו וקבלו עליהם כל המצות ואפי'עירובי תבשילין'חייבי'היו ישר'מדינ' לשמו' ולעשות ככל אשר קיימו אבות הראשונים משום ואל תטוש תורת אמך ואף אנוסים לא חשיב ככה"ג אונס כמ"ש הרמב"ם ז"ל ספ"ב דגירושין בדינגט מעושה שאין אומרים אנוס למי שאונסין אותו לעשות מה שהוא חייב ע"כ ׳ והביא ג"כ זה בדה"ן ע"א וסיים עוד וז"ל ועפ"ז ביארנו טעם שלא כפה ההר כגיגית על כל האומות

בדרך

כדרך שכתב לישראל דהיה כענין שישראל דבריה בחיובא להבר ויקיים מה שקבלו עליהם אבותיהם משום אל תטוש תורת אמך אף שקבלו באונס לא חשיב אונס דכל שמחייב בדבר ואונסים אותו לעשות לא הוי אונס לא כן כל גויי הארצות ורע מרעים שלא היה להם שום צד חיוב אכפיה כופן סמא דמותא בידייהו לאמר מודעא נמי בכל הארץ כי מודעא היו דברינו א"ל ז"ל יעו"ש . ופירש בזה כונת הכתוב ויקרא אליו ה' מן ההר לאמור כו' ותגד לבני יש' כיעו"ש . ועיין בס' מהרית יעקב ז"ל ס' וזאת הברכה

ובכן דון מינה ואוקי באתרין לעיקר קושיתינו דהיאך נתחייבו דור המדבר גדולים וקטנים וגם דורות הבאים אחריהם כיון דדור המדבר בעצמו הם ובניהם אחריהם חייבים המה לקבל התורה כולה כמות שהיא תורה שבכתב ותורה שבע"פ משום אל תטוש תורת אמך דאבות הראשונים קיימו כל התורה כולה ואפי' עירובי תבשילין ע"ז חייבים כל הדורות הבאים אחרי אבות הקדמונים לאבר ולקיים כאשר קיימו על נפשם אבות העולם וכאמור ומדובר לטענת מודעא .

וזהו יהיה כונת הכתוב ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר כו' ותגד לבני ישראל . ורז"ל דרשו מן ההר בזכות אבות שנאמ' שמעו הרים את ריב ה' ולדרכנו יבא על נכון והוא דמשה עלה לקבל התורה לישראל ולכל הדורות הם ובניהם כדי דלא תיקשי דאפשר דהדורות הבאים אחריהם יהרהרו על זה דהיאך נתחייבו לזה אמר ויקרא אליו ה' מן ההר דהיינו אבות העול' לרמוז דבטענה שאבות העולם כבר קיימוה חייבים הבנים לאבר ולקיים ככל אשר קיימו וקבלו אבותיהם וזהו ותגד לבני ישר' הבנים ה"ן לישר' הקטנים דאינן יכולים לערער משום אל תטוש תורת אמך ועוד נ"ל רמז באומרו ותגד לבני ישראל לרמוז דדוקא לישראל כפה עליהם את ההר כגיגית משום דחייבים לקיים משום אל תטוש תורת אמך וע"ז הגד ותאמר להם לבני ישראל דדוקא להם נאמרה ולא לאו"הע)

דרוש שני למתן תורה

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מ"ור גודל מעל' תורתינו הקדושה שמעלה כי גדלה מעלתה על מאד וכל העוסק ולומד בה מעלתו גדלה עד מאד אין די באר ומעלת חן על לומדיה ונותנת חיים לעושיה ומארכת ימים כדכתיב כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנו' חיים ומכלל מעלותיה שע"י קבלת התורה זכינו להקריב קרבנות לפני הקב"ה מה שלא זכו או"הע יען לא זכו לקבל את התורה וכמאמר רז"ל בילקוט תהלים על פסוק אשמעה מה ידבר הא ה' אמרו או"הע לבלעם למה אמר הקב"ה לישר' שיביאו קרבנות ולנו לא אמר אמר להם הקרבנות אינן אלא שלום ומי שקבל את התורה שהם כתובים בה צריך שיקריב קרבנות אתם מתחילה פסלתם את התורה ועכשיו אתם רוצים להקריב מי שקבלה הוא מקריב שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ע"כ . ולכאורה יש להעיר דמה קשר ושייכות יש לקרבנות עם התורה

ואפשר שהדברים מגיעים למה שהקשה הרב קרית ספר ז"ל בהקדמתו עמ"ש בסנהדרין לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק אמר ר"ל למי שמשייר אפי' חק אחד והקשה הרב הנז' דאם הדברים כפשטן א"כ לא הנחת בן לאברהם אבינו ע"כ דקשה הדבר להבינו כפשטו שיהיו כל א' ואחד מישראל חייבים בכל המצות כולם דהא ,תלאת דלא אפשר דיש מצות הנוהגות בכהנים ויש בלוים ולא בישראל ויבום וגט וחליצה וכיוצא דלא ניתנו להתקיים ע"י כל א' מישר' . ופירש הרב ז"ל דאין הדברים כפשטן אלא דבהיותם ישראל כולם כאיש א' חברים באחדות א' מעלה עליהם כאלו קיימו כל התורה כולה בהצטרפות כולן שכולם נחשבים גוף א' וכל ישראל יש לו חלק במצות חבירו את"ד .

ובזה פירש גדול הדור דודי הרב החסיד כמהר"א ישראל ז"ל בספרו הבהיר שני אליהו דל"ט ע"ד דרוש י"ב כונת מאמר רז"ל בפ"ק דשבת א"ל ההוא מינא לרבא עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו כו' בדיעא בציתו למשמע אי מציתו קבליתו א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בכו וסלף בוגדים ישדם . דיש לדקדק קדמה זו תשו' לשאלת המין פירש שהרב ע"פ דברי הרב ק"ס ז"ל הנאמרים באמת דההוא מינא היה סבור דזו רע' חולה ליש' ח"ו שא"א לקיים כל התורה ועתידין ליתן את הדין אפי' על מי שמשייר חק א' ולכן אמר עמא פזיזא כו' איבעי לכו למשמע אם יש יכולת בידכם לקיים כל התורה קבליתו ואי לא לא . וכל לעומת זה היתה התשובה אנן דסגינן בשלימותא כו' כלומר שאנו עומדים בשלום ובמישור אנו נחשבים כגוף א' ונחשב לנו כאלו קיימנו כל התורה כולה בהצטרפות כולנו אך הנך אינשי דסגן בעלילותא ואינם בשלום ובאחדות . כתיב בכו וסלף בוגדים ישדם דאינם חשובים כגוף א' את"ל וש"י

(**אמר** הנן יאודה ס"ט וזה נ"ל דזהו כונת הכתוב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול . דמהיכא תיתי דבשביל אהבת התורה היה חששא לבא לידי איזה מכשול ח"ו . אלא הוא הדבר אשר דברו הגבית הרב שני אליהו ז"ל לטענת אותו המין שהיה דה"ו ע"י התורה שקבלנו תהיה גורמא להכניסנו ח"ו במכשול העון ועתידים אנו לתת את הדין וע"ז פתח דברי הכתוב בא לתקן הקושיא הנז' וכתירוץ הרב ק"ס דעל ידי השלום והאחדות שפיר מתקיימת כל התורה כולה וזכינו לקבל תורה מאהבה ואין לנו מכשול ועון בזה שאין ביד הפרטי לקיים דע"י האחדות מעלה עלינו כאלו קיימנו את כל המצות בהצטרפו' כלנו)

עוד נקדי' מ"ש מהרימ"ט בדרוש פ' ויקרא דאיך יכון שיהיו קרבנות נגד קרבין אם לא יהיו לאחדים ישראל אבל מכאת האחדות יתחברו חלקיהם זה בזה ויקובל ברצון לכולם והוא הנרצה כמאמר הכ' עולת תמיד העשויה בהר סיני שנא' שם ויחן שם ישראל נגד ההר שהיו כולם נפש אחת ולפיכך בתהלוכותו של קרבן נאמר אל תפן אל מנחתם עפ"ז נועם דבריו . כי בזה נ"ל לפ' שתיבות ב' כתובים הבאי' בפ' משפטים

נב

לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם . מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך כו' . כי י"ל כי מה קשר ושייכו' להזהרת הע"ז עם מזבח ועולות . וע"פ האמור הנה נכון ונקלי' עיד דהנה דמעשה העגל אמרז"ל במ"ר פ' מ"ג אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כך אמרת בסיני אנכי ה' אלהיך אלהיכם לא נאמר אלא לי אמרת שמא להם אמרת ואני בישלתי הדבור אתמהא וכתבו המפרשים כי לא תנלק העג' זו לפי מ"ש ויחן שם ישראל דבישראל כתיב ע' נפש דכנפש א' חשיבי ולפיכך אמר בלשון יחיד אנכי ה' אלהיך אלא דברחמיו וחסדיו של הקב"ה נתפייס בזאת הטענה . ובכן הוא הגרנה בכתוב לא תעשון אתי כו' לא תעשו לכם אף לכם נאסר הע"ז וכי תימא הא לא אמרת אלה אלהיך בלשון יחיד ולמשה אמרת ולא לנו ה' לא לנו לזה בא להכריח כי זה אינו אלא מ"ש בלשון יחיד משו' דכל ישר' נפש אחת חשיבי ומש"ה סמוך ונראה ציוה ה' על המזבח ועל הקרבנות מזבח אדמה כו' וזבחת עליו את עולותיך כו' דתורת מעשה הקרבנו' לא זכו בהם אלא מגד אחדותם ממילא הוא יהיה בעוכריהם דאין בית מנוס לו' אנכי ה' אלהיך אמרת ולא אלהיכם ולמשה צוית ולא להם אלא דמגד חסדיו ית"ש ריחם על עמו ומחל לנו וזאת היתה לי כונת הכתובים הנאמרים בס' הברכה בברכתו של לוי האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו כו' כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו יורו משפטיך ליעקב כו' ישימו קטורה באפיך וכליל על מזבחך . כי הנה כידוע רז"ל ששיבח משבחם ומברכם בקנאתם על מעשה העגל כי הרגו איש הרבו להרוג איש את אחיו העובדים העגל . ולפי זה קשורן של כתובים לכאורה קשה לזווגם ס' הברכות זה עם זה ולפי האמור הנה נכון האומר לאביו כו' דהיינו במעשה העגל שהרגו איש את אחיו ואיש את קרובו והיה מקו' לערער עליהם דשפכו דם נקי דמן של ישראל דהלא מאמר הקב"ה היה אנכי ה' אלהיך ולמשה ציוה ולא להם ומהי חיוב מיתה אם לא נתחייבו במאמר ה' . לז"א יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישר' ישימו קטורה באפך כו' דלאיהו מתניתא בידייהו מענין מע"הק שכל עצמן של קרבנות לא זכינו בהם כי אם מגד האחדות וזה יהיה בעוכרה דאין מקום פטור לומר למשה ציוה ולא להם דהא כלנו נפש אחד חשיבי וחייבים מיתה וע"ז ראויים בברכה ברך ה' חילו כו' . ונגרף לזה הכתוב אשמעה מה ידבר הא' ה' כי ידבר שלו' אל עמו ואל חסידיו ואל ישובו לכסלה ואמרו רז"ל בילקוט תהלים אשמעה מה ידבר הא' ה' אמר א"ה לבלעם למה אמר הקב"ה לישר' שיביאו קרבנות כו' א"ל הקרבנות אינן אלא שלום ומי שקבל את התורה כו' . וראוי לשים לב לפי שיטה זו דהכתוב מדבר על ענין הקרבנות מה הלשון אומרת בסיפיה דקרא ואל ישובו לכסלה דאינו מובן . אמנם לפי דרכנו יאמר נא דמענין מעשה הקרבנו' מוכח דש' ביניהם אחדו' ביניהם דא"כ לא יכון הקרבת הקרבן אם לא מפאת האחדות ומש"ה נקראו הקרבנות ש' ולפ"ז טענת מרע"ה לי צוית ולא להם היא נסתרה לישר' כנעם אחד חשיבי וז"א ואל ישובו לכסלה כענין מעשה העגל ח"ו כי אין מקום פטור כלל והקב"ה ריחם עלינו כרוב חסדיו והבאת הכא ממילא ירוח לנו כונת המאמר דהנה כבר קדמה ידיעה בתחי' דקרבנות נבור לא יכונו אלא מפאת האהדות והש' כמ"ש לעי' משם מהרימ"ט .

והנה בזו או"ה שואלים הלכו בו לבלעם למה אמר הקב"ה לישר' שיביאו קרבנות ולנו לא אמר ולעומת זה השיב להם בלעם איך יכון לכם הקרבנות אינן אלא ש' שצריך אחדות כדי שיקבלו לרצון ומי שקיבל התורה ובולאי שקיום התורה יהיה מגד האחדות צריך שיקריב קרבנות אתם מתחי' פסלתם את התורה בטענה שא"א לקיים כל התו' והיינו משום דאנך אינשי סנן בעלילותא ואין להם ש' במעגלותם ועכשיו אתם רוצים להקריב קרבנות אתמהא והשתא אייתי שפיר דמייתי ראיה מקרא דה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בש' וא"ש

כ א"ד

וזאת ליהודה ויאמר דזה היתה כונת בלעם שאמר לבלק בנה לי בזה שבעה מזבחות כו' דרצה לרמוז אליו בזה דאין לך בעולם לקלל את ישר' אלא אדרבא ראויים לברכה וזה מפאת הש' והאחדות אשר ביניהם כמ"ש רז"ל דע"ז חתם בש' ברכת כהנים דאין כלי מחזיק ברכה אלא הש' והאחדות ועיין לה"ה מופת סלוד חיד"א בספר דבש לפי מע' ר' אות י"ט שכתב דבתוכחות יש תרע"ו אותיות שאם ישובו ויהיה אחדות ביניהם יהיה נוסף אחד על הרע"ו ויהיה עזר"א להגין עליהם עש"ב וראשונים כמלאכים עשו רמז באותיות אפא ביתא אנ"ף בי"ת ר"ת אחדות ברכה ולי הדל אפש' לרמות ג"כ פ' צ' ק' ר"ת פיזור צרות קללות דאם ח"ו לא יהיו באחדות וחלק לבם עתה עתה יאשמו ומתפחדים שיחולו הקללות רח"ל ואם ישובו ויהיו לאחדים לא מבעיא שאין הקללות חלות עליהם אלא אדרבא יבורכו מפי עליון וזה רמז בלעם לבלק אתה רוצה שתקלל לישר' וזה מן הנמנע מפאת האחדות אשר ביניהם שאדרבא ראויים לברכה תראה מעשה הקרבנות שהם דוקא נצטוו עליהם על שקבלו והם באחדות ולא אתם דלא שייכי בכו ולרמוז לזה א"ל בנה לי בזה כו' כתנחק'בו דלא שייך קרבנות איך ומזה יבין בלק כי הוא ראוי לקללה וישר' לברכה והשתכל בכל הפרשה שלא הוכיר ויקריבו אלא ויעל בלק ונטפל אליו בלעם ואפ"ה לא עשה עקר בלעם בזה מפני שהוא יודע כי לא שייך לא"ה הקרבנות אלא דבלק בטפשות לבו הבין כי כונת בלעם היה כי אולי בזה יהיה איזה תיקון אל הנרצה אליו ושירב עמו לערוך מזבחות פעמים שלש ולפי האמת בו תברתיה והעיד עדות שקר בעצמו דבעשיו כתיב נפשות ביתו והם מעולם הפירוד ואדורים הרשעי' לא כן ישר' עם קדושו דכתיב בהו ע' נפש להיותנו באחדות כי שם ציוה ה' את הברכה)

המורם

מן האמור דעיקר קיום התורה תלוי באחדות עם בני ישר' וכתו שכתוביה בקבלת התורה כדכתיב ויחן שם ישר' נגד ההר ודרז"ל באחדות כגוו' כאיש אחד וזה יהיה רמז הכתוב בס' יתרו כה תאמר לבית יעקב דהיינו כל בית יעקב בכללות דהשיבי כגו' אחד דע"י האחדות יזכו לכל התורה כולה . ובסמיכות ב' כתובי' הנאמרי' שם אשר כה תואמרו ותמה עלה אל האלהים כו' כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישר' אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא

אהכה אלי כו' יובן עם מ"ש להרב נשיא בית אב מרן זקני הוא הקדוש הרב משאת משה בדרשותיו כ"י הביא דברי בנו הרב מני אליהו דנ"ב ע"ב שהיה מפר' כוונת הכתוב בכל נרחם לו נר כו' באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם ע"פ מה שפי' הרב דברי דוד בכוונת הכתוב ויחד יתרו ע"כ הטובה אשר עשה ה' לישר' אשר הצילו מיד מצרים וז"ל הנה בדרז"ל דימו הדבר למב"ו שנשבה בנו כו' ועדין איני יודע אם בעבור כבודו הוא עושה או מאהבת הבן אכן ממה שאנו רואים היותו משגיח בו אחר פדיונו שמעי' דלכבוד בנו הוא עושה וזהו על כל הטובה אשר עשה ה' לישר' וא"ת דילמא לכבוד עצמו עשה לזה סיים ואמר אשר הצילו כבר מיד מצרים ועתה מ"ל עוד וק"ל ובזה היה מכרש מז"ה וישמע יתרו כו' למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישר' והרי הוא כמבואר · וזה פי' בכל נרחם ל"ו נר בהכרח לומר דלכבוד הבן עשה באהבתו ובחמלתו ולא לכבוד עצמו כדהוה ס"ד מעיקרא דקא חזינן דהוא יח"ש וינטלם וינשאם כל ימי עולם ואי לכבודו מה לו ולהם עוד · ועוד הכריח מז"ה שם דמכות מצרים דדרשו רז"ל דכל מכה ומכה שהביא עליהם היתה מדה כנגד מדה כנגד מה שעשו לישר' ואי לכבוד עצמו הוא דעבד אין טעם למכות הארץ שהביא אלא זה מורה לאהבת הבן ובזה פי' נודע ה' משפט עשה עש"ב

וזה יהיה כונת הפסוקי' כה תאמר לבית יעקב ותגד להם דבר הכתוב מכל הנסי' שעשיתי כולם לבני ישר' ולכבוד הבן הוא דעבד דלא כדס"ד דלכבוד עצמו הוא דעבד תדעו דהרי אתם ראיתם אשר עשיתי למצרי' דכל המכות היו מקבילות מדה כנגד מדה ע"כ אשר עשו לכם ואי לכבודי עשיתי אין טעם והייכות למכו' האלה ועוד ואשא אתכם על כנפי נשרי' כו' דעשיתי לכם כמה נסים ונפלאות אחר כך ואם לכבודי עשיתי במצרים מה לי ולכם עוד אלא דכל זה שעשיתי לכבודכם עשיתי והכל כדי שתקבלו עליכם עול תורה ועתה אם שמוע תשמעו כו' והייתם לי סגולה שאהיה לישר' לכבוד סגולה מכל העמים · באופן דהכל תלוי בקיום התורה ובמצותיה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא יעביר הלילה על שום מצוה והוא דבר מהדברי' שהכל מחייבין שחייב האדם לקיים מצות מלך מ"הם הקב"ה דאי במלך ב"ו מצאנו ראינו דהעובר על גזרתו דמו בראשו יען מרד במלכו' כ"ש וק"ו במלכות ש"ע כאשר ראינו בשמעי שנתחייב מיתה על אשר מרד ועבר גזרת המלך שלמה ע"ה וכמבואר בכתובים בנאמרי' במלכי' א' סי' ב' וכ"ח וישלח המלך ויקרא לשמעי ויאמר לו בנה לך בית בירוש' וישבת שם ולא תצא משם אנה ואנה והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון ידוע תדע כי מות תמות דמך יהיה בראשך · ויאמר שמעי למלך טוב הדבר כאשר דבר אדוני המלך כן יעשה עבדך וישב שמעי בירושלי' ימים רבים · ויהי מקץ ג' שנים ויברחו שני עבדי' לשמעי אל אכיש כו' ויגידו לשמעי לאמר הנה עבדיך בגת · ויקם שמעי ויחבוש את חמורו וילך גתה אל אכיש כו' וילך שמעי ויבא את עבדיו מגת ויוגד לשלמה כי הלך שמעי מירוש' גת וישב וישלח המלך ויקרא לשמעי ויאמר אליו הלא השבעתיך בה' ואעד בך לאמר ביום צאתך והלכת אנה ואנה ידוע תדע כי מות תמות ותאמר אלי טוב הדבר שמעתי ומדוע לא שמרת את שבועת ה' ואת המצוה אשר צויתי עליך ויאמר המלך אל שמעי אתה ידעת את כל הרעה אשר ידע לבבך אשר עשית את דוד אבי והשיב ה' את רעתך בראשך והמלך שלמה ברוך וכסא דוד יהיה נכון לפני ה' עד עולם

והדקדוקים באלה הכתובי' הן רבים תחי' וראש ראוי להבין למה זה הוצרך שלמה לצוות עליו שיבנה בית בירושלי' כיון שכל עיקר הציווי הוא היה שלא יצא משם היה די באומרו לא תצא מירוש' אנה ואנה ובודאי שהיה צריך לבנו' בית בירושלי' או ליקח בשכירו' כאשר יהיה האופן וה"נ כלי יקר הביא משם רבותינו המפרשי' שצוה לו שיבנה בית המדרש להרביץ תורה בירוש' וזהו וישבת שם · ואכתי ראוי לדעת אם כל כונתו של שלמה לא היתה בזה כי אם למצוה עילא מאי נ"מ לצוות עליו שיהא מרבין תורה וירבה ישיבה וכי תימא דדרך אגב רצה שלמה הע"ה דבמאי דביני ביני תרבה הדעת והחכמה בישר' למה הוצרך הכתוב לאשמועינו כזאת דלכאורה לא נ"מ מידי לענין המאורך ותו דכיון דא"ל בנה לך בית בירושלים וישבת שמכלל הן אתה שומע לאו שלא יצא משם ולמה הוצרך לכפול הדברים · ולא עוד אלא שהזהיר עוד הפעם והיה ביום צאתך כו' שהיה די לומר ולא תצא משם ולא תמות כמו [illegible] יבא בכל עת אל הקדש ולא ימות שפי' רז"ל שאם בא הוא מת וה"ן לכוותא · ותו למה דקדק ביום צאתך דהול"ל והיה בצאתך ועברת את נחל קדרון · ותו או' טוב הדבר דאטו בדידיה תליא מילתא לבחור בטוב ולמאוס ברע וגם לא יצדק בזה רע או טוב כי אם קיום הגזרה · ומהו הכונה כאשר דבר אדוני המלך כן יעשה עבדך דלא הול"ל אלא הנני עושה כדבר המלך ועוד להבין איה חכמת שמעי אשר היה ראש הסנהדרין איך מלאו לבו לעבור שבועת ה' ומצות המלך ומה עלה על דעתו לחייב את נפשו על שני עבדיו שמה גם אם אחר שיהרג אותו המלך יהיו נכסיו למלכו' כדין כל הרוגי מלכות שנכסיהם למלך כי לא יהנו מהעבדי' גם זרעו אחריו ובודאי שאיזה טענה הי"ל לשמעי וכבר האריכו למעניתם המפרשים עיין עליהם ועי' להרב ט"כ בדרוש א' לפורים · גם אני העני חלקי אם דל הוא אולי ישר בעיני ה' לכוין אל האמת · ותו למה זה כפל הכתוב פעמים ג' כי בריחת העבדים וההליכה היתה לגת דנראה דמשם תורה יוצאה מקום פטור לשמעי · ועל רבעים והמושים עלו להגיד למלך כי הליכתו היתה לגת דמאי נ"מ הלא באמרם אליו כי יצא מירושלים אל אחד הערים איך ליה דיין · ותו אומרם וישב דגם בזה לכאורה לא נ"מ מידי דעיקר העונש הוא על ההליכה ולא על שובו לירושלים

ואפשר שיובן לפקע"ד עמ"ש בפ' המפקיד דף מ"ב ע"ב ההוא גברא דאפקדו כשותא גבי חבריה הו"ל לדידיה נמי כריית דכשותא אמ"ל לסרסיה מהני רמי אזיל רמא מאידך · אמר רב עמרם היכי לדיינו דייני לאבי דינא נימא ליה לדידיה זיל שלים אמר אנא אמרי ליה מהאי רמי נימא ליה לסרסיה זיל שלם אמר לא אמר לי מהאי רמי ומהאי לא תידמי ע"כ · וכ' שם התוס' וא"ת

ואף"ת דבפ' המקבל דס"ה ע"ב תני הלא ערב לי בתמרי' ועירב לו בגרוגרות אין עירובו עירוב ותניא אידך עירו' עירוב כאן בשלו כאן בשל חבירו וקא מפרש דבשלו הוי קפידא לרבנן ואע"ג דלא א"ל מהאי לא תערב וי"ל דבשני מינין הויא קפידא אע"ג דלא אמ"ל מהאי לא תערב וגבי הבא לי מן החלון והביא מן הדלוסקמא דשליח מעלמא אע"ג דמין אחד היא התם איירי שלא היה במקום אחד והכא מיירי שהיו בבית א' ולא הוי"ל לידע שא"ל דוקא מהאי רמי עכ"ל ׃ וכ"כ בפרק המקבל שם אלא שהוסיפו עוד דשאני התם להזכיר לו תמרים וגרוגרות וחלון ודלוסקמא ולא היה מזכיר אם לא שהיה מקפיד משא"כ הכא דאחוי לסריסיה וכיון שהיה בבית אחד ומין אחד לא הו"ל לידע דבקפידא אמר למילתיה וכן הביא דבריהם הר"ן בפ' שם בפ' המקבל יע"ש ׃ למדבריהם יראה המעי' שכונתם לומר שצריך ג' תנאים לשלא יקרא כאן קפידא כשלא כפל את דבריו הדא לשלא יזכיר בפיו אלא שירא' באצבעו וגם שיהיה במקום אחד ושיהיה מין אחד ואם חיסר אחד מג' אלה הו"ל קפידא אע"פ שלא פירש מהא לא תירמי ונמצא לכ"ו דאין דבריהם שבפ' המפקיד עם מ"ש בפ' המקבל שוין שבפ' המקבל הוסיפו עוד תנאי שלא יזכי' בפיו הא אם הזכיר אפי' מין א' ובמקו' א' הוי' קפידא ועי' להר' בני יעקב בתשו' סימן י"ל שכת' לדברים' דהכא ודהתם שוים הם והאריך לפרש כונתם שבפ' המקבל וכי דייקינן בדבריו גם הרב ז"ל ומודה שם שלדברי התוס' שבפ' המקבל בעי' ג' תנאים אלה כמו שיר' המעיין ולפ"ז לא ידעתי איך הונח לו לומר שמ"ש שם בפרק המקבל הן הן הדברים הנאמרים בפ' המפקי' וכבר עמדתי ע"ז בהגהותי לחי' מס' גיטין על שיטה כת"י מעט"ר מרן זקני ז"ל ׃

(אהב חיים ס"ט וכבר עלה על מס"בה הדפוס ה"ה ס' מאמר מרדכי עיין עליו בלקי"ח וקי"ב) ודברי התוס' הללו הביאם ג"כ בהג"א שם בפ' המפקיד גם מרן הקדוש הביאם בית יוסף בח"מ סימן רנ"ח יע"ש

אשר מדברי התוס' הללו שאגו כפירים על תשו' מהר"ת אלשי"ך סימן כ"ג על ראובן שצוה לש' ללכת אצל לוי לגבות ממנו חמשים פרחים סולטאנים במעות בעין והלך ש' וגבה ל"ה פרחים בעין וט"ו בחתיכת כסף ונגנב הכסף וטוען ראובן שפשע בשליחותו והשיב דהשליח פטור מהא דהמפקיד דכיון דלא א"ל מהאי רמי ומהאי לא תירמי לא הוי קפיד' אלא מראה מקום הוא לו וה"נ אפשר דקא"ל דעל צד היותר טוב יביא מעות אבל לא א"ל שלא יביא מטלטלין ולא עלה בדעתו שיהא קפידא בדבר יע"ש וגדולה מזו כתב בסימן קי"ג על ראובן שהיה חייב לשמעון ולוי ויהודה היה חייב לו וכתב ליהודה שהמעות אשר היה חייב לו יתנם ויפרעם לשמעון ולא ללוי לא בקפי' א"ל והביא ראיה מהך דכשותא דבפ' המפקיד יעש"ב והאמת דדבריו קשים לשמוע דנראה להם הפך דברי התוס' והג"א והר"ן דלפי מ"ש התוס' דוק' במין א' ושניהם במקום אחד הוא דלא חשיב כשינה לשליח דלא הי"ל לידע דדוקא קא"ל מהאי רמי ולא מאידך כיון שהכל מין אחד ובמקום אחד ואין רגילות להקפיד בכה"ג אבל בב' מינין אפי' יהיו במקום אחד או אפי' מין אחד והוא בב' מקומות אע"ג דלא פריש ליה מהאי לא תירמי הוי שינה לשליח והשליח חייב ׃ ואיך דן הרב הלזה בפשיטות דלא הוי קפידא מכח הך סוג' והר הא ודאי למעות בעין וחתיכת כסף הוי ב' מינין ולפי דברי התוס' הוי קפידא ומה גם במ"ש בסימן קי"ג דכיון דלא פירש לו אלא תפרעם ללוי לא הוי קפידא הא ודאי עדי' מב' מינין ומב' מקומות וכ"ש לפי מ"ש התוס' והר"ן בפ' המקבל דאפי' מין אחד ומקו' א' דוק' כשלא הזכיר בפיו או לא הוי קפידא הא אם הזכיר בפיו לא היה מזכיר אם לא שהוא מקפיד ובנדונות אלו הרי הוא מזכיר את אשר יבחר בו דמעות בעין הוא רוצה ובסימן קי"ג הזכיר לו שיפרעם לש' ואפי' אימא דחשיב כמין אחת ובמקום אחד קפידא הוי לפ"ז דבהזכרה תליא מלתא׃ וכבר עמדו על דבריו רבני האחרונים ה"ה הרב בני אהרן בתשו' סימן מ' ׃ והרב בני יעקב בתשו' סימן י"ד והרב זרע אברהם בתשו' מח"מ סימן י"ט והרב בני יעקב שם הי' לפ ימ"ש הרב לח"מ בפ"ד מה' שאלה שדקדק מדברי הרמב"ם דפליג אהאי דינא דהתוס' שפסק בפ"ו מה' עירובין דאם אמר ערב לי בגרוגרות וערב לו בתמרים אינו עירוב אבל אם אמר ערב לי סתם ועירב לו בתמרים הרי זה עירוב ואם איתא דבמין אחד ליכא קפידא לישמועינן רבותא דאפי' א"ל ערב לי בגרוגרות ועירב לו מגרוגרות אחרות דהוי עירוב אלא ודאי דהרמב"ם פליג אדינא דתוס' וס"ל דאף דמין אחד חשיב שינה שליחותו והיא דפרק המפקיד דפטריה לשליח היינו משום דאמרינן דהשליח טעה וחשב בדעתו דלא קפיד כיון דלא א"ל מהאי לא תירמי וז"ש הרמב"ם בפ"ד מה' ש"ה ודימה שמראה מקום הוא לו דמשמע דלתוס קושטא לא כן הדבר יע"ש ולפ"ז גם הטור ס"ל כהרמב"ם דהרי תפס לשון הרמב"ם בא"ח סימן ת"ט וא"כ לדידהו כי היכי דלא שנא להו בין מין אחד לב' מינין לענין ערוב דאף במין אחד חשיב שנוי ולא הוי עירוב הה"ן לענין חיוב השליח בתשלומין דלא שנא להו ואפי' בשני מינין יש לפוטר לשליח כיון דלא אמר מהאי לא תירמי חשב דלא הוה קפיד א"כ אפשר דכוון ראה וקידם מהרמ"א כיון דאיכא תרי הרמב"ם והטו' דמסייע למוחזק אלו דבריו ז"ל ולפקע"ד אשמ"ר לא כאנכי עמדי ואיכוונת הלח"מ כמו שהבינו הר' דגם בב' מינין י"ל לטעה השליח וחשב שאין זה קפידא אלא כונתו לומר דבעלמא ס"ל להרמב"ם דאפי' מין א' הוי שנוי ולא חשיב שלוחו וגבי עירוב אם א"ל ערב לי בגרוגרות אלו ועירב לו בגרוגרות אחרות הוי קפידא ואינו עירוב ׃

אך בזאת לא נאמרו קפידות הללו אלא שלא יחשב שלוחו אבל לא לחייב לשליח בתשלומין כיון שהשליח טועה בדמיונו ולא משמע ליה קפידא כיון שהכל מין אחד ואין רגילות להקפיד אבל בשני מינין מהיכי' תיתי לומר שהשליח יטעה ויסבור ולא ידע דהוי קפידא והא ודאי יש לחייב לשליח ואין פוטר אותו ואו דבכל דוכתא קי"ל דאפוטי פלוגתא לא מפטינן והכא איך נמלא פינו לומר דבשביל שהחמירו הרמב"ם והטור ז"ל גבי עירוב ונראה מדקדוק דבריהם דגם במין אחד הוי קפידא ׃ נמצא חומרו קולו ויהיה קולא אצל השליח שלא לחייבו אפי' שינה בשני מינין וזה אין הדעת סובלו ׃ וגם פשט דברי הרב לח"מ ז"ל מורים דבמין אחד איירי דאע"ג דלענין עירוב חשיב שינוי לגבי שליח אין לחייבו דהוא טעה ודימה דלא הוי קפידא כיון דהוי מין אחד אבל בב' מינין הא ודאי דהשליח חייב וא"כ דברי מהרמ"א עדין מוקשים ומעותלים

עוד כתב הרב בני יעקב ז"ל שם וז"ל אך מה שנראה לעמוד נהאי דינא הוא מהא דאמרינן ר"פ הנודר מן הירק אסור בדלועין משום דמימליך עליה שליח ואקשינן ההיא דמן לאורח בשר והלך השליח ונתן להם כבד השליח מעל ומשני מי לא מודה ר"ע דבעי אמלוכי ופרש"י ז"ל דכיון דלא אמליך הוי פושע ושינה השליחות אלמא אע"ג דבכלל לשונו הוא אמרינן דהוי שינוי . ומה גם לפי מ"ש הר"ן ז"ל הם בשר וכבד הוי הכל אחד ואפ"ה נראה דלענין שינוי הוי שינוי וכ"ש הכא עכ"ל

ואחרי המ"ר לא זכיתי להבין האיק"ל דלענין שינוי כבר הילהים אמורה מדקדוק הרב לה"מ דאפי' במין אחד חשיב שינוי ולא השיב שלוחו , אלא דלענין תשלומין אין לחייבו דטועה הוא ודינה השליח דליכא קפידא ולענין מעילה חליא אם עשה השליח שליחותו של בע"הב בע"הב מעל ואם לאו השליח מעל , ולכ"ז הה"ג דבשר וכבד דכיון דלא אימליך שליח השיב שינוי ולא הוי שלוחו א"כ ממילא שליח מעל מפני שלא עשה שליחותו ואפילו דבעלמא לענין ריוב ממון לשליח אין בידינו לחייבו דטועה הוא , מ"מ הכא לא אתינא עליה מטעם חיוב השליח כי אם מטעם פיטור הבע"הב דכיון דלא חשיב שלוחו ובע"הב פטור נמצא דהשליח הוציא דבר הקדש לחולין וחייב במעילה , ומ"ש רש"י הוי פושע ושינה השליחות היינו דמשום פשיעה זאת חשי' ששינה השליחות ולאו למימרא דבעלמא יהבב לשליח כזה פשיע' לחייבו בממון והאני הכא דעיק' החיוב במעילה לא בא אלא מפני שינוי השליחות דהא אהניא ליה לבעל הבית להיו' פטור וממילא מתחייב השליח דהוא המוציא מידי דהקדש להולין מהא"כ בעלמא דבטעות לא מיחייב ומן האמור בזה יחייב גם כן מה שהק' עוד הרב בני יעקב שם מהך סוגיא להרב ס"ך סימן רנ"ב שהילק ע"ד התוס' וכתב דאפי' בשני נחים השליח פטור ומה שהביאו ראיה מההיא דמעילה שאני מעילה דבשוגג חייב יע"ש והק' ע"ד הרב בני יעקב מהך סיגי' דפ' הנודר מן הירק דמשמע דאי לא הוי בעלמא שנוי גם במעילה לא מעל ואיך כתב הרב ס"ך דאע"ג דבשני נחים פטור השליח במעילה שאני דאפי' שוגג חייב והנ"ע יע"ש

ולפקע"ד גם זאת מתרצתא היא לפי האמור וכונת הרב ס"ך היא קרובה למ"ש הרב לה"מ דגם הוא אזיל ומודה דבעלמא השיב שינוי ולא השיב שלוחו אם שינה בב' מקומות אלא דלענין חיוב התלומין לשליח יש מקום לפטור אותו משום דטעה בזה וסבר דליכא קפידא גם בב' מקומות ועיקר הילים הוא כהאי דאמרי' בגמרא שם בפ' המפקיד ואי דסבא ביעור לאחויי מהך להייב בע"הב ואי במקום אחד היו מה בייך בהיה את ודאי דבב' מקומו' גם כן פטור השליח משום דטועה ה"א וסבור שאין קפידא והיא דהלון ודלוסקמא שאני דכיון דס"ס השיב שנוי ולא מקרי שלוחו של בע"הב מ"ה חייב השליח כי הוא המוציא הקדש לחולין בשוגג וטעות שלו היא הניחנת לחייבו קרבן זה נלע"ד ברור . ותמהני על הרב בני יעקב שהוא ז"ל אחרי כן כשהביא דברי ר"שי דפרק המקבל דס"ל אליבא דרב יוסף דבשלו ליכא קפידא לכ"ע ולא שני ליה בין מקום א' או לב' מקומות או לב' מינין הק'דמה יענה רש"י להביא דחלון ודלוסקמא וגם התוס' למה לא הקשו ע"ד רש"י מהאי מתני' את הביאה בתו' דברים' ואי' די"ל דס"ל לרש"י דלגבי מעיל' בכל מדי דמשנה השליח מעל אע"ג דבעלמא לא הוי קפידא ועיר בו יציריב ודוגמא לזה כתב הרב ס"ך לדחות ראית התוס' דמעילה שאני וכתב ויש להביא ראיה לזה מההיא דאמרינן ר"פ הנודר מן הירק כו' הרי דאע"ג דבנדרים אמרי' דאסור בדלועין משום דמיניה הוא מ"מ כיון דהא מיהא צריך לאמלוכי מעל ה"ן אע"ג דס"ל דבשלו ליכא קפידא . מ"מ גבי מעילה הו"ל לשליח לאמלוכי ביה אם יביא מן הדלוסקמ' ובשנוי כל דהו מעל אח"ד יע"ש ולא ידעתי מה היה לו להר' אחר שינה את טעמו בעמוד אחד מן הקנה אל הקנה דלעיל רנה לסתור דברי הס"ך מסוגיא זו והנ"ע ולמטה עשה לו סמוכות מסוגי' הלזו והוו תרתי דסתרן ותו דלא יהי דלדברי הס"ך יהיה ראיה מסוגיא הלזו אכתי קשה לרש"י דהוא עצמו פי' בנדרים דכיון דלא אימליך הוי פושע ושינה השליחות למשמע דאי לא הוי בעלמא שינוי גם במעילה לא מעל ולפי סברתו דבשלו ליכא קפידא כלל לא חשיב שינוי בעלמא איך יתחייב במעי' גבי חלון ודלוסקמא את דזה ל"ק לרש"י דבנדרים אינו מפרש"י כעצמו את מפרש אחר כנודע . אך קושייתא קשיא סוף דבר כי דברי הרב בני יעקב בזה צריכין אנ"ת

איך שיהיה הדרן לקמיתא לדברי הר' מהר"ת אשיך דלכאורה דבריו הם הפך דברי התוס' ומ"ש הרב בני יעקב ע"פי דברי הרב לח"מ מלבד מאי דכתיבנא לעיל דלפקע"ד לא יתכן לומר שהרמב"ם ז"ל והטור ס"ל דגם בשני מינין פטור השליח ואע"ג שהרב ט"כ כתב כן בשני מקומות דבעי השליח הרואה ירחם דאפי' אימא דבב' מקומות יש מקום לטעות כיון שבכל מין אחד אבל בשני מינין אין מקום לטעות והנו דלא ניסי' עלם אף גם זאת שמוהרמ"א היה לו לפרש דהגם דהתוס' חולקים בדינו איכו ס"ל כהרמב"ם והטור כמ"ש ג"כ הרב בני יעקב לדחוק תירונו וה שהוא דוחק הנה עוד תירץ הרב בני יעקב והרב זרע אברהם שם דס"ל להרמ"א דהכל לפי הענין ודברי התוס' אינם דוקא את דבשני מינין מסתמא קפיד אבל אה"נ דאיכ' דוכת' דגם בשני מינין לא קפיד כל דמוכח מדבריו דלאו בקפידא א"ל כההיא דמעות בעין דאיכא למימר דלא קפיד דמ"ל מעות מה לי חתיכת כסף כיון דלפרוע חובו הוא רוצ' והוא עצמו היה צרי' לקב' מטלטלין אם לא הי"ל מעות וההיא דש' ולוי נמי כיון דלשניהם היה חייב רגלים לדבר דלא קפיד דמ"ל אם יתנם לש' או ללוי והיי שניהם ב"ח שלו ואה לעז כזאת לא ניחנה פריע' היום או למחר הנושא בא לקחת את שלו מתחת ידו ושניהם כאחד אידי ואידי חד שיעורא ואיכא למימר דלא בקפידא קאמר את חד מינייהו נקט א"ד , גם ראיתי למהר"מ אשכנזאי הובאו דבריו בס' מגיד מראשית ח"מ סי' ח' שתי' ג"כ דברי מהרמ"א בשני פנים הנז"ל וכבר כתבתי דע"ש דברי הלח"מ לע"ד לא מתרצא אך הירון השני דהכל לפי הענין וכי אמרינן דלאו בקפידא לא חשיב שינוי זה ניתן ליאמר ובדעת מחייבו

והנה אע"פ שהרב זרע אברהם נראה לו דוחק מ"מ תבלין יש לנו לדבר הזה דכל דמוכח מתוכו

מחוכו דלאו בקפידא אתרה להילח"ה והוא עצמו לא היה מקפיד גם ע"י שלוחו לא חשיב שינוי . וגדולה מזאת מצינו בסוף פרק מציאת האשה דס"ט ע"ב בההיא עובדא דאילפא דתלא נפשיה באסקריא דמכותא אמר אי איכא דאתי וא"ל מילתא דבי ר"ח ור' הושעיא ולא פשיטנא ליה ממתני' נפילנא מאסקריא וטבענא תנא ליה ההוא סבא האומר תנו שקל לבני בשבת פי' בשבוע וראויין לתת להם סלע פרש"י שאין ניזונין בפחות נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל כו' הא מני ר' מאיר היא דאמר מצוה לקיים דברי המת ואסיקנא א"ר חסדא אמר מר עוקבא הילכתא בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו נותנין להם כל צרכיהם אע"ג דס' כר"מ דמצוה לקיים דברי המת ר"מ במילי אחרניתא אבל בהא מינח ניחא ליה והא דאמר הכי לזרוזינהו הוא דאתא פירש רש"י ז"ל לזרוזינהו ביותר אחר מזונותיהם ושלא יהו רעבתנין יעו"ש . והך סוגיא איתא נמי בתענית דכ"א ופרש"י ז"ל שם וז"ל נותנין להם סלע דאי הוה בדעתיה דלא למיתן להו אלא שקל היה מצוה אל תתנו להם אלא שקל והאי דקאמר תנו להם שקל משום דבעי לזרוזינהו כדאמרן בכתובות כדי לזרזן במשא ומתן כדי שיטריחו וילמדו דרך ארץ וירויחו עכ"ל . ואחה תחזה לשון הוסב דרש"י שבא לפרש לנו דהגם דלפי האמת אין לנו אלא דבריו שאמר תנו שקל ואין בידינו כח לשנות את דבריו בעלמא מ"מ כיון שלא אמר לשון שלילה אל תתנו אלא שקל אעפ"י דבעלמא אין לדקדק כן . ואפי' לשון חיוב אין לנו אלא דבריו הכא שאני דאיכא למיתלי טעמא רבה למילתיה דכדי לזרוזינהו הוא דעב' ומש"ה דייקינן דבריו דלא אמר לשון שלילה . וזה מוכרח בדברי רש"י דאל"ה קשה דלדבריו סותרים ז"לו דתחילי' פירש דה"ט דנותנין להם סלע משום דלא בא בפיו לשון שלילה דמשמע דאפי' אין טעם לצוואתו כיון דלא אמר בלשון שלילה לית לן בה והדר יהיב טעמא למילתיה דכדי לזרוזינהו דמשמע דאי לאו טעמא אמרינן דבקפידא אמר למלתי' אלא ודאי כדכתיבנ' דס"ל דגם בלשון חיוב הוי קפידא אי לאו דאיכא טעמ' למילתיה דאנן סהדי דניחא ליה וזה ברור

והנך רואה דגם בלשון שלילה אסקינן בס"פ מציאת האשה דנותנין להם סלע וטעמא דאנן סהדי דמינח ניחא ליה והא דקאמר הכי לזרוזינהו הוא דעבד וכ"ש היכא דלא בא בפיו לשון שלילה . וה"ה והוא הטעם בנדונות מוהר"מ אשיך ז"ל דכיון דאנן סהדי דניחא ליה והוא עצמו אם היה בא לגבו' היה מקבל האחיכות כסף אם לא היה ללוה מעות . וכן בהיא דשמעון ולוי דמ"ל אז יפרעם לשמעון או ללוי ורגלים לדבר דלא קפיד אפי' איתא דבב' מינין או בב' מקומות בעלמא איכא קפידא כל דאנן סהדי דמינח ניחא ליה לא חשיב משנה שליחותו . וכי תימא דלפ"ז אפי' אמ"ל בלשון שלילה הי"ל דלא חשיב שינוי כל כי הא לא אמרינן כיון דאינו קפיד להדיא אע"ג דאנן לא ידעינן טעמיה איהו בדידיה ידע איניש בנפשיה טעם קפידתו ושאני ההיא דתעניות דליכא טעמא אחרינא' למילתיה כי אם לזרוזינהו . מ"מ מתנו טוב טעם דכל דאמלינן דעתיה דניחא

ליה אפי' אמר בלשון שלילה לא חשיב שינוי וכ"ש בל' חיוב

אלא דקשה לפקע"ל ע"ז מהא דאמרינן בפ' הא"נ דמ"ח ע"ב עלה דמתני' התקדשי לי בדינר של כסף ונמצא של זהב אינה מקודשת . ר"ש אומר אם הטעה לשבח מקודשת ופריך הש"ס ולית ליה לר"ש חומץ ונמצא יין שניהם יכולין לחזור דאי איכא דניחא ליה בחמרא ואיכא דניחא ליה בחלא ומוקי אביי הב"ע באומר לשלוחו הלויני דינר כסף וקדש לי אשה פ' והלוהו דינר זהב מ"ס קפידא ומ"ס מראה מקום הוא לו וכתבו התוס' ישנים והביא דבר השמה"ם דמיירי כגון שקדשה בזהב כשיעור כסף או שמחל לו השליח על היתרון הלא"ם גם ר"ש מודה דהוי קפיד' יע"ש . ודון מינה דלרבנן גם בכה"ג הוי קפידא והרי הכא דשני למעליותא ואין טעם לקפידתו של משלח כלל ואפ"ה לרבנן הוי קפידא והרי זה כנגד היסוד אשר בנו עליו דייק ה"ב בני יעקב והר"ב מגיד מראשית והרב ז"א דהכל תלוי באומדנא ואם אמדינן דעתיה דניחא ליה לא דייקינן בלישניה

הך א"נ דאנן בדידן ניחוי אנן ליסב הני תרי סוגיי דלכאורה סתרי אהדדי דלפום ההיא סוגיא דכתובות ודתעניות משמע דהכל לפי הענין וכי אמדינן דעתיה דניחא ליה אפי' אמר בפי' לשון שלילה לא נייחינן ליה ומסוגיא דקדושין לפי דברי התוס' הנז' נראה להדיא דגם במידי דאין דרך להקפי' עליו מתבטל השליחות כל ששינה אפי' למעליותא אך אחר היישוב לק"מ דהתם כל הממון הם שלהם וכבר זכו במיתת אביהם ואעפ"י שנוה . אל תתנו אנן סהדי דהוא אין רצונו שימותו בניו ברעב או יתפרנסו מן הנדקה בהיות להם די סיפוקם משלהם משא"כ בשאר מילי דשליחות דאפי' במידי דאין דרך להקפיד כל ששינה בשליחות לאו שלוחו מיקרי וזה פשוט . ומיהו דאין ראיה לדברי הרבנים הנז' מהך סוגיא דכתובות ותעניות דההיא שאני דמדלהו קא אכלי ואדרבא קשה לפי דבריהם מסוגיית קידושין הנז"ל לפי דברי התוס' דמוכח מדבריהם להדיא דאפי' במידי דאין דרך להקפיד בטל השליחות . וכן מוכ' להדיא בחי' קידושין כשיטה לא נודע למי מקדושים שכתב שם בס גיא' שנו עלה דאמרינן התם ר"ש ורשב"ג ור"א כולהו ס"ל מראה מקום הוא לו כו' ר"א דתנן התקבל לי גיטי במקום פ' כו' וז"ל וא"ת ר"ש ורשב"ג כולהו איירי בשליח דמשנה שליחותו למעליותא וב"א דר"א ליכא למימר הכי כו' י"ל טעמא דר"ש ורשב"ג כו' יעו"ש הרי להדיא דס"ל דר"ש ורשב"ג איירו בשינה למעליותא ואפ"ה פליגי רבנן וסברי קפידא . ומצאתי להריטב"א ז"ל בחי' שם שכתב כמ"ש התוס' דמיירי דלא בעי שליח לאישתלומי מיניה אלא דינר כסף ואפ"ה סבר ר"ש דליכא קפידא ורבנן סברי דאפ"ה מקפיד הוא שלא לקדשה אלא בדינר כסף לא משלו ולא משל אחרים יע"ש

אלא שראיתי להרשב"א שם בחי' שסביא דברי התוס' הללו וכתב יעל דבריהם דאינו מחוור דא"כ למה אינה מקודשת שאין לומר קפידא במה שאינו מפסיד כלל וכדאמרינן לקמן גבי הלך וקדשה בזקים אחר דטעמא משום דכההוא דוכתא דחמו ליה

ליה ולא ממלו עילויה ובגיטין משום דלא ניחא ליה לאינזי נפשיה בהבוא אתרא הא אי ליכא טעמ' בכלי לא קפדי אינשי כו' ומסתברא דה"ט דמ"ד מרא' מקום כו' דאנן סהדי דגיהא ליה שרוצה הוא לסיתקר בבית המיו או ארוסתו יע"ש • הרי דהרשב"א פליג על דבריהם וס"ל דכל דליכא למיתלי טעמא לקפידא בכדי לא קפדי אינשי ונמצא דהדבר במחלוקת הוא שנוי

ומן האמור בזה יש לתמוה על הרב מח"א ה' שלוחין סימן ה' דעלה ונסתפק בזה דקי"ל דכל ששינה השליח מדברי המשלחו בטל השליחות אם היא דוקא בדבר שמחס בני אדם מקפידין עליו או אם אפי' אין שחס ב"א מקפידין עליו והרבה להביא ראיות ולא הכיע יע"ש • וככר דבר זה נפתח בגדולים ובמחלוקת הוא שנוי כדבר האמור • בבתי וראה להרב מח"א ה' גרושין דע"ו ע"א דהביא דברי הרשב"א הנז"ל וכתב דאיכא למימר דגם התוס' ס"ל דכל מידי דלא איכפת ליה למשלח אין דרך להקפיד ואין השינוי מבטל השליחות אלא דהכ' איכא מקום לקפידא דאין אדם רוצה לקדש אשה במגון הבירו יע"ש • ולפ"ז גם דברי הריטב"א הנז"ל מתפרשים יותר בפשיטות עד"ז כמו שיראה הרואה • אך דברי השיטה הנז' ברור מגלו דאיירי בשליח ששינה למעליותא בדבר שאין דרך ב"א להקפיד עליו ואפ"ה לרבנן הוי קפידא • ומ"מ אחה תמוה לסרב מח"א שם שכתב ע"ד מהריק"ו שורש ז"ך דע"כ לא כתב מוהריק"ו שם דבשינוי כל דהו פקע השליחות היינו היכא דאיכא הוכחה בדברי המשלח שאמר דבריו בדרך קפידא ואע"ג דרוב ב"א לא קפדי ע"ז מ"מ זה שהזכיר לא היה מזכיר אם לא שהוא מקפיד • וכפי דעתו ולשונו הא הזינן דמקפיד וזהו כונת ה"ה פ"ט מה"ג ה'ז"ל יע"ש עכ"ל • וסוא דה"ה כתב שם דאם הזכיר בלשונו אפי' בדברי הבאי שאין ב"א מקפידים הא הזינן דקפיד יע"ש

והנך רואה שכל מ"ש הרב כאן בה' גרושין הוא הפך מ"ש בה' שלוחין סימן ה' דשם נקיט לה בפשיטות דגם כי היגה למעליותא בטל י השליחות וקשה לידיה אדידיה • ומהוך דברי הרב באנו לכלל יסוב במאי דהוה ק"ל לכאורה ע"ד מהריק"ו ממ"ש כאן בשורש ז"ך דבשינוי כל דהו פקע השליחות דאין לנו אלא דבריו וקפידא הוי אפי' אין דרך ב"א להקפיד בדבר הזה ואלו בשורש קי"ב כתב מהריק"ו ע"ע מי שנתחיב לפרוע להברו בעיר פ' אשר דר בה חבירו ובזמן הפריעה אירע אונס להבירו ויצא מן המקום לעיר הקרובה אל הלוה כמו העיר אשר נתחייב ללכת בה כתב שם מוהריק"ו ז"ל שאין אומרים הלך אחר לשון התנאי דוקא עד שלא נלמוד ממנו להייב המתנה כי אם באותו תנאי שהוזכר דוקא ולא כיוצא בו אלא שמתחייב אפי' במה שאינו יוצא מלשון התנאי ובלבד שלא יקשה עליו יותר ממה שהתנה יע"ש " ולכאורה נראה שהוא כנגד היסוד אשר הרישנו בשורש ז'ך דאין לנו אלא דבריו דוקא אפי' הוי דבר שאין ב"א מקפידין ע"ז " אך לפי מ"ש הרב מח"א ז"ל מתרנתא היא דע"כ לא כתב בשורש ז"ך דבשינוי כל דהו מתבטל השליחות אלא דאיכא הוכחה בדבריו דבקפידא אמרה למילתיה " מש"כ

במתחייב להבירו לפרוע לו במקום פ' והוא במקום קרוב כמוהו דהכה"ג לא מוכח מתוך דבריו להקפיד אלא כיון דהיה גם נאתו כרק אמר לו להוליך אלו שם וה"ה למקום קרוב כמוהו ובכי הא אין דרך ב"א להקפיד כלל וברור

והנה הלום ראיתי אחרי רואי להגאון מהרימ"ט בח"ב ח"מ סימן פ"א על ענין מי שאינו ערב בעד אביו על כל מה שיעול ויקנה סחורות על סך אלף לבנים ואביו נתערב גם הוא בעד אחרים ובאו לגבות מהכן על חוב אביו שנתערב בעד אחרים והשיב הרב ז"ל דבדוקא כתוב בשטר הערבות שיטול ושיקנה סחורות לא על מה שנתחייב בערבותו לאחרי' והביא ראיה מכל הני דוכתי דאיתמר בש"ס קפידא ובכולהו אמרינן אין לנו אלא דבריו וקפידא הוי אע"ג דלאו אורחא דאינשי למיקפד והביא דברי מהריק"ו ז"ל בשורש קי"ב הנז"ל וכתב ולכאורה יקשה ע"ד מכל הני מילי שהבאתי דלא אמרינן מראה מקום הוא לו אלא קפידא הוי אעפ"י שלא יקשה עליו זה יותר ואין נהנה לזה מזה " ומש"ה חילק הרב ז"ל שם וז"ל אלא דדוקא היכא שהתנה על מה שלפניו ונשתנה הדבר איכא למימר שלא היה שם קפידא אלא שלא דברו אלא בהווה שלפניהם כגון ההיא דכ' האומנין דאגיר אגירי לעבידתא ושליה עבידתא " וכן בההיא עובדא דמוהריק"ו ז"ל כו' אנו נאמר שאין הולכין אחר הלשון דלא נאמר עיר פ' אלא לפי שאז היה דר בה וה"ה לעיר אחרת כיוצא בה " אבל היכא שמתנין מתחילה בדברים שאירעו אח"ך ופירשו שנתחייב בכ"וך אין לנו אלא מה שמתחייב בהדיא דמאחר שהיה יכול להזכיר זה כמו זה קפידא הוי עכ"ל • וכונת דבריו נראה לע"ד דמ"ש מוהריק"ו דבכל תנאי אין אנו הולכין אחר הלשון דוקא אלא גם על כיוצא בו אמרינן דנתחייב ה"ד בנשתנה הענין אחר התנאי דאז אמרינן דאה"ן אי הוו מסקי לדעתייהו בשעת התנאי גם זה היו מפרשים ואנן סהדי דגם בזה היה מתחיב • כיון שאינו קשה עליו זה יותר בזה " משא"ך כשלא היה שינוי בענין אלא דאנו רוצים לומר דגם זה נכלל בתוך הענין דאז אדרבא איכא למימר מדלא הוזכיר אלא זה קפידא הוי והרי זה קרוב לחילוק הרב מח"א ז"ל הנז"ל

ומן האמור חזות קשה נראה אל בדברי ה"ה מוהר"ח אפאנדארי בחשו' כי בא בס' בני חיי בא"הע סימן קמ"א דנ"ו ע"א שרצה להכריח דאעפ"י שאין טעם לקפידא עכ"ז נתבטל השליחות והביא דברי רש"י בפרק התקבל ודברי מוהריק"ו שורש ז"ך דנראה מדבריו דבשינוי כל להו בטל השליחות וכתב עוד וז"ל ועוד האריך מוהריק"ו בסוף דבריו דיש חילוק בין מדבר עם שלוחו דכל ששינה השליח ממה שהזכיר לו המשלח אמרינן קפידא הוי ואין זה שלוחו בדבר הזה אעפ"י שלא יקשה על המשלח זה יותר מזה אבל במתחייב בדבר ע"י עצמו אמרינן דלאו דוקא מה שהזכיר בעין אלא ה"ה כיוצא בו וגם בשורש קי"ב שם שם לו חוק ומשפט חילוק זה יע"ש איברא דיש להתיישב בדבריו דמסוגייא דפ' הא"מ גבי התקדשי לי בדינר כסף ונמצא של זהב דמייתי תלמודא כולהו תנאי דמ"ל דבקפידא הוי כאומ'

דבר

דבר לשלוחו ושינה ומשמע מהא דאדרבא טפי אית לן למימר דקפידא הוי במתנה ע"י עצמו מכשמדבר עם שלוחו " וכן נראה ממ"ש בפ' הספינה גבי הא דתניא ספינה נקנית במסירה ד"ד וחכ"א ל"ק עד שימשכנה או ישכור את מקומה ומסיק ר"א כגון דאמ"ל לך • משוך וקנה מ"ש קפידא הוי ומ"ש מראה מקום הוא לו וכתבו התוס' וא"ת אביי דחשיב לקמן בפ' ג"פ ר"ש ורשב"ג ור"א דס"ל מראה מקום הוא לו אמאי לא חשיב ר' בהדייהו כו' אלמא דמאן דס"ל קפידא הוי ה"ה במתנה עצמו נמי אמרינן קפידא הוי ולכאורה דברים הללו סותרין דברי מהרי"קו ז"ל • שבתי וראה הסוגיא דפרק המקבל ההיא דתני הלא עירובו עירוב וחניית אילך אין עירובו עירוב ותשני רבה הא ר"א והא רבנן כו' ומשמע מינה כלדברי מהריק"ו דלגבי שליח אם שינה כל דהו קפידא הוי משכנעשה הדבר ע"י עצמו א"כ נראה הסוגיות סותרות זו את זו ויש ליישבם בנקל דבהיא דהא"ת מיירי שהמקום שאמרו לשלוחו קרוב מן המקום שילך השליח כמ"ש הם רש"י ז"ל • אבל בפ' המקבל מיירי כשהמקומו' הם שוין ואין טורח לשליח בזה יותר מזה ולהכי אמרינן קפידא הוי בשלוחו יותר מבדידיה כיון דלא הקל מעליו ועם זה נתיישבו דברי מהריק"ו שו"ר מ"ש הרב מהרימ"ט וזה"מ סימן פ"א ונראין דבריו מכלל דברי מהריק"ו בתוספת כל דהו למתבונן בדבריו ז"ל ולבלתי הלאות אמרתי אעלה אחרי הקונ'טריס עכ"ל

והוצרכתי להעתיק דבריו מפני שלא זכיתי להבינם מתחילה ועל סוף דמ"ש תחלת דבר שמהריק"ו חילק בשורש ז"ך בין מדבר עם שלוחו למתחייב בדבר ע"י עצמו • לא מצינא כי האי סימנא כלל בדברי מהריק"ו ז"ל לא בשורש ז"ך ולא בשורש קי"ב " והנראה שהרב ז"ל נראה לו לחלק בהכי וכ"כ נשתקע בהילוק זה על שנראה לו שמהרי"קו ז"ל אמרה למילתיה ולפי הילוק זה תמ'ה יקרא מסוגיה הא"מ ומפרק הספינה דמשמע דמאן דס"ל קפידא ה"ה במתנה עצמו שייך קפידא ולא עוד אלא דמסוג' הא"מ מוכח דאדרבא טפי איכא קפידא במתנ' עצמו מכשמדבר עם שלוחו אפך דברימהרי"קו ז"ל "

ולפק"עד עיקר החילוק בין מתחייב עצמו למשלח שליח היינו דבמשלח שליה הוא לדעתו ואין זולתו מחייבו ומש"ה כי לא עביד מה שצוה לו המשלח אינו שלוחו" משא"כ במתחייב לחבירו איזה דבר ומתנה עמו כ"וכ כגון לוה שקבל עליו לפרוע לו בעיר פ' לא פירש בעיר פ' אלא לאפוקי שלא יוליכנו אחריו אפי' למדי וכן בההוא דאוגר אגירי לעבידתא פ' לא פירש לו מלאכה פ' אלא כדי שלא יתן לו כבדה ממנה אבל גבוותא יהיב ליה וכן בעיר הקרובה כראשונה דלא יהיב זוזי המלוה או השוכר בכדי ולא על דברי המתנה אנו אחראין אלא כפי דרך העולם כיון שקבל הנאה מכנגדו אנן סהדי דמשתעבד ליה בכל ענין שלא יקשה עליו יותר ממה שהתנה " לא זו הדרך במוכר או מקדש אשה דעתה פניס הלשות בהו לכאן נזדווגו יחד לבאת ולתת ודאי דכל דבריהם אינם אלא בקפיד' דמי המהייבו לעשות רצון שכנגדו בכל האפשר ובכה"ג עדיף זה המתנה משליח לדינא ר"א דסבר מראה מקום הוא לו ואליבא דרבנן זה וזה בין מתנה ומשלח בכולהו אמרי'

קפידא • וכל זה במונח שמהריק"ו ז"ל בעצמו חילק כן אך כיון שהוא לא חילק כן מי מחייבנו לחלק כן ובלא"ה ל"ק דבריו אהדדי לפי מה שחילק הרב מה"א ז"ל דע"כ ל"ק מהריק"ו דבשינוי כל דהו פקע השליחות ה"ל כלמוכח מלדבריו דבקפידא אמרה למילתיה • משא"ך בההיא דסימן קי"ב דליכא הוכחה מלדבריו דבקפידא אמר אל מקום פ' אלא לאפוקי שלא יטרח אחריו להוליך לו אל מקום רחוק יותר ולפ"ז לק"מ מכל הנך סוגיי דבכולהו איכ' למימר דמוכח מדבריו דבקפידא אמר • גם לפי הילוק מהרימ"ט ז"ל לק"מ דע"כ ל"ק מוהריק"ו דלנין בחנאו כיוצא בו ה"ל בנשתנה הענין בכמו' שהיה " אבל בלא"ה בכל גוונא הוי קפידא אפי' בתידי דאין דרך להקפיד • ולא ידעתי למה זה אחר שראה הרב דברי מהרימ"ט איך נחה דעתו בלדבריו דהנראה מתוך דבריו הוא דהבין מלדבריו דהוא החילוק בעצמו אשר כתב הוא לעיל משם מהריק"ו דשאני ליה בין משלח למתנה ע"י עצמו שא שמהרימ"ט הוסיף כל דהו • ולפקע"ד רחוקים הדברים זה מזה כרחוק מזרח ממערב • גם מ"ש עוד דמסוגיא דפ' המקבל משמע מינה דלגבי שליח אם שינה כל דהו קפידא הוי מכשנעש' הדבר ע"י עצמו והסוגיאו' סותרו' זו לזו " לא זכיתי להבין דבריו כלל איך משמע זה מהתם דאי כוונתו לומר מכשנעש' העירו' ע"י עצמו לא יתכן דע"י עצמו בכל אשר ימצא יערב ואפי' גמר בדעתו בתחלה לערב בגרוגרו' בן אדם ויתנה' וא"ך מערב בתמרי' ולעתר הוא עושה ומה למות יערוך לתמוס לשלוחו לערב לו בתמרים או בגרוגרות ושינה מדעתו דבכעת העירוב אינו עושה לדע' המשלח ואם כוונתו לומר מהי' רב יוסף כאן בשלו כאן בשל חבירו ולפרש"י דבשלו ליכא קפידא כלל ובשל חבירו היינו שנתן לו רשות חבירו לערב בגרוגרו' שלו ואמר לשלוחו ערב לי בגרוגרו' של פ' והלך השליח ועירב לו בתמרים של חבירו דלא הוי קפידא " וגמצא לפ"ז דאם היה נעש' הדבר ע"י עצמו דאעפ"י שנתן לו רשות לגרוגרו' ולקח תמרים ועירב לעצמו הוי עירוב וכשעשאו ע"י שליח לא הוי עירוב גם זה אינה ראיה דשאני כשעירב ע"י עצמו דאעפ"י שלקח מחבירו מה שלא נתן לו רשות אפי' אימת דהוי עירוב היינו שגנב מחברו וקנאו ומש"ה הוי עירוב משא"ך ע"י שלוחו ששינה במה שלא צוה לו ולאו שלוחו מיקרי אבל במתחייב לחבירו דבר דגימא דה"ה כיוצא בו מהיכא יליף לה • גם מ"ש ליישב בנקל דבההיא דהא"ת מיירי שהמקום שאמר' לשלוחו קרוב מן המקום שילך השליח ובפ' המקבל מיירי כשהמקומו' הם שוים ולהכי הוי קפיד' בשליח יותר מבדידי' כיון דלא הקל מעליו • גם בזה לא הבינותי לדבריו כלל דאעיקרא מה שהכריע הר' מסו' דפ' הא"מ דיותר שייך קפיד' במתנ' ע"י עצמו מכשנעש' ע"י שליח היינו ממאי דאמרי' התם ולר"ש מי לית ליה יין ונמצ' חומץ חומץ ונמצ' יין שניהם יכולין לחזו' בהם דאיכ' דניח' ליה בחלא ואיכ' דניח' ליה בחמר' ה"נ איכא דניח' לה בכספ' ואיכ' דניח' לה בדהב' ומפני כן אוקמ' אביי ע"י שליח נר' להדי' דמתנ' ע"י עצמו יש קפיד' יותר אפי' לר"ש דאית ליה ע"י שליח מרא' מקום הוא לו ולפ"ז מאי כונתו בתירוצו דהתם מיירי שהמקום שאמר' לשלוח' הוא קרוב מהמקו' אשר הלך השליח דהתם לאו במקומו' איירינן את בעניני' דאם היה ע"י עצמו הוי קפיד' לכ"ע וע"י שלוחו לר"ש לא הוי קפידא

וכבר

ובזה הבנתי דרכי לומר לכוונתו לומר דבפרק הא"מ איירי שהקל לשלוחו הענין ומורה דלאו בקפידא הוא ומשו"ה הוי קפידא בדידיה יותר מע"י שליח . ובפרק המקבל איירי בערב לי בחמרים ועירב לו בגרוגרות דלא הקל המשלח הענין לשלוחו אלא זה וזה שוין ובכה"ג איכא קפידא בשליח יותר מהנעשה ע"י עצמו ונקט מקימות לדמיון ומשל בעלמא ועפ"ז נתיישבו דברי מהריק"ו ז"ל דהיכו איירי במקומות שוין ומשו"ה במתחייב עצמו ליכא כ"כ קפידא כמו ע"י שליח וזה נראה כונת דבריו . אך אמת אגיד דלעיקרא איני מבין חילוק זה ואיך יתכן דבמקום קרוב יותר יהיה במתחייב עצמו קפיד' יותר מכששמקומו' שוים וזה דבר שאין הדעת סובלתו . ומה גם דלעיקר' לא ידענא איך יליף לה הרב ז"ל מפ' המקבל דיותר שייך קפידא ע"י שליח ממתחייב עצמו כדחיבנ' לעיל סוף דבר כי כל דבריו בזה נפלאו ממני וצריכין תנאי

הלמוד

הדרן לקמייתא דעפ"י הי' הרב מה"א ומי' מהרימ"ט ז"ל אין מקום לקושיית הרב מהר"ח שפאנדארי ז"ל ולפי הי' מהרימ"ט ז"ל חזינן עוד טעם להרץ מה שהקשה הרשב"א בחי' ע"ל התוס' דפרק הא"ש מקדש ממ"ש שם ד"ן גני הלך וקדשה במ"א דה"ט דקפידא משום דנהבוא דוכתא רחמו ליה וכן בגטין משום דלא ניחא ליה לבזויי נפשי' בדוכתא אחרינא דמשמע דצריך טעם לקפידא דלא כמ"ש התוס' ז"ל . ולפי דברי הגאון מהרימ"ט ז"ל דה"ט דהש"ס למהדר אטעמא לקפידהו משום דהשליחו' היה על מה שלפניו ונשתנה הענין שבאותו פרק היתה המתקדשת או המגרש במקום אחד ואח"ך נשתנה הדבר והלכו משם והיה אפשר לומר דלא דברו אלא בהווה ובכדי לא קפדי משו"ה הוצרכו למצוא טעם לקפידא . אבל בעלמא לעולם אימא לך דגם בלא טעם הוי קפידא כסברת התוס' ומ"מ שו היה רואה מהרימ"ט לדברי הרשב"א ז"ל הללו לא היה כותב כ"כ בפשיטות דבכל גוונא הוי קפידא גם בלי טעם דלכי האמת אין בידינו להכריע ומילי פלוגתא לא נפיק

ותבט עיני להרב פ"ת ח"ב סימן ע"ב על ראובן אשר כתב לשמעון אגרת וכה היה דברו אלייו בה' לוי שי עוב' יירי הכרח די מיל או מיל או דוסיינטוס גרו"ש סומי' לו פ'אב'וריסירס אי ב'אירסי די מי ועפ"י כתב ידו זה הלוס שמעון ללוי מכיסו הסך הנז' ויותר מהמה . ועוד הפעם כן היה בענין אחר שכתב לו כן דומה ללשון הנז' ובמועין נתן ללוי מכיסו . ורוצה להפרע מראובן והאריך שם הרב ז"ל וכתב לכוונת דברים אלה הם שיקחם תיכף אחר ויוציא פוליסא עליו ובכה"ג הוא שנתחייב ולא באופן אחר ומלבד שיש טעם לקפידתו כאשר האריך שם הרב ז"ל . זאת ועוד אפי' בלתי טעם הבא להייב לשכנגדו עפ"י כתבו צריך שישמור דברים ככתבן ולא ישנה את מכקידס וכיון שלוי שלוה מכיסו או אפי' לקחם מאחר ולא הוציא פוליסה עליו הכף הרי שינה שליחותו ואין בידינו להייב למפלה בשום צד אח"ד יעש"ב . ומכח תשובה זאת דן את הדין נשיא ביה. אב הגאון עט"ר מרן זקני כ"ה מהרמ"י ז"ל בתשו' נגאת משה ברתשונות ח"מ סימן י"ט דנ"ו ע"ג על ר' שנתחייב לש' שכשיפרע לו גיסו הסך שחייב לו יתן לשמעון החותם . וקודם זמן פירעון מתה אשת ראובן בלי זש"ק וממהרית הנדוניא אשר היה לו ליתן לגיסו נתפרע הובו וש'תובע ממנו החותם שכבר נתנה פריע' והשיב מז"ה ז"ל דלא השיב פירעון כיון דבשומא תליא מילתא ואע"ג דלענין מה שהיה לבו נוקפו שמא לא יתנה מקום לגבות את שלו לא נ"מ מידי דכל כה"ג שנל הגיל הלואתו ממנו מ"מ לענין שיתחייב בדבר אין זה מסיגנון תנאו ופטור " והביא תשו' הרב פ"ת ז"ל הנז"ל וסיים הרי מפורש יוצא דאע"ג דעל אמונתו של ראובן הלוהו מפי כתבו לשדר ליה אין בוש'קארסילוס דאיכא למימר מ"ל הקיפם אחר בערבות שמעון מ"ל שהקיפס מכיסו וכן בשני' דאיכא למימר מ"ל הן מ"ל דמיכן כי אותם הוא מבקש להועיל לו והרי ההנהו וקם לו עכ"ז פסיקא ליה להרב ז"ל פיטור ראובן בדינו מטעמא דכל המתחייב ובא שומר פיו ולשונו ובההוא ליסנא דחדית ביה דוקא איח לן לחוביה ואחרין לא יהיה ועל הסנ'ות אינמהייבין אותו אע"ג דאותו שינוי ואשר ביטא בשפתיו ביום דבר אתו יש בזה ובזה תכלית המבוקש דכל ישעו וכל חפץ ראובן להנאת חבירו מ"מ בתר פומיה אזלינן ודון מינה לנ"ד דאע"ג דכל עצמו לא היה מיגר אלא שמא ליכול הלה זוזי וחדי ולא חשיב ידו מאין לגבות הימנו דמה"ט מ"ל גביה מ"ל איסתרוסי מ"מ מיסתיין להיוביה אם היה דברו מתקיים בסיגנון תנאו דהא דקמן אינגו כמו שהתנה אח"ד יעש"ב

ויש להעיר על דבריהם דהא דפשיטא להו דכל שיש שינוי גם במידי דלא מעלה ולא מוריד ואפי' בלא טעם אמרינן דקפידא הוי ועל השנ'ות אין מחייבין אותו " דלכאורה נראה דנעלם מיגייהו מלכי דברי הרשב"א ז"ל בחי' קדושין הנז"ל דס"ל להדיא דאי ליכא טענה בכדי לא קפדי אינשי . הן אמת דבזמן הרב פ"ת ז"ל עדין לא יצא לאויר העולם חי' הרשב"א אך בזמן עט"ר מז"ה ז"ל יצא טבעם בעולם והיא ל'ו נדפסה שנת תע"ז " ועל הכל צריך לדעת למה זה לא העלו על דל שפתותיהם תיבת קפידא כל מה שדברו חכמים בהווה בדברים הנאמרים בש"ס דהוי קפידא איכא דרבנן דקי"ל כוותייהו והיל"ל דלאו דוקא כשיש טעם לקפידא אלא אפילו בדבר שאין דרך ב"א להקפיד הוי קפידא '

איתר ע"כ לבי אומר לי לפקע"ד דס"ל להרב פ"ת ולעט"ר מז"ה ז"ל דנדון שלהם לא שייך בשוג קפידא האמור בסוגייאות הש"ס ואפילו למ"ד מראה מקום הוא לו הכא מודה דבלשון דוקא הוא מדבר דע"כ לא אמרו מראה מקום הוא לו אלא במי ששלח שליח לאיזה ענין דתסתמא רוצה הוא בקיומו של שליחות שיעשה על אופן נאות כאשר ימנא ולא פירש לו סיהותיו אלא שלא ישנה בדבר שמגיע לו הפסד או להקל עליו ומראה מקום הוא לו " מה"כ במתחייב להבידו באיזה דבר שלא היה חייב לו ופירש סיהותיו דעל הדבר הזה הוא מתחייב או אין דנין מדבריו כיונא בו אעפ"י שיש בזה ובזה תכלית המבוקש מ"מ כל שאתה בא לחייבו בזה שלא היה

היה חייב עפ"י כתב ידו צריך לשמור את דברו שלא ישנה את הפקידו כלל אפי' בדבר כיוצא בו דמסתיין לחייבו במה שנתחייב בפי' " ולפ"ז ה"ה נמ"ד איכא דרבנן דבדבר דאין דרך להקפיד לא חשיב קפידא מ"מ ה"ד בשליח דאנן סהדי דרוצה הוא בקיום השליחות איך שיהיה אבל במתחייב לחברו כל ששינה חבירו אינו חייב כלל וזה נלע"ד ברור מדבריהם למדקדק בהם ואין סתירה מההיא דפ' הספינה בההיא דלך משוך קנה וקנה והלך והגביה דפליגי רבנן ור' דלר' מראה מקום הוא לו כנ"ל דמשמע דאפי' במילי דלאו שליחות הוא ס"ל לר' מראה מקום הוא לו · דה חילוק ברור דה"ט דר' התם משום דמוכר כבר מכר ומשתמא כיון שנתן לו רשות למשוך נתרצה במכר ומה איכפת ליה למוכר אם יקנה במשיכה או בהגבה' וזה ברור · גם מדברי מהרי"קו בשורש קי"ב שנראה מדבריו דיותר יש קפידא בשליחות ממתחייב וכמו שכתבתי בעניותי להלק למעלה אין סתירה לדבריהם דהתם שאני דקבל טובה מחבירו קודם החיוב ובלא"ה הוא חייב לפרוע לו אלא שנתחייב להוליכם אליו אל מקו' חהנותו בעיר פ' וכשלא יקשה עליו הדבר להוליכם אל מקום קרוב כמוהו הא ודאי מתחייב מה שא"כ במתחייב לחבירו בדבר שלא היה חייב כלל ולא קדם אליו שום הנאה ממנו שנאמר דלדעת חבירו הוא מתחייב או עדיף משליחות ואין לנו אלא דברי פיו ועוד בה דמהרי"קו שם באותה תשובה כתב דאפי' נימא דבעלמא קפידא שאני התם בנ"ד דאיכא שבועה ובנדר ובשבועה קיי"ל אע"ג דבעלמא הוי קפידא והביא ראיה מר"פ הנודר מן הירק דאע"ג דגבי מעילה מילי דצריך שליח אימלוכי כגון כבד לאו בכלל בשר ושליח מעל לענין נדרים ושבועות הוי בכלל לר"ע וכבד בכלל בשר יע"ש מינה בנדון הרבנים הנז"ל דלא היתה בזה שבועה ס"ל דיותר שייך קפידא במתחייב מלענין שליחות וכאמור · גם לפי מ"ש מהרימ"ט בתשו' הנז"ל לדעת מהרי"קו מחרנתא היא דע"כ לא אמ' מהרי"קו אלא בנשתנה הדבר מכמות שהיה דאז אמרי' לא אסיק אדעתיה דאי הוה מסיק אדעתיה גם בזה היה מתחייב ולאו בקפידא הוא אתנס בעלמא היכא דלא נשתנה הדבר נעולם אימא לך דיותר שייך קפידא במתחייב משליחות ובמתחייב אין לנו אלא מה שנתחייב

ומצאתי און לי לחילוק זה ממה שראיתי להפ"מ בח"א ס"סי מ"ד שכתב להדיא דבמילי דליכא טעם לקפידא אין חוששין לו את דוקא באומר לשון שלילה יעש"ב · והרי זה סותר למ"ש בה"כ סי' הנז' דנראה מדבריו דאפי' בלא טעם כלל לקפידא אפ"ה אין לנו את דבריו וע"כ לחלק כדבר האמור דיש חילוק בין מתחייב לשליחות את דעדין ק"ק דמהרימ"ט בתשו' הנז' הי"ל להשמיענו כואת דבנדון שלו אפי' למ"ד מראה מקום כיון שהיה מתחייב במה שלא היה חייב לכ"ע אין לנו את דבריו; ולמה הוצרך למילף כ"ד מדרבנן דאמרי קפידא כיון שהיה יכול לומר דאליבא דכ"ע במתחייב הוי קפידא ועיין להרב בני יעקב בתשו' סי' י"ד הנז"ל דרכ"ד ריש ע"ג דאהר שהילק מעין דוגמא לחילוק זה כתב ויש לעיין במהרי"קו שורש קי"ב ובתשו' מהרימ"ט הנז יע"ש

זאת· תורת המעילה באדם השולח שליח לעשות דבר ושינה מדברי המשלח לפי דברי התוס' צריך ג' תנאים לשלא יקרא קפידא כשלא כפל המשלח את דבריו שלא יזכיר בפיו אלא מורה באצבע ושיהיה במקום אחד ובמין אחד כל בר מין דין אם חיסר אחת מג' תנאים אלו הוי קפידא וחשיב כאלו שינה השליח ולפי מ"ש הרב בני יעקב הרמב"ם פליג ע"ד התוס' וס"ל דאם לא כפל את דבריו לומר מהאי לא תירמי אפי' בשני מינין פטור השליח וכתב שכן משמע מהטור ומהלח"מ ולפי מאי דכתיבנא בעניותין אדרבא הרמב"ם ס"ל דבכל ענין הוי קפידא ולא חשיב שלוחו אלא דלחייב את השליח במין אחד אין לחייבו משום דטעה דלאו בקפידה הוא · אבל בשני מינין הא ודאי מודה דחייב השליח · והיא הנותנת לענין מעילה לחייב לשליח בכל ענין דכיון דלא חשיב שלוחו הוא ניהו המועל כדכתיבנא בדרך ארוכה · ואם יהיה האופן שיש אומדנא דמוכח ורגלים לדבר כי לא דבר המשלח בקפידא לא חשיב שינוי ופטור · וכ"ש היכא דאנן סהדי דניחא ליה למשלח כמ"ש הרב ב"י והרב מוהר"י אלפאנדארי ז"ל ובדבר שאין דרך בני אדם להקפיד עליו א"נ שינה למעליותא היכא דאיכא הוכחה מדבריו דבקפידא אמרה למילתיה גם בזה חשיב שינוי · וכבר כתבנו משם הרשב"א ז"ל בחי' דס"ל דבדליכא טענה בכדי לא קפדי אינשי והרב פ"מ ועט"ר מז"ה ז"ל ס"ל דאפי' בלא טענה כל דיש שינוי אמרינן קפידא הוי

(**אוהב** חיים ש"ע ע"כ נמצא כתוב בענין הלזה מכתי"ק של עט"ר הרב מ"א הרא"ש המחבר ז"ל והבל על דאבדין ולא משתכחין ובודאי דהוא היה מכוין לפרש כונת הכתובים הנז"ל עם ענין הלזה כמין חומר וכמלאתו הטובה לכל רוח · והנה בע"הה בעו"הר לא ידענו מה היה בלעתו לעת עליון ברם מאשר השיגה ידי יד כהה אמרתי לכתיב בכונת הכתובים הללו עם הענין אשר שרטט וכתב **ארוני משה** ז"ל ומי יודע אם כיוונתי לדעתו או לא עכ"פ כדי דלא תיתלו בוקי סריקי ח"ו בעט"ר הרב א"א הרא"ש ז"ל הודעתיו לקורא בהם כי מילי היתה זאת וגם שדי יהיה בעזרתי לכוין לאמיתה של תורה ולא אבוש ולא אכלם · ומובטחני בה' כי זכות משה אבא מארי זלה"ה יגן עלי כי ידענא בנפשאי דעבידנא ליה נייח נפשא ויה"ר שתהא נשמתו צרורה בצרור החיים אמן · ונקדים עוד מ"ש הרב כלי יקר בפי' הכתוב ויגידו לשמעי לאמר הנה עבדיך בגת וז"ל שהכונה שהטעוהו לאמר הנה הנם עבדיך בגת שתוכל ללכת מהרה ולשוב מיד ולא ירגיש המלך בהליכתך אלא אחר שתביאם ואין לך עון וז"ש לאמר הטעימו לו טענתו בעיניו לאמר הנה עבדיך בגת קל מהרה תשוב למקומך ולזה ויקם שמעי שהלך בזריזות ושב בזריזות וכן מורה אומרו שניה וילך שמעי ויבא וכו' שכבר הזכיר וילך גתה והבאת עבדיו ופשיטא כי להביאם הלך אלא ר"ל שהלך ותכף בא וז"ש וילך ויבא את עבדיו שבזה טעה שמעי ללכת וז"ש ויוגד לשלמה כי הלך שמעי גת וישב ר"ל מהרה שב כאלו חזר להתרו הראשון. עכ"ל ולדרכנו יבא על נכון עוד כתב הרב כל"י ז"ל .

ז"ל כי כל כונת שלמה הע"ה הן היתה לשליחו מעליו כדי שלא יסית ויפתה את ישר' יע"ש

ומעתה אל ה' ויאר לנו להבין כונת הכתו' והוא דבענין זה אשר צוה שהע"ה לשמעי שישב בירוש' ולא יצא משם אנה ואנה כמבואר במאמר הכתובים הנה הוא ממש כמי שמינה שליח לעשות לו איזה דבר שצריך ליזהר ולידע בענין השליחו' אם מורה מקום הוא לו ואם שינה לא איכפת ליה כל שיצא מחשבתו לפוע' או בקפידא אמרה למילתי' וצריך לשמור את דברו שלא לשנו' את הפקידו כלל לא , ואם באינשים דעלמא צריך ליזהר כ"כ שלא לשנות ואם שינה נמצא מבט' שליחותו כ"ש וק"ו אם המלך לאיזה ן' אדם שצריך לשמור דבר מלך שלא לשנות כלל ואם שינה מתחייב בנפשו על אשר ביט' את דבריו וא"כ בדבר הזה אשר צוה שהע"ה לשמעי לישב בירוש' ולא יצא משם כדי שלא יכנס לבית הספק שמעי אי כוונת שהע"ה הוא שלא יצא משם כלל ואפי' דרך עראי ובקפידא אמרה למילתיה או כונתו הוא שעיקר דירתו וישיבתו יהיה בירוש' ואם יצא יצא דרך עראי לא איכפת ליה ולא בקפידא אמרה למילתיה אלא מורה מקום הוא לו ומזה יצא למצוא איזה מקום פטור מהחילוקים הנאמרים בדין זה ואם ישנה תאמר צוה לו המלך לא מקרי משנה השליחות ע"ז נתחכם שהע"ה בדברו אל שמעי ע"ה לדבר לו באופן היותר נאות באר היטב חזי ומספיק לפום דינא להורות לו דכל כונתו הוא שלא יצא משם כלל ובקפידא ובדוקא אמרה למיל' ואם יעבור על דברו אין לו שום מקום פטור כלל , ואי לזאת דבר בחכמה ובדבורו עביד מעשה לרמוז כל הג' חילוקים היוצאים מדברי התוס' דכשמדבר השליח באופן שהוא שיקרא קפידא ואם שינה חייב השליח תחי' וראה כה דבר לו בנה לך בית בירוש' וישבת שם דהיינו החי' שכתבו התוס' שאם הזכיר צפיו ולא הראה באצבעו הוי קפידא וכאן כבר היו בירוש' ולא היה צורך להזכי' את שם ירוש' כי אם בנה לך בית כאן כו' והזכיר שם ירוש' להורות דבקפידא ובדוקא אמרה וזהו אומרו בנה לך בית בירוש' וישבת שם

ועוד רמז לו הי' האחר דאם כפל את דבריו אזי אמרינן דקפידא הוי ע"ז כה אמר אין ולא תצא משם אנה ואנה דהיינו דכפל את הדברים והוי כמי שאמר לשלוחו והאי לא תירמי דלא אם שינה השליח הוא חייב איכא דכ"ע וגם רמז לו חילוק הג' דבשני ענינין ובשתי מקומות הוי קפיד' וז"א והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון כו' דהיינו חוץ לתחום ירוש' דהוי שתי מקומות ודאי תיהוי משנה מדעתי ומבטל את דברי ובכן הן עתה דעלו ובאו כל הג' חילוקים מהתוס' בדברי שהע"ה בדברו בחכמה ובתבונה ודאי שלא יהיה שום פיטור לשמעי משום צד לומר דלא דבר בקפידא ומורה מקום הוא לו אלא כל כונתו הוא שלא יצא משם כלל ואפי' עראי וזהו שאמר לו והיה ביום צאתך דהיינו תכף ביציאה אפי' בדרך עראי תהיה משנה ומבטל את דברי ותהיה חייב כיון שבטלת את דברי , ויפי כאשר שמע שמעי את כל דברי שלמה הע"ה הנאמרי' בחכמה ככל האמור והדובר אזי השיב לו שמעי טוב הדבר כאשר דבר אדוני המלך כן יעשה עבדך והוא לומר לו דעכ"פ חייב הוא לשמור את דברו אי משום דאפי' בשאר אינשי דעלמא המצוה לשלוחו אם דבר בקפידא דהיינו דבר הנכון ועולה לפום דינא הנה הוא חייב לשמור את כל דבריו שלא לשנות את הפקידו כלל כ"ש בהיותו מלך דאפי' אם לא דבר בקפידא משום כבוד מלכות אין לשנות מדבריו וק"ו כשדיבר המלך בקפידא ובדוקא לפי החילוקים הנאמרי' לפום דינא דכמה וכמה צריך ליזהר שלא לשנות כלל וזהו טוב הדבר דהיינו נגד עצמו על סדר הדבור אשר דברת דאין שום צד ואופן למצוא מקום פטור ועוד כאשר דבר אדוני המלך דלא דיי דמצד המלכות חייב אני לקיים את דבריך אלא שדברת ג"כ בתבונה ובדעת לפום דינא וא"כ כן יעשה עבדיך , ואחר כל אלה הדברים אשר ברמז לו עבדי שמעי ע"ה וכבר נתוודע הדבר בכל תפוצות ירוש' ששמעי לא היה יכו' לצאת משם כאשר צוה לו המלך ע"ז גם המגידים לשמעי מבריחת העבדים הגידו לו לשמעי שהוא ישלח אחריהם להביאם אלו מאחר שהוא אינו יכו' לצאת מפתח ירוש' וז"א ויגידו לשמעי לאמר הנה עבדיך בגת דהיינו לאמר לאחרים שעבדיך הם בגת ושיביאום אלך אלא ששמעי רוח אחרת אתו ויצא לידון בדבר חדש והוא דכבר כתבנו משם המפרשים ע"ה דכונת שהע"ה בצוותו לשמעי שישב בירו' הן היתה לישב שם ולהרביץ תורה בתלמידים והרב כלי יקר כתב דכונתו היתה ג"כ בשביל שלא יסית ויפתה את ישר' , ולפ"ז בין לדעת המפרשים ע"ה שכונת שהע"ה היתה שירביץ תורה ובין לדעת הרב כלי יקר שכונתו היתה כדי שלא יפתה את ישר' א"כ אם יצא דרך עראי על איזה דבר ויחזור תיכף לביתו ודאי דלא יהיה שום הקפדה לשהע"ה דאין זו טענה מאחר שכבר חזר ובא תכף ומיד והרשב"א ס"ל דאי ליכא טענה בכדי לא קפדי אינשי , וכבר הקדמנו משהרב כלי יקר דשמעי טעה בדעתו כיון שגת היה מקום קרוב ויחזור מיד ובודאי לא ידע מהליכתו שהע"ה , ולפי דרכנו כיון שדעת הרשב"א דבליכא טענה בכדי לא קפדי אינשי כפי זה מה טענה יהיה לשהע"ה כשיחזור תכף ומיד ללמודו דבעיכוב מעט מוער כזה לא יפסידו התלמידים כלל וע"ז חשב בדעתו דלפום דינא יש לו מקום פטור לדעת הרשב"א וזהו ויקם שמעי כו' וילך שמעי ויבא את עבדיו מגת דהיינו על היותם בגת והוי מקום קרוב וחזר מיד ובודאי דלא יקפיד שהע"ה בזה כיון שלא נתעכב כלל ואין דרך ב"א להקפיד בכך דבכדי לא קפדי אינשי וגם אפשר עלה בדעת שמעי כיון שכל כונת שהע"ה הוא להרבות תורה בירוש' ע"י ישיבתו שם לפי"ז אם יהיה מבולבל וטרוד באבידת עבדיו לא יהיה בדעתו מיושב להרביץ תורה ולא היא כונת שהע"ה לפוע' ואדרבא לטובה נתכוון כדי לקיים ציווי שהע"ה ומה גם על היותו גת מקום קרוב וילך ויחזור תיכף וגם למ"ש הרב כלי יקר שכתב שכונת שהע"ה היה ג"כ כדי שלא יפתה את ישר' א"כ כפי זה אם ילך למקום שאין אנשים מאמינו בית ישר' כי אם כולה גויים כמו גת ודאי שלא יקפיד בכך כי מי יפתה שם והוי ממש במקום דליכא טענה וס"ל להרשב"א דבכדי לא קפדי אינשי וזהו כל מ"ש לשהע"ה שהליכת שמעי היתה לגת דמשם תורה יוצאה לשמעי לפיטור , זה עלה בדעת שמעי ומסתמך ואזיל בדעת הרשב"א

וע"ז

וע"ז הוגד לשלמה דבר הכמה כי כל הילים דשמעי דיצא מירושלים הוא על היותו מקום קרוב להוא גת וכיון שיהזור מיד אין קפידא בכך וגם שגת הוא מקום גוים. וזהו ויוגד לשלמה כי הלך שמעי מירושלים גת וישב דהיינו דטענתו הוא על היותו לגת שהוא מקום קרוב ומקום גוים וגם שככר חזר ושב למקומו תכף ומיד והיינו דמיסתמיך ואזיל לומר דבליכא טענה בכדי לא קפדי אינשי וכש'הרשב"א ז"ל ׳

האמנם כבר כתבנו דאפי' בדבר שאין דרך ב"א להקפיד בכך וגם שינה למעליותא היכא דאיכא הוכה'מדבריו דבקפידא אמרה למילתיה גם בזה חשיב שינוי ׳ וגם כבר כתבנו משם הרב פ"מ ועט"ר מז"ה משאת משה זצ"ל דגם בלא טענה כל דיש שינוי אמרי' דקפידא הוי ׳ הע"ל שם וישלח המלך ויקר' לשמעי ויאמר הלא השבעתיך בה' ואעד בך ביום צאתך והלכת אנה ואנה כו'ותאמר לי שמעתי ומדוע כו'ואת המצוה אשר צויתי עליך ׳ והוא דרך לרמוז מ"ש דבאיכא הוכחה דבקפידה אמרה ואפי'אין דרך ב"א להקפיד בכך ואפי'אישתני למעליותא חשיב שינוי ומה גם אי איכא שבועה דודאי הוי קפידא וזהו הלא השבעתיך בה' ועוד ואעד בך ביום צאתך כו' לרמוז דאפי' אם יהיה יציאה לצד שלא תאמר ותהעכב כלל אלא יציאה נמש לצד אפ"ה ידוע תדע כו' וא"כ אין לך הוכחה גדולה יותר מזאת דבקפידא ציויתי אותך והגם שכוונתך היתה לטובה כמ"ש אפ"ה

כל דבקפידא הזהרתיך וגם על היותי אני המצוה אותך דמשים כבוד מלכות בכל אופן שיהיה הוי קפידא כ"ש שדברתי בלשון קפידא ׳ ועוד דגם אתה הבנת כוונתי הלא תראה ביום דבר ועניה ואמרת טוב הדבר כאשר דבר כו' וזהו ותאמר לי טוב הדבר שמעתי כו' א"כ מדוע ככה עשית לעבור ולשנות מכל אשר צויתיך ובכן בודאי נתחייבת בנפשך וזהו ויאמר המלך אל שמעי כו' והמלך ש'מה ברוך וכסא דוד יהיה נכון לפני ה'עד עולם ׳ וכן יהיה בע"ה בעגלא ובזמן קריב אכי"ר ובא לציון גואל בב"א

דרוש לשבת זכור

אשר דרשתי נאה לכבוד שבת זכור בק"ק אורחים יב"ץ נרב עם סדרת מלך והנוש'א בא

קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו

קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו

איתא במס' מגילה תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס והיה לה' לשם לאות עולם לא יכרת ׳ תחת הנעצוץ זה המן הרשע שעשה עצמו ע"ז דכתיב ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים ׳ יעלה ברוש זה מרדכי הצדיק שנקרא ראש לבשמים שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא ׳ ותחת הסרפד זו ושתי הרשעה בת בנו של נ"נ הרשע ששרף בית מרפידו של אלהינו דכתיב ביה רפידתו זהב יעלה הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר ויהי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו וכתיב והוא עומד בין ההדסים ׳ והיה לה' לשם אלו ימי הפורים לאות עולם לא יכרת זו מקרא מגילה ע"כ

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מ"ור כמה מעלות טובות למקום עלינו אשר גאלנו וגאל את אבותינו שבכל דור ודור עומדי'עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו " נא ולמד מה שאירע לאבותינו בימים הטה ובזמן הזה בימי המן הרשע כמעט קט הן גוענו אבדנו " ולולי ה'שהיה לנו בקום עלינו אדם זה המן הקדים רפואה למכה וטרם מכה נין רפואה כרת שנסן בליאיר האיר וזרח זה מרדכי אשר באורו ראינו אור ועמד כנגדו בתפילה ובתחנונים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה להציל את העם ׳ ואף גם זאת אסתר מן התורה היא קדש מסרה עצמה על ק"ה להצלת ישראל ובין שניהם ניצולו עם בנ"י ואיש ואשה שזכו זכיה מעליא ובודאי דגדלה מעלתם עד מאד שזכו לקיים עם בנ"י ומה גם אשר זכו כי ע"י קבלו ישראל את התורה קבלה מחדש בלתי שום טענת מודעא ולא שום פניה כלל וכלל כ"א מלב ומנפש וכאשר העיד הכתוב עליהם קיימו וקבלו היהודים ודרשו רז"ל קיימו מה שקבלו כבר מש"כ לימים שעברו כי קבלתה היתה מן השפה ולחוץ וכמאמ'הכתוב ויפתוהו בפיהם כו' ולבם לא נכון עמו ואמרו במד'איכה בפ'כי לא עינה מלבו ויגה בני איש ר'ברכיה בשם ר'לוי אמר בב'מקומות פעלו ישראל בא'פעלו בפיהם ולא בלבם באחד פעלו בלבם ולא בפיהם ואלו הם בסיני בפיהם ולא בלבם דכתי'ויפתוהו בפיהם כו'ולבם לא נכון עמו בבבל פעלו בלבם ולא בפיהם הה"ד כי לא עינה מלבו כו' ׳

וזה ראיתי להגאון מוהר"ר יהונתן ז"ל בספר יערת דבש דף ו' ע"ב בדרוש המתחיל בפסוק למנצח על אילת השחר כו' וז"ל אמנם להבין מ"ש במגילת אסתר אסתר ברו"הק נאמרה שנאמר קיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה והקשו התוס' הא דרשינן בשבת מודעא רבה לאורייתא ואמרינן הדור קבלוה בימי אחשורוש שנאמר קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר. ונראה ליישב דיש להבין למה בימי אחשורוש הדור קבלו התורה ולא קודם ונראה כי כתבו המפרשים הא דאמרי'מודעא רבה לאורייתא הא אמרו נעשה ונשמע ואי'זהו בפה לירא'הא"ש הגדולה אבל לא בלב כדכתיב ויפתוהו בפיהםובלשונם כו' וא"כ כל קבלת התורה היתה בפה ולבו בל נכון אבל גם לזו יש מקום לומר הכל הולך אחר הפה ודברים שבלב אינם דברים אך כל ענין עמלק הוא מזכות עשו שהיה נוהג כבוד ביצחק כדכתיב ויאהב יצחק את עשו אך היה ציד בפיו כי לא מלבו כבד את יצחק שעשה שום דבר מלבו רק בפיו ולבו בל עמו ואי נלך בתר פה ולא בתר לב יש לעשו טענה בזכות אביו ולכך עד היום סומכים כי אף שקבלה היה בסיני בפה ולא בלב מה בכך עיקר ברית כרותה לשפתים ומה נפקא מינה בהרהור הלב אמנם עכשיו בימי מרדכי אשר גבר אויב עמלק בזכו' אבותיו עשו באנו לילך אחר הפה אף הוא

הוא ציד בפיו ושפתינו אתנו מי אדון לנו ולכך הוצרכו ישראל לקבל שנית התורה מרצון ובלב שלם כי הכל הולך אחר כונת הלב ודבר שפתים בלי לב אך למחסור ולכך נפלו זרעו ועם ישראל הרימו קרן של דבריו ז"ל מתוקים מדבש . ועוד האריך שם ופי' ג"כ כוונ' הכתוב הקול קול יעקב והידים ידי עשו והוא דאם ישראל מה שעובדי' לה' ומתפללים ולומדים בתורה ה"א דוק' בפה ולא בלב אזי מתגבר עשו בזכות הידים שכיבד ליצחק אביו אף שהיה בפה ולא בלב ועי"ש מה שהאריך בנועם שיח תוכחות מוסר כמה וכמה צריך האדם להתפלל אל ה' בכוונת הלב כדי שלא יתגבר זכות עשו וכאמור יעש"ב

אשר בזה נ"ל שאפשר לפרש כוונת המשנה במס' ר"ה פ"ג והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל כו' וכי ידיו של משה עושו' מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין ואם לאו היו נופלין כיוצא כו' ע"כ . ולכאורה יש לדקדק בלשון המשנה זה יצא ראשונה על מה שעמד מתמיה וכי ידיו של משה עושות מלחמה או כו' דאם בידים לא היה עושה מלחמה היאך יעשה ועינינו הרואות דכל העושה מלחמה בידים הוא לוחם ועוד אומרו עושות מלחמה או שוברות מלחמה דנראה דשניהם לא יכונו ומה שיוכל לעשו' הוא אחד משניהם ולנו לדעת . וגם אומרו אלא לומר לך דאיבא לך נראית מיותרת . ועו"א כ"ז שהיו ישראל מסתכלין כו' ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים כו' דהיאך יתורץ זה בזה שהקשה וכי ידיו של משה כו' אדרבא כלפי לייא לא היה צריך להלחם בידים כפי זה . וגם דהיאך ע"י זה אם היו משעבדים את לבם היו מתגברין הידים ואם לאו שלא היו משעבדים היו נופלים . אלא עפ"י האמור הנה נכון ונקלים עוד מה שראיתי להרב צרור המר ז"ל בסדר בשלח שפירש כוונת הכתוב וידי משה כבדים וז"ל ועכ"ז יש לשאול מה טעם היו ידיו של משה כבדות עתה והלא אחר מ' שנה עשה מלחמה עם סיחון ועוג ויכם וירדפם ולא היו ידיו כבדות ועכשיו כבדו עד שבסיבת הכבדות היה גובר עמלק ואולי נאמר כי הטעם בזה לפי שהיה מעורב בכאן זכותו של יצחק כי היה בן עשו שכיבד לאביו מכל בנים שבעולם והיה צד בידיו ציד להאכיל לאביו ויעקב הטעה לאביו כי היו ידיו שעירות ולכן היו ידי משה כבדות לפי שהיה בכאן זכות אבות מעורב וזהו שאמרו ועיני ישראל כבדו מזוקן כן בכאן וידי משה כבדות מזוקן של יצחק אבל בסיחון ועוג לא היה להם זכות אבות ולכן בכאן מצד זה לפעמים גבר ישראל ולפעמים גבר עמלק עכ"ד יע"ש .

ומעתה עלי באר כונתם ז"ל אשר שנו חכמי' בלשון המשנה והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה והוא דנרגש דמאי נפקותא היתה יוצאה בהרמת ידיו של משה דהיו ישראל מתגברים ואם לאו כו' דבהרמת הידים והנחת הידים כנראה דהיה רוצה משה רבי' ע"ה לרמוז להם לישראל ולהזכיר אותם איזה דבר ולזה היה מרים את ידיו להראות להם למען יזכרו מהידים דיש איזה זכות ועון בענין הידים וע"ז לפעמים היו מתגברים ולפעמים היו נופלים ע"ז הקשה וכי ידיו של משה עושות מלחמה דהיינו בהרמתם או שוברות מלחמה כשהיה מניח ובודאי דאיזה רמז היו בידים ואיזה רמז ר"ל להם לישראל . ולזה בא לרמוז מ"ש הרב צרור המר ז"ל דמצינו זכות לעשו בידים וכל לעומת זה מצאנו ראינו עון אשר חטא ח"ו ליעקב הע"ה שרימה לאביו בידים . וכבר כתבנו משם הגאון מו"הרר יהונתן ז"ל דכל זכות עשו אשר כבד לאביו היה דוקא בפה ולא בלב ואם ישראל עובדים את ה' ומתפללים בכונת הלב כל זכות עשו הולך לאיבוד מאחר שהוא היה מכבד לאביו מן השפה ולחוץ . ועמלק הרשע ה"א היה בא על ישראל בזכות עשו על שקיבלו ישראל את התורה בפה לבד וע"ז היה רוצה להתגבר גם הוא שיש לו זכות בפה . הנה אלה היה משה רבינו ע"ה עושה כל כך הרגשה בידים כדי לעורר את לבבות עם בנ"י ולומר להם שהכל היה תלוי בלבם כדי להנצל מיד עמלק אשר היה בא בטענה זאת . וז"א אלא לומר לך ירצה כל זה אשר הרימותי את ידי והנחתים הכל הוא לומר לך שכל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים דהיינו דעובדים את ה' בכונת הלב ולא מן השפה ולחוץ היו מתגברין דטענת עמלק אשר כיבד את אביו בידים היה מן השפה ולחוץ משא"כ יעקב דנהי שמצינו דהידים ידי עשו אבל הלב היה שלם עם אביו וכונתו לשמים . ואם לאו שלא היו משעבדים את לבם לאביהם שבשמים אלא דוקא בפה היו נופלין שהיה מתגבר זכות עשו שגם הוא בפה עשה . ובכן יראה האדם ויבין המשכיל כמה צריך האדם להתעורר ולהתפלל ולעבוד את ה' בכונת הלב כל כמה דמצי כדי להתגבר על זכו' עשו הרשע וילך לאיבוד כל זכותו דבתר כונה אזלינן .

ואפשר זה יהיה רמז הכתוב בתהלים סימן קי"א הללויה אודה ה' בכל לבב כו' . והוא דבא לומר דבזמן הזה שאין ה' שלם בעו"הר על היותינו בגלות צריך יותר ויותר להודות לה' מעמקא דלבא כדי שנזכה להודות בזמן הישועה שאז השם שלם בע"ה וזהו הללויה דהיינו על זמן הגלות דיהיה ההללות לשם יה מלב ומנפש ועי"ז אודה ה' דהיינו הוי"ה שלימה בזמן הישועה בינ"ה וכל זה דנזכה הוא על היות בכל לבב ולא בפה דוקא .

ועוד לאלוה מילין לפרש כונת הכתוב הלזה ונבין שאר הכתובים הנאמרים שם וכ"ת הללויה אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה גדולים מעשה ה' דרושים לכל חפציהם הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה' טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו . ולכאורה יש לדקדק בהנהו קראי תחילה במ"ש הללויה אודה ה' בכל לבב דלמה בתחילה נקט שם יה ואח"כ אמר אודה ה' דהוא הויה שלימה . וגם דבר' דעל היותו בסוד ישרי' ועדה ב"ב עם ע"ז אמר דצריך להודות לה' . ועו"א גדולים מעשה ה' דמאי לא ידיע דכל אלה מעשי ה' כי גדולים המה . וגם אומרו דרושים לכל חפציהם

דמה

דמה שבח הוא למעשי ה' כי נדרשים לכל חפץ ורצון האדם . ועוד צריך להבין דאיך ולמה על היות מעשי ה' נדרשים לכל חפץ ורצון האדם הם הוד והדר ועומדים לעד ועוד או' זכר עשה לנפלאו' כו' דנראה דאם לא היה עושה זכר לנפלאות ה' לא היה ידעינן דחנון ורחום ה' ועוד או' טרף נתן דעל איזו טרף הוא מדבר ורז"ל פירשו מלשון טירוף על הגליות ולדרכנו יבא על נכון . וכבר ידוע דהמזמור הלזה פרשוהו רז"ל שהוא מדבר על הנסים אשר עשה ה' לעם בנ"י בכל זמן וזמן כמו יציאת מצרים וביאת עמלק והמן הרשע וכל אחד פי' לפי דרכו גם אני אענה חלקי לפרשו בס"ד על ענין זכר עמלק ועי' להרב הגדול בינה לעתים דרוש כ"א מ"ש בפסוקים הללו

ונ"ל שאפשר שיובנו במה שיש לחקור בעיקר מצוה הזאת אשר צוה ה' לנו ולבנינו לזכור מצוה זאת של זכירת עמלק בפה ובלב ולקרותה בצבור ברב עם מאחר דע"י מצוה זאת הוא גרם וסיבה לביזיון בנ"י לבזיון ויבזו אותם השומעים והוא דאיתיק' דמילתא חזי' ביאתו של עמלק היתה למזכרת עונעם בנ"י וכמ"ש רז"ל כי עמלק לא בא אלא על שרפו ידיהם מן התורה כמו שדרשו בפ' ויבא עמלק וילחם עם ישר' ברפידים ואמרו במד' תנחומא בפ' זכור את אשר עשה לך עמלק הלה"ד למלך שהיה לו כרם והקיפה גדר והושיב בו המלך כלב נשכן אמר המלך כל מי שיבא ויפרוץ את הגדר ישכנו הכלב לימים בא בנו של מלך ופרץ את הגדר ונשכו הכלב כל זמן שהיה המלך רוצה להזכיר חטא של בנו שפרץ את הגדר היה אמ"ל זכור היאך נשכך הכלב כך כ"ו שהיה הקב"ה חפץ להזכיר העון של ישר' שחטאו ברפידים א"ל זכור את אשר עשה לך עמלק ע"כ . נמצא שכל עיקר זכיר' עמלק היא להזכיר העון של ישר' אשר רפו ידיהם מן התורה ואין לך בזיון גדו' יותר מזה שאחד הרואה ואחד השומע בקריאתם בצבור פ' זכור יכירו וידעו שהיא באה למזכרת עון . וכל לעומת זה מצאנו ראינו שהקב"ה חס על כבוד הבריות כמ"ש בסוטה פ' ג' ונאמרין דל"ב ע"ב אמר רבי יוחנן משום רשב"י מפני מה היקינו תפילה בלחש שלא לבייש עוברי עבירה שהרי לא חלק הכת' מקום בין חטאת לעולה ופרש"י שהרי לא חלק הכתוב מקום כו' לא קבע לשחיטת חטאת מקום בפני עצמו שלא יבינו שהיא חטאת ויתביישו . וכן אמרו בריש יבמו' פ' הערל אמ"ר לוי בשם רשב"ל במקו' אשר השחט העולה תשחט החטאת לפני ה' שלא לפרסם החטאים וכתב מהרש"א שם שדומה לזה אמרו גבי את הבהמה שהרגו שחס ה' על כבוד ב"ו שלא יאמרו זו היא שנסקל פ' על ידה וכן אמרו בב"ר שמטעם זה לא גילה ה' אילן שאכל ממנו אדה"ר ע"כ יע"ש הרי שבכל הענינים ראינו שחס הקב"ה על כבוד ב"ו אפי' ליחיד וכ"ש לכללות העם וא"כ היה לו להקב"ה כביכול להס על כבוד ישר' שלא לצוות לנו לזכור זכר עמלק וכ"ש לקרותה בצבור בפרסום רב דע"י זה יבואו עם בני ישר' לבזיון כיון דהוי מזכרת עון וכמ"ש בתנחומא והנה דזאת מצאנו ג"כ דצוה ה' לזכיר כאשר זכירות ג"כ דהוו למזכרת עון כמו זכור את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר כו' וגם זכירת ירוש' עכ"פ באלו זכירות לא נאמרו לקרותה בצבור כמו זכירת עמלק דצוה ה' אותנו לקרותה בצבור ברב עם הדרת מלך . ומעין זה אמרו שם בסוטה דהא איכא דמים דם חטאת למע"ו דם עולה למעלה ומפני הדם כהן סוא דידע ע"כ נמצא דמשום דמאי דידע הוא הכהן דוקא מש"ה לא איכפת לן וכפי זה גם בשאר זכירות כיון דלא נאמרו לקרותם בצבור כי אם בינם לבין עצמ' והוי ממש כמ"ש בסוטה כהן הוא דידע כ"ש זכירת עמלק שאנו קורים אותה בצבור בפירסום רב אין לך בזיון גדו' יותר מזה ואין לומר דכיון דפירסום זה הוא בינינו בקרב עם בני ישראל לא איכפת מזה דהרי גם בחטאת אם היה מקום קבוע להם מי היה יודע זה כי אם ישראל והפירסום היה בינינו ואפ"ה לא קבע מקום להם

האמנם נ"ל לתרץ לקושיתינו והוא דאם היה דוקא טעם אחד למצות זכירת זאת של עמלק דהיינו דהיא באה דוקא להזכיר העון של ישר' אזי היינו יכולים לומר דהוי מצוה זאת גרם וסיבה לבזיון עם בנ"י אבל כיון דמצינו ראינו כמה טעמים עלו ובאו גם במצוה הזאת רבים ונכבדים המבוקשים ול"ו המצאים בדברי רז"ל כמו מ"ש בזוה"ק דע"י אתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ועוד ג"כ דע"י זכירת זאת אנו מרוממים דהגוים כשמעם מה שעשה לאבותינו גם היה בימים האלה ובזמן הזה מתייראים לבא עלינו וכמ"ש רז"ל על אחשורוש בתשובתו להמן הרשע וכן נמי ג"כ דאינם מתייאשי' עם בנ"י מן הגאולה בגלות הזה האחרון דאומרים ע"י זכירתם מי שגאל את האבות יגאל את הבנים דעוד ידו נטויה בחסד וברחמים על עמו ונחלתו כמו שראיתי להרב בס' בינה לעתים דרוש כ"א שכתב כי זכרון נסי האל יתברך אשר עשה עם האומה הקדושה מועיל מאד אם בזמן השלוה ואם בזמן הצרות והגלו' להצילנו מפח היקוש וממוקש אבדת התקוה ח"ו מפני חמת המציק ותוקף השעבוד כי אחרי זאת נחמתינו אחרי שגם לשעבר עברו עלינו רעות רבות וצרות ביד אדונים קשים והקב"ה הצילנו תמיד עוד יעשה עמנו ככל נפלאותיו כרחמיו וכרוב חסדיו וכת' עוד ואולי לזה כיוון המשורר ע"ה כשאמר זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה' טרף נתן כו' ורז"ל פי' טרף מלשון טירוף ויאמר ע"פי דרכם כי הן אמת הנפלאות עצמם אשר עשה ה' היו מרוב חמלה וחנינה אכן מה שעשה זכר מהם כי רצה וצוה שנזכור בכל דור ודור הנפלאות ההם בלי ספק שנזכר זה הורה הוא יתברך היותו חנון ורחום מאד לפי שימשכו מזה הזכרון שתי תועליות אחד כי כאשר טרף נתן ליריאיו שנתנם ה' לטרף ביד האויבים בגליות וטלטולים נשים על לב כי מ"מ לעולם יזכור בריתו לגאלנו עוד כאשר בראשונ' כו' יע"ש . דבר הלמד שכשנזכור הנסים אשר עשה ה' עמנו לימים שעברו אנחנו נצולים מפח המוקש שלא יעלה על לבנו כי אבדה תקותינו ח"ו כי מי שגאל את האבות יגאל את הבנים . ונמצא דמצינו כמה טעמים מספיקים עלו ובאו במצוה זאת של זכירת עמלק וכידוע מדברי רז"ל א"כ כאשר יזכרו את זכר עמלק ויקראו בצבור פ' זכור לא יבואו לידי בזיון כי יכולים ישראל להשיב כי לא בשבי' זכר עון הם זוכרים אותה כ"א בשבי' טעם אחר ויכולים לתת לכל שואל טעם אחד לפי שאלתו ולפי העת והזמן תאהר

מאחר דיש ויש טעמים רבים ונכבדים ·
ומעין זה מצאנו ראינו בטעם לברכת התורה כמו שראיתי למרן מלכא הגאון בעל ס' דרכי הים די"ב ע"ד שהביא משם מ"מ הכהן הגדול' בעל ס'ב"כ שפירש כונת מאמר רז"ל אמר הקב"ה אם ברכת את התורה לעצמך אתה מברך שנאמר כו' שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אלא לטובתכם כו'במה שידוע כי סגולת התורה היא להרחיק את האדם מן היצה"ר כשעוסק בה וכמ"ש בקי' ושמתם שם תם כו' · באופן שלמוד התורה מצלת את האדם מן היצה"ר · וכאומרם תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא מן החטא והנה כי כן היה עולה על הדעת מה שנצטוינו בת"ת אינו אלא כדי להנצל מן היצה"ר וע"ז הוא עיקר הצווי בת"ת כי לולי זה היה אפשר לשמור ולקיים מה שכתוב בה ולא לעסוק בה תמיד ובזה המשל דומה לנמשל שאמרו בקי' לאדם שהכה את בנו והניח רטייה ע"ג מכתו כו' שמא דהתורה אינה אלא כרטייה בעלמא האין בה סגולה אלא לסלק הסכנה והעדר הרע כאמור וכבר נודע מ"ש הרמב"ם פ"ו ופי"א מה' ברכות שאין מברכין על נטילת מים אחרונים' שאינן אלא מפני הסכנה ואין מברכין על העדר הרע כגם שאין מברכין על סינון המים כו' מעתה אלו היה כן התורה להנצל מהיצה"ר דוקא וכהיא דרטייה דאמרו אם אתה מעבירה מעלה נומי הדין נותן שאין לברך עליה כי אין לברך על העדר הרע ולהנצ' מן הסכנה ונודע כי האדם כלול מטוב ורע ויצר לב האדם איסור דבוק בבשרו גם חלק טוב בתואני דלבא יתיב באופן דיש מן הצד לומר דאין לברך ברכת התורה כי אינה אלא להעדר הרע הוא יצה"ר אמנם הא בורכא היא כי התורה אחת מסגולתיה היא סגולת ההצלה מהיצה"ר אבל יש בה ג"כ רצון אבי וחפץ טוב בלומדי' מצד עצמה כמה מעלות טובות ובא עליה הצווי מבחינת הטוב אה"ד יעש"ב · דון מינה למנוה ואת של זכירת עמלק דהנכדים לה טעם לזכר עון מבני ישר' מ"מ כיון דמלינו כעמים אחרים ויש לנו במה לתלות ולהשיב עוד השו' אחרות לכל שואל מה המנוה הזאת ומה טעם יש בה א"כ לא יבואו לבזותה והוי ממש כמו ברכת התו' דכיון דיש לה טעם אחר אע"פ שהיא להעדר הרע ולהרחקת הנזק מברכין בה

ובכן נבא לפרש כונת הכתובים הללויה אודה ה' בכל לבב כו' והוא דבא לומר דצריך להודות לה' ע"כ הנסים והנפלאות אשר עשה עמנו ועם אבותינו ובכרט וכרון מזכרת ענין עמלק הרשע וזה הללויה דהיינו דה"א מדבר על זמן הגלות דאין השם שלם אכ"ה הפעם הודה את ה' כיון שהוא בכל לבב לרמוז דכדי להציל מעמלק אשר בא נזכות עשו שכיבד לאביו בפה צריך להיות מודים אנחנו לה' בכל לבב כמ"ש אחת למעלה ואמר עוד בסוד ישרים ועדה דמזכרין וכרון מצוה זאת בפירסום רב וכאמרה לקרות בצבור · וכי תימא דהרי זה נזיון גדו' לאומה הנבחרת בהזכירם זכר עמלק דהיא באה למזכרת עון להזכיר העון של ישר' כמ"ש במדרש תנחומא וא"כ איך לא חס הקב"ה ע"כ ישראל וכמו שמצינו בכל המקומות שחס ע"כ ב"ו וכבר כתבנו דכיון שיש למצוה זאת טעמים אחרים ויש להם במה לתלות להשיב לכל שואל טעם מספיק לשלא יבואו לידי בזיון אין זה בזיון להם דיכולים להשיב דאין זה הטעם כי אם טעמים אחרים · וע"ז אמר לא תיקשי לך ע"כ ישר' דהרי גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם דלכל מעשי ה' מצינו כמה טעמים רבים ונכבדי' ונדרשים לכל שואל לפי הע' והזמן ולפי השואל תהי' דע"י זה שעושים פירסום רב בהזכירם זכרון נסי השי"ת כאשר שומעים ורואים האומות מתפחדים מלבא על ישר' מפחד ה' שלא יעשה להם כמו שעשה לשאר האומות שבאו על ישר' וזהו הוד והדר פעלו חלע ליש הוד והדר לפוע' ה' דהם הנסי' והנפלאות דיעמדו לעד לעולם בכל דור ודור למען ישמעו ויראו כל הגוים וזהו נדקתו עומדת לעד ואמר עוד זכר עשה לנפלאותיו לומר דמה שעשה זכר לנפלאות ה' הוא למען תדע כי אין כה' אלהינו חנון ורחום ולא תתייאש מן הרחמים בגלות האחרון דמי שגאל את האבות יגאל את הבנים כמ"ש ה"ה בעל בינה לעתים וע"ז בזמן טרף נתן ליראיו דהיינו טירוף ובלבול בגלות וצרות אחרונות יזכור לעולם בריתו דהיינו הברית אשר כרת ה' עם האבות דהוי מדה כנגד מדה דכמו שעם בנ"י זוכרין מהנסים אשר עשה לאבותיהם גם הוא ית' זוכר הברית אשר כרת עם אבותיהם · באופן שצריך האדם לזכור תמיד בכל יום ויום מהנסים והנפלאו' אשר עשה הקב"ה לאבותינו ולנו וכאשר עשה בימים האלה ובזמן הזה בימי המן הרע אשר חשב על היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל מיום ליום כו' ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם ותלו אותו ואת בניו על העץ · וזה ראיתי במדרש פליאה שאמרו שם וז"ל ועשרת אלפים ככר כסף אמר הקב"ה להמן אלו לא מת משה יפה אמרת עכשיו שמת. משה ותלו אותו ואת בניו על העץ עכ"ל · והמאמר הזה אומר דרשוני ותיו כי מה שייכות יש למיתת משה עם תלית המן

ואפשר שיובן עם מאי דארז"ל בילקוט נביאי' סי' תקס"ד ר' יהושע אומ' כשפן גדו' היה עמלק ומה היה עושה היה מעמיד בני אדם ביום גנוסיא שלו לומר לא במהרה אדם נופל ביום גנוסיא שלו (גנוסיא פי' יום הלידה) ע"כ · וסק' הרב מנוח הלוי דק"א ע"א דהא ארז"ל בן מאה ועשרים שנה אנכי היום מה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ע"כ הרי דטוב לגבר כי ימות ביום לידתו ואו במאמר הנז"ל אמרו לא במהרה הוא נופל ביום גנוסיא שלו ותי' הרב הנז' דיש לחלק בין נופל בחרב למת על מיטתו דהמיתה אחרי שהיא תקון גדו' כמ"ש רז"ל והנה טוב מאד זה מות מן הראוי שתהיה ביום שנולד בזה מציאות וזה מציאות טוב ממנו · אמנם הנפילה בחרב וכיוצא לא כן דלא במהרה הוא נופל ביום גנוסיא שלו עש"ב וזה יהיה אצלי כונת אדונינו דוד הע"ה בשמואל ב' סי' ג' בקינתו על אבנר שהוא אמר הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישר' וכל הראשונים אחזו נע"ר דמאי הדית לן דהע"ה לא העם העומדים דהמה ראו כי נפ' אבנ' ומה בא לשנו' את הידוע · אלא ע"פ האמור הנה נכון והוא דבא דהע"ה להסיר מלב העם לבל יחשבו מהשבה

לומר

לומר על אבנר דח"ו לא היה צדיק משום דכל העם רואים כי נפ' בחרב. והם יודעים כי הקב"ה יושב ומתלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ואם איתא דאבנר הוא היה צדיק גמור ודאי דיום מיתתו היה לידתו וא"כ איך נפל בחרב והא אמרי' דאין אדם נופל ביום גנוסיא שלו א"ו מוכרח לומר שלא היה צדיק ח"ו ולא נפל ביום לידתו, לזה בא דהע"ה לומר להם לא כמו שאתם חושבים אל תדעו כי שר וגדול אכי' שהוא צדיק גמור נפל בחרב היום אףשמלאו ימיו ושנותיו כמו שנר' ממילת היום • ואל תתמהו על המראה דמה נפשך אם הוא צדיק ונולד ביום שמת איך נפל ביום שנולד ואם לא היה יום לידתו הרי לא היה צדיק ח"ו כי זה טעות דמצאו ימצא אדם שנופל ביום שנולד דדייק לשון המאמר לא במהרה אדם נופל כו' הא במקרה ימצא וא"כ אל תחשבו רעה על צדיק עתק כי צדיק גמור היה ושר וגדול •

ואפשר שזה יהיה כונת אדונינו דוד המלך ע"ה שם ג"כ בפסוקים הקודמים סימן א' ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחושתים הוגשו כנפול לפני בני עולה נפלת ויוסיפו כל העם לבכות עליו • ורש"י ז"ל פירש הכמות נבל כמות רשע בחרב ע"כ וכן פירש רד"ק ז"ל ובפירוש ידיך לא אסורות כו' פירש ואיך נפל גבור שכמותך לפני בני עולה ע"כ • ויש לדקדק דלאו רישיה ספיה דברישא נראה דהתמיהא היא משום צדקותו ואיך נהרג בחרב ובסוף דבריו מתמיה על ענין גבורתו איך נפל גבור כמותו והוה ליה לומר איך נפל צדיק כמותו • אלא דעפ"י האמור הנה נכון דדוד הע"ה עמד מתמיה דבנפילה זו בחרב יש ח"ו לדון על אבנר שלא היה צדיק שאם היה צדיק ודאי שמלאו שנותיו ולא היה נופל בחרב ביום שנולד אלא ע"כ צ"ל שלא היה ביום לידתו וא"כ אפשר לומר ח"ו שלא היה צדיק וזהו אומרו הכמות נבל כמות רשע בחרב ימות אבנר דכשמ' בחרב יש לטעות דלא היה צדיק דאם היה צדיק ודאי היה יום לידתו ולא במהרה אדם נופל ביום גנוסיא שלו ושמא תאמר דהן אמת דלא במהרה אדם נופל ביום גנוסייא שלו אך מ"מ צריך התעוררות ממנו שיתעורר למלחמה והמזל מסייעו • אבל אם הוא חלש והחרב מונחת לו על צוארו מה יועיל לו מזל שנולד לז"א ידיך לא אסורות כו' וא"כ הוא גבור ומזל יום גורם למוכרח דבהיותו צדיק ודאי באותו יום עצמו נולד ומדוע כנפול נפילה בחרב לפני בני עולה נפלת ויוסיפו העם לבכות עליו להראות דח"ו הם לא טעו בזה לומר ח"ו שלא היה צדיק אלא למקרה רע קרה לו בעון הדור אך איהו בנפשיה צדיק גמור היה • ומש"ה הוסיפו לבכות להראות על ככה •

וזה ג"כ יהיה כונת הכתוב שם הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים אל תגידו כו' בנות ישראל אל שאול בכינה דהכונה היא כך דהוא מתמיה הצבי ישראל אם שאול הוא צבי ישראל וצדיק גמור איננו מן הראוי שעל במותיך חלל דאין אדם נופל בחרב ביום גנוסיא שלו • וא"ת דהן אמת דמזל יום גורם אך צריך לגבור עמו גבורה לז"א איך נפלו גבורים אל תגידו בגת כלומר אל תאמרו ח"ו שזה דברי הקינה אשר אמרתי פן תשמחנה כי יאמרו כי לא מת צדיק ח"ו ולא נתכפר עון ישראל ויבואו לפקוד עלינו את עונותינו • וכי תימא שאין שאול צבי ישראל זה לא יתכן כי שאול צבי ישראל ודאי בגבורה טבעית קשת יהונתן לא נשוג אחור וחרב יהונתן כו' ולענין החסידות בנות ישראל אל שאול בכינה כו' • מעתה לא תוכל להכחיש ולומר שאינו צבי ישראל אלא מוכרח לומר למקרה רע קרה להם ולזה ראוי להספיד אליהם ועיין להרב כלי יקר ז"ל מ"ש בפירוש פסוקים הללו ויומתקו הדברים לפי דרכנו •

ומעתה נבא לכונת המאמר דהנה אמרו ז"ל דהמן הפיל פור ונפל באדר וירא כי בו מת אבי התעודה משה רבינו ע"ה ואמר בלבו זה עת לשחוק כי מזל שונאיהם של ישראל בירידה בשביל מיתת משה אך לא זכר כי היא עת הלידה שבשבעה באדר נולד ובשבעה באדר מת וזה היה מגן בעדינו • אך יש לחקור לנוס באמת המן שהיה חכם להרע ויודע כל מצפוני ישראל כנר' מדברי רז"ל ולא עלתה על לבו לחשוב מחשבות לראות באיזה יום נולד משה • אלא דלפי מ"ש אחי ספיר דהמן הרע הזה עינו רעה בשל אחרים בעתלק וקנו שהיה כשפן גדול שהיה מעמיד בני אדם ביום גנוסיא שלהם לומר לא במהרה אדם נופל ביום גנוסייא שלו ומש"ה לא עלה על דעתו כי זה משה האיש נולד ביום שמת ומש"ה גזר אומר דיום מיתה לבד ויום לידה לבד •. אך לא נטה לעתו לחלק בין מת לנופל וכמו שחילק הרב מנות הלוי ז"ל דמיתה אדרבא מן הראוי שתהיה ביום שנולד ואם היה עולה על דעתו זה החילוק לא היה נלכד ברשת זו טמן • ועיין לה"ה חיד"א זלה"ה בספר דברים אחדים דק"י ע"א בשם ה"ה מוהר"א יצחקי ז"ל ולא העלה על דל שפתיו שההקירה כבר חקרה הרב מנות הלוי ז"ל • וז"א אמר הקב"ה להמן אלו לא מת משה כלום אתה דן מיתה כנפילה אלו לא היה מיתה והיתה ח"ו נפילה הייתה אומר יפה דאין אדם נופל ביום גנוסיא שלו עכשיו שמת משה דעלתה למיתה למה לא השגחת היטב לדון שבאותו יום נולד לפיכך ותלו אותו ואת בניו על העץ ודוק •

או יאמר נא בכוונת המאמר במ"ש בירושלמי פ"ק דברכות ד' נקראו עד שלא נולדו ואלו הם יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה • יצחק וקראת את שמו יצחק ישמעאל כו' ע"ש • והקשה מהר"ש יפה ז"ל בי"מ דלמה לא חשיב עמהם זכורש ושמואל ויברא ומשה דאמרו רז"ל משה מן התורה מנין שנאמר בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה ותירץ הרב דהירושלמי לא מני אלא הנהו דכתיבי בקרא אך קשה אמאי לא מני כורש דכתיב כה אמר ה' למשיחו לכורש וזה היה קודם שנולד כו' ותיהו אפי' נימא דמדרש ירוש' לא מני רק הנזכרים במקרא י"ל דלא מני משה דאינו מפו' בפי' בקרא כו' אך קשה דבילקוט סימן ת"ה מני משה אמאי לא מני נמי המן ומרדכי ואסתר שהם מן התורה נמי כדאיתא בפ' שילוח הקן

הקן ושמא לא ס"ל אלא במשה דוקא דקא מוכח קרא דכה ב' יהיו ימיו מאה ועשרים שנה שבוא זמן היי משה רבי' ע"ה את"ד ז"ל . וזה יהיה כונת המא' דהמן הכה לארע היה. ועינו רעה כי יש סב"ר על סבר רמז לו מן התורה דהוא מזומן ליתלות על העץ אך היא שעמדה לו שלא להאמין בו דאם אמת היה הדבר היה ראוי לימנות בכלל ד' שנקראו שמותם קודם שנולדו ומדלא נמנה עדות יש כי לא עליו יפול הרמז ושמא תאמר דלא מני כי אם המפורשים בקרא אך זה הלי טמון ברמז ומש"ה לא הזכירוהו הרי משה דפרסו רמז ואעפ"כ נמנה עמהם אלא מוכרח דלא על המן דבר ברמז ומש"ה התחזק לעשות המעשה הרע הזה ברם עינו הטעתו כי לא ידע כי כלא'ו היא דלא ס"ל דיש חילוק בין רמז דמשה לרמז שלו . אך האמת כמ"ש מהרש"א דרמז משה הוא ברור הרבה שכן היו ימיו וזהו או אלו לא מת משה יפה אמרת הבכרת שעביה לומר דאין רמז שלך עולה יפה מדלא נמנית דברי משה אף שהיה ברמז נמנה עמהם אמנם עכשיו במת משה נמצא דרמז שלו ברור ומש"ה נמנה משא"כ בהמן דהוא טמון ברמז אך לעולם דהרמז הוא אמת ותלו אותו ואת בניו על העץ דכתיב המן העץ

הדרן למאי דאנן קיימין הלא מראש דבימי מרדכי קיימו וקבלו התורה כל קהל עדת בני ישר' קבלה מלב ונפש וגדלה מעלת מרדכי הצדיק כמו משה רבינו ע"ה דזכה וזיכה את הרבים דאסף וקבץ והקהיל את כל היהודים מנער ועד זקן לקבל התורה כמו שעשה משה רבע"ה וכמפורש בכתובי' גם' נצבים אתם נצבים היום כולכם כו' והואיל ואתו לידן הני קראי נימא בהו מילתא בסידרן של כתובים הנאמרים שם וכ"ת אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישר' טפכם נשיכם כו' לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך כורת עמך היום למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו כו' כי אתם ידעתם כו'. פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלהינו לעבוד את אלהי הגוים ההם כו' ואמר הדור האחרון כו' ויתשם ה' מעל אדמתם כו' הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת ע"כ . והדקדוקים באלה הכתובים הן רבים אחי' וראש צריך להבין למה הוצרך משה רבע"ה בעת ובעונה הזאת אשר בא להשביע את ישר' על קיום התורה והמצות להקהיל את כל הקהל מקטון ועד גדול דהיה די יקהיל הגדולים והראשים שבהם והם יתחייבו בעד כל הקהל ומה הוצרך לדבר עם כולם כנר' דהיה הכרח לענין דינא ולנו לדעת ועוד אומרו אתם נצבים היום דתיבת היום נרא' מיותר ורש"י פירש מלמד שכניסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית ולדהכנו יבא על נכון ועו"א לפני ה' אלהיכם דכ"ז ג"כ נר' מיותר . ומו היכא למידק או' לעברך בברית ה' אלהיך כו' עמך היום לאיזה צורך הוצרך לו' דהקב"ה הוא הכורת הברי' וגם תיבת היום הוא מיותר ועוד ג"כ לנו לדעת לאיזה צורך הוצרך לומר להם כן דהקב"ה מקים אותם לו לעם בעת ובעונה הזאת דנר' מזה דעל דהקב"ה מקים אותנו לו לעם מוכרחים אנו לקבל אותו לאלוה וכאומרו והוא יהיה לך לאלהים וגם כאן תיבת היום נר' מיותר וגם את זה צריך להבין דלא דיי לו למשה רבע"ה שהקהיל את כל עדת בני ישר' אלא שהוצרך לומר להם שהשבוע' היא ג"כ על הדורות הבאים דאיזה ספק היה שלא ישמרו דורות הבאים את התור' והמצות ועוד ג"כ לנו לדעת דאחר מה שעבר עליהם בעגל יעלה על דעתם לעבור הברית ולענ"ד דע"ז הוא מזהירם כ"כ ובודאי דאיזה ספק עלה ע"ד משה רב"ה בלעת ישר' ובא להורות להם דכל טענותם מבגל ימעט . ועוד צריך להבין במ"ש ויתשם ה' מעל אדמתם כו' דאיך הוא מדה כנגד מדה ועוד אומרו הנסתרות כו' לעשות את כל דברי התורה הזאת דלמה נקט בלשון עשיה ועוד דתיבת כל היא מיותר והיה די אומרו את דברי התורה הזאת ומאי אתא לרבויי

אלא נלפענ"ד שאפשר שיובן הכל במ"ש מרן הקדוש ביתה יוסף בא"הע סימן ק"ד בשם תשו' הרשב"א וז"ל כל שמקבל עליו לזון או שמזכה לאיש בנכסיו מזונות סתם כל זמן שצריך מזונו' משמע וכמו שאסר על עצמו סתם שלא יאכל מן המינין שאסור בהם לעולם וכדאמרי' בפ"ד דנדרים אתמני' דנודרין להרגין ולמוכסין כיון דאמר יאסרו פירות העולם עלי איאסור כל פרי דעלמא עילויה ופרקינן באומר בלבו היום אלא. כל סתם כלעולם דמי ע"כ . והרא"ש בתשו' כלל ו' סימן כ"ד כתב שהמקבל עליו לזון חבירו בסתם או יתן מאה זהובים לשנה בשנה א' יפטר מנדרו עכ"ל . וטעמו של הרא"ש הובא שם בתשו' הרמ"ה בארוכה על ענין מי שפטרוהו מן המס ולא קבעו זמן כתב כיון שהוא מחוייב לתת מס עם הקהל והוא בא ליפטר בטענה שפטרוהו הקהל ידו על התחתונה דמתנה נתנו לו תשלומים ואחר שבסת' פטרוהו יש לדון לשון הכיטור לכל הפחות שאנו יכולי' לדון ואע"ג דאיפליגו רבא ורב אשי בפ' מי שאחזו ה"ז גיטיך ע"מ שתשמשי את אבא דר"א סבר סתם כמפ' יום אחד ורבא סבר סתם כלעולם דמי שאני גבי גט דמשום לנעירה מכוין הילכך דנין לשונו להחמיר הילכך בנדון זה נמי אלו היה הקהל אומרים לא פטרנוך אלא מן המס הראשון היינו שומעין להם והמקבל עליו לזון את חבירו סתם בשנה אחד יפטר מנדרו עכ"ד . נמצא דגם הרא"ש ז"ל לא אמרה אלא דמשמע הכי והכי והמוציא מחבירו עליו הראיה .

אלא דלפ"ז הנה מקום ללו'ן ע"ד מור"ם ז"ל במפה בח"מ סימן ס' ס"ג שהביא מחלוקת זה בסתם ללדעת הרשב"א ז"ל סתם לעולם משמע כל ימי חייו או כל זמן שצריך משמע . ולדעת הרא"ש ז"ל נפטר בשנה א' מנדרו יע"ש . ויש להעיר עליו למה זה סתם לן תנא ולא ביאר דגם הרא"ש ז"ל לא אמרה למילתיה בהחלט דסתם פעם א' משמע אלא דמשמע הכי והכי והמוציא מחבירו עליו

עליו הראיה . ונ"מ דאם חפץ הניזון מזל המתחייב הו"ל שמתחייב מוציא מחבירו ואין מוציאין מיד המוחזק ומדוע סתם למילתיה מור"ם ז"ל

(אהב חיים ס"ט עיין להסמ"ע ז"ל סימן זה ס"ק ע"ז) ואחר הישוב נ"ל דלא חשש מור"ם לבאר כ"כ דבלא"ה לא נ"מ מידי דאם חפץ המקבל או הניזון בלא"ה אין מוציאין מידו דמצי למימר קי"ל כהרשב"א ז"ל וסיעתיה דסתם לעולם משמע ואפי' אימא דהרא"ש ס"ל בהחלט דפעם א' משמע הנה מקום כסא וסמוכות לתופס לסמוך עצמו על ס' הרשב"א ז"ל ומש"ה לא חש להאריך וברור .

ותבט עיני להרב משפט צדק ז"ל בתשובות ח"ב סימן ד"ע דקפ"ג ע"ב שהביא דברי הרב משא מלך דמ"ו שכתב אשו' הרא"ש ז"ל למסקנא דדינא ושוב כתב ויש לגמגם על משפט זה מת"ש ה"ה פ"ז מה' אישות בדין ע"מ שירצה אבא שכל התנאים שלא נקבע להם זמן סתמא לעולם ושמא יש לחלק בין פיטור לתנאי יע"ש . ותמה ע"ד הרב מ"ץ שם דמה דמות יערוך שהביא דה"ה להרא"ש ז"ל דאין כונת ה"ה כמו שהבין הרב משא מלך שהאומר סתם צריך שיקיים לעולם התנאי הבוא תמיד רק כונת ה"ה היא דהתנאי הסתמי יש לו זמן לקיימו לעולם וכל אימת דמקיימו קיים אמרינן לא שצריך שיקיימנו תמיד לעולם ואדע שהרי זה להוה"ה ודע שכל התנאים שלא נקבע להם זמן סתמא לעולם כו' וא"כ אתמהא טובא על הרב משא מלך מה ענין מ"ש גם מ"ש ה"ה ז"ל דלא ראי זה כראי זה וק"ל יע"ש

ולפקפד אחרי המ"ר לא ידעתי מה מקום לתיובתו לדברי הרב משא מלך ז"ל הם ברורים כאשר ירדוף הקורא בהם דלהדיא כתב הה"מ שם בדין ה' ז' שיש חילוק בין תנאי דקם עשה לתנאי שהוא בשב ואין דרשות בק"ע יש בידו לקיים התנאי כל אימת שירצה ובכל זמן שנתקיים אפי' פעם אחת קיים אמרינן ומש"ה בע"מ שירצה אבא כיון שנתרצה פעם אחת הרי נתקיים התנאי ואפי' ימחה אחרי כן מגן שויא . לא זו הדרך בתנאי שהוא בשוא"ת כגון ע"מ שלא ימחה אבא דאפי' נתרצה לעת הלום מ"מ כל יומא ויומא בעמוד והחזר קאי ואם מיחה אינה מקודשת דכל תנאי שהוא בשב וא"ת סתמא לעולם כגון הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין דסתמא לעולם משמע יע"ש . וא"כ שפיר קא מגמגם הרב מ"מ דהכא ג"כ בנדון הרא"ש ז"ל שוא"ת הוא בלא לתבוע ממנו מס ולפי דברי ה"ה סתמא לעולם . וע"ז תריץ יחיב דשמא יש לחלק בין פיטור לתנאי יע"ש . ומה כי ינעק עליו הרב מ"ץ ז"ל מדברי ה"ה עצמו ודבריו ברורים .

ומן האמור בזה ג"כ תשובה מוצאת למה שתמה עוד הרב שם הרב מ"ץ ז"ל על הרב הנז' ממ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' גירושין אמ"ל הרי זה גיטך ע"מ שתעשה עמי מלאכה ע"מ שתשמשי את אבא ע"מ שתניקי את בני אם עשתה עמו מלאכה יום אחד כו' ה"ז גט וה"ה שם הביא בקיאות הש"ס פלוגתא דרבא

ורב אשי והביא ג"כ דברי הרשב"א ז"ל שנסתפק בדיני מזונות אם אמ"ל בית זה נתון לך במתנה ע"מ שתזוני את בני או את אבי דאיכא למימר דכמחלוקת בגטין כך מתלו' בד"מ וא"ל דבממון אפי' רב אשי מודה דסתם לעולם ושאני גט דלנעורה קא מכוין והא ניער' יום אחד וצ"ע יע"ש . וא"כ לפי דברי הרב מ"מ קשה להרמב"ם ז"ל תדידיה אדידיה דאיך פסק כרב אשי עכ"ל

ואחרי המ"ר לא זכיתי להבין דבריו דלכק"ד אין סתירה בדבר כלל דה"ה לא אמר' אלא בתנאי שהוא בשו"ת דסתמא לעולם . ומה דמות יערוך הביא דרב אשי דהוי בע"מ שתניקי את בני ותשמשי את אבא דהוי ק"ע ובהכי איפליגו רבא ורב אשי וגם ספיקו של הרשב"א ז"ל אשר העלה ואשר הביא ה"ה הוא בכה"ג דתילי דק"ע .

הן אמת דה"ה כתב בהחלט דבק"ע בכל התנאים גם בל"מ בפעם אחת נתקיים התנאי וכתב שכ"כ הרמב"ן והרשב"א . ושו הרשב"א בחי' לגיטין נסתפק במידי דק"ע כגון מזונות דאפשר דהוי לעולם גם אליבא דרב אשי כמו שהביא הה"מ עצמו דברי הרשב"א ז"ל בפרק ח' מהלכות גירושין

אך כ'ד מעיינת שפיר מקים יש בראש לחלק דע"כ לא כתב הה"מ בשם הרשב"א דתנאי דק"ע בפעם א' אית ליה דיי'ו אלא בכה"ג דע"מ שירצה אבא דהרצון בו אינו דבר התלוי בזמן רק בדבר שפתים אשר במאמרו יפנה פיהו ויאמר רוצה אני ובכה"ג לא שייך לומר סתם לעולם דזה לא יתכן שיהא אומר והולך בכל עת ובכל רגע רוצה אני ועל כרחין דכונתו לפעם אחת ולא בא לאפוקי אלא דאפי' אם יחזור מרצונו ויאמר שאינו מרוצה אין בדבריו כלום כיון שכבר נתרצה בפעם אחת משא"כ במזונות שיש במשמע לזונו לעולם

בזה עלה ונסתפק הרשב"א וזה ברור . שוב ראיתי למרן מלכא ה"ה אור הידי"ח בתשו' חק"ל חי"ל ה"ב סימן ב"ן דנ"ח ע"ב שהביא דברי הרב מ"ץ הנז"ל שתמה ע"ד הרב מ"מ ז"ל וביאר כונת הרב מ"מ ככל אתי דכתי' בעניותין . וגם ראיתי להרב ז"ל שהאריך הרחיב למעניתו והעלה דיש לחלק בין תנאי בדבר דהוי נמשך ותדיר דאף דהוי בק"ע סתמא לעולם משא"כ בתנאי דק"ע בדבר שאינו נמש' ותדיר דסתמא ליום אחד והעלה דבדבר שהוא נמשך ותדיר כגון שימוש ויניקה ומזונות ופיטור מס אף דהוי בק"ע באנו למחלוקת רבא ור"א ולרבא הוי לעולם ולר"א כל שימוש ויניקה נפרד לעצמו ובפ"א סגי יע"ש בדנ"ז ע"ד באורך וברוחב

ובזאת וכזאת יש לתמוה על הרב קול שמואל בדרשותיו סדר דברים דפ"ה ע"ב דהביא דברי הרב משא מלך ז"ל הללו וכתב ע"ד וז"ל ואני הדל לא ידעתי מאי ק"ל להרא"ש מלשון ה"ה דהרא"ש ז"ל מודה בהאי לישנא והוא דהרא"ש ז"ל ס"ל דדוקא בתנאי דגיטין סתם לעולם כו' והשיא דהה"מ לא בזה איירי אלא איירי הרב ז"ל שאם התנה זה ואמ"ל אם ירצה אבא לא אמרינן כיון שעכשיו לא רצה אינו גט אלא אף שמיחה עכשיו אפשר יתרצה מחר או מחרתו ובזה מודה הרא"ש כו' דתנאי

דתנאי כזה דאלאו במעשה ולא קבע זמן לא אמרינן כיון שלא עשה המעשה פ"א אינו מנכה ליה לעולם אלא מנכה הוא לעולם עד שיקיים התנאי אבל הא דהרא"ש לא דמי כלל דהתם כיון שיש דרך לקיים כו' שמ"עה אה"ל ׃ ואחד הרואה בעיניו יראה דלא השגיח בעין יפה בדברי ה"ה דכתב להדיא דתנאי דשוא"ת שהוא לעולם והוא שיא דקשיתיה להרב משא מלך דגם בפיטור נמי הוא שוא"ת ונמה זה פסק דיכולין הקהל לטעון לא פטרנוך אלא מן המס הא' וע"ז הרין יחיב דיש לחלק בין פיטור לתנאי דבתנאי שהתנה לעולם אבל בפיטור י"ל שלא פטרו אותו אלא ממס הראשון דקאי באפייהו ועי' למרן החביב ז"ל בכנה"ג סימן ר"ז הגב"י אות ג' דפי' דברי הרב משא מלך בחילוק זה באורך וגם זה נעלם מהרב קול שמואל עד שכתב ע"ד הרב מ"מ ז"ל והחילוק שנתן הרב לזה שותיה דמר לא ידענא וצ"ע עכ"ל ׃ וכבר בא בארוכה פירושו בדברי מרן החבי"ב שם וגם ראיתי בס' הנז' שתמה על הרב מה"א ה' שבועות סי' ו' ע"ע מי שנשבע להיות שותף עם חבירו שהם בלי זמן מוגבל ופסק דמצי למטען דעתי היה כ"ז שארצה והביא דפ"ד נדרים באומר בלבו היום דמשמע דאל"ה שהם לעולם התם מאני דהוי שוא"ת השתא"כ בק"ע דיום א' משמע והכי מפליגינן בתנאים כמ"ש ה"ה כו' והוקשה לו להרב הנז' ע"ד הרב מה"א מתשו' הרשב"א סימן אלף י"ב על ראובן שמשכנו בית לש' וכתבו העדים בשטר שלא יהא רשות ללוה לסלקו מן המשכונא ולא כתבו זמן לאפי' כתב יכן יוצא ממקום אחר נאמנין העדים לומר כך וכך שנים היה תנאי כו' וכתב מהרימ"ט בתשו' ח"מ סימן ג' ע"ד ואע"ג דכשאינו כותב זמן לעולם משמע כו' מ"מ כיון שאינו מוכיח הלשון דהוי משום נאמנין העדים לברר יע"ש ׃ הרי להדיא דמהרימ"ט השוה דין המשכנתא שהיא בק"ע להא דנודרין להרגין דהוי שוא"ת דגם במשכנתא שהיא בק"ע שהם לעולם אה"ד ז"ל ׃ ואחרי המחי' אנכי לא ידעתי מה כי יצעק על הרב מה"א מהביא דהרשב"א ז"ל דהכיא הוי להדיא שוא"ת ממש דכן היו התנאים ביניהם שלא יהא רשות ללוה לסלקו למלוה מן המשכונא אף שלא קבעו זמן ובכה"ג דהוי שוא"ת שהם לעולם ומש"ה טעמא טעיה מהרימ"ט דהא אתא לאשמועינן הרשב"א דאע"פ כן יכולים העדים לברר ומה היה לו להרב ז"ל שהבין דהך דמשכנתא הוי ק"ע הפך משמעות הלשון ואיקשיא ע"ד הרב מה"א הוא מדברי הרשב"א בתשו' אשר הביא מרן ב"י בא"הע סימן קי"ד למהם בא"ה דלא ס"ל להרשב"א לחלק בין ק"ע לשוא"ת וגם מתשו' הרא"ש הנז"ל כמו שהקשה הוא ג"כ אחר זה וכבר עמד על הדבר הזה הרב החסיד כמהרי"א בס' שארית יעקב פ' מטות וכבר הביא דבריו בס' הנז' וגם בס' נאות יעקב ובס' קהלת יעקב במענה ואריך למעניתו ע"ד המה"א וגם ע"ז פקח עיניו מרן מלכ' בס' חק"ל שם בדרך ארוכה והעולה מדבריו דבשוא"ת ליכא דכ"ע שהמה לעולם והביא דפיטור מס לא הוי [illegible]ו"ת אלא ק"ע שהקהל פורעין בשבילו ולא פליגי אלא במידי דק"ע בחיוב בדבר שהוא נמשך ותדיר כשימוש ונייהם דבזה פליגי הרשב"א והרא"ש דלהרשב"א הוי לעולם ולהרא"ש הוי ספק והמע"ה ע"ש בד"ק ע"ד ׃

גם מה שרצה לתרץ בס' קול שמואל שם דברי המה"א דהר' איירי כי צוות ככרוכייא דבלעתו היה בשעת שבועה להיות שותף עמו על כ"ז שירצה ומש"ה פסק דבזמן מה יצא ידי שבועתו מאח"ז הביא דהרשב"א והרא"ש דהוי סתמא ׃ ועשה לו סמוכות ממ"ש הרשב"א בתשו' הביאה מרן ב"י בי"ד סי' רפ"ח נראין הדברים ברורי' שכל שנדר סתם ואח"כ אמר אדעת' דהכי נדרתי נאמן יע"ש וה"ה בנדון הרב מ"א יכול לומר תנאי היה בלבי אח"ד יע"ש ׃ דבריו תמוהים דקושית הרב שארית יעקב אינה על הנדונות כי היכי דנחלק ביניהם אלא שהרב מ"א חילק בין ק"ע לשוא"ת ומדברי הרשב"א והרא"ש משמע דלא ס"ל לחלק כן וא"כ אף דנחלקות ישיא מ"מ קו' בדוכתא כדקאי קאי והו דלפי דבריו דאיירי באומר להדיא תנאי היה בלבי א"כ גם במידי דשוא"ת יהיה נאמן דהא הרשב"א שם בתשו' אשר הביא מרן ב"י והיא בדפוס ויניציא דרמ"ד ע"ל איירי בענין שוא"ת וכל הראיות אשר העלה ואשר הביא הם מידי דשוא"ת ואחת מהנה נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים כו' יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי שהחכמים מתירין לי כו' דהוי מידי דשוא"ת ואעפ"י כן כתב דנאמן לומר בלבי היה תנאי וא"כ איך מחלק הרב מ"א בין ק"ע לשוא"ת א"ל בקושטא אין זו משלנו כלל דכבר כתב הרשב"א שם דה"ד בנשבע מעצמו או נדר משא"כ בהשביעוהו אחרים אינו נאמן לומר בלבי היה תנאי יע"ש ׃ וגדולה מזו כתב מהרא"ם בח' ה"ג סי' ל' דבדבר הנוגע לאחרים לא מצי למימר לכך נתכוונתי יע"ש ולפ"ז איך יעלה ארוכה לנדון הרב מ"א במונח לעומד וצווח לכך נתכוונתי דהוי דבר הנוגע לאחרים וכ"ז איגתמיטתיה להרב הנז'

עוד אשוב אתפלא על הרב מ"ך בתשו' הנז' שפק' ע"ד ה"ב משא מלך שחילק לדעת הרא"ש בין פיטור לתנאי דזה לא יתכן דא"כ איך חילק הרא"ש להא דגטין שאני דלנעורא קא מכוין לימא דשאני התם דהוי תנאי וכאן הוא פיטור ותירץ לזה דלעולם דלהרא"ש אין לחלק כן ומ"ש כן הוא לה"פ לומר שאם בתנאי כ"כ יודה בפיטור לדעת הרא"ש דגם שהרא"ש לא מחלק כן יע"ש ׃ ושוב כתב אפיסקא דדינא וז"ל וא"כ בנ"ד דהוי תנאי והוי בתשמ' שינהגו כן לעולם כו' ואפי' הרא"ש יודה בנ"ד והוי לכ"ע כקבעו זמן ממש כאמור עכ"ל ׃ ואחרי נשיקת הרצפה דבריו תמוהים דעדין לחלוחית הדין קיימא דכתב דלדעת הרא"ש אי אפשר לחלק בין פיטור לתנאי ולא כ"כ הרב משא מלך אלא לדעת ה"ה אמנם לדע' הרא"ש גם בתנאי ס"ל דסתם אפי' שעה א' במשמ' וא"כ איך יתכן לו' דבנ"ד דהיא תנאי גם הרא"ש יודה דסתמו לעולם והוא פלא וצ"ע

וראיתי להרב כמ"א בתשו' ח"מ סימן קכ"ג בסו' התשו' דנכתב ע"ע פיטור איש אחד ממס שבאו בטענה בני הק"ק אשר לא נמצא כתוב בשטר הפטור שתהיה קיימת לעד לעולם וכתב

הרב

שיש להם להק"ק ע'מ שיסמוכו מתשו'הרא"ש הלזו ולא מצינו חולק עליה ואע"ג שגמגם עליה הרב משאת מלך מההיא דהש"ת לא דמי כלל דשאני הכא שזה הוא מקבל מתנה ובא להוציא מידם המחילה לעל לעול' עליו להביא ראיה וכל שלא הביא ראיה דרשינן הכתו' שבלשונות אבל בתנאי שלא קבע זמן אימתי יהיה זה הדבר כדי לקיים תנאו מהיכא תיתי לומר שיתקיים התנאי ההוא היום ולא למחר כל שלא פירש דבריו ודאי שכ"ז שיתקיים התנאי יתקיים הדברוכ'ז פשוט אה ד' / וסוב כתב למגא' להרשב"א בהי' לגיטין שנסתפק בדבר וכתב דלא שבקינן פשיטותא של הרא"ש מכני ספיקו של הרשב"א, א"נ יש לחוש דבשלמא בנדון הרשב"ז דקאי הספק אגל התנאי דזה נתן מתנתו על תנאי שיזין אותו ואיכא ספיקא כו' ולהכי מוקמינן למתנה בחזקת הנותן אבל בנדון הרא"ש דקאי הספק בגוף המתנה דזה היחיד היה פורע מקודם עמהם ויש ספק עכשיו אם הפטרה והמחילה הויא הפיטור לעולם או לאותם שנים דוקא על המקבל מתנה דהיינו המקיים הפיטור להביא ראיה דלעולם הוי עכ"ל

ויש לתמוה על רוב בקיאותו איך לא זכר ש"ר תשובת הרשב"ז אשר תעלה ואשר הביא מרן ב"י בא"הע סימן קי"ד והיא במיוחסות סימן קכ"א דמשם נאר'ה דבתר מאי דמספק"ל להרשב"א ז'ל מפשט פשיטא להפך מסברת הרא"ש וס"ל דסתם לעולם, והן אמת דאפ"ה מנו הק"ק לטעון קי"ל כהרא"ש כיון דהקהל הם מוחזקים דכלל מסור בידינו דרבים מוחזקים הם כמ"ש כל רבני האחרונים ז"ל, מ"מ לא היל"ל דאין בזה שום חולק ,

זאת גם למ"ש דגם הרשב"א לא אמרה כמסתפק אלא כי קאי הספק אגל התנאי' משא"ך היכא שהספ' בגוף המתנה מודה לחכמי' כל הפחות, דאדרבא מתשובת הרשב"א הנז'מוכח דגם כשהספק בגוף החיוב אמרינן דסתמא לעולם משמע ואפי'להוציא מיד המוחזק סו"ר להרב מהחת יו"ע סימן כ"ה דנ"ד ע'א שהשם עליו בזה יע"ש

גם בעיקר חילוק זה לבי מהסס דאדרבא איפכא מסתברא דכשהמתנה קיימת ואין בה מקום להסתפק כי אם נגד התנאי הו"ל מקב'מתנה מוחזק דכבר זכה במתנתו והנותן דמשמע ליה דתנאו לעולם הוא סו"ל מוציא מחבירו ועליו הראיה ,

ואמינא לה מתשובת מהרא"נ"ח ח"א סימן ע"ז בגוי שנתן מתנה לחבירו ע"ת שיאמר עליו קדיש ונסתפק הרב אי סגי באשר יאמר עליו קדיש פעם א'והעלה דבאמת עלתה לו וזכה במתנתו והביא הך סוגיא דגיטין פלוגתא דרבא ורב אשי וספיקו של הרשב"א ז'ל , וכתב דאין להוציא מיד המקבל מתנה יע"ש

הראת לדעת דכשהספק בתנאי או הו"ל הנותן המע"ה ואיך הפה יכול'לומר דמשום דהוי הספק בתנאי מש'ה אמרי'דעל המקבל להביא ראיה, וכן בקדש אנא הויתיה לסר' הגדול כמוהר"א יצחקי ז'ל בתשו'כי באה ע'ל עט"ר הכן זקני ה'ה בעל משאת משה זצ'ל בהח'מ סי' ב' די"א ע"ג דיתיב ופריש דברי מוהרא"נ'ח ז'ל הללו בדרך זו דהיה טעמו דהן אמת דכל סכך דמספקא לן במתנה נכסי בחזק'יורשי'קיימי ועל המקבל להבי' ראיה, אבל אחר שנתנא'בדבריו דהמתנ'קיימת בכל חוקי סופר ולא

נשארה ש'אל בקיום התנאי יד המקבל מתנ'על העליונה והמערער לבטל המתנ'עליו להבי'הראיה יעש'ב בד"ק וכן הם דברי הרא"ש בתשו'כלל מ'ה סי' כ'ד שכתב לסדי' וז"ל כל תנאי שאינו תפו'בפי'ויש בו שום ש'אין בו כח לבט' המעש'למן הדין אין בשום תנאי כח לבטל המעש'אלא דאשכחן תנאי בג'ובר וילפינן מיניה ומש"ה בעינן דוקא כיינא בו תנאי כפול ותנאי קודם למעשה כו'הילכך ריע כח התנאי עד שיהיו דברים ברורי'בלי שום ספק עכ'ל, הרי להדיא דס'ל להרא"ש דס'תנאי אינו מבטל המעש'ובנדונו שהיה שעבד מוחזק בעצמו היא משוחרר אף דיש ספק בתנאי יע"ש ,

שבתי וראה להר'פת"א בעצמו בח"ב סי'טו'ב שלמד מדברי תש'הרא"ש הלזו דכלל מ"ה כתב כתבתי בעניותי דכל ספק בתנאי אינו מבטל המעש' ועל הנותן להבי'ראיה וכ"כ מהריב"ל בח"ב סי'ב' ובח"ב סי' ס"ג ומינ'הרבה להסי'על תשו'מוהרא"ד"ב סי'קע"ט ע"ע מכיר' הקרקע ע"ת אם יפרע לו בתוך א' שנים יחזור המכר דיש בזה איסו'רבית, אך אמנם יש צד לקיים המכר מפאת התנאי שלא נעש'כהלכתו בתנאי כפול והוי התנאי בטל והמכר קיים, וזה לדעת רבוות'דפסקו דגם בממון בעינן תנאי כפול, משא'כ לדעת רבוותא דס'ל דבממון לא בעינן תנאי ככ'ל והתנאי קיים נתבטל המכר מפאת האיסור דאיכא דרבית , ופסק מוהרא"ד"ב ז"ל דכיון דאיכא ס' פלוגת'דרבוותא בענין התנאי מוקמי'ארעא בחזק'מאריה קמא הוא המוכר ואמ' עליו הפת"א שם מתשו'הרא"ש הלזו ומתשו' מהריב"ל הלזו דס"ל דכל שיש ס' בתנאי אין בו כח לבטל המעשה סו"ל למוהרד"ב להניח הקרקע בחזקת הלוקח והניחו בתימא יעש"ב, הנך רואה להר'בעצמו סותר את דבריו הפך ממ"ש בח"א סי'קס"ג לשם כתב דעל המקבל להבי' ראיה ותלכד דלא זכר ש"ר תשו'הרא"ש ותשובו'מוהריב"ל הנז"ל וגם תשו' מהרא"נ"ח הנז"ל דנר' להדיא דגם הוא מסכי' הולכשי' זו דכשהספק אינו אלא בתנאי על הנותן להביא ראיה והעלים עין הרב מכל זה עוד בה דלדברינו סהראי ניניהו וג"ע (א"הב חיים ס"ט עיין בזה לעט"ר מוה"ר הגאון המפו' חיים ומלך נר'ו בס' סמיכה לחיים דקי'ד ע"ד)

עוד אטוב אחפלא דנר' דגם הרשב'א אזיל ומודה בהך סברת להרא"ש דס'בתנאי השיב המקבל מוחזק והוא דמצינו לו בתשו'מ"ת סי'תתקע'ב ע"ע מי שמכר קרק'סתם וסבי'עדים כי היה תנאי בעת המכר דכשיבי'לו מעותיו יחזיר המכר והלוקח מבי'עדי'שמכרו בלי תנאי והעל'דאע"ג דקי"ל תרי ותרי אוקי ארעא בחזק'מ"ק, הכא הלוקח חשי'מ והוק שמתחי'כלין ירד ואינן חלוקי'אלא שום אומר שהיה תנאי וזה אומר לא היה יעש"ב מדבריו מוכ'דס"ל דכל שהמתנ' ברורה ואין ס'אלא בתנאי הלוקח והמקבל מתנ'הם מוחזקי'וא"כ היכי כת'הר'בדע'הרשב"א דמשום דיש ס'בתנאי אוקי ארעא בחזת"ק ומש"ה כתב דסתם לעולם אלא דלוה י"ל דשאני ההיא דתש' להרשב"א סי'תתקע"ב דשטר המכר כתו'בתם בלתי תנאי ומש"ה לא שבקי'פשיטותיה דשטר מכני ש'העדים דהו"ל תרי ותרי ואוקי תרי בהדי תרי והו"ל כתאן דליתנהו ונשאר שטר המכר בתקפו כמעיק'שאינו כתוב בו תנאי משא"כ בהך דהרשב"א הרי שהם זו לך במתנ'ע"מ שתזון את בני דמספ"ל בגויה אי סתמא לעולם או לכל הפחות

וכ"ז דוקא למוציא מחבירו דע"פ שטר זה הוא מוחזק בקרקע וכל ספק שיפול בו אין מוציאין אותו ומוקמינן' אגוית הספק ומאי למימר' ליה המוכר כיון שכל זכותך אינו אלא ע"פ השטר לדידיק"ל בגויה דשמא לעולם משמע ומש"ה אמרי' דהנותן חשיב מוחזק זה היה אפשר לחלק אך קמייתא' קשיא.

אכן האמת יורה דרכו דהרשב"א ה"ל ג"כ דהלוקח או המקבל חשיב מוחזק כדעת הרא"ש ומהרי"ב"ל ומהרא"נ"ח כנז"ל ומ"ש דיש מקום לומר דגם רב אשי מודה בל"מ דשמא לעולם דלוקח בגט ה"ל לר"א כל שאם כמפרש יום אחד דמי אינו אלא דוקא בגט דלצעורה קא מכוין והא איצערה יום אחד משא"כ בל"מ דלעולם משמע . אין כוונתו משום דמספקא לן אי לעולם משמע מש"ה אוקי ממונא בחזקת מריה קמא כמ"ש הרב פמ"א ז"ל אלא דפשיטא ליה דשמא לעולם בדיני ממונות . וכן מדבאר להדיא ממ"ש בתשו' אשר העלה ואשר הביא הרן ב"י ז"ל בא"הע סימן קי"ד דאפי' להוציא מיד המוחזק ה"ל דשמא לעולם כאמור .

והאר ההיכים כן נקדם הזיהים למרן מלכא ה"ה בעל הק"ל ח"ק ז"ל בי"ד ח"ב סימן ג"ן דק"ט סוף עמוד ג' דהאריך הרחיב בחקירה הלזו כמדתו הטובה לכל רוח בספק בתנאי מי הוא המוחזק המוכר והנותן או הקונה והמקבל והאריך למעניתו ובדקט"ו ע"ד הביא תשו' מהרא"נ"ח הנז"ל דפשיטא ליה דעל הנותן הראיה ותמה עליו מדברי הראשונים אשר העלה ואשר הביא שם למדבריהם נראה דספק תנאי דק"ע על המקבל הראיה . וכתב לחלק בספק בתנאי בין רב למעט לס' בעיקר התנאי דכשהספק בין רב למעט אם היו באים מתחילה לדין אי סגי ביום אחד שורת הדין להקל בתנאי מגו"ד הספק וא"כ ינתה ג"כ אע"ג שבאו לדין אחר זמן קיום התנאי . מ"מ קודם שעבר זמן קיום התנאי קם דינא וזכה בעצמו כמאן דמקבל יע"ש . ובדקי"ו כתב שאחר שכתב כ"ז עיינו ר'אה תשו' הרא"ש דכלל מ"ה הנז"ל וכתב דזה סותר לכל דברי הראשונים והביא דברי רש"י דפ'מי שאחזו דע"ה דלפי דבריו הך מילתא פלוגתא דרשב"ג ורבנן הויא והאריך בזה . ושוב הביא דברי מהרי"בל ח"ג סימן ס"ג והפמ"א ח"ב סימן ע"ו דתפסו תשו' הרא"ש ז"ל כפשטה תמנה . וכתב דלדידיה רבים לוחמים על סברת הלזו יעש"ב . וגם ראיתי לה"ה מוהריט"א ז"ל בס' שמחת יו"ט סימן כ"ה שחילק דסברת הרא"ש ז"ל אינה אלא כשהספק בלשון התנאי דסובל שני פירושים אך כשהספק אינו בלשון התנאי כי אם באומדנא מבחוץ אז ספק כזה מבטל המעשה וגם הרא"ש ז"ל יודה בזה לכל הראשונים ז"ל . ות"מ מו"הר הק"ל ז"ל שם סימן ד"ן דקכ"ח ע"ד השיב בחילוק זה והעלה דלדידיה פלוגתא דרבוותא היא יעש"ב

ולכל הדברות כשהספק בקיום התנאי בין רב למעט איכא דכ"ע מודו להרא"ש דשורת הדין להקל בתנאי ועל הנותן הראיה וליכא למימר בכה"ג אוקי ארעא בחזקת כמ"ש מו"הר הק"ל ח"ק ז"ל וגם ה"ה מוהריט"א ז"ל הודה לו בזה . ולפ"ז תשו' הרב פמ"א ח"א סימן קכ"ג היא תמוהה דהוא איירי בספק אי שמא לעולם או לא וכתב דאוקי ממונא בחזקת מריה קמא ועל המקבל להביא ראיה ומלבד שסותר לכל דברי הראשונים ז"ל עוד גם סתר לו תלמידיה ממ"ש בח"ב סימן ט"ו וכאמור ומדובר

אך שיהיה זאת תורת העולה דבתנאי דק"ע כל שלא קבע זמן בפעם א' שקיים בכל ימיו נתקיים המעשה שכבר נתקיים התנאי . ובשב וא"ת שאמו לעולם וכל שעשה אותו מעשה שהתנה עליו שלא יעשה בכל ימיו בטל המעשה בכך . ואם התנאי דק"ע היא דבר נמשך ותדיר כשימוש ויניקה פליגי בה רבא ור"א אי סגי בפעם אחת או לעולם . ובחיוב סתם אם החיוב בק"ע נמשך ותדיר פליגי הרשב"א והרא"ש דלהרשב"א הוי לעולם ולהרא"ש הוי ספק והמע"ה . ובנדר ושבועה סתמן לעולם כמ"ש הרא"ש בס"פ שבועות שתים וכמתבאר מתני' דאמרי' בפ"ד דנדרי' באומר בלבו היום . וכמו כן בחיוב או בתנאי ואיכא שבועה בהדיא סתמא לעולם וכמ"ש הרב זרע אברהם בחבו' אשר הביא עט"ר מרן זקני ה"ה משאת משה ח"מ סימן ב' והודה לו בסימן ג' כנז"ל . וכ"כ הר'ד"מ בי"ד סימן ת'ו ומרן מלכא נחז"ל סימן נ"ן דק"ג ע"ג דספק שבועה יחד היא שלא תמוט דאזלינן לחומרא ושמא לעולם יע"ש . ועוד חילק שם לנדוננו בענין ב"ד של ג' שלקחו פה שטרים וקבעו לזה להם כ"וך לשנה ושוב נתחרטו עו"ה וכתב מו"הר ז"ל שם דק"א סוף ע"ג דכיון דהמינוי הזה אינו דבר מתנה ויש להם הנאה לבני הקהל דמזכים אותם לחיי העוה"ב ככה"ג שמא לעולם כמ"ש מוהרא"נ"ח ח"א סימן ס"ג לענין פיטור מס דאם נתן מעות בעת הפיטור גם לדעת הרא"ש ז"ל הוי לעולם . וכ"כ מהרימ"ט ז"ל בתשו' סימן מ' לעיקר דינא והרב אדרת אליהו בתשו' סימן ז'ך . והנה מהר"א ששון ז"ל סימן מ"ח לא הוגה לו חילוק זה והו"ל יחיד נגד מוהרא"נ"ח והרב אדרת אליהו והרימ"ט ז"ל .

עוד חילק עט"ר מו'הר ז'ל שם' לנדוננו דכיון דקי"ל מעלין בקדש ואינם מורידים כיון שכן ענין זה מוכיח מתוכו דהוי לעולם דאיך יתוייר שלעתם לשנה ונמצאו רבים וזט"ה מתנים בשתם לעקור דבר מן התורה . אלא ודאי מעיקרא כיוונו לעולם יעש"ב . ועו"כ שם דק"ב סוע"ג וז"ל ועוד טעם אחר בנ"ד דהוי לעולם שמעולם מינוי זה בעיר הזאת ובכל גלילות בעת שממנים עליהם מרבין תורה המינוי הוא לעולם כל ימי חייהם וכן בכל המינויים דגריעי מיניה כי ע"כ סתם כזה כמפרש חשיב והרי זה כאותה דקי"ל על דעת הראשונה עושה וכן אדם העושה דבר סתם סמך על המנהג כדאמרינן ר"מ היה דורש לשון הדיוט כו' יע"ש . עוד חילק מוה"ר ז"ל שם לנדוננו שהרי הסכימו שלא יוכל שום יחיד לעמוד נגדם בענין מינוי הזה ודבר זה ענינו שב וא"ת דהוי לעולם לכ"ע ומינה דעיקר המינוי ג"כ היה לעולם ומעין זה כתב בתשו' הרב מ"ז ח"א סי' כ"ה ועיין בתשו' מוהרש"ך ח"ג סימן ח"ק יע"ש היוצא לנו מדבריו דאם בדבר אחד יש בו שוא"ת וגם ק"ע אעפ"י שבק"ע יש מקום לדונו לפעם אחת או ליום אחד כיון שבשב וא"ת שאמו לעולם לבר הלמד מעניינו והנה נור'ף לו דגם הק"ע הוא לעולם

נרס

ברם מדברי הרב החסיד מוהר"י אגאזי זצ"ל בס' נאות יעקב ד"ז ע"ג לא משמע כן דהא פירש הרב רבינו אהר"ן ז"ל בס' חפא ר"פ מ"ה וז"ל אדרב'ן נאה היה לאבותינו לקבל התורה ולומר נעשה ונשמע מה היה נאה לימר אלה אלהיך ישראל ע"כ והוא פוא' ראי למימרא שנאה היל"ל נעשה ונשמע • ועוד קשה אמרו מאי היה נאה להם לומר אלה אלהיך הכי היתי והם כי לא להזכיר •

ופי' הרב שם ע"פ חילוק הרב מה"א הנז' דבק"ע יש מקו' פיטור בנעס אחד אבל בשא"ח שאמו לעולם • דהנה איתא במד' הזית נעשה ונשמע נעשה הללו מ"ע ונשמע הללו הל"ת • והנה היה מקום פטור ליש' במעשה העגל לומר שנתחייבו שהם ולא אמרו לעולם ומנו למי' דעתינו היתה להתחייב בכל זמן שנרנה אבל כיון שפיחת עגה בשלו' נעשה ונשמע לא היה מקום לעבור על ל"ת דלא יהיה לך אלהים אחרים דבמידי דשא"ת שאמא לעולם והוא אמרו נאה היה לאבותינו לומר נעשה ונשמע ירלה עם כי האדם יראה לעינים שבאו דבריהם שלא כסדרן דקדמו פומייהו לאודנייהו מ"מ כשתדקדק היכב נאה היל"ל נ"ו דברים כסדרן מ"ע ומל"ת אדרא עקא באם כוונו לכך להתחייב גם במידי דשא"ת מאי היה נאה להם לומר אלה אלהיך ולעבור על לאו דלא יהיה לך שלא כל המתחייב בשא"ת שרמו לעולם ובשלמא אם העבירה היתה במידי דמ"ע ולא עבודה הי"ל פתחון פה אכן מאי היה להם לומר אלה אלהיך במידי דשא"ת אתמהא אח"ד יע"ש

ומאחר עלו'ת כל זה ניחנה רא"ש להבין כוונת הכתובים בס"ד והוא דמשה רבע"ה רפנו ורצונו היה שיקבלו ישר' את התור' לעולם ועד ע"שו כל הדורות מבלי שום טענה ואונ' שיוכלו להבטר משום מנוה לא ממ"ע ולא מל"ת בשום צד ואוכן שיהיה ואע"פ שכבר קבלו אותה בהר סיני אפ"ה כיון כאן הוא רא"ב דעשו את העגל בתר הכי וקרא כתיב ויפתוהו בפיהם כו' ע"ז נכנס לבית הספק פן ואל יבואו עם בני ישר' באיזה זמן להפטר מקיום התור' ומצותי' באיזה טענ' ע"פ הדין לפי ש' ומש"ה רצה לאסר ולקיים הדבר עתה בערבות מואב כלת משה ויפר' בקשר אמיץ לבלתי ישאר להם שום מקום פטור כלל וכלל • ועיקר החשש של משה רבע"ה היה שמא אחר זמן יבואו לטעון דמאחר דבמתחייב בדבר אחד ולא קבע זמן להיותו אם ירצה להפטר ביום אחד וכיונא בזה ושלא לקיים הדבר ההוא לעולם דבר זה במחלוקת הוא שנוי דלדעת הרא"ש ודעימיה יכול להפטר בשנה אחת וכיוצא ולדע' הרשב"א ודעימי' חייב לקיים לעד לעולם א"כ גם בזה אפשר יאמרו עם בני ישר' דאינהו ס"ל כהרא"ש וכיון שכבר קימנו עד עכשיו נפל אודא ליה החיוב והקבלה אשר נתחייבנו בהר סיני הלא מראש ואפי' למ"ש דבדברי הרא"ש משמע הכי והכי ובמונית מאכרו עליו הראיה גם בזה כביכול הקב"ה הוא המוצי' ועליו הראי' להביא ולברר דמי בם וקבלתם היתה לעולם ועד הבעל אלה לשון כואת משה רבע"ה בחכמתו הרמה עשה הדבר בכל חוק ותקף כלת משה וישרא' לפי כל החילוקים הנאמרים בדבר ושיהיה ש'ינא דכ"ע ולא יהיה להם אחר זה שום מקום פטור כלל • וטרם כל

כה עשה למען יעמדו בברית הזאת כל העם מקטנם מנער ועד זקן קטון וגדול שם הוא כדי שלא יוכל שום אחד מהם למחות בדבר אחרי כן כדין יחיד מוחה בהסכמת רבים שלא הוכרזה בצבור שיכולים לומר אינו מהם אילו הוכרזה בצבור והיינו יודעים ממנה היינו מוחים בדבר כמ"ש האחרונים וכאן נ"כ בקבלת התור' וחיוב מצותיה אין לך הסכמה גדול' מזאת דצריך להכריז אותה בצבור כדי שלא ישאר שום מוחה בה וז"ש תראו ותדעו כי בברית הזאת אשר אתם עוברים הרי כולכם במקום אחד ובמעמד אחד ולא תאמר לכם אחרי כך למחות כלל דאם יש לכם למחות הוא היום דוקא וזהו אתם נצבים היום כולכם כו' ראשיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישר' כו' ולא נשאר מכם בר ישר' שהוא מהמעמד הקדוש הזה שיוכל למחות אח"ך וכ"ז הוא לעברך בברית ה' אלהיך כו' ירצה כ"ז שאני הוכרחתי לדבר עמכם עם קטון וגדול הוא בשביל שאני רוצה לעבור את כולכם בברית ה' אלא דחשש משה רבע"ה פן ואל אחר עבור זמן מה אב' יבאו לטעון דקבלתם וחיובם היתה בשנה ויכולים להפטר מחיובם כשקיימו זמן מה אך אם יום או יומים ע"ז הוא מוכרח לתקן ולקשר הענין בקשר אמיץ ע"פ החילוקים הנאמרים בענין ויהיה חיובם תמיד לעולם ועד • זה ינא ראשונה מ"ש מרן מלכא אור היר"ח דאיך ימוייר דרבים מתנים בשתם לעקור דבר מן התור' וא"כ בעת ההיא ובעונה הזאת כי אתם נצבים היום כולכם כו' כל איש ישר' כו' איך יתכן שתהיה בדעתכם להתנות בקבלתכם דתהיה שתם וע"י זה תהיו פטורים מקיום התור' ומצותי' ונמצאו רבים מתנים לעקור כל התור' כול' חלילה וזה לא יתכן דאלו בדבר אחד אמרנו דלא ימוייר כ"ש בכל התור' כולה • ועוד דכבר כתבנו דבנדר ושבוע' שאמן לעולם כמ"ש הרא"ש בש"פ שביעית שתים וכמתבאר מדברי הרב זרע אברהם ועט"ר מרן זקני דבחיוב דאיכא שבוע' בהדי' שאמו לעולם וכ"כ הרב ד"מ ומ"מ חק"ל ת"קוכפי זה בענין קבלת התור' דאיכא שבוע' בהדא ודאי דלא יוכלו לטעון דשתם קבלו ולעתם היה לזמן מה וז"א לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו דהיינו לבעת ובעונה הזאת אתם נשבעים ואתם נכנסים בברית א"כ אליבא דכ"ע חייבים אתם לשמור ולקיים התורה והמצות לעד לעולם אפי' במצות דק"ע דנחלקו הפוס' כמ"ש אחת למעלה והיית' יכולים לפטור עצמכם במ"ע בכגון דא דאיכא שבועה גם הרא"ש יודה בזה • וע"ד דשבוע' ואת הלא היא ברב"ח ע"ד וע"ל הקב"ה והיא לדעת אחרי' דאין לה התרה כמ"ש בשבועו' דכ"ע דהשביע משה את ישר' ע"ד הקב"ה וע"ד כי היכי דלא תיהוי להו הפר' לשבועתייהו ופרש"י כי היכי דליהוי שבועתם לדעת אחרים ולא יוכלו הם להתירם דנדר שהודר ע"ד רבים אין לו הפרה יע"ש • וא"כ כיון שאני משביע אתכם בהנערפות השכינה עמי והיא ע"ד רבים אין לכם התרה ווהו לעברך בברית כו' וגם אמר ה' אלהיך כורת עמך היום וא"כ אין לכם התרה לשבועתכם וכיון דהשבוע' במקומ' עומדת אין אתם יכולים לפטור עצמכם בטענה דשתם קבלתם כמ"ש דשתם דאיכא שבוע' בהדי' הויא לעולם ואמר עוד למען הקים אותך היום לו לעם כו' הוא לרצה לומר להם משה רע"ה

רבע"ה דכמו דאתם סוברים דיש לכם טענה לפטור עצמיכם בטענת שתם ולדעת הרא"ש ודעימיה כשקיים זמן מה נפטר מחיובו א"כ כפי זה גם הקב"ה כביכול דקבל אתכם לעם ונתחייב עמכם יכו' להפטר בזמן מה לדעת הרא"ש כפי שנתבאר' וזהו למען הקים אותך היום לו לעם כו' דבטענ' עצמה אשר אתם פוטרי' את עצמכם גם הוא יכול לפטור עצמו כמותכם דהכל אחד ופוטר עצמו מאשר דבר לך אך דכביכול אינו יכו' לפטור עצמו מכם להיות שבועה בדבר ואמתו לעולם וזהו כאשר נשבע לאבותיך כו' וכפי זה אתם גם אתם דיש לכם שבועה הוי לעד לעולם דהכל אחד ומה מאד כי נעמו לכי זה פי' רש"י בפ' זה שפי' וז"ל והוא יהיה לך לאלהים שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכו' להבדל מכם ע"כ . והנה נכון מאד לפי דרכי' ועם כ"ז הכם מרע"ה דנהי דאיזן ותיקן לדור ההוא שלא יוכלו לטעון טענה דשתם קבלו ואינם יכולי' לפטור עצמ' ברם להדורות הבאי' אחריה' הבנים ה"ן לישראל מתי היחי להכני' בברית ה' . האמנם כבר כתבנו דרצה מרע"ה לעשו' מעש כדין הסכמות שהוכרזו בצבור ועי"ז דבר עמהם לכל העם תקנה לקטון לגדול והרב מ"ך בח"ב סימן ג' כתב דהסכמה שהסכימו רבים והסכימו שלא יוכלו הבאי' אחריה' לבטלה אפי' באין שם הרם אינן יכולין לבטלה יע"ש . אי לזאת בחכמה דבר להם שכה יעשו מעכשיו להתנות שקבלת' יהיה לעולם ושלא יוכלו הבאים אחריה' לבטלה ושיקבלו עליהם בכך וכיון שכן חייבי' הבנים לאשר ולקיים שפי"ר גורא' ובפרט אם קבלו בנדר ובשבועה וחרם וזהו ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית כו' כי אם את אשר ישנו כו' ואת אשר איננו פה עמנו היום ירצה דמה שאני עושה מכם הוא לכרות הברית באופן זה כדי שתהיה קבלתכ' קיימת לעולם ועד גם לדורות הבאים אחריכם .

ועתה בא לרמוז להם ג"כ דכמו דהאבות אינן יכולין לפטור עצמם מטעם שאמרנו דכיון דאיכא שבועה היוכם הוא לעולם כ"כ נמי הדו' הבאים אחריהם וטעם אחד להם והוא דכבר כתבנו משם מרן מלכא אור היר"ח בענין המינוי דכיון דאינו מתנה ויש להם הנאה לבני הקהל דע"י מביא' לחיי העה"ב שאמו לעולם וכמ"ש מהרא"נ"ח ומהרימ"ט והרב אדרת אליהו והרב מ"ך בסי' הנז"ל כתב דהמקבל נדוי והרם לדעת חבירו אם קבל טובה ממנו אין להם שום התרה יע"ש . ועי"ז רמז להם דב"ז דהיו יכולין לפטור עצמם בטענה דשתם קבלו היינו אם לא היו מקבלי' טובה מאת ה' ברם עתה שהוצי' ממצרים משעבוד לגאולה ומאפלה לאור גדול ואין לך טובה והנאה גדולה מזאת אינ' יכולי' לפטור עצמם בטענת שתם וגם אינן יכולין להתיר את שבועתם לא הם ולא בניהם דאלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים כו' וא"כ כיון דשבועתם קיימת קבלתם הויא לעולם גם לבניהם אחריהם גם לדעת המ"ך וז"א כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים כו' ומי הוא זה מעם בני ישראל אשר יוכל לומר כי לא קבל טובה בענין זה וכל זה אשר אני מושש הוא פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה היום כו' דהיינו הבא טעון טענת שאסורונה לפטו' עצמו בקיו' ימים או יומים ע"ז מוכרח אני להחזיק הענין ככל האמור ומדובר כי ודאי כיון שכבר נתחזק הדבר כ"כ עכשיו לפו"ד לא יש להם שום תקו' פטור . ומה גם אי מה שלבבו פונה הוא לעבוד ע"ז דהוי ממצות ל"ת דליכא דכ"ע בשוא"ת שהם לעול' ואיך יתכן לעבור על לאו דלא יהיה לך אלהים אחרי' כו' כמ"ש הרב החסיד בכונת המאמר דשמא היה נאה להם לומר שם אלהיך ישראל ואם אפ"ה יעבור איזה מהם ב"מ ורבנן בן כל הבא כו' וע"ז כשיאמר הדור האחרון על מה עשה ה' ככה כה אמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם דלא היה להם לעזוב מה שקבלו אביהם כיון שאביה' הסכימו שלא יוכלו הבאי' אחריה' לבטלה כמ"ש הרב מ"ך דאפי' שאינה חרם אינן יכולי' לבטלה כ"ש בדאיכא אלה ושבועה וז"א על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבות' . ועוד דכבר כתבנו דאם קבל הנאה שאמו לעולם וזהו אשר כרת עמם בהוציאו אות' מא"מ דאין לך הנאה גדולה מזאת להם ולבניה' אחריה' כמ"ש . ובשלמא אם היתה טענת' דשתם על מצות דק"ע היה להם איזה צד טענה הגם דכבר כתבנו דבכגון דא הוי שאמו לעיל' גם בק"ע אלא דטעו טעות גדול לטעון טענה דשתם גם בשוא"ת דשם לא מצינו מי שחולק לומר דבזמן מה יפטור וזהו וילכו ויעבדו אלהים אחרי' כו' דעברו על מצות ל"ת דלא יהיה אלהים אחרי' כו' כמ"ש הרב החסיד ומש"ה ויתש' ה' מעל אדמת' דגם במתנת הארץ אשר נתן ה' להם יכול לפטור עצמו בזמן מה מדה כנגד מדה ממש . וע"ז אני אומר לכם דע"ש כל האמור אין לכם שו' תקו' פטור לא במ"ע ולא במל"ת בשום זמן כי אם קבלתכ' וחיובכ' היא לעול' ועל בכל התורה . וגם כבר כתבנו משם מרן מלכא אור היר"ח וכן נראה מהרב מ"כ ומהרא"נ"ח דבדבר דיש בו ק"ע ושוא"ת הוי שאמו לעול' גם בק"ע וזהו הנסתרות כו' ע"ע יען שהוא לעשות את כל דברי התורה הזאת דיש בה ק"ע ושוא"ת וכמו דבשוא"ת שאמו לעולם הנה צר"ף לו גם המ"ע לעד לעולם ע"ש כל הדורות .

(**אה"ב** חיים ס"ע עיין למרן מלכא עט"ר מו"הר המופלא בס' הבהיר שבלה לדוד הנ"מ דכ"ג)

אמרתי בתחי' דברי קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו שם רמז למצות זכר עמלק אשר צונו ה' למחות כל זכר למו ובהקדי' מה שזכורני שפי' המפרשים ובעת אני זוכר למי מקדושים כפי' הכתוב גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה ירצה דאם תראה איזה בני אדם שרדפוך וכשיגוך לא תאמר שרודפים אותך על עצמך ובשבילך כי אם שכה תאמר שמה שרודפים אותך הוא על היותך מקיים התורה והמצות של כביכול המקום ב"ה כי כן הוא האמת וכביכול הוא מצילך מידם וזהו גול על ה' דרכך שכל מה שעושי' ורודפים אותך הוא בשביל ה' ובכן ובטח עליו והוא יעשה ע"כ . וכבר ידוע דראשית נקרא עמלק דכתיב ראשית גוים עמלק גם ידוע דמכל האומות מקבלים גרים חוץ מעמלק . גם ידוע דמלחמה בלשון תרגום הוא קרבה ובכן את זה המנתי קרבן ראשי' דהיינו מלחמה והקרבא של

ראשית

ראוי' להוא עמלק הקריבו אותם לה' ע"ד שכי' שבי' גול על ה' דרכך כו' ובודאי דה"א ברחמיו יפדנו ויצילנו מידו למחות את כל זכר למו ונדע דראשית גוים שהוא עמלק של המזבח לא יעלו דהיינו של מזבח ה' דאין מקבלי' גרים מהם כמ"ש

חזותי על המקרא ואמרתי קרבן ראשית הקריבו אותם לה' גם של המזבח לא יעלו שם רמז לביאת משיחנו שי' בא ויגאלנו בנ"א והוא דבע"ה בבנין בית קדשנו ותפארתנו נקריב לפניו קרבנות ועולות וגם את זה שנביא לפניו בכורים כמ"ש ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך . ובכר ידוע דהבכורים לא היו מניחים אותם ע"ג המזבח אלא לפני המזבח כמ"ש והנחתו לפני מזבח ה' אלהיך . ומעתה את זה רמזתי קרבן ראשית הקריבו אותם לה' דהיינו דנביא בע"ה בכורים ה' ברם ואל המזבח לא יעלו דקרא כתיב והנחתו לפני מזבח ה' אלהיך כו' יהי רצון שיהיה בעגלא ובז"ק אכי"ר

דרוש לשבת הגדול

יום הקדוש והנורא הגדול הוא ידוע

דהיא ר' מפורסם הדרו וגודל כבודו אשר קנה ש"ע לעצמו וזה שמו אשר יקראו לו **שבת הגדול** דמלבד כבוד השבת בעצמו ומעלתו ככל שבתות השנה עוד זה את כבודו ואת גדלו בשם יקרא הגדול דהיינו גדול מאחר שבתות השנה . ובודאי דלא על חנם נקרא בשם זה אלא על סיבת הנס הגדול שנעשה בו ביציאת אבותינו ממצרים והקריבו את קרבנם קרבן פסח ולקחו אותו בעשור לחדש כידוע . ונהיות שהמצריים היו עובדים לטלה והיה להם לישראל להמנע מלהקריב ק"פ מפחד המצריים ותם נס כי מזל מעשה גורם כי שבת של פסח מצרים היה בעשור לחדש וציוה ה' לקיחת הפסח בו ביום אשר שליטתו שבתי ומזלו גדי וטלה כידוע להורות הכנעתו והשפלתו ביום ממשלתו ורום מעלתו עד כי נפל שדוד לפני עם בנ"י ובידם יקחוהו ויאסרוהו עד לטבח יובל . כי שח'ו בעו'מות בהקב"ה דכביכול מסדר מערכות מלך גדול ונורא והכניסו עצמם בסכנת מות כדי לקיים מצותו ית"ש ומוה"א לא יעלה על ראשם לא מפחת המזל כוכבי שמים ולא מפחד בני אדם גם בני איש בעלי בחירה . ועל זה ראוי להקרא שבת הגדול שם רמז כי שבת זו ממלך מלכי המלכים מלך גדול ועם בני ישראל קיימו מצותו של גדול ולא חשו לשום דבר ונותן טעם על מה ועל מה זכה לשם זה יותר מכל שבתות השנה . מפני הנס שנעשה בו דהיינו היות הנס ביום השבת עצמו וכמ"ש רז"ל .

ועוד נה להיה נס זה של יציאת מצרים ע"י משרע"ה דגם הוא נקרא גדול כדכתיב גם האיש משה גדול מאד כו' ונותן טעם בענס מפני הנס שנעשה בו דהיינו הנס הידוע של יציאת מצרים שנעשה ע"י של גדול משה רבע"ה

ובעיקר מצוה זאת של קרבן פסח ראתה עיני להרב מירת כסף פ' בא שפי' כוונת הכתובים והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח הוא לה' כו' ודקדק הוא ז"ל דכפי המגיד האי קרא בבן רשע מיירי דכן אמר לכם לכם ולא לו והיה צריך להקהות את שיניו ולומר לו בעבור זה עשה ה' לי ולא לו כו' וא"כ ואמרו מורה נראה לנו להשיב לו זבח פסח הוא לה' . וניחא ליה במאי דאמרינן כל בן נכר לא יאכל בו יכול בן נכר ממש ת"ל כל בן נכר ערל לב וערל בשר בבן נכר שניתנכרו מעשיו לאביו שבשמים הכתוב מדבר . ובמדרש אמרו כל בן נכר לי"ב לקיים מה שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל . וכתב הרב היפה ז"ל דנראה דס"ל דקרא כפשטיה בגוי ממש והקשה דמאי קא מיירי אי בגוי ערל הרי כבר נאמר וכל ערל לא יאכל בו אי בגוי מהול הא נפק"ל מגר תושב ושכיר ותירץ דמיירי בגוי מהול שלא לש"ש אלא לשם אשה לשם לקט שכחה ופאה ע"כ . נמצא דהאי בן נכר כפי הש"ס דילן מיירי בבן שנתנכרו מעשיו אבל גוי מהול שלא לש"ש מותר לאכול ק"פ וכפי המדרש מיירי בגוי מהול שלא לש"ש אבל בן שנתנכרו מעשיו מותר לאכול . וכתב הרב ז"ל דמחלוקתם הוא במחלוקת ר' יוסי ור' יהודה בע"ז דכ"ו ע"א דתניא שם חניא כותי לא ימול את ישראל מפני שמל לשם הר גריזים דברי ר' יהודה א"ל ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה אלא מל והולך עד שתצא נפשו מ"ט דר' יהודה דבעי מילה לשמה א"ר חסדא דכתיב וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו ומילת לה' קאי אמילת המול פי' לה' צריך שתהא המילה לשם ה' ופריך ורבי יוסי . ההוא בפסח כתיב ועשה פסח לה' לשם ה'. הנה כי לא ימול לש"ש . ולפ"ז איכא למימר דהש"ס דס"ל דכל בן נכר לא יאכל בו איירי במי שנתנכרו מעשיו ולא מוקי בבן נכר כפשטיה והיינו בגר שנימול שלא לש"ש משום דס"ל דהלכה כר' יוסי דלא בעי לשמה וא"כ במאי נוקים קרא אי בגוי ערל הא כתיב כל ערל ואי בגוי מהול הא מתושב ושכיר נפקא ואי בגר שנתגייר ומל עצמו שלא לש"ש מה בכך הא ר' יוסי אמר היכן מצינו מילה בתורה לשמה וצריכין אנו לו' דבן נכר האמור בתורה בן ישראל שנתנכרו מעשיו כו' דגר שנתגייר אף שלא נתגייר לשם ה' ועשה פסח כתיב ומילת לה' קאי אפסח . ברם לדעת המדרש דס"ל דבן נכר לא יאכל בו הוא בבן גוי כפשטי' דקרא דכל היכא דאיכא למימר ולאוקמי בבן נכר ממש עדיף דמי והיינו בגר שנתגייר שלא לש"ש והיינו כר' יהודה דבעי מילה לשמה וכאמור .

וכתב

וכתב הרב דזהו הויכוח של האב והבן דהנה הבן שנתנכרו מעשיו ברואהו שאינו מניח לו אביו לאכול מבשר הפסח צווח ככרוכיא ואומר לאביו מה העבודה הזאת לכם ולא לי אי משום שנתנכרו מעשי הלא כשעיה דקרא בבן נכר ממש קאמר וזהו והיה כי יאמרו עליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם דהיינו אותם הבנים הרשעים הבאים בטענה שהם בניכם וכיון שהוא בן ישראל מי זה אמר שלא לאכו' ק"פ כו' ולעולם דמי שהוא בן ישראל אף מומר יכו' לאכו' כו' תשו' חורה זוה לנו ואמרתם זבח פסח הוא לה' והיינו שלה' הכתוב בפסח בפ' וכי יגור אתך גר כו' לא קאי אהמול אלא לפסח שהוא עשיית הפסח לשם ה' אבל מילה אינצריך לשם ה' וכדקאמר רבי יוסי אמ"ל

הגה

מלדבריו נראה פשוט דס"ל דבן נכר שנתנכרו מעשיו אסור לאכול בפסח דורות ג"כ ולא בפסח מצרים לוקא מדקא דריש ליה בפסוק והיה כי יאמרו אליכם בניכם כו' דהיינו לעתיד וכדבר האמור וס"ל דאסור לאכול מבשר הפסח וכונתי מצאנו ראינו להרב בפרשת יתרו דרוש א' אשר פירש שם הביא ברייתא בשבת פ' ר"ע דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו כו' שבר את הלוחות מאי דריש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה וישראל מומרים עאכ"ו וכירס לו הרב לשלפתם דקשוריה זה בזה דכיון דעשה האחת צריך לעשות האחרת והאריך שם ברוהב מבינתו מהוק מדבש וחוכן דבריו במאי שר"ע דרש את הק"ו הלזה ומה פסח שהיא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה כו' ולא דרש ק"ו אחר שהובא במד' פרשת בא שאמר משה רבע"ה ומה פסח מצרים שהיה לשמה אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו כו' היינו משום דס"ל דבן נכר אסור בפסח דורות ג"כ ואזיל לטעמיה ר"ע במאי דאיפליגו בפ' החודה דפ"ג עם ר"א אי דנין אם' מכאי אפשר וס"ל לר"ע דאין דנין כמבואר שם ותש"ה ס"ל שמשה רע"ה שבר את הלוחות בק"ו דבן נכר אסור בפסח דורות והיינו דאייתר ליה לר"ע היקש ועבדת את העבודה הזאת כמ"ש שם בפ' החודה ודריש ליה מפ' זה דבן נכר שנתנכרו מעשיו אסור לאכול בפסח דורות ג"כ ודרש את הק"ו ומה פסח שהיא א' מתרי"ג מצות אמרה תורה כו' ולא הק"ו האחר את"ד בקיצור הרבה ועי' ג"כ להרב ז"ל גופיה בדר"ו בזה

ועפ

כל האמור כ"ל שאפשר לפרש כונת מאמרז"ל הובא בילקוט פ' בא וז"ל והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בשור' רעה נתבשרו שעתידה תורה להשתכח ויש אומרים וכו' ׳ והמאמר הזה אומר דרשוני דמהיכן נשמע ממאי דשאל הבן מה העבודה הזאת לכם האי בשורה שעתידה תורה להשתכח אלא ע"פ האמור יבא על נכון ונקדים עוד מאי דכתבו המפרשים רז"ל דאם לא היה מרבע"ה שובר הלוחות לא היתה תורה משתכחת מלומדיה אלא היו זוכרים את הכל כנתינ' מהר סיני עיין עליהם בהגריהם ובעירותם ומעתה עלי נא רכונת המאמר והוא דכבר כזכנו משם ה' ע"כ בפ' זה והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם דאיירי קרא בבן נכר שנתנכרו מעשיו לשמים תש"ה ג"כ הוכרח מרבע"ה לדרוש הק"ו ומה פסח שהוא א' מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו כו' וא"כ נמצא דמשום דס"ל למשה רבע"ה דבן נכר אסור בפסח דורות מפני זה שיבר את הלוחות וע"י שבירת הלוחות יבואו עם בני ישר' לשכחת התורה וכמ"ש ובכן ז"א והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם כו' והיינו בן נכר שנתנכרו מעשיו לשמים ומכח זה יבא משה רבע"ה לדרוש את הק"ו ומה פסח שהיא אחת מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נכר כו' ויהא שובר את הלוחות ע"ז באותה שעה נתבשרו שעתידה תורה להשתכח דהיינו ע"י שיבור לוחות וכמ"ש

דבר

הלמד מענינו כמה נמר היה הולך ונוע"ר רבן של כל הנביאים משה איש האלהים עם ישראל לא אחת ולא שתים ובפרט בתחי' דבר בהליכתו בשליחות ה' אל פרעה כמבואר במאמז"ל במד' ש' שמות וז"ל ואחר באו משה ואהרן היכן הלכו הזקנים שלא הבא אותם עמהם שכבר א"ל הקב"ה ובאת אתה וזקני ישראל אמרו רבותינו הלכו עמהם הזקנים והיו מגנבין את עצמם ונשמטים אחד אחד שנים שנים והלכו להם כיון שהגיעו לפלטרין של פרעה לא נמצא אחד שכן כתוב ואחר באו משה ואהרן והיכן הזקנים אלא שהלכו להם א"ל הקב"ה כך עשיתם חייכם שאני פורע לכם אימתי בזמן שעלו משה ואהרן והזקנים להר סיני החזירן הקב"ה שנאמ' ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה ע"כ ולכאורה י"ל במאמ' הלזה טובא חדא דלמה הוצרך בעל המאמ' לו' לנו דהזקנים נשמטו אחד אחד שנים שנים דנראה דאיזה נפקותא נפק"ל מזה דאל"כ יאמר נא דהלכו להם ולא באו עם משה ואהרן ועוד אומרו כיון שהגיעו לפלטרין של פרעה לא נמצא א' כו' דנר' דמשה ואהרן לא הרגישו בדבר עד בואם אל בית פרעה ומאי נפק"ל בזה אם הרגישו קודם או לא ואו י"ל במ"ש א"ל הקב"ה כך עשיתם דלמה זה כה א"ל הקב"ה כביכול כך עשיתם דבאומרו כזה מורה ובא דהי"ל לעשות באופן אחר ועו"א חייכם שאני פורע לכם כו' דלא הול"ל אני פורע לכם אלא אדרבה אני נפרע מכם על המעשה אשר עשו דהיו ח"ו ראוים לעונש ועו"א אימתי בזמן שעלו משה ואהרן החזירן הקב"ה שנאמ' כו' דמזה נראה דפרע להם מדה כנגד מדה ולנו לדעת

ונלפקעד

לפ' כונת המאמ' בשנדקדק מעשה הזקנים הללו אשר עשו בחכמה והוא דהן אמת דלא הלכו עם משה ואהרן אל פרעה אבל ע"ו הדבר באופן שלא יבינו משה ואהרן שדעתם היה שלא לילך עמהם ויחרשלו גם המה מלילך אל פרעה בשליחות ה' וע"ז כה עשו להודות להם בתחי' לילך עמהם אף שדעתם היה שלא לילך כלל וגם התחילו להליך ובאמצע הדרך התחילו להשמט אחד אחד ב' ב' כדי שלא ירגישו בדבר משה ואהרן שהם נשמטים בבת אחת ויחזרו בהם בראותם שהזקנים מתפחדי' ובכן לא הרגישו בדבר עד בבית פרעה ממש וכיון שכבר נמצאו שם לא חזרו בהם ונכנסו אל פרעה ׳ וכפי זה נמצא שהזקנים המה בחכמתם הכניסו למשה ולאהרן אל פרעה הגם שהמה לא נכנסו ונשמטו גם היה בחכמה ובתבונה וע"ז ודאי צריך הקב"ה לפרוע להם שכר כי כביכול

כביכול אינו מקפח שכר שום בריה חלילה אלא שצריך לפרוע להם כמעשיהם מדה כנגד מדה ולחלוק להם כבוד באופן זה ממש שהם לא עשו אלא לוייה למשה ולאהרן ולביאת פרעה לא נכנסו כך יפרע להם בענין הר סיני בתחילה אמר להם עלה אל ה' אתה ואהרן כו' ושבעים איש מזקני ישראל כו' והיה להם כבוד והדר שבזימנם הקב"ה לעלות אל הר סיני עם משה ואח"ך ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה ונמצא דלא עשו בהר סיני אלא לוייה למשה .

ומעתה זה כוונת המאמר ואחר באו משה ואהרן היכן הלכו הזקנים כו' אלא שהיו נשמטין אחד אחד ב' ב' כו' לעשות כדבר האמור כדי שלא יבינו משה ואהרן ויתרשלו בשליחותם וז"ש נשמטין כו' והלכו להם כמ"ש וכיון שהגיעו לפלטרין של פרעה לא נמצא אחד כו' . ונמצא שישבו ברכות לפניהם כנז"ל כדי שלא יתרשלו משה ואהרן . ע"ז אח"ל הקב"ה כך עשיתם ירנה באופן זה עשיתם להשמט ולא ברחתם כולכם בבת אחת וגם מתחילה הוליכם להם כמו שאתם הולכים עמהם א"כ ע"כ על הדבר הטוב הזה אשר הכנסתם בהזכתכם את משה ואת אהרן אל פרעה הגם שאתם לא נכנסתם חייב אני לפרוע לכם שכר אלא שצריך לפרוע לכם על באופן הזה ממש וזהו חייכם שאני פורע לכם ולא אמר נפרע מאחר שהיא פריעת שכר והיה מדה כנגד מדה בסיני וזהו אימתי ירנה אימתי מצינו שפרע להזקנים מדה כנגד מדה ע"ז ויהי כמשיב בזמן שעלו משה ואהרן עם הזקנים להר סיני החזירן הקב"ה באמר ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה והוא ממש כמעשה אשר עשו המה במצרים וכדבר האמור .

ואפשר זה יהיה רמז המאמר רז"ל שם בש' שמות שאמרו תני רשב"י בכמה מקומות מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים בסנה דכתיב לך ואספת את זקני ישראל בסיני דכתיב ואל משה אמר עלה אל ה' כו' יע"ש . והוא דבא ללמד דלא תיסק אדעתיך לומר דבמקומות הללו לא היה כבוד לזקנים מאחר דבמצרים לא עשו ח"ו כהוגן ובסיני לא היה להם כבוד אלא אדרבא ביזיון ח"ו דנדמה להם שגם המה יעלו עם משה מדהזמינם כביכול ואל משה אמר כו' דזה אינו דהרי כבר כתבנו דבמצרים עשו בחכמה והם הכניסו את משה ואהרן אל פרעה כדבר האמור ובודאי דכבודם במקומו מונח הגם שלא נכנסו אל פרעה ומתי' גם בסיני זה היה כבודם מדה כנגד מד' כמו שעשו המה במצרים וזהו אומרו תני רשב"י בכמה מקו' מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים בסנה כו' ובסיני כו' לאפוקי מאי דהוה ס"ד . באופן כי הורה הוא ית' כביכול תוקף יכולתו וגבורתו וגודל מלכותו ע"י נס יציאת מצרים וכמ"ש רז"ל ברבה סדר יתרו וז"ל למה לא התחילו עשרת הדברות מתחילת התורה למה הדבר דומה למלך שנכנס למדינה אמר להם אמלוך עליכם אמרו לו כלום עשית לנו כלום שתמלוך עלינו מה עשה בנה להם החומה כו' כך עשה הקב"ה הוציא ישראל ממצרים אמר להם אמלוך עליכם אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים תמהרכו הנהן ע"כ

וזה ראיתי להרב החסיד ז"ל בספר נאות יעקב בביאור ההגדה דל"ב ע"ב שפירש כונת מאמר הלזה דקדק הוא ז"ל דראוי להסביר פנים יפות מאי טעמא אלה ענין מלכותו יתברך ביציאת מצרים ופירש לה בשני פנים האחד על פי מ"ש מרן ב"י ז"ל בח"מ סימן ר"ה דהגם דקי"ל תליוה ויהיב לא גמר ומקני היינו דוקא באונס דאיניש דעלמא דעשוין בעלי זרוע ליפול ודעתיה למיתבעי אבל באונס גזירת מלך לא מסיק אדעתיה למיתבעיה ואגב אונסא דמלכותא גמר ומקני יע"ש .

כי ממנו נקח לענין שיחרור פרעה לישראל שאמר להם הרי אתם בני חורין אף על פי שהיה אונס עפ"י הדבר מכל מקום גזרת מלך מלכי המלכים הקב"ה היא ומשום הכי אין לו עוד פתחון פה כלל . ומשו"ה אתא עלייהו מכח יציאת מצרים לו' אמלוך עליכם דודאי לא הועילה יציאה זו כי אם מחמת מלכותי דבעלמא שחרור באונס לאו כלום הוא . והשנית דטעם יציאת מצרים לפני ומנם היה מטעם דינא דמלכותא דנפקיע מידי שעבוד והיא שעמדה לאבותינו במצרים דאלים כח דינא דמלכותא דינא להפקיע מידי שעבוד . ועל כל אלה היה מאמרו יתברך לאמר אמלוך עליכם אנכי ה' אלהיך כו' . כי לא היתה כזאת להוציא אתכם מארץ מצרים מבית עבדים אף דאכתי עבדי הייתון אם לא מכח טעם דינא דמלכותא דינא אח"ד בקיצור יע"ש .

ועפ"י דבריו נראה לי שאפשר לפרש כוונת מאמר רז"ל בשמות רבה סדר בשלח ה' ימלוך לעולם ועד . למה כי בא סוס פרעה ע"כ . והוא תמוה דמאי כוונתם ז"ל בקושיא למה וכבר דשו ביה רבים ואענה אף אני חלקי ע"פ האמו' והוא דהוקשה לו דשבח זה דאמרו להקב"ה בשם מלך מאי שייטיה הכא ומי לא ידע בכל אלה דה' מלך עולם ועד וזהו אומרו למה ירנה למה הוצרכו לשבח זה הכא דלכאורה אין לו שייכות לנ"א כי בא סוס פרעה ירנה דהרי זה בא בפיהם שבח וגדולה להקב"ה שהוא ימלוך לעולם ועד משום שפרעה בא בעלילה עליהם כי שלחם באונס ובא להחזירן ולסחור את דבריו הם אמרו ה' ימלוך לעולם ועד כי לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא באיניש דעלמא משא"כ גבי מלך

אך יאמר נא באופן אחר בהקדים מ"ש הרב פרשת דרכים ז"ל ליישב מה שהקשה הרשב"א בחי' לשבת פר"ע דמ"ט נענשו ישר' וגלו מן הארץ מאחר שיש להם טענה מודעא ובאונס היתה וכתב הרב ז"ל דחייבים משום דינא דמלכותא לקיים גזירותיו יתברך ואע"פ שלא השוה גזירותיו על כל בני מלכותו ואף שכתב הרא"ש דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא דוקא במלך על שאר האומות כי הארץ שלו ויכול לגרשם מן הארץ משא"כ מלך ישראל כי הארץ היא לכל ישראל וא"כ אם ארץ ישראל היא מוחזקת מאבותינו לא שייך

שייך דינא דמלכותא אלא רע"כ נ"ל דאינה מוחזקת מאבותינו אח"ד יע"ש. והנה יש ראיה לזה דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו מדיצאו ישראל ממצרים ברד"ו שנה ואמרו"ל דמשנולד יצחק נתקיים כי גר יהיה זרעך ומאז עד שיצאו ישר' ממצרים הם ה"ל שנה ואם איתא דא"י מוחזקת מאבותינו איך נתקיים כי גר יהיה זרעך והוא לא היה גר כי בארצו ונחלתו היה יושב אלא ודאי דאינה מוחזקת מאבותינו כמ"ש המפרשים ז"ל ורז"ל דרשו עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה תביאמו ותטעמו כו' זו בית שלישי שיבנה בב"א והא ודאי דב' חרבנות אינן אלא בשביל שגרם החטא וכי תימא דהא איכא טענת מודעא ולמה זה עהידין לגלות לנ"א ה' ימלוך לעולם ועד דמדינא דמלכותא נתחייבנו במצותיו יתברך וע"ז קשיתיה לבעל המאמר למה כלותר הכתי איכא למיפרך דכיון דהארץ היא מוחזקת מאבותינו לא שייך לומר דינא דמלכותא. לזה תרו' יתיב כי בא סוס פרעה כו' דעיקר ביאת פרעה היתה בטענה כי לא השלימו זמנם ואעפ"י כן וישב עליהם את מי הים מפני שאין בטענתו ממש דהגלות הוא משנולד יצחק ומכאן ראיה דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו ודינא דמלכותא דינא ויציאתינו ממצרים היא יציאה גמורה ובזמנה ומצינו שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. וכמאמר המגיד היא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם צא ולמד מה בקש לבן הארמי כו' ולכאורה יש לדקדק דהנה זו ראיה מלבן הארמי שבכל דור ודור היה כן ונ"ל שהפ"ל במ"ש למוהרימ"ע ז"ל בדרשותיו כ' נולדות ע"פ כי האמר אדום רוששנו ונשוב ונבנה הרבות כה אמר ה' המה יבנו ואני אהרוס וקראו להם גבול רשעה דבילקוט איתא משם מדרש שוחר טוב שאמר ר' אליעזר לאותו הגמון לא נאמר אלא כנגד העזים רעות שחושבי' על ישראל ע"כ. ודקדק הרב ז"ל לישנא דקרא דקאמר המה יבנו בלשון ציוי דהול"ל אם יבנו אני אהרוס. וכי' הוא ז"ל עפ"י מ"ש רז"ל במדרש שאמר יעקב כלכי לבן אל תהן ה' מאויי רשע כך אמר יעקב לפני הקב"ה כששפיה בלבו של עשו לעשות עמי רעה ולא עזבתו כך ומהו אל תפק כו' ופי' לא רבו של הרב דה"ק לא היה הפך יעקב שימנע לבן מהרע לו אלא שיעשה כל השתדלותו בכל מאמצי כחו והקב"ה לא יעזבנו בידו. וזה ענין המה יבנו ואני מאחין להם שיבנו ואח"כ ואני אהרוס כל בניינם וכי תימא למה זה ימתין עד שיבנו שלא טוב שלא יחשבו רעה כלל ענ"א וקראו להם גבול רשעה. ע"ד שכתבו התוס' ז"ל בפ"ק דקידושין דאוה"ע מחשבה רעה מצרפה למעשה ומש"ה ממתין להם עד שיבנו כדי להענישם גם על המחשבה וקראו להם גבול רשעה אעפ"י שלא עשו אלו דבריו ז"ל וש"י

ועפ"י זה נ"ל לפרש כונת מ"ק האמורי' במגילת איכה וכ"א שמעת חרפתם ה' כל מחשבותם עלי שפתי קמי והגיונם כו' בשבתם וקימתם הביטה אני מנגינתם תשיב להם גמול ה' כמעשה ידיהם ויש לדקדק דלא די דהכתובים באו ... ועיקר

הדבר הוא שכל מחשבותם ומגמתם הוא להרע אלינו אלא שאומר אהרי כן אני מנגינתם ואמרו במגילת איכה ומריבין דהיינו כלי זמר שלהם ומהו הכונה בזה ועוד לומר תשיב להם גמול ה' דלזה אין צריך תפילה דבלא"ה הקב"ה משלם לעושה הרעה כרעתו. ותו מאי כמעשה ידיהם בכף הדמיון הול"ל מעשה ידיהם אך עפ"י האמור הנה נכון והן עוד נביא מאי דאמרי' במגילה ריש כ' תולדות יצחק אלה תולדות יצחק כו' זש"ה כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי את מונא ישראל אומרים לפני הקב"ה רבש"ע ראה היאך אומות משעבדין בנו אין להם מלאכה אחרת אלא יושבין ומתיעצין עלינו שבתם וקימתם הביטה אני מנגינתם א"ל הקב"ה מה הן מועילין גוזרין עליכם גזירות ואני מבטלן ושוברן אני מנגינתם כו"א וברוך אל עליון אשר מגן צריך עכ"ל וזהו כונת הכתובים שמעת חרפתם ה' שהם אומרים הרי כתוב שניס שנשנו עושי רשעה ואין נהים בניינם והיאך ניבא עליהם המה יבנו ואני אהרוס. אך האמת עיקר קרא הוא לענין כל מחשבותם עלי כו' והשיב להם הקב"ה האמת כן כי אני מנגינתם דהיינו מבטלן ושוברן ע"ד המה יבנו ואני אהרוס ואהא קשיתי' דהעיקרא לא חרפם על שיחשבו מחשבה ולמה זה מניחן שיחשבו ואח"ך יקלקל מחשבותם. לז"א תשיב להם גמול ה' כמעשה ידיהם יהיה נחשב להם שמחשבה כמעשה ידיהם ממש ויענשו על כל מחשבותם

ובמעתה זה יהיה כונת המגיד והוא דבא להשיב על מה שיקשה לכאורה דעם היות דהקב"ה מצילנו מידם ס"ום אעיקרא יותר טוב היה שלא יעמדו עלינו כלל היפלא מה' דבר לעשות להם רכות הלבב שלא יעמדו עלינו משו"ה תריץ ויתיב צא ולמד מה בקש לבן הארמי כו' כי אעפ"י שרעתו רבה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל מ"מ לא היתה בזה כ"א מחשב' בקש לעקור ולא נתנו שדים ואעפ"כ השוהו הקב"ה לפרע' מעשה מעשה שנאמ' ארמי אובד אבי וירד מצרימה כו' והיינו ודאי דמחשבת או"הע מצרפה למעשה. מפא"כ בישראל דמחשבה רעה אינו מצרפה למעשה ואינו נפר' מהם כ"א על מעשה לבד. וזה יהיה רמז הכתוב בישעיה סימן ד' הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה יקריבו כו' והוא דבא לרמוז דלא יענשו על המחשבה אלא דוקא כשיעשו מעשה בפועל ויגיעו בית בבית ויקריבו שדה בשדה

והואיל ואתא לידן שנהו קראי נימא בהו מילתא בשני כתובים הבאים כאחד

אם וכ"א הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום והושבתם לבדכם בקרב הארץ. באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב ע"כ. ואיכא למידק דמהו אומרו הוי מגיעי בית בבית וכיצד היה האופן להגעת הבתים והשדות ורז"ל פירשו דהיו עושים הסגת גבול בבתי העניים ובוניס ביתם שבגד העניים בתוך של העני וכן השדות. ואכתי קשה דהול"ל נוגעים בית בבית דמגיעי הוא פועל יוצא לאחרים. ותו אומרו באזני ה' צבאות דאין לו מובן. ועוד איך הוא מדה כנגד

כנגד מלה שיהיו הבתים לשמה מאין יושב אדרבא העניים היה ראוי שימכרו הבתים לעניים שהם אשר השיגו את גבולם

ואפשר שיובן עם מה ששנינו בגיטין דנ"ה העיד ר' יוחנן בן גודגדא כו' ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שינתן דמיו מפני תקנת השבים ובגמ' אמרו א"ר גזל מריש ובנאו בבירה ב"ש אומרים מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו וב"ה אומרים אינו נותן אלא דמיו מפני תקנת השבים עכ"ל ופסקו כל הפוסקים כב"ה הרמב"ם בפ"א מה' גזילה והטור וש"ע ח"מ סי' ש"ס דמי שגזל קורה מחבירו ובנאה בביתו אין לו עליו אלא דמים מפני תקנת השבים ומרן ב"י בח"מ סימן שע"א הביא משם ר' ירוחם וז"ל מסיג גבול ובנה הכותל בשל חברו והכניס מהקרקע בתוך שלו ובנה על אותו כותל בניינים גדולים חייב לסתור הכל שלא עשו תקנת השבי' בקרקע וכ"כ הגאונים עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתשו' הביאה מרן הב"י סימן שע"ו , וראיתי להרב סמ"ע סימן ש"ס סק"ו עלה בתביאת מורס במפה דברי ר"יו נתן טעם לדבר וז"ל דלא עשו תקנת השבים בקרקע דכיון שהוא דבר קבוע ועומד הו"ל למידע דשל הנגזל הוא ולא הו"ל לקנותו ע"כ ודבר ברור הוא דט"ס נפל בדבריו וצ"ל דלא הו"ל לבנותו דלקנותו אין לו מובן דממתן קנ"ה לא ודאי דר"ל דלא הו"ל לבנותו כיון שהוא דבר קבוע דלא דמי לקורה דמצי למימר בשוגג היה וברור

(אהב הייס ס"ט עי' בנה"כט סימנס"ם ס"ק ב' דהביא לשון הסמ"ע וכתב והנה ראיתי בנה"כט אשר לפני שהעתיק ולא הו"ל לבנותו ואנכי לא ידעתי רב היקן בזה עכ"ל וכמאני לעצמי אחרי במ"ר לא זכיתי להבין דבריו במ"ש דלא ידע מה היקן בזה דהרי תיקן הקון גדו' וכמ"ש עט"ר אדוני מטה המחבר דקניה אין דבר שמיה כאן וע"כ צ"ל דלא הו"ל לבנותו ויפה תיקן הנה"כט אשר לפניו ועיין להרב ה' למשה בפ"א מה' גזילה דהשיג דברי הסמ"ע לכונה אחרת בהיסוד לשון ולא הבינותי דבריו ולא עוד האסף אלא דק"ק למה זה נתן הסמ"ע טעם זה דהרי בתשו' הרשב"א אשר הביא מרן הב"י בסימן שע"ו כעמא כעים מרווח דקורה מצי לקנות בדמים קורה אחרת משא"כ בקרקע דאומר לא אשהית את נחלתי ע"ש , והוא פנה מדרכו לדרך אחרת בטעם דחוק דמי לא עסקינן בקורה לידע ואפ"ה עשו בו תקנת השבים והרי הסמ"ע עצמו בסי' שע"ו סק"ב כתב שדין הגאונים בין בגזלן מפורסם בין בגזלן שאינו מפורסם ע"ש וה"ן בקורה לא חילקו בזה ולשון גזל משמע בחזקה כגזלן ממש)

איך שיהיה נמצינו למדין דבקרקע לא עשו תקנת השבים וצריך לסתור את הכל והרב המבי"ט בח"ג סי' קמ"ג כתב דמה שהחמירו בזה דלא עשו תקנת השבים היינו משום שעבר על לאו דלא תסיג אבל אם מבלתי ידיעתו נעשה הדבר ע"י האומנין שלא ידעו יש לעשות בו תקנת השבים ע"ש , והאמת דלפי דברי הרשב"א דעיקר טעמא הוא דאמר לא אשהית את נחלתי אין מקום לדברי המבי"ט , וחו דבגנו' קורה מי לא עבר אלאו דלא תגזו' ואפ"ה יש בו משום תקנת השבים , וכבר ראיתי להרב משנה למלך ספ"ז מה' גניבה דכתב דאין דבריו נראה לו כלל ע"ש וכ"כ הרב ה' למשה בשתם דלדבריו תמוהים ולא ביאר יע"ש

מעותה נבא לכונת הכתובים דהנביא מתרעם על שהיו עושים בערמ' ומסיגי' גבול העניים בקרקע והוה ידעי דבקרקע לא תקנו תקנ' השבים ע"ז היו מתחכמים לעשו' הדבר ע"י אחרי' דהיינו האומנין כנדון המבי"ט ולומר דפטורים לסברת המבי"ט דבלא ידע עשו בו תקנת השבים ויתו' דמיו ולא יסתור הבנין וז"א הוי מגיעי' בפועל יוצא לאחרים כלומר על ידי אחרים מגיעים בית בבית לומר אח"ך דהם לא ידעו בדבר ועל ידי זה מסיגים גבול העניים לז"א להם ה' והושבתם לבדכם בקרב הארץ כלומר חבטחו שאתם יושבים בה הלא אתם יכולים לרמות לבני אדם אבל אני הוא היודע בטעם שאמרתם לאוון להסיג גבול וז"א באזני ה' נבאות ולכן אני אעשה הדין שהיה ראוי לסתור הכל אף אני אעשה זאת לכם אם לא בתים רבים לשמה יהיו בר מינן והוי מידה כנגד מדה שהם חשבו לישב בבתים הבמה ואני אעשה שלא ישבו כנגד מה שעשו ודוק

(חיים מדבר ס"ט אמרתי לחבר את האהל אהלה של תורה מ"ש אגלי בתשו' המבי"ט הנז"ל דעיקרא דהאי מילתא פסקו הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' גניבה ה"יא מסיג גבול רעהו והכניס מתחום חבירו בתוך תחומו אפי' מלוא אצבע אם בחוקה עשה הרי זה גזלן ואם השיג בסתר הרי זה גנב ואם בא"ץ ישראל השיג הגבול הרי זה עובר בב' לאוין בלאו גניבה או בלאו גזילה ובלאו לא תסיג ואין חייב זה אלא בארץ שנאמר בנחלתך אשר תנחל ע"כ והרב המגיד שם הורה לנו מקור דין זה הלא היא בריית' בספרי פ' שופטים יע"ש , וכן פסקו כל הפוס' הטור בח"מ סימן שע"ו ומרן בש"ע והרב הלבוש שם שאינו עובר בלאו דלא תסיג כו' כי אם דוקא בא"י וכמפורש להדיא בברייתא בספרי וכ"כ הרב החינוך והרמב"ם בס"המ וכל מוני המצות ע"ע והיינו דכן כתוב בנחלתך אשר תנח' והיינו בא"י משא"כ בח"ל דאינו עובר בלא תסיג

כ.י מן הבא'ר מה' תאל תמהני להמבי"ט שם בסיימן הנז' במ"ש דמה שהחמירו בקרקע ולא עשו בו תקנת השבים היינו משום שעובר על לאו דלא תסיג כו' , ואהרי המ"ר כדמ"ל לא זכיתי להבין דבריו דאיך כתב בפשט שעובר על לאו דלא תסיג ונתן טעם דמש"ה עשו הקנת השבים מאחר דלאו זה לא תסיג אינו עובר בחו"ל כי אם דוקא בארץ וכמ"ש הפוס' ובברייתא הספרי ולא ידעתי למה זה נייד הרב מטעם דאומר לא אשהית את נחלתי וכמ"ש הרשב"א דמש"ה לא עשו בו תקנת השבים בקרקע וכאשר הקשה עט"ר מורי הרב אדוני משה המחבר ז"ל ואם נאמר דנדון המבי"ט היה בא"י ומש"ה הכי כתב בפשט על לאו דלא תסיג מ"מ לא היה לו לסתום ולכתוב בסתמות סו"ל שדברי המבי"ט צריכין אגלי תלמוד

והנה הטור ז"ל בסי' שע"ו פסק את הדין הלזה אלא שכתב ואם בא"י עובר בלאו דלא תסיג גבול רעך יע"ש ונראה מזה דס"ל למה שעובר בא"י הוא דוקא על לאו דלא תסיג גבול ומינה שבח"ל אינו עובר על שום לאו וזה היפך הברייתא הספרי והרמב"ם כבר נרגש מרן הב"י שם מזה וכתו

וזה

ומ"ש ואם בא"י כו' כלומר מלבד מה שעובר בלאו גניבה או גזילה וכן מפורש בדברי הרמב"ם ופשוט הוא ע"כ וכ"כ הרב"ח בסי' זה יעו"ש כדברי הב"י ולא זכר שר לדברי מרן הב"י וראיתי להסמ"ע שם בסי' זה סק"ב כת' ע"ד הטור ואם בא"י כו' כן הוא ג"כ לשון הרמב"ם אבל בטור לא נזכר לאו דלא תגזול או דלא תגנוב משום דקרקע אינה נגזלת כמ"ש בסי' שע"א אלא עבירה היא בידו וכמ"ש בסימן שנ"ט א"כ לא כתב הטור שבשאר ארצות עובר בלאו דלא תגזול כמ"ש בא"י דעובר בלאו דלא תסיג אלא כהב אם בהזקה ה"ז גזלן עכ"ד ׳

וכ"כ בפרישה ע"ש וכל רבני האחרונים נלבו כמו נל על דברי הסמ"ע דאי אפשר לו' כן בדעת הטור דיפסוק הפך ברייתא הספרי ומ"ג דאפוסי פלוגת' לא מפסי' בין הטו' והרמב"ם וכ"א חילק בדעת הטור למה שפסק בסי' שע"א דקרקע אינה נגזלת למ"ש כאן עיין עליהם ועיין להרב מגילת ספר ז"ל לאוין קנ"ג דע"ט ע"ד הק' להסמ"ע ג"כ ככל האמור וגם דכפי"ז תיקשי על הרמב"ם דבמקו' א' פסק דקרקע אינה נגזלת ובמקום אחר פסק כברייתא הספרי דמסיג גבול וכנז"ל ועי"ז להלק את דהא דאמרינן קרקע א נה נגזלת היינו בלא נהנה ונהנה מאליה כו' אומר לו הרי שלך לפניך אבל אם הכסידה בידים או נהנה ממנה וכ"ש אם אכל פירותיה ה"ז עובר בלא תגזול וכמ"ש הרמב"ם שם בפ"ק כו' וכ"כ הרא"ש בתשו' כלל נ"ה ומביאה הטור ס"סי שע"א כו' ובעבור זה תניא דהמסיג גבול רעהו עובר בלא תגזול דבודאי כוונתו היא ליהנות מהקרקע ולאכול פירותיו כו' ואז קא עבר בלא תגזול והגדיל התימא על הסמ"ע כי ודאי לא ראה דברי הספרי במקומו ושכ"כ התוס' בפ' מרובה דס"ב ד"ה יאוש קרקעות ועו' חילקדים הפרש בין מסיג גבול רעהו וגוזל קרקע חבירו לגוזל בעלמא קרקע חבירו מבלי שישנה תחומו דהמסיג ומשנה התו' וגבול חבירו וגוזלו מן הנמנע הוא להוציא הקרקע מידו בדיינים כיון שא"א לברר בעדים שזהו קרקע חבירו דהתחום והגבול מוכח שאינו של חבירו אם לא כיודה הגזלן בפיו אבל אם אינו מודה לעולם הוא מחזיק ואומר שקרקע וזאת שלו הוא ואפי' אם יש בידו שטר קיים כמה אמות היה הקרקע שלו אפ"ה לפחות כמלוא אצבע יכול לגזול ממנו מפני המשוחות שאין המודדים יכולים לכוין ופעמים שמודדים בחבל לח בימות הגשמים ובחבל יבש בימות החמה כו' ולכן אע"פ שעדיין לא נהנה ה"ז עובר בלא תגזול כיון שאם ירצה ליהנות אין מי שיעכבנו וכדאמרינן כל הראוי לבילה כו' וכה"ג מצינו שהזהיר הכתוב בטוען משקלו' במלח כדי שיכבידו דאע"ג דלא שקל בהם עובר בלאו וכדאיתא בפ' איזהו נשך משא"כ בגוזל קרקע ולא שינה התחום והגבול דהנגזל יכול להוציא הקרקע מיד הגוזל ולא יספיק ליהנות מן הקרקע שגזל או ודאי אינו עובר בל"ת עד שיהנה ממנו אח"ד יעש"ב

והיא מילתא דמסתבר דהגע עצמך באחד שגזל קרקע חבירו ואכל פירותיו לא יעבור בלא תגזול דא"כ מצינו חוטא נשכר אלא דהאמת הוא דנהי דקרקע אינה נגזלת היינו לענין אם שטפה נהר דאו' לו הרי שלך לפניך דגוף הקרקע אינו נגזל אבל אם נהנה ושינה הגבול ודאי דעובר בלא תגזול והיינו כמ"ש התו' בפ' מרובה וכמ"ש הרב מגילת ספר וכן נמי כתבו התוס' בשבועות דמ"ג ע"ב ד"ה ואין בהם תשלומי כפל יעו"ש

ובהיותי בזה ואשא עיני וארא להרב משנה למלך בפ"ל מה' מלוה ולוה ה"א הקשה גם מברייתא זו דהספרי למ"ש התוס' במציעא דס"א ע"א ד"ה אלא לאו דגזל למה לי כו' וא"ת ולוקמה בגזל גניבה ובגזל עבדים דאין אונאה לעבדים כדאמור לעיל דהא דקרקע אינה נגזלת אינו מן המקרא כו' וכו' הרב משמע מדבריהם דבקרקע ליכא לאו דגזל ומדלא הק' דאיצטריך לאו דגזל לקרקע וזה תימא וכמ"ש לעיל בשם רבי והיא ברייתא שנויה בס' דבמסיג גבול איכא לאו דגזל וכ"כ התוס' במרובה בד"ה יאוש קרקעות עכ"ד וכבר עלה ע"ד דעת הדיוט לתרץ כמ"ש הרב מגילת ספר ע"ד הרמב"ם וע"ד הסמ"ע בדעת הטור ז"ל והוא דאה"נ דס"ל להתוס' ז"ל כמציעא דקרקע אינה נגזלת ומש"ה הק' דלוקמא בגזל עבדים ולא הק' דלוקמא בגזל קרקע ומ"ש בספרי דעובר בלא תגזול היינו במסיג גבול רעהו ונהנה או דעתו ליהנות דהוי כאלו נהנה כמ"ש הרב מ"ש ובאופן זה ודאי דעובר בלאו דלא תגזול והיינו מ"ש בפ' מרובה וי"ל במסיג גבול וכ"כ בשבועות אלא דלא הונח לי דא"כ דמצינו אופן בגזילת קרקע דעובר בלא תגזול תיקשי דלמה לא הקשו התוס' דלוקמא בגזל קרקע ובאופן זה דהיינו במסיג גבול ונהנה ומדלא הק' זה נר' דלא מחלקי בהכי וזה ק'לי על הרב מגילת ספר דנר' דלא שלטו מאורי עיניו בדברי התוס' דמציעא אשר הביא המש"ל וגם מ"ש בשבועות דב' החילוקים אשר חילק הוא ז"ל יבואו על נכון להרמב"ם כי היכי דלא תיקשי דידיה אדידיה וגם להסמ"ע ע"ד הטור ברם לדברי התוס' מה יענה אדנ"ר ומה גם דהוא הביא דברי התוס' דפ' מרובה והיה לו להק' על התוס' ז"ל גופיהו וכמ"ש הרב מש"ל ז"ל

ותבט עיני להרב בני דוד בחי' על הרמב"ם בפ"ז מה' גניבה שהביא דברי הרמב"ם אלו דמסיג גבול רעהו כו' וכתב דכן הביא רש"י בס' שופטים והוא מספרי והביא קו' אחת משם הרב כמהר"א נבון דבקרקע ליכא גזילה דקרקע אינה נגזלת כדאיתא במציעא פ' א"נ לא דאונאה ולא דגזל ומוקי לה בעבדים אמאי לא מוקי לה בקרקע אם איתא דעובר על לא תגזול ומצאתי בשבועות דמ"ג דאפי' בקרקע שייך גניבה כגון מסיג גבול כו' גם בקמא דס"ב בתוס' ועיין בסוכה כו' ע"כ ואחד הרואה בעיניו יראה כמה תמוהים דברין של מהר"א נבון דלא ידעתי אנה מצא במציעא פ' א"נ דמוקי לה בעבדים ומדאוקי לה בעבדי' ולא בקרקע נ"ל דקרקע אינה נגזלת דמה שמצינו שם הוא התוס' ז"ל דהקשו ולוקמא בגזל עבדי' כו' כמבואר שם בד"ה אלא לאו דגזל גם מ"ש שמצא להתוס' בשבועות ובקמא דס"ל דבמסיג גבול איכא גניבה אחרי המ"ר לא זכיתי להבין דבריו דאיך יתורץ בזה קו' ואדרבא יגדל התימה לכפי דבריו הוו תוס' הפך הגמרא ׳ וחפשתי למוהר"א נבון בס' מחנה אפרים ולא מצאתי מזה כלל ׳ אם לא שנאמר שנדמה לו להרב בני דוד דקו' הרב משנה למלך ז"ל היא ממהר"א נבון ז"ל ואפ"ה קשה דלא מצינו

מצינו להרב מש"ל שהק' זה מאחר דבש"ס לא אוקמוה בגזל עבדים כי אם התוס' ז"ל ואדא הק' המש"ל ז"ל וק' לי על מאד על הרב ב"ד ז"ל דאיך הונח לו דבריו וכאמור. ויותר קשה שהוא ז"ל שם בה' ואא בס"ד הביא דברי התוס' אלו כיע"ש ולא נרגש מזה כלל ואני הוית להרב הק' נחן בהי' למציעא שעמד ע"ד התוס' הללו וכתב שעיין בש"מ מ"ש שם בשם גיליון תוס' בזה ועיין להרב משנה למלך בפ"ד מה' מלוה ולוה מ"ש בזה ולפום ריהטא היה נ"ל לחלק ולא כתבתיו משום דלא דקדקתי בו בשורש יע"ש עכ"ד. ודברי התוס' בגיליון הם אלו וא"ת ולוקמה בגזל גופיה ובגזל עבדים ואם נאמר דיש לאו בגזל קרקע לאו דמשיג גבול א"ש דליכא לן לאוקומה לגזל קרקע ועבדים ולב' לאוין כיון דלא לקי דהוי ניתק לעשה ע"כ. ואנא זעירא אחרי ראותי דברי גיליון התוס' אפ"ה לא הונח לי דעפ"י זה יתורץ קו' הרב משנה למלך ז"ל דאה"ן דלא איקשי להו לת"ש בקמא ובשבועות נרה אכתי תיקשי להו דלוקמא בגזל קרקע לבד ובאופן זה במשיג גבול ואנן בדידן לא ידענו מה עלה ע"ד דעת עליון של הרב ח"ן להלק עפ"י גיליון התוס' ז"ל ומה גם דסגר עליהם הת' דבר לכל הרואה דבריו שהוא כתב היה נ"ל לחלק ולא כתבתיו משום דלא דקדקתי בו

וכבר ראיתי להרב אהלי יהודה נאג'אר ז"ל בס' שיפטים על ברייתא זו דספרי שהביא קו' הרב מש"ל ז"ל ודברי התוס' מהגליון והק' וז"ע דאכתי לוקמא בגזל קרקע ועבדים בחוצה לארץ. ועיין עליו מ"ש עוד שם גסמ"ש על הרב הגדול ספרי דבי רב ובס"ד כרב אלא דהטור ס"ל דלא קי"ל כספרין כיון דקרקע אינה נגזלת. ולפקע"ד אחרי המ"ר המוהני עליו טובא דאיך נוכל לומר כן דהטור ס"ל דלא כהספרי משום דקרקע אינה נגזלת מאחר דמרן הב"י והרב"ה ז"ל כה אחד כתבו בדעת הטור להפך וטעמם ונימוקם עמם וכבר הבר כתבנו אתם למעלה לחלק במאי דקי"ל דקרקע אינה נגזלת לברייתא הספרי ומה גם דהרמב"ם כסק להדיא כברייתא הספרי ואפוסי פלוגתא לא מפסי' ואפי' אם נאמר דפליג הטור על הרמב"ם מלבד דלא ניתן ליאמר דיפסוק הפך ברייתא מספרי עוד בה דהי"ל להביא דברי הרמב"ם ולומר דליה לא ס"ל אלא העיקר כמ"ש ע"ד הסמ"ע כל רבני האחרונים ועיין להרב מגן גבורים בחי' למציעא ע"ד התוס' שגם הוא הק' להתוס' דאטו קרקע מותר לגוזלו והילך יע"ש. ולא ידעתי למה זה העלים עין מברייתא הספרי והפוסקים דהוו סייעתא גדולה לדבריו וכל לעומת זה ק"ל להתוס' מברייתא הספרי וקו' הרב מש"ל ועיין להרב חיי אברהם בחי' למצי' ע"ד התוס' הללו. וכן ראיתי להרב תורת חיים במצי' דגם הוא הק' להתוס' כקו' הרמש"ל וע"ש מה שתירץ וקשה לי עליו דהקשה להתוס' מפרש"י בלא תסיג והיה לו לומר שהיא ברייתא דספרי הגם שרש"י פירש כן ודאי מברייתא הספרי מ"מ עפי היה לו להביא שהיא ברייתא הספרי וכן פי' רש"י ועיין להרב בני דוד שדקדק בלשונו וכתב וכ"כ רש"י בפ' שופטים והוא מספרי יע"ש ועוד ק"ל עליו שגבאה שדברי התוס' בשבועות ובפרק מרובה נעלמו ממנו דא"כ היה לו להק' בחוזק וכמו שהקשה הרב מש"ל

ובהיותי בזה ראתה עיני להרב הגדול הגאון בעל ס' מחנה יהודה סימן רל"א ס"ו דרי"ו ע"א עמד שם על מ"ש התוס' ז"ל בפ"ק דשבועות לפ"ט ד"ה ובמשורה על מה שאמרו שם א"ר לא תעשו עול במשפט במדה ובמשורה במדה זו מדידת קרקע שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה שלא ירתיח וכו' שם התוס' ובמשורה כו' וא"ת פשיטא דגזל גמור הוא ואיצטריך ליה משום לא תגזול וי"ל דאתא קרא להתחייב משעת הרתחה ואעפ"י שעדיין לא מדד וכה"ג אמרינן בפ"א דב"מ דלאו דלא כ"ת במשקל' ל"ל לטומן משקלותיו במלח הא גזילה מעליא היא לעבור עליו משעת עשיה עכ"ל וכתב הגאון הנז"ל ונראה דמאי דלא ק"ל בריטא דבריתא גבי מדידת קרקע כו' ה"מ דלשיטתם קא אזלי דס"ל דבקרקע ליכא לאו דגזל וכדמוכח מדבריהם ריש פרק הרבית ד"ה אלא לאו דגזל ל"ל דלוקמא בגזל עבדי' כו' ומדלא הק' דלוקמא לאו דגזל לקרקע ש"מ דס"ל דבקרקע ליכא לאו דגזל וכו דקדק הרב מש"ל מדבריהם אלו ריש פ"ד מה' מלוה ולוה וחתם עליהם ע"ש א"ד ז"ל

והנה ממה שראינו להגאון ז"ל דלא קבע קושיתו כי אם דוקא על התוס' דלמה לא הקשו אמדת קרקע כמו שהקשו אמשורה ולא הקשה כן אעיקרא דמילתא בש"ס דמציעא שהקשה אמשקולות כן והי"ל להק' דלמה לא הקשה כן בגמרא אמדת קרקע ע"כ נ"ל משום דס"ל דבמדת קרקע לא עשה שום מעשה כי היא היא שהבל עצמה כמות שהיא אלא שהזמן גורם שהבל לא בימות הגשמים ומתפשט כל צורכו ובימות החמה מתכווץ מפני יובשו כמו שפרש"י שם וגם"ה לא הקשה בגמ' במדת קרקע כמו שהק' במשקלות דהייני גזל וע"ז לא קבע קו' הגאון הנז"ל כי אם על התוס' ז"ל דהק' אמשורה ובמשורה ג"כ לית ביה שום מעשה ואפ"ה הם אמרו לעבור עליו משעת הרתחה אם כן אמאי לא הקשו ג"כ אמדת קרקע. אם לא בנאמר דהתוס' ז"ל לשיטתייהו אזלי דס"ל דבקרקע ליכא לאו דגזל ומש"ה לא הק' במדת קרקע דאיצטריך ליה משום לא תגזול ועיין להריטב"א ז"ל במציעא בס גי"א ע"ב דכתב שלא ימדוד כו' ומלאו דגזל לא אתי כיון דמילתא אתי המיעוט ואתו הריוח כו' יע"ש. מוכח מזה דס"ל להריטב"א דמאי דלא הקשו בגמרא במדת קרקע כמו שהקשו אטומן משקלותיו ה"מ דבמדת קרקע לית ביה מעשה דבהבל ממילא קא אתי המיעוט וא"כ לא מפני זה היא דס"ל לסוגיא דתלמודא דקרקע אינה נגזלת מדלא הקשו במדת קרקע כמו שהקשו אטומן משקלותיו וע"ז הרב מחנה יהודה ז"ל לא הקשה לש"ס דלמה לא הקשה אמדת קרקע כמו שהקשה אטומן משקלותיו אלא להתוס' ז"ל דלשיטתייהו אזלי דליכא גזל בקרקע. וכמ"ש

כי מן הנא'ר מה מאד ממבני למ"ש למ"ר בריה דרבינא מרן מלכא עט"ר מוה"ר הגאון פ"ה נס' מראה הגדול ז"ל דל"ג ע"א אשר שביא שם דברי התוס' דמציעא הנז' ד"ה אלא לאו דגזל כו' והכריע כמ"ש הרמש"ל בדעת התוס' דס"ל דליכא לאו דגזל בקרקע

בקרקע והביא קו' הרמש"ל ז"ל ע"ד התוס' דאיך כתבו הפך ברייתא הספרי . וע"ז כתב הוא דהתוס' נדחה קראו לה להביא ברייתא דספרי דקאמר דאיכא לאו דגזל בקרקע והוא כי המה ראו דמסתמא דהלמו' דידן בפ' איזהו נשך דס"א ע"ב מוכח דלא ס"ל כהספרי והביא שם סוגיית הש"ס מאי דת"ר לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה כו' וכתב השתא אם איתא דסתמא דתלמודא קי"ל כהאי ברייתא דספרי דבקרקע נמי איכא לאו דגזל א"ך זהו קשה דכיון דמוקמי' ברייתא להאי קרא דלא תעשו עול במשפט במדה דאיירי במדידת קרקע א"כ אדהיקשי ליה מלאו דמשקלו' דכתי' בתריה דבמדה תיקשי ליה מריבים דקר' דבמדה דלאו דכתב רחמנא במדת קרקעות למ"ל תיפוק ליה מלאו דלא תגזול ובשלמא מלאו דמשורה כו' אך לאו דמדת קרקעות דכתיב ברישא קשה דאמאי לא פריך תלמודא תינח דל"ל דהא גזל מעליא היא כו' אלא ודאי מוכרח דס"ל לסתמא דש"ס דליתא להאי ברייתא דספרי כלל ודהוייה היא אך קושטא קאי דבקרקע ליכא לאו דל"ח כו' ומש"ה נייד תלמודא מלהקשות דלאו דבמדה כו' והשתא מכח האי סוגיא הוא דס"ל להתוס' בפשיטות דלאו דגזל ליתיה בקרקע וההי' ברייתא הויא לבר מהלכתא כו' ומעתה עפ"י כל הדברים בכתב אדרבא אני תמיה ע"ד הרמב"ם בספ"ז מה' גניבה ומרן בש"ע סימן שע"ו שפסקו כההיא ברית' דספרי וכמ"ש מרן כ"ת שם דאיך פסקו כן מאחר דסתמ' דתלמודא דריש פ' א"ן דכתיבנא מוכח דהיא לבר מהלכתא

ועיין שם שהאריך בזה והחזיק במעוז ס' הסמ"ע ז"ל בדעת הטור ז"ל וכל לעומת זה הגדיל התימא על מרן ב"י ז"ל שכתב לדעת הטור ז"ל שעובר ג"כ בלאו דגניבה או דגזילה מלבד מה שעובר אלאו דלא תסיג אא"ד יעש"ב

ולפע"ד אחרי המ"ר ונשיקת עפרות רגב לו לא זכיתי להבין דבריו כלל תרא"ש וע"ש תהילא כל דאיך נוכל לומר דמשום דלא הקשו בש"ס במדת קרקע כמו שהק' אטומן משקלותיו ה"מ דס"ל דקרקע אינה נגזלת מאחר דהריטב"א אסברת לן שם בסוגית הש"ס דה"ט משום דמדת קרקע ממילא קא אתי הריוח והמיעוט והיינו דלית בה מעשה ומש"ה לא הקשה בש"ס במדת קרקע כמו שהק' אטומן משקלותיו ולא מפני זה הוא דנ"ל דס"ל לסתמא דתלמודא דקרקע אינה נגזלת ומפני זה ס"ל להתוס' דההיא ברייתא דספרי היא לבר מהלכתא . ומה מאד יגדל התימא על מרן מלכא אחרי המ"ר דמאחר דהוא ז"ל שם הביא לנו דברי הגאון מר אביו ז"ל איך לא הביט עין דהרב מ"א לא הקשה כי אם להתוס' דהקשו אמשורה א"כ אמאי לא הקשו אמדת קרקע אם לא שנאמר דלשיטייהו אזלי דס"ל דקרקע אינה נגזלת ולכן לא הקשו אמדת קרקע ולא נהירא להק' אעיקרא דמילתא בסתמא דתלמודא משום דודאי עינו ראה להריטב"א דכתב בש"ס דלא הק' בש"ס אמדת קרקע משום דלית ביה מעשה וא"כ אינו משום דס"ל לסתמא דתלמודא דקרקע אינה נגזלת כדי שנא' שמש"ה התוס' נדחה קרו לה נההיא ברייתא דספרי דס"ל דקרקע נגזלת .

ועל הכל זוהי שקשה שכפי דבריו דס"ל להתוס' דההי' ברייתא דספרי דס"ל דקרק' נגזלת היא דהויה הדבר קשה עד מאד דלמה לן לאתויי להברייתא מדקדוק דסתמא דתלמודא דנ"ל דס"ל דקרקע אינה נגזלת . חילתי לה מש"ס ערוך בפרק הגוזל קמא דקי"ז ע"ב דאיתמר בש"ס ת"ר הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה אחר דברי ר' אלעזר וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך ואמרו שם בש"ס דפליגי ר"א ורבנן בהאי דר"א דריש רבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי יעש"ב בסוגיית הש"ס שם ופסקו כל הפוסקים כרבנן דס"ל דאומר לו הרי לפניך משום דקרקע אינה נגזלת הרמב"ם בפ"ט מה' גזילה ה"א הטור ח"מ סי' שע"א ומרן והרב הלבוש שם עיין עליהם . וא"כ אדאתילתי מדקדו' דש"ס דמציעא אפי' לפי דבריו חילתי לה מש"ס ערוך דפרק הגוזל . וכמו כן נמי תיקשי ליה להרמב"ם תיני' וביה דבפ"ט מה' גזילה פסק דקרקע אינה נגזלת כרבנן דהגוזל ובפ"ז מה' גניבה פסק כברייתא דספרי דקרקע נגזלת וכ"כ נמי תיקשי למרן בש"ע ולהלבוש ז"ל דבסי' שע"א פסקו כרבנן דקרקע אינה נגזלת ואומר לו הרי שלך לפניך ובסי' שע"ו פסקו כברייתא דהספרי דקרקע נגזלת . וע"כ נ"ל דהכן אמת דקרקע אינה נגזלת כרבנן דהגוזל . אלא דס"ל דיש אופן גזל נמי בקרקע והיינו במסיג גבול דנכנס וכמו שחילק הרב מגילת ספר וכל רבני האחרונים עיין עליהם בחבריהם ובעירותם ובכן לא קשה לא על הרמב"ם דידיה אדידיה ולא על מרן והלבוש דהאמת אתם לפסוק ג"כ כברייתא הספרי באופן המוצי' ולא הויא ברייתא זו לבר מהלכתא מלבד דלא היא לחויה מדקדוק דש"ס דמציעא כמ"ש וגם דהרי ש"ס ערוך בקמא עיד בה דשניא ושניא כמ"ש וכפי זה שפיר קא מקשה הרב מש"ל להתוס' דאיך כתבו הפך ברייתא הספרי . וביותר קשה לי על מרן מלכא המלאך רפאל ז"ל דאיך לא שלטו מאורי עיניו בדברי התוס' דמרובה ד"ה יצאו קרקעות אשר הביא הרמש"ל בדבריו ט"ו כדי להגדי' התימא עליהם שכתבו דבמסיג גבו' איכא לאו דגניבה ועוד בה איך נעלם ממנו כל דברי רבני האחרונים אשר עמדו ע"ד התוס' הללו וגם שעמדו ע"ד הטור בסימן שע"ו והמה על הסמ"ע וחילקו כ"א ואחד ומה גם בעומד לנגדנו דברי הרמב"ם מפ"ט מה' גזילה דא"כ הוי סותר דידיה אדידיה וכן מרן והלבוש ומה גם דאפוסי פלוגתא לא מפינן וגם דאם איתא דפליג הטור על הרמב"ם היה צריך להביא דברי הרמב"ם ולחלוק עליו ומדלא הביא ודאי דפסק כברייתא הספרי וכמו שפסקו כל הפוסקים ודבריהם לאו סתראי נינהו וכמ"ש הלא מרא"ש סו"ד שהוא הפלא ופלא על מרן מלכא המלאך רפאל זצו"קל איך יצאו מפה קדוש דברי' כאלו ולא נחית לראות בסוגית הש"ס דהגוזל ולהפוסקים שם ולכל רבני האחרונים אשר שקלו וטרו בדבר הלזה וצ"ע . ועיין להרב עיון יעקב בחי' למציעא דגם הוא הק' דלמה לא הק' בש"ס דלאו דכתב רחמנ' במדות ל"ל ותירץ דלאו במדות הא קאי שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים דהיינו אחים שבאים לחלוק השדה כדפרש"י בסמוך וא"כ המודד אינו גוזל להנאת עצמו כלום כו' יעש"ב . הרי לך להדיא תירוץ נאה אמאי לא הק' בש"ס אמדת קרקע

קרקע כמו אמטלטלין והיא לו גע'לוה מעט"ר מוה"ר זלה"ה ומתילא לא נסתר לומר דתמהי דלא הק' בס"ם אמלת קרקע כמו אמטקולות הוא משום דס'ל דליכא לאו דגזל בקרקע מאחר דלא קאי על בעלי קרקע אלא קאי אמודר ، ועפ"י כל הרשום בכתב נלע"ד שאפשר לפרש כוונת הכתובים הנז"ל ותוא דכלוי כתבנו דאע"ג דקי"ל דקרקע אינה נגזלה מ"מ במשיג גבול איכא לאו דגזל וכבריייתא הספרי וכמ"ש הפוסקים ז"ל וכמ"ש הרב מגילת ספר ז"ל דהיינו בנכנה והיינו משיג גבול דודאי דעזו ליהנו' ואין מי שיעכבנו ، ובודאי דזה דאמרינן דכשהשיג גבו' דעתו ליהנות וזהו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם דלפניו נגלו כל תעלומות ובוחן לב'ות וכליות

ומעתה זהו מה שהיה מתרעם הנביא ע"ה והיא דאנשי הדור ההוא היו יודעי' דהדין הוא דקרקע אינה נגזלת ועי"ז היו גוזלים קרקע חבריהם העניים בשמה ומשיגים גבול חבריהם כמ"ש המפרשים בפי' המקרא ، ועי"ז היה מקונן להם הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה יקריבו דהיינו דהיו עושים הסגת גבול בבתי העניים בחוכם ממש וכן השדו' וכמ"ש רז"ל ועי"ז הוי ואבוי להם דבודאי דאיכא כוה המה חייבים אליבא דכ"ע דבודאי דעתם היא ליהנות מן הקרקע והשדה וזהו באזני ה' צבאות דהיינו דגלוי וידוע לפניו יתברך כי לא השיגו הגבול כי אם ליהנות וא"כ מדה כנגד מדה הם השיגו גבול אחיהם כדי ליהנות מהם גם ה' עשה להם מדה כנגד מדה שלא יהנו מהמה ולא יצא מחשבתם לפועל וזהו אם לא בתים רבים לשמה יהיו מאין יושב כי לא יהנו וישבו בהם ולא יצא מחשבתם לפועל ע"כ משלי דברי קטן הכותב והאיכות

חיים יצחק

ס"ט

בן ועבד **לאדוני משה** הרב המחבר זלה"ה

דרוש לשבת הלבשה

אתמר במדרשא (בפ' בהר) ר' כהן ורבי יהושע ב"ר סימון בשם ר' לוי אמרו לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם כההיא דכתיב אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב תני ר' יהושע יותר ממה שהבע"הב עושה עם העני העני עושה עם הבע"הב שכן רות אומרת לנעמי שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז אשר עשה עמי אינכתיב כאןאלא אשר עשיתי עמו אמ"ל הרבה פעולות וטובות עשיתי עמו היום בשביל פרוסה שנתן ליה ע"כ ،

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מ"ור גודל מעלת מצות הצדקה כי רבה היא ואין למעלה גודל מעלת הצדקה כי רבה היא ואין למעלה הימנה ולא יוכל שום איש להשיג שום מעלה לא בהיותו עודנו חי על האדמה ולא אחר מיתה כי אם ע"י הצדקה כידוע ומפורסם ממקרא ממשנה מתלמוד וממדרשי רז"ל ، ולא עוד אלא כי ע"י הצדקה יש לנו דין בנים למקום ברוך הוא משא"כ או"הע דיש להם דין עבדים וכמעשה דטורנ' הרשע עם רבי עקיבא וא"כ מי פתי יסור הנה וימנע עצמו מלעשו' צדקה ויאבד טובה הרבה הנקרא בשם בן דודאי בהיות לנו דין בנים מרחם עלינו כאב על הבן ואמרו רז"ל כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים והוא דמי שהוא מרחם על הבריות ועושה צדקה עמהם ונכנס בבחינת בן ע"כ מרחמים עליו מן השמים כאב את בן ירצה

ויועיל לנו ג"כ היות לנו דין בנים דאמרו רז"ל דישראל דיש לנו דין בנים מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה משא"כ באו"הע דמחשבה רעה מצרפה למעשה ופי' הראשונים ז"ל דמחשבה אין מלאך יודע מחשבות כי אם הקב"ה כי הוא חוקר לב בוחן כליות והוא העד הוא הדיין וישראל נקראים בנים למקום ואין אב מעיד על בנו ומש"ה אינה מצטרפת למעשה

ואפשר זה יהיה כונת ב' כתובים הבאים כאחד בתהלים סי'ק"ג כרחם אב על בנים ריחם ה' על יראיו כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו ، ולכאורה י"ל דהלא על היראי ה' לעולם צריך לרחם עליהם ומאי נ"מ אם הוא כרחם אב על בנים או לא ، ומו אמרו כי הוא ידע יצרנו כו' דאיך הוא נתינת טעם אל הקודם ، אך עפ"י האמור הנה נכון והוא כי כבר כתבנו דישראל דיש לנו דין בנים מחשבה רעה אינה מצרפה למעשה יען דיודע כב' יכו' כי יצר לב האדם רע מנעוריו לב חורש כו' ובכן ז"א כרחם אב על בנים רחם ה' כו' ומהו הרחמנו' אשר היא מרחם עם עונו ישראל לז"א כי הוא ידע יצרנו כו' והיינו נתינת טעם מהתועלת המגיע היות לנו דין בנים כי אינו מצרף המחשבה רעה למעש' משא"כ באו"הע ולזה צריך האדם לעשות כל דבר ודבר אשר עליהם יקרא בשם בן להקב"ה כביכו' ، ובפרט במצות הצדקה לעשות אותה בשמחה כי עיקר המצוה היא השמחה וקרא כתיב והיה מעשה הצדקה שלום ואין והיה אלא לשון שמחה' דהיינו שמחת מצות הצדק' ועי"ז יהיה שלום בין העני לאבינו שבשמים כבי"כ וצרי' האדם להתפלל אל ה' בהיות לאל ידו והן ידו משגת שלא יביאהו לידי נסיון מעניות רח"ל כי גלגל הוא שחוזר בעולם ועי"ז יקדי' תפלה לצרה כי אין צרה גדולה מואת צ'רה דעניות וכמ"ש בסנהדרי' למ"ד ע"ב אר"א לעול' יקדים אדם תפילה לצרה כו' ، ועפ"יז נ"ל שאפ"ל כונת ב' כתובים הבאים כאחד בתהלים סימן ך' יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב ، ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך ، ולכאורה איכא למידק דמדאמר יענכו ביום צרה נרא' דרבותא אשמועינן דלא היה ראוי לענותו ואעפ"יכ ענהו ולכנו לדעת ، ועוד דאיך היא מקושר הכתו' שלאחריו ישלח עזרך מקודש כו' דנראה דבא לתת טעם אל הקודם ואין אתנו יודע

ויובן ע"פ האמור דאמרו שם הערוך שוענך לא בצר אר"א לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא לא הקדים א"א תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט ׳ ר"ל אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר׳ יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין כחו ואל יהיו לו צרים מלמעלה ופי׳ רש"י וז"ל היערוך שועך לא בצר כך היו הבריו אומרים לאיוב כלום הקדמת שועך לא בצר עד לו באה הצרה אם היית עושה כן היו הכל מאמצין כחך כל המאמ׳ עצמו מלמטה בתפלה אין צרים יכולים להשטינו מלמעלה לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין כחו שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה והכי משמע היערוך שועך אם באת לערוך שועה כזאת תערכנו לא בצר שלא יהו לך צרים מלמעלה ושיהיו הכל במאמצי כחך עכ"ל ׳ נמצא דבהאי קרא היערוך שועך יש פרושים שונים ג׳ המה דלר"א ר"ל דלא אפשר שתתקבל תפלתך בעת צרה אלא צריך להקדים תפלה לצרה והראיה מאברהם אע"ה שהקדים תפלה לצרה ואליבא דר"ל אין צריך להקדים תפלה לצרה דאיפכא הכתוב רק דכשתרצה דבשעת עריכת שועתך לא יהו לך צרים מלמעלה צריך שתאמ׳ כחך בתפלה ולר׳ יוחנן פי׳ הכתוב הוא שצריך להתפלל שלא יהו לו צרים מלמעלה ושיהו הכל מאמצין כחו ולכאורה נראה דפליגי ר"ל ור׳ יוחנן עם ר"א וס"ל לתרוייהו דא"צ להקדים תפילה לצרה

אך אחר האמת נראה דר׳ יוחנן ור"א לא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא וגם, איהו נמי אזיל ומודה דצריך להקדים תפלה לצרה אלא דבא לומר נוסח התפלה שיקדים לבקש רחמים שיהו הכל מאמצין כחו בשעה שיתפלל ואל יהיו לו צרים מקטרגין בעת תפלתו ומוכרח לומר כן מפני שנרגש דבשלמא אאע"ה ידע ברוח הקדש ענין שכן בין בית אל ובין העי והקדים להתפלל ׳ אמנם אנכי עניי כי אין בנו דעת ולא תבונה מי הוא היודע שתבא לו צרה ומה צרה היתה שם רח"ל כדי להקדים תפלה לצרה ולכן דייק בלישניה ואמר מר לעולם יבקש אדם רחמים כו׳ ירצה בין שהוא יודע דעת עליון ויש בו מדעת קונו ובין שאינו יודע כלום לעולם יבקש רחמים שהם שיהו הכל מאמצין כחו ושלא יהו לו צרים בעת שיתפלל לעת הצורך ובזה מובטח לו שתתקבל תפילתו גם בעת צרה דהא כבר הקדים ׳ אמנם ר"ל ע"כ צ"ל דפליג עם ר"א וס"ל דא"צ להקדים תפילה לצרה כלל אלא כל המאמץ עצמו בתפי׳ אין לו צרים מלמעל׳ ובכל עת שיהיה כיון שנתאמץ בתפי׳ היא מקובלת והוצרכתי לזה לפי שראיתי למהרש"א בח"א שהבין דרי"ו נ"כ על ר"ל אלא שהוסיף ע"ד שאמר כל המאמץ עצמו בתפי׳ אין לו צרים ולר"י עכ"ז גופיה צריך לאמץ שיהו הכל מאמצין כחו ושלא יהו לו צרים דלא בצר קאי היערוך שועך עכ"ל

ואפי בעניותי נראה דר׳ יוחנן פליג על ר"ל דס"ל דא"צ להקדים אם מתאמץ בתפילתו ור׳ יוחנן אתא לסיועי לר"א בכל האמור ולכל הדברו׳ גם לר"ל טוב להקדי׳ תפי׳ לצרה ולא יתאחין לעת הצורך דמי יעצור כח לאמץ כחו בעת צרה כדי שלא יהו לו צרים מלמעלה גם לר"י אם יהיה הא תן כזו כחו הרבה ואליה וכ"ש גם בלא תפי׳ הכל מאמצין כחו ואין לו צרים ׳ ומעתה זהו כונת הכתו׳ יענך ה׳ ביום צרה וכי חימא מאין הרגלים כיון שלא הקדמת להתפלל קודם לכן לז"א מ"ד הוא טעמא מפני שיכה המקטרגים אל תחוש לזה ישלח עזרך מקדש כו׳ וכיון דהוא מאמץ כחך דהוא ישעדך אין לך מאמץ כח גדו׳ מזה ומפני כן יענך ה׳ ביום צרה

(**אהב** היום ס"ט עיין בס׳ סנ"מ ספר תהלות ה׳ לעט"ר מ"מ כהנא רבא במזמור זה יע"ש)

וברך זה אפ"לכ׳ כונת הכתו׳ בתהלים סי׳ סט ואני תפילתי לך ה׳ עת רצון כו׳ הצילני מטיט כו׳ ענני ה׳ כי טוב חסדך כו׳ ואל תסתר פניך מעבדך כי צר לי מהר ענני ׳ דהרואה יראה דדברי דוד הע"ה שם בתפילתו באו בכפלון דכבר התפלל על זה בתחי׳ המזמור כאומרו הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון כו׳ ואו דדבריו שאראי נינהו דמתחילת דבריו נראה דבשניהן לטיבותין מתפלל שיושיעהו וחזר ואמר ואל אטבעה ׳ גם לעי׳ אמר ובזול׳ שטפתני ולבסוף אמר אל תשטפני שבולת מים ׳ ואו להבין מה ר"ל עת רצון ורז"ל דרשו מה שדרשו ולדרכנו יבא על נכון

אך עפ"י האמור הנה נכון דהכא דוד הע"ה קאמר מר כבר התפללתי הושיעני אלהים כי באו מים על נפש טבעתי כו׳ יגעתי בקראי ניחר גרוני כו׳ ולא נעניתי ׳ ועוד התחכם לשאול אל יבושו בי קוויך כו׳ כי עליך כו׳ ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר ואומרים ראו כמה תפלות התפלל דוד אל ה׳ ולא יענהו ׳ וכי תימא דיהיה מענה בפי להשיב לרשעים הללו דה"ט דלא נעניתי בתפילתי מפני שלא הקדמתי תפלה לצרה לז"א דו: אינה טענה דהם ידעו כי ואני תפילתי לך ה׳ עת רצון דהיינו קודם שתבא לי צרה זו היא מדתי להתפלל הצילני מטיט ואל אטבעה כו׳ אל תשטפני שבולת מים כו׳ ואל תסתר פניך מעבדך כי צר לי דהיינו בעת צרתי שתסתר פניך משום כי צר לי כיון שאני מתפלל מעתה בעת רצון דלכשתבא לי הצרה מהר ענני ׳ וא"כ לא נשאר פתחון פה להשיב לצרי ולאויבי ומפני כן אעפ"י שאתה ידעת לאולתי כו׳ מ"מ קרבה אל נפשי גאלה למען אויבי פדני כי כן מי שהוא רוצה שיענהו הא-ל הגם שלא התפלל מקודם אלא שהוא מתפלל בעת צרה צריך לפזר מעותיו לצדקה כדבעי וכחה של צדקה גדלה עד מאד שתפילתו מתקבלת בעת הצרה אעפ"י שלא התפלל קודם הצרה וכמ"ש ביבמות דס"ג ע"פ אז תקרא וה׳ יענה דהמלוה לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה׳ יענה ע"כ ׳ דודאי כונת רז"ל היא שבכל עת אשר יקרא ה׳ יענהו משמי קדשו בזכות מנות הצדקה אשר לו ׳ והצדקה צריך לעשותה בתמימות לב וכמאמר שלמה הע"ה במשלי סי׳ י"ג צדקה תצור תם דרך כו׳ ׳

ונבין שני כתובים הבאים כאחד שם במשלי וכ"א צדקה תצור תם דרך ורשעה תסלף חטאת יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב ׳ וי"ל לכאורה דאיזה תמימות צריך במנות הצדקה ׳ וע"א

ועו"א ורשעה תסלף חטאת דאיזה רשעות הוא אשר יסלף החטא דנראה דע"י איזה רשעות במנו' הצדקה יבא לידי חטא אחר ולנו לדעת ׃ ועוד להבין סמיכות הכתוב יש מתעשר ואין כל כו' וגם לנו לדעת דאם אין לו שום דבר איך היה מתעשר וגם אם יש לו הון רב איך הוא מתרושש ובאיזה אופן הוא ׃ ואמנם נכון ג"כ כוונת הכתוב שם במשלי סימן ט"ו תועבת ה' דרך רשע ומרדף צדקה יאהב ׃ ויש לדקדק דמי לא ידע בכל אלה דדרכו של רשע היא שנואה לפני ה' ומהיכא תיתי שתהא אהובה ׃

וזו דקרא לאו רישיה סיפיה דהול"ל ודרך צדיק יאהב ומאי ליסנא ומרדף צדקה ׃ וזו מאי יאהב דמשמע דהוה ס"ד דלא יהיה נאהב עד שהוצרך להשמיענו כזאת

ואפשר שהדברים מגיעים למ"ש בפ' מציאת האשה דס"ו ע"ב ת"ר אין לו ואינו רוצה להתפרנס נותנין לו לשם הלואה והוזרין ונותנין לו לשם מתנה דר"מ ׃ וחכמים אומרים נותנים לו לשם מתנה והוזרין ונותנים לו לשם הלואה ׃ ופרי' לשם מתנה הא לא שקיל אמר רבא לפתוח לו לשם מתנה ׃ ר"ש אומר יש לו כו' אין לו ואינו רוצה להתפרנס א"ל הבא משכון וטול כדי שתזוח דעתו עליו ׃ ופרש"י כדי שתזוח דעתו יגבה לבו לומר דעתו לגבות ממני הואיל והבעותי משכון אין זה אלא הלואה ויתנו' בלי בושה שיאמר אין לי משכון וגם אמרו טול בלי משכון ע"כ תו תנייא התם ת"ר העשב זה שאינלו ואינו רוצה להתפרנס שנותנין לו דרך הלואה והוזרין ונהגינלו לשם מתנה תעביטנו זה שיש לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנין לו לשם מתנה ונפרעין ממנו לאחר מיתה ד"ר יהודה ׃ וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו ע"ש ׃ והרי"ף והרא"ש ז"ל פסקו כחכמים דהעיקר ליתן תחיל' דרך מתנה ואם אינו רוצה יתן לשם הלואה ׃

ויש להעיר קצת בדבריהם שהביאו אחרי כן הברייתא האחרת דדריש לה מהעבט זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנין לו לשם הלואה וחוזרין ונותנין לשם מתנה בזו היא סברת ר"מ והם פסקו כחכמים דצריך לפתוח לשם מתנה ׃ וגם חכמים שבברייתא השניה לא פליגי אלא על תלוקת יש לו ואינו רוצה להתפרנ' מכלל דבחלוקת אין לו ואינו רוצה להתפרנס מודו הם דנותנין לו תחי' לשם הלואה וכשהביאו זאת הברייתא נראה דמסקנא הכי אזלא והרי זה כנגד היסוד אשר הניחו ברא"ש אחי"ר שהביאו בברייתא ראשו' דברי הכמים לבד שצריך לפתוח לשם מתנה ובתחי' ההשקפה כך היא דרכה של תורה לומר דאה"ן דהם פסקו כהכמים ומה שהביאו הברייתא השניה כמורתה כדי להביא פלוגתא ביש לו ולפסוק כחכמים וכיון שהוצרכו להבי' הברייתא לא שינו לשונה וזו היא הדרך בכמה דוכתי ׃ אך נבא דלפנינו לא זו הדר' לייסב כן משום דוחקא דאעיקרא אנן בדידן ניחזי אנן מ"מ פסקו כהכמים דהתם דצריך לפתוח לשם מתנה דהא בברייתא שניה הוא מוסכם לכ"ע דדרך ישרה היא ליתן לשם הלואה ולהזור וליתן לשם מתנה ואיך פסקו ר"מ ור' יהודה וחכמי' דקיימי בשיטה אחת ופסקו כהכמים דברייתא הראשונה יהו דאם כל כוונתם בהבאת הברייתא השניה אינו אלא משום הלוקת יש לו ואינו רוצה להתפרנס לא היה להם להביא אלא דברי ר"ש סברייו' הראשונה דס"ל דאין נזקקין לו והי"ל לפסיק כמותו ולמה הוצרכו להביא ברייתא השניה

אך הנלע"ד נכון הוא שהם ז"ל נרגשו דלהכמי' דס"ל דצריך לפתוח לשם מתנה הא קרא כתיב והעבט תעביטנו ובמאי מוקמי ולזה סברי מרנן דאיב' דהכמים האי והעבט תעביטנו היינו לאחר שפתחו לו לשם מתנה ולא נתרצה אז והעבט תעביטנו תתן לשם הלואה והכי דייק קרא כי פתוח תפתח את ידך לו דהיינו דצריך לפתוח לו לשם מתנה ואם לא נתרצה והעבט תעביטנו והא ודאיכשחוזר ונותנלו לשם הלואה הא פשיטא שלא יגבה ממנו שיפרע לו אלא גומר בלבו לשם מתנה ׃ וא"כ ס"ל דהא דאמרינן בברייתא השני' שנותנין לו לשם הלואה וחוזרין ונותנין לו לשם מתנה היינו אחר שפתחו לו תחי' לשם מתנה ולא רצה דאז נותנין לו לשם הלואה וגם אחרי כן יהיה לשם מתנה ולא יגבו ממנו ולפ"ז לא פליגא הא ברייתא על חכמים דברייתא קמייתא ותשו"ה מייתו תרווייהו זה נלע"ד ברור

האמנם הדבר הקשה לע"ד הוא מ"ש בקיצו' פסקי הרא"ש ז"ל מי שאין לו ומתבייש לקבל נותנין לו לשם הלואה ולא יתבעו ממנו אח"ך ע"כ והוא תמוה דאיך פסיק ותני נותנין לו לשם הלואה הא גריעא והיא הפך מסקנת אביו הרא"ש וגם הוא עצמו בטור סי' רנ"ג שפסק כחכמים דברייתא קמייתא דצריך לפתוח לשם מתנה ואיך פסק כאן להפך ומקום יש ברא"ש ליישב בדוחק דה"פ מי שאין לו ומתבייש לקבל היינו גם אם יתנו לו לשם מתנה נותנין לו לשם הלואה אך הרואה יראה דהוא דוחק מלבד דמשפט הלשון אינו מורה כן ׃ זאת ועוד דלמה זה השמיט עיקר הדין דבהכי פליגי ר"מ ורבנן אם לשם הלואה הוא קודם או לשם מתנה הוא קודם וצ"ע

איך שיהיה נתנינו למדים דאליבא דחכמים דהכי הלכתא כמו שפסקו כל הפוסקים ז"ל דהדרך ישרה היא שנותן תחילה לשם מתנה וחוזר ונותן לשם הלואה ׃ וראיתי להרב הגדול מהרש"א בס' אהבת עולם דקי"א ע"ד שכתב דאיכא בינייהו בין ר"מ לרבנן ד לר"מ אם אחרי כן הביא העני לפרוע הלואתו אין מקבלין הימנו ׃ ולחכמים הא ודאי אין שואלים ממנו שיפרע

ואם יתן מקבלים הימנו כמ"ש נמקי יוסף ע"ש ׃ ולא ידעתי מהיכן הכריע זה מסברת ר"מ לסברת חכמים דאי משום דר"מ סיים בדבריו וחוזרין ונותנין לו לשם מתנה דמשמע שאפי' אם יפרע אין מקבלין ממנו דהוי מתנה בהחלט ׃ אך חכמים סיימו בדבריהם לשם הלואה דמשמע דס"ס הלואה היא שאם ימצא ידו ויפרע מקבלין ממנו מדלא אמרו עוד הפעם דחוזרין ונותנין לשם מתנה ׃ הרי לפי מאי דכתיבנא לעי' דליסנא דברייתא השניה דמתאמרה כי הך ליסנא נותנין לו לשם הלואה וחוזרין ונותנין לשם מתנה היא אליבא דחכמים ג"כ והיינו אחר שפתחו לו לשם מתנה והדבר מוכרח לומר כן כדכתיבנא לעיל ׃

לפ"ז מה הפרש יש בין דברי ר"מ לדברי חכמי' דכלהו סיימו חוזרין ונותנין לשם מתנה דהיינו מתנה בהחלט והעיקרא

ואעיקרא יש להעיר באיזה טעם תלוי פלוג' דר"ת ורבנן דלר"ת תחילת מעשה צריך שם הלואה ולחכמים תחילתו מתנה ודרך דרש אפשר לומר דקאמיפלגי בפלוגתא דהני תנאי דפ"ק דב"ב גבי חצר שאין בו דין חלוקה דהיינו דין ד' אמות לכל אחד אין כופין זה את זה לחלוק ואם אמר טול אתה ד' ואני ג' שומעין לו ורשב"ג אומר אין שומעין לו ובעי תלמודא מ"ט דרשב"ג ומשני למאי א"ל אידך ושונא מתנות יחיה וכתב הסמ"ע ז"ל סי' קע"א דה"ט דרבנן דס"ל דשומעין לו ולא הייתי משום ושונא מתנות דס"ל דכל היכא דמטי הנאה לנותן ליכא משום שונא מתנות דהוי כמוכרו לו יעו"ש ׳ וכת הקודמים ז"ל פי' בזה כוונת הכתוב נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו דהיינו שירע לבבך על שאתה נותן לו מתנה ומקצר ימיו דהכתיב ושונא מתנות יחיה לז"א הא ליתא כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אהיך וכל דמטי ליה הנאה לנותן ליכא משום שונא מתנות א"ד ז"ל

אמור מעתה דבהא פליגי ר"ת ורבנן דר"ת ס"ל כרשב"ג דבכל גוונא איכא משום שונא מתנות ומשו"ה גמר אומר דתחילה יתן לו לשם הלואה דאם כה יאמר לתת לו במתנה בתחלה הא ודאי לא יקבל ממנו דהא הוא אינו רוצה להתפרנס מן הצדקה ובודאי עיקר טעמו משום שונא מתנות יחיה ואיך ימלא פיו לתת לו בלשון מתנה דהא ודאי מימר אמר לא ניחא לבו דאחיה ומשו"ה ס"ל דהדרך הנכון הוא לתת לו בתחילה לשם הלואה דאל"ה לא יקבל גם אחרי כן כי יתן איש בהלואתהכיון שהבין דרוצים לתת לו מתנה ׳ ברם חכמים רוח אחרת אתם וס"ל כרבנן דהאם דכל דמטי ליה הנאה לנותן אין בזה משום שונא מתנות ומה שאינו רוצה להתפרנ' מן הצדקה היינו משום שמתביים ליקח ליה וכשנותנין לו דרך מתנה בכבוד ודאי דמקבל דלא בושה איכא ולא משום שונא מתנו' איכא דהרי אית ליה הנאה לנותן כי בגלל הדבר הזה יברכהו ה' ומש"ה ס"ל דתהי' נותנין לו לשם מתנה ׳ ואם גם בזה מאימאן כי יסבו'ר ולא ידע דאין בזה משום ושונא מתנו' נותנין לו לשם הלואה ולא ניחא להו למיהב ליה בתחי' לשם הלואה דאדרבא מתביים בכל יום כשרואה את המלוה ואין בידו מה לפרוע ודוק

(**אה"ב** הייתי ש"ע הבלין מצאתי לדברי אדוני מהר עט"ר ה"ה ז"ל דכן ראיתי להרדב"ז בס' יקר תפאר' ה' מתנו' עניים פ"ז עמ"ש הרמב"ם דעני שאינו רוצה ליקח צדקה נותנין לו לשם מתנה והיינו כחכמים כתב הרדב"ז וא"ת כיון שאינו רוצה ליקח בתורת צדקה ׳ איך יקח בתור' מתנה והא כתיב ושונא מתנות יחיה וי"ל שאינו רוצה ליקח בתור' צדקה שלא לדחוק את שאר העניים אבל יקח בתור' מתנה כי אומר למחר תמצא ידי ואתן לו גם אני עכ"ל ׳ נמצא דהוא מוקי לה בדעת חכמים דליכא משום שונא מתנו' כי הוא גמר דלמחר תמצא ידו ויתן לו ג"כ והוי כאלו מטי ליה הנאה לנותן דגם הוא יבא יומו ליהנות ממנו וא"כ גם לדעת הרדב"ז ז"ל ר"ת ס"ל דגם בזה איכא משום ושונא מתנו' ולכך נותנין לו בתחילה לשם הלואה מאחר דבשם מתנה אינו לוקח) ולכל הדברות כשיודע בו שאינו מקבל לשם מתנה הא ודאי מחוייב לתת לו דרך הלואה ובזה פירש הרב אהבת עולם שם כונת הכתו' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון לא תתן לו כו' ׳ ע"פ האמור בהקדים עי' מ"ש רז"ל כל הכועס כל המשבר כלים בחמתו כאלו עובד ע"ז שכן דרכו של יצ"הר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עבוד ע"ז כי עבירה גוררת עבירה ׳ וזהו כונת הכתוב השמר לך פן תראה עני שאינו רוצה להתפרנס מן הצדקה וגם אתה לא תתן לו בדרך הלוא' כי תתיעץ עם לבבך ותאמר אחר שקרבה שנת השבע שנת השמטה א"כ אם אומר לזה העני קח לשם הלואה יתבייש ויאמר שזה בודאי לש' צדקה הוא נותן לי דאו בהלואה הרי קרבה שנת השמטה ותשמטנו שאם היה קודם השמטה יש מקום להאמין כי הוא הלואה ׳ לזה אמר השמר לך כן יהיה דבר עם לבבך לאמר ולהשיב תשובה לאחרים דהטעם שאין אתה נותן לו היינו משום שקרבה שנת השמטה ובודאי יתבייש העני דע לך בזה עצות היצ"הר ואם את הדבר הזה תעשה דע לך שאתה בליעל שקרה לך כמקרה המשבר כלים בחמתו דאם עשית כן עבירה גוררת עבירה וסופך ורעה עינך באחיך האביון ממש שהוא תאב לכל ומקבל צדקה ממש ולא תתן לו כן דרכו של היצ"הר וכאמור א"ד ז"ל וש"י

ומעותה הבא נבא לפר' כונת הכתובים צדקה תצור תם דרך ורשעה תסלף רשעים הנלקה תמור מי שהוא תם דרך שאינו ומשים על לבו ערמה זו שלא לתת לשם הלואה מפני כי קרבה שנת השמטה והוא נותן לשם הלואה בתמימו' לבו לאיש כזה הצדקה תצור אותו דמצוה גורר' מצוה אך ורשעה ירצה מי שעושה עלילו' ברשע והוא לא יתן בערמות ותחבולו' כנז"ל לאיש כזה תסלף הטא' עבירה גוררת עבירה וסופו להרע תרע עינו באחיו האביון ממש ולא יתן לו ותנא והדר מפרש איך הוא מדבר באוכן זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס כו' וכה אמר יש מתעשר ואין כל דהיינו דהוא מתעש' עצמו ואינו רוצה ליקח צדקה ואוכל דהיינו דאין לו וכן נמי מתרושש והון רב דהיינו דיש לו ואינו רוצה להתפרנס ונמצא שהוא מתרושש בהיות אצלו הון רב

וזה יהיה כונת הכתוב תועב' ה' דרך רשע כו' ירצה זה הדרך של רשע שמתעולל עלילות ברשע לבקש תואנה שלא לתת באומרו שבדרך זה מתבייש העני וזוהי סיבת מניעתו מלתת וזה הדרך תועבה היא לפני ה' דהיינו כעובד ע"ז והרי הוא תועבה שכן דרכו של יצ"הר היום אומר לו כך ולמחר אומר לו לעבוד ע"ז אך ומרדף צדקה דהיינו שהוא רודף צדקה ובדרך שיבא לידו יקיימנה אע"פ שיקרה מזה בושת לעני בגל מה מ"מ רודף צדקה איש כזה יהיה אהוב למעלה ונחמד למטה הגם דהסברא מבחוץ הוא דלא יהיה נאהב אתא קרא לאשמועי' דאפי' הכי יאהב

ועפ האמור הנה מקום אתי לפרש כונ' הכתו' שם במשלי סימן יו"ד צדקת תמים תיישר דרכו וברשעתו יפול רשע והוא ע"ד הנז' ירצה צדקת התמים דהיינו שעושה הצדקה בתמימו' ומלוהו ואפי' קרוב לו' ...

שמניה ואינו חושש שמא לא יקח העני חייסר דרכו ויקח העני בהלואה ממנו ולא יחוש לערמה אבל הרשע שהוא מערים ואינו רוצה לתת בטענות כוזבות כנז"ל ברשעתו הוא יפול ועבירה גוררת עבירה כאמור ומזור' נזה קרוב לדרך הלז יאמר נא כונ' הכתו' בישעיה סי' ה' מצדיקי רשע עקב שוחד וצדקת צדיקים יסירו ממנו ויש לדקדק דאם כוונ' הכתוב דמרשיעים את הצדיק וכמ"ש רש"י בפי' הכתו' הנז"ל ומרשיעי צדיק כמו שנא' מצדיק רשע ומרשיע צדיק ולמה שינה כאן כי האי לישנא · והו"ל וצדקת צדיק יסירו ממנו או וצדקת צדיקים יסירו ממנו והרד"ק נדחק בפירושו וכתב ממנו מן כל צדיק וצדיק יע"ש ולפי אמונת הקודם אפשר דכונת הכתוב דהוא היה מתרעם על הדיינים שמצדיקים את הרשע

בעבור השוחד ולא זו בלבד בענייני משא ומתן אלא גם בענין הצדקה היו מצדיקים את הרשע דהיינו אם זה הרשע עינו רעה עני שאין לו

ואינו רוצה להתפרנס שדרך הצדיקים הוא להערים ולתת לו במתנה או בהלואה ושוב לא יפרעו ממנו ואפי' תימא שיש מקום לומר שאם העני מעצמו יבא לפרוע מקבלין ממנו מ"מ אליבא דכ"ע אם הוא לא יתן אין שואלין ממנו שיפרע · ואם יהיה האופן שזה הרשע נפשו אותה ויעש והלוה' לעני כנז' עקב שוחד שהיה נותן לשופטים היו מסירים מהרשע צדקת צדיקים והיו גובין מהעני כדי לתת לרשע והשתא קאי האי ממנו לרשע דברישא דקרא' דמסירים ממנו את זכות צדקה אשר עשה מקדם

אך יאמר נא כונת הכתובים הנז' דמשלי סימן י"ג ונבין גם כן כתובי' שלפניהם וכה' תוארם דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבאיש ויחפיר · צדקה תצור תם דרך ורשעה תסלף חטאת · יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב · ומלבד מה שדקדקנו שלא מרא"ש איכא למידק אומרו דבר שקר ישנא צדיק דמי לא ידע בכל אלה דהצדיק שונא השקר וזה חיוב מוטל על כל האדם כל שכן לצדיק · ועוד אומרו יבאיש ויחפיר דודאי הרשע מחרף ומגדף לצדיק ומה בא ללמדנו · ועוד להבין סמיכות הכתוב שלאחריו צדקה תצור תם דרך כו' · וגם סמיכות הכתוב יש מתעשר כו' באיזה אופן הוא מדבר

אלא נ"ל שאפשר שיובנו בס"ד בהקדים מאי דאמרי' פ' איזהו נשך דס"א ע"ב לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי לא תגנובו אפי' ע"מ למיקט פרש"י לצער לא תגנובו אפי' ע"מ לשלם תשלומי כפל פרש"י מי שאין לו ואינו רוצה ליטול צדקה גונב ממנו ואחר כך ישלם לו תשלומי כפל ואפי' הכי אסר רחמנא יע"ש · ופסקוהו כל הפוסקים הרי"ף והרמב"ם פ"א מה' גניבה וטוש"ע סימן שמ"ח · והנה ראיתי באסיפת זקנים להרב"א ז"ל שכתב וז"ל ע"מ למיקט יש מפרשים דאיירי שהוא אינו רוצה לעכב הגניבה בידו אלא הוא גונב כדי לצערו ול"נ דהא מעשים בכל יום שעושים כך לכך יש מפרשים דודאי בדעתו לעכב הגניבה בידו אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו עכ"ל ואשתומם

על המראה באין מבין דמדבריו נראה להדיא דבשאין דעתו לעכב הגניבה בידו אלא שדעתו לצערו אין בזה משום לא תגנובו · ולפי זה מה שהתנה על מנת לשלם תשלומי כפל דאסור דאם לצערו הגם שאין לו שום הנאה כיון שאינו מעכב הגניבה בידו מותר כ"ש כשעושה להנאת הנגנב לשלם תשלומי כפל שהוא מותר ומדאמרי' דגם לשלם תשלומי כפל אסור כ"ש לצערו אף דאין דעתו לעכב הגניבה בידו הא ודאי דאסור וכי תימא דלשלם תשלומי כפל ה"ט דאסיר משום שמצערו על מונאו אותו אך למיקט כה"ג ולהחזירו לו שרי דלשעה קלה כ"כ לא אסיר א"כ כפי פירוש הי"מ דאיירי דבדעתו לעכב הגניבה לישתוק מינה וליתי במכ"ש דאפי' לשלם ת"כ שמחזירו לו ומהנהו אסור כל שכן כשדעתו לעכב הגניבה · דבשלמא אי אמרי' דלצערו היינו כפשטיה גם כשמחזירו לו ניחא דאשמועי' דהגם דהוי לשעה קלה אסיר וכמ"ש הרב הגדול מהרח"א בס' מראית העין שם בשם' מציעא שהביא מ"ש הרב עיון יעקב שהקשה דל"ל למיתני למיקט דנפקא במכ"ש לשלם ת"כ · והרב כתב דס"ל כיון דלהנאתו מכוין דעל ידי הצער יתכפרו עונותיו שרי ומהרח"א דחה דבריו וכתב דס"א כיון דהיא לשעה קלה שרי ועוד תירץ דס"א דלהנאתו מכוין שיזהר בשמירת חפציו ושרי קמ"ל יע"ש · אך לפי מ"ש הי"מ הללו דבשאין דעתו לעכבו שרי לצערו ובריית' איירי בדעתו לעכבו א"כ איקשי דבמכ"ש מלשלם תשלומי כפל נפקא · וע"כ צ"ל דלדידהו לא זו אף זו קתני והוא דוחק.

ובחפשי באמתחות הספרים ראתה עיני להרב הלכה למשה פ"א מה' גניבה שהביא דברי הרב"א ז"ל הללו וכתב ע"ד וז"ל אלא דלפי זה מוכרח דאלו הי"מ אינם מפרשים כפרש"י ז"ל דעל מנת לשלם ת"כ דאם ע"מ לצערו ולהחזיר מותר כל שכן להנאתו עכ"ל · וביאור דבריו הוא דאלו הי"מ לא הי"ל בגירסתם אלא על מנת לשלם ולא הי"ל בש"ס הך לישנא דתשלומי כפל וכמ"ש הרב לח"מ ז"ל על הרמב"ם ז"ל והביא דברי הרב הנז' שם ופי' ע"מ לשלם היינו דגונב למלאת נפשו ולעשות צורכו בכונה שאחר כך כשיהיה לו ישלם לנגנב וכה"ג הוא דאסרו בברייתא גרס לשלם ת"כ תא פשיטא דשרי אליבא דהנך הי"מ וזה נראה כונתו בבירור · ולפי זה יש להפלי' על הרב ז"ל איך מלאו לבו לומר כן למלבד דהדבר מצד עצמו אין הדעת סובלתו דאם כנים הדברים דס"ל דלא כרש"י ז"ל וגם לא גרסי כוותיה הו"ל להרב"א ז"ל לומר דלא כרש"י ז"ל או ע"כ צ"ל דגרסי דלא כרש"י ז"ל · עוד גם דבברייתא דת"כ מתנייא להדיא בפ' קדושים לא תגנובו אפי' ע"מ למיקט לא תגנובו אפי' לשלם ת"כ ותשלומי ד"וה ואפי' תימא דאפשר לומר דגמ' שם לא הוו גרסי הכי וכמו שכן צ"ל ע"כ בדעת הרב לח"מ כמו שיראה הרואה מ"מ הכא ודאי קשיא להרב"א ז"ל הי"ל להביא דברי הברייתא שבת"כ · ולומר דגם שם לא גרסי הכי ואם

ואם נשבול כ"ז אנן מה נענה על ה"ב הל"מ שלא הניא הברייתא שבח"כ וצ"ע

אך הנכון לע"ד הוא מאי דכתיבנא לעיל דס"ל דהאי כשמחזירו לו לשעה קלה דרך כחיך מכשגונבו ממש לשלם א"כ דבההיא איכא זמן על שיהנה בידו הגניבה שכ"י עדים ולא עפ"י עצמו דאז הוי מודה בקנס ופטור , ומאי דביני ביני מנטער הגנב הרבה , א"כ כפי טעם הרמב"ם ז"ל והביאו הטור ומרן ז"ל כדי שלא ירגיל עצמו בכך יש הילוק דבשעה קלה לא חשיבא מידי , משא"כ כשגונב לשלם כפל דאפשר דעד שיהנה בידו הגניבה נמלך בעצמו וגונבו ממש ומש"ה אסיר הגם דדעתו להנאתו ודו"ק

הגם שלום ראיתי אחרי רואי דנעלם מנייהו מלכי מכל הרבנים הנז' מ"ש בשאלתות דרב אחאי פרשה נח והובא ג"כ בתנחומא פ' נח וז"ל שאלה דאסיר להון לדבית ישראל למיגזל כו' ברם צריך הני מילי דקא גזיל אדעתא למשקליה לנפשי' היכא דקא בעי למיתן ליה מתנה להוא נגזל ולא קא מקביל מיניה ואמר אשקיל מידי מיניה כי היכי דאיהייב ליה א"כ דליסקליה ממוניה בעיניה ולשקול כשליה , א"כ קא חזי ליה דלא מזדהר בממוניה ואמר איגנביה מיניה והדר איהדריה ניהליה כי היכי דלא נפשע בממוניה מאי מי אמרינן כיון דלהנאתיה דנגזל הוא בקא עביד ש"ד , או דילמא כיון דעד דמיהדר ליה אית ליה צערא אסיר , ת"ש דתניא ל"ת ל"מ למינקט ל"ת ע"מ לשלם א"כ ד"וש ע"כ , הרי עבדיה דגם כשמחזירו לו וכוונתו לטובה להנאת הנגנב לליזדהר בממוניה מכאן ואילך , מ"מ כיון שמצערו דוהר רחמנא ל"ת , והרי זה הפך ממש מ"ש הרב אגלאל בשם י"מ , גם נראה דגרים להדיא ע"מ לשלם ב"כ ד"וש וכל עיקר השאלה לא היתה בזה אלא חס"ד כיון דלהנאתו קא מכוין אימא דשרי , דא"כ איך כתב הרב הל"מ דהי"מ ז"ל דלא גרסי הכי וגם מוהרח"א ז"ל לא שלטא ביה עינא פקיחא בדברי התנחומא והשאלתות להביא סמוכות לתירוצו שכן הן הדברים הנאמרים שם

איך שיהיה נמצינו למדים דאפי' דגונב להנאתו של נגזל כדי לשלם לו תשלומי כפל אפ"ה אית ביה משום לא תגנוב , ויש להקשות דהאי כנא מהא דאמרינן בירוש' דשקלים פ"ה ובפ"ח דפיאה וז"ל א"ר יונה אשרי משכיל אל דל זה המסתכל בצדקה היאך לעשותה כיצד היה ר' יונה עושה כשהיה רואה עני ן'טובים שירד מנכסיו אומר לו בשביל ששמעתי שנפל לך ירושה ממקום אחר בא וטול ואת פריע מן דה"ה נסיב הוה את"ל מתנה ע"כ , הרי דמותר לדבר שקר מפני הצדקה ואם נשתנה גניבה משקר דהכא אסיר והתם שרי , דאי איסור גניבה הוא כדי שלא ירגיל עצמו בכך כמ"ש הרמב"ם א"כ גם בדבר שקר ליתסר כדי שלא ירגיל עצמו בכך ברם אסכהנא לה פשרי עפ"י טעם רב אחאי גאון ז"ל דה"ט דאסור בגניבה כיון דעד דמהדר ליה אית ליה צערא אסיר , משא"כ בדבר שקר דאין בזה צער לעני אדרבא שמחה היא לו לפי שעה ומשום דבר שקר ליכא דמנוס קא עביד , וכבר מצינו דמותר לשנות מפני השלום וא"כ יהיה מעשה הצדקה שלום והכל אחד , וכן ראיתי להרב יקרא דשכבי ז"ל דכ"ח ע"א שכתב דה"ע דמותר לשקר מפני הצדקה שהרי אחז"ל דהנותן צדקה משים שלום בין הקב"ה לעני שנאמר או יחזק במעוזי יעשה שלום לי ואפי' מ"ד השם מותר לשנות הכא נמי דמותר לשקר מפני ש' הקב"ה כנז"ל את"ד ז"ל יעש"ב אחר בזה פירש הרב כונה מאמרז"ל בב"ר א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם כו' נעשו מ"הש כיתין כיתין חסד אומר יברא כו' , אמת אומר אל יברא שכולו מלא שקרים צדק אומר יברא שכולו מלא צדקות דמאי כוונתו דצדק לסתור טענת אמת ופי' ע"ד זה דצדק משיבה הן אמת דהאדם כוזב אך כולו מלא צדקות וע"כ צריך לשקר כדי לשים שלום בין אדם לחבירו ובין העני למקום יעש"ב דבריו הנחמדים

כי עפ"י הדברים הללו אפשר לפרש כונת הכתוב במשלי סימן י"א רשע עושה פעולת שקר וזורע צדקה שכר אמת , דיש לדקדק מאי אשמועינן בזה שהרשע עושה פעולת שקר , ומהו הכונה וזורע צדקה דהול"ל ונותן צדקה או עושה צדקה , ואו מאי שכר אמת דאם הכונה דשכרו הרבה אמת מאן דכר שמיה , והרד"ק ז"ל פירש שכר מלשון ויסכרו מעיינות שפירושו סתימה ופי' לדרכו , ולדרכנו יאמר נא דכך הוא שיעור הכתוב הרשע הוא עושה פעולת שקר וקטרוג כח של אמת אחר למקומו לא יברא שכולו מלא שקרים , אמנם וזורע צדקה דהיינו כה"ג דעתה אינו נותן לשם צדקה אלא לשם הלואה בהוציאו דבר שקר מפיו כי שמע שנפלה לו ירושה , ולבסוף תהיה צדקה ודומה לזורע שעתיד לעשות פרי עושה זה הוא שכ"ר אמת ירצה סותם טענת אמת שטענה שכולו מלא שקרים דהן אמת דהוא דובר שקרים אך על כרחו צריך לשקר כדי לזרוע צדקה וכאמור ,

ומעתה עלי בא"ר כונת הכתובים דבר שקר ישנא צדיק ירצה משום דבכל ענין דבר שקר ישנא צדיק ומשו"ה הרשע יבאיש ויחפיר לצדיק בראותו לצדיק כי הוא דובר שקרים נגד העני מחרף לצדיק לאמר לו הרי אתה שקר שנאת ומדוע ככה עשית , והרשע יבאיש דהיינו ירשיע ועושה באופן אחר ברשעות שגונב ממנו כדי לשלם לו תשלומי כפל ויחפיר לצדיק שאינו עושה כמעשיו באומרו שלא טוב לגנוב ולשלם כפל מלדבר שקר וכל כונתו אינה לצדקה אלא כדי לחרף לצדיק , ולז"א צדקה תצור תם דרך כלומר הצדקה שעושה התם דרך היא תנצור אותו שלא יבא לידי שום עון אשר חטא לעשותו ע"י גניבה ה"ו ורשעה זה שכונתו להרשיע ולמרות עיני כבודו של הצדיק ואין כונתו לתת צדקה באמ' תסלף חטאת דאפי' אם יבא לתת צדקה יכשילהו שיהיה ע"י חטאת דהיינו שיגנוב לשלם כפל ולא מיבעייא שלא יטול שכר כי גם ענוש יענש וסמיך ליה יש מתעשר ואין כל לרמוז באיזה ענין הוא מדבר במי שהוא מתעשר ואין כל דהיינו אינלו ואינו רוצה להתפרנס ואומר כי הוא עשיר

נברך זו נלך להבין בונת הכתו' תועבת ה' דרך רשע ומרדף צדקה יאהב וה"א דאפילו אם

את ראה מראה איזה רשע נגונב מן העני כדי לשלם ולכלל אל תתבונב כי ניזב ה״א עושה אל תועבה היא לפני ה׳ דרכו של הרשע דכתב לא תגנובו יהירה אפי׳ ע״מ לשלם לו כפל לך ומרד׳נדקה דהיינו שה״א רוד׳ אחר הנדקה ועושה המנא״ה כדי לתת לעני הנס דלפי הנראה הוה ס״ד לומר דגם בזה לא בחר ה׳ משום דונד״עקריב לא יכון לנגד עיני אפי׳ הכי יאהב קמ״ל דה״א אהוב

דרוש ב לשבת הלבשה

ישתבח הבורא ויתעלה היוצר אשר בחר בנו מכל העמים ישראל גוי א׳ בארץ רחמנים בני רחמנים בני אברהם יצחק ויעקב גומלי חסדים טובים ישרים ונדיבים עושים ומעשים עם השנייה נוע יפיפים וגדלה מעלתם על אחד כי מנות הנדקה היא מהמנות שאדם העושה אוכל מפירותיהם בעו״הז והקרן קיימת לעו״הב והקב״ה זורע אותה כמו שזורע מעשיהם של נדקי׳ וזה ראיתי לב״ה יקרא דשכבי דרום ו׳ שפי׳ כ״ה ס״פ ואתחנן וידעת כי ה׳ אלהיך הא׳ הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו כו׳ ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו כו׳ ודקדק הרב מה בא להשמיענו דמהיכא תיתי שלא יהא נאמן ה״ו וחו דהו״ל למימר משלם הברית כו׳ כמ״ש ומשלם לשונאיו כו׳ ומה הלשון א׳ מרת שומר הברית ועו״א להאבידו להאבידם מיבעי ליה לשון רבים כמ״ש אחי׳ לשון רבים ומשלם לשונאיו זנירא ליה להרב ע״פ מ״ש במדרש תהלים ע״פ בצאת ישראל ממצרים א״ר פנחס הכהן בר חמא הרקיע שכמו פרניח הקב״ה וזורע מעשיהם ש״נ עליו והוא עושה פירות ע״כ וגם כאן דרז״ל הא׳ הנאמן רבנין אמרי האמונתו של ב״ו אהה יודע אמונתו של הקב״ה מיגבב נדכב״י כו׳ הפקידו אצלו נ׳ סאין של שיעורין וסכהו אותם והיה רכב״י זורע אותם בכל שנה ועושה פירות וכונס אחר ז׳ שנים נתן להם אוצרות מלאים ע״כ ודקדק הרב דדוקא מעשיהם ש״נ זורע לעשות פירות משא״כ מעשיהם של רשעים וטעם הדבר פשוט שלנדיקים אינו ניתן להם שכר המנות בעו״הז אלא שומר אותם לעו״הב כדי ליתן להם שכרם משלם לכן הקב״ה זורע אותם שיעשו פירות אבל הרשעים שהקב״ה משלם להם שכר מקצת מצוות שהם עושים בעו״הז לכן אין להם קרן כדי שיהא זורע אותו ויעשו פירות ונזה פי׳ כונת הכתובים אמרו נדיק כי טוב כו׳ והקדים עוד מ״ש מורם במסכת בה״מ סימן רנ״ב ס״ך ואם הרויח במעות בין הי״ל רשות להשתמש אז לא אין נריך לתת מן הריוח לבעל הפקדון כו׳ וז״א וידעת כי ה׳ אלהיך הא׳ הנאמן ירנה שהוא נותן גם הפירות אע״פ שמן הדין אינו נריך ליתן הפירות ולפי שהיה נראה שזהו כריבית ואסיר לז״א שומר הברית דכיון דלא בא לידו בתורת הלואה אין כאן רבית אלא שומר הוא כמ״ש השמ״ע שם והיינו כדי להאכיל לאוהביו ולש״מ מהפירות בעו״הז להם ולבניהם עד אלף דור משא״כ לרשעים אלא ומשלם לשונאיו מיעוטו הע״ע שעושים בעו״הז כדי להאבידו להברית אז ששכר ביעור שלא יהא עושה

פירות וכי תימא הא תיהא יורע אותו קודם פירעון כדי שיעשה מעט פירות לז״א לא יאחר כו׳ ולא יש שהות כדי זריעה ולכן הזהיר ושמרת את המצוה כו׳ שמור אותם שלא תרנה היום לקבל שכרם אלא אמר אנכי מצוך היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם את״ד יעו״ב

ועפ״י זה נ״ל לפרש כונת הכתוב בתהלים סי׳ ל״א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם ׳ וי״ל אומרו מה רב טובך אשר צפנת כו׳ דמי לא ידע בכל אלה דאין הקב״ה מקפח שכר שום בריה ואם ליראי ה׳ לא יצפון ה׳ טובו למי יצפון ועוד מאי דנקט לשון צפנה ׳ ועו״א פעלת כו׳ נגד בני אדם דנראה דע״י דיהיה הטוב ההוא נגד בני אדם ירויחו עוד בזה יראי ה׳

אלא עפ״י האמור הנה נכון והוא מה רב טובך אשר צפנת ליראיך טובך דייקא מלת טובו ירב״ך שנותן ליראיו הפירות ממה שזורע המצות ׳ ולא עשה כן לרשעים מפני שהם רונים שכר מיעוט מע״ט שהם עושים תכף לעשייתם ׳ משא״כ הנדיקים שהם רונים שיהיה מופקד ושמור ביד הקב״ה לעו״הב ויש שהות לזורעם וז״א פעלת לחוסים בך ירנה זאת הפעולה איננה כי אם להוסים ומאמינים בך נהפקיד מצותיהם ושכרם שיהיה שמור לעו״הב וגם אתה נותן להם רב טובך פירות המצות וזהו נגד בני אדם דאלו בדיני אדם אינו נריך הנפקד לתת הריות למפקיד כנז״ל

והנה מצינו דגדלה מעלת הנדקה דמהפכת מדת הדין למדת הרחמים וכמ״ש רז״ל וגם שמקרבת הגאולה כמו שכן כתוב שמרו משפט ועשו נדקה כי קרובה ישועתי כו׳ וכן נמי מצינו קרא כדכתיב בישעיה סי׳ מ״ו קרבתי נדקתי כו׳ ונתתי בציון תשועה כו׳ ׳ והואיל ואתו לידן הני קראי נימא בהו מילתא בסדרן של כתובים וכ״ת שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מנדקה קרבתי נדקתי לא תרחק ותשועתי לא תאחר ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתי רדי ושבי על עפר בתולת בת בבל כו׳ כי לא תוסיפי יקראו לך רכה וענגה ׳ קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חגל ערותך גם תראה חרפתך נקם אקח ולא אפגע אדם ׳ גואלנו ה׳ צבאות שמו קדוש ישראל ׳ שבי דומם כו׳ קצפתי על עמי חללתי נחלתי ואתנם בידך לא שמת להם רחמים על זקן הכבדת עלך מאד ׳ ותאמרי לעולם אהיה גברת עד לא שמת אלה על לבך כו׳

והרחוקים באלה הכתובים הן רבים עתה זה יצא ראשונה במ״ש שמעו אלי אבירי לב דמי הם אלו האבירים דאומר להם שמעו ורד״ק ז״ל פירש שמעו אמר לאנשי בבל שהם אבירי לב ואכזרים לישראל ׳ ולדרכנו יבא על נכון ׳ וגו אומרו הרחוקים מנדקה דלפי פי׳ רד״ק ז״ל דהוא מדבר לאנשי בבל ודאי דהם רחוקים מנדקה ומהי תיתי שיהיו קרובים אל הנדקה ׳ ועו״ל יש להבין סמיכות הכתוב קרבתי נדקתי לא תרחק ותשועתי כו׳ דנראה דהדבר תלוי במה שהם רחוקים מנדקה ׳ ועו״א ונתתי בציון תשועה דמאי נפק״מינה אם יהא כביכול הקב״ה בכבודו ובעצמו נותן

יפה הטוב יבא מ"מ . ועו"א לישראל הכארתי דולתי להישועה חסיה לישראל ולא לעס אהר ׃ ועו"א חפארתי דלמה זה בעת ובעונה הזאת קרא לישראל בשם תפארת , . ותו. במ"ש רדי ובבי על עפר דולתי כשיבא תשועה לישראל המה ירדו על לעפר ולא יהיה להם עוד מלוכה ; ורד"ק ז"ל פירש רדי וכסא ממלכה שהיית מולכת ע"כ האחרונות כו'וגם לפי פירושו עדיין קשה דאיזה ספק היה שיהיה להם מלוכה עוד דהוצרך לאומרו ׃ ותו י"ל קחי רחים וטחני קמח דאם הוא קמח א"צ טחינה ׃ ובמדרש חזית אמרו קחי רחים כו' קמחא טחינא טחנה כו' אלולי ממרוב שלח אש את בית יכול עמהם כו' ולדרכנו יבא על נכון ; ועו"א גלי צמתך ופירש רד"ק ז"ל צמתה הוא השער שמתקנת אותו האשה יעל לדעיה מעל פניה ומכסה אותו בצעיף וזהו כבודה אבל האשה שהלך בגלות ירד כבודה ולא חשים צעיף והנה צמתה מגולה ונופלת על פניה כאשה בזויה ע"כ ׃ ולנו לדעת דמאי נפק"ל אם יהיו בזויים או לא מאהר שהעיקר הוא שילכו בגלות ׃ והו אומרו נקם אקח דהיינו דחהי' הנקמה ע"י כביכו"ל דמאי נפקא מינה אם יהיה ע"י יתברך או לא " ועו"א ולא אפגע אדם ורד"ק ז"ל הבי'בשם י"מ מענין בקשה כמו ו חפגעי בי וכן לא אפגע אדם לא אקבל בקשת אדם עליהם ולדרכנו יבא על נכון ׃ ועו"א גואלינו ה'צבאות דמי לא ידע בכל אלה דהוא יגאל אותנו ותו אומרו שמו קדוש ישראל דמאי נפקא מינה לענין הגאולה אם יקרא שמו קדוש ישראל או לא ׃ ועו"א קצפתי על עמי חללתי נחלתי דנראה כפל הענין במילות שונות " ותו אומרו ואתנם בידך כו' דאיזה נפקותא נפקא אם הוא עצמו מסרנו בידם או לא וכנראה דהגויים רוצים לפטור עצמם בטענה זאת ואפ'ה לא יעלה להם ארוכה ולנו לדעת ׃ ותו אומרו ותאמרי לעולם אהיה גברת כו' דאיך עלה בדעתם טעו'כזה ואפי'אם טעו נדמיונם למה הוצרך לומר להם כך ׃

אלא נ"ל שאפשר שיובן הכל אם ירצה ה' ובעזרתו במ"ש בפרק חלק דנ"ג תנא משמיה דריב"ק פרעה שחירף בעצמו נפרע ממנו הקב"ה בעצמו סנהריב שחירף ע"י שליח נפרע ע"י שליח פרעה דכתיב ביה מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע ממנו הקב"ה בעצמו דכתיב וינער ה'את מצרים בתוך הים וכתיב דרכת בים סוסיך כו' " ופרש"י ז"ל פרעה שחירף בעצמו ולא היה ע"י שליח לא היה ביזוי כ"כ דאינו דומה מתביישים מן הגדול למתביישים מן הקטן סנחריב שחירף ע"י שליח אף הקב"ה נפרע ע"י שליח ונתביישו יותר ע"כ ׃ ומצינו בספרי פ' האזינו ע"פ לי נקם ושלם אמר הקב"ה אל תהיו סבורים שאפרע מכם ע"י שליח כשם שנפרעתי מפרעה ע"י משה ומסנחריב ע"י מלאך אבל לעתיד אני נפרע מכם שנאמר לי נקם ושלם ע"כ ׃ ונראה שהספרי פליג על הש"ס דבש"ס אמרו למפרעה נפרע ממנו הקב"ה בעצמו ובספרי אמרו שנפרע ע"י שליח הוא משה ועלה ע"ד לומר דהן אמת דבמצרים היה ע"י שליח נאמן הוא משה גרם היה.זה דוקא בשאר מכות ובמצרים ׃ אבל קריעת ים סוף אשר חהומות יכסיומו ופרע'עמהם וכן מכת בכורות היה ע"י הקב"ה כדכתיב ועברתי בארץ מצרים וכן וינער ה'את מצרים בתוך הים וא"כ מ"ש בש"ס דנפרע ע"י הקב"ה בעצמו היינו על מכת בכורות וקריעת ים סוף ׃ ומ"ש בספרי שנפרע ע"י שליח היינו שאר מכות " ועיין למהרש"א ז"ל בח"א בפ' חלק במאמר הלזה שכתב שמ"ש נפרע הקב"ה בעצמו היינו מכת בכורות וקריעת ים סוף שהיה על יד הקב"ה בעצמו יעש"ב ׃ אלא דלא הונח לי כל זה דבספרי אמרו בפירוש כשם שנפרעתי מפרעה על יד משה כו' דזה לא יתכן מאחר למה שנפרע ע"י משה היה מהמצריים ולא מפרעה למכת בכורות וקי"ס היה ע"י הקב"ה כמ"ש " אם לא דכדי דלא לאפושי פלוגתא צ"ל על צד הדוחק מה שחילקנו ונסבול ולא נבול ומ"ש בספרי מפרעה היינו המצריים ומאחר דהוא השליט עליהם ומה גם דבאיזה מכות אחרות ג"כ היו על פרעה ג"כ כמו מכת הארבה דבה אמ"ל משה ומלאו בתיך כו' אלא דכפי מה שאמרו בילקוט ע"הת בפ'האזינו ל"ק דאמרו שם וז"ל לי נקם ושלם אני בעצמי פורע מהם לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח כענין שנאמר ועתה לכה ואשלחך אל פרעה ואומר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור ע"כ " וזה קשה על הרב פרשת דרכים ז"ל דבדרוש כ"ג הביא מאמר הספרי הנז' ושם אה"ך ג"כ הביא לנו מאמרם ז"ל דפרק חלק וסקיל ועדי ביה ולא נרגש מזה כלל וכלל

עוד נקדים לשנ'ות את הידוע מ"ש הראב"ל ז"ל והביאו החנא ז"ל בס'פרשת דרכים דרוש כ"ג ודרוש ה"י כי משפט שבא ע"י הקב"ה הוא משפט חזק מנשא"כ ע"י שליח וכמו שכן עשה בחרבן בה"מק ששלח למיכאל וגבריאל שהם ילכו ויציתו אש בציון וכמ"ש במדרש ע"פ כל רעיה בגדו בה יעש"ש וכל זה היה כדי שלא יהיה משפט חזקויהיה להם תשועה וגאולה לישראל " ושם בדרוש ה"י פירש הרב ז"ל כונת מאמר רז"ל במדרש פ'אמור וז"ל כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שמה ואותך לא אעשה כלה או"הע שהם מכלין שדותיהם אעש' כלה אבל ישראל שאין מכלין שדותיהם כל"א לא תכל'פאת שדך כו" לא אעשה כלה אימתי בחדש הז' ׃ ופירש הוא ז"ל וז"ל והקשה מהר"ש יפה ז"ל למה טעם לכלינן האומות עם מה שהם מכלין שדותיהם ולפי דרכנו הדברים כפשטן למנות פאה שהיא מתנו'עניים גורם שאינו בא עם ישראל במדת הדין אלא במדת הרחמים ולפיכך אינו עושה עמהם כלה אבל או"הע שאין נהם צדקה ומכלין שדותיהם בא עמהם במד'הדין ויעושה בהם כלה ׃ ומה שסיים המדרש אימתי בחדש הז' הכונה היא כמ"ש מהר"ש יפה שם שמה שקבע ה'יום הדין בחדש הז' היא לטובתן של ישר' לפי שקודם לזה הוא זמן אסיפת הפירות ונותנים לעניים לקט שכחה ופאה וכשיושב לדון את כל העולם אינו דן את ישראל במדת הדין אלא במדת הרחמים לפי שגדול כח של מתנות עניים שמהפכת מדת הדין למדת הרחמי' וכדכתיבנא עכ"ל ׃ ועם זה פירש הרב ז"ל שם ג"כ כונת מאמרז"ל שם בפ' אמור ע"פ ויאמר בא אל בינות כו'

ארי"

אר"י דסיכנין שהם שנים היו אוחז גחלים עמומו' בידו של גבריאל שסבור שישר' עושים תשובה כיון שראה שלא עשו תשו' בקש לזרקן בחימה ולקעקע בינהם של ישר' א"ל הקב"ה גבריאל גבריאל להונך להונך כלומר לא תזרקם בחימה אלא בנחת לפי שיש בהם בני אדם שעושי' צדקה זו עם אלו שנאמר וירא לכרובים תבנית יד אדם ואין יד אלא צדקה כד"א פתוח תפתח את ידך ע"כ ・ ופי' לה בעה"ע האמור דזהו כונת המאמר דאמר דשם שנים היו הנהגי' עמומות בידו של גבריאל שמא יעשו תשובה כיון שראה שלא עשו תשו' כו' לפי שראה שהכי מדת הדין ראוי לקעקע בינהם וא"ל הקב"ה גבריאל גבריאל כו' שיש בהם בני אדם שעושין צדקה וכיון שכן הם מהפכין מדת הדין למדת הרחמי' ואיני יכול לבא עמהם במדת הדין כי אם במדת הרחמי' וכא' שסלוה ג"כ כונת מאמרז"ל דלצדי' לבא כשיבא הקב"ה לכלות או"הע מן העולם עתידי' כל השרי' של מעלה ואומרי' כלום יש לפניך משוא פנים מה נשתנו אלו מאלו כו' שהכוונה הוא שרואי' שבא הקב"ה בעצמו ליפרע מהם וא"כ בא עמהם במשפ' חזק נוגע ברוב כחו כדי לכלות' לגמרי וע"ז שואלי' משוא פני' יש בדבר והלא בירוש' נפרעת מהם ע"י שליחכדי שלא לבא עמהם במשפט חזק ומה נשתנו אלו מאלו ואומר הקב"ה למיכאל החזר להם תשובה והוא מתווקק לפי שלא תנא תשובה לקו' השרי' לפי שידע שישראל כפי מדה הדין היה ראוי לבא עליהם במשפט חזק ועכ"ז התנהג עמהם במדת הרחמי' לזה השיב להם אני מדבר בצדקה דהיינו לצ"י שיש בהם צדקה מהפכי' מדת הדין למדת הרחמי' משא"כ או"הע שאין להם צדקה הוא דן אותם במדת הדין משא"כ בישר' א"ד ז"ל

והן עוד נביא מ"ש הגאון ז"ל בס' פ"ל בדרוש כ"ו שפי' כונת הכתוב קצפתי על עמי חללתי נחלתי ואתנם בידך לא שמת להם רחמי' על זקן הכבדת עולך מאד ודקדק דמאי חללתי נחלתי דקאמר דכיון דענין הכתוב הוא לומר שהקב"ה יושב בדין על האומות לומר מדוע נשתעבדו בישראל א"כ איפה מאי שיאטיה דהרבן כ"הפק הכא ופי' עם מ"ש רז"ל דלעתיד לבא יושב בדין על מלכות הרשעה ואומר לה למה היית משעבדת בבני והיא אומרת לא אתה מסרתם בידינו והקב"ה אומר לה בשבי' שמסרתי אותם לך לא שמת להם רחמי' ・ וכתב הוא ז"ל ולכאורה הנה מקום לבע"ד לחלוק ולומר דאיכהו סברי דמסרם הקב"ה להשמיד להרוג ולאבד ח"ו וא"כ מה מקום לקו' הקב"ה למה היית משעבדת בבני אך הדבר ברור כי יסכר פי דובר שקר דמאחר שראינו שהקב"ה מתרוה שלא אם ושפך חמתו על העצים ועל האבנים עכ"ל דכשהגלה אותם ומסרם ביד אויביהם לא היה כונתו אלא שישתעבדו בהם שעבוד בעלמא

ומעתה הוא הדבר אשר דברנו שזה הוא להבריח דבריו שמעולם לא גזר ה' ,

לא שישתעבדו בהם ויהיו גולים ומטולטלים כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכמאמר הכתוב אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה וז"א קצפתי על עמי חללתי נחלתי כלו' הן אמת שאני קצפתי על עמי וגזרתי עליהם לזרותם בגוים זעיר שם זעיר שם אמנם לא היתה כונתי אלא לטובתם שע"י הגלות יתכפר להם מה שחטאו לפני כי בשלה חפצתי ולא שח"ו היה ה' כאויב והגד ע"ז שהרי חללתי נחלתי שהחרבתי את ביתי כו' וכיון שכן מדוע לא שמת להם רחמי' וע"ז יושב הקב"ה ודן אותם לעשות בהם משפט כתוב א"ד ז"ל יעו"ש וגם אני אבחר דרכו דרך הקדש לפ' כונת הכתו' הלזה וסדרן של כתובים ע"פ כל האמור

ומעתה ניחא נמי רא"ש להבין כונת הכתו' והיא דהנביא ע"ה הוא בא להתווכח עם בני בבל אשר היו משתעבדים בהם בישר' באכזריות גדול בלתי שום רחמנות ובכל עיקר טענתם היתה שהקב"ה מסרנו בידם להשמיד להרוג ולאבד ולכלותינו חלילה ושנאת איכפת ליה להקב"ה כביכול אם עושים בנו כליה ח"ו - מאחר שהוא מסרנו בידם ושח"ו אין לנו תקומה מתשועה וגאולה ・ וכל לעומת זה בא הנביא ע"ה לומר להם ולהורותם שזה לא יתכן שכונתו כביכול שמסרנו בידם לכלותי' דהרי ראינו כמה שנדקי' ואנשי אופנים עשה הקב"ה בעולמו כדי שלא יאבדו עם בני ישראל מן העולם לגמרי ושלא לעשות בנו כליה כדי לגאול אותנו וזהו אומרו שמעו אלי אבירי לב דהיינו אבירי לב ואכזרי' לישר' ומשתעבדי' בהם ביותר שא"ת בטענה כוונת הנז' וא"כ ח"ו אין לנו תקומ' ח"ו ・ וכבר כתבנו לדוקא או"הע שאין להם צדקה ומכלין שדותיהם עושה בהם כליה משא"כ עם בני ישר' דעושין צדקה זו עם זו אין בהם כליה וא"כ היה ראוי שיסתכלו הגוים במצות הצדקה אשר לנו ומאיליה היו מרחמים עלינו שלא לכלותינו וז"א הרחוקי' מצדקה ירצה שאינן רואי' שהם דוקא רחוקי' מצדקה לא כן עם בני ישר' שהמה קרובים לצדקה ואין בהם כליה ・ וע"ז כיון שיש להם צדקה מהפכים מדת הדין למדת הרחמים כמ"ש וצריך לדון אותם ברחמים ולתת להם ישועה וגאולה וזהו קרבתי צדקתי לא תרחק דהיינו דקרבתי הצדקה שעושים ישראל וע"ז ותשועתי לא תאחר ・

ודקדק לומר ונתתי בציון תשועה לו' דהישועה והגאולה יהיה ע"י הקב"ה כביכול בכבודו ובעצמו דכתו דהמשפט הבא ע"י הקב"ה היא משפט חזק כמו כן כל כחר איפכא מרובה מדה טובה בהיותו הוא הגואל אותנו והוא דוקא לישראל שהם תפארתי ע"י הצדקה ולהם יאתה להטיב עמהם וכל לעומת זה עושה להם דכשיבא להנקם מהם ע"כ אשר עשו ונשתעבדו בהם בישר' עושה בהם כליה כיון שהם רחוקים מצדקה ודן אותם במ"ה וז"א רדי ושבי על עפר בתולת בת בבל כו' דהיינו דמלב' שירד עו' ג"כ ישב על עפר מבלי שום תרופה כמ"ש רד"ק דירד מכסא המלוכה אשר היתה מולכת ע"כ האדנות כו' ולא תוסיפי יקראו לך

רכה וענוגה דיהיה הספלה לגמרי הפך ישר' שיש להם גאולה וישועה • ואחר עו' קחי ריחיים וטחני קמח כו' כמ"ש במדרש אוית דקמחא טחינא טחנת דאם לא היה שולח ממרום אש לא היו יכולים עמנו וא"כ מן הראוי היה שיתנו לב להבין דמאחר דהם לא יכולו כי אם ממרום שלח אש ודאי שלא על חנם עשה ה' ככה לשרוף את ביתו ושישתעבדו בהם בישר' אם לא דעשה כן לטובתם של ישר' כדי שיתכפרו ויהיה להם ישועה • וכבר כתבנו דמפרעה נפרע הקב"ה בעצמו וכתב הרב פ"ל דכשהוא ע"י יתברך איכא הלא לטיבותא דאינו דומה מתביים מן הגדול למתביים מן הקטן וחדא לריעותא דבא עמהם במשפט חזק • וכפי זה כה יעשה להם להנקם הוא בעצמו כדמפרש ואזיל וא"כ הוא משפט הזק ויהיה להם ג"כ בזיון דיתבזו הרבה הגם שהוא ע"י יא' וז"א גלי נמחך כו' ופי' רד"ק דהיא כאשה בזויה כו' דיהיה להם בזיון גדול הגם שיהיה ע"י כביכול וזהו הגל ע-וחך גם תראה הרפחך וכו' דהיינו ע"י המשפט אשר אעשה להם וזהו נקם אקח דהיא בכבודו ובעצמו יקח הנקמה מהם כדי שיהיה משפט חזק וגם כה יעשה שלא לקבל פוס בקשה ותחינה עליהם אלא יכלה אותם לגמרי וזהו ולא אפגע אדם כמ"ש רד"ק דהוא מלשון בקשה כמו אל תפגעי בי והוא הפך ישראל שאינו בא עמהם במשפטי הזק כדי שלא לכלותם וחזר עוד הנביא ע"ה להוכיחם על פניהם דאיך עלה בדעתם טעות גדול כזה שדעתו כביכול הוא שמסרנו בידם לכלותינו דאם האמת כן הוא איך הבטיחנו ע"י עבדיו הנביאים שהוא יגאל אותנו מאחר שלא ישאר שריד ופליט מישר' ולמי הוא גואל וז"א גואלנו ה' צבאות וע"כ צריך לומר דלא מסרנו בידם לכלותינו ועוד בה שמו קדוש ישר' והוא דאע"פ שאנחנו בגלו' לא שינה את שמו אל שמו בהווה אף בהיותם בארץ אויביהם קדוש ישר' והיא הוראה עצומה דלא אסח דעתיה מינן וחביבותיה גבן לגאול אותנו ויזכר שם ישר' עו' לעולם ועד • ועוד ג"כ אמר להם קצפתי על עמי חללתי נחלתי כו' כמ"ש הרפ"ל דמתה שראינו שהחריב את ביתו מינה מוכח דלעתו ורצונו שנשאר שרידי' וקיימים ולא מסרנו בידם כי אם שישתעבדו בנו ויהיה לנו כפרה ע"י זה ובכן ודאי שיטב ידישנית לגאלנו וזהו קצפתי על עמי כו' לא שמת להם רחמים דהייתם צריכים לרחם עליכם הנה שמסרתים בידכם וכל זה בא להם שלא שמו על לבם כל אלו הטעמים מוכרחי' ואמתיים אשר כתבנו כי לא יתכן להיות בישר' כליה ובודאי כשלא יש בהם כליה היינו לנושה מידם ואינן שולטים ומתגברים ע"ד וזהו ותאמרי לעולם אהיה גברת דהיינו דעלה בדעתם להתגבר עליהם לעולם ועד וה"ט עד לא שמת אלה על לבך והם כל הטענות האמיתיות הללו אשר אמרנו דעלו ובאו בדברי הנביא ע"ה וכאמור

(**אהב** חיים ס"ט נ"ל שאפ"ל בזה כונת מאמרז"ל ברבה ס' משפטים וז"ל שמרו משפט ועשו צדקה הה"ד עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי אמרו ישראל רבש"ע הסתכל שאנו מבקשים לעשו' צדקה ומשפט ואנו מתייראים מן האומות שאל תמסרני בידיהם הוי בל תניחני לעושקי ע"כ וי"ל דלמה זה מתייראים ישר' מן האה"ע אם עושים צדקה למה איכפת להם וגם דלמה דוקא בב' ענינים הללו מתייראים מן הגוים ולא במצות אחרות ועו"א של אל תמסרני בידיהם וכי בשבי' מצות הללו דוקא הוא מה שצריך לבקש מהקב"ה שלא ימסרנו בידיהם

אלא ע"כ האמור הנה נכון והוא דידוע ג"כ דהגאולה תלויה במשפט וכמא' הכתוב שלפנינו שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי כו' וכן נמי קרא כתיב ציון במשפט תפדה ושביה בצדק' ונמצא דהישועה תלויה בשני דברים הללו דהיינו לישר' עצמם בצדקה ולעיר ציון במשפט • וכבר כתבנו דמתה שלא יש כליה בישראל היא הוראה שעתיד הקב"ה לגאלנו ולא הגלנו בין האומות אלא כדי שנתכפר ע"י השעבוד ומצות הצדקה אשר לנו מוכח דאין בנו כליה כמ"ש וא"כ כשרואים הגוים שאנו עושים צדקה וגם אנו עושים משפטי ה' אמת המה יודעים דע"י ב' מצות הללו אנחנו נגאלים וגם עיר ציון תבנה וע"ז הם מתגברים עלינו בכל חזק ותקף בחשבם שח"ו יכולים המה לכלותינו ולא יועילו לנו לא משפט ולא צדקה והגם שלכביכול לא עזב ולא יעזוב שבכל דור ודור עומדי' עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו אפ"ה המה מתגברים עלינו וצריך לסבול עול הגלות כבד מאד ויהיה איזה חשבה שע"י עול הגלות יבואו איזה מהם ח"ו להתרשל מהמצות הללו מיראת הגוים וא"כ הטוב טוב שלא ימסרנו בידם ומקיימים אנחנו גם המצו' הללו בשופע רב בלי שום יראה ופחד

ומעתה י"א שמרו משפט ועשו צדקה כו' הה"ד עשיתי משפט וצדק כו' והוא דנרגש בעל המאמר דאיך אנו יכולים לקיים שתיים אלה בהיותנו בגלות וז"א אמרו ישראל רבש"ע הסתכל שאנו מבקשים לעשות צדקה ואנו מתייראים מן האומות כדבר האמור אחת למעלה וע"ז מבקשים מאת ה' אל תמסרנו בידיהם כו' ובכן יכולים אנחנו לקיים אותם בשופי ומורא לא יעלה וככל האמור ומדובר)

ומצינו עוד מעלה יתירה במצות הצדקה דהמפיים את העני מתברך בי"א ברכות כמ"ש רז"ל ובודאי שצריך הנותן צדקה לפייס לעני ג"כ כדי שיזכה גם לאותם הברכות • וזה נ"ל רמז הכתוב גם' ויחי ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם • דיש לדקדק דמאחר דאמ"ל דיכלכל אותם למה צריך עוד נחמה ודברים המתיישבים על הלב • אלא הוא כדבר אשר דברנו והיא דהשבטים היו עניים באותם שעה מחמת הרעב כמ"ש רז"ל דנשמת יעקב חזר הרעב וע"ז כא אמר להם יוסף לפרנסם ולכלכלם ואמ"ל אנכי אכלכל אתכם כו וגם פייס אותם בדברים המתיישבים על הלב ע"ד והתפייסו כדי לזכות לי"א ברכות וזהו וינחם אותם וידבר על לבם • ועיין להרב בעל בינה לעתים ז"ל דרוש כ"ו

והואיל ואתו לידן סנהו קראי נימא בהו מילתא בסדרן של כתובים האמורים בס-בס' ויחי וכ"א ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו

ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו · ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר · כה תאמרו ליוסף כו׳ ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך ויבך יוסף בדברם אליו וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים · ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלהים אני · ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב · ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם · וראוי לדקדק באלו הכתובים תחילה ראש במ״ש ויראו כו׳ והשב ישיב לנו דלמה זה בא בכפלון שתי השבות היה די יאמר וישיב לנו · ועו״א את כל הרעה כו׳ דתיבת כל נראית מיותרת · ועוד תמיהא גדולה דאיך עלה בדעתם לחשוד אותו שיהרוג אותם וינטור איבה ושנאה צדיק כמוהו · ומה גם שסבר ראו כ״כ אהבה מסותרת אשר הראה להם מלבו ומנפשו ואיך יתהפך אל הרודף במיתת יעקב אע״ה דהרי קי״ל מכבדו בחייו מכבדו במותו ואם בחיי אביו בשביל כבודו לא עשה עמהם שום דבר כמו כן נמי כי לו במותו · ועו״א ויצוו אל יוסף כו׳ ודרז״ל גדול הש׳ שמותר לשנות ובדרכנו יבא על נכון " ותו אומרו ויבך יוסף בדברם אליו דבכיה זאת געת ובעונה מאי שיאטיה הכא · ותו אומרו וילכו גם אחיו כו׳ הננו לך לעבדים דלמה הוצרכו גם לזה אחר אשר אמרו לו צואת אביו · ועו״א ויאמר אליהם יוסף כו׳ התחת אלהים אני ותרגם אנקלוס דהלא דה׳ אנא די״ל דמאחר דכה אמ״ל אל תיראו למה הוצרך לומר להם עוד שום דבר וגם למה שתרגם אנקלוס דיראת ה׳ שזאת דאיזה ספק היה להם עד שהוצרך לאומרו · ואם רצה לרמוז להם איזה דבר לנו לדעת · ותו אומרו ואתם חשבתם עלי רעה כו׳ · דבעת ובעונה הזאת לא היה לו ליוסף לזכור להם מה שעשו מאחר דכבר נכנעו לפניו ולא זו הדרך · ועו״א למען עשה כיום הזה להחיות עם רב למה ענין שהיה ליצה הלום · ותו אומרו ועתה אל תיראו דתיבת ועתה היא מיותרת · ועוד דכבר אמר להם פעם אחת אל תיראו ולמה זה בא בכפלון · ור׳בחיי ז״ל פירש דחזר ואמר אל תיראו כי הראשון יראת יוסף והשנית יראת הרעב ומזה אמר אנכי אכלכל אתכם שכיון שמת יעקב חזר הרעב ליושנו ע״כ ולפי דבריו עדיין קשה דמאחר דהבטיחם וכה דבר להם בתחילה וישלחני אלהים כו׳ ולהחיות לכם כו׳ וכן שלח ליעקב אביו לומר וכלכלתי כו׳ פן תורש אתה וביתך כו׳ א״כ איך יתכן ותהי יראתם מהרעב עד שהוצרך יוסף בשבועתו את עצמו אל תיראו וכי נחשד אותו צדיק לחזור מדבורו · ועוד במה שהשיב להם אנכי אכלכל כו׳ דתיבת אנכי היא מיותרת · וכן מ״ש להם ואת טפכם גם זה נראה לא צורך · דאטו את טפם לא יכלכל הו״ל כמאן דליתיה מה שיכלכל אותם דאי מי יחיה בראותו ילדיו עטופים ברעב ובודאי יזון אותם ואת טפם וכמו שהבטיחם הלא מרחם · ועו״א וינחם אותם וידבר כו׳ דלמה היו צריכים בעת ובעונה הזאת נחמות ודברים המתיישבים על הלב

אלא נלפענ״ד שאפשר יובנו בפלוגתא דש״ס במציעא דמ״ט ע״א דרב ור׳ יוחנן בדברים אי יש בהם משום מחוסרי אמנה או לא דרב אמר אין בהם משום מחוסרי אמנה ור׳ יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה · ושם בש״ס הק׳ בין לרב ובין לר׳ יוחנן ומסיק שם דבמתנה מועטת מודה רבי יוחנן דיש בהם משום מחוסרי אמנה משום דסמכ׳ דעתיה דמקבל משא״כ במתנה מרובה דלא סמכא דעתיה יעש״ב · ושם בש״ס הביאו ג״כ דרב כהנא יהבו ליה זוזי אכיתנא לסוף אייקר כיתנא אתא לקמיה דרב אמ״ל במאי דנקיטת זוזי הב להו ואידך דברים נינהו ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה · ופרש״י ז״ל במאי לנקיטת זוזי הב להו ואי לא מקבלת מי שפרע · ועיין בש״ת להר״ב ז״ל דכתב ומשום דרב כהנא לא מקבל לטוחא דרבנן אמ״ל להדיא ויל הב ליה ע״כ · ובירושלמי אמרו והביאו הרא״ש ז״ל בסוגיין ר׳ יעקב בר זבדא ורבי אבהו בשם רבי יוחנן אמרו אמר ליתן מתנ׳ לחבירו וביקש לחזור בו מותר לחזור בו אלא בשעה שאומר צ״ל בדע׳ גמורה · רב מפקיד לשמעיה כד אימא לך ליתן מתנה לבר נש אי הוה מסכן הב ליה מיד ואי עתיר אימליך בי תנינות ובודאי צ״ל דזה שאמרו בשם רבי יוחנן בירוש׳ דמותר לחזור בו ולית ביה משום מחוסרי אמנה היינו במתנה מרובה דלא סמכא דעתיה דמקבל ובהכי לא פליגי תלמודא דידן עם הירוש׳ · וכ״כ בש״מ עיין עליו וכ״כ מרן הב״י בח״מ סי׳ ר״ד ועיין עוד בש״מ שהבי׳ שם דלדעת רבי יוחנן דבמתנה מועטת אסור לחזור בו לא איתפרש כמה היא מתנה מועטת והכל לפי מה שהוא אדם ואמרי׳ בירוש׳ דאכי׳ במתנה מרובה שיכול לחזור בו דוקא שהמקבל עשיר ע״כ · ועיין למרן החבי״ב ח״מ סימן ר״ד הג״הט אות כ״ג להביא שם למהרשד״ם בח״מ סימן קכ״ח כתב דאלף פרחים הוי מתנה מרובה · ברם מהר״י ווייל סימן פ״ב כתב דבתר נותן אזלי׳ דהכל לפי מה שהוא הנותן דאי הוי גברא דאמיד הוי מתנה מועטת לגביה · ודין זה פסקיהו הפוסקים הרמב״ם פ״י מה׳ מכירה והטור ח״מ סימן ר״ד ובסימן מט״ר ובסימן רמ״א עיין עליהם בחבריהם ובטירותם ועיין להב״י דכתב על הירוש׳ שבשעה שהוא אומר ונותן שמתנה לא יהיה אחד בפה ואחד בלב בפיו אומר כן אבל אין בלבו לקיימה אם לחזור בו שהרי הוא גונב דעת הבריות ושארית ישראל לא יעשו עולה ע״ש · והרב שלה יאושע שם במציעא בפ׳ הזהב עמ״ש ר״יע בר זבדא בשם ר״יו דמותר לחזור בו והיינו במתנ׳ מרוב׳ דבמתנ׳ מועטת סמכא דעתיה דמקבל ואינו מותר לחזור בו כתב דמ״מ אינו אלא ממחוסרי אמנה אבל אין ב״ד יכו׳ לכופו ע״ז יעי״ש והרב מעדני מלך בסוף מס׳ שביעית כתב דממדת חסידות אין לחזור אפי׳ בעשיר יעי״ש ועי׳ שם שהקשה לרב מדידיה אדידיה · וראיתי לה״ה מהרי״א בס׳ שער יוסף ד״ל ע״א שתירץ זה והאריך שם בדברי הירוש׳ והביא דברי מרן החבי״ב חסי׳ ר״ד ופלפל ככל הצורך יעש״ב וזה קשה להר״ב לרכי ש׳ בסדר תולדות דכ״ג ע״א דלא שלט עינא דספיר הוי בדברי מהרי״א דאלו הי׳ה ראה דבריו לא היה מקשה מה שהקשה והיותר תימא דהוא הביאו לעיל מזה ועי׳ עוד לה״ה חו״הד כ״נהרי״א בס׳ מרחית העין בסוגיין דכתב וז״ל מי שפרע כו׳ ואפשר דנקנה הני

הני ליה דמי שאינו עומד בדבורו הוי כאלו עובד ע"ז כמ"ש כל המחליף בדבורו כו' ולכן נקט הני דהוו עע"ז עכ"ל · ואם המקבל הוא ת"ח עיין להרב הגאון אפרים ז"ל דכתב דהוי כאלו נודר ליתן לעני ואינו יכול להזור בו דמנוה רבה קא עביד דכל המקריב דורון לת"ח כאלו מקריב בכורים לפני ה' ונעשה לו נדר גמור יע"ש · והרב לב אריה ז"ל בס' ל"ל כתב דאם יחיד אמר ליתן מתנה לרבים אפי' שהיא מתנה מרובה אינו יכול להזור בו מפני שאינו מגיע לכ"א מהמקבלים כי אם דבר מועט ועיין למרן החביב ז"ל שם בסימן ר"ד הג"הט אות ח"י שהביא משם מהר"ם ז"ל דמי שאינו עומד בדבורו מותר לקרותו רשע יע"ש

והן עוד נביא מ"ש בילקוט תהלים מזמור מ"א על פסוק ואתה ה' חנני והקימני ואשלמה להם וז"ל אמ"ל הקב"ה לדוד מה אתה משלם להם רעה אמ"ל דוד לאו טובה אני משלם להם ׃

ומעתה נבא לכונת הכתובים והוא דהנה יוסף הצדיק ע"ה הבטיח לאחיו קודם בואם לארץ מצרים הם וטפם לכלכלם דכן אמר להם ויאלהני אלהים כו' ולהחיות לכם לפליט' גדולה וכן שלח ליעקב לומר לו וכלכלתי אותך שם פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך וא"כ הוי נותם כמי שנדר ליתן מתנה להבירו דקי"ל דבמתנה מרובה יכו' לחזור בו הנותן משום דלא סמכא דעתיה דמקבל ובודאי דיוסף דנדר לכלכל אותם ואת טפם אין לך מתנ' מרובה מזאת · וכפי זה אם ירנה יוסף לחזור בו ממתנתו יכול להזור בו ואין בו משו' מחוסרי אמנה ודבר כזה דצריך לקבל מי שפרע · ועל זה נכנסו לבית הספק השבטים פן לא יחזור בו מדבורו ורצו לאחויק הדבר בכל עז ותעצומות כדי שלא יוכל להזור בו וכבר כתבנו דכשמת יעקב אע"ה חזר הרעב למקומו וזהו ויראו אחי יוסף כי מת אביהם והיינו דהתה ראו בענם תכף מיתת אביהם מר' אות בריב דחזר הרעב למקומו וע"ז חששו פן לא יוסף הצדיק יחזור בו ממתנתו הגם דאין לחשוד ליוסף ח"ו להדרנא אפ"ה אמרו בלבם יען אנחנו עשינו עמו רעה ומההיא זה יבא לחזור ויבקש פעורין וחלוקי דינים לשלא יכנס בס"ג מחו"א ולקבל מי שפרע וזה היה כל עיקר יראת השבטים ומעולם לא עלה ע"ד השבטי' שיהרוג אותם אלא מה שנסתפקו הוא שלא יתן להם מזונות וימותו ברעב ונמצאו מתים ב' מיתות אחת מרעב ושנית מיתת עצמם מחמת הרעב וזהו והשב ישיב לנו דהיינו תרי השבות והמר עוד את כל הרעה אשר גמלנו אותו לרמוז דישיב להם גמולם בראשם מדה כנגד מדה והוא דכמו שהמה השליכו אותו אל הבור בלתי שום דבר לא להם ולא מים והיה מת שם הן מרעב והן מהנחשים והעקרבים א"כ גם יוסף ישיב להם מדה כנגד מדה וזהו את כל הרעה אשר גמלנו אותו לרמוז לזה ומש"ה דקדקו לומר תיבת כל · ויונדק בזה מ"ש במדרש לו ישטמנו יוסף ר' יצחק אמר הלך והציץ באותו הבור אמ"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לש"ש והם לא כן אלא לו ישטמנו יוסף ע"כ ·

ועפ"י דרכנו יאמר נא דממה שראו שהציץ בבור בא להושדו דשמא יעשה להם איזה דבר מעין אותו המעשה אשר עשו לו בבור ובכן כה עשו לצוות ליוסף אביך צוה כו' אנא שא נא כו' כדי שירחם יוסף עליהם אף כי רעה גמלוהו · וכאשר ראה יוסף דהושדין אותו דשמא יחזור מדבורו ונמצא ח"ו מקבל מי שפרע וגם דמותר לקרותו רשע על שחזר בו כמ"ש מרן החבי"ב ז"ל מפני זה בכה דאיך נתנו לחושדו ושיהיה ראוי להקרא רשע ח"ו · וגם דהוי כאלו עובד ע"ז כמ"ש ה"ה חיד"א ז"ל וזהו ויבך יוסף בדברם אליו על שנת הדבר לכלל זה · ועוד ג"כ בכה על שהשדוהו שהוא משלם להם רעה מפני שגמלוהו רעה דהרי מצינו לדוד הע"ה השיב לו להקב"ה דהוא משלם לאויביו טובה דכך היא המדה ואיך יתכן דיוסף ישיב להם רעה וע"ז בכה וזהו ויבך יוסף בדברם אליו · וכבר כתבנו דכשמת יעקב חזר הרעב למקומו וע"ז רצו השבטים להדם לו עוד חילוק אחר והוא דהם היו באותה שעה עניים ובודאי שאינו יכול לחזור בו מדבורו יוסף וע"ז הלכו ונפלו לפניו כעבדים לרמוז לו עוד חילוק אחר שאינו יכול לחזור מדבורו דאמירתו לגבוה כו' וכיון שבשעה שנדר להם לפרנסם ולכלכלם היו עניים בשביל הרעב וגם הנה בע"תה היו ג"כ עניים אינו יכול להזור בו וזהו וילכו גם אחיו כו' ויאמרו הננו לך לעבדים וכבר כתבנו משם הרב שדה יהושע דהגם דבמתנה מועטת א"י לחזור בו מ"מ אין ב"ד כופין אותו יע"ש וע"ז רמז להם יוסף דהגם דלגבי דידיה הויא מתנה מועטת ואינו יכול לחזור מ"מ אם רנה לחזור בו אין ב"ד יכולים לכופו ומי היה מעכב על ידו אפ"ה נהי דבדיני אדם יהיה פטור שאין לכופו ברם בדיני שמים ודאי שהוא חייב וז"א ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלהים אני ותרגם אנקלוס דחלא דה' אנא דהיינו דהנני ירא ה' ויודע אני דאין לי שום פיטור · ועוד ג"כ רמז להם באומרם כי הוא ירא ה' מ"ש הרב מעדני מלך ז"ל דממדת הסידות אין לחזור בו אפי' במתנה מרובה וע"ז כה אמ"ל כי התחת אלהי' אני דהיינו ירא ה' וא"כ אפי' אם היה מתנה מרובה כל שאני ירא ה' אינני יכול לחזור ממדת הסידות · ואמר עוד ואתם השבתם עלי רעה אלהי' חשבה לטובה לומר להם דמלבד דאפי' אם גמלוהו רעה הוא היה צריך לשלם להם טובה כמו שהשיב דוד הע"ה להקב"ה הנה כאן כיון דלא יצא מהשבתם לפועל ואדרבא כל בהר איפכא היה לו לטוב לו כל הימים ודאי שאין להשיב להם כי אם טובה כיון שעל ידם היה לו טובה וז"א ואתם חשבתם עלי רעה ירצה הגם שאתם מחשבתכם היה לרעה עכ"פ אלהי' חשבה לטובה וע"כ צריך אני לשלם לכם טובה כיון דבסיבתכם היה לי טובה · ועוד דכל זה הענין דאלהי' חשבה לטובה לא היה בשבילי ובזכותי כי אם למען עשה כיום הזה להחיות עם רב וא"כ איך יתכן שאני אחזור מדבורי להמית אותם ברעב הפך כונתו כביכול והזד עוד יוסף להשיב להם עוד ב' ג' חילוקי' עפ"י הדין הנאמרי' בענין להודיע להם איך לא יוכל לחזור מדבורו כלל · ומינה ידעו כי לא יוכל לחזור אחרי כן

ובתחילת דבר כה אמר להם ועתה אל תיראו לדקדק לומר תיבת ועתה לרמוז להם שכל יראתם היתה על דבור הראשון שאמרו בהתנכלם להמיתו הם אמרו ועתה לכו ונהרגהו כו' ע"ד א"ל ועתה אל תיראו ירנה אל ירך לבבכם על מה שאמרתם ועתה לכו ונהרגהו כו' כיון שמאת ה' היתה זאת וככל האמור ומה שבא הדבר בכפלון זה פעמים אל תיראו היינו דבא הכתוב להגיד איך יראתם היתה על הרעב ג"כ וכמ"ש ר' בחיי ובא יוסף להגיד להם דהוא עומד בדבורו כמו שנדר להם הלא מריש לפרנסם ולכלכלם ובשום אופן אינו יכול לחזור בו לפום דינא והוא כי כבר כתבנו דכ"ז שמתנה מרובה יכול לחזור וליכא ביה משום מחוסרי אמנה ה"ד בעני אבל בעשיר אינו יכול לחזור אפי' במתנה מרובה וזהו אנכי אכלכל לרמוז להם מ"ש דכיון דהוא מלך הכל כאשר לכל לגבי דידיה הוי מתנה מועטת ◦ ועוד נ"ל דכבר כתבנו דאם המקבלים הם רבים

אפי' דלגבי הנותן הוי מתנה מרובה כיון שהמקבלים הם רבים נחשבת מתנה מועטת לגבי כ"א ואחד וזהו אכלכל אתכם ואת טפכם דכל מקבל עליו במחי' דבר והוא אמר וישלחני אלהים לשום לכם כו' וכן שלח ליעקב אביו לומר פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך ◦ וא"כ כשאתם הרבים אין להוס שאוכל לחזור ממה שנדרתי לכם וכמו כן לא אוכל להזור אחר זה בטענה זאת ועוד נ"ל רמז להם באומרו אנכי אכלכל אתכם והוא מ"ש משם הרב מה"א דאם המקבל הוא ת"ח אינו יכול לחזור דהוי כאלו מקריב בכורים ונעשה נדר וא"כ זהו מה שרמז להם אכלכל אתכם דאתם ת"ח ואיני יכול לחזור לא עתה ממה שנדרתי מקודם ולא אחר זה וכיון שגמר מלדבר להם דברים היוצאים מן הלב להודיע להם איך לא יש שום ספק שיכול לחזור מדבורו כלל וכל מה שנדר להם מתחילה לא היה אחד בפה ואחד בלב ובכלל החילוקים שהזכרה יוסף להראות שאינו יכול לחזור הוא על היותם עניים כמ"ש וא"כ לא יבגר שנתעשרו מעט מה ע"ז וינחם אותם וגם את זה וידבר על לבם דברים היוצאים מן הלב כדי שיכנסו בלב וידעו כי ח"ו לא יש שום' כי הוא מדבר א' בפה וא' בלב חלילה וצדיק וישר הוא

דרוש א לשבת תשובה

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מו"ר גודל מעלת התשובה כי רבה היא עד בלי תכלית כי מינה מוכח אהבתו וחמלתו ית"ש עם עמו ונחלתו במתת לנו התשובה אבינו רועינו אב רחמן גדול אדונינו יתר ונאמנוריהם ה' על עמו ויתן ה' לנו תשו' מעליא זימן לבני"כ מרפא לנפש גלוסקא יפיפיה לא עשה כן לכל גוי האנשים הפושעים אים בעונו ימות ע"כ פשעים ◦ ומעתה ראינו כמה טעמים רבים ונכבדים עלו ובאו בזה למה דוקא לישראל כביכול מקבלם ולא לאוה"ע וכמו שכן ראיתי להרב החסיד בס' שארי' יעקב דקכ"ב ע"ב שהביא משם המג"ע דהטעם דלישראל מועיל התשובה ולא לאוה"ע הוא משום דישראל קבלו התורה שיש בה תרי"ג מצות ומפני ריבוי מצותיה אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ולכך ראוי למחול דהו"ל כאנוסין משא"כ אוה"ע דאין להם אלא ז' מצות ויכולין ליזהר בהם מחמת מיעוטן וע"ז אין ראוי למחול להם ◦ ועוד תירץ ישראל שעל ידיהם יצא מוניטין של הקב"ה בעולם בניסי יציאת מצרים ובקבלת התורה בקולות וברקים ונמצא שהם גרמו למלכותו לכן שורת הדין נותן לקבלם בתשובה ◦ ועוד דבקבלת התורה נעשו כשותפי' להקב"ה במעשה בראשית שאם לא היו מקבלים התורה היה העולם חוזר לתוהו ובוהו ולזה אמרו מאן מלכי רבנן כיון שהם מקיימים את העולם ע"י התורה ועיין למ"מ מו"הר הגדול זה הי"ס גלול בס' דרכי הים דכ"ט ע"ד

וזה נ"ל שאפ"ל כונת ב' כתובים הבאים כאחד בהושע סימן י"ד שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב כו' והוא דהנביא ע"ה נרגש דלמה זה מועיל התשובה דוקא לישראל ולא לאוה"ע ובא להגיד טעם הדבר וז"א שובה ישראל מדע דלמה זה הוא דוקא לך ולא לאחרי' דהיינו אוה"ע היינו משום דאתה תשוב עד ה' אלהיך ירנה

דכביכול ה' הוא אלהיך ע"ד אנכי ה' אלהיך ע"מ שתקבלו אלהותי ונמצא שישראל שקבלו אלהותו ע"י נתפרסם מלכותו כביכול וא"כ ראוי להם למחול ועוד נמי קחו עמכם דברים דהיינו דתקחו עמכם טענת דברי' דקבלתם כל התו' כולה דהיא דברי' רבי' כמו שכתו' אלה הדברים אשר תדבר אל בנ"י וכיון שהתורה היא תרי"ג מצות ודברים רבים א"כ זוהי סיבה לקבל' תשובה ליש' דוקא ולא לאוה"ע וע"ז ושובו אל ה' והוא מקבל אתכם יען יש לכם טענה דכשם שאתם מקיימי' מצות רבות כן הוא כביכול צריך למחו' אתכם אפי' על עונות רבים וזהו אמרו אליו כל תשא עון ע"ל כל עון תשא דצריך לדון הקב"ה את ישר' מדה כנגד מדה ◦ ועוד נ"ל יש לכם טענה אחרת על מה שהקב"ה מקבל אתכם בתשובה ולא לאוה"ע יען שקבלתם את התורה ונעשית' כשותפים להקב"ה כביכול וזהו וקח טוב ואין טוב אלא תורה דהיינו דתקחו עמכם גם טענה זאת דקבל' התור'

ועפ"ז נ"ל שאפ"ל ג"כ כונת מאמר רז"ל בסדר נצבים רבנין אמרי אם ברכת את התורה כו' שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אלא לטובתכ' שהרי מה"ש נתאוו לה' די"ל דאיזה ספק היה דח"ו נתן לנו את תורתו לרעתנו עד שהוצרך להוציאו מדעתינו ◦ אלא ע"פ האמור הנה נכון והוא דבא להוציא ס"ד דהיה עולה ע"ד של ישראל דריבוי התורה והמצו' אשר נתן לנו הוא ית' זוהי שמחייבם לגהינם ולעונשי' רבי' אם יעברו על איזה מהם וזה אינו דאדרבה ריבוי התורה והמצות היא תקנתם ופתחון פה להשיב אם יעברו על איזה מהם וז"א שמא לרעתכם נתתי לכם את התו' בריבוי מצותיה כ"כ היינו להנקם מכם זה אינו ואדרבא כל עיקר נתינת התורה לכם ולא לאוה"ע היינו להורות אהבה וחמלה כדי שיועיל לכם התשו' ולזה נתתי לכם תורה דהיינו תרי"א מצות שהוא בגימ' תורה ולא נתתיה כי אם לטובתכם לזכותכם בדין דהו"ל כאנוסים מחמת ריבוי התורה והמצוה ◦ וכי תימא דנתתיה לכם משום שלא מצאתי מי שיקבל אותה אינו כן שהרי מל"הש נתאוו לה וכפי זה ודאי שלא נתתיה כי אם' לטובתכם ◦

ולע"ד

ולענ"ד נ"ל אז עוד טעם לשבח למה התשובה מועילה לישראל דוקא ולא לאו"הע עמ"ש בר"ה די"ז ע"א ע"פ נושא עון ועובר על פשע יכול לכל ת"ל לשארית נחלתו למי שמשים עצמו כשיריים • ואמרו רז"ל ע"פ לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כו' • לא חשקתי בכם אלא מפני שאתם ממעטין עצמכם ולא או"הע נותני גדולה לפרעה אמר מי ה' כו' • וא"כ מזה הטעם עצמו אינו מועיל התשובה לאו"הע מפני שאין בהם מדת הענוה • משא"כ ישראל שמשימים עצמם כשירים ולכן מועיל להם התשובה

ועפ"י האמור נ"ל שאפ"ל כוונת דוד המלך ע"ה במקראיו מזמור ד"ק הסולח לכל עונכי כו' כרחם אב על בנים ריחם ה' על יראיו כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו • ונקדים עוד מ"ש הגי"ש ז"ל גם עוד טעם אחר למה זה מועיל התשובה לישראל דוקא משום דיש לנו דין בני' משא"כ או"הע דהם בבחינת עבדים • ומעתה י"א הסולח לכל עונכי כו' ולא תקשי לך דלמה זה הוא סולח דוקא לישראל ולא לאו"הע משום דאנו בנים והוא מרחם עלינו כרחם אב על בנים כו' • ועוד נבא מה כי מדת הענוה אשר לנו וזהו כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו ומש"ה מועיל התשובה לנו דוקא

ובכן כמה צריך האדם להשתדל לשוב בתשובה שלימה מכל העונות והפשעים מאחר דעשה הטובה לנו עם בני ישראל ולא עשה כן לכל גוי וכשישוב האדם בתשובה כמנא שמקבל הטוב ההוא אשר הטיב ה' עמנו לקבלנו בתשו' ואם לאו הוא כופר בטובתו כביכ"ול • וכמה צווח הנביא ירמיה ע"ה בסימן ח' מדוע שובבה העם הזה כו' מאנו לשוב כו' כאשר יראה הרואה בסדרן של כתובים שם וכ"ה כה אמר ה' היפלו ולא יקומו אם ישוב ולא ישוב • מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת החזיקו בתרמית מאנו לשוב הקשבתי ואשמע לא כן ידברו אין איש ניחם על רעתו לאמר מה עשיתי כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה • גם חסידה בשמים ידעה מועדיה כו' ועמי לא ידעו את משפט ה' • והכתובי' הללו הם קשי ההבנה דמהו אומרו היפלו ולא יקומו דמי גזר שיפלו ולא יקומו דקא מתמה עליהם • ותו במאי דקאמר אם ישוב ולא ישוב דהם תרתי דסתרן ורש"י ז"ל פירש אף אם ישובו בתשובה לא תתקיי' בידם כי ימהרו לשוב לרשעותם וכן תרגם יהונתן אם למיתב גלי קדמי דלא יתובון ע"כ • ועוד אומרו משובה נצחת ורש"י ורד"ק ז"ל פירשו מרידה עולמית וקשה דאטו אם לא היה עולמית אין מקום ללשון מדוע מרדו • ועוד אומרו החזיקו בתרמית מאנו לשוב כי לא פורש מהו התרמית שהחזיקו בו שמפני כך לא רצו לשוב • ועוד אומרו הקשבתי ואשמע דהוי כפל הענין במלות שונות ויונתן תרגם אציית וגלי קדמי ונראה שנרגש מזה ואכתי קשה דאם כבר שמע דבריהם מה הכרח יש לומר גלי קדמי • ועוד במ"ש לא כן ידברו ופירשו המפרשים ז"ל לא טוב ידברו כמו כן בנות צלפחד כו' ומשמע דלא טוב ולא הי' ובמ"ש אין איש נחם על רעתו כו' משמע דהוא רע ועוד מאי לאמר • ועוד מ"ש כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה כו' ופרש"י ז"ל כדרך הראשון חוטאים והולכין וחוטאים ע"כ • וי"ל דלמה דימה אותם כזה

ונלענ"ד שאפשר לפרש בהקדים אותה משנה בפ' בתרא דיומא דפ"ה ע"ב האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר • ובגמרא פריך אחטא ואשוב תרי זימני למה לי כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר ע"כ • והמפרשי' נתקשו מההיא דאמרי' שם לעי' מזה תניא אמר רבי יוסי בר"י עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו • ב' מוחלין לו ג' מוחלין לו ד' אין מוחלין שנא' הן כל אלה יפעל אל פעמים ג' עם גבר ע"כ • ולפי האמור דבחטא האדם תרי זימני אין מספיקין בידו לעשות תשובה איך יתכן דבג' מוחלין לו דהא אין מספיקין בידו לעשות תשובה והרב מהר"ם ן' חביב בתוס' יוה"כ דל"א ע"ד כתב דהא קשיא להרמ"ע בס' עשרה מאמרות ומש"ה כתב דההיא דראשונה דמוחלין לו כו' איירי בעבירות הלוקות דוקא ומש"ה מוחלין לו דלא נעשית לו כהיתר וההיא דאחטא ואשוב איירי בעבירה עצמה ששנה בה ולכן גרמא דאין מספי' בידו לעשות תשובה ומהרמב"ח שם דחה את דבריו דיש לדחות דההיא דג' מוחלין לו איירי כששנה בחטא מלבד ג' עונות ראשונות ע"ש

ולפקע"ד יראה ליישב ע"פ מ"ש מהרח"ו ז"ל בדרושותיו פ' בא דטעם דעד שלש מוחלין לו היינו משום דכאונס דמי דטבע החמרי כל היום באדם חזקה להוסיף על חטאתו ועל כן ההכרח הוא חוטא וההכרח לא יגונה • אך אחר שלש אם יש ביד האדם יכולת ליזהר מלחטוא עוד ומעניסין אותו עם"ב דברים מחוקים ולפ"ז בג' ראשונות גם בלא תשובה נראה דמוחלין לו ולא יחשב לו עון דכאונס דמי ועיקר העבירה היא מפעם ג' ואילך ומשם ואילך אמרו ז"ל כיון שעבר אדם עבירה דעד עכשיו לאו עבירה מיקרי דבאונס הוא וזה קרוב למ' מהרמב"ח הרב הנז' נסתפק שם אם הנך ג' עבירות דמוחלין לו הוא על כל עון ועון כגון שאכל חלב ג' פעמים וכן אם שוב אכל דם ג' פעמים מוחלין לו וכן בכל עבירה ועבירה או דילמא דעשה ג' עבירו' כגון חמץ בפסח ודם וחלב מכאן ואילך אין מוחלין לו וכתב למדברי הרב עשרה מאמרות דאוקמא להא דג' מוחלין לו בעבירות מחולקות יש להוכיח כצד הב' • ושוב כתב דיש לדחות וכתב דה"נ מסתברא דג' עבירות מכל מין מוחלין ויש ראיה ודוגמא לזה ממאי דתנן פ' הנשרפין מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ואמרו בגמ' דאיירי במלקות של כרת א' אבל ב' וג' כריתות איסורי הוא דקא טעים וכן פסק הרמב"ם פי"ח מה' סנהדרין ואע"ג דהתם בג' אין מוחלין שאני התם דהוי ב"ד של מטה כו' א"ד • ולפקע"ד אחרי המ"ד בנע"ר נר' דיש לאוקמלא למי דשאני התם דהבבא תלוי

תלוי בדעתו דהא הך גברא בר קטלא הוא וקדושי הוא דלא מיקרב קטליה וכיון דקא מוסר נפשיה מקריבנן ליה לקטליה עילויה כמ"ש שם בסנהדרין דע"א וכיון דפינינו הרואות דבאיסור א' שנה ושילש אף דכבר טעמו פעם אחת מוכרח דלא חס על נפשו ומוסר נפשיה כלומר מפקיר נפשו למות שמחייב עצמו כריתות הרבה כדי שיתקרב מיתתו מוכחא מילתא דניחא ליה בהכי כמ"ש הרמ"ה בחי' לסנהדרין ע"ש ודברי רש"י ג"כ יש להסכים עם דברי הרמ"ה כמו שירא הרואה ומש"ה דוקא בג' כריתות ממין אחד מעשיו מוכיחין עליו דניחא ליה לקרב מיתתו . אבל ב' וג' כריתות איסורי הוא דקא טעים ואין במעשיו שיכחה דקא מוסר נפשיה למיתה . אבל הסיא דיומא דעד ג' מוחלין לו עדיין יש לומר דבעבירות מחולקות איירי ואין מהסיא דסנהדרין ראיה לזה דלא דמי כאתור דהתם טעמא רבה איכא למילתא מאי דלא שייך הכא ודוק

והרב המופלא סמוך הרי"ף באגדות עלה דהסיא דאחטא ואשוב כתב וז"ל והימנא דא"כ הול"ל האומר אחטא ב' פעמים אין מספיקין כו' ונ"ל דלא איירי דאמר אחטא ואשוב הכל בבת אחת לפי שכל שלא חטא ב' פעמים במעשה בפועל לא שגי אמירתו למנוע ממנו התשובה ועל כרחין ה"פ דאמר אחטא ואשוב חטא ועשה תשובה וחזר ועשה פעם אחרת ואמר אחטא ואשוב וחזר וחטא אין מספיקין בידו בפעם הב' לעשות תשובה לפי שעבר ושנה ונעשה לו כהיתר כי הוא הושב שכיון שעשה תשו' פעם אחת לא הוכר לו חטאתו עוד ואין בידו אלא החטא שחטא עכשיו לכך אין מספיקין בידו לעשות תשו' וחטאתו נגדו תמיד . אבל האומר אחטא וחטא וחזר ואמר אחטא אין מונעין ממנו תשובה אע"פ שחטא כי אינו נעשה לו כהיתר אלא השוגה לחטוא אחר שעשה תשובה מהחטא הא' אבל כל שלא עשה תשובה אפי' שחטא מאה פעמים זה אחר זה מספיקין בידו לעשות תשו' ע"כ המזכות שעשה עכ"ל . ולפי דבריו יתורץ הסיא דג' מוחלין לו דשאני הכא דהיתה תשובה בין עבירה לעבירה ומש"ה אין מספיקין מה שא"כ הסיא דלעיל דלא היתה תשובה בין חטא לחטא וכל שלא עשה תשובה מספיקין בידו לעשות תשובה ע"כ החטאות אשר חטא ומ"ש אפי' מאה פעמים נ"ל דלאו דוקא ודרך גוזמא נקט

שבתי וראה דלא מתרצא בזה כלל דא"כ נ"ל דרביעית אין מוחלין לו היינו אפי' שב בתשו' ואמאי אין מוחלין לו הרי כל עיקר אוקמתיה דהרי"ף היא דה"ט דאין מספיקין משום דנעשית לו כהיתר והיינו דוקא כששב נאולתו לחטוא אחר שעשה תשובה כי בית הושב שלא הוכר לו חטאתו בשובו בפעם הא' אך כשלא שב עדין הא ודאי דאפי' מאה פעמים הוי דוקא שמספיקין בידו לעשות תשובה וא"כ מאי נוקים להך בריית' דרביעית אין מוחלין אי בשב בנתיים אפי' ב' נמי ואי בלא שב בנתיים ועתה שב אפי' מאה נמי . וצ"ל לומר בהברת דאיהו מפרש לה בדמתיבנא משם מהרא"נ"ח דעד ג' מוחלין לו אף בלא תשו' דבאנוס דמי ורביעית אין מוחלין לו בלא תשובה אך בתשו' אפי' מאה פעמים בזה אחר זה בלא תשו' בינתיים מוחלין אותם בתשובה האחרונה

האמנם קשה לי על דבריו במאי דאוקמא להא דר"ה כיון דעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו דוקא בשב בינתיים בין עבירה לעבירה דאז אין מספיקין אבל אם לא עשה תשובה מספיקין אפי' חטא מאה פעמים בזה אחר זה דסוגיא דקידושין ד"ך הויא תיובתיה דהכי איתא התם תניא ר' יוסי בר"ח אומר בא וראה כמה ק' אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו לא באה לידו עד שמוכר את ביתו ופריך מאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא בא לידו ומשני כדרב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה כו' עכ"ל . הרי דהתם איירי דלא שב בינתיים ואפ"ה לא באה לידו כלומר לא הבא לידו הרהור תשובה עד שמוכר כו' כד"ר הונא ולפי דברי הרב דבדלא שב בינתיים מספיקין בידו לעשות תשובה אמאי נקט לא בא לידו הו"ל לומר לא הרגיש כלמעיקרא דלא בא לידו משמע דאין מספיקין

ואעיקרא דמילתא קשה לי על' רש"י ז"ל שפירש התם בקידושין וז"ל לא באה לידו עד שמוכר למשמע דפשיטא ליה לתנא דדרכו בכך דלא תבא לידו שישוב בתשובה עד שיקבל עוד פורענות ע"כ משמע דבקבלת עוד פורענות מספיקין בידו לעשות תשובה ולא ביומא אמרינן דכיון שחטא ושנה אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולא ראיתי מי שנרגש מזה בדברי רש"י ז"ל וע"כ נ"ל דס"ל לרש"י ז"ל דאין מספיקין בידו לעשות תשובה היינו קודם שיקבל פורענות וה"ט דנעשית לו כהיתר אך כשקיבל עליו פורענות הראוי לו מדה כנגד מדה ושוב מתעורר לשוב הא ודאי מספיקי' בידו לעשות תשובה וה"ט דכיון דעינו רואה בשלו הרעה הזאת אינו דומה עליו כהיתר ומצטער על שבא לידי מדה זאת ושב ורפא לו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח .

ועוד נראה לענ"ד לסברית דלא כהרי"ף ז"ל דאפי' שב בנתיים וחזר וחטא ושב בתשובה הקב"ה מקבלו דא"כ לא הנחת בן לאברהם אע"פ ואדרבא רבותינו ז"ל בעלי המוסר אשר הבחינו בדרך אמת המה הורו לנו דרכי התשובה והם אמרו שתמיד יתעורר האדם לשוב בתשובה ואף שאח"כ בעת הנר הנורר הוא שטן הוא יצ"הר חוזר לחטוא מ"מ בקל יוכל לשוב מאותה עבירה לגדה . משא"כ כשיש בידו עבירות ראשונות אשר לא שב מהם לצריך תיקו' גדול וקרוב אני לומר לפקע"ד אחרי המ"ר כל בתר איפכא דכיון ששב בנתים חטאתו הראשונה לא תוכר לו עוד ומ"ש עבר אדם עבירה ושנה בה ה"ד בלא שב בנתים . ואל תשיבני דבמתני' אמרינן אחטא ואשוב אחטא ואשוב ובודאי ששב בנתים ואפ"ה קאמר דאין מספיקין בידו לעשות תשובה כיון שעבר ושנה דבמתני' שאני דמשעה שחטא אמר אחטא ואשוב ותשובתו נשאר מעל ואינה מועילה כ"כ כיון שעל סמך התשובה חטא ולהכי דייק תלמודא כדרב הונא דלפי האמת אינו כנדון ר"ה דר"ה לא איירי באומר אחטא ואשוב כלל . אלא דהש"ס מדמ' ליה לדרב הונא אפי' שב בינתים כיון דמתחילה במך

על

על התשובה, ולעולם דאם שב מחטאתו אשר חטא וא"כ נלכד ברשת יצרו וחטא ודאי מספיקין בידו לעשות תשובה ושערי תשובה לא ננעלו . ומוכרח לומר כן דהל"ה אנו נותנים יד ח"ו לחוטאים שלא יחזרו בתשובה דהם סוברים דכיון דעתידים לחטוא פעם אחרת בפיתויי יצרם ובשובם עתה לא יהיה להם תקומה עוד דאין מספיקין בידו לעשות תשובה הלא טוב שנחטא פעמים הרבה ולעת זקנה כי נחל'ש חושי'ס נשוב תשובה שלימה ונבא לנעול דרכי תשובה

ועוד אני מדבר בצדקה דגם הרי"ף ז"ל לא אמרה אלא כשחושב בדעתו שהתשובה הראשונה הועילה לו וחטאתו הראשון לא תזכר לו ואין בידו אלא החטא של עכשיו ומש"ה אין מספיקין בידו לעשות תשובה אך אם נותן אל לבו לשוב גם מהעון הראשון דאף ששב עליו מ"מ כיון שחזר לסורו תגלגל עליו עון הראשון וצריך תשובה מחדש הא ודאי דבעשותו באלה גם הרי"ף ז"ל מודה דמספיקין בידו לעשות תשובה . ועל כרחין מוכרח לומר כן דהרי אמרו גם ביומא ח"ר עבירות שהתודה עליהן ביוה"כ זה לא יחזור ויתודה עליהן ביוה"כ אחר ע"כ , הרי שאף ששנה בהם לאחר תשובתו ביוה"כ זה אפ"ה מספיקין בידו לעשות תשובה ביוה"כ אחר אלא ע"כ צ"ל כדהיתנא דלא אמרה הרי"ף ז"ל אלא בלא התודה על הראשונות זה נ"ל ברור

והאיר ה' את עיני ואשכחנא מרגניתא טבא להמבי"ט ז"ל בס' בית אלהים בשער תשובה פ"ו שנכנס בחקירה הלזו בענין התשובה ששב האדם בכל שנה וחוזר אח"כ למה שחטא אם תועיל התשובה בעשה על העונות שקודמין גם כי חזר אח"כ לחטוא אותם . או נאמר כיון שחטא פעם שני' יראה שלא היתה תשובה נכונה ושלימה ולא גמר בלבו לעזוב החטאים והעונות הואיל וחזר עליהן אח"כ ושעלה דהואיל וגמר בלבו קודם שלא לחזור עוד שיה ואח"כ השיאו הנחש הוא יצה"ר נמלך הוא באותה שעה למה שהיה אז ותשו' הראשונ' במקומה עומדת למה שחטא קודם . והביא ראיה ממ"ש בתעניות ה"ר אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם .
ופרש"י ז"ל שיש בידו עבירת גזל ואינו חוזר לשלם נר' דבהאר עבירות כאינן בידו עלתה לו טבילה וכמו באם אדם טמא שטבל ונגע בטהרות ושוב נטמא דלא בשביל שנטמא הפסיד טבילה הראשונה זכמו כן מי שחטא ושב בתשובה וחזר לחטוא א"צ טבילה ותשובה למה שחטא קודם כי אם וידוי להעלות את העונות ראשונים והאחרונים על דל שפתיו כדי שתהיה תשובתו נכונה וקיימת . ופירש בזה מאמר דוד הע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי הן אמת חפצת בטוחות כו' כלומר הן ודאי הוא כי בעון חוללתי כו' ולכך אני חוטא וחוזר וחוטא פעם אחר פעם כפי הכנת טבע הבריאה אבל מפני זה אינך נועל דרכי התשובה למי ששב מעצ"י כחוזר וחוטא באותו עון עצמו אם הוא גומר בלבו בכל פעם ששב שלא יחזור לאותו החטא ואח"ך יצרו תקפו והוא דאמר ואת אומרו הן אמת חפצת בטוחות כלומר מה שאתה חפץ בתשובה הוא שתהיה אמיתית בגמר לב בטוחות ובקרבו שלא לחזור לחטוא ואם אח"ך יחזור נמלך הוא כיון שאתה הכרת מחשבת תשובתו קודם שהיתה אמיתית אלו דבריו ז"ל וראה בעיניך דכל זה שלא כדברי הרי"ף ז"ל דלדידיה כיון ששב בעבירה אחת ושוב שנה בה לא מיבעיא דתשובה הראשונה אינה מועילה לו , אלא דמעכבין אותו ואין מספיקין בידו לעשות תשובה . ולהמבי"ט ז"ל הואיל וגמר בלבו לשוב תשובתו במקומה עומדת ומספיקין בידו לעשות תשובה

ובכן נבא לבאר כונת הכתובים דהעם היו סבורי' כס' הרי"ף ז"ל דהלא טוב אם יחטא אפי' מאה פעמים ולא שב בנתיים דמספיקין בידו לעשות תשובה משא"כ אם ישוב בנתיים דאז אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולכן היו מחזיקים בטעותם הלזו שלא לשוב וצוה הקב"ה להוכיחם על פניהם ע"י הנביא ירמיה ע"ה וכה דבר להם כה אמר ה' היפלו ולא יקומו אם ישוב ולא ישוב ירצו האם יפלו ולא יקומו כלומר שתהיה להם נפילה בלי תקומה משום דאם ישוב עכשיו לא ישוב כלומר לא יספיק בידו לשוב עוד , מדוע שובבה העם הזה ירוש' משובה נצחת כמ"ש רש"י ורד"ק מרידת עולמי' מבלי שישובו בינתים כלל והחזיקו בתרמית הזה ומאנו לשוב הקשבתי ואשמע לא כן ידברו דאין בטענת' כלל דיותר טוב שישובו היום ושוב אח"ך אם יחטאו באותו עון עצמו בטענת היצה"ר נמלך הוא באותה שעה ותשובתם הראשונה במקומה עומד' , אך דאין איש ניחם על רעתו לאמר מה עשיתי להיות שב בתשובה שלימה כולו שב במרוצתם כסוס כו' שחוטאים ואומרי' וחוטאים כמ"ש המפרשי' גם חסידה כו' ידעו את עת בואנה שאע"פ שהולכים בחורף באים בקיץ ושבים והולכים בחורף ואף שיודעים שעתידין לחזור ולבא אפ"ה מבקשי' היי שעה ועמי לא ידעו את משפט אלהיו לשוב היום כמו שאמרנו . ועיין לעט"ר ברור המר לודי' לי ה"ס בעל שני אליהו בדרוש כ"ב שהביא משם נשיא בית אב הגאון מ"א מרן וקני מפי' להני קראי עפ הביא דעבר ושנה הותרה לו יע"ש ואתה תחזה כי לא דרכי דרכי ורחוק מזרח ממערב

וזה יהיה כונת הכתוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו דהיינו המחשבות הנ"ל אשר הם סיבה להחזיק ברשע וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח סולח ומרבה לסלוח . ועפ"י מ"ש לעיל לדעת רש"י ז"ל דמתי דאין מספיקין בידו לעשות תשובה היינו כשלא קבל פורענות על אותו עון מדה כנגד מדה אך כשקבל פורענות אז מספיקין בידו ולא שייך בזה נעשית לו כהיתר יאמר נא שזהו כונת הנביא ישעיה ע"ה הוי גוי חוטא עם כבד עון כו' על מה תוכו עוד תוסיפו סרה כו' ירצה הוי להם לגוי חוטא הזה שהם חוטאים תמיד בטענה כי הם כבד עון ואין מספיקין בידם לעשות תשובה ובזה עזבו את קדוש ישראל כו' הלא תדעו על מה תוכו והלא כל המכות היו מקבילות אל העונות מדה כנגד מדה וא"כ עוד תוסיפו סרה בתשובה הרי לא שייך בזה נעשית לו כהיתר

או

אך יאמר באופן אחר כונת הכתובים הנז"ל מירמיה סי' ח' בהקדים מה שחקר הרב נחלת בנימין דקי"ל לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו א"כ כל לאו דאורייתא הנתק"ו מן העי"ר לב אדם בתשו' ותשובה מ"ע היא כמ"ש הרמב"ם א"כ היאך מצינו מעולם מלקות ומיתה על כל לאו שבתורה דהא הוי ניתק לעשה דתשובה ואפי' לא עשה עדין פטור הואיל וניתק לעשה ותי' דהרי קי"ל דאין לוקין על לאו שבכללות וטעמא דכיון שכולל דברים הרבה לא הוי לאו המיוחד ללקות עליו ומינה אמרינן לענין העשה הדוחה ללאו כשנתק לעשה ה"ד בעשה פרטי כגון שילוח הקן השבת גזילה דהתיר האי עשה לפוטרו ממלקות כיון שפרט הכתוב בו לנתקו לעשה אבל עשה דתשובה שהוא כללי לכל ל"ת שבתורה אין בו כח לפוטרו מעונש מיתה ומלקות מטעם ניתק לעשה אלו דבריו ז"ל . והרב הגדול מופת דורנו כמהר"א ז"ל בדברים אחדים דכ"ד ע"ב הביא משם רבו שכתב דמעיקרא קושיא ליתא דהיסוד שעשה שאין לך דבר עומד בפני התשובה ונפטר מן המיתה או ממלקות ע"י התשובה ליתא שכל שנתחייב מיתה או מלקות בעדים והתראה פוטר אין אותו במצות התשובה דא"כ כל שנתחייב מיתה ישוב ויפטר ע"ש והרב הנז' ז"ל תמה עליו דהחקירה בדוכתא קאי למה זה בתשובה לא פטר נפשיה מעונש מיתה ומלקות . וניחא ליה להרב ז"ל דהתשובה לא מהניא לפוטרו מעונשי ב"ד דהגם כי יראה שבוכים והעניות מאן ליתא לן דכונתו רצויה היתה דהאדם יר' לעינים וה' יראה ללבב ואמנם לגבי הש"י אם רואה וגלוי לפניו שכל ימיו לא ישוב קדמא ואתיא עונש דרחמנא ליצלן ואם גלוי לפניו שלבסו' ישוב אינו מענישו דהא ניתק לעשה הוא את"ד עש"ב נפלאות מתורתו

ולפע"ד נראה לומר דכיון דעשה דתשובה קיל דבדבורי' סגי ובחרטה והוי עשה שאין בו מעשה והוי כלאו שאב"מ דאינו יפה כחו כל כך וה"נ עשה דתשובה דאין בו מעשה אין בו כח לעקור כל לאוין שבתורה והוי על דרך תירוץ הרב נחלת בינמין ז"ל וברור

ומעתה עלי בא"ר כוונת הכתובים כי הנה המפר' ז"ל פירשו היפלו ולא יקומו כלומר אם הראה נפילה שאין בה קימה היינו משום שאם ישוב אינה תשובה מעליא ולכי דרכם יאמר נא כי הנביא בא להסיר מלב ישראל דהמה ראו כן תמהו בראות הצרות תכופות הבאות עליהם דעל מה היתה כזאת אם בשביל העונות הרי כל הלאוין שבתורה הנתקו לעשה דתשובה א"כ הו"ל ככל לאו הניתק לעשה דאין לוקין עליו ואף דלא עשו תשובה עדין אינם חייבים עונש לזה בא הנביא והוכיחם על פניהם באו' היפלו ולא יקומו היינו משום דאם ישוב ולא ישוב וכמו שתרגם יונתן ורש"י ז"ל גלי קדמי דלא יתובון ירצה אם היה גלוי לפניו ית' שהיו שבים בתשו' שלימה הא ודאי דלא היה מענישם דהא ניתק לעשה הוא אלא כיון דגלוי לפניו דאפי' אם ישוב למראה עיני לא ישוב בשלימות מש"ה קדם ובא העונש דיפלו ולא יקומו ולזה בא לפרש מאמריו הנביא מדוע שובבה כו' משובה נצחת החזיקו בתרמיה מאנו לשוב כלומר דהם מחזי' בערמה הלזו לומר דכיון דכל העבירות ניתקו לעשה דתשובה כל יומא זימניה היא לשוב בתשובה ואפי' לא קיים העשה אין חייב עונש על הלאו וא"כ לא חטא אלינו רעה ובחרמיה הזה מאנו לשוב . הקשבתי ואשמע לא כן ידברו ואין בפיהם נכונה דאימא אם גלוי לפני שיחזרו בתשובה הא ודאי דלא הייתי מעניש אך גלוי לפני כי אין איש נחם על רעתו ובכי הא ראוי להענישם . ועוד דהתשובה אינה מצות עשה שיש בה מעשה דבדבור בעלמא סגי ואין כח בה לפטור הלאוין וזה רמז אין איש ניחם על רעתו לאמר מה עשיתי ירצה דבאמירה בעלמא מקיים העשה ובכי הא אין לומר דהוי לאו הניתק לעשה כולו שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה דחוטאים וחוזרים וחוטאים בטענה הלזו ואיך סמכו עליה דאין בה כדי שמיכה בעלמא . ועיין להרב ברית יעקב ז"ל בדרשותיו דפ"ב ע"ד דפירש בזה כונת מאמרז"ל גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה כו' יע"ש ויש להרחיב הדבר כיע"ש

דרוש ב' לשבת תשובה

ישתבח הבורא **ויתעלה** היוצר אשר בחר בנו מכל העמים בתת ה' לנו מצות התשובה והן הראנו את כבודו ואת גודל חסדו עמנו כביכול כי אפי' אם יהיה האיש מלא חטאים ועונות שגגות וזדונות אפ"ה אם ישוב מדרכו הרעה ויתחרט ממעשיו הרעים הנה יד ה' פשוטה לקבל שבים ובפרט בימים האדירים אלו עשרת ימי תשובה כי הוא דוגמת כל העולם כולו וכל באי עולם עוברים לפני כבני מרון אם ישוב האדם מלב ונפש מכל פשע העבו'ר גם ה' יתן הטוב ויושב על כסא רחמים כי זה מדתו כביכול כשהוא רואה שהתשובה היא שלימה הוא מרחם על האיש ההוא ומהפך לו מדת הדין למדת הרחמים וכאשר מצאנו ראינו כי אפי' על אנשי נינוה כששבו מדרכם הרעה גם הוא שב עליה וכמאמר הכתוב ביונה סי' ג' וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים כו' וי"ל דלמה לא אמר הכתוב כאן כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם כמ"ש בכתוב שלפניו . ונ"ל שאפשר לומר עם מה שראיתי למרן מלכא מוה"ר הגדול זה הי"ס גדול בס' דרכי הים דכ"ז ע"ג שהקשה עמ"ש בפ' מרובה דע"ט ע"ב שאלו תלמידיו את ריב"ז מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן אמ"ל זה השוה כבוד עבד לכבוד רבו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד רבו כביכול עשה עין של מעלה כאלו אינו רואה כו' . והקשה ע"ז מרן מלכא זצ"ל ממ"ש ביומא דפ"ו ע"ב כתיב אשרי נשוי פשע כו' וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ל"ק כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם ופרש"י בחטא מפורסם טוב לו שיודה כו' בחטא שאינו מפורסם לא יגלה חטאו וכבוד ה' הוא שכל מה שהאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא ע"כ . הרי דאדרבא חטא מפורסם ענשו חמור יותר יעש"ב ונראה לי לומר שאפשר שכונת תלמידיו היא היתה וזאת דהא מצינו דחטא מפורס' חמור ומאי שנא הכא דהחמי' בגנב יותר מגזלן ויהי כמשיב זה השוה כו' ע"פ מ"ש רז"ל לא דיין לזה שגנב אלא שמטריח לקונו שישיב הגזל לבעליו דכתיב עושק מתפשט לעשוקים וו"א זה השוה

כבוד

רביד עבד לכבוד רבו והקל בטירח מעל הקב"ה כיון שהוא גזל בפרסיא הנגזל יערוו׳ לדין עמו ויוציא את בלעו מפיו והשיב את הגזלה וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד רבו שהוא ירא מהגונב שלא יעמידנו בדין ומה' שופט כל הארץ לא ירא אלהים ודוק ולפי' רש"י שם נקמא יש להעמידה בדוחק ובכן זה יהיה כונת הכתוב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ירצה שאנשי נינוה שבו בכל לב ג"כ מהמעשים הנסתרים אשר היה להם שלא היה מי שיודע אלא כביכול זהו וירא אלהים כו' כי שבו מדרכם הרעה והיינו את הגניבה אשר גנבו בסתר וע"ז לא הוצרך לכפול הדברים ולומר ומן החמס אשר בכפיהם כי היינו הך

אי לזאת בואו אחי בואו רעי להיות כל איש בודק עד מקום שידו מגעת ולשוב אל ה' בכל לב ובכל נפש ואל יאמר האומר כי אחר שהוא חטא רבי' גבא א"כ אע"פ ששב בתשו' עכשיו יהיה מתועב ומנאוי לפני ה' ולא יזכה למעלה יתירה אשר זוכה מי שלא חטא כלל זה אינו דאדרבא גדולה מעלתו יותר ויותר ממה שהיה וכן אמרו רז"ל בברכות דל"ד ע"ב במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם . ונמצא כי מעלת בעלי התשובה היא למעל' מהצדיקים גמורים כי זה טעם מטעם החטא ופירש ממנו וקשה לו לכבוש עצמו וצריך להלחם עם יצרו הרע וע"ז אלהים חשבה לטובה לתת לו שכר טוב בעמלו יותר מהצדיק גמור כי לא טעם טעם החטא ואין קשה לו כ"כ כמו הבע"ת . ונ"ל לתת טעם אחר למה שהבע"ת נוטל שכר יותר מהצדיק והן קדם נקדי' להבין כונ' הכתו' במשלי סי' ב' השמחים לעשות רע יגילו בתהפוכות רע וי"ל דלמה בא הדבר בכפלון זה פעמים אלא אפשר להבין במ"ש הרב החסיד הרי"א בס' שמע יעקב דנ"ל ע"ד על מאמר רז"ל יוסף שלו נתנו לו פה שלא נשק כו' מחשבה שלא חשבה בעבירה הקרא הכתוב והוא דקי"ל דבישראל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפ' למעשה כו' ומינה נמי לענין השכר דלישראל אין ראוי להיות להם שכר על היותם פרושים ממחשב' רעה כיון שהמעשה דבלא המחשבה אינה מועלת כלום אבל לגוים דמחשבה רעה הויא כמעשה ממש בדין הוא שיטלו שכר על היותם פרושים מהרהור עבירה כמו השכר בהיות' פרושי' מן העבירה עצמה . והנה כאן ביוסף נתנו לו שכר על המחשבה שלא חשב בעבירה כמו שנתנו לו על פירשו מן העבירה עצמה בפה שלא נשק כו' מחשבה כו' ויקשה כיון דהמחשבה אינה מעלה ומורדת כלו' מה מקום ליטול עליה שכר טוב בזה כמעשה לז"א יוסף שלו נתנו לו כלומר לפי שיטתו דהוא תפס השיטה זאת לבניו עם אחיו להיות דינם כדין ב"נ דלדידהו מחשבה הויא כמעשה ע"כ בדין הוא שיטול שכרו על פרושעצמו ממחשבה כמו על המעשה עצמו עכ"ל . והנה בקידושין ד"מ פריך עלה דאמרינן מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה אלא מה אני מקיים הנני מביא אל העם רעה פרי מחשבותם ומשני מחשבה שעושה פרי כו' עיי"ש אמר כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ופרש"י הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב כי הדר מהרהר לעשות ונצטרפה למעשה ואפי' לא עביד לה אין הרהור לש"ש אלא שלא הוצרך לו כדרב הונא דאמר נעשית לו כהיתר ע"כ . נמצא לפ"ז דאף בישראל פעמים שמחשבה רעה מצטרפ' למעשה והיינו בעובר ושונה ומינה נמי לענין השכר נמי על היותו פרוש ממחשבה רעה אם עשה תשובה ופורש עצמו ג"כ ממחשבה רעה נותנין לו שכר כעושה מצוה משא"כ בצדיק גמור דאין נותנין לו שכר על היותו פרוש ממחשבה רעה . ומעתה זהו כונת הכתוב השמחים לעשות רע דהיינו עבר עבירה ושנה בה דשמחה היא לו ועושה אותה בשמחה דנעשית לו כהיתר מה שא"כ בעבירה ראשונה דעושה אותה בצער ופחד מאימת הדין אבל עובר ושונה כבר הורגל ואינו ירא אלא אדרבא שמח ואם אח"כ שב בתשובה שלימה נוטל שכר ג"כ על היותו פרוש ממחשבה רעה וז"א יגילו בתהפוכות רע כלומר יגיל וישמח כשעושה הפך רע שאינו חושב מחשבה רעה שנוטל שכר כמעשה משא"כ בצדיק גמור . ובכן זה יהיה כונת מאמרז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד והיינו משום שבבעל תשובה נוטל שכר גם על היותו פרוש ממחשבה רעה משא"כ בצדיקים גמורים שאינן נוטלים שכר על היותם פרושים ממחשבה רעה ודיק . ועיין לה"ה מוה"ד מהרח"א במדבר קדמות מע' מ'ם סי' י"ב שהביא משם הרב משכנות יעקב דבעבר ושנה מחשבה רעה מצרפה למעשה וכתב שהוא חידוש וצריך שעל לחופכו יע"ש . ולא זכר ש"ר שהיא גמ' ערוכה כנז"ל ואחר זמן רב נזדמן לידי ס' כסא דוד להרב הנז' ושם ראיתי ד"ב ע"ג שהביא דברי הרב משכנות יעקב שפירש נעשית לו כהיתר דהיינו כמחשבה שאינה מצטרפת למעשה . ושוב כתב ז"ל ומ"ש במדבר קדמות מתיקון בח"ב בס"ד וע"ש בפ"ק דקי' ודוק היטב עכ"ל ונראה דהוא היה מכוין לזה והוא ברור ואחרי כן מצאתיו בס' דבש לפי כי הוא מדבר קדמו' ח"ב במע' מ'ם אות ב' תיקון הלשון יע"ש כי כן כמה צריך האדם לשוב מהעבירות שבידו ולעשות כנגד העבירות שעבר כמה מצות כדי להיות לו כפרה ובפרט לשמור את השבת כהלכתו כי שמירת שבת היא סגולה אמיתית לכפר לכל עון ולכן השלה והאחרים ז"ל ע"פ אשרי אנוש יעשה זאת כו' שומר שבת מחללו שאפי' עבד ע"ז כאנוש מוחלין לו . וזה ראיתי לה"ה מהר"ם אלשיך בפי' כונת הכתוב כולו אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע ע"פ מ"ש רז"ל גוי ששבת חייב מיתה ובמד' פ' אחרי ופ' יתרו ע"פ ראו כי ה' נתן לכם את השבת משלו מלה"ד למלך שיושב ומטרונה כנגדו העובר ביניהם חייב מיתה א"ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפי' יום אחד בן דוד בא למה שהיא שקול' כנגד כל המצות ע"כ ופי' הרב שכונת משל למלך ומטרונה הוא שע"י שמירת שבת זוכה האדם להשכין שכינה בארץ שהשבת מקשר כביכו יתברך ובין ישראל בין קטן בין גדול יען כל נפשות ישראל הם חלק אלוה ממעל ויש להם אחיזה בו יתברך שמו ולכן ב"נ שאין להם אחיזה כשיומרים את השבת מורים כאלו יש להם אחיזה ולכן חייב כאלו עובר ביניהם ולז"א אשרי אנוש אפי' גרוע השלימות שנק' אנוש יעשה זאת שהיא השבת כדאמר לקמיה שומר שבת ודוקא כשהוא ובן אדם שהם ישראל

ישראל שנקראו אדם יחזיק בה אבל בני נח חייבי' מיתה ופי' למה אמרתי שאשרי אנוש יעשה זאת דוקא ולא בשאר מצות יען ששקולה שבת כנגד כל התורה כולה וז"א שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע שהניחם שוים דשקולה שבת כו' א"ד ז"ל וש"י · ואני עני ברגליו אעבירה לפרש כונת הכתוב לזה ושינוי הכתוב בסגנון אחר ובהנדק דק דמאי לשון אנוש דהו"ל אשרי אדם · ועו"א ובן אדם יחזיק בה דהוי כפל הענין במלות שונות · ואו מהו הכפל לומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע ואגב נבין ג"כ המשך הכתובים · ונקדים מה שראיתי להרב רמת שמואל ז"ל בחי' לכתובות על דט"ו ע"א תוס' ד"ה דילמא אזלא דהבא לארץ טענת אוה"ע שאומרים אחרי רבים להטות דבשמירת שבת יש תירוץ טוב לישראל דאע"ג דבכל ימי השבוע נודדים ממקומם ובניידי קי"ל דבטיל ברובא כמ"ש שם בש"ס דדוקא אבא דהדרא לניחותא אע"ג דניידא דכתיב כל כבודה כו' אבל אינו בטיל ברובא מטעם דנייד והדר לניחותיה · ואולם בישראל דהדרי לניחותייהו בשבת דאל יצא איש ממקומו כתיב הו"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי זהו תוכן דבריו עש"ב · ובזה פירש הרב הנז' ז"ל שם כונת הכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו יע"ש

כי עפ"י דבריו אלו רגיל אני לתת טעם למ"ש רז"ל גוי ששבת חייב מיתה דאם לא שבת יש לו התנצלות על שעובד ע"ז דאחרי רבים כתיב ובאיש לא נאמר דין קבוע דעביד דנייד · אך כששבת הרי נעשה קבוע ולא בטיל ברובא דא"ה ע"ע ומש"ה חייב מיתה ופוקדין עליו על שעובד ע"ז שמעתה אין לו טענה ופתחון פה כלל · וזה יהיה טעם רז"ל שאמרו כל השומר שבת כמודה בכל התורה כולה דבשמירת שבת מפיק נפשיה מטעם אחרי רבים והיינו מודה בכל התו' כולה כאמור · נמצינו למדים דכל עיקר טעם גוי ששבת שחייב מיתה הוא משום שעובד ע"ז · אך אם שב בתשובה ושומר כל התורה כולה הא ודאי דהוי גר צדק ונוטל שכר על שמירת שבת כישראל ממש והן עוד נביא מ"ש משם חכמי אשכנז עמ"ש רז"ל כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה דביבנת א"י יש תירוץ לטענת אחרי רבים דישראל קבועים על אדמתם וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ולזה כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה דיש כנגדו טענת אחרי רבים משא"כ הדר בא"י דהרי הוא קבוע ולא בטיל ברובא א"ד ז"ל ·

ומעתה נבא לכונת הכתובים אשרי אנוש יעשה זאת דהיינו שבת דאפי' גרוע השלימות יקרא אנוש אשריו כמ"ש מוהרמ"א ז"ל והיינו דקא כהבוא בן אדם דהיינו ישראל שנקראו אדם ולא אוה"ע דגוי ששבת חייב מיתה ובא הכתוב לתת טעם לדבר למה באמת גוי ששבת חייב מיתה · ואהי כמשיב שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע כלומר השומר שבת שאין שב עצמו במקום אחד צריך שישמור ידו מעשות כל רע שלא יעבוד ע"ז והגוי שעובד ע"ז אין נאה לו לשמור שבת דזה יהיה בעוכריו להיינו על שהולך כאחר רובא דעלמא ובשומרו את השבת לא בטיל ברוב ולזה דייק ובן אדם יחזיק בה דהיינו דוקא ישראל וכאמור · ומעתה יש לדון דאפילו נתגייר ושומר כל התורה אין נותנין לו שכר שבת דהוא נתחייבו לשעבר על שעבד ע"ז ואף אם לא יעניסוהו לפחות אין ראוי לתת לו שכר · לז"א ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו דאף שנלוה אל ה' דהיינו שנתגייר ואעפ"כ כן ס"ד דאין ראוי לקבל שכר על השבת והרי הוא מובדל מעל ישראל לז"א כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי כו' ונתתי כו' ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים דהיינו שנעשים גרי צדק כל שומר שבת מחללו וכיונם כדי להיות קבועים ולא ליבטלו ברובא הנה שכרם אתם מדה כנגד מדה והביאותים אל הר קדשי כו' שיזכו להיות להם חלק בארץ להיות קבועים בה כדי לינצל מטענת אוה"ע ודוק · באופן שעיקר התשובה תלוי שלא לילך אחר שום עצת היצה"ר בשום דבר ואפי' כשבא שעיון איזה טענה שהיה ס"ד לילך אחר עצתו אפ"ה צריך האדם להתרחק ממנו ומעצתו כשור מועד בימי ניסן יען כל תועבותיו הם להפיל את האדם לבאר שחת ואומנותו בכך ואין פחד אלהים לנגד עיניו ופוק חזי מאן גברא קא מסהיד אדונינו דוד המע"ה בשירותיו כה אמר נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו

והואיל ואתא לידן הנהו קראי נימא בהו מילתא בהמשך הכתובים האמורים שם בתהלים סימן ל"ו וכ"ה למנצח לעבד ה' לדוד נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו · כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא · דברי פיו און ומרמה חדל להשכי' להיטיב און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס · ה' בהשמים חסדך כו' משפטיך תהום רבה · ויש לדקדק באלו הכתובים תחילה וראש למאי שנא דהכא קרי נפשיה עבד טפי מאחר דוכתי · ואו מי הוא הרשע הזה אשר נאם פשע בקרב לבו ואו דהוי תרתי דסתרן דנאום היינו אמירה במבטא שפתים והוי איפכא מאומרו בקרב לבי וגם אנחנו לא נדע מה היה דברו של הרשע הזה כי לא פירש · ואו אומרו אין פחד אלהים לנגד עיניו דהא ודאי פשיטא · ועו"א כי החליק אליו בעיניו כו' דבכל מקום תיבת כי הוא נתינת טעם אל הקודם וכאן לנו לדעת מה נתינת טעם הוא · ואו אומרו למצוא עונו לשנוא דהוו דברים תפלים תבלי מלח ועו"א דברי פיו און ומרמה דאיזה ספק היה דדברי הרשע לא יהיו און ומרמה עד שהוצרך לאומרו ועו"א חדל להשכיל להיטיב דודאי זוהי דרך רעה של הרשע שאינו רוצה להשכיל לענין הטובה · ואו אומרו יתיצב ע"ד לא טוב דודאי דזה מדתו של הרשע ולא דיי בזה אלא שכפל הדברים באומרו רע לא ימאס ועו"א משפטיך תהום רבה דאין לו מובן

ונלע"ד שאפשר יובנו עם מ"ש בפ' הניזקין דנ"ן ע"ב במתני' המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב ושם בגמ' איפליגו חזקיה ור' יוחנן בטעמא דמתני' דחזקיה אמר ד"א אחד שוגג ואחד מזיד דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד ומה טעם אמרו בשוגג פטור כדי שיודיעו דאי מחייבינן ליה מטמא טהרות חבירו בשוגג ולא מודעי ליה גו'

ור' יוחנן אמר ד"ה אחד שוגג ואחד מזיד פטור מ"ט היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ומה טעם אמרו במזיד חייב כדי שלא ילך כל אחד ואחד ויטמא טהרותיו של חבירו ויאמר פטור אני · ופריך למ"ד היזק שאינו ניכר שמיה היזק מחיב ר' אלעזר בעושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואי אמרת היזק שאינו ניכר שמיה היזק בדיני אדם נמי ליחייב הוא מותיב לה והוא מפרק לה פרה שהכניסה לרבקה ע"מ שתינק ותדוש · מי חטאת ששקל בהן משקלו' והאמר רבא מי חטאת ששקל בהן משקלות כשרה · לא קשיא הא בגופן הא בכנגדן ופרש"י בגופן כגון כלי שיש בו שנתות וסימנין וכשעולה המים לסימן אחד הוא ליטרא ולשי' ב' שני ליטרין בכנגדן היינו שידע משקל המי חטאת ושקל בשר כנגדן ופריך בגופן מעשה קא עביד בהו ואי היזק שאינו ניכר שמיה היזק בדיני אדם ליחייב לא הא והא בכנגדן ול"ק הא דאסח דעתיה הא דלא אסח דעתיה והו כריך שם מתחני' דגזל מטבע ונפסל כו' ואיהו"ה הזקיה ופסקו הפוס' הלכתא כר' יוחנן דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק והרמב"ם בפ"ז מה' חובל ומזיק אחר שפסק דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ואפי' במזיד פטור מדין תורה וחכמים חייבוהו משום קנס פסק וכן העושה מלאכה בפ' חטאת ובמי חטאת במזיד חייב ובשוגג פטור הכניס פרה למרבק כדי שתינק ותדוש והסיח דעתו ממי חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ע"כ והראב"ד ז"ל השיג עליו דאפי' עשה מעשה בגופן למ"ד היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק פטור מדיני אדם אפי' במזיד וקי"ל כוותיה וטעמא · דמילתא משום דאין מתכוין להזיק אלא להנאתו הוא מתכוין ומש"ה לא קנסו בו אפי' במזיד ע"כ וש"ה גם נתן טעם לדברי הרמב"ם דבש"ס הוה מצי למימר ולטעמיך אף דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק מ"מ במזיד אמאי פטור הא דלא אמרו והרבה כמותו בש"ס וכן אוקמתא דאוקים הש"ס פרה שהכניסה לרבקה מי חטאת ששקל בהן משקלות היא עיקרית גם למ"ד לאו שמיה היזק ע"ש ופירשו האחרונים דהרמב"ם ס"ל דה' דילפינן קנסא מקנסא וכדמשמע מדבריו שם בה"ב שפסק וכן גל כיוצא בזה ומש"ה גם בעושה מלאכה בפרת הטאת קנסי' ליה מזיד ע"ע בהגריסם ובטירותס

ותזה · הויא לה"ה בעל מחנה אפרים ה' נזקי ממון סי' ח' דהקשה על הרמב"ם ממה שפסק בפי"ג מה' מאכלות אסורות גוי שנסך יינו של ישראל מותר למכור אותו היין לאותו גוי שכיון שנתכוין להזיקו ולאסור יינו הרי זה כמי ששברו ונמצא הדמים שלקח ממנו דמי ההיזק ע"ש ונר' מדבריו דאם לא כיון הגוי לאוסרו אלא להנאתו וכגון ששתה ממנו אינו יכול ליקח הדמים ממנו דלאו דמי היזיקא הם כיון שלא נתכון לאוסרו אלא להנאתו והא בפ"ז דחובל לא ס"ל להילוק הראב"ד דלהנאתו מכוין אלא בכל ענין במזיד חייב אה"ד ז"ל · ולפי קע"ד נראה לומר דכוונת הרמב"ם ז"ל בהל' מאכלות אסורות לאו למימר' דכי מכוין להנאתו פטור אלא ר"ל דיודע שנאסר היין במגעו ואעפ"י כן ניסכו והיינו מזיד דחייב לשלם ואו דמי נזקו קא שקיל מיניה אבל בלא"ה דהגוי אינו יודע שבמגעו נאסר הו"ל שוגג ואפי' בישראל פטור וא"כ כי שקיל מיניה מיגוא דמי יין נסך שקיל מיניה · וכן נראה מדברי מרן הקדוש ז"ל בכ"מ שם הגם דדבריו באו בארוכה כמו שיראה הרואה שם · ועיין להרב מח"א ז"ל שם ד"ב ע"ד · ולעולם דאי ניסכיה במזיד הגם דלהנאתו מכוין אפ"ה חייב כמ"ש הרב המגיד ז"ל בדעתו בפ"ז מה' חובל ומזיק וברור ·

אך מה שקשה לפק"ע הוא ממה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' נזקי ממון ה"ב הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאה והזיקה אם היה גדר חזק ובריא חייב והשיג עליו הראב"ד ז"ל דאינו חייב בנזקי הבהמה עד שיכישה וכמו שפסק בה' הקודמת' גוניאה ליסטים חייבים דוקא הוציאוה אבל פרצו לפניה אינן חייבים ותירץ הה"מ ז"ל משם הרמב"ם ז"ל עצמו דאי' יש בין הליסטים המתכוונים לגנוב ולא לפרוץ גדר ובין זה המתכוין לפרוץ גדר ולא לגניב יע"ש · הרי דכל דלא מתכוין להזיק אלא להנאתו פטור ואפילו דסו"ס כונת הגנב היא היתה לרעה לגנוב אפ"ה כיון דלא כיוון שהלך הבהמה והזיק בשדה אחר פטור והגם דהוי דינא דגרמי דעדיף מהיזק שאינו ניכר דהרי כפסקו הפוסקים ז"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי ואפ"ה אם כיון להנאתו פטור וכ"ש בהיזק שאינו ניכר דבמתכוין להנאתו הדין נותן דפטור ואיך כתב כאן ה"ם ז"ל דלא ס"ל להרמב"ם ז"ל חי' הראב"ד ז"ל ומקום יש בראש ליישב ולומר דשאני התם בהוציאוה ליסטים דלאו משו' דמכוין להנאתו הוא דפטר ליה אלא משו' דמעשיו היו שלא מרצונו שרצונו לא היה לשחו' הכותל ושתברח הבהמה ותזיק אלא רצונו היה שתבא הבהמה לידו לגונבה ונמצא שלא יצא מחשבתו לפועל וההיזק שהזיקה הבהמה לא ניחא ליה לגנב ומשו"ה פטר · ברם אי ניחא ליה במעשה ההיזק אף דכונתו להנאתו חייב וכהיא דהעושה מלאכה בפרת חטאת ורואה אני שחילוק זה ניתן ליאמר · אך אני הרואה להרב מחנה אפרים שם בל"ב סע"ד דכתב וז"ל וגדולה מזאת נר' מדברי הרמב"ם דכל דינא דגרמי כל היכא דלא מתכוין להזיקו פטור והביא דבריו בפ"ד מה' נזקי ממון וסיים וכ"כ הראב"ד הביאו הרב בע"הת בדש"י ע"ש · והרואה דברי הראב"ד שם יראה דאיירי במותל שט"ח לחבירו דמתכוין להנאתו וכתשית עובדא דפ' הכותב קריבתיה דר"ן וכינתא לכתובתה ע"ש והתם מתכוין להזיק להנאתו והרב צירף להרמב"ם עם הראב"ד ולפי דבריו לא נוכל לחלק וכדכתיבנא ·

ובזאת ובזאת עיניראו להרב גד'אשם בדש"י שהקשה לסברת הראב"ד דגם למ"ד שמיה היזק לא יתחייב כיון שמכוין להנאתו ע"ש והרב אור יקרות בהי' לגיטין שם דנ"ג כתב ע"ד וז"ל ואחר המחי' לא דמי כלל דלמ"ד לאו שמיה היזק דעיקר הדין אינו חייב אלא מטעם קנס יש פנים לומר שכיון שאינו מכוין אלא להנאתו לא ראו לקנוס ואוקמיה הדין תורה אבל למ"ד שמיה היזק ומן הדין חייב מאי אהני אם להנאתו מכוין הא מ"מ מזיק הוא וחייב וזה ברור עכ"ל ולפי קע"ד אחריה זה"ר לא קך היטב בדברי הרב גד"ת ובשורש הדבר דודאי לא נעלם זה מהרב גד"ת דיש חילוק בין למ"ד שמיה היזק למ"ד לאו שמיה

היזק אלא דהרב גם קאי אמ"ש גם בנע"הח משם הרא"ש דבדינא דגרמי כגון ההיא דמוחל שט"ח להבירו כי מתכוין להנאתו פטור ותמ"ה קושיא להרב נהיה אמ"ר דאם איתא דאפי' בדינא דגרמי דחייב מן הדין אכ"ה כי מכוין להנאתו פטור א"כ מאי פריך בפרק הנזיקין למ"ד שמיה היזק מעושה מלאכה בפרת חטאת דלמ"ד שמיה היזק בדיני אדם נמי ליחייב הא ודאי להנאת עצמו מכוין העושה מלאכה ותמ"ה פטור מד"א ׳ ושוב היזק קושיתו מדברי הרא"ש בהסגת דפ"ו דחובל הנז' דטעמא טעים דכל שמכוין להנאתו לא קנסו אותו ולא אמרה הרא"ש לא למ"ד לאו שמיה היזק ולפי מה שהביא הרב בע"הת בשמו דגם בדינא דגרמי להייובו מדינא ולא מטעם קנס לדעת הרבה מן הפוסקים והכללם הרא"ש כתו שהביא הבע"הח בשמו והביא דברין מרן ב"י סי' ס"ו והש"ך סי' שפ"ו סק"א א"כ גם למ"ד שמיה היזק מן הדין לא יתחייב כיון שמכוין להנאתו והפיר קא מקשי דלכאורה אין חילוק בין היזק שאינו ניכר אי שמיה היזק לדינא דגרמי ומה כי יצעק הרב אור יקרות ע"ד דדבריו נברורים לע"ד

ואולם לדעת הרמב"ם הגם דנאמר דס"ל דדינ' דגרמי קנסא הוא ולא דינא מ"מ אכתי קשה מה שהקשינו דלכל הכאות למדנו מדבריו דבמידי דקנסא כי מכוין להנאתו אין לקונסו כי ההיא דפרצוה לסעים דכפורין מפום דכינהא אינו אלא לגניב ולא לפרוץ גדר וא"כ גם בהיזק שאינו ניכר דלא הייב היזק אלינא דהלכתא ובחזיד קנסו ליה רבנן מפום בלא ילך כל אחד ויטמא טהרות הבירו א"כ כי מכוין להנאתו כגון העושה מלאכה בפרת הטאה אמאי קנסו' רבנן ולקע"ד נר' לתרץ קושית הרב גד"א ע"ד הרא"ש והמילא ירווה לנו לתרץ גם לדע' הרמב"ם והוא דלע"ד נר'דיש חילוק בין היזק שאינו ניכר למ"ד שמיה הזיק לדינא דגרמי דבדינ' דגרמי כיון שלא עשה מעשה בידים לא גרם להזיק דיקא כי מכוין להזיק להבירו דוקא חייב מדינא דגרמי אבל אם מכוין להנאתו וממיל' בא ההיזק להברו פטור אך בהיזק שאינו ניכר דעבה מעשה בידים ולמ"ד דשמיה היזק מפוי ליה כאלו היה היזק ניכר בהא ודאי אף במתכוין להנאתו מ"מ מזיק הוא וה"ל כשאר מזקי' דהייבי' אף דמכונים להנאתו ומש"ה כת' הרא"ש בהסגו' דדוקא למ"ד לאו שמיה היזק לא קנסו במתכוין להנאתו מכא"כ למ"ד שמיה היזק דהייב מן הדין ודוק א"כ אנו נאמר כן בדעת הרמב"ם דס"ל דדינא דגרמי קנסא הוא ויש להלק בין דינא דגרמי דאינו מזיק בידים דההם כי מכוין להנאתו פטו' אבל בעושה מלאכ' בפרת הטאת דמזיק בידים גם כי מכוין להנאתו קנסו אותו הכמים להשיבו כהיזק ממש ובהיזק ממש אין להלק בין מכוין להנאתו לכשאינו מכוין דבהיזק ממש הייבה תורה בין ער בין יען בכל אופניהיה ׳

ועי' מה שכתבתי בזה בהגהותי על הי' מו"ה למסכת גיטין פה בפ' הנזיקין בסעיפים אחרי' השייכים לענין זה (עבר עלה על מזבה הדכום ה"ה ס' מאמר מרדכי סי' לגיטין) והרב מה"א פס בפ' נזקי ממון סי' ח' הביא ראיה לס' הריב"ב ממ"ש בפ' הגוזל דצ"ח דקאמר רבה השורף אוזן פרתו של הבירו פטור מדיני אדם והייב בדיני שמים ופריך ליה רבא מהאי ברייתא העושה

מלאכה במ"ח ובפ"ח כו' מלאכה הוא דלא מינכר היזי' הא נורס דמינכר היזיקא חייב ומשני ה"ה דנורס פטור והא קמ"ל דאפי' מלאכה דלא מינכר היזיקא בד"ש חייב והשתא מאי מדמה נורס לעושה מלאכה בפ"ח דפטור ההם שאני משום דלאו לאזוקי קא מכוין אלא להנאתו א"דו"ל ׳ וכונתו לומר דתדלא מחלק הש"ם בין נורס לעושה מלאכה כו' בחילוק זה בין מכוין להזיק למכוין להנאתו שמע מינה דאין להלק בהכי ואידי ואידי שוין בשיעוריהם ׳ ולפקע"ל אחרי המחילה רבה לא ידעתי מכו'ל היכי הוה מצי להלק כן דרבה אמר גבי נורס אע"ג דמכוין להזיק דפטור משום דס"ל דינא דגרמי פטור ואקשי ליה רבא דמדתני' פיטור מדיני אדם דוקא בעושה מלאכה דלא מינכר היזיקא ש"מ דדוקא בכה"ג פטור הא מינכר היזיקא הייב ואם אמר יאמר דטעמא דפטור בעושה מלאכה ה"ט משום דלהנאתו מכוין הא ודאי דיגדל התימה על רבה דלא מצינו פיטור כי אם דוקא בכה"ג דלהנאתו מכוין ולא מינכר היזיקא ׳ הא בנורס דמזיק הוא ומינכר היזיקא הייב והיכי ה"מ לחלק בהכי ותי' רבה ה"א על כל זאת דלעולם נורס פטור אף דמכוין להזיק ואף דמינכר היזיקא והא דלא תני נורס לאשמועי' רבותא דהייב בדיני שמים אע"ג דלהנאתו מכוין וגם לא מינכר היזיקא ׳ ולפי זה לא אדע מכו'ל כונ'הרב מה הוכה יוכיח מכאןדלא כהרא"ל

איך שיהיה נמצינו למידין דליכא דכולהו רבות' היכא דעבה מעשה ומכוין להזיק אין פוטר אותו בשום צד וגם במכוין להנאתו אי ניחא ליה במעשה ההיזק חייב וכההיא דהעושה מלאכה בפרת הטאה דהילוקין לקו' הרב מה"א בדעת הרמב"ם והגם דמדברי הרמב"ם למדנו דבמידי דקנסא כי מכוין להנאתו אין לקונסו כי ההיא דפרצוה לסטים וא"כ גם בהיזק שאינו ניכר למ"ד לאו שמיה היזק אלא דבמזיד קנסו ליה רבנן כי מכוין להנאתו לא היה לנו לקנוס כבר כתבנו דיש חילוק גם להרמב"ם בין דינא דגרמי דאינו מזיק בידים כי מכוין בהנאתו פטור אבל בעושה מלאכה בפרת חטאת דמזיק בידים גם כי מכוין להנאתו קנסו אותו הכמים להשבו כהיזק ממש דבמזיק ממש אין להלק בין מכוין להנאתו לאינו מכוין דאו הייב בכל אופן

ומעתה נבא לכונת המאמר והן קדם נקדים מה שיש להקיר עמ"ש בג"ם דלעתיד לבא עתיד הקב"ה לשוחטו ליצ"הר דלמה יומת מה עשה וה"י הוא מצי לטעון ולומר דכל חטאו אינו אלא גרמא בעלמא דיעץ את האדם לחטוא והוא מכוין להנאתו לעשות מנותו וכמשל הזונה שהביא הזו"הק ובזה רוצה לפטור עצמו מן הדין ואף אם נאמר דהיותר קרוב לומר דהרי זה דומה ממש למטמא טהרותיו ש"ה למתחי' הן האדם היה נפש ל"ו מטוהרה זכה ונרה הנובה ממקום הקדש ובתיעצותיו ורשתו יענוהו כליותיו לחטא וטמא נפש יקרה והו"ל היזק שאינו ניכר ולאו מעשה קא עביד ופטור ׳ וז"א נאם פשע לרשע שאומר הרשע הוא שטן הוא יצ"הר וכמ"ש רש"י דהפשע קאי על היצ"הר ועונתו בקרב לבי ר"ל שלא עשה שום מעשה

מעשה בידים כ"א שהרוי בקרב לבו של אדם מקום שאינו נראה לעין ומשיאו עצה שיחטא דהוי היזק שאינו ניכר ובזה רוצה לפטור עצמו הא ודאי בורכא דלא יהיבנא ליה כל דיליה דדמי למעיאה בהרואיו ש"א לשנאתו אף לה"ד לאו שמיה היזק אינו פטור אלא מד"א אבל בד"ש חייב דכ"ע חייב וז"א אין פחד אלהים לנגד עיניו כי אלהים שופט ובדיני שמים חייב. וכל זה הוא לפי סברתו בטענה כוזבת דמכוין לשנאתו וז"א כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא הכונה דיצא להלק דאין כונתו לשנוא אל האדם בפחויו כ"א לשנא' ולה"ד לאו שמיה היזק כי אינו מכוין להזיק פטור. ע"ז בא הכתוב וביטל את דבריו דהא ודאי שקר יענה ודובר שקרים לא יכון וז"א דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להטיב דהש אמרו אם ישוך הנחש בלא לחש ומה יתרון לבעל הלשון

דכשם שאין הנאה למספר לשון הרע כך היא המידה שיסכנו נחש שאין לו שום הנאה כאשר יכזב והוא נחש הקדמוני הוא שטן הוא יצה"ר זה דרכו לילך ולהזיק וכל יגעו הפך ברשע ולא דיי שאין לו שום הנאה ושום נד ניינה לעצמו כלל אלא דגם הזיק לאחריני והמיד כל היום און יחשוב על משכבו דגם בהיו' האדם ישן על משכביה רעיוניה סליקו דהין האדם לא עשה שום מעשה וכל עצמו של חטא זה הוא ע"י של היצה"ר ממש בשליחות. וגם יתייצב ע"ד לא טוב רע לא ימאס וכיון שדרכו למאוס בטוב ובוחר ברע איך מלאו לבו לומר שאין כונתו להזיק ושלשנאתו קא מכוין אין זה כ"א רוע לב וקניה שמיה גליא עונותיו ילכדונו את הרשע ונודע ה' משפט עשה ונהגלי חטאתו יתחנך כי הוא וכל גונדא דיליה כליל יחליפו ויוטבעו בתהומא רבא לתקן עולם במלכות שדי

אך כלך לדרך זו דהכינים דהיצ"הר משיאו אל האדם ומשיאו עצה דיהטא ולא יפחד מן העונשים באמור אליו דהגם דיחטא ואשם אין ראוי לעונש בטענה דכל עונש חטאיו אינו אלא דמטמא הנשמ' הטהורה אשר היא הלק אלוה ממעל וה"ז דומה לתטמא טהרותיו ש"א שהיא פטור ובאדם עצמו על הרוב גם בחטא ועון מזיד אינו אלא למיאבין למלאות תאוהו והוי לשנאתו וז"א נאם פשע לרשע דהיינו שאומר היצ"הר כמ"ש רש"י דתיבת פשע קאי על היצ"הר עצמו ואומר לרשע בקרב לבו אין פחד אלהים כי לא תענש על עונש השאתיך. והחליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא על הדרך שכתבנו שהרי אינו כונה לשנוא ולהזיק בטמאך את הנשמה כ"א להנאתך אתה מכוין ומתילא הוא דינא דהיזק ובזה לא הפחד מיום הדין כי אין לה' בך מגד הדין ע"כ דברי פיתוי היצ"הר. וכדי לבטל ולהכר עצמו ולהורות כי אין ממש בטענתו וכי הוא שקרן וכוזב גם המלך דע"ה לעורר לב האדם לבל יכול ברשתו וכה אמר המענה והמה דע לך כי לא ימלך זה מיום הדין ודברי פיו של המסית היצ"הר בטענה זו אינם אלא און ומרמה לרמות בזה את האדם וחדל נהשכיל להטיב הכונה באין מבין עיקר היוק זה דכ. הוא מכוין להנאתו ולהטיב את עצמו דעעור היינו דוקא בנה עשה מעשה בידים והיזק שאינו ניכר. ניס בהיזק הניכר הוי כמזיק ויצינא דחייב גם בד"א וכ"ש בד"ש גם כי

להנאתו מכוין כ"ש אם אשכחנן דחטא בלי שום הנאה לעצמו דהיינו במחשבה דאז אין נד לפטורו כלל. ולגביה הנשמה לפי דקותה ורוחניותה בשינוי כל שהוא הוי היזק ניכר ונמצא פוגם ומזיק בה וגם כי בעשה הרשע אין קץ ותכלית ורק רוע כל היום הולך ומתרבה כי היום אומר לו עשה כך ומחר כך עד שמן הקלות יבא אל החמורות ומשוגג יביאהו אל המזיד וכיון שנלכד ברשתו יבא גם למחשבת ע"ז ומכחיש פמליא של מעלה ופוגם במדו' העליונו' ומהפך מידת הרחמי' למד"הד ואין לך היזק ניכר גדול מזה וז"א און יחשוב על משכבו הכונה דגם כי חטא במחשבה כי לא עשה שום מעשה בידים יתייצב ע"ד. לא טוב אלא רע דאז אין טענה לומר דלהנאתו מכוין לבחטא דמחשבה מאי הנאה מטי לרשע. וא"ת כי לא עשה מעשה אלא מחשבה גפלא יחשב לו עון זה אינו דגם במחשבה פוגם במידות עליונות. ועוד דייק בתיבה אין יחשב דהיינו מחשבת ע"ז כמ"ש והחרפים און דחשיב כמעשה וגם כי רע לא ימאס דהיינו עשות הרע בפועל ובהעשה בלי שום נד טוב והנאה לדידיה ועוד רעה חולה כי ה' בשמים חסדך אמונתך עד שחקים ופירש רש"י בשביל רשעים הללו אתה מסלק חסד מן התחתו' ומגביה אמונתך עד שחקים לסלקם מבני אדם ואין לך היזק ניכר גדול מזה לגרום רעה לכל העולם למנוע השפע וחסד ה' מן הארץ. ונדקתך כהררי אל כו' פי' רש"י נפי' הראשון כי בשביל מעשה הרשעים צדקתך יקרה כהררי אל ומשפטך נאים לעולם עד תהום רבה והרי היזק ניכר ואודא ליה כל טענות שקר מהיצ"הר ואין להשע נקנה רנון כ"א לחסות תחת כל כנפיו יא"ש להדבק בחיים כי עמך מקור חיים באורך נראה אור.

אהב יאודה ש"ש בבואתי קואת להגיה יען כשקיים חנו נמצאו דרך קצרה דקדוקים והקדמה וכאשר לעצמי וזכורני כי דרשתים בקהל רב כשהגעתי אור לי"ד אשר פידרס עט"ר א"א הרא"ש המרבר ונ"ל ע"כ. עשיתי ג' דרכים דרך העברה אולי יוכשר בעין הקירא איזה מהם ואם יש בם דבר מבורות יחלו הדבר בי ולא באילן גדול עט"ר רו"מ הר"ב אדוני אבי הרא"ש ולה"ה. ובהיותי בזה נלקצ"ד כי זה יהיה כונת המד' רז"ל בייה"כ נוטל הקב"ה עוניה ישראל ונותנם על שרו של עשו אחר רבש"ע מה כחי שאתה נותן עלי כל העונות וניטנם הקב"ה וגותנם על בגדיו והם נעשו אדומים כדכתיב מי זה בא מאדום כו' ומד' זה הביאו הרב יערות דבש ז"ל בדרוש א' בברכת המינים ופירשו עפ"י דרכו דרך הק' יע"ש דברים מתוקים מדבש. ולע"ד נ"ל דע"פ האמור יבא על נכון ובהקדים עי' מ"ש להרב הגדול מופת הדור חיד"א ז"ל בס אהבת דוד להמשיל להיצה"ר והיצה"ט לב' ב"א שהיו נכנסים לעיר אחד האחד שמו טוב והאחד שמו רע ויהי בהיותם בשדה בתוך הדרך והם לבדם אין זה אתם והאיש אשר שמו רע כשמו כן הוא במעשיו ומלבושיו

והגנו ולהפך הטוב בשמו שהוא טוב ויעל תחינתו האיש הרע את האיש הטוב ויואל נאתו להחליף מלבושיו ...ני אנק הדרך והכיר בו ובהיות כי הטוב תדמו ו...זני להטיב לכל ולא ימנע טוב לאח לכל שואל די מהסרו האמין ב כי בבואם אל ארץ נושבת השיב ישיב

לו את מלבושיו כאשר דבר לו והטיב חסדו עמו ויחליפם . ובביאה אל תוך העיר ויצאו כל אנשי העיר לקראתם ויראו את האיש לבוש הבגדים בגדים נאים וחשובים ויכבדוהו והלכו רוב העיר אחריו והאיש הטוב צווח עליו ככרוכייא להודיע קלונו בקהל עם ואין משגיח עליו ונתן כתף סררה ומיאן להחליף מלבושיו כי במרמה עשה הדבר אשר נזה היה מפחה לכל נותן עיניו בו בלבוש הבוץ ובחלקלקות פיו . כי אם מתי מספר א' מעיר אשר הכירו והשכילו לתת לב את דברי הטוב ויאמנו דבריו אליהם ודבקו בו וכבדוהו . והנמשל מובן כי היצה"ר אם היה מכהה את האדם תכף בתחי' דברי פיהו לעביר עבירה ודאי לא במהרה היו שומעין לו כי מי פתי יסור הנה אך עושה במרמה לבא עליו בעקיפין ומראה טלפיים ומכניסו תחילה לעשות איזה מצוה כי בזה ישמע לו ללכת עמו ובביאתו בדרך מצוה מכניסו לאט אל העבירה ע"כ

הלא מעתה נבא לכונת המאמר והוא דהקב"ה נוטל כל עונות ישראל ונותנם על ראש כרו של עשו הוא ס"מ הרשע והיינו להייבו נדין אשר עמא קדם ישראל לס' עבירות הקדש ודקדק לו הקב"ה בעצמו ובכבודו שכ רמז כי בדין כמים בודאי בגמור כי אין גד לפוכרו והנ"ר עצמו הוא היצה"ר לא הבין כונתו יה"ש נחתב עליו הוא בעצמו ויצא לטעון בטענו' הפוטרו' אותו מן הדין דכבר אמרינן דכמתכוין להנאתו וגם כבלא ע"ה המע"ה בידים הוא פטור וא"ת מה כחי באורה נותן עלי כו' לו' כי לא מכחי באו העונות כי כל מעשים רעים לא עשיתי בידים כדי שאהיה חייב בדין . ע"ז עשה הקב"ה כדי לחייבו אליבא דכ"ע כי זה הפנו ורצונו יה"ש ויתעלה כשהיא דן בבית דינו של מעלה רוצה שיתחייב הנע"ד בלי שיהיה לו עוד טענה הפיטור אותו אף לפי דעתו אלא שיהיה בדין הברור בשחייב מודה כידוע וע"ז רמז לו להיצר הרע ענין הבגדים דהרי זה מעשה בידים ברוב השתדלותו להטיא את האדם ומברבר כמה כבורים ברתאות גדול לרמות הבריות וכמשל הרב הגדול היד"א זצ"ל אשר בזה מורה ג"כ שמעשיו מוכיחים דמכוין להזיק ולו אין שום הנאה ליתר דמכוין להנאתו וכדבר האמור לעיל ובזה יצא היינו בדין בלי שום לפטור אותו . ונתינת החטאים על בגדיו מורה וגם כי היא הגורם לכל עונות ישראל כאשר יראה הרואה להרב הגדול יערות דבש שם אשר דרך בדרך זה לך נא קרא נעים קהו משם ויערב לך כי הוא כמחור וברח . ותפילתנו קבע כי היא ברחמיו יזכנו לכוין לאמיתה של תורה ולעובדו עבודה תמה תמיד כל הימים כיה"א

דרוש ג

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מו"ר גוד' חסכתו יתברך עמנו לקבלני בתשובה בימי' הזדירים הללו אלו עשרת ימי תשו' כי הגם בע"ה ר בכל ימות השנה נתנו פשעו ומרינו וכלינו ימינו ובכינו בהבלי העולם ולא זכרנו כי יביאנו במשפט ע"כ נעלם אפ"ה הנה יד ה' פשוטה לקבל שבים מלך מוחל וסולח לכל עון ולכל חטאת ובודאי דאין לך אהבה גדולה מזו בהיותו מלך מלכי המלכים הקב"ה ומוסראוי היה שלא לקבלנו בתשו' מק"ו ממלך ב"ו דמצינו כי יחטא ואשם איש אחד אליו ויעבור את דבורו ומאמרו תכף ומיד מצוה להרוג אותו או לעשות בו משפט בתו' באיזה אופן שיהיה כ"א ואחד לפי חטאו וא"כ כ"ש וק"ו מי שעובר פי מלך מלכי המלכים הקב"ה ולא דיי דמקבלנו בתשו' אלא דאדרבא הוא צוה ויעמוד ושבת עד ה' אלהיך היש חסד גדול מזה

ובכן מי פתי יסור הנה שלא לחזור בו יעזב עונותיו ופשעיו וישוב אל ה' וירחמהו אל אלהינו כי ירבה לסלוח וגם ה' יחן הטוב לקבל תשו' ולא ילך בעצת רשעים וחטאים חלילה לא חייבינייא לילך אחר יצהס כי אם אפי' להיות עמו בחברתו לא ילך עמו כי אוי לרשע אוי לשכנו וק"א כתיב אוי לרשע רע כו' ובתחילה אמר אמרו צדיק כי טוב כו' ואח"ך אוי לרשע רע כו' ונראה דגם הביא הרמז והפריד את הם ולא אמרם בפ' אחד וכמבואר שם בכתובי' בישעיה סי' ג' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ולכאו' יש לדקדק דמי שם פה לומר על הצדיק שאינו טוב עד שהוצרך לו' אמרו צדיק כי טוב . ועוד אומרו כי פרי מעללי' יאכלו דהו"ל פרי מעלליו ומו אומ' אוי לרשע רע דבא בכפלנולמה זה הגדיל המדורה כ"כ ועוד דאין צריך להגדי' עליו אוי ואבוי מאחר שהוא גרם לעצמו והו דמאי נתינת טעם הוא כי גמול ידיו יעשה לו כשו לא היה ראוי לשלם לו בגמול ידיו דמפני כן ראוי לקונן עליו ועל האמת כיון שגמול ידיו נפרע ממנו לא יש לו יתרון עונש להרבות עליו אוי

ואפשר שיובן עם מה שראיתי להרב מהר"ש אלגאזה בס' יסוד עולם די"ח ע"ג שפירש כונת הכתוב בקהלת טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד שדרשו רז"ל טוב ילד מסכן וז יצה"ט ממלך זקן זה יצה"ר והק' הרב דהא פשיטא . ועוד קשה דלא שייך לו' זה טוב מזה לא כשהשני דברים טובים אלא שהאחד טוב מחבירו הבל היצה"ר אינו נכנס בסוג טוב וע"א אשר לא ידע להזהר עוד מהו הכונה . וניחא ליה במה שהקדי' להבין כונ' הכ' בתהלי' אשרי האיש אשר לא הלך כו' לא כן הרשעים כו' דקשה פשי' דלא כן הרשעים ופי' הוא ז"ל במ"ש הרב משכנות יעקב ז"ל עמ"ש רש"י ז"ל בפ' עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים דהכונה הוא דיש אדם שלומד מוע"ט מן הרשע דהיינו בראות מעשה הרע עושה הוא ההפך . וזה אינו כ"כ חשוב שמא ביני ביני ילמד מעשים רעים וגם לא יעשה כי אם מעשה המצוה דוקא ולא יוכל לעשות סייגים וגדרים ע"כ (ולא מצאתי בס' מש"י כדברים האלה אך זכורני שלמדתיו בס' רבני אשכנז וכיוצא לזה פי' הרב מש"י בס' וישלח ד"מ ע"א ספי' עמ"ש שהסיד הרב חובת הלבבות דהבעל תשו' המעולה מהצדיק הוא השב מעצמו . אבל אם שב בסיבת ראיתו בפועל כפיו נוקש רשע לא מיקרי בעל השבה גמורה וזהו ותרי"ג מצות שמרתי ולא היתה לסיבת ראותי דרכי לבן והמקרים הבאים עליו כנ"ל

לז"א ולא למדתי מסיבת מעשיו הרעים אלא מעצמי ע"כ) וז"א אשרי האיש כו' כלומר שלא עשה מע"ט משום ראית מעשה הרשע ועשה הפך כי אם בתורת ה' חפצו כו' ומשם למד לעשות מע"ט לא כהרשעים כלו' לא כן אף הלומדים לו הם הרשעים דהיינו שרואו' רשעתם ועושה ההפך דלא הוי אלא כמוץ כו' דאה"נ דהוא דבוק עם החטה אבל בא הרוח ודוחפו כך אדם זה אה"נ דלומד מהם מע"ט אבל לכשמים לומד מעשי' רעים וזה"ה טוב ילד מסכן דאה"נ דאם אין אדם יודע מהו הנהגה טוב שילמוד ממעשה היצ"הר לעשות הפך מעשיו ׃ אבל מ"מ יותר טוב ללמוד מיצ"הט דהיינו מצד מעשה היצ"הט ונ"ט אשר לא ידע להזהר עוד למשמרתי לאכן הלומד מן הרשע כי לא יוכל לעשות אלא עיקר המצוה בלי שום גדר עכ"ל

במצינו למדים דהפעולה שעושה הצדיק הוא להשיב רבים מעון ונבנין ממנו הבריות שלומדים ממנו לעשות כמעשיו הטובים ונמצא מזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו והקב"ה קובע לו שכר ע"ז ׃ והנה זאת הפעולה בעצמה עושה אותה גם הרשע דיש לך אדם שלומד מע"ט מן הרשע שעושה הפך מעשיו ע"ד לך מנגד לאיש כסיל ולפ"ז כל כי האי אם המצא ימצא רשע שזוכה את הרבים בעשותם הפך מעשיו או מפני שרואים המקרי' הרעי' הבאים על הרשע חוזרים בתשו' וא"כ הוה צד ס"ד שראוי הרשע ליטול שכר ע"ז אחר שיסבול עונשים הראוים על עונותם ׃ אך האמת יורה דרכו דאין לו שום משפט שכר כיון דהוא אינו מכוין לטובה והכל הולך אחר הכונה וז"א אמרו צדיק כי טוב דלצדיק שכר זוכה לעוה"ב ע"י מעשיו הטובים לא דיי לו בזה לא שגם מה שלמדים ממנו אחרים לעשות כמעשהו ממנו ונמצא מזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו ואוכל פירות ממעשיהם של אחרים הלומדים ממנו וז"א כי פרי מעלליהם יאכלו דמה שאוכלים אחרי' הוא מפרי מעשה הצדיקים שלומדים מהם וגדול המעשה כי יבא על שכרו לא כן הרשעים דאע"כ שלמדי' אחרי' לעשות טוב הפך מעשיהם ׃ עם כל זה אין מקבלין שכר עליו וזהו אוי לרשע רע דכיון שהוא רשע כולו רע ׃ והדר הפרש כי גמול ידיו לוקח יעשה לו ולא מה שלמדו אחרים ממנו לעשות טוב

ובדרך זו אפשר לפרש כונת הכתובים אשרי האיש אשר לא הלך כו' בסגנון אחר דאחר אשר שכר מצותיו שמור לו לעה"ב עוד נוסף לו אוצר אחר מצד שלמדים לעשות כמעשיו וז"א והיה כעץ שתול כו' אשר פריו יתן בעתו ירצה שלמדים ממנו אחרים ועושה פרי למינו וגם ועלהו לא יבול דזוכה דהמחזיק בידו לא ימוש לעולם ע"ד ליבעו רחמי אקבלייא על עלייא ׃ ועוד זאת וכל אשר יעשה יצליח דכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו לא כן הרשעים דאפי' שלמדין ממעשיהם לעשות טוב נהפך מפני האופנים הנז' עכ"ז אין להם שום שכר כי אם כמו' אשר תדפנו רוח דאעפ"י שהחטה נפרדה מהמוץ אין להחזיק טובה למוץ שנפרד מהחטה אלא לרוח שהפרידו ׃ וג"ז אין להחזיק טובה לרשע אלא לרוח אלהים אשר ניתן בלב הלומד לעשות הפך מעשיו על כן לא יקומו רשעים במשפט דאי לאו משו' האי טעמא היה להם מקום לתבוע שכר מהלומדים לעשות הפך מעשיהם ׃ וכי תימא מה נתנ' הרשע כיון דסו"ס למדו אחרים ממנו לעשות טוב והיינו כמעשה הצדיקים לז"א כי יודע ה' דרך צדיקים שכונתם לטובה וזה דרכם לזכות את הרבים ׃ משא"כ דרך הרשעים דרכם כסל למו להטעות את הרבים מגמתם ומחשבתם היא לרעה וע"ז אינן ראוים ואדרבא הצדיק צריך להרחיק עצמו ולאבד דרך הרשעי' ותענתו להיות טוב ולעשות הפך מעשיו ע"ד לך מנגד

וזה נ"ל לפרש בדרך רמז כונת רשב"י הקדוש זיע"א בזוה"ק ס' במדבר וז"ל ת"ח פקודי אורייתא עלאין אינון לעילא אתי ב"נ ועביד פקודא הדא הוא פקודא קיימא קמי קב"ה ומתעטרא קמיה ואמר פלנייא עבד לי ומן פלנייא אנא כו' ׃ די"ל בכפל הלשון שאמר ומן פלנייא אנא אלא עפ"י האמור הנה נכון והוא דהוה ס"ד שאם יעשה האדם מצות ומע"ט בלמדו לעשות הפך מעשה הרשעים שהיה ראוי לקבוע להם שכר וזה אינו כמ"ש לזה המצוה הולכת לפני הקב"ה כביכול ואומרת פ' עבד יתי ואם יהיה האופן שזאת המצוה עשה אותה הצדיק בלמדו לעשות הפך מעשה הרשע כדי דלא תיסק אדעתיך שראוי לשכר הרשע ההוא לז"א ומן פלנייא אנא כלו' מהצדיק עצמו מצד צדקתו שאני האחר דכונת הרשע לא היתה לטובה ׃ או נוכל לומר דהצדיק הזה לא הוצרך ללמוד ממעשה הרשעים אלא מעצמו ומטבעו כי צדיק הוא וע"ז הולכת המצוה לפני הקב"ה כביכול ואומרת פ' עבד לי ולא תימא דהוא מעצמו לא היה יודע לעשות המצוה והוכרח ללמוד ממעשה הרשע ע"ד לך מנגד לא ומן פ' אנא דמצד עצמו וטבעו היא עשאני

(אוהב חיים ס"ט עיין להרב זבח השלמים דכ"ט ע"א שפי' כונת רשב"י ע"ה וז"ל ונ"ל דהלא נודע שיש מצוה שהאדם מעצמו נטה לבו לעשותם ויש ע"י שראה אחרים עושין את המצוה למד מהם ועשאה כי קנאת סות"ה ולכן כשעושה האדם המצוה הולכת ואומרת פלניא עבד יתי ואם מעצמו נטה לבו לעשותה אומרת ומפ' אנא שר"ל לא למד מאחרים לא ומפ' אנא ויש לו שכר טוב בעמלו שממנו נטה לבו לעשותה ואם למד מאחרים אומרת ומפ' אנא על המלמד הראשון שעשאה ולמדוה ממנו ויהיה לאותו פ' האחר שכר טוב ע"ז שלמדה ממנו ולא יהיה שכר גדול לזה הפועל השני יען מאחרים למד אות' לעשותה עכ"ל

ואני הפעוט ברגליו הקדושים אעבורה לרמוז רמז ז הרומ"ז בכונת רשב"י זיע"א בהקדים מה ששאלתי לעט"ר מו"הר המופלא ח"ק למלך שלמה ז"ל בס' כסא שלמה הנ"מ דקע"ו ע"ב שחקר הקירה הכה על מה שאמרו בחגיגה צ"פ ויש נספה בלא משפט בההיא עובדא דמרים מגדלא שער נשייא כו' וא"ל סו"ם אהם השנים מאי עבדת להו א"ל אי איכא צורבא מרבנן דמעבר אמיליה מוספינא להו ליה וע"ז

הקר

הקר מו"הר וז"ל והנה באותם דמוסיפים אתאן דמעביר אהיליה ומסגל בכומכח ומע"ט יש להקור מאן זכי בהו מי נימא דזכי בהו הבוא דקיבשיק בהו או דילמא מארי דהאי שני דהאי לאו האי שני דהוא גבר כבר היה ומדבכר הגיע קנו ובמאים הפשי א"ד שניהם יחד זוכים וראיתי בס' תנה אפריס דס"ז דעלאם דעתו בסכמתה שכך הוא שורת הדין דאמן אנינן במציעא ד"ק שטף נהר זיתיו ושהלן בשדה חבירו זה אומר זיתי גדלו וזה או' ארצי גדלה יחלוקו ודוק תינה באלו השנים שהיו שלו שקבנו לו מן השמים וע"י שמעת השליח דהוי כמו שטף נהר את זיתיו ונחנו למי שמעביר אהיליה שאין כל השכר כולו שלו שאלו הפירות שהם המצות ומע"ט הנעשים בשנים הללו יחלוקו בעל השנים עם זה שניחוסם לו עכ"ל יע"ש, ובכן נראה שהע' שזה כונת דהב"י יע"ש דהמצוה הולכת ואומרת לפני הקב"ה פ' עבד יתי ומן פ' אנא והוא דאם הוא דלבעל המצוה הואת לא ניתוספו לו שנים מאדם אחר אלא הוא חי וקיים משני' שלו אשר קצבו לו מן השמים ואין לשום בריה חלק בשכר הלזה ע"ז הולכת ואומ' פ' עבד יתי ולא חימא דאם' דאיזה שנים ניתוספו לו וצריך לתת חלק לא' ומפלגיא אנא דהיינו מבעל המצוה הלזו הוא לבדו ואין לזרים אתו , ולצד האחר דהיינו אם יהיה האופן דלבעל המצוה הלזו ע"י דהוא מעביר אהיליה ניתוסף לו איזה שנים מאחר ושורת הדין נותן דחייב לתת חלק משכר המצות אשר עושה בשנים אשר ניתוספו לו מבעל אלה המצוה בעצמו הולכת ואומרת הן אמת כי פ' עבד יתי דהיינו בעל המצוה בענין המעשה הוא היה עושה דוקא האמנם ומפלגיא אנא דהיינו דהעיקרא קאי מאחר דהשנים הללו הן הנה מפי' שהלך בשעות השליח בלא משפט וראוי לבא על שכרו גם הוא [illegible] דינא וכדכתי' ויש לי אריכות בזה ואכמ"ל , ועי' בס' נפש חיים הנ"ת לעט"ר מו"הר הר"ק חיים והלך נרו מער' מ"ס אות קל"ו

ובהיותי בזה כה הראני רב אחאי גאון מע' הרב ועניו כמו"הר חיים מודעי נר"ו מה כפי' בלבון הזו"הק הלזה בבני אופנים וז"ל ואכפר דהכונה עת"ש עוד בזו"הק שהתורה והמצות שלומד ועושה הרשע ברשעתו הנה הנם בחלקו של טורף ס"ת הרשע דהכל הולך לסט"א ולכן המצוה שלא נכרכה והיא קיימת ברשות בעליה מכרזת ואומ' פ' עבד יתי ואל תחשבו שאני שבויה ונפלתי ברשת הסט"א אלא ומפלגיא אנא דאני ברשו' בעלי , א"נ אפשר ע"ד מ"ש בעלי המוסר זיע"א דהמספר לשה"ר זכיותיו וצדקותיו אשר עשה הולכים לאיש אשר סופר עליו והמורהן לוקח המספר כל עונות מעשה אותו האיש אשר דברו עליו ומחליף טוב ברע ועל כיוצא בזה אמרו זכה נוטל חלקו וחלק חבירו ע"ד יכין וצדיק ילבש ולכן המצוה מכרזת ואומר' פ' עבד יתי ולא דיי בזה אלא צריכה לתיגור ומפלגיא אנא כל הד לפום שאתא דאם עדין היא ברשות בעלים הראשונים אומרת שהיא מאותו האיש שעשאה ואם הוחלפה אומרת שהיא מהאיש האחרון דרך משל ר' עבד יתי ומש' אנא כי ר' העושה המיר כבודו וק"ל ועי' בס' ראש דוד סדר • תזריע א"ד נ"י.)

א"ב אפ"ל כונת הכתובים אשרי האיש אשר לא הלך כו' ע"פ המאמר ונקדק עיד איזנא רישא לידע איזה עוש היא הגנאה הרשעים הללו דלאם לא פירשה לנו דהע"ה ואו י"ל בזה הדמיון לעץ שתול לאם הוא דומה אשר פריו יתן בעתו והצדיק ג"כ פריו יתן בעתו וכיעתים ידועים יש לעשות רצון אבינו שבשמים כל יומא ויומא זמניה הוא ורז"ל נרגשו מזה עי' עליהם ולדרכנו יבא על נכון ועו"א וכל אשר יעשה יצליח האי כל לרבויי מאי דהול"ל ואשר יעשה יצליח ואו להבין תיבת יצליח דהוי פועל יוצא לאחרים דהול"ל מצליח כמאמר הכתוב וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו ועו"א לא כן הרשעים כו' דאיזה ספק היה דהרשעים יהיו כצדיקים עד שהוצרך לו' לא כן הרשעים ועו"א ע"כ לא יקומו כו' וחטאים כו' דאיך ולמה בשביל שהם כמוץ לא יקומו במשפט ואו אומרו כי יודע ה' כו' דאיזה נתינת טעם הוא

ואפשר יובנו עם מאי דאמרינן בקי' ד"מ ע"ב ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה כו' ר"א בר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו ואת כל העולם לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה ע"כ , וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' תשובה הל' ה' וז"ל צריך אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאלו חציו כו' וכן כל העולם כאלו חציו כו' , חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגורם לו השחתה עשה מצוה כו' הכריע לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה כו' ע"כ , ולידי דעת הדיוט קלה יראה לדקדק בדברי הרמב"ם דמאי שנא דבחטא חטא אחד כתב דהכריע לו ולעולם וגורם לו השחתה משמע דלו לבדו גורם השחתה אינו משחית לו ולא לכל העולם ובכף מאזנים זכות מכריע היא להיו' זוכה ומזכה לו ולהם תשועה גדו' והצלה ,

(אה"ב חיים ס"ט עיין להרב מעשה רוקח בס' תשובה הלכה ז' את דהביא בשני חצאי לבנה תיבת ולהם ע"ש) ולכאורה נרא' שפך הש"ס דקאמר להדיא בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה , ברי להדיא דהוא הוא גרמא בניזיקין בהשחתת עולם ודייקי לה ומאי דקאמר יאבד היו"ד בשב"א והאלף פתח לאשמע פועל יוצא לאחרים דאי על עצמו לחודיה קאי הול"ל יאבד היוד בחולם והפ"א נחה וא"כ איך כתב וגורם לו השחתה לו דוקא ולומר דט"ס נפל וחסר תיבת ולהם זה דוחק

ונראה לע"ד לומר דבדוקא אמרם לזה הרמב"ם כפי מ"ש ה"ב לא"מ שם באותו פרק ה"א וז"ל עיקר הדברים לפי מה שרבינו סובר היא שבאמ' נידונים היחידים שבצבור כל אדם שנמצא שזכיותיו מרובין צדיק ומי שעונותיו מרובים רשע וא"ך דנין המדינה כולה אם רוב עונותיה מרובי' נחרבת והצדיקים ודאי יוצאין ממנה כו' ואם זכיותיה מרובים היא נצלת כו' וא"ך חוזרין ושוקלין עונות וזכיות כל המדינות שהוא כל העולם כולו אז כשנמצאו עונותיהם מרובים או כנגד כל העולם כולו יחד יתחייב' שזכיותיה מרובים ואינו ניצול מהם אלא הצדיקים לבד כמו

כמו שהיה בימי דור המבול שניצול נח ואם נמצאו שזכיו' מרובי' ניצול כל העולם כולו ואפי' עיר שרובה עונות כו' והקב"ה פורע מן הרשעים בלבד עש"ב הראת לדעת דהא דאמרי' דגורם הרבן עולם בשבילו לא יאונה לצדיק כל און אלא הם ניצולי' כנח או השאר עיר קטנה זאנשי' גם אנשים צדיקי' כמ"ש הרב עצמות יוסף בהי' לקי' (ועי' להרב באר מים חיים בהי' שם דכתב בכך מזה ולא העלה על קן קולמוסו לפחות דברי הרב לה"מ ועי' עליו) ומש"ה כתב הרמב"ם גורם לו ולא לאחרי' דאלו צדיקי' ניצולי' ומאי דאמרי' בגמרא אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה היינו לענין הטובה דתמנע מלבא אף לצדיקי' אבל ורעה לא תמצא גם אלא הם ניצולי' זה נ"ל בכוונתו אף שהוא קצת דוחק

ומעתה אפשר שלזה כיון דהע"ה ותוא דבכבר כתבנו דצריך האדם לשקול בדעתו כאלו חציו חייב וחציו זכאי וכן העולם כולו ובודאי דמי ששוקל זה היינו דוקא מי שאינו בסוג רשע וע"ז כדי שלא להכריע את עצמו ואת העולם לכף חובה צריך שיקול זה. אבל הרשע הוא חושב בדעתו דאין צורך לשיקול זה אלא כשיודע בודאי דהעולם כבר הוא מחזק על מחצה אבל על הספק למה זה ימית עצמו להכניע להיצה"ר ולעשות מצות ותע"ע וללמוד בתורה וגם חושב בדעתו דאפי' אם הוא רשע עכ"פ כיון שהחיוב מוטל ע"כ איש ואיש לשקול זה א"כ אפי' אם הוא אינו שוקל זה אפשר לעולם להתקיים ע"י אחרים ומתחילא נעשה רובא דעלמא צדיקים. אבל זה אינו והוא טעות גדול ועצת היצה"ר להכשילו ולאבד את הנפש שוא ואת העולם כולו נ"מ והוא דכל החטאים והעונות אשר עושה האדם הכל הוא בעצת יצרו הרע המסיתו והמדיחו. וכפי זה צריך שיחשוב כל איש ואיש דעצה כזאת אינו מיעץ לו לבדו כי אם לכולם נתן עצה רעה כזאת ואם כל העולם ישמעו לו או רובו או חציו ודאי דח"ו העולם נחרב. וע"כ צריך כל איש ואיש שלא לילך אחר עצמו כלל ולחשוב על עצמו וע"כ העולם דאפשר ישמעו לו אחרים ג"כ והעולם נחרב ח"ו וכיחשוב זה לא דיי לו שכרו נגד עצמו על צדקותו כי אם גם על קיום העולם

וזא אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים כו' דהיינו אשריו לו להאיש המיוחד הלזה שלא שמע אזן לעצת הרשעים הנ"ז, דהולכים אחר עצת היצה"ר בעצות כוזבות כמ"ש. כי אם בתורת ה' חפצו כו' וכל מגמתו הוא להרבות בתורה ובמע"ט יען הוא שוקל בדעתו על עצמו ועל כל העולם דאפשר הוא מחזק על מחצה וכדי שיהיה כף זכות מכרעת ע"כ הוא מרבה בתורה ובמצות כל כמה דמצי ובא לפרש נמי דהאיש הלזה אשר הוא שוקל בכל עת ובכל זמן שקול זה הוא כעץ שתול כו' אשר פריו יתן בעתו דהיינו ממש כמו עץ שנותן הפרי תכף ומיד באותו ברק הוא נראה לעין כל כמו כן הוא האיש אשר עושה מצוה יתירה ומרבה בתורה להכריע את עצמו שלא יהיה חציו חייב וחציו זכאי באותו העת ממש עושה המצוה שהיא הפרי יראה עצמו הלוך וגדל שהכריע את עצמו לכף זכות. ולא דיי שמכריע את עצמו לכף זכות וגורם לו תשועה והצלה אלא שמכריע ג"כ לכל העולם לכף זכות וזה מדוייק במ"ש וכל אשר יעשה יצליח דהיינו דכל אשר הוא מרבה בתורה ובמצות יצליח דהוא פועל יוצא לאחרים דגורם להם תשועה והצלה ואין לך הצלחה גדולה מזאת. וכל לעומת זה הרשעים גורמים רעה לעצמם והם משחיתים ומחבלי' את העולם בחטאתם וברשעותם וזהו לא כן הרשעים דברשעותם העולם כלה כהרף עין כמוץ אשר תדפנו רוח. וכבר כתבנו דאפי' אם יהיה העולם ח"ו רובו עונות לא יאבד הקב"ה את הצדיקים אלא העיר או העולם ח"ו נחרב והצדיקים ניצולים. וכן אם העולם רובו זכיות לא מפני זה ינצלו הרשעים דא"כ יהיה חוטא נשכר אלא כביכול הוא נפרע מהם כמ"ש הלח"מ ז"ל. עו"א ע"כ דהיינו מפני זה דהרשעים סוברים דגם הצדיקים יאבדו לא יקומו רשעים במשפט כשיהיה רובו זכיות וחטאים בעדת צדיקים וכן נמי כשיהיה רובו זכיות הקב"ה נפרע מן הרשעים כמ"ש הרב לה"מ ז"ל ואמר עוד יודע ה' דרך צדיקים כו' לרמוז דכל זה הוא מפני שכביכול הוא יודע דרך הצדיקים דכונתם לטובה והגם דנמצאו בעיר שרובה עונות ראוי' הם להנצל וכאמור

המורם הכל האמור דצריך האדם לפשפש במעשיו ולשוב מעבירות שבידו וגם ה' יתן הטוב לקבלו בתשובה וימינו פשוטה לקבל שבים ומרחם על בריותיו ורחמיו על כל מעשיו כתי' וכתאמר הכתובים בתהלים מזמור הק"ם טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו. יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו. ויש לדקדק בשני קראי תהילה וראש במ"ש ורחמיו ע"כ מעשיו דתיבת כל נראית מיותרת והיה דיי יאמר ורחמיו על מעשיו. וכן ג"כ נראה מיותר תיבת כל בפסוק שלאחריו יודוך ה' כל מעשיך כו'. ועוד דתיבת יאמרו וידברו בפסוק שלאחריו ג"כ נראין לא צורך והו"לל וחסידיך יברכו כבוד מלכותך וגבורתך ;

ונראה דאפשר שיובן עמ"ש הרבה לבוש בא"ח סי' תקפ"ב דאין לו' מלוך על כל העולם כולו בכבודך רק על העולם כולו וכתב הט"ז ז"ל שם ונ"ל ליישב שהרי מצינו הרבה פעמים רובו ככולו וקמ"ל"ן כאן כולו ממש ע"כ והרב א"ה רבה ז"ל הביא דברי הט"ז וכתב עליו וז"ל ובאמת לא מצינו ומ"מ נראה לאומרו שראיתי בכל הפוסקים ראשונים שכתבו לאומרו עכ"ל. ולכאורה דבריו קשים שהרי קי"ל בכל דוכתא רובו ככולו ובפ"ק דהוריות ד"ג אמרינן אמר ר' יונתן מאה שישבו להורות אין חייבים עד שיורו כולן שנאמר אם כל עדת ישר' ישגו עד שישגו כולן אמר"ה בריה דר' הושעיא הנ"א דבכל התורה כולה קי"ל רובו ככולו והכא כתיב כל העדה הואיל וכך אפי' הן מאה מאיר רב משרשיא סמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר"א ב"ץ שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכו' לעמוד בה אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו והא הכא דכתיב הגוי כולו ורובא ככולא דגני תיובתא דר' יונתן תיובתא. אלא מאי כל עדת דכתב רחמנא ש"ק אי

אי איכא כולם הויא הוראה ואי לא לא הויא הוראה ע"כ . הרי להדיא דאף דכתיב כל אמרינן דלאו דוקא ורובו ככולו והיכי קאמר הרב א"ר ז"ל דלא מצינו ודברי הנ"ז ז"ל הן הנה היו לפי דרך הש"ס בהוריות דאף דכתיב כל אמרינן רובו ככולו וה"נ כי היכי דלא נימא כל העולם רוב העולם קאמר אמטו להכי חקנו לומר הדברים בכפל כל העולם כולו

ואולם בסוגית הש"ס שם בהוריות יש להעיר דמאי פריך ואא מאי כל עדה דהא אמרינן דאף דכתיב כל רובו ככולו . ואם נאמר דאע"פ כן שייך להקשות דאמאי איצטריך כל דלא נימא אלא ואם עדה והוה משמע רובא ומאי כל א"כ ה"נ נימא נקרא דהגוי כולו דמאי כולו . ואי נקר' דהגוי כולו לא פריך דיש לומר דקרא הכי הוא דאתא להשמיענו דאף דכתיב כולו רובו הוי א"כ ה"נ נימא דקרא דכל עדה להכי הוא דאתא . ואי מקרא דכל עדה ליכא למשמע דהו"א דוקא כל עדה ולא רובא ה"נ נימא נקרא דהגוי כולו והייתי נבוך בזה עד שמצאתי להגאון מהרלנ"ח ז"ל בפסק הסמיכ' דרנ"ב ע"א דהאריך הרחיב ברוח מבינתו בסוגיא הלזו . ותירץ הסוגיא בשני פנים והביא חוכן דבריו . בקיצור דהתם נקרא דהגוי כולו הנביא מוכיח לישראל על שביטלו גזירה ברוב הצבור יכולין לעמוד בה אלא שלהגדיל התוכחה אמר הנביא שלא לבד רוב צבור יכולין לעמוד בה אלא גם הצבור כולו מה שאין לומר כן בפסוק כל עדה בהוא הנאי שסמה התורה לדין בהוא . ומ"מ הוי תיובתא לר' יונתן דכי היכי דהתם אף דכתיב כולו אפ"ה לעיקר דינא רובו ככולו ומאי דכתיב כולו הוא מטעמא אחרינא להגדיל התוכחה ה"נ כל דכתיב הכא איה לן למימר דלעיקר דינא דהוא הבגנה רובו ככולו וכל' דקרא לדרשא אחרינא שצריך שגם המיעוט יהיו בהוראת הבגגה וכגון דשתקא המיעוט ועוד יש לומר דהאי קרא דכל עדה דאי לא הוה כתיב כל הו"א אהרי רבים להטות ויהיו יחד בסנהדרין ואם יהיה הילוק בדין ביניהם אזלי' בתר רובא וכתב קרא כל לאפוקי האי דינא . אך בפסוק הגוי כולו אי לאו קרא הסברה מכרעת שאם ירצה לב"ד לגזור גזירה אפי' אין רוב הצבור יכולין לעמוד אם לא על צד הדחק ראוי לצבור שיקבלוה ויקיימוה וכיון דהידוש הוא אין לו' דכולו דוקא את רובו ככולו אמנם בקרא דכל עדה דבלאו כל בעינן רוב איה לן לאי' בהכרח דכי אתא קרא וקאמר כל לעפויי אדוכתיה אהריתי אתא ולמימר דלא סגי ברוב אח"ד יעו"ב . ולפי התי' השני אכתי קש' דא"כ מאי פריך לר' יונתן מקרא דהגוי כולו דגימנא דהתם שאני אלא דנ"ל כיו"ש הי"ב בתי' הא' דכי היכי דהתם אף דכתיב כלו לעיקר דינא רובו ככלו ולאו דוקא ה"נ נימא דלאו דוקא ואתא לדרשא אחריתי שכל הסנהדרין יהיו אף שישתקו המיעוט או נאמר דלזה נתכון הרב גם לומר ולקיים ב' המקראות אחרי רבים וכל עדה ודוק

כי ע"פ הנאמר הנה מקום אתנו ליישב דברי הרב אליה רבה במ"ש דלא מצינו ואחד הרואה יראה דג"ת רובו ככלו אך לפי האמור חשובה מונחת דאיברא אף דכתיב כל דרבי' רובו ככלו מ"מ

אינא כל אינה בשלה ומהדרינן לאוקמא אדרשא אחריתי ואי לא מצינן לאוקמא אמרי' דאיבא כל דוקא וה"נ דאמרי' על כל העולם במאי נוקים ליה והא ודאי הוי דוקא ולא צריכינן לכפול הדברים על כל העולם כלו זה נראה לע"ד לתרץ בדוחק

ושוב אחרי כתבי ראו עיני לה"ה מו"ה כש' מהזיק ברכה בא"ח סי' תקפ"ב אשר נזדמן לידי באחרונה בשה שהביא דברי הרב אליה רבה ועמד ע"ד בזה ופירש דבריו על הדרך שכתבנו במתק לשונו והחזיק במעוז לומר דכיון דכתיב כל לא מצינו דניתא ביה רובו ככלו ע"ש וצריך להתיישב בלבריו היטב והזיחיה להרב שם שמחוך סוגיא דהוריות ודברי מהרלנ"ח יסב הלשון על דרך הרב ט"ז והוא למעיקר הסוגיא שם עלה בידינו דאע"ג דכתיב כל ולעפויי אתא לומר דאין זה כמו בעלמא דרובו ככלו מ"מ לא שמעינן דכולם יהיו שוים בהוראה ויהיה דעתם מסכמ' באמת אלא סגי לן כי לא איפליגו בהי' ושתקו אף דלקושטא מיעוטא פליגי וא"כ הכא נמי אי הוה אמינא מלוך על כל העולם הוה משמע דהרוב מקבלים מלכותו באמת והמיעוט שתקו יחדיו ונראה כאלו אינהו נמי מקבלים מלכותו ואינו אמת דקבלת מלכו' שמיעוט לפניו ואינו כקבלת הרוב להכי אמור רבנן בכפילא כל העולם כולו לומר דכולם תמים שוים ומלכותו בכל משלם בסגנון אחד אח"ד ז"ל

ובכן עפ"י כל הדברים הא' הנה נא אבוא לפרש כונת הכתובים טוב ה' לכל ושמתי אמר דא"נ הלילה הוא טוב לרוב העולם ולא לכולו לז"א ורחמיו על כל מעשיו לומר דבביכול טובו וחסדו ורחמנותו הוא לכל העו' כולו ולא לרוב וע"ז בא בכפלון ואמר עוד יודוך ה' כל מעשיך כו' והוא לרמוז דכמו שכביכול הוא חנון ורחום לכל כמו כן נמי הוא רוב ההודאות מכל העו' כולו ולא מהרוב דוקא וז"א יודוך ה' כל מעשיך כו' ולפי שיש לומר דהגם דכל לעפויי אתא מ"מ הוה משמע דהרוב מודים להקב"ה והמיעוט שתקו יחדיו ונראה כאלו גם הם מודים . לז"א כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו ולאו בשתיקה לחוד כי אם באמירה ודבור כולם כאחד יודו ויברכו וישבחו ודוק

(אוהב היים ס"ט ונלע"ד לפרש עפ"י האמור כונת מאמרז"ל בתהלים סי' זה וז"ל קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת ע"כ . וסוא די"ל דאינה ספק היה דיהיה כביכול קרוב לשאינם קוראים באמת דהוצרך בעל המאמר לאומרו שא עפ"י האמור הנה נכון והוא דכבר כתבנו משם הרב הלבוש ז"ל דאין צריך לומר יע"כ העו' כולו מאהר דאי' כולו הרי הוא ע"כ העולם וא"כ כשאמר קרוב ה' לכל קוראיו הוה ס"ד לומר דהכ יכיל הוא קרוב גם לאותם שלא יקראו באמת וכדי להוציא ס"ל זה אמר ואחר יכול לכל והשיב לכל אשר יקראוהו באמת דוקא ולא לאחרים דלאותם שקוראים באמת הוא קרוב לכולם כאחד ועפ"ז יבוא"ש כמעט כל המזמור הלזה כאשר יראה הרואה)

דרוש א להספד

הלא הדבר מודעת זאת גודל החיוב המוטל ע"כ עדת בני ישראל כקטון כגדול לספוד לצ'רה ולבכותה ע"כ נפשות מת ובפרט בנקור לנו עין ימין הכם שמת דודאי כל העם מקנה מהייבי לאיתאבולי הי גנוחי כי ילולי על הס'רו של אדם המעלה וחיובא רמיא ע"כ איש ואיש לומר בשלי הנער הגדול הזה ולפשפש במעשיו ולחזור בתשובה שלימה מעבירות שבידו אולי יעשה השם לנו וכן תיקוני ארכא בלי כפרה כי זהו עיקר ההספד והבכי כדי שיחזרו בתשובה כ"א ואחד והמתעצל בהספד ענוש יענש יען נשאר בחטאו ומה גם כי ע"י התעצלותו מורה ובא כי לא איכפת ליה העדרו של צדיק וע"ז טוב מותו מחיין מאחר דעל עצמו לא חס דאם היה הצדיק בעולם היה מגן וגנה על הדור וכמות ע"י ההספד שעושים לו וחוזרי' בתשו' הצדיק הולך לכפרת הדור והדבר בהפכו וראוי הוא ליענש וכאשר הכמים הגידו בשבת פ' האורג דק"ה ע"ב אר"י א"ר כל המתעצל בהספדו של הכם ראוי לקוברו בחיו וכל המפרשים אמרו טעם דאיבא כל מאי דאמר לרבויי • וגם דאיך הוא מדה כנגד מדה וכ"א לדרכו פנו

ובשאני לעצמי נ"ל לפרש וה"א דאפשר דמצא ימצא איש הועה מדיך בשכל והיא אמר מה לי לילך אל ההספד לשמוע להחכם הדורש דמי יודע אם המור יאמר דברי תורה ערבים לשומעיהם ואפשר ג"כ שלא יאמר כהלכה ואינו מכוין אל האמת ואפשר ג"כ שלמד שלא לשמה וא"כ נמצאתי בטל מד"ת אשר נאמר בהם כי הוא חייך ואורך ימיך והטוב טוב ללמוד בביתי וללמוד תורה מאשר חנני ה' וכיוצא מטענות כאלו • והוא לא ידע כי כל טענותיו מהבל ימעטו דמי הוא זה ואיזה הוא אשר יוכל לו' כי תורתו אשר הוא לומד היא לשמה וחברו אינו לומד לשמה מאחר כי כל ישראל כשרים הם וכביכול הוא היודע ועד בוחן לבו וכליות אלהים צדיק ועוד בה כי גדלה מע' תורה דרבים כידוע • וא"כ איש כזה ודאי ראוי לעונש • ומעתה נ"א אר"י א"ר כל המתעצל בהספדו של הכם דהיינו הכם הדורש וחיבא כל אהא לעפויי דאפי' הבא בטענה דהוא מתעצל ורוצה ללמוד בביתו כדי לזכות לחיים ע"י התורה דכן כתיב כי היא חייך ואורך ימיך א"כ מדה כנגד מדה ראוי לקוברו בחייו דהיינו במה שבחר הוא לזכות לחיים באותה תורה עצמה ראוי לקוברו נ"מ

או יאמר באופן אחר ותחי' נבין כונ'תאמרו"ל במס' שבת פ' האורג דק"ה ע"ב הנייא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטני' כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר • כדי שיבכה ערבונא קא שקלי מיניה אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר שכל הבוכה על אדם כשר מוחלין לו ע"כ עונותיו בשביל כבוד שעשה ע"כ • וראוי להבין במאי דיש"ב טעמא שכל הבוכה כו' מוחלין לו כו' דלפ"ז עיכובתיה משתייה שלא זכה למחילת עון ולמה זה יענש עוד במיתת בניו הקטנים נ"מ ואפשר לפרש בת"ע בס' פקודת המלך ז"ל בדרוש דכ"ה שע"ב בשם המפרשים ז"ל כיונת הכתוב שאת לו לא בניו מומם דהכונה עפ"י מה שידוע מדברי רז"ל דכשאין צדיק בדור תינוקות שב"ר נתפסים בעון הדור ולפ"ז המצא ימצא טפשים ושוטים אשר יראו לנפשותם להיות צדיקים באמרם מה לנו ולצרה ללכת בדרכי ישרים ולהיות צדיקים להתפס בעון הדור הלא טוב להיות כאחד הריקים ויבא אחר תחתינו להיות צדיק ויכפר בעדינו אך באמת אם כל אחד מבני הדור יאמר כן לא ימצא שום צדיק בדור ואז נתפסים התינוקות בעון הדור • ונמצא שם חסים על נפשותם ואינן חסים על בניהם הקטנים וז"א שחת לו לא כלומר שיחת את עצמו במזיד שלא להיות צדיק כדי שלו לא יגיע שום נזק להיות נתפס בעון הדור אמנם בניו מומם ירצה לעצמו תיקן ולא תיקן לבניו ופרי בטנו את"ד • ועפי"ז אפשר לפרש כונת הכתו' במשלי סי' מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו • ירצה דהצדיק מתהלך בתמימות ועובד את ה' מאהבה ואינו חושש על עצמו אם יתפס בעון הדור דלא כערמת הרשע דסגן בעלילותא ויראים מלהיות צדיקים כנז"ל והן אמת דלהצדיק איכא פסידא שיתפס בעון אחרים אמנם אשרי בניו שבוא חס על בניו שאם אין צדיק בדור ח"ו יתפסו רבנים בעון הדור וכאמור

אמור מעתה זה יהיה כונת הברייתא מ"ת בניו כו' כשהן קטנים דהאבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה בתמיהא והא אין להם עון אשר חטא • לז"א מפני שלא בכה ותאבל על אדם כשר וגא בטענה שכל הבוכה כו' מוחלין לו ע"כ עונותיו והוא אין רצונו בזה כי צדיק יקרא וראוי הוא אה"ך לאתפוסי אדרא ומתנו ינאו תולדות ללמוד ממעשיו ח"ו שלא להזיר בתשו' עפ"י טענתו וטעותו וע"י זה יהיו נתפסים קטני הדור תינוקות שב"ר ומדה כנגד מדה ראוי לעונש זה שממנו יתחיל בר מינן בלי עון ירוצון ויכונו בניו הקטנים ויתפסו בעון הדור לכפר עליהם • ומעתה בדרך זו יהיה כונת המאמר בב' פנים ויצא הראשון דהכונה היא כל המתעצל בהספדו של חכם בטענה דכיון דעיקר ההספד הוא לתת לב לשוב בתשובה מכל חטאת האדם כיון דהיינו גרמא בנזיקין והכנו בדמו של צדיק ועי"ז מכפר מיתת הצדיק כידוע מדברי רז"ל ולפ"ז גם אני אהיה כאחד ענק מן שנדי' והיום או מחר אפשר שח"ו אהיה נתפס בעונות הדור ומש"ה מתעצל שלא להספיד כדי שלא יהיה צריך להזור בתשובה • והן בעון נשאר ברשעו ובמעללו וידוע דרשעים בחייהם קרויים מתים וז"א ראוי לקוברו בחייו כלו' דזה המתעצל בהספד אם יאמר לך סיבה אחרת על עצלותו אל תאמן בו אלא עיקר הסיבה הוא שהוא רשע ובחייו קרוי מת וראוי לקוברו בחייו ואינו רוצה לשוב מעונו כדי שלא יתפס בעון הדור •

או יהיה הכונה דכיון שהוא ירא מלהספיד פן ואולי יתן לב לשוב בתשובה ויכנס בסוג צדיק ויתפס בעון הדור ואם כה יאמרו רבים כמותו ח"ו לא ימצא צדיק בדור וצריך שיתפסו הבנים הקטני' וא"כ ראוי הוא שיענש שימותו בניו רח"ל ויצא בלא בנים שהוא אחד מהארבעה חשובים כמתי' ויהיה כאלו נקבר בחייו ב"מ מדה כנגד מדה • וגמרינו לתדיש כמה גודל החיוב המוטל ע"כ עם הקהל שלא להתעצל בהספד החכם ובפרט אם החכם ההוא היה מהכלי הולאים דבודאי צריך יותר ויותר להספידו יען עונותינו

כמו אלה והוא מחולל מפשעינו וכל היסורין אשר סבל בחיים חיותו היינו גרמא בנזיקין דכמה מהנער הגיע לו ביסורין וכאשר מצאנו ראינו באיוב ע"ה אשר היה מתרעם על היסורין וכמבואר באיוב סי' כ"ג מי יתן ידעתי ואמצאהו אבא על תכונתו אערכה לפניו משפט כו'. באשרו אחזה רגלי דרכו שמרתי ולא אט, מצות שפתיו ולא אמיש מחוקי צפנתי אמרי פיו והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש וחוכן הענין הוא שאיוב היה מתרעם על היסורין שהיה רוצה לערוך משפט עם הקב"ה, אך יש לחקור וכי לא ראה מעולם צדיקי' שיש להם יסורין וגם הוא כאחד מהם, ותו מה זה היה לו לשבח עצמו שהלך בדרכו של הקב"ה ובאשוריו אחזה רגלו ומה המה הדרכי' האלה שמפני הליכתו בהם לא היה ראוי לבא עליו יסורין, ותו מהו אומרו מצות שפתיו ולא אמיש כו' ורש"י פירש יותר מחוקי מזונותי הייתי זריז לצפון אמרי פיו וחוקי היינו כמו לחם חוקי יע"ש

ואפשר לפרש ע"פ מ"ש הרב החסיד בספר באריח יעקב ס' בהר על מאמרז"ל הנעלבים ואינן עולבי' שומעי' חרפתם כו' עושי' מאהבה ושמחי' ביסורין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו שיש לעורר בדבריהם איך מקביל מאמר ושמחי' ביסורין לעושים מאהבה ולמדת הענוה ופי' הרב ע"פ מ"ש כת הקדמונים דסיבת היסורין לצדיקים הוא' כיבוש סיבה אחת כדי שישפילו עצמם הגאותם ע"י היסורין כתולעת וכאיוב, סיבה ב' כדי שיעבדו את ה' מאהבה הנה הנעלבים להם ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם וכל קבל דנא אמרו הנעלבים ואינן עולבין שהם אוחזי' במדת הענוה ביותר ונוספה עוד מדה אחרת בהם שהם עושי' מאהבה שלאנשים כאלה אינם צריכים ליסורין דמילי' היא טעמ' של יסורין אלא כדי שיאחזו במידת הענוה וכדי שיהיו עושי' מאהבה ואנשי' האלה שלמים וכן רבים הם בב' מדות הללו והי"ל להתרעם כבא עליהם יסורין ואעפ"כ הן שמחי' ביסורין ע"כ עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו יען גם המה התגברו על יצרם לבלתי היות קורים תגר לפניו ית' א"ד ז"ל וש"י, עוד נקדים מ"ש רז"ל פ"ק דסוטה אמר ר' יוסי לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הניח הקב"ה כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על ה"ס וכן מצינו ג"כ ברז"ל כל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו וכה"ג אמרז"ל במאמר שהקב"ה נעשה אדם כבו ללמד דעת את העם על מדת הענוה שהוא הגדול נהלך בקטן, ועי"ל מ"ש הרב הנז' שם דנ"ז סע"ד לבטל טענת מודעא רבה לאורייתא ע"ד הגמ' דאמרי' בפ' אלו מציאות דכ"ב ע"ב דאיתמר ות"ז ור"א אקלעו לבוסתנא דמרי בר איסק אייתי אריסיה תמרי ורמוני אתימר ות"ז אכלי ר"א לא אכל אתא מרי בר איסק א"ל לאריסיה אמאי לא יהבת מהנך יפות הא"ל אמי' ומ"ז לר"א מ"ט לא אכיל מר א"ל לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד אבל הכא משו' כסיפא היא דאמר הכי ואמרי' התם אם בא בעה"ב והוסיף עליהם לכ"ע תרומתו תרומה כי מתנו נקט גם לענין הכא תהמה טענת אונס דאי הוי' ליה דקא מוסי' טפי ממאי דאנסו ליה בעלה טענו דאם אית' דאונס הוה עביד הואי יעשה מה שנאנס לא שיוסיף בתוספת מרובה, ובזה פירש הרב שם כונת מ"ש בפ"ב דעירובין חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך אמרה כ"י לפני הקב"ה הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים, כי המה באו לשלול מהם מודעא יען כי כ"ז שיאמר להם שאנוסים היו אין שכרן כמצוה ועושה, ותו דהדר דינם כב"נ דכתיב בהו אשר לא ישא פנים, ולכן להוציא מעליהם ס' זה הם אמרו חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך יותר ממה שגזרת עלי גזרתי על עצמי וקיימתים והוא עד המשפר להעיד עלינו שברצון טוב מקובלת עלינו התורה דאם איתא דמשום אונסא עבידנא לא הוינא מוסיף עלייהו טפי כדאמרי' אם בא בעה"ב והוסי' עליהם תרומתו תרומה יעש"ב

ומעתה ז"כ הכתובים דאיוב היה מתרעם למה באו עליו יסורין דאם בשביל להשפיל גאותו הרי בלא"ה כאמרו אשורו אחזה רגלי דרכו שמרתי ולא אט דהייתי לומד מדעת קוני הענוה וכי תימא כדי שאעשה עושה מאהבה גם זה ליתא דהרי מלבד מצות שפתיו ולא אמיש, ועוד זאת שהייתי עושה סייגים וגדרים כדי לקיים עיקר וז"א מחוקי דהיינו חוקים שלי דהיינו גדרים צפנתי אמרי פיו מינה תוכח דהייתי עושה מאהבה, וברצון טוב מלהוספתי עליהם ולא הייתי עושה מחמת אונס ויראה כי אם מרצוני הטוב וא"כ לא שייך יסורין וכי תימא שהם יסורין של אהבה כדי להרבות שכר וכי הקצור קצרה יד ה' ח"ו מלתת שכר ט"ב לצדיקים ולהרבות שכרם ביתר שאת ומי מעכב ע"י וז"א והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש והדרא קו' לדוכתה למה זה באו עלי יסורין

הראת לדעת כי מע' היסורין רבה היא מאד והפליגו רז"ל בפ"ק דקי' בשבח המקבל' למדוכה ביסורין כמ"ש רז"ל בפ"ק דברכות ד"ה ע"א אמר רבא א"ר סחורה א"ר הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנא' וה' חפץ דכאו החלי יכול אפי' לא קבלם מאהבה ת"ל אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת אף יסורין לדעת ואם קבלם מאהבה מה שכרו יר' זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנא' וחפץ ה' בידו יצלח ע"כ וי"ל במ"ש ואם קבלם מאהבה מה שכרו דהא קרא כתיב להדיא יראה זרע יאריך ימים ועוד במ"ש ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו כאלו סוף ס"ד דאינו מתקיים עד שהוצרך לומר ולא עוד אלא

ואפשר לפ"ע"ד מה שראיתי לה"ה מהרא"נ"ח בדרשותיו ס' נשא כונת מאמרז"ל בפ"ב דברכות דט"ז ע"ב א"ר אלעזר מ"ד כן אברכך בחיי כו' זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפילה ואם עשה כן עליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי ולא עוד אלא שנוחל ב' עולמות עה"ז ועה"ב שנאמר ושפתי רננות יהלל פי ע"כ ודקדק הרב במ"ש ואם עשה כן ע"הא דמאי קמ"ל זיל קרי בי רב הוא וכן במ"ש אח"ך ולא עוד אלא שנוחל כו' ופירשו לפי פשוטו שבא בעל המאמר להודיענו פשט הכתוב לאפוקי פי' אחר שיש לפרש בפסוק וזה כי להיות שידענו נאמנים כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא ומאמר כמו חלב ודשן כו' הם מעניני העה"ז והיה ס"ד דר"ל כן אברכך בחיי בשמח' ובטוב לבב ואהנה בברכתך ואשמח בה כמו חלב ודשן כו' ולפי פי' זה אין מאמר כמו חלב ודשן ויעוד טוב על העושה כן אלא דברי המברך האומר כי ישמח לבבו וישמח לברכתו ולברך בשמו כמו חלב ודשן, ע"כ בא בעל המאמר ופי' כן אברכך בחיי זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפילה ולהיות כי העושה כן הנה שכרו אתו

לזכות

לזכות נטובות העה"ז אחר הבות מ"ש הכתוב כמו חלב ודבן שהם טובות העה"ז ויש לאומר לומר כי הנה שכרו אחז בעה"ז ואין לו שכר לעה"ב לו"א שלא זו בלבד היה גמולו הלא ולא עוד אלא שנוהל ב' עולמות כו' אא"ד וש"י ונסיף פ' ויקרא האריך הענין יותר יעש"ב

אמור מעתה גם אנכי בדרך זו אלך להבין מאמר שלפנינו שבא בעל המאמר לה ניא חלב פי' אחר חבר יש לפרש בפשט הכתוב דה"פ וה' חפץ דכאו החלי דרצונו שכל שחפץ בו הב"ה מדכאו נים רין כו' והיינו דוקא באדם שמקבלן מאהבה כדיליף לה מאם תשים אשם נפשו וכ"כ הוא מקבלם מאהבה כמו אם יתן לו שכר שיראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצלח והיינו מפרשים כן משום מאי דקי"ל דשכר מצות בהאי עלמא ליכא ולזה בא בעל המאמר לומר דהאי יסורין משכר מצות דיש בהן שכר טוב גם בעה"ז וו"א ואם קבלן מאהבה מה שכרו יראה זרע יאריך ימים להודיעך דקרא יעוד ושכר טוב קאמר ושמא האמר כי מהר כי בא על שכרו בעה"ז הנה שכרו אחו עד כה יבא ולא יוסיף לו"א ולא עוד אלא שתלמו' מתקיים בידו לעה"ב כמ"ש רז"ל שאומרים עליו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

והנה טעם החילוק שיש ביסורין לשאר מצות היינו כמ"ש הרמב"ם בפ"המ במשנת א"ד שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז שהמצות שבין אדם למקום שכרן בעה"ב אבל מה שבין אדם לחברו כגון צדקה וג"ח ודומיהן שכרן ג"כ בעה"ז יעי"ש • וכן הם סוגי' ערוכה בספ"ק דקידושין דטעמא דהך מתני' הוי משום שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו דהיינו טוב לשמים וטוב לבריות ואז כי פרי מעלליהם יאכלו יע"ש • וא"כ דין מינה בצדיק שסובל יסורין בשביל הדור והוא מחולל מפשעי' מדוכה מעונותינו והוא חטא רבים נשא כו' ומקבל עליו היסורין מאהבה לכפר על הדור הוי טוב לבריות ג"כ כמבואר בפסוקים שאה"ך וראוי לקבוע שכר יראה זרע יאריך ימים יע"ש • אך במאמר שפי' מהרא"ח דבק"ש ותפילה הנה שכרו אחו גם בעה"ז לא ידענא מ"ט יש שכר מצות בהאי עלמא בק"ש ותפילה משא"כ בכל המצות והרב לא ביאר לנו טעם החילוק ואנחנו לא נדע

וא פשר לומר דטעם דשכר מצות בהאי עלמא ליכא ה"ט מפני שיעקב ועשו חלקו העולמות יעקב נטל להלקו עה"ב ועשו עה"ז וכבר הקשו הראשוני' איך ישראל אוכלים ממעדנים בעה"ז כי הוא חלקו של עשו וניחא להו דע"י התורה הו"ל ישראל כדין מציל מזוטו של ים ומשלליתו של נהר דשרי הוא שלו גם אנו נאמר דע"י הברכות והתפילו' שאנו מברכי' ומתפללים להקב"ה אנו מורידים השפע בכל העולמות ובכל הבריאה ואלמלא השפע היורד מלמעלה לא היה קיום לכל הבריאה וא"כ לא זו הדרך שישראל יהיו במורידי אור השפע השפיע לעו' ולא יהיו נהנין מהני ה"ו והו"ל מעין דוגמת המי' של הראשונים דה"ל כמציל מזוטו של ים שהוא שלו וא"כ ה"ט דבעל המאמר לא פי' הכתוב דהם דברי המברך דקא' דשמחה היא לו כמו חלב ודבן דמאי דוהקיה לאוקימי הכי הוי משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא כל עיקר הטעם אינו אלא מפני שהעה"ז הוא חלקו של עשו ואנן בדידן ליכא למיחש להכי דהוא כן אברכך בחיי נ' ק"ש בשמך אשא כפי זו תפילה וכיון דבהכי איירי קרא והצדיק בכונתו בק"ש ותפילה מוריד שפע בעולם דין הוא שיטול שכרו גם בעה"ז ויע"ד הוא דקאמר קרא • וכדי שלא תאמר דקבל עולמו בחייו לו"א ולא עוד אלא שנוהל ב' עולמים עה"ז ועה"ב דבעה"ז אינו נוטל אלא חלף עבודתו כי הוא סיבה להוריד שפע רב אמנם עיקר שכרו אינו אלא לעה"ל

אך יאמר בא"א ע"פ מה שראיתי לתופש דורנו הרב המפורסם היד"א ז"ל בס' מדב"ק מע' בית אות ד' שהביא משם הרב המופלא ח"ק מהר"א ן' עטר ז"ל עמ"ש פ' כיצד מברכין ר"ל רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ודקדק הרב הנז' מק"ל לר"ל דאיברא לה' הארץ אך בהשדו הארץ נתן לבני אדם ומאי רמי וניחא ליה דהא קי"ל כיון דאנחנו עבדים איך קאמר והארץ נתן לב"א הא קי"ל מה שקנה עבד קנה רבו • ותי' כאן לאחר ברכה דאחר הברכה יש לנו דין בנים והנתינה נתינה ע"כ ד"ק והרב היד"א הוסיף שם לבאר דבריו וז"ל כי הנה מ"ש פ"ק דברכות דיסורין ממרקין מבן ועין דעבד יוצא בהם להירו' מוכח דיש לנו דין עבדים כנענים דעבד כנעני יוצא בשן ועין ואנו יש לנו לגבי ה' כמו עבד כנעני וכן אמרו בפסיקתא על פסוק אחפש את ירושלים בנרות שנהיה חפשים יען הכנו בעינינו יע"ש • ומאחר שכן מה שקנה עבד קנה רבו ואיכה מהנה האמנם ז"ו כלו'יש עבד נותן שלו' לרבו ומעין דוגמא יש סברה דאין העבד מברך לרבו ומדהרשנו הב"ה לברכו מוכח דדין בנים לנו והמתנה שנותן האב לבנו היא מתנה ולאחר ברכה א"ס והארץ נתן לב"א כ"ן לפרש דברי הרב הנז' עכ"ל • ובאמת שדבריו ג"כ צריכין הבנה שהוסיט לנו קולמוסו והוכיח דמהיסורין שממרקין עונותיו של אדם ילפינן מינה דדין עבדים יש לנו לגבי ה' • והוא הפך מקרא שכתוב בפ' עקב וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך דמשמע מינה דהיסורין הן הנה היו הוכחה דדין בנים יש לנו • וזה כנגד היסוד שהניח הרב ואכן מה נענה אבתריה דמר דההוכחה היא ברורה גם ראיתי להרב ברית יעקב בריש דרוש ט' דכ"א ע"ד שפי' ע"פ הקדמה הלזו דמהר"ח ן' עטר דנהיו' לנו בחינ' בנים מתקיים המתנ' פירש בזה כונת מאמרז"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורין תורה וא"י ועה"ב דע"י היסורין מוכח דיש לנו תורת בנים דכתיב כאשר ייסר איש את בנו כו' ואז הוי מתנה שפירא יעש"ב וכנר' דהרב ע"פ מה שהיה רשום בזכרונו כתב כן ולא ראה דברי מהר"א בתוהו כ"ק בס' מדב"ק שאלו היה רואה דבריו אדרבה משם ראיה להפך דמהיסורין מוכח דדין עבדים יש לנו ומ"מ אכן בדידן איקשי לן דמאחד דקרא מוכח מהיסורין דדין בנים יש לנו איכי אמרי' בגמ' ק"ו משן ועין דשן ועין אינו אלא בעבד כנעני • ונחפשי בספרן של הראשונים אשר קדמונו ראיתי להרי"ף באגדתיה דברכות מוה דהיכי יליף מעבד כנעני שיצא בשן ועין לישראל שאינו יוצא בשן ועין ואמאי איכא למימר דלא יהיו יסורין ממרקין וניחא ליה למר כי ידוע שאנחנו עבדים לה' לעבדו ולקיים

ולקיים מצותיו וכיון שמת נעשה חפשי מן המצות וזהו רמז הכתו' שש שנים יעבוד

כי ימי שנותינו בהם ע' שנה והעבד עברי שכל ימיו כלל עובר יעבוד ו' שנים רמז עד ס' שנה שהאדם זקן בא בימים יעבוד עבודתו ובזה שבא לכלל ע' שנה ימי שנותינו יצא לחפשי נעשה חפשי מן המצות והולך אל המנוחה ואל הנחלה · ומי שאינו עושה רצונו יתברך נחשבת עבודתו גם לאחר מותו ונמסר לדוחה מר של גיהנם ודומה לעבודתו של עבד כנעני דכתיב לעולם בהם תעבודו ומחוך יסורין הבאים עליו ממרקין עונותיו ק"ו העבד כנעני הראוי להיות עבד עולם שיוצא לחירות בשן ועין כ"ש בן אדם שהוא והיה ראוי להיות עבד עולם מחוך העאהין פעמא שיצא לחירו' בשביל היסורין ויתמרקו עונותיו אא"ד ז"ל · ובמהרש"א ז"ל בה"א כתב וז"ל ענייננו דעבד כנעני מצד עונות אבותיו נשתעבד כדכתיב ויהי כנען עבד למו וע"י יסוריו בש"ו יוצא בהם לחירות למרק עון אבותיו ק"ו בייסורין של כל גופו שממרקין בו עונותיו של אדם עכ"ד · ונראה דאף הוא היה מכוין ליישב הרגש זה ומפרש לה דהאי יוצא בהם להירות לאו למימרא דגם בייסורין יוצא בהם להירות · אלא הכי יליף דמשום שעבד כנעני יוצא בהם להירות היינו דע"י ש"ו מתמרק עון אבותיו ומשום יליף נק"ו במכתי דאם באחד מאבריו מועיל למרק עון ק"ו יסורין שהם בכל הגוף ואם מועיל למרק עון אבותיו ק"ו מועיל למרק עונות עצמו זה נראה כוונתו וא"כ נמצינו למדים דמהיסורין מוכח דיש לנו דין בנים וכפשט הכתוב

ולפי האמור הבא נא אבוא לפרש כונ' הכתו' בס' עקב וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מייסרך ושמרת את מצות ה' אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אותו · כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה כו' דקשה למדק אומרו וידעת כו' דמשמ' כשיש ספר' מבחוץ איפכא ולזה בא להודיע שלא תטעה ומה בא לאפוקי וגו אומרו ושמרת את מצות כו' מאי שייכים הכא גבי יסורין · וגו אומרו כי ה' אלהיך מביאך דלפי דרשת רז"ל דהיינו לומר דא"י היא נקנה ע"י יסורין היינו כי דהאי נתינת טעם אין לה מובן אך ע"פ האמור אפשר שיובן בהקדים עוד מ"ש הרב יערות דבש ז"ל הביא דבריו הרב מוה"ר פני דוד דק"ה ע"א דיש כת טוענת שעיקר המצות היא אכליהן כגון מצות ציצית כדי לזכור מצותיו יתברך א"כ יזכור ולא יצטרך לציצית וכן כה יחשב בדעתו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום הז' שבת ודייו בכך ואין צריך לשבות וכן צוה"ד בכל המצות וטח מראות עיניהם דהרחי בעינן מחשבה שיחשיב בכל המצות כפי יכולתו וזהו בבחינת בן · וגם קיום מעשה בבחי' עבד לשמור ולעשות כל אשר יאמר לו רבו עכ"ד

ומעתה וכ"ה דהנה כתבנו דהסברא מגהוץ היא תיבה דמהיסורין מוכח דיש לנו דין עבדים מדיליף ק"ו משן ועין ולאפוקי זאת הסברא אמר וידעת עם לבבך ידיעה גמורה מחודשת כי כאשר ייסר איש את בנו כו' דאדרבא היא הכרח דיש לנו דין בנים דע"י היסורין מוציאך מלהיות כעבד כנעני שראוי להיות עבד עולם ומכניסך בבחינת בן כמ"ש הרי"ף ז"ל · וכי היכי דלא תימא לפ"ז דיש לנו דין בנים א"כ דייו במחשבה וכסברת הכת הכוזבת הנז' לכן אמר ושמרת את מצות כו' דצריך ג"כ מעשה כבחינת עבד וחזר להכריע אלא דמהיסורין מוכח דדין בן הוא דהרי כי ה' אלהיך מביאך כו' ודרשו רז"ל דע"י היסורין ניתנה א"י דבן יש לו קנין כנז"ל

ובמצינו למדים דע"י הברכות וההודאות מוכח דיש לנו דין בנים ואנחנו זוכים ע"י זה במתנת הארץ ולפ"ז ה"ט דע"י ק"ש ותפלה אשר עשה כן זוכה דעליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי בזוכה בטובות ויעודי העוה"ז וליכא טענה לעשו דאעיקרא אם אין הברכות אלין הרגלים לזכות בא"י ובכן כמה וכמה ראוי והגון לעורר הבכי וההספד למי שסבל יסורין הרבה בחייו ובפרט כשהוא מצד עצמו הוא צדיק גמור והיסורין באו עליו בשביל עונות הדור וכמאמר הכתוב בישעיה סי' נ"ג אכן חליינו הוא נשא כו' והוא מחולל מפשעינו כו' ובחבורתו נרפא לנו ·

והואיל ואתו לידן הנהו קראי נימא בהו מילתא בהמשך הכתובים אשר שם וכ"ה הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד כו' נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חולי וכמסתר פנים ממנו נבזה ולא חשבנוהו · אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה · והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו מוסר שלומינו עליו ובחבורתו נרפא לנו · כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה' הפגיע בו את עון כולנו · נגש והוא נענה ולא יפתח פיו כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוזזיה נאלמה ולא יפתח פיו מעוצר וממשפט לוקח ואת דורו מי ישוחח כי נגזר מארץ חיים מפשע עמי נגע למו · ויתן את רשעים קברו כו' על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו וה' חפץ דכאו החלי אם תשים אשם נפשו יראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצלח · מעמל נפשו יראה ישבע בדעתו יצדיק צדיק עבדי לרבים ועונותם הוא יסבול לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע ע"כ

והדקדוקים בלשון הכתובים הן רבים דפשט הכתובים הללו הם אמורים על יסורי הצדיקים כמו שמורה פתיחת הכתובים וא"כ מאי פתח לה פיתחא הנה ישכיל עבדי שהוא הצדיק מה השכלה יש בזה שבאו עליו יסורין ואם באמת צריך דעה והשכל מהיכא תיתי כיון שהוא צדיק אשר יחדל להשכיל להיטיב עד שהשפיע עליו הכתו' כי כל דבריו בהשכל והתרגום יונתן וגם רד"ק פירשו לשון הצלחה כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ואכתי קשה מהיכא תיתי שלא יצליח · ואו אומרו ירום ונשא וגבה מאד שהיא כפל במ"ש ורבותי' בילקוט שדרשו אותו על מלך המשיח אמרו ירום מאאע"ה ונשא ממשה וגבה ממה"ש יע"ש · ולפי פשוטן של דברים שם המדברים ביסורי הצדיקי' איך יאמר עליהם שבשביל היסורין תגדל מעלתם מאאע"ה וממשה ומה"ש כאלו אאע"ה ומשר"ע"ה לא סבלו ג"כ יסורין · ואו אומרו כאשר שממו עליך רבים ופי' רד"ק ענין תמיהא מפני כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם יע"ש · ולנו לדעת מהו התמיהא וכי לא ראו כמה בני אדם אשר באו עליהם יסורין · ואו דהאי ותארו מבני אדם

הוא שכת יתר דכבר אמר כן משחת מאיש מראהו והו אומרו נבזה וחדל אישים דהוא לשון מחודש שהוא הדל מהאנשים אחר שכבר אמר כמה מיני חולאים ・ והו מהו איש מכאובות וידוע חולי דמה לי אם הוא חולי ידוע או אינו ידוע ・ והו אומרו וכמסתר פני' ממנו נבזה ולא חשבנוהו דלמה זה לא חשבו אותו לצדיק והו אומרו ואנחנו חשבנוהו נגוע כו' דמשמע דעל האמת לא היה נגוע אחר כל עמל ועורח אשר סיפר והא"ך אמר והוא מחולל מפשעינו מדוכה כו' ומהו הכוונה מוסר שלומינו עליו ・ והו אומרו נגש והוא נענה ופי' רד"ק ז"ל נגש בממון ונענה בגוף מאי אתא לרבויי ・ והו אומרו מעוצר וממשפט לוקח וכירשו המפרשים הלשון הלכות כמו זה יעצור בעמי מהו הכוונה בזה ・ והו אומרו ואת דורו מי ישוחח דהכוונה מי ידבר דלמה לא ידבר עם בני דורו ולא נצריך עוד בדקדוקים ויובנו מאליו בס"ד

ונראה שאפשר לפרש עכ"י מה שפי' הרב עירת כסף ז"ל פ' בחקותי דקנ"ו ע"ד מ"ש במכילתא פ' יתרו א"ר נחמיה חביבים יסורין שכשם שהקרבנות מרצין כך יסורין מרצין בקרבנות כתי' ונרצה לו לכפר עליו וביסורין כתיב והם ירצו את עונם ・ ועוד שיסורין מרצין יותר מהקרבנות שהקרבנות בממונו והיסורין בגופו וכה"א עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ע"כ ・ ודקדק הרב דמאי אתא לאשמועינן דהא אדם דן ג"ש דברית אלא דיסורין ממרקין ומכפרין עון וניחא ליה להרב ז"ל עמ"ש בת"כ פ"ד פיסקא ח' ע"פ ונרצה לו לכפר עליו נלמד שהמקו' מרצה לו ועל מה המקום מרצה אם תאמר דברי' שחייבי' עליהם מיתת ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות או חטאו' ואשמות הרי עונשן אמור ועל מה המקום מרצה לו על מ"ע ועל מל"ת שיש בם קום עשה ע"כ ・ ויש כי' הרבה לדברי הת"כ בביאור הרב ק"א ז"ל שם והנר' שאין יותר נכון שנודע שמצות ל"ת ניתנו להסיר הריחוק שאהו יתברך לפי שבעשה דברים של מעשה עצמו ומרחיק מקדושה של יתברך ומ"ע ניתנו להשיג הדבוק וההקרבות וא"כ בבלתי עושה מ"ע אינו מתרחק אלא שאינו מתקרב ・ ולכי זה היקון העבירה במל"ת אינו הקרב בזה אלא בהסיר הריחוק וזה יקרא כפרה שהוא זיכוך ומירוק והתיקון למי שלא עשה מ"ע הוא השגת הדבוק וההקרבות וא"כ א"א לומר שמ"ש ונרצה לו שמורה על אהבה והתקרבו' על מל"ת כי לא יתייחס בזה ריצוי כי מל"ת מסבב ריחוק והתיקון הוא כפרה לא ריצוי לז"א דהאי ונרצה שמורה ההקרבות ודבקות הוא היקון על שעבר מ"ע יעו"ש ・ וז"ש ר' נחמיה חביבים יסורין שכשם שהקרבנות מרצין כמו שנא' ונרצה לו והאי ריצוי הוא דיבוק וההקרבות לה' ית' דפסוק זה מיירי על ביטול מ"ע דלא נתרחק אלא שלא נתקרב וע"י הקרבן מרצה ומקרב עצמו של הקדושה ・ כמו כן היסורין דאלבד דמכפרים כפרה גמורה גם על מל"ת מתקן שאינו מתרחק ・ עוד זאת להם שמרצין שע"י היסורין מתקרבין כמש"ש הקדושה א"ד וכ"י ・ ובודאי דכונת הרב לומר דהיינו דקאמר ר"נ בסיום דבריו ועוד שהיסורין מרצין יותר מן הקרבנות שזה בגופו וזה בממונו כו' כונתו רצויה דיסורין עדיפי דאלו קרבנות אין כשאלהם אלא לצער א' או לכפר דהיינו להסיר הריחוק במל"ת או לקרב כשעבר על מ"ע והקרבן קרבן ・ אך היסורין תרוייהו עבדי להסיר הריחוק וגם לקרבו אל ה' יתברך וכ"כ שם בסו' דבריו יעו"ש ・ ונר' בטעמו של דבר כיון דע"י היסורין חוזר בתשו' ועובד את ה' מאהבה וכמ"ש הרב שארית יעקב פ' בהר על ברייתא דהנעלבין כו' בשם כת הקודמין לטעם אחד ליסורין כדי שיעבוד את ה' יתברך מאהבה יעו"ש והבאתי דבריו למעלה בדרוש זה וא"כ גדולה תשובה מאהבה שזדונות נעשות כזכיות היינו דאהניא ליה למנוע הריחוק דהא כבר נמחק העון ולגרום ולסבב הקרבות אל ה' ע"י הזכיות שנעשו לו מהזדונות

ולפ"ז מובא דבר שמיענו שמועה מחודשת דהא דהיסורין חביבי' יותר מהקרבנות היינו להבעל תשובה אך בצ"ג שמחילתו שלא חטא מעולם ומביא הקב"ה עליו יסורין של אהבה כדי לקרבו אליו הנה זה היה אפשר שיתקרב אל ה"ית בעשותו מצות ה' מ"ע או בקרבנות הגורמים התקרבות ואפי' תימא דרצונו יתברך להקריבו אליו יותר מ"מ אינו נמצא בו סגולת היסורין של בע"ת שמונע ממנו הריחוק וגם מסבב אליהם התקרבות וע"כ נ"ל דכיון דהצ"ג אינו צריך ליסורין דבלא"ה הוא קרוב אל ה' ע"י תורתו ומצותיו מוכרח לומר דיסורי הצדיקים אינן אלא להגן על הדור ולכפר עליהם

אלא שעכ"ז ז"ל כתב שם וז"ל אבל צ"ע לר"א דאמר בפסחים דכ"ה ע"א אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך לומר שאם חביב עליו ממונו יותר מגופו וא"כ הכא היאך פסק שהיסורין מרצין יותר שהם בגוף וצ"ע עכ"ל וכעין זה ק"ל עמ"ש בברכות דל"ב ע"ב א"ר אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מ"ט זה בגופו וזה בממונו ע"כ הרי דיש לך אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו ולדידיה ודאי צדקה עדיפא והיכי פסקיה למילתיה בסכינא חריפא דגדול תענית יותר מן הצדקה מאחר דיש לך אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו ・ ולע"ד יש מקום לתרץ עפ"י מ"ש הרב חנא ז"ל בס' פ"ד דמ"ח ע"א דעתד והתבונן דבפרשה א' של ק"ש נאמר בכל נפשך ובכל מאדך ודרז"ל אם יש לך אדם כו' ואלו בפ' והיה אם שמוע כו' לא נאמר אלא ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ואלו בכל מאדכם לא קאמר וניחא ליה להרב בהבנת הנחה שיברת דהא דיש אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו לא ימצא ע"פ הרוב כי אם ביחיד א' מאלף שיהיה לו דעת נפסד כזה לזה בפ' שמע דמיירי ביחיד שייך לו' ובכל מאדך להזהיר גם על אותו יחיד דעת נפסד ・ אמנם בפ' והיה אם שמוע דאיירי ברבים ולא ימצא בהם דעת נפסד כזה מש"ה לא אמר קרא בכל מאדכם דכיון שהזהיר בכל נפשיכם מכ"ש נפקא בכל מאדכם יעו"ש וכדבריו ממש כתב הרב מהר"ת ב"ח בקונט' תוס' יו"ף על דפ"א בשם מהרי"ט וכ"כ הרב החסיד מהר"ח ן' עטר בס' אור החיים פ' עקב יעו"ש (הה"ב חיים ס"ע ועי' לה"ה מהר"ל בס' דברים אחדים דנ"ד) ולפי דבריהם דעל הרוב לא ימצא מי שממונו חביב עליו מגופו כי אם יחיד דעת נפסד ובעלת דעת: אבל כל אדם א"כ ר' נחמיה דמכילתא הנז' וא בביאה

בההיא דמס' ברכות אירו בשהם בני אדם והם רובא דרובא דעלמא שדעותיהם מכוונות וגופם חביב ע ליהם יותר מממונם ומש"ה אמרי' דיסורין בגופו והעניות עדי' מכיזיר ממון שזה בגופו וזה בממונו ולא חיישי למיעו' דמיעוטא איזה דעת נפסד , אלא דלפקע"ר קשה דאיך יהכן לומר שמי שממונו הביב עליו יותר מגופו שהוא יקרא דעת נפסד ומדה משונה דאדרבא כלפי לייא זאת הנאני שהיא מדת הצדיקים וכדאמרי' במס' סוטה ע"פ והקא לו חיבת גומא הכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם והכי אמרי' פ' ג"ה ע"פ ויותר יעקב לבדו א"ר שנשתייר על פכים קטנים מכאן שצדי' הביב עליהם ממונ' יותר מגופם יע"ש , והגם די"ל דהיינו מאי דקא מתמה בהר הכי וכ"כ למה כלו' דלא יאהם מדה זו לצדיקים ומשני מפני שאין פושטין ידיהם בגזל אמנם אכתי לא איפרק דאטו משום דאין פושטין ידיהן בגזל יקהו לעצמם מדה הלזו הנפסדת להבב ממונ' יותר מגופ' והלא להבניה אם יפסידו גופ' א"נ והו דלכ"ג כיון דכל הצדיקים יש להם מדה זו איך יאמר היום דרובא דעלמא הסיני רוב לגבייהו דצדיקי דהם יסודי עולם וכ"ע לגבי דידהו וכנגדם מאפס ואוהו נחשבו

ואחר החיפוש ראהה עיני למע' מ"ור נשמת חיים בדרוש ד"ע ע"ג דעמוד ע"ד הרב ש"ד הללו והעלה להסך מתם ובהכי ניחא ליה למר מאי דאמרי' פ' כיצד מברכין אליבא דרבב"ס בזמן שאין עושים רצונו של מקום כתיב ואספת דגניך שהקשו הא' גם דקרא קאמר והיה אם שמוע תשמעו כו' ותי' בעושין ואין עושין , ולפי האמור מפרש הרב למוכרח דפרשה ב' איירי בעושין ואין עושין מלא כתיב ובכל מאדכם דצדיקי' הביב עליהם ממונם יותר מגופ' ובהכי ניחא ליה להרב דקדוק לשון הכתים יש לך אדם שנפשו הביב עליו מממונו והיינו ליתר המון שעם שאי' צדיקים , אך יש לך אדם שממונו הביב עליו הנכבו והוא צדיק גמור אא"ד יעש"ב ות"ת הדרוא קוש' לדוכהא כיון דנמנינו למדים דאינה מדה מגונה ואדרבא היא ומדוה שהנו הכמים לצדיקים א"כ אפשר להמצא ברובא דעלמא דממונ' חביב עליהם מגופ' והיכי פסיק ותני ר' נהמיה במכילתא שהיסורין מרצין יותר מן הקרבנות מטעמא דזה בגופו וזה בממונו וכן ר"א בש"ס דילן גדול העניות יותר מן הצדקה

והנר' להרץ בזה דהא דצדיקים ממונ' הביב עליהם יותר מגופ' אינו אלא בבריא ושמ' כההיא דתיב' גומא וכההיא דיעקב אע"ה שנשתייר על פכים קטנים שבלא"ה הוי בריא שצריך להפסידה ממון ואו סכנת הגו' הוי שמא והדבר ס' ובוטחים הם בקונם בלא יארע ולא יאונה להכנוק בגופ' ואע"פ דמדת רובא דעלמא דאפי' נגד ס'נזק דגיכו אין כסף נחשב למאומ' אפי' בהכסד בריא ממש של ממון הנה זאת נועלת מדת הצדיקים דס"ל בריא ושמא בריא עדיף וכה"ג הביב להם המונם יותר מגופם , אך בגוונא דהוי ודאי וודאי דכה"ג כל אפייא שוין דצערא דגופא עדיף וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ומש"ה פסיק ותני ר'נחמיה במכילתא ור"א בש"ס דילן דיסורין והעניות דהוי ודאי צערא דגופא אליבא דכ"ע עדיפי מקרבן וצדקה דהוי בממון דכל כי האי דכבר הגיע הנזק בגופו אין מי שיסבור דהביב עליו ממונו יותר וסיים ר' נחמיה במכי' וכה"א וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו דמילתא פסיק' קאמר קרא דכ"ע מודו בה דבר שצוה לכל נפש כי בוא עליו הנזק כל אשר לו יתן בעבור מלט נפשו וגופו והשתא א"ש מאי דכתבו ג' הרועים הנז' דמי שממונו הביב עליו מנפשו הוא דעת נפסד דאיירי בכה"ג דהאנס לפניו להעבירו על דת בג' עבירות הידועות ואם לאו הורגו או נוטל ממונו דבכה"ג דכבר חל הנזק עליו בבריא אין לך דעת נפסד בעולם להבב ממונו יותר מנפשו ובטלם לעתו אצל כל אדם וברור

וכל האמור בזה אינו מעלה ארוכה כ"א לדיע' שלשת הרועים הללו דסברי מרנן דבמילי דבריא הזיקא מי שממונו חביב עליו מגופו אינו אלא דעת נפסד ואין זה מדת צדיקים אלא דוקא בבריא ושמא וכנז"ל , אך לדעת מרן הרב נשמת חיים דס"ל בפשיטות דמדת הצדיקים נאורים שהבבים ממונם יותר מגופ' אפי' במילי דבדי היזיקא א"כ אכן מה נענה להמכילתא הנז' ומימרת ר"א הנז"ל דנקטו בפשיטות דיסורי הגוף מרצין יותר מממון דהיינו קרבנות וצדקה , ושוב ראיתי להרב תורת חיים בסיטתו לסנהדרין ע"ד שכ' ממש ככל דברי מהרא"ח יע"ש

ואפשר להציא למכילתא אפשר ליתובי דעתא לדעת הרב נשמת חיים ולומר דלעולם דהצדיקים ממונ' חביב עליהם יותר מגופ' אפילו בבריא היזיקא אך אינו אלא בסכנת מות דנוח להם למות ולא לאבד ממונם ולהצטריך אח"ך לבריות כיון דסו' אדם למות ואינו אלא קדימת הזמן אמנם ביסורין בגופו דאין לדבר קצבה בהא ודאי דעת כל אדם שוה בו להבב את גופו מממונו דאין אדם יודע אימתי יכלו היסורין שבגופו ובהא הוא דקאמר במכילתא חביבין יסורין כו' והם מרצין יותר מן הקרבנות דקאי למקרא שכתוב והם ירצו את עונם דאיירי במאה תוכחות חסר ב' דאין להם קצבה ובדאי דמרצין יותר מן הקרבנות , ועלה מייתי קרא דיסורי איוב דקאמר השטן כל אשר לאיש יתן בעד נפשו דמשמע שאבד ממונו ולא כפר אין כ"כ ראיה , ואולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו ביסורין שאין להם קצבה דזה חביב לו יותר מממונו , וכיוצא לזה אמרי' בפ' אלו נערות דנ"ל ע"ב א"ר אלא נגדום להמ"ו הוו פלחי לצלמ' ואמ"ל ר"ם לר"א ולא שני לקרבין הכאה שאין לה קצבה להכאה שיש לה קצבה יע"ש אבל בעלמא במיתה ממש או ס' כגון ההיא דתיבת גומא וההיא דיעקב אע"ה שנשתייר על פכין קטנים דהוי ס'מיתה , בכה"ג צדיקים ממונ' חביב עליהם יותר מגופם

ברם פש גבן לתרוצי ההיא דר"א דס' אין עומדין גדול התענית כו' דתענית יסורין שיש להם קצבה היא ועכ"ז משום דהם בגופו אחשביה להתענית ממעל לחשב יותר מן הצדק' דהוי בממונו ומ"מ י"ל דמ"ש גדול תענית אינו תעני' גריד' אלא גם ממונא כזיך נהדיה דהא אמרי' פ"ק דברכות אמר מ"ז אגרא דתעניתא

דהתענית צדקה ועיין פרש"י ומהרש"א בח"א פי' כדי שלא יהא כמרויח בתעניתו שיעור מה שלא אכל ביום ההוא לכך יתן שיעור מה שנהנה לצדקה ע"כ נמצא דעיקר שכר התענית אינו אלא בצירוף הצדקה ונמצא לוקה בגופו ובממונו ומש"ה גדול מהצדקה גרידא וזה פשוט

ואם כנים אנחנו בזה איכא לפרושי כוונת מאמרז"ל בגמ' איכה מגינו בסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר מחרבן בהמ"ק ומאמר איכות הסר ב' כו' וכ"כ למה ואגדה חכמת הכתוב כו' דכוונת השאלה וכ"כ למה ירגז דהיכי אפשר לומר דסילוקן ש"צ קשה יותר מק' תוכחות דהוי יסורין בגוף בדבר שאין לו קצבה ואלו סש"צ הוי מיתה לשעת' ואיך יאמר היום שקשה זה יותר מזה, והא איפכא משמע' דהגם דהצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם היינו דוקא במיתה הגו' דהיא לשעה קלה לא כן ביסורין בתוכחות שאין להם קצבה בכה"ג חביב גופם יותר מממונם וע"כ לחלק בין יסורין למיתה ולמה האמר דקשה"צ יותר מק' תוכחות לזה השיב דמה שאמרו ז"ל היא קשה היינו לפני הקב"ה דלגבי דידי' כביכול קשה זה יותר מזה דאיגרא דלצדיקים נבחר להם מות מחיים ביסורין קשים רח"ל אך לגבי קב"ה לא ניחא ליה בבכי' משו' ואגדה חכמת הכתוב דבהיו' בחיים אף שהם ביסורין מכריעים ומרחמים לבני דורם משא"כ בסילוקן שהיא אבידה שאינה חוזרת וזו היא קשה לפני הקב"ה

נמצינו להדיא דלדעת מהרי"ט והרב פ"ל והרב מהר"ח ן' עטר בהדי דהוי בריא היזיקא גם הצדיקים גופם חביב עליהם יותר מממונם וע"כ ל"א דצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופ' אלא בבריא ושמא אך לדעת מ"מ הרב נשמת חיים והרב תורת חיים גם בבריא היזיקא וזהי הידה הצדיקי' דחביב עליהם ממונ' יותר מגופ' ולפי מה שחילקתי היינו דוקא במיתה אך לא ביסורין שאין להם קצבה

והנה הק"ס יש נראה לו' דגם ביסורין שבגוף ניחא להו לצדיקי יותר מאבוד ממונם ה"ז אך ה"ד דכשהם מחוסרי' על עון קל דידהו כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא דבהנהו יסורין מידע ידיע לצדיקי דכנגד העון קל אשר בידם די ביסו' מועטי' והוי דבר שיש לו קצבה ואפשר דבכה"ג ממונ' חביב עליהם משא"כ כשהיסורין שסובל הצדיק הנה הם מפני עונות הדור דמי יודע שיעור עונות הדור ושיעור היסורין הראוים להם וזה תלוי בשיקול אל דעות ית' בתו ויסורין כאלו ודאי דהוו הכאה שאין לה קצבה דדעת כ"ע שוו בהם דגופם חביב מממונם וזה ברור

עוד נקדים מאי דאמרי' בפ"ק דברכות ד"ה ע"ב א"ר י' נגעים ובנים אינם יסורין של אהבה ונגעים לא והתניא כל מי שיש בו אחד מארבע מראות נגעים אינן אלא מזבח כפרה מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו ואב"א הא לן והא להו ואב"א הא בצנעא הא בפרהסיא ע"כ ופרש"י הא לן והא להו בא"י שערי הומה מקודשת בה ומצורע טעון שילוח אינה לכן אינן יסורין של אהבה בשביל שאינן טעונין שילוח וכן מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה, והתוס' ה"ק להם דבזמן ר"י לא היה שילוח מחנות וי"מ הא לן והא להו לענין טומאה שנזהרין בא"י ולא בבבל עכ"ל, ומהרש"א באגדותיה הק' לפרש"י והתוס' ופי' וז"ל ונראה לפרש הכא הא לן והא להו בע"א וה"פ הכא הא לן ר"ל לכל העולם מיקרי יסורין של אהבה שיתכפרו ביסורין על עון וחטא עצמן והא להו דהיינו הצדיקים עצמ[ם] ... ביסורין בשביל אחרים לא הוו להו יסורין של אהבה כהאות עובדא דר' בפ' הפועלים דלגביה דידיה לא קרי ליה יסורין של אהבה כדאמרי' התם א"ד ז"ל יע"ש, והנה הרב זהב שבא שם תפס עליו בכמה קו' תחילה מ"ש דלכל העולם מיקרו יסורין של אהבה שיתכפרו ביסורין על עון עצמן יע"ש כתב הרב וזה טעות גדול מאחר שכתב שיתכפרו ביסורין איך מיקרו יסורין של אהבה והא רש"י ז"ל פי' דיסורין של אהבה אינן לכפרה כי אם להרבות שכרו והתימא ממנו עצמו דקודם לזה כתב כן בשם רש"י, ועוד דהיכי קאמר הא להו דהיינו הצדיקים דלא מיקרי יסורין של אהבה והביא ראיה מר' והא דר' לאו נגעים הוו ואיתא דאי הוו נגעים הוו יסורין של אהבה ועוד נ"ע דהוי כל כתר איפכא דהתם לא בשביל אחרים אלא בשביל מעשה עצמו שלא ריחם על העגל ועוד האריך שם לסתור כל דבריו וכתב דאיזה תלמיד טועה כתבו יעש"ב ושהדי במרומים דקודם ראותי דברי הרב ז"ש עמדתי מתמוהם ע"ד מהרש"א ז"ל בכל הדברים הנז'

ומה שנראה לע"ד ברור הוא דט"ס פורתא נפל בדברי מהרש"א בתיבת לא שהחליפוהו המדפיסים מלמעלה למטה וכצ"ל ונראה לפרש הכא כו' הא לן ר"ל לכל העולם לא מיקרי יסורין של אהבה שיתכפרו ביסורין על עון כו' והא להו דהיינו הצדיקי' שסובלין יסורין בשביל אחרים הוו להו יסורין של אהבה וע"ז מייתי ראיה להכריע דכפים איזה צד לומר שבשל עצמו באו לא מיקרו יסורין של אהבה מההיא עובדא דר' דלגביה דידיה דרבי כיון שעל ידי מעשה באו לא קרי להו יסורין של אהבה ובכן מדוקדקים דבריו היטב ע"פ דרכו דהגהה דוקא היא ושדו מעליו כל תלונות הרב ז"ש ז"ל, ואתה תחזה דע"כ צ"ל כן בדבריו דמלבד כל הקו' שהקשה עליו הרב ז"ש כי הם מיושבי' ע"פ הגהה הלזו והכל מתוקן עוד זאת דאי כמו שהבין הרב ז"ש איקשי ליה לדברי מהרש"א שסתראי נינהו מ"ש הוא עצמו לעיל ד"ה כל שהקב"ה חפץ בו כו' דמשם נראה דס"ל לרב דיסורי הצדיק הבאים עליו בעון הדור הם יסורין של אהבה וכן הבין בדבריו הרב יקרא דשכבי ד"ג רע"ג וא"כ איך יתכן שיכתוב כאן איפכא ועדין לאלוהים פליאה קיימא הך ע"פ האמור דבריו צדקו יחדיו ונאמנו מאד

ומן האמור בזה אפשר לפרש מאמרז"ל לעיל וז"ל כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר כו' ולנו לדעת מה כיונו באמרם מכוערין ועוכרין אותו אך ע"פ האמור הנה נכון וה"ן ע"ד נכיא מ"ש התוס' בשבת דנ"ה גבי הא דאמרי' אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, ואע"ג דאמרינן גבי שעיר י"הך להגן עליו מן היסורין דמשמע דיסו' באים על שוגג הכא מיירי בנגעי' שהן מכוערין כדאייתי

ק"ן

קרא ובננעים עונג ע"כ ، וע"פ זה אפשר לו׳ דאדם כזה דאפשר לו לעסוק בתורה ודאי הוי במדרג׳ ח"ח ואפי׳ יבא עליו יסורין אפי׳ נגעים יש לתלות דהוו בעון הדור ולא מינכרא מילתא דעל התרשלותו בעסק התורה באו עליו יסורין הללו מש"ה מביא עליו הקב"ה יסורין מכוערין דהיינו נגעים כמ"ש החים׳ ז"ל ומקום שאם יהיו בצנעא אכתי י"ל דיסורין של אהבה הן בעון אחרים מש"ה מייתי להו בפרהסיא ועיקרין איתי׳ דייקא להורות את בני ישראל כי לא על עון אחרים המה באו כ"א על עון עצמו דס"ל כתי׳ בחרת דצדיקי׳ אינם באים יסורין בפרהסיא אלא בצנעא דוקא

עוד אפ׳ לפרש בדברי מהרש"א הנז"ל בל יבוש הגה׳ דכונתו לחלק ביסורי הצדיקי׳ עצמ׳ דלגבי כ"ע הסיבי יסורין של אהבה שמאהבת ה׳ את עמו ישר׳ עביד להו כו׳ כ"ע יסורי הצדיק משא"כ לגבי הצדיקים עצמם שהם סובלין יסורין בשביל אחרים דלגבי דידהו לא רשינ׳ יסורין של אהבה ... שהקב"ה מייסרן בעון אחרים ואינן באים עליהם כי אם ברצונם והיינו דמייתי ראיה מגמ׳ דר׳ דאמרי׳ התם א"ר רביבים יסורין קביל עליה יסו׳ כו׳ ואם איתא דמאהבת ה׳ את הצדיק מביא עליו יסורין לכפר על הדור מאי איריא דקביל עליה באו קבלתו כיון שה׳ הכל בו יבואם עליו אלא ע"כ לומר דהיינו דלגבי דידיה דהצדיק לא היו יסו׳ מאהבה לסבול בשביל אחרים מש"ה בעינן דוקא שיקבלם ברצונם ועי׳ להרב יקרא דקכבי די"ג והיינו דאמרי׳ הא לן והא להו ירצה הא דאמרי׳ ונגעים אינן יסו׳ של אהבה היינו להו דהיינו הצדיקי׳ עצמן שסובלין בשביל אחרים ובזה מדוקדקים כל דבריו והסירותי מעליו כל תלונות הרב ז"ה ז"ל ، והגם דסו"ד מהרש"א ז"ל אינו כ"כ מדוקדקים מ"מ לפי הנ"ל בנוסח ניחא ליאמר

[illegible] למ"ש מדברי מוהרש"א ז"ל כפי פירושינו הא׳ דב׳ מי׳ הש"ס האחרוני׳ דאמרי׳ הא לן כו׳ לא הממע ליה לחלק בין צנעא לפרהסיא ואפי׳ בפרהסיא כי הוי לכפר על אחרים יסורין של אהבה היו אך להי׳ נראה הא בצנע׳ כו׳ עיקר ההנהגה תלוי בין צנעא לפרהסיא דהגם דהצדיקים סובלין יסורין על עון הדור מ"מ לא יהיב להו קב"ה בפרהסיא וממילא כשהוא בפרהסיא מוכחא מילתא דאינן יסורין של אהבה ולא לכפר על עון הדור׳ ، אך לפירש"י והתוס׳ ז"ל והרב זהב שבא ז"ל שפי׳ הא לן כו׳ בין בני ארץ ישראל יבין בה"ל הנה מקום לו׳ דמאי דמחלק הש"ס בין צנעא לפרהסיא היינו דלא מיירי ביסורין על עון הדור אבל ביסורין הבאים על עון הדור הגם דהוו בפרהסיא יסורין של אהבה מיקרו וכ"א דש"ס הכוני כבודו של צדיק היה לו להביאם בצנעא י"ל דכיון דבאים לכפר על עון אנשי דורו הם באים כדרך שהיו ראוים לבוא על החוטאים עצמן

ומעתה א"ס׳ ויאר לנו להבין כונת הכתובים הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד ירצה שישכיל הצדיק בדעתו גודל העי׳ היסורין כי רבה היא והביבין יסורין מן הקב"ה ועי"ז ראוים להתקרב לה׳ כמ"ש לעיל בשם הרב בירת כסף ואף כי לעצמו אינו צריך כי נקי ובר הוא מכל עון ופשע וחטאה מ"מ רוצה הוא ביסורין של אהבה או כדי להרבות שכרו או לכפר על עון אנשי דורו וכשרואים שמביאין יסורין מקבלם מאהבה וכהסיא דרבי דבראותו דהביאו יסורין קביל עליה יסורין אך כאשר שממו עליך רבים אשר היו מתמהים ע"ז הצדיק דא"א להיות שהם יסורין של אהבה דהרי כן משחת מאיש מראהו ותוארו מבני אדם דהיינו שהיסורין באו עליו בפרהסיא והם גלוים לבני אדם ובכה"ג ליכא למימר שהם יסורין של אהבה כיון שהם בגלוי והרי זה תמיהא אחת כן יזה גוים רבים כמו שפי׳ רד"ק ז"ל שידברו ויתמהו עליו גוים רבים ירצה דכמו שתמהו עליו הראשונים כן יתמהו עליו גוים רבים תמיהא אחרת באומרם זה לזה איך יתכן שיסורין אלו הם מאהבה דאם הקב"ה מייסרו להרבות שכרו ילקה אותו בממונו שהוא יותר קל מיסורין שבגוף ע"ד שאמרו אין הקב"ה פוגע בנפשות תחילה אלא תחילה על ביתו והדר על בגדיו והדר על גופו והם משיבים זה לזה דאין לתמוה על זה דאדרבא לגבי הצדיקים יסורין בגופם הוא יותר קל מבממונם משום דחביב עליהם ממונם יותר מגופם ואם לא תאמינו עשו הבחנה ואמרו לצדיק זה שיתן לכם איזה שיעור ממון ואם לאו תכו אותו מכות רבו׳ ובחרו שמעמיד עצמו על ממונו יותר מגופו כדרך הצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם ועל ידי זה עליו יקפצו מלכים פיהם כמ"ש רש"י ורד"ק ז"ל שהוא לשון תמיהא ישתמו או יפתחו פיהם והתמיה קיימת כי אשר לא סופר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו דעד עתה לא שמעו ולא סופר להם דיש לך אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו ועתה ראו הדבר בעיניהם ונתבוננו על ידי הבחנתם והם אומרי׳ מי האמין לשמועתינו ירצה אלו לא ראינו הדבר בעינינו ולא נסינוהו במעשה לחוד לא היינו מאמיני׳ כמ"ש רש"י לפי דרכו דרך פשט׳ וכי איתא למה זו תמיהא דהרי מצות ה׳ ב"ה ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך דמשמע בהר"א דיש לך אדם ויש לך אדם ואפי׳ חרב מונחת על צוארו של אדם אם לא יעבור על מצות ה׳ ולאפוקי מכש"ד דיש לך אדם שממונו חביב אינצריך בכל מאדך ולזה אמר למשם אין ראיה דזרוע ה׳ זו החרב ע"ד ובזרוע נטויה זו החרב בדבר הניגב לה׳ על מי נגלתה ירצה דאילו הוה כתיב בכל נפשך גרידא דמשמע שום ילפי׳ במכ"ש בכל מאדך לפי דעת רוב העולם והיה נמצא צדיק אחד שתנסיהו ליקח ממונו ואם לאו יעבור עד"ת והיה עובר ואינו מוסר ממונו אז היה נגלה הדבר זה דרכם של צדיקים שממונם חביב להם יותר מגופם אך עתה אשר צוה ה׳ בכל נפשך ובכל מאדך סגר עליהם המדבר ואין מקו׳ להבחין ע"י מצות ה׳ דזה דרכם של צדיקים ואפשר דאיצטריך ובכל מאדך למי שאינו מוחזק כל כך בצדקות ، ברם השתא הכא שבחננו הדבר במה ראו והתבוננו מה שלא הבינו מקודם שזה הצדיק ממונו חביב עליו יותר מגופו ، ואם תאמר דאכתי אין זו תמיהא דאפשר דשאמת כמ"ש מוהר"ש ן׳ חביב שם ביומא דלזקני׳ שאינן יכולי׳ לעסו׳ במלאכה ממונם חביב להם יותר מגופם משא"כ בימי הילדות והבחרות דאם יאבד ממונו נכון לבו בטוח שע"י מלאכתו ישגל עוד ממון כדי חייו ואז גופו חביב עליו יותר מממונו יע"ש ، וה"נ א"ל כיון שהוא

זקן ואינו יכול לעסוק בהלכה מהו"ם ממונו חביב עליו יותר מגופו לנ"א דהא נתי ליתא דהא ויעל כיונק לפניו דאכהי בהור ויניק הוא וכשורש מארץ ציה ירצה דעדין נגהרותו הוא כשורה המתחיל להשריש ומתחילתו הוא מארץ ציה דהיינו הסיבל יסורין לא תואר לו ולא הדר ונראהו ולא מראה ונחמדהו כמו שפירש"י ז"ל דה א דרך המיתה וכשראינוהו מתחילה באין מראה היאך נחמדהו דהקב"ה לאו יסורין של אהבה הוו דא"ס חיתה דהם מאהבה הי"ל לבא עליו יסורין, בממונו שהוא הקל ולא בגופו . ובודאי דלאו צדיק הוא ואכהות על עון דוקא הוא . וכי תימא דהיאך הכריחו מדהוא בהור בגופו חביב עליו ממונו הרי המה כאו והתבוננו במה שבהגנו לממונו חביב עליו מגופו וא"כ הקב"ה הביא עליו יסורין בגופו דלגבי דידיה הם קליה מממונו לנ"א נבזה וחדל אישים יצנה דאף שראינו בו דממונו חביב עליו יותר מגופו אין זה דעת צדיקי' אלא דעת נפסד כת"ם מהרימ"ט והרב אור החיים והרב פ"ד ז"ל . וכי תימא הרי מצינו ליעקב אבינו ע"ה ויוותר שממונם חביב להם יותר מגופם ואיך הגזר אומר דאין זה דרך צדיקים והוא חדל אישים ודעת נפסד לנ"א איש מכאובות וידוע חולי ירצה דע"כ לא מצינו בצדיקים אלא בדבר שהנזק בגופו הם ספק שמא יבואו עליו משא"כ בבריאת היזיקא כשיסורין באי' בגופו והוא יודע בהם נכה"ג ל"מ שיכבד ממונו יותר מגופו והוא אומרו איש מכאובות וידוע חולי בבריאת וידיעה ועכ"ז ובמסתר פנים ממנו שאין מהשיבים נגד ממונו הא ודאי זהו דעת נפסד לכן אנחנו חשבנוהו מכל הטענות הנז' שאין אלו יסורין של אהבה אלא נגוע ומוכה אלהים ומעונה מלת הדין כנגעה בו על עונותיו אכן הלינו שוא נשא ומכאובינו סבלם ירצה דאחר ההתבוננות ראה ראינו דהם יסורין של אהבה ואע"ג דהוי בגופו וגם הם בפרהסיא מ"מ כיון דהוו בעונות הדור ראוי לבוא היסורין בגופו דהא אפי' לפירוש מוהרש"א ז"ל בפי' הא לן והא להו לבני הפי' שכהבנו בעניותין דמשמע ליה דאיידי ביסורי הצדיקי' על העון הדור ועלה קאי הירוץ הש"ס הא בצינעא הא בפרהסיא דכפי זה כי הוו בפרהסיא הוי תוכחה דלאו בעון הדור הוא מ"מ ה"ד להו' בהרא אך להי' קמא דהא לן והא להו לא מפני שהם בפרהסיא אינן יסורין של אהבה ועי"ז לאורויי דהם יסורין של אהבה שהוא אחר והוא מחולל מפשעינו כו' מוסר שלומינו עליו דהיינו דהם יסורין בעונות הדור ועי"ז ובחבורתו נרפא לנו ע"ד וכו' ורפא לו (ע"כ נמצא והלב על דהבלין ולא משהכהין)

דרוש ב להספד

ידוע הדבר המפורסם הענין דעיני מו"ר הנ' ההספדן של צדיקים ובפרט אם הצדיק הנפטר הוא דבר ומנהיג גברא רבה מארץ הקדושה דודאי היגוא רמיא על כל עדת ישראל קטון וגדול לבכו' ולהספוד על השרו של אדם המעלה וכאשר מצאנו ראינו בפ' אלו מגלחין ד' ריש לקיש אספדיה לההוא צורבא מרבנן ואמר ווי הסרא ארעא דישראל גברא רבה . וראיתי להרב החסיד מוהר"י שנאזי ז"ל בפ' אמור שפירש לזה במה שדקדק דלכאו' יפלא מאי רבותיה דהאי הספדא דאצטריך תלמוד' לנו' ווי הסרא ארעא דישראל כו' ופירש בב' פנים ויצא הא' עפ"י דברי האר"י זלה"ה כי הצדיקים בהיותם בא"י יוכלו ע"כ המקומות והטעם כי א"י הוא דוגמת הלב הנותן חיות וקיום לכל האיברים כולם לא כן צדיקים שבחו"ל שלא יגינו רק למקומם לבד שהם כמו היות אבר פרטי שלא יועיל אלא לעצמו וכן בסילוקן ש"ץ לא יוזקו בנזקן שסילוק הצדיק בחו"ל לא יזיק רק למקומו הפרטי והצדיק שבארץ ישראל יזיק שטירתו לכל העולם כל קבל דנא דבר גדול דבר הנביא ר"ל ע"ה והחריד את כל החרדה הזאת לאמר ווי הסרא ארעא דישראל גברא רבה יצא לידון בדבר חדש כי על היות אחסרון בארעא דישראל יגדל המספד מאד מאד ועד הנזק יגיע יען הגיע הזק לכל העולם כאמור . ובזה פי' בפ' תולדות פי' והמת שרה בקרית ארבע היא חברון בשם מוהר"ן שפירא ע"ש . עוד פירש שם בפ' אמור עפ"י מ"ש הראשונים ז"ל ביישוב ב' מאמרי רז"ל דבפרק הכונס משמע מפני הרעה נאסף הצדיק דהיינו הרעה העתידה לבא על הצבור ב"מ שלא יראנה ובמרז"ל משמע שהצדיק הוא לכפרת הדור . ותירצו דכשמת צדיק אחד הוי לכפרה על הדור אמנם במות ב' צדיקים זו רעה חולה אז הוי ב"מ מפני הרעה העתידה דאי משום כפרה סוס סגי ליה בחד וכבר אמרו בפ' המדיר ולציון יאמר איש ואיש יולד בה אמר אביי חד מינייהו עדי' כתרי מינן . נמצא צדיק אחד בארץ ישראל חשיבי כתרי צדיקי שבח"ל ועל זאת החריד ר"ל את כל החרדה הזאת לאמר ווי הסרא ארעא דישראל גברא רבה לעורר לב הצבור לבל יתברכו בלבבם לאמר כלי כפרה לישראל היה ולא תאונה אלינו רעה שבאמת לא אמרו כן אלא במיתת צדיק אחד ועם כי גם זה לא היה אלא אחד שימו לבבכם לדברים תוך בווי יען חסרה ארעא דישראל גברא רבא דבא"י חשוב כשנים והיא הוראה על מיתה ורעה שלא תבא על הצבור עכ"ד וש"י

ועפ"י דבריו הקדושים נ"ל שאפ' לפרש כונת הכתוב בישעיה סי' נ"ז הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק ויש לדקדק אומרו ואין איש שם על לב דהול"ל ואין איש נעצב אל לבו ועו"א ואנשי חסד נאספים דפתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים ואנשי חסד כו' ואו אומרו באין מבין כי מפני הרעה נאס' הצדיק דהם לא הבינו כן מה הבינו במיתת הצדיק . אך ע"כ האמור הנה נכון וזהו כונ' הכתוב הצדיק אבד וכל העם עונים אחריו כלי כפרה לישראל היה ולא תבא עלינו רעה ואין איש שם על לב ר"ל אין מחלקין בין צדיק הנפטר בח"ל לצדיק שנפטר בארץ ישראל ואינן יודעין שארץ ישראל היא דוגמת הלב הנותן חיות וקיום לכל האברים ובמות צדיק אחד בא"י יגיע הנזק לכל העולם זאת ועוד דצדיק שבא"י חשוב כתרי מינן וז"א ואנשי חסד נאספים דזה הצדיק הו"ל כשנים ומשום שלא שמו על לבם כל זאת לא הבינו כי מפני הרעה נאס' הצדיק אף שהוא צדיק אחד

ובכונת ר"ל דאספדיה לההוא צורבא מרבנן ואמר ווי הסרא ארעא דישראל גברא רבה

גברא רבה אפשר לומר במה שאמרו ביומא פרק אין מעמידין ר' נחמן בש"ר מנא אין העולם יכול להיות פחות משלשים צדיקים כאברהם הע"ה מה טעם ואברהם היו יהי"ה מגימטריא שלשים פעמים שרובן בא"י ומיעוטן בבבל פעמים שרובן בבבל ומיעוטן בא"י סימן יפה לעולם בזמן שרובן בארץ עכ"ל " וזהו כונת ר"ל דבא להספי' להאי גברא מרבנן דהן אמת דקי"ל וזרח השמש ובא השמש דעד לא תשקע שמשו של צדיק אחד מזריח שמשו של אחר · האמנם אין אנו יודע אם הוא בארץ או בח"ל דאם יהיה בח"ל א"כ הסר המניעו'כי' יפה לעולם ווהי שקשה וע"כ אמר וי הסרא ארעא דישראל גברא רבה דבהייו היה ודאי בא"י כי לא במותו שהוא ספק כי מי יודע אם יולד צדיק שכמותו בארץ כדי להיות סימן יפה לעולם ואפשר לרמוז ג"כ באלה וי דכדי להיות הרוב בארץ צריך שיהיו ששה עשר בארץ וארבעה עשר בח"ל וכי נפקד מהם אחד ויעבור והנה אינו נמצאו ט'ו בארץ וט"ו בח"ל ולא יש רובן בא"ר' וזהו או'וי הסרא ארעא דישראל כלומר מן הי"ו חסר א' ודוק

באופן כי כשנכשר הצדיק יהיה במקום שיהי' צריך האדם להתענג אל לבו כמו שמצינו בסנהדרין פ' א' דיני ממונות דל"ח זה ספר תולדות אדם וכי ס' היה לאד"הר אלא מלמד שהראהו הקב"ה לאד"הר דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו כיון שהגיע לדורו של ר"י עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר ולי מה יקרו רעיך אל ע"כ · וראיתי לה"ה יקרא דשכני דג"ן שכי' כונת מאמר הלזה כמין חומר והוא דהקשה דלמה לא עשה כן לשאר הרוגי מלוכה ולמה פרט ר'עקיבא דוקא כי בכולם ודאי שמח בתורת' ונתעצב במיתתם וכירם וז"ל אמנם הענין עם מ"ש בכתהים פ' אלו דברים דפ"ע במשנה דקתני האם ומה שהיכה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת הואה [illegible] ר' עקיבא [illegible] אינו [illegible] משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת א"ל ר"א [illegible] בבחי' בהורה במועדו בין בחל בין בשבת [illegible] ה"ל ר"א עקיבא בהיכה השבתני בשחיטה הבאת מיתתו א"ל ר' אל תכפירני בשעת הדין כך מקובלני ממך הואה שבות היא ואינו דוחה את השבת ופרש"י בשתי' השבתני דבר שהיה וגיהוך שאמרת או חילוף כו' ובאת לעקור מה שכתוב בתורה במועדו ויודע הייתי שאין זה ק"ו אל גכבירני אל תכביר בזה שלמדתני הזאה אף ע"כ שהיא משום שבות אינו דוחה ולכך דנתי ק"ו זה לכניך אע"פ שאינו כדאי כדי שתשיב אל לבך אחרי בנא זה לדון שחיטה מהזאה מכלל דבהזאה פשיטא ליה דלא דחיא ומהיך כך הזכור מה שלמדתני כו'ופרי' וכי מאחר דאיהו אגמריה מ"ט קא הדר ביה ומשני ר"א גמריה ואיתעקר ליה ואתא ר"ע לאדכורי ליה ופריך ונימא ליה בהדיא סבר לא אורח ארעא ע"כ

והוב כשם אורה ג"כ מצינו שקילל ר"א לר' עקיבא כ"ש במדרש הנעלם ר' דוסתאי פאל ילר"א הגדול א"ל ר' הצמדיני על סוד זה הפסוק עולת תמי'העשוי' בהר סיני כו' א"ל בני הייך דבר אמרת שאינך ראוי לעמוד עליו ולא שאלני ע"ז אלא עקיבא הלמידי ועלין השרשים בידי שמע ר' עקיבא ואמר כיון שבגנו הפרחים אכלתי השרשים א"ל עקיבא עקיבא מוכן אתה לריח ניחוח לה' יומא חד הוו אזלי באורחא אמ"ל איכדין אכלת השרשים אמ"ל ר' משאמרת לי השו"ד עמדתי על מכונו ע"כ · · נמצא כי מיתתו של ר' עקיבא נתגלגלה לו ע"י תורתו שר"א שכח תלמודו שלמדו שאין הזאה דוחה שבת ור"ע לא שכח ומפני זה השיב לו את הילוף ובא לקללו שימות בשחיטה · וכן מהמת תריפות שבין ויר"ד לעומק סוד הפסוק אשה ריח ניחוח והבין השרשים עם היות שר"א לא גילה לו ומחמת זה קללו ר"א שיהיה מוכן לריח ניחוח וזהו כונת המאמר כיון שהגיע לר'עקיבא שמח בתורתו שהיה כ"כ חכם וחריף " · אך ואחרי כן דין גראה ענ"ב תזריע ע"כ אותה תורה שגרמה מיתתו לפי שאותה תור' ואותה חכמה גלגלה מיתתו " ווהי שאמר ונתעצב במיתתו אינו ר"ל שנתעצב על מיתה עצמה שזה פשיטא דודאי ע"כ הרוגים ע"ל זה נתעצב וכן אמת על תורת כל ההכמים גדולים אלא שאצל ר' עקיבא היה בענין אחר שבתחילה שמח בתורתו ואח"ך נתחרט ואדרבה נתעצב בה בראות מיתתו·לפי שאותה תורה גלגלה מיתתו ולכן נתעצב בתורתו לומר הלואי לא היה חכם וחריף כ"כ כדי שלא יבא לידי כך " וע"פ זה פי' הרב ג"כ כונת מאמרז"ל במנחות על ר' עקיבא שאמר משה רע"ה זו תורה וזו שכרה אמ"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני ודקדק הרב ז"ל דבשלמא על שכרה היה שייך לאמות תמנם על התורה מה זו תמיהא כאמר זו תו'ולא הו"לל אלא זו שכרה של תו'

אך ע"פ האמור יאמר גם למלבד שהיה מתמיה ע"ל המת' היה מתמיה יותר על שנמשכה לו מיתתו זאת בסיבת עסק התו' שע"י שנשא ונתן עם רבו בענין שחיטה השיבו בשחיטה תהא מיתתו וכנגש"ד פ'אשה ריח ניחוח לה'השיבו יהא מוכן לריח ניחוח וז"ש רבש"ע זו תורה ירצה זאת התורה שהיה עוסק בה דהיינו דין שחיטה ואשה ריח ניחוח זה בעצמו יהיה שכרה שיהא נשחט ויהיה ריח ניחוח · ויהי כמשיב הקב"ה שאינו כן ולא היתה מיתתו בשביל קללת ר"א אלא כך עלה במחשבה לפני כדאמרינן במסכ' ברכות שאמר ר' עקיבא כל ימי הייתי מצטער ע"פ זה מתי יבא לידי ואקיימנו והקב"ה שהוא בוחןלבו'וכליו' ויודע מחשבות הביא מעשה לידו להשלים רצונו וז"ש כך עלה במחשבה ר"ל כך עלה במחשבתו לפני שנתאוה למוקש על קידוש ה' ולכן הבאתי מעשה לידו להשלים חפצו את"ד וש"י

ועפ דרכו אפשר לפרש כונת הכתיב בקהלת סי' ז' החכמה תעז להכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר ודרז"ל במ"ר פי' על יוסף החכמה תעז להכם זה יוסף מעשר' שליטים אלו השבטים ולדרכנו יאמר נא כי הנה רז"ל אמרו דעינס עשרה הרוגי מלוכ' היינו גלגול עשר' שבטים שמכרו את יוסף וז"א שחכמה תעז להכם דאורייתי' מרתחא ליה ועושה אותו עז וקש' וכי תאמרו מה שבח הוא זה לחכמה דאדרב' זו היא שמחייבתו להכם וכמעשה דר"ע שע"י הכמתו נתגלגלה מיתתו לז"א מעשרה שליטים כו' ירצה לא תיקשי תר"ע דכך גזרה חכמתו יח' מעשר' שבטים שמכרו את יוסף ודיקג"ת'א גלגול מיתתו ולא מפני הכמתו ח"ו

ב״ג

וזה ג"כ נ"ל שהכפ"ל כוונת ב' כתובים הנא' כאחד במשלי סי' כ"ג בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ותעלזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים . ויש לדקדק דמאי גם אני ומה הסר המקרא אם היה אומר ישמח לבי ותו לא , ותו ותעלוזנה כליותי כו' הו"ל ככל הענין במ"ש ומאי בדבר שפתיך מישרים

אמנם עפ"י האמור הנה נכון ונקדים עוד מ"ש רז"ל במ' הוית עפ"י משכני אחריך נרוצה בענין בנינו ערבים לנו שיש המאמר לפיכך צריך האדם להכניס בנו לתורה ולחנכו בלימוד שיאריך ימיו' בעולם שנאמר כי בי ירבו ימיך כו' ופי' מוהרש"א ז"ל מכיון דהבנים נתפסים בעון האב צרי' להכניסו לתו' כדי שהגן בעדו זכות תורה ולא יצא בעון האב אע"פ שהוא ערב דזכות תורה מגינה על החיפא כדאיתא פ' היה נוטל וכ"ש שהגין על הערב יע"ש . ועפ"ל נ"ל דגם על האב מגינה תורה הבן שלא יענש האב בסיבת עונו אלא שיתכפרו לו דאל"ה א"כ נמצא האב מפסיד בסיבת לימוד בנו דעד השתא הוה הבן ערב בעד אביו והבן יצא עון האב , משא"כ עתה דהבן הגם והוא לא יצא בעון אביו דצריך אביו ליענש וא"כ מאי לפיכך צרי' אדם להכניס בנו לתורה דקאמר דאדרבא איפכא משמע ה"ו שלא יכניסנו לתורה כדי שיצא הערבו' על בנו . אלא ודאי נ"ל דזכות תורה מגינה לעולם בין על הבן ובין על האב שיתכפר לו עונו ומקרא מלא דבר הכתוב ולמדתם אותם את בניכם כו' למען ירבו ימיכם וימי בניכם וכבר ארז"ל דלמען ירבו קאי נ"כ אולמדתם כמו שיע"ש

עוד נקדים מ"ש בפ"ק דב"ב ד"ט ע"ב דבעא מיניה רב אהדבוי מר"ש מנין למצורע בימי ספירו שמטמא אדם כו' אהדר ליה דבדיהותא הלא דעתיה דרב ששת איטתיק רב אהדבוי ואיעקר תלמודיה , אתייא אימיה וקא בכייא קמיה צווחה צווחא ולא אשגח בה אמ"ל חזי להני תדי דמניה מינייהו בעא רחמי עליה ואיתסי ע"כ ופרש"י הוא קא הדר ליה רב אהדבוי לר"ש בבדיהותא לפי שהיה ר"ש נכשל בחשו' איטתיק רב אהדבוי נעשה אלם ע"כ

ומעתה ז"א בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני לא הימנא כיון דחכם לבך לא יהיה לי שמחה במהרה מתוך כך אענש אני מפני הכמתך שכיון שזכות תורה הגן עליך שלא תענש בשביל הערבות הדרה עונש לדוכתיה אלא ישמח לבי גם אני שגם לי יועיל זכות התורה שיתכפרו לי עונותי דהא כתי' למען ירבו ימיכם וימי בניכם , אך אכתי מתפחד אני שמא ח"ו איענש בסיבת הכמתך שתשיב לרבך כדר' בדיהותא ותענש להיות אלם כדרב אהדבוי או כההיא דר' עקיבא דסבר ר"א רבו שהיה משיב לו דרך שחוק וגיחוך הגם כי כונתי לטובה דאיהו סבר לאו אורח ארעא למימר ליה בבדיא לימדתני אין הואה דורה שבת ומתא יצא לידך דבר כזה ותענש , אך ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים בדרך ישר בלימודך ולא בעקפין ואז תובטח אני שלא תענש כלל ובפרק הס' מכות דכ"ד איתא ודובר מישרים זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים

וזה יהיה כונת ב' כתובים הנא' כאחד במשלי סי' ג' בני אל יליזו מעיניך נצור תושיה ומזימה ויהיו חיים לנפשך וחן לגרגרותיך ויש לדקדק דמהו הכונה אל יעליזו מעיניך כו' דהוי כפל שענין במ"ש דהיינו אל יליזו מעיניך היינו נצור תושיה ומזימה ותו מאי תושיה ומאי מזמה ועוד למה בא לאשמעינן ויהיו חיים לנפשך דקרא כתיב כי היא חייך ומאי וחן לגרגרותיך דשכר כזה לא שמענו על כה ומהו שכר זה , ונקדים להבין ג"כ הכתובים הנאמרים שם סי' ח' אשר כ"א שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' דהנה רש"י ורד"ק פירושו ואל תפרעו כלומר לא תתבטלו וצריך לדעת מהיכא תיתי ה"ו להתבטל מן החכמה שצריך להזהיר הכ"ת ע"ז , אשרי אדם כו' כי מוצאי מצא חיים דגם בזה יש לדקדק דהא פשיטא דגדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה ומהו הכונה ויפק רצון מה' ועפ"ש האמור הנה נכון והוא דרצה לומר שמעו מוסר וחכמו בחכמת התורה ואל תפרעו ירצה אל תתבטלו בטענה שאם הרבו בחכמת התורה יצא לכם תקלה על ידה ה"ו ותתגלגל מיתתכם אלא אשרי אדם שומע לי כו' כי מוצאי מצא חיים דאדרבה גדולה תורה שהיא נותנת חיים וכי תימא הרי ר' עקיבא נענש בסיבת תורתו לז"א ויפק רצון מה' שאני התם דמאת ה' היתה זאת להפיק רצונו של ר' עקיבא את רצון הבורא ית' כי כך עלה במחשבה לפניו יתברך ושאני התם

ובכן זהו כונת הכתובים בני אל יליזו מעיניך ירצה שכל התורה אשר תלמוד השמר לך כן תשכח ברם צריך להזהירם ע"ז נצור תושיה ומזימה דהיינו מחשבה ירצה דהן אמת שאמרתי לך נצור תושיה אמנם צריך מזימה ומחשבה כשתשיב לרבך ולא תעשה כר' עקיבא שרבו סבה ובזה לא הכירו אלא ברמזים אלא צריך אתה לחשוב היטב היאך תדבר ואז ויהיו חיים לנפשך לא תענש כלל ואדרבה תזכה לחיים ארוכים גם ע"י זה לא תהיה אלם כההיא דר' אהדבוי אלא אדרבה וכן לגרגרותיך יוצק חן בשפתותיך , ועפ"ז יובן ג"כ כונת הכתוב שם במשלי סי' ד' בדרך חכמה הורתיך ולא תירא תעונש כי הדרכתיך במעגלי יושר והרי הוא כמבואר , (**אהב** חיים ס"ט אני ענ'י פיו פתי עפ"ש האמור . כונת הכתובים בתהלים סי' מ"ה רחש לבי דבר טוב אומר אני כו' וכבר דרשתי אותם נקהל רב ביום ז' של פטירת עט"ר רב המאה ז"ל ועט"ר **אדוני משה** המחבר זלה"ה פרשינהו להני קראי כסיני באופן אחר וכ"ת למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שיר ידידות רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך ע"כ ברכך אלהים לעולם חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך והדרך צלח רכב כו' ותורך נוראות ימינך , והמדקדקים בשם הכתובים הן רבים תהילה וראש מהו הפי' על ששנים ורד"ק פי' כלי ניגון הוא ששמו שושנים , אך רש"י כי וז"ל לכבוד ת"ח יסדו השיר הזה שהם רבים כשושנים ונעים כשושני ומרטיבי' מע"ט כשושנים ע"כ גם בשיר ידידות פי' וז"ל שיר אהבים שיר של שבח להם להאהיבם על הבריות ולהאהיב תורתם עליהם ע"כ ,
וע"כ

וע"פ דרכו דרך הקדש נפרש הני קראי בס"ד ואו או' רחש לבי דבר טוב או' אני דהוי הרחי דהמרן דרחש הוא לשון מהכנת הלב לבד וא"ך אמר או אני . ועו' מהו הדבר הטוב הזה אשר רחש לבי כי לא פירש מהו ורז"ל המפ' פירשו דמה שרחש הוא דבר השיר ולדרכינו יבא על נכו' ואגב או' מעשי למלך ופרש"י וז"ל השיר הזה שיסדתי ועשיתי אני אומרו לגוי גרא י למלך שנאמר בי מלכים ימלוכו ע"כ . ויש להעיר דזה כבר נאמר ברחש אמיר על שושנים שהם הח"ה והוי ככל הענין במלות שונות גם מה הלשון אומרה לשוני עט סופר מהיר דמה שבא הוא זה שאומר דברי שירו במרוצה ובמהירות הלא ט"ב בא יבא ברנה בשפה ברורה בניצב היא על שמכה זה פירש"י מיסודו של ר' משה הדרשן דמהיר בלשון ערבי נקי ורד"ק פי' לשוני מדברת במהירות כעט סופר מהיר הכותב במהרה בלא עיכוב יע"ש " ואכתי צריך להבין דיותר טוב יותר השיר הזה במתון ואו או' יפיפית מבני אדם מהו היפוי הזה ומה' הכונה הוצק חן בשפתו' ורש"י פי' יפיפית מבני אדם העסוקי' במלאכת חיי שעה לפי שהוצק חן בשפתותיך להורו' הלכ' ע"כ ועו"א על כן ברכך אלהים לעולם דמהו השפי' ע"כ דעדיין לא שמענו שבח יראת ה' ובמצותיו עד שיאמר עליו ע"כ ברכך . ואו דהו"ל על כן הוא נותן לך שכר טוב בעולך ומהו הכונה בברכה הלזו ורש"י פי' ע"כ ברכך כמו ה' עוז לעמו יתן ומהו השכר ה' יברך את עמו בשלום ע"כ ואו או' חגור חרבך על ירך גבור דעל איזה חרב הוא מדבר ומה ענין חרב שייך בזה ורש"י פי' הגור חרבך להלחם במלחמת' של תו' והוא הודך והדרך ע"כ ועו"א והדרך כו' ותורך נוראות ימינך דלכאורה אין לו מובן ועי' פירש"י גם בזה ולדרכינו יבא על נכון

ונ"ל לאפ' שיובן עמ"ש הרמב"ם בפכ"א מה' סנהדרין ראה הדיין זכות לאחד מהם ובעל דין מבקש לאומרם ואינו יודע לחבר הדברים או שראה אותו הנצער להציל עצמו בטענת אמת ומפני החימה והכעס נסתלקה ממנו או נשתבש מפני הסכלות ה"ז עוזר לסעדו ולהבינו תחילת הדבר משום פתח פיך לאלם וצריך להתישב בדבר הזה הרבה שלא יהא כנר' כעורכי הדיינים ע"כ " וכתב מרן בכ"מ דנפק"ל לרבי' מדאמרי' בירוש' פ' ז"ב רב הונא כי הוה חזי זכו לחד ב"נ בדינא ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה משום פתח פיך לאלם וגמ' דידן בכמה דוכתי אמרי' כגון האי פתח פיך לאלם ומפרש רבי' דה"ד כשהבע"ד מבקש לומר אלא שאינו יודע לחבר הדברים בלא"ה לא משום דנר' כעורכי הדיינין ע"כ . ולא ביאר לנו כל הצורך מרן כ"מ מהיכא נפק"ל להרמב"ם לפרש כן דה"ד כשהבע"ד אינו יודע לחבר הדברים דאינא דאפי' כשאינו יודע לגמ' את פתח לו דאי משום דנרא' כעורכי הדיינים הרי הרמב"ם בפי' המשנה פ"ק דאבות כי' דהיינו שעורך ומסדר ספרי טענות כשיאמר כך תשו' כך יע"ש והא ודאי אסור שמתוכם ילמדו לשקר אבל בכה"ג דיש לו טענת אמת לזכות ואינו יודע לטעון מי זה אמר דאסור והנלע"ד הוא דהרמב"ם יצא לחלק בהכי מכח דברי הירושל' הם לעיל מזה דקאמר רב הונא מקיל לדיינא דאמר מקבלין אחין הד שהדא ע"ש " והא הדין

אשר פסק הרמב"ם בהלכה הקודמת שאפי' אם הביא על אחד יאמר לנתבע הרי זה מעיד נגדך ואסור לומר אין מקבלין על אחד

ולכאורה זה סותר מ"ש אח"ך באיך כדי דכיר רב הונא כד הוה חזי וכו לחד ב"נ בדינא ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה והא רב הונא בעצמו וע"כ לחלק יבא דצ"ל דמ"ש ולא הוה ידע ליה היינו שלא היה יודע לחבר הדברים אבל עיקר הדבר הוא יודע ונר' מדבריו שהוא ר"ל כן הלא"ה לא ואסור והיינו דרב הונא קמייתא וכ"כ הרב ב"ח ז"ל בח"מ סי' י"ז סי"ד וכ"כ הרב לח"מ שם " אמנם הטור בח"מ סי' טו"ב סי"ד הביא דברי הרמב"ם וכתב ע"ד ואינו משמע כן בירוש' דגרסי' התם רב הונא כד הוה חזי זכו לחד ב"נ בדינא ולא הוה ידע ליה פתח ליה משום פתח פיך לאלם וא"א הרא"ש הביא בפסקיו ע"כ " ומרן ב"י הבין הדברים כפשטן דהטור ס"ל דאף אם הבע"ד אינו יודע לטעון טענה זכות מותר לדיין לשום הדברים בפיו דכגון דא פתח פיך לאלם הוי דדברי הירוש' משמע דלא ידע לשהוא זכו כלל " וע"ז כתב בבדק הבית והביא דבריו מרן החבי"ב וז"ל ואין זה הכרח דאיכא למי' דלא חש לפרש דמילתא דפשי' היא עכ"ל

ואהב היים ש"ע עי' לח"מ מ"קנס' ראש יוסף ח"מ סי' זה אות ט"ו מ"ש וכי תימ' לדברי הטור כו' ואהמ"ר לא זכיתי להבין דבריו מאחר דהרואה יראה דמ"ש הוא ז"ל בלשון וכי תימא הם דברי הב"י והו"ל לפק' על מרן ב"י ולדחות דבריו ומה גם דהוא ז"ל קאי ע"ד מרן הב"י) והרב ב"ח ז"ל השיג על מרן במה שהבין בדעת הטור דלא יתכן דס"ל להטור דאפי' לא ידע כלל לההוא וכו דהדיין טוען בעדו דהא רב הונא גופיה אמרי' בירוש' סמוך ונראה דהוה מיקל לדיינא דאמר מקבלין עליכון חד סהיד לא יימרון אינון וע"כ צריך לחלק כס' הרמב"ם דלא שרי ליה אלא היכא שהבע"ד מבקש לאומרו ואינו יודע לחבר הדברים דאז מותר לסעדו ולהבינו תחילת הדבר וכתב דאין חולק בזה ומ"ש הטור ואינו משמע כן בירוש' הוא עמ"ש הרמב"ם שצרי' להתיישב בדבר הרבה ע"ז כתב דלא משמע כן בירושלמי

דמדקאמר בסתמא כי הוה חזי זכו משמע דמעשים בכל יום הוה ואינו נר' כלל כעורכי הדיינין כיון דאינו אלא כתיחה בעלמא ואין צורך להתיישבות בדבר זה לחוש לעורכי הדיינין ודלא כמו שהבין מרן ב"י דלשון פתיח' לא משמע הכי כלל ואו דא"כ מאי ריבותיה דזה בורר לו אחד כיון דאפי' דנהו בעל כרחו צריך שוא להפוך בזכותו אע"ג דאיהו לא הוה ידע ליה כלל אלא ודאי דלא פליג הטור על הרמב"ם בזה אל על שהתישבות אח"ד ז"ל

ותבט עיני לה"ה הר' ברכ"י בח"מ סי' ז אות כ"א שעמד ע"ד הרב"ח באורכה שדבריו סתראי נינהו ומ"ש הוא עצמו בסי' מ"ב ס"ב דשם כתב לדעת הטור כמו שהבין מרן דאפי' לא ידע כלל לההוא זכו טוען הדיין בעדו והוא סותר את דבריו שבסי' טו"ב והאריך בזה הרבה ובכלל דבריו כתב שיש להביא ראיה לדברי הטור וכמו שהבין מרן ב"י ממ"ש בירוש' פ' מי שמת קריבתיה דר"ש בר ווא הוה חייבת וכ"כ

עיינא אתא גבי ר' יוחנן אמ"ל קנין הוא הכן אסייך אין קנין מן כורניך אי לא קנין נעליך יהיב ליך וכרי' ולא כן הנינן אל תעש עצמך כעורכי הדיינין ואמ"ר הגי בנס רינ"ל אסור לגלות ליחיד דינו ומפני ידע היה ר"י דהיא היתה כשרה נגין כך גלי לה , נעלה בעי הן דקנין ואית נעייא הן דלא קנין למאן שמעי' לא לנעלה , וא"ר מחניא הלא דאימא נשהוא דליה דינא עמיה נרס נההוא דאית דינא עמיה אמ"ל מילתא ע"כ , הרי דאסיק הירוש' דכשהדין עמו אפי' לא ידע כלל הבע"ד להבוא זכו כלל יכול לגלות לו דינו משום פתח פיך לאלם ואין בזה משום עורכי הדיינים הא"ד יע"ש

ולפקע"ד אחרי המחילה הראיה יש לדחו' ראיה הלזו דהאני התם נקריבתיה דר"ש בר וון דהיא בתה יחידית ושלא תהא דרך עצם ונשא תהא אם הדין עמה ואז אב"כ דכשמבין הדיין שום זכות שהדין עמה מותר לגלות , אך כשבני בעלי דינין לפניו אין ראיה אכתי שמותר לדיין לטעון זכות על אחד מהם , ומן ההיא דירוש' לא טעין עליה שום זכות מהדש אלא גילה לה את הדין וליכא למילף מינה להיכא דלא ידע הבע"ד להביא זכו כלל שיטעון עליו הדיין , וכן נקדש הזיתי להרב פ"מ בפי' הירוש' בפ' ז"ב הו' הלכה ח' שהביא דעת הרמב"ם ז"ל דלא התיר אלא דוקא כשהבע"ד רוצה לטעון ואינו יודע לסדר הדברים וע"ז כתב וז"ל ומ"ש בשביתו' גבאי הלמודה בפ' מי שמת גרס נשבוא דהיה דינא עמיה אמר ליה מילתא , כשאינו עומד לדון לפניו מיירי כדמוכחא הסוגיא התם שלא שבא לפניו דרך שאלה ועצה ואם יודע שהדין עמו אז יאמר לו ובנגד שלא ילמד לו מתוך דבריו היאך לעשות עכ"ל , הרי להדיא כדכתי' דאין מכאן ראיה לדעת הטור ז"ל נגד ס' הרמב"ם ז"ל

ודנה הרב הלבוש ז"ל הבין בדברי הטור כמו שהבין מרן ב"י ז"ל דאפי' לא ידע בע"ד להבוא זכו כלל כגון דא פתח פיך לאלם והרי לדיין לטעון בעדו , אלא דיש להעיר בדבריו דאחר שהביא סברת יש חולקים בשם ס' הטור סיים וז"ל אבל צריך להתיישב בדבר זה הרבה כדי שלא יהא כעורכי הדיינים ע"כ , ולכאורה דבריו קשים לשמוע דלש' הטור ז"ל דאפי' לא ידע להבוא זכו כלל מצי טעין בעדו אין צריך ישוב וע"כ נ"ל דהטור מפרש עורכי הדיינים כמ"ש רש"י ז"ל בפ' נערה שנתפתתה דל"ן דהיינו שמטעים טענותיו של הבע"ד לדיין דבכה"ג הוי כעורכי הדיינים יע"ש , גרס הדיין עצמו כשרוא' שהדין עם אחד והוא קרוב להפסד ומחוסר ידיעת הטענה מצי לטעון לו בזכות ואין צריך ישיבה בארע' וא"כ היכי קאמר הרב הלבוש ז"ל על סברת הלזו דצריך להתיישב , ואפשר לומר דמסברת עצמו אמרה למילתא דאפי' לדעת הטור ז"ל דגם במילתא דלא ידע כלל מותר לדיין לטעון בעדו מ"מ צריך להתישב שמא מתוך דבריו ילמדו לשקר והרי זה כעורכי הדיינים זה נ"ל ע"ן הדחק

ולענין הלכה הא כתיבנא דמרן ב"י בבד"ה כתב ע"ד הטור דאין מדברי הירוש' הכרע לסברתו וגם דברי הב"ח גם בכה"ק נבי' כו"ב פסק כדברי הרמב"ם כדרכו דרך הקדש דדוקא היכא שרואה הדיין שהבע"ד רוצה לטעון ואינו יודע לסדר הדברים אז מותר לדיין לטעון ולהבינו ראשי דברים גם בסי' מ"ב סוף סעי' ג' לענין שטר שיש אותיות השונות דמוקים או רחוקי' דהדיין צריך שיחקור עליהם להוציא הדין לאמתו כתב דה"ד היכא דאתי לאפוקי מיורשים או מלקוחות אבל היכא דאתי לאפוקי מלוה או המוכר גופיה ולא טעין נתבע בההיא ריעותא דהכרכה בשטרא לא טענינן ליה עכ"ל , והרב הגדול מוהרח"א ז"ל ה"ה גם בס' ברכי יוסף בסי' י"ז אות כ"א השה על מרן הרב"י ז"ל בכנה"ג סי' מ"ב הגה"ט אות ג' שצידד לומר דמרן בש"ע סי' מ"ב פסק כסברת הטור ז"ל שהדיין יחקור גם בלהי טענת הבע"ד יע"ש , דהרי בסי' י"ז פסק כהרמב"ם ונמצאו הרי פיסקי' דסתרי אהדדי אה"ד ז"ל

ובעניותי נראה ליישב שיטת מרן הב"י ז"ל דאפי' לומר דבההיא דסי' מ"ב לחקור על כתב השטר גם הרמב"ם מודה דאפי' לא טעין נתבע בההיא ריעותא דאשתכח בשטרא טענינן ליה כיון דהבו' אמר שאינו חייב לו כ"כ או שלא מכר לו אלא שליש הפרדס וכיוצא לזה כההיא דעובדי דכ' ג"פ אעפ"י שאינו יודע לומר חתם דזייף השטר הו"ל כרוצה לטעון ואינו יודע לסדר הדברים דהדיין טוען ופותח לו בזכיותו , ומש"ה יש מקום לומר דאפשר דבההיא פסק בש"ע כסברת הטור ז"ל דלא כהרמב"ם שם דבההיא דבריו הטור שהוא מחלק דה"ד ליורש וללוקח טענינן אבל למוכר ולנותן גופייהו לא טענינן ליה שלא בכל גוונא טענינן דמאן יכים כאביי להבין הזיוף מקירוב האותיות ומריחוקן והרי הוא טוען דלא היה כך המעשה וכגון דא פתח פיך לאלם הרי זה נלע"ד להליץ בעד מרן הב"י ז"ל , ועי"ש לה"ה חיד"א ז"ל שכתב ויש ליישב

במצינו למדים דעיקר דין זה במחלוקת הוא שנוי בין הרמב"ם והטור ז"ל דלדעת הרמב"ם לטעון אתי דלא כוה ידע הבע"ד אסור והוי כעורכי הדיינין ולדעת הטור ג"כ מותר דהוי פתח פיך לאלם , ואי הוי קרוב אז הרי ללמד לו טענה שיזכה בה בנ"ד כדמוכח בכתובות בפ' הכותב סוף דפ"ה דקאמר התם קריבתיה דר"ן זבינתה לכתובתה בטובת הנאה איגרשה ושכיבא אתו קא תבעי לה לברתא א"ל ר"ן ליכא דליסבא לה עצה דתיזיל ותיחלה לכתובתה לאמר לגבי אבוה והדרא מיניה שמעת אולא אחילתא לכתובתה אר"ן עשינו עצמינו כעורכי הדיינין מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר ומסרך לא חיעלם ולבסו' סבר אדם חשוב שאני ופירש"י ז"ל לפי שלמדים ממנו ויש שפיטשו אף שלא לקרובים ע"כ

וכיוצא לזה איתא בפ' אע"פ דנ"ב ע"ב יע"ש וזה אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל הרי ללמד לקרובו טענת זכות אם לא באדם חשוב דאז אסור שלא ילמדו ממנו

ואולם הא בנע"ד הוא ה"ה גם לדעת הרמב"ם נראה דהרי לדיין לפתוח לו בזכותו ולבקש כל צדקי להפך בזכותו כדאמרינן בפ' כל כתבי דקי"ט ע"א אמר רבא הימני לי דכי אתי דינא מרבנן לקמאי לדינא לא מזיגנא רישא אבי סדיא כמה דלא מהפיכנא בזכותיה

בזכותיה אמר מר בר רב אשי כשילנא ליה לדינא לגו"מ מ"ע דחביב עלי כגיפאי ואין אדם רואה חובה לעצמו ע"כ ופירש"י דכי אחי גו"מ לחובת ה"ח עלי עכ"ל ולכאורה דברים אלו אך למותר דפשיטא דה"ש

(אה"ב הייס ס"ע יע"כ נתלא והע"ד וכשאני לעצמי אמרתי להביא ריש מילין דשייכי למימרא זאת כדי לבא עד גמירא בכונת הכתובים מה שתעלה במצודתי ושדי יהיה בעזרתי לכוין לאמיתה של תו' ומי יודע אם כיונתי לדעת עליון הוא הרהם **אדוני משה** הרב המחבר זלה"ה והנה מימרא זאת דרבא אימי לי כו' הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ז"ל לא הביאוה משום דס"ל דהוי מדת חסידות ככל אימי לי דאייתו התם ולכך השמיטוה אלא דהטור ז"ל בח"מ סי' ט"ו פסקה להלכה וכתב וכן מצוה עליו להפך בזכותו כל מה שיכול וכן מרן והלבוש בח"מ סי' זה ומרן ב"י ז"ל שם כתב דנפק"ל להטור מהאי מימרא דרבא דאיתי לי כו' וכ"כ הפרישה ז"ל והרב ב"ח ז"ל הרבה להקשות על מרן ב"י ז"ל דמימרא זאת דרבא הוא מדת חסידות ומצוה לא שמענו וכתב הוא ז"ל דנפק"ל להטור ממ"ש בפ' שבועת העדות ר"ל תני רב יוסף בצדק תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יכה יפה וכן היא גירסת הסמ"ג וא"כ חד יפה למיסרי בחיגריה וחד יפה להפוכי בזכותיה ומה שלא אמר ר"ן שם בגונדא דרב עולא כשהדר ביה לומר למיסרי כו' יאמר נא להפוכי בזכותיה כבר כתבו התוס' דהמ"ל להפוכי בזכותיה וכ"כ נ"י והשתא ניחא דאמר וכן מצוה כו' דשמא מצוה איכא אא"ד ז"ל יע"ש וכ"כ הרא"ש שם בפ' שבועת העדות יע"ש ועיין להריטב"א שם בשבועו' דגר'דגם הוא הוה גריס יפה יכה אלא דדריש חד יכה דינו יפה לשניס דלא להנוכי ליה וחד יכה למיסרי חיגריה יע"ש וכל האחרו'ומכלם הר' שבו'יעקב ח"א סי'קמ"ב וא"ה חיד"א בס' ברכי יוסף ה"מ סי' ט"ו אות ג' והרב חשק שלמה סי' זה הגנ"י אות ב' נגנו כתו גד על דברי הרב"ח ז"ל וכולם פה אחד בהסכמה עלו דיפה הניא מרן ב"י דין זה דהטור ממימרא רבא ומצוה איכא עיין עליהם בהלריהם ובטירותם . והיותר קשה על הרב"ח דמאחר דהתוס' והרא"ש ז"ל כתבו דה"ה דהמ"ל דשלא ליה להפוכי בזכותיה וא"כ ע"כ צ"ל דגם בברייתא דרב יוסף פרושי קא מפרשי דהשתדל לדונו יפה היינו להפוכי בזכותיה ומימרא רבא דקאמר איתי לי היינו לאיודרוני אנפשיה יותר וכיונא וכאשר כתבו רוב האהרונים ז"ל וא"כ למה לו להביא עצות מרחוק מגירסת הסמ"ג ז"ל דגריס יכה יכה דמי יימר דהטור ז"ל גריס יפה יפה מאי דלא גריס אבין הרא"ש ז"ל וכן הקשה הרב חשק שלמה ז"ל שם ועיין להרב קמ"ר ז"ל בח"ב בקונ' בית מועד סי' זה ס"ב שכתב ומ"ש מצוה עליו כן נראה שהבינו הראשונים ממ"ש פ' שבועת העדות גבי למיסרי בחיגריה דהמ"ל להפוכי בזכותיה ומ"ש בפ' כ"כ איתי לי כו' דנראה דהיא מדת הסילות היינו מה שלא היה מניה ראשו על הבר עד שסיה מהפך בזכותו . אבל להפוכי בזכותיה בעלמא מצוה הוי אא"ד יע"ש . וקשה לי דלמה זה לא הקשה בכח להרב"ה ז"ל דנדחק עצמו כמ"ש ומה גם דהוא ז"ל הביא לדברי הרב"ח ז"ל שם להק' עליו לפירושו בלהפוכי בזכותיה כיע"ש ולא נרגש מזה כלל . ועיין לה"ה שנות חיים ז"ל בס' משפטים . ועיין למרנא ורבנא ה"ה מוהר"י איסקאפה ז"ל בס' ראש יוסף בח"מ סימן זה אות ו' דכתב דכוונת ר"ן באומרו למיסרי בחיגריה הכוונה הוי להפוך בזכותו ולמיסריה ר"ל לאחיר ולפתוח כו' ואם כן נמצא דמ"ש ר"ן למיסרי חיגריה היינו להפוך בזכותו ע"כ יע"ש . ובודאי דכפי דבריו של גדול נוכל לומר דאפשר דגם הטור ז"ל ס"ל הכי וע"ז פסק בלשון מצוה וע"כ צ"ל ג"כ בברייתא ר' יוסף דהכוונה הוא להפוך בזכותו . וקשה דלמה זה לא יכב בגורן נכון דברי הטור ז"ל כמ"ש ואם נאמר דכוונתו הוא לומר כן ולהפיך בזכותו של הטור ז"ל מ"מ היה לו לפרש ולא לסתום כל כך . ועיין לה"ה יד יהודה ז"ל בחי' לשבועות מ"ש ע"ל רש"י ז"ל ועיין לה"ה שנות היים ז"ל בס' חקת דקע"ו ע"ד שעתל שם להרץ קו' הכ"מ ז"ל בה' סנהדרין פכ"א שפסק הרמב"ם ז"ל דדין היתום קודם לדין אלמנה ודין אלמנה קודם לדין ת"ח ודין ת"ח קודם לדין ע"ה . והק' הכ"מ דאיך פסק דדין יתום קודם לדין ת"ח דהרי מסקנא עובדא דכתובות בפ' ב' דייני גזירות מוכח דת"ח קודם ליתום ולזה השיב עפ"י מ"ש מוהר"ר פינחס הלוי ז"ל דבשלמא בתבר עצמו שרינן חיגריה ברישא וא"צ"ג דפתחו בדינא דאחריני כדי שלא יתבטל תלמודו משום כבוד דידיה וא"צ"ג דאיכא מצוה לדון את הבא ראשון מדכתיב כקטון כגדול תשמעון בפ"ב דסנהדרין עשה דכ"ת עדיף והיינו דאמרי פ' כל כתבי אמר רבא איתי לי דכי אתא גו"מ לדיניה כי הוכי דליסריה לאזר אבל כבוד קרובי של הכס אינו אלא מדרבנן ולא דחי עשה דאורייתא דכתיב ושפטתם צדק . ולפ"ז מצינן למי' כמ"ש הרמב"ם שדין יתום קודם לדין ת"ח היינו היכא דפתחו בדיניה והבא דרב ענן היינו היכא שעדיין לא פתחו בדיניה עכ"ל . ואני שמעתי ולא אבין דמ"ש מוהר"ר פינחס הלוי ז"ל דמימרא רבא דאיתי לי היינו לדונו ראשון דהוי מדאורייתא והרואה יראה דאחרי המ"ר הא ליתא מאחר דאעיקרא דמילתא מימרא רבא אינו כמו שהביאה הוא ז"ל ובדבריו לא מצינו . ואף אם נאמר דאלו הדברים שכתב לעיוני בדיניה כי היכי דליסריה לאחר הן הנה דברי הרב ז"ל ולא אמימרא רבא ז"ל מכל מקום כמה קשים דבריו דמלבד דרבא לא בא לומר כי אם דלא מזיג רישיה אבי סדיית עד דמהפך בזכותו דת"ח . ועו' דכפי דבריו דהוי מצות עשה דאורייתא מה חידש רבא באומרו איתי לי דקיים אמרינן משנת חסידים מאחר דמי זה אשר יכול לפטור עצמו ממ"ע דאורייתא דבא לומר רבא איתי לי כו'דזה הוי ממדת חסידות . ואם נאמר דתם שהביא למימרא רבא היינו לראיה בעלמא ולדוגמא נקטיה דכמו דצריך לדונו ראשון משום עשה דכבוד תורה כן מצינו דצריך להפוך בזכותו ולא בא לומר דאיתי לי היינו לדונו ראשון הנה מלבד דזה דוחק ואינם סובלים דבריו פירוש זה . עו' בה דאעיקרא לא מצינו במימרא רבא דפהוא אמר איתי לי כו' למיסרי חיגריה ברישא ואחר דנוסי מן הדין ולא ממדת הסידות וכלכתיבנא . ועל ה"ה שנות היים ז"ל קשה הרבה דאיך לא נרגש מזה כלל ודברי מוהר"ף הלוי ה בא׳ בהריטב"א לכתובות ובש"מ ע"ש

והנה

ודינא אי בת"ח שרי ליה לדיין לפתוח לו ולטעון בעדו זה לא מצינו מפורש להדיא וכפי דברי רש"י ז"ל הפי' במימרא דרבא כתב דלא הפיכנא בזכותיה עד שארא אם יש בדבריו לזכותו ע"כ משמע דדוקא אם הת"ח בא טעו"ן בטענותיו אזי צריך הדיין להפוך בזכותו בטענותיו כל כמה דמצי כדי לזכותו ׳ אבל לטעון בעדו מה שלא טען הוא אינו יכול משום דאעיקרא דמילתא מה שצריך לעיין בטענת הת"ח יותר מבע"ד אחר היינו משום דמעמידין להת"ה בחזקתו ומש"ה צריך להפוך בזכותו כל כמה דמצי וכמ"ש הסמ"ע ז"ל בסי' ע"ו סק"ד ׳ וכ"כ הרב הלבוש ז"ל בסי' ע"ו דהחזקתו שלא יעבה ע"ל ובודאי יש לו זכות ע"כ ׳ וכן ראיתי לרבני האחרונים ז"ל שכתבו דמאי דצריך להפוך בזכותו דת"ח היינו משום דמשמחא כשנא הת"ח לדין ודאי דיודע בעצמו שהוא זכאי בדינו וע"ז צריך הדיין לחזור ולחפש הזכות אשר לו ׳ ועיין להרב בית מושב ז"ל שם ׳ והגם פרש"י ז"ל עצמו שם פירש דכי אתי צו"מ כו' דאיבעא ה"ה עלי ותזה נראה דהיינו דמחמת אהבתו והבתו אינו רואה הונם ומהפך בזכותו כל כמה דמצי יען הביב עליו כגופו וכמאמר מר בר רב אשי הם נפ' כל כהני סמוך ונראה דאמר פסילנא ליה לצו"מ לדינא מ"ט דחביב עלי כגופאי ואין אדם רואה חובה לעצמו וא"כ מוכח מזה דעליו מוטל להפוך בזכותו של הת"ח בכל אופן שיהיה אפ"ה לא משמע מזה דשרי ליה לפתוח לו ולטעון בעדו מה דלא ידע הת"ח ולא טעין ליה אלא להפוך בזכותו הוא לעיין בטענותיו ובדבריו כל כמה דמצי כדי לזכותו וכמו שפירש עד שארא אם יש בדבריו לזכותו

אלא דמדברי הטור ומרן והלבוש ז"ל שכתבו וכן מצוה עליו להפוך בזכותו בכל מה שיוכל נראה מדבריהם דבכל אופן שיהיה צריך להפוך בזכותו ואע"פ שהת"ח הוא לא ידע מטענה הלזו וע"כ זריכים אנו לומר כן בדעת הטור דברי הוא ז"ל כ"ל בכהם בני אדם דאע"ג דהוא לא ידע שרי ליה לדיין לפתוח לו משום כתח ניך לש"ס ואינו אסור משום עורכי הדיינים ׳ כ"ש וק"ו בת"ח דרבו יהירה אישתכחת ביה דהמצוה עליו להפוך בזכותו וזו אינה צריכה לפני' לדעת הטור ז"ל ׳ ואפי' להרמב"ם ז"ל דס"ל דס"ד היכא שהבע"ד כהח לה אלא שאינו יודע לסדר הדברים דאזי מותר לו לדיין לסעדו ולהבינו משום כתח כיך לש"ס ׳ מ"מ בת"ה אפשר דיודה דבשביל כבודו של ת"ח שרי ליה לדיין לטעון בעדו ולפתוח לו ולית ביה משום עורכי הדיינים ׳ והגם דהוא ז"ל השמיט הך מימרא דרבא דהיתי לי כו' משום דס"ל דהוי מגנת הפירוש אפ"ה מניין למימר הכי משום דבה"ח יש לו עם הדיין כדין ק ונ ובקרוב מותר לו ללמוד לו טענה שיזכה בה בנ"ד ומינה דיכול לטעון בעדו ולפתוח לו ׳ ולדעת הרב"ח ז"ל דכתב דגם הטור והרא"ש ז"ל מודו דאין לדיין לטעון בעדו אלא א"כ נסתבס כו' ולא פליג הטור אה' הרמב"ם ז"ל אלא נגד"ש הרמב"ם דצריך להתייצב הרבה דלטור ז"ל ס"ל דאינו צריך התייצבות כלל והא קמ"ל רב הונא דפי הוה הזי כו' היה אומרו אכף ומיד בלי שום התייצבות שלא יהא נראה כעו"ה כיע"ש ׳ כפי דבריו בת"ח ודאי גגו הרמב"ם ז"ל יודה דאין צריך התייצבו'

כיון שרואהו מצטער ומוקמינן אחזקתיה כמ"ש הלבוש והסמ"ע ז"ל ׳ ע"ד נקדים מ"ש הרב שבות יעקב ז"ל שם בסי' קמ"ד והביאו ש"ה היד"א ז"ל שם בסי' ע"ו אות ג' דנשאל אם גם בזה"ז יש דין ת"ח להקדים דינו והשיב וז"ל על מה שכשן הטור למנוה להפך בזכות ת"ח כתב הסמ"ע דאין דין ת"ח בזמנינו כו' נ"ל קנחרחיה הפ' כ"כ היתי לי דכי אתי צו"מ כו' וצו"מ פירש"י בתעניות ל"ד נהור הריף וא"כ אף דבזה"ז אין דין ת"ח עכ"פ יש להם דין נהור הריף אף כו' וכיון שכן הוא לענין מהפך בזכותיה א"כ בהאי דינא דאקדומי דינא הכי כו' יעי"ש

עוד נקדים מ"ש למרן מלכא הגאון אור היר"ח ז"ל בס' מערכי לב ח"ב דקס"ה דכתב שם דהמלמד זכות בשביל רבים לית ביה משום עורכי הדיינים ואפי' אדם השוב שרי ללמד זכות ודהי מלת הסידות כלזו דאדם חשוב ע"כ ׳ ונקדים עוד מ"ש בכתובות דק"ו כי אתא רב דימי אמר רב נחתן בר כהן מ"ד מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומו' יהרסנה אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ כו' יעי"ש ׳

ומעתה נבא לכונת הכתובים והוא דכבר כתבנו דהמזמור הלזה פירשוהו רז"ל על הת"ח וכמו שפירש"י ז"ל שיר ידידות להאהיבם על הבריות ולהאהיב תורתם עליהם ובכן הוא אמר דאם יהיה האופן שהת"ח בא לפני לדין או אם יש לו דין עם איזה אחד בפני דיין אחר וכשאני לעצמי נמצאתי שם בפני הדיין בכל אופן שיהיה איני חושש משום עורכי הדיינים כשיהיה נוגע להת"ח לכל הפירושים אשר כירשו ז"ל בעורכי הדיינים ׳ וז"א רחש לבי דבר טוב דהיינו שעלה על דעתי איזה דבר טוב על הת"ח שיש לו לד זכות והוה ס"ל דאסור לאומרו משום עורכי הדיינים אני איני חושש לזה כיון שהוא ענין הנוגע להת"ח וא"כ אפי' שאני אדם חשוב ובאדם חשוב אסור לפי שלמדים ממנו אפ"ה בכגון דא אומר אני משום שהבנתי של ת"ח כמ"ש רש"י ז"ל במימרא דרבא דאיתי לי כו' משום דחביבא ת"ח עלי ׳ והדר פירש איך הוא מדבר בענין הנוגע לדיינים וז"א מעשי למלך והיינו לדיין כמ"ש בכתובות דמלך הוא כינוי לדיין וכמו שפירש"י ז"ל למי בהוא ראוי למלך כו' והיינו כמ"ש רש"י ז"ל בכתובות דכ"ו עורכי הדיינים אוהב אחד מבעלי דינים ובא לפני הדיין ומטעים זכיותיו לדיין זה נקרא עורכי הדיינים ע"כ ׳ וכאן נמי כיון שהוא מדבר על הת"ח שכשיהיה לו דין אורה ואני אוהבו ע"ז אני עורך טענותיו לדיין ואיני חושש משום עורכי הדיינים ׳ וכמו כן נמי נוכל לומ' שהדיין עצמו הוא המדבר והיינו דאם רחש לבו של הדיין דבר טוב דהיינו איזה טענה להטיב לו להת"ח אומר הני יען הוא ת"ח ומצוה להפוך בזכותו ולטעון בעדו כמ"ש ׳ ולא די זה אלא לשוני עט סופר מהיר והוא דבא לרמוז מ"ש דהגם דבשאר בני אדם ס"ל להרמב"ם ז"ל דצריך התייצבות בדבר שלא יהא נראה כעורכי הדיינים ברם בת"ה לית לן בה ואינו צריך יתישבה כנ"ל דעת גם לדעת הרמב"ם ול"ת לדעת הטור ז"ל וזהו לשוני עט סופר מהיר ׳ ואמר עוד יפיפית מבני אדם לרמוז מ"ש מו"מ הרב הגדול מערכי לב ז"ל דבשביל רבים לית בה משום עורכי הדיינים ואפילו

אדם

אדם חשוב שרי למעבד זילותא והיופי שיש לת"ח הוא שדינו כרבים וזהו יפיפית מבני אדם דהיינו דיש לך חשיבות כאלו אתה מבני אדם דרבים הם והוי כאלו אתה טוען על רבים ושרי' למעבד זילותא עליך ואינו אסור משום עורכי הדיינים · ועוד זאת יתירה דאפי' היינך הן בשפתותיך וכבר אתה ידעת לחבר הדברים ואין אתה מבחנש' והוה ס"ד דכגון זה היה אסור משום עורכי הדיינים אפ"ה בת"ח לית לן בה וטענינן בעדו ועוד יש לך מעלה אחרת דכבר כתבנו דת"ח יש לו דין קרוב וכמו שבקרוב לית ביה משום עו"ה כן הוא בת"ח דיש לו דין קרוב והעדיפות שיש לת"ח הוא דבקרוב עצמו הוא קורבה המתבטלת כמו קרוב ונתרחק ואפשר שמא ימלא דבגוף אחד בזמן אחד יהיה מותר לערוך טענותיו בעדו ואינו אסור משום עו"ה ואחר זמן יהיה אסור כגון שנתרחק אבל קורבת התורה היא קורבה שאינה מתבטל' לעולם וז"א על כן ירצה ע"כ דאתה ת"ח וזכית לכבוד התורה ברכך אלהים לעולם דהיינו לעולם ועד ואין לך ברכה ושכר טוב גדול מזה · וגם נוכל לומר רמז יפיפית מבני אדם דלמה אמר בלשון כפול יפיפית ולא אמר יפית מבני אדם אלא אפשר דבא לרמוז למ"ש בש"ס לפי גירסת הסמ"ע וכמ"ש הב"ה עם שאגב בחו' ובתנות השתדל לדונו יפה יפה דחד למיגרי באיגריה וחד להפוך בזכותו ולז"א יפיפית בלשון כפול לאשמועי' תרתי והיפוי הוא מבני אדם דהיינו בין אם יהיו הרבה בני אדם בעלי דינים הקדמונין להה"ה יכן ג"כ להפוך בזכותו של ת"ח יותר משאר בני אדם וכבר כתבנו משם הרב שבות יעקב ז"ל דבדרגא מרבנן היינו בחור חריף ומש"ה כי היכי דלא תימא שהמעלה הללו אמר לשה"ח היינו כשיהיה חכם גדול דוקא וזה אינו דבבחור חריף איתיה להאי וע"ז אמר חגור חרבך על ירך גבור כו' ירצה דכשהגרת החרב במלחמתה של תו' כפי' רש"י שם ובאת לכלל בחור חריף אזי הגעת לכלל גבור ולהתלבש בטלית של ת"ח בכל התכשיטים ככל חקיהיו וככל משפטיו · וגם כבר כתבנו דטעם שמהפכים בדין הת"ח היינו משום דמסתמא אינו משקר וטענותיו אמת ועז"ה והדרך ירצה הוד והדר שיש לך יותר משאר בני אדם ה"נ צלח רכב ע"ד אמת דהיינו דמעמידין אותו אחזקתיה דטענתו אמת ועוד ג"כ וענוה צדק דכבר ידוע דמי שהוא עניו זוכה לכוין לאמיתה של תורה והדין עמו וכבר כתבנו דהטעם דמהפכים בזכות הת"ח הוא משום דודאי קודם בואו לפני הדיין ראה וידע דהדין עמו ובכן ז"א וענוה צדק דמסתמא ת"ח יש לו ענוה והדין עמו דהלכה כמותו וע"ז צריך להפוך בזכותו דודאי הדין עמו)

דרוש ג להספד

ידעי לה רבנן להאי מילתא כמה גדלה ומעלת הספדן של צדיקים כי רבה היא והחיוב מוטל ע"כ עדת בני ישראל לבכות ולספוד ולעורר הבכי בכל אמצי כחם כל כמה דאפשר ואפי' לילך ממקום אל מקום כדי להספיד לצדיקים חייב אדם לילך ולהספיד כאשר הנחנו ראינו במדרש איכה שאמרו שם וז"ל כד דמך ר' יוסי מגלחייא סליק ר' יוחנן וז"ל לגמילות חסדא וסליק עמהון ר' יצחק פסקא והוה תמן חד סב בעי למיעל ולמפתח עלוי ולא שבקיניה א"ל ר' יצחק פסקא קדם שאין אריותא דאורייתא את פתח פומך א"ל ר' יוחנן שבקוניה דהוא גבר סב ליעול ולישתבח באתריה על ופתח ואמר מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר מק' תוכחות ושמ"ב שבמשנה תורה ומחרבן בהמ"ק דאלו בתוכחות כתיב והפלא ה' את מכותך ובחרבן בהמ"ק כתיב ותרד פלאים אבל בסילוקן של צדיקים כתיב לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר אר"י פסקא יהוי דינגברא בריך פומיה את"ל ר' יוחנן אלו לא שבקתוניה מנן הוינן שמעין הדא מרגניתא ע"כ · ויש להעיר במאמר הלזה טובא ראשית בכירי בת"ש בעי למיעל ולמפתח עלויי דאי כוונתו הוא שהיה רוצה להספיד יאמר נא בעא להספיד ולמה נקט בלשון זה · ועוד דלמה לא היו מניחים אותו לבכות ולהספיד ואי משום כבודו של רי"י ור"ל כמו שראינו שאמר קדם שאין אריותא את פתח פומך אפ"ה עדין קשה דהא לא מצינו שלא להניח לקטן לספוד בפני מי שגדול ממנו ועוד להבין בתשו' ר' יוחנן שבקוניה דהוא גבר סב ליעול ולישתבח באתריה דאטו ר"י פסקא לא ראה וידע שהוא זקן ומקומו מוסכר לו ואפ"ה לא היה מניחו · ועוד לנו להבין בקינתו ובהספדו שהוא אמר מצינו שק' כו' יותר ממאה תוכחות למה זה אמר בדקדוק יותר מק' תוכחו' כו' ולא אמר בסתם יותר מהתוכחות ומניא למה לי ועוד כיון שכבר אמר דק' יותר מק' תוכחות למה הוצרך ג"כ לומר דק' יותר מחרבן בהמ"ק כיון שכבר הגדיל שאדרה באומרו דק' יותר מהתוכחות · ועו"א וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו ולנו לדעת דאטו בשביל חכם אחד שמת א' ב' נ"מ יאבד חכמת מהחכמים שנשארים ועוד בת"ש ר"י בריך פומיה והשיב לו רי"ו אלו לא שבקותיניה מנן הוינן ידעין כו' דאטו בשביל שברכו ר"י בפסקא ע"ז שייך לומר דאלו לא היה מניחו לא הייתי יודעים הדא מרגניתא והלא בין הכי ובין הכי אפי' לא ברכו היה שייך לומר לו זה

אלא נלע"ד שאפ"ל והן קדם נקדים להבין כוונת הכתוב בס' מקץ ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי רק הכסא אגדל ממך · וי"ל דתיבת ממך נראה שפת יתר דהו"ל רק הכסא אגדל או הו"ל רק כסאי אגדל מכסאך ועוד מהו מילת רק מאי אתא למעוטי

ויובן בע"ה עם מ"ש בפ' הנושא דק"ג ע"ב שלה דאמר רבינו הקדוש חנינא בר חמא ישב בראש ופרכינן והא הוה ר"ח ומשני נח נפשיה והא אמר ר"ח אותו היום שמת ר' בטלה קדושה ומשני איפוך ע"ש ורבותינו בעלי התוס' ז"ל שם בד"ה אותו היום כתבו דבטלה קדושה ר"ל שהיו קורין אותו רבי' הקדוש ע"ש · והנים אמתו להם כדבריהם כן הוא דפי' בטלה קדושה ר"ל שהיו קורין אותו רבינו הקדוש א"כ איך יכון הירוצא דשמעתא דמשני איפוך דלא מצינו בשום מקום שנקרא ר' חייא קדוש רק ר' כדאמרינן דנקרא קדוש משום שמימיו לא הכניס ידו תחת אבנטו · והרב רנוף אהבה ז"ל תירץ דה"פ יום שמת ר' חייא בטלה קדו' כלומר

כלומר כשהיה ר' חייא חי על האדמה היה לי פאר בהיותי נקרא קדוש במקום שהיה ר' חייא אדם גדול וקדוש דגדולים מעשי חייא ועכ"ז היו קוראים אותי רבינו הקדוש , אבל כשמת ר' חייא נטלה קדושה כי לא נשאר בדור גדולים וקדושים עד שאתכבד כנגדם בהיותי נקרא קדוש והוא ע"ד מאמרז"ל שאמר הקב"ה איני מתעלה להיות נקרא קדוש אלא בין קדושי' שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל ע"ש . ועד"ז כי' מוהר"מ אלשיך ז"ל כונת הכתוב קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם כלומר קדושים תהיו כי בקדושתכם יוודע קדושתי כי קדוש אני כי איני מתעלה להיות נקרא קדוש אלא בין קדושים כאמור ודפח"ח , ובכן זהו כונת הכתוב אחר שפשתו כ"כ באומרו אין נבון וחכם כמוך דכולל כל איסו'רין אמר לו אתה תהיה על ביתי כו' רק הכסא אגדל ממך כלומר כל מגמתי שאני ממנה אותך על ביתי ועל כל עמי אינו אלא בעבור שאתגדל ממך בהיות שאתה נבון וחכם ועכ"ז אני מלך עליך אתגדל מאד כ"כ שאני מתכבד שאני מלך בהיותי בין המצריים שכולם טפשים כנגדך ומה מעלתי ויתרוני שיקראוני מלך עליהם נמצא דהגדולה שאני נותן לך היא בשבילי וק"ל , ועפ"ז פירש הרב החסיד בס' שארית יעקב פ' אחרי כונת הכתוב בקינת דוד על אבנר ויאמר דוד הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישראל דלכאורה יפלא דמה בא לבשר את הידוע כי הלא המה יודעים ג"כ שהיה שר וגדול ומשו"ה גלל הכתוב מאד ויבכו אותו כל ישראל , אמנם כונתו רצייה להודיע כי יפלא בעיני העם הזה מה כל החרדה הזאת אשר החריד על מות אבנר אחר היות בדור גדו' אדונינו דוד הע"ה ע"כ היה כמשיב הלא תדעו כי שר וגדול כו' כמדבר בעדו כלומר גם מי בזה שר וגדול ליאודי' בעיניכם נפל היום בישראל בהיות אבנר עודנו היתה לי התפארות להיות מלך גדול במקום שהיה האדם הגדול גבור בתורה כאבנר אבל במות אבנר איני מתעלה להיות מלכותי וגדולתי ניכרת בין אנשים שאינם גדו' כ"כ בתו' נמצא כי במיתתו של אבנר נופ'ל אנפי מהנו ע"ד האמיר א"ד ז"ל

וזה נלע"ד לרמוז כוונת הכתוב בד"ה ב' סי' ל"ה ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום דיש לדקדק מהו אומרו על יאשיהו דהו"ל ירמיהו את יאשיהו , אמנם ע"פי האמור הנה נכון כי בא הכתוב לומר שמחשבותו של ירמיה שלא היה מחשיב את עצמו לגדול כדי לקונן ג"כ על עצמו שאינה נחשבת גדולתו לכלום עכשיו שמת יאשיהו דדרך הגדול להספיד לקטן ממנו כך כמו ר' שאמר נטלה קדושה ודוד כאמור , אלא ירמיהו לא היה מחשיב עצמו כ"כ כדי לקונן על עצמו אלא ויקונן ירמיהו על יאשיהו דיקא וגם כל השרים והשרות לא אמרו בקינותיהם אלא על יאשיהו כמו שראו בירמיהו . עוד נקדים מ"ש הרב פנים מאירות בס' כתנות אור פ' נצבים והביא דברי הר"ה היד"א ז"ל בס' פתח עינים ז"ל בת' מנחות דמ"ג דבתוכחות דכי תבא יש צ"ח תוכחות ועוד שתים ברמוזו' במש"ה גם כל חלי וכל מכה והוו זיבורא ועקרבא והוו מאה ומאה ברכות מבטלים המאה תוכחות עכ"ד ודבריו הן הנה מס' הרוקח והביא אותה הרב הליא רבה ז"ל בא"ח סי' מ"ו ועיין להרב הגדול היד"א ז"ל בס' יוסף אומץ סי' ן' דלע"ע ע"ד הכבר נרגש לדידיה על הבבא וה מהרב פנים מאירות ז"ל מאמר שהיא של כח הקודמין ה"ה הרקח סי' ש"ח יע"ש עוד נקדי' מ"ש רז"ל עפ"פ גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר זו מיתת ת"ח וכבר ידוע מ"ש רז"ל מזמור לאסף קינה מיבעי ליה אלא על שספך חמתו על העצים ועל האבנים

ומעתה עלי נא'ר לפרש כונת המאמר והוא דכבר כתבנו דכשמת אדם גדול בתו' אזי גדול העיר מן המקום ההוא עליו מוטל להספיד על עצמו כי נפל מגדולתו כמ"ש הרב רציף אהבה ז"ל דמשמת ר' חייא נטלה קדושה וכמ"ש הרב החסיד בס' שארית יעקב בקינת דוד הע"ה על אבנר , ועפ"ז ההוא גבר סב דהיה מארי' דאתרא ההוא ור' יוסי מתלהייא היה דר במקום ההוא א"כ ודאי דהיה מעלתו מתעלה להכב ואחר מיתת ר' יוסי ירד מגדולתו דאין גדולתו ניכרת כמאז ומקדם , וז"א כד דמך ר' יוסי דמתלהייא כו' והוה תמן חד סב דהיינו דהיה מארי' דאתרא ההוא כדמפרש ואזיל ע"ז היה רוצה להספיד את עצמו דהנה בעת'ה ירד מגדולתו וזהו אמרו בעי למיעל ולמיפתח עלויי והיינו להספי' את עצמו ומש"ה נקט בל' הזה ולמיפתח עלויי דהיינו על עצמו ולא אמר להספידו וכשראה אותו ר' יצחק פסקאה דכונתו של אותו זקן היה לומר דעתה שמת ר' יוסי המתלהייא ירד הוא מגדולתו המטו להכי לא שבקיניה ואמ"ל קדם דלין אריוותא דאורייתא את פתח פומך ירצה דאיך מלאו לבו לומר הכי דעל מיתת ר"י מתלהייא נופל הוא מגדולתו . מאחר דר' יוחנן ור"ל ההם גדולים בתורה מאריות גברו . וההוא סבא הוא ראש המקום ההוא א"כ אין לך מעלה גדולה יותר מזה . ע"ז לא היה מניח אותו לספוד ולבכות כסדר הזה דאלו היה מספיד בשהם על ר' יוסי מתלהייא ודאי דלא היה מונע אותו הגם שהיה בפני גדולים ועד מיה ממנו , וז"א קדם אלין אריוותא דאורי' את פתח פומך דהיינו בסדר ואופן זה . וכשראה ר' יוחנן דר' יצחק פסקאה לא היה רוצה להניחו להספיד כסדר זה מפני כבודם של ר' יוחנן ור"ל דהם גדולים בתורה ממנו ואיך יתכן לומר דירד מגדולתו במיתת ר' יוסי מתלהייא , ע"ז כה אמר לו לר' יצחק שבקיניה כו' ליעול ולישתבח באתריה ירצה אם כדבריך הניחא אם אנחנו היינו תושבים מן המקום הזה והיה פותח בדבריו לומר כן להספיד את עצמו שירד מגדולתו אזי היה העדר כבוד שלנו , ברם הנה בעת'ה באנחנו אורחים ולא באנו אלא למיגמל חסדא כמ"ש בראשית מאמר א"כ אין זה העדר כבוד שלנו ונאה ויאה להדין גבר סב לדרוש כסדר זה דהיינו להספיד את עצמו וזהו שבקוניה ליעול ולישתבח באתריה ולא לנו שום העדר כבוד ואז ההוא אמר בהספדו ובקינתו ג"כ דבר הנוגע להנספד וכה אמר חזינו הקשה סילוקן ש"ן לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר ב' שבמשנה תורה והוא דכבר כתבנו משם הרקח והרב פנים מאירות ז"ל דע"י מאה ברכות ניצול האדם ממאה תוכחות דהיינו צ"ח הכתובות וזיבורא ועקרבא דהם רמוזות כמ"ש הכתוב גם כל חלי וכל מכה כו' , ונמצא דלכל התוכחות הכתובות ואשר לא כתובות מיני להם

הרוקח

הרופה ולמיתת הצדיקין לא מצינו וזהו מצינו בקשה פי' ש"ל כו' יותר ממלה הוכחות כו' כפי דברי הרוקח דגם כל חלי וכל מכה כו' היינו זיבורא וכפי מאמר רז"ל דהיינו על מיתת הצדיקים אפ"ה התוכחות הם יותר קשים מאחר דעלו זבאו מפורשים בתורה ומיתת הצדיק לרוב הקטן לא נכתבו וזהו יותר ממלה הוכחו' הסר ב' שנמשכה תורה דמלחזינן דשלא נכתבו והב' לא נכתבו כי אם באו ברמז ודאי דהם יותר קשות וגודאי דלפי מאמרו"ל שהם על מיתת הצדיקים מאה ברכות יועיל גם לזה וכשאנו רואים מיתת הצדיקים על דא ודאי קא בכינן דלא עלתה ארוכה ע"י הברכות ומתה נפסך קשה או שפי' גם כל חלי וכל מכה כו' היינו זיבורא ועקרבא וזוהי בקשה או שאפי' כפי דרשתם ז"ל דהיינו על מיתת הצדיקי' למה לא הועילו הברכות להציל ממות נפשם של הצדיקים ، ואמר עוד ומהרבן ב"המק בא לרמוז דהן אמת דהקב"ה שפך חמתו על העצים ועל האבנים כדי להשאיר שריד ופליט ויזכר שם ישראל ، האמנם חמתו בערה על עץ ואבן משא"כ בענין הצדיקים שהולכים לכפרת הדור דנמצא שופך חמתו על בני אדם וזהו קשה ג"כ יותר מהרבן ב"המק ، והזר עוד בעל המאמר לומר וכ"כ למה והוא דמאהר דראינו בקינת הביא שבא על עצמו על שנפל מגדולתו כפי זה הספד הלזה שייך להספיד בינו לבין עצמו ומה גם שכפי דבריו מורה ובא כמשתרר עליהם ומה גם שאין זה דרך ענוה דהסמצינו זה בדוד הע"ה שנא ושנא וכל קבל דנא מצינו בירמיהו שלא החשיב עצמו לכלו' וקינתו היתה על יאשיהו דוקא וע"ו שאל וכ"כ למה דהיינו כ"כ קינה והספד בסדר זה לא שייך בפני רבים כמ"ש ויבי כשיב תדע לך ואבדה חכמת חכמיו ירלה דהם ראית שאבדה הכמת הכמיו וחסורי מחסרא לדיקים והכמים שבדור ממילא ובינת נבוניו תסתתר דהיינו הנבונים שבדור תסתתר בינתם ע"י מיתת הצדיקים שע"י היותם בחיים היו נושאי' ונותנים בהל' ומוצאי' לאורה בדינים והנשפעים מהא"כ במיתתם וכיון שנגמר הבוא שבא את קינתו ושמע ר' יצחק בתוך דבריו שלהבלל כל איש ואיש ממנה קללות וגם ממית' הצדי' לפי דרשתם היינו ע"י מאה ברכות מש"ה מדה כנגד מדה אמר יהוי דין גברא נריך פומיה שיהיה מבורך מפי עליון ומדה שמדד ימדדו לו שהוא לימדנו ענין ברכות גם הוא ית' ע"ד כל המברך מתברך ור' יוחנן ע"ה אהרי שמצא את כל דברי הקינה של הבוא זקן וגם ראה שר' יצחק עמד וברכו ונמצא שחור בו מדעתו על אשר לא היה מניחו לספוד ולבכות חזר הוא ג"כ ללמד דעת את העם בהן שפתיו וכה אמר אלו לא שבקתוניה מנן הוינן שמעין הדא מרגניתא והוא ע"ד מ"ש ה"ה מהר"ש אלשיך בס' אמור בכוונת התנא איזהו הכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי והוא כי דרך החכם הוא לשמוע וללמוד תורה מפי כל איש ואיש יהיה מי שיהיה ואפי' מפי נער קטון כי לא מפני כבוד התורה אלא לשמוע מפי אנשים דעלמא ... דך מרגניתא דלית בה טימי דהחכם מה שמביע ... יתו' היוצא מפי האיש ההוא ולא אל ה... וזהו איזהו הכם הלומד מכל אדם

יהיה מי שיהיה ומביא ראיה מהכתוב שנאמר מכל מלמדי השכלתי ואפי' מקטן ממני יען כי עדותיך שיחה לי והעולה על רוחי היה כי עדותיך עצמן שיחה לי כי הם היו משיחים עמי וא"כ מה לי אם יצאו מפי קטון או גדול את"דז"ל וכיון שלפי דבריו של ר"י פסקא שלא היה מניחו היינו משום שהוא קטן ממנו בחכמה הגם שהיה גדול בשנים לזה אמ"ל ר' יוחנן אלו לא שבקתיניה מאן הוינן ידעין הדא מרגניתא כמ"ש מוהר"ש אלשיך ז"ל שדרך החכ' הוא שלא להשליך המרגלית בשביל האומר אותה יהיה מי שיהיה

דבר הלמד שהעיקר הוא לימוד ועסק התור' כי אעיקרא דמילתא בחר בנו מכל העמים ונתןלנו את תורתו והגם שהחזירה ע"כ האומו' לא היה אלא שלא לתת פתחון פה שלא יאמרו אלו נתנה לנו היינו מקבלים אותה ، ואמרו רז"ל בילקו' תהלים ע"פ רבות עשית אתה ה' אלהים כו' ר' סימון אמר כל נפלאות ומחשבות שחשבת כדי שלא יקבלו אה"ע את התורה ולמה נראית כמחזר אליהם כדי לכפול שכרינו ע"כ ונבין מקראי קדש אלה האמורים בתהלים סימן מ' וכ"ת רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה וחטא' לא שאלת ، אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי ע"כ ، והדקדוקי' באלה הכתובים הן רבים תחלה וראש אומרו רבות עשית כו' דמהו נפלאותיך ומהו מחשבותיך ורד"ק פי' נפלאותיך הם בשעת מעשה ומחשבה טרם מעשה ، וצריך להבין דהול"ל אותותיך ונפלאותיך ורז"ל בילקוט אמרו ר' סימון אומר כו' כדבר האמור ، ולפ"ז ליכא נפלאות אלא מחשבות לבד דאלו נתינת התורה לישראל אין בה כ"כ פלא ، ותו דלפ"ז מאי רבות עשית על אשר גזר אומר אגידה ואדבר' עצמו מספר ולפום ריהטא לא אמר אלא אחת מהני' לפי מדרש רז"ל ، יעו"ש זבח ומנחה לא חפצת כו' מאי שייטיה הכא ואם הכוונה לומר במה אקדם ה' על כל הטובות אשר עשה עמי לפ"ז העיקר חסר ועו"א אזנים כרית לייחה ענין אזנים לכאן ורש"י ורד"ק ז"ל פירשו זבח ומנחה לא חפצת ביום מתן תור' ע"ד עולה וזבח רק אזניםכרית לי לאמר שמעו בקולי ע"כ ואכתי קשה מה קשר ושייכות יש אל הקודש ואמאי לא ערבינהו בהדדי זבח ומנחה ועולה וחטא' לא חפצת ואמאי פלגינהו ובא' אמר לא חפצתי ובב' אמר לא שאלת ותו דלמ' הפסיק בינתיםבאמרו אזנים כרית לי ותו או' אז אמרתי הנה באתי כו' דהאי אז באיזה זמן הוא ורש"י פי' אז בשעת מתן תורה אמרתי לפניך הנה באתי אליך במסורת בריתיך נעשה ונשמ' ודבר ה' כתוב עדות עלי במגילת ספר בתורת משה ע"כ ולדרכנו יבא על נכון ، וע"ז לעשו' רצונך אלהי חפצתי דאם כפי' רש"י הול"ל אז אמרתי הנה באתי לעשות רצונך אלהי חפצתי כו' במגילת ספר כתוב עלי

אך אפשר שיובן עם מה שפי' הרב החסיד בס' שארית יעקב פ' נשא דו"ן ע"ב בפלוגתא דאמור רבנן פ' הבונה ע"פ אנכי ה' אלהיך דאיכא מ"ד נוטריקון אנא נפשאי כתבית יהבית ואיכא מ"ד כתם

התם אנכי נוטריקון למכרע יהבית לחבית נאמנים אמריה שכונת מחלוקותם כלכי מ"ש בדברים רבה פ' עקב שעשרת הדברות היו קידושין לישראל כמו המקד' בשטר ולפ"ז יקשה דהא בפ"ק דקידושין ד"ט בעי רשב"ל שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה מהו הוויות ליכיאות מקשי' מה יציאה בעינן לשמה אף הויה בעי' לשמה, א"ד הוויות להדדי מקשינן מה הוייה דכסף לא בעינן לשמה אף הויה דבשטר לא בעינן לשמה בתר דבעיא הדר פשטה הוייה ליציא' מקשי' דאמר קרא ויצאה והיתה ע"כ א"כ שטר עשר' הדברו' שנכתב סתם ולא נ כר שם ישראל בם כלל לא יועיל דהא בעי' כתיבה לשמה וע"כ צ"ל ס"ל לאיכא דאמרי דה"ק יהבית כתבית כונתם רלויה דבתר נתינ' התורה כתב שטר הקידושין לשם ישראל משום דס"ל אין ברירה בדאורייתא וז"ש נאמנים אמריה של תור' דבעינן שיתאמת ויתברר תחילה, אמנם רבי יוהנן ס"ל כמ"ד יש ברירה הילכך אף שנכתב השטר סתם יש בו מועיל מפני כי בתחי' היה דעתו יתברך להזר אהר או"הע אם יקבלוה ולפיכך כתב השטר סתם לאיזו אומה שנתרצה להתקדש לו וכיון שלא רצו או"ה להתקדש לו מאז הוברר הדבר שמתחילה לשם ישראל נכתב ומש"ה שפיר איכא למידרש נוטריקון ישר אנא נפשאי כתבית יהבית כתבית ברישא ובתר יהבית דהואיל וישראל קבווה יש ברירה והוברר הדבר דמעיקרא לשם ישר' נכתב ויש בו מועיל עכ"ל

ונוראות נפלתי עליו איך הפה יכולה לומר דר' יוהנן דדריש כתבית יהבית ס"ל דיש ברירה ופליגי בפלוגתא דהנאי פרק כל הגט דיו"א אין ברירה ויו"א יש ברירה דהרי מתקו' שנא הרב באותה סוג' עצמה מבואר להדיא דר'יוהנן גופיה ס"ל אין ברירה ואפי' להקל והכי איתא שם נמהני' כל גט שלא נכתב לשם אשה פסול כילד היה עובר בשוק ושמע קול סופרין מקרין איש פ'מגרש את פ' כו' ואמר זה שמי וזה שם אשתי פסול לגרש בו יתר מכאן כתב לגרש את אשתו ונמלך מנאו בן עירו וה"ל נמי כשמך כו' פסול יתר מכאן היו לו שתי נשים ושמותיהן שוות כתב לגרש את הגדו' לא יגרש בו את הקטנה יתר מכאן אמר ללבלר כתוב לאיזו שארצה הגרש פסול לגרש בו ובגמ' איפליגו רב ושמואל ר"א כל הגיטין הללו פוסלין בכהונה הוץ מן הראשון ושמואל המר אף ראשון נמי פוסל זעירי וכן אמר ר' המי כולן אין פוסלין הוץ מן האחרון דס"ל דלחומרא המרי' יש ברירה, ור' יוהנן המר אף אחרון נמי אינו פוסל דס"ל לר' יוהנן אין ברירה אפי' להקל ואודה ר' יוהנן לטעמיה כו' יעש"ב, הרי נהדיא דלר' יוהנן ס"ל אין ברירה בהחלט ופסול נגמרי אפי' להקל ואם נתגרשה בגט זה ומת מתייבמ' והב לא נשארה זקוקה מותרת לינשא לכהן דאין כאן ריה הגט ככל ואיך הפה יכולה לומר דר'יוחנן ס"ל יש ברירה התם בפ' הבונה דנמצאו דבריו סותרי' זה לזה והוא פליא, וכבר העירותי ע"ד הלה בעניותי בהגהותי לס' מאמר מרדכי חי' גטין לעט"ר מו"ה ולה"ה בדכ"ה מהש"ם יעו"ש,

(אה"נ חיים ס"ט עיין לעט"ר מרן מלכא הר'הגדול בס' שרשי הים ז"ל ה"א בשור' ברירה דק"ה ע"ד וק"ו ע"א)

וכישאני לעלמי נלע"ד לפרש ע"פ דרכו ולחלק דס"ל לר' יוחנן דיש חילוק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים וכש' אביי שם בפ' כל הגט דכ"ה ע"א וכ"כ התוס' שם דכ"ו ע"ב ד"ה קסבר רב יוסף וה"ט כמו שפי' רש"י שם בפ' כל הגט דתולה בדע' עצמו אין ברירה דונדאתני ברישא גילה דעתו שהיה פוסח על שתי הסעיפים וליכא למימר הוברר הדבר דמעיקרא דעתיה להאי אבל תולה בדעת אחרים כגון הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים, א"נ אמר ללבלר כתוב לאיזה שתלא בפתח ראשון גמר בדעתיה מעיקרא לאיזו שתלא יעו"ש, וה"נ דכוותא שהשי"ת כתב שטר קידושין לשם לאיזו אומה שתרצה לקבלה והו"ל תולה בדעת אחרים דאית ליה ברירא דמתחי' גמר בדעתו לאיזו שתרצה, וא"ש לפ"ז דקדוק הלשון הזהב אנא נפשאי כתבית יהבית ירצה אנא נפשאי מצד עצמי הרי כתבית ומעתה אין הדבר תלוי בי כ"א בדעת המקבלים דבכה"ג יש ברירה

אך זו היא שקשה דא"א לומר דר' יוחנן מחלק בין תולה מדעת עצמו לתולה בדעת אחרים אלא דבכל גוונא אית ליה אין ברירה וכמ"ש התוס' בעירובין דל"ו ע"ב ד"ה לא ס"ד ובמס' ביצה דה"ל ע"א ד"ה ואמר ר"י יע"ש וכמו שהוא להדיא בסוגיית פסחים ובפרק כל הגט דכ"ה ע"ב ונפל פיתא בבירא והדרא קושיא לדוכתה לדעת ר' יוחנן, ומ"מ לעיקר החקיר' יתכן לתרץ כן אליבא דאביי ורב יוסף ורב נמי דהכי ס"ל כמ"ש התוס' שם בעירובין בד"ה לא ס"ד ובפ' כה"ג דכ"ה ע"ב ד"ה ולכי מייח, וה"נ ס"ל לשמואל כמ"ש התוס' ז"ל בביצה דו"ל ע"ב ד"ה ושמואל יעו"ש דלפ"ז גם בכך דקמן חולה בדעת אחרים הוי ויש ברירה

ועוד נ"ל לתר' זה והן קדה את הלכה ברב' ולריכים אנו למודעי' מ"ש הרב פ"ת ה"ג סימן א' על עניין הקראים שכולם הם ספק ממזרים מפני שקידושיהםשתופשים מן התורה ואינם בקיאים בטיב גיטין והמתגרשת בגט פסול נשא' לאחר ובניה ממזרים ואין להם תקנה לבוא בקהל דליכא בת חורין אינו יכול שמא ממזר הוא. לישא שפחה הינו יכול שמא אינו ממזר וספק ממזר אסור בספחה, ותלאו איזה מחכמי דורו של הפ"ת ז"ל תקנה לזה בשישחרר שפחתו ע"ת אם הוא כשר ואם לאו לא תהיה משוחררת, או ע"מ שלא תנשא כי אם למי שהוא כשר לבא בקהל ישראל ושוב ישאנה דהשפחה תמ"נ מתטהר זרעו דאם הוא כשר הרי היא משוחררת ואם הוא ממזר אינה משוחררת ומזר מותר בשפחה ובניה עבדים כמוה ואח"ך משחרר אותם והם כשרים לבא בקהל ישראל, ולא הונח לו להרב פ"ת ז"ל בתקנה הלזו והאריך הרבה בטעמים שונים, וזאת מהנה הוא דכיון דגט ע"ת כזה אינו עשוי להתברר לעולם אם הוא כשר

ואל

והא דגט שהרור או אם הוא פסול ולא אל הג"ש
בכה"ג ודאי אינגרירה דאעפ"י דבכלל תנאי אין אדם
יודע אם יתקיימו התנאים או לא דמשמע דבתנאי
לא איכפת לן אם יש ברירה או"ל לבר נרגש רש"י
בפ' כל הגט וכתב דהתם לאו טעמא משום ברירה
דהתם מיירי בתנאים שבידו לקיימם ודעתו לקיימם
הך בראי במתנה אם ימות או יהיה דאינו ביד המתנ'
והתנאי מתקיים מאליו בכי הא ודאי אי לאו מטעמ'
דיש ברירה לא הוי גט וכן הסכימו התוס' כו' דמדברי'
מוכח דבדבר שאינו עשוי להתברר אין ברירה, והוב
נרגש דאין מכאן ראיה דשאני התם דבשעת התנאי
לא היה חיות הגט עד שחנא שעה אחת קודם מית'
ו"ף דקמי שמייא גלייא כיון שאינו גלוי אלינו אלמל'
טעם ברירתה לא הוה מהני, אבל בנ"ד שהתנו על
מאי שכבר היה מאי דהוה הוה וקמי שמייא גלייא
לא איכפת לן אם יתברר הדבר אח"כ ..., והא דכהן
בכה"ג הילקו בגמ' פ' משילין דל"א ובעירובין דל"ז
לר"י דלית ליה ברירה ומוקי התיא דר"י אם בא
חכם למזרח עירובי למזרח בשכבר בא הכ... ור"ש"י
דכיון שכבר בא חכם למזרח קודם בה"ש כו' קנה לו
עירובו ואין קניתו ע"י ברירה שכבר היה שם חכם
אלא שזה לא היה ידוע אללנו לשעתו ולמחר גילוי
בעלמא הוא כו', דמוכח דכיון שהתנה על מה
שכבר היה אין אנו צריכין לטעמא דברירה, והוב
חבריה לגוזי' ודאהה דשאני התם דס"ם מתברר הדב'
למחר למהנה ולכ"ע וגם לעומדים בצד ההכם בה"ש
הוא מבורר משא"כ הכא דמעולם לא יתברר אח"ל
יעש"ב, ואני בעוניי אחרי המ"ר לדידי הזי לפקע"ד
דהחילוק אמיתי דע"כ ל"א אין ברירה אלא במידי
דלהבא וה"ט דתילתא דאפ' דבשעת מעשה יתחנה
הדבר ממה שהיה ראוי להיות בשע' התנאי ול"ש
לומר הוברר הדבר למפרע דזה היה ראוי להיו' ג"כ
בשע' התנאי משא"כ בחול' הדב' במידי דלעבר כגונד"ד
דהשר להיות כבר היה אלא דאנחנו לא נדע בכה"ג
לא שייך לומר אין ברירה, והראיה שהביא מהביא
דפ' משילין ובעירובין היא ראיה ... עליה חשובה
לע"ד דמה החילוק דשאני הכא דש"ם למחר יבא
הדבר לידי בירור משא"כ הכא שלא יתברר לעולם,
המדקדק בדברי רש"י ז"ל יראה דכל עיקר הטע' אינו
אלא מפני שהקניה בה"ש היא קניה ודאית שכבר בא
הכי ונמצא דבשוהה שעה היא הייתה הקנייה ברורי'
ועומדת אלא שאינה ידועה לקונה ומשו"ה לא איכפ'
לן, ומ"ש רש"י ולמחר גילוי מילתא הוא היינו משו'
דהשיא בענין עירוב אנו צריכים לאותו דבר לגלוי
מחיוה לד קנה עירובו ... הך אב"ן דאם יהי'
ההוכן דאין אנו צריכים לידע וכגון דממ"נ נתקן
העניין וכהביא תקנה שהמציאו הרבני' הבמה לענין
הקידושים הא ודאי דגם בכה"ג לא שייך דין ברירה
ולא צריך גילוי מילתא כלל וכן בקדש חזיתי להר'
הגדול מו"ק כ"ד ולהרב זרע אברהם חיו"ד סימן ר"ן
דק"י ע"נ שהו כל דברי הרב פ"מ ז"ל, והרב זרע
הערכה שם כתב דבכמ' דוכתי מלינו תנאי כזה שאינו
יכול להתברר לעולם ומועיל ובהדיא תנן פ"ב
דיבמות הכ"ג ב' אחים שקדשו ב' אחיות זה אינו
יודע איזו קידש כו' זה נותן ב' גיטין וזה ב' גיטין
יע"ש

והרי התם דגיטין הם ע"ת שאם את אשתי
הרי את מגורשת ממני בגט זה ואם לאו
אינו כלום וספק זה אינו מתברר לעולם, גם ביבמו'
דל"ט תנן כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה כו'
הגדילו התערובות משחררין זא"ז והרי גט שיחרור
ניתן ע"ת אם אתה עבדי ואני אדוניך הרי את משוחר'
וספק זה אינו מתברר לעולם דא"א להתברר, ובפר'
המגרש אמרינן נמי ב' שמותיהן ושמות נשותיהן
שוין ושלחו ב' גיטין ונתערבו נותן שניהם לזו
ושניהם לזו ומתגרשת בהוא שלה הגם שאינו מבורר
אללינו באיזה גט היא מתגרשת כיון שודאי בכלל אלו
ב' גיטין הוא הגט שלה וקמי שמיא גליא ואעפ"י
שזה לא יתברר לעולם ומי גילה להרב פ"מ שצריך
שיהיה הדבר ברור אללנו, והראיה שהביא מהביא
דוכבר בא חכם היא ראיה ברורה אתד"ק יעש"ב

וכשאני לעצמי לפקע"ד יד הדוחה נטויה
בכל אלה הראיות שהביא הרב זרע
אברהם ז"ל והוא דהן כל אלה אין דומי' להא דלקמן
דשניא הנך כולהו דאין צריך להתנות בהם כלל
אם את אשתי ה"ז גיטך ואם אין לא יהיה גט
וכן בעבד התערובות, וכן
בגיטין שמותיהן שוין בכולם אין צורך להתנות בהם
לשני הצדדים אלא נותן הגט סתם ואם היא אשתו
או זהו עבדו הרי הוא גט ואם לאו ממילא אינה צרי'
הימנו גט ולא העבד ג"ש, משא"כ
הכא דצריך להתנות לב' הצדדין על כרחו ולומ' דאם
הוא כשר לבא בקהל יהיה גט ואם אין לא יהיה גט
ותשאר בשפחות' כי הוא צריך לאותו דבר כדי שתהיה
מותרת לו בכה"ג יש מקום לומר כיון דתנאי זה אינו
מתברר לעולם לא יהא גט ומה יוכיח מהנהו דאין
צריך להתנות בהם כלל ואם יתנה ויפרש שיאתיו אין
אנו צריכים לפירושו דהו"ל מילי דכדי לכך דלקמן
דלא סגי בלא תנאי בפי'

אלא דרואה אנכי דהרב פ"מ ז"ל הבי' ראיה
להחמיר ממ"ש מ"ו מהרנ"ח ה"ז
סי' פ"ב בההיא דב' גיטין על ספק בעיקר השם
דחשש שליתנם בב"א מטעם ברירה יע"ש, והתם
ג"כ אין צורך לברר בתנאי אם כך שמך תתגרש בגט
זה ואם לאו לאו ומה שמפרש הוא לשופרא דמילתא
ואפ"ה חושש מטע' ברירה והא הוא דקאמר הרב ז"א
דאם אמרו לחשש בעלמ' היכא דאפשר ליתנם בזה
אח"ז יאמרו היכא דלא אפשר ועלה מייתי דכמה
וכמה מלינו תנאי כזה שאין סופו להתברר ומועיל
יע"ש אך לכתי י"ל דהפ"מ הביא לדברי מהרא"נח ז"ל
למיגמר מיניה במכ"ש היכא דאנו צריכין שיתנה בפי'
ולפי"ז הראיות שהביא הרב ז"א לא יתנה מ...ר רק
לנדון מהרא"נח וכיוצא היכא דלא אפשר, אבל
בכיוצא לנדון הרב פ"מ דהוא צריך להתנות נלע"ד
דאין ראיותיו מכריעות אחרי המ"ר גם עיין להרב
ז"א שם דקי"ג ע"ג ד"ה חזרנו דהזר לתמוה עוד על
הרב פ"מ בטעם הב' מכל הנך דוכתי כמו שיע"ש,
ואחרי

ואחרי כמ"ר לפקע"ד אינמכל אלה תפיס' על הרב פ"מ ז"ל, ומ"ש עוד הרב ז"א דקו"י על דחיית הרב פ"מ הראיה שהביא מהשיא דוכבר בא חכם דשאני התם דלמחר מתברר הדבר למחנה ולכ"ע וגם העומדים אצל החכם ידעו בשעת התנאי שכבר בא הכם לאותו רוח וע"ז כתב הרב ז"א דליתנהו להני מילי כליל דלית הלכתא שינויא אלא אפי' לא בא הכם כו', ושהדא רבה הרמב"ם ז"ל דפסק המשנה כצורתה ולא הוצרך לומר שכבר בא חכם כדברי ר' יוחנן את"ד

ואחרי השטתי בעפר הרגלי' אמינא דלא זכיתי להבין דבריו דאיך דחה דברי הרב פ"מ מפני שאין הלכה כר' יוחנן דראית הרב פ"מ ז"ל לא היתה בזה מפאת ההלכה וכל עיקרן של דברים לא אתא אלא למילף דבמידי דלעבר לא שייכא דין ברירה דהרי עדו' יש דר"י דס"ל דגם בדרבנן אין בריר' הוכרח לאוקומי ההיא דאשבא חכם מקמזרח דהכי' בא הכם קודם בה"ש דמבו' יוצא דבכה"ג דמאי דהוה הוה לא שייך לו' אין ברירה וע"ז דחה דשאני הכא דסוף סוף עתיד להתברר למחר למחנה וגם עת"ק בשעת חלות התנאי הרי הוא מבורר לעומדים עמו אצל החכם, והפוס' ז"ל שפסקו דלא כר' יוחנן לאו משום דס"ל דגם בכה"ג שייך דין ברירה אלא דלדידהו ס"ל דבדרבנן יש ברירה וכדפסק ר' אושעיא הלכתא בפ' מבילין ומש"ה לא מצריכינן שכבר בא חכם ולעולם ה"לפותא דבמידי דלעבר לא שייך דין ברירו' והדהיה בדחה הפ"מ דשאני הכא שעומד להתברר כדקאי קאי ולא ידעתי מה כי ילעק והשג ישיג ע"ד דלא כהל' דהיכו להו מעיקר הדין ילי' לה כו"ד דבריו נא"ת

ברם אעיקרא לפקע"ד לדידי הוי לי דהראיה שהביא דוכבר בא הכם היא ראיה נכונ' דבמידי דלעבר לא שייך א"ב והיא מילתא בטעמא וכדכתיבנא לעיל ומה שדחה הר' פ"מ היא דהיה בעלמא, ויש לי להביא ראיה דבמידי דקמי שמיא גליא ומאי דהוה הוה אע"פ שלא יתבר' לעולם לא שייך דין ברי' שהרי אמרו ר"פ ב' נזירים דנ"ו ע"ב ב' נזירים שא"ל א' ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה ואו' אם אני הוא טמא קרבן טומאה שלי כו' וסופרין ל' יום ומביאין קרבן טהרה ואומר אם אני הוא הטמא קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך וזה קרבן טהרתי כו' וכן במשנה עוד שם דנ"ז ע"ב מת א' מהם א"ר יהושע יבקש אחד מן השוק שידור כנגדו בנזיר כו' א"ל בן זומא ומי שומע לו שידור כנגדו בנזיר אלא מביא חטאת העוף ועולת בהמה ואומר אם טמא הייתי החטאת מחובתי והעול' נדבה ואם טהור הייתי העולה מחובתי והחטאת בספק, וסופר ל' יום ומביא קרבן טהרה ואומר אם טמא הייתי העולה הראשונה נדבה וזו חובה ואם טהור הייתי העול' ראשו' חובה וזו נדבה וזה שאר קרבני ע"כ, והכי איתא בנזיר ד"ס לענין נזיר שהיה טמא בס' ומוחלט בס' דמגלה ד' תגלחיות ומביא קרבנותיו על הספק ומתנה בהן יעש"ב ואם איתא דגם בכה"ג איכא דין ברירו' הרי אין ברירו' והיכי מצי מייתי קרבנו' על הס' במידי דלית ליה ברירה לא לו ולא לאחרים עד שיבא אליהו, ע"כ צ"ל דבכה"ג דמאי דהוה הוה וקמי שמיא גליא אמיתותן של דברים מן השמים יבחרו האמת במה שהוא אמת ואת אשר יבחר בו יקריב אליו וזה יוצא ידי חובתו ממ"נ וה"נ אמרינן בפסחים דפ"ט ע"ב עלה דאיתא הת' ה' שנתערבו עורות פסחיהם זה בזה ונמצאת יבלת באחד מהם כולם יוצאים לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח ב', ופריך האי מאי ניתי כל חד מינייהו פסחו ומתני ונימא אי דידי בעל מום האי דאייתי הפסח נהוי שלמים, ומשני דלא אפשר משום מתנות דפסח מתנה אחת ובשפיכה, ובשלמים ב' מתנות שהן ד' ובזריקה יע"ש, הרי דאי לאו משום זריקת הדם דלא אפשר משום דלא שוו בשיעוריהן היה מקום להתנו' ולהבי' קרבן על תנאי כיון דקמי שמיא גליא אם פסח שלו היה בעל מום אם אין, ולא חיישינן משום דאין ברירה במידי דלעבר אע"פ שאינו מתברר הדבר לעולם וגם באותו פרק באותו מקום דפ"ט עלה מתני' דהאומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם א' לירוש' כו' אמרי' בגמ' ש"מ יש ברירה אר"י כדי לזרזן במצות קאמר והכונה דאת כולן מנה עליו יע"ש, הרי דגם למיירי במידי דקרבן שייך לו' אין ברירה אע"פ דקמי שמיא גליא כנגד היסוד לכל הנך סוגיי הנז"ל וע"כ צריך לחלק דשאני ההיא דעל מי שיעלה מכם ראשון דהוי תנאי דלהבא דבכה"ג אתמר אין ברירה גם במידי דקמי שמיא גליא מה שא"כ בתנאי דלשעבר דמאי דהוה הוה והי' זאת היודע ועד ובכה"ג לא שייך לומר אין ברירה אפי' לא יתברר הדבר לעולם והנה המצא ימצא רבות בש"ס ולא ע"ע האסף,

וה"ן עוד נביא למרן מלכא הגאון מהרי"ח בס' הבהיר הק"ל א"ההסי' א' ד"ב ע"ב שהק' מסוגיית נזיר הנז"ל למ"ש הרמב"ן והריטב"א בחי' פ"ק דקידושין ד"ג בשם הראב"ד דכי קי"ל בכל דוכת' דחטאת קודמת לעולה היינו גם לעיכוב' ואם הקדים העולה פסו' והק' ע"ד דהרי בההיא דבן זומא דאמר אם טמא הייתי העולה ראשונה נדבה ואם טהור הייתי העולה ראשונה חובה וזו נדבה וזה שאר קרבנותי דהרי הכא צ"ל דהיה טהור נמצ' שהקריב העולה קודם להחטאת והאריך בזה והעלה דגלי קרא התם דאם גילח על אחד מהן יצא ואפי' הקדים העולה יעש"ב, נמצינו למדים דהגם דעובר ע"ד תורה דקי"ל חטאת קודם לעולה מ"מ רחמנא שריא להביא בכה"ג אע"ג דלצד אחד מקדים העולה עכ"ז לתקוני גברא ולכפר עליו שרי ולטעמ' דאין ברירה לא חיישינן דקמי שמיא גליא ע"כ נמצא והכל ע"ד ול"מ (א"הב חיים ס"ט עי' להרב נחלת בנימן ז"ל מכוב ל"ת וחפץ הייתי לעמו' בשרשן של דברים בכונת הכתובים והזרתי לאחורי כי יראתי כי אמרתי מי יודע אם הזכה גם בזה לכוין לדעתו ד'ע של עט"ר אדוני מסה המחבר נ"ל ע"כ מנעתי עצמי והמבין יבין)

דרוש ד לְהספד

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מו"ר גודל חיוב ההספד של צדיקים ובפרט הספד ת"ח גדול שהוא מחד דהכא שמת אין לנו תמורתו וצרתו מוטלת על הכל להתאבל עליו יען דבהיותו בחיים היה מסגל מצוות ומע"ט ומגין על הדור ובהעדרו חסר עינן וכמו שיסד הפייטן כי מת רבי' מגן בעדינו וגם דכל התורה אשר הוא היה לומד בהיים הייתה היא נאבדת ממנו וכמאמר רז"ל וכ"פ למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר

וגימא ביה מילת' במאמר הלום המוב'במדר' איכה כד דמך ר' יוסי כו' מצינו שקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר ממאה הוכחות חסר ב' שבמשנה תורה ומהרבן ב"המק דאלו בתוכחות כתיב והפלה ס' את מכוחך ובחרבן ב"המ כתיב ותרד פלאים ובסילוקן של צדיקים כתיב הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר ע"כ וכבר פרשתי אל מקום אחר בכונתו והנה בעת'ה מצוה להבין מן המדה והוא דראוי לדקדק דלמה הגדיל המדורה מצרה לצרה ע"י רבוי הפלאים ולנו לדעת ועוד דנר' דע"י ריבוי הפלאים במיתת הצדיקים נתגדל המדורה יותר וע"ז שאל וכ"כ למה וגם להבין דאיך פלט מכקו' בהשיבו ואבדה חכמת חכמיו

ואפ"ל והן קדם נקדים להבין כונת מאמר רז"ל באיכה ע"פ על אלה אני בוכיה על סילוק דע' אספר היה רואה לדקיה שהיו מנקרי' את עיניו ולא היה בו דעת להטיח ראשו בכותל אלא על אותה שעה נאמר יאבד לב המלך והשרים ע"כ ויש להבין דלמה זה דוק' בצרת צדקיהו בכה על סילוק דעה ולא בצרות אחרית שאירעו לאבותינו בחרבן הבית בעו"הר ועוד ג"כ ראוי להבין אומרו אספר כו' ולא היה בו דעת להטיח כו' דמאי נפקא מינה כיון דממה נפשך היה מת ❀

ונלע"ד לפרש בהקדים מ"ש המפרשים דבכל צרה וצרה אשר צ'ו יבא וצ'ו יהיה לאדם ב"מ בתוך הצרה עצמה יש רחמים פשוטים מאתו יתברך ומתוך צרה רוחה ❀ אלא דבעת צרת האדם אינו זוכה לידע ולהבין רחמנותו יתברך דרך משל אם יבא על אדם איזה חולי מסוכן רח"ל והוא בקדחת גדולה עד שמחמת הקדחת לא יהיה שוטה בדעתו ❀ העומדי'שם אצל החולה לא יאמרו דהקדחת היא עיקר החולי ואצל היסורין הם בועטים בדעתם כי לא ידעו דבכיכו"ל מרוב רחמנותו ית' כדי שלא ירגיש החולה הגבורת החולי והיסורין שולח לו זאת הקדחת כדי שלא יהיה בדעתו ויסבול החולי הבא והיסורין הכך גורם הנמחו ית' ומדת הדין הוראה כן להיש ההוא ❀ ואם יהיה החולה בדעתו בזמן החולי מרוב צערו ימית עצמו ב"ג כדי לסבול החולי. ונמצא בעלה גזרתו יתברך אשר גזר על האיש ההוא שיסבול החולי ההוא ❀ ועפ"ז הקדחת נאבד דעתו וסובל היסורין וכביכול הוא היודע על מה ועל מה נגזר על האיש ההוא גורה כואת ובודאי צריך לבכות על מה שנגזר עליו וגם שע"י זה הוא צריך לאיבוד הדעת ושפיטת השכל לסבול היסורין וכל כמה דהצרה גדולה צריך יותר ויותר איבוד הדעת כדי לסבול הצרה ההיא דרך משל היינו דאמרי אינשי בעיני חשוב שע"י שנאבד ממונו נאבד גם דעתו ❀ וכאמת כן הוא דהכונה מכוונת כביכול מאבד דעתו של האיש ההוא כדי שיסבול יסורי העניות ולא ימית עצמו שאם האיש ההו' יהיה בדעתו מיושב כבראשונה בימי עשרו ויתן דעתו לחשוב גודל עניותו אשר הוא עכשיו ותגמר מחנק נפשו ונמצ' שאינה מתקיימת גזרתו ית' ואדרבה מרוב רחמנותו ית' מאבד דעת ושפיטת שכלו לטוב לו אח"ד

ובכן י"א על אלה אני בוכיה על סילוק דעת אספר היה רואה לדקיה כו' ולא היה בו דעת כו' ירצה מה שאני בוכה הוא על מה שהוצרך כביכול לאבד דעתו של צדקיהו ויסבול גזרתו יתברך אשר גזר שינקרו את עיניו שאם היה בדעתו היה ממית עצמו ולא היתה מתקיימת גזרתו כביכול ובודאי על צרה כואת צריך לבכות בכיה גדולה לז"א על אותה שעה נאמר יאבד לב המלך והשרים דהיינו דהוצרך לאבד דעתו וכאמור באופן דבכל צרה אשר יבא לאדם צריך איבוד הדעת כדי שיסבול הגורה ההיא וכל כמה דהצרה גדולה צריך איבוד דעת גדול ואיבוד הדעת היינו כמו מכסה שמניחים לכסות איזה דבר

ומעתה נבא לכוונת המאמר ודבר ידוע דהבא הוא לשון מכסה מלשון כי יפלא ממך דבר וכמו במופלא ממך אל תדרוש ולזה פתח ההוא ספדנ' בקינתו וכה אמר מצינו שקשה סילוקן ש"צ לפני הקב"ה יותר מהתוכחות ומחרבן ב"המק וכבר כתבנו דמרוב רחמנותו ית' מאבד דעתו של אדם כדי שיסבול היסורין אלא דבצרה קטנה די באיבוד דעת מעט ובמכסה אחד וז"א דאלו בתוכחו' דהם יסורים קלים מחרבן ב"המק די במכסה אחד לאבד הדעת וע"ז כתיב והפלא ה' כו' ובחרבן ב"המק דהיא צרה גדולה יותר מהתוכחות לא די במכסה א' לאבד דעת אלא צריך שני מכסים וזהו הכתוב בחרבן ב"המק ותרד פלאים ❀ ובסילוקן ש"צ דהיא צרה גדולה יותר ויותר רע ומר מהחורבות ומחרבן ב"המק צריך ג'מכסים כדי לאבד דע'הקרובי' מהצדיק הנפטר או מבנו וכיוצא דאלו יהיו בדעתם וזוכרים בצרה אשר הגיע להם ע"י פטירת הצדיק והצדיק עצמו אשר נאבד מהם היו ממיתים עצמם ולזה צרי' איבוד דעת רב ולא די לא מכסה א' ולא שנים אלא צריך ג'מכסים וזהו ובסי' של צדיקי'כתיב הנני יוסי' להפליא כו' הפלא ופלא דהיינו דמוסיף להפליא חוץ מהפלא הצריך באיבוד הדעת עוד שני פלאים אחרים וע"ז שאל וכ"כ למה ירצה דלמה בנייתו של צדיקים הוצר' כביכול להפליא את העם כ"כ פלאי' יותר מצרות אחרות והשיב תדע למה זה צריך כ"פ פלאים

פלאים יען בסימן של צדיקים נאבדה חכמת חכמיו כו' ואין לך צרה גדולה יותר מזאת שנאבדה חכמת החכמים שבדור וכמו שנאבדה חכמיו

חכמיו כמו כן צריך נמי איבוד דעת רב וצריך ריבוי פלאים כדי לכפות הדעת, למדנו מכל פרש"ת הענו"ר דצר' הבת ירוש' גדל' בעוה"ר יותר מהתוכחות וגדלה צרתה דלא עד שלא היה נכנס נחמה בלבבם ובמאמר הכתובים באיכה סי' א' וכ"ת שמעו כי נאנחה אני אין מנחם לי כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית הבאת יום קראת ויהיו כמוני תבא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי כי רבות אנחותי ולבי דוי ע"כ, ויש לדקדק באלו הכתובים הקילה וראש במ"ש שמעו כו' אין מנחם לי כו' ששו כו' דנראה דהשמחה שלהם היתה על שאין להם מנחם, בין הכי ובין הכי היו שמחים על צרתם ולמה הוצרך המקונן לומר שהיו ששים על שלא היה להם נחמה, ועוד מהו כי אתה עשי' דודאי הכל יודעים דממרום שלח אש ורש"י ז"ל פירש' דהיינו דאתה גרמת שציויתני שלא לאכול ולהתחתן עמהם וכיוצא יע"ש, ועדיין צריך להבין דמה קשר ושייכו' יש עם מה שסיים הכתוב הבאת יום קראת ויהיו כמוני מאחר דבכל אופן שיהיה צריך להתרנן ולהתפלל לה' שינקום מהם, וגם אומרו ויהיו כמוני דמ"ל אם הנקמה שינקם מהם יהיה מאותם הצרות שאירעו לנו ומ"ל אם יהיה באופן אחר תכלי' מגמתינו הוא שהקב"ה ינקום נקמתינו, ועוד דאחר דכבר אמר הבאת יום קראת ויהיו כמוני למה הוצר' לכפול הדברים ולחזור ולומר תבא כל רעתם לפניך כו' כאשר עוללת לי דהוי כפל הענין במלות שונות ועוי"א כי רבות אנחותי ולבי דוי לאיזה נתינת טעם הוא וגם מה לנו עתה בעתו' ובעונה הזאת אם הלב הוא דוה או לא דמאי נפק"ל בזה

ונ"ל שאפ"ל במ"ש לה"ה מוהרנ"ח ז"ל בביאורו לאיכה דפי' כוונת הכתוב מה אעידך מה אדמה לך הבת ירוש' מה אשוה לך ואנחמך, וז"ל אפ"ל ע"ד שאמר ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש שהדמיון הוא ענין איזה דמיון המעט הוא אם רב אף על פי שלא יהיה מכל הצדדי'

אבל השווי השוה מכל הצדדין ויאמר ה' ית' שהם יש איזה לדמותו אליו אפי' דמיון בעלמא אע"פ שלא יהיה שוה מכל הצדדים א"מ אשוה לו זההשוב כאלו הוא שוה לי וע"ד זה יאמר מה אעידך מה אדמה לך שאם יש איזה דבר לדמותו הייתי או' ג"כ שאת שוה אליו אע"פ שאינך שוה לגמרי הייתי משוה אותך כדי לנחמך אמנם גדול כים שברך מי ירפא לך א"ד ז"ל יע"ש, ובכל ענין ועניין יש דמיון זה שאם נכנס בלב נחמה כמו צרת רבים חצי נחמה וכמו שיש נחמה ברבי' דהיינו כשיהיה איזה צרה דהיא נוגעת לרבי' כ"כ נמי אם ירע איזה צרה כלליות באומה אחת ואח"כ אירע לאומה אחרת יתנחמו בלבם באומרם כך אירע לאומה פ', ברם אם לא אירע לאומה אחרת צרה כזאת אינם יכולים להתנחם כיון שלא ימצאו אחרים כמותם שאירע להם כך, וזה ממש היתה צרת הבת ירושלים והאומה הנבחרת שאירע להם צרה גדולה ביותר אשר לא אירע בשום עת וזמן לשו' אומה שבעולם ולא היה להם נחמה מחמת שלא היה להם השואה עם שום נברא שבעולם וכמ"ש מהרנ"ח

עוד נקדים מ"ש הרב בינה לעתים בדרוש י"א דכ"ט בכונת הנביא ירמיה ע"ה שאמר מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי וז"ל מהאותו' העצמיו' אשר יורו סכנת החולה וכמעט מרחיקים התקוה באפשרות בריאותו ותקותו הוא כאשר יראה הרופא היות הליו כבד וחזק מאד והוא לא ירגיש שום צער וכאב כלל ומדמה בנפשו היותו כאחד הבריאים ואינו מחזיק את עצמו בגדר חולה, ישפוט בצדק כי גדל כח החרס בפנימיותו ונתחזק עליו כ"כ עד שהחליש ובטל הכח המרגיש אשר בנפש ולכן אינו מתפעל מגודל החולי ואין לקוות מזה אלא הפיס' ההייספתיג ישבר ואין מרפא כי יקרה לו כמקרה השכור וכגבר עברו יין שנאבד ממנו שפיטת שכלו ונעדרה הרגשתו מלהצטער הפי' מהמכות אשר דרכם להכאיב ולהדאיב' שאין לך רעה גדולה מזו כו' לא כן כאשר החולה הוא נכאב ומצטער מהחולי ומרגיש ומתפעל מתקף הזקו אז אולי יש תקוה ישוב לבריאותו ע"י התרופות וטוב ההנהג' וע"ז אמר ירמיהו הנביא ע"ה מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי יאמר מה שמבליג לי וגורם התחזקות להיות לי תקוה על יגוני שאיני מתייאש להלוטין מן הרפואה הוא כי עלי לבי דוי שהלב החיוני בכח הרגשתו הוא דוה עלי ויש לו כאב והוא מתפעל ומרגיש המדוה ולער החולי הזה ואיני כמי שאינו מרגיש ע"כ אוחיל לשוב לבריאותי בעזר ההשתדלות עכ"ל

ועפי אמות הקודם נבא לכונת הכתובים ותוכן הענין הוא כי הגוים כמה ידעו כי כביכול הקב"ה ינקום נקמתנו מהם וכמו שמצינו בגיטין פ' הנזיקין על נ"ן וטיטוס דאמרו בעי לכפורי ידיה בהבוא גברא אלא שהם אומרי' שאפי' אם יעשה בהם נקמ' ודאי יהיה להם נחמ' והוא דבודאי לא יהיה צרתם יותר מצרת האומה ישראלית יען צרות ישראל היו גדולות עד שיעור שלא היה להם נחמה מחמת שלא אירע לשום אומה שקדמה להם כך וא"כ המה יתנחמו באומרם כך אירע לאומה ישראלית וע"ז צריך לבקש מה' שיהיו צרותיהם ונקמתם והגלות שלהם יותר ויותר ממה שאירעו לנו מכל מיני יסורין קשים ומרים וגדולים כדי שגוהם יסתר מעיניהם ובזה לא יהיה להם נחמה וז"א שמעו כי נאנחה אני אין מנחם לי דהיינו דצרת ישראל היתה גדולה שנגדלות על שיעור שלא היה להם נחמה מחמת שלא אירע כזה לשום אומה מהאומות ולשוות אתם אי ע"ז ששו כי אתה עשית צרות גדולות כאלו כדי שנבוא עליהם צרה ונוקה כשיתפרע מהם כביכול להדמות אלינו ולהתנחם וזהו הבאת יום קראת דהיינו יום המועד שלהם ויהיו כמוני ויתנחמו ויאמרו איש אל אחיו כך אירע לאומה ישר', א"כ להוציא נחמה זו מלבם צריך להתפלל לה' שהרעה והיסורין יהיו יותר קשים ומרים ממה שאירעו לנו ויהיו כמוני שלא היה לנו נחמה מגודל הגלות והיסורין כך יארע להם צרות יותר ויותר ולא ימצאו נחמה אפי' עמנו מחמ' קוש' וזהו תבא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי ירצה שעולל להם כמו שאירעו לנו' שלא היינו מוציאין

מוציאין הצאן כדיהיו הצרות שלהם כ"כ בקושי על שיעור שלא יהיו שוים אפי' אלינו וזהו כאשר עוללו לי שלא היה ליהנם ואע"פ מה מעל' ומוריד בזה בשע' כזאת מאחר שירדת לארץ ונהרגה בית ומי יודע אשיבה לך חרוי ותקומה או"ל וא"כ עד שאתה תחשו' במה שיארע להם הה"כ הביטה וראה במה שיארע לך האמנם ולבי דוי ע"ד שכתב הרב בינה לעתים ז"ל שכיון שמרגיש הכאב ודאי יש לו תקו' וכ"כ נמי הכא ולבי דוי ובודאי יהיה ליתקוה וארוכ' ומרפה וישועה והמה יפלו ולא ישובו. מה"כ ישראל דעתידים אנו לרוח ומה ששפך המה על העצים והאבנים הוא כדי שלא לעשות כליה בעם בני ישראל ، וכמו שמצינו ראינו בענין העגל שאמר הקב"ה למשה הניחה לי כו' ופי' רש"י עדין לא שמענו שהתפלל משה עליהם שאמר קב"ה למשה הניח' לי כו' אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם ע"כ וכן עשה מרע"ה כמ"ש בס' תשא ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה למה כו' זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך כו' ויי"ל דלמה הוצרך בעת ובעונה הזאת מרע"ה להזכיר להקב"ה כביכול יציאת מצרים ומשבועה האבות די לו באחת מהם ،

אלא נ"ל שיובן במ"ש הרב החסיד בס' שארית יעקב דל"ו ע"ג דאם משבועה הכללית יכול לומר לכך נתכונתי וממה שראינו במצרים שלא הועילו מעשיהם של מצרים למעט את ישראל ש"מ שאינו יכול לעשות מן הכלל פרט לומר על שבט לוי נתכונתי וה"נ לא מצי למפטר נפשיה בזרעו של משה שא"ל ואעשה אותך לגוי גדול ואפי' למקיי"ם משמע איפכא כמ"ש הרב שם ל"ל דהיא הנותנ' ואדרב' מינה שמעי' דלא מצי למימר לכך נתכונתי דא"כ למה לו להקב"ה לשנות סדרי בראשית ולקרוע הים הו"ל להביא מבול עליהם ומצי למימר לא נשבעתי אלא ע"כ העולםכולו אבל על אומה אחת אביא מבול ומדלא עשה כן ש"מ דלא מצי למימר לכך נתכונתי את"דו"ל

ובכן זהו מה שתפסו מרע"ה להקב"ה באומרו למה ה' יחרה אפך בעמך דאנכי הרואה אשר הוצאת ממצרים בכח גדול וביד חזקה ומה כל החרדה הזאת לשנות סדרי בראשית אלא דלא מצי למיטען לכך נתכוונתי ، ותו זכור לאברהם כו' אשר נשבעת להם בך כמ"ש התוס' בשבועות דכ"ט ע"א ד"ה כי היכי דעל דעת המקו' ב"ה הוא כע"ד רבים ואין לו התרה וה"ן לא מצי למימר לכך נתכוונתי כמ"ש משה לישראל לא על דעתכם כו' דאם היה על דעתם מצו למי' לכך כיוונו הא לא"ה לא וזה נ"ל ג"כ לומר בענין אדוניהו שהיה מתנשא לאמר אני אמלוך כו' וזה סדרן של כתובים במלכים ראשון סי' א' וכ"ת ואדוניה ן' חגית מתנשא לאמר אני אמלוך ויעש לו רכב ופרשים כו' ויהיו דבריו כו' ויאמר נתן אל בת שבע אם שלמה לאמר הלא שמעת כי מלך אדוניה ן' חגית ואדונינו דוד לא ידע ، ועתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את נפשך ואת נפש בנך שלמ' לכי ובואי אל המלך דוד ואמרת אליו הלא אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך לאמר כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי ומדוע מלך אדוניהו הנה עודך מדברת שם עם המלך ואני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך ، ותבא בת שבע אל המלך החדרה והמשכיל ע"ש הענין ،

ודקדוקי הכתובים הללו הם רבים תחלה וראש למה היה צריך זאת העצה שהיה מתנשא' מקודם לכן ויעש לו רכב ופרשים ולא עצבו אביו דהכא עיקר הצריך הוא שמלך מעצמו ומאי נ"מ ממה שהיה קודם לכן , ויאמר נתן אל בת שבע הלא שמעת כו' ואדונינו דוד לא ידע דפשיט' דלא ידע ולא היה צריך לאומרו ، ותו במ"ש לכי איעצך נא עצה ופי' הרב כלי יקר ז"ל שאין להחמי' הדבר ובכלל העצה היא להודרו ולעשות עתה מהר' דלכאור' גם זה אינו מן הצורך דבודאי לא עת האס' ، ועוד במ"ש הלא אתה אדוני המלך דתי' אתה מאי אתה למעוטי דהו"ל הלא אדוני המלך כו' ، גם במ"ש נשבעת לאמתך דהו"ל נשבעת ותו לא ، גם אומרו כי שלמה בנך ימלוך אחר' דהכי הו"ל כי שלמה בנך ימלוך אחריך דהו"ל לתלות הבן בדוד ולא בה ולמה דקדק לומר ، אחרי ، תו במ"ש ומדוע מלך אדוניהו כאלו המלך דוד יודע בענין

ועוד במ"ש הנה עודך כו' ומלאתי את דברי' ופי' המפ' ז"ל אשלים מה שיחסר מהם דלכאורה לא מצינו שהוסי' נתן ע"ד ב"ש ، גם בדברי בת שבע דקאמרה ועתה הנה אדוניה מלך מה רצת' למעט בתי' ועתה וגם לא מצינו בדברי נתן אשר לימדה תי' ועתה ، גם מה שאמרה ועתה אדוני המלך לא ידעת גם זה לא לימד לה נתן ، ויזבח שור ומרי ויקרא לכל בני המלך כו' למה לא אמרה ג"כ שהיו עמו במשתה כל אנשי יהודה עבדי המלך ، ומהרי"א פי' כדי שלא ירא דוד ולא יחת מגרב עצה שאמר עם אדוניהו ולדרכינו ג"כ יבא על נכון ، ואתה אדוני המלך עיני כל ישראל עליך כו' לכאורה הם דברים צלא צורך והיה כשכב כו' גם זה לכאורה הם דברי מותר ולא הו"ל אלא והיה אם ימלוך אדוניהו כו' והייתי אני ובני שלמה חטאים פי' רד"ק והרב כלי"י שהוא דרך כבוד שלא לו' לו ותהיה חוטא ובמה יהיה חוטא חיו אם לא היה בידו לתקן ، גם או' נתן בנביא אדוני המלך אתה אמרת אדוניהו ימלוך אחרי מה שאלה היא זאת אם מאת אדוני המלך נהיה הדבר הזה כו' לא מצינו שדבר לו כלל מענין השבועה וישבע המלך כו' ויאמר כו' כי כאשר נשבעתי כן אעשה היום הזה למה הוצרך לישבע שנית הרי מושבע ועומד הוא

אך אפשר שיובן הכל בהקדים מחלוקת קדום בין גדולי הפוסקים בענין נשבע לבקשת חבירו ואירע לו אונס או שו' מניעה אם יכול לטעון אדעתא דהכי לא נדרתי או לא נשבעתי דמהרא"נ"ח ז"ל בתשובת ח"ב סימן נ"ט הכריע מדברי הריב"ש והרמב"ם דכל שנשבע לבקשת חבירו סתם אדעתא דחבריה הוא נשבע ולא מצי למיטען אדעת'

דהכי

דהכי לא נשבעתי יע"ש • וכ"ך כמבואר בח"מ סימן ג"ל ובה"ג סימן ג"ח ע"ע נושא אשה ונסמיך דספק מוסר"א גאליקו ז"ל דמלי לומר אדעתא דהכי לא נשבע שלא לישא אשה אחרת עליה ושלא לגרש' בע"כ ומותר לגרשה או לישא אחרת עליה והמבי"ט גם דהם דבריו דע"כ לא אמרי' דמלי למי' אדעתא דהכי לא נשבעתי אלא בנשבע מעצמו אבל נשבע לחברו לא אמרינן דנייל בתר אומדנא יע"ש • וכ"ך בנו מוהרימ"ט ז"ל (בשאלות הי"ל סימן כ"ד עמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' שבועות וכן שאר מיני שבועות אינו חייב על שיבא פיו ולבו שוין לפיכך אם נשבע א' בפנינו ואמר שבועה שלא אוכל היום ואכל ואמר אני לא היה בלבי לומר אלא שלא אוכל היום ועעם לבוני כו' או תנאי היה בלבי כו' והראב"ד תמה ע"ד הרמב"ם ז"ל וכתב דאמי' לבה"כ איתיה הכי פירוש תנאי היה בלבי ונשאלתי לחכם והתיר לי מרן כ"מ נדחק ג"כ דה"ת תנאי היה בלבי והולאתי בשפתי בלחש יע"ש ומוהרימ"ט ז"ל שם לא ניחא' ליה לפרש כן וכתב דתנאי זה שכתב הרמב"ם ז"ל הוי כעין ההיא דנודרין להרגין ולחרמין ומפר' בגמ' באומר בלבו היום ומוליא בשפתיו סתם אע"ג דהתם מטעמ' אונסין הוא דשרי כדאמרינן לגבי אונסין שאני כו' וכבר עמדתי ע"ד בהי' על הטור י"ד סימן ר"ח באורך אמנם לענין המשך שכתובים אינו לריך זה אלא מ"ם דה"ל להרמב"ם ז"ל כמ"ש התוס' דהנודר לבקשת חבירו אינו יכול לו' ע"ד נדרתי יע"ש) ובח"ב י"ד סימן כ"ד והח"מ סי' ג"ן דהנשבע לתועלת חבירו ולדעתו לא מהימן לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי דעל דעתו הוא נשבע יע"ש • ומוהרא"נ"ח ז"ל שם אסיק למילתיה דאי איכא אומדנא דמוכחא טוב' אפי' נשבע לדעת חברו מלי למימר אדעתא דהכי לא נשבעתי יע"ש • וכ"ך גם בח"ב סימן ך' ע"ע מי שילא קול על אשתו שזינתה ולא היה בו כדאי לכוף אותה לקבל גט והוא רולה להאמין בקול ולגרש' כתב דאפי' למושבע ועומד הוא שלא לגרשה בע"כ מ"מ כל כה"ג אנן סהדי דאין אדם סובל פלל שיהיה קול על אשתו שזינתה והוא סובל • ואע"ג דשבועה זו היא לדעת אשתו ושבו' וע"ד חברו לא שייך בה אדעתא דהכי לא נשבעתי מ"מ בדבר דמוכח טובא ואנן סהדי שייך אפי' נשבע לחבירו ויליף לה מתשו' הרא"ש כלל ל"ד בדין ילתה אחות המשודכת מן הכלל דמתני' למד מוהרי"ק ז"ל בתשו' ק"א לענין נאמני'

גם תשו' הרא"ש דכלל ח' במי שנדר לתת לחתנו כ' אלפים זהובים ונתקלקלו הובותיו ופטרו הרא"ש דאדעתא שימכור ביתו וכלי תשמישו לכסי' נחו לא נשב' דהוו לדע"ח ואפ"ה פטרי מטעמ' דאדעת' דהכי לא נשבע משו' דהוי אומדנא דמוכחא טוב' יע"ש • ואף כן הדברים שכתבו התוס' בפ' נער' שנתפתתה דמ"ו ע"ב ד"ה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ת"ל אין לתמוה בס' והא דנמצא מקומות בש"ס תלינו כן והא"ת א"כ כל אדם הלוקח טרפה מחבירו ונטרפה או מתה אנן סהדי אלא ע"מ כן לקחה • וי"ל דהתם אנן סהדי שמאחו ספקי היה רולה ליכנס ואפי' אם א"ל אם תטר' יש לך לקבל בספק היה לוקחה אבל הכא לא מהני כלל כי אם ע"מ לכונסה ואין דעתו כלל להכניס עלמו בספק וכן ההיא דזבין ולא אלטרכו ליה זוזי •

והא דפריך בס"פ הגוזל קמא יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חלילה דאדעתא דהכי לא קדשה אע"ג דבאותו ספק שמתמא היתה נכנסת בשעת קידושין אור"י דלא פריך התם אלא משום דהוי דומיא דקאמר התם נתן הכס' לאנשי משמר ומת שהוא שלהם ומסיק התם ש"מ כסף מכפר מחלה דאי לא מכפר לימא דהדעתא דהכי לא יהיב דהואיל ואינו תלוי אלא בנותן יש לנו ללכת אחר דעתו וכיון שבו תלוי ודאי אינו רולה ליכנס בשום ספק ולא דמי ללוקח חפץ ואירע בו אונס דלא אמרינן דאדעת' דהכי לא קנה ומבטל המקח דאינו תלוי בדעת הקונה לבדו דהא איכא נמי דעת מקנה שלא היה מקנה לו לדעתו אם לא יפרע להכי פריך שפיר מיבמה כו' משום דבדידה תלויין הקידושין שברור לנו שהוא לא יעכב בשביל שום דבר שאירע' אחר מיתתו כי אינו חושש במה שאירע אחריו ולהכי לא פריך מאשה שנעשה בעלה בעל מום תיפוק בלא גט כו' כיון דתלוי נמי בדעת המקדש וכן כל הנהו דמייתי התם אין תלוי אלא בדעתו עכ"ל • ופשט דבריהם מוכח להדיא דלא חזרו מאידולם הראשון דאי הכן מסדי דאין דעתו כלל ליכנס בספק דמלי למימר אדעתא דהכי לא נתחייב • וכן בקדש חזיתי להגאון מוהרא"נ"ח ז"ל עלמו בח"ח בשיטתו לכתובות שכתב בסדיא דאין לומר דלפי תי' א"כ עוד לתי' הראשון אלא הכל תלוי בין כשהדבר תלוי בדעתו לבדו בין כשיש דעת אחרת דהרי כתובה דע"מ כן נתקדש' ואפ"ה אמרינן שלא כתב לה אלא ע"מ לכונס' ואפי' אימא דהתם חשיב תלוי בדעתו דקידושין לחוד וכתובה לחוד מ"מ ההיא דזבין ולא אלטריכו ליה זוזי הוי תולה ג"כ בדעת חבירו ואפ"ה הדרי זביני אלא דתי' קמא אין מוזיזין אותו ממקומו דכי איכא אומדנא ברורה דאנן סהדי דלא היה נכנס כלל בס' אע"ג דאיכא דעת אחרת ג"כ יש לנו לילך אחר דעתו דהו"ל כתולה בדעתו לחוד

אך הדבר ספק אם היה נכנס בזה הספק הו"ל או אם תלוי בדעתו לבד יש לנו ללכת אחר דעתו • אבל אם יש דעת אחרת שנגלו גם כן לא כל כימנו את"ד יעש"ב • כי מן הבאר חוות קשה נראה אלי שראיתי להרב ב"ח בתשו' סימן ח' דהרבה לפסי' על מוהרי"ק שורש ק"א שפסק דאפילו בשבו' כל שאומדנא ברורה מלי טעין אדעת' דהכי לא נשבעתי ויליף לה מדפריך הש"ס בפשיטות בס"פ הגוזל קמא אלא מעתה תעשה שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אקדשה אלא מעת' יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חלילה דאדעת' דהכי לא קדשה נפשה • ואם איתה דיש לחלק בין איסורא לממונא מאי פריך שאני איסורא ממונא דגבי נתן הכס' לאנשי משמר ממונא הוא ומש"ה יש להקל בו אבל גבי איסורא כגון להוליא קדשי' לחולין וכ"ש לגבי איסור ערוה להתיר יבמה לשוק בלא חלילה אימא לך דלא מרינן אלא מוכיח דלא שנא איסורא ממונא • וכתב ע"ד הרב"ח הרי ליש מאחרים

התם

התם במקדיש בלידיה קאי וכן נותן הגזל בלידיה קאי וכן גבי יבמה בלידיה קאי דהבעל אינו חושש בשביל דבר שיארע לאחר מיתתו והילכך אמרי' שפיר דאדעתא דהכי ודאי לא מקדשם שתפול לפני מוכה שחין · אבל שידוכין דהשבועה והחרם קביל כל א' לדעת חבירו לאו בלידיה למודא תלייא מילתא אלא כמו כן בדעת חבירו ליכא למימר אדעתא דהכי לא נשבע לפוטרו משבועה דהמיר' טובא כו' ואשתמיטתי' להרב מ"ש התוס' בפ' הגוזל ובפ' נערה שנתפתתה דמ"ו ד"ה שלא כתב דבפי' כתב ר"י דל"ד להאי דהגוזל כו' וכ"כ במרדכי ר"פ אעפ"י בלשון ברור יותר את"ד יעש"ב · ולפי האמור אחר המ"ר ממקום שבא משם ראיה לדברי מוהריק"ו דהרי כתבו התוס' שם בפ' נערה דכי איכא אומדנא ברורה דאנןסהדי דלא היה נכנס בספק זה אפי' תולה בדע"א הו"ל כתולה בדעתו לבד ויש לנו ללכת אחר דעתו · ומוהריק"ו שם איוק הא ומדנא בנדון שלו כראי תולק דודאי לא עלה ע"ד להנשא עם שוטה דאין אדסדר עם נחש בכפיפה ולפ"ז לא מכרעא מה שהוא לדעת חבירו והו"ל כתולה בדעתו לבד ובתולה בדעתו הרי הוכיח במישור מסוגיא דפ' הגוזל דלא שני לן בין איסורא לממונא · וה"ה בלדעת חבירו היכא דאנן סהדי דלא היה נכנס בספק זה · וכ"כ להדיא המרדכי שם בפ' אעפ"י כמ"ש התוס' ממש ולא ידעתי מה כי ילעק הרב"ח ע"ד מוהריק"ו ז"ל וצ"ע · ועל הכל זו היא קשה דהרא"ש גופיה בכלל שמנה בנהקיקלו ההובות פסק להקל אעפ"י שהיתה שם בשבועה והרב"ח ז"ל לא זכר ש"ר תשו' הלזו כלל ·

אף הפשר לשלי' בעל הרב"ח דהא ודאי איהו אזיל ומודה בנדון מוהריק"ו שנשתטית המשודכת דהוי אונס גמור והומדנא ברורה דמלי למימר אדעתא דהכי לא נשבעתי וכן בתשו' הרשב"א פי' א"ם שבא בתו אינו רולה בנן שמעון שהוא אונס גמור וכמ"ש שם לעיל מיניה · ולא בא להלוק ע"ד מוהריק"ו אלא במה שנראה מדבריו דגם בנדון הרא"ש דכלל כ"ד שיכתב אחות המשודכת מן הכלל אפילו היה שם שבועה מלי טעין אדעתא דהכי לא נשבעתי והביא ראיה לזה מסוגיא דס"פ הגוז' דל"ש בין איסורא לממונא · ע"ז תמה דשאני התם דבדידי' תנוי ומשו"ה אין אנו לריכים שתהיה אומדנא חוקה משא"כ בתלוי בדעת אחרים ג"כ דאז לריך להיות אומדנא דאנן סהדי ובנדון הרא"ש ליכא אנןסהדי דאפשר כי הפץ בה אפי' ילאו כל בני משפחתה מן הכלל וכיון שיש דעת אחרת היכי מלי למימר אדעת' דהכי לא נשבעתי דהמיר טובא · וא"כ דלפ"ז אפי' בחיוב להוד לא מלי למימר אדעתא דהכי לא נתחייבתי · אלא דלקמן שם תמה ג"כ ע"ד הרא"ש אפי' בחיוב קנס להוד וכתב דאי לאו תשו' הרא"ש לפי דעתו גם מקנס אין פוטר אותו יעש"ש אפס כי עז למה לא הביא תשו' הרא"ש דנהקלקלו ההובות דפטר לנשבע דמעולם לא נשבע ע"ד שימכור ביתו וכלי תשמישו ואעפ"י שנשבע לדע"א · אלא דגם לזה י"ל דס"ל דהתם נמי איכא אנן סהדי דלא היה נכנס בזה שספק דאין אדם עשוי למכור ביתו וכלי תשמישו לתת לנישואי בתו יותר על ערכו

ואם כגיס אנחנו בזה תשו' מולאת למה שתמה הרב החסיד כמוהרי"א בס' שארי' יעקב פ' שלא לך על דברי הרב פ"נ א"א סימן ס"ב שכתב דאףדלכאורה נראה דפליגי התוס' בס"פ הגוזל עמ"ש הרא"ש כלל ח' בהביא דנתקלקלו החובות דנשבלעת חבירו מלי טעין אדעתא דהכי · וכתב דמ"מ הכל תלוי בשיקול האומדנות דהיכא דאיכא אומדנ' דמוכח' טובא גם התוס' מודו דאפי' לדע"א מלי טעין אדעת' דהכי כו' יעש"ב וכתב ע"ד הרב הנז' ולא זכר שר שבן הם ד' התוס' מודו בכתו' פ' נערה כנז"ל יעי"ש ולפום מאי דלכתיבנא יש מקום להלי' בעל הרב פ"מ ז"ל דאף הוא ראה דברי התוס' ואעפ"י כן לא העלם בקולמוסו משום דאין ראיה מדבריהם די"ל דע"כ לא כתבו התוס' דלשברור לנו דאינו נכנס בס' מלי טעין אדעתא כו' היינו דוקא לגון הביא דלא כתב לה כ"א ע"מ לכונסה וכגון זבין ולא אלטריכו ליה זוזי דהתם אנן סהדי שלא היה נכנס כלל בספ' משא"כ בהביא דהרא"ש דאינו אנן סהדי כ"כ כהנהו ומש"ה אמרה הרב מדנפשיה

ותבט עיני לעט"ר מרן זקני הרב משאת משה ז"ל בתשו' חא"ה סימן ל"ב דקפ"ט ע"ב הביא תשו' מוהרש"ך ז"ל ח"א סי' ל"ו והרשד"ס בי"ד סימן קמ"ג ביחידים שנתקשרו בשבוע' להיות מתפללים בבה"כ א' ולא ילאו לבה"כ אחר ומתוך קטטות שנתקרבו ביניהם בקשו להפרדו והעלו דאדעתא דהכי לא נשבעו · וגמגם ע"ד ממ"ש המבי"ט בח"ג סימן נ"א בנושא אשה ונשמית דיש לחוש לשבועתו ולריך התרה דלא כמוהר"א באליקו דפסק דא"ל התרה דאדעתא דהכי לא נשבע דכי אתמר הכי בנשבע מעלמו אבל נשבע לחבירו לא אמרי' דניזיל בתר אומדנא יע"ש · והיכי פסיק' להו לרבוותא אילין דמלו לטעון אדעתא דהכי לא נשבעתי דהוי שבועה עד"א דבאמת אמרו דב' שנשבעו זל"ז הו"ל דנשבעין לדעתם · וניחא קמיה דמר דחילו' יש בין אומדנא דמוכחא להיכא דמחוסר אומדנא דהיכא דאיכא אומדנא דמוכחא כי נמי נשבע לדעת חבירו אלימתא אומדנא כאלו אנן סהדי דפרי' בהכי וכי איתמר דבנשבע לד"א לא מקבלינן טעון אחר תהא באומדנא קלישא ופספס ולו' תלא לקיים סברא זו מדברי הריב"ש בתשו' סימן קל"ה יע"ש · והדבר תמוה דהוא תריץ יתיב ובחלקות ישית כמשה מפי הגבורה והולרך להביא עלות מרחוק לקיים כל דבר מדברי הריב"ש וכב' בא הדבר מפו' בדברי התוס' הנז"ל דכי איכא אומדנ' דמוכחא טובא אפי' בדע"א הו"ל כתולה בעלמו לבד · וגם הרב פ"מ עמד בזה והאריך הרחיב לקיים סברא זו דהכל תלוי בשיקול האומדנו' כנז"ל ועשה לו סמוכות ג"כ מדברי הריב"ש הללו ונראה דאשתמיט מיניה דמר תשו' הפ"מ הלזו ושו"ר לו בחי"ד סימן ח' דמ"ו ע"א דהביא דברי הפ"מ הללו יעש"ב

גם אשור להרב פמ"א ז"ל בתשו' ח"ב סי' ס"ו דהביא תשו' מהרא"נ"ת ח"ב סימן כ' הנז"ל דאפי' שבועה עד"א כנדונו שם דנשבע שלא לגרשה בע"כ מ"מ בדבר דמוכח טובא ואנןסהדי שייך אפי' נשבע לחבירו ולא פי' כלום וכתב ע"ד וז"ל ואפרי

והרי המהר"ר אין אנו צריכין לזה דאפי' נשבע בדיא אפשר להעריס כל שאין אומרים לו לא על דעתך אתה נשבע אלא ע"ד וע"ד ב"ל כדאמרינן בשבועות דכ"ט שלא יערים כהביא קניא דרבא והכא אין אומרי' לו כלל מכ"ז בשעת השבוע' כשהוא נשבע לצורך אשתו וכ"ש כשיש אומדנא דמוכח דלא נשבע ע"ד כן עכ"ל

ואחרי המהר"ר דבריו נפלאו ממני וכל דבריו מקשה את דמ"ש דאפי' נשב' עד"א אפשר להערים כל שאי שאפשר לו כו' אה"ן דמצי להערים היינו דוקא כגון שבועת משה רע"ה לישראל דאי א"ל קיימו מ"ש כאלהים הוו מפקי לע"ז שם זה וכן קיימו מצות היו יכולי' לפטור עצמם בב' מצות וכולהו. דהלשון סובל אותו הפי' ואף לא היה א"ל בפי' לא ע"ד אתם נשבעים מצוי לפטור עצמם דכוונו לכך וכן בקניא דרבא דאמת נשבע שפרע למ'וה בהתו לידו קנה חלול אשר תוכו רצוף סך המעות אשר חייב לו ، לא זו הדרך נשבע בהחלט לדעת חבירו שאין בידו לפטו' עצמו במה שיפרע אחרי כן דהשתא אין פוטר אותו כי אם מטעם אומדנא וכי ליכא אומדנא דמוכח לאו כל כמיניה לפטור עצמו כל שהב לאחרים דמתחילה נשבע לד"א ועיין להרב מה"א ה' שבועות סי' א' ד"א ע"א ד"ה שנתי שכתב לחלק מעין זה יעש"ב ،

ועוד יש לתמוה דלא זכר ש"ר תשו' מהראנ"ח עצמו בה"ב סימן ט"ן דהכריע מדברי הרמב"ה ומדברי הר"ן ומהריב"ש דכל הנשב' לבקשת חברו שהם אדעת' דחבר"ה הוא נשבע ולא מצי למטען אדעתא דהכי לא נשבעתי וכ"כ מהרימ"ט בתשו' ח"ב חי"ד סימן ו"ך והרב בצלאל בתשו' סימן ל"ה יעי"ש א"כ מה כל הרדה הלזו על מהראנ"ח כיון דאיהו ס"ל דלבק"ח הו"ל כעד"א וכ"ת דלפ"ז למה הוצרך מרע"ה וכן הדיינים לומר לא ע"ד אני משביע אתכם כיון דבלא"ה הו"ל נשבע לדע"ה כבר נרגש מזה הר' בצלאל בתשו' הנז' ועיין להרב ז"א בתשו' חי"ד סי' יו"ד והביא דבריו הרב אורים גדולים לימוד קל"א ולהרב כמ"א גופיה בק"ב סימן ק"ו ולהרב שמחת יהודה סי' י"ט ולהרב בית יצחק ה"ם פ"ב הע"ו וגם אנכי בעניותי כתבתי ע"ז בהי' ע"הט י"ד סי' ר"י יעי"ש ، עוד יש לתמוה במ"ש והכא א"א לו כלל מכ"ז בשעת השבועה כו' פליאה הוא בעיני דאנכי הרואה בכל הכתובות כתוב ונשבע החתן בש"א ע"ד המנ"ה וע"ד הנ"ב וע"ד הכלה שלא יגרשנה כו' וכן הוא ג"כ נוסח השבועה שמשביע המרביץ תורה או הש"ל את החתן ، וא"כ אין לך דבר בפי' גדול מזה ואיך הפה יכולה לומר שא"א לו כלל ، וכי אימא דכונת הרב הוא דאין א"ל בפי' לא על דעתך אתה נשבע כדאמרינן בשבועה מרע"ה ובשבועת הדיינים ، לפקע"ד אין זה מעלה ומוריד דבאומרם אליו על דעתינו אתה נשבע נראה דאית ליה דיו וגם לא נאמר כואלא לבופר' דליסנא דהרי הרמב"ם בפ"ב מה"ש הע"ו פסק מי שנשבע ואמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע אין

זה יכול לומר כ"ון היה בלבי שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעת אחרים כו' לפיכך כשמשביעין הדיינין את הנשבע א"ל לא ע"ד אנו משביעין אותך כו' יעי"ש ، הרי למבוה הרמב"ם שאומר דבדע"ה נשבע לשבועת הדייני' ואינו מצריך ג"כ שיאמרו לו לא ע"ד כו' וזה ברור

אך לזה אפשר להלי' בעד הרב דבמקומו לא היו רגילים לדקדק כ"ך להשביע החתן בלשון הזה שאנו נוהגים אך קמייתא קשיא וצל"ת ומ"מ גם הרב פמ"א אויל ומודה דבאומדנא דמוכחא אפי' תולה בדע"א מצי טעין אדעתא דהכי כיון דאנן סהדי דלא היה נכנס בספק

אמנם זה חזיתי להרא"ש בתשו' ה"א סימן ט"ז לענין מתנות הניתנין לחתן ומתה הכלה אם יחזרו לאב תחילה כתב דהכא ליכא למימר דאדעתא שתשנה נתו עמו נתנם ואלו ידע שתמו' וש"ק לא היה נותנם דהלא הדבר אם היו או' לו אפי' אם תמות בתך יהיו מתנה גמו"ק היה מתרצ' ע"ד שכתבו התוס' בפ' נערה בדבור הנז' לענין לוקח ולא הוי אומדנא דמוכח וכתב וז"ל ועוד אפי' את"ל דהא אומדנא דמוכחא היא אכתי איכא למימר כיון שאין הדבר תלוי ביד הנותן לחבירו לבדו אלא אף ביד המקבל והמקבל אלו ידע דעת הנותן שלא נתנם לו אלא ע"מ שיחזור לו או ליורשיו אם תמות בלא ולד של קיימא לא היה רוצה לקבלם לא שני בלא תנאה כמ"ש התוס' שלהי הגוזל קמא כו' ע"כ

מבואר יוצא מדבריו דס"ל דכל שאינו תלוי בדעתו לבד אפי' אומדנא דמוכח לאו כ"ך למיטען אדעתא דהכי ، ולפי כל האמור דברי התוס' שבפ' נערה הנז"ל אשר הוא עומד עליהם הויין תיובתיה דמדבריהם מוכח דכל דהוי אומדנא דמוכח אפי' תלוי בדעת אחר מצי טעין אדעת' דהכי ، וכבר עלי' ע"ד לחלק בין אומד' דמוכחא להיכא דאמרי' אנן סהדי דלא היה נכנס בזה הספ' והדרי בי דהא ודאי בורכא דאי הוי מוכח' היינו נמי דאנן סהדי וטעמא דאנן סהדי משו' דהדבר מוכיח מתוכו וזה פשוט וברור וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מה יענו שפתי דעת דהרא"ש לדברי התוס' הללו

והאיר ה' את עיני ומצאתי למהרי"ט כלוי הובאו דבריו בס' מש"ל פ"ו מהל' זכיה ה"א דפי' דברי התוס' הללו בדרך אחר וז"ל ופי' דבריהם שם לע"ד דאע"ג דזבין ולא אצטריכו ליה זוזי איכא נמי דעת אחרת וכן נמי בכותב לארוסה איכא נמי דעת אחרת דארוסתו מ"מ כל הני לא חשיבי דע' אחרת דכולהו הוו דומיא דיבמה דאף ע"ג דאיכא נמי דעת המקדש מ"מ הוא אינו חושש כו' ה"ן גבי ארוסה היא לא תקפיד בהכי כיון דלא מפסד' מידי כו' וכן זבין ולא אצטריכו ליה זוזי הלוקח לא מפסיד מידי זוזי דיהיב שקיל וכיון שהוא אינו מקפיד שמעינן האומדנא דמוכחא שאין הדבר תלוי אלא בדעתו ודאי אנן סהדי שאינו רוצה להכנס בשום ספק כו' וא"כ כיון דהדבר תלוי בדע' המשדך נמי למאי תהני אומדנא דאב ואפי' אי הוה מוכחת

מוכחא ונראה טובא כ"ש היכא דאומדנ' מסופקת אח"ד יעה"ב . ואמת דנראה דנעלם מיניה דמר דברי מהרא"נח בשיטתו הנז'ל אשר פי' דברי התוס' דלא כוותיה ונר' ג"כ שגם מהר"י הלוי שם והרב מש"ל קיימי בשי' זו בפי' דברי התוס' מדלא השיגו עליה דמר וגם מהם נעלמו דברי מהרא"נח ומ"מ מלינו טוב טעם לדע' הרא"ש דנר' דהוא הבין כן בדברי התו' הללו מדהבי' דבריה' בתחי' דבר ושו' הביא דבריהם דבפ' הגוזל וחזר עוד הפעם להביא דבריהם דבכתו' כנר' דס"ל לפרש בהשי' כונת דבריהם כלפי' לה מהר"ש הלוי ז"ל ולכן בהסכמה עלה דגם באומדנא דמוכחא אינינה מעלה ארוכה כל דאיכא דעת אחרת שאינה נוחה

ושוב מצאתי עוד בהפכה להרב עדות ביעקב בתשו' סי' ג"ל וסי' ל"ד שכתב דולאי דלפי הי'ר"י אינאנו צריכינעו'לחלו' דלעיל ואינהדבר חלוי אלא דכשהדבר תלוי לבד בדעתו או בדע' שכנגדו ג"כ וכן הבין הרא"ש בתשו' הנז' דלא כמהרא"נח ז"ל ואהתמיעיתיה דברי התוס' דפ' הגוזל ועיקר הכרע מהרא"נח מובין ולא אצטריכו ליה ווזי אין זה הכרע דהתם איירי דגילה דעתו קודם לכן דלמיזבן הורי קיבין להו ובסי' ל"ד האריך יותר יעש"ב ובאמת דבדבר הזה דעתי נבוכה וידענא בנפשאי שאיני כדאי להטפל בענייני אומדנות כי הם מים שאין להם סוף וצריך דעתא צלולא אך לפי הנראה כולהו רבוותא דכתבית לעיל הלא המה הרא"ש ז"ל ומהרי"קו והריב"ש ומהרש"ך ומהרשד"ם והפמ"א ועט"ר מו"ה משאת משה ויתר רבני האחרונים כולהו קיימי בשי' מהרא"נח הלזו דכשהאומדנא ברורה יש כח בה לשרש אחר השבועה אפי' היא היתה לדע"ת ואפי' תימא דהרא"ש ס"ל דלדע"ת אין כוטר אותו בשום אופן . מ"מ לע"ד אפ"ל דספר קדמיה דהרא"ש לומר דהתוס' בפ' הגוזל פליגי עם מ"ש התוס' בפ' נערה מדלא חילקו ג"כ כמ"ש בפ' נערה וכמו שהכריע ג"כ הרב עדות ביעקב שם . ומה"ה בנדון הרא"ש שאבי כבת הוא המוציא מהתנו המתנות ובא טעון דאדעתא שהבנה בתו נתנם אפי' הכיה אומדנא דהוכחא ס"ל להרא"ש דאינקח בידו להוציא כיון דהתוס' בפ' הגוזל נראה מדבריהם דגם באומדנא דמוכח' לא מצי טעין אדעתא דהכי ומצי אמר שהאן קי"ל כדבריהם וכ"ש כי נגדון ההוא לא בויא אומדנא דמוכחא ולא כ"ך אלא לרווחא דמלת' ותהימא על הרב עדות ביעקב למה זה תפס דברי הרא"ש כשטן נגד כל הראשונים והאחרונים הנז"ל

והנה מהרא"נח שם בה"ב סימן ד' נסתפק דע"כ ל"ק הרא"ש והרשב"א דבאומדנ' דמוכחא מצי למימר אדעתא דהכי לא נשבעתי הי"ד בשוא"ת כגון לפוטרו מקנס . אך בנ"ד דהוי בקי"ע לגרש את אשתו בע"כ אפ'דלא מצי טעין אדעתא דהכי לא נשבעתי יע"ש וכבר ראיתי להפ"מ שם בח"ב סי' קי"ו שהכריע מתשו' מהרש"ך ומהרשד"ם ומהרא"ם דס"ל דגם בקי"ע מהני טענת אדעת' דהכי לא נשבעתי שנדונם איירי לגרש אשתו בע"כ ולא הבקינן בשיטותייהו של ג' הרעים הללו מפני ס' מהרא"נה . גם הרב כמ"ח שם בה"ח סי' ס"ו כתב דאין זה ס' דאפי' אנו באים עכשיו לפטור אותו משבועתו בשוא"ת ס"ס הרי הוא בא לקי"ע לישא אחר יע"ש . ולכאורה עלה ע"ד להביא ראיה מסו' דס"פ הגוזל עלים הנז"ל דפריך בפשיטות אלא מעת' חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין כו' אלא מעתה יבמה שנפלו לפני מ"ש תיפוק בלא חליצה וכולהו הנך ובשבנתןהכסף לאנשי משמר ק"ע נינהו ואפ"ה הוה בעינן למימ' דבק"ע תיפוק לחולין ותיפוק בלא חליצה א"ו לעלמא מטעמא דאדעתא דהכי לא עשו מעיקר' אמנם אחר ההתבוננו' אין ראיה מהתם דכלהו הנך תולה בד"ע נינהו כמ"ש התוס' ועיקר ספקו של מהרא"נח אינו אלא בשנשבע לדע"ת דאפי' תימא דבאומדנא דמוכח' אמרינן אנן סהדי דלא נכנס בס' זה מ"מ אפשר דלא אמרו כן אלא בבא לפטור עצמו בשוא"ת משא"כ בק"ע לא וו הדרך הנסו דבפ' הגוזל דכלהו הוו תולה בד"ע לחול והתם אכ"ן דאין לחלק בין ק"ע לשוא"ת וברור

ואם כניסאנהנו בזה יש להעיר על עט"ר מרן זקני בתשו' משאת משה ז"ל חי"ד סי' ט' דמ"מ ע"א שהביא ס' מהרא"נח הלז וכתב דאחר שאלת התחי' א"א לחלק כן דהרי בתשו' הרא"ש ז"ל דינתה אחות המשודכת מן הכלל ק"ע הוא דהרי הוא נושא אשה אחרת בחריק' אע"פ שנשבע שישא לזולת לאחרי' גם הביא דהרשב"א שהתיר למי שהוחזק התנו ויפה כמתחק ממילא משמע שמחליטין ומעבירין אות' ממנו ונתנה לרעהו הטוב בשגם השבועה מתחי' הן היתה לאת לו ולא לאחר זולתו ואבוהון דכלהו הביא דקונ' אשתי שגנבה את כיסי דתרגמוה מן התפ' אע"ג דלא פי' ושרי ליהנו' ממנה בק'ע את"ד יעש"ב ומ"ש בתחי' דבר דמדברי הרא"ש והרשב"א יש להוכיח דאפי' בק"ע הן הן דברי הפמ"א שם ולפקע"ד עם שאיני כדאי להכריע נר' דאין כ"ך הכרע דעלייהו קאי מהרא"נח ואע"פ כן ספר קדמיה לחלק כן דאפילו דלבסוף בא יבא לידי ק"ע אין לנו אלא מקומו ושעתו דהוי שוא"ת . ומ"ש דאבוהון דכולהו הביא דקונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ונודע שלא גנבה אחר שאלת התחי' מקודשת עלמותיו לא הבינותי דבריו דמה למות יערוך הביא דקונם אשתי לספיקו של מהרא"נח דהשיא מתני' אינם בנשבע לדעתו דהתם אין לחלק בין ק"ע לשוא"ת ומהרא"נח נסתפק בנשבע לבקשת חבירו או לדעתו דכהה"ג מספק"ל דאפ' דבק'ע אין לפוטרו ואין ראיה מהביא מתני' כלל וצ"ע . גם יש להעיר למה זה העלים עין מדברי הרב פ"מ שהכריע ממהרשד'ם ומהרש"ך ומהרא"ם דגם בק'ע יש לפוטרו בטענה דאדעת' דהכי לא נשבע

אחר כל אלה הדברים ממותי ראיתי אור למרן מלכא הר"הג מוהרי"ח בס' חק"ל י"ד ח"ג סי' פ"ו דל"ב ריש ע"ג שהביא דברי מוהרא"נח והפ"מ הללו וכתב דלדידיה אין ודאן של רבני האחרונים הנז' מוציאין מידי ספיקו של הרא"נח דהריטב"א בחי' לנדרים והנמק"י ז"ל שנדפסו מקרוב בהך סוגיא דנדרי אונסים חילקו כן להדיא דבק"ע לא אמרינן אדעתא דהכי לא נדר ואין ספק אלו ראו הרשד"ם והריב"ל ומוהרא"ש את דבריהם לא היו חולקים עליהם יע"ש . ע"כ נמלא וחבל

אמר הבן חיים ס"ט הנה נא הואלתי להביא דרוש שדרשתי בתשלום השנה של עט"ר מו"ר אדוני משה מעלת הרב המחבר זצוק"ל ברב עם בק"ק אלגאזי יב"ץ בס' משפטים

דרוש ה

והנושא בא

ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו

ונגש משה לבדו אל ה' והם לא כו'

גרסינן בס' כיון שמת משה היה יהושע תלמידו בוכה וצועק ומתאבל עליו ימים רבים ואומר אבי אבי רבי רבי אבי שגדלתני מנעורי רבי שלמדתני תורה עד שא"ל הקב"ה עד כמה אתה בוכה ומתאבל וכי לך לבדך מת והלא גם לי מת דמיום שמת אבל לפני כענין שנאמר ויקרא ה' אלהי' לבכי ולמספד כו' ע"כ

ידוע הדבר ומפורסם הענין בעיני מו"ר כמה גדלה מעלת הספדן של צדיקים והכמים שבדור והחיוב מוטל על כל עדת בני ישראל לספוד לצרה ולבכותה ולמרר בבכי והספד ובפרט לבנים בניו כי ראוי עליהם להתפלש באפר לספוד ולבכות ולצעוק צעקה גדולה ומרה כמוני היום שנעו"ה נפלה עט"ר מאור עיני אור"ן של הכמים באמת ובתמים הוא הראש תפארת ישראל רבי אבא זצוק"ל כי אמינא ולא מתהפי' דאין לנו תמורתו בכל מכל כל אשרי יולדתו אשרו"ל הכופר כאשר כל באי שער עירנו יבואו ויגידו צדקתו ואם באנו לספר גודל חכמתו ושלמותו יכלה הזמן דאין חקר לתבונתו הוא היה פסקן ודרשן מופלג רברבן גדול מרבן בקי בטיב גטין וקידושין מאין כמוהו . בוחן ובודק בבן בטרפיות מלי' טוב ע"כ שכיות הלם וסופר להבין ולבורות והלכתא לשמרות ידע לרצוי למארי בתו' קהל ועדה דינא בארעא גם הוא יורה בקי בחכמ"ת הדקדוק ובכל זאת מר באתריה והאיש משה עניו מאד לא היה מחשיב את עצמו לכלום משים עצמו כמי שאינו . ונקיטנא דהגם כי הוא היה גדול בתורה כ"כ ובשלמיות התורה כאמור ומדובר עכ"ז מרוב ענותנותו אשר היה בו הוא היה אומר דהיה מחשיב את עצמו כמו בעה"ב מאחר דבזמן הזה אהבור דרי והת"ח אינם שלמים בתורה כ"כ כמו דורו' הראשונים וגם האחרונים ועי"ז היה מתמעט ביתר שאת ויתר עז וגדולה ענוה דאשתכחת ביה כי ע"כ בהספד איש כזה אוצר בלום לן יאות למיבכי לנייאו' למיספד מספד מר ואם כל העולם כולו הייבי' למיח' הספדא אני . עאכ"ו יותר ויותר מה אעשה אותו הבן הנני לוח ככרוכייא בייא על סילוקו ש"ל עט"ר מו"ר ר' אבא זצוק"ל הכ"מ ומה גם ראוי להמ"ר עליו כי בן נעון נפטר בקצרות הניה ן' נ"ב שנה אוי לנו שכך עלה בימינו שנאבד כלי המדה והפץ יקר מרגלי' טובה כזה מהעולם והאמת כי לא אלמן ישר' וברו' ה' העיר הזאת עיר גדולה של הכמים ושל סופרים האמנם מלא ע"כ גדותיו ושלם כמהו בגו' אחד לא ימצא ואם נלך מסו' העולם ועש"ו לא ימצא כמוהו

וצדיק והכם כזה תכף במיתתו עושה רושם ומכירים כל העולם חסרונו ואינו כשאר כל הצדיקים שתכף במיתתם אינם עושים רושם כי אם אחר פקודת הרב' בעת מן העתים יכירו וידעו שאם היה הוא בעולם חי וקיים היה תועלת גדול לענין ההוא אשר יבא לפניכם וזהו מפני שאינו מעורב עם הבריות שלם בכל המדות ובקי בחדרי תו' ורבים צריכים לו מאא"כ צדיק והכם אשר היו רבים רבים צריכים לו בכל ענין וענין מפני שלמותו וצדקותו והכמתו כאלון אשר אנו עסוקים בהספדו עט"ר ר' אבא ז"ל דודאי תכף במיתתו וממש ביום פטירתו המה ראו ויבינו גודל חסרונו וכאשר ראיתי להר"ה בעל בינה לעתים דרוש ע"ד דפירש כונת מאמרז"ל בפ' השפינה א"ר חב"ר א"ר אותו היום שנפטר אברהם אע"ה עמדו כל גדולי הדור ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבדה קברניטה ע"כ . ודקדק הוא ז"ל אומרו אותו היום ופירש וז"ל כי יקרה פעמי' רבות כשיחסר אדם מן הדור אין מרגישים ומכירי' מה שאבדו תכף ומיד אלא בהמשך הזמן כשיזדמן איזה מקרה אשר ידעו שאם היה הוא קיים היה מספיק לתקנו וכיוצא אז מצטערים ויכירו מה שחסרו אול' יהיה זה כן בהיות מהשלמים אשר אינו רחוק ימצאו אחרים כמותו אבל אם היה מופלג בתכלית ההטבה וההנהגה על הדור בכל עת ובכל שעה אשר יקשה מאד לתמורתו אז לא יצטרך שום זמן להרגיש החסרון כי מיד בהסתרתו יציאתו מן העולם עושה רושם ותכף יגיע הצער לכל ויכירו מה שאבד' וזהו כונת המאמר הצריך לענייננו כי בפטירת אבינו הראשון ע"ה אשר היה מוכתר בג' הנהגות שזכרנו כו' לא היה המשך הזמן הבא אחרי כן אשר גרם שירגישו כל העולם חסרונם זה כי תכף ומיד אותו היום עצמו שנפטר מן העולם הרגישו כל גדולי הדו' מה שאבדו משלימות ההנהגות האלו יעש"ב ולא הבאתי הכל כי אם הצריך לענינינו וז"ל נ"ל כונת מארז"ל בפ' הבונה דקי"ה א"ר יהודה א"ר כל המתעצ' בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו ע"כ וכל המפרשים ז"ל אחזו לעז"ר איך הוא מדה כנגד מדה למתעצל שראוי לקוברו עיין עליהם . וכשאני לעצמי הוסיף עוד לדקדק בדבריו שנקט בלשון מתעצ' דתיב' מתעצל מורה ובא שהאיש הלזה לא גמר בלבו שלא להספידו כי אם שהוא מתעצל בהספד ורוצ' להספידו בעת מן העתים אשר תחוש נפשו ולנו לדעת באיזה טענה בא האיש הלזה ועוד דתיבת כל מאי אתא לרבוי

אלא עפ"י האמור הנה נכון והוא דהאיש הלזה כיון שאינו מבחין בין חכם לחכם והוא אינו יודע מי הוא החכם אשר העדרו וחסרונו אינו ניכר תכף ומיד בפטירתו ומי הוא החכם אשר ניכר חסרונו תכף מרוב שלמותו והנהגתו וכמ"ש הרב בינה לעתים ז"ל והוא טועה בדעתו דהצדיק אשר היה שלם וחסרונו ניכר תכף ומיד צריך לעשו' לו הספד תכף ומיד ביום פטירתו כיון שחסרונו ניכר תכף אבל צדיק אשר לא היה שלם כ"כ וחסרונו לא ניכר ונראה לעה תכף כי אם בעת מן העתים בענין אשר בא לפניהם שאם הוא היה חי וקיים היה

תועלת

אומללת גדול. על אותו הענין א"כ לצדיק כזה מה שראוי להספידו הוא בעת הביאה בשעה שיהיו העולי' צריכים לו ולא קודם ולזה אינו מספידו תכף ואיש כזה טועה בדעתו דאפי' לסברתו וכי הוא יודע דבעת הפיוס יהיה הוא בעולם אפשר ימות קודם ולא יגיע להספידו וכיון שטוען טענה כזאת ממילא להורו' כי הוא סובר שעתי' לחיו' ברכה וזה שקר כי מי יודע אם עתיד לחיות ואפי' יום אחד ורז"ל אמרו שוב יום א' לפני מיתתך דהיינו ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא שאפי' יום אחד לא יתכן האדם להיות בטוח בחייו ונמצא שבטעות זה הוא המאבד המלוה מלהספיד להכם כי היא מלוה רבה

ומעתה י"ל אמר רב יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם דקה"ק לו' כל המתעצל דהיינו דזה לא גמר שלא להספידו כלל כי אם שהוא טוען שאפ' שהחכם הוא לא יהיה מן הצדיקים והש' ימים שבדור שניכר חסרונם והעדרם תכף ולזה מתעצל מלהספידו והוא ממתין להספידו בעת ובעונה אשר יצטרכו העולם לו וירגישו בחסרונם וכבר כתבנו כי זה היא טענה שקר ואפי' לסברתו כי מי יודע אם יחיה או ימות וא"כ חיים הלוה אשר בוטח בחיו כי לפי דעתו בטוח בחיין דהל"כ יאבד הספד מהחכם הוא א"כ מדה כנגד מדה ראוי לקוברו בחייו תכף ומיד אפילו בחייהייתו וידע ויכיר שהאדם מעותד למות ולהביו' מעון נקבר מעת לעת הוא ברחמיו יזכנו לאורך ימים ושנים לעבודתו ית' שמו ולתקן נר"ן בגלגול זה ואפשר שזה ימים יהיה רמז כוונת הכתוב בס' וישב ויתאבל על בנו ימים רבים דהיינו דלפי גדולתו ושלמותו של יוסף הצדיק ע"ה לא היה עת ורגע שלא ניכר חסרונו והעדרו תמיד כל יום ויום מהיום הא' ובכל יום ויום וזהו ויתאבל על בנו ימים רבים ואין צריך שלא ניכר שעדרו ולא בעת מן העתים

אשר ע"פ דבריו הקדושים ש"ל הרב בינה לעתים ז"ל נ"ל שאפ"ל כוונת מהרז"ל במ"ק פ"ג וז"ל כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליו ר"י ב"א היום קשה לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב והיה ביום ההוא והבאתי את השמש בצהרים ע"כ . וראוי לדקדק דלמה נקט תי' היום ועוד דלמה דימה מיתתו של ר"יו בביאת השמש בצהרים . אלא ע"פ כל הרשום בכתב יבא על נכון ובוא דבא נומר דלפי גדולת ושלמות רבי יוחנן הרגישו והכירו חסרונו והעדרו תכף ביום פטירתו וזה אשר דקדק בלשונו ואמר כי נח נפשיה דר"יו פתח עליה כו' היום קשה כו' דהיינו תכף ומיד ביום פטירתו הרגישו העדרו וחסרונו וזהו היום ק' לישר' דהיינו מן היום הראשון תכף ומיד ולזה דימה מיתתו לביאת השמש בצהרים

דכמו שאם יבא השמש בחצי היום אזי תכף ומיד בהותו רגע ירגישו ויכירו העולם ההסרון ויהי' השקכמו כ"נדומה בדומה היתה מיתתו של ר' יוהנן שהרגישו בהותו היום ממש העדרו והסרונו לפי גודל שלמותו והכמתו והנהגתו זק"ל

כל ימנדין כאן נמלא ובאותיות בפטירת האדון הדוגי אבי **מנשה** אמת הכ"מ ז"ל כי

ממש ביום הראשון הרגישו כל בני עירו ומי שהיה מכיר גודל חכמתו והנהגתו ושלמותו ודאי ילע והכי' וענו ואמרו ויי להסרון הסרו' של אדם המעל' ואין לי פה להשיב ולא מלה להרים ראש כי ודאי עונותי הטו אלה ומה אענה ומה אומ' מה אדבר ומה אצטד' ואין לי אלא להצדיק את הדין ויה"ר שתהא מיתתו כלי כפרה על הדור וכאשר בעינינו ראינו כי היה כפרה לדור כי בעוה"ר מיתתו של משה כן היתה מדבר בעיר לתפ"ל ומן היום אשר נלב"ע עט"ר אדני אבי ז"ל ממש והמגפה נעצרה ואפי' מי שנפל בחולי הבוא אחרי מות משה היה לחיים

ובודאי דזהו שמחתו של החסיד והצדיק שיהי' מיתתו כפרה לדור דעי' מתקיים ובכן ותהי זאת נחמתינו ויה"ר שזכותו יגן עלינו ועל זרעינו כיר"א .

וזה ראיתי למע' ה"ה בעל קול יעקב האוב ז"ל בד"ל דל"א ע"ב שהביא משם מקובלי ה"ה בעל בתי כהונה ז"ל שהיה מפרש הביא דגרסי' בב"ק אמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן אין פורענות בא לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם כו' והביא בקיצור הצריך לענינינו דכתב וז"ל כי הלא נודע יד ה' אל עבדיו כל הקרב הקרב לעובדו ולדרוש בשמו נכון יהיה למזבח כפרה לפני הדור וכמ"ש ז"ל ומה' שטים עומדים אלו הצדיקים במקום שהכון באופן שבעיות הדור חייב הנה הצדיקים לגוביינא הם עומדים לגבות חוב העם ועל דבר זה ניכרת ברית והדת ניתנה וכן קימו וקבלו היהודים והנה כי כן הנדון דומה לעושה שדהו אפותיקי לבעל חובו שיגבה ממנו את חובו אם לא יפרע לו הצדיקי' ניינהו לגוביינא קיימי וכבר ידוע מאי דקי"ל בדין אפותי' סתם דאם עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו ועמד נהר ושטפו חוזר המלוה וגובה מהבע"ח את חובו וכדאיתא בח"מ סימן קי"ז וידוע שהצדיקים נקראים שדה ומיטב שדהו ומיטב כרמו ועכ"פ הם כהפותיקי סתם דוקא וכם אפותיקי לבע"ה הוא הש"ת . וא"כ יתכן במציאות הצדיקים כי היא לשטפה נהר והיינו כשיפול הצדיק ביד בהירי ברצון שלא סוף דבר גזר' וכסבית ד"י שעלה לפרדס לידע אם היתה גזרה מאת ה' משום שהיה ע"י בהירי או משכחת לא לה כשרבו הפשעים אלו המרדים ונגרו מאד או כביכו' הסתלק קב"ה לעי' לעילא ומסיר השגחתו ואז ניתן רשו' כו' ואינו מבחין בין צדיק לרשע ונמצא הצדיק אבל מלא רק כיום שגריר ומטר ועידן ריתחא ב"מ והו"ל כעמד נהר ושטפו אלו דבריו ז"ל יעש"ב שפיר כוונת המאמר הנ"ו בטוב טעם ודעת . וכשאני לעצמי אחרי המ"ר לא זכיתי לשבין דבריו של גדול מ"מ ה"ה נ"כ ז"ל במ"ש דהצדיקין הם כמו אפותיקי סת' וכמו דקי"ל באפותיקי סתם דאם עמד נהר ושט' חוזר וגובה מן הלוה כמו כן נמי אם הצדי' נפטרו בעידן ריתח' לא הוו כפר' וחוזר הקב"ה שהוא המלוה וגובה מן הלוה שהם ישר' וכמ"ש והוא מה דמו' יערוך דין אפותיקי לענין מיתת הצדיקים כלל דדין אפותיקי הוא דהלוה עושה השדה אפותיקי להמלוה שיגבה את חובו מהשדה וכיוצא ויש חי' בין עשה שדהו אפותיקי מפורש לאפותיקי סתם כמבואר בפוס' ולכן כשעשה שדהו אפותיקי סתם הלוה ושטפו נהר חוזר וגובה

וגובה מן הלוה כיון דהלוה עצמו הוא עשה לו שהוא אפותיקי. אבל בענין מיתת הצדיק אין הנדון דומה לראיה לזה אחרי המ״ר משום דלא עשו ישראל שהם הלוים לצדיקים אפותיקי למלוה שהוא כביכול הקב״ה אלא המלוה שהוא הקב״ה הוא מעצמו גובה חובותיו שהם עונות הדור מהצדיקים מצד עצמו ומרחמנותו על הדור וכמ״ש ז״ל נוטל צדיק א׳ ומכפר על הדור דהיינו דהוא מעצמו נוטלו לכפר על הדור ולא דמי לדין אפותיקי כלל וא״כ מה לי אם ילך הצדיק בלא עידן ריתחא מה לי אם ילך בעידן ריתחא בכל גוונא הוא כפרה על הדור. וכגם שמוה״ר ז״ל כבר כתב דהצדי׳ בגויינא הם עומדים לגבות חוב היצה ועי״ז זה נכרת ברית והדת ניתנה וכן קיימו וקבלו היהודים ע״כ ומדבריו אלו נר׳ שרצה לומר שישראל עצמה עשו לצדיקים כמו אפותיקי הפ״ה אחרי נשיקת הרכפה ועפרות זהב לו אינו דומה הנדון מאחר דהעיקרא דמילתא הקב״ה בעצמו הוא צוה ויעמוד וגזר אומר לקיום והעמדת העולם וכה אמר אני נוטל צדיק א׳ ומכפר על הדור והראי׳ שנלטער משה ע״ז כמ״ש רז״ל במדרש ס׳ תרומ׳ וז״ל אימת בזמן שבה״מ קיים כשבה״מ חרב ישר׳ מה תהא עליהם ודבר על לבו כביכול אני נוטל צדיק אחד וממשכנו בעדם ומכפר על הדור וישראל ג״כ קבלו תנחומים ע״ז מאחר שראו שהקב״ה נתרצה בזה לקיום העולם ולא שהמה קיימו וקבלו זה כמ״ש מו״הר ז״ל כדי שנאמר שדומה לדין אפותיקי

כפי עפ״ד דבריו אלה של גדול מרנא ורבנא הכהן ז״ל נ״ל שהפ״ל כוונת דוד המלך ע״ה בתהלים סי׳ ל״ב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ובפ״ק דברכות ד״ח ע״א אמרו שם לעת מצוא רב נחמן בר יצחק אמר לעת מצוא זו מיתה שנאמר למות תוצאות ע״כ. וראוי לדקדק דאיזה תפלה צריך האדם בשעת המיתה דקאמר קרא על זאת יתפלל ותו בסיפיה דקרא לפי סברת רב נחמן בר יצחק דהתפלה היא לשעת המיתה א״כ צריך להבין מאי דקאמר רק לשטף מים רבים אליו לא יגעו דאיזה שטיפת מים שייך במית׳ דע״ז הוא מתפלל שאליו לא יגיעו. ויתישב עפ״י האמור ובהקדים עוד מ״ש המפרשי׳ ז״ל והביא דבריהם מ״מ ה״ה קול יעקב ז״ל בדצ״ה ע״א דפי׳ כונת הכתוב שמרה נפשי כי חסיד אני וז״ל או יאמר כו׳ בהקדים מה שמקשים המפרשים דקא חזי׳ דצדיק אחד נתפס בעון הדור ויש לצדיקים שאינן נתפסים על עון הדור ותרצים דמי שהוא צדי׳ שעושה מעשיו בצדק אבל אינו עושה שום יתרון אלא דוקא מה שהוא תורה לכן כמדת הדין בעולם נוטל לזה הצדיק שהיה עושה הכל ע״פ הדין ולא היה עושה שום יתרון אבל החסיד שהוא עושה חסידו׳ יותר ממה שהוא נתו׳ ועושה לפנים משור׳ הדין אף מדת הדין כשהוא בעולם נוהגת עמו לפנים משורת הדין והנה הא דוד הע״ה היה ירא שלא יהא נתפס בעון הדור לזה אמר שמרה נפשי שלא אהא נתפס בעון הדור באמת כי חסיד אני וכיון שאני עושה חסידות איך אתה יכול לתופסני בעון הדור וק״ל א״ד ז״ל

והנה הנה שהם אמרו רז״ל דהחסיד אינו נתפס בעון הדור היינו שאינו נתפס ולוקח אותו מדת הדין בלתי רצונו אמנם אם החסיד הוא מעצמו מרוב חסידותו עושה ג״כ בזה לפנים משורת הדין כפי חסידותו ורוצה לילך בעד כפר׳ הדור ודאי שלוקח אותו כביכול כיון שזה חפצו ורצונו ולקדש שמו ית׳ ואין מעכב ע״י. וגם אם יהיה האופן במקום אחד שלא ימצא כי אם חסידים אבל עושים לפנים משורת הדין ודאי שנתפס ולוקחים אותו לכפרה כדי שלא לעשות בהם כליה ובודאי שזה רצונו של החסיד כדי שלא יאבדו עם רב מישראל

ומעתה ז״א על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא זו מיתה דהיינו אם יהיה האופן שבאותה זמן ובעת מן העתים ילך החסיד בעת הבוא והוא באופן אשר אמרנו כי החסיד ג״כ יש זמן שהולך לכפרת הדור כמו הצדיקים וכבר כתבנו משם מ״מ איפה כהן גדול דכ״ז דהצדיק במיתתו הולך לכפרה על אנשי הדור היינו דוקא כשאינו הולך בעת רוגז אבל אם הולך בעידן ריתחא אינו הולך לכפרה משום דהוו כדין אפותיקי שתם דאם שטפו נהר הזור וגובה מן הלוה לזה החסי׳ כיון דבלא״ה הוא אינו הולך לכפר׳ כמ״ש משם המפ׳ ואם הולך ג״כ בעידן ריתחא ב״מ ודאי שכ״ש וק״ו שאינו הולך לכפרת הדור דהוי כמו שטפו נהר לזה הוא מתפלל על המית׳ דהיינו על מיתת עצמו שרוצה לילך בעת ושעה שיעלה לרצון לכפרת אנשי דורו וזהו רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו דהיינו שלא יבוא ולא יגיע אליו כדין דעמד נהר ושטפו דאינו הולך לכפרה וחוזר וגובה מן הדור שהם הלוים ומה הרויח במיתתו ומה גם דבלא״ה החסיד אינו הולך לכפרה כמ״ש וכל עיקר תפילתו הוא לזה וק״ל

במצינו למדים שהצדיק שהולך לכפרת הדור היינו שלא בעידן ריתחא ובעוה״ר בפטירת עט״ר אדוני אבי הרא״ש ז״ל הגם שאירע שהלך בעידן ריתחא שהיה בזמן מגפה לחפ״ל עכ״פ בעינינו ראינו שהלך לכפרת הדור כמ״ש אחת למעלה דאחרי מות משה המגפ׳ נעצרה ובודאי שאמר למדת הדין דיי ויה״ר שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו ולא בשום גבול ישראל׳ כי״א

והנה הגם כי הצדיק הולך לכפרת הדו׳ אפי׳ הכי כמה ראוי לספוד ולבכות ולעורר בתשו׳ שלימה כי כ״ז שאמרו שהצדיק הוא כפרה לדור היינו בשוב כל אחד ואחד מדרכו הרעה ולומר כל אחד ואחד בלבבו בשלי הצער הגדול הזה ועוונותי גרמו מיתת הצדיק כי הן אמת כי ע״י תהא כפרתינו ברם הדבר ק׳ ומר ורע מאד ואם בעיני הקב״ה ק׳ מיתתן של צדיקים כ״ש בעינינו שצריך להיות ק׳ על מאד וכמאמרז״ל ק׳ סילוקן של צדיקים לפני הקב״ה כו׳ דהגם דע״י מיתת הצדיק יש קיום והעמדה בעולם אפי״ה לא תיסק אדעתך דאינו ק׳ לפניו אלא ק׳ וק׳ יותר ויותר ותאמר זה הובא במדרש איכ׳ וז״ל כד דמך ר׳ יוסי מתלחייא סליק ר׳ יוחנן וז״ל לגמילות חסדו

הספד ושליך עמהון ר' יצחק פסקאה והוה תמן חד שב בעי למיעל ולמיפתח עלוי ולא שבקוניה ר' יצח' פסקאה וז"ל קדם אלין אריותא דאורייתא את פתח פומך אמ"ל ר' יוחנן שבקוניה דהוא גבר טב ליעול ולמשבח באתריה עש"ל ופתח ואמר מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר ב' שבמשנה תורה ומחרבן בהמ"ק בתוכחו' כתיב והפלא ה' את מכותך ובחרבן בהמ"ק כתיב ותרד פלאים אבל בסילוקן של צדיקים כתיב לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר א"ר יצחק פסקאה יאות דין גברא צריך פומיה אמ"ל רבי יוחנן אנו לא שבקתוני' מנן הוינן שמעין הדא מרגניתא ע"כ

וראוי לדקדק במאמר הלזה טובא תחילה וראש במ"ש בעי' למיפתח עלוי דלמ' נקט בשדר לשון כזה ולא אמר בעי' להספידו וכיוצא ואומרו עלוי כנראה דהיה רוצה להספיד על עצמו דעל דבר זה הוא מה שלא היה מניחו רבי יצחק פסקאה ואו דלמה זה לא שביק ליה רבי יצחק פסקא' מסוף דהיו שם ר"ל ורבי יוחנן והלא לא מצינו בענין ההספד שום ברירה ובפרט דמשו"ה לא היה מניחו ‧ ועוד יש להבין בדברי ר"י ור"ל שבקוניה דהוא גבר טב ליעול וליסתכח באתריה דלמה הוצרכו לומ' ב' דברים היה די יאמרו שבקוניה דהוא גבר טב או יאמרו שבקוניה דליעול כו ‧ ואו כשפתח ההוא שבא פתח ואמר מצינו שק' סילוקן של צדיקים כו' דלמה נקט בלשון מציאה וכה אמר מצינו כו' ‧ ועוד באשו' אשר השיב ג"כ למה ההוא אמר ואבדה חכמת חכמיו כו' למה נקט בלשון אבידה ולא אמר בלשון אחר

ונ"ל שאפש"ל במה שראיתי בכתבי הקדש של עט"ר אבא מארי אדוני משה זצוק"ל הכ"מ ספי' כוונת מאחז"ל בפ' האורג דק"ה ע"ב א"ר י' א"ר כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו ודקדק הוא ז"ל דכל הרואה אורחיה למידק היכי הוי עונש זה מדה כנ"מ ומה עונש הוא זה ואו דחיב' כל נאי אחת לרבויי ‧ ופי' עפ"י מ"ש הרב פקודת המלך בדרו' דנ"ה ע"ב בשם המפרשים כוונת הכתו' שחת לו לא בניו מומם דהכוונה עפ"י מה שידו' מדברי רז"ל דכשאין צדיק בדור תשב"ר נתפסים בעון הדור ולפ"ז המלא ימלא טפשים ושוטים אשר יראו לנפשות' להיות צדיקים באמרם מה לנו ולצרה ללכת בדרכי ישרים ולהיות צדיקים להתפס בעון הדור הלא טוב לנו להיות כאחד הריקים ויבא אחר תחתינו להיות צדיק ויכפר בעדינו

אך באמת אם על בני הדור יאמר כן לא ימצא שום צדיק בדור ‧ ואז נתפסים הבני' בעונות הדור ונמצא הם חסים על נפשותם ואינם חסים על בניהם הקטנים ‧ וא"ז שחת לו לא כלו' שיחת את עצמו במזיד שלא להיות צדיק כדי שלו לא יגיע שום נזק להתפס בעון הדור אמנם בניו מומם ירצה תיקן לעצמו ולא תיקן לבניו ופרי בטנו את"ד ‧ ועפ"ז יאמר נ"ז דבגוונ' היא כל המתעצל בהספדו של חכם בטענה דכיון דעיקר ההספד הוא לתת לב לשוב בתשו' מכל חטאת האדם כיון דהיינו גרמא בנזיקין. ואבנו בדמו של צדיק ועי"ז מכפר מיתת הצדיק כידוע מדברי רז"ל ולפי"ז גם אני אהיה כא' מהצדיקי' והיום או מחר אפשר שאהיה נתפס בעונות הדור ‧ ומש"ה מתעצל שלא להספיד כדי שלא יהיה צריך לחזור בתשו' ‧ והן בעון נשאר ברשעו ובמעלו ‧ וידוע דרשעים בחייהם קרויים מתים וז"א ראוי לקוברו בחייו כלומר זה המתעצל בהספד אם יאמ' לך סיבה אחרת על עצלותו אל תאמן בו ‧ אלא עיקר הסיבה הוא שהוא רשע ובחייו קרוי מת וראוי לקוברו בחייו ואינו רוצה לשוב מעונו כדי שלא יהא נתפס בעון הדור אי"ד ז"ל באופן שכשנפטר איזה ת"ח וצדיק שבדור צריכי' הדו' לשוב בתשו' ובפרט הצדיק הנשאר בדור צריך הוא להספיד להצדיק הנפטר ולעורר לב העם לחזו' בתשו' כדי שלא יהיה הוא נתפס בעון הדור ‧ עוד נקדים מ"ש הרב החסיד ז"ל בס' אמור בהגיא דפ' אלו מגלחין ר"ל אספדיה לההוא צורבא מרבנן ואמר וי חסרה ארעא דישראל גברא רבה ע"כ דלכאורה יפלי' מאי רבותיה דהאי הספדא דאילטריך תלמודא לאת' וי חסרה ארעא דישראל כו' ‧ ופירש הרב בב' פנים וילא הראשון עפ"י מ"ש האר"י ז"ל כי הצדיקים בהיותם בא"י יוכלו להגין ע"כ המקומות והטעם כי א"י היא דוגמת הלב שנותן חיות וקיום לכל האברי' כולם לא כן צדיקים שבח"ל שלא יגינו רק למקומם לבד שהם כמו חיות אבר הפרטי שלא יועיל אלא לעצמו וכן בסילוקן של צדיקים לא יושוו בהזקן שסילוק הצדיק בח"ל לא יזיק רק למקומו הפרטי כו' והצדיק שבא"י יזיק פטירתו לכל העולם כל קבל דנא דבר גדול דבר הנביא ר"ל ע"ה והאריך את כל אחרד' ההיא לאמר ווי חסרה ארעא דישראל גברא רבה יצא לידון בדבר חדש כי על היות האחרון בארעא דישר' יגדל המספ' אלד מנפ' ועד הבשר יגיע יעניניע נזק לכל העולם כאמור אי"ד נלמד מזה כי בודאי כשח"ו חלילה יהיו כל אנשי הדור ראוים לכליה אוי לוקח הקב"ה צדיק שבא"י אבל אם עיר אחת פרטי' ח"ו יהיה חייבת כליה אוי די לו להקב"ה ליקח צדיק מאנשי מקומו וגם אינו לוקח צדיק מעיר אחרת וכפי"ז בודאי צריך כל צדיק וצדיק שבעירו להזהי' את העם שיחזרו בתשו' כדי שלא יהיה נתפס בעדם כי עליו מוטל הדבר ולא על צדיק אחר שבמקו' אחר וזה פשוט ‧ עוד נקדים מה שראיתי להי"ה עט"ר כהנא רבה ז"ל בס"ה מדרש האיתמרי דנ"ל ע"ד ספי' כוונת מאמרז"ל במדרש ס' אחרי אמ"ר יודן מ"מ נסמכה מיתת אהרן לשבירת לוחות לומר שהיה ק' לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת הלוחות וז"ל ואפשר שיאמר האדם מאחר שמיתת הצדיק מכפ' על הדור אין הקב"ה דואג עליו בהיות הוא סיבה שלא נאבד דור אחר והוא משל למי שנאבד לו דבר אחד ומצא מאה שאין ראוי שידאג על האחד מאחר שהוא סיבה למציאת המאה ג"כ הקב"ה הוסר צדיק א' מן העולם ומרויח דור אחד לזה בא ר' יודן ללמדך שאינו כן אלא שעכ"ז הקב"ה דואג במיתתו אעפ"י

שמת

שמא לכפר על הדור וללמדך זה סמך מיתתו של אהרן לשיבור לוחות הק' שילוקן אעפ"י שמתי' לכפר לדור כהישבור לוחות שהיה ק' לפני הקב"ה א"ד ז"ל

ומעתה אפשר שזה יהיה כונת מאמרז"ל כד דמך ר' יוסי כו' הוו תמן חד סב בעי למיפת' עלוי ירצה דהזקן נגד הבוא הוא היה רוצה להחזיר בתשו' לעם הקהל בסדר זה דהיינו דרצ' לומר להם דעד עתה שהיה ר' יוסי בחיים אם היו חייבים לא היה נתפס הוא בעונם כי אם ר' יוסי ברם עתה ירא לנפשו שמא יהיו חייבים ויבא נתפס בעדם ועי"ז הוא היה מספיד על עצמו ממש ומש"ה פתח ואמר בעל המאמר בעי למיפתח עלוי עלוי' דיקא דהיינו על עצמו . ונראות ר' יצחק פסקא סדר הבספד אבל הוא היה מספיד הטב דהוא מחשיב את עצמו יותר מר' יוחנן ור"ל כיון שהם שהוא ילך לכפרה בעדם ואמטו"ל לא שבקוני' ר' יצחק פסקא וכו . אמר קדם אלין אריותא דאורייתא את פתח פומך ירצה נפני. אנשים צדיקים וגדולים בתורה כאלו את מחשיב עצמך לומר שאם יהיו חייבים אתה נתפס בעדם זה לא יתכן ולא נאה לך כ"א להם יאתה לספוד ולבכות כסדר הזה והכ"ן דאם היה מספידו לר' יוסי דוקא ודאי דהיה מניחו אותו ר' יצחק אעפ"י שהיו שם רי"ו ור"ל שהיו גדולים בתורה יותר ממנו . וכבר כתבנו דאם ה"ו יהיו כל הדור חייבים אזי לוקח צדיק שבא"י ברם אם איזה עיר ה"ו יהיו חייבים אינו לוקח מא"י וגם אינו לוקח צדיק ממקום אחר לכפר על מקום אחר כ"א דוקא ממקומו ועי"ז שפיר קאמרי ליה רי"ו ור"ל לר' יצחק פסקא שבקוניה וכו' ניעול ולשתבח באתרי ירצה כי נאה ויאה להזקן הנכבד הזה לספו' ולבכות כסדר הזה יען דאם יהיו חייבים בני עירו ה"ו הוא מיוחד לילך לכפרה בעדם . וכתב ואמר ג"כ מצינו שקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה וכו' והוא דבא לרמוז להם מ"ש מוהר"ר הגאון רבה ז"ל דהיה ספק דאין הקב"ה דואג על מיתת הצדיק מאחר דע"י נילולו הטעב והזי כמשל מי שנאבד נומנו דבר אחד ומצא מאה דאינו דואג על האחד וכתב דזה אינו דכביכול דואג ג"כ על פטירת הצדיק אפי' דבסיבתו ניצולו הדור וז"א מצינו שקשה וכו' ירצה הגם שמצינו הכ"ה ק' סילוקן ש"ך לפני הקב"ה כו' וע"ז וכ"כ למה ירצה למה זה כ"כ קושי לפניו מאחר דמצא כל הדור ע"י שהי' ש"ל לז"א ואבדה הגמת הכמיו כו' ירצה תדע לך למה זה כ"כ קשה יען דיש אבידת הכרת רבה עד מאד ובטל חכמת החכמים שבדור ומפני זה הוא כ"כ קשה לפניו יתברך כביכול

ובמדה מעלות מצינו בצדיקים דמיתתם אינו ע"י מלאך המות כי אם ע"י כביכול כמו שמצינו במשה רבע"ה וכמאמרז"ל בס' הברכה וז"ל אמר הקב"ה לגבריאל צא והבא נשמתו של משה וכו' ואח"ך אמר הקב"ה למיכאל צא והבא נשמתו של משה ואח"ך אמר הקב"ה לס"מ צא והבא נשמתו של משה מיד לבש כעס והגר חרבו ונתעטף אכזריות והלך לקראתו של משה כיון שראה אותו שהוא יושב וכותב שם המפורש וכו' מה תעשה בכאן אמ"ל ליטול נשמתך באתי אמ"ל מי שגרך אמ"ל מי שברא את כל הבריות אמ"ל אין אתה נוטל נשמתי אמ"ל כל באי עולם נשמתן מסורות בידי אמ"ל יש בי כח מכל באי עולם אמ"ל מה כחך אמ"ל אני בן עמרם וכו' ועליתי לשמים ודרכתי תחת עמוד אש ושוכבתי תחת עמוד אש וכו' מי יש בכל באי עולם שיכול לעשות כן לך רשע מכאן אין לך לו' כן לך ברח מלפני איני נותן נשמתי לך מיד חזר ס"מ והשיב דבר לפני הגבורה אמ"ל הקב"ה לס"מ צא והבא נשמתו של משה מיד שלף חרבו מתערו ועמד על משה מיד קצף עליו משה ונטל את המטה שבידו שחקוק בו שם המפורש והכניע בו בס"מ בכל כחו עד שנס מלפניו וכו' ועיור את עינו ע"כ עכ"ל צלתה למשה סוף רגע יצתה ב"ק ואמרה הגיע סוף מיתתך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע זכור אותו היום שנגלית עלי בסנה ואמרת לי לך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים . וזכור אותו היום שהייתי עומד על הר סיני ארבעים יום וארבעים לילה בבקשה ממך אל תמסרני ביד מס"מ יצתה ב"ק ואמרה אל תירא אני מטפל בך ובקבורתך ע"כ . וי"ל במאמר הלזה טובא תמיהה וראש בכללות המאמר בדעתו כביכו' דאם היה דעתו ליקח נשמתו של משה על ידו יתברך למה זה הוצרך לשלוח תחילה לגבריאל ולמיכאל ואח"ך לס"מ שע"י זה נצטער משה רבע"ה כ"כ . גם יש לדקדק בדברי המאמר תיתי הדא אומרו מיד לבש כעס והג' חרבו כו' דמאי נפק"ל מזה אם לבש כעס או לא .

ועוד להבין בשאלת משה לס"מ מי שיגרך דאיזה ספק היה לו שמא הוא אחר דשז' לו מי שיגרך וגם בתשו' ס"מ לשאמ"ל אין אתה נוטל נשמתי השיב לו כל באי עולם נשמתן מסורות בידי דהייה די בתשו' הראשונה אשר השיב מי שבר' את כל הבריות . ותו י"ל במ"ש לו משה יש בי כח מכל באי עולם דלמה זה הוצרך להתווכח כל כך עמו היה די באמור לו אין אתה נוטל נשמתי והוא ילך להקב"ה וישיב לו שאינו רוצה ליתן לו נשמתו ולא יתווכח עמו דע"י הויכוח הלזה נתעלם ס"מ לשאול לו מה כחך והוצרך להשיבו עוצם תקפו וכחו וגבורתו וגם דלמה הוצרך להגיד לו כחו וגבורתו כ"כ וכנרא' דלא היה מספיק לו אם לא היה אומר לו כל נוראותיו ואותותיו ובפרט מ"ש לו ודרכתי תחת עמוד אש ושוכבתי תחת עמוד אש דמאי נפקא ליה מזה וכי לא עוד אותות ומופתים . ותו י"ל אומרו לך רשע מכאן כו' דלמה זה קראו רשע דמה לו לס"מ מאחר דבשליחותו של מקום הוא בא וחלילה יפול התימה על משה רבע"ה איך קראו רשע ולא חשש לכבודו יתברך כי שליחותיה קא עביד . ותו י"ל אומרו חזר והשיב דבר לפני הגבורה דנראה יתור לשון והיה די יאמר לנו בעל המאמר חזר אל הגבורה . ותו י"ל בדעתו דכביכול דלמה אחר כל אלה הדברים דסירב משה מלתת נשמתו לס"מ למה זה שלחו עוד הפעם דזה נראה כמלחק כביכול עם ס"מ ומה גם דגלוי וידוע לפניו דמיתת משה היה על ידו יתברך בנשיקה וא"כ למה שלחו זה פעמיים . ולא די לו לס"מ שכבר נשלח מאתו ית' פעם שנית וכבר ראה מה השיב לו משה רבע"ה בפעם הראשו' והיה צריך לילך בענוה יתירה לא בחרב ולא בחנית ולא בכעס

בכעס משא"כ בלכתו בכעס וחרבו שלופה עד שמרגע'ם הכהו וסימא את עינו ב"מ מרוב לערו ועוד י"ל באומרו זכור אותו היום שנגלית עלי בסנה כו' ואמרת לי לך אל פרעה והוצא את עמי בנ"י ממלרים דאיזה נפקות' נפק"ל למשה בהזכירו משליחותו לפרעה בעת ונעונה הזאת ועו'ג"כ יש להבין בתפילתו של משרע"ה לעת הלוס שלא ימסרהו ביד ס"מ למה הולרך להזכיר מעמד הר סיני ולא ענייניס נוראי' אשר הפליא לעשו'

ונבין ג"כ כוונת ב' כתובים הבאים כאחד בס' היום וכ"ת הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי ، השמר מפניו וכו' אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו ، וי"ל אומרו הנה אנכי וכו' דתיבת אנכי נראית מיותרת והיה כי יאמר הנני שולח מלאך כו' ، ועוד אומרו השמר מפניו וכו' אל תמר בו דודאי ישראל ינהגו בו לבוד מאחר שהוא שלוח מאתו יתברך ، ועו"א כי לא ישא לפשעכם כו' דלמה זה לא יסלח להם אפי' אם חטאו לו אחר בקשת מחילה וכפרה הראויה אליו לפי מעלתו ، ורש"י ז"ל כי לא ישא לפשעכם כו' שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו כי שמי בקרבו חוזר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף כו' ולדרכנו יבא על נכון

ואפשר שיובן הכל בפ"ד אם יכשר בעיני ה' בהקדים מאי דאמרינן במ"ק פ"ג דט"ז ע"א אמר רבה מנ"ל דמשדרינן שלוחא דבי דינא ומזמינינן ליה לדינא דכתיב וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם כו'ומנ"ל דאי מתפקר בשלוחא דבי דינא ואתי ואמר ולא מתחזי בלישנא בישא דכתיב וכו' ומנ"ל דמשמיתינן דכתיב אורו מרוז כו' ופרש"י ז"ל דאי מתפקר כלומר שחירף שליח ב"ד ושליח אמר הרפני ע"כ ، ועיין להרי"ף ז"ל בסוגיין שהביאה בהלכות בגירסתנו האמנם הרא"ש ז"ל פסקה בשינוי לשון קצת וז"ל ומנ"ל דאי מתפקר כלפי גברא רבה ואתא שליח ואמר לא מיחזי כלישנא בישא דכתיב וכו' יע"ש ، וגם הר"ן ז"ל פ' וז"ל דאיתפקר שהעיז פניו והירף הב"ד ואתי שליח ואמר לב"ד ע"כ ، נמצא שהרא"ש והר"ן ז"ל חולקים על פי' רש"י ז"ל שפי' שהביזיון הוא לשליח ב"ד אפי' שגירסת הר"ן ז"ל היא כגירסתינו והאמת יורה דרכו דפי' רש"י ז"ל אחרי המ"ר ונשיקת עפרו'וכב לו היגלו שהר ולא ידעתי מי הכריחו לזה הדא דאיך יעלה זה על הדעת דאם ביזה לשליח ב"ד ובא השליח וסיפר זה לב"ד שיכנס זה בגדר וסוג לישנא בישא על שעבור זה הולרך הכתוב ללמדנו דלית ביה משום לישנא בישא דזה לא ניתן ליאמר דלא מלינו איסור זה בכל התורה כולה דא"כ כל אדם יתקוטט עם חבירו ויבזהו והלה ישתוק ולא יוכל לספרו לב"ד דיהיה בו איסור לה"ר ובפרט אם זה השליח רוצה לספרו כדי לתבוע עלבונו ולנקום נקמתו ממנו על בזיונו כי בזה לית דין ולית דיין ונמצא מצד הסבר' זה לא ניתן ליאמר וא"כ למה לי קרא וזאת ב' כי ממקום שבא מהתם ממש נראה להכך ומוכחא מילתא דפי' הרא"ש והר"ן ז"ל והוא דשם בש"ס נאמר ומנלן וכו' דכתיב העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה וכו' והלא התם לא ביזה לשלוחים כי אם למשה כמ"ש הכתוב ויחר למשה מאד וכו' וכמ"ש הר"ן ז"ל דהביזיון היה למשה אלא שכינה הכתוב באופן זה, וכמ"ש הר"ן ז"ל שם א"כ

כפי"ז לפי' רש"י ז"ל תיקשי דמאי ראייה מייתי והלא שם מיירי דביזו לב"ד בפני השליח ואם נאמר דדוקא בביזה אותו מותר לספרו מהטעם שכתבנו אבל אם הביזיון הוי לאחר אפשר שיש בו איסור א"כ תיקשי ליה קרא ، ואפי' שנפ' האומש לא פירש אותו רש"י ז"ל דרך ביזיון שפי' וז"ל שאמרו אפילו אם אתה שולח לנקר עינינו לא נעלה ע"כ וזה אינו ביזיון לא לשליח ולא לב"ד אפ"ה קשה מאי האי דמייתי מהאי קרא למבזה מאחר דלפי פירושו לא מלינו בכתוב שום ביזיון לא לשליח ולא לב"ד ، ועל מה שפירש בסוגיין ע"כ נ"ל שהוא ט"ס ול"ל ושליח אומר חירף לב"ד וכמו שכן ראיתי ברש"י אשר סביבות הרי"ף ז"ל בסוגיין דהביא וז"ל אפקרותא בשליח בית דין וחירף ב"ד ובא השליח ואמר לב"ד לא הוי רכיל כו' יע"ש וזה ק"ל לרבינו הטור בקילור פיסקי הרא"ש ז"ל בסוגין דכתב וז"ל ואם מחליף פניו כנגד השליח יכול וכו' מדבריו אלה משמע דהחליפות הוי נגד השליח ולא נגד הב"ד וזה הוא נגד דעת אביו הרא"ש ומה גם דלמה יענה אבנ"ר לכל מה שהק' וגם דהוא עלמו פסק בח"מ סי' י"א דנאמן לומר שביזה הב"ד ובודאי דלית ביה איסורא כמ"שוע"כ נ"ל דכונתו רלוייה לומר דמחליף פניו לבזות לב"ד נגד השליח וזה הוי דעת כל הפוסקי' וכן הרמב"ם פכ"ה מה'סנהדרין ה' ד'פסק דהשליח ב"ד נאמן לומר פ' הקלני או הקל' הדיין ובפ"ו פסק אין שליח ב"ד חייב באמי'דברי'משו' להר'יע"ש וכן פ' הטח"מ ס"סי א'שנאמן השניים להעיד על מי שביזהו ובסי' י"א ס"ב פ'שנאמ' לו'שביזה לב"ד יע"ש ומה שלא פס'דלי'ביה משו' ליסנ'ביש'נ"ל שמרו' פשיטותו לא חש להביאו דאם הוה איסור בדבר איך פ' דנאמן כב'מילתא דבלבורו עביד איסור' וזה פשוט ועיין בית אברהם בס"ח ולב"ה חיד"א בס' ככר לאדן דק"ב ובס'פת"ע במ"ק בסוגין באופן דנקטי'מן הש"ס ומן הפוס'דמבזה לב"ד בפני השליח או לשליח עלמו מותר לאומרו ולית ביה משוםלה"ר כמ"ש וזה דהשליח נאמן כבי תרי נרא'דהיינו דוק'בשעה שעו'בשלחותייהו דרבנן קליסי הב"ל ובשליחו' הפוא חירף אותו הבע"ד אזי מהימני'ליה כבי תרי דלא משקר בבי דינ'וכמו' בש"ס בבתר'דקי"ד ב' דאמרו שם אמר רבינ'האי שלו' דרבנן מהימנינן ליה כבי תרי וה"מ לשמת' אבל לפתי' כיון דממונ'קא מיחסר ליה דק' בעי ליה למיהב זוזי לספר' לא ופרש"י שליח לרבנן שהלך להזמין איש לדין וחזר ואמר לב"ד אינו רוצה לבא מהימןכבי תרי דלא משקר בבי דינא וכן אמרו בקי' די"ב ע"ב רב מנגיד אמאן דמלער שלוח' דרבנן ופרש"י שם שליח דרבנן שמזמנו לדין מפי הדייני'וזה קם עליו ומכהו ע"כ מכל אלו הסוגייאו'ומדברי רש"י ז"ל מוכח דדוק' בשע'שהשליח ב"ל עומד ומשמש בשליחותיהו דנ"ל אז' מהימן כבי תרי כדי לשמת לאיש המסרב לבא לב"ד או שהירףלהב"ד או לשלוח' אלא למעובד'דמיתו בקי' ד"ע בשמעיה דר"י בר יחזקאל נרא'מזה דאפי'בשעה שאינו עומד בשליחו' הב"ד להזמינלדין אלא בשליחו' פרטי ללורךעלמו וחירפוהו אפ"ה מהימן כבי תרי ומשמתי' על פיו כמבו' שם באורך ומבו' יולא מהסוגי' ג"כ דלריך שיהיה ההכם ההוא דיין מיוחד ולא סתם חכם כמו שפרש"י שם בד"ה לא תיצעי לך דכת' לא תידעי לך למיזל לפני ר"נ שאת' גדול ממנו ואתה ראש בפומבדית' ורב נחמן ראש בנהרדעה כו' יע"ש

ועיין

ועיין להרב שו"ג ז"ל ביו"ד סי' של"ל אות קכ"ט דהק' להרמב"ם ז"ל דהול"ל משום שליח דרבנן כדאמר התם דר' יאודה לא היה באותו זמן דיין אלא ר"ן ששלח בעדו לעמוד לדין בפניו א"כ מאי שב"ד אפי' שליח דרבנן נמי כיון ששלוחו ש"א כמותו ולריך טעם ע"כ, וק"ל ע"ד דאיך קאמר דרב יאודה לא היה דיין אלא חכם סתם מאחר דרש"י ז"ל קרי בחיל דהיה ראש בפומבדיתא אלא דהזמינו לדין בפני ר"ן דהיה דיין במקום אחר ומאי דנקיט בלישניה שלוחא דרבנן אסגרת לישן הוא, ועיין לרש"י ז"ל שם בכך עונד' דר' יאודה דפירש וז"ל ליער שלוחא דרבנן ביזה את שלוחו בפניו וכו' יע"ש

וראיתי להרב לב שמח ז"ל סי' ה' דכ"ב ע"ג וד'שכתב ע"ד רש"י ז"ל הללו דהפוסק ז"ל הק' שהרי לא היה בפני רב יאודה ותירץ הפוסק דהיינו דביזה לר' יאודה בפני שלוחו והוא ז"ל הרבה להקשות עליו וכתב דהעיקר הוא דבפניו דקאמר רש"י לאו לרב יאודה קאמר אלא על שלוחא גופיה דביה קא מיירי וכו' וכיון שגם היה תמילא בפניו אמ"ל מאן יאודה וכו' ודוק בלשון רש"י שכתב ביזה את שלוחו בפניו דרב מנגיד אמאן דמזלזל שלוח' דרבנן כדאמרינן בפ"ק וגם בפ"ק כתב דמזלזל שלוחא דרבנ' שהזמינו לדין על פיהם הורה לדעת שנמה שעל פיהם מזמינו לזה והוא מבזהו לגם עצמם הוא מבזה וכיון דעל לערא דשליחא נידוהו ומשום דאף הוא אלערא דרב יאודה קא הדר כדאמרן לפיכך הוצרך רש"י לומר ביזה את שלוחו לפניו דאלו שלא בפניו ודאי לא חשיב לערא כ"כ עד שיעבור אל לער המשלח ויהיה ראוי לנידויי עליו כו' יע"ש, המורם מדבריו דמאי דשמתיה רב יאודה היינו על שהיה מחרף לשלוחו בפניו הא אם לא היה בפניו לא שמתיה והוליא זה מדברי רש"י ז"ל לפי פירושו, ולפקע"ר אחרי המ"ר זה לא ניתן ליאמר מאחר דדין זה דמשום שליח ב"ל דמנדין אותו אינו תלוי אם יהיה בפני השליח אלא כל דיש עדים דביזה שב"ד מנדין אותו משום כבודו של ב"ד וכמ"ש כל הפוסקים דין זה אלא דיש לו יותר עדיפות דאם הוא בפניו ולא יש עדים בדבר מהימנינן ליה ומשמתינן על פיו וכמ"ש הרמב"ם שם אחר פ' הקלני כו' יע"ש, ולפי דברי הרב ז"ל יצא לנו דין חדש דכותא אם יבזהו בפניו הייב נידוי שלא"ם לא וזה אינו דהכל אחד דבין שלא בפניו ובין בפניו הכל אחד ויש לו עדיפות דנאמן כבי תרי בדליכא עדים ומנדין עפ"יו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שם השליח נאמן כשנים לענין הנידוי וכו' ומשמתין אותו על פיו וכו', והרי"ף ז"ל במ"ק אחר שהביא מימרת רבא דלית ביה משו' ליסנא בישא סמוך ונראה הביא מימרת רבינא השנוייה בב"ק וז"ל גרסי' בפ' הגוזל אמר רבא שלוחא דבי דינא מהימן כבי תרי וה"מ וכו' וכן הרא"ש ז"ל הלך אחר עקבות הרי"ף ז"ל ומדאסמכוה אהדדי משמע דס"ל דנאמן השליח כב' אפי' לענין הביזיון אבל לא בא הדבר מפורש אם הנאמנות מועיל דוקא להלקותו או מהני גם לנדותו וגם בקילור פסקי הרא"ש כתב סתם ואם החריף כו' והוא נאמן עליו והטור ז"ל בסי' ח' ובסי' י"א כתב והשליח נאמן להעיד על מי שביזהו כדי לנדותו כו' ובסי' י"א כתב והשליח כו' ומנדין אותו על פיו ומרן ז"ל ובכ"מ את מקורה בערה מב"ק דקי"ו מימרת רבא ז"ל ואני שמעתי ולא אבין מאין יצא לנו דין זה שהרי יכולים אנו לומר דלא אמרה רבא אלא שאם אמר לא רצה לבא לב"ד מהימנינן ליה והיינו טעמא כיון דלא משקר בב"ד כמ"ש רש"י ז"ל וגם אינו נוגע בדבר על זה קאי התם אבל לומר שזלזלו וביזהו אפשר דלא יהיה נאמן כיון שהוא נוגע בדבר ועי' להפו"ל ז"ל בסי' ח' שגם הוא ז"ל כתב כדברי מרן הב"י ז"ל וגם עליו יש להק' כמ"ש ובפרט כי הוא ז"ל יצא לחלק כמ"ש אני עני' וחפץ היתי להאריך בדברי מרן ז"ל ברם מאחר עלו"ת כמה וכמה גאוני עולם קמאי ובתראי שנתחבטו בדבריו וזהי היג"ה שמשכחי עצמי ומכיר אני מיעוט ערכי עלי הוא ברחמיו יאיר עיני בתורה אכ"ר

איך שיהיה הרואה יר' דבערכין דט"ל לא הביאו הך מימרת דר' יוסי כי אם על מ"ש התם כל מילתא דמתאמרא באפי תרה לית בה כו' וגם מייתי הך ראיה מר' יוסי ולא למימרת רבא דמתאמר' באנפי תלתא, באופן דנמלינו למדין לדע' השו"ה והרמב"ם והרי"ף והרא"ש הוא דהשליח נאמן אפי' בלא עדים, וראיתי לעט"ר לה"ד לי בס' בית אברהם ח"מ סי' ח' שכתב בתוך דבריו וז"ל שאמנם הורתי בי מתי' זה משום הביא דפ' ערכה יוחסין כו' ועם שיש לדחות דהתם מיירי בדאיכא עדים פשטן של דברים משמע דלא היו שם עדים כו' יע"ש,

ואחרי המ"ר לא ידעתי היך נוכל לו' בפשי' דמיירי בלא עדים דאדרבא פשט הסוגיא מורה ובה דהיו עדים בדבר מדקאמר אזלו אמרו ליה משמע דקודם שסיפר השליח אזלו עדים ואמ"ל והשליח לא הוליא דבה ומה גם דהמעשה היה בבית המטבחים והיו בה אנשים רבים וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים כולם פה אחד ענו ואמרו דסוגי' קידושין מיירי דהיו עדים בדבר וכמו כן קשה להר' ב"ח בסי' ח' וכבר עמד עליו הגאון מהר"ר יהונתן באורים בסי' זה עיין עליו, ועיין למהרא"נ"ח ח"מ סי' ע"ד דכתב דכל זה דמנדין למר שמבזה שליח ב"ד היינו משום דכבודו הוא כבוד הב"ד עצמו דשלוחו ש"א כמותו וכפי זה אם רצה השליח למחול אינו יכו' ואפי' אם מחל אין כבודו מחול את"ד יע"ש ומרן החבי"ב בשירי יו"ד סי' של"ד הגב"י אות הביא דבריו בחילוף וכתב דכבודו מחול וט"ס נפל בדבריו ול"ל אין כבודו מחול וזהי שקשה על הרב שו"ג ביו"ד סי' של"ד דבר' דהעתיק דברי מרן החבי"ב ולא נחית לראות הדברים במקומם תדלא הגיה כמ"ש,

וכבר הלא מרא"ש נאמר דהך מלתא ג"כ אתמר עלה בב"ק דקי"ב ע"ב אמר רבינא האי שליחא דבי דינא מהימנינן ליה כבי תרי וה"מ לשמתא אבל לפתיחא לא כיון דממונא קא מיחסר ליה דקא בעי למיתב ליה זוזי לספרא לא, ואמר רבינא יהבינן זמנא אפומא דאיתתא ושיבבי ולא אמרן אלא דלא חליף אבבא דבי דינא אבל חליף אבבא דבי דינא לא אמרי אשכחוה בי דינא ואמרי ליה ופרש"י

ופרש"י ז"ל וז"ל דלא חליף אבבא דבי דינא כי אתי ההוא גברא לביתיה לית ליה אורחא לבבא דב"ד אבל חליף אבבא דבי דינא לא סמכינן אשבבי דאמרי בי דינא אמרי ליה ע"כ וכ"פ הרא"ש בסוגיין והוסיף לומר וז"ל ואע"פ שאינן שלוחים בדבר ומשמתינן ליה עילויה וכ"ש אשליח ב"ד ואפי' לא חזר לב"ד ע"כ ונראה מדבריו שסובר הרא"ש ז"ל בשליח ב"ד הפך פרש"י דרש"י כתב ופי' כאן דסוג' דשב"ד דחזר ואמר לב"ד אינו רוצה לבא בכגונדא הוא מאי דמשמתי' ליה אבל בלתי חזרת השליח לב"ד להשיב תשו' הבע"ד אף לא בא לא משמתינן ליה עדין והרא"ש ס"ל דאפי' בלתי חזרת השליח לב"ד כיון שלא בא משמתינן ליה ונפק"ל במכ"ש דאיתתא ושביבי וכן נמי הביא רבינו הטור בקיצור פסקי הרא"ש להדיא ע"ש אבל הר"ן ז"ל פי' כפרש"י וכן הביא בש"מ משם הרב יהונתן והרמ"ה וכתב שם ומסתברא דכל הני אנפי דאמרינן ליתנהו אלא בשאר אינשי אבל אשליח' דב"ד דסמכי ב"ד עילויה לא חיישינן לכולי האי דודאי עביד שליחותיה ע"כ . ועפ"ז צריכין אנו לומר דגם רש"י ס"ל הכי דאפי' דלא חזר השליח לב"ד סמכי ב"ד עילויה דודאי עביד שליחותיה ונאמן הוא דהזמינו לדין ופקר בב"ד ולא בא ומאי דפירש וכתב בדרך זה היינו משום דכן הוא הדרך דהשליח חוזר לב"ד בתר שליחותייהו דרבנן ולא בא לפרש ולו' שאם לא חזר השליח לא משמתינן ליה מאחר דזה לא ניתן ליאמר במכ"ש נפקא דאם באיתתא ושביבי מהימנינן ליה דהזמינו אותו כ"ש בשליח ב"ד דהוא נאמן בית מב"ד ואשגרת לישן הוא דנקיט וזה פשוט

והנה בקידושין דע"ב אמרו שם דרב מנגיד אמאן דמצער שליחא דרבנן וכן מוכח שם בקי' ד"ע בהביא עובדא דרב יהודה בר יחזקאל דהביאו ג"כ הך דרב כשבא רב יהודה לפני רב נחמן ושאל לו מ"ט שמתיה מר להאי גברא והשיב ליצער שליחא דרבנן ונגדיה מר דרב מנגד למאן דמצער שליחא דרבנן והשיב דעדיפא מיניה עבדי ליה ע"כ ועיין הרמב"ם פכ"ה מה' סנהדרין מה' ה' עד הל' יו"ד דפסק להך דינא ומרן ז"ל שם בכ"מ הקשה על הרמב"ם וז"ל ויש לתמוה כיון דבאומר פ' הקלני משמתין אותו על פיו מאי רבותיה דרב דמנגיד אמאן דמצער שליחא דרבנן הא שמת' דחמירא מנגודא מיחייב ושמא י"ל דמלבד השמת' הוה מנגיד ליה ע"כ . ועיין לכל רבני האחרונים דנבכו כמו נד בדברי מרן הללו מאחר דבהך עובדא דרב יהודה שאל לו ר"ן ונגדיה מר דנר' פשט הקו' דלמה שמתיה מאחר דלא היה לו לרב יהודה לעשות כי אם דוקא נגודא ואם כדברי מרן הב"י ז"ל היה צריך להק' ר"ן דחוץ מהשמת' ינגיד אותו ומה גם מתשו' רב יהודה שהשיב דעדיפ' מינא עבדי ליה כפי דבריו ז"ל היה צריך להשיב אה"ן דצריך לנגו' ולהלקותו מלבד השמת' הי"ד ז"ל עיין עליהם בחלציהם ובעירו' ועיין להט"ז בח"מ סי' ח' שתמה על מרן בב"י ז"ל דאישתמיט מיניה סוגיית קידושין דע"ע דקו' מרן בב"י היא קו' ר"ן לר"י יע"ש

ואחרי שמ"ר ויקירא דבריו צריכים אצלי תלמוד דאיך אפ"ל שקו' מרן הב"י היא קו' ר"ן דאדרבה קושית מרן היא דשמתא עבדיה וכ"ש נגיד' א"כ מה מק' ליה ר"ן דליעביד נגידא שהיא יותר קל היפך קו' מרן שהרי ר"י עביד ליה שמתא כדינו . וזה שנים אשר הרציתי דברי אלה לפני עט"ר כת"ר לי מע' הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמהרר"א חזן בעל ס' ארח משפט וגם הוא ז"ל שהוא אמר אלי דגם בעיניו יפלא ועי' למהרימ"ט חי"ד סי' כ"ט דכתב דאם שלוחו של החכם הרים יד תחילה וקדם זה והכהו כדי להציל עצמו פטור אבל אם אחר הרמת יד של שליח החכם עברו דברים ביניהם והכה את שליח החכם חייב ע"כ יע"ש והרב מר אביו ז"ל הוסיף עוד וכתב דאם שליח ב"ד הלך בכעס אצל הבע"ד ומשו"ה ביזהו הבע"ד לית ביה משום מבזה שליח ב"ד והלקט סי' קמ"ט כתב דהשליח ב"ד צריך שיהיה שב"ד קבוע יע"ש .

עוד נקדים מה שפי' הרב הגדול מהר"מ אלשיך ס' וארא בכונת הכתוב ויאמר ה' אל משה ראה נתתי'ך אלהי'ם לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך והוא כי היה אפשר יאמר משה אך יתחמץ לבבו על כבוד אלהים על השתלחו פעמים רבות השכם ושלוח אחר כל מיאון שימאן פרעה תחת ד' דברים אחת היא על כבוד אלהים כי הנה למה ששלוחו של אדם כמותו כי על כן המבזה שליח ב"ד חייב נידוי וא"כ איכה יוכל וראה זה עשר פעמים בעשר מכות ימרה פרעה את פי שלוחו של מלך מ"ה הקב"ה וכדי בזיון וקצף ואינו כבוד אלהים חלילה כי המבזה את שלוחו נוגע בכבוד מלכו של עולם המשלחו שנית כו' על כל אלה אמר אלהים לתקן אחת לאחת על שא' אמר ראה נתתיך אלהים לפרעה כו' כלומר כי אין עתה כבראשונה שאתה היית שלוחי ונביאי ואהרן היה לך לפה בלבד על היותו ממהר לדבר כי אז במרוד פרעה בך ומבזה אותך מורד בי ונוגע בכבודי אך ראה והביטה כי דרך אחרת הוא עתה כי הנה נתתיך אלהים לפרעה כי אתה תהיה משלח את אהרן ואהרן יהיה שלוחך ונביאך כאשר הנביא הוא שליח ה' נמצא בזה כי בנגוע פרעה בכבו' שלוחך יהיה כנוגע בכבודך ולא כנוגע בכבודי כי על השלישי לא בא א"ד ז"ל וש"י

עוד נקד' מאי דאיתא בפר"א דכשעלה משה למרום ראה לש"מ מלא עינים ושאל להקב"ה כביכול מי הוא זה ומה מלאכתו והשיב לו כביכול דהוא מלאך המות ולוקח נפשות ובקש ממנו משה רבע"ה דלא ימסור אותו בידו והבטיחו דלא ימסרנו יע"ש

ומעתה בעזר משדי אסגיאת קמיה דקב"ה נבא לכונת המאמר והוא דכבר כתבנו לדין זה דמבזה שליח ב"ד דחייב נידוי הנה הוא מוסכם אלינא דכ"ע משום דהו"ל כמבזה הב"ד עצמו דשלוחו של אדם כמותו וא"כ מאליה החקירה מקום לבוא דאיך ולמה משה רבע"ה רבן של כל בני הנביאים

הנביאים וכל ישראל והוא לימד לעת את האדם וזאת התורה אשר שם משה איך לא נשמר מדין זה והכהו לש"מ ושימא את עינו וביזהו בחרופי' וגדופי' וחלילה חלילה נר' לפוגם בכבודו יתברך דהוא שלוחו של מקום שליח ב"ד קבוע לענין זה ואם בשליח ב"ד דעלמא נאמר דין זה כ"ש וק"ו בשליח ב"ד של מעלה על כל אלה הדברים בא בעל המאמר להביא לנו כל חילוקי הדינים הנאמרים בענין ולהורות לנו כי משה רבינו אדון הנביאים כדין עשה וחלילה ליה מלהכשל בסוג זה בשום צד ואופן בראשית מאמר ההוא אמר כי כששלח כביכול לש"מ להביא נשמתו של משה מיד לבש כעס ונתעטף אכזריות כו' וכבר כתבנו משם הרב המגי"ט דאם השליח הלך אצל הבע"ד בכעס ומפני זה ביזהו לית ביה משום מבזה שב"ד וא"כ כיון שראהו משה לש"מ שלבש כעס ובא אצלו דן בדעתו דודאי אם מבזה אותו לית ביה דין דמבזה שליח ב"ד · אלא דאפ"ה עדיין לא שלט מזה והוא דכ"ז דאמרינן דאם בא בכעס פטור המבזהו היינו דוקא כשהראה את כעסו עם הבע"ד ומשום הכי דבר אתו קשו' הבע"ד אזי הוא לפטור אבל אם לא הראה את עצמו בכעס הגם שהוא בכעס וביזהו הבע"ד מי יימר דהוא פטור וע"ז משה רבע"ה לאו מידי ספק שאל לו מי שיגרך כו' והוא דכבר כתבנו משם הלקט דצריך שיהיה שלי' ב"ד קבוע וגם כתבו הפוס' דצריך שיהיה השליחות מפומייהו דרבנן קדישי ולא איש מפי איש וכאן כיון שמשה רבע"ה ידע דבתחי' דבר שלח כביכול לגבריאל ולא רצה לילך וכמו כן נמי למיכאל וגם הוא לא הלך א"כ חשש מרבע"ה שאפ' או גבריאל או מיכאל שהם לא רצו לילך שלחו אותו אצל משה וממילא נפק"ל שאינו שליח ב"ד קבוע שאם היה קבוע למה לא שלח אותו כביכול אצל משה תכף ומיד ושלח שלוחים אחרים אלא מוכרח דאינו קבוע ואינו חייב משה רבע"ה משום מבזה שב"ד כיון ששמע ס"מ שאלתו של משה רבע"ה דבזה רוצה לפטור עצמו מן הדין וגם שע"ז הוא מוציא לעז עליו שאינו שב"ד קבוע ע"ז הוכרח במעשיו להשיב ב' תשו' בדבר אחת היא מי שברא את כל העולם דהיינו דהנני בא בשליחותו של מקום כביכול ולא מפי שום משלח אחר לא מיכאל ולא גבריאל אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו וזאת שנית כל נשמות העולם מסורות בידי ירצה דאם אפ"ה כה תאמר דהגם דשלחני כביכול אליך האמנם אינני קבוע בדבר הלזה ובכן אם תבזה אותי אין לך שום עון אשר חטא זה אינו דאני שליח ב"ד קבוע בענין זה דכל נשמות העולם מסורות בידי · ומשה רבע"ה בשמעו את דברי ס"מ דרוצה להחזיק עצמו גם עמו לשב"ל קבוע על הדבר הלזה ונאמר דכל נשמות העולם מסורות בידו ולדעת ס"מ גם נשמתו מסורה בידו וכפ"ז נמצא דח"ו ראוי לעונש על אשר ביזהו וגם חייב לשמוע לו ולמסור נשמתו בידו יצא לידון בדבר חדש דאפי' דהוא שב"ד קבוע לכל העולם כל לגביה דידיה אינו שליח ב"ד והוא דהגם כי דלכ"ע הוא קבוע אפ"ה כיון שבעינינו ראינו שבתחי' השליחות לא שלח כביכול לס"מ אצל משה כי אם למיכאל ולגבריאל א"כ חזר הדין להיות ס"מ אצל משה רבינו ע"ה כמו איתתא ושכיבי וכבר אמרו בש"ס בקמא

ולא אמרן אלא דלא חליף אבבא דבי דינא אבל חליף אבבא דבי דינא לית לן בה משום דאמרינן אשכחוה בי דינא ואמרי ליה · וזהו מה שרמז לו באומרו יש בי כח מכל באי עולם והוא ממה שראינו ענין מיכאל וגבריאל אין אתה נחשב אצלי לשב"ד אלא נעשי' כאיתתא ושכיבי ושוכח במעשיו בעת ובעונה כזאת בהודיע את כחו וגבורתו לו' לו ודרתי תחת עמוד אש ושכבתי תחת עמוד אש כו' ירצ' כיון שאתה אצלי כאיתת' ושכיבי ובאיתת' ושכיבי כשחליף אבבא דב"ד אינו חייב שום דין אם לא בא משום דאמרי' אשכחוה ב"ד וא"ל א"כ גם עתה שאני חליף אבב' דב"ד בכל עת ובכל רגע אם אני הולך עמך אין לי שום חיוב ע"ז משום דאני אומר דאם היו רוצים אותי בב"ד של מעלה היו מזמינים אותי הם בעצמם ומשו"ה מכל אלו ההכרחיות מוכרח אני לו' ששקרן אתה ואם אני מבזה אותך על שקרנותך ועל כעסך אין לי עון אשר חטא על הסירוב אשר אני מסרב בך ואני מבזה אותך וע"ז קרא אותו רשע וכם אמ'ל לך רשע מכאן כו' ולא חשש לשום דבר כיון דפטור הוא מדינא דגמ' · ברם ס"מ כיון שהוא תקוע דסברתו דהוא שב"ד קבוע ושלוחו של אדם כמותו והמבזהו חייב משום דהבזיון הוא לב"ד עצמו כמ"ש הפוס' לזה חזר והשיב דבר לפני הגבורה וכבר ידוע דדבו' הוא לשון קושי וזהו מה שרמז בע' שהאמ' דרצה להראו' ס"מ דהקושי והבזיון אינינו אליו כי אם ח"ו אל המשלח חלילה כדי להכביד ענשו ח"ו של משה · ונוכל לומר ג"כ במ"ש בעל המאמר חזר והשיב כו' והוא לשי' רמ"י דפירש בבתרא וס"ל דצריך שיחזור השליח אל הב"ד ויאמר דלא רצה לבא ובחזרת השלי' הוא מה שנחשב לשרבן הבע"ד וע"ז חזר והשיב כו'

וגם רצה לרמוז דלית ביה משום לישנ' בישא כו' כמ"ש במ"ק בסוגין ומנ"ל דאי מיתפקר בשלוח' דב"ד ואתי ואמר לית ביה משום לישנא בישא וזהו מה שרצה לרמוז באומרו חזר והשיב דבר לפני הגבורה בפירסום להראות עצמו דהולך ואת ומעמיד עצמו ע"פ דינא דגמ' · וכביכול הורה לנו דהדין עם משה רבע"ה ואינו חייב שום דין חלילה ולא חשב מש"ה להבזות לס"מ ולהכותו כדי למרות כבודו ית' חלילה כי אם שס"מ מלך עצמו על ששינה בשליחותו ית' שבא בכעס מה שלא צוהו הוא מה שביזהו א"כ אינו נוגע אליו ית' חלילה שום דבר כמ"ש מהרימ"ט דאם בא בכעס וביזהו או שהרים יד תחי' אינו חייב הבע"ד שום דין · וכדי להראות לנו כביכול שהדין עם משה רבע"ה שמה שביזהו הוא על סדר הנהגתו שאינו מתנהג עצמו כדין שב"ל ממה שראינו שבא בכעס חזר ושלחו כביכול אצל משרע"ה לראו' אם ילך בש' והנהגת שב"ל או לא וס"מ גם בפעם הזאת לא הוסג אחור מלילך אצלו בכעס כמו בפעם הראשונה והוסיפו עוד לבא בחרב והנית כמ"ש בעל המאמר מיד נתעטף כעס וחגר חרבו ובא אצל משה כו' ואם בהרמת יד בלבד כתב מהרימ"ט דאם ביזהו. והכהו אינו חייב שום דין כ"ש כעס וחרב וחנית דהדבר פשוט וברור דלא צוהו ית' לבא אצל משה בסדר הזה אלא דמעצמו

בא כזה מיד קם משה אצלו והכהו כו' ושימא את עינו מה שלא עשה כן בפעם הראשונה משום דבתחי' לא הוברר הדבר אצלו כדחזי אם לא בפעם הזאת ובודאי דפטור הוא אליבא דכ"ע וש"מ עצמו נסתתמו טענותיו לא השיב עוד שום טענה כלל יען ראה וידע דהוא הגורם כ"ז ואין למרע"ה שום מכשול ושום עון משוג מבזה שב"ד חלילה אלא דעכ"פ משה רבי' ע"ה מטיבותיה אוטיב להודיע לרבים דחלילה לא נכנס בשוג מבזה שב"ד וכה עשה ואמר זכור אותו היום שנגלית עלי בסנה וא"ל לך אל פרעה והוציא את עמי בנ"י ממ"מ והוא דכבר כתבנו משם ה"ה מהר"מ אלשיך דבמצרים חשש משה לזה פן ואל יבזה אותו פרעה והוא שליח ב"ד מאתו ית' ונמצא פוגם בכבודו ית' חלילה על ידו ומש"ה לא רצה לילך עד שתיקן כביכול תיקון אחר שעשה אותו אלהים ואהרן נביאו כמ"ש אחת למעלה כו' והגם דלפו"ד הוא כעור אפ"ה לצאת חובת בריות שלא יאמרו דביזה לש"מ דהוא שלוחו של מקום וגם פגם בכבודו ית' חלילה מדין מבזה שליח ב"ד ע"ז בעת ובעונה הזאת בא והזכיר ענין יציאת מצרים לרמוז דאם בענין יציאת מצרים השש הוא להך דינא דמבזה של"י ב"ד א"כ איך יתכן שלעשות כזה חלילה סותר דידיה אדידיה ואמר עוד זכור אותו היום שהייתי עומד על הר סיני ארבעים יום כו' בבקש' ממך אל תמסרני ביד מלאך המות כו' בא לרמוז מ"ש משם פר"א דכשעלה משה למרום וראה את מ"המ בקש ממנו שלא ימסרנו בידו והבטיחו הקב"ה שלא למסור אותו ביד מ"המ א"כ זהו מה שהזכיר כאן בעת ובעונה הזאת דכבר עמד בבקשה ממנו ע"ז כשעלה למרום ואינו שהוא מבקש עכשיו אלא הוא אומר זכור אותו היום שהייתי כו' בבקשה ממך כו' ששם באותו פרק הייתי בבקשה ׳ ובכן ודאי שלא יש לי שום ס' דש"מ יהיה שליח ב"ד גם לי לענין זה ואהיה חייב על שיזוני בו ובזיונו מאחר דאני בטוח דאינו שליח לי לשמי בדבר הלזה

ובכן נקרב ונבואה לכונת הכתובי' והוא דכבר כתבנו משם מהרא"ח דאם רצה השליח למחול אין כבודו מחול יען כבודו הוא של הב"ד ואין בידו של שליח למחול יע"ש וז"א הנה אנכי שולח מלאך לפניך כו' דהיינו שליח גמור בעדי כמ"ש רש"י ז"ל ואני מלוך השמר מפניו כו' אל תמר בו דהיינו שלא לפגום כבודו כלל ולהמרות עיני כבודו ואם תאמר מה זה צווי שלא להמרו' כבודו דאשהוא משו' כבודו של שליח הנה שנאיזה פעם אמרה כבודו הנני מבקש ממנו למחול לי על המראתי בו לז"א כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו ירצה שבא לרמוז מ"ש מהרא"ח שאין בידו למחול מאחר כי שמי בקרבו וכרש"י שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו כו' יע"ש א"כ אין בידו למחול שאינו בעבור כבודו כי אם כבוד המשלח וק"ל

אמרתי נאחי' דברי ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו שם רמז לפטיר' האדון עט"ר רבי ומוראי א"ל הרא"ש משה אמת ז"ל והוא דכבר ידוע דכביכול מוטל לצדיק אחד ומכפר על הדור וכאן בעינינו ראינו דכשמת משה והמגפה נעצרה ובודאי דהוא גרור כשמש דהלך לכפרת הדור וזהו מה שרמזתי בנשאי מקדם ונגש משה לבדו אל ה' דבפטירתו דנגש אל ה' ממש ומשה עלה לישיבה של מעלה ע"י זה היה ריוח והצלה ליהודי' והם לא יגשו דהנשארים נשארו בחיים והמגפה נעצר' ותהי' זה נחמתינו דנבקש בישיבה של מעלה לכפרת הדור ויהא רעוא דזכות משה אל תנשה לנו ולזרעינו וזרע זרעינו ונזכה ונחיה לעית"ש אכי"ר

חזרתי ואמרתי ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו שם רמז לביאת משיחנו שיבא ויגאלנו בב"א וכבר ידוע מ"ש כר"מ בזוה"ק דגאולה העתידה היא לזכות. משה דהוא יתגוע עלבונה של תורה כמ"ש שכתוב גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם כו' וזהו מה שרמזתי בע"ה שיבא משיח צדקנו בב"א ואם ח"ו יתארך הזמן אל תחושו לזה דמשה רבע"ה לא ישקוט ולא ינוח מלבקש מלפני יתברך ונגש משה לבדו אל ה' לבקש מלפניו על גאולתינו ועל פדות נפשנו והם לא יגשו ירצה משה רבינו ע"ה ואינו צריך לתפילתם והגבתם כי די והותר והוא יה"ר וזכותו יגן בעדינו ויבא משיח צדקנו בעגלא ובזמן קריב אכי"ר

לקוטים

מר"ד פ' וירא וירא אליו ה' הה"ל ותתן לי מגן ישעך כו' בכבשן האש וימינך תסעדני ברעבון ובמלכים וענותך תרבני ענוה יתירה הרבה הקב"ה עמו שהיה אברהם יושב והקב"ה עומד ע"כ ׳ אפשר יובן במ"ש מהרש"י עמ"ש בב"ר שהיה אברהם מצטער על שאותן אוכלוסין שהרג אמר שמא היה בהן צדיק א"ל הקב"ה אל תצטער קוצים כסוחים והק' מהרש"י דמהיכא תיתי להיות ביניהם צדיק לבא להלחם עם אברהם וכי תימא שהביאוהו באונס והא בשפיכות דמים קי"ל יהרג ואל יעבור ותי' דזה הדין לא נצטוה אלא ממתן תורה ואילך ע"ש ׳

ואיתא בלקט יוסף ע' קין סי' ג' דהבל נתחייב מיתה על שהלך בסכנה ואית' בכונות האר"י ז"ל דאותן הנהרגים על ק"ה הוא ע"י חטא הבל שהלך בסכנה ושכרם יהיה שירא' בסכנה לעה"ל ויאמרו זה אלי ואנוהו ע"ש ׳ זהו כונת המאמר ותתן לי מגן ישעך בכבשן האש שהית מגיני וקרן ישעי שמן הדין אינך חייב להצילני כיון שעשיתי שלא כדין דהרי קודם מת"ת אין כאן יהרג ואל יעבור אלא מלל הספק הצלתני בשביל שעשיתי קידוש ה' תדע דהא וימינך תסעדני ברעבון דהיינו מעשה שרה שלא קיימ' בעצמם יהרג ואל יעבור וגם במלכים דהוצרך הקב"ה לסעדו ולומר לו לא היו אלא קוצים כסוחים ומינה דאין דין יהרג ואל יעבור עד לאחר מתן וא"כ מוכח דבכבשן האש אף דעשיתי שלא כדין הצלתני ׳ ולא דיי בהצלה אלא וענותך תרבני וירא אליו ה' שהוא שכר נהרג על ק"ה ודוק

שף

פ' כ"ה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד לכו לחמו בלחמי כו' אמר הקב"ה לישראל מי גרם לכם לאכול המן ולשתות המבאר מפני שקבלתם את החוקים ואת המשפטים כמו שנא' שם שם לו חק ומשפט ، יונן עם מאי דקיי"ל תליוה וזבין זביניה זביני דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני הכל תליוה ויהיב אין מתנתו מתנה וכאן ישראל היו אנוסים בקבלת התורה ולכן א"ל מי גרם לכם כו' דהוי תליוה וזבין דאגב אונס וזוזא גמר ומקני כמ"ש הרב שארית יעקב בפ' משעי ד"ק ע"ג ،

פ' בשלח

פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם

אפשר שיובן בהקדים מ"ש בילקוט הדם יערך שגלות מצרים היה בשביל עון מכירת יוסף והיו רחוים לישב שם ר"ך שנה כי כ"ב שנה נתעם יוסף מאצל אביו ועשרה שבטים חטאו במכירתו כ"ב לכל א' הרי ר"ך אלא שבשביל שמתו עשרה שבטים בארץ נכריה נחסרו עשר' שנים וישבנו רד"ו שנה ע"ש ، וכת הקודמין כתבו דפקוד עולה ק"ל שק"ל שנים חסרו מארבע מאות שנה וזהו אומרו פקוד יפקוד כלו' יחסר מכם מלשון כי יפקד מושבך שלא תשבו כי אם רד"ו שנה אלו דבריהם ، ומעתה זה אפ' לרמוז בקוד יפקוד אלהים אתכם דהיינו שלא תשבו כי אם רד"ו שנה וע"ז קשה הלא אם באמת היה בשביל עון מכירת יוסף היו צריכין לישב ר"ך שנה לז"א והעליתם את עצמותי מ"ה אתכם עם עצמות שאר השבטים כמ"ש רש"י ובשביל שמתו עשרה שבטים בארץ נכריה הוזיתו עשרה שנים ודוק

יקום במדבר

בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו א"ה בהם

מה ראו להתקרב יותר מן האומות שתם פיהם הקב"ה ה"ל הביאו לי ס' יוחסים שלכם כו' יונן גמה מזכו' ני דלטענת כפית ההר מכאן מודעא רבה הק' המפרשים ואיך הקב"ה נתן להם התורה באונס ותי' דישראל כבר היו חייבים לקבל את התורה דאברהם אע"ה קיים כל התורה ואנו בניו חייבים משום אל תטוש תורת אמך ، והנה זאת הטענה היא דוקא לישראל אבל עשו וישמעאל אינם מיוחסי' אחר אאע"ה דיש בהם כמה ערבוביא והנה טענת א"ה ודאי היא לומר למה לא כפה עליהם ג"כ את ההר והיו מקבלים לכך השיבם הביאו לי ס' יוחסין דלישראל דוקא שייך אל תטוש ודוק ועיין להרב נאות יעקב בדרוש לפסח דכ"ד שהביא תי' זה משם מהר"ש פרימו ועיין בס' דברים אחדים דפ"ד ע"א ، או יאמר במ"ש הרב עיר דוד רמ"ו ס"ט ב"י דמה שלא טענו כמלאכים דינא דבר מצרן היינו משום דאברהם אע"ה קיים כל התורה כלה וקיי"ל מכר לבן בעלים ראשונים לית בי' דינא דב"מ ע"ש והרי הוא כמבואר וזה יהיה כונת הכתוב ומשה עלה כו' ויקרא אליו ה' מן ההר דרז"ל אין קורים אלא אבות והוא פשוט

פסוקי

סדר מטות בתנאי בגוב'ר וכ"ת ויגשו אליו ויאמרו כו' ואנחנו נחלץ חושים לפני ב"י עד אשר הביאונום אל מקומם וישב טפינו בערי המבצר כו' לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו כו' ויאמר אליהם משה אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה ، ועבר לכם כל חלוץ לפני ה' עד הורישו את אויביו מפניו ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזה לפני ה' ، ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' אלהיכם כו' בנו לכם כו' והיוצא מפיכם תעשו ، ויאמר בגוב"ר אל משה לאמר עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה ויאמרו להם משה כו' ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזה ויענו בגוב"ר לאמר את אשר דבר ה' אל עבדיך כן נעשה נחנו נעבור חלוצים כו' ואתנו אחוזת נחלתינו כו' והדקדוקים באלו הכתובים הן רבים עתה תחלה וראש אומרו ויגשו אליו ויאמרו כו' כי גם עד עתה עמו היו מדברים ומה היה חסר המקרא' אם היה אומר ויענו בגוב"ר כמ"ש אחרי כן ، ותו או' ואנחנו נחל' חושים לפני ב"י פרש"י חושים מהירים מלשון ימהר יחישה מי נקם זאת מידם יחישו ולא עוד אלא שילכו לפני בנ"י כמ"ש פרש"י שהיו ראשי גייסות והולכין לפני החיל כי הלא תרע"ה לא בקש מהם אלא שלא ישבו פה ויעברו עמהם למלחמ' אע"פ שלאחרונה יסעו לדגליהם ، וע"א עד אשר אם הביאונום אל מקומם דהיכא עד מיותרות והול"ל עד הביאונום אל מקומם ، וע"א לא נשוב אל בתינו כו' דהא ודאי אם היו שבים קודם לכן זה אינו חיובם בנתחייבו להיות עמם עד הביאם אל מקומם והרי זה יתור נפיש ، ועוד דמ"ש עד התנחל כו' הוא הפך הקודם כי ראשונה אמרו עד אשר אם הביאונום דהיינו על הכיבוש ועתה חידשו עד התנחל שהוא אחר ירושה וישיבה ، וע"א כי לא ננחל אתם כי באה נחלתי' כו' דמה נתינ' טעם הוא זה אל הקודם ותו דנה שלקי' ובאה נחלתי' ותו בא' מרע"ה למה זה שינה על הורישו את אויביו מפניו ، ותו אומרו ונכבשה הארץ כו' ואחר תשובו דהרי הם הוסיפו על הדבר עד התנחל ، וע"א והייתם נקיים מה' ומישראל דנ"ר דהיה מקום להיות נקיים מישראל אבל לא מה' ואנחנו לא נדע ، ותו אומרו והיתה הארץ כו' דמה בא לחדש דבר מעתה ، וע"א ואם לא תעשון כן הנה חטאתם וכו' דגם זה בכלל האמור למעלה ، וע"א ויאמר בגוב'ר אמ' לאמר דמאי לאמר שייך כאן

ונלע"ד

דאפש' שהדברים מגיעי' למאי דאמרי' פ"מ שאחז דע"ג ע"א הבוא גברא דזבין ארעא לחבריה קביל עליה כל אונסא דמתיליד לסוף אפיקו בה נהרא אתא לקמיה דרבינא א"ל זיל שפי ליה דהא קבילת עלך כל אונסא דמתיליד א"ל רב אחא בר תחליפא אונסא אף שכיח הוא איגלגל מלתא ומטא לקמיה דרבא א"ל אונסא דלא שכיח הוא ، או מייתי שם ר"פ ור"ה בריה דרב יהושע זבנו שומשמי אגודא דנהר מלכא אגור מלהי לעבורינהו קבילו עלייהו כל אונסא דמתיליד לסוף אסתכר נהר מלכא ، אמרו להו אגורו חמרי אפקמינהו ניהלן דהא קבילתו עלייכו כל אונסא דמתיליד אתו לקמיה דרבא א"ל קזקי חיורי משליחי גלימי דאינשי אונסא

אונסא דלא שכיח הוא ע"כ, והיא הלכה ברורה ופסקוה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם פי"ט מה' מכירה הלכה ה"ו והטוש"ע ח"מ סי' רכ"ה דבתנאי ממון אין כוללין בתוך חיובו אונסא דלא שכיח כי לא עלה על לבו להתחייב בו

אף אם יהיה האופן דהאונס יהיה שכיח ולא שכיח בזה נחלקו בו רבותינו הפוסקים האחרונים כמו שאסף איש טהור מרן החבי"ב בכנה"ג סי' רכ"ה הגה"ט. אות כ"ח דלדעת מוהרשד"ם ז"ל בתשו' סי' ג"ל וסי' ק' ומרן ב"י בתשו' א"ה ומוהר"ם אלשיך בתשו' סי' ס' והרב מקור ברוך סי' נ"א לתי' א' שתי' תשו' הרא"ש ז"ל ומוהר"ם גאליקו בפי' וכן מוכח בתשו' הריב"ש סי' ר"ן ומוהרא"נ"ח ח"ב סי' ל"ו כל רבוותא אילין ס"ל דאע"ג דכתבו התוס' בפ' מי שאחזו ובפ"ק דכתובות והר"ן פ' מי שאחזו דבממון שכיח ול"ש חשיב אונס, מ"מ היינו דוקא בהתנה סתם אך אם קבל עליו אחריות בפי' הנה הוא מתחייב ובא יותר על חיובו גם באונס דשכיח ולא שכיח, אך מוהר"י אדרבי בתשו' סי' פ"א ומוהר"ם יונה בתשו' סי' מ' ס"ל דאפי' קבל עליו בפי' אחריות לא קבל עליו אלא אונס דשכיח טובא אבל שכיח ולא שכיח ול"ש לא קבל עליו אם לא שיקבלנו בפי' יעש"ב. וכל א' מהרבנים הנז' מביא ראיה לדבריו ואנכי איש צעיר האלכתי בפרט זה בחי' עה"ע סי' וכ"ה בתשו' והוכן דברי שם דע"כ ל"א מוהרי"א ומוהרש"י דגם בקבל אחריות לא בא לכלל חיוב אונסא שכיח ול"ש אלא דוקא בכגון נדון דידהו דהם לא היה מקבל עליו אחריות לא היה מקום לחייבו בשום דבר ואמטול להכי ס"ל דאיפכא לן לחייבו במידי דשכיח טובא דאם לא היה מקבל עליו גם בזה היה פטור ולא בשכיח ולא שכיח דלא עלה על לב משא"כ אם יהיה האופן כגון דבלא"ה בלאו קבלתו הוא חייב, לפ"ז לי קביל עליה כל אונסא דמתיליד אהנייא ליה להתחייב גם באונסא דשכיח ונ"ש דאי לשכיח טובא בלא"ה היה חייב יעש"ב.

ושם כתבתי דגלוו. אליבא דמחלוקת זה גם רבני האחרונים דמוהר"י קלכי בס' רב יוסף סי' י"ח ס"ל כמהרשד"ם ורעימיה אך הרב תורת חסד סי' רכ"ו והובאו דבריו בס' פ"מ ה"א סי' ס"ב וגם בתורת חסד סי' רמ"ט ס"ל דאונס שכיח ול"ש אל בא לכלל חיוב אפי' קביל עליה בפי' כל אונסא דמתיליד כשיטת מוהרי"א ומוהרש"י, וכן נראה מדברי ה' אדרת אליהו בס' ב' המאורות סי' י"ע ד"ך ע"ג וא"כ ודאי דמאי המוחזק לפטור עצמו בטענת קי"ל וכ"כ מרן החבי"ב בהגו' בעי היי ה"מ ה"א סי' קנ"א וח"ב סי' ל"ו וכ"כ עט"ר מרן זקני הגאון הרב משאת משה בתשו' ח"מ סי' ל"א ול"ב יע"ש.

ואולם רגע, אדבר במה שנשאל מרן החבי"ב בס' בה"ב סי' ל"ז על מי שקבל סחורה מראובן להוליכה למקום אחר וקבל עליו אחריו' הסחורה עד שימכור אותה ויעשנה דמים בעין ואירע אונס בסחורה הבית ונשרפה וראובן היה תובע משל שמעון ורוצה לעכב בידו בשיעור דמי הסחורה, והביא הרב שם כל חילוקי דינין בזה דאם קבל עליו אחריות לבד אין אחריות אונסים בכלל אחריות, ואם קבל בפי' כל אונס שיארע אף אונס בכלל אלא דבעינן דוקא אונסא דשכיח אבל אונס דל"ש לא קבל עליו ואף באונס דשכיח איכא פלוגתא בין רבוותא בשכיח ולא שכיח כנז"ל ויכול המוחזק לומר קי"ל דג"ז בכלל קבלתו ומעכב מה שבידו והאריך בזה וסוב כתב וז"ל ומיהו דקדקתי בלשון השאלה ומתוכה הבנתי דבנ"ד נכנס כל סוגי מין אונס אפי' לא שכיח כלל שכתוב בשאלה שקבל שמעון אחריות הסחורה עד שימכרנה ויעשנה דמים בעין ולשון זה מורה שכ"ז שלא עשה מעות בעין באחריות שמעון קאי וה"ז דומה למ"ש מוהר"ם אלשקאר ז"ל סי' ל"ב דלא אמרינן דאונסא דל"ש לא קבל עליו אלא בשקבל עליו סתם כל אונס שיארע אבל אם אמר שלא יטעון שום טענת אונס בעולם הוא כלל הכללים ואפי' אונס דל"ש אינו יכול לטעון ה"נ כיון שהוא קבל אחריו' עד שיעשה דמים בעין כל הכללים הוא וכ"ז שלא עשה מעות בעין עליה דידיה הדר כל אונס שיארע בסחורה זו ואפי' דל"ש אל"ד יעש"ב, ואחרי התאנקי בעפרות והב לו לא זכיתי להבין דבריו ומה דמות יערוך הביא דמוהרמ"א לנדונו דבנדון מוהרמ"א שם בירר שיאותיו שלא יוכל לטעון שום טענת אונס בעולם ודייק תיבת שום ותיבת בעולם לרבות אפי' אונסא דל"ש משא"כ בנדון מרן החבי"ב דלא בא במאמרו שום דבר וכל שום לישנא יתירא כדי לחייבו במידי דל"ש דמ"ש עד שימכרנה ויעשנה מעות בעין לא בא לרבות דכ"ז שלא נעשית מעות בעין הנה הוא חייב גם במה שאינו מן הדין להתחייב דהיינו אונסא דל"ש אלא למעט אתא דלא נתחייב אלא עד עשותו ועד קיימו שימכור הסחורה ויעשנה מעות בעין אך מכאן והלאה אחר עשייתו אותה מעות בעין והניחה בתוך תיבתו אם יארע בה אונס לא מחייב עלייהו ולפ"ז דבריו מוכרחי' והוא צריך לאותו דבר לפרש עד היכן שיעור חיובו באונסין דמנהו והלאה לא קביל עליה

ומאין הרגלים לחייבו בכלל זמן חיובו באחריו' גם באונס דל"ש ולא דמי כלל להביא דמוהר"ם אלשיך ז"ל ותו קי"ל דאיך הסכימה דעתו לומר כן מאחר דעינינו הרואות להרמב"ם פי"ט מהל' מכירה ולמרן הקדוש על השלחן הטהור בסי' רכ"ה שתפס לשון הר"מ שהביאו עובדא דר"פ ורב הונא בריה דר"י המובא בש"ס בלשון הזה מעשה בא' ששכר מלחים וכו' והתנה עמהם שהם חייבים בכל אונס שיארע להם עד שיגיעו הממון למקום פ' וכו' ואמרו חכמים זה אונס שאינו מצוי וכו' וכן כל כיוצא בזה ע"כ הרי דאפי' פירש עד שיגיעו למקום פ' אין כוללין בכלל חיובו אונס דל"ש ואם איתא כמ"ש מרן החבי"ב ה"נ נימא דלשון זה מורה דכל עוד שלא הגיע עד מקום פ' כל אונסא דמתיליד עליה דידיה הדר ואפי' אונסא דל"ש ולמה פטרו חכמים דלא שכיח, אלא ע"כ צ"ל דלא מהני אך ליתנ' לעפויי אלא אדרבא לגרועי אתא לומ' דלא נתחייב באונסין אלא עד הגיעו שם ותו לא אחרי כן, וה"ה בנדון מרן החבי"ב דלפום ריהטא אין שום חילוק ביניהם, ועוד דאנכי הרו'

פרוחה בכל נדונות רבותינו האחרונים רובם ככולם כן הנה היו כלשון הזה שקבל עליו אחריות ממקום פ' עד מקום פלוני אלמוני או על שימסרנה ליד פ' ועכ"ז באונסא דל"ש כלל פטור לכ"ע ובשכיח ולא שכיח פליגי בה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מבואר יוצא דאין בלשון עד וכו' כדאי לחייבו גם באונסא דלא שכיח דלא אתא אלא לפרש עד היכן הגיע שיעור זמן חיוב ולעולם דחיובו הוא שוה ככל נפש שאינו מתחייב רק במידי דשכיח או גם בשכיח ול"ש למר כדאית ליה וכל זה הוא נגד יסודו של מרן הב"י ז"ל

ולפי חומר הנושא י"ל בדוחק דה"ט דמרן הב"י שם בנדונו משום ליטנא יתירה אשר במאמרו הוא אמר עד שימסרנה ויעשנה דמים בעין דהם לא בא אלא לברר זמן חיובו עד היכן הגיע ולאפוקי את שלאמר המצירה א"כ לא הו"ל אלא עד שימסרנה ודבר ברור הוא דכשמסרה לאחר הרי יצאה מרשותו ונכנסה ברשות לוקח לאונסין שיארע דברשותיה קאי וא"כ ליי בשיאמר עד שימסרנה ולמה הוסיף עוד בומר ויעשנה דמים אלא לאו לטפויי אתא דבכל עוד שלא נעשית דמים אחריותה עליו אפי' במידי דל"ש אך כרואה יראה כי הוא דוחק גדול דכי דייקינן ביה לאו ליטנא יתירה הוא אלא לבורות נאן דחיובו הנה זה עומד עד שיעשנה דמים בעין שאם מכרה בהקפה ונשבר הלוקח ואין לאל יד לפרוע הנה הוא חייב באחריותה ולאו ליטנא יתירה הוא, ומ"מ עיקר חיובו באחריות הנה הוא ככל קבלת אחריות אונסין דלמידי דל"ש לא נהית לחיובי נפשיה, ולכל הדברות לא יהיבנא ליה כל דיליה מ"מ אין זה דומה לתשו' מהר"ם אלשקר ז"ל דשם שפתיו ברור מללו שלא יוכל לטעון שום טענת אונס שבעולם, עכ"ן והע"ד ול"מ

פ' ואתחנן קרב אתה ושמע וכו' ואת תדבר אלינו את כל אשר יאמר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו ויאמר ה' אלי שמעתי את כל דברי העם אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו, ויש לד"ק דמהיכא תיתי שלא דברו היטב

ואפשר עפ"י מאי דאמרי' בגיטין דס"ג ההוא גברא דשדר גיטא לדביתהו אזל שליחא אשכחיה דיתבה ולוקא ליטא אמרה ליה ליהוי בידך כלו' תיעשה אתה גם שלוחי לקבלה ואסיקנא דהויא ספק מגורשת כיון דלא הדרה שליחות אלא הבעל ופרש"י וכל הראשונים דכל שליחות שאין לו שבות להחזיר אלא שולחו ולו'לו עשיתי שליחותיך אינו נק' שליחו' ונתבטל שליחות הראשון ופסק הר"מ בפ"ו מה"ג דאם הגיע גט לידה הויא ודאי מגורשת וכתב ה"ה שהוא פשוט ועיין מ"ש הט"ז א"ה סי' קמ"א ס"ב ומ"ש בעניותי בהגהותי למס' גיטין, ועיין לברור המר דודי לי הרב קול אליהו בתשו' ח"א ח"מ סי' י"ט דל"נ ע"ב דלדידיה לאו בכל שליחות אמרי' הכי אלא דוקי' לגיטין ולדעת מהרימ"ט והרב ש"ך בכל שליחות שייך למימר לא הדרה השליחות ולענין קידושין ואת מלאנו להר"ם בן הרשב"א בסי' תקכ"ג דפסיק ותני דהוי כגיטין דהויא ס' מקודשת, ועיין מ"ש במ"ד הנז' בתשו' ה"ב ה"ה סי'

ומעתה ה"נ מרע"ה הוי שליח הקב"ה וישראל ג"כ עשו אותו שליח ולא הדרה שליחות ולא הוי שליחות לצד הספק, ולזה נתחכמו ואמרו ושמענו ועשינו שיבא הדבור אלינו ולא אמרו נעשה ונשמע כמו שנאמר בפ' משפטים רצו לחדש למרע"ה דבהס"ג לא נתחייבנו מפי שמע משה מפי הגבורה דסברי מימר בפשיטות דלא הדרה השליחות אלא הבעל ומה שהניחו אותו לשליח אין מדין שליחות קבלה אלא דגם הם הניחו אותו לשליח הובאה שיביא להם הדבור ומש"ה אמרו ושמענו ועשינו, ומרע"ה נמנם על הדבר שהפסידו שכבר שאמרו נעשה ונשמע ומש"ה א"ל הקב"ה שמעתי את קול וכו' הטיבו אשר דברו דאל"ה לא הדרה שליחות והדין עמם

שמואל ב' סי' י"ט ויען אבישי בן צרויה ויאמר התחת זאת לא יומת שמעי כי קלל את משיח ה' ויאמר דוד מה לי ולכם בני צרויה כי תהיו לי היום לשטן היום יומת איש בישראל כי הלא ידעתי כי היום אני מלך על ישראל, אפשר לרמוז במ"ש רז"ל מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנ"א ויבזוהו ויהי כמחריש ׃

תהלים סי' כ"ה טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, יל"ד דאינו' על כן אך למותר דהיה די באומרו טוב וישר ה' יורה חטאים בדרך, אך אפשר שיובן בהקדים מ"ש מוהרח"א ז"ל במדבר קדמות מע' דלת אות ה' ז"ל דרך, כבושה לרבים, וארח אינו ידוע וסתום כן אמרו בזוה"ק ובזה פירש רבינו האר"י ז"ל בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך כי כאשר בדרכים שהם נגלים תשים כל מעייניך בו יתברך, הוא יעזרך בארחות סתומים אשר לו תדע להזהר עכ"ל וש"י וזהו שאמר דהע"ה טוב וישר ה' דהיינו שהקב"ה כביכול הוא עושה לפנים משורת הדין שמן הדין לא היה ל להב"ה להורות חטאים אלא בארחות שהם סתומים אשר לו ידע החוטא להזהר, אך בדרך כבושה לרבים לא זו הדרך להורות להם כי מיניה וביה האדם יראה לעיניים בשחת יפול ועכ"ז מגדל רחמנותו ית' שעושה לפנים משו"ה על כן יורה חטאים אפי' בדרך כבושה שלא יכשלו בה, וכבר קדמני הרב ז"ל בדברים אחדים ד"א ע"א אך בדרך זה ממש יהיה כ"ה דרך עצל כמשוכת חדק וארח ישרים סלולה וה"ה כמבואר וזה יהיה לע"ד כונת שהע"ה במשלי סי' ד' דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו, וארח צדיקי' כאור נגה הולך ואור עד נכון היום דיש לדק' למה בצדיקי' נקט ארח וברשעים דרך אלא הוא הדבר אשר דברו הנבית רשב"י זלה"ה כי הרשעים כיון שנטבעו בעונות עבירה גוררת עבירה ואפי' הדרך שהיא כבושה לרבים והיא בידם להנצל אפ"ה נעשה להם כאפלה לא ידעו במה יכשלו, לא כן הצדיקים שאפי' אורח שהיא פירצה סתומה אשר לא ידע להזהר אפ"ה היה אור במושבותם כאור נגה הולך ואור שמכיון ששמו כל מעיינם לשמור עצמו משמייא ג"כ אנהירוהו לעיניהו באורח ג"כ הולך ואור עד נכון היום וכ"ה העוזבים ארחות יושר ללכת בדרכי חושך והרי הוא כמבואר וכו'

וזה"ש וזבח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלהים דהיינו מי שישים עיניו ולבו בדרך אשר הולך עליה שלא יכשל בה אנכי אראנו בישע אלהים ואהיה לו למגן וצנה להושיעו מיד שונא ׃ ויש להמתיק עפ"ז מאמר רז"ל בפ"ק דמ"ק ד"ה ע"א ובסוטה ד"ה ע"ב אריב"ל כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך כו' אל תקרי ושם אלא ושם ופרש"י ז"ל ושם לשון שומא שמחשב הפסד מצוה כנגד שכרה יעו"ש

אמנם יש מהדיוק למה זה שינה ריב"ל מלשון הכתוב ושם דרך ואיהו קאמר השם אורחותיו והול"ל השם דרכיו ׃ אך עפ"י האמור הנה נכון דכיון דאיהו דריש ליה לשון שומא הפסד מצוה כנגד שכרה זה צריך עיון רב ולא יתכן לכנותו בשם דרך אלא אורח לדיקים יקרא לכן לזה דייק בלישניה השם אורחותיו ׃ וזה"ש ושם דרך דהיינו השם אורחותיו וגם דרכיו זוכה לראות בישועתו של הקב"ה דהיינו האורחות סתומים ג"כ הוא מעצמו ירגיש וזה מפני שהוא שם אל לבו לראות הדרכים גם ה' יתן הטוב ויראהו באורחותיו לישמר מהם ׃ וזה יהיה כונת הכתוב בישעיה סי' ב' לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו ירצה בדרכים אין אנו צריכים כי אם שיורנו הדרך ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו אך באורחותיו צריך שנלך עמו דוקא וזה אפשר כונת דהע"ה במה יזכה נער את ארחו לשמר כדברך ודוק וזה יהיה כונת הכתוב הורני ה' דרכך ונחני בארח מישור דלדרך הפשוטה בהוראה בעלמא סגי משא"כ באורח שבזה שהוצריך שתנחני בכבודך

שם סי' ק"ה ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל ׃ יש לפרש עמ"ש הרב לקט יוסף משם הרב בעל יד יוסף ז"ל בערך גאולה סי' ו' וז"ל מה שנטלו ישראל רכוש מצרים הטעם הוא כמ"ש רש"י עפ"י הנה הוא לך כסות עינים כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך כו' וממון הזה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך יכסו עיניהם שלא יהיו ליך שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר שנתעולל בה החזירה עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון כדי לפייסך יהיו יודעים שעל כרחי השיבותיך ע"כ א"כ במצרים ג"כ היו אומרים אה"ב אם בגופן שלטו בנשותיהן לכ"ש ולאחר השתעבדו בהם החזירום לכך נתנו להם המצריים ממון רב שע"י יאמרו אה"ב כיון שהוצרכו לבזבז ממון רב ודאי דלא שלטו על נשותיהם ע"כ ובודאי דאתיא כמ"ד וישאלום בע"כ של ישראל כדי להראות לכל העמים כי אין ח"ו פיסול בישראל ׃ וזהו אומרו ויוציאם בכסף וזהב שהשאילום המצרים בע"כ כי להראות כי אין בשבטיו כושל ח"ו אלא כולם כשרים ׃ ובזה יובן מאי דאמרינן בסוטה דרש ר' עקיבא בזכות נשי' צדקניות נגאלו אבותינו כו' שנא' אם תשכבון כו' זכו לביזת מצרים כו' דפתח בגאולה וסיים בביזה ׃ וי"ל דמי יימר שהיו צדקניות דהרי אם בגופן כו' ע"ז זכו לביזת מ' דהיא הוראה דלא שלטו בהם ׃

שם סי' ק"ז תעו במדבר בישימון דרך כו' יש לפ' דפתח בחרתי תעו במדבר כו' רעבי' כו' וסיים בהדיא ויצעקו כו' וידריכם בדרך ישרה ול"ק ויתן אוכל לנפשם ואלו בהודאה אח"כ כתוב יודו לה' כו' כי השביע נפש שוקקה כו' ול"ק כי הדריך לתועים

ואפשר לפרש במ"ש בפ"ק דתענית ד"ח ע"ב בימי ר"ש בר נחמני הוה כפנא ומו' אמרי היכי נעביד נבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ניבעי אמותנא וכפנא נסבול א"ל רשב"נ ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שבעה לחיי הוא דיהיב דכתי' פותח את ידיך ומשביע לכל חי ע"כ ובזה פירשו כת הקודמים ועבדתם את ה"א וברך את לחמך ואת מימך וממילא כי יהיב שבעה והסיר מחל' מקרבך דלחיי הוא דיהיב ׃ אמור מעתה ש"נ שהיה להם ב' צרות תעו במדבר וגם צרת הרעב ולמה וכמה באו לבקש רחמים ודאי דאתרתי לא אפשר למבעי וכדיליף לה התם בש"ס מקראי יעו"ש ׃ וזו היא דרך ישרה לצעוק על הרעב וכי יהיב רחמנא שבעא ממילא רווחא להדריכם בדרך ישרה ולא למות במדבר דלחיי הוא דיהיב וז"א ויצעקו אל ה' בצר להם בשביל צרה אחד צעקו ונענו על שתיהן ממצוקותיהם יצילם וכו' והנה דהם לא צעקו כי אם על הרעב עם כל זה וידריכם בדרך ישרה והשתא א"ש דההודאה היא היתה מעין הצעקה שהתפללו על הרעב ויענו להם והשביעם מטובו לכן יודו כו' כי השביע כו' דאלו אידך ממילא היא באה בכלל הברכה

משלי סי' ך' מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו יל"ד דמאי אתא לאשמועינן דודאי דהול' בתום הוא הצדיק ׃ ותו באומרו אשרי בניו כו' דנר' דדוקא בניו הם מאושרים ולא אין משפט אשרי ויובן במאי דאמרינן בברכות ע"פ הודיעני נא את דרכיך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו אמר לו צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע ע"כ א"כ הרשע חושב מחשבות לומר מה אני מרויח בהיותי מקיים מצות ה' ממ"נ אם אבי צדיק שיה אף שאני רשע הו"ל רשע בן צדיק וטוב לו ואם אביו רשע אף אם אהיה צדיק הו"ל צדיק בן רשע ורע לו א"כ מה לי ולצר' לצער עצמי לקיים מצות ה' אך הצדיק הולך בתום ילך בטח ומקיים מצות הבורא ית' מאהבת הבורא בלי ראו' מה יקרא לו והן אמת כי בזה העולם לא נפקא ליה מידי כי אחר מעשה אבותיו הוא נגרר אם טוב ואם רע אמנם לבניו אחריו יועיל להם זכותו אם הוא צדי' יאכלו מפרי דרכו ומצותיו אשר עשה וז"א מתהלך בתומו צדיק כי הצדיק עושה בתמימות מבלי משים על לבו על שכרו כי הוא עושה מאהבה ומרויח בזה אשרי בניו אחריו אף כי לעצמו אינו מרויח מ"מ אשרי בניו אחריו כאמור ׃ ואפשר שזהו כונת הכתו' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו והרי הוא כמבואר ועפ"ז יאמר נא כ"ה גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו

מפתחו'

מפתחות הדרושים

תורה

פ' בראשית וירא ה' כי רבה רעת האדם די"ד עב
פ' ח"ש ותמת שרה בקרית ד' היא חברון דג על
פ' וישלח ויירא יעקב ויצר לו די"א עג
ס' וישב ויתאבל ע"ב ימים רבים דס"א ע"א
ס' מקץ ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע נ"ד ע"ב
ס' ויחי ויראו אחי יוסף כו' וכל הפסו' דלו על
ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם שם
ס' יתרו ומשה עלה אל האלהים דח"י ב ויא ג
ס' משפטים הנה אנכי שולח מלאך דסב ע"א
לא תעשון אתי אלהי כסף דח"י ע"א
ס' השא ויחל משה את פני ה' כו' דנח א
ס' אמור וקדשתו כי את לחם אלהיך כו' דיג ב
פ' בלק נגה לי בזה ז' מזבחות דחי ע"ב
ס' עקב וידעת עם לבבך כו' דמו על
ס' נצבים אתם נצבים היום דכה ע"ג
ס' האזינו שחת לו לא בניו כו' דסב ע"א
ס' הברכה האומר לאביו ולאמו כו' דחי א

נביאים ראשונים

שמואל ב' סי' א' ויקונן המלך את אבנר דכה א
סי' ב' הלא תדעו כי שר וגדול כל ד
הנפל בישראל כו' דכה ע"א
מלכים א' סי' א' פסוקי אדוניה בן חגית דנח ע"א
סי' ב' וישלח המלך ויקרא לשמעי דחי ג
סי' ה' פסוקי חירם דנג ול

נביאים אחרונים

ישעיה סי' ג' אמרו צדיק כי טוב כו' דמל ב
סי' ד' הוי מגיעי בית בבית כו' ד"ל עב וד'
סי' מ"ו קרבתי צדקתי לא יתרחק דלו א
שם שמעו אלי אבירי לב שם
סי' נב אכן חלינו נשא כו' דמח ב
בר בנה ישכיל עבדי ירום ונשא שם
סי' נ"ז הצדיק אבד ואין איש כו' ד"נ על
סימן נו אשרי אנוש יעשה זאת דמב ע"א
ירמיה סימן ח' מדוע שובבה העם כו' דלט עג
הושע סי' י"ד שובה ישראל עד ה' אלהיך דלט על
יונה סי' ד' וירא אלהים את מעשיהם דמא עב
מלאכי סי' ב' וידעתם כי שלחתי אתכם כו' דיג א

כתובים

תהלים סי' ה' אשרי האיש אשר לא הלך דמד ג
סי' ך' יענך ה' ביום צרה דלג ב
סי' ל"א מה רב טובך כו' דלו עב
סי' ל"ב על זאת יתפלל כו' די"א ע"א וס' א
סימן ל"ו נאם פשע לרשע דמב עב
סימן ל"ז צדיקים ירשו ארץ דז ע"א ויל ב
סימן מ"ה רחש לבי דבר טוב כו' דנא ד
סימן ס"ט ואני תפלתי לך ה' עת רצון דלג על
סימן ק"ך השולח לכל עונכי דלט עג
סימן ק"ג כרחם אב על בנים דלג עב
סי' קי"א אודה ה' בכל לבב דכל על
סי' ק"ך שלום רב לאהבי תורתך דטוב ב
סי' קמ"ה טוב ה' לכל כו' דמה על ומו
משלי סי' ב' השמחים לעשות רע דמא ע"ג
סי' ג' בני אל יליזו מעיניך נא ד
סי' ד' בדרך חכמה הורתיך שם
סי' ה' יהי מקורך ברוך דא עב
סי' א' שמעו מוסר וחכמו דנא על
סימן יו"ד צדקת תמים תישר דרכו דלד על ולג
משלי סי' י"א רשע עושה פעולת שקר דל"ה על
סי' י"ב טוב רצון יפיק מ'ה דא על
סימן י"ג צדקה תצור תם דל"ג על ולל
סי' ט"ו תועבת ה' דרך רשע דט"ו עד ולד על
סימן י"ח מות וחיים ביד לשון דיא על
סימן ך' מתהלך בתומו צדיק דמו ד
סי' כ"ג בני אם חכם לבך דנא עג
סי' לא צופיה הליכות ביתה כו' ד"ו עב
איוב סי' י"ד מי יתן טהור מטמא כו' די"ג עג
סי' כ"ג מי יתן ידעתי ואמצאהו דמ"ו ע"א
דברי הימים ב' סי' ב' ויהי אחרי כן בני מואב דט ב
סי' ל"ה ויקונן ירמיהו על יאשיה נג ב

חמשה מגילות

קהלת סי' ב' ופניתי אני לראות הוללות דיל א
סי' ד' טוב ילד מסכן וחכם די"ג עב ול
סי' ז' והחכמה תעוז לחכם דנא עב
סי' ע' טוב אשר תאחוז כו' די"ד עב וג
איכה סי' א' שמעו כי נאנחה דכ"ו עג
סי' ג' שמעת חרפתם כו' דל עג"ד

בתי מדרשות

ב"ר ס' בראשית אר"א מתחילת ברייתו כו' דט"ו ב' ול
ע"פ ואהיה אצלו אמון כו' דט"ו ע"א וב'
ס' לך לך סי' ה' ד' וי"ו ע"ב
ס' וילא ותעמוד מלדת שם
ע"פ שיר למעלות אשא עיני די"א ע"ג
ש"ר ס' שמות ואחר באו משה ואהרן דכ"ט ע"ד
פ"ר ע"ג אמר משה לפני הקב"ה דח"י ע"ד
בכמה מקומות מצינו שחלק הקב"ה ד"ל ע"א
ס' בשלח ה' ימלוך שם ע"ב וג
ס' יתרו למה לא התחילה התורה יו"ד שם
ס' משפטים ע"פ שמרו משפט דל"ו ע"ג וד'
ס' תרומה מינה בזמן דס"א ע"ג
וי"ר ס' אחרי יוה"ך נוטל הקב"ה עונותם ש"י
דמ"ג ד
מ"ת נסמכה מיתת אהרן דס"ב ע"ג
ד"ר ס' נצבים אם ברכת התורה כו' דל"ט ע"ב
ס' הברכה אמר הקב"ה לגבריאל דס"ב ע"ב
מלך'

מדר' תנחומא פ' נח אסור לבון לבית ישראל למיגזל דל"ה ע"ג
פ' תולדות אלה תולדות וז"ש כל כל ד"ל ע"ד
פ' תצא זכור את אשר עשה לך דכ"ד ע"א
רזית משכני אחרי נרוצה דנ"א ע"ג
מכילתא פ' יתרו חביבין היסורים כו' דמ"ח ע"ג
מד"פליאה ע"פ ועשרת אלפים ככר כסף כו' דכ"ד ד
ספרי פ' האזינו לי נקם ושלם דל"ו ע"ג
מ"ד הנעלם כשפתחי שאל לר"א הגדול סוד הפ' ד' נ"א ע"ג
פרקי ר"א כשעלה משה למרום ראה לס"מ דס"ד ע"ב
תורת כהנים פ"ד סימן ה' ע"כ ונרצה לו לכפר עליו דמ"ח ע"ד
ילקוט עה"ת ס' בא ע"פ והיה כי יאמרו כו' דכ"ט ע"ג
פ' האזינו לי נקם ושלם כו' ד' ל"ו ע"ד
על הנביאים וכתו' סימן תקס"ד ר"י אומר כשפן גדול היה דכ"ד ע"ד
תהלים סימן מ' רבות עשית אתה ה' כו' דכ"ה ע"ב
סי' פ"ה אשמעה מה ידבר האל דט"ו ע"א
משלי סי' ה' יפי תקורך נרוך כו' ד' א' ע"ג
איכה על אלה אני בוכים דנ"ו ע"א
מלינו בסילוקן ש"ך דמ"ט ע"ג
כד דמך ר"י מתלמיית דס"א עד וסל
מוכרש"י ב"ר סימן לך לך סי' ה' ד"ו ע"ב וג'
ש"ר פכ"א סימן א' ד"ב ע"א

תלמוד ירושלמי

בתרא פ' מי שמת קריבתיה דר"ש ד' נ"ב ע"ד
יבה מראש פ"ק דברכות ד' נקראו עד שלא נולדו דכ"ה ע"א
יבמות פ' הערל את הבהמה דכ"ד ע"א
סדה יהושע מליעא גבי ליחותמתנה לחברו דל"ה ב
כני מסה נסים פ' זה בורר סו' סל"א דנ"ב ג

תלמוד בבלי ורש"י ותוס'

ברכות ד"ה ע"א לעולם ירגיז אדם כו' ד' י' ע"א
שם כל שהקב"ה הכך בו כו' דמ"ו ע"ב
שם ע"ב תוס' ד"ה דבומן ר"י דמ"ט ע"ד
שם תר"י נגעים ובנים אינם יסורים שם
שם יסורים ממרקים ק"ו משן ועין דמ"ו עד
ד' וח"ו אגרא דתעניתא לדקתא דמ"ט ג
שם רש"י ז"ל וז"ל הא לן והא לכו שם ע"ד
ד"ו הני נשי במאי זכיין כו' ד' י"א עד
דל"א גדול התענית דמ"ו ע"ב
דל"ד במקום שב"ת עומדין כו' דמ"ח ע"ד
דל"ה והספת דגנך יכול דברים כו' ד"ד ע"ג
דס"א ע"ב כל ימי הייתי מלטער כו' דנ"א ע"ב

שבת דל"א ע"א עסקת בפו"ר פלפלת בחכמה דא עג
דנ"ה תוס' ד"ה אין מיתה בל"ח דמ"ט ע"ד
דק"ה כל המתעצל בהספדו דמ"ו ע"ג ומ' ע"ד
שם מפני בניו ובנותיו ש"א כו' שם
דק"ט ע"א תיתי לי דכי אתא ל"מ ד' נ"ב ע"ד ונג ב

עירובין דלו ע"ב תוס' ד"ה לא ס"ד דנה ד
דל"ו רש"י ד"ה דכיון שכבר בא חכם דנ"ו א

דפ"ב חדשים גם ישנים כו' דמ"ח עד
פסחים דפ"ב ע"א אם נאמר בכ"ל למה נאמר ד' מ"ח עג"ד
דמ"ט לעולם ימכור אדם כל כו' דא ע"א וג'
דס"ט ומה שחיטה שהיא כו' ודברי רש"י דנ"א א

מועד קטן דט"ו מנ"ל דמשדרינן שליחא דסג עא
שם ר"ל אספריה להבות למ"ד"ע עג וסב
כי נח נפשיה דר"י דס"א ע"א
יומא דפ"ה האומר אחטא ואשוב כו' דל"ט ע"ד
דפ"ו כתיב אשרי נשוי פשע כו' ד' מא עב
סוכה פ' החליל לעת"ל מביא כו' די"ד ע"א
שם ואת הצפוני ארחיק כו' שם ע"ב
תענית ד"ד היה ר' בנאה אומר כל העוסק דף א' ע"א
שם רש"י ד"ה ל"מ בחור וחרי' כו' דנ"ג עד
דכ"א נותנין לי סלע כו' ד' ך' ע"א
ראש השנה וכיה כאשר ירים משה ידו כו' ד' כ"ג ע"ג
מגילה דל"א אם בא הלה לאורח עירובי כו' דנ"ו עא
דל"א תוס' ד"ה ואמר ר' ד' נ"ה ע"ד
יבמות דכ"ג ב' אחים שקדשו ב' אחיות דנ"ו ע"ב
דס"ג כיון שנשא אדם אשה כו' ד"ג ע"ד
שם כל יהודי שאין לו אשה כו' ד"א עג ול
שם תוס' ד"ה שאין לו אשה שם
דל"ט הכהנת שנתערב ולדה כו' דנ"ו ע"ב
פ' הערל במקום אשר תשחט העולה דכ"ד עא

כתובות ד"א גר קטן מטבלין אותו דט"ו עב
דכ"א אין לו ואינו רוצה להתפרנס דל"ד א
דל"ג אלמלא נגדיה לחמו' דמ"ט ע"ב
דמ"ו תוס' ד"ה שלא כתב אלה דנ"א ע"ג ונ"ט
דפ' דייני גזילות דמ"א קודם להיותם דנ"ג ע"ב
דפ"ה קריבתיה דר"ן וזבינתא לכתובתה דנ"ב ע"ג
דפ"ו רש"י ז"ל ד"ה עורכי הדיינים ד' נג ד
דק"ג חכינה ב"ה ישב בראש דנ"ד ע"ב
שם תוס' ד"ה אותו היום כתבו שם
דק"ט אילפא תלה נפשיה באסקריא ד"ך א

קידושין ד"ט בעי ר"ש שטר אירוסין דנ"ה עג
ד"ב רב מגניד אמאן למשער דס"ג עד וסד א

ד"ך תניא כו' כמה קשה ד"מ עב
שם אלו שאדם אוכל כו מו עג
ד"מ לעולם יראה עצמו כו' דמה עב
דמ"ח התקדשי לי בדינר כו' דכ ב
דנט רב גידל הוה מהפך דו עב
שם תוס' ד"ה עני שמהפך שם
ד"ע בשמעיה דר"י יחזקאל דסג עב וסד א

גיטין ד"ג האומר הנו גט זה לאשתי דט"ו עג
דכ"ו תוס' ד"ה קסבר ר"י דנ"ה עד
דנ"ב המטמע ושמדמע דמב ע"ב וג
דנ"ה העיד ר"י בן גודגדא דל"א א
דנ"ט אלו דברים אמרו מפני ד"ש ד"ב א
שם תוס' ד"ה דאפי' ר' אמי שם ל

מפתחות הדרושים

פ' כל הגט פלוגתא דיש ברירה דנה ע"ג וד
פ' הנזיקין על נ"ב וטיטוס כו' דנ"ו ע"ד
פ' המגרש שמותיהן ושמות נשותיהן דנ"ו עג
דעד בראשונה היה נוטה כו' דטו ד
דע"ה הרי זה גיטך כו' דכה ד

נזיר דנ"ו ע"ב ב' נזירים שאמר לאחד כו' דנ"ו עג
דנ"ט את אחד מהם אר"י ינקם שם
ד"ס ענין נזיר שהיה עמא כו' שם
דק"ט האומר לבניו הריני שוחט שם ע"ל

סוטה ד"ב לעולם ילמד אדם עלמו כו' דמח ד
ד"ב והקא לו תיבה גומא דמט עא
דכ"ג הגיע לפ"ד ניכול מכולם דיד ג
דל"ב מפני מה תקנו תפלה פ"ד א
דנ"ג ובאולכא למים דם העולה שם ע"ג

קמא ד"ס מפני הרעה נאסף הלדיק ד"נ עד
דקי"ז הגוזל שדה מחברו לב עב
שם אין פורענות באה לעולם דס"א עב
דקי"ב האי שליחא דב"ד דסג עד
שם רש"י ז"ל ד"ה דלא הליף אבנא סד א

מליעא דמ"ב הכוא גברא דאפקידו כשותא לח"י עד
דמ"ט דברים יש בהם משום מ"א דל"א ע"א וב'
דכ"א ע"ב לא הנבוהו דכתב רחמנא דלס א
ד"ק כבא נהר זיתיו ושתלן דמ"ה עא

בתרא ד"ט בעיא מיניה מנין למזורע דנ"א ג
פ' הספינה אותו היום שנפטר א"א ד"ס עב
ד"א הכר שאין בו דין חלוקה לד עג
דקי"ד האי שליחא דרבנן ודברי רש"י דסג עב
סנהדרין דל"ח וכו ספר תולדות אדם וכי ספר נא עא
דמ"ד לעולם יקדים אדם כו' דלג ע"ב וג'
דנ"ג הנה מתמיה כו' הרעה כו' לו עג

שבועות דכ"ט השביע משה את ישראל ע"ד המנ"ה דכח ג
שם תוס' ד"ה כי היכי דעל נח עא ושט
ד"ל תני ר"י בלדק תשפוט נג עא

ע"ז דמ"ב הכוה דא"ל לחבריא אימונין לג עא

אבות פ"א לא עליך המלאכה לגמור דב עא

הוריות ד"ג א"ר יונתן מה שיטנו לסורות מה עד זמו

מנחות דמ"ג בתוכחות דכי תנא יש ל"ח תיבות נד ג
שם משה רבע"ה שאמר זו תורה וזו שכרה נא ב
דל"ט א"ר אפי לא קרא כו' ד"ד עד
שם תוס' ד"ה ר' ישמעאל טו עא
חולין פ' ג"ה ע"פ ויותר יעקב לבדו דמ"ט עא
ערכין ד"ד הכל מצטרפין לזימון דג עב
דל"ב תוס' ד"ה מדאצטריך כו' דט"ו עד
הרא"ש ופסקיו מ"ק דט"ו ע"א ד"ה ומנ"ל דאי מתפקר דס"ג ע"א

שם בפסקיו בזה בסוגייא דס ואם מתלאי שם
קמא דקי"ב ע"ב בסוגייא דס"ל ע"א
מליעא פ' מליאת האשה דל"ל עא וב'
שבועות ד"ל עא דנ"ג ע"א
הרי"ף מ"ק דט"ו בסוגייא ומנ"ל דאי מתפקר דסג א
כתובות דס"ו ע"ב אין לו ואינו כו' דל"ד עא
בתרא סוף פ' בית כור דג עא
הר"ן מ"ק דט"ו ע"ב ד"ה דאי מתפקר שבעיו דסג א
מרדכי כתובות בפ' אעפ"י דל"ט ע"א
מוהרש"א בח"א פ"ק דברכות אגרא דתעניתא לדקתא דמ"ט ע"ג וד'
הרי"ף בה"א פ"ק דברכות יסורין ממרקין כו' דמו ד
שם דל"ה ואספת דגניך מה ח"ל ד' י"ד עד
יומא בפ' בתרא האומר אחטא ואשוב ד"ח ע"ב
הרשב"א גיטין דע"ד ע"ב נתינה נע"כ דט"ו ע"ד
קידושין דמח אינה מקודשת ד"ך ע"ב
הריטב"א קידושין רמ"ח ד"ך ע"ב
מליעא דס"א דל"ב עב
שבועות פ' שבועת העדות דנ"ג ע"א
לא נודע למי קידושין דמ"ח ד"ך ע"ב
מקובלת מליעא דס"א ע"ב דל"ה ע"א
רמת שמואל כתובות דט"ו ע"א דמ"ב ע"א
שמות גאר' דל"א ע"ד דל"ט ע"ד
בתוס' יוה"ך רפ"א ע"א דמ"ח ע"ד
דלוף אהבה כתובות דק"ג בתוס' ד"ה אותו היום דנד א
מנחות דל"ט תוס' ד"ה ר' ישמעאל דט"ו עא
תורת חיים קמא ד"ג תוס' עלה במחשבה דט"ו עג וד'
הרמב"ן בתרא דנ"ל ד"ו ע"ב
רש"ל קידושין דנ"ט ד"ו ע"ב
עלמות יוסף קידושין דנ"ט ד"ו ע"ב
אליה רבה קידושין דנ"ט ד"ו עב
אור יקרות דנג דמ"ב ע"ד ומ"ג ע"א
מגן גבורים מליעא דס"א דל"ב ע"א
חק נתן מליעא דס"א דל"ב עא
זהב שיבה ברכות ד"ה נכנסים ובנים דמ"ט ע"ד
עיון יעקב מליעא דס"א ע"א דל"ב עד
שער יוסף בד"ל ע"א דל"ח ע"ב
ככר לאלן דק"ב ע"ב דמ"ג ע"ג
פתח עינים מ"ק דט"ו ע"ב דס"ג ע"ג
שם במנחות דמ"ג ע"א נ"ל ע"ב
מראית העין מליעא דס"א עב דל"ה עב
יד יהודה שבועות פ' שבועת העדות דנג עב
מאמר מרדכי בפר' כל הגט דכ"ט דנ"ה עד
דקי עא ד"ט עא
דקמ"ו ע"ב דט"ו ע"א

הרמבם והחונים עליו

ה"א הל' תשובה פ"ג הל' ג' ד"מ ע"ב
הל' שבת פ"ב הל' ט"ו דנ"ט ע"ג
ח"ב הל' גירושין פ"א הל' י"ט דכ"ו ע"א וב'
ח"ג הל' בית הבחירה פ"א הל' ך ד"ה עא
ח"ד הל' מכירה פ"ח הל' ו' ד"ג ע"א הל'

מפתחות הדרושים

הל' גניבה פ"ו הל' י"א — לל"א ע"ב
הל' רו"ח פ"ו הל' ה' — למ"ב ע"ג וד'
הל' נזקי ממון פ"ד הל' ב' — דמ"א עד
הל' סנהדרין פ"ו הל' וא"ו — דס"ג ע"ב
ה"ד הל' סנהדרין פכ"א הל' י"א — דנב עא
שם פכ"ה הל' ד' — דסג עד
ס' המלות מלוה ל"ב — די"ב עב
הראב"ד פ"ז מהל' חו"מ הל' ה' — למב עג וד
הרב המגיד פ"ה מהל' גירושין הל"ט — דכ"ו ע"א וב'
כסף משנה פכ"א מהל' סנהדרין הל' י"א — דנב א
פכ"ה מהל' הנו' הל' ד' — ס"ג עג
לחם משנה פ"ג מהל' תשובה הל' א' — דמ"ח ע"ב
פ"ד מהל' שאלה ופקדון — די"ט ע"ב
ככ"א מהל' סנהדרין הל' ד — דנ"ב עב
משנה למלך פ"ד מהל' מלוה ולוה הל' א' — דלא ד
פ"ו מהל' זכיה הל' א' — דנט ד
מעשה רוקח פ"ג מהל' תשובה הל' ה' — דמ"ה ע"ב
יקר תפארת פ"ו מהל' מתנות עניים הל' ט' — דל"ד עג
הלכה למשה פ"א מהל' גזילה — דל"א עד
פ"ו מהל' גניבה — דל"ב ע"ב
בני דוד פ"ו מהל' גניבה — דלא עד
טרטי ביס א' דק"ה עד — דנה עד
בית יצחק הל' שבת הט"ו — דנט עב
קרית מלך רב ה"א דקפב עא דג עב וג עב
ח"ב בקונט' בית מושב סימן ט"ו דנג א ג
שם יוסף דקסה עב — ד"ד עד
קרית ספר בהקדמתו — דטו עד
אגדות הכסגה דך — דטו כב וג

טור והחונים עליו

יו"ד סימן רנ"ג — דלד עב
אה"ע סימן קי"ד — דכו עג וכו עג
שם בב"י בדין שהם לעולם — דכה עד
ח"מ סס"י ח' — דסג עב
סימן י"א בדין שליח ב"ד — שם ועג
סימן ט"ו מלוה להפך בזכות — דנג עא
סימן י"ו ס"ק יד — דנב א
סימן ר' ס"ק — ד"ה עא
סימן רל"ו ובב"י — דיו"ד עא
סימן ש"מ ובב"י — דלא עא
סימן שע"ו ובב"ש — שם עב
בית הלל ח"מ סימן ח' שליח ב"ד — דסג עג
סימן י"ז ס"ק י"ד — דנד עב
סימן שע"ו ס"ק ב' — דלא עג
ש"ע ותורה ח"מ סימן י"ז — דנ"ב ד
שם סימן מ"ב — שם
סימן ס' — דכה עד
סימן קי"ז — דסא עב
סימן ס"מ — דלא עא
סמ"ע וש"ך ח"מ סימן ט"ו סק"ד — דנג ג
סימן רל"ה — דיט עב
סימן ש"ת — דלא עב
סימן שע"ו ס"ק ב — שם ועד
עורי זהב ח"מ סי' ה' דהמה על בב"י וי"ל — דסא א
פרישה וד' ח"מ סי' א' דהלך בדרך מרן הב"י — דסא א
לבוש א"ח סימן תקפ"ב אין לומר מלך — דמה עד
ח"מ סימן ט"ו — דנ"ג עב
שם סימן י"ו — דנב ב
אליה רבה א"ח סימן מ"ו — דלד עד
שם סימן תקפ"ו — דמה עד
כנה"ג ח"מ סימן מ"ב הגב"ט אות ג — דנב עד
שם סימן ר"ה הגהב"י אות ג — דכו עג
שם סימן רל"ו הגה"ט אות י"ו — לח עב
שירי כנה"ג יו"ד סי' של"ד — דסג ד
ראש יוסף ח"מ סי' ט"ו אות וא"ו — דנג עב
שם סימן יז אות ט"ו — דנב עב
חשק שלמה סי' ט"ו הגב"י אות ג — דנג א
שלחן גבוה יו"ד סי' של"ד אות קכט — דס"ג עג וד
נבי חיי יו"ד סי' י"ד — דיט עא וב וג
א"ע סי' קמא דלט עב — דך עד
אמרות טהורות דרפ"ד עב — דטו עא
ברכי יוסף ח"מ סי' ט"ו אות ג — דנג עא וד
שם סי' י"ז אות כה — דנב ב וד
מחזיק ברכה א"ח סי' תקפ"ב — דמו עב
ספת היס ח"מ סי' נז — לט עד
מנחת יהודה דרי"ו עא — דלב עב
גדולי תרומה דש"י — דמב עד ומה

הללו בעלי תשו'

הרשב"א ח"א סי' ת"ש — דנט עא
סימן תתקצ"ב — דכו עב
סימן אלף י ב — דכו עג
הריב"ש סי' קנ"ס — דנט עב
מבי"ט ח"א סימן ל"ג — דנח עב
שם סימן קל"ד — דט עג וד
ח"ב סימן נח — דנ"ח עב וג'
שם סימן קע"ג — דל"א עא וב

מוהר"ם

מפתחות הדרושים

מהרי"ט יונה סי' נ' ד"א עג
מוהריב"ל ח"ב סי' ב דכ"ו ע"ב
מהר"י הלוי סי' ז' וסי' ז"ן דיב עג
מהרש"ך ח"א סי' ל"ו דנ"ע עב
ח"ג סי' ק"ח דכו ד
תורת חיים ח"ב סי' פ"ל דג א
ח"ג סי' מ' דכו ד
תשו' הרב"ץ סי' ל"ה דנט עב
תשו' הרא"ם סי' ע"ו שם
מהרא"ש לוראן בס' התשנץ סי' כ"ו יג ב
מהרימ"ט ח"ב סי' נ דכו ג
שם סי' כ"ד דנח ג
שם סימן כ"ו דנט ג
שם סימן נ"ב דנ"ח ג
שם סימן נ"ט סד ב
שם סימן פ"א ד"ק ב
כללי הרא"ש כלל ואו' ג סי' כד דנה ד
כלל א' סי' ד דנט ג
כלל ל"ד סי' שם עא
כלל מד סי' כ"ד כז עב
מגא מלך דמ"ו ע"ב דכו א
מהר"י קולון שורש כו דך ג
שורש ק"א דנח ג
מהרלנ"ח לרל"ב ע"א דמ"ו א"וב
מהרלנ"ח ח"א סי' ע"ל דס"ד ב
שם סי' ע"ו כ"ז עא
שם סימן פב דנו עב
שם סי' קכ"ה דיו"ד א
ה"ב סי' ך דנ"ה עא
שם סי' נ"ט דנט ד וס א
תורת אמת סי' ק"ל דג עא ג ול
פרח מטה אהרן ח"א סי' ס"ו דס עא
שם סימן קכ"ג דכו ד וכו עג
ח"ב סי' טוב דכו עב
שם סימן מ"ו דנט ב
שם סי' ק"ו שם עג
מהר"ם אלשיך סי' כ"ג דיט עא ול

בעלי תשו'

משפט לדק ח"א סימן כ"ה דכו עד
ח"ב סי' סט דז עד
שם דקפ"ג עב דכו עא וד
ח"ג סי' י"ד דז עג וח עד
זרע אברהם ח"מ סי' יט דיט עב וג וד
מגיד מראשית ח"מ סי' א' שם עד
מולין ערכין / שבות יעקב ח"א סי' קמ"ד דנג עד
הרא"ש דנ מהרשד"ם יו"ד סי' קמ"ג דנט עב
ח"מ סי' רל"ט דח עא
י' משם ח"א סימן תד דכב עא
שם סי' סב דנט ג
ח"ב סימן ע"ב דכ"א עג
שם סימן קי"ו דס עא
ח"ג סימן א' דנס עד
בני יעקב סימן י"ד דכב עא
עדות ביעקב סי' לג ול"ל ד"ס עא
סי' ס"ג דד עד
משאת משה יו"ד סי' ט' דאאח ע"א ה"ס עב
א"הע סי' לב דקל"ט ע"ב דנט ע"ב
ח"מ סי' ב' וג דכז עד
שם סי' טו"ב דח עג
שם סי' י"ט דכ"ו ע"ג כא ד
שם סימן כ"א דכז עא
שם סי' נח דקנ"ו דג ג"ול
מגן שאול סי' נ"ב דס"ד ע"א דח עא
סי' נ"ג דס"ו ע"א שם וע"ב
מהנה אפרים הל' גירושין דט"ו ע"א ד"ך ע"ג
ה' שבועות סי' א דנט עב
שם סימן וא'ו ד"ך עא
הל' שלוחים סימן ואו שם
הל' נזקי ממון סי' ח דמב ג ומג א
לב שמח סימן א' דכ"ב ע"ג דסג עג
בית אברהם סי' א' שם
חיים שאל ח"א סי' פ"ע די"ג עב
יוסף אומץ סי' ן' דנל עב
חק"ל א"ח סי' א' ד"ב ע"ב דנו ע"ל
יו"ד ח"ב סי' ב"ן דל"ב ע"ב דכו ב וג וד
שם סימן ג"ן דל"ח דכו עג ול
שם ח"ג סימן פ"ו דלב ע"ג דס עב
ח"מ סי' ק"ד דק"מ דז עג וח' ד
שמחת יו"ט דנ"ה ע"ב דסב א
דל"ד ע"א דכו עא וב
שמחת יהודה סי' י"ט דנט עג

בעלי דרשא

מנות הלוי דק"א עא דכל עד
מהרא"נ"ח בביאורו לאיכה ע"פ מה אעידך דנו עג
לפנת סענח סדר תולדות דל עג
סדר בא דל"ט עד
סדר ויקרא דטו"ב עד
סדר לו דמח עב
מהר"ם אלשיך ס' ואראה נתתיך דסל עב
סדר משפטים דה עד
סדר קדושים קדושים תהיו דנל עב
סדר אמור וקדשתו דיג עג
שם כונת התנא איזהו חכם דנה עא
מראות הלובאות ישעיה סי' א' אמרי אנוש דמ"א ד
לרור המור ס' בשלח דכ"ג ע"ג
בינה לעתים דל"ט כונת הכתוב מגלגי יהרג דנ"ו עד

מפתחות הדרושים

יקרא דשכני די"ג ע"ג   דמ"ט ע"ד וג' ע"א
דנ"ג ע"ב דנ"ח ע"א
דפ"ח ע"א   דל"ה ע"ד
פרשת דרכים דמ"ה ע"א   דמ"ח ע"ד
דרוש כ"ג.   דל"ו ע"ד
דרו' כ"ו   דל"ו ע"ג
נאות יעקב דכ"ד ע"ד   דטו"ב ע"ב
דל"ב ע"ב ד"ל ע"ב
שארית יעקב ס' אחרי לפי שכתוב הלא תדעו
דנ"ד ע"ג
ס' אמור כונת המ' ההוא ל"מ   ד"נ ע"ב
ס' בהר ע"מ הנעלבין   דמ"ו ע"א ומ"ח
ס' נשא דנ"ו   דנ"ט ע"ב
ס' שלח לך   דנ"ט ע"ב
ס' מטות   ד' כ"ו ע"ד
דקכ"ב ע"ב   דל"ט ע"א וב'
שמע יעקב דנ"ד   דמ"א ע"ג
יערות דבש די"ו ע"ב   דכ"ג ע"ב
שנות חיים ס' חקת דקע"ו ע"ד   דנ"ג ע"ב
טירת כסף ס' נח   דכ"ט ע"ב
ס' יתרו שם ע"ג
ס' בחקתי דקל"ו ע"ב   דמ"ח ע"ג וד'
נחלת בנימין מכוה ל"ח   דנ"ו ד
קול שמואל ס' דברים   דכ"ו ע"ב וג' וד'
דברים אחדים דל"ד   דמ"ח ע"ד
דנ"ד ע"ב   דמ"א ע"א
ודק"י ע"א   דכ"ה ע"ב
ראש דוד ס' ויקהל   דט"ו ע"ד
פני דוד דק"ה ע"א   דמ"ח ע"א
אור החיים ס' עקב ע"פ בכל נפשך   דמ"ח ע"ד
פקודת המלך ס' האזינו שחת לו לא   דמ"ו ע"ב
בית אלהים שער תשו' פ"ו   ד"מ ע"ג
נשמת חיים בדר' ר"ע ע"ג   דמ"ט ע"א

מדרש האחמרי דנ"ד ע"ד   דפ"ב ע"ב
מוה"ר אליהו ולס"ה בכתי"י בס' ידו בכל ס' וישב
די"ג ע"ג וד
קול יעקב שאול בדר' דל"א ע"ב   דס"א ע"ב וג'
מערכי לב ה"ב דקס"ח ע"ב   דנ"ג ע"ד
שם דרע"ט   ע"א ד"ח ע"א
אהלי יהודה נאגאר ס' שופטים   דל"ב ע"א
מראה הגדול ח"א דל"ג ע"א   שם ע"ב
שני אליהו דל"ט ע"ד   דטו"ב ע"ד
דנ"ב ע"ג דה"י ע"ב
ברית יעקב דנ"א ע"ד בדר' דמ"ו ע"ד
זוהר הקדוש ח"א דנ"ג ע"פ נעשה אדם די"ד א
שם דע"ג ע"פ כי פשעי אני די"ג ע"ד
ח"ג ס' במדבר   דמ"ד ע"ד ומ"ה
חקירות ע"מ וע"מ עתיד הקב"ה לשוחטו דמ"ג ע"ב
בעיקר מצות זכירת עמלק   דכ"ד ע"א וג
דור המדבר היאך נתחיבו כולם במצות שהיו קטנים
דתחי' עלה במחשב' לברא את העולם כו' דע"ו ע"ג וד
דברי הגדה היא שעמדה לאבותינו כו'   ד"ל ע"ב
יעיר אזן מער' בית אות ד' דמ"ו   ע"ד
מער' מם אות י"ב   דמ"א ע"ד
דרכי פיס די"ג ע"ד   די"ד ע"ב
דכו ע"ב דמ"א ע"ב
דע"ד ע"ד דט"ו ע"ב וג'
כסא שלמה דקט"ו ע"ב   דמ"ד ע"ד
נפש חיים מער' מ"ם אות קלו   דמ"ב ע"א

טעמא טעים למ"ש רז"ל גוי ששבת ח"מ   דף
טעם לקריאת שבת הגדול
טעם למה תשובה מועילם ליסו'
טעם למה בעל תשו' נוטל שכר
מוסר השכל להחוטא שישוב בתשו' כו'
לשמירת שבת מוסר

תושלבע

חורת ל
פרה ת

מהרמ
מהרלנ

חורת
פרה ו

ת

ו